::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

1 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2410

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՁՈՅԼ ԵՒ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Տիրաբար քալեցնելով իր կամքը, իր թաթին տակ պահելով ե՛ւ գործադիր իշխանութիւնը ե՛ւ խորհրդարանը, Հիթլերականութիւնը վերջին մահացու հարուածը տուաւ Վայմարի սահմանադրութեան։

Մասնաւոր նորութիւն մը չի պարունակեր վերջին օրէնքը, որ քուէարկուեցաւ յունուար 30ին, ազգային — ընկերվարական իշխանութեան առաջին տարեդարձին առթիւ։ Ճիշդ այնպէս ինչպէս ծրագրուած եւ կազմակերպած էր կուսակցութիւնը,— միաձայն եւ ձեռամբարձ։

Այն բոլոր փոփոխութիւնները որ կը բխին այդ օրէնքէն, շատոնց իրականութիւն դարձած են։

Հիթլեր շատոնց վերջ տուած էր Գերմանիոյ դաշնակցային կազմին, բաղկացուցիչ պետութիւնները կապելով ուղղակի Պերլինի հետ, եւ անոնց գլուխը դնելով նահանգապետներ, ուղղակի պատասխանատու՝ Գերմանիոյ ներքին գործերու նախարարութեան։

Եւ շատոնց թանգարան նետուած էր Վայմարի սահմանադրութիւնը, որուն հիման վրայ կը կառավարուէր Գերմանիան, Մեծ պատերազմի պարտութենէն յետոյ։

Խորհրդարանին յունուար 30ի նիստը պարզ ձեւակերպութիւն մըն էր։ Այնտեղ հաւաքուած 640 երեսփոխանները ուրիշ պաշտօն չունէին, եթէ ոչ յօտնկայս վաւերացնել ինչ որ եղած է կամ ծրագրուած։

Հիթլեր ամէն լիազօրութիւն ստացաւ անցեալ տարուան չնդալից հանրաքուէն սարքելէ յետոյ, որ միեւնոյն ատեն կրաւորական օրկանի մը կը վերածէր խորհրդարանը։

Քանի որ ժողովուրդը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց իր քաղաքականութեանս, ինչո՞ւ կաշկանդուիլ խորհրդարանական տաղտուկներով։

Այս է օրուան իշխանութեան տեսակէտը — աւելի ճիշդ՝ կամքը։ Եւ խորհրդարանը պարբերաբար ժողովի կը հրաւիրուի ոչ թէ կարծիք յայտնելու, օրէնքներ մշակելու կամ ուղղութիւն տալու համար, այլ պարզապէս պատրաստ բանաձեւեր վաւերացնելու յօտնկայս։

Հիթլեր այս քաղաքականութիւնը կը վարէ այնպիսի լիազօրութեամբ մը զոր ոչ իսկ Պիզմարքը վայելեց։

Ամէնէն առաջ, Երկաթեայ Վարչապետին խնդիրն էր ստեղծել միաձոյլ եւ ամբողջական Գերմանիա մը, զինուորական ջախջախիչ յաղթանակի մը որոտման մէջ։

Բայց, ամուր էին դաշնակից պետութիւնները,— Պաւարիա, Սաքսոնիա, Վիւրթէմպէրկ եւ միւսները։ Անոնք մերժեցին բարեւի կենալ ամենակալ Փրուսիոյ միապետութեան առջեւ, եւ մաս կազմելով հանդերձ գերմանական կայսրութեան (Րայխ), պահեցին իրենց ինքնավարութիւնը,— կառավարութիւն, խորհրդարան եւ պետական կազմի մը բոլոր օրկանները։

Աւելի քան վաթսուն տարի յետոյ, ահա իրականութիւն կը դառնայ ցնորքը,— միաձոյլ եւ ամբողջական Գերմանիա, բոլորովին ենթակայ՝ միակ ազգային կառավարութեան մը, որ կը վայելէ աննախընթաց լիազօրութիւններ։

Այլ եւս գոյութիւն չունին առանձին պետութիւններ, այլ կան միայն նահանգներ, իրենց մարզպաններով կամ կուսակալներով, որոնց անուանումը կամ պաշտօնանկութիւնը կախում ունի միայն կեդրոնի կառավարութենէն։ Ուրիշ խօսքով, պարզ պաշտօնեաներ են անոնք, ընտրուած ոչ թէ տեղական ժողովուրդին կամքով, այլ կեդրոնին հայեցողութեամբ եւ անոր կամքը գործադրելու յանձնառութեամբ։

Կատարելով այս արմատական փոփոխութիւնները, վեր ի վայր շրջելով սահմանադրութիւնը, միեւնոյն ատեն ընդդիմանալով կայսերական դերդաստանի վերահաստատման, «Նացի»ները կ'ուզեն ոչ միայն ներքնապէս յեղաշրջել, վերանորոգել Գերմանիան, այլ եւ միաձոյլ ճակատ մը ներկայացնել արտաքին աշխարհին առջեւ։

Իրականին մէջ, անոնք արտաքին պարտութեան վրէժն է որ կ'ուզեն լուծել, նոր ի նորոյ կազմակերպելով Գերմանիան։

Արդարեւ, ներքին վերանորոգման ամէն ձեռնարկ ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունի արտաքին քաղաքականութեան հետ։

Ատոր համար է որ Հիթլեր, ինչպէս նախընթաց առիթներու մէջ, այս անգամ ալ հետզհետէ աւելի բարձր կը խօսի Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին։

Ատանց սպառնալու, ան բացորոշ ազդարարութիւններ կ'ուղղէ հարեւան Ֆրանսայի, որպէսզի սակայն ուղղակի բանակցութեան մտնելու եւ գոհացում տալու։

Միւս կողմէ, Հիթլեր հրաժարած չէ աւելի մեծ Գերմանիա մը ստեղծելու ծրագրէն։

Ուրիշ խօսքով, անոր համար ցնորք չէ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միացումը։

Զափազանց թափանցիկ չէ՞ հետեւեալ նախադասութիւնը,— «Ինչ որ կը խօսի 60 միլիոն Գերմանացիներու սրտին, չի կրնար չխօսիլ վեց միլիոն Աւստրիացիներու սրտին»։

Յունուար 30ի տարեդարձին առթիւ, ծանրակշիռ դէպքեր կը սպասուէին Աւստրիոյ մէջ, նախաձեռնութեամբ Նացիներու։ Նոյն իսկ վախ կար պետական հարուածէ մը, եւ Վիեննա արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, միեւնոյն ատեն Ազգերու Դաշնակցութեան աջակցութիւնը խնդրելով։

Պետական հարուածը տեղի չունեցաւ (թէեւ ծանր դէպքեր պատահեցան)։

Եւ սակայն, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ Հիթլեր միաձոյլ եւ կեդրոնացեալ Գերմանիան ամբողջացած չի նկատեր առանց Աւստրիոյ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԼԻՎԷՆԿՐԱՏԻ ՑՈՅՑԸ

oooo

Պուլկար բարեկամս կը հարցնէ ինծի.

— Կարդացի՞ր Թրակիացիներու ցոյցը, 7000 հոգի է այս, խօսք չէ։ Կոմիտէն կազմակերպուած է իբր քաղաքական կուռ միութիւն մը եւ մի մոռնար որ Պուլկարիա ամբողջութեամբ դժգոհ է քաղաքական թէ տնտեսական իր վիճակէն։

— Հասկնալի է, սիրելի կոպոտին, հանդարտեցուցի։

— Եւ սակայն կը տեսնէ՞ք թէ ինչ վերագրումներ եւ վայրագ լուրեր կը տարածեն թուրք թերթերը մեր խաղաղ ցոյցերուն դէմ...

— Մարդիկը գոց գիտեն այդ տեսակ բաները ողջ – ողջ թաղել, գիւղի վրայ յարձակիլ, գաղտնի ստիպումներ ընել, առեւանգել — օ՛հ պապամ, մասնագիտութի՛ւն ...

— Ինչէ՛ր չըրին։ Անձնական փորձառութեամբ կը խօսիք ... հէ՞։

— Բայց մարդիկը խորամանկութիւն կամ դարերու քաղաքագիտութեան փորձառութիւն ալ ունին, իրենք պէս երեսը կ'ելլեն։ Մենք գիտենք թէ ո՛րքան վախկոտ է Թուրքը. Պալքանեան պատերազմին Պուլկար զինուորը մինչեւ Չաթալճա վազելով չէր հասնիր թուրք զինուորին ետեւէն ... ո՛ւր մնաց կռիւը։ Բայց արար - աշխարհ սեւով ճերմակի վրայ գիտէ թէ թուրք զինուորը քաջ է... Ինչո՞ւ. որովհետեւ «Օսմանլը թավշանը արապա իլէ ավլար» (Թուրքը նապաստակը կառքով կ'որսայ)։ Քաղաքագիտութիւն ունին, քաղաքագիտութիւն ...

— Նայինք մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ անիրաւութիւնն ու դաշնագիրներու լուծը, կարմրեցաւ բարեկամս։

— Ցոյցերը, շարունակեցի, նոյնիսկ զէնքն ու պատերազմը քաղաքականութեան խաղալիքն են. խոստումներն ու բարեկամութիւնները՝ շպար, սուտ եւ կեղծիք։ Գիտէք մեր պախտակցութիւնը ինչպէս եւ մեր մեծ յուսախաբութիւնը։ Այժմ կ'ապրինք դաշնագրերու դարաշրջան մը. եթէ Սլիվէնկրատի ցոյցն ալ այդ տեսակ խաղ մըն է, լա՛ւ, բայց պէտք է համբերել, պէտք է ամփոփուիլ, քար դրած սրտին վրայ եւ երգել՝

— Շումնի Մարիցա՛...

— «Մեր հայրենիք», պատասխանեց բարեկամս։

ՍԼԱՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԸ

ooooo

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին Ե. շրջանին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, 30 յունուար։

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է E. շարքէն 081749 թիւը։

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն փրանք.—

Շարք U	no 012.817
Շարք H	no 062.276
Շարք N	no 052.035
Շարք L	no 061.283
Շարք H	no 062.332
Շարք J	no 065.397
Շարք H	no 036.419
Շարք J	no 006.598
Շարք X	no 069.149
Շարք N	no 072.872
Շարք V	no 004.340
Շարք V	no 038.976
Շարք X	no 032.995
Շարք C	no 022.378
Շարք G	no 031.116

Բոլոր շարքերուն մէջ (20 հատ) 10.112 թիւը շահած է 500.000 փրանք։ 0.569 վերջացող թիւերը շահած են 100.000 փրանք (200 հատ), 3.456 վերջացող թիւերը 50.000 փրանք (200), 130 վերջացող թիւերը 10.000 փրանք (2000), 7 վերջացող թիւերը շահած են 200 փրանք։

Գ. Տողակաթի (Քէօսէեանի) յուղարկաւորութիւնը

ՓՐԱԿԱ, 28 յունուար (*Յառաջ*).— Տարաբախտ Գեղամին յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ յունուար 27ին, շաբաթ կէս օրէ վերջ։ Մարմինը նախապէս փոխադրուած էր գերեզմանատան մատուռը։ Կրօնական արարողութիւնը կատարուեցաւ մատուռին մէջ, չեխերէն լեզուով (ռուս օրթոտոքս քահանայի մը կողմէ) որովհետեւ շատ դժուար էր հայ հոգեւորական մը բերել սահմանակից երկիրներէն, հակառակ մեր եւ Գեղամի փափաքին։ Արարողութեան աւարտումէն յետոյ, Գեղամին դագաղը իր ընկերներու կողմէն ուսամբարձ փոխադրուեցաւ մինչեւ գերեզմանատուն։ Դագաղին կը հետեւէին իր ընկերներէն զատ տեղացիներու բազմութիւն մը, աւելի քան հարիւր հոգի։ Պ. Արթին Ասլանեան դրկած էր իր ազգականը՝ Պ. Երուանդը եւ շքեղ ծաղկեպսակ մը. Պ. Զաբրգեանն փոխան ծաղկեպսակի խոստացած է գումար մը նուիրել Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցին։ Առեւտրական բարձրագոյն վարժարանի շրջանաւարտներու միութիւնը դրկած էր իր ներկայացուցիչը որ դամբանական մը խօսեցաւ, հանգիստ մաղթելով իր ոսկորներուն։ Խօսեցաւ կրօնական արարողութիւնը կատարող քահանան եւս, ցաւ յայտնելով որ, Գեղամը կը մեռնի իր հայրենիքէն հեռու, օտար երկրի մէջ՝ դեռ իր նպատակին չհասած։

Հայերու կողմէն խօսեցաւ ընկ. Յարութիւն Ղարիպեանը։ Իր հայ ընկերներուն կողմէ Գեղամի գերեզմանին վրայ դրուեցաւ խոշոր ծաղկեպսակ մը, եռագոյնով, որուն վրայ գրուած էր.— «Սիրելի Գեղամին, Փրակայի իր ընկերներու կողմէն»։ (Գեղամը պաշտելու չափ կը սիրէր եռագոյնը)։ Վերջապէս 40է աւելի ծաղկեպսակներ բերուած էին իր օտար ծանօթներուն կողմէ որոնց վրայ գրուած էր «Վերջին բարեւ»։ Իսկ օրիորդ մը դրկած էր շատ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը, հետեւեալ բառերով.— «Posledni dar lasky» (Սիրոյ վերջին նուէրը)։ Պէտք է շեշտել թէ, օտարները մեզմէ աւելի լաւ կը գնահատէին «Յառաջ»ի տաղանդաւոր աշխատակիցը, որ շիջեցաւ 33 տարեկան հասակին մէջ։

Խորհրդային օդապարիկ մը՝ 20,600 մեդր բարձրութեան վրայ

Յունուար 30ին, խորհրդային օդապարիկ մը երկինք բարձրացաւ Մոսկուայի շրջականները, եւ հասաւ մինչեւ 20,600 բարձրութեան, մնալով երկու ժամ։ Այս կերպով կոտրած կ'ըլլայ նախորդ մրցանիշները։ Մէջը կը գտնուէին երեք օդանաւորդներ։ Մինչեւ երէկ չէր ճշդուած թէ ո՛ւր իջած է։

Տիկին Սթավիցքի դատ կը բանայ

Այրի Տիկին Սթավիցքի որոշեց դատ բանալ ապահովագրական ընկերութեան մը դէմ, պահանջելով իրեն եւ զաւակներուն համար կնքուած ապահովագրութեան գումարը, 1,500,000 ֆրանք։ Տիկինը կ'ըսէ թէ իր ամուսինը անձնասպան եղած է անպատասխանատու վիճակի մէջ, եւ ոչ թէ գիտակցօրէն եւ իր յօժար կամքով։ Ապահովագրութեան մէկ միլիոնը կնոջ անունով է, իսկ 500,000ը զաւակներուն։ Բանակցութիւնները ձախողած ըլլալով, տիկինը ուրիշ ելք չի տեսներ եթէ ոչ դատ բանալ ընկերութեան դէմ։ Փաստաբանները պիտի ապացուցանեն թէ Սթավիցքի մաքով հիւանդ էր, ինչպէս կը հաստատեն իր... խարդախութիւններն իսկ։ Ցետոյ պիտի առարկեն թէ Սթավիցքի հետապնդուեցաւ, աշխարհէն կտրուեցաւ եւ վայրի գազանի մը պէս խցուեցաւ Շամոնիի վիլլային մէջ, ուր մեռաւ ոստիկանական սարսափին տակ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ԴԻՄԱՆԱԼ

ԱՋԱԿՈՂՄԷՆ ԱԼ ԴԺԳՈՀ ԵՆ, ՁԱԽԱԿՈՂՄԷՆ ԱԼ

Դատելով թերթերու լեզուէն, Պ. Տալատիէի կազմած դահլիճը երկար կեանք չպիտի ունենայ։ Աջակողմեան եւ ձախակողմեան ծայրայեղ հոսանքները այժմէն դատապարտուած կը հռչակեն այս նոր դահլիճը։ Անոնց կարծիքով Պ. Տալատիէ հազիւ 280 քուէ պիտի կրնայ շահիլ Երեսփ. ժողովին մէջ, ինչ որ շատ վար է անհրաժեշտ մեծամասնութենէն։ Վարչապետը փորձեց դահլիճը կազմել նկատի առնելով ոչ թէ հոսանքները, այլ անձերը։ Բայց չյաջողեցաւ եւ ստիպուեցաւ քիչ — շատ գոհացում տալ կարեւոր հոսանքներուն։ Հանրային կարծիքը կը սպասէր նաեւ որ կրճատուի նախարարներու եւ խորհրդականներու թիւը (26), բայց միայն մէկ պաշտօն կրճատուած է։

Կիսապաշտօնական «Թան»ն իսկ դիտել կուտայ թէ կուսակցութիւնները և խորհրդարանը անտեսելով հանրային կարծիքը, փոթորկի կ'ենթարկեն իրենք զիրենք։ «Բոլոր յեղափոխութիւնները յառաջ կուգան երկրին եւ իր ներկայացուցիչներուն միջեւ ծագած այսպիսի թիւրիմացութիւններէ»։

Դահլիճին կազմը անորոշ տպաւորութիւն մը ձգեց նաեւ սակարանին վրայ, հակառակ Պ. Տալատիէի այն յայտարարութեանց թէ ելեւմուտքը պիտի շտկուի եւ տուրքերը պիտի թեթեւնան։ Ֆրանսական արժեթուղթերը կարեւոր անկումներ ունեցան։ Բնականաբար սեղանաւորական շրջանակները կը սպասէին որ նոր դահլիճը ըլլար ազգային միութեան կառավարութիւն մը. մինչդեռ Պ. Տալատիէ իր նախարարներուն մեծ մասը առած է արմատական ընկերվարականներէն։

Երկու նախարարութիւններու անունները փոխուած են նոր դահլիճին մէջ։ Պատերազմական նախարարութիւնը կը կոչուի «պատերազմական եւ ազգային պաշտպանութիւն», իսկ գաղթային նախարարութիւնը՝ «Անդրծովեան Ֆրանսա», (յանձնուած՝ Սուրիոյ նախկին մարզպան Պ. տը Ժուվընէլի)։

Նախարարներէն ինը մաս կը կազմէին Շոթանի դահլիճին, իսկ վեցը առաջին անգամ է որ կառավարութեան անդամ կ'ըլլան։ Աշխատանքի նախարարութիւնը, որ ընկերվարականի մը առաջարկուած էր, յանձնուեցաւ Պ. Վալատիէի, իսկ զատական նախարարութիւնը եւ փոխ վարչապետութիւնը՝ ծերակուտական Պ. Փէնանսիէի, բուն թեկնածուն մերժած ըլլալով։ Զնդ. Ֆապրի, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, վտարուեցաւ իր կուսակցութենէն (հանրապետական կեդրոն, ուրիշ խօսքով Թարտիէօ), որ վստահութիւն չունի նոր դահլիճին վրայ։

Պ. Տալատիէ կարճ յայտարարութեամբ մը շեշտեց թէ պիտի գործէ «արագ եւ ամուր»։ Իր առաջին գործը պիտի ըլլայ վերահաստատել ելեւմուտքը եւ հանրապետական հեղինակութիւնը»։ Անհրաժեշտ է արագօրէն, ի հարկին բրտօրէն վերջ տալ այն սխալներուն որ վրդովված են երկիրը։ Յետոյ, Ֆրանսան չի կրնար առանց ելմտացոյցի մնալ երկար ատեն։ Անհրաժեշտ է ելմտացոյցը քուէարկել մարտ 31էն առաջ, այլապէս դէպի արկածախնդրութիւն պիտի դիմենք։ Բայց հարկ է նաեւ խորունկ բարենորոգում մը կատարել մեր հարկային դրութեան մէջ։ Հարկ է վճռապէս եւ համարձակօրէն թեթեւցնել այն տուրքերը որոնց ծանրութեան տակ կը կքի Ֆրանսական արտադրութիւնը։ Մենք կ'ուզենք վերահաստատել վստահութիւնը, կարգ կանոնը միտքերու մէջ եւ յառաջ տանիլ մեր ելեւմուտքին առողջացումը։ Ասոնք անհրաժեշտ պայմաններ են մեր արտաքին քաղաքականութեան յաջողութեան համար»։

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

«ՈՉ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ, ՈՉ ԱԼ ՈՒԺԸ ՁՊԻՏԻ ԸՆԿՃԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ»

ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՓՈԽԵԼՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 30ին բացառիկ նիստ մը գումարեց Գերմանիոյ Խորհրդարանը, փառաբանելու համար հիթլէրական իշխանութեան տարեդարձը։ Նիստը տեւեց երկու ժամ եւ 45 վայրկեան։

Թղթակից մը կը գրէ թէ՝ 30 վայրկեան անցաւ իրեն սպասելով, իսկ երկու ժամ եւ հինգ վայրկեան տեւեց ճառը։ Այս առթիւ երեք ընթերցումով եւ մէկ անգամէն քուէարկուեցան շարք մը օրէնքներ։ 640 երեսփոխաններ, գրեթէ բոլորն ալ համազգեստով, ոտքի ելան եւ միաձայնութեամբ վաւերացուցին բանաձեւը, որ կը տրամադրէ,—

1. Ջնջել դաշնակից պետութեանց (Պաւարիա, Փրուսիա, Վիւրթէմպէրկ, Սաքսոնիա եւն.), առանձին խորհրդարանները։

2. Այդ պետութեանց վեհապետական իրաւունքները կը փոխանցուին Ազգային կեդրոնական կառավարութեան։ Անոնց վարչութիւններն ալ ամբողջութեամբ ենթարկուած են ազգային կառավարութեան։

3. Այդ երկիրներու նահանգապետները ենթարկուած են ներքին նախարարութեան (ճիշդ Ֆրանսայի պէս)։

4. Ազգային կառավարութիւնը կրնայ նոր սահմանադրութիւն մը ստեղծել։

5. Ներքին նախարարը պիտի հրատարակէ բոլոր հրահանգներն եւ հրամանագիրները, գործադրելու համար օրէնքը։

6. Օրէնքը գործադրելի է իր հրատարակման թուականէն։

Աւելորդ է յիշել թէ որ եւ է վիճաբանութիւն չկատարուեցաւ, ոչ ալ բողոք յայտնուեցաւ։ Զօր. Կէօրինկ, խորհրդարանին նախագահը, կարդաց բանաձեւը, երեսփոխանները ոտքի ելան եւ լսեցին, եւ յայտարարուեցաւ թէ օրէնքը ընդունուած է։

Ուրեմն, այլ եւս իրականացած է ամբողջական եւ կեդրոնացեալ Գերմանիան,— ծրագիր մը զոր չկրցաւ գլուխ հանել Պիզմարք, տարիներ առաջ, երբ գերմանական թնդանօթները կը գոռային Փարիզի մէջ։ Այն ատեն գլխաւոր ընդդիմադիրն էր Պաւարիան։

Նոր օրէնքին չորրորդ յօդուածով, վերջնապէս կ'ոչնչանայ Վայմարեան սահմանադրութիւնը, քանի որ Հիթլէր իրաւունք կը ստանայ նոր սահմանադրութիւն մը մշակելու։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՌԱԿՏՈՒԱԾ ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԸ

ԽՄԲ.— Երկար խմբագրականի մը մէջ, որ գրուած է թերթին ամբողջ առաջին էջը եւ Բ. էջին երկու սիւնակները, «Յուսաբեր» կը պարզէ Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան ներքին ծալքերը: Կ'արտատպենք հիմնական մասերը.—

... Հաւատքէ պարպուած հայ կղերը դիւրութեամբ բռնեց սայթաքումի ճամբան, որովհետեւ իր չորս կողմը խրախուսողներ ու ծափահարողներ գտաւ: Խորհրդային իշխանութիւնը անկերպարան հայ հոգեւորականութեան հաւատուրացութիւնը դիւրացնելու եւ քօղարկելու համար՝ բեմ ու գրիչ վարձեց եւ տրամադրեց անոր:

Անգամ Արսէն Ղլըրտեանի հասցէին դատապարտանէ՞ի որ եւ է բառ չլսուեցաւ բովանդակ հակադաշնակցական բանակին մէջ, գլխաւորութեամբ հայ կղերականութեան:

Փոքրաթիւ լաւերը ընկճուեցան ու կուլ գացին ընդհանուր հոսանքին մէջ:

Այսքան լրբացաւ ու պղծուեցաւ հայ կեանքը:

Ու այս մթնոլորտին մէջ էր, որ տակաւ առ տակաւ սկսաւ փայլիլ Դուրեանի խորհրդային աստղը:

Գաղափարօրէն պարտուած ու փոշիացած ռամկավարութիւնը փարեցաւ անոր ու զայն դարձուց իր քաղաքական առաջնորդը:

Հօկճիները, այս ծպտեալ բոլշեւիկները խաժամուժը մտաւ Դուրեանի սքեմին տակ եւ խաչ ու խաչվառով սկսաւ քայքայել հոծ ու հայրենաշէն գաղութ մը:

Ամբողջ «միացեալ» մը եկաւ ու խմբուեցաւ այս սայթաքած կղերականին շուրջ՝ անոր միջոցով եւ անոր յօժարակամ համաձայնութեամբ հայ եկեղեցին իբր պայքարի զէնք ծառայեցնելով հակաբոլշեւիկ հայութեան դէմ:

Բովանդակ հայութիւնը այլեւս մոռցած էր Դուրեանի մէջ տեսնել հոգեւորականը, ամէնէն առաջ մոռցած էին զինք խնկարկողները, որոնց աչքին այս գայթակղած կղերականը պայքարի դրօշ մըն էր եւ կուսակցական — քաղաքական առաջնորդ:

ՁԵԿԱՆ ՀԱՍԱԾ ԷՐ ԻՐ ՆՊԱՏԱԿԻՆ:

Կիրքերու ծփուն ծով մը դարձած էր հոծ գաղութ մը, ուր այս կղերականը վայրագ տենչով մը կը հրահրէր ատելութիւնները, կը պառակտէր ժողովուրդը, ամենուրեք հով ու փոթորիկ կը ցանէր, առանց մէկ հատիկ զգաստութեան բառ լսելու անդամհայ հոգեւորականութեան բերնէն: Ընդհակառակն: Որքան աւելի կը մոլեգնանար, այնքան աւելի զինք գիտակցաբար դէպի ոճիր մղող խմբակը կը սեղմէր իր շուրջը, բարձրաղաղակ փառաբանանքը ձօնէր իր անուան, իր անձին կը վերագրէր ամէն բարեմասնութիւն, ու նոր թափով զինք կը մըղէր նորանոր ոճիրներու: Այլեւս մոռցուած էին այն օրերը, երբ նոյն ռամկավարութիւնը, Իզմիրի աղէտքէն ետք, Աթէնքի փողոցներուն մէջ կատաղի պայքար կը մղէր միեւնոյն Դուրեանին դէմ՝ ամէն արատ վերագրելով անոր:

Ղեւոնդ արք. արգիլեց Ապրիլ 24ի տօնակատարութիւնը:

Հակառակ Ազգ. Վարչութեան որոշումին եւ հակառակ իր տուած խոստումին՝ գնաց Շիքակոյ, աշխարհիկ հանդէսի մը, ուր անարգաբար կոխկռտեց ու տրորեց ցեղին սրբութիւնը՝ նուիրական Հայ Դրօշը:

Ալեկոծեց ամբողջ գաղութ մը եւ դարձաւ կատաղի պայքարի մը առաջնորդը:

Հրաւիրեց երեսփոխանական ժողով եւ ապա ուրացաւ ճանչնալ զայն, իր պարտութիւնն ու մահը հոն տեսնելով:

Պանդոկի մը մէջ, ապօրէն խմբակի մը կողմէ զինք առաջնորդ հռչակել տուաւ, եւ Ձեկայի միջնորդութեամբ գերուած հայ կաթողիկոսէն հեռագրով օրհնութեան գիրքերել տուաւ իրեն, հակառակ ամէ՛ն օրէնքի, ամէ՛ն բարոյականի եւ ամէ՛ն սրբութեան:

Սկսաւ ինչ որ խորհրդաւոր նամակներ հրապարակել թերթերու մէջ՝ բաց կերպով իր կասկածելի կապերը վկայելով համայնավար շրջանակներու հետ:

Սեղանակից դարձաւ բոլշեւիկ ճաչերու՝ հեռագրական շնորհաւորանքներով գաղափարակից ու գործակից դառնալով Լիթվինովներու, որոնք խեղդած էին հայ եկեղեցիի հոգին եւ իրենց ափերուն մէջ սեղմած վարձկան հայ եկեղեցականներու մարմինը:

Ցաւակցութեան մէկ հատիկ բառ իսկ չարտասանեց այն զարհուրելի ոճիրին առիթով, որ «միացեալ»ի ներշնչումով գործեց հոծ գաղութի մը մէջ, զայն մահացու կերպով պառակտելով:

Տեսաւ թէ ինչպէս իր պատճառով արիւն կը հոսի հոս ու հոն, մերկացած դանակներով իրարու վրայ կը յարձակին, անմեղ մարդիկ դատարանէ դատարան կը քաշկռտուին, եւայլն ու լռեց:

Ու դէպքէ դէպք դարձաւ աւելի անսանձ՝ պայքարը կարծես գիտակցաբար դէպի քաղաքացիական արիւնալի կռիւներու հունը թեքելով:

Իրեն կը մնար գէթ առժամաբար փակուիլ իր պանդոկին մէջ եւ լռել — եայն հող պատրաստել կիրքերու խաղաղեցման համար: Գէթ ատենուան մը համար քաշուիլ ասպարէզէ ու թոյլ տալ, որ իր հոգիի խորերէն ցնցուած գաղութ մը տակաւ առ տակաւ իր խաղաղութիւնը գտնէ:

Նմանիլ գէթ իր հարեւան Թեմի՝ Քալիֆորնիոյ Առաջնորդին, որ նախընտրեց իր աթոռը զոհել, բայց իրեն վստահուած գաղութի խաղաղութիւնը փրկել, առժամաբար քաշուելով ամէն գործերէ:

Զըրաւ առնցմէ եւ ոչ մէկը. ընդհակառակն. «միացեալ»ի դրդումով փողոց ելաւ, գրգռիչ պատարագներով ձէթ լցնելու համար չիկացած կիրքերու վրայ:

Հապճեպով յիշատակեցինք այս քանի մը դէպքերը, առանց երբեք իր տխուր ու պառակտիչ անցեալին անդրադառնալու՝ ըլլայ Պոլսոյ, ըլլայ Պուլկարիոյ, ըլլայ Իզմիրի, ըլլայ այլ վայրերու մէջ:

Գերագոյն հրճուանքի մէջ էր Ռամկավարութիւնը իր տարած «յաղթանակ»ին համար. չէ՞ որ ամբողջութեամբ տիրացած էր այս մոլորած հոգեւորականին: Իրենց աջեւը նետած՝ ռամկավարները այս կղերականը կը պտըտցնէին եկեղեցիէ եկեղեցի՝ վարձկաններու կողմէ անոր հասցէին շռայլուած ծափերը փառաբանանք նկատելով իրենց անունին: Իսկ Դուրեանի եւ ռամկավարներու փէշերուն տակ թաղնուած կը մնար բուն ոճրագործը՝ Ձեկան՝ որ անգերազանցելի արուեստով կազմակերպած էր դաւը եւ եղբայրը զինած եղբօր դէմ:

Եւ ահա արդիւնքը...

Դաշոյնի հարուածներու տակ շընչասպառ գետին փռուած, եկեղեցիի մէջ, զինք խնկարկողներու ներկայութեան, աւելի քան խորհրդաւոր պայմաններու տակ:

Անհնար է հաւատալ, որ այս եղերաբախտ կղերականը առողջ էր հոգիով եւ առողջ մտքով:

Իր արարքները այդ համոզումը չեն ներշնչեր մեզի:

Բայց ըլլանք արդար եւ յայտարարենք բարձրաձայն:

Դուրեանը իր վրդովիչ արարքներէն թերեւս չգործէր եւ ոչ մէկը, եթէ երբեք իր ետին չունենար մասնաւորաբար ռամկավարութիւնը:

Հոգիով ու մարմնով համայնավարութեան ծախուած այս ազգադաւ հոսանքը գոհ է այսօր, որ նորանոր գըրգռութեանց եւ թշնամութիւններու համար նոր զէնք տրուեցաւ իրեն:

Սուտ է իր «սուգ»ը: Կաթիլ մը արցունք չունի բարոյապէս իր իսկ դաշոյնով գետին փռուած իր զոհին համար: Իր կեղծ աղաղակները կը յիշեցնեն արեան վրայ բռնուած ոճրագործը, որ կը յուսայ սուտ վայնասունով ուրիշը յանցաւոր բռնել:

Կարելի չէ հաւատալ հեծկլտանքին այն հրձիգի, որ գիտակցաբար կրակի տուած է իր տունը եւ այժմ խարդախօրէն անոր կորուստը կ'ողբայ՝ ապահովագրական ընկերութենէն դըրամ չորթելու համար:

Այս «դրամ»ը պէտք չէ տալ այս կեղծ ու խարդախ «սգաւոր»ին՝ նորանոր հրդեհներու առաջքը առնելու համար:

Ամբօրէն պէտք է բռնել իր օձիքը, պատռել իր դէմքին քօղը եւ հանրութիւնը նոր աղէտներէ փրկելու համար՝ զինք զամել անարգանքի և չարագործութեան սիւնին:

Իր «սուգ»ին կարելի էր հաւատալ, երբ մեղանչումի գէթ զղջալ ձայն մը լսուէր իր խօսքերուն մէջ:

Երբ «սգար» ոչ միայն դիակի մը, այլ եւ բարոյապէս դիակնացումի մատնուած ամբողջ գաղութի մը վրայ, — երկու երեսփոխանական ժողովներով, երկու ազգ. վարչութիւններով, երկու եկեղեցիներով, զոյգ-զոյգ հոգաբարձութիւններով եւ ատելութեամբ իրարու դէմ լեցուած երկու հաստուածներով:

Այդ զղջումը չկայ: Ընդհակառակն, ճիգ մը կայ վերստին հանրութիւնը խաբելու եւ նոր ու ալ աւելի կատաղի գրգռութեանց պառակտումներ ստեղծելու:

Ու լաւագոյն ապացոյցը — այն գուրգուրանքը, որ կայ բուն ոճրագործին հանդէպ:

Ոչ մէկ խօսք, բովանդակ ռամկավար մամուլին մէջ, Պոլշեւիզմի մասին, որ հիմնայատակ կործանեց գաղթահայ կեանքը, որ մահացու կերպով պառակտեց մեր ժողովուրդը, որ զինեց եղբայրը եղբօր դէմ եւ իր վարձկան գործակալներու միջոցով հող պատրաստեց դեկտ. 24ներու համար:

«Ոճիրներու ոճիրը»,— դեկտ. 24ի առիթով կը գրէ ռամկավար մամուլը, առանց բերան բանալու ոճրագործներու վկայեալ պետին, Ձեկայի մասին, որուն ոչ միայն ձեռքերը, այլեւ զգացումներն ու մտածումները, հոգին եւ միտքը պատած են արիւնով:

— «Այո՛, մենք պառակտեցինք գաղութները, այդ մեր պարծանքն է», — կը գրէր շնականօրէն համայնավար օրկան Արշալը:

Ու «Արշաւ»ները այսօր կարող են ոչ միայն հպարտանալ, այլեւ ցնծալ ու պարել, որովհետեւ իրապէս պառակտուած ենք մենք:

Ահա թէ ինչու փրկութիւնը կուգայ այն օրը միայն, երբ այս պառակտումը վերնայ: Երբ ցեղը միաձայն ու միակամ այս պառակտիչ ու ցեղադաւ ոճրագործին դէմ ծառանայ:

Հրատոչոր խիճ մը, որ խիճ ալ պիտի մնայ, քանի տակաւին ամբողջ գաղթահայ հոսանք մը — ռամկավարութիւնը — կը շարունակէ ոճրաբար հըլու գործիքն ըլլալ Ձեկայի ձեռքին՝ ընդդէմ մեր միութեան եւ համերաշխութեան:

Բոլշեւիզմը պէ՛տք է դադրի մեր ժողովուրդի դէմ դաւելէ գէթ արտասահմանի մէջ:

Հայութեան անդառնալի ու վերջնական որոշումն է այս:

Այո, սուգ ունինք ամէնքս, սուգ ունի բովանդակ հայութիւնը այն անկումին ու ազգադաւութեան համար, դէպի ուր թեքուած են իր անարժան վարիչներէն ոմանք:

Սուգ ունինք այն խաւարին համար, որ օտարին դաւերով պատած է մեր կեանքը:

Սուգ ունինք մեր մաքուր, բիւրից դաւուած ժողովուրդին համար, որուն բորբոքած հոգին կը գալարի ոճրագործներու նիւթած ցեղադաւ ոճիրներուն մէջ:

Ու սուգ ունինք նաեւ այն ընթացքին համար, որ ունեցաւ ցաւալիօրէն սայթաքած կղերական մը, իրեն համար մահ պատրաստելով, գաղութի մը համար՝ մահացու պառակտում, հայութեան համար՝ ամօթ ու վարկաբեկում, իսկ թշնամիին համար՝ տօն ու խրախճանք:

Նիւ Եորքի արիւնալի դէպքը ցնծութիւն կարող է բերել միմիայն բոլշեւիզմին եւ քէմալիզմին, ու անոնց քողածածուկ գործակալներուն:

Ու այդ է պատճառը՝ որ անոնք դէպքին վրայ «կը սգան» եւ ոչ թէ անոր ծնունդ տուող պատճառներուն (որովհետեւ նորանոր դէպքերու կրկնութիւնը կը տենչան), մինչ հայրենատենչ հայութիւնը կը սգայ եւ դէպքին եւ պատճառներուն վրայ (որովհետեւ այդ դէպքերու կրկնութենէն կը սարսափի):

✕

Թշնամին մեզմէ խլեց մեր հողը, բայց չխլեց մեր հոգին:

Օտարը միշտ օտար մնաց մեզ, ննջացաբար մեր կոյս հոգին շոյելով ու մեր խնկելի օճախը քանդելով:

Հիւսիսն ու Հարաւը դէմք ու հագուստ փոխած մտած են մեր մէջ, ներսէն մեր ցեղային միութեան վերջին թելերը կտրելու:

Արթննանք, ուշքի գանք, միանանք ու վերակազմենք մեր միութիւնը՝ քանի տակաւին հնչած չէ մեր կործանումի վերջին ժամը:

ՄԻՄԱԼ

Բանտարկեալը.— Պարոն բանտապահ, գիս սախլեցին որ ճշմարիտը խօսիմ, որ պատիմ: Խօսեցայ, բայց գիս մահուան դատապարտեցին:

— Ալ եղածը եղեր է, ապագային փորձառու կ'ըլլաս, երբ ուրիշ անգամ ալ պատահի:

✕

Արխոզոմ աղա կնոջը հետ ծովեզերք գացած էր եւ առաջին անգամ ծով մտան:

— Թագուհի, ծովը շատ պաղ է եղեր:

— Ես քեզի ըսի որ Փանեյաղ մի հաներ, մտիկ չըրիր:

✕

Հիւրերը ներս մտնելով տունէն.

—Արդեօք մեզի ճաշի՞ կը սպասէին:

Սպասուհին.— Այո, պարոն, նոյն իսկ երբ հեռուէն ձեզ տեսան, «ահա պնակալէզները կուգան», ըսին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Երրորդ եւ վերջին մաս)

ՈՒԼՈՒԿԸՇԼԱ – ԿԵՍԱՐԻԱ.— Ուլուգըշլա Պօղազքէօփրիւ (Կեսարիա) գիծը 173 քիլ. երկայնութիւն ունի: Պաղտատի երկաթուղին կը միացնէ Էնկիւրի – Սվազ մայր գծին: Միջերկրականն ու Սեւ ծովը իրար կը միանան այս ճամբով, որ ամենակարճն է: Զինուորական եւ տնտեսական կարեւորութենէն զատ, Պոր, Նիյտէ, Իւրկիւպ եւ Ինճէսուի նման կարգ մը կեդրոններուն բարգաւաճման ալ պիտի նպաստէ:

1927ին կնքուած պայմանագրութեան համաձայն, այս գիծը յանձնըւեցաւ օտար խմբակի մը եւ 1928ին սկսան շինութիւնները: 1931ին շոգեկառքը հասաւ Նիյտէ եւ 2 սեպտեմբեր 1933ին լրացաւ: Անատոլուի ամէնէն աժան ապրանք եղած գիծն է: Փապուղի չունի եւ իւրաքանչիւր քիլօմէթրը միջին հաշուով 50 հազար ոսկի արժած է:

ՀԱՆՔԱԾՈՒԽԻ ԳԻԾ.— Էնկիւրի – Սվազ գիծին 72րդ քիլոմէթրին վրայ, Ըրմագ կայարանէն սկսելով Սեւ ծովու Ֆիլիոս նաւահանգիստը իջնող Հանքածուխի այս ճամբան 397 ք.մ. երկայնութիւն ունի:

Թուրքերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս գիծին: Կ'ըսեն թէ Հայտար Փաշայի եւ Սամսոնի ճամբաներուն հետ բաղդատելով, բնականոն պայմաններու տակ իսկ, Միջին Անատոլուի մէջ կեդրոնացող «ազգ. ճիգերուն» ածուխի պահանջը թէ աժան եւ թէ աւելի արագ ապահովելէ զատ, հիւսիսային արեւմտեան Անատոլուի արտածման ուժեղ միջոցներէն մէկը պիտի ըլլայ, եւ անցած վայրերուն անտառային հարստութեանց շահագործման ալ պիտի նպաստէ:

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը, 29 մայիս 1933ին ընդունեց օրինագիծ մը, որով Էրէյլիի եւ Ֆիլիոսի միջեւ պիտի շինուի 70 ք.մ.երկայնութեամբ երկաթուղի մը, եւ պիտի կառուցուի Էրէյլիի նաւահանգիստը: Այս պարագային մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ստանայ հանքածուխի ճամբան: Որոշուած է նաեւ Ֆիլիոսի եւ Էրէյլիի միջեւ երկաթուղին բանեցնել ելեկտրականութեամբ: Այս գիծը պիտի ընդգրկէ հանքածուխի ամբողջ աւազանը (Էրէյլի, Զօնկուլտաք, Ֆիլիոս):

Էրէյլիի նաւահանգիստին շինութեամբ առաջքը պիտի առնուին արտածումը սահմանափակող դժուարութեանց, որոնք յառաջ կուգան Գօզլու Զօնկուլտաք եւ Քիլիմլի նաւահանգիստներուն հիւսիսային փոթորիկներու ենթակայ ըլլալէն:

Ըրմագ – Ֆիլիոս գիծին շինութեան ձեռնարկուած է 1927ին, երկու ուղղութեամբ: Անատոլուի այս մասը ունի աշխարհագրական ուժեղ անհարթութիւններ: Գիծը պիտի անցնի բազմաթիւ փապուղիներէ եւ բարձրաբերձ ճեղքերէ:

Շատ սուղ պիտի արժէ այս գիծը, որովհետեւ կ'անցնի սեպ հովիտներէ, բազմաթիւ գիծերէ, գետակներէ եւ առուակներէ, որոնց եզերքները պէտք է ամրացնել նախապէս, շինել բազմաթիւ մեծ ու պզտիկ կամուրջներ. այնպէս որ բացի կազմածներէն, կարգ մը վայրերու իւրաքանչիւր քիլոմէթրին համար ծախսուած է 250 հազար ոսկի:

Լրացած է 297 քիլոմէթրնոց մասը միայն, որուն վրայ կը գտնուին 8200 մէթր երկայնութեամբ 33 փապուղի:

Ըրմագէն սկսելով 161րդ քիլոմէթրի վրայ գտնուող Իլարըզմ, եւ Ֆիլիոսէն 136րդ քիլոմէթրի վրայ Էսքիփազար կայարաններուն միջեւ շոգեկառքը բանիլ սկսած է: Միջանկեալ մասին 16 քիլոմէթրը շինուած է, բայց գիծերը, չեն զետեղուած: Ցիսուն քիլոմէթրին վրայ կ'աշխատին: Դեռ եւս կը մնայ 43 քիլոմէթրնոց մաս մը, որուն ձեռք չէ դպած:

Այս գծին իւրաքանչիւր քիլոմէթրը միջին հաշուով 108 հազար ոսկիի ապրանք պիտի ըլլայ: Ամբողջ գիծը պիտի արժէ 43 միլիոն ոսկի:

1935ի վերջերը Ըրմագ միացած պիտի ըլլայ Ֆիլիոսի:

ՊՂԻՆՁԻ ԳԻԾ.— Ֆէվզի փաշա – Մալաթիա – Արղընի – Տիգրանակերտ երկաթուղին մէկն է այն գիծերէն, որոնք ամէն բանէ առաջ նկատի ունին երկրին պաշտպանութեան մտահոգութիւնը: Այս ճամբան ռազմական է: Զինուորական արագ կեդրոնացում դէպի արեւելեան սահմանները՝ Էրզրումի եւ Տիգրանակերտի ուղղութեամբ եւ երկու գիծով: Անշուշտ ունի նաեւ տնտեսական արժէք, որովհետեւ կ'անցնի Արղընիի պղնձահանքերէն եւ այս իսկ պատճառով կը կոչեն «Պղինձի գիծ»: Բայց բուն նպատակն է երկրին պաշտպանութիւնն ու Քիւրտիստանի տիրացումը, քրտական զանգուածներու տարողնումն ու թրքացումը:

Թուրքերը այս ճամբան կ'անուանեն «հայրենիքի պաշտպանութեան», «ազգ. միութեան» ճամբայ»:

Այսուհանդերձ, արեւելեան Անատոլուի հարաւային մասը կեդրոնին միացնող, Արղընիի ընդերքին մէջ հանգչող պղնձի հարստութիւնն ու Մարաշի, Մալաթիոյ, Խարբերդի եւ Տիգրանակերտի նահանգներուն բերքն ու անասունը արտածման նաւահանգիստները առաջնորդող այս գիծը կը ձգտի «կեանք եւ ապահովութիւն տանիլ» այս շրջանները:

Ամանոս լեռներու արեւելքէն, Ֆէվզի փաշայէն սկսելով Սուրկու հովիտին նեղ ու սեպ անցքէն յառաջացող այս գծին վրայ կը գտնուին կարեւոր կամուրջներ եւ փապուղիներ: Կէօքսուի վրայ նետուած կամուրջը, աշխարհի ամէնէն մեծ «պէթօնարմէ» կամուրջներէն կը համարուի: Ունի 294 մէթր երկայնութիւն եւ 35 մէթր բարձրութիւն:

Գիծին ընդհանուր երկայնութիւնն է 507 քիլոմէթր: Լրացած մասերուն վրայ կը գտնուի 5437 մէթր երկայնութեամբ 28 փապուղի:

Եփրատի վրայ կառուցուած է 361 մէթր երկայնութեամբ կամուրջ մը: Այս կամուրջին հիմերը դրուած են խտացած օդի ճնշումով:

Գիծին շինութեան ձեռնարկուած է 1927 փետրուարին: Ֆէվզի – փաշա Մալաթիա մասը բանիլ սկսած է 25 մայիս 1931ին: 1 նոյեմբեր 1931ին գիծը հասած է Եփրատի կամուրջին:

Մինչեւ 320րդ քիլոմէթրի վրայ գիծերը զետեղուած են: 347րդ քիլոմէթրի վրայ աշխատանքը աւարտած, բայց երկաթները չեն զետեղուած: Գործունէութիւնը հասած է Արղընիէն 13 ք.մ. դէպի հարաւ: Այս մասին ծախքերը ապահովուած են ներքին փոխառութեամբ:

Այս գծին վրայ 344րդ քիլոմէթրի վրայ գտնուող Եօլչաթը կայքէն դէպի Խարբերդ 25 քիլոմէթրնոց երկաթուղիի մը շինութեան եւ սկսուած է:

Ֆէվզի փաշա – Մալաթիա – Արղընի – Տիգրանակերտ երկաթուղին, Անատոլուի ամէնէն սուղ գիծն է: Իւրաքանչիւր քիլոմէթրը պիտի արժէ 154 հազար ոսկի:

Եոլչաթը – Խարբերդ գիծը պիտի լրանայ 1934ի վերջը: 1935ի վերջերը շոգեկառքը պիտի հասնի Արղընի:

ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐ.— Թուրքիա այս տարի սկսած է երկու նոր գիծերու շինութեան, Սըվազ – Էրզրում եւ Մալաթիա – Տիվրիկ:

Սըվազ – Էրզրում գիծը լրացուցիչ մասը պիտի կազմէ երկրին մայր գիծին:

Իսկ Տիվրիկ – Մալաթիա երկաթուղին արեւելեան եւ հարաւային Անատոլուները ամէնէն կարճ ճամբով իրար պիտի միացնէ, եւ Ամանոս լեռներու արեւելքէն դէպի Տիգրանակերտ երկարող գծին ճիշդ կեդրոնէն անցնելով Տիգրանակերտը պիտի միացնէ Էնկիւրիին:

Սըվազ – Էրզրում գիծին երկայնութիւնը մօտաւորապէս 520 քիլոմէթր է: 1933ի սեպտեմբերէն ի վեր աշխատանքները առաջ կը տարուին: Շինութիւնները բաժնուած են տարեկան չափերու: 1938ին շոգեկառքը պիտի հասնի Երզնկա: 1940ին Կարին: Ընդհանուր ծախք կը նախատեսուի 38 միլիոն 330 հազար ոսկի:

Մալաթիա – Տիվրիկ գիծը պիտի լրանայ 1938ին: Երկայնութիւնն է 150 ք.մ.: Պիտի ծախսուի 10 միլիոն 700 հազար ոսկի:

Անթալիա – Աֆիոն.— Անթալիա Աֆիոն երկաթուղին, Մերսին եւ Սամսոն նաւահանգիստներու, ինչպէս նաեւ Ֆիլիոս – Էրէյլի գիծին հանրօգուտ շինութեանց ծրագրին մէջ մտցուած է:

Ազգ. Մեծ Ժողովը, 1933ի գարնան քուէարկած օրէնքներով, իրաւասութիւն տուած է կառավարութեան այս ձեռնարկներուն համար:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

Հայ երգն ու խօսքը

OOOO

Երկու գիշեր: Երեք կանթեղ — հայ կանթեղներու գրաւիչ պլպլումով — ելեկտրական գոյնզգոյն շատրուաններուն մէջ իր գիշերային լողանքը առնող Փարիզի պողոտաներուն վրայ՝ Սէն Ժէռմէնէն մինչեւ Մօնմարթր, անցնելով անոր սրտէն, Մեծ Պուլվարէն:

Հայ երգը, հայ պարն ու խօսքը համախմբեցին դարձեալ հաւատարիմներու եւ հաւատացեալներու ստուար թիւ մը՝ երեք սրահներու մէջ:

Տարաթ երեկոյ «Սիփան» երգչախումբի վարչութիւնը դարձեալ համակրելի գաղափարը ունեցած էր, մտերմական հաւաքոյթի մը մէջ տօնելու իր վաստակաւոր հիմնադրին Գ. Ս. Յակոբեանի անուանակոչութեան տօնը, որ պիտի կրնար նաեւ խումբին գործունէութեան տասնամեակին տօնը համարուիլ:

Արդարեւ «Սիփան»ը եթէ չհաշուենք Գ. Լեւոն Համբարձումեանի պատերազմի շրջանին կազմած երգչախումբը՝ փարիզահայ երգչախումբերուն երէցն է, ունենալով միաժամանակ կենսունակ ու անսայթաք գործունէութիւն մը՝ շնորհիւ իր անձնուէր անդամ — անդամուհիներուն ոգեւորութեան եւ հաւատքին եւ «Սիփան»ի համակրելի ղեկավարին աննկուն կորովին:

Իր շուրջը խմբուած էին այդ երեկոյ «Սիփան»ի անկեղծ ու մտերիմ բարեկամները՝ տօնական զուարթ մթնոլորտի մը մէջ, ստեղծելով մխիթարական, սրտապնդող պատկեր մը, երբ զուրը ուծացումի, հրաժարումներու եւ այլասերումի ուրուականը կը սաւառնէր, ծով քաղաքին յորձանքներուն մէջ թաւալող հայ համբանքներու գլխին...

Հայ երգի, հայ խօսքի տաքուկ, կենդանացնող վառարաններ են մեր երգչախումբերը, մեր բեմը, — աւաղ կիսամեռ — մեր գրական ու գեղարուեստական հաւաքական ցոյցերը:

Ու դառնութեամբ կը վերյիշեմ կրկին տարիներ առաջ՝ Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ին երկու թիւերուն մէջ երեւցած թելադրութիւնս,— Հիմնել «Հայ Տուն»ը, ազատել հայ երգիչը, երաժիշտը, դերասանը, նկարիչը՝ օտար սրահներու տէրերուն շահամոլութենէն, սպանիչ վարձքերէն եւ տուրքերէն:

«Հայ Տուն»ին հիմնադիրը, սեփականատէրը օտարներուն տրուած վարձքերուն կէսովն իսկ պիտի կրնար լայն չահաղբիւր մը ապահովել իր դրամագլխին, կարելի դարձնելով հայ մտքին ու ճաշակին արտադրութիւններուն ամենօրեայ ցուցադրումը, արդիւնաւորելով հայ մտաւորականին ու արուեստագէտին սպասած նիւթական վաստակը: Չէ՞ որ մտաւորականներն ալ «միայն բանիւ» չեն սնանիր, այլ եւ «հացիւ»:

... Հաղորդիչ ոգեւորութեան մը մէջ, ճոխ սեղանի մը շուրջը «Սիփան»ի բարեկամները չամփանեայի բաժակները ձեռքին մաղթեցին երկար կեանք իր համակրելի ղեկավարին եւ յարատեւութիւն իր հիմնած գործին: Խումբը երգեց իր լաւագոյն երգերը, եղան պարեր եւ արտասանութիւններ:

Սիրուն էր փոքրիկ Ալիս Հր. Սամուէլի արտասանութիւնը եւ պարը (5 տարեկան): Բացառապէս նշանակելի էր երեք տարեկան Անահիտ Խաչիկեանի պարը: Օր. Ղազարեան նոյնպէս յայտնուեցաւ շնորհալի եւ ճկուն պարուհի իր կովկասեան պարերով: Օր. Օսմանճեանի արտասանութիւնները եղան տպաւորիչ՝ մանաւանդ Զարենցէն: Պ. Պետրոսեանի երգերը ունկնդրուեցան մեծ հաճոյքով:

⁂ Երեկոն յառաջացած էր, երբ կտրեցինք Փարիզը, ունկնդրելու «Կոմիտաս»ի նուագահանդէսը:

Salle des Ingenieurs Civilsի սրահը լեցուն էր:

Կը ցաւիմ որ երգահանդէսին վերջաւորութիւնը միայն ունկնդրեցինք՝ հետեւաբար չպիտի կրնամ զաւեշտի եւ առաջին մասին նկատմամբ կարծիք յայտնել: Խումբը ուշագրաւ յառաջդիմութիւններ ըրած է ներդաշնակութեան, ըմբռնումի, երանգաւորումի տեսակէտներէն:

Զգալի էր ճշգրիտ կարգապահութեան մը վարժութիւնը՝ գլխաւոր պայմաններէն մէկը հաւաքական վերարտադրութեան մը համար:

Խումբին ղեկավար Ն. Սերգոյեանի «Հինգ էծ ունիմ», «Զար զընգը» եւ «Բամ Փորոտան»ը՝ հաճելիօրէն ներդաշնակուած՝ լսուեցան խանդավառութեամբ:

Կատարեալ եղաւ մեծ Վարդապետի

հրաշալի գործը «Ձիգ տուէ քաշիլ»ն, իր հորիզոնները տիրապետող լայն ներդաշնակութիւններով, ղաշտերու անհունութեան նման տպաւորիչ:

Կէս գիշերէն յետոյ ընդարձակ սրահը կը ներկայացնէր ծփուն ու գունագեղ զոյգերու հաճոյատեսիլ պատկեր մը:

×

Հետեւեալ գիշերը՝ կիրակի Փարիզի Հայ Ուս. Միութիւնը կուտար իր տարեկան երեկոյթը «Le Journal»ի սրբուն սրահին մէջ, Թերթին եւ «Ռընէսանս Ֆրանսէզ»ի հովանաւորութեամբ:

Գեղարուեստական բաժինը դրուած էր Շահխաթունիի նախագահութեան տակ:

Բացման խօսքը տրուեցաւ Պ. Ֆէրտինանտ Հէրոլտին, որ ոգեկոչումը ըրաւ հին հայասէր դէմքերուն՝ Փրեսանսէ, Քիյեառ, Ժօռէս, չնչտելով թէ Ֆրանսա որոշ դեր ունեցած է հայ մտքի կազմութեան եւ մշակոյթին մէջ: Այս համակրական արտայայտութիւնները ջերմօրէն ծափահարուեցան սրահը լեցնող հասարակութեան կողմէ:

Ծոխ գեղարուեստական բաժին մը բացառիկ արժէք մը տուաւ այդ երեկոյթին: Հոն լսեցինք Պ. Հ. Թորգոմեանի «Waterloo»ն, ոյժով եւ ըմբռնումով արտասանուած, Օր. Դաղարոսեանի դաշնակի փայլուն կտորը «Polonaise», Շոփէնէն, եւ մեր թաւջահայն երգչուհի Օր. Պիլպիլեանը Կոմիտասի եւ Պ.Ա.Պարթեւեանի գործերուն մէջ:

Կոմիտասի «Քէլէ քէլէ»ն եւ «Միրանի ծառ»ը, Պարթեւեանի ծանօթ եւ ախորժալուր «Պըճինկօ»ն երգուեցան զգացումի եւ դգուանքի շեշտերով: Պ. Թումասեանի «Օրհնութիւն»ը (Թումանեանէն) արտասանուեցաւ յստակ առոգանութեամբ եւ տպաւորիչ:

Օր. Երամեանի ջութակը զգայնիկ նօթերով վերարտադրեց Tauréի «Օրոր», Պ. Ալէմշահի հեղինակութիւնը «Մաղիկ մըն էի»,— Ա. Իսահակեանի բառերով: Օր. Պիլպիլեան դիտցաւ զայն վերարտադրել գեղեցկօրէն:

Հաճելի էին նոյնպէս Պ. Շահխաթունիին երկու պատմուածքները, «Վարդն ու սոխակ»ը եւ պատրաստաբանութիւն մը՝ որուն դաղտնիքը ինքը ունի:

Փոքրիկ թատերախաղ մը կը փակէր հանդէսը:

Ուսանողական կեանքէն առնուած «Ընդհանուր ժողով»ը արժէքաւոր գործ մըն է՝ եթէ որոշ սրբագրութիւններ ըլլան:

Կը մասնակցէր ամբողջ ուսանողական կազմը, դնելով իրական, ապրուած պահերու կեանքը, եւ ծիծաղի ալիքներ տարածելով սրահին վրայ: Կը ցաւիմ որ տեղի սղութեան պատճառով չեմ կրնար ծանրանալ՝ եւ մանրամասնել նիւթը:

Հայկական պարեր եղան, որոնք տըպաւորիչ էին, բայց ստիպուած եմ նկատելու, որ եթէ կանացի հագուստները հայկական դրոշմ ունէին, առնուազն տարօրինակ էին տղոց հագուստները, որոնք աւելի շատ Պարսիկներու երեւոյթը կուտային անոնց՝ քան Հայաստանցի գիւղացիներու:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ooooo

«Ինքնաքննադատութիւն»ը բառ մըն է զոր քանի մը տարիէ ի վեր կը գործածեն հայ մամուլին մէջ, հետեւելով Հայաստանի օրինակին: Կը կարծենք թէ մեր երկուշաբթի առաջ հրատարակուած «տարեկան տեսութիւն»ով ինքնաքննադատութենէ աւելի բան մըն էր որ ըրինք, մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանդէպ ունեցած անսահման դուրգուրանքէն տարուած՝ խայթը հանելով իր բոլորժլարիչներն ու անդամները: Ճիշդ է ինչ որ ըսած ենք եւ այսօր յետս կոչում մը չէ որ կ'ուզենք ընել, այլ տեսակ մը պաշտպանողականը ամբաստանեալ կողմին: Նախ ըսենք թէ Կեդրոնական Վարչութիւնը պաշտպանելիք տեղ մը չունի — շատ շատ ականակուր անդամները պիտի ըսեն թէ գործին տեղեակ չէին, որուն ի պատասխան անշուշտ ըսելիք չի պակսիր:

Մեր խօսքը դաւառի մասնաճիւղերուն վարչութեանց, կամ Փարիզի շրջանային վարչութեան մասին է: Գործին ամբողջ ծանրութիւնը անոնց ուսերուն վրայ է բեռցուած եւ պէտք չէ կարծել թէ անոնք իրենք ձեռքերը ծալլած նստած են: Անոնք կ'ընեն ինչ որ կրնան: Այս միջոցիս իսկ Փարիզի Շրջանային Վարչութիւնը աշխատանքի վրայ է արուարձաններու մասնաճիւղերը վերակազմելու համար: Սկաուտական շարժումը երբեք դադրած չէ եւ քանի մը շաբթէն կը սկսին բացօթեայ պտոյտներն կամ բանակումները: Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչ մը օգտուելով իր հարաւային Ֆրանսայի մէջ գտնուելէն, կը կազմակերպէ ծընողական ժողովներ եւ կը բացատրէ թէ ինչպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը հասկնայ ծառայել հայ երիտասարդներուն կամ պատանիներուն, եւ թէ ինչո՞ւ հայ ծնողքները հրաւէրի սպասելու չեն իրենց զաւակները անոր յանձնելու համար: Փարիզի Շրջանային Վարչութենէն անդամ մը դեռ անցեալ շաբթու այցելեց Վիէնի, Տէսինի եւ Վալանսի Մասնաճիւղերը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը մեռած չէ, կը գործէ ամէն տեղ եւ եթէ կը դժգոհինք իր անդամներէն ոմանց կամ հասարակութեան անտարբերութենէն, պատճառը այն է որ ան կոչուած է շատ աւելի մեծ դեր մը կատարելու քան այն ինչ որ կրնայ ընել այժմ, եւ պէտք չէ ուշացնել իր կոչքին կանգնելու պահը:

Նախ՝ այլեւս պէտք է վերջ դնել իր ծոցէն իսկ ծնած եւ սակայն յետոյ անջատուած խումբերուն գործունէութեան: Մենք չենք բաժներ կարծիքը անոնց որ կ'ուզեն քաջալերել ամէն շարժում որ հայկական է. ուժերու բաժանումը ջլատում է: Առնենք շատ պարզ օրինակ մը — մէկ կողմ դնելով առ այժմ ուրիշ ճիւղէ օրինակ մը որ նոյնքան պերճախօս է — 1924էն մինչեւ 1928 Հ.Մ.Ը.Մ.ը Փարիզի մէջ ունէր ֆութպոլի շատ զօրաւոր խումբեր որոնց յաջողութենէն նախանձոտներ կազմեցին առանձին խումբեր զանազան անուններով, արդիւնքը՝ ուժերու բաժանում, երկպառակութիւն, չար նախանձ, մէկ անունի տեղ հինգ անուններ, յաղթութիւններու տեղ պարտութիւններ, եւ հինգ տարի վերջ՝ վերջնական թաղում «Տորք»ի, «Հայ Մարզական»ի, «Արարատ»ի եւ այլոցն ամենայնից: Բայց Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը մնայ, ինչպէս կը մնան իր սկաուտներն ու Ազգային պետ Պ. Յակոբեան, որոնց այնքան պարտական ենք:

Այն որ այսպէս օտար ափերու վրայ կը բաժնուի մայր միութենէն եւ կը հիմնէ տարբեր խումբեր միեւնոյն նպատակներով, պարզապէս եսասէր մըն է, փառասէր մը, եւ ոչ — հայրենասէր մը: Այդպէս չորս — հինգ տղայ մէկ կողմ, տասը տղայ ուրիշ կողմ մը գործելով արդիւնք ձեռք չի բերուիր: Պոլսոյ պէս տեղ մը որ մեր հայրենիքին մէջն էինք գրեթէ, եթէ պէտք տեսնուած է բոլոր մարզական կամ սկաուտական խումբերը միացնել մէկ դրօշի՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անուան տակ, հոս — ոչ ալ ուրիշ ոչ մէկ դաղութի մէջ — չէ որ իբր թէ «բարի նախանձ» գրգռելու ծառայելիք անջատողականութիւնը պէտք է քաջալերենք:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը այսօր կը տուժէ պարզապէս անոր համար որ ժամանակին իր ծոցէն փախչող տղոց հանդէպ շատ ներողամիտ ոգի մը ցոյց տուաւ:

⁂ Անցեալ հինգշաբթի օրուան մրցումը՝ Սէթի եւ Լիլի միջեւ որ տեղի ունեցաւ Լիոնի մէջ, վերջացաւ 0—6ով Սէթի անրացատրելի պարտութեամբ: Այսու հանդերձ կիրակի օր Լիլ պարտուած ըլլալով Մօնփէլիէէ իսկ Սէթ ալ յաղթական՝ Նիմի մէջ, Ֆրանսայի ֆութպոլի «փրոֆէսիոնէլ» խումբերուն առաջին դասակարգին դասաւորումը հետեւեալն է, Առաջին՝ Սէթ եւ Մարսէյլ (որ կիրակի օր յաղթեց Սօշօի 4 — 0ով) 25 կէտ, երրորդ՝ Լիլ 23 կէտ, չորրորդ՝ Մօնփէլիէ 21 կէտ: Ֆիվ կիրակի օր իր դաշտին վըրայ իսկ պարտուած ըլլալով Գանէ, առաջնութեան հասնելու իր հաւանականութիւնը պակսած է: Ազգային բաժանումին կիրակի օրուան եօթը մրցումներէն հինգին մէջ այցելու խումբերը պարտուած են, Սէթի եւ Գանի յաղթանակները բացառութիւն հաշուելով: Փարիզի խումբերը հետեւեալ արդիւնքները ձեռք բերին,— Ռասինկ պարտուած Անթիպի մէջ (0—1): Ք. Ա. տը Փարի յաղթական Նիսի (6—1): Երկրորդ դասակարգին մէջ՝ Գլիպ Ֆրանսէ յաղթական Սէն Սէրվանի (5—0) Ռէտ Սթար՝ Թուրքուանի (2 — 0) եւ Փարիզի Ջուցերիացիները՝ —իրենց առաջին յաղթանակը— Քալէի (3 — 2):

⁂ Յառաջիկայ կիրակի օր «Քուփ տը Ֆրանս»ի համար ութը մրցումներ տեղի պիտի ունենան: Ցարդ ոչ մէկ պարտութիւն չկրելով այս շրջանին մնացող խումբերն են հետեւեալները՝ որոնք իրարու դէմ ինկած են վիճակահանումով.—

Ք. Ա. տը Փարի — Ամիէն, Ռուան — Էքսէլսիոր, Մարսէյլ — Միւլհուզ, Սէթ — Մօնփէլիէ, Արրաս — Ռուպէ, Սէն Թ'էթիէն — Թուրքուան, Ռասինկ — Լիլ, Գան — Ռէն:

Այս խումբերէն միայն Արրաս «ամաթէօր» է, «փրոֆէսիոնէլ» առաջին դասակարգը ունի ինը ներկայացուցիչ, իսկ երկրորդը վեց: Անցեալ տարի Ռուպէի «Էքսէլսիոր» խումբն էր որ յաղթական ելաւ վերջին մրցումէն, ինչպէս կը յիշուի: Այս կիրակի օրուան ութը յաղթականներուն միջեւ վիճակ ձգելով պիտի որոշուին մարտի առաջին կիրակին տեղի ունենալիք չորս մրցումները: Ապրիլին՝ երկու մրցում, իսկ Մայիս 6ին՝ փինալ:

Ժ. Ե.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՋԵԿՈՅՑ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան ընդհ. ժողովը՝ իր յունուար 9ին նիստին մէջ, կեդր. վարչութեան մատակարարական եւ ելեւմտական հաշւեկշիռը կատարելու նպատակով, ընտրեց Պ. Պ. Յ. Գալըպճեան, Ն. Օհանեան եւ Ս. Քարեան:

Հակակշռի այս պարտականութիւնը՝ աւելի առաջ գործադրուած է կ. Պոլսոյ Ազգ. ա.Պատրիարքարանի կողմէ: Սակայն այս վերջինը՝ իր պաշտօնադրով զայն փոխանցած ըլլալով ընդհ. ժողովին, միանգամ ընդ միշտ լուծուած է հարց մը, որ այնքան թիւրիմացութիւններու առիթ տուաւ վերջերս մամլոյ մէջ:

Այս առթիւ ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը հաղորդուի նաեւ, թէ ընդհ. ժողովի այս որոշումը կը համապատասխանէ նախկին պատրիարք՝ ամենապատիւ Տ. Զաւէն արքեպիսկոպոսի եւ նախկին հաշուեքննիչներ՝ Պ. Պ. Ն. Օհանեանի ու Ս. Քարեանի կողմէ քանի մը ամիսներ առաջ եղած առաջարկներուն, որոնց կեդր. վարչութիւնը ընթացք տուած չէր որովհետեւ այս խնդրոյն կարգադրութիւնը իր իրաւասութենէն վեր էր:

Արդ, ընդհ. ժողովը ի վիճակի է յայտարարելու, թէ կեդր. վարչութիւնը՝ իր գործունէութեամբ արդարացուցած է Դպրոցասէրի անդամուհիներուն եւ հայ ժողովուրդին յոյսերը, իր ուժերը լայն չափերով տրամադրելով աղջկանց հայեցի դաստիարակութեան:

Դպրոցասէրը հրապարակ կուգայ գաղթահայ մշակոյթին իր աշխատանքին բաժինը բերելու պատրաստակամութեամբ, եւ հայ ժողովուրդին ու հայ մամուլին կ'ինայ իրենց սրտագին օժանդակութիւնը ապահովել՝ անոր կրթական առաջադրութիւններուն, իբրեւ ազգային նուիրական պարտականութիւն:

Դիւան ընդհ. ժողովի Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան:

(Կնիք)

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Զէնկիլէրցիներու միութիւնը

»»»·«««

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, 29 յունուար.— Երէկ՝ կիրակի, Ալֆորվիլի Զէնկիլէրցիները իրենց առաջին խորհրդակցական հաւաքոյթը ունեցան, Հայ Ակումբին մէջ, կազմելու համար հայրենակցական միութիւն մը:

Ճիշդ է որ շատ ու շատ ուշացած են, բայց պատճառը անհոգութիւնը չէ: Ալֆորվիլի Զէնկիլէրցին՝ իր եւ ուրիշներու միջեւ խտրութիւն չդնելով, տասը տարի է որ կ'աշխատէր ոչ թէ Զէնկիլէրցիներու հայրենակցական միութիւն կազմելու, այլ ստեղծելու միութիւն մը որուն շուրջը հաւաքուէր Ալֆորվիլի ամբողջ գաղութը: Դժբախտաբար կարելի չեղաւ եւ Զէնկիլէրցիներն ալ ստիպուեցան իրենց հայրենակցական միութիւնը կազմել:

Առաջին առթիւ եօթանասուն հոգի փութացած էին հաւաքավայր: Եւ ներկաներու քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ առժամեայ վարչութիւն մը, հետեւեալ եօթը անդամներով.— Գ. Սէօլէօղեան, Կ. Տատողեան, Յ. Առաքելեան, Խ. Տէր Վարդանեան, Մահտեսի Կ. Սողոմոնեան, Ս. Բալուճեան եւ Գ. Գահրըմանեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԵՂԱՒՈՐՆԵՐԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 յունուար).

— «Թող չըսեն մեզի, թէ դուք, Դաշնակցականներդ կիրքերը այս ատիճանին հասցուցիք եւ հետեւաբար, մինչեւ իսկ անուղղակի կերպով, դաշոյն տուած եղաք տաք — գլուխ մարդոց ձեռքը: Կ'ըսենք մենք այդպիսիներուն.— Դաշնակցութիւնը, սկիզբէն մինչեւ այսօր, սպանութենէն առաջ թէ վերջը, իր պարտքն է որ կատարած է միայն, ծառանալով մեղաւոր կղերականի մը եւ անոր մեղսակից ռամկավարներու ընդվզեցուցիչ արարքներուն դէմ: Ու եւ է դէպքի մէջ պատասխանատուութեան եթէ ոչ ամբողջութիւնը, գէթ գլխաւոր մասը կ'իյնայ սկզբնական յանցանքը գործողին վրայ: Ամերիկահայ գաղութին մէջ փոթորիկը պայթեցուցին Դուրեանն ու անոր գործակիցները: Եռագոյնը Դաշնակցականները չէին որ նախատեցին: Դաշնակցականները, անարգուած սրբութիւն մը պաշտպանողի դերը միայն ստանձնեցին: Եւ իբաւամբ: Դաշնակցութիւնը չէր կրնար ձգել, որ միլիոն մը նահատակներու արիւնով թրջուած նուիրականութիւն մը, Ղեւոնդի մը կօշիկներուն ներքանը տեսնէր: Պիտի պոռար ու բողոքէր ան գործուած սրբապղծութեան համար: Պիտի դատապարտէր եղածը եւ պայքարէր՝ այդ վատագոյն արարքի հեղինակին դէմ: Եւ պոռաց ու բողոքեց, դատապարտեց ու պայքարեցաւ: Եւ պայքարեցաւ շատ համբերատար ոգիով մը: Մինչեւ իսկ ժողովուրդը զսպեց ինքզինքը եւ Շիքակոյի դէպքին օրն իսկ չտուաւ արքեպիսկոպոսին դասը: Դուրեանն ու ռամկավարները, եթէ քիչ մը լրջութիւն ունենային, եթէ քիչ մը հեռատես եղած ըլլային, այսքան առաջ չպիտի երթային՝ նուիրականութեան մը դէմ ուղղուած իրենց սանձարձակ նախատինքներուն մէջ: Որովհետեւ պիտի գիտնային, որ անարգանքներ եւ անպատուութիւններ կան, որոնց հանրային խիղճը չի ներեր: Օրէնքն իսկ անզօր է յանախ, այդ խղճին պոռթկումը արգիլելու համար: Ժողովուրդը իր դատաստանը ունի եւ ասիկա, ամէն անգամ որ տեսնէ Ամերիկա բըռնակող ռամկավար հրձիգները, իրենց քթին տակ իսկ լինչի վայրագ սովորութեան յանախակի կիրարկումով: Հարցը յանցանքը չգործելն է: Այլապէս, հետեւանքներու պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ առաջին մեղքը գործողին վրայ: Եւ, Նիւ Եորքի սպանութեան հարցին մէջ առաջին մեղաւորները եղան Դուրեան արքեպիսկոպոսն ու անոր դատապարտելի ընթացքին թեւ ու թիկունք հանդիսացած ռամկավարները:

Այսպէս: Ամբոխավարական ամէն ճիգ, ամէն զրպարտութիւն, վարձկան եղերամայրերու յատուկ ամէն լալկանութիւն անզօր են կտրելու տրամաբանութեան այս շղթան: Դաշնակցութեան եւ առհասարակ անկողմնակալ ոգիով դատող ամէն պարկեշտ մարդու համար Նիւ Եորքի սպանութիւնը ուրիշ բացատրութիւն չունի: Մեր հակառակորդները — որոնց համար բացարձակ մղձաւանջ մըդարձած է կենսունակ Դաշնակցութիւնը — կրնան շատ հաւկիթներ ածել: Պիտի գայ սակայն օրը, երբ պիտի ստիպուին կամայ ակամայ նստիլ իրենցայդ հաւկիթներուն վրայ: Մենք վստահ ենք, որ ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ռամկավար ստախօսներուն մոմը մինչեւ իրիկնամուտ պիտի վառի եւ շուտով պիտի մարուի մթնոլորտը զըպարտութեանց, բամբասանքներու եւ հրէշային ցուցմունքներու ծուխերէն: Իսկ մինչեւ այդ օրը, թող ռամկավարները շարունակեն կաղկանձել լուսինն ի վեր... Մենք պիտի դիտենք, ծիծաղինք եւ անցնինք»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՃԱՆՔՈՒՐԹԱՐԱՆ»

«Վագըթ»ի մէջ Սէլամի Իզզէթ կը գրէ.—

Երբ ընդհ. պատերազմը կը մտարերեմ, ոչ թէ ճակատին կ'անդրադառնամ, այլ՝ Պոլսոյ վրայ կատարուած օդանաւային յարձակումներուն:

Ճակատը, ամէն ոք գիտէր թէ ինչ կերպով պիտի պաշտպանուի օդանաւային յարձակումներէն: Հրամանի տակ կը շարժէին մարդիկ: Բայց, ես երբեք չեմ մոռնար այն վախերը, զորս Պոլսոյ մէջ անցուցինք:

Եթէ յառաջիկային պատերազմ մը տեղի պիտի ունենայ, քաղաքացիներուն վիճակը հազար անգամ գէշ պիտի ըլլայ: Ռումբն ու շրափնէլ մէկ կողմ, այժմ կան եւ թունաւոր ու խեղդող կազեր: Ծանօթ է ուսուցիչը մեռցնել ուզող տղոց պատմութիւնը: Ծերունի մը ըսեր է.— «տղաք, ի՞նչ դուրս պիտի գայ ուսուցիչը մեռցնելով, դուք Ա.ը մեռցուցէք»: Եւ որովհետեւ անկարելի է «այր» մեռցնել, տղաքը սկսեր են աշխատիլ:

Այսօր ալ կ'աշխատին կազերը վերցնել: Կ'աշխատին, բայց ատիկա կը նմանի այրը մեռցնելուն: Այս պատճառաւ, մենք պէտք է միջոցներ փնտռենք մեզ օդանաւային յարձակումներէն, թունաւոր կազերէն պաշտպանելու: Հարկ է որ մենք բոլորս ալ անդամագրուինք «օդային յարձակումներէ պաշտպանուելու ընկերութեան»: Այդ միութիւնը մեզի պիտի սորվեցնէ այն միջոցները որոնցմով պիտի պաշտպանենք մեր հիւանդները, ծերերը եւայլն օդային յարձակումներէն: Մենք ստիպուած ենք այս բոլորը սորվիլ: Այդ ընկերութիւնը պարբերաթերթ մը պիտի հրատարակէ, ըսուեցաւ: Պարբերականին անունը «Ճան քուրթարան» պիտի ըլլայ:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն պանդոկապետ, այսօր Մօն Պլան լեռը պիտի ելլենք, դարձին կրնա՞ք մեզ սենեակ մը տրամադրել:

— Այո, պարոն, հինգերորդ յարկը պարապ սենեակ մը ունիմ:

— Հարկաւ վերելակ ունի, հակառակ պարագային շատ բարձր է մեզի համար:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՀԻՆԳԸ

ԽՄԲ.— «Վէմ»էն կ'արտատպենք այս էջը, որ գլուխ մըն է հեղինակին մէկ անտիպ գործէն, «ԲԱԳՈՒԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ».—

«Ամերիկացիք պէտք է մի վայրկեան կանգ առնեն եւ խորհին, թէ ի՞նչ կը լինէր պատերազմի ելքը եւ տեւողութիւնը Արեւմուտքում, եթէ Թիւրքերը ութ ամիս առաջ Բագու հասնէին: Եւ նրանք աւելի կանուխ կը հասնէին, եթէ Հայերը չդիմադրէին:

Ճէյմս Վ. Ճերարդ (Պերլինի ամերիկեան նախկին դեսպան)

«Գլխաւոր ազդակը, որ գերման արեւմտեան բանակի խորտակումը առաջ բերաւ, վառելանիւթի պակասն էր, որովհետեւ Թիւրքերը չկարողացան ժամանակին գրաւել Բագուն, եւ Հայերն էին, որ Թիւրքերին արգելք եղան Բագուն գրաւելու ժամանակին»:

Զօրավար Լիւդենտորֆ

«Պաղեստինի թիւրքական ճակատի խորտակումը վերագրելի է այն իրողութեան, որ Թիւրքերը հակառակ իմ հրամանին եւ խրատին՝ երկու զօրաբաժին ուղարկեցին Կովկաս, Հայերի դէմ կռուելու համար»:

Զօր. Լիման փոն Զանդերս

1918 թ. յուլիս 28ի գիշերըամենածանր գիշերներից էր Բագուի համար: Պաշարուած քաղաքի զօրքը կարծես այլ եւս դիմադրելու կարողութիւնից զրկուել էր, իսկ, ընդհակառակն, թշնամին համախմբելով նորանոր թարմ ուժեր՝ աւելի էր սաստկացնում յարձակումները: Քաղաքի պաշտպան զօրամասերը մի քանի օրուայ ընթացքում թողել էին բոլոր կարեւոր դիրքերը եւ նահանջել, կուչ էին եկել համարեա թէ քաղաքի մէջ... Այդ օրերին Բագուի ռազմական կացութիւնը հետեւեալն էր. մեր ծայրագոյն ձախ թեւում թշնամին բռնել էր Բիբի-էյբաթի նաւթահանքերի մեծ մասը: Դէպի աջ՝ Բագուի հայկական եւ այլազգի գերեզմանոցի մի մասը, Սպանդարեանը եւ Սալեանի զօրանոցները դեռ եւս Բագուի զօրքերի ձեռքին էին, բայց մի քիլոմէթրի վրայ թիւրքական ուժերն էին դիրք գրաւել: Ծայրագոյն աջ թեւի վրայ թշնամին բռնել էր Բալաջարի կայարանի քաղաք տանող բոլոր կարեւոր կէտերը:

Շրջակայքի եւ Բագու քաղաքի ամբողջ թաթար ազգաբնակութիւնը մեծ հրճուանքի մէջ էր եւ ամէն տեսակ աջակցութիւն ցոյց էր տալիս թիւրքական ուժերին՝ ժամէ ժամ սպասելով նրանց ներխուժումին...

Բագւում վխտում էին թիւրք լրտեսները, որոնք իրազեկ էին պահում արշաւող թշնամուն: Յուլիս 26, 27 եւ 28 օրերը քաղաքը սոսկալի կերպով ռմբակոծւում էր թշնամուց՝ մահ եւ սարսափ տարածելով ամէն կողմ: Քաղաքի մէջ գտնուած լրտեսները թաթարական բարձր տների կտուրներից գրօշակներով եւ այլ միջոցներով մեծ ճարպիկութեամբ ուղղութիւն էին տալիս թիւրքական թնդանօթներին, եւ քաղաքի վրայ թափուող ռումբերը չէչտակի հասնում էին իրենց նպատակին: Բանուորական Խորհրդի, ինչպէս եւ Գործադիր խառն Մարմնի յուլիս 26ի եւ 27ի ցերեկուայ նիստերը անկարելի եղան գումարել, որովհետեւ նիստերի ժամին թիւրքական թնդանօթները սկսան ռմբակոծել ճիշդ Խորհրդի շէնքը, եւ նիստին մասնակցող անդամները հրաշքով միայն կարողացան ազատուել իրական մահից:

Զօրքի ընդհանուր հրամանատար Բիչերախովը, յուլիս 28ին, իր հետ առնելով մի կարեւոր զօրամաս՝ առաջ էր շարժուել՝ յայտարարելով, թէ մտնելու է թշնամու թիկունքը, բայց, ինչպէս մի քանի ժամից պարզուեց, թողել էր քաղաքը եւ անցել դէպի Դերբենտ — Պետրովսկ:

Բոլշեւիկեան կոմիսարները, որոնք այդ ժամանակ Բագու քաղաքի իշխանութիւնն էին կազմում, յուլիս 28ին արդէն կարգադրել էին դատարկել քաղաքի բոլոր բանկային հաստատութիւններն ու պահեստների ամբողջ ռազմամթերքը: Ծովի վրայ գտնուող Հայկիրից աւելի խոշոր նաւերը, յատուկ կարգադրութեամբ, կամ ու պատրաստ կանգնած էին նաւահանգիստներում, ուր բարձում էին ոչ միայն բանկային հաստատութիւններ ու ռազմամթերք, այլ եւ զօրքին պատկանող հագուստեղէն, ուտելիք, մաքսատան գտնուած հազարաւոր հակերով մասնաւոր անձնաւորութիւնների եւ ընկերութիւնների պատկանող ապրանքներ: Այդ կողմից աչքի էր ընկնում մանաւանդ բոլշեւիկ Պետրովի զօրամասը, որ հրաման ստանալով թողնել քաղաքը՝ մեծ եռանդով սկսել էր պահեստների ապրանքները լցնել նաւերը: Առեւտրական հաստատութիւնների տասնեակ միլիոնների հասնող ծովափնեայ բոլոր պահեստները թալանուեցան...

Յուլիս 28ի երեկոյեան պարզուեց, որ քաղաքը պաշտպանող մեծամասնական զօրամասերն եւս թողնում են դիրքերը եւ շտապում դէպի նաւահանգիստ, մինչեւ իսկ կոմիսարների ընտանիքներն իրենց տնային իրերով դէպի նաւերն էին շտապում... Ու պարզ էր, որ քաղաքը ընկնելու վրայ էր, եւ բոլշեւիկ կոմիսարները թողնելու էին քաղաքը, գուցէ, հէնց այս գիշեր...

Արդէն հրապարակ էին եկել զանազան մութ անձնաւորութիւններ եւ այս կամ այն պետութիւնների կեղծ ներկայացուցիչներ, որոնք լուրջ կերպով մտածում էին քաղաքը Տաճիկներին յանձնելու մասին...

Բագուի Հայոց Ազգային Խորհուրդը ամբողջ գիշեր խորհրդակցութեան մէջ էր: Ազգային Խորհրդի համար պարզ էր, որ քաղաքի պաշտպանութեան համար բոլոր միջոցները չեն գործադրուած եւ որ քաղաքի զօրամասերի անզօրութիւնը արդիւնք էր այն կացութեան, որ ստեղծել էր բոլշեւիկեան ապիկար իշխանութիւնը: Ազգային Խորհուրդը համոզուած էր, թէ քաղաքը հնարաւոր է պաշտպանել, եթէ կանոնաւոր կերպով դասաւորուեն նրա ուժերը, եւ այս բոլորը անհրաժեշտ էր պարզել թէ Բանուորական Խորհրդին, որ հանդիսանում էր այն ժամանակուայ պարլամենտը եւ թէ, մանաւանդ, քաղաքացիներին, որոնց ջանքերով հնարաւոր պիտի լինէր, քաղաքը պաշտպանել, մինչդեռ մեծամասնական իշխանութեան անակնկալ փախուստը, բնականաբար, քաղաքի մէջ անիշխանութիւն պիտի ստեղծէր որից պիտի օգտուէին թիւրքական զօրամասերը:

(Շար.) (1)

ԱԲՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Իր ճառին մէջ, Հիթլէր մանրամասնօրէն յիշեց իր իշխանութեան կատարած գործերը՝ բոլոր ասպարէզներուն մէջ։

— «Մենք, ըսաւ, վայրենի ռամկավարներ ենք, բայց աւելի հարազատ քան միւսները։ Մենք ջնջեցինք կուսակցութիւնները, իրականացուցինք ազգային միութիւնը, ջնջեցինք ընկերվարական սէնտիքաները ոչ թէ ժողովուրդին վնասելու, այլ անոր աշխատանքի ազատութիւնը վերադարձնելու համար։ Այս բարեշրջումը չէ լրացած. բայց մէկ բան ստոյգ է, — ինչ որ անցած է, այլեւս չի կրնար վերադառնալ։ Ես կը բողոքեմ այն տեսութեան դէմ թէ Գերմանիան երջանիկ կրնայ ըլլալ միայն դաշնակից իշխաններու մականին տակ։ Պետութեան այսօրուան ձեւը վեր է ամէն վիճարանութենէ։ Կառավարութիւնը իր ուժը կը պարտի միայն գերման ժողովուրդին եւ պարտականութիւն կը զգայ միայն անոր հանդէպ»։

Վարչապետը անդրադառնալով արտաքին քաղաքականութեան, կրկին եւ կրկին շեշտեց թէ Գերմանիա խաղաղութիւն կ'ուզէ, բայց ոչ այնպիսի խաղաղութիւն մը որ յաւերժացնէ յաղթականներու եւ պարտեալներու հաւասարութիւնը։ «Տասնըչորս տարիէ ի վեր գերման ժողովուրդը անձնատուր եղաւ, գործադրելով դաշնագիրը։ Հաւասարութեան համար իր մղած պայքարը իրական պայքարն է մթնոլորտը առողջացնելու եւ ժողովուրդներու գործակցութիւնը ապահովելու համար»։

Խօսելով Աւստրիոյ մասին, հերքեց այն վերագրումները թէ Գերմանիան յարձակումներ կը գործէ այդ երկրին դէմ եւ ասպարէզ կարդաց Տոլֆուսի կառավարութեան, որպէսզի, փոխանակ Ազգերու Դաշնակցութեան բողոքելու, ընտրութիւն մը կատարէ եւ հասկնայ թէ ժողովուրդը որո՛ւ հետ է։ «Իբրեւ Աւստրիա ծնած մարդ եւ հպարտ՝ ատոր համար, կը յաւակնիմ լաւ ճանչնալ իմ հայրենիքս։ Եւ գիտեմ թէ ինչ որ 60 միլոն Գերմաններու սրտին կը խօսի, կը խօսի նաեւ վեց միլիոն Աւստրիացիներու սրտին»։

Ցատկալէս կանգ առնելով Ֆրանքօ-գերման յարաբերութեանց վրայ, Հիթլէր յայտարարեց.

— «Մենք Ֆրանսայի հանդէպ կատարեցինք այն միեւնոյն փորձը զոր կատարած էինք Լեհաստանի հանդէպ։ Մեր հաւասարութեան պայքարը, որմէ երբեք չպիտի հրաժարինք, պէտք է կարգադրուի առանց նոր պատերազմի մը, որովհետեւ նոր պատերազմ մը ոչինչ կրնայ կարգադրել։ Ֆրանսան ապահովութիւն կ'ուզէ։ Մեզմէ ոչ ոք կը սպառնայ անոր։ Բայց Գերմանիան իրաւունքներու հաւասարութիւն կը պահանջէ, եւ ոչ ոք կրնայ մերժել այդ պահանջը, ոչ տեսականօրէն ոչ ալ գործնականօրէն։ Ոչ սպառնալիքը, ոչ ալ բռնի ուժը կրնան ընկճել հիթլէրական Գերմանիան»։

Մ. Նահանգներու դրամական դիկտատուրան

Նախագահ Րուզվէլթ յունուար 30ին ստորագրեց դրամական օրէնքը, որ ի միջի այլոց ազգային սեփականութիւն կը հռչակէ Մ. Նահանգներու ամբողջ ոսկին, ձոյլ թէ դրամ։ Միեւնոյն ատեն, նախագահը իրաւունք կը ստանայ մասնաւոր հրամանագրով մը սահմանելու տոլարին նոր գինը, հին արժէքին հարիւրին 60 կամ 50 համեմատութեամբ (12.75 — 15.30 փրանք)։ Այս հրամանագրին հրատարակութեան ժամանակը չէ որոշուած տակաւին։ Ելմտական նախարարը երկու միլիառ տոլարի վարկ մը ստացած է, փոխանակութեան սակերու պայքարին դիմանալու համար, ներսը թէ դուրսը։

Սերունդներէ ի վեր ամէնէն կարեւոր օրէնքն է որ կը քուէարկուի Մ. Նահանգներուն մէջ, եւ հետեւանքները կարելի չէ նախատեսել անմիջապէս։ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն նախագահ Րուզվէլթի յաջորդ քայլերուն։ Շուտով բանակցութիւններ պիտի սկսին Անգլիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ, տոլարին վերջնական գինը որոշելու համար։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՎԻՇԱՊ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։ Բացակաները նկատի կառնուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ազբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Կը դասախօսէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ։ Նիւթ՝ Հայ եկեղեցին ու եկեղեցականներուն դերը մեր պատմութեան մէջ։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

Զ. Ռ. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին ընկերահամակրական վիճաբանական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ։ Նիւթ՝ «Եռագոյնը պէ՞տք է ճանչնալ մեր ազգային դրօշը թէ ոչ»։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիւէրցիներու նորակազմ երկսեռ Հայրենակցական Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր։ Ի հարկին գաւառ ալ կ'երթայ։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բարդէն Ղարիպեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ ընիկ Շապին-Գարահիսարցի Նուպար Ղարիպեան, մայրը՝ Նեկտար, հայրը՝ Ռուբէն, նախապէս կը գտնուէր Հալէպ, Miss Karen Yeppe հաստատութեան մէջ։ Տեղեկացնել P. Gharibianի, Pierre Joigneaux, No. 1, Asnières, (Seine).

— Կը փնտռուի Թոզատի Եաթմըշ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Տօնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine):

Ծշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

— Տիկին Հայկանոյշ Դաբբինեան, հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեաններ։ Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tarpinian Nichanի, 3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France:

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (47)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այդ միջոցին պատրաստուած ըլլալով նաեւ Սարըղամիշի յարձակումը, Գ. զօրաբանակի հրամանատարութենէն՝ թէ՛ տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիրի եւ թէ Րիզա պէյի ղրկուած հրամանագրով մը կը հրահանգուէր անմիջապէս չարժման սկսիլ՝ թշնամիին ուժերը իրենց կողմը քաշելու համար։ Այդ միջոցին Գ. զօրաբանակի հրամանատար Հասան Իզզէթ փաշային յաջորդած էր Հաֆըզ Իսմայիլ Հագգը փաշա։ Ամբողջ շարժումը կը վարէր Իսմայիլ Հագգը փաշա։ Բայց, նոր հրամանատարը բանակին գլուխը հազիւ մէկ, մէկուկէս ամիս կրցած էր մնալ եւ, բծաւոր ժանտատենդէ վարակուելով, կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ, վախճանած էր։ Եւ որովհետեւ շատ անկեղծ մտերմութիւն մը գոյութիւն ունէր տոքթ. Պէհաէտտինի եւ Հաֆըզ Իսմայիլ փաշայի միջեւ, նոր հրամանատարին անակնկալ մահը շատ ուժգին ցնցած էր Պ. Շաքիր պէյը։ Այդ մահուան առթիւ, տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր ներքին նախարար Թալէաթ պէյի ուղարկած հեռագրին մէջ կ'ըսէր.—

Ինչպէս ծանօթ է, Իսմայիլ Հագգը փաշայի մահէն անմիջապէս վերջ, Գ. զօրաբանակի հրամանատարութեան կոչուած էր (բնագրին մէջ ամբողջ չէ նախադասութիւնը Յառաջ)։ Եւ սակայն, այս դէպքը մեր նիւթէն դուրս ըլլալով, մենք կրկին դառնանք այն դէպքերուն, որոնք տեղի կ'ունենային Պորչքայի մէջ։

Րիզա պէյն ու իր ենթակաները երբ տակաւին չէին մոռցած այն ցաւը զոր իրենց պատճառած էր Եագուպ Ճէմիլ պէյի Պորչքայէն մեկնումը, Տրապիզոնէն ստացուած էր լուր մը, որ ոչ միայն մեղմած էր Եագուպ Ճէմիլի առթած ցաւը, այլ եւ ամէնուն դէմքը զուարթացուցած էր։ Ըստ այդ լուրին, Տրապիզոն ցամաք ելած էր երկու կանոնաւոր ջոկատներէ բաղկացած գունդ մը, որ կը գտնուէր գերմանացի սպաներէն հազարապետ Շթանկէի հրամանատարութեան ներքեւ։ Այդ գունդը ցամաքէն դէպի Պորչքա կուգար՝ միանալու համար Րիզա պէյի ուժերուն։ Այդ գունդը ունէր նաեւ թնդանօթ եւ արագահարուած։

Շթանկէի հրամանատարութեամբ այս գունդին Պորչքա գալը ուրախացուցած էր տեղւոյն բանակետղը, թէեւ ամէն ոք տխրած էր այն մտածումէն թէ այդ թնդանօթները ինչպէս պիտի անցնէին զանազան ձորերէ ու լիճերէ։ Շթանկէ պէյ, որ ամէն ինչ կարգին կը կարծէր, լիճի մը եզերքը պիտի կծկուէր մնար։ Հետեւաբար, գունդը այդպիսի վիճակի մը մէջ չձգելու համար, որոշուած էր կամուրջներ կառուցանել ուր որ հարկ էր։ Այս գործին շատ նպաստած էին այն երիտասարդները, որոնց նախապէս կամուրջ շինել սորվեցուցած էին։ Պոլսեցի պատ. պատուիրակներէն մին, հաւաքելով այդ երիտասարդներէն, սկսած էր կամուրջներ շինել եւ գոյութիւն ունեցողները ամրացնել։ Այս գործը 12 օր շարունակած էր ու, այդ կերպով, ապահովուած էր Շթանկէ պէյի անվտանգ ժամանումը։

Վերջապէս, Շթանկէ պէյի գունդը, որ 8րդ զօրագունդ կը կոչուէր, Պորչքա ժամանած էր։ Քաղաք մտած առեննմութը կոխած ըլլալով, գունդը իջեւանած էր Ճորոխի այն եզերքը, որ կը գտնուէր քաղաքին դէմը։ Շթանկէ պէյ, յարմար նկատած չէր առանց կամուրջին անցնիլ Ճորոխի այդ վայրէն, — թէեւ ջուրին այդ կէտէն կարելի էր ցատկելով անցնիլ — ու ամբողջ գիշերը հոն մնալ նախընտրած էր։

Երիտասարդ անձ մը, որ գունդի հրամանատարին թիկնապահն էր, ուզելով ժամ առաջ քաղաք մտնել, ուզած էր եզերքէն դիմաց ցատկել, բայց իյնալով՝ գլուխը քարերուն զարկած ու պատռած էր։ Խեղճ թիկնապահը, գլխուն ցաւէն, ինքզինքէն ելած էր. եւ որովհետեւ այդ նեղ տեղէն ջուրերը շատ արագ կը հոսէին, անոնք որոնք իր իյնալը նշմարեր էին՝ չէին կրցած օգնութեան հասնիլ ու ջուրերը սկսած էին զինքը քշել։ Մութին պատճառաւ, կարելի չէր նաեւ հոսանքին հետեւիլ ցամաքէն եւ զինքը ողջ կամ խեղդուած հանել ջուրէն։

Շթանկէ պէյ մէկ կողմէ կը ցաւէր իր թիկնապահին այս դժբախտութեանը, եւ միւս կողմէ բոլորովին այլայլած էր, որովհետեւ ծածկագիրը եւս կը գտնուէր թիկնապահին ծոցը։ Այդ պատճառաւ, հրամայած էր ամէն գինով ջուրէն դուրս հանել անոր մարմինը։ Իսկ այդ բանը կրնար ըլլալ միմիայն այն անձը որ զբաղած էր կամուրջներու շինութեամբը։ Բայց, ժամանակը ուշ ըլլալուն, այդ անձը կը քնանար։ Ծածկագիրը անպատճառ փրկելու համար, կամուրջ շինող պատ. պատուիրակին դուռը ըսկսած էին ուժգնօրէն բախել կէս գիշերին։ Պատ. պատուիրակը, այդ աղմուկին վրայ, իր խոր քունէն արթննալով.

—Ո՞վ է, ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուցած էր. իսկ դրան առջեւ կեցող պահակը սա պատասխանը տուած էր.

— Էֆէնտիմ, Գերմանացիին ծածկագիրը խեղդուեր է ջուրին մէջ, ըսին թէ դուք պիտի փրկէք։ Պէտք է աճապարէք...

Իսկ կամուրջ շինող պէյը ըսած էր պահակին.

— Ա՛յ տղայ, կարելի՞ բան է որ ծածկագիրը խեղդուի ջուրին մէջ։ Գնա լաւ հասկցիր խնդիրը ու այնպէս եկուր։

Եւ, միանգամայն, հասկնալով որ զինքը չահագրգռող դէպք մը պատահած է, արագօրէն հագուած դուրս նետուած էր եւ որովհետեւ գիտէր թէ գունդը դիմացի եզերքն էր, ուղղակի դէպի բանակետղ վազած էր։ Վերջապէս, իրողութիւնը իմացած էր հոն գինքը դիմաւորողներէն։

Բայց, անկարելի էր գործադրել այն գաղափարը, զոր իրեն յայտներ էին՝ թիկնապահն ու ծածկագիրը փրկելու համար։ Իրեն կ'ըսէին.

— Մէկ երկու ձիաւորներ առ ու գնա եւ Ճորոխի յարմար մէկ կէտին վրայ թելէ ցանց մը զետեղէ։ Դիակը կուգայ հոն կը կոթնի եւ առաւօտուն կը հանենք։

Իսկ կամուրջ շինող պէյը հարցուցած էր իրեն այդ խելքը տուողներուն,

— Այդ դէպքը ե՞րբ պատահեցաւ։

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

2 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2411

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նիւ Եորքի մէջ դեկտեմբեր 24ին անծանօթներու կողմէ Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութենէն իվեր այլանդակ համեմատութիւններ ստացած է հակադաշնակցական պայքարը:

Անցնելով կուսակցական հակամարտութեան մը բոլոր բանաւոր սահմաններ եւ հետզհետէ այլասերելով, այդ պայքարը վերածուած է մոլեռանդ մարտակոչի մը, որ կը համարձակի ազգի եւ հայրենիքի թշնամի հռչակել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Այդ արշաւանքին արձագանգները կը լսենք նաեւ մեր շրջանին մէջ:

Կարգ մը հոսանքներ եւ դաւադիր խմբակներ կը շարունակեն մոլեգնօրէն շահագործել դեկտեմբեր 24ի դէպքը, առանց սպասելու դատավարութեան ելքին, եւ իրենք իրենց վճիռներ կ'արձակեն, գրգռելով ամբոխային մոլեռանդութիւնը եւ անվերջ թունաւորելով մթնոլորտը:

Իրենց նպատակին հասնելու համար, անոնք կանգ չեն առներ ո՛ր եւ է վատութեան առջեւ, տարածելով զարշելի եւ գրգռիչ սուտեր ու յերիւրանքներ, խեղաթիւրելով ակներեւ իրողութիւններ՝ թերթերու, թռուցիկներու եւ ճառերու միջոցաւ:

Եւ այս բոլորը՝ այնպիսի արտայայտութիւններով ու մեթոտներով, որոնք չեն կրնար ուրիշ բանի ծառայել, եթէ ոչ բոցավառել կրակը եւ անշնչելի դարձնել գաղութներու մթնոլորտը:

Ապացոյց՝ 1934 յունուար 25ի «յարգանքի եւ բողոքի» ժողովը, «Փրթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ, գործակցութեամբ զանազան մութ տարրերու:

Այս բոլոր ձեռնարկներուն վարիչ ուժն է վարագոյրի ետեւ պահուըտած Ձեռքն, որ տարիներէ ի վեր կ'աշխատի կազմալուծել գաղութները իր յայտնի եւ անյայտ գործակալներով, ու մասնաւորապէս իրեն նպատակ ըրած է լուծել, օրէնքէ դուրս հռչակել տալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Այս բոլոր գրգռութեանց հանդէպ, մեր շրջանի ընկերները ու մարմինները բռնած են ամուր, կարգապահ եւ պաղարիւն ընթացք մը, որ վեր է ամէն գնահատումէ:

Նոյն համբերատար ոգին կը ցուցնեն Դաշնակցութեան համակիր տարրերը ամէն տեղ:

Դժբախտաբար, մեր այս լուրջ եւ պարկեշտ ընթացքը փոխանակ սթափեցնելու եւ զգաստացնելու Դաշնակցութեան յայտնի հակառակորդները եւ անոնց ֆօղարկեալ հովանաւորները, նորանոր ծայրայեղութեանց կը մղէ զանոնք: Եւ անփորձ մարդիկ գործիք կը դառնան դաւադրութեան մը, որուն բուն հեղինակները անծանօթ չեն Դաշնակցութեան:

Այս խռովայոյզ կացութեան առջեւ, Կեդր. Կոմիտէս պարտականութիւն կը սեպէ հրապարակաւ զգաստութեան հրաւիրել Դաշնակցութեան յայտնի թէ անյայտ հակառակորդները, յանձնարարելով չափ դնել իրենց կոյր ատելութեան եւ սանձակոտոր խուժանավարութեան, փոխանակ անմտօրէն խորացնելու եւ անդարմանելի դարձնելու համատարած պառակտումը:

Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարենք մեր ընկերներուն եւ համակիրներուն, շարունակել իրենց պաղարիւն կեցուածքը, արհամարհելով աջէն թէ ձախէն արձակուած լուտանքները, որոնք անզօր կատաղութիւն մը միայն կ'ապացուցանեն:

Դաշնակցութիւնը իր 43 տարիներու փոթորկալի գործունէութեան ընթացքին յաճախ ենթարկուած է անմիտ եւ անարժան հակառակորդներու կրակին, եւ միշտ ալ մնացած է պատնէշին վրայ, շնորհիւ իր երկաթեայ կարգապահութեան, ինքնավստահ վճռականութեան եւ անսահման զոհաբերութեան:

Շատ հեռուներէն թելադրուած այս դաւադրութեան մէջ ալ, Դաշնակցութիւնը չէ որ պիտի տուժէ:

Այդ խելագար խաչակրութիւնը պիտի ծառայէ միայն փոխադարձ ատելութիւն սերմանելու եւ ամէնէն առաջ արտաքին թշնամին խնդացնելու:

Զանազան մութ ուժերու այդ գործակցութեան անմիջական հետեւանքը պիտի ըլլայ դէպի կազմալուծում եւ ստրկացում առաջնորդել գաղութները եւ ջլատել անոր ինքնապաշտպանութիւնը:

Հրապարակաւ ուղղելով այս կոչը, կ'ուզէինք որ լրջութեան եւ պատասխանատուութեան նոյն գիտակցութիւնը դառնար վարիչ ոգին՝ այն բոլոր հոսանքներուն համար որ կը յաւակնին ծառայել հայրենիքին եւ անոր տարագիր զանգուածներու շահերուն:

1 *Փետրուար*, 1934

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷ
(Կնիք)

Ազգ. վիճակահանութեան բախտաւորները

Հինգերորդ վիճակահանութեան մեծ պարգեւը, հինգ միլիոն, շահած է Թուլէի բնակիչներէն մէկը, որ գաղտնի կը պահէ իր ինքնութիւնը:

Մէկ միլիոն շահած է, Պէլֆօռի մէջ, առեւտրական մը որ ընկերովի գնած էր տոմսակը: Դարձեալ մէկ – մէկ միլիոն՝ 21 տարեկան սպասուհի մը, որ տախտակ կը սրբէր, երբ իմացաւ լուրը, եւ 13 տարեկան ուրիշ սպասուհի մը, որ կը ծառայէր ագարակի մը մէջ: Երկուքն ալ յայտարարեցին թէ պիտի շարունակեն իրենց գործը:

Բախտը նորէն ժպտած է Մարսէյլի, ուր երկու հոգի միլիոնատէր եղած են: Բայց այս անգամ աւելի շատ օգտուած են հիւսիսային նահանգներու բնակիչները: Շարլվիլի մէջ մէկ միլիոն շահած են երեք բանուորներ, Մաքոնի մէջ մէկ միլիոն՝ 40 պետական պաշտօնեաներ, Քազապլանքայի մէջ (Մարոք) մէկ միլիոն՝ տասը բանուորներ են.:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՓՈԽ ԴՐԱՄ ՈՒԶԵՑ, ՄԵՐԺԵՑԻՆ

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ՞ Կ'ԵՐԹԱՅ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն յունուար 31 թուականով.—

Ամերիկայի ածուխի, մեքենաներու եւ հիւսուածեղէնի վաճառականները կրնան քիչ – շատ գործ ունենալ Թուրքիոյ հետ, եթէ հաւանին վարկ բանալ երկար պայմանաժամով:

Թուրքիոյ ազգային տնտեսութեան գործավարութեան երկու ներկայացուցիչները, Բաղրը եւ Խաստ պէյեր, այսօր մեկնեցան Լոնտոնէն, սրտմտելով քանի մը օրուան բանակցութիւններէն: Իրենց նպատակն էր մեծագումար վարկեր ստանալ երկար պայմանաժամով: Պատրաստ էին 60 միլիոն տոլար անմիջապէս յատկացնելու գնումներու, եւ յառաջիկային աւելի մեծ գործառնութիւններ կատարելու, եթէ պայմանները նպաստաւոր ըլլային: Բայց պաղ ընդունելութիւն գտան Լոնտոնի սեղանաւորներուն կողմէ, որոնք չեն հաւատար թէ քէմալականութիւնը պիտի կրնայ տեւել, Մ. Քէմալէն յետոյ: Անոնք կը վախնան թէ Թուրքիա պիտի վերադառնայ նորէն իր հին սովորութեանց, երբ դիկտատորը մեռնի:

Անոնք չեն սիրեր նաեւ ծրագրեալ տնտեսութեան մեթոտները որոնք հիմնուած են ռուսական դրութեան վրայ: (Կ'ակնարկէ Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին):

Թուրք պատուիրակները Պելժիա կ'երթան, ուր պիտի միանան պատուիրակութեան մը որ կը յուսայ Մ. Նահանգները երթալ մէկ երկու ամիսէն:

Թրքական շրջանակներու մէջ կ'ըսուի թէ հաւանական է որ վարչապետ Ըսմէթ փաշա եւս միանայ Ամերիկա գացող առեւտրական պատուիրակութեան, ընկերակցութեամբ տնտեսական գործավարին:

ԱՆԳԼ. ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԻՏԱԼԻԱՆ ԱԼ ՅՈՒՇԱԳԻՐ ՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՑ

Բրիտանական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ զինաթափութեան մասին պատրաստուած նոր յուշագիրը, որ մասնաւորապէս կը գրաղի Գերմանիոյ հաւասարութեան եւ Ֆրանսայի ապահովութեան պահանջներով: Յուշագրին հիմնական մասերը կը համապատասխանեն Մաքտօնըլտի 1933 մարտ 16ի ծրագրին, բայց կարեւոր զիջումներ կ'ըլլան Գերմանիոյ, որպէսզի կարելի ըլլայ համաձայնիլ զինաթափութեան մասին: Անգլիական յուշագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ որ Գերմանիա վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ամենամեծ զիջումը այն է որ մէկզի կը դրուի փորձի շրջանը: Գերմանիա պիտի կրնայ իր բանակը աւելցնել 200,000 — 300,000ի, որոնք պիտի ըլլան 8 — 12 ամիս պարտաւորիչ ծառայութեամբ կանչուած զինուորներ: Ֆրանսա, Իտալիա եւ Լեհաստան ալ պարտաւոր պիտի ըլլան նոյն չափով բանակներ պահելու, միեւնոյն տեւողութեամբ: Գերմանիա պիտի կրնայ գործածել 6 ինչէնոց չարժուն հրետանի, ինչպէս եւ 16 թոննոց հրասայլեր: Ասոր փոխարէն, միւս ազգերը պարտաւոր պիտի ըլլան ջնջելու 16 թոնէն վեր եղած հրասայլերը, տարիներու ընթացքին: Այսպէս, 30 թոնէն աւելի եղած հրասայլերը պիտի ջնջուին առաջին տարիէն իսկ, 20 թոնէն աւելի եղածները՝ երրորդ տարուան վերջը, 16 թոնէն վեր եղածները՝ հինգերորդ տարուան վերջը: Նոյն պայմանները՝ խոշոր թնդանօթներու մասին:

Յետոյ, Գերմանիա պիտի կրնայ զինուորական օդանաւեր չինել աստիճանաբար, մինչեւ 500 օդանաւ: Ֆրանսա եւ Իտալիա 500 օդանաւէն աւելի ունենալով, պարտաւոր պիտի ըլլան աստիճանաբար կրճատել, իսկ Անգլիա պիտի կրնայ չինել, քանի որ 500էն պակաս ունի:

Յուշագիրը երկար չի խօսիր նաւային ուժերու մասին, դիտել տալով թէ 1935ի խորհրդաժողովը մօտ է եւ պէտք է աւելի պարզ բանաձեւեր գտնել:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի պահանջած ապահովութեան, յուշագիրը երկար կը խօսի այդ մասին: Մաքտօնըլտի ծրագիրը կը տրամադրէր խորհրդակցութիւն մը կատարել, Պրիան – Քէլլոկի դաշինքը բռնաբարուած ատեն: Յուշագիրը կ'առաջարկէ որ զինաթափութեան մնայուն յանձնաժողովը անմիջապէս ժողովի հրաւիրէ պետութիւնները, եթէ որ եւ է երկիր դըժէ իր յանձնառութեանց: Աւելի պարզ խօսելով, Պրիան – Քէլլոկի դաշինքը ոչ միայն խղուած, այլեւ խզումի սպառնալիք եղած ատեն, անմիջապէս խորհրդակցութիւն պիտի կատարուի եւ պետութիւնները պիտի ջանան չարը խափանել, եւ եթէ չյաջողին, պիտի ճշդեն նախայարձակը եւ միջոցներ ձեռք պիտի առնեն անոր դէմ: (Յուշագիրը չի սահմաներ այդ միջոցները):

Դարձեալ Ֆրանսայի վստահութեան ներշնչելու համար, յուշագիրը կ'առաջարկէ մնայուն եւ ինքնավար հսկողութիւն մը հաստատել, որպէսզի Գերմանիոյ ազգային – ընկերվարական հարուածային փաշտերը — հաւանաբար նաեւ Իտալիոյ ֆաշական քաղաքապահ զօրքը — զինուորական կրթութիւն չստանան: Անգլիա կը նախընտրէ որ ջնջուին այս կարգի կազմակերպութիւնները, բայց կը գոհանայ հսկողութեամբ, քանի որ Գերմանիա կը հաւատէ թէ անոնք զինուորական միութիւններ չեն:

Յուշագիրը կը բաղկանայ 22 էջէ:

Ի՞նչ կ'առաջարկէ Իտալիա

Իտալական յուշագիրը նախ եւ առաջ կը շեշտէ թէ անհրաժեշտ է չուտով ելքի մը յանգիլ, եթէ չեն ուզեր Գերմանիոյ վերազինման փաստին առջեւ գտնուիլ: Հրաժարելով հանդերձ յարձակողական սպառազինութիւններէն, Գերմանիա կրնայ առարկել թէ իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը կապ չունի զինաթափութեան հետ: «Եթէ բանակցութիւնները ելքի մը չյանգին, պատերազմներու խնդիր պիտի ծագի, ինչ որ անհամաձայնութիւններ յառաջ պիտի բերէ մեծ պետութեանց միջեւ: Իրաւունքներու հաւասարութիւնը խոստացուած է Գերմանիոյ: Գերմանական պահանջը աւելի կը զօրանայ երբ ապացուցուի որ, ինչպէս պիտի երեւայ յետագային, ապահովութեան պայմանները իրագործուած են արդէն»:

Իտալական յուշագիրը վստահութիւն յայտնելով նախագահ Հինտէնպուրկի եւ Հիթլէրի մասին, կ'առաջարկէ կնքել պայմանագիր մը, մինչեւ 1940 դեկտեմբեր 31 տեւելու պայմանաւ, եւ հետեւեալ հիմերով.—

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻԹԻՆԿ

ooooo

Անգլիերէն այս բառը, որ կը նշանակէ հրապարակային ժողով, զինադադարի ընթացքին գործածուեցաւ մեր մէջ երբ «ծով մինչեւ ի ծով» կը կանչուէր եւ ամէն քաղաքի համար դիմում կ'ըլլար *մեհաժողովին*, ժողովուրդի խնդրանքը ցոյց տալով: Այն ատեն ալ չէր խորհուեր թէ նախ ունեցածը պահելու համար *կուռ համագրութեան* մը պէտք ունի նոր ազատագրուած այս ժողովուրդը:

Փոխանակ մեր ներքին կազմակերպութիւնը ուժեղացնելու, մեր որբերը պահպանելու, նոր որբեր չունենալու համար զօրաւոր կռուաններ ըստեղծելու, կը նախրէինք... միթինկներով բարձր քաղաքականութեան ոլորտին մէջ:

Հիմա ալ «չէզոք» մարդոց կողմէ այս տեսակ ժողով մը կանչուեր է... ի յարգանս Ղեւոնդ Դուրեան եպիսկոպոսի, չեմ գիտեր այս անգամ դէպի ո՛ւր դիմելու մտադրութեամբ:

Միայն հարց կը ծագի թէ ինչո՛ւ կ'անհրկէին այս չէզոք բարեկամները 12 տարիէ ի վեր, երբ՝

1) Գաղթային կազմակերպութեան, իրերօգնութեան, պատսպարման, ազգային միօրինակ կրթութեան, լեզուի, գրականութեան եւ մշակութային կապի, սովորութեանց եւ տօներու պաշտօնականացման եւ պահպանման,

2) Ներգաղթի,

3) Քաղաքական տարրական իրաւունքներու ճշդորոշման նման *կարեւոր* եւ *անյետաձգելի* գործեր կային մեր առտէր, ու ցիրուցան ազգին համար: Եւ դեռ կան այս գործերը առկախ, մութին մէջ...

Օրինակ մը տալու համար՝ ի՞նչքան հետաքրքրուեցաք Մակեդոնիոյ հաբիւրաւոր որբերով եւ ո՞ր աւելի լաւ գործին համար խնայեցիք ձեր ազգասիրութիւնը.

Ո՞ւր էիք, եւ դէպի ո՛ւր այսպէս մէկէն ի մէկ, սրտցա՛ւ անհատներ...
(Մի վազեր այդպէս արագ
իմ աղուորիկ նապաստակ):

Այս ցեղին ձայնը ձեր փափուկ հանգիստը չկրցա՛ւ խռովել տասներկու տարի շարունակ, դուք յօրանջեցիք եւ սուտ խուլ եւ համր ձեւացաք ամէն առթիւ երեւանեան խժդժութիւններէն մինչեւ ներմակ ջարդը այս գաղթական ժողովուրդին գլխուն. ի՞նչու դուք «պախսար քէօր» եղաք եւ չտեսաք հատնումը որուն կը դիմէ նահատ այս ժողովուրդը, բայց *փի – լո՛նը, փիլո՛ն մը պէտք էր իյնար, եպիսկոպոս մը պէտք էր սպաննուէր կարծես*, որ ձեր փափուկ ջիղերը ըզգաստանային եւ միթինկ գումարէիք:

Այս միթինկին հերոսութիւնը ձեզի ձգելով հանդերձ (թէեւ դուք շատ լաւ գիտէք, իբր գործի մարդիկ, թէ «եբեւալ»ով գործ չի տեսնուիր), կը հարցնենք ձեզի Օտեանի հետ.

— *Պալօն Զատիկէն մե՞ծ է, ի՞նչ է:*

ՍԼԱՔ

1. Ջնջել քիմիական պատերազմը, հսկողութեան տակ առնելով անոր պատրաստութիւնը:

2. Արգիլել քաղաքային բնակչութեան ռմբակոծութիւնը:

3. Ներկայ մակարդակին վրայ սահմանափակել զինուորական ծախքերը այն պետութեանց որոնք կապուած չեն դաշնագիրներով:

4. Ներկայ մակարդակին վրայ սահմանափակել նոյն պետութիւններու ցամաքային սպառազինութիւնները:

Իտալիա կը մերժէ Գերմանիոյ պահանջած 300,000 զինուորը եւ կը գոհանայ Մաքտօնըլտի առաջարկած 200,0000ով: Յետոյ, անկարելի կը գտնէ միօրինակ ձեւի մը վերածել բանակները: Կը բացատրէ թէ կարելի չէ մերժել որ Գերմանիա պաշտպանողական զէնքեր ունենայ (կրճատեալ տարողութեամբ թնդանօթ, հրասայլ, հետադօտութեան եւ հետապնդման յատուկ օդանաւեր): Գալով ապահովութեան, Իտալիա կապուած կը մնայ Լոքառնոյի դաշինքին, որով ինք եւ Անգլիա երաշխաւոր կ'ըլլան ֆրանքօ-գերման սահմանին պաշտպանութեան: Վերջին երաշխաւորութիւն մը կրնայ ըլլալ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Ի վերջոյ, Իտալիա կ'առաջարկէ ժողովի հրաւիրել չորս մեծ պետութեանց արտաքին նախարարները, եւ ուրիշ շահակից պետութիւններ:

⁂ Պերլինէն կը հեռագրեն թէ անգլիական եւ իտալական յուշագիրները շատ լաւ տպաւորութիւն գործեցին Գերմանիոյ մէջ: Անգլիական յուշագիրը կը գնահատուի իբրեւ միջնորդութեան փորձ մը: Լոնտոնի մէջ ալ նոյն տպաւորութիւնը կը տիրէ: Փարիզի մէջ վերապահ են տակաւին, մանաւանդ որ դահլիճը դեռ նոր կազմուեցաւ:

Տոլարը պիտի արժէ 59.06 սէնթ (15 ֆր. 08)

Նախագահ Ռուզվէլթ իր առաջարկները քուէարկել տալէ յետոյ, յունուար 31ին ստորագրեց յայտարարութիւն մը որով տոլարին ոսկի գինը կը նշանակէ 59.06 սէնթ (15 ֆր. 08): Այս առթիւ կը ճշդէ տոլարին ոսկիի պարունակութեան չափը: Յայտարարութիւնը գործադրելի է անմիջապէս: Միեւնոյն ատեն ելմտական նախարարը կը ծանուցանէ թէ ոսկին պիտի գնէ — տեղական թէ օտար — ունկին 35 տոլարէն:

Հաշիւ եղած է թէ ելմտական նախարարութեան եւ դաշնակցային դրամատուներու ոսկիի մթերքը յունուար 31ին կը հասնէր 4 միլիառ 29 միլիոն տոլարի: Տոլարին գինը կտրելով, այս մթերքը աւելցած կ'ըլլայ 2686 միլիոն տոլար: Այս շահը պիտի մնայ պետական գանձուն:

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ տոլարին նոր գինը առժամեայ է եւ նախագահը կրնայ փոփոխել զայն նոր հրամանագրով մը:

Գիտութեան նոր զոհերը

ԵՐԵՔ ՌՈՒՍ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ ՄԵՌԱՆ

Ինչպէս գրած էինք, երեք ռուս օդանաւորդներ յաջողեցան մինչեւ 20,600 մէթր բարձրանալ դէպի երկինք, նոր շինուած օդապարիկով մը, «Օսավիաքիմ»:

Գիտական այս յանդուգն փորձը վերջացաւ դժբախտ արկածով մը: Վար իջած ատեն, հսկայ օդապարիկը բաժնուեցաւ իր պատեանէն եւ ինկաւ ահագին բարձրութենէ մը, ջարդ ու փշուր ըլլալով: Վայրկենապէս մեռան երեք օդանաւորդները: Մէկը կտոր կտոր եղած էր անճանաչելի դառնալու աստիճան: Գիտութեան այս նոր զոհերն են.— Փավլ Ֆէտոսէնկօ, ճարտարագէտ, 36 տարեկան, Անտրէյ Վասէնկօ, օդանաւային մասնագէտ, 35 տարեկան եւ Իլիա Ուսիսքին, 25 տարեկան:

Ասոնք բարձրացած ըլլալով մինչեւ 20,600 մէթր, կոտրած էին ամերիկեան մրցանիշը (17,665 մէթր):

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ-ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

II.

Տեսանք — ցեղերու խառնուրդ մըն են ամէնէն քաղաքակիրթ ազգերը։ Այդ բնաւ չի ցուցներ Անգլիացիին, Ֆրանսացիին սիրտը։ Արիւններու խառնուրդը սակայն նոյն իսկ պայման մըն է քաղաքակրթական մեծ արժէքներ արտադրելու։

Զտարի՞ւն է հայ հաւաքականութիւնը։ Թերեւս աւելի քան շատ ուրիշ մարդկային համայնքներ, աւելի, քան օրինակ Ֆրանսան։ Ցարաբերաբար՝ զտարիւն, բացարձակապէ՞ս — ո՞վ կարող է ըսել։ Հերոդոտի եւ Ստրաբոնի հեղինակաւոր վկայութեամբ Արմէնները չուեր են Բալկաններէն դէպի այն երկիրը որ այսօր կը կոչուի Հայաստան։ Բայց այդ երկիրը այն ատենները դատարկ չէր։ Եկուորները նուաճեցին բնիկ ցեղը կամ ցեղերը եւ ժամանակի ընթացքին ձուլեցին զանոնք, հայացուցին։ Ապա հետզհետէ աշխարհակալական շարժումները, պատերազմը եւ մանաւանդ Տիգրանեան պատերազմները շատ մը գերիներ բերին Հայաստան որոնք նոյնպէս դարերու ընթացքին հալեցան, լուծուեցան իշխող ցեղի քուրային մէջ եւ ստեղծուեցաւ ի վերջոյ մարդաբանական այն տիպարը, որ կը կոչուի հայկական։ Այդ տիպարը թիկնեղ, սեւահեր, կարճահասակ ու կարճագլուխ — գերիշխող է մեր մէջ։

Ըսել չէ սակայն, թէ այն կ'իշխէ բացարձակօրէն։ Շրջեցէք Հայաստան աշխարհը եւ պիտի գտնէք շատ ու շատ Հայեր, միանգամայն տարբեր ցեղային յատկանիշներով, տարբեր կազմով ու դիմագծերով։ Ունինք Հայ – Ասորիներ, Հայ – բոշաներ, Հայ — Չէրքէզներ, անշուշտ, նաեւ Հայ – Հրեաներ, ցիրուցան Արարատէն մինչեւ Տաւրոս, բայց ամէնքը — հայացած։ Եւ անոնց մէջէն ելեր են շատ մը նշանաւոր ազգային գործիչներ ռազմիկ, գրագէտ եւն. — հին դարերէն մինչեւ նորագոյն ժամանակները, Գրիգոր Լուսաւորիչէն, Սահակ Պարթեւէն, Վարդան Մամիկոնեանէն մինչեւ Վրթանէս Փափազեան, Սեբաստացի Մուրատ եւ շատ ուրիշներ,— օտար ցեղերէ սերած, բայց հայ հայրենասէրներ, ճշմարիտ հայ մարդիկ ոտից ցգլուխ...

Փռիւգիականն արմատը չէ միայն, որ սնուցեր է հայկական ծառը. եղեր են ուրիշ արմատներ, եւ առնք բոլորը՝ միացած մեր պատմական էվոլիւսիոնի այլ եւ այլ ազդակներուն՝ ձուլեր են դարերու ընթացքին Հայ ազգը իր խոշոր դրական յատկանիշներով եւ նոյնքան խոշոր, ախտաւոր գիծերով, իր չքնաղ, անձնուրաց հերոսներով — Վարդաններով ու Վահաններով — եւ իր տնաքանդ, պառակտիչ, վասակատիպ ցեղերով։

Փիլիսոփայական պարզաբանով մօտենալու ենք այս խնդիրներուն, մէկդի դնելով ցեղային կուսութեան, անարատութեան մասին հիւսուած զրոյցները։ «Խառնուրդը» չի ցուցներ մեր սիրտը, չի վիրաւորեր մեր ազգային ինքնասիրութիւնը, ինչպէս Ֆրանսացիին սիրտը չի ցաւիր այն իրողութենէն՝ որ Փարիզի Խորհրդարանին մէջ նորմանծին (Normand) Բրետոնէլի ու Շէրոնի հետ բազմած են Լօռէնցի Փուանքարէն, Օվերնիացի Մարէնը, Բասկ (Basque) Իպարնէգարէյ, Հրէածին Լէոն Պլում, եւ գերմանածին Ալզասցիներ։

Կարեւորագոյնը այդ ձուլուածքն է, այդ ուշագրաւ խորհրդաւոր բաղդրութիւնը, որ կը կոչուի ազգ, որ ծնունդ է որոշ մշակոյթի, որ ունի յուզիչ պատմութիւն, որ կը կազմէ գեղեցիկ ներդաշնակութիւն — հակառակ ներքին կուսակցական, սոցիալ կատաղի պայքարներուն — եւ որ կ'ուզէ ապրիլ մէկ ընդհանուր օրէնքի ու իշխանութեան տակ։ Ցեղը, որ ծնունդ է բնական միջավայրի (կլիմայ, աշխարհագրական ու տեղլթիական պայմաններ եւն.) — ցեղը նախնական հում նիւթն է, անկերպարան, քաոսային, առանց հաւաքական ինքնագիտակցութեան։ Ինքնաճանաչ կը դառնայ միայն, երբ ազգ կը դառնայ։ Երբ պատմութիւն ու մշակոյթ կ'ունենայ։ Մենք կը սիրենք գործածել ազգ եւ ցեղ, որպէս հոմանիշ իրողութիւններ, եւ սակայն տարբեր են անոնք։ Ազգն է բարձր, մեծարժէք ընկերաբանական իրողութիւնը։ Ազգը բառն է, որ պարծանքով կը հոլովէ Ֆրանսացին (la nation française) — նմանապէս Անգլիացին, Ամերիկացին եւն.։ Ցեղը առ հասարակ կանգնած է քաղաքակրթութեան ստորադաս աստիճանի վրայ, վայրենութեան շրջանի սեմին։ Ոչ ոք կ'ըսէ քիւրտ ազգ, la nation kurde որ տակաւին ի լինելութեան է— այլ կ'ըսեն քիւրտ ցեղ, la race Kurde, կամ tribu Kurde։ Ցեղը դեռ չունի ընդհանուր շահերու գիտակցութիւն, թոյլ ու փխրուն է կապը անոր այլ եւ այլ հատուածներուն միջեւ, եւ այդ հատուածները սակայն խորապէս պառակտուած են, նոյն իսկ հակամարտ։ Այդպէս՝ քիւրտ աշիրէթները, այդպէս նաեւ սլաւ ցեղին պատկանող Ռուսը եւ Լեհը (մասամբ Ռուսը եւ Ուկրայնացին), Սերբը եւ Բուլղարը, Սերբը եւ Խրուատը։ Հակամարտ են իրար կ'ատեն Հրեան ու Արաբը, թէեւ երկուքն ալ սեմական ցեղէն են։ Համերաշխ չեն նոյն իսկ Գերմանիան եւ իր ցեղակից Աւստրիան, որոնք արիւնահեղ պատերազմ ունեցան 60ական թուականներուն։ Եւ այսօր ալ համերաշխ չեն ու, հակառակ Մայր – Գերմանիոյ կառավարութեան յորդորներուն, սպառնալիքներուն, ցասումներուն, Աւստրիացիները չեն ուզեր միանալ իրենց հզօր ցեղակիցներուն, կը մերժեն անոնց դիկտատուրական ռէժիմը, կը նախընտրեն ապրիլ ազատ ու անկախ։ Քաղաքական իրաւակարգը աւելի զօրաւոր շաղկապ մըն է քան ցեղակցական կապը։ Ֆրանսայի միլիոնաւոր Իտալացիները ընդհանրապէս կապուած կը մնան ազատասէր Ֆրանսային եւ Զուիցերիոյ միլիոնաւոր Գերմանները ու Իտալացիները սրտով կառչած կը մնան իրենց ազատ, դեմոկրատիկ զուիցերիական հայրենիքին։

Այս բոլորը ըսել չէ՞ արդեօք, թէ արեւմտեան ցեղապաշտ տեսաբանները չափէն դուրս կը խոշորցնեն ցեղային ազդակին դերը եւ թէ հարկ է չափաւորել զայն, չդարձնել ցեղը աստուածաբանական մարդանքներու նիւթ, կրօնական պաշտամունքի առարկայ։ Դժուար է հիմնաւորել ցեղապաշտութիւնը տեսականօրէն, իսկ գործնականապէս այն ունի խոշոր անպատեհութիւններ։ Ցեղապաշտը միշտ հակամէտ է գերագնահատելու եւ պանծացնելու սեփական ցեղի առաքինութիւններն ու արժէքները, ի վնաս ուրիշ ցեղերուն որոնց հանդէպ առհասարակ արհամարհոտ ընթացք կ'ունենայ։ Եւ իբրեւ այդպիսին, գրգռիչ ազդակ կը հանդիսանայ մասնաւորապէս դրացի ազգերու եւ ցեղերու հանդէպ...

Ու նորէն հարց կուտանք. Ի՞նչ է մեր դիրքը, որքա՞ն հաշտելի են մեր իրականութեան պահանջներուն հետ այդ նոր, ծայրայեղ, ազգայնական տեսութիւնները, որ կուգան Փաշիստ Իտալիայէն եւ ցեղապաշտ Գերմանիայէն։ Հայը ուժեղ է ընդօրինակումի բնազդով եւ միշտ ալ ուշադիր ականջ ունեցեր է — այսօր ալ ունի — արեւմուտքէն եկող ամէն տեսակ վարդապետութիւններուն եւ քաղաքական հոսանքներուն հանդէպ ... Յանձնաբարելի՞ են այս նորերը մեզի համար մեր դատի, մեր պայքարներուն համար։ Կը պատասխանեմ։ — Կրնանք օգտուիլ անոնց կազմակերպական մեթոտներէն եւ այն կուռ, պողպատէ կարգապահութենէն, որ Փաշիզմը եւ Հիթլէրիզմը մացուցեր են իրենց կուսակցական վաշտերուն մէջ,— կարգապահութիւն մը՝ որ միացած ջերմ, գիտակից հայրենասիրութեան՝ մեծագոյն գրաւականն է գաղափարական դատի մը յաղթանակին։ Բայց այդքան միայն։ Եւ այդ մտահոգութեամբ է, անշուշտ, որ այսօր կը կազմուին Ամերիկայի մէջ հայ երիտասարդական ու պատանեկան բազմաղան միութիւնները Նժդեհի վարպետ ղեկավարութեամբ։

Սակայն կը խորհիմ, թէ հայկական հայրենասիրութիւնը արծարծելու, հայ ազգային նախանձախնդրութիւնը հրահրելու համար բնաւ պէտք չկայ ապաւինելու արեւմտեան ցեղապաշտներու գաղափարաբանութեան եւ անդուլ, անդադրում հոլովելու «ցեղայնութիւնը», ցեղի արժէքները, ցեղի ձայնը, «ինքնաճանաչ ցեղը», «ցեղային գիտակցութիւնը», «ցեղօրէն մըտածելու եւ զգալու եղանակը», ցեղը, ցեղը, ցեղը...

Կը մոռնանք, որ ցեղէն վեր, ցեղէն աւելի բարձր բովանդակալի բան մը ունինք,— հայ ազգը։ Հայ ազգը՝ իր հաւաքական գիտակցութեամբ, իր դարաւոր մշակոյթով եւ իր ալեծուփ պատմութեամբ։ Մեր հայրերը — Ռուսիններ եւ Նալբանդեաններ — այդ բառն է, որ կը նախընտրէին բոլ երեւոյթին, իսկ այսօր կարծես ազգ բառը հետզհետէ դուրս կը նետուի շրջանառութենէն եւ անոր տեղ կը դրուի ցեղը։ Ամէնքս սակայն մեքենաբար կը շփոթենք երկու բառերը, բայց ցեղ եւ ազգ հոմանիշ չեն եւ լաւագոյն է բառերը գործածել իրենց տեղը։

Եթէ ցեղապաշտ գաղափարախօսութիւնը այսօր կրնայ վնասել հզօր արեւմտեան պետութեան մըրցակիցներուն մեկուսացնելով զայն քաղաքակիրթ մարդկութեան մէջ, ապա եւս առաւել ան կրնայ վնասել փոքրիկ, թոյլ ժողովուրդներուն որոնք իրենց աշխարհագրական աննպաստ միջավայրում գրեթէ ամէն կողմէ շրջապատուած են թշնամիներով։ Ես կը պատկանիմ քաղաքական կազմակերպութեան մը, որ 43 տարիէ ի վեր քարոզեր է ազգերու մերձեցում, համերաշխութիւն. եւ բնաւ համոզուած չեմ, թէ այժմ, հարկ է շեղիլ այդ տակտիկէն եւ որդեգրել վէս ու դոռոզ ազգայնամոլութեան կամ ցեղամոլութեան հաւատամքը։ Յայտնի է արդէն, որ Հայերու մէջ բաւական չէչտուած է ազգային դոռողութեան (ոչ օրինաւոր հպարտութեան) զգացումը։ Կովկասի մէջ հայ մարդը — ոչ ի հարկէ, ամէնքը — սովոր է վերէն վար նայիլ իր դրացիներուն վրայ, Թուրքին, Վրացիին եւ անգամ Ռուսին... Հարկաւ, այդ դրացիներն ալ անմեղ հրեշտակներ չեն... Երբ գրգռումները անոնցմէ կուգան, կը պատասխանենք, ինչպէս որ ըրինք հայ – ցարական վէճերու (եկեղեց. գոյքերու գրաւում), հայ թաթարական եւ հայ – վրացական բախումներու ատեն։ Բայց առհասարակ — լինելով հանդերձ ազգային արդար իրաւունքներու ջերմ ջատագով,— պարտաւոր ենք ամէն կերպ խուսափիլ գրգռիչ քաղաքականութենէ, սնապարծ ժեսթերէ, յոխորտանքներէ, հանդէպ դրացի ժողովուրդներուն։ Որքա՜ն յաճախ դրացիական յարաբերութիւնները թունաւորուեր են թթու, ծայրայեղ ազգայնականութեան, ցեղապաշտութեան» բանկումներէն...

Նորէն հին ճամբան լաւագոյնն է, շարունակելու ենք ազգերու մերձեցման, անոնց համերաշխ գործակցութեան քարոզչութիւնը։ Բայց երբ կը խօսիմ այդ նուրբ ու ցաւոտ նիւթին շուրջը, ձեր շուրթերուն վրայ կը կարդամ ծանօթ, չարատանջ հարցումը. «Ուրեմն Թուրքին հե՞տ ալ հաշտուելու ենք»...

Այստեղ արդէն հայ մարդու պատասխանը կարող է լինել միայն վերապահ ու պայմանական։ Եթէ Թուրքը մեր ժողովուրդի գրեթէ կէսը ոչնչացնելէ եւ մեր հողերը գրաւելէ յետոյ՝ վերադարձնէ մեզ այդ հողերը եւ հրաժարի միանգամ ընդ միշտ համաթուրանական իր ծրագիրներէն, այն ատեն, անշուշտ, Հայը եւ Թուրքը ալ պիտի հաշտուին։ Մենք արդէն հաշտուեցանք Քիւրտին հետ, որ Թուրքին չափ վնասած է մեզի... Հաշտուեցանք, քանի որ Քիւրտը ազատագրական շարժում մը սկսաւ մեր ընդհանուր թշնամիին դէմ։ Թուրք կառավարութիւններն են, որ գիտակցաբար կազմակերպեցին հայ ժողովուրդի բնաջնջումը եւ անոնց հետ է մեր դատը։

Ինչպէս պիտի վարենք զայն։ Չի բաւեր, ի հարկէ, որ ամէն առտու աղօթքի պէս արտասանենք հրապարակաւ ծանօթ բանաձեւը. «Թուրքը բարբարոս է, Թուրքը ի ծնէ ոճրագործ է, Թուրքը անընդունակ է յառաջդիմութեան, քաղաքակրթութեան» եւն.։ Աւելի բան մը չենք շահիր։ Ամէնէն առաջ մենք ինքներս սովրելու ենք տարրական առաքինութիւն մը — մէկ ճակատ կազմել համազգային դատին շուրջը, դէթ այստեղ, գաղթաշխարհին մէջ։ Այդ համեստ առաքինութիւնը իւրացուցած է անգամ բարբարոս Թուրքը, մենք ենք միայն, որ ատկէ զուրկ ենք, մենք որ այնքան կը պարծենանք մեր զտարիւն ու մեծագործ ցեղով։ Այո՛, պառակտումի որոմը ճակատագրական անէծքի պէս կը հալածէ մեզ, կը կրծէ յարատեւօրէն մեր թշուառ մըտաւորականութեան մարմինը։ Եւ չէ վերացած սակայն «ընդհանուր ճակատ»ի դաժան հարկադրանքը։ Սակայն, չեն վերջացած հայ ազգային պայքարները, չէ լուծուած հայկական դատը եւ վաղուան օրը յղի է առաւոր անակնկալներով...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

ՏԻՏԱՂ

— Երանի թէ ժամանակին Փարիզը գաւառի մէջ հաստատէին, օդը աւելի լաւ կ'ըլլար։

— Միրելիս, այն ժամանակ ես ձեզի չպիտի հանդիպէի եւ դժբախտ պիտի ըլլայի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԿ. ՏԱՂԱՆԴ ՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՓՐՈՖ. ՊԱԼԱՊԱՆՈՎԻ ՓԱՌԱՒՈՐ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 24 յունուար.— Գրեթէ ոչինչ, կամ շատ քիչ բան գիտենք դէմքի մը մասին, որ հայկական ծագում ունի, ու պուլկար գրական – մտաւոր կեանքի ամէնէն յայտնի դէմքերէն եւ ամենալաւ մշակներէն մին է։

Ալեքսանդր Միխայել Պալապանովն է ան,— բուն անունով՝ Ալեքսանդր Միքայէլ Պալապանեան։ Զաւակը հայ բժիշկի մը, որ Ախալցէն անցած է Շթիպ — իբրեւ բժիշկ — եւ ամուսնացած է հոն Պուլկարուհիի մը՝ Եքատերինա Փէչէնիքովայի հետ։

Ալեքսանդր, իբրեւ մանուկ, վայելած է կեանքի լաւ ու նոյնիսկ ճոխ պայմաններ, հետեւած է, նախ, Սելանիկի գիմնազիոնին։ Հակառակ իր յաջողութեան, գիմնազիոնը թողած է 4րդ կարգէն, եւ, հակուած զգալով դէպի դասական ճիւղը, մեկնած է Սոֆիա՝ 13 տարեկանին։ Բայց արդէն որբ է ան, ծնողքը սպաննուած ըլլալով Մակեդոնիոյ մէջ տեղի ունեցած դէպքերու ընթացքին։ Հետեւապէս զուրկ է նիւթական միջոցներէ։ Ուսման ծարաւը, սակայն, զինքը մղած են դիմագրաւելու բոլոր դժուարութիւնները։ Ու ան յաջողած է, մեծ զրկանքներու գինով, աւարտել գիմնազիոնը, զոր երկու անգամ լքած էր։ Նախ՝ դառնալու համար, էջը առ – ջին, շրջուն նպարավաճառ մը Մակեդոնիոյ թրքական գիւղերուն մէջ, իսկ յետոյ՝ յուսահատօրէն երթալ պառկելու համար իր անկողինը՝ ալ երբեք չելլելու որոշումով։ Եւ սակայն, իր ընկերը եւ ուսուցիչը կը սրտապնդեն զինքը ու Ալեքսանդր կ'աւարտէ ճամբան։

Աւելս նախաքայլ մըն է, միայն։ Ու ահա այս տաղանդաւոր պատանին հետիոտն ու փոշեթաթախ, Տունենայէն կուգայ Սոֆիա՝ մասնակցելու համար, յաջորդ տարուան իսկ, մրցման մը՝ դասական բանասիրութեան համար։ Կը յաջողի ու կը մեկնի Լայպցիկ։ Վեց տարուան ուսանողութենէ մը յետոյ կը ստանայ դասական բանասիրութեան տօքթորայի աստիճան, յաջողագոյն քննաճառով մը՝ որուն նիւթն էր «Հին Հելլադայի մէջ կնոջ իրաւական դիրքը»։

Պալապանով իր այդ ուսումնասիրութիւնը կը պատրաստէ խղճամիտ ու մանրազնին կերպով, օգտուելով բոլոր աղբիւրներէն եւ հարիւրաւոր ձեռագիրներէ։ Եւ, առաջին անգամ ըլլալով, կուտայ կնոջ իրաւական եւ ընկերային դիրքը՝ հին դարերու ընթացքին։ Այդ է պատճառը որ գիտական աշխարհը Պալապանովի այս աշխատութիւնը կը նկատէ դրուած հարցին հիմքը։ Պալապանով, իր ուսանողութեան առաջին վեցամսեային կը թարգմանէ Եսքիւղէսի «Պրոմէթէ»ն՝ ճիշդ բնագրին չափով ու ճիշդ նոյնքան բառերով։ Թարգմանութիւնը լոյս կը տեսնէ 1904ին, կը թարգմանէ նաեւ հանճարեղ Կէօթէի «Պրոմէթէ»ն։ Այն օրէն մինչեւ այսօր Պալապանովի «Պրոմէթէ»ն ունի աւելի քան 16 հրատարակութիւն։

Ու այն օրէն ալ կը սկսի ծանր բայց մեծ գործը,— թարգմանել բոլոր հելլենական եղերերգութիւններն ու կատակերգութիւնները, «Իլիական»ը եւ «Ոդիսական»ը, Պղատոնի «Փեդրոն»ն, Եզովբոսի առակները, եւ Անակրէոնէն, Սափօէն, եւայլ բանաստեղծութիւններ։ Համաձայն ճշգրիտ հաշիւի մը, Պալապանովի այս աշխատանքներէն լոյս տեսած են շուրջ մէկ ու կէս միլիոն օրինակներ։ Իսկ «Մէդէա»ն լոյս տեսած է երկու կերպ,— արձակ ու ոտանաւոր։ Արդէն իսկ երրորդ հրատարակութիւնը լոյս տեսած է իր դասական գրականութեան, որ, իր կարգին, իրապէս արժանի է դասական կոչուելու, գրուած ըլլալով, կարծէք, մէկ շունչով, հակառակ անոր որ հոն ամէն ինչ խստօրէն գիտական է։

Պալապանով, իր երիտասարդութեան, կը ծրագրէ մշակել գործ մը որ մինչեւ այդ անմշակ մնացած էր,— հետեւիլ դասական բանաստեղծութեան մոթիֆներուն յեղաշրջման։ Իր ուշադրութիւնը կը գրաւէ այն իրողութիւնը թէ հելլէն քնարերգակներէն ոմանց, Եսքիւղէսի, նոյնիսկ Սոփոկլէսի մօտ սէրը՝ իբրեւ մոթիֆ՝ գրեթէ օգտագործուած չէ։ Ու կը սկսի լայն ուսումնասիրութեան մը, որուն արդիւնքը կ'ըլլան 1911 —1913 հրատարակուած իր երեք հատորները։ Ունի եւ բազմաթիւ ուրիշ գործեր՝ մեծ կամ պզտիկ ծաւալներով։ Թէ որպէս դասական լեզուներու ուսուցիչ՝ Սոֆիայի արական առաջին գիմնազիոնին մէջ, թէ իբրեւ առաջին թատերագիր՝ Սոֆիայի Ազգ. Թատրոնին մէջ մինչեւ 1909, թէ իբրեւ առաջին խմբագիր «Նկարիչ» անուն գեղազարդ պարբերականին, որուն աշխատակցած են, ատենին, Իվան Վազով, Եավորով, Ելին – Փէլին եւ ուրիշ մեծանուն գրագէտներ, Պալապանով ամէն սեռի մէջ ալ ի յայտ եկած է մեծ կարողութեամբ։ Բանաստեղծութիւն, պատմուածք, քննադատութիւն, ուսումնասիրութիւն, թարգմանութիւն, — ոչ թէ իրարու եւեւէ, այլ գրեթէ իրարու հետ լոյս տեսած են։ Իսկ թէ ինչպէս թարգմանած է «Ֆաուստ»ը, ինք մանրամասնօրէն կը պատմէ իր «Անցեալէն»ին մէջ։ «Ֆաուստ»ի ոտանաւոր թարգմանութեան առաջին հրատարակութենէն լոյս տեսած են 10,000 օրինակներ՝ շատ շքեղ տպագրութեամբ։ Այդ թարգմանութեան համար մինչեւ այժմ բուռն վէճ մը գոյութիւն ունի, ինչպէս բոլոր այն գործերու մասին որոնք մեծ արժէք կը ներկայացնեն։ Ոմանք զայն կը նկատեն շատ յաջող, հանճարեղ, նոյնիսկ կան ըսողներ թէ տեղ տեղ աւելի գեղեցիկ է քան բնագիրը։ Իսկ ուրիշներ կը քննադատեն զայն։ 1908–ին, Ալ. Պալապանով, այժմու ներքին նախարար Ա. Կիրկինովի հետ կը հրատարակէ «Վէճէ» օրաթերթը, որուն մէջ լոյս կը տեսնեն յօդուածներ, պատմուածքներ, թարգմանութիւններ, ուսումնասիրութիւններ եւայլն։ Գիմնազիոնին մէջ, իր աշակերտութեան շրջանին, կը թարգմանէ «Իլիական»ի ամենամեծ ու ամենադժուար երգերը (22րդ եւ 23րդ), որոնք իրեն անուն մը շինելու կը ծառայեն։

Եւ մինչեւ այսօր կը շարունակուին, կեանքի ու գրականութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, իր ուսումնասիրութիւններն ու ստեղծագործութիւնները հրատարակութեան տուած չէ, զանոնք փճացուցած է գրելէ յետոյ։ Մասնաւորապէս հետաքրքրական է իր «Արեւներ» հատորը, որ հաւաքածոն է իր բազմաթիւ ուսումնասիրութեանց՝ բոլոր շրջաններուն եւ բոլոր ազգերու մեծատաղանդ գրողներու եւ անձնաւորութեանց մասին։ Իր վերջին գործերէն է բանաստեղծական հատոր մը, որ հանելուկ – խորհուրդ մը պիտի մնայ պուլկար բանաստեղծութեան մէջ։

Եւ սակայն, դժուար է լրացնել իր ստեղծագործութեանց ցանկը։

Գալով անոր դասախօսութիւններուն, անպայման գերագոյնաստիճանին մէջ է հոն։ Փոթորկոտ ու տիրական, ինչպէս կը վկայեն բոլոր քաղաքներու քննադատները, Պալապանով կը վերլուծէ գրականութեան եւ հոգեկան կեանքի ամենաբարդ հարցերը,— Հոգի եւ Թէքնիք, Ազգայնականութիւն եւ Մշակոյթ, Մարդն ու Բանաստեղծութիւնը, Քննադատութիւն եւ բանաստեղծութիւն, Բանաստեղծութեան թեր ու դէմ եւայլն։

Պատահած է որ Պալապանով ուզած ըլլայ ընդհատել այլեւս իր երեք ժամուան դասախօսութիւնը եւ ունկնդիրներէն ոմանք պոռան՝ «շարունակեցէք, կ'ուզենք երկար լսել ձեզ»։

Պալապանով այժմ 55 տարեկան է։ Սոֆիայի համալսարանին մէջ կը դասախօսէ դասական բանասիրութիւն։ Նախագահն ու հիմնադիրներէն մին է «Փէնքլըպ» (Գրողներու միութիւն) եւ նախագահն է Պուլկարիոյ դասական բանասէրներուն ընկերակցութեան՝ հիմնումէն մինչեւ այսօր։

Պալապանով հիմա իր ստեղծագործ տաղանդին ամենաբեղուն շրջանը կ'ապրի։ Մրրկոտ ու անխոնջ՝ կեանքին ու գրականութեան բոլոր մարզերուն մէջ է միշտ։

Ամէն մէկ երիտասարդ տաղանդ իր մօտ կը գտնէ մեծ քաջալերանք։ Դեռ վերջերս էր որ նորափթիթ ու ինքնատիպ բանաստեղծուհի մը Եանա Եազովա՝ իր հովանաւորութիւնը վայելեց։

Պալապանով ունի նաեւ պատուանշաններ։

Ահա մեր այս բեղուն ու մեծանուն արենակցին գրական գործունէութեան 35ամեայ յոբելեանն էր որ տօնուեցաւ այս կիրակի, Սոֆիայի Ազգ. Թատրոնին մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Ներկայ էին ցար Պորիս, Կիրիլ իշխանը, նախարարներ, երեսփոխաններ, դիւանագիտական ներկայացուցիչներ, փրոֆէսօրներ, գրողներ, արուեստագէտներ եւ վերջապէս Պուլկարիոյ մտաւորականութեան եւ հասարակային ու քաղաքական ղեկավարութեան ընտրանին։

Յոբելեանին առթիւ, պետական տպարանէն լոյս տեսաւ հսկայ հատոր մը,— «Ալեքսանդր Պալապանով»։ Պուլկար մամուլը, անխտիր, ամբողջ շաբթուան ընթացքին զբաղեցաւ իր մով։ Ոմանք յիշած էին իր հայկական ծագումը։ Փրոֆ. Պալապանով իր եւս ոչ կ'անգիտանայ եւ ոչ ալ կը … է այդ պարագան, ու յաճախ վկայութեան կը կանչէ իր շրթներուն վը … րայ, հայերէն բառեր...

Ցոյց տալու համար իր մասին եղած գնահատումը, յառաջիկային կ'ուղարկեմ իր յոբելեանի տօնակատարութեան առթիւ Պ. Ռատէվի խօսած ճառին ամփոփումը։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇՈՒԼԻՍ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարդամեքենան.— Անձայն օդանաւ մը.— Պզտիկ սաւառնակ մը.— Զինուորական օդանաւերը.— Ջուրի վրայէն քալող հեծելանիւ.— Թռչ… փիլարձակ նաւը։

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ տա… օրինակ նորութեան մը լուրը Ամերիկայէն կուգայ։

Ամերիկացի քանի մը գիտնականներ ներկայիս հետամուտ եղած են շինելու մարդամեքենայ մը, որ միսէ եւ ոսկորէ կազմուած մարդու մը պէս ինքնիրեն պիտի շարժի, եւ պիտի գործէ ելեկտրական ուղեղի մը թելադրութեան տակ։

Այդ մեքենական ուղեղին հնարիչն է Նորման Պ. Քըէմ, որ ծանօթ դէմք մըն է Նիւ Եորքի մէջ, եւ իր գիւտին մանրամասն նկարագրութիւնը ըրած է Քէմպրինճի մէջ վերջերս գումարուած ելեկտրագէտներու յատուկ համաժողովին ներկայութեան։

Բնական է թէ ժողովականները նախ… ապշահար մնացած են ի լուր այդ տարօրինակ գիւտին սակայն հնարիչին մասնագիտական ցուցմունքներուն վրայ, իրենք ալ համոզուած գոյացած են թէ այդ մարդամեքենան իրական նորութեամբ եւ գիտական կարեւոր տաբեալգործութիւններով մեծ յեղաշրջում առաջ պիտի բերէ մեքենագիտութեան ճարտարարուեստին մէջ։ Գինն ալ բաղդատաբար շատ աժան պիտի ըլլայ։

Այդ գիւտին շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ յառաջիկային պատրաստել մարդամեքենայ զինուորներ, եւ անոնցմով պատերազմ մղել առանց գործ… կրելու, եւ մեծ կորուստներ պատճառել թշնամի բանակներուն։ Ան… թերեւս օր մը ինքնին լուծուի ազգերու ընդհանուր զինաթափութեան հարցը...։

⁂ Անգլիացիները վերջերս շինեցին շարժուն թեւերով նոր օդանաւ մը որուն հնարիչն է Ուգօ Անթօնի անուն Իտալացին։ Յիշեալ օդանաւը ճիշդ թռչունի մը պէս թեւերը շարժելով կրնայ օդին մէջ բարձրանալ եւ նոյն ձեւով ալ գետին իջնել, առանց որեւէ աղմուկ հանելու։

⁂ Այսօր Ռուսիոյ բոլշեւիկ կառավարութիւնը մեծ մղում կուտայ օդանաւային շինութեանց։ Ռուս մեքենագէտ մը վերջերս հնարած է նոր սաւառնակ մը, որ իր դիւրատար համաչափութեան եւ գինին աժանութեան պատճառաւ մեծ ընդունելութիւն պիտի գտնէ օդանաւորդութեան մէջ։

Յիշեալ մեքենագէտին շինած սաւառնակը մէկ անձի յատուկ է, եւ օժտուած երեք ձիու ուժ ունեցող շարժիչ մեքենայով մը։ Առաջին փորձերու ընթացքին, օդանաւը բարձրացած է 250 մեթր, եւ ժամուան մէջ 80 քիլոմեթր ճամբայ կտրած։ Այդ սաւառնակը այնքան փոքր է որ, թեւերը գոցելով կարելի է սենեակի մը մէջ մտցնել։ Հեռու չէ այն օրը, ուր շատեր պիտի ունենան իրենց սեփական օդանաւը, ճամբորդելու եւ ի հարկին ընտանեկան այցելութիւններ կատարելու համար...։

⁂ Ընդհանուր պատերազմէն ի վեր օդանաւային շինութիւնները հսկայական յառաջդիմութիւններ ըրած են, մասնաւորապէս զինուորական մարզին մէջ։

Ներկայիս զինուորական օդանաւերը օժտուած են հետեւեալ առաւելութիւններով, այսինքն՝ կրնան փոխադրել երեք հոգի, երեք գնդացիր եւ 500 քիլօ պայթուցիկ։ Անոնց շարժիչ մեքենաները 600 — 800 ձիու ուժ ունին, իսկ արագութիւնը ժամական 400 քիլոմէթրի կը հասնի։ Անոնք կր… նան մինչեւ 10000 մեթր բարձրանալ եւ 2000 քիլոմեթր ճամբայ կտրել։ Գնդացիրները շինուած են խոշոր շ…

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՎԵՑ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑՐԴ ԵՒ ՑՐԴ ՄԱՍԵՐԷՆ.—

8րդ շէրs թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.
9րդ շէրs թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Պայմանները եւ մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

փերու վրայ, իսկ օդանաւերէն ոմանք կրնան 4000 քիլոյէն աւելի պայթուցիկ փոխադրել : Կան նաեւ օդանաւեր որոնք վեց գնդացիր ունին, կամ հինգ գնդացիր եւ փոքր թնդանօթ մը :

Եթէ երբեք միջազգային պատերազմ մը ծագի եւրոպական ազգերու միջեւ, քար քարի վրայ պիտի չմնան, եւ մարդկային ու նիւթական կորուստները գարհուրելի համեմատութիւններու պիտի հասնին :

** Գերմանացի մեքենագէտ մը հնարած է շարժուն հեծելանիւ մը, որ ծովային սահնակներու կապելով, կրնայ ժամանակին 20 քիլոմէթր արագութեամբ երթալ ջուրին երեսէն : Սահնակներուն ետեւի կողմը զետեղուած ղեկը, որ պէտք եղած ուղղութիւնը կուտայ շարժուն հեծելանիւին : Փորձերը գոհացուցիչ արդիւնքներ տուած են :

** Ամենավերջին լուրերու համաձայն, Անգլիացիները յաջողած են հնարել միայն բարիոյի ուժով բանող նոր շոգեմակոյկներ, առանց նաւավարի, որոնք ամենամեծ արագութեամբ եւ ուղղուած ուղղութեամբ սուրալով հանդերձ, կ'արձակեն թորփիլներ :

Այս ինքնաշարժ ու ինքնագործ շոգեմակոյկները ժամական 40 քիլոմէթր արագութիւն մը ունին, եւ կրնան իրենց արձակած թորփիլներով ընկղմել մեծ ու զօրաւոր զրահաւորները :

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՍՔԱՆՉԵԼԻՔ ՄԸ

00000

Բնիկ պարսկահայ Յովհաննէս Խորէնեան, որ երկար տարիներ Ամերիկայի արեւմտեան նահանգներուն մէջ հրջուն գորգավաճառութեամբ զբաղած է, վերջերս Տիթրոյիթ գացած է, տեղւոյն ամերիկեան եկեղեցական շրջանակներուն եւ գեղարուեստասէր հասարակութեան ցուցադրելու հայ քանդակագործութեան սքանչելի գործ մը, որ իրենց ընտանիքին պատկանած է 200 տարիէ ի վեր :

Ան իր նախնական ցուցադրութիւնը ըրած է պանդոկի մը մէջ : Գործը կը պատկերացնէ «Յիսուսի վերջին ընթրիքը», ամբողջութեամբ շինուած սպիտակ սատափի մանրաքանդակ կտորներով :

Կամարաձեւ դահլիճ մը, ջահ մը կախուած առաստաղէն, երկար սեղան սպիտակ ծածկոցով, որու ճակատի կողմը նստած են Յիսուսն ու իր 12 աշակերտները : Դահլիճի պատուհաններէն կ'երեւին Երուսաղէմի տուները : Այս ընդհանուր տեսարանը եզերուած է մանրաքանդակ սքանչելի ծաղկազարդերով, որոնք ամէնէն աւելի հիացում կը պատճառեն դիտողին : Շրջանակի վերի մասին վրայ, դարձեալ ծաղկազարդ նուրբ քանդակներով եզերուած է պզտիկ խորան մը, որու մէջ պատկերացուած է Յիսուսի յարութիւնը : Թէեւ Յիսուսի եւ իր աշակերտներու դիմաքանդակները սքանչելի բնականութիւն մը կը ցուցնեն, սակայն ամէնէն աւելի շրջանակի մանրաքանդակ ծաղկազարդերն են որ կը հմայեն դիտողը : Այդ մանրարուեստը աւելի կատարեալ կերպով ցուցադրելու համար, Պ. Խորէնեան խոշորացոյց ապակիներու շարք մը ունի :

Պ. Խորէնեանի տուած տեղեկութեանց համաձայն, գեղարուեստի այս սքանչելի գործը գլուխ հանուած է 27 տարուան աշխատանքով՝ իր պապերէն Այվազ Խան Պէյեանի կողմէ, 1735 թուին :

Քանդակը իրենց ընտանիքին մօտ կը մնայ մինչեւ 1901 թուականը, երբ աւազակներ իրենց տունէն կը գողնան զայն : Երկար տարիներու փնտռտուքներ ապարդիւն կ'անցնին : Պ. Խորէնեան 1918ին Ամերիկա կուգայ եւ իր փնտռտուքները շարունակելու ժամանակ կը տեղեկանայ որ՝ Սան Ֆրանչիսկօ բնակող Տիկ. Շրմէն անունով հարուստ այրիի մը քով կը գտնուի իրենց ընտանիքին պատկանող «Յիսուսի վերջին ընթրիքը» : Տիկինը զայն գնած է եղեր 1903ին՝ Երուսաղէմի մէջ եւ իրեն հետ Ամերիկա բերած :

Կնոջ մահէն վերջ, Խորէնեան կը յաջողի ժառանգորդներէն գնել «Վերջին ընթրիքը» եւ առաջին անգամ անցեալ Ձմեռ կը ցուցադրէ զայն Փորթլէնտ, Օրեկընի եկեղեցական շրջանակներուն, յետոյ՝ ժողովուրդին, եւ այնքան յաջողութիւն կը գտնէ որ, նոյն թուի Յուլիսի վերջերուն Շիքակոյի համաշխարհային ցուցահանդէսին կը բերէ եւ 14 շաբաթ կը ցուցադրէ զայն «Կրօնական Սրահ»ին մէջ :

Տասնըչորս շաբթուան ընթացքին, մօտ մէկ միլիոն այցելուներ 15ական սէնթ վճարելով կը տեսնեն զայն : Այս յաջողութենէն քաջալերուած, Պ. Խորէնեան մտադրած է ցուցադրութիւնը շարունակել միւս մեծ քաղաքներու մէջ եւս : Հայաշատ քաղաքներուն մէջ Հայերուն յատուկ օր մը պիտի նշանակէ եւ հասոյթը պիտի յատկացնէ տեղական հայ բարեսիրական հաստատութեանց :

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐՇԱՒ ԴԷՊԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

»»» «««

Սալահատտին Էնիս կը գրէ «Միլլիէթ»ի մէջ.—

Դպրոց՝ դասի գացած ատեն, երբ Պէյազիտէն կ'անցնիմ, պարզուած տեսարանը զիս ուրախացնելէ աւելի մտածել կուտայ : Համալսարանի դուռը կարծես լայն գետի մը անկողինն է : Աղջիկ թէ մանչ՝ ուսանողներու լայն հոսանք մը այդ դռնէն ներս կը մտնէ :

Գիտութեան հանդէպ այս հետաքրքրութիւնը արթնութեան փաստ մըն է : Այս պարագան կը գնահատենք : Բայց, վերջին ատեններ՝ մեր համալսարանին վրայ եղած այս խուժումը, կը նկատենք ոչ թէ պահանջի մը պատասխանը, այլ՝ աւելորդ պերճանք մը :

Թուրք երկիրը կը կարօտի ուսումնական մարդոց : Եւ սակայն, պատրանք է այդ պահանջը ակնկալել այսօրուան համալսարանէն : Պարզենք մեր միտքը : Երկրին գլխաւոր պէտքը ֆունտուրան է (կօշիկ) : Ուր է՝ սա տոկուն «քունտուրան» : Իսկ համալսարանը այն հաստատութիւնը չէ որ այդ «քունտուրան» պատրաստէ, այլ ան կը պատրաստէ զոյգ կարով, շըռւէտական կաշիէ, մետաքս դուլպայի յատուկ «փօթին»ը : Այսինքն, ընդհանուր, մայր պահանջին, իրական պահանջին արտայայտիչը չէ :

Համալսարանը աւարտող երիտասարդը դժգոհ է որ գործ չի գտներ : Յանցաւորը երկիրը չէ, այլ ինքը, իր գնահատումն ու ձգտումը : Երիտասարդը, որ տարիներ շարունակ դպրոցի գրասեղաններուն վրայ տեսութիւններով կը զբաղի, կը կարծէ թէ ապագան ու զիրքը Պէյազիտի աշտարակէն պիտի իջնէ իր գլխուն՝ դպրոցը աւարտած օրը :

Դժբախտութիւնը եթէ աստ վերջանայ, շատ լաւ է : Բարձրագոյն վարժարանի շրջանաւարտը գործ կ'ուզէ : Ասիկա, անոր ամենաբնական իրաւունքն է : Միայն թէ՝ անբնական կէտը այն է որ այդ գործը կը փնտռէ Պոլսոյ մէջ : Թուրք հայրենիքը այնքան լայն է որ կրնայ 60 միլիոն մարդ ապրեցնել : Մինչդեռ, Պոլիսը, այսօր, հազիւ կէս միլիոն մարդ ապրեցնելու վիճակի է : Այս պայմաններուն տակ, հոս մնալ պնդող շրջանաւարտին միայն մէկ բան բաժին կ'իյնայ ... զըրկանք : Պոլսոյ պետական պաշտօնատուներուն մէջ, 40 — 50 ոսկի ամսաթոշակով պաշտօնի մը համար երբ 80 — 90 համալսարանականներ թեկնածու կը ներկայանան, ըստ թերթերուն, չզարմանանք :

Վաթսուն միլիոն մարդ ապրեցնելու առակ հորիզոններն ու նահանգները, ոչ թէ համալսարանականներու, այլ լիսէի շրջանաւարտներու կը սպասեն կարօտով ու խանդաղատանքով, բայց այդ իսկ չեն գտներ :

Համալսարանը աւարտող ամէն մէկ երիտասարդի գանկին մէջ որոշ իտէալ մը կայ.— երբ Բժշկականը աւարտեմ՝ Պոլսոյ ամենաանուանի բժիշկը ըլլամ, երբ Իրաւաբանականը աւարտեմ՝ Պոլսոյ ամենաանուանի փաստաբանը ըլլամ : Այս իտէալը թէ ենթականերուն եւ թէ նոյնքան երկրին համար անօգուտ ու վնասակար է : Այդ է պատճառը որ, մենք ունինք հետեւեալ մաղթանքը.— այս հոսանքը որ Պէյազիտի համալսարանէն ներս այսքան անձապարանքով կը մտնէ, իր ուսումը աւարտելէ վերջ ոչ թէ Պոլսոյ փողոցներուն, այլ՝ երկրին զանազան ճակատներուն վրայ նոյն խոտութեամբ ցրուի :

Այս կը պահանջէ ոչ միայն երկրին իրական փրկութիւնը, այլեւ անձնապէս իրենց շահը :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Օրինակ առէք

— :-: —

ՆԻՍ — ՄԱՏԼԷՆ, 29 յունուար (Յառաջ).— Նիսի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր 934 շրջանը սկսաւ եռանդուն գործունէութեամբ եւ գեղեցիկ ծրագիրներով : Նոր տարուան առթիւ հիւանդանոցներու մէջ գտնուած հայ եւ հիւանդ եղբայրներուն եւ քոյրերուն այցելութիւն տուաւ եւ Մատլէնի թաղային վարժարանին դպրոցական հանդէսին սիրուն կազանդի ծառ մը սարքեց եւ փոքրիկներուն նուէրներ բաժնեց :

Այս անգամ ալ, ժամանակէ մը ի վեր թաղին մէջ հաստատուած անկարող հայ ընտանիքները չորս փոքրիկներուն մկրտութեան բոլոր ծախքերը ստանձնելով, հանդէս մը սարքեց յունուար 28ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, Մատլէնի եկեղեցիին մէջ :

Մասնաճիւղին վարչութիւնը նախապէս հոգեւոր հովիւ Սահակ քահանային եւ հոգաբարձութեան հետ համաձայնած ըլլալով, որոշեալ օրը Կ. Խաչի բոլոր անդամուհիները արդէն հաւաքուած էին : Ատենապետուհիին հրաւէրով սիրայօժար կնքամայր եղան Տիկիններ Շահին Անտրիկեան, Զօրեան, Գամճեան եւ Պէրպէրեան (Կ. Խաչի ատենապետուհին) :

Տեսարանը շատ յուզիչ էր, երբ կնքամայրերու առաջնորդութեամբ փոքրիկները կը յանձնուէին Տէր հօր, մկրտուելու եւ լուսաւորուելու այն հաւաքով յոյսով եւ սիրով որ դարերէ ի վեր խորհրդանշանը եղած է իրենց նախահայրերուն : Փոքրիկներու անունները մեծ փոփոխութիւն մը չկրեցին որովհետեւ իրենց մայրը՝ իսկական հայուհի մը, բոլորն ալ կոչած էր հայկական անուններով : Իրենց տարիքին կարգով անոնք կոչուեցան Վարդանուշ, Անդրանիկ, Անժէլ, որ կոչուեցաւ մասնաճիւղի առաջին սանուհի, իսկ վերջինը՝ Ազնիւր Սեպոր :

Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ Կ. Խաչի վարիչ մարմինին եւ կնքամայրերուն առաջնորդութեամբ փոքրիկները տարին իրենց բնակարանը ուր երեք կնքամօր՝ Տիկին Շահինի կողմէ նեքկաները, թիւով 25 հոգի, հիւրասիրուեցան : Տիկին Շահին դաղութիս մէջ յարգուած մաման, ըըմոռցաւ իր սիկառի ծուխին հետ մայրական փոքր ու սիրուն կատակներով ուրախացնել փոքրիկներու ծնողները ու ներկաները որոնք իրենց բարեմաղթութիւնները ընելէ յետոյ մեկնեցան, օրինակելի եւ նախանձելի պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ :

Այս առթիւ երկու խօսք՝ աղմկարար ճպուռներուն : Մեր պրպտումներէն յայտնի եղաւ թէ Նիսի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ոչ ոքի ամսական կուտայ : Ամէն ամիս կանոնաւորաբար եւ հիւանդ քոյրերուն եւ եղբայրներուն կարիքին համեմատ, կ'օգնէ, երբեմն ալ բացառաբար կ'այցելէ հայ հիւանդներուն : Ան իր աշխոյժ հաւատարմութեամբ եւ անձնուէր աշխատութեան շնորհիւ անմիջապէս կրնայ տեղեկանալ գաղութին ամէն կարգի գթութեան գործերուն եւ կը հասնի օգնութեան :

Նիսի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը այսպէս հայրենասիրական եւ մարդասիրական գործունէութեան լուրջ աշխատանքի մը լծուած ըլլալուն համար է որ բոլոր գաղութին համակրութիւնը կը վայելէ : Մնացեալը ճպուռի ճռճռոց է :

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ «ՀՕԿ»Ի ՄԱՍԻՆ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը խմբագրականի մը մէջ պատուելով Հօկին դիմակը, դիտել կուտայ (22 յունուար).

— «Այս անգամ, Հօկի ծանօթ անդամներէն եւ այդ կազմակերպութեան Նիւ — Եորքի մասնաճիւղի քարտուղար Պ. Մկրտիչ Գարեան, «Հայրենիք»ի Դեկտեմբեր 28 եւ 29 թիւերուն մէջ, «Հօկը վիժած կազմակերպութիւն մըն է» խորագրով յօդուածով մը, շատ աւելի ծանր ամբաստանութիւններ կ'ընէ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէի դիմակին տակ թագնուած այդ չարաղէտ կազմակերպութիւնը :

Նախ եւ առաջ, Հօկի այս նախկին գործիչը կը յայտնէ թէ, Հօկը իրապէս ոչ միայն անկուսակցական կազմակերպութիւն մը չէ, այլեւ բոլորովին հեռու է Հայաստանի շինարարութեան նպաստելէ : Եթէ, իրաւամբ կը պնդէ յօդուածագիրը, Հօկը անկուսակցական ըլլար եւ ծառայէր իր իրական նպատակին, անոր պիտի մասնակցէին նոյնիսկ Դաշնակցականները : Ու Հօկի կամ համայնավարներու այդ ակներեւ կեղծիքներուն եւ չարաշահութեանց պատճառաւ է, որ ոչ միայն Դաշնակցականներ, այլեւ բազմաթիւ ռամկավարներ, հնչակեաններ եւ անկուսակցականներ, զզուանքով հեռացան Հօկէն : Ու այդ է պատճառը, դարձեալ, որ Հօկը այսօր ներքուստ դարձած է ապականուած, քայքայուած կամ «վիժած կազմակերպութիւն» :

Համաձայն Հօկի նախկին գործիչի վկայութեան, 1927ի վերջերը, Ամերիկայի կոմունիստ կուսակցութեան հայկական հատուածին պատկանող 8 — 9 վարկաբեկուած անդամները մուտք գործած են Հօկի մէջ, իրենց մանածը ներկելու համար հոն : Հօկի նախկին գործիչ Պ. Մկրտիչ Գարեան վճռապէս եւ հրապարակաւ կը յայտարարէ թէ,

«Ըստ Ամերիկայի կոմունիստական կուսակցութեան կազմակերպական ծրագրին, որ կը ճանչցուի «Boin wihitin Policy» անունով, հայ համայնավարները մտան Հօկի մէջ, պղծելու թէն չահելու եւ, գրաւելով իրենց կողմը անկուսակցականներ եւ արմատական հակումներ ունեցող անդամները՝ գրաւեցին Հօկի ղեկը, ՀՕԿԸ ԾԱՌԱՅԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ» («Հայրենիք» 28 դեկտ. թիւ 6581) :

Իրազեկ յօդուածագիրը կը յայտնէ թէ, շնորհիւ Հօկի անդամներու անտեղեկութեան եւ խորհրդային Հայաստանի հանդէպ շատերու ունեցած միամիտ սէրին, հայ համայնավարները «յաջողեցան, կոմունիստ կուսակցութեան հրահանգներով, Հօկի ղեկը գրաւել : Եւ, ըստ յօդուածագրի, ճիշդ այս է պատճառը, որ շատերը զզուանքով հեռացած են Հօկէն, որու Նիւ Եորքի մասնաճիւղի 200 անդամներու թիւը այժմ իջած է 15 .. 20ի ...

Ուրիշ շատ աւելի ծանր մեղադրանքներ կ'ընէ, սակայն, Հօկի նախկին գործիչը : Ան հրապարակաւ կը յայտարարէ թէ, կարգ մը հայ համայնավարները «Խորհրդային Հայաստանի անունը եւ Հայաստանի ժողովուրդի կարծիքները չարաչար կը գործածեն եւ կը ծառայեցնեն, Հօկի խողովակով, առաջին՝ իրենց ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒՆ եւ, երկրորդ, Ամերիկայի ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ քաղաքականութեան՝ Ի ՎՆԱՍ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»...

Յօդուածագրի պնդումով, խորհրդ. Հայաստանի կառավարութիւնն անգամ, ի տես Հօկի ակներեւ քայքայման եւ կատարուած չարաշահութեանց, փորձած է զգաստութեան կանչել յանցագործները, բայց չէ յաջողած ու պիտի չյաջողի բնաւ : Չէ յաջողած շատ առաջ երբալ, որովհետեւ խոստովանած պիտի ըլլար իր պարտութիւնն ու վիրաւորանքը Ու պիտի չյաջողի, որովհետեւ ամերիկեան կոմ. կուսակցութեան հրահանգները Հօկէն աւելի ազդու են, քան խ. Հայաստանի կառավարութեան հրահանգները : Այլ խօսքով, խորհրդ. Հայաստանի կառավարութիւնը ստրուկ է մինչեւ անգամ Ամերիկայի կոմունիստական կուսակցութեան առջեւ...» :

ՏԻԾԱՂ

— Ամառները ծովեզերք երթալը հաճելի եւ օգտակար է :

— Բայց ոչ միշտ, իր դէշ կողմերն ալ ունի :

— Այսինքն խոնաւութիւն եւայլն ըսել կ'ուզէք :

— Կինս այդ ծովեզերքէն գտայ եւ ամուսնացայ :

×

— Չեմ գիտեր տղաս ինչ ունի փորին մէջ, շատ անհանգիստ է :

— Պատճառը ուրիշ տեղ մի փնտռեր, ձեր դրացիին պարտէզին կեռասներն են, որ գաղտնապէս փորը մտած են :

×

Թատրոնին մէջ.— Տիկին, ինչպէս գտաք այս թատերգութիւնը, գիտէ՞ք, ես գրած եմ :

— Շատ սքանչելի, մանաւանդ միջնարարներուն շատ տեւելը, որուն շնորհիւ մարդ կրնայ չորս կողմը նայելով բարեկամները տեսնել :

Օրուան գիրքերը

»»» «««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ : (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն) : Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի : Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր. :

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (Հիւծախտաւորի մը կեանքէն) : Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան : Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2 : Գին 10 ֆրանք :

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924 : Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան : Գին 8 ֆր. :

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան :

ԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՀԻՆԳԸ

—·—

Այդ ուղղութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեան կողմից մեծ ջանքեր պէտք եղաւ գործադրել, մինչեւ որ, վերջապէս, բոլշեւիկեան կոմիսարները ստիպուած եղան համաձայնուել նախ քան հեռանալը հրաւիրել բանուորական խորհուրդ եւ բացատրել քաղաքի իրական դրութիւնը :

Յուլիս 29ի գիշերը տասնեակ հազարաւոր քաղաքացիներ շրջապատել էին Բանուորական Խորհրդի շէնքը եւ հեւ ի հեւ սպասում էին Խորհրդի նիստի վախճանին... Խորհրդի մէջ ժողովրդական կոմիսարների նախագահը բացատրում էր դրութեան ծանրութիւնը եւ յայտնում էր, որ բոլոր միջոցները սպառել են եւ այլ եւս անկարելի է դիմադրել Տաճիկներին· միակ ելքը մնացել է քաղաքը յանձնել Տաճիկներին ...

Ժողովրդական կոմիսարների նախագահը միեւնոյն ժամանակ աւելորդ չհամարեց կարդալու Նուրի փաշայի մի նամակը, որ ստացուել էր այդ օրերին : Այդ նամակը ուղղուած էր Բագուի մեծամասնական կառավարութեան, ինչպէս եւ Բագուի բնակչութեան : Ինչպէս յետագային լրագիրներից պարզուեց, նոյն նամակի մի օրինակը ուղղուած է եղել Բագուի Հայոց Ազգային Խորհրդին, բայց վերջինիս ձեռքը չէր հասել :

Մեր տրամադրութեան տակ չունենալով այդ նամակը, բերում ենք մօտաւոր բովանդակութիւնը, որ հետեւեալն էր.— «Մենք՝ տաճիկներս եկել ենք Կովկաս ոչնչացնելու համար բռնակալ Ռուսաստանը եւ նրա աւերակների վրայ պիտի հիմք դնենք կովկասեան ժողովուրդների ազատութեան եւ երջանկութեան : Ով թանկ է գնահատում ազատութիւնը, պէտք է աջակցի մեզ, որպէսզի մենք վերջնականապէս ոչնչացնենք այդ հիւսիսային արջին : Այդ իսկ պատճառով դիմադրել մեզ, կը նշանակէ նըպաստել բէակցիայի յաղթանակին : Ցանուն ժողովուրդների ազատութեան եւ երջանկութեան քաղաքը պէտք է յանձնել մեզ» :

Ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, Բանուորական Խորհուրդը, որ բաղկացած էր Բագուի բոլոր կուսակցութիւններից, մեծ զայրոյթով լսեց այդ նամակի ընթերցումը եւ ծանր յանդիմանութիւններ ուղղեց ժողովրդական կոմիսարներին իրենց առաջարկների համար : Բոլշեւիկեան կոմիսարները այլ եւս անկարող էին մնալ իշխանութեան գլուխ եւ ստիպուած եղան հրաժարական տալ : Մի զարմանալի գոհունակութեան աղմուկ բարձրացաւ Խորհրդի նիստում, որին արձագանգեցին դրսում համախմբըւած քաղաքացիները :

— Բոլշեւիկները բնկա՜ն...

— Կորչե՛ն ժողովրդի թշնամի բոլշեւիկները...

— Կեցցէ՛ նոր կառավարութիւնը, կեցցէ՛ նոր իշխանութիւնը...

— Քաղաքը պէտք է փրկենք, քաղաքը պէ՛տք է պաշտպանենք ամէն գնով...

Գոռում էր անզուսպ ամբոխը եւ տասնեակ հազարների հասնող բազմութեան ինքնաբուխ ու խրոխտ ձայնը կէս գիշերային այդ ժամին տարածւում էր հեռու տարածութիւններ՝ ոգեւորութիւն եւ ուրախութիւն ներշնչելով յուսահատութեան մատնուած ժողովրդին : Կարծես մի հսկայական հեղեղ էր, որ փշրելով իր բարձրաբերձ պատնէշները՝ սոսկալի կատաղութեամբ առաջ էր անցնում :

Նոյն գիշերը կազմուեց հինգ հոգինոց նոր կառավարութիւն — ամէնքն էլ Կասպից ծովի նաւային պաշտօնէութիւնից : Այդ թիւը պէտք է լրանար յեղափոխական կուսակցութիւնների ներկայացուցիչներով, որով պիտի ստեղծուէր քաղաքի իրական իշխանութիւնը :

Ձնայած որ Բագուն շրջապատող տաճիկները նոյն կատաղութեամբ շարունակում էին կռիւը, մեռնող, ինքնավստահութիւնը կորցրած քաղաքացիները զարմանալի եռանդ, կռուելու ցանկութիւն էին սկսել ցուցադրել : Սքանչելի էր, մանաւանդ, Դաշնակցութիւնը, որ այդ օրերին երեւան էր եկել իր ամբողջ թափով : Այլեւս գոյութիւն չունէին բոլշեւիկեան կաշկանդումներն ու խոչընդոտները : Դաշնակցութեան առաջին գործը եղաւ քաղաքը պաշտպանող դիրքերը լցնել այնքան զինուորներ եւ մարտիկներ, որ տաճիկները հնարաւորութիւն չունենան անմիջապէս քաղաքը գրաւելու :

Յուլիս 30ին լուսադէմից արդէն քաղաքի մէջ տարածուել էին Դաշնակցութեան կոչերը, որոնցմով զէնքի էր հրաւիրում Բագուի ամբողջ ազգաբնակութիւնը : Ոչ ոք չէր կարող խուսափել· Դաշնակցութեան կամքն էր այդ, նրա վերին հրամանը :

Բագու քաղաքի զօրքերի վերին հրամանատարութեան խուճապահար դրութիւնը, ընդհանուր հրամանատարի ամօթալի փախուստը, վերջին օրերի անցուդարձերը, կարելի է սաել, ամբողջապէս կազմալուծել էին կռուող բոլոր ուժերը· շատերը ինքնակամ թողել էին իրենց դիրքերը, ոմանք վերադարձել էին քաղաք բաժանելու համար սովորական քաղաքացիների կացութիւնը, ուրիշներ թափուել էին նաւահանգիստները քաղաքից հեռանալու համար : Ահա այդ վատերի, այդ խուսափողների դէմ էր, որ ամենից շատ պիտի կռուէր Դաշնակցութիւնը : Նրա կոչերը զէնքի էին հրաւիրում ամբողջ ազգաբնակութեան : «Ոչ ոք իրաւունք չունի խուսափելու՝ երիտասարդ թէ ծեր, ասուած էր Դաշնակցութեան կոչում, մենք բոլորս ոտքի պիտի կանգնենք եւ պիտի պաշտպանենք մեր քաղաքը ծանր վըտանգից. բոլոր նրանք, որոնք այս ճգնաժամային դրութեան ժամանակ կը մտածեն իրենց անձնական բարօրութեան մասին, կամ կը խուսափեն կռուից, պիտի ենթարկուեն ամենածանր պատիժների Դաշնակցութեան կողմից» :

Բոլոր քաղաքացիները գիտէին, որ այլեւս խօսողը Դաշնակցութիւնն է եւ Դաշնակցութեան կամքն է գերիշխողը...

Բազմաթիւ երիտասարդ քաղաքացիներ ինքնակամ կերպով շրջում էին քաղաքի բոլոր տուները՝ թաքստոցներից հանելու համար վատերին եւ մարտիկներին համախմբելու Հայոց ազգային Խորհրդի մէջ, ուր բոլորը ցուցակագրւում եւ զինուելով ճակատն էին ուղարկւում :

Նաւահանգիստներում թափուած զօրքի մի մասը արդէն նաւ էր նստել եւ գիշերը փորձել էր փախչել, իսկ շատերը պատրաստութեան վրայ էին շուտով հեռանալու :

(Շար.) (2)

ԱԲՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Արկածը տեղի ունեցած է Մոսկուա – Քազան գծին վրայ: Ականատեսներ կը պատմեն թէ՝ օդապարիկին պատեանը անջատուած ատեն, երկու պայթիւններ լսուեցան: Միեւնոյն ատեն փճացած են բոլոր գիտական գործիքները ու իրերը: Մասնաւոր յանձնախումբ մը դրկուեցաւ աղէտին վայրը:

Աղէտի մասին զեկոյց մը տրուեցաւ բոլշեւիկեան 17րդ համագումարին մէջ, որ յոտնկայս ցաւակցութիւն յայտնելով, որոշեց երեք զոհերուն աճիւնը զետեղել Լէնինի դամբարանին մօտ, յեղափոխութեան հերոսներու նշխարներուն քով: Թռիչքը սարքուած էր ի պատիւ համագումարին: Երեք օդաճնորդները բարձրացած ատեն, իրենց գլուխները դուրս հանելով, գոչած էին.— «կեցցէ՛ 17րդ համագումարը. կեցցէ՛ համաշխարհային յեղափոխութիւնը»: Յետոյ հաղորդած էին նշանացի,— «կ'ուզենք կարելին փորձել կուսակցական համագումարին զեկոյց տալու համար այնպիսի բարձրութենէ մը որ մարդ չէ տեսած»:

Սթավիցքի միլիոնները կը մսխէր

ՆՈՐԱՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հարցաքննութիւնները խստացան այս շաբթու: Առջի օր կարեւոր յայտնութիւններ բրաւ Այոր, «Ամփին» թատրոնին տնօրէնը, որ ծերտ գործակիցն եղած է Սթավիցքիի եւ անոր «հանոյքներու կազմակերպիչը»: Ամբաստանեալը յայտարարեց թէ չէր գիտեր թէ դրամները ուրկէ կը հոսին եւ թէ 1930էն ի վեր Սթավիցքի շատ բան գաղտնի կը պահէր իրմէ: Առասպելական թիւերու կը հասնին մսխուած գումարները: Այսպէս, 1931ին Սթավիցքի 1,500,000 ֆր. վճարեց Րոչիլտի 42 ձիերուն համար: «Ամփին»ի մէջ, որ վարձուած էր 400 հազար ֆր.ի ծախսեց 1,500,000 ֆրանք, «Քաթինքա» օփերէթը ներկայացնելու համար եւ 700,000 ֆրանք՝ «Երկու սուի ծաղիկ» խաղին համար: Այոր ամսական 10 — 12,000 ֆրանք կը ստանար իր ծառայութեանց փոխարէն, եւ վերջերս Սթավիցքի նեղութեան մատնուած ըլլալով, պաշտօն ստացած էր մեծագումար փոխ դրամ գտնելու, թանկագին զոհարեղէններու փոխարէն:

Հարցաքննիչ դատաւորին քով կը գտնուին 672 չէքեր, 5000էն մինչեւ երկու միլիոն ֆրանքի: Բացի անոնցմէ որոնց փոխարէնը Սթավիցքի ինք կը գանձէր, միւսները փոխանցուած են զանազան անձերու: Հարցաքննիչ դատաւորը կ'ուզէ երեւան հանել այդ մարդիկը:

Հարցաքննուեցաւ նաեւ Տարիուս, լրագրողը, որ խեղճնացաւ եւ յայտարարեց թէ ինք երբ Սթավիցքին ճանչցաւ, «խնջոյքը վերջացած էր»: Դատաւորը մտիկ չըրաւ եւ որոշեց երկուքն ալ, Այոր եւ Տարիուս, բանտարկուած պահել:

⁂ Նոր վարչապետը, Պ. Տալատիէ, սկսաւ անմիջապէս ուսումնասիրել Սթավիցքիի գործը, խորհրդակցութիւններ կատարելով դատական եւ ներքին նախարարներուն հետ: Կառավարութիւնը պիտի պահանջէ քննիչ յանձնաժողով մը կազմել. (ինչ որ մերժած էր իր նախորդը): Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին վարչական տնօրինութիւնները: Մաքրագործման ծրագիր մը կը մշակուի, բոլոր պաշտօնատուններուն համար:

Կ'ըսուի թէ վարչապետը շաբաթ օր ծրագիր – ճառ մը պիտի արտասանէ անթեյով, իսկ վերջնական ծրագիրը պիտի ներկայացնէ երեքշաբթի օր:

Պուլկար ոստիկանութիւնը կը հետապնդէ Թրակիացիները

Սոֆիայէն կը գրեն Պոլսոյ թուրք թերթերուն.—

Թրակիոյ կոմիտէն ուզած է երկրորդ ցոյց մըն ալ ընել, բայց կառավարութիւնը իմանալով արգիլած է: Այդ կազմակերպութեան վարիչները կը շարունակեն զանգատիլ թէ իրենց երեք հաւաքոյթները եւ հացկերոյթ մը արգիլուեցան:

«Զարիա» թերթը կը գրէ.— Այն միջոցին երբ Քարօնօպոլթի մէջ ոստիկանութիւնը կ'արգիլէր Թրակիացիներուն հացկերոյթը, Թուրք խորհրդարանական կազմակերպութիւն մը՝ «Թուրան»ը նոյն վայրին մէջ իր մեծ հացկերոյթը կուտար մեծ ազատութեամբ:

Թրակիա կազմակերպութեան անդամները, որոնք ենթարկուեցան ոստիկանական խիստ հետապնդումներու, Գավաքլըի մէջ ուզեցին նոր հաւաքոյթ մը ունենալ: Հաւաքոյթը կազմակերպուած էր «Թրակիա»ի ընդհանուր քարտուղար եւ լրագրող Փեթկանովի կողմէ: Շրջականերէն եւ ուրիշ վայրերէ ալ բաւական հոծ բազմութիւն մը եկած էր:

Լուրը իմանալուն պէս, ոստիկանութիւնը կը հասնի եւ կը յաջողի ցրուել ժողովը: Ժողովուրդը թէեւ առանց աղմուկի կը հեռանայ, բայց մեծ մասը քաղաքին բացերը կ'երթան եւ կը սկսին խաղալ: Ոստիկանութիւնը հոս ալ կը միջամտէ եւ արգելք կը հանդիսանայ: Ասոր վրայ, Թրակիացիները մեծ սրճարան մը կը մտնեն եւ սուրճ կ'ապսպրեն: Ոստիկանները որոնք կը հետապնդէին զանոնք, այս անգամ չեն արգիլեր սուրճ խմելը:

Զարիա *թերթը այս առթիւ կ'աւելցնէ. «Առանց ո եւ է միջամտութեան ենթարկուելու, Թրակիացիները հինգ ժամ անցուցին մտերմական մթնոլորտի մը մէջ, եւ սուրճ խմած ատեն ալ կարգադրեցին իրենց գործերը»:*

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՎԻՇԱՊ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացականները նկատի պիտի առնուին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 14, rue François Garcin*: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Գ.* **ԲԱԼԱՅԵԱՆ:**

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Բացականները նկատի կառնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ–ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

4 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէս գիշեր

MAISON VERONի սրահին մէջ, **150 Route d'Orléans, Bagneux**

Արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ կովկասեան պարեր

կը ներկայացուի **«Ես մեռայ»** *(զաւեշտ)*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ կը տօնուի Իսիի Մասնաճիւղին կողմէ 18 փետրուար ժամը 2էն մինչեւ 6. 2, րիւ Ալեքսանդր կիլպանի շքեղ սրահին մէջ (Մէօտօն):

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Դիմակաւոր պարահանդէս Լիոնի մէջ

17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ի նպաստ Լիոնի «Հայ Արի»ի գայլիկներու դպրոցի ֆոնտին

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: Կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ» հանդէսի երկրորդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— *Իրազեկ*՝ «Առաջին հայ թատերգութիւնը», *Ա. Ջամալեան*՝ «Ամենայն Հայոց բանաստեղծը», *Յ. Զաւրեան*՝ «Սայեաթ Նովա», *Մ. Պօրսամեան*՝ «Վահան Թէքէեան», *Ա. Աբեղեան*՝ «Հայագիտութիւնը յետպատերազմ. Գերմանիայում», *Ա. Խոնդկարեան*՝ «Օպոզիցիան Հանրապ. Հայաստանում», *Վ. Փափազեան*՝ «Հայկական բարենորոգումները», *Վ. Մինախորեան*՝ «Անջատականները», *Ա. Գիւլխանդանեան*՝ «Օգոստոս Հինգը», *Սեբաստացի Մուրատի Յուշատետրը*», *ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ*: *ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.* գիրք եւ մամուլ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ. ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ. *Վ. եպ. Մանկունի*՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Պատկերազարդ:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուել կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները:

ԵՓՐԱՏ նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան եւ արեւելեան *եղանակներ, մասնաւորապէս* թանկօ Արժանթին:

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ *նուագախումբի ղեկավար* Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 15, *rue du Pourtour, Clamart, Seine.*

ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Զ. Ո. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին ընկերահամակրական միաբանական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ: Նիւթ՝ «Եռագոյնը պէ՞տք է ճանչնալ մեր ազգային դրօշը թէ ոչ»:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրցիներու նորակազմ երկսեռ Հայրենակցական Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot*: Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ արօշեալ ժամուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խնուսի Հայրենակցական Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Անդրանիկ Լօրիսեանի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Փարիզի հիւանդանոցին մէջ 25 տարեկան հասակին մէջ, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին գաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (48)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

— Մօտաւորապէս կէս ժամ առաջ:

— Այդ պարագային, սա արագահոս ջուրին յանձնուած անձը ով գիտէ մեզմէ որքան հեռացած է, չէ՞: Եթէ նոյնիսկ անոր ետեւէն վազենք, եւ, գիլ՝ անցնելէ վերջ զայն, կէտի մը վրայ ցանց լարենք, շուրջ ժամ մը կ'անցնի: Իսկ մինչեւ այդ այն ձորակի շրջանէն դուրս ելլելով կը խառնուի Սեւ ծովու ջուրերուն:

Այս բացատրութեան վրայ, հասկցուած էր որ այդ գիշեր ոչինչ կարելի պիտի ըլլար ընել եւ յաջորդ առտու որոշած էին ձորակի մէջ փնտռտուքներ կատարել: Ահա այսպիսի դժբախտ դէպքով մը դիմաւորած էին Շթանկէ պէյին Պոլսոյ ժամանումը: Յաջորդ առաւօտ, թէեւ փնտռած էին խեղճ Թիկնապահին դիակը, բայց անկարելի եղած էր զայն գտնել: Շթանկէ պէյ, ճարահատ, հրաժարած էր իր ծածկագիրէն, ու ստիպուած էր պատկան իշխանութեան դիմել՝ ուրիշ ծածկագիր մը տալու համար:

Այս դէպքէն առթիւ 8րդ գունդի բանակէտը գացած էր կամուրջ չի – նող պատասխանատու պատուիրակը, որուն ուշադրութիւնը գրաւած էր բան մը: Այդ այն էր որ Շթանկէ պէյ այդ վայրը տեղաւորուած էր առանց անհրաժեշտ ապահովութիւնները ձեռք առնելու: Կամուրջ չինող պէյը այս մասին նկատողութիւն ըրած էր եւ տուած պատասխանին մէջ կ'ըսէր:

— Ապահովութեան կրկնակի միջոցներ կարելի՞ է առնել: Որովհետեւ այս պահուս ես կը գտնուիմ ձեզի ենթակայ վայրին մէջ, ձեր ձեռք առած միջոցները ինծի համար ալ բաւարար չե՞ն:

Շթանկէ պէյ իրաւունք ունէր այսպէս մտածելու: Բայց, չէր գիտեր որ Րիզա պէյի ճակատին վրայ հետքն իսկ չկար ապահովութեան այն կազմակերպութիւններէն, որոնք զինուորականութեան համար անհրաժեշտ են եւ չափազանց բնական: Ռուսերը եթէ ուզէին, այդ գիշեր յարձակում մը գործելով Շթանկէի պէյի գունդը կրնային տակն ու վրայ ընել: Կատարուած շատ մը փորձերով հաստատուած էր թէ, Ռուսերու լրտեսութեան կազմակերպութիւնը շատ հիմնական էր: Որով, շատ հաւանական էր որ Ռուսերը պիտի տեղեկանային թէ 8րդ գունդը Պոլսէն հասած է եւ յանկարծական յարձակում մը պիտի ընէին:

Այդ գիշերն ալ առանց որ եւ է դէպքի լուսցաւ այդ ճակատին վրայ ուր երկու շաբաթէ ի վեր հանդարտութիւն կը տիրէր: Առտուն կանուխ, ձորակի վրայ կամուրջ մը լարուած եւ 8րդ գունդը կամաց կամաց դիմացի եզերքը անցած էր: Այդ գործը վերջացած էր ժամը 11ի մօտերը: Հիմա, առանց սպասելու, դէպի Մարատուխի ճակատը պիտի ուղղուէին: Ասոր համար, գունդին մէկ մասը ճամբայ հանուած էր ձորակի վրայ բանող նաւակներով, իսկ միւս մասը՝ ցամաքէն եւ Շթանկէ պէյի գունդին հետ դէպի Մարատուխ չարժած էր նաեւ Րիզա պէյի գունդը: Նայիլ պէյ, որ Մարատուխէն Պոլսոյ վերադառնալէն ի վեր Րիզա պէյի քով կը մնար, հիմա կրկին Մարատուխ գացած էր անոր հետ: Բայց, ճամբան փոքրիկ վտանգի մը եկած էր: Ան առաւօտները անպատճառ անուշ պիտի ուտէր: Այդ պատճառաւ անուշ պիտի ուտէր: Այդ բղուղ մը անուշ կ'առնէր: Այս անգամ եւս Պոլսոյ փոքրիկ բղուղով մը բալի անուշ հայթայթած էր: Ճամբան, բղուղը կոտրած, անուշը շուրջ բոլորը ծաւալած, ու Նայիլ պէյն ալ առանց անուշի մնացած էր:

Ճամբան՝ «եթէ Մարատուխի մէջ անուշ չգտնե՞մ» ըսելով կը մտատանջուէր:

Իրիկունը ուշ ատեն Մարատուխ հասած ու տեղաւորուած էին թէ Շթանկէի գունդը եւ թէ Րիզա պէյն ու իր հետեւորդները: Րիզա պէյին՝ նոր ուժերով Մարատուխի մէջ վերեւումը տեղւոյն Վրացիները չափազանց ուրախացուցած էր: Տեղացիք, որոնք, ռուսական յարձակման պատճառաւ, Րիզա պէյի ուժերուն նահանջելը տեսեր էին, վերջին ատենները չափազանց վախցած եւ իրենց ապագայի մասին մեծապէս մտահոգ էին:

Մարատուխի Վրացիները շատ լաւ կ'ըմբռնէին թէ Ռուսերուն կողմէ՝ քաղաքին վերագրաւումը պատճառ պիտի ըլլար իրենց գաղթելուն, իսկ ատիկա պիտի նշանակէր, իրենց ունեցածին ու չունեցածին փճացումը: Այդ պատճառաւ, տեղւոյն մեծամեծները, փառաւորապէս դիմաւորած էին Րիզա պէյին ու Շթանկէի պէյին ժամանումը: Անոնք հաւաքուած եւ խնջոյք մը սարքած էին եկողներուն ի պատիւ: Այդ խնջոյքին ամէն ինչ կատարեալ ու առատ էր, կար մինչեւ իսկ չամփանեա: Խնջոյքի միջոցին կրակոտ ճառեր խօսուած, ու խոստացուած էր մօտ ատենէն Պաթումն ալ գրաւելով տեղւոյն բնակչութիւնը եւս ռուսական, ցարական լուծէն փրկել: Մօսէլ եւ Շմիտ եւս, որոնց անունները շատոնց է որ չենք յիշած, այդ խնջոյքին ներկայ եղած եւ իրենց լեզուով ճառեր խօսելով՝ ընդհանուր ուրախութեան մասնակից եղած էին:

Կէս գիշերը կը մօտենար այլեւս: Բացի Րիզա պէյէն, որ բերանը ոչինչ կը դնէր ու նամազի ժամերն իսկ չէր փախցներ, մնացեալ բոլորն ալ շամփանեայով մթագնած էին իրենց գլուխները: Այդ պահուն ծածկագիր հեռագիր մը եկած էր Գ. զօրաբանակի հրամանատարութենէն: Այդ հեռագիրը, խնջոյքի պահուն, մասնաւոր պաշտօնեային կողմէ յանձնուած ըլլալով Րիզա պէյի, վրացի պէյին սրահին մէջ քիչ առաջուան ուրախ եւ աղմկոտ խօսակցութեանց յաջորդած էր խորհուրդ լռութիւն մը: Ամէն ոք կ'ուզէր տեղեկանալ հեռագրին բովանդակութեան: Բայց, Րիզա պէյ, առանց որ եւ է մէկուն որ եւ է բան ըսելու, Շթանկէ պէյի ու իր հետեւորդներուն նշան ըրած ըլլալով, բոլորը մէկ տան տերէն հրաժեշտ առած եւ անմիջապէս իրենց բանակէտը վերադարձած էին:

Հոդ՝ Րիզա պէյ իր ընկերներուն հաղորդած էր հեռագրին բովանդակութիւնը: Գ. զօրաբանակի հրամանատարութիւնը իր ծածկագիրին մէջ կ'ըսէր.

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Սւրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 3 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

3 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2412

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԵՐԹԱԼՈՎ ԿԸ ՊՂՏՈՐԻ

Հարցը սպառազինութեանց կրճատման մասին է։

Ահաւասիկ երկու տարին կը լրանայ, անոր պաշտօնական քննութենէն ի վեր։ Եւ սակայն, կը թուի թէ աւելի ետ գնաց քան յառաջ։

Հրաշալի ծրագիրներ կան սեղանի վրայ։ Ճառերու տեղատարափը կը շարունակուի ամէն կողմ։ Լեռնակուտակ հատորներ լոյս տեսած են։ Միւս կողմէ, համրանք չունին դիւանագիտական բանակցութիւնները, երթեւեկները՝ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, եւ ծանուցագիրներն ու յուշագիրները։

Այս բոլորը օգնեցի՞ն ճամբան հարթելու։

Այո եւ ոչ։ Ճամբան հարթուեցաւ մէկ ուղղութեամբ,— աւելորդ անգամ մ՚ ալ եւս հաստատուեցաւ թէ՝ մեծերէն, յաղթականներէն ոչ մէկը կ՚ուզէ տեղի տալ, խկալպէս վար դնել զէնքերը, օրինակ ծառայելու համար միւսներուն։

Բոլորն ալ կը ճառեն խաղաղասիրութեան մասին, իրենց կատարած կրճատումներու մասին։ Բայց, ոչ մէկը տրամադիր է իր հարեւանէն աւելի առաջ երթալու, իրական զինաթափութեան ճամբուն վրայ։

Բոլորն ալ կ՚ուզեն արժեցնել ներքին եւ արտաքին ապահովութեան պահանջները, որ եւ է նոր զիջումէ խուսափելու համար։

Իսկ այս կացութենէն ճարտարութեամբ կ՚օգտուի Գերմանիան, միշտ պնդելով հաւասարութեան սկզբունքին վրայ։ «Ահա ես նուազագոյն, տարրական սահմանին հասցուցած եմ իմ սպառազինութիւններս։ Կա՛մ դուք ալ հետեւեցէք իմ օրինակիս, ինչպէս կը տրամադրէ Վերսայլի դաշնագիրը, եւ կամ թոյլ տուէք որ ես ալ հասնիմ ձեր սահմանին»։

Այս եղաւ գերմանական քաղաքականութեան ամբողջ վարպետութիւնը, այն օրէն ի վեր որ պարտեալ պետութիւնը մտաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, հաւասարէ հաւասար խօսելու իրաւունքով։

Հիթլէրը շատ բան չփոխեց այս քաղաքականութենէն, այլ աւելի գունաւորեց, շեշտեց զայն, հանդիսաւոր հանրաքուէ մըն ալ սարքելով։

Ազգերու Դաշնակցութենէն հրաժարումն ալ՝ նոր ռազմախաղ մըն էր, ճնշում բանեցնելու եւ խօսքէն գործի վերածելու համար իրաւունքներու հաւասարութիւնը։

Հիթլէրական Գերմանիան չի հաւատար ժողովներու եւ բազմակողմանի բանակցութեանց օգտակարութեան։ Ան կ՚ուզէ դէմ դիմաց խօսիլ Ֆրանսայի հետ, ուղղակի կարգադրել ինչպէս ուրիշ վէճեր, նոյնպէս այս խնդիրը։

Այդ առաջադրութեամբ, խօսակցութիւններ տեղի ունեցան Պերլինի եւ Փարիզի մէջ, նոյն իսկ ծանուցագիրներ փոխանակուեցան։

Բայց Ֆրանսա միշտ կը զգուշանայ այս ռազմավարութենէն։ Ան ամէն բան կապած է Վերսայլի դաշնագրին, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, Լոքառնոյի եւ ուրիշ մանուածապատ փաստաթուղթերու, որոնք պաշտպանողական վիճակի մը մատնած են Գերմանիան եւ միւս պարտեալները։

Եկող – գացող դահլիճները ամուր կեցան այս գետնին վրայ, կատարուած բանակցութեանց մասին տեղեկութիւններ հաղորդելով Լոնտոն եւ Հռոմ։

Ու մինչ կը սպասուէր որ այս երկուքը բարերար դեր մը պիտի կատարեն իբրեւ միջնորդ, ահաւասիկ ջուրերը նորէն կը պղտորին, միաժամանակ հրատարակուած յուշագիրներով։

Երկուքն ալ, Մեծն Բրիտանիա եւ Իտալիա, մէջտեղ դրած են առաջարկներ որոնք անգամ մըն ալ եւս յուսախաբութեան կը մատնեն Ֆրանսան։

Այդ յուսախաբութեան պերճախօս ապացոյցն է Ֆրանսայի յունուար 1 թուակիր յուշագրին հրապարակումը՝ անգլիական եւ իտալական յուշագիրներուն հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը։

Անգլիական եւ իտալական ծրագիրները որոնք շատ մը տեսակէտներով իրար կը լրացնեն, անուղղակի հաւանութիւն կը յայտնեն Գերմանիոյ վերազինման։ Բացատրութեան ձեւերը շատ բան չեն փոխեր բուն իրականութենէն։

Մուսոլինիի ծրագիրը տեսակ մը սպառնալիք ալ կը պարունակէ, հասկցնելով թէ ուզեն – չուզեն Գերմանիա պիտի վերազինուի։

« Եթէ համաձայնութիւն մը չգոյանայ, վախ կայ որ հաւասարութեան խնդիրը կարգադրուի փաստօրէն, առանց որ եւ է արգելքի ··· Հանդիսաւորապէս ընդունուած է Գերմանիոյ եւ միւս զինաթափ պետութեանց իրաւունքներու հաւասարութիւնը։ Զինեալ պետութիւնները անկարելի գտնելով իրենց սպառազինութիւնները անմիջապէս իջեցնել այն մակարդակին որ մոտենայ գերմանականին, իրաւական եւ բարոյական ուժ մը կուտան Գերմանիոյ պահանջներուն»։

Միւս կողմէ, Մուսոլինի հանդիսաւորապէս վստահութիւն կը յայտնէ նախագահ Հինտէնպուրկի եւ վարչապետ Հիթլէրի խաղաղասիրական տրամադրութեանց հանդէպ։

Անգլիական յուշագիրն ալ, իր կարգին, չօշափելի զիջումներ կ՚ընէ, Մաքտոնըլտի առաջարկած 200,000ին փոխարէն մինչեւ 250–300,000 զինուոր պահելու իրաւունք տալով Գերմանիոյ։ (Այսպիսի իրաւունքի մը խօսքն իսկ լսել չեն ուզեր Փարիզի մէջ)։

Անշուշտ այս առաջարկները տեսակէտներ են եւ մէջտեղ կը դրուին իբրեւ հիմք բանակցութեանց։

Բայց, ասոնց ոգին խորապէս կը խրտչեցնէ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը, որ այն համոզման եկած է թէ կամաց կամաց մէկդի կը դրուին դաշնագիրները եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը. հետեւաբար, «պէտք է ամէն մէկը արիաբար ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնը»։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԿՆՃԻՌԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ԱՆԳԼ. ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԷՆ

Փարիզի մէջ ընդհանուր դժգոհութիւն կը տիրէ բրիտանական եւ իտալական ծրագիրներուն առթիւ, որոնց ամփոփումը տուինք երէկ։

Ամէնէն աւելի դժգոհութիւն պատճառած է անգլիական յուշագիրը, թէեւ թերթերը երկու ծրագիրներն ալ անընդունելի կը հռչակեն։

Կիսապաշտօնական «Թան»ը անգամ խստօրէն կը քննադատէ անգլիական յուշագիրը, որ ամէնէն կարեւորն է։ Այս թերթը զարմանալի կը գտնէ որ « Ֆրանսայի զինաթափութիւնը եւ Գերմանիոյ վերազինումը ամէնէն ապահով միջոցը կը համարուի երկու երկիրները հաշտեցնելու։ Ոչ ոք պիտի զարմանայ եթէ ըսենք թէ Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ Գերմանիոյ իրական վերազինումը՝ իբրեւ փոխարինութիւն իր զինաթափութեան »։ «Թան » բոլորովին անբաւական կը գտնէ բրիտանական ծրագրին ապահովութեան մասը։ « Մենք չենք վիճիր անմիջական խորհրդակցութեան մը բարոյական կարեւորութեան մասին, բայց կը վախնանք որ այդ ձեւակերպութիւնը երկար ըլլայ եւ դժուարին։ Նմանապէս, տասը տարուան համար ոչ – յարձակման դաշինքներ կնքելու առաջարկը որ եւ է գործնական արժէք չպիտի ունենայ, մինչեւ որ պատժական արդիւնաւոր միջոցներ չնախատեսուին անտեղի յարձակման մը պարագային »։

Եզրակացնելով, կիսապաշտօնական օրկանը դիտել կուտայ թէ Ֆրանսա պիտի պնդէ փոխադարձ աջակցութեան որոշ ծրագրի մը վրայ, եթէ պահանջեն որ կրճատէ իր սպառազինութիւնները։

« Էքօ տը Փարի » կը ծաղրէ բրիտանական ծրագիրը։ « Փըթի Ժուռնալ » ցաւ կը յայտնէ որ Մեծն Բրիտանիա պէտք եղածին պէս նկատի չառներ Ֆրանսայի ապահովութեան պահանջները։ Թերթը անհրաժեշտ կը գտնէ հաշտեցնել Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ տեսակէտները, որպէսզի կարելի ըլլայ ընդհանուր համաձայնութիւն մը կնքել։ « Այդ հաշտութիւնը ստանալու համար առաջարկուած մեթոտը վտանգաւոր է մեզի համար »։ « Փարի Սուար »ի կարծիքով, բրիտանական ծրագիրը ոչ մէկուն օգտակար կրնայ ըլլալ։ Նախ որ, կը հակառակէ Ֆրանսայի տեսակէտին, որովհետեւ միեւնոյն ատեն կը տրամադրէ աւելցնել Գերմանիոյ զինուորական ուժերը եւ պակսեցնել ֆրանսականը։ Երկրորդ, այդ ծրագիրը կը հակառակէ Իտալիոյ տեսակէտին, որովհետեւ կը պահանջէ զինաթափութիւն մը որուն հակառակ է Մուսոլինի։ Երրորդ՝ կը հակառակէ Գերմանիոյ տեսակէտին, մերժելով օդանաւային ուժ պահելու իրաւունքը։ Եւ չորրորդ՝ կը հակառակէ Մ. Նահանգներու եւ պետութեանց մեծ մասին տեսակէտին, քանի որ կ՚ընդունի վերազինման սկզբունքը։

Ուրիշ թերթեր ալ դժգոհութիւն կը յայտնեն աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ։ Թերթ մը դիտել կուտայ թէ միայն Ֆրանսայէն զոհողութիւն կը պահանջուի։

Ֆրանսա ալ հրատարակեց իր յուշագիրը

Ֆրանսական կառավարութիւնը յունուար 1ին յուշագիր մը ուղղած էր գերմանական կառավարութեան, իբրեւ պատասխան անոր առաջարկներուն։ Անգլիական եւ իտալական կառավարութիւնները հրատարակութեան տուած ըլլալով իրենց տեսակէտները, արտաքին նախարարութիւնը անմիջապէս մամուլին յանձնեց այդ յուշագիրը։

Ահաւասիկ անոր ամփոփումը.—

Գերմանիա պատրաստակամութիւն յայտնած ըլլալով ոչ – յարձակման դաշինքներ կնքելու իր դրացիներուն հետ, յուշագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ որ այդպիսի դաշինքները ոչ միայն չվնասեն նախորդ համաձայնութեանց եւ մասնաւորապէս Լոքառնոյի դաշինքին, այլեւ նոր ապահովութիւններ աւելցնեն եւ չսպառնան պետութեանց արտաքին անկախութեան (կ՚ակնարկէ Աւստրիոյ)։ Յուշագիրը անընդունելի կը գտնէ Գերմանիոյ պահանջը՝ 300,000 հոգինոց բանակ մը պահելու մասին, առանց հաշուելու կէս – զինուորական կազմակերպութիւնները եւ ոստիկանութիւնը։ Յուշագիրը դիտել կուտայ նաեւ թէ Գերմանիոյ ուզածը վերազինում է, թէ քանակով եւ թէ որակով։

Ուրիշ կարգ մը առարկութիւններէ յետոյ, Ֆրանսա կը հաւանի կրճատելիր բանակը, սկսելով զինաթափութեան պայմանագրին գործադրութեան առաջին տարիներէն, եւ համաձայն Գերմանիոյ կատարելիք փոփոխութիւններուն։ Այս կերպով, երկու բանակները միօրինակ ձեւ մը պիտի ստանան, կարճատեւ զինուորութեամբ եւ կարելի պիտի ըլլայ սահմանաբար հասնիլ երկու բանակներու բաղդատական հաւասարութեան։ Ֆրանսա յանձն կ՚առնէ նաեւ, պայմանագրին գործադրութեան սկիզբէն իսկ, իր սպառազինութիւնները պահել ներկայ մակարդակին վրայ, ինչպէս եւ արգիլել որոշուած չափէն վեր թնդանօթներու կամ հրասայլերու շինութիւնը։ Այդ միջոցին, պէտք է հսկողութիւն կատարուի բոլոր պետութեանց ռազմանիւթերու շինութեան եւ ներածման մասին։ Ֆրանսա կ՚ընդունի նաեւ ծանր զէնքերու աստիճանական ջնջումը, պայմանաւ որ բոլոր պետութիւններն ալ համաձայնին այս մասին։

Օդանաւային ուժերու մասին, Ֆրանսա յանձն կ՚առնէ հարիւրին 50 կրճատել այժմ գործածուած օդանաւերը, սկսելով պայմանագրին գործադրութեան առաջին տարիներէն։ Այս ուղղութեամբ, հետզհետէ պիտի վերնան բոլոր պետութեանց զինուորական օդանաւերը եւ օդանաւային ուժը պիտի դառնայ միջազգային կազմակերպութիւն։

Եզրակացնելով, յուշագիրը գոհունակութիւն կը յայտնէ վիճելի հարցերը բարեկամաբար կարգադրելու առաջարկին առթիւ, բայց դիտել կուտայ թէ հողային խնդիր չկայ երկու երկիրներուն միջեւ, ինչպէս յայտարարած էր Պ. Հիթլէր ինքը, եւ թէ վիճելի հարցերու մեծ մասը եւրոպական են, որոնց կարգադրութիւնը կարելի չէ առանց շահակից պետութեանց մասնակցութեան՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Հրատարակութեան տալով այս յուշագիրը, ֆրանսական կառավարութիւնը կ՚ուզէ ապացուցանել թէ իր տեսակէտը չէ փոխուած յունուարէն ի վեր։

Պ. ԷՌԻՕ ԶԷ ՄՈՌՑԱԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Երեսփ. ժողովի կարգ մը անդամները խմբակցութիւն մը կազմեցին, « Ֆրանսա – Թուրքիա » անունով, նախագահութեամբ նախկին վարչապետ Պ. Էռիոյի։ Անդամներուն մէջ կան Պ. Պ. Էմիլ Պորէլ, Լէոն Պառէթի եւն.։ Դիւանին կողմէ պատուիրակութիւն մը այցելեց Թուրք դեսպանին եւ այս առթիւ բարեմաղթութիւններ եղան երկու երկիրներու բարեկամութեան զարգացման համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՐՑԱՆԻՇԵՐ

ooooo

Ամերիկայի մէջ ամէն ինչ մրցանիշ ունի, գիտէ՞ք չէ՞։ Բայց կրնա՞ք մտքէ անցընել նաեւ··· ստախօսութեան մրցում մը որ տեղի ունենայ պաշտօնապէս, ստախօսներու ակումբին մէջ ի... Պըրլինկթըն Ուիսքընսընի։

Ըստ Շիքակոյէն « Եունայթըտ Փրէս »ի ուղղուած հեռագրի մը, խկալպէս տեղի ունեցած է այդ մրցումը մասնաւոր ատեանի մը առջեւ եւ մրցանակներ բաժնուած են յաջողագոյններուն։

(Դժբախտութիւն է որ մեր ժամկոչ աղբար Ռամկավարները հանդերձ ընտանեօք, նախկին վեր – վերակազմ – եալները եւ կարմիր կտուց ափլորիկ – ները չեն մասնակցած այդ մրցման, որովհետեւ վստահ ենք թէ առնուազն առաջին մրցանիշը կը շահէին)։

Այսպէս, առաջին մրցանիշը շահեր է պատանի մը որ հաւտացնող աչքերով պատմեր է թէ իրենց ընտանիքին մէջ կայ շատ հին ժամացոյց մը, այնքան հին որ անոր ճօճանակին շուքը՝ շարունակ երթեւեկելէն՝ խորունկ փոս մը փորած է ժամացոյցին սնտուկին ետեւը···։

Բ. մրցանիշը շահեր է ինքնաշարժի վարիչ մը, որ, ինչպէս ինք կը հաւաստէ, հետեւեալ ապրումը ունեցեր է.— Ամայի տեղ մը, սոսկալի փոթորիկի մը ատեն, անիւին մէկին օդը կը փախի եւ որովհետեւ օդատու գործիքը տունը ձգած էր, բաց ընդունարանը կը բռնէ հովին փչած ուղղութեամբ եւ փոթորիկը կը լեցնէ անիւը···։

Եւ սակայն, այս բոլորը ոչինչ են այն գիտերուն քով որ կը ծնին ռամկավարներու դեղին և միւսներու կարմիր խելապատակէն։

ՍԼԱՔ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

(Եռամսեայ բաժանորդներէն կ՚օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՅԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

Նոր տոլարը եւ միջազգային հրապարակը

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ ՊԻՏԻ ԱՐԳԻԼԷ՞ ՈՍԿԻԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Միջազգային հրապարակը մեծապէս ազդուեցաւ նախագահ Րուզվէլթի վերջին կարգադրութիւններէն, որոնց համաձայն տոլարին առժամեայ գին կը նշանակուի 59ռ06 սէնթ, իսկ ոսկիին ունկին՝ 35 տոլար։ Կը վախցուի որ Պանք տը Ֆրանսը արգիլէ ոսկիի արտածումը։

Ամէն պարագայի մէջ, Փարիզի ձեռնհաս շրջանակները կը հաւատեն թէ ֆրանսական դրամը ամուր է եւ երբեք չպիտի ազդուի ամերիկեան քաղաքականութենէն, որ ներքին խնդիր է։ Այս չի նշանակեր թէ կառավարութիւնը ուշադրութեամբ չպիտի հետեւի կացութեան եւեւէջներուն, համապատասխան միջոցները ձեռք առնելու համար։

Լոնտոնի մէջ մեծ գործառնութիւններ եղան երբ սահմանուեցաւ տոլարին նոր գինը։ Մեծ իրարանցում կը տիրէր սակարանին մէջ։

Հայրենակցութենէ կը դադրին բազմաթիւ

ՀԱՅԵՐ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐ

« Միլլիյէթ »ի մէջ կը կարդանք (28 յունուար).— Գործավարներու խորհուրդին որոշումով հայրենակցութենէ դադրեցուցած են 230 հոգի որոնք ազգ. պայքարին չեն մասնակցած եւ երկիր չեն վերադարձած։ Ներքին գործավարութենէն կուսակալութեան հաղորդուած են ասոնց անունները, որպէսզի տեղի չտրուի ասոնց թրքական իրաւունքներէ օգտուելու եւ ազգ. սահմաններու մէջ մտնելուն։ Ասոնց մեծ մասը Հայեր եւ մէկ մասն ալ Հրեաներ են։

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ մարզպան Պ.տը Մարթէլ Փարիզ մեկնումէն առաջ կարգ մը կարգադրութիւններ պիտի ընէ, Սուրիական կառավարութիւնը աւելի զօրացնելու համար, որովհետեւ ներկայ դահլիճը տկար է։

Կը կարծուի թէ քանի մը նոր ուժեր պիտի աւելցուին արդի դահլիճին վը-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Վերջին օրերու դէպքերը դարձեալ Պալքաններու վրայ կը հրաւիրեն քաղաքական աշխարհի ուշադրութիւնը:

Տարակոյս չկայ թէ Պալքանեան թերակղզին ջերմաչափն է միջազգային քաղաքականութեան Եւրոպայի մէջ: Այդ պատճառով ալ Եւրոպայի ճակատագիրը իրենց ձեռքին մէջ բռնողները խիստ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այդ խառնակոյտ երկրամասին: Չէ՞ որ 19րդ դարու սկիզբներէն մինչեւ այսօր Պալքանները դարձած է կռուախնձոր եւ մրցակցութեան դաշտ մեծ պետութեանց համար, բազմաթիւ պատերազմներ մղուած են այդ հողամասին վրայ՝ յանուն զանազան քաղաքական եւ տնտեսական շահերու: «Արեւելեան Խնդիր»ի կարգադրութեան համար շուրջ մէկուկէս դարէ ի վեր արիւն թափուած է. ու վերջին Մեծ Պատերազմը Պալքաններէն ծագեցաւ դարձեալ:

Այդ պատերազմն ալ դժբախտաբար չկրցաւ լուծել Պալքանեան Խնդիրը: Յաղթականները, որ Պալքաններու մէջ արիւնալի պարտութեան ենթարկուած էին, անաչառ ու պաղարիւն չեղան հաշուեյարդարի պահուն: Սերպիա, որ ամէնէն աւելի տուժած էր կռիւներու ընթացքին, առիւծի բաժինը ստացաւ՝ Եուկոսլավիա անունին տակ գրեթէ կայսրութիւն մը դառնալով (իրեն կցեցին Աւստրօ-Հունգար կայսրութեան հողամասերէն Պոսնա — Հերսէքը, Խրուաթիան, Պոհեմիան, յետոյ նաեւ՝ Գարատաղը, Արեւմտեան Մակեդոնիան եւն.):

Ռումանիա եւս նպաստաւորուեցաւ իւրացնելով Պեսարապիան ու Թրանսիլվանիան: Յունաստան որ նուազ զոհողութիւններ ըրած էր Պատերազմի ընթացքին, նոյնպէս օգտուեցաւ հողային տեսակէտով՝ ի վնաս իր պուլկար դրացիին:

Միայն Պուլկարիան է որ չարաչար պատժուեցաւ՝ Գերմանիոյ կողքին պատերազմին մասնակցելու յանցանքին համար: Մինչ իր զինակից Թուրքը կարճ ժամանակ մը միայն ճաշակելէ վերջ պարտութեան դառնութիւնները, Լօզանի մէջ իբրեւ յաղթական նստաւ կանաչ սեղանին առջեւ:

Իրականութիւնն այն է այսօր, որ ինչպէս Կեդրոնական Եւրոպայի, նոյնպէս Պալքաններու մէջ դժգոհ ժողովուրդներ կան, որ կը սպառնան խաղաղութեան: Մեծ պետութիւնները դարձեալ մրցումի մէջ են աշխարհի այդ մասին մէջ, յաղթականները իրենց յաղթանակի պտուղը ձեռքէ չհանելու եւ հաշտութեան դաշնագրով հաստատուած զոյավիճակը պահպանելու մտահոգութեամբ, իսկ պարտուածներն ու դժգոհները՝ մթնոլորտը պղտորելու եւ անիրաւութիւնները բառնալով նոր զոյավիճակ ստեղծելու դիտումով:

Վերջին տարիներու ընթացքին, Պալքաններու մէջ բուռն մրցակցութիւն կայ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Հանգուցեալ աւստրօ-հունգար կայսրութեան եւ ցարական Ռուսիոյ քաղաքական ժառանգութիւնը ստացած են այս երկու մեծ պետութիւնները: Իտալիա իր աշխարհագրական դիրքով, Միջերկրականի աւազանին մէջ կ'ուզէ գերակշիռ դեր կատարել, իր անմիջական ազդեցութեան ենթարկած է արդէն շատոնց Ալպանիան: Քանի մը տարի առաջ ծրագրեց քաղաքական խմբակցութիւն մը կազմել իր հովանիին տակ՝ Պալքանեան դաշնակցութեան մը մէջ միացնելով Հունգարիան, Ալպանիան, Յունաստանը, Թուրքիան եւ Պուլկարիան: Անկարելին իրագործեց՝ հաշտեցնելով Թուրքիան ու Յունաստանը: Սակայն երկար չտեւեց իր ուրախութիւնը: Իր մրցակիցը յաջողեցաւ վիժեցնել այս ծրագիրը: Ու այսօր Թուրքիա եւ Յունաստան թէեւ հաշտուած շնորհիւ Իտալիոյ գործօն միջնորդութեան՝ սերտիւ միացած են իրարու, առաւելապէս ընդդէմ Իտալիոյ: Երկուքն ալ ենթարկուած են Ֆրանսայի ազդեցութեան՝ ձերբազատուելով իտալականէն:

Թուրքիա տարիներով ապրեցաւ իտալական սարսափին տակ: Այդ սարսափը դեռ չէ անհետացած բոլորովին, ընդհակառակն պուլկարեւթուրք սահմանագլուխի վերջին դէպքերը թարմացուցին զայն: Յունուար 14—15ին Սլիվէնկրատի (Մուսթաֆա փաշա) մէջ տեղի ունեցած ցոյցերը օրակարգի վրայ դրին դարձեալ իտալական վտանգը: Պարտուած եւ սեղմիչ դաշնագիրներով կաշկանդուած Պուլկարիան չպիտի համարձակէր թշնամական ցոյցեր կատարել կրկնակ դրացիներու՝ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի դէմ՝ եթէ իր ետին չունենար զօրաւոր աջակից մը: Եւ այդ աջակիցը միայն Իտալիան է: Պուլկարիան հողային պահանջներ ունի նաեւ Եուկոսլավիայէն եւ Ռումանիայէն: Սակայն Պորիս Թագաւորը վերջերս խիստ սիրալիր տեսակցութիւններ ունեցաւ այս երկու երկիրներու վեհապետներուն հետ: Նախ քան այդ պաշտօնական տեսակցութիւնները, դիւանագիտական ճամբով գետինը հարթուած էր արդէն: Բազմաթիւ պատճառներ կան հաւատալու թէ՝ Պուլկարիա լեզու գտած է իր այս երկու դրացիներուն հետ: Սակայն չի կրնար հրաժարիլ ոչ Եգէական ծովէն (ի վնաս Յունաստանի) եւ ոչ ալ Թրակիայէն (ի վնաս Թուրքիոյ):

Յունաստան եւ Թուրքիա իտալական ու պուլկարական այս կրկնակ վտանգները շատ մօտէն զգալով, անցեալ սեպտեմբերին Էնկիւրիի մէջ կնքեցին դաշինք մը, որ իրականին մէջ զինակցութիւն մըն է յարձակողական եւ պաշտպանողական նպատակներով: Միւս կողմէ ամէն ճիգ կը թափեն Պալքանեան դաշինք մը կնքելու, մէջն առնելով Պուլկարիան, որպէսզի բոլորովին ամրապնդեն Պալքաններու խաղաղութիւնը, հեռացնելով պատերազմի ամէն վտանգ: Հակառակ բոլոր փորձերուն, Պուլկարիա ցարդ չէ համաձայնած ստորագրելու այդ դաշինքը, որ պիտի կնքուի այս օրերս: Էնկիւրիի Թուրքեւհելլէն զինակցութիւնը կնքելէ անմիջապէս վերջ, Ըսմէթ փաշա հանդիսաւոր ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Սոֆիա, փոխադարձելու համար պուլկար վարչապետ Մուշանոֆի այցելութիւնը: Սակայն պուլկար քաղաքական շրջանակները խիստ պաղ ընդունելութիւն ըրին իրեն եւ Ըսմէթ պարտաւորուեցաւ պաշտօնական զեկոյցով մը յայտնել թէ Թուրքեւհելլէն դաշինքը երբեք ուղղուած չէ երրորդ պետութեան մը դէմ:

Իրականին մէջ, միայն Պուլկարիոյ է որ կ'ուզէր ակնարկել «երրորդ պետութիւն» բացատրութեամբ: Անկէ ի վեր դէպքերը բաւական հասունցան: Եւրոպան ներկայիս կը գտնուի անստոյգ կացութեան մէջ: Ամէն կողմ ջղագրգիռ վիճակ մը կը տիրէ: Ամէն վայրկեան անակնկալներ կրնան պատահիլ: Թուրքերը վերջին ծայր աղդուած են պուլկարական ցոյցերէն: Հաւատք չեն ընծայեր Պուլկարիոյ պետական մարդոց ցաւակցական արտայայտութեանց եւ խաղաղասիրական հաւաստիքներուն: Կը վախնան որ այս անգամ վերջնականապէս պիտի քշուին Եւրոպայէն ու նաեւ պիտի կորսնցնեն Միջերկրականի բարգաւաճ հողամասերը: Միւս կողմէ ամբողջ երկիրը կը գտնուի Մոսկուայի քաղաքական ազդեցութեան տակ եւ բոլշեւիկեան վտանգը կախուած է Թուրքիոյ գլխուն՝ Դամոկլեան սուրի պէս: Երբ նկատի առնենք նաեւ Թուրք ժողովուրդին ստուար մեծամասնութեան թաքուն դժգոհութիւնը օրուան վարիչներուն դէմ, այն ատեն պարզ կ'ըլլայ պատկերը Թուրքիոյ այսօրուան կացութեան:

Ըճէճյ պէյ, տիրող կուսակցութեան (Խալք) ընդհանուր քարտուղարը եւ Մուսթաֆա Քէմալի ամէնէն հաւատարիմ սպասարկողը փութացած է Աթէնք, ստեղծուած նոր կացութեան մասին խորհրդակցելու համար անշուշտ հելլէն կառավարութեան հետ: Միւս կողմէ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, արտաքին գործավարը այս օրերս կ'այցելէ Պելկրատ եւ Պուքրէշ ուսկից դեռ նոր վերադարձաւ Պուլկարիոյ Թագաւորը:

Ամէն պարագայի մէջ, Պալքաններու մէջ կատարուած նոր խմորումները նպաստաւոր չեն Թուրքիոյ համար: Երկու հարիւր յիսուն տարիէ ի վեր տակաւին չէ վերջացած Թուրքիոյ անդամահատութիւնը: 8 — 10 միլիոննոց ժողովուրդ մը երբեք իրաւունք չունի իշխելու 732,000 քառ. քիլոմեդր տարածութեամբ հողամասի վրայ, երբ մանաւանդ այդ հողերու իսկական տէրերը անիրաւուած են եւ հայրենազուրկ կը մնան հակառակ իրենց միլիոնաւոր զոհերուն: Պուլկարները այսօր քաջութիւն կը գտան մինչեւ Թրքական սահմանագլուխ յառաջանալու՝ տասնեակ հազար հայրենասէր ցուցարարներով իրենց դրօշակներուն վրայ կ'արձանագրեն «Դէպի Միջերկրական», «դէպի Թրակիա», «Այս հողերը մերն են» նշանաբանները, իրարանցումի մատնելով

բանատէրը— անցեալի դասերը շատ պերճախօս են եւ Թուրքերը կը զգան թէ իրենց ոտքի տակի հողը հետզհետէ տեղի կուտայ:

Միջազգային բոլոր դաշնագիրները, որոնցմով Էնկիւրիի դիւանագէտները կը կարծեն վերջնապէս ամրապնդած ըլլալ Թուրքիոյ սահմանները՝ քուրջի կտորներ կրնան դառնալ մէկ օրէն միւսը: Ատոր կը գիտակցին իրենք եւ այդ է պատճառը որ տակնուվրայ եղած են՝ նոր բարեկամութիւններ որոնելով:

Ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ ներկայիս Պալքաններու մէջ, պէտք չէ վրիպի մեր ուշադրութենէն, եւ մեր ազգային ներկայ թոհ ու բոհին մէջ բոլոր հայրենասէր Հայերու պարտականութիւնն է լրջօրէն մտածել՝ ցեղին դարաւոր թշնամիին դէմ միացեալ ճակատ կազմելու մասին, փոխանակ ջլատելու ազգին ճիգերը բիւզանդական սին վէճերով:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1933ԻՆ

1932ի վերջը լրացաւ առաջին հնգամեակը, որի ծրագիրը համայնավարները ջանացին իրականացնել չորս տարում: Մենք առիթ ենք ունեցած բազմիցս մատնանշելու, որ առաջին հնգամեակը Հայաստանում ունեցաւ անյաջող վախճան:

Նախ, որ այդ ծրագիրը կազմուած էր Մոսկուայում եւ չէր համապատասխանում մեր երկրի տնտեսական իրական շահերին եւ գործադրումն ալ վեր էր ժողովրդի նիւթական հնարաւորութիւններից: Երկրորդ, հնգամեայ ծրագրի մէջ նախապատուութիւնը տրուած էր ծանր արդիւնաբերութեան եւ բոլորովին անտեսուած էին արդիւնաբերական այն ճիւղերը, որոնք անմիջականօրէն գոհացնում պիտի տային ժողովրդի առօրեայ պահանջներին: Երրորդ, համայնավարները հնգամեակի յաջողութիւնը պայմանաւորում էին ժողովրդի զրկանքներով եւ բանուորի ու գիւղացու կրած զոհողութիւններով: Զրկանքները պարտադրւում էին բռնի եւ զոհողութեան մղում վարչական միջոցներով: Եւ, չորրորդ, աղետաբեր կոլխոզային քաղաքականութիւնը

Առաջին հնգամեակի արդիւնքները եղան այն, որ նախ ուժեղ հարուած ստացաւ Նէպի շրջանին քիչ շատ ծաղկած Հայաստանի գիւղատնտեսութիւնը, որի բերքը նուազեց 44 առ հարիւր եւ, երկրորդ, որ արդիւնաբերութիւնը կլանելով ծրագրով նախատեսուած գումարից 17 տոկոսով աւելին, թերակատարուեց 15 տոկոսով:

Այս ժառանգութեամբ Հայաստանը թեւակոխեց 1933 տարին: Թէեւ այս թուականը երկրորդ հնգամեակի առաջին տարին էր, սակայն համայնավար կուսակցութիւնը որոշեց 1933 թիւը յայտարարել դադարի տարի եւ աշխատել իւրացնել առաջին հնգամեակի արդիւնքները: Այսինքն, քանակի յետեւից ընկնելու փոխարէն, պէտք էր բարձրացնել արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան որակական ցուցանիշները: Բացի այդ, 1933ին կուսակցութիւնը մի շարք կարեւոր որոշումներ ընդունեց գիւղատնտեսութեան նկատմամբ:

Առհասարակ, խորհրդային տուեալներով դժուար է ճշգրիտ գաղափար կազմել Հայաստանի տնտեսութեան մասին: Իրական վիճակագրութիւն գոյութիւն չունի եւ թիւերի հետ խաղում են ուզած ձեւով: Մեր այս թերահաւատութիւնը հաստատելու համար բերենք մի քանի օրինակներ:

«Խ. Հ.»ի թիւ 137ի մէջ Խանջեանը յայտարարում է, որ 1933ին ցանքերի տարածութիւնը հաւասար է 425,000 հեկտարի: 1932ին եղած է՝ 384,000 հեկտար: Հետեւաբար, մէկ տարում ցանքերի տարածութիւնը աւելացել է 41,000 հեկտարով Այն ինչ, նախկին երկրագործական կոմիսար Գ. Եսայեանի զեկուցումից («Խ. Հ.» հոկտ. 15 1932 թ.) պարզւում է, որ 1932ին ցանքերի տարածութիւնը եղած է ոչ թէ 384,000, այլ 430,000 հեկտար: Եթէ ճիշդ են Եսայեանի թիւերը, ապա սըտում է Խանջեանը, ցոյց տալու համար 1933ի գիւղատնտեսութեան յաջողութիւնը: Իսկ եթէ իրականութիւն է Խանջեանի ասածը, ապա ուրեմն 1932ին խարդախ ու երեւակայական թիւեր են ցուցադրուած:

Խորհրդային մամուլից յայտնի դարձաւ, որ 1933ի առաջին եռամսեակին արդիւնաբերական ծրագիրը լրիւ կատարել են միայն «Արարատ»ի (կոնեակ և գինի), փայտամշակման ու ձէթի գործարանները: Իսկ մնացածը՝ պղնձարդիւնաբերութիւնը, հիւսուածեղէնի, կարի, կաշուի, կարբիտի, օճառի եւ միւս գործարանները զգալի կերպով թերակատարել են իրենց ծրագիրները: Դեռ մայիս 8ին Կենտկոմն արձանագրում է՝ «որ արդիւնաբերական աշխատանքը միանգամայն անբաւարար է, որի հետեւանքով ոչ միայն զգալի ճեղք է առաջացել ֆինպլանների ասպարէզում, այլ եւ 1932ի համեմատութեամբ որոշ չափով վատացել է կացութիւնը եւ այդ յատկապէս որակական ցուցանիշների տեսակէտից»: Արդիւնաբերութեան մէջ նման վիճակ էր տիրում, երբ յունիս ամիսը յայտարարուեց «հարուածային» ամիս: Յունիսից յետոյ խորհրդային մամուլը ցնծաց, թէ արդիւնաբերական ծրագիրը առաջին կիսամեակում ոչ միայն գերակատարուել է, այլ եւ ծածկել են անցեալ ամիսների բացերը: Ի հարկէ, դժուար է հաւատալ, թէ մէկ ամսում ոչ միայն «գերակատարում» են կիսամեայ ծրագիրը, այլ եւ ծածկում հինգ ամիսների բացերը: Իսկ եթէ մի պահ միամտօրէն հաւատանք ձեռք բերուած յաղթանակին, ապա ո՞ւր մնացին «որակական ցուցանիշները»: Եւ մի՞թէ միայն քանակն է բնորոշում մէկ երկրի տնտեսութեան զարգացման աստիճանը ...

Երկրագործական գործավարութեան պաշտօնական տուեալներով, մինչեւ մայիս 15ը գարնանացանի ծրագիրը կատարուել էր 56 տոկոսով: Իսկ բամպակը, որ պիտի աւարտէր մայիս 10ին, նոյն մայիս 15ին իր ծրագիրը կատարել էր միայն 67 տոկոսով: Ցանկարծ, երկու շաբաթ վերջը մամուլը սկսաւ գրել, թէ Հայաստանում գարնանացանի ծրագիրը գերակատարուել է...

Այս բոլորից յետոյ, այլ եւս ինչպէս հաւատալ խորհ. վիճակագրութեան եւ տարբեր տիպի Խանջեաններին:

Իսկ թէ ընդհանրապէս ինչպիսի կարգեր են տիրում արդիւնաբերական ասպարէզում, բաւական է յիշատակել միայն մէկ դէպք: Մայիս 13ին Մոսկուայից Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանի համար ուղարկուած են մի շարք մեքենաներ: Բաւական ժամանակ գործարանը մեքենաները չի ստանում: Երբ սկսում են հետաքրքրուել, պարզւում է, որ ժամանակին մեքենաները ստացուել են, սակայն, Ղարաքիլիսա կայարանում ծախուել են մէկ ուրիշ կազմակերպութեան: Իսկ թէ որո՛ւ են վաճառուել, այդ իրենք էլ չգիտեն («Խ. Հ.», թիւ 141):

×

Տարուան սկիզբը Մոսկուայում տեղի ունեցած կենտկոմի լիագումար նիստի մէջ որոշուեց դադարեցնել հողերի համայնացման թափը եւ ամրապնդել գոյութիւն ունեցող կոլխոզները: Միաժամանակ վերջիններս մաքրել անհարազատ տարրերից ու սրել դասակարգային պայքարը: Նոյն շրջանին Ստալինը հրապարակ նետեց իւրաքանչիւր կոլխոզականի «ունեւոր դառնալու» նշանաբանը:

Այսպիսով կանգ է առնում կոլխոզների ծաւալման ընթացքը եւ սկսւում կոլխոզականների զտում: Հարստանալու նշանաբանը կոլխոզների մէջ պիտի ստեղծէ անհատական շահախնդրութիւն եւ ամէն մի կոլխոզական իր բաժին աշխատանքը կատարելիս յայտնաբերելու է ժրաջանութիւն եւ նախաձեռնութեան ոգի: Այս նոյն նշանաբանը հրապարակեց Լենինը Նէպի շրջանին: Սակայն, այն տարբերութեամբ, որ այն ժամանակ գիւղացին լիակատար տէրն էր դառնում իր աշխատանքի արդիւնքի, իսկ այժմ կոլխոզականը զրկուած է անհատական սեփականութիւնից: Կոլխոզների տէրը պետութիւնն է, իսկ աշխատանքի արդիւնքն ալ պետութեանը: Կոլխոզականը կարող է հարստանալ միայն այն դէպքում, եթէ գերմարդկային աշխատանքի շնորհիւ կարողանայ այնքան բաժին ստանալ, որ թէ պետութեան հասանելիքը յանձնի եւ թէ ինքը մնացածով ունեւոր դառնայ: Չէ՞ որ նոյն նշանաբաններին զուգընթաց որոշուեց կոլխոզների ստացուածքը բաշխել համաձայն կատարած աշխատանքի օրերի:

Առաջին հնգամեակի փորձը ցոյց տուեց, թէ ինչպէս կոլխոզներում բոյն են դնում գրպանում կուսակցական տոմս ունեցող մակաբոյծներ: Բերենք մի օրինակ.— Թիֆլիսի «Պրոլետար»ը գրում է.— «Հայաստանի կոլխոզներին մասնակցող կոմունիստները չեն մասնակցում սոցմրցմանը, հարուածայնութեանը, եւ, առ հասարակ, խուսափում են աշխատանքից: Չկայ մի դէպք, որպէսզի կուսակցականները հանդիսանային պայքարողներ աշխատանքային կարգապահութեան ծրագիրների կատարման, բանուորներին դաստիարակելու համար եւն.»:

Կոմկուսի 1933ի տնտեսական քաղաքականութեան մէջ աչքի է ընկնում մէկ կարեւոր կէտ: Այն է՝ ուշադրութեան կենտրոն դարձնել նոյնպէս անհատական տնտեսութիւնները եւ նպաստել նրանց զարգացման:

Ի՞նչ հետեւանքներ ունեցաւ այս քաղաքականութիւնը՝ Հայաստանի մէջ:

ԱՇՈՏ - ԱՐՄՈՒՆԻ

ՃՇԴՈՒՄ.— «Յառաջ»ի յունուար 27 թւում տպուած իմ յօդուածի մէջ սպրդել է հետեւեալ սխալը,—

Երկրորդ սիւնակ երրորդ տող վերից գրուած է՝ «Ներկայ դէպքում՝ կարմիր պաշտպանութեան խնդիրը միմիայն զինուորից չի կախուած»:

Պէտք է կարդալ՝ «Ներկայ դէպքում կարմիր բանակայինի: Սակայն, սահմանների պաշտպանութեան խնդիրը միմիայն զինուորից չի կախուած»:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

oooo

ՖՐԱՆՍԸ

Նախորդ յօդուածով խօսեր էինք Ամերիկայի Միաց. Նահանգներու եւ Անգլիոյ մասին: Ու ըսեր որ, այս երկու երկիրներու մէջ կը նկատուի բարելաւում մը:

Նոյնը կարելի չէ ըսել Ֆրանսայի համար, համաձայն, անշուշտ, ելմտական եւ տնտեսական գետնի վրայ կատարուած հրատարակութեանց: Նոյնը կարելի չէ ըսել եւ քաղաքական միւս պետութեանց համար:

Ճշդենք կէտ մը սակայն: Երբ կ'ըսենք թէ «բարելաւում չկայ», հարկ է աւելցնել նաեւ որ «տագնապը աւելի վատթարացած կամ յառաջացած չէ»: Որովհետեւ, նախ «սթաթուքօն» այս պարագային, կրնայ եւ բարեկէպ կամ, աւելի ճիշդ, բարեյոյս նկատուիլ: Իսկ կան կարգ մը երկիրներ, ուր արտադրութեանց indexը աւելցած է վերջացող տարուոյ վերջին ամիսներուն, բայց այդ յաւելումը նկատառելի չէ:

Հարկ է մատնանշել նաեւ ուրիշ պարագայ մը: Անցնող տարուոյ ընթացքին շարունակեցին գոյութիւն ունենալ մաքսային պատնէշները, քլերինկ, քոնթէնժան եւն.: Արգելքներ, որոնք այս ու այն երկրին ներքին պատճառներէն չեն նկատուիր, բայց մեծապէս կ'ազդեն անոր արտաքին առեւտուրին, եւ, հետեւաբար, ներքին տնտեսական — ելմտական կեանքին վրայ: Ընդհանուր բացատրութեամբ, ուրեմն, պետութիւններէն ամէն մէկը շարունակեց ապրիլ «կղզիացած» վիճակի մէջ: Կղզիացում մը որ «իր իւղով տապկուելու» քաղաքականութեան կիրարկումն է եւ որ յաճախ, զայն կիրարկող երկիրը կը զրկէ անհրաժեշտ նիւթերէ իսկ՝ եղածովը գոհանալու պարտադրելով զայն:

Պարտատէրերը չվճարեցին իրենց պարտքերը: Բանակցութիւն, վէճ, մերժում, սպառնալիք: Բայց՝ կացութիւնը մնաց անփոփոխ: Աւելին: Տագնապը շարունակուեցաւ ու անկայուն վիճակներ ստեղծուեցան:

Կարճ՝ 1933ը չարդարացուց այն յոյսը թէ «տնտեսական ազգայնականութիւնը» վերջ կը գտնէ այլ եւս ու ապրանքներու ազատ շրջագայութիւնը կը վերսկսի: Ինչպէս եւ դրամագլուխներունը: Մարդկութիւնը յուսախաբ եղաւ նաեւ Լոնտոնի խորհրդաժողովէն, որուն կապուած յոյսերը, եւ սպասող լուծելի խնդիրները, կամ, աւելի ճիշդ, թնճուկները, նախ քան այդ խորհրդաժողովը, պարզած ենք Յառաջի մէջ, օգտուելով, միշտ, օտար ու հեղինակաւոր անձերու ուսումնասիրութիւններէն: Այդ խորհրդաժողովին մէջ իրար բախեցան երկու անհաշտ տեսակէտներ: Երկու պետական խմբակներ: Կը յիշուին այն երկար բանակցութիւնները զորս Լոնտոնն ու Սպիտակ Տունը վարեցին՝ տոլարն ու սթերլինը «հաշտեցնելու» համար: Բայց, կարելի չեղաւ: Րուզվէլթ, ընդհակառակն, հակառակ նախապէս տուած իր խոստման, խորհրդաժողովի նախօրէին ռումբ մը պայթեցուց ու մինչեւ այսօր դեռ կը շարունակէ իր այդ հիմնական քաղաքականութիւնը՝ տոլարը արժէքազրկելով:

Մասնաւորելով խօսքը Ֆրանսայի, պէտք է ըսել որ ան ամէնէն ուշ ազդըւեցաւ տագնապէն: 1932ին, երբ «ուժաթափութիւն»ը վարակած էր բոլորը, Ֆրանսան նոր կը զգար զայն:

Ֆրանսա օգտուեցաւ, առաւելա[…] իր պահեստի դրամէն: Երկրորդ, […] կատուեցաւ այն միակ երկիրը, […] օտար դրամատէրերուն, ուր կա[…] լի էր անվտանգ կեդրոնացնել իր[…] դրամները: Իբրեւ հետեւանք […] վարկին, դրամագլուխներու հեղե[ղ] հոսեցաւ Փարիզ: Ֆրանսական […] մատոնը աւելցուց իր ոսկիի պա[…] տը՝ մինչեւ սխոյենական աստ[…] նին,— 84 միլիար ֆրանք, իսկ […] տար տըվիզներու ավուառները՝ […] միլիարի:

1933ին կացութիւնը փոխուեց[…] 1932ին պետական ելմտացոյցը […] ունէր: 1933ին ոչ միայն կարելի […] ղաւ այդ բացը գոցել կամ գոնէ […] ւազեցնել, այլ աւելցաւ ու հասա[…] չափերու,— 7 միլիարի: Կառա[…] րութիւնները յաջորդեցին իրա[…] Մէկը ինկաւ միւսին ետեւէն: Ու[…] կողը փորձեց հաւասարակշռել […] պիւտճէն ու, ապա, ինքզինքը: […] բոլոր փորձերը անցան ապարդ[…] Դահլիճներէն մին նախ սեղանի […] դրաւ ծախքերու նուազումը (կը[…] տում թոշակներու), առաջարկ[…] նաեւ, տուրքերու ճշդման ու գա[…] ման հսկողութիւնը զօրացնել: […] բոլորը, սակայն, ունեցան իր[…] անդրադարձումները երկրէն դո[…] Այսինքն, բոլոր անոնք, որ ան[…] թէ հաստատութիւն, Ֆրանսան […] տած էին ապահով երկիր ու իր[…] դրամագլուխները բերած հոն, սկ[…] կասկածով նայիլ Եւրոպայի Պ[…] հին: Ֆրանսայի դրամատան պա[…] տը 84 միլիարէն իջաւ 76ի, իսկ […] տար տըվիզները՝ 4 միլիարի: […] այս բոլորը, իրենց կարգին, յ[…] բերին դրամաթուղթերու շրջ[…] յութեան ինչպէս եւ կարճ պայմ[…] ժամով դրամագլուխներու […] ջարկներուն նուազումը: Սովոր[…] տարուան վերջին ամիսներուն դ[…] մագլուխները անհամեմատ չա[…] քաշուեցան Ֆրանսայէն, դրամ[…] շուկան բաւական նեղուեցաւ: Ու[…] գրութեան արժանի է այն պարագ[…] որ կարճ պայմանաժամով փոխա[…] ւութեանց եւ զեղչման սակը 19[…] վերջաւորութեան երկու անգամ […] լի էր քան 1932ին:

Ֆրանսացի ելմտագէտներու հա[…] ձայն, կացութիւնը վտանգաւոր […] նոյթ ստացած չէ: Անոնք կ'աւելց[…] սակայն, որ երբ սթերլինը եւ տոլ[…] վերջնականապէս կայունացուին, […] րամագլուխներու հեռացումը աւե[…] աւելի պիտի շատնայ, ու այն […] կացութիւնը, շատ բնականօրէն, […] լի պիտի վատթարանայ:

Ելմտականին նման, տնտեսա[…] վիճակն ալ բարելաւուած չի նկա[…] ուիր: Թէեւ աննշան չափով, բայ[…] այնպէս նուազած են մեծաքան[…] գիները: Մեծաքանակ ապրանք[…] ընդհ. indexը 1932ին 390 էր, 19[…] իջաւ 387ի. իսկ փոքրաքանակինը […] էն 508ի եւ 533էն 519ի (համա[…] ապրանքներու տեսակին):

Ուրիշ յօդուածով մը ցոյց տ[…] ենք բոլոր երկիրներու ճարտար[…] ուեստական արտադրութեանց inde[…] Համաձայն այդ ցանկին, յաւելու[…] կը նկատուի, 1933ի ընթացքին, […] րանսայի ճարտարարուեստական […] տադրութեանց indexին մէջ: Կարգ[…] մը որ բարելաւման նախանշան է, […] սակայն, ինչպէս ըսած ենք յ[…] յօդուածին մէջ, indexներու ընդ[…] նուր բարձրացումը ժամանակա[…] երեւոյթ մը չդառնայ, քանի որ […] բարելաւումը չունին երկրագործ[…] երկիրները: Իսկ բացայայտ ճշմ[…] տութիւն մըն է որ հողագործական […] ճարտարարուեստական երկիր[…] տնտեսական վիճակները փոխադ[…] ձարար իրարմէ կախում ունին եւ […] կին բարելաւումը պայմանաւոր[…] է միւսով: Ու հակառակը:

Ցենլով պաշտօնական վիճակագր[…] թեանց, հարկ է ըսել որ Ֆրանս[…] մէջ 1933ին նուազած է նաեւ […] քերու հասոյթը: Այնպէս որ կա[…] է նոր տարուան առաջին ամի[…] նկատել փոխանցման դերադայ[…] տիճանաչափը, Ֆրանսայի համ[…] տնտեսական — ելմտական այս […] ւոր տագնապին:

Վ.

ԾԻԾԱՂ

Կինը հարսնիքին գիշերը.—

— Չպիտի նեղանաս, սիրելի ամ[…] սինս, հայրս դրամօժիտս մաս առ մա[…] պիտի տայ:

— Բայց ես քեզ ամբողջովին ամ[…] մասերու չբաժնեցի:

×

Սիրելի հայրիկ, ցամաքի՞ կենդ[…] նիները շատ են թէ ծովու:

— Չաւակս, բնականաբար ծով[…] քանի որ անոնք ջրհեղեղէն ազատ[…] նացին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Օրուան պահանջը

ooooo

Մեր կամքէն բոլորովին անկախ պատճառներով՝ հայ ժողովուրդը կը ներկայացնէ այժմ երկու հատուածներ, Հայաստանի ժողովուրդը եւ գաղութները: Ներկայ քաղաքական անորոշ վիճակին մէջ պարտականութիւն կը ծանրանայ մեր ուսերուն՝ ամէն բանէ առաջ՝ ժողովուրդին ֆիզիքական գոյութիւնը ապահովելու կենսական հարցով զբաղիլ եւ անոր բարօրութիւնը ապահովելու միջոցներու վրայ ներդաշնակ գործունէութիւն մը ստեղծել: Անհրաժեշտ է համաձայնիլ ազգային ծրագրի մը շուրջը, որով կարելի ըլլայ Հայաստանի վերաշինութեան եւ ներդաղթի վերաբերեալ յոյժ կարեւոր ձեռնարկներուն մեր անվերապահ աջակցութիւնը բերելով, միաժամանակ սահմանափակել գաղութներուն սպառնացող վտանգները: Ազգօգուտ աշխատանք մը որուն պէտք է լծուին բոլոր բարի կամքերը, առանց կուսակցական եւ կրօնական խտրութեան:

Երկրի ժողովուրդի բախտը կապուած Խ. Միութեան, անոր ֆիզիքական գոյութիւնը ապահովուած է այս հզօր պաշտպանութեան շնորհիւ: Թէեւ անոր ընդունած վարչաձեւը չի համապատասխաներ մեր ազգային բաղձանքներուն, բայց ստիպուած ենք ընդունիլ երկու չարեաց փոքրագոյնը, — Թուրքին «եաթաղան»ը եւ կամ ռուսական հովանաւորութիւնը: Այս մասին որ եւ է տարակարծութիւն գոյութիւն չի կրնար ունենալ եւ իրականին մէջ ալ գոյութիւն չունի:

Գալով գաղութներուն, ազգին այս հատուածը բախտի բերումով հիւրընկալուած է օտար երկիրներու մէջ ու որոնց քաղաքական ըմբռնումները բոլորովին տարբեր են Հայաստանի մէջ տիրող վարչաձեւէն: Միայն թէ յիշեալ երկիրներու մեզի հանդէպ թոյլատու են այնքան ժամանակ որ մենք հաւատարիմ կը մնանք մեր ազգայնական սկզբունքներուն եւ կը յարգենք տեղական կառավարութեան օրէնքները: Քանի այս ուղղութենէն չշեղինք, երբեք անբաղձալի տարրեր չըպիտի նկատուինք, որով՝ կարելի պիտի ըլլայ գաղութներու գոյութիւնն ալ ապահովել, սպասելով աւելի բարեբաստիկ օրերու: Եթէ չգոհանանք մեր այժմու վիճակէն եւ յաւիտենական Տօն Քիշոթի դեր ստանձնելով փորձենք համայնավար գաղափարներ տարածել գաղութներու մէջ, մեր իսկ ձեռքով մեր արդէն անփառունակ կեանքը պիտի վերածենք երկրային դժոխքի, անբաղձալի եւ ատելի տարր մը պիտի նկատուինք օտարներէն, առանց հայկական կառավարութեան մը պաշտպանութիւնը վայելելու կամ ընդունուելու մեր իսկ հայրենիքին մէջ:

Օտարը՝ յիսուն տարիներէ ի վեր՝ ոչ միայն անտարբեր ականատես եղաւ մեր ազգային դժբախտութիւններուն՝ այլեւ շահագործեց մեր թափած արիւնը յօգուտ իր ընչաքաղցութեան: Ան մեր դահիճին արիւնոտ կեանքը աւելի զօրացուց եւ մեր գերութեան շղթաները ամրացուց: Հիմա ալ միեւնոյն օտարը կ'ուզէ մեզ պարզ գործիք դարձնել իր դասակարգային պայքարին մէջ, յանուն «համաշխարհային յեղափոխութեան»: Մարդկութիւնը մեզ կ'անդրադառնար, երբ մենք գոյութեան պայքարը կը մղէինք, ականջը կը խփէր մեր աղիողորմ աղաղակները չլսելու համար, մեր արիւնթաթախ մարմնոյն ի տես՝ աչքերը կը գոցէր չտեսնելու համար: Մարդկութիւնը՝ իր ամենատարրական պարտականութեան մէջ թերացաւ, ապրելու իսկ անարժան տարր մը համարեց մեզ՝ երբ խնդիր էր մարդակեր գազանին ճիրաններէն փրկել դժբախտ ժողովուրդ մը:

Հայ ժողովուրդը՝ սթափած անցեալի դասերէն, տրամադիր չէ այլեւս զոհուելու օտարներու հաշւոյն եւ արիւն թափելու ի սէր մարդկութեան, այն մարդկութեան որուն ծաղր ու ծանակը եղած է միշտ:

Մտածենք ուրեմն այն կէտերու վրայ որ մեզ կը միացնեն եւ ո՛չ թէ այն կէտերու վրայ որ մեզ կը բաժնեն: Այս է օրուան պահանջը եւ այս է փրկութեան միակ ճամբան:

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՔԵԱՆ

ՆՈՅՆ ԴԱՒԵՐԸ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

ooooo

ՎԱՌՆԱ, 12 յունուար (Յառաջ). — Գորտերն ու խլուրդները գլուխ ցցած են նաեւ մեր շրջանին մէջ, շահագործելով Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը:

Ապացուցանելու համար թէ ո՛ր աստիճան ստորնութեան հասած են մեր հակառակորդները, պատմեմ վերջին դէպքը:

Պուլկարերէն «Վառնէնսքի Նովին»ի 3428 յունուար 5ի թիւին մէջ երեւցած հակահայ գրութիւնը, Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ, գրգռութեան եւ վատութեան գլուխ գործոց մըն է:

Այս, անոնց գործած յանցանքը ազգային մեծագոյն ոճիրի կը փոխուի, երբ առանց ամենադոյզն խղճահարութեան, Պուլկարի դիմակ անցընելով և իրենց դէմքին, պուլկարահայութեան երեսին կը զարնեն պուլկար կառավարութեան հիւրասիրութիւնը, համբերութիւնը եւ բարեացակամութիւնը, յայտարարելով թէ համբերութեան բաժակը յորդած է...

Կարելի՞ է երեւակայել խելքը գլուխը եւ գրիչ շարժելու չափ կարողութիւն ունեցող Պուլկար մը, որ վրդովուէր Ամերիկայի մէջ պատահած հայ կղերականի մը սպանութեամբ:

Եւ որպէսզի գրգռութիւնը իր կատարեալ աստիճանին հասցնեն, մեր հակառակորդները, սեւով ճերմակի վրայ կը գրեն թէ Պուլկարահայ գաղութի մէջ ալ պիտի ըլլան սպանութիւններ Դաշնակցութեան կողմէ, այս առթիւ պուլկար կառավարութեան եւ ժողովրդի ուշադրութիւնը հրաւիրելով եւ միանգամայն ցոյց տալով ձեռք առնուելիք անհրաժեշտ միջոցները:

Ո՛չ եւ ոչ, դիմակաւորներ եւ ըստրուկներ: Գաղթական Պուլկարահայը իր 37 տարուան գեղեցիկ հիւրընկալութեան միջոցին ոչ մէկ ատեն անհատապէս ու հաւաքապէս տհաճութիւն եւ դժգոհութիւն պատճառած է պուլկար ժողովրդին կամ կառավարութեան:

Ընդհակառակն, պալքանեան պատերազմին Դաշնակցութիւնը տուաւ երեք հարիւրնոց կամաւորական խումբ մը՝ առաջնորդութեամբ ազգային հերոս Անդրանիկի եւ Գարեգին Նժդեհի որոնց նոյնպատերազմին մէջ ունեցած յաջողութիւնները եւ կռուի վայրերը արձանագրուած են յատկապէս տըրուած զինուորական պաշտօնական վըկայագրի մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինուորին արիւնը միասին հոսեցաւ Էտիրնէի շըրջակայքը, մակեդոնահայկական խումբի միահամուռ մղած կռուին մէջ: Մակեդոն եւ հայ գործիչը դէմ դիմաց կախուեցան Էտիրնէի հրապարակը, յանուն խաչալի:

Ահա իսկական անջնջելի դրուագներ պուլկար կառավարութեան եւ ժողովրդի հանդէպ մեր ցոյց տուած գործնական զգացումներուն:

Պուլկար կառավարութիւնը եւ «Նովին»ի յիշեալ շնական գրութիւնը կարդացող պուլկար քաղաքացիները այնքան գիտակ են որ, զզուանքով պիտի մերժեն եւ ետ մղեն այդ ցափռուքները: Անոնք գիտեն որ վատ Հայեր փորձեր են պուլկար միտքը շփոթեցնել եւ թունաւորել մթնոլորտը, Պուլկարի դիմակ առած, շահագործելով պուլկար ազգային զգացումները, հայկական կուսակցական հակամարտութեանց մէջ:

Ասիկա կուսակցական պայքարի, մտահոգութեան եւ նպատակի հասնելու ամէնէն դաւաճանական միջոցն է, զոր գիտէ գործածել միայն ռամկավար – հնչակ – հօկ պլոքը, իր գըլուխն ունենալով խորհրդային իշխանութիւնը եւ Կոմկուսը:

Ճշմարտութիւնը եւ արդարութիւնը շուտով կը խարանէ պլոքի ճակատը ամօթով, եթէ ան ունի դեռ կարմրելու ընդունակութիւն:

Թղթակից

ԱՐԱԲՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՈՒԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԸ

»»». «««

ՃՈՒՆԻ, (Սուրիա) 23 յունուար (Յառաջ). — Լիբանանի երեսփոխանական ընտրութեանց վերջին օրը, երբ 150է աւելի օթօներ կը սուրային դէպի Պաապտայի պալատը, հայկական եռագոյնը կախուած էր ինքնաշարժի մը վրայ: «Դուն պիտի կախես, ես պիտի կախեմ» ըսելով իրարու ձեռքէն կը յափշտակէին մեր արաբ հայրենակիցները: Պատի՜ւ անոնց, մինչեւ մենք Հայերս զայն դարձուցեր ենք կռուախնձոր:

Ճամբուն վրայ, գիտցողները կը բացատրէին չգիտցողներուն, — «Հայոց դրօշն է»: Որ եւ է դէպք չպատահեցաւ. միայն հանրակառքի ընկերութեան առջեւ հինգ հայ կարմրուկներ փորձեցին անարգել եռագոյնը, բայց մէկը իր պատիժը կրեց: Տարեց մարդիկ չմիջամտէին, ցուցարարը պիտի ճզմուէր բռունցքի տակ:

Ճունիի մէջ չէյխ Ֆէրիտ Խազըն էր որ երեսփոխան ընտրուեցաւ: Բոլոր օթօները անոր դրան առջեւ շարուելով, անցորդները կը դիտէին տանիքը ուր կը ծածանէր եռագոյնը, միւս դրօշներուն հետ: Արաբ հայրենակիցներ, կը պոռային տուներէն, — Ով որ համարձակի ձեռք երկարել, թող ձեռք քաշէ իր կեանքէն: Ճունիի գաղութին համբաւատակ մըն էր այս: Մենք չէր որ կը պաշտպանէինք մեր պատիւը, այլ օտարները: Ամօթ անոնց որ չեն գիտեր թէ ինչ կ'ընեն, վար առնելով բեմերէն իսկ: Մենք երախտապարտներս կը պաշտպանենք զայն մեր կեանքն ալ տալով, մինչեւ որ յաւէտ ծածանի մեր ալեւոր Մասիսի գագաթը:

Թղթակից

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

— :-: —

Վերջերս, Պոլսոյ մէջ իր տարեկան համագումարը ունեցաւ Թուրք ուսանողական միութիւնը: Եղան առաջարկներ, քննադատութիւններ եւն.:

Ռիւքնիւտտին անուն ուսանող մը խստօրէն քննադատեց Միութեան կատարած գործերը ու ըսաւ թէ ամէն ինչ անծրագիր կ'ընթանայ: Ըսուած խօսք մը յաջորդ օրը գործով կամ խօսքով կը հերքուի, եւն.:

— Օր մը օտար դպրոցներուն վրայ կը յարձակինք մեր թերթերով: Եւ կ'ըսենք թէ այդ վարժարանները զաւակ զրկող ծնողներու միջեւ կան եւ հայրենասէրներ: Յաջորդ շաբթու այդ խնդիրը կը մոռնանք: Անծրագիր գործեր չընենք ... ընկերներ, մեր միութեան համար մեծ պարտականութիւն մը կ'ուզեմ մատնանշել: Այդ պարտականութիւնը գիւղի հանդէպ է: Գիւղն ու «քէօյճիւլիւք»ը միշտ երկու կերպ ըմբռնուած է մեր մէջ: Օր մը, յանկարծ բազմաթիւ յարգելի անձնաւորութիւններ կը սկսին խօսիլ Թուրքիոյ գիւղերէն, ջերմէ տառապող տղոց, փլած տուներու մասին. յաջորդ օրը սիրահար հովիներու, աղբիւրներու, գիւղացի աղջիկներու վրայ կը խօսին: Գիւղը ոչ առաջինն է, ոչ ալ վերջինը: Պոլսոյ համալսարանին ուսանողներուն երեք չորրորդը գիւղէն կուգայ: Մենք բոլորս կը ճանչնանք մեր գիւղը: Ու ծանօթ ենք անոր բոլոր ցաւերուն: Վաղը բոլորս պիտի երթանք Անատոլուի գիւղերը մեր պարտականութիւնները կատարելու: Այդ պարտականութիւնը բռնադատեալ չէ, այլ հայրենիքի պարտականութիւն մըն է: Հոն՝ իրաւարարութիւնը, բժիշկը, գայմագամը տարբեր տարբեր կը խորհին, դժբախտաբար: Եւ, գրեթէ ամէն տեղ, բժիշկն ու ընդհանուր դատախազը կռուի են: Ահա թէ ինչու այժմէն իսկ միութեան դաստիարակութիւն հարկ է տալ բարձր ուսում ստացող երիտասարդութեան: Օր մը, ամենահեղինակաւոր անձ մը թող խօսի գիւղի առողջութեան մասին ուրիշ մը, ուրիշ գիւղի մը վերաշինութեան մասին: Թող տպուին այդ դասախօսութիւնները եւ բաշխուին մեր այն ընկերներուն, որոնք գիւղական գործերով կը զբաղին: Ազգայնութիւն, գաղափար, եւն. միշտ տեսական կը մնան մեր մէջ: Անցնինք գործադրութեան այլ եւս...

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Տանթէ երբեմն այնքան կը խորասուզուէր ընթերցանութեան մէջ, որ ոչ մէկ բան կրնար խանգարել զինքը: Կը պատմուի թէ, օր մը մտնելով Սիէնա, դեղագործի մը խանութը, նստաւ կարդալու շատոնց փափաքած մէկ գիրքը: Այնքան ուշադրութեամբ եւ խորասուզուած կը կարդար, որ հակառակ ճիշդ առջեւի փողոցէն պատահաբար անցնող նորակոչ զինուորներու խումբի մը արձակած սուր եւ խլացուցիչ ձայներուն, պարերուն եւ խաղերուն, բանաստեղծը չվերցուց աչքերը գրքին վրայէն — մինչեւ որ վերջացուց զայն: Երբ իրեն հարցուցին թէ ի՞նչպէս այդ աղմուկները չխանգարեցին զինք, յայտնեց՝ բան չէր լսած:

ՄԱՄՈՒԼ

Դաշնակցութեան ճակատը բարձր է

ooooo

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, իբրեւ պատասխան հակառակորդ մամուլի զարմանազան զրպարտութեանց (28 յունուար).

— «Նախ ըսենք որ ահաբեկումը յանձնարարելի զէնք չէ որ եւ է քաղաքական կուսակցութեան համար: Վայ այն կուսակցութեան, որ իր գոյութիւնը պարտադրել պիտի ուզէ սպանութիւններով կամ հակառակորդներու ահուսարսափ ազդելով: Դաշնակցութիւնը, որ քաղաքական կուսակցութիւն է, երբեք պէտք ունեցած չէ եւ ներկայիս ալ չունի, զէնքով խօսելու իր հակառակորդներուն հետ, եթէ վաւերական դաւաճաններ ու մատնիչներ չեն անոնք: Դաշնակցութիւնը տկար եւ ժողովրդական համակրանքէ զուրկ կուսակցութիւն մը պիտի ըլլար, եթէ իր գործունէութեան ընթացքին, ատրճանակը նկատի ունենար իբր միջոց՝ տարածելու իր գաղափարները եւ զգալի դարձնելու իր ներկայութիւնը: Ոչ, հազար անգամ ոչ: Դաշնակցութիւնը այսօր ալ զօրեղագոյն կուսակցութիւնն է հայ ժողովուրդին մէջ: Հայութեան կէսէն աւելին կը հետեւի անոր, կը գործէ անոր դրօշին տակ, կ'ոգեւորուի անոր գաղափարներով եւ կը մխիթարուի անոր գոյութեամբ:

Միշտ դիտել կը տրուի թէ Սելանիկի մէջ Ադամեան մը, Պէյրութի մէջ Աղազարեան մը, Քեսարեանի մէջ Գըլըճեան մը սպաննուեցան: Երեքին ալ Դաշնակցութեան հակառակորդ ըլլալը նկատուեցաւ փաստ Դաշնակցութեան դէմ: Սելանիկի սպանութեան դատավարութիւնը տարիներ առաջ տեղի ունեցաւ եւ իբր յանցաւոր չորս տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Դաշնակցական մը: Այս սպանութեան բոլոր մանրամասնութիւնները, որոնց տեղեակ չենք մենք, գիտցողներ կան Ռամկավար կուսակցութեան մէջ:

Այո, ռամկավարներ կան՝ որոնք ճշմարտութիւնը գիտեն մութ մնացած այդ սպանութեան մասին: Եթէ քաղաքացիական արիութիւնը չի պակսիր, թող հրապարակ իջնեն եւ ըսեն ճշմարտութիւնը, որպէսզի բոլորը գիտնան թէ Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ մեղք ունեցած է այդ սպանութեան մէջ:

Եթէ այդ դէպքին ծանօթ ռամկավարները չեն ուզեր ճշմարտութեան ծառայել իրենց գիտցածը հրապարակելով, Ռամկավար կուսակցութեան վերին մարմինը թող պարտադրէ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու: Այս մէկ:

Պէյրութի մէջ սպաննուեցաւ Աղազարեանը: Չենք ճանչնար այս մարդը: Գիտենք միայն որ թուրք լրտեսական կազմակերպութեան մէջ ծառայող տխրահռչակ Թումանեանին հետ թերթ հրատարակած ու գործակցած է: Քանի մը տարի առաջ, ռամկավար պաշտօնաթերթ «Արեւ»էն իմացանք որ Աղազարեան դաւաճան է: Անոր լրտես ու դաւաճան ըլլալը հաստատեցին ռամկավարները: Այս երկու:

Քեսարեանի ոճիր – արկածը, որուն մեղքը փաթթեցին Դաշնակցութեան վզին, տակաւին քննութեան մէջ է:

Արդարութիւնը կը շարունակէ իր գործը: Դժբախտաբար, դատախազութիւնը առաջին օրէն արգիլեց այս խնդրով զբաղիլ մամուլին մէջ: Արգելքին հետեւանք եղող մեր հարկադրական լռութիւնը՝ օգտագործուեցաւ հակառակորդներուն կողմէ ի վնաս Դաշնակցութեան:

Եթէ արդարութիւն կայ աշխարհիս վրայ, Քեսարեանի ոճիրին գաղտնիքը պիտի պարզուի ու բոլորը պիտի գիտնան թէ կատարուածին մէջ ոչ ուղղակի, ոչ անուղղակի, մասնակցութիւն կամ մեղք չունի Դաշնակցութիւնը:

Մեր հակառակորդներէն շատեր խղճովին համոզուած ըլլալով մէկտեղ՝ թէ Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ կապ ունեցած է այդ ոճիրին հետ, զայն վարկաբեկելու եւ դատապարտել տալու համար չվարանեցան ամէնէն զզուելի միջոցներու դիմել, անմեղները բանտ նետելով եւ սուտ ամբաստանութիւններ ընելով անոնց մասին:

Ճշմարտութեան եւ արդարութեան ժամանակը չպիտի ուշանայ: Պիտի գայ ատենը՝ երբ օձիքէն պիտի բռնենք բոլոր անոնց, որոնք չխղճահարեցան սուտ զրպարտութիւններով դատապարտելու անմեղները:

Հիմակ ժամանակը հասած է Սելանիկի սպանութեան գաղտնիքը երեւան հանելու: Կը կրկնենք, մանրամասնութիւնները մեզի ծանօթ չեն, բայց Ռամկավարներ կան եւ ծանօթ Ռամկավարներ Սելանիկի մէջ, որոնք շատ բան գիտեն այդ մասին: Եթէ արիութիւն ունին, թող հրապարակ իջնեն ամբողջ ճշմարտութիւնը խօսելու:

Բոլորը թող գիտնան որ Դաշնակցութեան ճակատը բարձր էր երէկ, բարձր է այսօր եւ բարձր պիտի ըլլայ վաղը»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՈՒ, առաջին Աբբասեանց օրով (750–887): Գրեց Ռ. Ֆաամէր: Թարգմ. դկտ. Հ. Վահան Ինգլիզեան: Ազգ. Մատենադարան: 1933: Գին 3 զ. ֆր.:

ԵՐԿՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ: Գրեց՝ Ֆէլիքս Օսվալդ: Թարգմ. եւ ծանօթութիւններով ճոխացուց Հ. Յակոբոս Վ. Տաշեան: Քարտէսներով: Ազգ. Մատենադարան: 1933: Գին 4 զ. ֆրանք:

ՆԵՐՈՆ ԿԱՅՍԵՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ: Գրեց դկտ. Վէրնէր Շուր: Թարգմ. Հ. Մեսրոպ Հապոզեան: Ազգ. Մատենադարան: 1930: Գին 3 զ. ֆրանք:

ԱՂՔԱՏՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՀԱՄԿԱՔԱՂ ԱՂՋԻԿԸ: Ողբերգութիւն մէկ արարուածով: Գրեց՝ Հ. Գէորգ Վ. Փանչիկեան: Գին 0.80 զ. ֆր.:

ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԴԱՍԸ, ողբերգութիւն մէկ արարուածով (ընդհ. պատերազմի ժամանակէն): Նոյն հեղինակէն: Գին 0.80 զ. ֆր.:

Ստանալու համար դիմել Վիեննա, Մխիթարեան վանքը: (Mekhitaristen-gasse, 4, Wien VIII (Autriche).

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՀԻՆԳԸ

—•—

Դրանց մի մասը հնարաւոր եղաւ յետ բերել եւ ուղարկել ճակատ. սակայն, մեծ դժուարութիւններ սկսեց հանել Բիչերախովի անունով կազմած զօրամասը, ուր օտարները գերազանցում էին: Այդ զօրամասը, թուով աւելի քան հազար հոգի, պատրաստւում էր նաւ նստել եւ հեռանալ: Մեր ընկերների բոլոր յորդորները եւ սպառնալիքները անզօր էին այդ կազմ եւ պատրաստ բանակի փախուստը արգիլելու, իսկ այդպիսի մի ուժի հեռանալը քաղաքից այդպիսի ճգնաժամային րոպէին համահաւասար էր մեր պարտութեան:

Զանազան ստոր անձնաւորութիւններ, գլխաւորապէս այդ բանակի հրամանատարութեան կազմի միջից, իրենց փախուստը արդարացնելու համար, սուտ լուրեր էին տարածել զօրքի մէջ, թէ՝ քաղաքի բոլոր ղեկավարները կաշառուած են Թուրքերից, որ արդէն որոշուած է քաղաքը յանձնել Տաճիկներին եւ ցանկանում են զինուորներին վաճառել Տաճիկներին եւ այլ այսպիսի այլանդակ լուրեր էին շրջում զօրքի մէջ, եւ խրախուսում էին զինուորներին, որ հեռանան եւ իրենց անձը փրկելու մասին մտածեն:

Նաւերը արդէն պատրաստ էին եւ զօրքի մի մասը տեղաւորուած էր նաւերի վրայ, երբ բոլոր միջոցները գործադրելուց յետոյ, Ազգային Խորհուրդի նախագահը՝ իր հետ ունենալով Խորհրդի անդամ Ս. Տէր Ղազարեանին հասաւ նաւահանգիստ՝ արգիլելու համար այդ զօրամասի փախուստը: Նաւահանգստում նրանց թշնամաբար ընդունեցին զօրքերը եւ ոչ մի ցանկութիւն չունէին լսելու նրանց: Բայց եւ այնպէս, հակառակ ակներեւ թշնամութեան, երկար ջանքերից յետոյ, մասամբ սպառնալիքներով, մասամբ բացատրելով քաղաքի իրական կացութիւնը յաջողուեց զօրքին յետ կասեցնել իր որոշումից, հանել նաւերից եւ ուղարկել ճակատ:

Այդ աշխատանքներին աջակցեց Բիչերախովի օգնականներից մէկը՝ եսաուլ Սաւլաեւը, որ պատահմամբ չէր գնացել Բիչերախովի հետ եւ պատրաստւում էր այդ զօրամասի հետ մեկնելու՝ համաձայն Բիչերախովից ստացած կարգադրութեան. բայց երբ լսեց եւ տեղեկացաւ քաղաքի դրութեան մասին եւ ըմբռնեց, թէ վայել չէ զինուորականին թողնել անզէն կանանց եւ երեխաներին ու հեռանալ այնպիսի մի ժամանակ, երբ քաղաքը ամէն կերպ դիմադրում է, համաձայնուեց մնալ եւ կոր ի գլուխ միացաւ ազգային խորհրդի ներկայացուցիչների հետ ու աջակցեց փախչող զօրքի վերադարձին:

Բոլշեւիկները քաղաքի բոլոր զինապահեստները համարեա թէ դատարկել էին, լցրել նաւերը եւ փորձեր էին անում փախչելու՝ թողնելով անզէն Բաքուն Տաճիկների դէմ: Բայց այժմ զարմացած տեսնում էին, թէ ինչպէս քաղաքը դիմադրում է թշնամուն եւ չըմբռնած դրան այնուամենայնիւ, չէին ուզում ռազմամթերքը յանձնել, իսկ առանց ռազմամթերքի քաղաքը ամէն վայրկեան կարող էր ընկնել: Եւ ահա նորից հրապարակուեցան Դաշնակցութեան կոչերը, որոնցմով զէնք էր պահանջւում քաղաքացիներից: Յայտնի էր, որ այժմ ամէն մի բնակարանում, ամէն տան մէջ բազմաթիւ հրացաններ եւ փամփուշտներ կան: Եւ իրօք, օգոստոս մէկին վաղ առաւօտից քաղաքացիների զէնքերը սկսեցին կենտրոնանալ Ազգային Խորհրդի բակում:

Դաշնակցութիւնը նոյնպէս բաց էր արել իր պահեստները:

Դեռ եւս մի քանի օր առաջ էր, որ բժ. Ի. ջանքերով յաջողուել էր մի ամբողջ նաւ ռազմամթերք ստանալ Հաշտարխանից, ուր բազմաթիւ թնդանօթների, գնդացիրների եւ թնդանօթի ռումբերի հետ միասին կային եւ 4000 բոլորովին նոր հրացաններ եւ մի քանի միլիոն փամփուշտ: Եւ այս բոլորը խնամքով պահւում էր Ազգային Խորհրդի եւ Դաշնակցութեան պահեստներում, որոնք բացուեցին այդ օրերին: Համարձակօրէն կարելի է ասել, որ եթէ այդ զէնքերը չլինէին, քաղաքի ինքնապաշտպանութիւնը այդ օրերին կամ չափազանց դժուար պիտի լինէր կամ չպիտի յաջողուէր...

Ծանր էր եւ ընդհանուր հրամանատարութեան խնդիրը: Ընդհանուր հրամանատար Բիչերախովի փախուստից յետոյ անմիջապէս փորձեր եղան կազմել նոր հրամանատարութիւն, բայց շատ դժուար էր: Քաղաքում մնացած, քաղաքացիների եւ զօրքի մեծամասնութեան վստահութիւնը վայելող միակ անձնաւորութիւնը զօրավար Բագրատունին էր, որը թէպէտ ցանկութիւն յայտնեց հրամանատարութիւնը ստանձնելու, բայց ոչ մի գործօն աշխատանք չկատարեց. կարծես չէր հաւատում, թէ իրօք, քաղաքը կարող է պաշտպանուել: Նոյնը պէտք է ասել եւ ֆրանսական բանակի գնդապետ Շ.ի մասին, որ այդ ժամանակ Բաքու էր եւ յանձն առաւ մտնելու զինուորական շտապի մէջ, բայց միւս օրը, հակառակ Ազգային Խորհրդի նախագահի խորհրդին, յորդորներին եւ յանդիմանութեան, թողեց Բաքուն եւ հեռացաւ դէպի Պարսկաստան, իբրեւ աւելի ապահով վայր: Մնացել էր միայն գնդապետ Աւետիսովը, որ զինուորական շտապի պետ էր եւ քաջաբար տանում էր իր գործը: Աւետիսովը ռուսախօս մի Հայ էր, որ վաղուց կտրուել էր հայութիւնից եւ միայն պատերազմի վերջին տարին ընկնելով Բաքու եւ ծանօթանալով Ռոստոմի հետ, որին շատ էր յարգում, նրա միջոցով կապուել էր Բաքուի Ազգային Խորհրդի հետ եւ աստիճանաբար հայանում էր: Այսպիսով ընդհանուր հրամանատարութեան հարցը համարեա թէ մնաց բաց, եթէ ասեմ, որ այդ օրերին ոչ զինուորական կրթութիւն ունեցող անձինք աւելի մեծ ծառայութիւն արին քաղաքի ինքնապաշտպանութեան, չափազանցութիւն չի լինի: Սրանով պէտք է բացատրել, որ ընդհանուր հրամանատարութեան պակասը այնքան էլ մեծ չէր. այդ պակասը լրացնում էին կամ Բաքուի Ազգային Խորհուրդը եւ կամ Դաշնակցութիւնը:

Շնորհիւ Դաշնակցութեան ցուցադրած ջանքերի բոլոր լքուած դիրքերը լցուեցին կամ զօրամասերով եւ կամ կամաւորներով, որոնք թոյլ չտուին, որ թշնամին առաջանայ և նոր դիրքեր գրաւի քաղաքի մէջ:

Օգոստոս 3ին մեր դիրքերը ներկայացնում էին հետեւեալ պատկերը. —

Աջ թեւի ղեկավարութիւնը յանձնուած էր գնդապետ Բէկ – Զուրաբովին, որի հիւանդութեան պատճառով օգոստոս 4ին նրան փոխարինեց գնդ. Յարութիւնեանը:

ԱԲՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(Շար.) (3)

բայ եւ կամ բոլորովին նոր կառավարութիւն մը պիտի կազմուի, Շէյխ Թաճէտտին Էֆէնտիի վարչապետութեամբ: Այս կառավարութիւնը բարենորոգիչ դեր մը կ'ունենայ, ինչպէս եղաւ ժամանակին Տէպպասի կառավարութիւնը Լիբանանի մէջ:

Կ'ըսուի նաեւ թէ Պ. տը Մարթէլ չմեկնած պիտի կազմէ տնտեսական վերին յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ երկրի տնտեսական զարգացումն ու ապահովութիւնը:

⁂ Իրաքի ճարիւղի ընկերութիւնը իր աշխատաւորներէն 700 հոգի ազատ արձակեց: Տրիպոլիս – Մուսուլ նաւթուղին տակաւին չէ վերջացած: Աշխատանքները սկսած ըլլալով Տրիպոլսէն, պիտի վերջանան Մուսուլի մէջ:

Ինքնաշարժի վարիչներու գործադուլը

Ինքնաշարժի վարիչները՝ գործադուլ հռչակեցին առջի օր, բողոքելով նոր տուրքերուն դէմ: Գործադուլը սաստկացաւ իրիկուան դէմ, խանգարելով երթեւեկը: «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ 18,000 շարժավարներ կը մասնակցէին գործադուլին:

Իրողութիւնը այն է որ ,շարժավարներուն մէկ մասը միայն միացաւ գործադուլին, իսկ մեծամասնութիւնը ձեռնպահ մնաց: Այս առթիւ դէպքեր ալ պատահեցան: Շատ մը կառքեր վնասուեցան: Ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան: Երկու հազար շարժավարներ բողոքի միթինկ մը սարքած էին առտուն, ջլագրգիռ մթնոլորտի մէջ: Շատ մը շարժավարներ բռնութեան դիմեցին, որպէսզի ինքնաշարժները դուրս չհանուին կառատուններէն, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց: Շարժման ուժ կուտան համայնավարները: Ցուցարարները թափօրներ կազմեցին զանազան հրապարակներու վրայ, մեծ դժուարութիւն պատճառելով ոստիկանութեան:

Երէկ ալ շարունակուեցաւ գործադուլը, աւելի տարածուելով: Անսովոր ամայութիւն մը կը տիրէր պողոտաներուն վրայ:

Կառավարութիւնը խստօրէն կը հետապնդէ

ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Վարչապետ Պ. Տալատիէ պաշտօնի ձեռնարկած օրէն ի վեր անձամբ կը հետապնդէ Սթավիսքիի գայթակղութեանց խնդիրը, անընդհատ խորհրդակցելով դատական եւ ներքին նախարարներուն հետ: Բուն դատական քննութենէն զատ, կառավարութիւնը որոշած է վարչական տնօրինութիւններ ընել, որոնց յայտնի պիտի ըլլան այսօր վաղը: Պ. Տալատիէ ինք խորհրդարանէն պիտի պահանջէ քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, (Պ. Շոթան մինչեւ վերջը հակառակ էր այս առաջարկին): Ցայտնի չէ թէ դահլիճը պիտի կրնա՞յ վստահութեան քուէ շահիլ: Արդէն իսկ 17 երեսփոխաններ պատրաստուած են հարցապնդում ուղղելու: Բուռն պայքար պիտի մղուի ոստիկանութեան վերատեսուչ Պ. Քիափի դէմ, որուն պաշտօնանկութիւնը կը պահանջեն ձախակողմեան տարրերը: Մասնաւորապէս ընկերվարականները իբրեւ պայման դրած են այս պաշտօնանկութիւնը, իրենց աջակցութիւնն ընծայելու համար: Արմատականներու ձախ թեւն ալ հաւանաբար միանայ ընկերվարականներուն:

Թերթերը կ'ըսեն թէ՝ վարչական տնօրինութեամբ իյնալու դատապարտուած են հանրապետութեան ընդհ. դատախազը՝ Պ. Փրէսառ (նախորդ վարչապետ Շոթանի ազգականը), ընդհ. դատախազ Տօնա – Կիկ եւ Ապահովութեան վերատեսուչ Պ. Թոմէ: Մինչ այս մինչ այն, նոր անուններ կը յիշուին, իբրեւ աջակից կամ մեղսակից Սթավիսքիի խաչագողութեանց: Կ'ըսուի թէ անոնց մէջ կը գտնուին երկու ծերակուտականներ եւ երեք երեսփոխաններ, որոնց խորհրդարանական ազատութիւնը վերցնելու պահանջ պիտի դրուի:

Կառավարութիւնը իր վարչական տնօրինութիւնները պիտի յայտնէ երկուշաբթի կամ երեքշաբթի:

Հաւանական է որ Սթավիսքիի բոլոր թղթածրարները փոխադրուին Փարիզ, եւ յանձնուին Սէնի ընդհ. դատախազութեան: Այս իմաստով առաջարկ եղած է Պայոնի ընդհ. դատադազութենէն, որ անբաւական կը համարուի ամբողջ գործին լուսաբանութեան համար:

Առջի օր խստօրէն հարցաքննուեցաւ Պ. Թիսիէ, Պայոնի դրամատան տնօրէնը, որ պատմեց թէ Սթավիսքի ինչպէս եկաւ առաւ եւ Փարիզ փոխադրեց իր հռչակաւոր գոհարեղէնները, որոնց փոխարէն միլիոններ չորթած էր:

Հարցաքննիչ դատաւորը նորէն մերժեց առժամապէս ազատ արձակել «Լա Վոլոնթէ »ի տնօրէնը, Պ. Տիւպառի:

Ձիւն ձմեռ Փարիզի մէջ

Երկու օրէ ի վեր, անսովոր ցուրտ մը կը տիրէ Փարիզի մէջ եւ շրջակաները: Միեւնոյն ատեն սաստիկ հով մը կը փչէ, բազմաթիւ գլխարկներ թռցնելով պողոտաներուն վրայ: Արկածներ ալ պատահած են: Իսկ գաւառներու մէջ առատ ձիւն կը տեղայ: Առջի օր ձիւնամրրիկ մը պայթեցաւ Լիոնի շրջանին մէջ:

Սարսափելի փոթորիկի մը մատնուած է Մանշը: Հաղորդակցութիւնները առժամապէս ընդհատուած են:

ԹԷՎՖԻՔ ՐԻՒՇՏԻ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը փետրուար 1ին ընդունուեցաւ Ռումանիոյ թագաւորին կողմէ, որ ճաշի վար դրաւ: Կէս օրէն յետոյ ընդունեց Թուրք գաղութը եւ մեկնեցաւ Պելկրատ, ուր պիտի կատարուի (այսօր) պալքանեան դաշինքին նախնական ստորագրութիւնը: Կը հաւաստեն թէ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Թուրքիոյ, Յունաստանի, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարներուն միջեւ, բացի քանի մը մանրամասնութիւններէ որոնց մէկը կը վերաբերի Պուլկարիոյ ապագայ մասնակցութեան:

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 14, rue François Garcin. *Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Գ.* ԲԱԼԱՅԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Բացակաները նկատի կառնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ–ՔԱՇԱՆԻ Հ.Յ.Դ. ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ
Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէս գիշեր
MAISON VERONի սրահին մէջ, 150 Route d'Orléans, Bagneux
Արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ կովկասեան պարեր
կը ներկայացուի **«Ես մեռայ»** *(զաւեշտ)*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ կը տօնուի Իսիի Մասնաճիւղին կողմէ 18 փետրուար ժամը 2էն մինչեւ 6, 2, րիւ Ալէքսանդր կիլպանի շքեղ սրահին մէջ (Մէօտօն):
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
11 *ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին*
ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 26, rue Troyon, Sèvres
ՄՈՒՏՔ 10 *ՖՐԱՆՔ*

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ 18 ՄԱՐՏ 934 ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
SYNDICAT de l'ÉPICERIE FRANCAISE*ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*
12, rue Renard Métro: Hôtel de Ville
Մանրամասնութեւնները մօտ օրէն: կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին ընկերահամակրական վիճաբանական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ: Նիւթ՝ «Եռագոյնը պէ՞տք է ճանչնալ մեր ազգային դրօշը թէ ոչ»:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրցիներու նորակազմ երկսեռ Հայրենակցական Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot. *Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին, Café Noailles*ի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն անխտիր ներկայ գտնուիլ:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարսանճագի Երիտասարդաց Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30*ին,* 37, Bld. Dugommier. Brasserie du Globe*ի սրահը: Փափաքող հայրենակիցներն կրնան ներկայ գտնուիլ: Ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Զ. Հ. Մ. Կեդր. Վարչութիւնը:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տէօրթեօլցի Պ. Լեւոն Սափօկլեան, Քէլէկեան Որբանոցի սաներէն, որ կը գտնուէր Փարիզի շրջակայքը, բայց մէկ տարիէ ի վեր իր մասին տեղեկութիւն չկայ: Կը խնդրուի իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Onnig Mikayélian. 2, rue dee Carmelins, Marseille.

— Կը փնտռեմ եղբօր աղջիկս Աֆիոն-Գարահիսարցի Տիկ. Աննիկ (ծնեալ Ապրօեան), հօր անուն՝ Ղազարոս, մօր անուն՝ Մարիամ: Ինքը հիւանդապահուհի էր: Տասը տարի առաջ ամուսնացած է Նիւ Եորքի մէջ եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ: Լուր կայ թէ հինգ տարի առաջ իր ամուսինը մեռած է: Իմացնել իր հօրաքրոջ Տիգրանուհի Ապրօեանի, Orient Tapis, St. Jérôme, Marseille, France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (49)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

— «Ձեր ձեռքը գտնուած ուժերով Ռուսերը Պաթում պիտի խօթէք: Այդ ընելէ յետոյ, այդ շրջանը պիտի յանձնէք Թէշքիլաթը Մախսուսէի, եւ ձեր մօտ մնալիք ուժերուն հետ անմիջապէս ճամբայ ելլելով պիտի ջանանք կապ ապահովել Պէհաէտտին Շաքիր պէյի հետ »:

Այս հրամանը կատարելու համար, հարկ էր յաջորդ առաւօտ անմիջապէս պատերազմի սկսիլ: Ժողովին ցրուելէն վերջ, Շթանկէ պէյ, անմիջապէս հաւաքելով իր սպաները, անոնց հետ կարծիքի փոխանակում մը ունեցած էր յաջորդ օր մղուելիք պատերազմի մասին, եւ ամէն մէկին պարտականութիւնները ճշդած էր: Այդ միջոցին Մարատիտի բլուրներուն վրայ դիրք բռնած էր սահմանային ջոկատը: Քանի մը չէթէներ ալ ազատ էին: Շթանկէ պէյ, շրջակայ վայրերէն տեղեկագիրներ ուզած էր. բայց, բնաւ դոհ չէր մնացած ստացուած տեղեկագիրներէն: Որովհետեւ, տեղեկագիրները շատ կարճ էին ու կը բաղկանային պզտիկ թուղթերու վրայ գրուած քանի մը տողերէ:

Ցրդ գունդի հրամանատարը, որ միշտ փափկանկատ ու ազնիւ եղած էր, այնքան զայրացած էր այս տեղեկագիրներէն, որ կեցած տեղը կը դողար: Վերջապէս, իրեն եկող զինուորներուն բացատրած էր թէ ջոկատներու հրամանատարները տեղեկագիրները ինչպէս պիտի գրեն եւ անոնցմէ այդ ձեւի տեղեկագիրներ պահանջած էր խստօրէն: Միանգամայն սպայի մը հրամանին ներքեւ շրջակաները, առ ի քննութիւն, ղրկած էր մաս մը զինուոր:

Մինչ այս պատրաստութիւնները կը շարունակուէին, Մարատիտի շրջանին մէջ մէկէն ի մէկ մեծ աղմուկներ լսուած էին: Եւ քաղաքին փողոցները տակն ու վրայ եղած: Բերնէ բերան ըսուածին համաձայն, Ռուսերը անակնկալ կերպով եւ մեծ ուժերով յարձակման սկսած էին: Իսկ մեր չէթէները, անկարող ըլլալով այդ յարձակման դիմադրել, դէպի քաղաք նահանջի մէջ էին: Այս դէպքը կը ստիպէր անմիջապէս նոր միջոցներ ձեռք առնել: Որով, Շթանկէ պէյ իր սպաները կրկին հաւաքած, եւ, անոնց դասախօսութիւն մը ընելով, ամէն մէկին նոր հրամաններ տուած էր:

Այժմ, հարկ էր, ամէն բանէ առաջ, ռուսական յարձակումը կասեցնել: Մա[ր]ատիտի բարձունքները Ճորոխի հանդիպակաց կողմը գտնուելուն, հարկ էր դիմաց անցնիլ եւ այդ բարձունքները գրաւել ու ամրացնել:

Այս գործը շատ կարճ ատենի մը մէջ կատարուած էր: Նաւավարները անմիջապէս գործի մղուած, եւ ամբողջ գունդը Ճորոխի միւս եզերքը փոխադրուած էր՝ երկու ժամուան ընթացքին: Գունդին բեռները մնացած էին Ճորոխի աջին ափը: Շթանկէ պէյ նոյնիսկ իր պայուսակը թողած էր հոն՝ որպէս զի յարձակման միջոցին բեռ ու ծանրութիւն չունենայ:

Սահմանային ջոկատներուն, Շթանկէ պէյի գունդին ու չէթէներուն նպատակակէտն էր ռուսական յարձակողականը կասեցնել եւ, յետոյ, փոխադարձ յարձակման անցնելով, դէպի Պաթում յառաջանալ:

Բայց — այդ միջոցին Գ. զօրաբանակի հրամանատարութենէն ստացուած էր երկրորդ հեռագիր մը, որ, նախքան Ռուսերուն յարձակումը, Մարատիտի ճակատը իր արմատէն ցնցած էր: Այդ հեռագրին մէջ կ'ըսուէր.—

« Ցրդ գունդը անմիջապէս ճամբայ ելլելով պէտք է ամենակարճ ժամանակի մը ընթացքին միանայ տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուժերուն»:

Այս լուրը շատ դժուարին կացութեան մը մատնած էր Շթանկէ պէյի գունդը: Որովհետեւ, նախ, գունդին խրամատին ջոկատները դէպի խրամները յառաջացած էին, եւ, երկրորդ, ամբողջ գունդը Ճորոխը անցած էր այլեւս: Ասկէ զատ, կը տեղեկացուէր թէ չէթէները, անկարող ըլլալով դիմադրել Ռուսերու յարձակման, սկըսած էին նահանջել:

Այս կացութեան մէջ, անկարելի էր որ Ցրդ գունդը այդ տեղէն բաժնուէր. որով, Գ. զօրաբանակի հրամանատարութեան ստիպողական հեռագիր մը ուղարկուած եւ Մարատիտի կացութիւնը պարզուած էր:

Այդ միջոցին, բարձունքներէն սկըսած էին բերել առաջին վիրաւորները: Անոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ չէթէի պետ Եազուպը: Եազուպ, որ յաղթանդամ ու խիզախ կ'երեւէր, « տըմտըմ » գնդակի մը հանդիպած էր, եւ, կուրծքն ու կռնակը պատառ պատառ ըլլալով հանդերձ, մեռած չէր: Եղապատառ կը պոռար եւ, այդ խառնաշփոթութեանց ընթացքին, ամէնուն վախը կ'աւելցնէր, զանոնք կը սարսափեցնէր:

Եազուպի չէթէն այդ առաւօտ տեղաւորուած էր Մարատիտի բարձունքի խրամները: Չէթէին պատկանողները, իրենց շուրջը լուռ ու խաղաղ տեսնելով, մութը իջնելուն՝ խարոյկները վառեր, եւ, խօսակցութեամբ տարուած, սկսեր էին իրենց հրացանները մաքրել: Ռուսերը, որոնք հեռուէն դիտած էին անոնց այս շարժումները, քաշլերուած էին, եւ, հազիւ մեկնած, առիթը յարմար նկատելով, անակնկալ յարձակած [էին] այդ կէտին վրայ: Եազուպի չէթ[էն] այդ յանկարծական յարձակման [դէմ] դրայ, մէկ հատիկ հրացան արձակ[ելու] իսկ միջոց ունեցած չէր, եւ, ամէն[ը] լքելով, փախչելու ստիպուած էր: [Այդ] աղմուկի միջոցին, շատ մը ուրի[շնե]րու կարգին, ծանրապէս վիրաւ[որ]ուած էր նաեւ Եազուպը: Եազու[պ] ստացած վէրքին ազդեցութեանը […] քանի մը ժամ վերջ մեռած էր:

Ռուսերու յարձակման եւ մեր […] խուսափ լուրը ծնունդ առած էր […] փորձանքէն, որուն ենթարկուած [էր] Եազուպի չէթէն: Այդ աղմուկի մի[ջ]ոցին, Մարատիտի շուները […] էին կաղկանձել: Գունդի հրամա[նատ]արը, որ հնար եղած չափով կը […] հէր իր հանդարտութիւնը, կ'ըսէր.

— Ամէն պարագայի, շուներուն […] կաղկանձիւնը լաւ նշան չէ: Գ[…] տեսնէք, գլխուս փորձանք մը պ[իտի] գայ:

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

4 Février 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2413

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐՊԷՍ ԶԻ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ՃԱՆՉՆԱՆՔ

Յաճախ դիտողութիւններ կը լսենք, բերանացի թէ գրաւոր.

— Չափէն աւելի տեղ տալով քէմալական Թուրքիոյ յառաջդիմութիւններուն, լայնօրէն արձանագրելով անոնց սուտ – իրաւ նուաճումները՝ զանազան ասպարէզներու մէջ, վախ չունի՞ք որ վհատութեան մատնուին մեր արմատախիլ բազմութիւնները։ Մնաց որ, Թուրքերը իրենք ալ չեն հաւատար այդ չոնդալից հաւատիքներուն։ Դարձալ «Յառաջ»ն է որ կ՚արձանագրէ բազմաթիւ յուսախաբութիւններ եւ վրիպումներ ...

×

Հիմնաւո՞ր են այս դիտողութիւնները։

Երեւութապէս միայն։ Նոր Թուրքիոյ մասին մեր տեսակէտը յայտնած ենք բազմաթիւ առիթներով։ Յաճախ բանավէճի բռնուած ենք ընկերներու հետ ալ։

Ի՞նչ է եղած մեր տեսակէտը։

— Քէմալական յեղաշրջումը խորապէս կերպարանափոխեց Թուրքիան, անոր ներքին եւ արտաքին կեանքը։ Օգնեց երիտասարդ ուժ մը հոսեցնելու անոր երակներուն մէջ, խլամ ժողովուրդի հողերանութեան տեղ ներարկելով ազգի և հայրենիքի գաղափար։ Որքան ալ բռնի եւ արհեստական, յախուռն եւ անբնական, այդ յեղաշրջումը խոր հետքեր պիտի ձգէ Թրքական կեանքին մէջ։ Կատարուած փոփոխութիւնները չեն կրնար բոլորովին անհետանալ՝ Մ. Քէմալի կամ Ըսմէթի մահով։ Արդէն իսկ սերունդ պատրաստուած է. սերունդ մը որ իր ներշնչումն առացաւ «Ժէօն Թիւրք»երէն, խմորուեցաւ 1908ի Օսմ. սահմանադրութեան շրջանին, եւ իր վերջնական դիմագիծն առացաւ քէմալական յեղաշրջումով, Փոքր Ասիոյ յաղթանակէն յետոյ։

Եթէ համաձայն ենք այս տեսութեան, այլ եւս աւելորդ է վիճիլ թէ «Յառաջ»ը ինչո՛ւ այնքան կը զբաղի Թրքական անցուդարձով, նոյն իսկ յետին մանրամասնութիւններով։

Եթէ կ՚ընդունինք թէ իսկապէս բան մը փոխուած է Թրքական ճակատին վրայ, ուրեմն պարտաւոր ենք օրը օրին, կարելի ուշադրութեամբ հետեւիլ կատարուած փոփոխութեանց։ Երեւան հանել անոնց փուլերն ու ծալքերը, ուղղութիւնն ու բովանդակութիւնը։

Կատարելով այս ապերախտ աշխատանքը, երեւան հանած չե՞նք ըլլար անհաճոյ ճշմարտութիւններ։

Անշո՛ւշտ։ Բայց, ո՞րն է թշնամին հետապնդելու լաւագոյն ձեւը.— Հի՞ն պատրանքներո՞վ սնանիլ, բանի տեղ չդնել Թուրքը կամ յաւիտենական «Լէպլէպիճի»ին տեղ դնել եւ յօրանջե՞լ, թէ իմանալ անոր յաջողութիւններն ու ձախողանքները, անոր համեմատ վարելու համար պայքարը։

Յեղափոխական միտքը պիտի ընտրէր վերջին ճամբան։ Եւ մենք այդ ճամբուն է որ կը հետեւինք, արձանագրելով լեղի ճշմարտութիւնները։ Ի հարկէ, քար դրած մեր սրտին վրայ։

Այնքան վրիպումներէ եւ փլուզումներէ յետոյ, ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ պատրանքներն ալ ահաւոր դեր կատարեցին մեր դժբախտութեանց մէջ...

Պատրանքները կ՚առաջնորդեն ծուլութեան եւ քարացման, այլ եւ ճակատագրականութեան։

Արդ, թշնամին ինք եթէ բոլորովին չէ թօթափած «իշալլահ – մաշալլահ»ի քաղաքականութիւնը, գոնէ կը ցուցնէ զօրաւոր ճիգ՝ թօթափելու զայն, այսպէս կամ այնպէս նորոգուելու, վերակազմուելու եւ ասպարէզ կարդալու։

Այս անժխտելի եւ ակներեւ իրականութեան հանդէպ, մեր ճիգը պիտի ըլլայ ո՛ր եւ է բան բախտին չձգել։ Ապացուցանել թէ արթուն ենք եւ պատրաստ։

Այդ աշխատանքին մաս կը կազմէ Թուրքիոյ ճանաչման փորձը, լուրով, յօդուածով թէ ուսումնասիրութեամբ։

Աւելի քան անհրաժեշտ է չորս աչքով հետեւիլ Թուրքիոյ կեանքին, անոր բոլոր երեսներուն, եթէ կ՚ուզենք գիտակցօրէն վարել մեր դատը, եւ լարուիլ, վերանորոգուիլ մեր կարգին։

Այս աշխատանքը կատարած ատեն, անշուշտ սխալ է գլորիլ միւս ծայրայեղութեան մէջ, կարծելով թէ քէմալապետութիւնը առած – քալած է, եւ մեզի կը մնայ միայն հառաչել եւ ակռայ կճրտել։

Ո՛չ. հակառակ այնքան շռնդալից հաւատիքներու, նոր Թուրքիան ալ չէ հասած իր իտէալին։

Քէմալական Թուրքիան ալ ունի բազմաթիւ հոգեր, որոնք տեւական մղձաւանջի մը պէս կը խանգարեն իր քունը։ Ան ալ, ինչպէս երէկ, սուլթանականը, բազմաթիւ փուշեր կը տեսնէ իր չահած դափնիներուն մէջ, եւ ի զուր կը ճգնի անհետացնել զանոնք։

Մնաց որ, Թուրքիոյ մասին եղած որ եւ է հրատարակութեան առթիւ, մեր աշխատակիցները միշտ ալ կը կատարեն վերլուծումներ, կը յիշեն աղբիւրները եւ կը զատեն սուտն ու իրաւը, որպէս զի թիւրիմացութիւններ չծագին։

Իսկ թէ այս բոլորը կրնան վհատութիւն պատճառել,— իր կարգին թիւրիմացութիւն մըն է։

Բոլոր երեսներով, յետին մանրամասնութիւններով ճանչնալ թշնամին եւ լսել անոր յաջողութիւնները՝ եթէ կը նշանակէ ընկճուիլ կամ ընկրկիլ, ուրեմն մենք պէտք է խաչ քաշենք մեր դատին վրայ։

Այդպիսի տկարամտութիւն՝ ոչ իսկ Թուրքը պիտի կրնար վերագրել մեր տարագիր բազմութիւններուն։

Ընդհակառակն, իր քունը խանգարողներուն մէջ, առաջին տեղը կը գրաւեն այդ բազմութիւնները, իբրեւ ժառանգորդները անվրիպելի հատուցման։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԱՆՍՈՎՈՐ ԱՄԱՅՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երէկ ալ շարունակուեցաւ Փարիզի շարժավարներուն գործադուլը, աւելի տարածուելով։ Առջի օր, քսան հազար «թաքսի»ներէն հազիւ 200ը բանեցան։ Գործադուլին կազմակերպիչները թոյլ չէին տար որ կառքերը դուրս հանուին կառատուններէն։ Միեւնոյն օրը երեք ժողովներ գումարուած էին, ընդհանուր գործադուլ հռչակելով։ Իրազեկներու հաշիւով, 25,000 շարժավարներ կը մասնակցին գործադուլին, անշարժութեան դատապարտելով 18,000 թաքսիներ։ Կազմակերպիչները որոշած են գործադուլը շարունակել մինչեւ որ կառավարութիւնը գոհացում տայ իրենց պահանջներուն։ Երէկ հարիւրին 95 կը հաշուէին գործադուլին մասնակցողներու թիւը։ Բոլոր պողոտաները ամայացած էին, այնպէս որ հանրակառքերը եւ անհատական կառքերը կրնային ազատօրէն սուրալ։ Գործադուլին պատճառով չափազանց խճողուած էին ստոր – երկրեայ երկաթուղին եւ հանրակառքերը։

Թէ առջի օր եւ թէ երէկ ոստիկանութիւնը բռնած էր գլխաւոր պողոտաները, որպէսզի անկարգութիւններ չպատահին։ Տեղ տեղ կառքին բաժնող պաշտօնեաներ ալ միացած էին գործադուլին, եւ տախտակներ կախած էին հետեւեալ արձանագրութեամբ.— «Կառքին կը ծախենք լիտրը 2.60էն, որուն 1.59ը տուրք է»։ Անտանելի կացութեան մը մատնուած էին շոգեկառքի կայարանները, ուր հայթայթող ճամբորդներ կապոցներով բեռնաւորուած՝ ի զուր կը սպասէին թաքսիներու։ Բեռնակիրները հազիւ կը հասնէին պահանջին։ Շատերը ստիպուեցան կայարան ձգել իրենց բեռները կամ հեռախօսով օգնութեան կանչել պանդոկապետները, որպէսզի բեռնակիր ղրկեն։

Աշխատանքի սակարանին մէջ գումարուած ժողովներուն իւրաքանչիւր անգամ կը մասնակցէին 8000 հոգի։

Հակառակ բոլոր զգուշութեանց, դէպքեր ալ պատահեցան։ Ուրբաթ առտու շարժավար մը տեսնելով որ թաքսի մը կը բանի, մէջն ալ ճամբորդ մը, քար մը նետեց, վիրաւորելով իր արհեստակիցը։ Երեւան եկաւ որ խեղճ մարդը հիւանդանոց կը փոխադրէր իր հիւանդ տղան։

Իւրաքանչիւր ժողովէ յետոյ, շարժավարները փողոցին մէջ կը դիմաւորուէին ստուարաթիւ ոստիկաններու կողմէ, որոնք դիրք բռնած էին, թափօրները արգիլելու համար։

Բազմաթիւ ցուցարարներ ձերբակալուեցան, բայց յետոյ արձակուեցան։ Շարժավարները կ՚ըսեն թէ համայնավարները դեր չունին իրենց որոշման մէջ, այլ առիթէն կ՚օգտուին իրենց շարքերը խառնելու համար։

⁂ Նիւ Եորքի շարժավարներն ալ գործադուլ հռչակած են, տարբեր պատճառներով։ Առջի օր 10,000 շարժավարներ թափօր մը կազմեցին քաղաքին պողոտաներուն վրայ։ Ասոնք ալ տուրքի խնդիր մը ունին։

Ծանր կացութիւն Աւստրիոյ մէջ

60,000 ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ ՎԻԷՆՆԱ ԿԸ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻՆ

Աւստրիական կառավարութիւնը ուրբաթ օր ստացաւ Գերմանիոյ պատասխանը՝ իր ներկայացուցած բողոքներուն առթիւ։ Պատասխանը շատ չոր է եւ պարզապէս կը մերժէ եղած վերագրումները։ Այս պատասխանը անգոհացուցիչ գտնելով, աւստրիական կառավարութիւնը կը խորհի դիմել Ազգերու Դաշնակցութեան։ Միեւնոյն ատեն արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, երկրին պաշտպանութեան համար։

Ուրբաթ օր 60,000 գիւղացիներ Վիէննա հասան Ստորին Աւստրիայէն, 80 մասնաւոր կառախումբերով եւ թափօր կազմեցին փողոցներուն մէջ։ Առջեւէն կ՚երթային աւելի քան 80 նուագախումբեր։ Քաղաքին բնակիչները փողոց թափած էին, մինչ թափօրը կը յառաջանար դէպի վարչապետութեան պաշտօնատունը։ Ներկայ էին նաեւ օտար դեսպանները։ Ցուցարարները բազմաթիւ դրօշակներ ունէին, հետեւեալ արձանագրութիւններով.— « Աւստրիան Աւստրիացիներուն »։ « Աւստրիան ամէն բանէ վեր »։ « Կեցցէ՛ անկախ Աւստրիան »։ « Կեցցէ՛ հայրենասէր բանուորը »։ «Մի՛ դպչիք աւստրիական հայրենիքին »։ « Կեցցէ՛ նախահայրերու ձայնը »։

Թափօրը դէպի կայարան գացած ատեն, այնքան բազմացած էր որ, հարիւր հազարի կը հասնէր։

Կէս օրին ժամադրավայրը հասաւ վարչապետը, կառավարութեան անդամներուն հետ։ Ամէնէն առաջ խօսք առաւ Ստորին Աւստրիոյ կառավարիչը, որ շեշտեց.

— « Ստորին Աւստրիոյ գիւղացիները մէկ մարդու պէս ոտքի ելան ըսելու համար կեռ խաչի դաւաճաններուն (կ՚ակնարկէ հիթլէրականներուն).— «Թոյլ չպիտի տանք որ աւելի յառաջ երթաք »։ Կ՚ուզէինք որ վարչապետ Հիթլէր տեսնէր այս հարիւր հազար Աւստրիացիներու հայրենասիրական խանդավառութիւնը։ Մենք թոյլ չպիտի տանք որ կեռ խաչը ծածանի Աւստրիոյ խորհրդարանին կամ կառավարութեան պալատին վրայ։ Մենք խաղաղասէր ժողովուրդ ենք եւ ոչ թէ պատերազմ կ՚ուզենք, այլ անկախութիւն եւ աշխատանք»։

Յետոյ երկար ճառ մը խօսեցաւ վարչապետը, Պ. Տոլֆուս, պարզելով աւստրօ-գերման վէճին ծալքերը։ Ցիշեց Աւստրիոյ դէմ արտասանուած ատենախօսութիւնները, զէնքերու առաքումը, սարքուած ահաբեկումները եւայլն։ « Կատարեալ հանդարտութեամբ խնդրեցինք գերմանական կառավարութենէն որ վերջ տայ այս վիճակին, բայց յուսախաբ եղանք եւ մեր վերջին փորձն ալ ձախողեցաւ։ Վստահ՝ մեր իրաւունքին վրայ, պիտի շարունակենք կատարել մեր պարտականութիւնը, պիտի կռուինք Աւստրիոյ պատիւին եւ ազատութեան համար։ Մենք գերման ժողովուրդ մըն ենք, բայց գերմանականութիւնը կ՚ըմբռնենք ազգային ընկերվարութենէն (հիթլէրականութիւն) տարբեր ձեւով։ Մենք հակագերմանական կը համարենք որ եւ է ոտնձգութիւն։ Մենք կրնանք մեր հայրենիքին տալ նոր ձեւեր, բայց աւստրիական ձեւեր »։

ՀՐԴԵՀ ՊՈԼՍՈՅ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ երեքշաբթի օր հրդեհի սկզբնաւորութիւն մը տեղի ունեցաւ Պոլսոյ անգլիական դեսպանատան մէկ յարկին մէջ։ Թուրք հրշէջները ծխարգել դիմակներ անցընելով, քանդեցին բռնկած տախտակամածը եւ մարեցին հրդեհը։ Վնասը աննշան է։

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՓՈՐԱԳՐԻՉ ՄԸ

ՍՊԱՆԻՉԸ ՍԻՐԱՀԱՐԱԾ ԷՐ ԶՈՀԻՆ ՔՐՈՋԸ

Ուրբաթ օր Ակադեմի Ժիւլիանի մէջ երիտասարդ հայ նկարիչ մը, Գրիգոր Պետիկեան, սպաննեց փորագրիչ Սարգիս Նալպանտեանը։

Կէս օր էր եւ ակադեմիայէն աշակերտները կարգի կը դնէին իրենց գործերը, երբ վէճ մը ծագեցաւ երկու հայ երիտասարդներուն միջեւ։ Գրիգոր (25 տարեկան) հինգ տարիէ ի վեր կը հետեւի նկարչութեան դասընթացքին, իսկ Սարգիս որ փորագրիչի խանութ մը ունի, հինգ ամիսէ ի վեր։ Վէճը անկարեւոր կ՚երեւար, երբ յանկարծ երկու երիտասարդները իրարու վրայ խոյացան։ Սարգիս փակած էր Գրիգորի կոկորդին եւ կը սպառնար խեղդել։ Գրիգոր սուր գործիք մը առնելով, մխեց Սարգիսի սրտին։ Մահը վայրկենական եղաւ։ Մարդասպանը ձերբակալուելով, յայտարարեց թէ քանի մը տարիէ ի վեր կը ճանչնար Նալպանտեանը։ Շատ լաւ բարեկամներ էին մինչեւ մէկ տարի առաջ, երբ նկարիչը սիրահարեցաւ փորագրիչին քրոջը։ Այս վերջինն ալ իր կարգին կը սիրէր երիտասարդը, բայց եղբայրը հակառակ էր եւ միշտ կը նախատէր Գրիգորը իբրեւ աղքատ եւ անպէտ մարդ։ Բարեկամներ ալ խօսք կը խառնէին երկու երիտասարդներուն միջեւ։ Նոյնիսկ Գրիգորին պատմեր էին թէ Սարգիսը պիտի սպաննէ զինքը։

— Սարգիսը իմ բարեկամս էր, ըսաւ Գրիգոր հարցաքննիչ դատաւորին եւ իր տան մէջ ընդունեց զիս։ Այնտեղ հանդիպեցայ իր քրոջը, Վերժինի (22 տարեկան) եւ սիրեցի։ Ան ալ զիս կը սիրէր։ Բայց Սարգիսը կ՚ըսէր թէ աղքատ եմ եւ չեմ կրնար ամուսնանալ։ «Իսկ եթէ անոր այցելես առանց ամուսնանալու, կ՚անպատուես թէ քոյրս եւ թէ մեր ընտանիքը։ Ես չեմ կրնար հանդուրժել այդպիսի բանի մը»։ Եւ սկսանք առել իրար։ Սարգիս կը սպառնար սպաննել զիս, եթէ չրաժնուէի քրոջմէն։ Քիչ առաջ վրաս յարձակեցաւ սպաննելու մտքով, եւ ես ինքզինքս պաշտպանեցի։

Կը պատմուի թէ՝ հակառակ Սարգիսի արգելքին, Գրիգոր չորեքշաբթի գիշեր տեսնուած է քրոջը հետ։ Սարգիս կատղելով, կը ճամբէ քոյրը, որ կ՚երթայ իր սիրականին կը պատմէ վէճը եւ երկուքը մէկ կ՚որոշեն նշանուիլ եւ ամուսնանալ։ Գրիգոր բացատրութիւն պահանջած ըլլալով Սարգիսէն, վէճը կը յանգի կռիւի։

Գրիգորին բարեկամները կ՚ըսեն թէ շատ պարկեշտ եւ արի տղայ մըն է, թէեւ աղքատ։ Բարերար մը կը հոգար իր դպրոցին ծախքը։ Նալպանտեան ալ պարկեշտ երիտասարդ մըն էր եւ քիչ շատ բարեկեցիկ, քիչ մը դաժան, բայց չիտակ։ Երկուքն ալ Թուրքիայէն եկած են։ (Գրիգոր ծնած է Էնկիւրի եւ հինգ վեց տարի առաջ Փարիզ եկած՝ Սուրիայէն)։

Պալքանեան նոր Խորհրդաժողով

Յունաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարները փետրուար 2ին հաւաքուեցան Պելկրատի մէջ, խորհրդակցելու համար Պալքանեան ուխտի մասին։ Այս առթիւ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը մասնաւոր ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Աղեքսանդր թագաւորին կողմէ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս ունկնդրութեան։ Լուրջ յոյսեր դրուած են թագաւորին միջամտութեան վրայ, ի նպաստ Պալքանեան ուխտին իրականացման։ Այժմ բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է բանակցութեանց վրայ եւ մամուլը, որ մինչեւ հիմա վերապահ էր, լայնօրէն կը զբաղի մէջտեղ դրուած հարցերով։ « Փրավտա » խմբագրականով մը կը շեշտէ թէ ծրագրուած ուխտը լաւագոյն գրաւականն է պալքանեան ժողովուրդներու անկախութեան համար եւ բաց կը մնայ բոլոր պալքանեան երկիրներուն համար, մէջն ըլլալով Ալպանիան եւ Պուլկարիան։ Այս ուխտը չափազանց կարեւոր կը նկատուի ոչ միայն Պալքանեան պետութեանց, այլեւ Եւրոպայի համար, որովհետեւ ճամբան կը հարթէ միջազգային նոր գործակցութեանց համար։

⁂ Վէնիզէլոս թելադրած է ելք մը գտնել, որպէսզի Պուլկարիան ալ մասնակցի ուխտին։ Պուլկարիոյ վարչապետը այս մասին զեկոյց մը տուաւ խորհրդարանի արտաքին գործերու յանձնաժողովին։ Այս առթիւ յայտարարեց թէ Պուլկարիա չի կրնար Նէօյիի նոր դաշնագիր մը ստորագրել, եւ թէ բոլոր կուսակցութիւնները համաձայն են կառավարութեան բռնած ընթացքին։

Թղթատարական համագումար Գահիրէի մէջ

Փետրուար 1ին Գահիրէի մէջ բացուեցաւ միջազգային թղթատարական համագումարը։ Ֆուատ թագաւորը հիւանդ ըլլալով, փոխանորդաբար նախագահեց գահաժառանգը։ Համագումարին կը մասնակցին 70 պետութիւններ։ Օրակարգը այնքան խճողուած է որ, ժողովը առնուազն հինգշաբթի պիտի տեւէ։

Սթավիսքիի գործին քննութիւնը Փարիզ պիտի փոխադրուի

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Սթավիսքիի գործին ամբողջ թղթածրարը պիտի փոխադրուի Փարիզ, քննուելու համար Սէնի ընդհ. դատախազութեան կողմէ։

Առաջին անգամ Փոյի դատախազութիւնը զգացուցած էր այս անհրաժեշտութիւնը։ Այս առթիւ Սէնի ընդհ. դատախազութիւնը խորհրդակցեցաւ դատական նախարարին հետ, եւ համաձայնութիւն գոյացաւ թէ կարելի չէ գործը ամբողջովին լուսաբանել Պայոնի մէջ։

Մինչ այս մինչ այն, քննութիւնները կը շարունակուին ամէն կողմ։

Երեքշաբթի օր պաշտօնապէս երեսփ. ժողովին պիտի ներկայացուի քննիչ յանձնաժողով մը կազմելու առաջարկը։ Անդամները պիտի ընտրուին բոլոր խմբակցութիւններէն, հինգ օրուան մէջ։

Երէկ նախարարական խորհուրդը քննեց վարչական փոփոխութեանց խնդիրը, որուն վերջնական ծրագիրը պատրաստ պիտի ըլլայ երեքշաբթի օր։ Կ՚ըսուի թէ շատերու կարգին պատիժի պիտի ենթարկուին ներքին գործերու նախարարութեան մէկ բարձր պաշտօնատարը եւ երկու դատաւորներ։ Միեւնոյն ատեն, պիտի առաջարկուի խորհրդարանական ազատութենէ զրկել հինգ երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ-ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Երրորդ եւ վերջին մաս)

*Խուսափիլ գրգռիչ, ազգայնամոլ քաղաքականութենէ ամէն տեղ, մասնաւորապէս Կովկասի մէջ, ուր համախմբուած է շուրջ երկու միլիոն հայութիւն, Ռուսահայ եւ Թրքահայ ի մի ձուլուած: Խուսափիլ՝ տիգրանեան գոռոզ ու վէս ժեսթերէ**), որոնք քիչ դեր չունեցան մեր անցեալ ձախորդութիւններու մէջ, պահպանե՛լ չափի զգացումը, երբ կը պանծացնենք մեր ցեղն ու ցեղային արժէքները յաչս դրացիներու:*

*Մեծ են, անշուշտ, այդ արժէքները: Արար աշխարհ գիտէ, որ մենք ընդունակ եւ յառաջադէմ ժողովուրդ մըն ենք: Հայոց պատմութիւնը,— մասնաւորապէս նորագոյնը — շատ ունի գեղեցիկ էջեր, որոնցմով տեղիք ունինք հպարտանալու: Հայ մշակոյթը, հայ ազատագրական շարժումը իրենց դարաւոր հոլովոյթին մէջ ունին դրուագներ՝ նոյնքան յուզիչ ու հմայիչ, որքան տխուր, ողբերգական: Անվիճելի են հայ տարրի կարողութիւնները նաեւ առեւտուրի ու ճարտարարուեստի մէջ***):

Պէտք չէ, հարկաւ, թերագնահատել մեր ազգային արժէքները, բայց նաեւ պէտք չէ չափազանցել, գինովնալ անոնցմով, երբ ամէն օր կսկիծով կ'անդրադառնանք հայ իրականութեան պղտոր ու տաղտալուծող հոսանքներուն, կը տեսնենք ամէն օր վհատեցուցիչ, սեւ բիծերը հայ կեանքի քարտէսին վրայ...

×

Ըսինք այս հակիրճ տեսութեան ընթացքին, որ ծայրայեղ ազգայնականութեան հոսանքը իր ողբերգական ֆաշական կարգերով չի կրնար յաղթանակել Եւրոպայի ու Ամերիկայի մեծ, դեմոկրատ պետութիւններու մէջ — եւ անոր յաղթանակը որոշ տեղերում ժամանակաւոր երեւոյթ է միայն: (Իրօք դիկտատուրական կարգ ու սարքի այլ եւ այլ ձեւերը հաստատուեր են միայն այն երկիրներու մէջ, որոնք երբեք չեն վայելեր քիչ թէ շատ տեւականօրէն ճշմարիտ սահմանադրութեան ու ժողովրդապետութեան բարիքները: Ատոնք են՝ Թուրքիա, Հունգարիա (մասամբ Աւստրիա), Եուկոսլավիա, Իտալիա, Գերմանիա,— տարաբախտաբար նաեւ Ռուսաստան): Դժուար է երեւակայել, որ ֆաշիզմը, միահեծան դիկտատորութիւնը, անձնական իշխանութեան ռէժիմը օր մը տիրէ Փարիզի, Լոնտոնի, Ուաշինկթընի կամ Բեռնի, Բրիւքսէլի, Լա Հէյի ու նոյն իսկ սկանդինաւեան մայրաքաղաքներուն մէջ: Որքան ալ ֆաշիստ, արքայական, ռազմատէր տարրերը աղմկեն հրապարակը, դեմոկրատիզմի, ազգերու համերաշխութեան, միջազգայնութեան *գաղափարն է որ վաղ թէ ուշ պիտի իշխէ տիրականօրէն եւ ամենուրեք: Ան կրնայ երբեմն նահանջել, մթագնիլ, բայց միայն ժամանակաւորապէս: Ժողովուրդները անբան նախիր չեն, որ անվերջ տոկան մտրակի հարուածներուն, տնտեսական տագնապներուն, անօթութեան ու թշուառութեան: Աշխատաւոր զանգուածները չպիտի հանդուրժեն այդքան չարիքի եւ անոնց շարժումը նոր թափ մը կ'առնէ աղաղակող տարկանոնութիւններէն: Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ — այսօր տագնապի մէջ — վաղը նորէն պիտի ամրապնդուի ու հետզհետէ կատարելագործուի: Կռիւը ազգերու միջեւ չի կրնար յաւերժանալ, առանց ամբողջ քաղաքակրթութիւնը կործանելու:*

*Միջազգայնականութիւնը հրամայական պահանջ է բոլոր ազգերու համար****) *: Անոնք չեն կրնար ապրիլ մեկուսացած եւ հարկադրուած են մօտենալ իրարու, իւրաքանչիւրը պէտք ունի միւսներուն: Կայ փոխադարձ ու սերտ կախում ազգերու միջեւ, որ կ'արտայայտուի ֆրանսերէն մէկ բառով* —interdépendance: *Քանի՛ քանի միջազգային հաստատութիւններ շատոնց արդէն գոյութիւն ունին եւ միշտ նորերը կը ստեղծուին: Փոստ - հեռագրական, առեւտրա - արդիւնաբերական, բանկային, երկաթուղային, նաւային ու այլ գործառնութիւններ, արհեստակցական միութիւններ, խաղաղասիրական, գիտական ու այլ ընկերութիւններ եւ պարբերական համագումարներ, միջազգային Կարմիր Խաչ, միացեալ ձեռնարկներ եւ փոխադարձ աջակցութիւն ընդհանուր վտանգներու դէմ,— սովի, երկրաշարժի, համաճարակ հիւանդութիւններու եւ այլ աւերիչ պատուհասներու...*

Ո՞վ կարող է ըսել, թէ օր մըն ալ, ոչ հեռու ապագային չպիտի իրականանայ Համեւրոպական Դաշնակցութիւնը (Paneurope) *որու գաղափարը Արիստիտ Բրիան մահէն քիչ առաջ դրաւ Ազգաժողովի սեղանին վրայ: Իսկ անդին հեռուն - դաշտանկարը աւելի ընդարձակ եւ հոյակապ համամարդկային փէտէրասիոնին...*

×

Միջազգայնութեան կատարեալ յաղթանակը կը նշանակէ՞ արդեօք ազգերու անհետացումը... Ամենեւին: Հակառակ բոլշեւիկեան աշխարհաքաղաքացիական երազներուն, ազգերը պիտի շարունակեն գոյութիւն ունենալ անգամ հեռաւոր ընկերային հաւասարութեան կարգերուն մէջ: Անոնք կուգան դարերու խոր գիշերէն, որպէս ծնունդ երկարատեւ ու դժուարին երկունքներու եւ դիւրութեամբ չպիտի իջնեն պատմութեան բեմէն: Երկու հիմնական մղիչներ ընթացք կուտան համաշխարհային էւոլիւսիոնին: Մէկ կողմէ՝ նոր - նոր ազգեր կը ծնին հեռու պատմական ժողովուրդներու ցեղային խմորումներէն եւ իւրաքանչիւրը բուռն նախանձախնդրութեամբ կը շեշտէ իր դիրքը եւ ուրոյն պատկերը արեգակի տակ (տեսակ մը ապակեդրոնացում), *միւս կողմէ փոքր ազգերը կը ձգտին համախմբուիլ մեծ ազգային զանգուածներու շուրջ եւ այդպիսով կը կատարուի* կեդրոնացման *գործողութիւն մը: Ձգողական* եւ վանողական ուժերը, *որ յատուկ են նաեւ անշունչ տիեզերքին, կը գործեն այստեղ ալ, մարդկային համայնքներու ծոցին մէջ. կը գործեն ոչ իբրեւ անհաշտ, քանդիչ հակոտնեաներ, այլ իբրեւ փոխադարձաբար լրացնող, ստեղծագործ ազդակներ, երկուքն ալ անհրաժեշտ մարդկութեան համար: Ո՛չ, ազգերը չպիտի ձուլուին անհետանան եւ ցանկալի չէ, որ անհետանան: Անոնք իրենց առանձնայատկութիւններով, ուրոյն հանճարով ու մշակոյթով կը հարստացնեն մարդկային ցեղը եւ կուտան անոր գեղեցիկ այլազանութիւն:*

Թողէ՛ք որ յիշեմ Խրիմեան Հայրիկի մէկ խօսքը: Օր մը այդ զարմանալի ինքնուսը, որ համալսարան ու անգամ միջնակարգ դպրոց չէր տեսեր, հայեցուս խառն հասարակութեան առջեւ կը խօսէր մարդկութեան ու ազգերու շուրջը եւ ծաղկեփունջ մը ցուցադրելով, հետեւեալն ըսաւ.

— Մարդկութիւնը նման է այս ծաղկեփունջին: Տեսէք այս գոյնզգոյն ծաղիկները, վարդը, մեխակը, շուշանը, նունուֆարը եւն., իւրաքանչիւրը իր առանձին անուշահոտութեամբ եւ գեղեցկութեամբ եւ ամբողջը կը կազմէ մէկ հմայիչ ներդաշնակութիւն: Ազգերը իրենց առանձնայատկութիւններով նման են ասոնց: Վերցուցէք այս փունջէն քանի մը ծաղիկ եւ փունջի անուշահոտ բուրմունքը պիտի թուլնայ, նուազի: Նմանապէս կը նուազի, կ'աղքատանայ մարդկութիւնը, եթէ պակսին քանի մը ազգեր:

Կ'եզրափակեմ: « Ազգայնականութի՞ւն թէ միջազգայնականութիւն»— *այսպէս գրած է Հայ Ուսանողական Միութիւնը իր յայտարարութեան մէջ: Կը կարծեմ թէ սխալ ձեւով մը դրուած է հարցը: Ընթերցողը այնպէս կարող է տպաւորուիլ, որ իբր թէ երկու գաղափարները* անհաշտելի հակոտնեաներ են (incompatibles) *եւ ես ու իմ ընկեր Սէրէնկիւլեան եկած ենք հոս, այս պատկառելի բազմութեան առջեւ ըմբշամարտելու երկու հակասական թէզերու շուրջը, — ես՝ իբրեւ պաշտպան միայն ու միայն միջազգայնականութեան եւ Սէրէնկիւլեան՝ իբրեւ ջատագով միայն ու միայն ազգայնականութեան: Իրականին մէջ այդ երկու հասկացողութիւնները բնաւ հակոտնեայ չեն, եթէ ըմբռնենք իմ ձեւակերպած իմաստով: Գաղափարի իմ հազարաւոր ընկերներուս հետ ես ալ ջերմօրէն ազգայնական եմ, բայց ոչ* շովէն, *միջազգայնական եմ, բայց ոչ ապազգային,* կոսմոպոլիտ, *պարապ, անգոյն աշխարհաքաղաքացի, որու հայրենիքը ողջ աշխարհն է, կամ թէ ամէն տեղ, ուր իր շահը կայ* — ubi bene ibi patria ... *Շապիկը մօտ է սեփական մարմնին եւ իւրաքանչիւրը կոչուած է ամէնէն առաջ իր հայրենիքին ծառայելու...*

Ջինջ, առողջ հայրենասիրութիւնը որ եռանդագին պաշտպան կը կանգնի հարազատ ազգի, արդար, նուիրական իրաւունքներուն, երբեք չի հակասեր ջինջ, առողջ միջազգայնականութեան, որ կը թելադրէ հայրենասէրին յարգել նաեւ ուրիշ ազգերու նոյնքան արդար իրաւունքները:

Այդպէս կ'ըմբռնէ մեր առջեւ դրուած խնդիրները ողջ յառաջադէմ մարդկութիւնը: Բնաւ չի հակասեր ազգայնականութեան՝ նաեւ ժամանակակից ընկերվարութիւնը (խօսքը համայնավարութեան մասին չէ, որ այդ շարժման այլասերած ձեւն է): Ժօրէս, որ մեծագոյն ընկերվարական էր այս երկրին, նաեւ մեծ Ֆրանսացի հայրենասէր մըն էր, որու ստուերը այսօր փարոսի պէս կ'առաջնորդէ գաղափարական երիտասարդութիւնը: Ազգային եւ միջազգային — *երկուքը փոխադարձ լրացուցիչներ են, կը կազմեն ոչ թէ հակադրութիւն, այլ համադրութիւն:* Ոչ antithèse, *այլ* synthèse:

Անհաշտ ըմբիշներ չեն, ուրեմն, ձեր երկու բանախօսները: Կրնան տարբերիլ երկրորդական խնդիրներուն շուրջ, բայց էականին մէջ պիտի հաշտուին: Երկուքն ալ մոլեռանդ զինուորներ ազգային դատի: Թողէ՛ք, որ այս իմ վերջաբանին մէջ նորէն շեշտեմ այդ: Չենք կարող ըսել կարգ մը ապազգայնացած Հայերու պէս, թէ «Հայ ժողովուրդը այլ եւս ո եւ է պահանջ մը չունի Թուրքիայէն»: Ունի՛ պահանջներ ... *Ահաւոր դատ մը՝ սրբագործուած մէկ միլիոն նահատակներու արիւնով: Ունինք պահանջներ նաեւ միւս, կարմիր հակառակորդներէն, որոնց դէմ չենք մղեր զէնքի կռիւ, բայց եւ չենք մոռնար, որ անոնք Թուրքին հետ միացած բռնագրաւեցին կովկասեան Հայաստանն եւս, յօշոտեցին զայն, առատ – առատ բաժիններ տուին Թուրքին, Թաթարին ու այլ դրացիներուն եւ մնացորդը — ողորմելի կմախք մը — դարձուցին զնդան մէկ միլիոն շղթայակապ հայ գերիներուն...*

Դատե՛ր ունի հայ ժողովուրդը եւ որքան ատեն որ անոնք չեն լուծուիր, Հայութեան մեծ զանգուածը այնտեղ, երկրին մէջ եւ այստեղ, գաղթաշխարհում զանգատներ պիտի հնչեցնէ անդադար, ատամնե՛րը պիտի կճրտէ շարունակ եւ պիտի մնայ միշտ ըմբոստ ու պահանջող:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

*) Մեծն Տիգրան արհամարհեց իր դէմ արշաւող Հռոմի լեգէոնները եւ խորտակուեցաւ Լուկուլլոսի հարուածներուն տակ, որմէ յետոյ Հայաստանը այլ եւս երբեք չկրցաւ շտկել իրանը եւ գլուխը բարձրացնել որպէս անկախ ու ազդեցիկ պետութիւն...

**) Բաւ է յիշատակել, որ պատերազմէն առաջ փոքրաթիւ հայ տարրը, ընդամէնը մէկուկէս միլիոն, առաջնակարգ ոյժ մըն էր 10 միլիոն բնակչութիւն ունեցող Կովկասի մէջ՝ տնտեսականհրապարակին վրայ: Եւ նոյնպիսի առաջնակարգ ազդակ մըն էր փոքրաթիւ թրքահայութիւնը օսմանեան լայնածաւալ կայսրութեան մէջ, գրեթէ բոլոր ասպարէզներում:

***) Իր լիակատար իմաստով ան կրնայ միայն իրականանալ գալոց ընկերվարական կարգերու մէջ, բայց նեղ, սահմանափակ ձեւով ան կ'ընդունուի նաեւ ոչ – ընկերվար նոյն իսկ պահպանողական տարրերուն կողմէ: Բօլդուին մը, օրինակ, համոզուած միջազգայնական է, վասնզի կողմնակից է Ազգերու Դաշնակցութեան, զինաթափութեան, ազգամիջեան խաղաղութեան ու համերաշխութեան:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

ooooo

Քառասներեք տարի անդուլ
Դուն պատնէշը չլքեցիր,
Ու նրշուա՛կ դրօշդ եղաւ
Հայուն անսէր կեանք ու պատւին,
Արդարութեան
Եւ ոտնակոխ իրաւունքին:
Շատ անգամներ դուն գամեցիր
Թըշնամիներդ անարգանքի
Ու պարտութեան
Աղտոտ սիւնին,
Բայց եղաւ որ
Մինակ մընաս
Ու աշխարհն ողջ դաւադրօրէն
Քեզ դէմ ելլէ
Եւ պարտըիս
Առաջին ու վերջին անգամ,
Սակայն, գիտցի՛ր, ո՛վ վրիժածին
Դաշնակցութիւն,
Որ ակամայ այս մէկ հատիկ
Պարտութիւնդ իսկ
Է յաղթանակ,
Դափնեպսա՛կ
Ցանդըգնութեան, մարտընչումի
Ու կորովի,
Զոր ունեցար անհաւասար
Այդ մեծ մարտին մէջ անիրնար:

Դաշնակցութի՛ւն,
Սահմանաքանդ, սահմանա – ա՛նց
Արի հայդուկ,
Դուն խորտակիչ՝ կապանքներու,
Դուն միացեալ ու մըշտանկախ
Հայկաշէնի
Անքընննլի ճարտարապետ,
Դուն հաշուապա՛հ վրէժխնդիր
Եւ հաշուէտ՛ու դըժնդտեսիլ,
Դուն վըրէժի կի՛ց անողոք,
Դուն երկաթեայ արդարութիւն,
Ցասումի՛ շանթ
Ու մեծ երդուալ
Հայրենիքի շըղթայակա՛պ
Ազատութեան:

Դաշնակցութի՛ւն,
Նո՛ր օրերու նորատե՛սիլ
Կարմիր Վարդան,
Որուն երբէ երիվարին
Մ'ըրնանըման սըմբակներուն
Տակ պիտ' փըշրին,
Անզըրօրէն ու ամբընա՛յ,
Բոլոր կարմիր, բոլո՛ր դեղին,
Սեւ ու կանա՛չ
Ձոլիրները բիւրահամար
Վասակներուն:

Դաշնակցութի՛ւն,
Դուն յեղափոխ մըրրիկներու
Եւ շանթերու
Անեղ երկունք,
Դուն ապառաժ կուրծք ու կարկառ
Ընդվզումի,
Դուն մըշտազոռ մարտահրաւէր
Ու մարտընչում անազորոյն,
Դուն երկնասարս ռազմիկներու
Անհուն փաղանգ,
Եւ յաղթանա՛կ երկրադըղորդ,
Դուն հուրիզոն փըշրող սըլացք,
Արծուի թըռիչք, եւ առիւծի
Թափ ու խոյա՛նք,
Ներշընչումի անա՛նց կըրակ:

Դաշնակցութի՛ւն,
Գամփըռ հըսկայ,
Գամբըռ վայրի, գամբը՛ռ վայրագ,
Անագնօրէն հըրատեսիլ
Ու հըրաբա՛ղ,
Շարունակէ քալել հանդարտ
Ու վեհաբար,
Ոչ մէկ հայեացք աջիդ ձախիդ,
Ոչ մէ՛կ մըռունչ
Սա փողոցի քըծնող ու գարշ
Լակոտներուն:
Քոթոթները թո՛ղ խեւէդ
Քոստ դունչով վայրահաչեն
Ու հայհոյեն,
Եւ գայլերը արիւնարբու՝
Հ՜ռու կամ մօտ կանգնած՝ ոռնա՛ն,
Ու թունաւոր ժանիքներով
Ըստուերդ յաղթ
Թող խայծեն ու բըզըքտե՛ն ...
Հոգ չէ, հո՛գ չէ...
Վաղը քո՛ւկդ է...
Բոցանըրման օր մը՝ յանկարծ,
Դուն պիտ' ջարդես ապագայի
Մառախլապատ դըռները կուղպ,
Եւ կըրակէ թաթերուդ մէջ
Պիտ, պատըռե՛ս դըրօշակներ,
Ու պիտ' յաղթե՛ս,
Ու նոր օր պիտ' հըրաշագործե՛ս:

Դաշնակցութի՛ւն,
Դուն անցեալի
Ողբերգութիւնն ապագայի
Դիցերգութեան
Հըրաշազօդող լուսէ՛ պըսակ,
Աժտրհարի
Ու դիւցազնի
Դուն պատմութի՛ւն բոցաբարբառ,
Դուն փիտայի՛ աստուածատիպ,
Շանթէ հիւսուած խարազա՛ն զոռ,
Շըքե՛ղ ապտակ,
Աստուածաշունչ ահաբեկի՛չ,
Դուն մարդ ու հա՛յ
Մըտատիպար,
Ու դիցայի՛ն յեղաշըրջում:

Դաշնակցութի՛ւն,
Գահաժառանգ
Արմէնական հազարավէր
Օրօրոցին՝
Ու Սասունցի յաղթ Դաւիթի
Թո՛ւր – կայծակին:

Դաշնակցութի՛ւն,
Հըզօր պաշտպան, երդուեա՛լ փըրկիչը
Ցեղին անտէր տուն ու տեղին
Եւ պատիւին:

Դաշնակցութի՛ւն,
Օծեա՛լ մարտիկ,
Դըրոհումի պատրա՛ստ բանակ,
Մեռնող – ապրող
Բիւր զոհերու անա՛հ բըռունցք,
Անշեղ հարուած,
Միացո՛ւ զարկ,
Հազա՛ր յարգ քեզ:

ԱՐՏԱՇԷՍ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»ը

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐ

»»» «««

Ո՛չ մէկ ճամբորդութիւն աշխարհի խաղաղութեան պատրանքով կը թողէ որքան այն ճամբորդութիւնը, որ ուղեւորը կը տանի Մարմարա ծովուն նեղուցէն դէպի Տիւրենիական ծովուն ափունքը: Եւ սակայն ...

Յանձնեցի ինքզինքս այս ճամբորդութեան պատրանքներով թմբեցուչ ստուգութեամբ, գոնէ շաբաթ մը ամբողջ ոչինչ լսելու համար քաղաքական կարծր դէպքերուն եւ բոլոր այն մարդոց մասին, որոնց համար խաղաղութիւնը վաղանցիկ հանգրուան մըն է լոկ մարդկութեան յեղաշրջումին մէջ: Շոգենաւի ուղեկիցս ի զուր կը ջանար հաւատացնել ինծի, թէ սա պատկառազդու պարիսպները, որոնց շուրջ դարերով կ'աճէին կոճղեր (ֆակ-թիւս) *ու ձիթենիներ ոստերու շռայլութեամբ, կը պատկանէին այն Բիւզանդիոնին, որ հազարհինգ հարիւր տարիներ ամբողջ կուրծք տուած էր աւազակաբարոյ, արիւնկզակ ժողովուրդներու: Ի զուր կ'երդնուր ինծի, թէ սա քնքուշ պարտէզները, նոճիաճահ, դափնեզարդ ու վարդակարմիր, իրենց կմբեայ տաղաւարներով, վկայ եղած են խեղդամահերու, վատչուէր, անպատրոյն մարտիրոսութիւններու, գեղարաններու,— սա՛ մեներ նոյն – քան բազմաթիւ որքան ծաղիկները նարնջենիներուն եւ եղեւիններուն, որոնք իրենց բուրումնաւէտ հեշ – տանքը սա հին պալատին պատուհաններէն վար կը կախեն աչա դէպի մեզ: Օդը մեղմ էր յոյժ, երկինքը վարդագոյն, շրջակայքը համակ սիրայորդոր, այնպէս որ պալատի գաղափարին հետ կը զուգորդէինք տարփանքի երեւակայութիւններ, զմայլելի գեղեցկութեամբ սիրակամ կիներ, որոնց երդիքին վերեւ յուզումնալից թռթռակներ կը շաղկրատէին եւ մուշ գերահիներ իրենց տիրուհիներուն ակնարկներէն կը կախուէին: Թրթռագին մեղեդիներու տողան մը Մարմարայի յուրթ ու բացիփիկ ջուրերուն սուսաակին վերեւ:*

×

Պատմեցին ինծի, թէ սա բարձունքին վրայ, որ Սամաթիոյի կ'իջնէ եւ Աթ Մէյտան կը կոչուի, հազարաւոր, բիւրաւոր մարդիկ հեղձամահ, գլխատուած, ցմահ տանջանահար եղած են, մարդիկ՝ որոնք ինծի եւ իմ ուղեկիցիս նման հաւատացած էին վայրկեանին խաղաղութեան պատրանքին: Բայց ի՞նչպէս կրնայի հաւատալ այս ամէնուն, քանի որ աչա տակաւին օդը ալու կը թրթռար Սիւլէյմանիէի մինարէներուն միջեւ, եւ դոցցես երկինք ինքնին կը սարսռար խաղաղութեամբ եւ կը մասնակցէր պատրանքիս արբշիռ զմայլումին:

Միոքիս աչքերը փակեցի արիւնահոս պատկերներուն առջեւ, եւ ուրիշ պատկերներ բերի, յիշատակը այն հրճուալին տօնին՝ զոր Աթ Մէյտանին վրայ սարքեց Մուրատ Գ., ի պատիւ իր գեղանի Սուլթանուհիին, Սաֆիէի, եւ ուր հանդիսական թափօրով ինը փիղեր, տասնըեօթը առիւծներ, տասնըինը յովազներ, քսանըերկու ձիեր, քսանըմէկ ուղտեր, չորս ընձուղտներ, ինը համբարուներ, քսանըհինգ բազէներ, տասնըմէկ արագիլներ, ութը կռունկներ եւ ութը բազեր, ամէնքն ալ շաքարէ ձեւացած, միմիյն ու ապշահար ամբոխին առջեւէն խոնարհելով կ'անցնէին: Շաքարի այս լեռները չէին կրնար երբեք հաւատացնել ինծի միեւնոյն մարդոց չարութիւնը: Պատրա՛նք բարութեան:

×

Գիշերէ մը վերջ, ուր կը զարմանայի թէ աստղերը ի՛նչպէս կրնան զգուշանալ, եւ ամեհի կոհեններով չեն յարձակիր իրարու վրայ, թէ ի՛նչպէս Հայկն ու իր արբանեակները անհունին մէջ իրենց մոլորական գնացքին սկիզբէն ի վեր չեն կազիր, եւ ամէն ինչ խոր անդորրութեամբ կ'ընթանայ տիեզերքին մէջ, որ յանչափս լայն ու յարաշարժ է քան մեր փոքրիկ երկիրը,— նախորդ իրիկուան ընկերս դարձեալ իմ քովս գտայ:

«Կը տեսնէ՞ք սա վայրերը հոն», ըսաւ ինծի, «հազարաւոր Ֆրանսացիներ, Անգլիացիներ, Թուրքեր շաղախեցին զանոնք իրենց արիւնով»:

Մատովը ցոյց տուաւ Սէտիւլ Պահրը եւ Թրքական խրամները: Մեր շոգենաւը կը սահէր Տարտանէլի նեղուցէն: Կ'ընթանար ծովափին այն մասէն որ համակ վարդակարմիր կը վառէր նորախայտ արեւէն: Այերքը կը բուրէր դափնեվարդ, թիմ, ուրց, խնկունի: Անտեսանելի արտոյտներ կը թրվռային սիրախանձ՝ եթերին կապոյտին մէջ, զոր չէր վրդովեր ոչ մէկ բազէ, ոչ մէկ ճուռակ: Հանդէպ այս անուշաբոյր երկրամասին, երկնալից թեւաւորներուն, որոնք իրենց կալուածին խաղաղութիւնը կ'օրհնաբանէին, ո՛վ կրնար մտածել թէ մարդիկ հողին փապարներուն մէջ թաղելու չափ անխմար եղած էին:

«Եւ հոս», շարունակեց ուղեկիցս, ձեռքը երկարելով ասիական ափունքին վրայ, «հոս կը տեսնէք Հիսարլըքը, երբեմնի Տրովադան: Սկամանդրոսի եզերքը դէմ առ դէմ, ճակատ յարդարած են երեք հազար տարի առաջ հարիւր հազար պատերազմիկներ, ամէնքն ալ ջարդուփշուր եղած՝ խոցուած ամուսինի մը գործին համար: Պրիամոսի, Հեկտորի, Աքիլլէսի, Տելամոնեան Այասի ոսկրոտին դաշտերուն վրայ փոշիացած են: Բայց իմ նայուածքս հոն կը նշմարէ միմիայն աղջնակ մը, որ թեւերը վեր բարձրացուցած նշան կ'ընէր մեզի, նաեւ քանի մը այծեր, որոնք կ'ոստոստէին զուարթագին այդ արիւնաշաղախ դաշտերուն վրայ: Լեմնոսի եւ Լեսբոսի վրայէն եւ հոկայ հայրենի բարունիներու նման ծովէն ժայթքած կղզեխումբին մօտէն անցնելով հասանք Եգինայի ծովածոցը: Ատտիկէ սարը, հեռաւոր հորիզոնին մշուշին մէջ քօղածածուկ, կարծես առասպելի մը ծոցէն կը ցցուէր, եւ Հիմէթ լեռան մեղուները հոն վերը Ատտիկէի սարալանջին վրայ Աֆրոդիտէի աղաւնիներուն հետ կը զուգաւորուէին:

×

Ահա հիմա կը դառնուինք Ներդաշնակութեան եւ Շնորհքի ծննդավայրին մէջ, ըսի ինքնիրենս, Պրակսիթէլի արուեստանոցին մէջ, Փիդիասի արուեստանոցին մէջ: «Մեր նաւը աչա կ'անցնի Քսերքսէսի ծովամոյն եղած նաւատորմին վրայէն», ընդմիջեց ուղեկիցս իմ երեւակայութիւնս: «Այս վայրին մէջ տեղի ունեցաւ Սալամինի ճակատամարտը, ուր Թեմիստոկլէսի նաւերը Պարսից թագաւորին ութը հարիւր նաւերուն վրայ յարձակելով կրակի տուին զանոնք եւ ընկղմեցին»:

Մտանք Պիրէոսի նաւահանգիստը: Առոյգ ու կայտառ կը շառաչէր ծովը փոքրիկ ալիքներով եւ կը ծեծէր կողերը մեր նաւուն: Հազիւ ցամաք ելած էինք Աթէնք յառաջանալու համար, աչա խումբ մը մարդիկ հանդիպեցան մեզի, որոնք հակառակ առաւօտեան ժամուն կը թուէին գինովաւոր պարահանդէսի մը երթալ: Կարճ ծիրանի ներքնազգեստներով, նրբահիւս մեծ բարկուններով, սպիտակ սռնակալներով, կարմիր կօշիկներով, երփներանգ ժապաւէններ կը սքօղէին իրենց մարմնին զանազան կողմերը: Իրենց օրուքներէն եւ լուրջ կեցուածքէն միայն հասկցայ թէ այս ... պարահանդէսը այր չէին:

«Փառաւո՛ր երկիր», աղաղակեցի, «ի՛նչ թատերավայել հանդերձանք, ո՛րքան կը զբօսնուն հոս»:

«Կը սխալիք» շշնջեց ուղեկիցս ականջիս, «ասոնք պարահանդէսի դերասաններ չեն, այլ վտանգաւոր գունդ մըն են մարտիկներու, որոնք կը կոչուին «Էվզօն», եւ իրենց շքազգեստին տակ առիւծի սիրտ կը բաբախէ»:

«Ալ կը բաւէ Թո՛ւրքը, Յո՛յնը, Ջա՛ղը, հրդե՛հը, առիւծանման սի՛րտը» ըսի ինքնիրենս, երբ յաջորդ օրը կրկին դարձանք Տիւրենեան ծովը: Նաւակամուրջէն վար նայեցայ, Մեսինայի նեղուցին մօտ գիտեցի շատ մը կղզիներ, որոնք բաց ծովուն գիրկէն կը ցատկէին վեր, կարծես ըմբոշխնելով կեանքին խաղաղութիւնը: «Ա՛հ, ո՛րքան գեղեցիկ կ'ըլլայ երբ մարդ իր կեանքը անցընէ այս խաղաղաւէտ վայրերուն մէջ», կը կրկնէի հեծեծագին: — «Դժբա՛խտ մարդ, չես գիտեր ի՛նչ կը խօսիս», հեծեց անխուսափելի ուղեկիցս, «անոնք Լիպարեան կղզիներն են, քիպապարտներու կայա՛ն...»:

ՄՕՐԻՍ ՊԵՏԷԼ

ԲԱՐԱԽՈՒՄԸ

Բոլըներ կը տրոփեն ժամը սիրտիս արիւնին մէջ: Տեւ եւ գիշեր կը հնչեն, եւ իբրեւ դէտ աշտարակի կ'աղաղակեն, « Հաւատարի՞մ ես դուն քեզի: Խորապէս կապուած կը զգամ ինքզինքդ յաւիտենական իրերուն: Տե՛ս, ի՛նչպէս շուրջանակի վէրքերը մէջ կ'այրի կը մրկի ամենօրեայ կեանքը՝ կիրքերով բորբոք: Հասա՞ր նպատակիդ, գտա՞ր ճամբան: »

Եթէ ո՛չ տակաւին, օ՛ն ուրեմն, մինչ դուրսը աշխարհին մէջ տանջանքի վայրագ ճիչը կ'ոռնայ, պէտք է մերթ խոյս տաս ժամանակէն, առանձնանաս միտքիդ խորանին մէջ լուռ, ու մեղմ տրամախօսես արիւնիդ հետ, ուշադիր յաւիտենականութեան տրոփիւնին:

Սպասող մը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԴԵՂԱԳՈՐԾԻՆ ԿԻՆԸ

(Ռուսական գրականութիւն)

ooooo

Խոր քունի մէջ էր փոքրիկ քաղաքը: Ձայն ծպտուն չկար: Հեռո՜ւն, քաղաքէն դուրս, մէկ քանի ոտնաձայնէ ու շան հաջոցէ զատ ոչինչ կը լսուէր: Ցայգալոյս էր: Ամէն կողմ, ամէն բան քունի մէջ էր դեռ: Միայն դեղագործ Չերնոմորտիքի կինը արթուն էր: Երեք անգամ պառկեցաւ, բայց զարմանալի՛, չկրցաւ քնանալ:

Գիշերնոցով նստած էր պատուհանին առջեւ եւ փողոց կը նայէր: Սրտնեղած էր: Սենեակը նեղ կուգար, կը ջղայնանար: Լա՛ լը կուգար: Ինչո՞ւ: Ինքն ալ չէր գիտեր:

Քիչ մը անդին կը խռկար ամուսինը՝ կռնակը դարձուցած: Թնդանօթն անգամ չէր կրնար զինքը արթնցնել:

Դեղագործին կինը ճամբուն ծայրը ստուերներ տեսաւ: Ստուերները մօտեցան: Մոյկի խթաններու ձայներ լսուեցան:

Դեղագործին կինը «սպաներ ըլլալու են», մտածեց:

Քիչ յետոյ, թեւ թեւի երկու սպաներ երեւցան: Մէկը պատուհաններուն նայեցաւ:

— Դեղ կը հոտի... Այո՛, ահա դեղարան մը ... այո՛, այո՛ անցեալներ դեղ առի ասկէ... Ուղղի դէմքով դեղագործ մըն է... Մարդուկը կըզա՛կ մը ունի, կզա՛կ մը ունի որ... էշու կզակ, պարզապէս...

— Այո՛, բայց գեղեցիկ կտոր է կինը՝ Օպթիւսովը...

— Տեսայ: Շատ հաւնեցայ... Այդ կինը կը սիրէ՞ արդեօք իշու կզակով այդ մարդը:

— Ո՛չ, չի սիրեր, կը խորհիմ... Գեղեցիկ կինը հիմա մշիկ մշիկ կը քնանայ...

— Եկուր՝ մտնենք ...բան մը կ'առնենք, թերեւս կինն ալ կը տեսնենք:

— Կէս գիշերո՞վ ...

— Ի՞նչ անպատեհութիւն կայ. դեղարանը գիշերն ալ բաց է:

— Մտնենք, ուրեմն:

Դեղագործին կինը լսեց դրան զանգը: Նայեցաւ խռկացող ամուսնոյն: Ժպտեցաւ: Հագաւ շրջազգեստն ու մուճակները: Վար իջաւ: Ջղայնութիւնը անցած էր, սիրտը լայնցած ու լացը անհետացած: Վառեց լամբարը եւ բացաւ դուռը:

Երկու սպաները ներս մտան:

Դեղագործին կինը, կուրծքը բռնելով, հարցուց.

— Ի՞նչ կ'ուզէք:

— Տասնըհինգ կոպէկի անանուխի շաքար տուէք:

Դեղագործին կինը շիշ մը բացաւ՝ դանդաղ դանդաղ շաքարը կշռեց: Սպաներէն մին ըսաւ.

— Առաջին անգամ է որ դեղագործութիւն ընող կին մը կը տեսնեմ:

Կինը ժպտեցաւ ու պատասխանեց.

— Ամուսնոյս կ'օգնեմ:

— Այդպէ՛ս... ազուոր դեղարան ունիք... չէ՞ք վախնար հոս թոյներուն մէջ ապրելէ:

Դեղագործին կինը շաքարը փաթթեց ու սպային երկարեց:

Կէս րոպէ լռութիւն տիրեց:

Երկու սպաները իրարու նայեցան, դէպի դուռը ուղղուեցան, յետոյ կրկին ետ եկան:

— Ինծի ալ տասը կոպէկի ֆարպոնաք տուէք:

Կինը, նորէն դանդաղ դանդաղ, շիշի մը մօտեցաւ:

Սպաներէն մին ըսաւ.

— Հոս, ի՞նչպէս ըսեմ ... խմելիք որ եւ է բան չկա՞յ ... օրինակ, կազէօզ.

— Կա՛յ:

— Պրաւօ՜ ... դուք ոչ թէ կին, այլ հրեշտա՛կ էք...

Կինը ֆարպօնաքը փաթթեց ու վեր ելաւ: Սպաներէն մին ըսաւ միւսին.

— Հասուն պտուղի կը նմանի ... Մատերս կզզին սանկ անանաս չկայ ... կը լսե՞ս մարդուկին խռկալը ... պատուարժան դեղագործը կը ննջէ՜...

Քիչ յետոյ կինը եկաւ: Ձեռքը շիշեր ու գաւաթներ ունէր:

Սպաներէն մին.

— Կամաց ըրէք, ըսաւ, պիտի արթնցնէք ձեր ամուսինը:

— Թող արթննայ ... ի՞նչ կ'ըլլայ ...

— Անհանգիստ կ'ըլլայ ... Ան հիմա ձեզ կ'երազէ ... Ձեր կենա՛ցը ...

Միւս սպան.

— Ամուսինները միշտ կը նեղեն մարդուս սիրտը ... Աւելի լաւ է որ չարթննայ ... Ահ, եթէ այս կազէօզներուն հետ քիչ մըն ալ գինի ըլլար...

Կինը ժպտեցաւ.

— Ի՞նչ կ'ըսէք:

— Հրաշալի բան կ'ըլլար ... Մե՛ղք որ դեղարաններուն մէջ գինի չի գտնուիր:

— Կը գտնո՛ւի:

— Տուէք, ուրեմն:

— Ո՞րքան:

— Շիշ մը բացէք ու բերէք, տեսնենք:

Սպաները նստան, գլխարկները հանեցին եւ սկսան խմել կարմիր գինին:

— Եթէ դուք չըլլաք մեր դէմը, անկարելի է խմել այս գինին ... Դուք գեղեցիկ կին մըն էք. երազիս մէջ ձեր ձեռքը կը համբուրեմ յաճախ:

— Շատ բան կուտայի՝ իրապէ՛ս համբուրելու համար:

Կինը լրջացուց դէմքը. կարմրեցաւ.

— Լռեցէ՛ք...

— Ի՜նչ գեղեցիկ աչքեր ունիք ... կա՛յծ, կա՛յծ ... կեցցէ՛ք, նուաճեցիք մեզ ...

Քիչ յետոյ, կինը սկսաւ խնդալ՝ խօսիլ, զրուցել ու զուարճանալ: Գինի խմեց նոյն իսկ:

— Յաճախ բանակեցէք հոս, ըսաւ: Դուք ալ չըլլաք՝ մարդ կը մեռնի սրտի նեղութենէն:

— Իրաւունք ունիք ... Ձեզի նման անանաս մը միս մինակ ի՞նչ ընէ հոս. երջանիկ եմ ծանօթանալուս համար ... ի՞նչ է մեր պարտքը:

Կինը աչքերը ուղղեց առաստաղին ու մտածեց.

— Տասը րուպլի եւ ութը կոպէկ, ըսաւ:

Սպաներէն մին դրամապանակը հանեց, վճարեց ու կնոջը ձեռքը համբուրեց:

— Ձեր ամուսինը կը քնանայ...

— Չխօսինք այդ մասին ...

— Մարդ պէտք է գիտնայ երիտասարդութեան յարգը:

Սպաները երկար բարակ առաջարկներ ըրին, եւ, ի վերջոյ, համբուրելով կնոջ ձեռքը, մեկնեցան:

Դեղագործին կինը վեր ելաւ ու կրկին նստաւ պատուհանին առջեւ: Սպաները, քիչ մը քալելէ վերջ, սկսան խօսակցիլ: Կնոջ սիրտը կը տրոփէր: Սպաներէն մին ետ դարձաւ եւ դուռը զարկաւ:

Դեղագործը ընդոստ արթնցաւ:

— Ո՞վ է այս ատեն ...

Ելաւ, մուճակները հագաւ եւ, կէս քուն՝ կէս արթուն, վար իջաւ:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց:

Սպան կակազեց.

— Տասնըհինգ կոպէկի անանուխի շաքար տուր:

Դեղագործը, քրթմնջելով ու յօրանջելով, տուաւ շաքարը:

Տաս վայրկեան վերջ, դեղագործին կինը տեսաւ սպային հեռանալը: Սպան քիչ մը յառաջացաւ, եւ, յետոյ զայրոյթով գետին նետեց շաքարները:

Իսկ կինը, տեսնելով որ ամուսինը կրկին կը պառկի, մրմնջեց.

— Ի՜նչ դժբախտ կին եմ...

Ու սկսաւ լալ:

Դեղագործը կռնակը դարձուց, վերմակը գլխուն քաշեց ու ըսաւ.

— Տասնըհինգ կոպէկ մոռցայ վարը, դրամարկղը դիր, չմոռնա՛ս...

Ա. ՉԵԽՈՎ

Թարգմ. ՍՈՍՆԱՑ ՏՂԱՆ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

(Ե. Քոչար, 29 յունուար 6 փետր.)

oooo

ԽՄԲ.— Հնարաւորութիւն չունենալով այսօր իսկ ամբողջովին հրատարակելու մեր աշխատակցին՝ Տիկին Լասի ընդարձակ յօդուածը, կը քաղենք միայն հատուած մը այն մասէն որ անմիջական կապ ունի Պ. Ե. Քոչարի նկարահանդէսին հետ: Բուն յօդուածը՝ ուրիշ առիթով.—

Երուանդ Քոչարը առաջին անգամ չէ որ ցուցադրում է եւ սակայն այս անգամ նա հանդէս է գալիս իր ամբողջ թափով:

Ցուցահանդէսը (Galerie Vignon) կատարեալ պատկերն է տալիս նկարիչի բոլոր գործերի: Այդ գործերը կարելի է բաժանել — հինգ խմբերի (բաժանումը կամայական է): Առաջին՝ հին գործերի շրջան, ուր արուեստագէտը աշխատում է հին վարպետների շունչով ոգորուած: Շատ չեն այդ կտաւները, բայց ինչ որ ցուցադրուած է, ցոյց է տալիս նկարիչի վարպետութեան չափը, որ պատիւ կարող է բերել որեւ է արուեստագէտի:

Երկրորդ շրջան, դա այսպէս կոչուած մոխրագոյն շրջանն է, որտեղ ըստ իս, Քոչարը այլ եւս հանդէս է գալիս իբրեւ կատարելութեան հասած արուեստագէտ եւ այդ շրջանը, իմ կարծիքով նկարիչի ամենալաւ շրջանն է.— մեծ կտաւներ, ուժեղ վրձին, խառնուածքի թափ ու վերին աստիճանի ինքնատիպ: Այստեղ Քոչարը արդէն իսկ իր ժամանակաշրջանի ծնունդն է ձեռք ձեռքի քայլող մեծ վարպետների հետ, նրանց նոր ըմբռնումներին համախոհ ու թէեւ տարբեր ճանապարհով եւ ինչպէս ասացի ինքնատիպ իր տաղանդով, գալիս է նոյն խօսքը ասելու նոր արուեստին: Այդ շրջանի գործերը մէկը միւսէն գեղեցիկ եւ ուժեղ են.— «Ղազարոսի Յարութիւնը», «Մի մարդու նկար», «Վերածնունդ», «Օհան Կարօ» եւ ուրիշներ:

Երրորդ շրջանը պէտք է համարել այն գործերը, ուր, ինչպէս եւ նախորդ շրջանի մէջ, նկարչի réalismeն է ժխտումը եւ ուր մերկութիւնն է, կինն է որ մէջտեղ կուգայ: Եւ սակայն ոչ մերկութիւնն եւ ոչ մարդը Քոչարի համար նպատակ չեն, այլ միջոց միայն, գոյների սքանչելի խաղի, վրձինի վարպետ շարժումների միջոցով տալու մի տեսակ հոգեկան երաժշտութիւն, ռիթմ, որ հեռու է կիրք կոչուելուց, որ ինչ որ միսթիք մի բան ունի իր մէջ: Իր գոյները այս շրջանին — վառ ու բոնկած — կանաչ ու կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն:

Peinture dans l'espace — այսպէս են կոչւում այն գործերը ուր նկարիչը կարծես, մտածելով եւ զգալով իբր արձանագործ, նկարը շրջանակից առատելու ու միջոցին մէջ կանգնեցնելու ցանկութիւնն է որ կը յայտնաբերէ:

Նախապէս փայտէ էին այս գործերը, յետագայում մետաղի փոխուեցան — ամրացած գեղեցիկ պատուանդանների վրայ: Նոյն տիպի կտաւներ էլ կան ցուցադրուած ու այս ձեւի գործերի մէջ արուեստագէտը հանդէս է գալիս իր երազային աշխարհով: Այս գործերի ամէն մէկը մի-մի տեսիլներ լինեն կարծես, դուրս թռած մարդկայինհոգու թաքթաքուրխորքերից ուր գոյների խաղը շլացուցիչ է: Երաժշտութիւն է թափւում նկարիչի այս գործերից, որոնց առաջ միտքը լռում է տեղի տալով զգացողութիւններին: Սրանք հոգեթելադրական արտայայտութիւններ են:

Ամենավերջին գործերի մէջ դարը իրեն լիովին զգացնել է տալիս :Մարդկային գլուխներ, մեքենականացած հեղինակի ռոմանտիկ շարժումներով, աչքեր, որոնց արանքից perspectiveը տեսնելու հնարաւորութիւն է տրւում: Սրանք ներկայացած են եւ իբր նկար եւ իբր արձան, չափազանց մանրակրկիտ աշխատանքով:

Այսպէս զանազան շրջաններ է բոլորել այս նկարիչը, միշտ ջանալով չանել այն ինչ որ վերարտադրութիւն պէտք է լինի իր տեսածին, այլ տալ իր զգացածը, օգնութեան կանչելով արուեստագէտին յատուկ այն ուժը, որ կոչւում է երեւակայութիւն, դուշակելու համար այն ինչ որ թաքնուած է մարդու մէջ, ինչ որ անըրացատրելի է, ինչ որ ծածկուած է: Ցենլով մէկ կողմից իր ենթագիտակցական աշխարհի վրայ, որ այնքան հարուստ է իր մօտ, միւս կողմից միտքն է որ խօսում է նրա մէջ.

Իր վերջին շրջանների մէջ, միանգամայն հեռանալով réalismeից ու խուսափելով երազների եւ տեսիլների մէջ, Քոչարը վերանում է իմացական աշխարհից դրսեւորելու համար այն ինչ որ թաղուած է իր մէջ եւ այս ճանապարհը նրան մօտեցնում է surréalismeին: Gauguinի պէս նաեւս ժխտել է ամէն ինչ որ պայմանական է, ինչ որ ընդունուած է եղել համարել գեղեցիկ ու նետել է իր վրայից օրէնքները ու կազմախօսական համաչափութիւնը: Իր գոյները վառ են ու բոցոտ անխառն: Որոշ նկարների մէջ զգացւում է cubismeի ազդեցութիւնը:

Քոչարի նկարները աչք շոյելու համար չեն, հաճոյք պատճառելու համար չեն իր ստեղծագործութիւնները: — Մտքին հասնելուց եւ տեսողութեան հաճելի լինելուց առաջ, նրանք դիտողի զգացմունքներին է որ կը դիպչին, ճիշդ ինչպէս երաժշտութիւնը եւ այդ է պատճառը, որ իր վերջին շրջանի գործերի մէջ մանաւանդ, ամէն առարկայ տարրալուծուած ձեւով է որ կը յայտնուի, որովհետեւ առարկաները, ինչպէս եւ մարդիկ ծառայում են այս արուեստագէտի զգացմունքները արտայայտելու եւ ոչ իրենց գեղեցկութիւնը կամ բնականութիւնը ցուցադրելու:

Լինելով միանգամայն իր դարի զաւակ, Քոչարեան սակայն, պատիւ իրեն տաղանդին, ոչ ոքի հետեւորդ չի կարելի համարել: Նա ինքնատիպ է:

Հարկ է յիշատակել եւ այն, որ Քոչարը շատ զարգացած եւ խորաթափանց միտք ունի՝ քաջ գիտէ արուեստի պատմութիւնը ու մեծ հաւատ նոր արուեստի ապագայ յաղթանակին:

Տաղանդաւոր ու բեղմնաւոր է Քոչարը. իր մոխրագոյն կտաւները բաւական էին արդէն իրեն մեծ վարպետների թուին դասել: Պայմանաւ որ ... ստարազգի լինէր:

ԼԱՍ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Պալապանովի մասին

oooo

Ուրբաթ օր հրատարակած էինք թղթակցութիւն մը, որ կը նկարագրէր հայազգի Պ. Ալ. Պալապանովի թանկագին ծառայութիւնները՝ պուլկարական գրականութեան: Այս առթիւ գեղեցիկ ճառ մը խօսած էր Պ. Ռատէվ: Ստորեւ՝ ամփոփումը.—

— «Պալապանով բնորոշումի անմատոյց դէմք մըն է :Անոր մէջ կան բազմաթիւ հակասութիւններ, բայց, միանգամայն, կայ եւ խոր միասնականութիւն մը: Ասկէ է որ իր անհատականութիւնը սահմանումի չի գար: Օտարական մը, անգլիական ներկայացուցիչ, որ Պալապանովի մօտիկ բարեկամն է, Իւնիոն Քլիւպի մէջ խօսած իր հրաժեշտի ճառով զայն անուանած էր «բանաստեղծական գիտուն»: Այսինքն՝ բանաստեղծ՝ գիտութեան մէջ: Շատերուն անըմբռնելի պիտի թուի գիտութեան մէջ բանաստեղծութեան մասին խօսիլը: Բայց, խնդիր է թէ որ գիտութեան մասին է խօսքը: Կան գիտութիններ, որոնց համար բաւական է որ մարդ ուշադիր ու ջանասէր ըլլայ: Կան այլ գիտութիններ, ուր մարդ պէտք է բանաստեղծ ըլլայ:

Պալապանովի գիտութիւնը հելլենական գրականութիւնն է, գրականութիւն մը, որ կը ներկայացնէ մարդկային ոգիին ու մարդկային ճակատագրին ամենաբարձր խնդիրները, եւ որ, դարերու ընթացքին, մնաց անհաւասարելի գեղեցկութեան մը եւ կատարելութեան մը մէջ: Այդ գրականութեան հոգեկից բանաստեղծ մը միայն կրնայ թափանցել անոր էութեան, լոյսին բերել անոր ներդաշնակութեան ներքին օրէնքները եւ անոր յաւիտենական երիտասարդութեան ակերը: Այդ բանը տարիներէ ի վեր մեր համալսարանին մէջ կը կատարէ Պալապանով: Հարկ է երանի տալ իր ուսանողներուն, որ այսպիսի կենսատու ակէ մը կ'ըմպեն:

Պալապանով բանաստեղծ է ոչ միայն գիտութեան մէջ, այլեւ՝ բանաստեղծութեան: Ըսել կ'ուզեմ՝ երբ ան ոտանաւոր կը գրէ, ատիկա բանաստեղծութիւն է: Իսկ որքան շատերու կողմէ միայն բանահիւսութիւն կը տրուի մեզի:

Անոր՝ «Ֆաուստ»ի թարգմանութիւնը մեծ գործ մըն է, որ դեռ արժանաւորապէս չէ գնահատուած: Հոս, Պալապանովի մտածումը կը թռչի կ'օթէի մտածումին հետ, ու իր բանաստեղծութիւնը կը հասնի բնագիրին բարձրութեան:

Իսկ իր՝ հին հելլենական թարգմանութիւնները ոչ միայն գրական հազուագիւտ նուաճում մըն են, այլեւ, քայլ մը՝ պուլկար գրականութեան մէջ:

Պալապանովի հեղինակած բանաստեղծութիւնները ուշագրաւ են իրենց խորութեամբն ու քնարական զգացումի թռիչքով, եւ ունին դեղարուեստական այնպիսի ամուր ձեւ մը, որ անոնցմէ ոմանք այսօրուընէ իսկ կրնան դասական համարուիլ:

Գալով բանաստեղծութեանց իր վերջին հատորին՝ «Մացառուտք»ին, ոմանք զանոնք կը գովեն անոնց «արդիականութեան»ը համար, ուրիշներ ճիշդ այդ պատճառաւ կը զարմանան անոնց: Ես արդիականութեան մասին նախապաշարուած չեմ: Կարեւորը այն է, որ մեր առջեւ կը գտնուի իրական բանաստեղծութիւնը: Իր գիրքը բանաստեղծի մը խօսակցութիւնն է ինքն իր հետ, կեանքի տեսիլքներուն առջեւ: Հոն կայ նրբութիւն, կայ դառն ժպիտ, կայ հեգնանք, ատամներու կճրտում եւ բոցեր: Իր այդ հատորը ինծի երբեմն կը յիշեցնէ այն օրգէսթրը, որուն մէջ թաւջութակը կը հեգնէ ջութակը, բայց, Պալապանովի մօտ թէ ջութակը եւ թէ թաւ ջութակը ներշնչեալ գործիքներ են:

Գիտուն ու բանաստեղծ, Պալապանով միանգամայն, գրական քննադատ է: Պուլկարիոյ մէջ, ինչպէս ուրիշ տեղեր, անսանձ կ'արշաւեն մեծ բառեր ու փոքրիկ մարդեր: Պալապանով՝ մեծ բառերուն դէմ կը պաշտպանէ պուլկարերէն լեզուն, իսկ փոքրիկ մարդերուն դէմ՝ պուլկար գրականութիւնը: Ասիկա անոր երկարամեայ ու առնական մեծագործութիւնն է:

Պալապանով արտակարգ յաջողութեամբ տուած է գիմաստուերները կարգ մը յատկանշական մարդոց, նրման՝ Թէոֆրաստին՝ հին Հելլադայի մէջ, Լապրիւյէրին՝ Ֆրանսայի, Թէքըրիի, Անգլիոյ: Հոս, Պալապանով, սրամիտ ու խորաթափանց դիտումով մը, պուլկար գրականութիւնը կը դնէ հաւասար գծի վրայ՝ մեծ գրականութիւններուն հետ:

Վերջապէս, Պալապանովի մասին հարկ է խօսիլ նաեւ իբրեւ փիլիսոփայի: Փիլիսոփայ, սակայն, ոչ թէ վերացական մտածողութեամբ, այլ՝ կեանքի փիլիսոփայ:

Իբրեւ եղբակցութիւն՝ Պալապանովի յոբելեանը փառաբանանքն է պուլկար մտածումին, պուլկար լեզուին, պուլկար ներշնչումին եւ պուլկար իմաստութեան մէկ ներկայացուցիչին:

ՏԻՏԱՂ

— Սիրելի կինս, այսօր մինակ նապաստակ մը կրցայ որսալ:

— Բայց ոտքէն կախուած թո՞ւղթը. վրան 14.50 գրուած է:

— Ճիշդ այդ ժամուն զարկի նապաստակը:

X

— Սակարանի միջնորդ մը ծովեզերք գացած էր կնոջը հետ:

Կինը.

— Գիտե՞ս, ծովը սկսաւ բարձրանալ:

Պարոնը (կէս քունի մէջ)

— Ուրեմն ծախելու է:

— Կ'երեւի թէ միայն այդ մնացած է չծախուած:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՀԻՆԳԸ

Բիչերախովի զօրամասը բռնեց ըսպանդանոցի շրջանը. Սալեանի զօրանոցների շրջանը բռնել էր Շամախու զօրամասը՝ Համազասպի ղեկավարութեամբ. աջ կողմը բռնել էին 4, 5, 10 եւ 20րդ գումարտակները՝ փոխ — գնդապետ Խոջաէյնաթեանի ղեկավարութեամբ: Գործի ամբողջ ծանրութիւնը կենտրոնացնել էր Դաշնակցութեան եւ Ազգային Խորհրդի վրայ, որովհետեւ կռուողների մեծամասնութիւնը Հայեր էին, իսկ Ազգային Խորհուրդը իր կողմից կարեւոր էր համարել նշանակել գնդապետ Ղազարովին, որ բաւական ժամանակ փաստօրէն տանում էր ընդհանուր հրամանատարի պաշտօնը՝ համախորհուրդ Ազգային Խորհրդի նախագահի հետ:

Օգոստոսի սկզբին Բագու հասան Վոլգայի ափերից մեր հռչակաւոր հայդուկներից Մուրատը եւ Սեպուհը, որոնք յատկապէս կարել էին այդ երկար ճանապարհը, եկել էին Բագուի կռիւներին մասնակցելու համար եւ առաջին օրից շրջում էին բոլոր դիրքերը, քաջալերում կռուողներին եւ իրենց անձնական քաջութեամբ օրինակ էին հանդիսանում զօրամասերին...

Շնորհիւ այս ձեւի աշխատանքների քաղաքի լքուած եւ յուսահատ դրութիւնը բոլորովին փոխուեց, եւ մարտիկները դարձան աւելի ինքնավստահ եւ դիմացկուն...

Օգոստոս երեքից սկսած թշնամին լիապէս իրազեկ լինելով քաղաքի իրական դրութեան, կրկնապատկել էր իր ուժերը եւ կատաղի յարձակումներ էր գործում ամբողջ ճակատի վրայ, մանաւանդ մեր աջ թեւի եւ կենտրոնի մասերքը, երրորդ զօրամասի 16րդ գումարտակի դէմ, որին ղեկավարում էր քաջ եւ եռանդուն գըլխապետ Արամ Դովլաթեանը:

Ամբողջ օրը կռիւները շարունակւում էին սոսկալի կատաղութեամբ: Թշնամին ցոյց էր տալիս մեծ եռանդ եւ նախաձեռնութիւն, իսկ մերոնք դիմադրում էին մեծ քաջութեամբ, համարձակութեամբ եւ յամառութեամբ: Թնդանօթի հարուածներին յաջորդում էին գնդացիրային եւ հրացանային կրակներ կամ սուինամարտ եւ դրկախառն կռիւներ եւ այսպէս մինչեւ երեկոյ: 16րդ բատալիոնը, որ կռւում էր մեծ յաջողութեամբ, կորցրեց իր հրամանատար Արամին, որ ծանր կերպով վիրաւորուելով այլեւս անկարող էր վարել այդ դրկախառն կռիւը: Զրկուելով իր հրամանատարից, զօրքը յուսահատ, կարծես, ուզում էր նահանջել. Մուրատը, որ այդ ժամին այդտեղ էր եւ մասնակցում էր կռիւներին՝ նկատելով զօրամասի ճգնաժամային վիճակը, զինուորներին իր անձնական օրինակով խրախուսելու նպատակով, քաջարար առաջ է անցնում: Մուրատին հետեւում է զօրամասը: Թշնամին այլեւս անկարող է լինում շարժուել եւ կանգ է առնում: Երկու թշնամի կողմերը կատաղօրէն յօշոտում են միմեանց չզիջելով մի թիզ հող, մարդկային դիակներն ընկնում են միմեանց վրայ, սակայն, թշնամին այլեւս անկարող էր յառաջանալ եւ նորից իր նախկին դիրքերն է անցնում: Ահա այդ հերոսական կռուի վայրկեանին էր, որ թէպէտ Մուրատը կարողացաւ կասեցնել թշնամու յառաջխաղացումը, բայց ինքն ևս ընկաւ հերոսաբար:

Գիտակցելով, որ Մուրատի կորուստը չափազանց ծանր պիտի ազդի կռուող զօրքի հոգեբանութեան վրայ, որոշեցինք լուռ տանել այդ ծանր կորուստը, մինչեւ որ կ'անցնէր քաղաքի ճգնաժամային դրութիւնը:

Ծանր կորուստ էր ունեցել եւ թշնամին. նրան չյաջողուեց պատռել մեր դիմադրական շղթան եւ մեր բոլոր դիրքերը մնացին կատարելապէս անփոփոխ: Սակայն, կէս քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ կանգնած թշնամին չէր կարող հանգիստ նստիլ, մանաւանդ, որ նորանոր ու թարմ ուժեր էր ստանում թէ շրջակայ հարիւր հազարաւոր թաթար ազգաբնակութիւնից եւ թէ Գալիպոլիից, որի զօրամասերը անդադար թափւում էին Բագուի պատերի տակ՝ վերջնականապէս ջախջախելու համար Հայերի դիմադրութիւնը եւ խլելու այդ նաւթի քաղաքը, որ մեծ եւ ճակատագրական դեր էր կատարում ընդհանուր պատերազմի բախտի վրայ: Օգոստոս երեքի կռիւը չարունակուեց նոյն կատաղութեամբ ամբողջ գիշերը եւ օգոստոս չորսի ամբողջ օրը ամբողջ ժամանակ մեր զօրքերը կռւում էին մեծ կատաղութեամբ եւ հերոսութեամբ:

Օգոստոս 4ին տաճկական բանակի հրամանատարութիւնից Ազգային Խորհրդի նախագահը ստացաւ ռուսերէն եւ տաճկերէն լեզուներով գրուած հետեւեալ նամակը.

«Բագուի Ազգային խորհրդի պարոն նախագահին,

Ձեզ արդէն յայտնի է, որ Բագու քաղաքի դէմ գործում է Օսմանեան բանակը: Եթէ դուք համաձայնուէք յանձնել քաղաքը առանց կռուի, այդ դէպքում առանց ազգի եւ կրօնի խտրութեան ամբողջ ազգաբնակութեան իրաւունքները կը պաշտպանուեն: Ձեզ առանձնապէս, Հայերին թոյլ կը տրուի եւ կ'երաշխաւորուի անարգել փոխադրուել Բագուից Հայաստան, եթէ, ի հարկէ, դուք այդ բանը կամենաք, իսկ եթէ քաղաքը չյանձնուի, որը յամենայն դէպս պիտի գրաւուի մեր կողմից, այն ժամանակ եւ լինելիք վրէժխնդրութեան պատասխանատուութիւնը կ'ընկնի ձեզ վրայ:

Եթէ դուք համաձայն էք քաղաքը յանձնել, խնդրում եմ անմիջապէս պատասխան ուղարկէք ձեր պատգամաւորների հետ միասին:

Խնդրում եմ ընդունեցէք յարգանացս հաւաստիքը:

Օսմանեան բանակի արեւելեան ճակատի ընդհանուր հրամանատար

Միւրսէլ

Օգոստոս երեքին, 1918 թ.»:

Ճիշդ է, քաղաքի պաշտպան զօրամասերը կռւում էին հերոսաբար, բայց մենք պաշարուած էինք ամէն կողմից եւ ոչ մի տեղից մեզ օգնական ուժեր չէին կարող հասնել, իսկ դիմադրողները կամ թուլանում էին կորցնելով լաւագոյն մարտիկներին, եւ կամ անդադար եւ առանց հանգստեան կռիւներից յետոյ, բնականաբար, պիտի յոգնէին, մինչդեռ թշնամին, ընդհակառակն, մեծ առաւելութիւններ ունէր իր ուժերը անդադար աւելացնելու: Ահա այդ ժամանակ թշնամին մի կողմից կրկնապատկում էր իր ուժերը՝ սպառնալով բնաջնջել քաղաքը, միւս կողմից առաջարկում էր չկռուել եւ խաղաղ յանձնել քաղաքը:

ԱԲՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(Շար.) (4)

Ամերիկայի դրամական խարդախութիւնը

Տոլարին նոր արժէքը եւ ոսկիի գնման համար սահմանուած գինը տակն ու վրայ բրին Լոնտոնի հրապարակը: Փետրուար 2ին ոսկիի գինը մէկ անգամէն չորս շիլին բարձրացաւ, հասնելով 139 շիլինի (մէկ ունկին): Այս գնով 4,200,000տոլարի ոսկի գնուեցաւ «անծանօթ»ի մը համար, ինչ որ կը նշանակէ Ամերիկա: Միեւնոյն ատեն տոլարը բարձրացաւ, իսկ անգլիականը իջաւ 77 ֆրանքի: Կ'ըսուի թէ Լոնտոնի մէջ ծախուած ոսկիին մեծ մասը գնուած էր Փարիզէն:

⁂ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ ծերակոյտը օրինագիծ մը քուէարկեց, որուն համաձայն ամերիկեան հրապարակը կը փակուի այն երկիրներուն առջեւ որոնք չեն վճարած իրենց պարտքերը: Այս օրէնքէն պիտի վնասուին 18 պետութիւններ, որոնց գլուխը կը գտնուին Ֆրանսան: Ասոնց արժեթուղթերը չպիտի կրնան ծախուիլ ամերիկեան սակարաններուն մէջ:

Արեւնի բանտարկեալները արձակուած

Արէնքէն կը գրեն մեզի յունուար 29 թուականով.— *Անպարտ արձակուեցան ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեան եւ Խաչիկ Կարապետեան, որոնք բանտարկուած էին մատնանշումով, Ս. Գըլըճեանի սպանութեան առթիւ: Բանտը կը մնայ միայն Նիկոլ Նիկողոսեան որ պիտի դատուի: Վերջին պահուն կրկին ձերբակալուեցան Քոքինիոյ տղաքներէն հինգ հոգի, որոնք անգամ մը հարցաքննուած եւ ազատ արձակուած էին: Այս բոլոր գործողութիւնները հետեւանք են ցուցմունքներու: Արդարութիւնը շուտով երեւան կ'ելլէ:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ԶԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	*04,738*	*շարք*	**R.**
- - -	*53,171*	-	**U.**
- - -	*75,619*	-	**V.**

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	*28,474*	*շարք*	**Y.**
- - -	*54,726*	-	**X.**
- - -	*81,172*	-	**R.**

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, Թիւով եւ Թուականով:

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՕՆԻ ընկերական ընդհանուր ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 14, rue François Garcin*: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր* **Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ**:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէս գիշեր

MAISON VERONի սրահին մէջ, **150 Route d'Orléans, Bagneux**

Արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ կովկասեան պարեր

կը ներկայացուի **«Ես մեռայ»** *(զաւեշտ)*

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ 18 ՄԱՐՏ 1934 ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

SYNDICAT de l'ÉPICERIE FRANCAISEի *ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*

12, rue Renard Métro: Hôtel de Ville

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Յոբելեան Վահան Թէքէեանի

Վահան Թէքէեանի քառասնամեայ գրական գործունէութեան յոբելեանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Փետրուար 10ի Շաբաթ իրիկունը, ժամը 8.30ին, Սալ Կավոյի մեծ սրահին մէջ, 47 Րիւ Լա Պոէսի, նախագահութեամբ Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի:

Յոբելեարին գրական գործունէութեան մասին կը խօսին Պ. Պ. Լեւոն Բաշալեան, Արշակ Չօպանեան *եւ* Գեղամ Ֆէնէրճեան:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Օր.Օր. Մարգարիտ Բաբայեան, Հայկանուշ Թօրոսեան (*Երգ*), Ռոպինա Ալիքսանեան (*Արտասանութիւն*): *Պարոններ* Ա. Շահխաթունի (*Արտասանութիւն*), Ֆիլիբ Աղազարեան (*Ջութակ*), Ս. Սարգիսեան (*Դաշնակ*) *եւ ֆրանսացի արուեստագիտուհիներէ բաղկացած քուաթիւոր մը:*

Պիտի երգուին Վ. Թէքէեանի չորս քերթուածներ, Պ. Պ. Ա. Պարթեւեանի. գ. Մ. Ալէմշահի *եւ* Շահան Պէրպէրեանի *երաժշտութեամբ:*

Հանդէսին մուտքը ազատ է:

Կը խնդրուի կանխաւ հրաւիրատոմսեր ապահովել դիմելով հայ թերթերու խմբագրատուններ, եւ հետեւեալ հասցէներուն.—

Ալֆորվիլ`* Պ. Գուրուեանի, *Առնուվիլ` Պ. Նիկողոսեանի, *Շավիլ`* Պ. Տէր Գալուստեանի, *Պէլվիլ`* Պ. Արփիարի, *Պուա-Գոլոմպ`* Պ. Գ. Յակոբեանի, *Սեւրան`* Պ. Պ. Պատէմեանի, *Հրանդ Սամուէլ Գրատուն`* 51, *Րիւ Մէօսիէօ լը Փրէնս:*

Հանդէսը կը վերջանայ ժամը *11.30*ին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չէնկիլէրցիներու նորակազմ երկսեռ Հայրենակցական Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot: *Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տէօրթեօլցի Պ. Լեւոն Սոփօկլեան, Քէլէկեան Որբանոցի սաներէն, որ կը գտնուէր Փարիզի շրջակայքը, բայց մէկ տարիէ ի վեր իր մասին տեղեկութիւն չկայ: Կը խնդրուի իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել` Onnig Mikayélian. 2, rue des Carmelins. Marseille:

— Կը փնտռեմ եղբօր աղջիկս Աֆիօն-Գարահիսարցի Տիկ. Աննիկ (ծնեալ Ապրօեան), հօր անունը` Ղազարոս, մօր անունը` Մարիամ: Ինքը հիւանդապահուհի էր: Տասը տարի առաջ ամուսնացած է Նիւ Եորքի մէջ եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ: Լուր կայ թէ հինգ տարի առաջ իր ամուսինը մեռած է: Իմացնել իր հօրաքրոջ Տիգրանուհի Ապրօեանի, Orient Tapis, St. Jérôme, Marseille, France:

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՅԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

6 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2414

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՀԱ ԹԷ Ո՛ՒՐ ԻՋԱՆ...

Հետեւեալ տողերը կ'արտատպենք «Հայրենիք»ի մէկ խմբագրականէն, (23 յունուար), առանց որ եւ է խորհրդածութեան.—

Բարբարոս անօրինակ անկման այլանդակ դէպքերը օրէ օր կը շատնան ամերիկահայ գաղութի մէջ:

Հակադաշնակցական տարրերը, կատարեալ հիսթերիայով բռնուած, դրեթէ ամէն կողմ երեւան կը բերեն այնպիսի ախտաւոր հոգեբանութիւն մը, որուն նմանը հազիւ թէ որեւէ ատեն տեսնուած ըլլայ հայ ազգի նորագոյն պատմութեան մէջ:

Մեր թերթը արձանագրեց այդ ախտաւոր հոգեբանութեան արտայայտութիւնն եղող բազմաթիւ դէպքեր, որոնք մէկը միւսէն աւելի զզուելի եւ ընդվզեցուցիչ էին ու հայութեան համար ծայր աստիճան վարկաբեկիչ: Սակայն, ոչ մէկը այդ դէպքերէն այնքան զարշելի եւ ընդվզեցուցիչ է, որքան Փութաքէթի քանի մը ցաւագարներու ըրածը: Իրենք զիրենք ՀԱՅ ԿՈՉՈՂ ԱՅԴ ԱՆԱՆՈՒՆ ՍՐԻԿԱՆԵՐԸ ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻ ՎԱՏՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒՆԵՑԱԾ ԷԻՆ ԻՐԵՆՑ ՍԵՓԱԿԱՆ ԿԵՂՏՈՎ ԱՂՏՈՏԵԼՈՒ ԱԶԱՏԱՏԵՆՉ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆՆ ԵՂՈՂ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՌԱԳՈՅՆ ԴՐՕՇԱԿԸ ԵՒ ԱՅԴ ԱՂՏՈՏՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ ՂՐԿԵԼ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ԻՆ ԵՒ ՓՈՒԹԱՔԷԹԻ ՄԷՋ ԱՊՐՈՂ ԿԱՐԳ ՄԸ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ:

Այդ շնական դէպքէն ոչ նուազ ընդվզեցուցիչ է Պոսթընի հակադաշնակցական հոգաբարձութեան անդամներէն մէկուն անսահման անամօթութիւնը, որով ան պարծեցեր է, թէ հայկական եռագոյն դրօշակը ինք կը պահէ իր արտաքնոցին մէջ:

Կասկած չունինք, որ այս հայանուն ցաւագարներու մտքէն իսկ անցած չէ նման անարգանք մը ցոյց տալ նոյնիսկ հայ ժողովուրդի ոխերիմ թշնամի Թուրքերու դրօշակին հանդէպ:

Այդ ցաւագարները, որ այնքան ստոր կերպով կ'ատեն ու կ'անարգեն հայ բիւրաւոր նահատակներու եւ մարտիկներու արիւնով ողողուած, հայ ազգի գերագոյն իտէալներու նուիրական խորհրդանշանը եղող դրօշակը, երբեք չատեցին եւ չանարգեցին Թուրքերուն դրօշակը, թէեւ այդ դրօշակին տակ այնքա՜ն ահաւոր աւերներ գործուեցան՝ հայ ժողովուրդը բնաջնջելու համար:

ՈՒՐԻՇ ՊԺԳՈՅՆԻ ԽԱՂԵՐ

«Հայրենիք»ի յունուար 19, 20, 21 *եւ* 23 *թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—*

Յունուար 14ի ցոյցը շատ ճնշող տպաւորութիւն ձգած է թէ հայ հասարակութեան եւ թէ՛ ոստիկանութեան վրայ: Վերջիններս ալ կը զգան որ ցուցարարներու նպատակը չէ եղբեր սպանիչները գտնել, այլ այդ սպանութիւնը քաղաքական դրամագլուխի վերածել: Այդ պատճառով ալ երկրորդ «ցոյց»ի ժամանակ բազմաթիւ ոստիկաններ կային, որոնք հարուածելով քշեցին մօտ 200 հոգիներէ բաղկացած այդ ամբոխը, որուն մեծամասնութիւնը «յեղափոխական» կիներ էին՝ տուներնին ձգած եւ փողոցները պտըտող:

Այս ցոյցէն անմիջապէս վերջ նոր հարցաքննութիւններ սկսան, որոնց մէջ նաեւ հակառակորդ բանակէն: Շատ տարօրինակ է, որ կարնեցի մեր ընկերները կանչուեցան միաժամանակ: Արդիւնք չէ՞ այդ կազմակերպուած մատնութեան: Շաբաթներէ ի վեր անոնք հանգիստ էին եւ յանկարծ ոստիկանատուն կը կանչուին: Ատոնցմէ մէկը զայրոյթով կը բողոքէ ոստիկանութեան, ուրկէ պատասխան կը ստացուի թէ «իրենք մեղաւոր չեն, ձերոնց պահանջի հիման վրայ կը կանչենք»:

Նոր հարցաքննութիւնները հիներու շարունակութիւնն են — միատեսակ հարցեր եւ միատեսակ պատասխաններ:

Այս շրջանի մէջ ալ կոմիտէական ժողովներու շարքը սկսաւ: Նիւ Եորք, Պրոնքս, Պրուքլին, Ճըրզի, Փէթըրսըն, Նիւարք, կ'ունենան իրենց ժողովները: Մեր ընկերները եկած են այն եզրակացութեան, որ հակառակորդներու նպատակն է կոտրել *Դաշնակցականներու բարոյական ուժը*:

⁂ Բոլոր հարցաքննողներու վրայ պատկեր մը զզուելի տպաւորութիւն կը ձգէ.— Ոստիկանութեան մէջ քանի մը հայ լրտեսներ միշտ կը վխտան եւ անոնց մէջ... հայ աղջիկ մը: Ցաւութեան ի՛նչ աստիճանի հասած է հայ իգական սեռի այդ ներկայացուցիչը:

Հակադաշնակցական ճակատը նորէն վերսկսած է «Միացեալ ճակատ»ի վերակազմութեան: Մեզ այնպէս վստահեցուցած էին, որ այդ ճակատն արդէն կազմուած է եւ նոր կոչերու պէտք չկայ: Սակայն, յունուար 13ին նոր շրջաբերական մը ուղղուած է բոլոր Հայրենակցականներուն եւ կազմակերպութիւններուն իրենց ներկայացուցիչները ուղարկելու յունուար 18ին գումարուելիք խորհրդակցական ժողովին, որպէսզի «*Խորհրդային Հայաստանի բարեկամները եւ հակադաշնակցական բոլոր կազմակերպութիւնները ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏՈՎ դուրս գան անոր դէմ* (Դաշնակցութեան՝ Թղթ.) եւ *Խորհրդային Հայաստանի պաշտպանութեան համար*»:

⁂ *ՊՈՍԹԸՆԻ «Թրէվլըրը»ի յունուարի թիւին մէջ կը կարդանք.*— «Հայ պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ Հէրի Ի. Ճելալեանի այսօր այցելեց կառավարիչ Իլիի բողոք մը ներկայացնելու Ղեւոնդ Արքեպիս. Դուրեանի սպանութեան առիթով, որ տեղի ունեցաւ Նիւ Եորքի մէջ: «Կառավարիչը գնահատեց անոնց վիշտն ու զգացումները, բայց յայտնեց թէ ինք ո եւ է բան չէր կրնար ընել այս խնդրին մէջ»:

⁂ Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Դուրեան արք.ի սպանութեան յանցանքով ձերբակալուեցաւ Օհանէս Անդրէասեան, 42 տարեկան, որ յայտնեց թէ ինք դուրսը, եկեղեցիին մօտ կանգնած էր երբ արքեպիսկոպոսը սպաննուեցաւ: Իններորդ անձն է Միհրան Զատիկեան, որ ամբաստանուած է մարդասպանութեամբ, ըստ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի (յունուար 8):

⁂ Շրջանի պեսական դատախազն իր տրամադրութեան տակ գտնուած բոլոր փաստերն ու վկայութիւնները պիտի ներկայացնէ կրանտ ժիւրիին (որ բաղկացած կ'ըլլայ 16 — 23 հոգիներէ): Անոնք պիտի ծանօթանան միայն փաստերու հետ: Պիտի հարցաքննեն ով որ ուզեն: Եւ երբ նուազագոյն 12 հոգի համաձայնին, թէ այդ փաստերու հիման վրայ կարելի է բանտարկեալները դատի տալ, հարցը կը տարուի «ճիւրի»ին, որու առջեւ տեղի կ'ունենայ դատավարութիւնը:

Կարելի է, սակայն, որ ոչ մէկ փաստ գտնեն դատելու բանտարկեալները, որով եւ բոլորովին ազատ արձակուին:

Ահա այս վճիռէն է որ շատ կը վախնան մեր հակառակորդները, որովհետեւ ատկէ վերջ քննութիւններն ու ձերբակալութիւններն այլ ուղղութեամբ կրնան տարուիլ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՉՆԵՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Պ. ՔԻԱՓ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՄԱՐՈՔ ԵՐԹԱԼ

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՄԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՆ

Ինչպէս գրած էինք, նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց շաբաթ առտու, եւ երկուքուկէս ժամ անընդհատ խորհրդակցեցաւ վարչական փոփոխութեանց մասին: Իրիկուան թերթերը ո՛ր եւ է լուր չկրցան հրատարակել տրուած որոշումներու մասին: Միայն «Թան»ը կը հաղորդէր թէ Ոստիկանական Վերատեսուչ Պ. Քիափի պաշտօնանկութիւնը պահանջուած է եւ քանի մը ազգայնական նախարարներ սպառնացեր են հրաժարիլ, եթէ այդպիսի որոշում տրուի:

Կիրակի առտու, բոլոր թերթերը չոնդալից խորագիրներով կը հրատարակէին նախարարական խորհուրդին որոշումները:

Արդարեւ, 1. իր պաշտօնէն արձակուած եւ Մարոքի մարզպան նշանակուած է Ոստիկանութեան վերատեսուչը, որ սակայն մերժեց: Ոստիկանութեան վերատեսուչ նշանակուած է Սէն — է — Ուազի նահանգապետը, Պ. Պոնֆուա Սիպուռ, որ անմիջապէս պաշտօնին գլուխը անցաւ, գիշերն ալ այնտեղ քնանալով: Այս արագութեան շնորհիւ, նոր վերատեսուչը կրցած է ձեռք դնել բոլոր թուղթերուն վրայ:

2. Պաշտօնանկ եղած է Ապահովութեան տեսուչը, Պ. Թոմէ (որ մէկ միլիոն շահած էր ազգ. վիճակահանութենէն) եւ նշանակուած է վարիչ Քոմէտի Ֆրանսէզին, յաջորդելով Պ. Ֆապրի: Ապահովութեան տեսուչ նշանակուած է Պ. Ժէ:

3. Պաշտօնանկ եղած է Հանրապետութեան ընդհ. դատախազը, Պ. Փրէսառ (նախորդ վարչապետ Պ. Շոթանի ազգականը), եւ իրեն յաջորդած է Պ. Փէլհէ:

Այս որոշումներուն վրայ, անմիջապէս իրենց հրաժարականը ներկայացուցին պատերազմական նախարարը, զնդ. Ֆապրի (որ արտաքսուած էր կուսակցութենէն) եւ ելմտական նախարարը, Պ. Փիէթրի, երկուքն ալ աջակողմեան: Հրաժարեցաւ նաեւ արհեստագիտական կրթութեան խորհրդականը, Պ. Տուսէն:

Վարչապետը պատերազմական նախարարութիւնը յանձնեց Պ. Փոլ Պոնքուրի, ինչ որ աւելի կը կատղեցնէ աջակողմեան հոսանքները, որովհետեւ անոնք երբեք չեն հանդուրժեր որ այդ փափուկ պաշտօնը յանձնուի գործօն կամ նախկին ընկերվարական մը: Ելմտական նախարար նշանակուեցաւ Պ. Մառշանտօ: Հրաժարեցաւ նաեւ Սէնի նահանգապետը, Պ. Ռընար, որուն յաջորդեց Ռոնի նահանգապետը, Պ. Վիլէ:

Ձեռնարկելով այս վարչական տնօրինութեանց, Պ. Տալատիէ գոհացում տուած կ'ըլլայ ընկերվարականներուն, հետեւաբար եւ ապահոված անոնց քուէն (100 — 130 երեսփոխան, հին թէ նոր ընկերվարական): Միեւնոյն ատեն երես դարձուցած կ'ըլլայ աջակողմեաններուն, որոնց աջակցութիւնը ապահովելու համար քանի մը նախարարութիւններ յանձնած էր:

Այսօր պիտի պարզուի կացութիւնը, երբ դահլիճը ներկայանայ երեսփ. ժողովին:

⁂ *Ծիչդ Տալատիէի պէս չարժեցաւ, 1899ին, Վալտէք Ռուսոյի դահլիճը, Փանամայիզպայթակղութեան առթիւ: Ան ալ պաշտօնանկ ըրաւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, Սէնի ընդհ. դատախազը եւ ազգային դատախազը: Միակ տարբերութիւնը այն է որ Վալտէք Ռուսօ կազմած էր զուտ ազգային դահլիճ մը, մինչդեռ Պ. Տալատիէ բացէ ի բաց կը հակի դէպի ձախ:*

⁂ *Պաշտօնական տեսակէտով, այս տնօրինութիւնները կապ չունին Սթավիսքիի գործին հետ եւ մաս կը կազմեն վարչական ընդարձակ բարենորոգման մը: Բայց ոչ մէկուն համար գաղտնիք է բուն շարժառիթը եւ ոստիկանութեան վերատեսուչը իր բաց նամակին մէջ յայտնապէս կը խօսի այդ մասին:*

Այս բոլորին մէջ ամէնէն ուշագրաւը Քոմէտի Ֆրանսէզի տնօրէնին՝ Պ. Ֆապրի պաշտօնանկութիւնն է: Պ. Ֆապր որ եւ է կապ չունի Սթավիսքիի գործին հետ, սակայն ձախակողմեան հոսանքներուն եւ մասնաւորապէս ընկերվարականներուն թշնամութիւնը շահեցաւ ներկայացնելով Շէյքսփիրի «Կորիոլան», որ կը համարուի... ֆաշական եւ հակախորհրդարանական: Հակառակորդները առանց նկատի առնելու խաղին ժամանակաշրջանը, անոր ներկայացումը ուղղակի ցոյց մը նկատեցին ներկայ վարչաձեւին դէմ:

Քիափի բաց նամակը վարչապետին

Իր «տեղափոխութեան» լուրը իմանալէ անմիջապէս յետոյ, ոստիկանութեան վերատեսուչը նամակ մը ուղղեց վարչապետին, պատճէնը հաղորդելով մամուլին: Ահաւասիկ ամփոփումը այդ նամակին.

— «Այս առտու երբ պատիւ ըրիք հեռախօսով տեղեկացնելու ձեր դիտաւորութիւնը, կոչ ուղղեցինք «լաւ քաղաքացիին եւ լաւ Ֆրանսացիին»: Ըսիք թէ իմ հեռացումս անհրաժեշտ է եւ թէ որ եւ է կապ չունի ընթացիկ գործերուն հետ: Մնաց որ, այս մասին վերահաստատած էիք ձեր նախորդին վստահութիւնը: Կարելի չեղաւ ծածկել զարմանքս: Արդարեւ, կը յիշեցնէի ձեզի թէ՝ ոչ երեք օր առաջուան իրր երկու ժամուան երկար տեսակցութեան ընթացքին, ոչ ալ ներքին նախարարին հետ եղած խօսակցութեանց միջոցին, որոնց վերջինը դեռ երէկ իրիկուն էր եւ որմէ յետոյ իր շնորհաւորութիւններն ու շնորհակալութիւնները ստացայ, չկար բան մը որ նախատեսել տար ձեր դիտաւորութիւնը: Ես աւելցուցի թէ իմ հեռացումս Փարիզէն եւ ոստիկանութեան վերատեսչութենէն — որքան ալ բարձր ըլլար նոր պաշտօնս — ցաւալի մեկնութիւն պիտի գտնէ հանրային կարծիքին կողմէ, ներկայ պարագաներուն մէջ: Ես չեմ կրնար, քաղաքական գործողութիւն մը դիւրացնելու համար — որովհետեւ տարբեր շարժառիթ չունի ձեր որոշումը — ձեզի զոհել իմ անձնական համբաւս եւ այն հեղինակութիւնը զոր յաջողած եմ տալ իմ պաշտօնիս եւ տիտղոսիս: Ես հարուստ մտայ այն տունին մէջ ուրկէ հեռանալու կը ստիպէք, եւ կը մեկնիմ աղքատ: Ամբողջ տասը տարի, Ապահովութեան Տեսչութեան թէ ոստիկանական վարչութեան մէջ, ես միշտ ջերմութեամբ ծառայած եմ իմ երկրիս եւ հաւատարմութեամբ, ուղղամտութեամբ ու անձնասիրութեամբ՝ իմ մեծաւորներուս: Ես միշտ պաշտպանած եմ, եւ դեռ երէկ իսկ, ընտանեկան աւանդութեամբ եւ անձնական համոզումով,— հանրապետական կարգուսարքը ինչպէս եւ միշտ նուիրուած եմ հանրային բարեկարգութեան պահպանման, առանց վախի եւ վրիպումի, եւ — իմ կեանքիս պարծանքը պիտի ըլլայ այդ — առանց արիւնահեղութեան:

«Այն անբացատրելի առաջարկը որ այնքան վեհանձնօրէն կ'ըլլայ ինծի, օրուան այս ժամուն իմ աչքիս ուրիշ իմաստ չունի եթէ ոչ անվստահութիւն: Ահա թէ ինչու պատասխանս մերժում է: Բայց այդ մերժումը որ եւ է կերպով չազդեր իմ զգացումներուս վրայ:

Վերջին անգամ մըն ալ քաղաքացիական գիտակցութեան եւ հանրապետական կարգապահութեան ապացոյց մը տալով բոլոր գործակիցներուս, կը խնդրեմ որ, ինչքան ալ խորապէս ազդուած ըլլան իրենց պետին դէմ գործուած անարդարութենէն, մնան իրենց պաշտօնին վրայ, միացած միեւնոյն սիրով հանդէպ հանրապետական իշխանութեան եւ Փարիզ Քաղաքին»:

⁂ *Ուրիշ զեկոյցի մը մէջ, Պ. Քիափ նորէն կը կրկնէր թէ միայն մէկ անգամ քանի մը վայրկեան տեսած է Սթավիսքին, իր պաշտօնատան մէջ, իսկ չի ճանչնար Տիկին Սթավիսքին: Կը խոստովանի թէ 40 տարուան բարեկամութիւն մը ունի «Լա Վոլոնթէ» թերթին տնօրէնին հետ, բայց ան երբեք որ եւ է շնորհ չէ խնդրած իրեն համար:*

⁂ *Քիափի ահարկու համբաւ մը հանած է ոչ այնքան իր 13,000 ոստիկաններով, որքան աւելի մահացու զէնքով մը,— իր տրամադրութեան տակ ունենալով Ֆրանսայի բոլոր այրերուն եւ կիներուն ոստիկանական թղթածրարները: Ատոր համար է որ իր յաջորդը անմիջապէս գնաց գրասենեակ եւ տիրացաւ իշխանութեան:*

⁂ *Աջակողմեան թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն կառավարութիւնը, մասնաւորապէս Պ. Քիափի պաշտօնանկութեան առթիւ, քաւութեան նոխազ հռչակելով զայն: Իսկ ձախակողմեանները եւ ընկերվարականները շատ գոհ են: «Լը Փոփիւլէռ», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, ուրախութեամբ կը յայտարարէ թէ «վերջապէս Փարիզը ազատեցաւ Քիափէն»: Իսկ «Իւմանիթէ», համայնավար պաշտօնաթերթը, կը պահանջէ բանտարկել Քիափը:*

⁂ *Քիափ Քորսիքացի է, ծնած՝ 1878ին: Երկար տարիներ վարչական պաշտօններ վարելէ յետոյ, 1924ին նշանակուեցաւ Ապահովութեան տեսուչ, իսկ 1927էն ի վեր կը վարէր ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը:*

Զինուորական պատրաստութիւննե՞ր

«Լա Լիպէրթէ» կը գրէ թէ ներքին նախարարը խորհրդակցութեան հրաւիրած է զինուորական խորհուրդը, ի հարկին արտակարգ միջոցներ ձեռք առնելու համար եւ թէ նկատի առնուած է նոյն ինքն Պ. Քիափի պատրաստած ծրագիրը, որ գործադրուեցաւ չորս տարի առաջ: Այս կը նշանակէ թէ յատուկ հրահանգներ տրուած են պահակազօրքին, թէ ռազմական դիրքերը բռնուած են՝ զինուորներու կողմէ եւայլն: Անշուշտ վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ այս տեղեկութիւնները: Ամէն պարագայի մէջ, անժխտելի է ջղագրգիռ մթնոլորտը, որուն առաջին ապացոյցը եղաւ ոստիկանութեան նոր վերատեսուչին անմիջական տեղաւորումը՝ պաշտօնատան մէջ, նոյնիսկ Պ. Քիափի հեռացման պաշտօնական յայտարարութենէն առաջ:

Կ'ըսուի թէ նաեւ թէ ներքին նախարարութիւնը ազդարարած է քաղաքապետական ոստիկանութեան վերատեսուչին՝ Պ. Կիշառի եւ օգնականին թէ անմիջապէս պաշտօնանկ պիտի ըլլան, եթէ ցոյցեր պատահին փողոցներուն մէջ: Գլխաւոր վախը այն է որ ընդհարումներ պատահին ընկերվարականներուն եւ արքայականներուն միջեւ: Առաջինները քանի մը օր առաջ կը սպառնային 25 հազար բանուորներ փողոց հանել, կռուելու համար արքայականներուն դէմ: Այս վերջիններն ալ իրենց կարգին սպառնալիքներ կ'ընեն: Ընկերվարական պաշտօնաթերթը յայտարարութեամբ մը արթնութեան կը հրաւիրէ իր կուսակիցները:

⁂ *Նախորդ վարչապետ Պ. Շոթան ցաւ յայտնեց որ կառավարութիւնը շատ յախուռն վարուած է: Օրինակ, Ապահովութեան տեսուչը պաշտօնանկ եղած է հեռախօսով:*

Պ. Տալատիէ կարճ յայտարարութեամբ մը կ'ազդարարէ թէ չպիտի ազդուի որ եւ է բանէ, եւ թէ վճռապէս յառաջ պիտի տանի աշխատանքը, ամբողջովին լուսաբանելու համար Սթավիսքիի գործը: Մասնաւոր յանձնաժողովին պիտի յանձնուին այս գործին բոլոր փաստաթուղթերը, ինչպէս եւ Սթավիսքիի չէքերուն ամբողջական ցուցակը:

⁂ *Քոմէտի Ֆրանսէզի դերասանները եւ աշխատաւորները բողոքեցին Պ. Ֆապրի պաշտօնանկութեան դէմ: Կ'ըսուի թէ գործադուլ պիտի հռչակեն, եթէ գոհացում չտրուի: Անցեալ օր, «Կորիոլան»ի ներկայացման առթիւ ալ բողոքներ եղան կառավարութեան դէմ:*

Թրքական ձեռնարկներ՝ հնգամեայ ծրագիրը գործադրելու համար

60 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ ՎԱՐԿ՝ ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ ԿԱՄ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ զնդ. Պարի, անգլեւամերիկեան համանուն ընկերութեան վարիչը, որ վերջերս վերադարձաւ Թուրքիայէն, շատ նպաստաւոր յայտարարութիւններ ըրած է Թուրքիոյ տնտեսական հնգամեայ ծրագրին առթիւ: Գնդապետը տեսակցութիւններ ունեցած է թուրք պատուիրակութեան անդամներէն Րաղըպ և Խասա պէյերու հետ եւ կը ցաւի որ Լոնտոնի սեղանաւորական շրջանակները պաղ ընդունելութիւն ըրած են: «Թուրքերը իրենց դիւանագիտական երկար յարաբերութեանց մէջ, երբեք դրժած չեն իրենց պարտքերը: Վերջին 25 տարիներու յեղափոխութեան ընթացքին, իւրաքանչիւր իշխանութիւն յարգած է պետութեան ստորագրութիւնը: Դժբախտաբար եւրոպական պետութիւնները Թուրքերուն հետ զուտ առեւտրական գործեր ըրած ատեն, միշտ ուրիշ խնդիրներ խառնած են: Այս կացութենէն օգտուեցաւ Ամերիկա, որ ոչ Օսմանեան հանրային պարտքի հարց ունէր, ոչ Մուսուլի քարիւղի վէճ, ոչ ալ Փրանքեւթուրք սահմանագլուխի խնդիր: Եթէ տնտեսական տագնապը չըլլար, Թուրքերը վստահ են թէ Ամերիկա պիտի օգնէ հնգամեայ ծրագրին: Քէմալականները փոխ դրամ չպիտի ուզեն եւրոպական որ եւ է պետութենէ, այլ վարկ պիտի խնդրեն, փոխարէն պարտամուրհակներ ստորագրելով: Անոնք պիտի նախընտրէին գործ ունենալ անգլիական հաստատութեանց հետ, նոյնիսկ աւելի բարձր գին վճարելով, բայց մերժումի հանդիպեցան»:

Թրքական պատուիրակութիւնը կ'ուզէր մարտ 9ին դէպի Ամերիկա ճամբայ ելլել Պրէմէնէն, «Տէօչլանտ» շոգենաւով, բայց հաւանական էր որ, Անգլիոյ ժխտական ընթացքին վրայ, մեկնի փետրուար 24ին, «Վոլէնտամ» շոգենա—

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՃԱՄԲԱՆԵՐ ԵՒ ԽՃՈՒՂԻՆԵՐ

Լսեցէ՛ք։

Միջնադարեան Արեւելքի քաղաքակրթութիւնը կը սկսի Թուրքերով…

Ասիոյ տափաստաններէն եկող վաչկատուն Թուրք ցեղն է հիմնած քաղաքակրթութիւնը, երբեմնի այս ծաղկեալ հողամասին վրայ։

Կարդանք միասին.

— «Միջին Ասիոյ երաշտ անապատներէն դէպի կանաչաւուն երկիրներ գաղթող թուրք ցեղերուն Կասպեան ծովու հարաւէն յառաջացող թեւերը, Անատոլուի սրօտավայրերուն վրայէն դէպի Արեւմուտք եւ հարաւ երկարելով տեղաւորուիլն ու քաղաքակրթութեան հիմնելը պատմական ճշմարտութիւն մըն է։

«Հին դարերուն, մեծ բանակներու անցած ճամբաները, պարզապէս անցք մը ապահովելու համար բացուած հետքեր էին։ Անատոլուի մէջ, իրական ճամբան, այս երկրին իրական տէրերուն՝ Թուրքին հետ կը սկսի»։

Թուրքերը կը մոռնան որ, իրենցմէ դարեր առաջ, նոյն այդ վայրերէն անցած են Հռոմի ու Բիւզանդիոնի լեգէոնները, արաբական եւ պարսկական բանակները՝ հաւաքելու համար հին եւ արժէքաւոր ժողովուրդներ։

Թուրքերը կը մոռնան այդ երկրին երեք հազարամեայ պատմութիւնը, հոյակապ յիշատակարաններն ու հնութիւնները, անոր ընդերքին մէջ հանգչող անցեալ փառաւոր քաղաքակրթութեան մը աւերակները, եւ Ասիոյ անապատներէն բերած իրենց բորոտ աւանակին պոչին կը կապեն աշխարհի քաղաքակրթական պատմութիւնը։

Կարծես վեց դար առաջ գտնուած երկիր մը ըլլար Փոքր Ասիան, եւ Թուրքերն ալ նոր Գոլոմպոսներ։ Եթէ չամչնան ,պիտի ըսեն թէ՝ տիեզերական պատմութիւնը կը սկսի Սուլթան Օսմանով կամ … Նասրէտտին Հօճայով…

Մենք չկրցանք ըմբռնել ի՞նչ տեսակ քաղաքակրթութիւն է որ հիմնած են Թուրքերը, երբ իրենց բնաշխարհին մէջ իսկ մէկ հատիկ քաղաքակրթական հետք չեն ձգած։

Իրենց այնքան պանծացուցած Թանգարաններուն մէջ մեզի կրնա՞ն ցուցնել հնութիւն մը, որ փաստէր Թուրք քաղաքակրթութեան մը գոյութիւնը։ Կրնա՞ն ապացուցանել թէ իսկապէս գոյութիւն ունեցած են հարազատ Թրքական գիր եւ գրականութիւն, նկարչութիւն եւ երաժշտութիւն, արձանագործութիւն եւ ճարտարապետութիւն, իմաստասիրութիւն եւ գիտութիւն, մէկ խօսքով ցեղային արժէքները համադրող ստեղծագործութիւն մը որ իր արժանի տեղը ունենար ժողովուրդներու մշակոյթի պատմութեան մէջ։

Վիճաբանութեան նիւթ հայթայթելու համար չէ որ գրի կ'առնենք այս տողերը։

Ծիծաղելի ըլլալու աստիճան տգիտութիւն բուրող այս սոփեստութիւնը կը յանդգնի այդ երկրին «իրական տէրերը» կոչել Թուրքերը, այնպէս մը ձեւացնելով որ, իբր թէ այդ հողերուն վրայ ուրիշ ազգեր եւ ցեղեր գոյութիւն չեն ունեցած իրենցմէ առաջ։

Թուրքերը կը մոռնան որ, պատմութիւնը կարելի չէ խեղաթիւրել յաւիտենապէս։ Ասիկա նախ չի պատշաճիր «հանրապետական» եւ «արդիական» Թուրք վարկածին, եւ ամէն հարց «գիտական տուեալներով մեկնաբանելու» աշխարհիկ մտայնութեան հետ։

Այդ հողերը իրենց իսկական տէրերը ունին։ Ապացո՞յց կ'ուզեն․— Անիի աւերակները, հայկական բարձրաւանդակի եւ Կիլիկիոյ յիշատակարանները, հին հին դարերու քաղաքակրթութիւնը երեւան բերելու համար Բիւզանդիոնի, Տրովադայի, Եփեսոսի, Զմիւռնիոյ եւ նոյն իսկ Էնկիւրիի հնագիտական եւ պատմական վայրերուն մէջ կատարուած պեղումները։

Նպատակ չունէինք այս հարցը արծարծելու, եթէ Թուրքերը իրենք արծարծած չըլլային զայն, ճամբաներու եւ կամուրջներու պատմութեան ընթացքին։

Մեր դիտցածը այն է որ Թուրքը իրեն հետ բերած է հուր եւ աւերածութիւն, կողոպուտ եւ ջարդ միայն … որպէս պատմական անհերքելի փաստ։

Իր անցքին վրայ ոչ թէ ճամբայ չինած, այլ իր անցած ճամբաներն իսկ քանդած է։ Կամ ամէն կողմ ճամբու հետ շփոթած, որովհետեւ իր անցքին վրայ խոտ իսկ չէ բուսած…

Ոչ, Թուրքը այդ երկրին «իսկական տէրը» չէ։ Այդ հողերը պատմական եւ քաղաքակրթական տուեալներով կը պատկանին հին ու ազնուական ցեղերու, որոնք ողջ են, եւ հակառակ բոլոր անբարոյական ուրացումներու, համոզուած են եւ կը հաւատան թէ դարձեալ իսկական տէրերը պիտի ըլլան։

✕

Քէմալականները մասնաւոր եռանդ կը սպառեն ապացուցանելու համար թէ՝ իրենցմէ առաջ ամէն բան սեւ ու մութ էր։ Հետեւաբար յառաջդիմական շարժումը կը սկսի իրենցմով։

Նոյն է պարագան նաեւ խճուղիներու եւ կամուրջներու շինութեան առթիւ։ Ծանր մեղադրանքներ սուլթանական վարչաձեւի հասցէին, «որ չըռայլութեան եւ անփութութեան բերումով, ամէն մարզի մէջ եղածին նման, ճամբաներու հարցին մէջ ալ անհոգ է գտնուած եւ նոր բան մը չաւելցնելէ զատ, հիներն ալ անխնամ է ձգած»։

Թանզիմաթի բարենորոգչականները սակայն, մօտէն ըմբռնած են «կործանող հայրենիքը» ճամբաներով օժտելու անհրաժեշտութիւնը, եւ 1872ին օրինագծով մը խճուղիները նկատած «պետական գործ»։ Տասնըվեցէն մինչեւ վաթսուն տարեկան այրերը ենթակայ էին տարին չորս օր պարտաւորիչ աշխատանքի, իրենց բնակավայրէն 12 ժամ հեռաւորութեան վրայ։ Մնացեալ ծախքերը պիտի հոգար պետութիւնը։

Այսպէս բացուեցան Էնկիւրի – Պոլիս, Էնկիւրի - Ինէպօլու, Էնկիւրի - Կեսարիա, Պրուսա - Քէօթահիա - Աֆիոն, Պրուսա - Կէմլէյիկ, Պրուսա - Մուտանիա, Էօրէմիտ - Պալըքէսիր, Սամսոն - Սըվազ - Մալաթիա - Խարբերդ - Տիգրանակերտ եւ Տրապիզոն - Էրզրում խճուղիները։

Թանզիմաթէն մինչեւ սահմանադրութիւն շինուած այս ճամբաները սակայն, «կը պարտին ամբողջովին աշխատասէր կուսակալներու եւ կառավարիչներու կամքին եւ կորովին»։

1909ին, կառավարութիւնը ընդհ. անհրաժեշտութենէ մղուած, Ֆրանսայէն կը կնքէ փոխառութիւն մը, եւ «կարեւոր ճամբաները» (պետակա․) անունը կրող խճուղիներու շինութիւնը կը յանձնէ Ֆրանսական ընկերութեան մը։ Ընկերութիւնը, պետական հակակշռի տակ, կը լծուի աշխատանքի, բայց վրայ կը հասնի ընդհ. պատերազմը եւ գործունէութիւնը կանգ կ'առնէ ամբողջովին։

1914էն մինչեւ 1923 ոչ ճամբու տուրք կը գանձուի, ոչ ճամբայ կը շինուի եւ ոչ ալ նորոգութիւն կը կատարուի։ Այս տասը տարուան ընթացքին, ճամբաները կը քանդուին եւ անանցանելի կը դառնան։ Իսկ փայտաշէն կամուրջներուն մեծագոյն մասն ալ կը փլի։

Ի՞նչ ըրած է Նոր Թուրքիան։

Անխնամ ձգուելուն հետեւանքով, մինչեւ երեք մէթր լայնութեան իջած խճուղիները՝ հինգ մէթրի՝ իսկ մակարդակի լայնութիւնն ալ եօթ մէթրի բարձրացուցած է։ Առանց սալարկումի խճուղի շինելու դրութիւնը վերցուցած։ Առ նուազն 15 ս.մ. սալայատակի վրայ 20 ս. մ. խիճ թափելը ընդունած, եւ հարթիչ գլանին ալ մեծ կարեւորութիւն տուած է։

Այս ձեւով նորոգուած են բոլոր ճամբաները, եւ երկրին քաղաքական եւ տնտեսական պահանջներուն բերումով ալ շինուած են բազմաթիւ նոր ճամբաներ, որոնց հողային յարդարումը, շինութիւնն ու չորացումը կատարուած են գիտական մեթոտներով։

Միւս կողմէ, նահանգային հանրօգուտ շինութեանց վարչութիւնները – զօրացած երիտասարդ երկրաչափներով — «գիւղական օրէնք»ին ընծայած իրաւասութիւններէն օգտուելով, շարք մը կարեւոր եւ տեղական պահանջներ լրացնող գեղեցիկ ճամբաներ բացած են։

Գործավարութիւնն ալ, նահանգային ճամբու տուրքէն իրեն բաժին ինկած 15 առ հարիւր տոկոսով, բացած է կարգ մը կարեւոր ձեռնարկներու։ Մասնաւորապէս 160 ք.մ. երկայնութեամբ Պալիա – Ջանաքգալէ, 36 քիլոմէթրնոց Հօփա — Պորչքա, դէպի Պարսկաստան թրանզիդ ապրանք փոխադրելու տեսակէտէն մասնաւոր կարեւորութիւն ներկայացնող Տրապիզոն - Բարաքէօսէ եւ Մալաթիա – Խարբերդ խճուղիներու շինութեանց։

Ասոնցմէ Հօփա – Պորչքա եւ Պալիա – Ջանաքգալէ լրացած են։ Տրապիզոն – Բարաքէօսէ ճամբան ալ պիտի լրանայ 1934ի ընթացքին։

Մարաշ – Կեսարիա եւ Էնկիւրի – Պոլիս ճամբաներուն ալ «էթիւտ»ները ամբողջացած են։

ՊԱԼԻԱ – ՋԱՆԱՔԳԱԼԷ.—Այս խճուղին ունի 159.50 ք.մ. երկայնութիւն։ Պալիայի եւ Պալըքէսիրի միջեւ նախապէս խճուղի գտնուելուն պատճառով, Պալըքէսիր – Ջանաքգալէ երթեւեկը ամբողջովին ապահովուած է։ Լայնութիւնը հինգ մէթր է, մակարդակը եօթ մէթր, առաւելագոյն հակումը 7 առ հարիւր։ Ճամբու երկայնքին կը գտնուին բազմաթիւ մեծ եւ կարեւոր կամուրջներ, յենարան պատեր, աղբիւրներ եւն.։

Մինչեւ 1932ի վերջը այս խճուղիին համար ծախսուած է 2 միլիոն 811,— 400 ոսկի։

ՀՕՓԱ – ՊՈՐՉՔԱ.— Այս ճամբան Արդուինը, եւ անուղղակի Կարսը, կը միացնէ Սեւ-ծովուն։ Նախապէս Արդուինի եւ Պորչքայի միջեւ գոյութիւն ունէր լայն ու ընդարձակ խճուղի մը, բայց Պորչքա – Հօփա միջոցը ուժեղ անհարթութիւններ ունենալուն պատճառով չէր շինուած։ 1925ին նահանգապետութիւնը սկսած է այս ճամբուն շինութեան։ Իսկ 1930ին, հանրօգուտ գործավարութիւնը ամբողջ գործը յանձնած է մասնաւոր ձեռնարկներու։ Շինութիւնները աւարտած են 1933ի ընթացքին։

Հողը հրաբխային է եւ կարգ մը վայրերու մէջ կան հարիւրաւոր մէթրեր խորութեամբ խորխորատներ։

Այս խճուղին ունի 36 ք.մ. երկայնութիւն։ Ծախսուած է 655 հազար ոսկի։

ՏՐԱՊԻԶՈՆ – ԷՐԶՐՈՒՄ – ՔԱՐԱՔԷՕՍԷ.— Պարսկաստանի դէպի Սեւ ծով թրանզիթի ճամբան եղող Քարաքէօսէ – Տրապիզոն խճուղին ունի 500 ք.մ. երկայնութիւն։ Կարելի է զայն համարել հանրօգուտ կարեւոր ձեռնարկ մը։ Այս ճամբուն մինչեւ Քարաքէօսէ նահանգը հասնող մասին համար կը ծախսուի 2 միլիոն ոսկի։ Այս չերտը պիտի լրանայ 1934ին։ Մինչեւ պարսկական սահմանագլուխը երկարող մասին համար ալ 2 միլիոն ոսկի եւս ծախսել պէտք պիտի ըլլայ։ Ուրեմն ամբողջութիւնը պիտի արժէ չորս միլիոն ոսկի։

ԷՆԿԻՒՐԻ - ՊՈԼԻՍ.— Այս ճամբան ծրագրային վիճակի մէջ է դեռ։ Միայն յատակագիծը պատրաստուած է։ Պիտի անցնի Էնկիւրի – Սէնճան - Այաշ – Պէյփազար – Նալլըխան - Մուտուրնու – Ատափազար գիծով եւ Իզմիթի հիւսիսային կողմէն պիտի միանայ Պէյքօզի։ Ունի 450 ք. մ. երկայնութիւն։ Երկաթուղագծին հետ բաղդատելով 130 ք.մ. աւելի կարճ է։

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՆԵՐ.— Արդիական խճուղիները վերջին տարիներու ընթացքին բազմանալու վրայ են։ Մեծ քաղաքներու շրջակայքը ինքնաշարժներու երթեւեկը աւելցած ըլլալով, սովորական խճուղիներու տոկունութիւնը նուազած եւ փոշիով ծածկուած են։ Այս անպատեհութեանց առաջքը առնելու համար պէտք տեսնուած է ճամբաները կուպրով պատել։ Ամէնէն աւելի Էնկիւրիի, Պոլսոյ, Իզմիրի, Մերսինի եւ Ուշագի մէջ այս կարգի ծեփուած ճամբաներ շինուած են։ Էնկիւրիի մէջ Ջանգայա – Քէչիէօրէն, Ագքէօփրիւ, երկրագործական տնկարանը, Կազի Օրման ագարակը, Էթլիկ եւ Սամանփազարի ճամբաները շինուած են ասփալթ – պէթոն դրութեամբ։

Բաց աստի, Էնկիւրիի մէջ քիչ քանակութեամբ շինուած են կլրապատ պաղ ասփալթ, տաք ասփալթ, պէթոն արմէ եւ սիման - արմէ ճամբաներ։

Պոլսոյ մէջ Գարթալ – Եադաճըղ, Գազլըչէշմէ Մագրիգիւղ, Սէլամի – չէշմէ - Մալթէփէ, Եալովա – Համամ Թոփգափու – Քիւչիւքչէքմէճէ եւ Շիշլի – Պէօյիւքտէրէ ճամբաները կուպրի եւ պէթոնի զանազան ձեւի խառնուրդներով ծեփուած են։

Մօտերս երկու միլիոնի նոր յատկացումով Պոլսոյ շրջակայքին մէջ պիտի շինուին 111 ք.մ. երկայնութեամբ ասփալթ ճամբաներ։

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՏԻՍԱՂ

Մարսիլիացին.— Լողալով Մարսիլիայէն Ալժէրիա պիտի անցնէի, արգելք մը հանդիպեցաւ եւ ետ դարձայ։

— Ի՞նչ էր արգելքը, փոթորիկ եւ կամ խոշոր ձո՞ւկ մը որ կրնար քեզ լափել։

— Ոչ, պարոն, ոչ ձուկը, ոչ ալ փոթորիկը այլ Պալէարեան կղզիները դիմացս ելան, որով անկարելի եղաւ ճամբաս շարունակել։

ՊԵՏՔ Է ՍԹԱՓԻԼ

ooooo

Աշխարհի քաղաքական կացութիւնը հետզհետէ կը բարդանայ։ Փոթորկի նախանշաններ կ'երեւին երկրագունդի բոլոր մասերուն մէջ։

Վախի եւ կասկածի մթնոլորտը, հարկադրաբար կը մղէ պետութիւնները իրենց ելեւմուտքի գլխաւոր բաժինները յատկացնելու ազգային պաշտպանութեան, կամ ծախսել այն տեսակ զէնքերու եւ նիւթերու որ պիտի կարենան ճակատագրական բախումի մը պարագային, առաւելագոյն արդիւնքը տալ հայրենիքի պաշտպանութեան տեսակէտով։

Ամէն օր ականջալուր կ'ըլլանք նորաստեղծ քիմիական գիւտերու, կազային բաղադրութեանց որոնց մէկը միւսը կը գերազանցէ իր ահաւոր յղացումով եւ մահասփիւռ գործադրութեամբ։

Օդանաւորդութիւնը ապագայ պատերազմի կարեւոր լծակներէն մէկն է որ նորանոր փորձերով հասած է նախանձելի վիճակի մը եւ եւ կը կատարելագործուի ամէն օր։

Վառօդի, հրազէններու եւ ռազմամթերքի գործարանները անդադար կ'արտադրեն, պատրաստի պահեստները կը լեցուին եւ նորեր կը պատրաստուին։

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս բոլորը, եթէ ոչ այն թէ այս մթնոլորտը չի կրնար տեւական ըլլալ եւ ամբարուած վառօդը օր մը պիտի բռնկի, իր բոցերով հրդեհելու աշխարհի եւ մարդկութեան մէկ կարեւոր մասը։

Թուրքերն ալ ոգի ի բոին կ'աշխատին եւ չմնալ արդիական բոլոր գիտական տուեալներէն եւ պաշտպանողական զէնքերէն, ապագան վստահութեամբ դիմագրաւելու մտահոգութեամբ։

Անոնք ոչ միայն զգալի յառաջդիմութիւններ արձանագրած են արտաքին դիւանագիտական – քաղաքական մարզին մէջ, այլ եւ ներքին – ազգային կեանքին մէջ յայտ բերին զարմանալի եռանդ և հետեւողական քաջութիւն, հաշուեյարդարի ենթարկելով կարգ մը երեւոյթներ, որոնք արգելք կրնային հանդիսանալ պետութեան վերանորոգչական ձգտումներուն։

Այսպէս, այս վերջին տասնամեակին մենք ականատես եղանք շարժումներու եւ կատարուած իրական գործերու որոնք մինչեւ այսօր անհաւատալի կը թուին շատերուս, եւ սակայն հիացումի արտայայտութիւններ կը խլեն քաղաքակիրթ եւ յառաջադէմ Եւրոպայի դիւանագէտներէն եւ պետական անձնաւորութիւններէն։

Միւս դրացիներն ալ աւելի կամ նուազ տոգորուած են ազգային ազատագրական ձգտումներով։ Մեզի բախտակից եւ դարերով տգիտութեան մէջ ապրող Քիւրտն անգամ, որուն տգիտութեան եւ մոլեռանդութեան պատճառով, անդարմանելի վնասներ կրեցինք անցեալի մէջ, այսօր յառաջդիմութեան ապացոյցներ կուտայ եւ կը ձգտի յեղափոխութեամբ իր իրաւունքներուն տիրանալ։

Այս պատկերին հանդէպ ի՞նչ կը ներկայացնէ հայկական իրականութիւնը։ Մեր առօրեայ կեանքը կ'ընթանա՞յ մեր դրացիներու շաւղով։ Դարուս մտայնութիւնն ու յառաջդիմական գաղափարները ո եւ է արձագանգ կը գտնե՞ն հայ իրականութեան մէ՞ջ։ Նոյն խանդավառութիւնն ու պաշտամունքը կը տեսնե՞նք մեր ազգային քաղաքակրթական ռեւէ արժէքի հանդէպ։

Կը կարծեմ թէ ձեր ալ պատասխանը բացասական պիտի ըլլայ այս հարցերուն հանդէպ։

Որովհետեւ, գաղութներու կեանքը վերջին ժամանակներս վերածուած է քաոսի։ Հոգեկան եւ բարոյական աննախընթաց սնանկութեան որուն նմանը չեմ գիտեր թէ երբեւիցէ եղա՞ծ է մեր մէջ։

Բոլոր մութ եւ յետադէմ տարրերը, սկսեալ կղերականներէն — եպիսկոպոս, վարդապետ, քահանայ, տիրացու եւայլն — մինչեւ աղաներն ու էֆէնտիները, ջոջերն ու գոյնզգոյն պէյերը եւ անոնց սեղաններէն սնանող, վարձու «մտաւորականներ»ը ներկայիս գլուխ բարձրացուցած են եւ կ'ուզեն մեր կեանքի անիւը յետադարձ շեղումով մը տանիլ հոն, ուր օր մը, մարդոց համբերութիւնը սպառեցաւ եւ յանձինս քանի մը ընտիրներու, մարդիկ ընդվզեցան եւ ջախջախեցին այդ յետադէմ մտայնութեան արտայայտիչ Ամիրաները։

Սակայն ի՞նչ է պատճառը որ բոլոր հակայեղափոխական տարրերը մէկ յայտարարի կը բերէ այս վայրկեանիս եւ «սրբազան պատերազմ» յայտարարել կուտայ Հայոց մեծագոյն կազմակերպութեան դէմ։ Ազգային գեբագոյն շահե՞րն են որ մղած կուտան այս նորօրինակ «ճիհատ»ին թէ ուրիշ յետին նպատակներ որոնց իրագործումը միայն Թուրքին կրնայ հրճուանք պատճառել։ Անպայմանօրէն այս վերջինը։

Բոլոր տեսակի Պետրոնները միայն պատրուակներ են յարձակելու համար հին կիրքեր, վարկաբեկելու առաջադէմ մտաւորականութիւնն ու յեղափոխական տարրերը յաչս օտարներու եւ սեփական ժողովուրդին։ Բան մը որմէ հայ ժողովուրդը ոչինչ կը շահի։ Ահա թէ ինչու համար բոլոր «Վագթ»ները հոգեպէս կը հրճուին եւ կը թելադրեն խօսքը գործի վերածել, կարելի եղածին չափ շուտ իրականացնելու Դաշնակցութեան մահը, քաջ գիտնալով որ հետապնդողին մահովը մեռած կ'ըլլայ նաեւ հետապնդեալը՝ հայկական արիւնոտ եւ անլոյծ դատը։

Բոլոր տեսակի պահպանողական, յետադէմ տարրերուն համար, կարեւորութենէ զուրկ է այն պարագան թէ արմատախիլ ժողովուրդի մը վերջին բեկորներուն համար, տարտղնուած երկրագունդի բոլոր մասերուն մէջ, զուրկ տարրական յարմարութիւններէ, բարոյական հոգեկան — մշակութային հաղորդակցութենէ, ի՞նչ չափով օգտակար է պատահական դէպքերուն կազմակերպուած հանդամանք վերագրել եւ խուժանավարական ախորժակներ գրգռել։

Սակայն ողբերգութիւնը այնտեղ է որ այս բոլորը կը կատարուին «ֆաշաքկրթութեան, հանրային բարոյականի» անունով, մինչ մեզի հետ իրենք ալ տեսան թէ ճշմարիտ քաղաքակրթութիւնն ու հանրային բարոյականը ի՛նչ աստիճան պարկեշտ եւ զուսպ մնացին երբ նախագահ Փոլ Տումէր, օր ցորեկով կը սպաննուէր օտարական Կորկուլովի ձեռքով։ Ֆրանսացին, անշուշտ շատ աւելի իրաւունք ունէր բոլոր օտարականները անխտիր հարուածելու, քանի որ պետութեան ամենաբարձր դիրքին վրայ գտնուող անձնաւորութիւնը կը սպաննուէր օտարի մը ձեռքով։ Ֆրանսացին չըրաւ այդ, որովհետեւ իրական քաղաքակրթութիւնը անհաղորդ չէր իրեն եւ հանրային բարոյականը կը թելադրէր ամբոխային յուզումները չստեղծել։

Այդ մարդոց համար կարեւորութենէ զուրկ է նաեւ թէ մեր ապագան ամէնէն աւելի մռայլ է. թէ բազմապիսի վտանգներ կը շրջապատեն մեզ ամէն կողմ։ Մի զարմանաք եթէ Հայը վաղը դառնայ կոտորուող անօգնական եւ թշուառ Ասորին Արեւելքի մէջ,իսկ թափառական, անարգուած եւ հալածական Հրեան Արեւմուտքի մէջ։Պէտք չէ մոռնալ պատմութեան սորվեցուցած իմաստութիւնը։

Այն ատեն այդ մարդիկը նոր ասիթ մը գտած պիտի ըլլան հայ ազատագրական պայքարը եւ առաջադէմ միտքը նոր ցեխարձակումներով արատաւորելու։

Այս հեռապատկերին առջեւ ի՞նչ կը մտածէ Հայոց երիտասարդութիւնը։ Ան գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ։Պիտի հանդուրժէ՞ այն անլուր նախատինքին եւ ամօթանքին որով ամէն օր կ'արատաւորուին Ազատութեան եւ յառաջադէմ գաղափարներու համար նահատակուած մեր նախնիքները։ Վերջապէս պիտի սթափի՞ այն անարգերութենէն որուն ենթարկուած է երկար ժամանակներէ ի վեր։ Չի՞ մտածեր ինքնին կազմակերպուելու, ինքզինքը արտայայտելու եւ մեր հանրային անբարոյացած կեանքը մաքրագործելու մասին։

Չի՞ զգար թէ մեր սերունդին, այսինքն երիտասարդութեան վրայ ծանրագոյն պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ մտածելու հայ ժողովուրդի ապագայի մասին։

Այս կը թելադրէ ոչ միայն դարուս մտայնութիւնը, այլեւ գիտութիւնը։ Այդ կը պահանջեն նաեւ մեր նահատակ հայրերն ու մայրերը, այդ կը պահանջեն եւ մարդկային քաղաքակրթութիւնն ու մշակոյթը, որուն մէկ մասնիկն ենք մենք։ Չէ՞ որ պատմութեան առջեւ բարոյական պարտականութիւն ունինք անցեալէն ժառանգած բոլոր արժէքները անաղարտ եւ անկորուստ յանձնել մեր յետնորդներուն։

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ

ՏԻՍԱՂ

— Մայրի՛կ, քեզի հարցնող պարոնը դեռ դուրսը կը սպասէ։

— Չըսի՞ր թէ հոս չեմ։

— Ըսի, բայց սուտ մը չօգուլ խօսացաւ, եթէ չիտակը ըսէի։

ՄՈՒՏՆ ՈՒ ԻՐԱՒԸ

ooooo

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.—

Թամկավարներու օրկանին Լոնտոնեան թղթակիցը երկտող մը ուղարկած է իր թերթին՝ Դուրեան արքեպիսկոպոսի սպանութեան առթիւ։ Անստորագիր է այդ գրութիւնը … որովհետեւ հեղինակը ինքն անգամ հաւատար իր պատմութեան։ Համձայն իր տպաւորութիւններուն, անգլիահայ գաղութը ցնցուեր է այս ճիրէն։ Անթիլի անգլիացի լրատու… «յատուկ կերպով» չէշտեր է «ղեկավար» մարդասպաններու ձերբակալութիւնը…։ «Նախնական խորհրդակցութենէ մը յետոյ» գաղութը «յայտնի դէմքերը» (այսի՞նքն…) որոշեր են «անգլիահայ գաղութի ցաւը ու զայրոյթը յայտնել Նի… Եորքի առաջնորդարանին»։ Ն… պիտի ունենան եղեր «հոգեհանգստեան արարողութիւններ եւ բողոքի արտայայտութիւններ»։

Այս տողերը կարդացողը պիտի կարծէ թէ Լոնտոնի գաղութը բան… գործ ձգած «բողոքելու» կը պատրաստուի։

Ահաւասիկ ինչ որ պատահած է… պանութենէն յետոյ։

Գործավարձառ հայրենակից մը կ… հեռաձայնէ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի զ… քարտուղար…, որպէսզի խնամակալութեան արտօնութեամբ ցաւակցական հեռագիր մը զրկուի Նիւ Եորք։ Գրասենեակը յարաբերութեան մէջ կը մտնէ Մերուժան քահանային հետ, խնդրելով որ հաւանի ստորագրել հեռագիրը՝ յանուն գաղութին։ Քահանան ողջամիտ եւ լուրջ մարդ, կը պնդէ որ հեռագիրը խմբագրուի պատշաճ ձեւով եւ բոցավառ բացատրութիւններ տեղ չունենան անոր մէջ։ Խնամակալութիւնը որուն «աչքին լոյսը» չէր եպիսկոպոսը, տրամաբանական կը գտնէ այդ առաջարկը եւ սովորական ցաւակցական հեռագիր մը կը ղրկուի Նիւ Եորք՝ քահանային ստորագրութեամբ։

Սակայն, ռամկավարներուն Լոնտոնի մունետիկը դոհ չէ այդքանով, որոշած է աղմկել ու գործի վրայ ելլել։

— Ուշքի՛ լոնտոնահայ գաղութ, կը պատգամէ ան։

Կը վազէ հոս, կը վազէ հոն եւ կ'աշխատի մթնոլորտ ստեղծել «յայտնի դէմքերուն» մօտ։

— Հոգեհանգիստ կ'ուզեմ, բողոքի արտայայտութիւն կ'ուզեմ…

Ու միամիտ վաճառական մը, Հասանարար Սաֆրաստեանի թելադրութեան վրայ, կ'առաջարկէ ընդարձակ սրահ մը վարձել հոգեհանգիստ կատարելու եւ բողոքելու համար. չէ… որ եկեղեցին շատ փոքր է։

— Ոչ, կը պատասխանէ քահանան… աւելորդ է այդ ճըզզար իրարանցում… մը. ես հանդուցեալ Հայրապետին եւ մեր հազարաւոր զոհերուն համար հոգեհանգիստ կատարած եմ այս փոքր եկեղեցիին մէջ եւ պատճառ չկայ որ եպիսկոպոսին մահը ողբալու համար անբաւական նկատուի անոր տարածութիւնը։

Քահանան սիրով կը ստանձնէ հոգեհանգիստ կատարել, բայց աւելորդ կը նկատէ կրակին վրայ իւղ լեցնել եւ մասնաւոր հրաւէր կարդալ գաղութին.

— Եկողը կուգայ…

Ու ազդ մը կը հրատարակուի «Թայմզ»ի եւ «Զըրչ Թայմզ»ի մէջ, … գիտութիւն «անգլիական բարձր եկեղեցականութեան որուն մէջ … մաթիւ համակրող եւ մտերիմ բարեկամներ ունէր Դուրեան եպիսկոպոսը, ինչպէս կը յաւակնի գրել թղթակիցը։ Եւ յունուար 14ի կիրակին Մերուժան քահանան կը կատարէ մէկը իր սովորական հոգեհանգիստներէն որուն ներկայ չէր ոչ իսկ մէկ անգլիացի տէր – պապա…

Այսքան միայն, մնացեալը վերագրեցէք թղթակցին վառ երեւակայութեան։

«Յայտնի դէմքեր»ը աւելի գիտակից են քան ռամկավար խմբագիրները։

✕

Ու հիմա քանի մը յաւելուածական տեղեկութիւններ զորս չպիտի ուզէի շեշտել, եթէ կարմրելու առաջինութիւնն ունենային գրկուած մարդիկ «մարտիրոս», «նահատակ», «սուրբ», «պարկեշտ», «մակրակրօն» եւ այլ ածականներ չչռայլէին հանդուցեալին։

Քանի մը ամիս առաջ գրուեցաւ թէ Դուրեան եպիսկոպոս ինչ անփառունակ անցեալ մը ունեցած էր այս …

ղաքին մէջ 1924ին, ընթացք մը որ համապատասխան չէր իր դիրքին:

Ռամկավար Թղթակիցը կը դրէ թէ Դուրեան «ի յայտ բերաւ հայ տիպար հոգեւորականի լաւագոյն յատկանիշներն ու կրօնական ջերմեռանդութիւնը»:

Իմաստ չունին այս բառերը: Գիտեմ միայն որ Դուրեան ոչ Լոնտոնի ոչ ալ Մանչեսթըրի մէջ չմնաց իր բարձրութեան վրայ:

Քէնթըրպըրիի եկեղեցական խորհրդաժողովին մէջ անիկա կատարած է չատ ապիկար դեր մը: Համոզուելու համար, ռամկավարները կրնան յարաբերութեան մէջ մտնել Թորգոմ արք.ի հետ որ չափազանց վրդովուած էր Հայ. Եկեղեցիի պատուիրակին ճառէն (Լէմպէթի մէջ) եւ աշխատած է Թղթակիցներու թիւրիմացութեան վերագրել անոր կարգ մը պատասխանատու յայտարարութիւնները: Կարելի է նոյնպէս հարցնել «Վերջին լուր»ի Արշամին, որ քննադատեց «տիպար հոգեւորականին» խօսքերը օտարներուն առջեւ:

Դուրեան եպիսկոպոս չափազանց ամբարտաւան էր ու յաւակնոտ: Կ'ուզէր որ իր ստորադասները խոնարհէին իր առջեւ:

— Ճանչցիր թէ ես ով եմ, կը գրէր ան քահանայի մը որ յանդգներ էր միայն «որդիական խոնարհութեամբ» վերջացնել իր նամակը:

Դուրեան եպիսկոպոսն էր որ 1924ի ծանօթ վէճերուն ատեն, բառին իսկական առումով ծունկի եկած է ողբացեալ հայ վաճառականի մը առջեւ, որպէսզի այս վերջինը բարեխօսէ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի մօտ եւ զինքը վար դնել տայ Լոնտոնի մէջ:

— Սրբազան, ոտքի ելիր, ես քու զաւակդ եմ, ըսեր է Կեսարացի վաճառականը:

Ո՞վ էր այն «ազգասէր» հոգեւորականը որուն երբ կը բացատրուէր հայ երախաներու հայերէնի ուսուցման անհրաժեշտութիւնը, կը պատասխանէր.

— Ով որ հայերէն սորվիլ կ'ուզէ թող Երեւան երթայ:

Հանգուցեալ Ղեւոնդ եպիս. Դուրեանն էր այն «բարեպաշտ», «ազնիւ», «սրբանման մարտիրոսը» որ իր եղբայրակցին՝ երրորդ անձի մը ուղարկած մէկ նամակը վարպետօրէն իւրացնելէ ետք, երբ զէնք գործածած է ստորագրողին դէմ որուն հանդէպ միայն երախտագիտական զգացում կրնար ունենալ:

Դուրեան եպիսկոպոս Մանչեսթըրի առաջնորդութեան ընթացքին առաւելապէս աշխատած է իր փառքին, իր շահերուն համար եւ քիչ մըն ալ Երուսաղէմի միաբանութեան օգտին, որովհետեւ յաջողած է համոզել մեծահարուստ հայուհի մը որպէսզի իր հարստութիւնը կտակէ ոչ թէ հայ ժողովուրդին՝ զրկուածներուն, այլ Երուսաղէմի մակաբոյծ վեղարաւորներուն:

Բայց, լաւ է կարճ կապել, չերթալու համար մինչեւ Պուլկարիա, Իզմիր կամ Աթէնք: Եւ թող մեռեալի մը հանդէպ վիրաւորանք չհամարուին այս քանի մը ճշդումները, այնքան անտեղի գովասանքներէ յետոյ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«Հանդէս Ամսօրեա»ն տագնապի մէջ

Վիեննայի Միխիթարեան Միաբանութեան օրկանը, «Հանդէս Ամսօրեայ», իր վերջին թիւին մէջ հրատարակած է հետեւեալ ազդը.—

«Հանդէս Ամսօրեայ» հայագիտական ուսումնաթերթը կը թեւակոխէ իր կեանքի 48րդ հատորը: Իր ետեւ ունի գրական-բանասիրական գործունէութեան երկար շարք մը տարիներու, ուր քրտնալից աշխատած է ի նպաստ Հայ քաղաքակրթութեան լուսաւորելու անցեալին մութ ծալքերը, այլեւայլ ուսումնասիրութիւններով եւ հետազօտութիւններով:

Ցանկն աստ առ այս ամէն զոհողութիւն: Բայց չկրնալ քաջալերու — թիւն. չգտաւ ընթերցողներու շրջան: Զեղաւ հնարաւորութիւն ոչ միայն տարիներու ընթացքին ընդարձակելու ուսումնաթերթին ծաւալը, այլեւ ահա հարկի մէջ կը գտնուի նուազեցնել թերթին ծաւալը քառորդով:

Թէ հայրութիւն եւ թէ հրատարակութեան տնտեսական տագնապը պատճառ բերին հրաժարելու ուսումնաթերթիս բաժանորդագրութենէն: Այսպէս թերթին հրատարակութեան բովանդակ ծախքերը ծանրացան խմբագրութեան ուսին: «Հանդէս Ամսօրեայ»ի 1933 տարեշրջանը ահաւոր բացով կը փակէ իր հաշուեկշիռը:

Տնտեսական այս տագնապին անկարող չարունակել ուսումնաթերթս հրատարակութիւնը նոյն ծաւալով, 6 թերթով պակաս լոյս պիտի տեսնէ ժամանակ մը, մինչեւ որ բարւոքին տնտեսական պայմանները, մինչեւ որ աճի ուսումնաթերթին բաժանորդներու թիւը:

Անշուշտ մեծ կորուստ է հայագիտութեան համար այս վեց թերթերու պակասը, մանաւանդ ներկայ շրջանին ուր այնքան անուշադրութեան են մատնուած հայագիտական-բանասիրական ուսմունքները:

Խմբագրութիւնս աւելին չէ կրնար ընել ինքնութեամբ: Պատրաստ է ինքը տանիլ գրական աշխատանքները ամենայն սիրով, եթէ կարողները յանձն առնեն հոգալ նիւթական ծախքերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՓԻԼՈՆԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՎԻԼ, — Բարոյականի դասեր տալու համար չէ որ կը գրեմ այս տողերը, ոչ ալ ես պիտի ըլլամ մեր կղերին բազմազան ունակութիւնները կարգի բերող: Մեղքը իրենց վիզը, բայց մինչեւ այն կէտը երբ ազգին աշխարհիկ գործերուն ալ խառնուիլ կ'ուզեն եւ ասդին անդին կը վազեն...:

Կը հարցնեմ կղերականներուն եւ կրօնապաշտներուն թէ ի՞նչ գործ ունի փիլոնաւոր մը (Մարսէյլի առաջնորդը) իբրեւ նախագահ պարահանդէսի մը:

Ժամանակները այնպէս բերեր են որ այս խեղճ ժողովուրդը կղերին է վստահեր իր ճակատագիրը, քալեր է կաթողիկոսներով, պատրիարքներով, երբ կրօնական համայնք միայն: Իսկ այսօ՞ր:

Վերջապէս պահեցէք ձեր խաչն ու աւետարանը ու աղօթքը ու «պահպանիչ»ը եկեղեցիին մէջ միայն, իսկ անկէ դուրս ձգեցէք հանգիստ սա տամը անգամ խաչուած ժողովուրդը...

Կարելի՞ է երկու տէրանց ծառայել, ըսէ՛ք, թէ՛ Աստուծոյն թէ մամոնային:

ՄԷՆ ՍԷ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶԱՐՍԱՆՃԱՔՑԻՆԵՐՈՒՆ

ooooo

ԼԻՈՆ, 31 յունուար.— 1922ին երբ ողջ մնացած հայկական բեկորները զազանաբարոյ Թուրքին ճիրաններէն ազատելով հասան Հալէպ, այնտեղ կազմեցին Հայր. Միութիւններ, օգնութեան հասնելու իրենց սովամահ եւ անպատսպար հայրենակիցներուն:

Այդ հայրենակցական միութիւններու առաջիններէն էր Զարսանճագի հայրենակցական միութիւնը, իր գործունէութեամբ:

Ան տարած է չատ գովելի աշխատանք ոչ միայն սնունդ տալով մեր հայրենակիցները, այլ եւ տալով պատսպարան, հանդերձեղէն եւ նոյն իսկ մասամբ կրթութիւն Զարսանճագցի պատանիներուն:

1925ին երբ բոլորին հետ նաեւ մեր հայրենակիցները գաղթեցին դէպի Եւրոպա, մանաւանդ Ֆրանսա, այստեղ նաեւ մեր հայրենակիցները տուին գնահատելի աշխատանք, կազմելով մասնաճիւղեր Մարսէյլի, Լըմիլի, Պոմոնի, Վալանսի, Վիէնի եւ Լիոնի մէջ:

Մարսէյլի Պատ. Միութեան (այժմ Երիտասարդաց) վարչութիւն տղաքները գիտակից իրենց վրայ դրուած պարտականութեան, հիմնեցին գրադարան մը եւ այժմ ունին աւելի քան 350 կտոր զանազան գիրքեր, հայ եւ օտար ծանօթ հեղինակներէ, նոյնպէս մարզական միութիւն մը, «Եփրատ» անունով:

Գալով մասնաճիւղերուն, Պոմոնը գործունէութեամբ ծանօթ է բոլոր հայրենակիցներուն: Լըմիլի մասնաճիւղը, թէեւ բաղդատաբար նոր, շնորհիւ անկեղծ հայրենակիցներու, աշխատած է միշտ վառ պահել հայրենակցական ոգին:

Վիէնի եւ Վալանսի մասնաճիւղերը մինչեւ հիմա տարած են չատ մը գնահատելի աշխատանքներ, հակառակ իրենց քանակին փոքրութեան:

Լիոնի մասնաճիւղը իր կազմութենէն մինչեւ 3րդ պատգամաժողովը միշտ ալ արժանացած է մեր պատգամաւորական ժողովներու գնահատանքին, սակայն ցաւալի է ըսել որ ներքին անտեղի ըսի-ըսաւներու պատճառաւ քայքայուած եւ կազմալուծուած է: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, այժմ ըսկսած են միջամուխ ըլլալ կարգ մը կասկածելի ձեռնարկներու որոնք ունին քաղաքական հանգամանք եւ կը ղեկավարուին ապազգային հոսանքներու կողմէ: Ուրեմն մեր հայրենակիցները կ'անտեսեն ծրագիր կանոնագրի տրամադրութիւնները եւ կեդրոնական վարչութեան ազդարարութիւնը, (12 յունուար 1934) որ նախ ճշդելէ յետոյ թէ 5էն 7 Զարսանճագցիներ կարող են մասնաճիւղ կազմել, կ'աւելցնէ.— «Ինչ կը վերաբերի զանազան ձեռնարկներու մասնակցութեան, այդ ներքին խնդիր մըն է որուն մասին ըրած ենք եւ պիտի ընենք համապատասխան կարգադրութիւններ»:

Կեդր. Վարչութիւնը միեւնոյն ատեն կը յայտարարէ թէ ըստ մեր ժողովի որոշման մասնաճիւղերը չեն կրնար մասնակցիլ որ եւ է տօնի եւ ձեռնարկի եթէ անոնք չեն կատարուիր տեղական ազգային մարմիններու նախաձեռնութեամբ: Վերջապէս, առ ի տեղեկութիւն կը հաղորդէր թէ մեր միութիւնը կը կոչուի Զարսանճագի Հայր. Միութիւն, ոչ թէ Վերաշինաց եւն.:

Պարտք կը սեպեմ Կեդր. Վարչութեան ուշադրութեան յանձնել Լիոնի պարագան: Եթէ լուրջ է այս յայտարարութիւնը, վարչութիւնը ի՞նչ միջոցներ ունի իր ձեռքին տակ, կանխելու համար այս քայքայիչ ուղին: Անշուշտ վարչութիւնը պիտի փութայ լուսաբանել մեզ եւ բոլոր մասնաճիւղերը:

Կարպոսեցի

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՒԷՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Միլլիյէթ»ի մէջ (11 յունուար) Պիւրհան Ճահիտ կը գրէ.—

Զուիցերիոյ մէջ բարեկամ մը ունիմ որ ամանորի առթիւ, ծննդեան մեզի ղրկեր է փոքրիկ եղնիկ մը: Բարեկամս ճամբուն օրերը հաշուեր է, որպէսզի նուէրը ճիշդ կաղանդին ստանամ: Լաւ հոգ տարեր է նաեւ փաթթելին: Եւ իր այդ ճիգը զուր չէ անցեր: Եղնիկը ճիշդ օրին Պոլիս կը հասնի ու նոյն օրն ալ թուղթ մը ըստացանք: Ուղարկեցինք նամակատուն: Բայց ահա հոս սկսաւ եղնիկին դժբախտութիւնը:

Նախ ըսին թէ՝ մաքսէն դեռ անցած չէ: Օր մը սպասեցինք: Յաջորդ օրը՝

— Արդեօք ապակի՞ է (ճամ), թէ եղնիկն (չամ), ըսին ու սկսան քննել: Այն օրն ալ անցաւ:

Երրորդ օրը՝

— Հասկցուեցաւ, եղնիկն է: Բայց, արդեօք «քոնթէնժան»ի ցանկին մէջ կա՞յ, սպասեցէք՝ տեսնենք, ըսին:

Չորրորդ օրը.

— Նայեցանք, եղնիկի համար որ եւ է արձանագրութիւն չկայ: Բայց, ասոր մէջ մոմ ալ կայ: Իսկ մոմը ենթակայ է «քոնթէնժան»ի, հարցնենք հեղ մը, ըսին:

Հինգերորդ օրը՝

— Մոմը ուրեց գործը, ըսին: Ճար չկայ, եղնիկը պիտի չկարենանք առնել, բայց, մտածենք հեղ մը, աւելցուցին:

Վեցերորդ օրը՝

— Մոմը վրայէն հանենք եւ եղնիկը միայն առէք, ըսին:

— Շատ լաւ, ըսինք:

— Բայց նախ տնօրէնութեան հարցնենք: Ինշալլահ վաղը կը ստանաք, աւելցուցին:

Եօթերորդ օրը՝

— Հարցուցինք, բայց, դժբախտաբար, անկարելի պիտի ըլլայ, պատասխանատու գործ է, Միւտիր պէյը չհաւանեցաւ, ըսին:

Երկու թիզ երկարութեամբ այս չոր եղնիկի ճիւղը դեռ կը սպասէ Պոլսոյ նամակատունը: Իսկ հիմա ի՞նչ կ'ըսեն, գիտէ՞ք.

— Մեզի թուղթ մը գրեցէք: Ու ըսէք թէ չէք ընդունիր այդ նուէրը, որովհետեւ «քոնթէնժան»ի ենթակայ է: Ու մենք եղնիկը ետ կը ղրկենք:

Օրէնքները կը հրատարակուին անհատներու եւ պետութեան շահը պաշտպանելու համար: Բայց, այդ օրէնքները ոմանց ձեռքերուն մէջ կը ստանան այնպիսի ձեւ մը որ կը վնասէ անհատներուն եւ պետութեան:

ՄԻՏԱՂ

— Ուրեմն, տիկին, սա խօսը ինծի չպիտի ծախէք:

— Ո՛չ, պարոն, անիկա պահած եմ տղուս ամուսնութեան համար:

— Ըսել է վկայի պակասութիւն ունիք:

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

ooooo

Պէյրութի «Ազդակ»ը խմբագրական մը մէջ պարզելով քաղաքական կացութեան ծանրութիւնը եւ մեր գաղութներուն խառնակոյզ վիճակը, դիտել կուտայ (26 յունուար).

— «Եթէ հարկ ըլլար ճշդել պատասխանատուութեան բաժինը անոնց որ ստեղծեցին հայկական գաղթաշխարհի մէջ արդի մեր տխուր գոյավիճակը, ներկայ քաոսային ու իրերամերժ մեր կացութիւնը, յանցապարտի առաջին աթոռին վրայ պիտի նստեցնէինք Երեւանը: Այո՛, Երեւանը, որովհետեւ, քաղաքական ներկայ խմբումներուն իբրեւ անմիջական հետեւանք, կրնայ պատահիլ որ անոր արդի «ղեկավար»ները նոր եւ մռայլ անակնկալներու առջեւ դնեն մէկ միլիոն հայութիւնը որ ծուարած է արդի Հայաստանի սահմաններուն մէջ:

Յանցապարտ է Երեւանը, անոր համար որ ան ոչ միայն մինչեւ վերջ մընաց նենգամիտ՝ քաղաքական իր համոզումները չբաժնող հոսանքի մը հանդէպ, այլ եւ ջանաց — ու դեռ կը շարունակէ — քայքայել միութեան գիծը հայրենի հողէն հեռու ու տնտեսական վատթարագոյն պայմաններու ներքեւ ապրող գաղթաշխարհի հայ զանգուածներուն մէջ: Եւ ասիկա, ո՛չ թէ բաժնելով անոնց տիրելու համար, — նման մտածում մը քաղաքական կոպիտ տխմարութիւն պիտի նշանակէր այս պահուս — այլ որովհետեւ ան չէ կշռած տարողութիւնը բարիքին որ կրնար միացեալ հայ գաղթաշխարհ մը ծաւալել հայրենի սահմաններէն ներս, հայրենի ժողովուրդին ստեղծագործ ճիգերուն ու բարգաւաճումին համար յենարան ու աղբիւր դառնալով:

Երեւանի արտասահմանի ներկայացուցիչները տեսան դուրս եկան պատմական իրենց առաքելութենէն, քէն ու ատելութիւն, թոյն ու մախանք տարածելով ամէն կողմ: Ու երբ վերաշինութեան անունով կոչեր հրատարակեցան, սրտերը մնացին սառ. վանքի առածին իմաստութիւնը աւելի զօրաւոր էր քան տրամաբանութիւնը Երեւանի նորընծայ քաղաքագէտներուն: Ո՛վ հով կը սերմանէ, փոթորիկ կը հնձէ: Ու չափազանց տխուր է այս հունձքը, չափազանց վտիտ, բաղդատմամբ անոր որ իմաստուն ուղիներ պիտի կրնային ապահովել բովանդակ գաղթաշխարհէն՝ մեր հայրենիքին համար:

Յանցապարտներու նոյն շարքին վրայ կը գտնուին քաղաքական այլ հոսանքներ, քաղքենի եւ ազնուենի պիտակներով, որոնց հետ հայ հոգեւորականութեան մէկ մասը՝ իբրեւ ներքին ու կամակատար օրուան իշխանաւորներու շիլ ու տխուր քաղաքականութեան, կը շարունակեն արտասահմանի մէջ ամէն վայրկեան հայհոյել ցեղին սրբութիւններուն, անոր ապրելու անտեղիտալի հաւատքին ու անկախութեան կամքին:

Ու ամէն օր թոյն, ամէն օր ժահր, ամէն օր հայհոյութիւն ու թշնամանք անոնց հանդէպ, որոնց միակ յանցանքն է եղած վեց հարիւր տարուան ստրկութենէ մը ետք այս ժողովուրդին համար Մայիս 28 ստեղծել, զրահել հայ երիտասարդութեան հոգին առնականութեամբ եւ ցեղային հպարտութիւնով, սիրցնել նոր սերունդին իր հայրենիքին ու անկախութիւնը, դրոշմել երիտասարդ զանգուածներուն մէջ Միացեալ Հայրենիքի մը գաղափարը:

Ու այս բոլորին համար ու այս բոլորին դէմ՝ թշնամանք, ատելութիւն եւ հալածանք, այսօր կարգախօսն է Երեւանէն մինչեւ Ամերիկա հոսանքի մը, որ ձեռքերը ծալլած, լորձնաշուրթ կը քրքջայ տօնքիշօթական յաղթանակներու ի խնդիր:

Ու կը զինուին հզօրները, կը զինուին առանց արհամարհելու յետին թշուառականն իսկ, որ պիտի կրնար հասարակաց գործին բերել իր ուժերը:

Իսկ մենք մոռցած մեր մեռելները, մոռցած ու ուրացած մեր մէկ միլիոն զոհերը, կոտորակուած, սպառած ու բաժան բաժան, դեռ կը շարունակենք հրդեհի տալ մեր դիմադրութեան վերջին ամրոցները:

Մեր սուրերը կը յեսանուին խրամելու համար ատելութեան նոր ակօսներ:

Իսկ ցեղերը կ'ապրին միացեալ ուժերով ու ճակատով, ով կ'ուրանայ այս ճշմարտութիւնը, կը սպաննէ ցեղը»:

ԼՔՈՒԱԾ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

Վիքթորիա Սավս, Աւստրիացի աղջիկ մը, 16 տարեկանին մասնակցելով պատերազմին, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ իտալական ճակտին վրայ, եւ յետոյ ստացաւ քաջութեան արծաթ չքանշան: Վիեննայի թերթերը կը գրեն թէ այս հերոսուհին հիմա Ինսպրուքի մէջ անկիւն մը անօթի ծարաւ լքուած է...: Նշանաւոր է իր պատմութիւնը: 1915 մարտին, ինքնաբերաբար ներկայացաւ Պօցընի զինուորական իշխանութիւններուն եւ հրաման խնդրեց կռիւներուն մասնակցիլ իբրեւ կամաւոր: Բաւական վարանումէ վերջ ընդունուեցաւ, բայց իր սեռը գաղտնի պահելու եւ մազերը կտրելու պայմանով: Փափաք յայտնեց միանալու իր հօրը որ արհեստով կօշկակար էր, եւ վերջապէս արտօնուեցաւ երթալ անոր մօտ, որ ճակատի մէկ տարբեր գիծին վրայ կը կռուէր: Քանի մը բարձրաստիճան սպաներ միայն գիտէին անոր աղջիկ ըլլալը: Խրամներու մէջ միակ կին զինուորուհին էր: 1917 մայիսին, իտալական ռումբէ մը փրթած ժայռի կտոր մը զարկաւ իրեն եւ ջախջախուեցաւ աջ սրունքը: Ահագին տառապանքներէ վերջ կտրեցին ոտքը եւ երեք տարի մնաց Վիեննայի հիւանդանոցը, ուր երեք անգամ գործողութեան ենթարկուեցաւ: Պատերազմէն վերջ գնաց Մէրան, Հարաւային Թիրոլ, որ Իտալիոյ անցած էր: Բայց Աւստրիոյ համար կռուած ըլլալուն պատճառաւ Իտալացիները չուզեցին օգնել իրեն, մինչ Աւստրիացիները անկարող էին բան մը ընելու քանի որ իտալական հպատակ էր... Մէրանէն Ինսպրուք գնաց, եւ աշխատելու անկարող ըլլալով, հէք կինը այսօր մուրացկանութեամբ կ'ապրի...:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՀԻՆԳԸ

Անշուշտ, քաղաքը յանձնողը կամ պահողը Բագուի Հայոց Ազգային Խորհուրդը չէր, որին դիմում էր կատարում Մուրսէլ փաշան, բայց եւ այնպէս Ազգային Խորհուրդը դեր կարող էր կատարել. այդ իսկ պատճառով դրաղուեց այդ նամակով:

Ազգային Խորհուրդը, ուր մասնակցում էին Բագուի բոլոր կուսակցութիւնները՝ բուրժուաներից սկսած մինչեւ սոցիալիստները, թէպէտ ունեցաւ որոշ տատանում եւ կային տարրեր, որոնք կարծես թէ պատրաստ էին կատարելու Մուրսէլ փաշայի ցանկութիւնները, բայց երկար խորհրդակցութիւններից յետոյ, որոշուեց ինչ գնով էլ լինի պաշտպանել քաղաքը:

Օգոստոս 4ին կռիւները սաստկացել էին: Ամբողջ օրը երկու կողմի համար ծանր կորուստներով կռիւը շարունակւում էր մեծ սաստկութեամբ: Քաղաքը կատարեալ դժոխք էր դարձել, հարիւրաւոր վիրաւորներով լցուել էին բոլոր հիւանդանոցները. Թնդանօթային ռումբերը բազմաթիւ չէնքեր էին անբնակելի դարձրել եւ տասնեակներով մարդկային զոհեր էին խլում ու չնայած դրան, այնուամենայնիւ, քաղաքացիներն ու զինուորները նոյն ոգեւորութեամբ եւ զարմանալի արիութեամբ ու քաջութեամբ պատասխանում էին թշնամուն: Այս ձեւով կռիւը շարունակուեց ամբողջ օրը՝ ցերեկ եւ գիշեր:

Յաջորդ օրը, օգոստ. 5ի լուսադէմին թշնամին թնդանօթային ահաւոր կրակ բանալով անխտիր ամբողջ ճակատի վրայ, եւ մեծ ուժեր կենտրոնացնելով մեր ձախ կողմից՝ սկսեց ճնշել մերոնց եւ ջարդելով մեր ձախ զօրամասը՝ կարողացաւ գրաւել ամբողջ Բիբի-Էյբաթի շրջանը: Ճակատից Ազգային Խորհուրդ էին հասնում օգնութեան յուսահատական ճիչեր. մերոնք անդադար նահանջում էին: Շուտափոյթ օգնութիւնից զատ անհրաժեշտ էր անցնել ճակատի այդ մասը, տեսնելու եւ գնահատելու համար իրական կացութիւնը...

Լոյսը նոր էր սկսել բացուել, երբ մենք անցնում էինք ծովափով դէպի Բայիլ: Ծովափով սրարշաւ դէպի քաղաք էր փախչում այդ թեւի ղեկավար գլխապետ Մամիկոնեանը՝ պատրուակելով, թէ գալիս էր օգնութիւն խնդրելու: Ջին ձգելով փողոցում իր բախտին, նրան առինք մեր ինքնաշարժը եւ շարունակեցինք ճանապարհը դէպի Բայիլ: Թշնամու թնդանօթի գնդակները թափւում էին փողոցներում եւ տների վրայ: Քաղաքամասի ազգաբնակութիւնը յուսահատ կանչերով եւ սարսափահար փախչում էր մօտակայ նաւերը: Թնդանօթի գնդակներից, թէ փախչողների անզգուշութիւնից Բայիլում սկսել էին այրուել մի քանի տներ: Այդ ճակատի ամբողջ զօրամասը, վախի անասնական բնազդով բռնուած, թողել էր դիրքերը եւ թշնամու գնդակներից պաշտպանուելու համար ապաստան էր որոնում տների պատերի տակ: Այդ ժամին մի տասնեակ թշնամի զինուոր բաւական էր այդ հազարի հասնող զինուած ուժը կոտրելու կամ գերի առնելու համար...

Մեծ ջանքերով եւ մահուան սպառնալիքների տակ հազիւ յաջողուեց այդ ցրուած, անասնացած զօրամասը բարձրացնել Բայիլի բլուրը, որ ներկայացնում էր Բայիլը պաշտպանելու յաջող դիրքերից կարեւորագոյնը: Սակայն, թշնամին իր չէչտակի հարուածներով հնձում էր մերոնց առաջաւոր շարքերը. անկարող լինելով բարձրանալ բլուրը՝ մերոնք մի քանի անգամ յետ դարձան, բայց շնորհիւ մի քանի դաշնակցական զինուորների ցուցադրած հերոսական քաջութեան, կարելի եղաւ գրաւել Բայիլի բոլոր բլուրները: Այդ հերոսներից մինչեւ այժմ չափազանց սէրով յիշում եմ Վանի կողմերից Յովհաննէս անուն մեր մի ընկերոջ եւ նրա մի քանի ընկերներին, որոնք անձնական օրինակով վարակեցին ամբողջ զօրամասը: Մեր կռուողներին այդ օրը միացաւ Բայիլում ապրող ռուս բանուորների մի ստուար թիւ, որոնք մինչ այդ սովորական ականատեսներ էին, իսկ այդ օրը— երբ վտանգը իրենց դուռը հասաւ— ստիպուած եղան զէնքի տակ մտնել եւ միանալ կռուողներին:

Թշնամին այլ եւս անկարող առաջանալու մեր ծայրագոյն թեւից՝ փորձեց պատռել մեր դիմադրական շղթան Չեմբերէքենդի կողմից, ուր արդէն գրաւել էր Հայոց գերեզմանատան մեծ մասը եւ գերեզմանաքարերը դիրքեր շինած՝ աշխատում էր կռուելով առաջանալ: Այդ շրջանում գնդապետ Յարութիւնեանը յուսահատական կռիւ էր մղում եւ անդադար օգնութիւն խնդրում Դաշնակցութիւնից:

Դաշնակցութիւնը, որ շարունակ պահեստի ուժեր էր կազմակերպում— շնորհիւ մեր ընկեր Լեւոն Քալանթարեանի այնպէս էր դասաւորել իր անելիքը, որ մի քանի րոպէում բեռնատար ինքնաշարժերով կարողանում էր ամբողջ ճակատին մատակարարել ռազմամթերք եւ կռուող ուժեր: Իբրեւ հետեւանք այդ ձեւի օգնութեան, ձախ թեւի հրամանատար Յարութիւնեանը կարողացաւ կասեցնել թշնամու կատաղի յարձակումները եւ առաջխաղացումը:

Նոյնպիսի ծանր դրութեան մէջ էր նաեւ երրորդ զօրամասը: Թշնամին Սալեանի զօրանոցների մօտ կենտրոնացնելով մեծ ուժեր՝ վճռական կռիւ էր մղում մերոնց դէմ, փշրելու համար մեր այդ կարեւոր ուժը, սակայն, շնորհիւ մեր զօրամասերի դիմացկունութեան եւ Դաշնակցութիւնից ստացած թարմ ուժերի, կռիւը շարունակւում էր կատաղօրէն, դիրքերը անցնում էին ձեռքից ձեռք...

Այս ճակատագրական եւ շատ կէտերում անհաւասար կռիւների ընթացքում մեր զօրքին ոգեւորում էր առնական քաջութիւնը իրենց հրամանատարների, որոնք առիւծ կորածի պէս, անցնելով առաջին շարքերը, իրենց անձնական օրինակով խրախուսում եւ ղեկավարում էին կռիւը:

ԱԲՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(Շար.) (5)

ռով։ Պատուիրակութեան կարեւորութիւնը բարձրացնելու համար, նախագահ նշանակուեցաւ տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ, փոխան Հիլմի փաշայի։ Ճէլալ պէյ Մ. Քէմալի աջ բազուկն է։

Թուրքիա պիտի խնդրէ 60 միլիոն տոլարի անմիջական վարկ մը, հարիւրին 15—20 տոկոսով եւ տասը տարուան պայմանաժամով։ Իր ուզածներն են մեքենաներ՝ թուղթի, ապակիի եւ կօշիկի գործարաններուն համար, շոգեկառքի վերաբերեալ իրեր եւ շինուածանիւթ՝ փայտուղիով կամ կամուրջով միացնելու համար եւրոպական եւ ասիական երկաթուղիները եւ ճամբորդները, ինչպէս է ածխահանքի եւ ելեկտրական կայաններու յատուկ մեքենաներ։ Հիւսուածեղէնի համար մաս մը մեքենաներ ստացուած են Խ. Միութենէն, բայց Թուրքիա կ'ուզէ իր հնգամեայ ծրագրին բոլոր ապսպրանքները տալ Անգլիոյ, կամ Ամերիկայի, այն վստահութեամբ թէ երկու երկիրներէն ոչ մէկը կրնայ պատերազմի բռնուիլ մօտաւոր ապագայի մը մէջ։

Թրքական հանքածուխի յանձնախումբը, որ Լոնտոնէն Պելժիա գացած էր, հրաման ստացաւ անմիջապէս էնկլիւրի վերադառնալու։ Հաւանական է որ մինայ Ամերիկա գացող պատուիրակութեան։

Խնամապարմներու գործադուլը կը շարունակուի

«Թաքսի»ները չեն բանիր տակաւին, շարժավարները դոհացում ստացած չըլլալով։ Ամբողջ քաղաքը անշարժութեան դատապարտուած է մեծ մասով։ Կարելի է անվտանգ անցնիլ ամէնէն բանուկ պողոտաներէն։ Միայն հանրակառքերը եւ անձնական ինքնաշարժներն են որ կը բանին։

Մեծ պուլվառներու մութի մէջ մնացին կէս ժամ

Կիրակի կէս գիշերէն քանի մը վայրկեան առաջ, ելեկտրական լոյսի խանգարում մը տեղի ունեցաւ հիւսիսային շրջանին մէջ (Սէնթ Ուէն), խաւարման դատապարտելով մեծ պուլվառներուն մէկ մասը, Փորթ Սէն Տընիէն մինչեւ Օփերա։ Արդէն ջղագրգիռ, ժողովուրդը նոր յուզում մը մատնուեցաւ թատրոններէն դուրս ելած ատեն։ Հիւսիսային արուարձաններէն շատերն ալ մութի մէջ մնացին։ Խանգարուեցաւ նաեւ հեռախօսը։ Կէս ժամ յետոյ լոյսը վերահաստատուեցաւ եւ պողոտաները ստացան իրենց սովորական երեւոյթը։

Պալքանեան Ուխտը նշանագրուեցաւ

Փետր. 4ին Պելկրատի մէջ նշանագրուեցաւ (փարաֆէ) Պալքանեան ուխտը, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներուն կողմէ։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ պաշտօնական ստորագրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Աթէնքի մէջ, այս շաբթուան ընթացքին։ Ուխտը կը բաղկանայ նախաբանէ մը եւ վեց յօդուածներէ։ Նախաբանը կ'ըսէ թէ նոր համաձայնութիւնը հիմնուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին վրայ։ Ստորագրողները յանձն կ'առնեն պահպանել «պալքանեան սահմաններու արդի վիճակը»։

Վորոշիլովի ճառը Ճափոնի դէմ

«ՄԵՆՔ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆՔ ԴԻՄԱԴՐԵԼՈՒ»

Վորոշիլով, Խ. Միութեան պատերազմական գործավարը, փետր. 4ին գըրըդագին ճառ մը խօսեցաւ 17րդ համագումարին առջեւ, բացէ ի բաց ամբաստանելով Ճափոնը թէ զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնէ, յարձակելու համար խորհրդային հողերուն վրայ։ «Այս պատերազմը, եթէ ստիպեն մեզ ընդունելու, մեզի համար պիտի դառնայ կեանքի եւ մահու խնդիր մը եւ շատ սուղի պիտի նստի իր հեղինակներուն»։

Մանրամասնօրէն պարզելէ յետոյ Ճափոնի պատրաստութիւնները եւ Խ. Միութեան կատարած նուաճումները, Պ. Վորոշիլով եզրակացուց.

— «Այժմ լուծուած են կարմիր բանակին վերակազմութեան գլխաւոր խնդիրները։ Մենք ունինք բոլորովին արդիական հրասայլեր։ Ունինք հրետանի, գոհացուցիչ՝ թէ որակով եւ թէ քանակով։ Ունինք բաւականաչափ թեթեւ եւ ծանր թնդանօթ եւ օդանաւ։ Ունինք քիմիական հզօր ճարտարարուեստ մը եւ հաղորդակցութեան բաւարար միջոցներ։ 1930ին մեր օդային ուժը լաւ բաշխուած չէր։ Հետազօտիչ սաւառնակներուն թիւը չափազանց շատ էր. գրեթէ չունէինք ամբաձիգ օդանաւեր, իսկ թօփիլարձակները շատ քիչ էին։ Բայց այսօր, երեք տարի յետոյ, մեր օդային ուժը անճանաչելի դարձած է։ Ռմբաձիգ հզօր ուժ մը ստեղծած ենք եւ բարելաւած՝ միւս բոլոր օդային ուժերը»։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տէօրթեօլցի Պ. Լեւոն Սոփոկլեան, Բէլէկեան Որբանոցի սաներէն, որ կը գտնուէր Փարիզի շրջակայքը, բայց մէկ տարիէ ի վեր իր մասին տեղեկութիւն չկայ։ Կը խնդրուի իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Onnig Mikayélian. 2, rue dee Carmelins, Marseille.

— Կը փնտռեմ եղբօր աղջիկս Աֆիոն-Գարահիսարցի Տիկ. Աննիկ (ծնեալ Ապրոեան), հօր անունը՝ Ղազարոս, մօր անունը՝ Մարիամ։ Ինքը հիւանդապահուհի էր։ Տասը տարի առաջ ամուսնացած է Նիւ Եորքի մէջ եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ։ Լուր կայ թէ հինգ տարի առաջ իր ամուսինը մեռած է։ Իմացնել իր հօրաքրոջ Տիգրանուհի Ապրոեանի, Orient Tapis, St. Jérôme, Marseille, France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Հինգերորդ կարաւանով Լիոնէն Հայաստան մեկնած Նշան Աճէմեան (կամ Փիրենեան), Պարտիզակցի, որ ներկայիս Պարսկաստան կը գտնուի, կը փնտռէ իր հայրը՝ Յարութիւն Փիրենեան կամ Պատծակ Արթին, որ կը կարծուի Սրտէշի նահանգը ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Նշան Աճէմեան, Eglise Arménienne, Ispahan-Djoulfa (Perse).

× Նաեւ կը փնտռէ իր փեսան Նշան Լըքըլեթեան, Կեսարացի, որ մէկ տարի առաջ Ռիվ տը Ժիէոյ կը բնակէր։

— Մարաշցի Պ. Միսաք Պօյրազեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Պօյրազեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր։ Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր։ Ի հարկին դաւառ կ'երթայ։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

Լոյս տեսած է Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ։

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր-Մովսէսեանի)։ Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ։

Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Եռրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով։

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու։

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գերազանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ — Սամուէլի խնամքին։

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի աճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն։

Դիմել Միութեան հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille։

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ — Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5)։

Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք։ Գաւառներ եւ արտասահման 5.50 ֆր.։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (50)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏՃԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ձեր սխալներուն իբրեւ հետեւանք, աշխա անել ճամբու մը մէջ մտայ։ Ձըգիտեմ թէ ինչ է կացութիւնը։ Որ եւ է բանէ տեղեակ չեմ։ Մինչ թշնամին կը յարձակի, ես, իմ գունդիս հետ, թեւերս ոտքերս կապուած նստած եմ։

Մինչ այսպէս կ'արտայայտուէր Շթանկէ պէյ, Գ. զօրաբանակէն ըստացուեցաւ երրորդ հեռագիր մը, որ կը չէշտէր թէ 8րդ գունդը պէտք է անմիջապէս շարժի։ Ասոր վրայ, Շթանկէ պէյ ըսած էր.

— Հարկ է հնազանդիլ այս հրամանին։ Ինչ որ ալ ըլլայ՝ անմիջապէս ճամբայ պէտք է ելլեմ։

Եւ սակայն, դէպի Արդուին ուղղուելու համար, հարկ էր կրկին անցնիլ Ճորոխէն։ Մինչդեռ, կէս գիշերէն վերջ, անկարելի էր նաւավարներ գտնել։ Նաւավարներուն մեծ մասը վախցած ու փախած էին՝ լքելով իրենց նաւակները։ Ձանոնք եւ կանչելու համար, բաւական թիւով զինուորներ ղրկուած էին աջ ու ձախ։ Վերջապէս, անոնք ձերբակալուած եւ իրենց պարտականութեանց գլուխը բերուած էին։ Շթանկէ պէյ անձամբ հսկած էր իր զինուորներուն փոխադրութեանը եւ ամէնէն վերջ ինք անցած էր Ճորոխը։

Մէկ եզերքէն միւսը անցնիլը երեք ժամ տեւած էր։ Բայց, պահանջուած ըլլալով որ 8րդ գունդը ցայգալոյսին ճամբայ ելլէ, ամէն ինչ ժամանակին կարգադրուած եւ գունդը դէպի Արդուին ուղղուած էր։ Իսկ Րիզա եւ Նայիլ պէյերը դիմացի եզերքը անցնելով՝ հեռացած էին Մարատուխէն։ Շթանկէ պէյի գունդին մեկնումէն վերջ, Մարատուխի մէջ մնալը անկարելի ըլլալուն համար, շրջակայ բըլուրները լքուած էին, իսկ քաղաքը պարպուած էր։ Սահմանային ուժերն ու չէթէներու մարդիկը, 8րդ գունդին մեկնումէն վերջ, նաւակները նստելով միւս եզերքը անցած էին։ Պարպումի այս բոլոր գործերը եզերքէն կը վարէր ու անոնց կը հսկէր Պոլսոյ պատասխանատու պատուիրակներէն «կամուրջ շինող» կոչուած անձը։

Այս անձը, քանի մը ոստիկան-զինուորներու հետ, Մարատուխ մնացած էր։ Պատասխանատու պատուիրակը թէեւ յանդուգն մարդ էր, բայց գիտէր թէ՝ Ռուսերուն ձեռքը գերի իյնալու պարագային, իրեն հանդէպ իբրեւ գերի պիտի չվերաբերէին, եւ, չէթէճի ըլլալուն համար, հրացանազարկ պիտի ընեն։ Այդ պատճառաւ սկսած էր չափազանց վախնալ։ Բայց ոչ ոքի չէր ուզեր ըզգացնել։ Կ'ըսեն թէ՝ մարդ երբ շատ վախնայ՝ մարմնի թուլութիւն մը կ'ունենայ։ Մեր պատասխանատու պատուիրակը ահա այդպիսի վիճակի մը մէջ էր։ Պարպումի բոլոր գործերը լրանալէն վերջ, ինք ալ նաւակ մը նստելով պէտք էր եզերք ելլէր, բայց ան, կարծես որ եւ է վտանգ գոյութիւն ունեցած չըլլար, գացած էր բանակետղի մահճակալներէն մէկուն վրայ երկարած ու քնացած էր։ Ծանօթ չէ թէ այդ քունը որքան տեւած էր։ Այն ոստիկան զօրքի չաւուշը, որ ստիպուած էր մինչեւ վերջին պահը գետեզրը սպասել եւ, եթէ ետ մնացած զինուորներ կան, զանոնք ալ անցընել, տեսնելով որ ռուս զինուորները վար կ'իջնեն Մարատուխի բարձունքներէն, եւ, միւս կողմէ, որ եւ է ձայն չի տար պատասխանատու պատուիրակը, գացած էր զայն փնտռելու։ Ու վերջապէս գտած էր մեր կամրջաշէն էֆէնտին՝ մահճակալի մը վրայ՝ անուշ քունի մը յանձնուած։

Եւ սակայն, պատասխանատու պատուիրակը, մէկ կողմէ վախէն ծընած ջղային թուլութեան եւ միւս կողմէ յոգնութեան հետեւանքով այնքան խոր քունի մատնուած էր որ ոստիկան զօրաց չաւուշը զինքը ուժգնօրէն ցնցած էր, բայց ան դեռ եւս չէր բանար իր աչքերը։ Մինչդեռ, կորսնցնելիք ժամանակ չկար։ Մէկ րոպէն իսկ արժէք ունէր։ Քիչ ատենէն ռուս զինուորները պիտի սկսէին պտտիլ Մարատուխի փողոցներուն մէջ։ Անկէ յետոյ այլեւս փախելու եւ ազատելու կարելիութիւն չկար։

Վերջապէս, ոստիկան զօրքի չաւուշը, երկար ատեն ճգնելէ յետոյ, անոր երեսին պաղ ջուր փչած եւ յաջողած էր արթնցնել։ Ու ըսած էր.

— Պէյս, շուտ ըրէ, Ռուսերը կու-գան։ Դիմացի եզերքը ձի մը կը սպասէ ձեզի համար։ Անմիջապէս նաւակ նստինք ու փախինք, այլապէս գերի պիտի իյնանք։

Ու, զայն քաշքշելով, յաջողած էր Ճորոխի եզերքը սպասող նաւակին քով բերել։ Պատասխանատու պատուիրակը, ինչպէս կը պատմէր յետոյ, աչքերը բացած էր երբ չաւուշը զինքը ցնցած էր, բայց անկարող եղած էր արթննալ ու ոտքի ելլել։

Ու կ'ըսէր.

— Չաւուշին խօսքերը կը լսէի, բայց ոչ թէ ելլել, պառկած տեղս չէի կրնար շարժուիլ անգամ։

Վերջապէս, չաւուշին ցոյց տուած այս անձնազոհութեան շնորհիւ, ազատած էր նաեւ պատասխանատու պատուիրակը։ Նաւակով դիմաց անցնելէ վերջ, հոն սպասող ձին հեծած եւ մէկ երկու ժամ վերջ յաջողած էր միանալ Շթանկէ պէյի գունդին։

Շթանկէ պէյ, մինչ կը պատրաստուէր իր գունդով յարձակում գործել, այժմ, առանց պատերազմելու, նահանջելու ստիպուած կանոնաւոր ուժի մը հրամանատարին դիրքին իջած էր։ Իրեն հետ Մարատուխէն հեռացող [illegible] կամներն ու չէթէներ ալ այլեւս Պորչքայի ճամբան բռնած էին։ Ճամբու ընթացքին, բոլոր գիւղերը պարպած եւ բնակչութիւնը ըստիպած էին գաղթելու։ Հոս ու հոն ցրուած չէթէներու շատերէն որ եւ է լուր չկար։ Անոնց վախճանը անծանօթ էր։ Երբ Պորչքա հասած էին զինուորները, դիմաւորած էր Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտի։ Այս անձին խելքը գլուխն էր դեռ՝ Մարատուխի վերիվայրումները ապրած չըլլալով։ Այդ պատճառաւ, Պորչքայի պաշտպանութեան չէր միջամտեր, եւ, իր ստացած հրամանին համաձայն, րոպէ մը առաջ Արդուին հասնելու կ'աշխատէր։

Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտի մէկ կողմէ կը հաւաքէր նահանջող ջոկատները, եւ զանոնք կը տեղաւորէր Պորչքայի բարձունքներուն վրայ, եւ, միւս կողմէ կ'աշխատէր այդ բարձունքներուն վրայ ամրութիւններ շինել։

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

7 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2413 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ՎԻՃԱԿ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Իսկապէս արտակարգ վիճակ մը կը տիրէ Փարիզի մէջ: Երեւութապէս ջղագրգռութեան պատճառն է Սթավիցքիի գործը, որուն կծիկը ամբողջովին չէ քանուած տակաւին: Բայց, իրականին մէջ, վարչաձեւի տագնապ մըն է որ կ'անցընէ Ֆրանսան: Ապացոյց՝ ոչ միայն խորհրդարանին եւ մամուլին մէջ եղած արտայայտութիւնները, այլ եւ այն հրապարակային ցոյցերը որ իրարու կը յաջորդեն առենէ մը ի վեր եւ որոնց ամէնէն զօրաւորը սարքուած էր երէկ, թէ աջերուն եւ թէ ձախերուն, թէ նախկին պատերազմիկներուն եւ թէ հարկատուներուն կողմէ:

Պէտք է խոստովանիլ որ Պ. Տալատիէ գործեց իսկապէս «արագ եւ ուժով», ինչպէս յայտարարած էր առաջին օրէն: Տարիներէ ի վեր առաջին անգամ է որ դահլիճ մը վճռական գործողութիւններ կը կատարէ, տակաւին խորհրդարանին չներկայացած: Պ. Տալատիէ ոչ միայն վարչական տնօրինութիւններ կատարեց, միաժամանակ հեռացնելով ոստիկանութեան վերատեսուչը, Ապահովութեան տեսուչը, Սէնի նահանգապետը եւ հանրապետութեան ընդհ. դատախազը, այլեւ անմիջապէս նոր նախարարներ նշանակեց, բողոքով հրաժարածներուն տեղ:

Եւ այժմ, սաստկագոյն աստիճանին հասած է աջի եւ ձախի պայքարը, փոթորկելով ոչ միայն խորհրդարանը, այլեւ փողոցը:

Նոր դահլիճը չէշտակի հակեցաւ դէպի ձախ, տեսակ մը պետական հարուածով, եւ այժմ ստիպուած է յանդիլ տրամաբանական վախճանին, կա՛մ տիրաբար վարելով եւ կամ քաշուելով:

Առ այժմ գոհանանք օրը օրին արձանագրելով դէպքերու զարգացումը:

Լիբանանի երեսփ. ընտրութիւնները վերջացան

ՄԷԿ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ

Յունուար 29ին վերջացան Լիբանանի երեսփ. ընտրութիւնները: Հայ թեկնածուներէն Ապտալլա Իսաք (Հռոմէական) եւ Տօքթ. Զավուչեան, որոնք շահած էին առաջին ընտրութեանց առեն, բողոքելով քաշուեցան համեմատական ընտրութեան առեն: Որով ընտրուեցաւ միւս հայ թեկնածուն, Պ. Վահրամ Լէյլէկեան: Պարտուած թեկնածուները իրենց բողոքագրին մէջ կ'ըսեն թէ ոստիկանները, որոնք անկողմնակալ դիրք բռնած էին առաջին ընտրութեանց առեն, այս անգամ ուղղակի միջամտեցին, «հրապարակաւ մեզի դէմ գործեցին եւ անկարելի դարձաւ մեր մասնակցութիւնը»: Բողոքագիրը ուղղուած է նաեւ մարզպանին:

Այս առթիւ Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ (30 յունուար).

— «Հինգ հայ երեսփոխանական թեկնածուներ ներկայացան Պէյրութի մէջ, մէկ աթոռի համար, հինգն ալ չեշտուած չէզոքներ: Առաջին օրէն սկսեալ, կը յուսայինք որ, ազգային ու հոգեւոր իշխանութեանց ջանքերուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութիւն մը գոյացնել հայ թեկնածուներու միջեւ եւ մէկ թեկնածուով ներկայանալ: Վստահ ենք որ անկարելի պիտի չըլլար նման արդիւնք մը, քանի որ թեկնածուներուն բոլորն ալ չէզոք ճանչցուած Հայեր էին:

Դժբախտաբար, այդ ուղղութեամբ աշխատանքներ չտարուեցան եւ չկրցանք օրինակ առնել տեղացիներէն: Նոյն իսկ կաթողիկոսի կողմէ հանրապետութեան նախագահին յանձնարարուած թեկնածուն չկրցաւ ցանկի մը մէջ արձանագրուիլ: Եթէ վեհափառներ եւ ազգային իշխանութիւններ կանգ առնէին մէկ թեկնածուի վրայ, վստահ ենք որ այդ թեկնածուն հայութեան ընտրելին պիտի ըլլար եւ ոչ ոք առարկութիւն պիտի ընէր: Եւ այդ պարագային մեր ազգային ու հոգեւոր իշխանութեանց վարկն ալ աւելի պիտի բարձրանար եւ կողմեր պիտի չստեղծուէին: Բացի այդ, հայ երեսփոխանը ընտրուած պիտի ըլլար եւ հայութեան ձայնով եւ աւելի ուժ ու հեղինակութիւն պիտի զգար»:

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ը ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Անատոլուի գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ գերման կառավարութիւնը արգիլեց Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա լերան քառասուն օրերը» գիրքը: Քարոզութեան նախարար Կէօպէլս կը յայտարարէ թէ, իր այս կարգադրութեամբ, գերման կառավարութիւնը ուզեց հաստատել իր անկեղծ բարեկամութեան զգացումները՝ հանդէպ Թուրքիոյ:

ՀԱՅ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒ ԻՆ ԲԵՒԵՌ

Բեւեռախոյզ Պիրտի արշաւախումբին կը մասնակցի նաեւ հայ երիտասարդ նկարիչ մը, ամերիկացած անունով՝ Տէյվիտ Փէյն, որ խումբին հետ մեկնած է, բեւեռային տեսարաններ նկարելու համար: Պիրտի առաջին արշաւանքի միջոցին, երիտասարդ նկարիչը անթելով առած տեղեկութիւններու հիման վրայ, կարգ մը տեսարաններ նկարած էր որոնց ճշդութեան վրայ հիացած էր ծովակալ Պիրտ, երբ վերադարձին ցոյց տրուեցան իրեն:

Երկրորդ արշաւանքին կազմակերպութեան միջոցին, Պիրտ հրաւիրած է հայ երիտասարդ նկարիչը որ պաշտօնապէս մասնակցի արշաւախումբին:

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊՍԿ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

«Պայքար» (ռամկավար) յունուար 25 թիւին մէջ կը գրէ թէ՝ Կրէնտ Ճիւրին (դերագոյն ատեան) առաջին կարգի մարդասպանութեամբ ամբաստանած է հետեւեալ քաղաքացիները.—

Ճիւան Զալըգեան, Հէրի Սարաֆեան, Ճան Միրիճանեան, Միհրան Զատիկեան, Մարթին Մօզեան, Ոսկան Երկանեան, Հրանտ Սարգիսեան եւ Մաթոս Լէյլէկեան:

Ուրիշ որ եւ է աղբիւրէ լուր չունենալով, վերապահութեամբ կ'արձանագրենք այս տեղեկութիւնները:

Պալքանեան Ուխտը վտանգուա՞ծ է

Հինգշաբթի օր, Աթէնքի Ակադեմիային մէջ պաշտօնապէս պիտի ստորագրուի Պալքանեան ուխտը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս գործողութեան, որ միեւնոյն առեն պաշտպանողական գործողութիւն մըն է Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ դէմ: Ստորագրութեան առթիւ, շարք մը խնջոյքներ պիտի սարքուին Աթէնքի մէջ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ուխտը սահմանուած է ապահովելու Պալքաններու խաղաղութիւնը, բայց իրականին մէջ նոր ընդհարման մը սաղմը կը պարունակէ, քանի որ ուղղուած է նաեւ Իտալիոյ դէմ: Թէեւ կը հերքուի թէ ուխտը զինուորական տրամադրութիւններ կը պարունակէ, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ ստորագրող պետութիւնները համաձայնած են հաւաքաբար գործելու, եթէ երրորդ պետութիւն մը միջամտէ Ալպանիոյ ճամբով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՒ

ՓՈԹՈՐԿԱԼԻՑ ՆԻՍՏ ՄԸ, 18 ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐՈՎ

Տալատիէ դահլիճը խորհրդարանին ներկայացաւ երէկ, եւ կարդաց իր ծրագիրը, որ կը յայտարարէ թէ կարելին պիտի փորձէ, ամբողջովին լուսաբանելու համար Սթավիցքիի գործը եւ կը պահանջէ քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, դատական իրաւասութիւններով: Միեւնոյն առեն, դահլիճը պիտի ջանայ վերահաստատել վստահութիւնը եւ պետութեան հեղինակութիւնը, պահպանելով խաղաղութիւնը: Կառավարութեան երրորդ գլխաւոր հոգը պիտի ըլլայ կանոնաւորել երկրին ելեւմուտքը, քուէարկել տալով ելմտացոյցը: Արտաքին քաղաքականութեան մասին, ծրագիրը կ'ըսէ թէ պիտի շարունակէ Ֆրանսայի աւանդական ուղղութիւնը:

Յայտարարութենէն յետոյ, սկսան վիճաբանութիւնները, որոնք տեւեցին մինչեւ ուշ առեն, փոթորկալից մթնոլորտի մը մէջ: Տասնըութ հարցապնդումներ արձանագրուած էին օրակարգին վրայ, վարչական վերջին փոփոխութիւններէն առաջ:

Կառավարութեան յայտարարութիւնը

Դահլիճը հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակեց երէկ.—

Կառավարութիւնը կոչ կ'ընէ Փարիզի բնակչութեան հանդարտութեան եւ իմաստութեան:

Արհեստով խառնակիչներ ամէնէն անճշմարտանման զրոյցները հրապարակ հանած են. ոչ զինուոր ոչ ալ ռազմանիւթ տեղափոխուած է: Բայց քաղաքական խմբակցութիւններ եւ նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութիւնները որոշած են ցոյցեր կատարել այսօր: Կառավարութեան պետը, իրբեւ նախկին պատերազմիկ, կը խնդրէ իր ռազմիկ ընկերներէն՝ իրենց պահանջները չխառնել քաղաքական խռովութեանց: Կը հրաւիրէ զանոնք ցոյցեր չկատարել այնպիսի պայմաններու մէջ ուր հանդարտութիւնը եւ արժանավայել կեցուածքը անհրաժեշտ են:

Ամէն պարագայի մէջ, կառավարութիւնը պիտի պահպանէ բարեկարգութիւնը որուն պատասխանատուն է ինք:

Շարք մը ցոյցեր Փարիզի փողոցներուն մէջ

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Խորհրդարանի գումարման եւ վերջին տնօրինութեանց առթիւ, խոշոր ցոյցեր սարքուած էին երէկ, Փարիզի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ: Մթնոլորտը երբեք այսքան ելեկտրականացած չէր 1926էն ի վեր: Ներքին նախարարը թէեւ հերքեց թէ զինուորական միջոցներ ալ ձեռք առնուած են, բայց կարգ մը թերթեր կը պնդեն: Առաջին ցոյցը կազմակերպած էին պատերազմի վեթերանները եւ պատերազմիկներու միութիւնը, որոնց անդամներուն թիւը 20,000ի կը հասնէր: Ասոնք իրենց շքանշաններով հրաւիրուած էին Կոան Փալէի առջեւ, դէպի երեսփ. ժողով երթալու համար: Այս ցոյցին առթիւ հրատարակուած յայտարարութեան մէջ, նախկին պատերազմիկները ուժգնօրէն կը յարձակին Տալատիէի դահլիճին վրայ, Պ. Քիափի հեռացման առթիւ: Միութիւնը ամէն ժամ հեռագիրներ կը ստանար գաւառէն, ցոյցին միանալու պատրաստակամութեամբ:

Երկրորդ ցոյցը կազմակերպած էին երիտասարդ հայրենասէրներու միութիւնները, քաղաքապետարանին առջեւ եւ դարձեալ դէպի երեսփ. ժողով արշաւելու մտադրութեամբ:

Երրորդ ցոյց մը սարքած էր հարկատուներու կազմակերպութիւնը: Բոլոր հարկատուները հրահանգ ստացած էին միանալ այս կամ այն ցոյցին, համաձայն իրենց հայեցողութեան:

«Աքսիոն Ֆրանսէզ»ն (արքայական) ալ յանձնարարած էր իր հետեւորդներուն, պատրաստ գտնուիլ որ եւ է ազդանշանի համար: Նոյնպէս ընկերվարականներու պաշտօնաթերթը հրապարակաւ շարժման մէջ կը դնէր իր շարքերը: Այս առթիւ հրատարակուած հրահանգը յատկապէս կը յանձնարարէր ժամը 6էն սկսեալ, իրենց գործարաններէն, խանութներէն եւ գրասենեակներէն ելած առեն, համախմբուիլ «ծանօթ հաւաքատեղին», եւ սպասել հրահանգի: Շրջանային գործիչները անձամբ տեղեկութիւններ կը հաղորդէին կացութեան մասին: Այս առթիւ մասնաւոր հացկէններ եւ հեռախօսի թիւեր տրուած էին:

«Լը Ժուռ», պահպանողական թերթ մը, առջի օր գրած էր թէ կառավարութիւնը կը խորհի հրասայլեր բերել Քոմփիէնյէն: Ներքին նախարարը հերքեց, բայց թերթը կը պնդէ իր տուած լուրին վրայ ըսելով.— «Մենք գիտենք —եւ որ եւ է հերքում չի կրնար տկարացնել մեր տեղեկութիւնը— թէ Փարիզի շրջականներէն կարգ մը պահակազօրքեր հրաման ստացած են պատրաստ գտնուելու, մայրաքաղաքին պաշտպանութեան համար: Երկու զօրաբաժիններ պատերազմական վիճակի մէջ դրուած են»:

Այս յուզումնալից վիճակէն ազդուեցաւ նաեւ սակարանը, գլխաւորապէս ինկան ֆրանքը եւ ֆրանսական արժեթուղթերը: Տոլարը բարձրացաւ 16.17ի, իսկ անգլիականը՝ 79.85 (յաւելում 2.30 ֆրանքի): Կարգ մը արժեթուղթեր կորսնցուցին 85 սանթիմէն մինչեւ 1.70 ֆրանք:

⁂ Երկուշաբթի գիշեր 4000 նախկին պատերազմիկներ, որոնց պաշտօնական անունն է «Հրեղէն խաչ», ցոյց մը կատարեցին Մատլէնի հրապարակին վրայ եւ յառաջացան դէպի Ներքին գործերու նախարարութեան շէնքը: Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, բայց քանի մը հարիւր ցուցարարներ յաջողեցան ճեղքել շղթան: Այս առթիւ ընդհարումներ տեղի ունեցան: Հանրապետական պահակ մը անուշադրութեամբ կոտրած ըլլալով պատերազմիկներուն դրօշի ձողը, չարաչար խոշտանգուեցաւ: Յետոյ ցուցարարները զանազան խումբերու բաժնուեցան եւ մէկ մասը գնաց Յաղթական Կամարին տակ, երկիւղածօրէն յարգանք մատուցանելով անծանօթ զինուորի դամբարանին: Աւելի ստուար բազմութիւն մը ճամբան շարունակեց դէպի երեսփ. ժողով, բայց հանդիպեցաւ ուժգին դիմադրութեան: Ցոյցերը տեւեցին երկու ժամ: Կարգապահութեան գործողութիւնները անձամբ կը վարէր ոստիկանութեան նոր վերատեսուչը, Պ. Սիպուռ: Քանի մը պահակներ վիրաւորուեցան ծանրապէս: Վիրաւորուեցաւ նաեւ Փարիզի երեսփոխաններէն Պ. Սքափինի: Տասը հոգի ձերբակալուեցան:

Նախարարական պաշտօնատուներէն զատ, խիստ պաշտպանութեան տակ առնուած է նախագահական պալատը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շարք թիւ	04,738	շարք R.
- - -	53,171	- U.
- - -	75,619	- V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շարք թիւ	28,474	շարք Y.
- - -	54,726	- X.
- - -	81,172	- R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՅԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Բողոքներ՝ Պ. Քիափի պաշտօնանկութեան առթիւ

Սէնի նահանգին 58 երեսփոխաններէն 30ը բողոքագիր մը ուղղեցին ներքին նախարարութեան, Պ. Քիափի պաշտօնանկութեան դէմ, զոր կը վերագրեն «քաղաքական գձուձ գործողութեան մը»: Բողոքարկուները կ'ըսեն թէ՝ կառավարութիւնը «ի խնդիր մեծամասնութեան, տեղի տուաւ «Իւմանիթէ»ի եւ «Փոփիւլէռ»ի կոչին, ընելու համար չանթաժին: Բարեկարգութեան բանակին պետը զոհուեցաւ անկարգութեան տարրերուն»: Այս առթիւ կը բողոքեն նաեւ Սէնի նահանգապետին հրաժարման դէմ, որ հետեւանք է Պ. Քիափի հեռացման:

Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին 60 անդամներն ալ բողոքի բանաձեւ մը քուէարկեցին «այն պայմաններուն դէմ որոնց մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի ոստիկանութեան վերատեսչութեան եւ Սէնի նահանգապետութեան գլխատումը»:

⁂ Տէր եւ Տիկին Քիափ առջի օր հրաժեշտ առին ոստիկանութեան վերատեսչութենէն եւ արժանացան ջերմ ցոյցերու:

⁂ Պ. Ֆապր, «Քոմէտի Ֆրանսէզ»ի վարիչը, որ արձակուած էր, առ այժմ պիտի շարունակէ իր պաշտօնը, իսկ իր յաջորդը՝ ապահովութեան տեսուչ Պ. Թոմէ դիւանագիտական պաշտօնի մը պիտի կոչուի:

Պատերազմի վտանգը Ծայր. Արեւելքի մէջ

Երէկ հաղորդած էինք Խ. Միութեան պատերազմական գործավար Պ. Վորոշիլովի ռազմաշունչ խօսքերը՝ Ճափոնի դէմ: Գործավարը իր ճառին երկրորդ մասին մէջ շեշտեց.

— «Ճափոն իր զինուորական յատկագիծին համեմատ արտասահմանէն կը շարունակէ գնել ռազմական նախանիւթեր, իր բոլոր տնտեսական եւ ճարտարարուեստական մեքենականութիւնը յատկացուցած է պատրաստելու պատերազմական գործիքներ, աւելցնելով իր պատերազմական պիւտճէն 443 միլիոնէն 937 միլիոն եէնի: Ելմտացոյցին հարիւրին 40ը կը յատկացուի հրասայլերու, օդանաւերու, եւ պատրաստութեան, եւ այն ալ՝ փութկոտ արագութեամբ: Ամբողջ աշխարհ գիտէ ասիկա: Մանչուրիա հզօր խարիսխի մը կը փոխուի հետզհետէ Ճափոնի համար, որ արդէն կեդրոնացուցած է հոն բազմաձեւուն գունդեր:

Մինչեւ հիմա մեր Կեդր. Կոմիտէին եւ Ստալինին հետեւած իմաստուն քաղաքականութիւնը, միջազգային յարաբերութիւններու կալուածին մէջ, ապահովեց մեր գործելու ազատութիւնը, եւ երբեք հարկ չտեսանք պատերազմի մղուելու: Այսօր, ինչպէս քիչ առաջ ըսաւ Ստալին, ամբողջ աշխարհի համար խաղաղութեան տարր մըն ենք մենք: Մեր շուրջը կը համախմբուին եւ չեն կրնար չհամախմբուիլ — բոլոր այն պետութիւնները՝ որոնք այս կամ այն պատճառով պատերազմ չեն ուզեր աւելի կամ նուազ երկար ժամանակամիջոցի մը համար:

«Բայց Ծ. Արեւելքը ծածկուած է ամպերով՝ ուրկէց կրնայ պայթիլ պատերազմի փոթորիկը: Մեր դիւանագէտներուն ի գործ դրած բոլոր ջանքերուն հակառակ, յաջողեցանք մինչեւ հիմա հասկցնել Ճափոնի վարիչ շրջանակներուն թէ խաղաղութիւնը աւելի կ'արժէ քան պատերազմը, որ ոչ դիւրին եւ ոչ պարզ պիտի ըլլայ, հակառակ մեր կամքին: Այս պատերազմը, եթէ պարտադրուի մեզի, մեծ պատերազմ մը պիտի ըլլայ եւ փճացնող պատերազմ մը: Կեանքի եւ մահու խնդիր պիտի ըլլայ, եւ շատ սուղի պիտի նստի իր հեղինակներուն:

«Ներեցէք որ թուանշաններով չխօսիմ, բայց Ծ. Արեւելքի մէջ պաշտպանութիւնը զօրացուցած ենք: Ամէն կէտերու վրայ շինած ենք պատնէշներ ուրկէց թշնամին պիտի չկրնայ դիւրաւ անցնիլ՝ մեր Խորհրդային հողին վրայ ոտք կոխելու համար:

«Լէնին 1922ի իր ճառին մէջ յայտարարեց.— «Վլատիվոսթօք շատ հեռու կը գտնուի, բայց այդ քաղաքը, ինչ որ ալ ըլլայ, մեր քաղաքն է:»

«Արդ, այդ քաղաքը պիտի պաշտպանուի ամէն գնով: Մեր Հիւսիսի Սա-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԱԶԳ. ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Մի՛ սպասէք որ յուսադրիչ տեղեկութիւններ տամ մեր փոքրաթիւ գաղութին ազգային կեանքի մասին: Ցիրուցան տարրէ ի վեր այս փարթամ քաղաքին մէջ հաստատուած հայութիւնը կարծես սկսեր է հետզհետէ ե՛ւ ազգ, ե՛ւ հայրենիք մոռնալ: Պատահական հետաքրքրութիւն մը ազգային այս կամ այն երեւոյթին մասին, դեռ բաւական չէ ըսելու համար թէ Լոնտոնի գաղութը գիտակից է իր ազգային պարտականութիւններուն:

Քանի մը տարի առաջ, երբ տնտեսական պայմանները աւելի լաւ էին, քիչ — շատ կենսունակութիւն ունեցաւ ան, շնորհիւ քանի մը եռանդուն երիտասարդներու ջանքերուն: Բայց ահաւասիկ վերջին չորս տարուան մէջ ազգային ոչ մէկ կարեւոր շարժում տեղի ունեցած է:

Թմրած են բոլորն ալ, վաճառականները ունին իրենց հոգերը· իսկ երիտասարդները, մանաւանդ անոնք որ Լոնտոն հաստատուած են պատերազմէն յետոյ, չեն զիջանիր նոյն իսկ մտածելու ազգային կեանք ստեղծելու անհրաժեշտութեան մասին: Մետաքսի թելով մը կապուած են այս ժողովուրդին հետ, որուն մշակոյթը, քաղաքական պայմաններն ու ճակատագիրը հազիւ թէ կը խօսին իրենց սրտին: Փոքր չէ թիւը անոնց որ հայերէն թերթ անգամ չեն կարդար:

— Եղբա՛յր, «Թայմզ»ը 37 էջ ունի, իսկ քու հայերէն լրագիրդ մէջ բա՛ն չկայ...

Բնականաբար յանցանքի խոշոր բաժին մը ունին մատի վրայ համրուող մտաւորականները որոնք պզտիկ ճիգ մը ընելով կրնային առաջնորդել գոնէ երիտասարդները: Ցաւալի է որ, անոնք ալ քաշուած են իրենց պատեանին մէջ եւ կը ձգեն որ այս բախտաւոր գաղութը հետզհետէ օտարանայ:

Հայ ժողովուրդին ամէնէն նուիրական տօները — Ապրիլ 24, Մայիս 28, Մշակոյթի Օր, — կուգան ու կ՚երթան: Անցեալ տարի առաջին անգամ ըլլալով համեստօրէն կատարուեցաւ Ապրիլեան սգահանդէսը եւ այդքան: Անկախութեան տօնին համար մտածող չէ եղած բնաւ, որովհետեւ օրուան մարդիկը գերազանցապէս դիւանագէտ են ...

Ամէն տարի յունուարի սկիզբը կը կատարուի Կաղանդի հանդէս մը երախաներուն համար· վերջապէս այդ ալ ազգային գործունէութիւն մըն է ...

Լուծուած է Տիկնանց Միութիւնը թերեւս անոր համար որ նախագահը, Տիկ. Գ. Կիւլպէնկեան հաստատուած է Փարիզ: Անոր անունին հմայքն էր կարծեմ որ իրարու քով կը բերէր փափկասուն հայուհիներուն գոնէ մէկ մասը, այլապէս այդ օգտաշատ Միութիւնը կրնար տակաւին շարունակել իր գոյութիւնը:

Համբաւաւոր Միացեալը ոչ եւս է. չկայ զինքը փոխարինող ազգային կեդրոնական վարչութիւն մը: Բարեգործականը ունի իր մասնաճիւղը, իսկ Հօկին համար գործունէութեան ասպարէզ չկայ այստեղ:

Ունինք Աղքատախնամը՝ հիմնուած 1925ին: Նպաստընկալներուն թիւը հազիւ վեց կամ եօթը, տարեկան պիւտճէն 300 ոսկիլին որուն 100ը ստանձնած է Պ. Գ. Կիւլպէնկեան, իսկ 50ը Արգարեան կտակի խնամակալութիւնը:

Ու վերջապէս ունինք եկեղեցի մը որուն մատակարարութեան ամբողջ ծախքը կը վճարէ դարձեալ հիմնադիր միլիոնատէրը: Հոգեւոր հովիւն է Մերուժան քահանայ Խոսրով:

Գաղութին ընդհանուր թիւն է 450 անձ՝ երախաներով միասին: Ունինք 30ի չափ գորգավաճառներ որոնցմէ ծանօթ են հետեւեալները — Պ. Պ. Ե. Պէնլեան, Ա. Ունճեան, Փ. Իզմիրլեան, Հ. Մազլմեան, Ապաճեան Որդիք, Ա. Թօսունեան, Ճ. Ամասեան, Ս. Զաքարեան, Եագուպեան, Մ. Խաչֆեան, Մ. Սաղըրեան եւ ուրիշներ: Գորգի նորոգութեան մասնագէտներ են Պ. Պ. Ս. Փաչայեան, Տ. Քէօշէկեան:

Մուշտակի առեւտուրին մէջ կարեւոր հաստատութիւններ են Կ. Ճրճրեան եւ որդիք, Ալալէմճեան եւ Դերձակեան: Բժիշկներ՝ Մ. Մանտինեան, Իւթիւճեան, Պէհէզնէլեան եւ Հ. Փափազեան (ատամնաբոյժ):

Իսկ մտաւորականներէն կրնամ յիշել Պ. Արամ Րաֆֆի որ ռուսերէնի դասեր կ՚աւանդէ Լոնտոնի համալսարանին մէջ: Պ. Ս. Թօփալեան՝ ուսուցիչ Արեւելեան լեզուներու վարժարանին մէջ, Պ. Ա. Սաֆրաստեան՝ «Massis»ի խմբագիրը, Պ. Պ. Տօնապետեան եւ փրոֆ. Ց. Թումաեան:

×

Պէտք է չնշել որ գորգի հրապարակին վրայ հայ վաճառականները այսօր չունին այն փայլուն դիրքը որ իրենցն էր տարիներ առաջ: Չեմ կրնար որոշ պատճառներու վերագրել այս անկումը: Թերեւս անոնք նիւթապէս ի վիճակի չեն մաքառելու հրեայ կամ պարսիկ վաճառականներու մրցակցութեան դէմ: Այս վերջինները հետզհետէ կը տիրապետեն հրապարակին:

Լոնտոնի ամէնէն յայտնի հայկական հաստատութիւնն է Պ. Յակոբ Շահինեանի գորգի լուացարան — գործարանը, որ կը գտնուի քաղաքին արեւմտեան արուարձաններէն մէկուն մէջ: Հարիւր հազար ոսկիլինի արժողութեամբ պատկառելի եւ արդիական ոճով շինուած գործարան մըն է ան ուր կը լուացուին Պարսկաստանէն եւ ուրիշ վայրերէ ներածուած գորգերը:

Երեսուն տարի առաջ հիմնուած այս հաստատութիւնը ծանօթ է Եւրոպայի եւ Ամերիկայի գորգի հրապարակներուն: Ծանօթ է անոր համար որ արեւելեան գորգերը «վաճառելի» կը դառնան գլխաւորաբար այդ գործարանին մէջ: Արեւելեան գորգը շուկայ իջնելէ առաջ պէտք է լուացուի, որպէսզի գոյները ըլլան աւելի մեղմ եւ համապատասխան Եւրոպացիներու ճաշակին: Պ. Շահինեան քիմիական բաղադրութիւններով կը լուայ այդ գորգերը եւ գորգի առեւտուրով զբաղող ամէն մարդ գիտէ թէ այս հայ գործարանատէրը միակն է որ մղում տուած է արեւելեան գորգի վաճառումին զարգացման Եւրոպայի մէջ:

Գործարանը ունի երկու հարիւրէն աւելի բանուոր — բանուորուհիներ:

Պ. Շահինեան այլապէս օգտակար դեր մը կատարած է վերջին տարիներու: Ինչպէս յայտնի է, գորգի ճարտարարուեստը կարեւոր զարկ ստացաւ Հայաստանի մէջ, 1928էն յետոյ: Հրապարակին վրայ ծանօթ են «հայկական «չիրվան»ներն ու «ղազաք»ները: Համաձայն իմ տեղեկութիւններուս, Պ. Շահինեան ինքն է որ թելադրութիւններ ըրած է Երեւան՝ Արգոսի ներկայացուցիչներուն միջոցաւ եւ հրահանգներ տուած է գոյներու եւ նկարներու ընտրութեան մասին: Ու հիմա Լոնտոնի հրապարակին վրայ հայկական արտադրութիւնները, կարգ մը տեսակներու մէջ, կրնան մրցիլ պարսկականներուն հետ:

Գործարանը հրաշման առարկայ է նոյն իսկ օտարներուն համար: Արուեստի զանազան ընկերակցութիւններ այցելութեան կ՚երթան այստեղ պարզապէս տեսնելու համար թէ հայ քիմիագէտը ինչպէս կը «քաղաքակրթէ» Պարսկաստանի գիւղերէն հասնող գորգը: Անցեալ ամառ տնտեսական համաժողովի պարսիկ պատուիրակները մասնաւոր խնդրանքով գացին այնտեղ, ձեռքը սեղմելու համար հայու մը որ այնքան օգտակար եղած է իրենց երկրին ամէնէն կարեւոր ճարտարարուեստի բարգաւաճման համար:

Լոնտոնի նաւահանգիստի ամսագիրը երկար յօդուած մը հրատարակած է Շահինեան գործարանի մասին: Նկարագրելէ ետք թէ գորգերը ինչպէս կը գեղեցկանան հայ մասնագէտին խնամքին տակ, աշխատակիցը կը գրէ.

— «Պ. Շահինեան Պոլսէն Անգլիա անցած է 1906ին, հայրը ծանօթ էր արդէն գորգի առեւտուրին: Երիտասարդ Հայը այդ օրերէն սկսեալ մասնաւորաբար շահագրգռուած է լուացքի գործով: Առաջ գորգի գլխաւոր հրապարակը կը գտնուէր Պոլիս, բայց Լոնտոն փոխադրուեցաւ 1914էն յետոյ: Պ. Շահինեան գորգ լուալու առաջին ձեռնարկը ըրաւ 1908ին: Հիմա իր ընդարձակ ու արդիական կատարելութիւններով օժտուած գործարանին մէջ կ՚աշխատին մօտ 200 բանուորներ: Արտասահմանէն թելադրութիւններ եղած են շատ անգամ որպէսզի Պ. Շահինեան իր գործարանը փոխադրէ ուրիշ երկիր մը կամ գոնէ մասնաճիւղեր հաստատէ. սակայն մասնագէտը որ ինքնիրեն զարգացուցած է իր արուեստը, կը մնայ Լոնտոն եւ արտասահմանը ստիպուած է անոր ղրկել իր գորգերը լուացուելու համար: Պ. Շահինեան հպարտ է իր գործով: Անիկա ծանօթ է իր աշխատաւորներուն իւրաքանչիւրին. գիտէ ամէն մէկուն անունը եւ կենցաղը»:

Ամսագիրը յօդուածին կցած է քանի մը նկարներ:

Նոյնքան երկար գրութիւն մը հրատարակած է նաեւ ուրիշ շաբաթաթերթ մը: Անոր մէջ ալ կան գովասանական խօսքեր հայ գործարանատիրոջ աշխատանքներուն եւ արուեստին մասին:

Այսպէս է Հայը. ամէն երկինքի տակ ու ամէն ասպարէզի մէջ կը յաջողի եթէ արգելք չըլլա՛ն իր շինարարական ձեռնարկներուն:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍՔԱՐԵԱՆ

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ooooo

ԽՄԲ. — Մարսէյլի Ուս. Միութեան վիճաբանական ժողովին առթիւ հրատարակուած թղթակցութեան մէջ սխալներ սպրդած ըլլալով, մեզի ղրկուած է բնագիրը երկրորդ ճառին: (Առաջինը, ընկ. Վարանդեանի ճառը, հրատարակուած է երեք անգամով):

Ներկայ դարու մէջ ազգային իտէալի հանդէպ ժողովուրդներու ունեցած հաւատքը ազնուական զգացում մը կը նկատուի:

Մտնենք իւրաքանչիւր ազգի սահմանէն ներս, առանց նկատի առնելու օրուան կառավարութիւններու գործելակերպը: Հարցափորձ ընենք ժողովրդական խաւերու մէջ, պիտի տեսնենք ամէնուն մօտ միեւնոյն ազգային ոգին, նոյն սէրն ու պաշտամունքը իրենց հայրենիքներու հանդէպ: (Մեր խօսքը չի վերաբերիր այն վիժածներուն, որոնք իրենց հաւատքը եւ զգացումը ծախու հանած են):

Մեր տեսակէտը որ եւ է ձեւով չի կրնար տկարանալ, երբ մենք ալ մտածենք թէ այսօրուան ազգերը ցեղերու խառնուրդ են, մենք կ՚առնենք զօրաւոր ցեղերը, օժտուած՝ իրենց լեզուով, մշակոյթով, պատմութիւնով, բարքով ու վարքով, կ՚առնենք իրենց պատմական յիշատակարաններով օժտուած հայրենիքը, նոյն իսկ մեռելները, կը զետեղենք իրենց հայրենի նուիրական հողին վրայ, ուր դարերու ընթացքին եկող ու մեկնող սերունդները այնքան արիւն, արցունք եւ քրտինք են թափած ու կը համոզուինք ուրիշներու կարծիքին թէ այսօր ազգ եւ հայրենիք իրարու այնքան սերտօրէն շաղկապուած են, որ, երկրէ երկիր, սահմաններու ճշդումը նշանատախտակներով չէ որ տեղի կ՚ունենայ, այլ բարոյական ցանկապատերով:

Զետեղեցէք ազգային ընտանիք մը իր ազգային հողին վրայ, տուէք իրեն իր բնական իրաւունքները, ճշդեցէք սահմանները որպէսզի ուրիշներ ոտնակոխ չընեն: Դուք պիտի գտնէք երկու շատ ազնիւ զգացումներու զուգորդութիւնը, ազգային եղբայրակցութիւն եւ հայրենիքի սէր:

Կրնայ առարկուիլ թէ ազգի մը բոլոր զաւակները հաւասարապէս չունին անհրաժեշտ սեփականութիւններ, հետեւաբար եւ զանոնք պաշտպանելու եւ սիրելու ծանօթ չափը: Բայց նիւթէն աւելի բարոյական ըմբռնումը եւ ազգային բարոյական հաստատութեանց պաշտպանութիւնը տուած են նոյն սեփականազուրկին բարոյական սեփականատիրութեան գաղափարը:

Ազգային նախակրթարաններու մէջ ազգին մանուկը սորվելով «նուիրական հողին» նկարագրութիւնը, անոր պատմական եւ բնական սահմանները, իր նախահայրերուն թափած ջանքերը, կը ստանայ մայրենի լեզուի, պատմութեան, մշակոյթին, սովորութիւններուն հանդէպ այնպիսի սէր, ակնածանք ու պաշտամունք, որ ան շատ դիւրութեամբ պիտի զանազանուի դրացի ազգի մանուկէն:

Ազատութեան, իրաւունքի, արդարութեան եւ ազգային ոգիի դաւանանքը ճշմարիտ հաւատացեալներու բանակներ ստեղծած են, որոնք ի շահ եւ ի սէր հայրենիքի փրկութեան ու արժանապատուութեան պատրաստ են մէկ հրամանի վրայ զոհաբերուելու, իրենց համար հայրենիքը կամ ազգը նիւթական շահ մը չէ այլեւս, աւելի շատ զգացում մը:

Ազգային դաւանանքը զօրաւոր կերպով ազդած է ժողովուրդներու վրայ, քանի որ իրենց բնական իրաւունքներու վրայ հիմնուած է: Առէք ուեւէ եւրոպական գիւղ, անոր բոլոր բնակիչները, շատ քիչ բացառութիւնով հեռաւոր կամ մօտաւոր ազգականներ են, ունին միեւնոյն լեզուն, միեւնոյն աւանդութիւնները, բարքերը, կ՚աշխատին կողք կողքի, անկարեւոր կը դառնան իրենց մօտ ունեւորի եւ չունեւորի խնդիրը, բարեկամի եւ թշնամիի հարցը, երբ ծանր վտանգ մը սպառնայ գիւղին (հրդեհ, հեղեղ, համաճարակ եւն.) բոլորը մէկ օգնութեան կը վազեն: Ընդարձակեցէք այս քանի մը միլիոն ժողովուրդի համար, պիտի ունենանք ազգը:

Ի հարկէ այս մեծցնելու եւ ընդարձակելու գործը մէկօրէն միւսը դիւրութեամբ չէ եղած, սերունդէ սերունդ համբերատար եւ դիտուն աշխատանք թափուած է:

Որպէս հակաթէզ, կարելի է նսեմացնել ազգային շարժումը այն առարկութեամբ թէ նման ձեւերով դաստիարակուած ու պատրաստուած ազգ մը ենթակայ է զինուորական ծառայութեան եւ պատերազմի ծանր արհաւիրքներու: Այսպիսի պայմաններու տակ ազգը կրնայ կոյր գործիք դառնալ իր կառավարութեան՝ մղուած իր ծայրայեղ ազգասիրութենէն, այսինքն կառավարութեան հեղինակութեանը աղբիւրէն:

Կը պնդեն որ Վիլհելմ կայսրը պատրաստեց համաշխարհային պատերազմը: Արդեօք մեծ պատերազմի սկզբնաւորութիւնը 1914ի՞ն է եւ ոչ առաջ: Սխալ է թուականի մը վրայ հիմնուիլ, Սարաեւոյի դէպքը չէր կրնար պատճառ ըլլալ մեծ սպանդին, եթէ պատմական հին տուեալները չըլլային, զինուորը պատերազմի դաշտը կ՚երթայ ոչ թէ սպանդի առաջին արարը խաղալու համար այլ՝ հինգերորդ կամ տասներորդը:

Մենք մեր նիւթը բաւականին պիտի խորացնէինք եթէ հեռուները երթայինք ու քննէինք ազգերու հակամարտութեանց պատճառները: Մենք այդ հակամարտութեանց առջեւ կանգ առնողներէն չենք, այլ պատճառը պրպտողներ, քննողներ եւ դաս առնողներ, որպէսզի ազգային գաղափարը տեսնենք աւելի առողջ վիճակի մէջ եւ իր իսկական պատկերով:

Պատահած է որ պատերազմներու ընթացքին սահմանագծման սխալ գործողութիւններ կատարուած են, ցեղով ու լեզուով տարբեր ժողովուրդներ զատուած իրենցիններէն եւ ինկած ուրիշներու ազդեցութեանը գօտիին մէջ, այսպէս Գերմանիայէն զատուած է Աւստրիան, Աւստրօ-Հունգարիոյ տիրապետութեան տակ կը գտնուէին Չեխեր, Ռութէններ, Խրուաթներ, Ռումէններ, Իտալացիներ, Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ կը գտնուէին Սերպեր, Պուլկարներ, Յոյներ եւ Հայեր:

Այս ցեղերը տեսնելով իրենցիններու եւ ուրիշներու ազատ ազգային վիճակը, իրենց մէջ յառաջ բերին ազգային ազատագրութեան շարժումը, իրենց վիճակը իրենց ձեռքով տնօրինելու առաջադրութեամբ:

Ազատութեան եւ ազգային անկախութեան գաղափարները 19րդ դարու ընթացքին եւ մինչեւ վերջին ժամանակներս այնպիսի մեծ թափով մը ցնցեցին երկու կիսագունդերը, որ այսօր ամէն ազգ ապահոված է իր անկախ գոյութիւնը, բացի սեւամորթներէն եւ վրանաբնակ ցեղերէն, այս վերջիններու շարքին դժբախտաբար պարտաւորուած ենք առնել քանի մը դժբախտ ազգեր եւս, օրինակ մենք:

ԺԸ. դարուն անգլիական հիւսիս-ատլանտեան գաղթավայրերու ժողովուրդը, ազատելու համար անգլիական տիրապետութենէն, կ՚ապստամբէր Ամերիկա: ԺԹ. դարուն եկուորներով եւ տեղացիներով կազմուեցաւ դաշնակցային ամերիկեան ազգը: Հոն ալ արիւն հոսեցաւ հիւսիսի եւ հարաւի երկարամեայ պատերազմներով, բայց այսօր արդէն կը տեսնենք ամերիկեան միացեալ մեծ ազգը, սնած ու ամրապնդուած ազգային նոյն գաղափարով:

Նոյնը նաեւ կրնանք ըսել սպանիական գաղթականութեան մասին, որ կը ներկայացնէ այսօր միջին եւ հարաւային Ամերիկաները:

Քնացող Ասիան ալ շարժեցաւ, Թուրքիա, Պարսկաստան արդէն ազգայնական կառավարութիւններ դարձած են աւելի ինքնավար, ինքնիշխան եւ յառաջդիմութեան ընդունակ: Արթնցած է նաեւ Հնդկաստանը, իր ազատագրական շարժումը ինչքան ալ արգելքներու տակ դրուի, ծլած ու հասակ նետած է ու կը սպասէ պտղաբերութեան:

Մէկ դարու ընթացքին Ճափոնը դարձաւ արդիացած ազգ մը, Սամուրայի սուրին տակ կքած Ճափոնցին դարձաւ ազատ ու զարգացած, հպարտ քաղաքացի:

Նոյն շարժումն է որ կը տեսնենք Չինաստանի մէջ եւ որքան որ այսօր անգլիական, ամերիկեան, ռուսական եւ ճափոնական հակամարտութիւնները թոյլ չեն տար անոր ազատագրութեան, բայց վաղ թէ ուշ, ան ալ պիտի ազատագրուի, ուրիշ ելք չկայ:

Պատմութենէն սորված ենք որ քաղաքակրթութեան իւրաքանչիւր հանգրուանին ընկերային, կրօնական եւ քաղաքական բանակներ հակառակ ամէն արգելքի տարածուած են բոլոր ցամաքամասերու վրայ: Յաջորդաբար կը տեսնենք Cité antiqueի հայրենասիրութիւնը, աշխարհակալութիւնը, քրիստոնէութիւնը, աւատապետութիւնը եւ թագաւորութիւնը: Այս բոլորին յաջորդած է այսօր ազգային դաւանանքը, անպայմանօրէն աւելի կատարեալ քան ամէնը, քանի որ կը պարունակէ եւ նիւթական տարրը, հողի տիրապետութիւնը եւ զգացումի տարրը, ընտանիք, հող եւ արիւն:

Մէկ խօսքով ազգային գաղափարը աւելի ընդարձակ եւ արմատական ճառագայթումներ ունեցաւ քան ամէնը, 100 տարուան ընթացքին դարձաւ մարդկութեան համաշխարհային կրօնքը:

×

Երբ մէկ կողմէն ազգային գաղափարը աշխարհի շրջանը կ՚ընէր, ստեղծելով ամէն կողմ ազատ ու անկախ հայրենիքներ, միւս կողմէ տնտեսական աշխարհը սկսած էր նուաճողական գործը: Երկիրներ փոխանակ բաւականանալու իրենց ներքին արտադրութիւններով, սահմաններէն դուրս սկսած էին փնտռել նախնական նիւթեր եւ սպառումի շուկաներ: Երկաթուղին, նաւը եւ հեռագիրը սահմանէ սահման կը պտտէին, ապրանքները, դրամագլուխը եւ տեղեկատուութիւնները մէկ երկրէն միւսը կ՚անցնէին յարաճուն կերպով:

Շարժման դիմադրաւելու համար ազգերէն ոմանք մէկիկի կը ձգեն երկրագործութիւնը ու կը ճարտարարուեստանային, ուրիշներ ոյժ կուտային անասնապահութեան, ուրիշներ՝ հողամշակութեան, այսպէս իւրաքանչիւրը իր ապրանքը կուտար չունեցողին, փոխարէնը ստանալով իր չունեցածը, ստիպմանաբար բոլոր ազգերը ներքնապէս իրարմէ կախում կ՚ունենային:

Այդ շարժումը յառաջ բերաւ քաղաքականի եւ տնտեսականի կռիւները:

Ճարտարարուեստը զարգացաւ աստիճանաբար, նախապէս ազգային սահմաններու մէջ ապա տարածուեցաւ դուրս ճիշդ ծառի այն արմատներու նման, որոնք իրենց յառաջացման ընթացքին կը հանդիպին արգելքի մը, բայց այսուհանդերձ տքնելով ելք մը կը գտնեն ու կը յառաջանան: Շարժման սկզբնաւորութեան շրջանին ազգայնօրէն պատրաստուած մտքերը այս նոր երեւոյթին առջեւ նախապէս անտարբեր մնացին, բայց երբ շարժումը ծաւալ գտաւ, յառաջ եկած բարդութիւններէն սկսաւ ցնցուիլ, պզտիկ ազգերը ստեղծեցին անհրաժեշտ ազգային տնտեսական մեքենան մեծերուն կուլ չերթալու համար, իսկ վերջինները ողողելով իրենց արտադրութիւններով, սկսան շուկաներ փնտռել ու իրենց ազդեցութեանը տակ առնել ազգերը:

Հ. ՍԻՐԵՆԿԻՒԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

oooo

Սոֆիայէն կը գրեն թէ ծրագիր մը կը մշակուի գիւղացիներուն օգնելու համար, որպէսզի կարենան վճարել իրենց անհատական պարտքերը: Ամբողջ երկիրը անձկագին յոյսով կը դիտէ այն պայքարը՝ որ կը մղուի այդ հարցին լուծման համար: Պուլկար գիւղացի զանգուածը, առհասարակ ծանրաբեռնուած տնտեսական տագնապին տակ, պարտքերու խիստ բեռան մը տակ կորաքամակ եղած է: Խեղճերը պարտաւորուեր են դրամ առնել անհատներէ կամ երկրագործական պանքաներէ կամ ժողովրդային հաստատութիւններէ, եւ անկարող ըլլալով վճարելու գոնէ մասամբ եւ նոր վարկի դուռ բանալու, կազմալուծուած է իրենց գործունէութիւնը, եւ այս պատճառաւ վերոյիշեալ հաստատութիւններն ալ մեծ դժուարութիւններու մատնուած են, իրենց փոխ տուած դրամներու սառած ըլլալուն հետեւանքով: Պարտքի այս խնդիրը գիւղացիներուն շրջանակին մէջ չամփոփուիր լոկ, այլ, աւելի կամ նուազ ուժգնութեամբ, ժողովրդային ամէն դասակարգ, առեւտրական, արհեստաւոր, հարիւրներով, հազարներով պարտքի լուծին տակ ճնշուած են:

Ահա, կառավարական ծրագրին նպատակն է հաշուեյարդարին ընել այս դժբախտ կացութեան, եւ երեւակայեցէք թէ ի՛նչ դժուարութեան մէջ է սակայն, որովհետեւ ամէն կողմէ կարծես փուշ է, տեղն է ըսել դասական բացատրութեամբ, թէ կը տաբուրեր Սկիւլայի եւ Քարիբդի միջեւ, այսինքն ինչպէս ալեկոծ նաւ մը նեղ ծովուն խարակներուն միջեւ: Որովհետեւ կը փափաքի մէկ կողմէն նպաստել պարտապաններուն եւ միւս կողմէ չկազմալուծել վարկը:

Անկէց առաջ, 1932 Ապրիլ 16ին քուէարկուած օրինագիծ մը կը տրամադրէր պարտքերը վճարել հինգ տարեվճարներով, եւ բնականաբար անոնք որ այս օրինագծէն օգտուելով իրենց գործը կարգադրած են, իրաւունք չունին օգտուելու ներկայ օրինագիծէն: Երբ, աշնան տեսնուեցաւ որ պարտքերու վճարումը անկարելի դարձած է տագնապին բերմամբ, կառավարութիւնը առժամեայ օրէնքով դադրեցուց վճարումներու համար եղած օրինական դիմումները, դատերը: Եւ հիմա ներկայացուած օրինագիծը կը տրամադրէ նպաստել կարգ մը պարտականներու, 1931 Յունուար 1էն առաջ իրենց ըրած պարտքերուն համար, եթէ յետ քննութեան յայտնուի որ տագնապին պատճառաւ չեն կրցած վճարել: Ամէն մէկ քաղաքի մէջ Հաշուեյարդարի յանձնաժողով մը պիտի հաստատուի, որ պիտի քննէ իւրաքանչիւր անհատի պարագան: Որոնց որ նպաստ յատկացուի, պարտաւոր պիտի ըլլան տարուէ տարի գլխավճար մը ընել մինչեւ որ վճարումը վերջանայ: Առնելիքաւորները եւս պիտի ստանան պետական պարտատոմս իրենց պահանջին գումարին չափ:

Ո՞ր կարգի պարտականները պիտի օգտուին:— 1. Այն գիւղացիները, խանութպանները եւ գործաւորները, որոնց պարտքը 3000էն 5000 լեւայի մէջ է: Երկու տարի մօրաթօրիոմ կը տրուի անոնց, սակայն տոկոս վճարելու պայմանաւ: Տոկոսի սակն է 100ին 6: Մինչեւ հիմա այս սակէն աւելի տոկոս վճարողներուն պիտի հաշուուի իրենց աւելի տուածը:

2. Միեւնոյն պայմանները պիտի գործադրուին նոյն դասակարգին պատկանող այն պարտականներուն, որոնց պարտքին գումարը 500,000էն 1 միլիոն լեւայի մէջ է, միայն թէ անոնց տոկոսին սակը 100ին 8 է:

3. Մէկ միլիոն լեւայէն աւելի պարտք ունեցողներուն սահմանուած է միայն մէկ տարի մօրաթօրիոմ, հարիւրին 8 տոկոսով դարձեալ:

4. Ազատ արուեստներու անդամներն ալ կրնան օգտուիլ նոր օրինագիծէն, բաւական է որ իրենց պարտքը 500,000 լեւան չանցնի: Բայց ասոնց համար մօրաթօրիոմ չկայ, հարիւրին 8 տոկոս պիտի վճարեն, եւ մայր գումարն ալ պէտք է վերադարձնեն Պետութեան՝ մինչեւ երկու տարի չորս մասնավճարներով:

Բայց պէտք է նկատի ունենալ սա՛ պարագան որ այս օրինագիծը մեծ դժուարութեամբ ընդունուած է նախարարաց ժողովին մէջ, երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, եւ Սոպրանիէն տեսնենք ի՛նչ ընդունելութիւն պիտի ընէ: Ցամենայն դէպս, կառավարութեան դիրքը փափուկ է այս մասին: Միւս կողմէ շատ մը առնելիքաւորներ հակառակ են կառավարութեան միջամտութեան: Մինչդեռ ընդդիմադիր կուսակցութեան մեծամասնութիւնը (հողագործականք եւն.) պակաս կը գտնեն օրինագիծը եւ կը պնդեն որ պարտքերը հարիւրին 50 զեղչուին ի վնաս առնելիքաւորներուն, եւ ազատ արուեստաւորներն ալ հաւասար չափով օգտուին:

Եթէ կառավարութիւնը պարտուի, ծանր կացութիւն մը կրնայ ծագիլ:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, շատ ցաւեցայ երբ տեսայ որ իմ երգած միջոցիս կը յօրանջէիք:

— Սիրելի Օրիորդ, ականջներս միշտ ձեր զմայլելի ձայնին կը հետեւէին, բայց ստամոքսս ինծմէ անկախ կը գործէր:

— Բայց կրնայիք զսպել:

— Օրիորդ, զգայարանքներ կան զորս կարելի չէ զսպել:

×

— Ինչ է պատճառը որ իրարմէ զատուեցան:

— Ամուսնութիւնը:

— Այդ ի՞նչ խօսք է:

— Բարեկամս, ամուսնութիւնը երբեմն շատ կը տաքցնէ, երբեմն ալ այնչափ կը պաղեցնէ որ մարդիկ [illegible] կը սառին:

×

— Պարոն Գրիգոր, ի՞նչ եղաւ ձեր գործը:

— Հարկաւ իմացաք, սնանկանալէս յետոյ ամէն բան վրայ տուի, պատիւէս զատ:

— Խե՛ղճ պատիւ, որչափ աժանցեր ես:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՂ ԽՕՍԻ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԴԱՏԷ

ooooo

1916ին ներկայ եղայ Անաթոլ Ֆրանսի նախաձեռնութեամբ եւ Փոլ Տէշանէլի նախագահութեամբ ի պատիւ Հայաստանի սարքուած համակրական ցոյցին։ Զարմանքով դիտեցի որ ոչ մէկ Հայ բեմ չբարձրացաւ, արդարութիւն պահանջելու յանուն մէկ միլիոն զոհերու։ Օրուան նախագահը՝ զգալով այս տարօրինակ ձեռնպահութիւնը եւ մասամբ արդարացնելու համար այս անհասկնալի լռութիւնը, ֆրանսական նրբութեամբ արտասանեց հետեւեալ նշանակելի խօսքերը․

«Մեր հայ բարեկամները կատարուած ոճիրին առջեւ ընկճուած՝ կը նախընտրեն լռութիւն պահել»։

Հակառակ անոր որ Թուրքին եաթաղանը ոչ մէկ սրբութիւն յարգած էր հազարաւոր եկեղեցիներ քանդուած, հարիւրաւոր կրօնականներու մարմինները յօշոտուած էին, բողոքի իբր նրմոյշ՝ բեմին վրայ կը ցուցադրուէր Արմէն Օհանեանը։ «Սուգի եւ յարգանքի միթինկը» վերածուած էր պարզ ռէքլամի մը․․․

Զինադադարէն վերջ՝ երեսուն հազար Հայեր կը մորթուէին մօտիկ Կիլիկիոյ մէջ։ Մարաշի եկեղեցիին մէջ հազարաւոր հայրենակիցներ իրենց բախտին ձգուած 25 հայ զինուորներով ողջ ողջ կ'այրուէին։ Բողոքի փորձ մը իսկ չկատարեցին 1934 յունուար 25ի հեղինակները, որովհետեւ մեր աղաները այն ատեն զբաղած էին միլիոններ դիզելով եւ ծանօթ բանաստեղծն ալ «Légion d'honneur»ի երազով կ'օրօրուէր։

Անգլիական գրաւման ժամանակ Հալէպի մէջ ջարդ մը տեղի ունեցաւ, Սուլթան Համիտի սիստեմով։ Այս վայրագութիւնն ալ չյուզեց եւ չխռովեց Ազգ․ (ռամկավար) պատուիրակութեան «Հայու սիրտ»ը, ինչպէս կ'ըսէ Պ․ Հրաչ Երուանդ։

Զմիւռնիոյ աղէտի միջոցին ի ներկայութեան դաշնակից զրահաւորներու՝ հայկական թաղը կրակի կը տրուէր Թուրք «պաշըպօզուք»ներու ձեռքով։ Հազարաւոր հայ երիտասարդներ կը գնդակահարուէին, գեղեցիկ հայուհիները կը քշուէին թրքական հարէմները։ Ո՛չ մէկ բողոք, ոչ մէկ ցոյց Փարիզի մէջ։

Այժմ՝ Ղեւոնդ արք․ի պատահական սպանութիւնը մատի փաթթոց ըրած՝ (որովհետեւ հայկական դրօշակը անարգելու անխոհեմութիւնը ունեցած էր), հրապարակ իջած են ռամկավար էֆէնտիները և իրենց բանաստեղծներով եւ մեծաշուք աղաներով՝ բողոքի միթինկներ կը կազմեն, նախագահ Ռուզվէլթի աղերսագիր կը ներկայացնեն, Դաշնակցութեան լուծումը եւ անոր պետերու վտարումը կը պահանջեն, որովհետեւ պէյերու, էֆէնտիներու եւ աղաներու անձնական շահը այդ կը պահանջէ։ Հայ ժողովուրդը սակայն իր խոշոր զանգուածով յստակօրէն կ'ըմբռնէ այս անարդար պայքարին բուն չարժառիթները

Մենք ապահով ենք թէ ռամկավար-համայնավար միացեալ ճակատը չպիտի յաջողի իր սատանայական ծրագրին մէջ եւ Դաշնակցութիւնը աւելի ուժեղացած դուրս պիտի գայ իրեն դէմ ուղղուած յիմար պայքարէն, շրջապատուած ժողովուրդի համակրանքով։ Հալածում կը նշանակէ տարածում։ Միայն կը խնդրենք մեր բարեկամ Դաշնակցականներէն պաղարիւնը չկորսնցնել սանձուած վիժուկ կացութեան հանդէպ, եւ հետեւիլ «la force d'inertie»ի օրէնքին։ Մի առ մի պիտի փշրուին ռամկավար — համայնավար յարձակումները, ի վերջոյ ամօթի մատնելով վարագոյրի ետեւէն գործող շահախնդիր հեղինակները։

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՊԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Շահան Շահնուր

ooooo

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբի վերջին երեք հաւաքոյթները նուիրուեցան գրական նիւթերու։ Դեկտեմբերի վերջին ժողովին երիտասարդ գրագէտ Նշան Պէշիկթաշլեան կարդաց իր երեք նոր «Ծաղրանկարները» (Հ․ Ալեանաք, Ա․ Խատիսեան եւ Շ․ Նարդունի)։ Յունուարի առաջին հաւաքոյթը յատկացուեցաւ Վահան Թէքէեանին, որու գրական ստեղծագործութեան մասին զեկուցում մը կարդաց Հրաչ Զարդարեան եւ գնահատանքի խօսքեր ըրին Ռ․ Բերբերեան եւ Ա․ Ջամալեան։ Վերջինս սահման մը գծեց հանրային գործիչին եւ բանաստեղծի միջեւ եւ մեծարանքը ըրաւ բանաստեղծ Թէքէեանի։ Ռ․ Զարդարեան եւ դերասան Գմբէթեան արտասանեցին նմոյշներ Թէքէեանի գործերէն։

Ակումբի վերջին հաւաքոյթը, յունուար 27ին նուիրուած էր Շահան Շահնուրին։

Ակումբի վարչութեան նոր նախագահ Ց․ Զաւրեան՝ բանալով ժողովը խօսք տուաւ Ս․ Վրացեանի, որ, իր ներածական զեկուցման մէջ, ամփոփ գիծերով ներկայացուց երիտասարդ գրողին կեանքն ու գործը, խօսեցաւ այն միջավայրի մասին ուր ծնունդ առաւ ու զարգացաւ Շահնուր եւ քանի մը խօսքով տուաւ Շահնուրի երկերու բովանդակութիւնն ու գնահատանքը։

Շահան Շահնուր, իսկական անունով Շահնուր Քէրէսթէճեան, ծնած է 1903 օգոստոսին, Սկիւտար։ Նախնական կրթութիւնը ստացած է թաղային վարժարանը եւ 1921ին աւարտած Պէրպէրեանը, ուր գտնուած է Մատթէոս Զարիֆեանի եւ ուրիշներու հետ գրական խմբակի մը մէջ։ Սեւ աշխատանք է կատարած «Ոստան»ին եւ Թէոդիկի Տարեցոյցին մէջ։ Ատեն մը հայ գրական կեանքէն հեռու մնալով՝ 1926ին, Փարիզի մէջ, գլխաւորապէս իր մօրեղբօր Թէոդիկի դրդումով, նորէն վերադարձած է դէպի հայ գրականութիւնը, սկսած է գրել Նահանջը առանց երգի փոքրիկ պատմուածք մը Փարիզ ինկած հայ տղաներու կեանքէն որ յետագային աճելով՝ դարձած է համանուն վէպը։ Նահանջը լոյս տեսաւ 1929ի ամառը «Յառաջ»ի մէջ իբրեւ թերթօն եւ նոյն տարուան աշունը առանձին հատորով։ Այդ օրէն Հայոց գրականութիւնը ունեցաւ նոր, անվիճելի, տաղանդաւոր գրող մը։

Այնուհետեւ Շահնուրի համար վրայ հասաւ հիւանդութեան ծանր շրջան մը։ Երիտասարդը ստիպուեցաւ անցնիլ հարաւային Ֆրանսա, ուր մնաց մօտ մէկ տարի եւ կազդուրուելով նորէն հաստատուեցաւ Փարիզ։ Վերջին երկու — երեք տարիներու իր աշխատանքի պտուղը եղաւ «Յարալէզներու դաւաճանութիւնը», նոր քայլ մը դէպի առաջ հեղինակի եւ հայ գրականութեան համար։

«Նահանջը առանց երգի» վէպին բովանդակութիւնը տալէ յետոյ՝ զեկուցանողը դիտել տուաւ որ կը թուի թէ, հեղինակը ինքն ալ սխալ ըմբռնած է իր գործին իրական արժէքը։ Եթէ վերնագիրէն դատենք, վէպի հիմնական մասը հայ տղաներն են, անոնց ապրումները, Նահանջը, այսինքն՝ հայ ազգային ցաւը, այն ինչ՝ Նահանջը համամարդկային սիրոյ տռամ մըն է, երկու էակներու ապրած սէրն ու անկէ բխած ողբերգութիւնը։ Վէպին կեդրոնը Պետրոսի եւ Ժանի փոխյարաբերութիւնն է եւ ոչ թէ հայ տղաներու կեանքը, այն վերջին տեսակ մը «aff-uxuan» [illegible] է առաջինին համար։ Շահան կրցած է գունագեղ գիծերով ու խորունկ վերլուծումներով, կարելի է ըսել, համոզիչ վրձինով նկարել սէրէ տառապող մարդկային հոգին։ Պետրոսի ու Ժանի սիրոյ նկարագրութեամբ Շահնուր տուած է եւրոպական առաջնակարգ հեղինակներուն վայել գործ մը։ Ընդհակառակն, վէպին այն մասերը, ուր կը խօսուի ազգային ցաւի մասին, առօրեայ հրապարակագրութեան տպաւորութիւնը կը թողուն եւ, գրական — գեղարուեստական տեսակէտով, վէպին տկար կողմը կը կազմեն։

Շահնուրի երկրորդ գործը՝ «Յարալէզներու դաւաճանութիւնը», եօթը պատմուածքներու հաւաքածոյ մըն է։ Անոնց բովանդակութիւնը հասարակ մարդոց եւ կեանքի սովորական երեւոյթներու պատմութիւնն է, առնուած մեծ մասամբ Սկիւտարի հայ կեանքէն։ Զեկուցանողը ընդհանուր գիծերով կուտայ պատմուածքներու բովանդակութիւնը եւ կը կարդայ քանի մը նմոյշներ, ցոյց տալու համար հեղինակին գրելու ձեւը, լեզուն, ոճը։

Պէտք է ըսել, որ Շահնուրի գործին մէջ էականը ոչ թէ նիւթն է, բովանդակութիւնը, այլ նիւթը մշակելու ձեւը։ Եւ այս տեսակէտով անզուգական է։ Ոչ յօրինակ այլոց, կ'երեւի որ ան երկար կ'աշխատի իր երկերուն վրայ, կը մշակէ, կը կոկէ, կը տաշէ, նիւթը կը խտացնէ ու կը խորացնէ, կը ստեղծէ զարմանալի ներդաշնակութիւն մը խորքի ու ձեւի միջեւ։ Ձեւի տեսակէտով Շահնուր փայլուն երեւոյթ մըն է մեր գրականութեան մէջ․ պարզ, բայց ճոխ լեզու, ներդաշնակ ոճ, ներքին երաժշտականութիւն, ռիթմ։ Շահնուրի արձակը կարելի է երգել։ Շահնուրի հայերէնը ցոյց կուտայ, թէ ի՛նչ հրաշքներու ընդունակ է հայ լեզուն, ինչպիսի՛ նուրբ ապրումներ, ի՛նչ ճկունութիւն կրնայ արտայայտել։

Իր ստեղծագործութեան խորքով ալ Շահնուր հարուստ երեւոյթ մըն է մեր գրականութեան մէջ։ Ի՛նչ սուր դիտողութիւն ունի ան, ինչպէ՛ս լաւ կը ճանչնայ մարդկային հոգին, ինչպէ՛ս խոր կը մտնէ անոր հոգեկան աշխարհը, կը քննէ ու կը տարրալուծէ, կը մերկացնէ ամենաթաքուն խորհուրդները։

Մարդն է Շահնուրի հետաքրքրութեան առարկան, մարդկային հոգին, ապրումները, սէրը, ատելութիւնը։ Սովորական հասարակ մարդու կեանքն ու հոգին, սուկ որպէս անհատական — հոգեբանական ապրում։ Մասյլ է այդ ապրումը եւ ծանր խորհրդածութիւններու աղբիւր։

Շահնուրի ստեղծագործութիւնը կարելի չէ սպառել հակիրճ զեկուցումով մը։ Անոր մասին դեռ պիտի շատ խօսուի։ Այսքանը ըսենք, որ յանձին Շահնուրի Հայոց գրականութիւնը ձեռք կը բերէ նոր ու բարձրորակ արժէք մը։ Շահան Շահնուր բնատուր տաղանդ մըն է, որմէ հայ գրականութիւնը շատ սպասելիքներ ունի։

Երկրորդ խօսք առնողն եղաւ Նիկ․ Սարաֆեան, որուն գրաւոր ուսումնասիրութիւնը պիտի հրատարակուի առանձին, «Յառաջ»ի մէջ։

Որոշուեցաւ Ակումբի յաջորդ հաւաքոյթն ալ նուիրել Շահնուրին, որպէսզի կարենան արտայայտուիլ նաեւ արձանագրուած ուրիշ խօսողներ։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՓԷՅՔԷԻԶՄ»

«Վագըթ»ի մէջ Սէլամի Իզզէթ այս խորագրով կը գրէ․—

Թուրք հանրապետութեան սահմաններուն մէջ ընդամէնը 74 գրատուն կայ։

Երբ կարդացի կրթ․ գործավարութեան վիճակագրութեամբ ցոյց տրուած այս թիւը, աչքիս առջեւ պատկերացան այն շարք շարք սրճարանները, որոնք էտիրնէ գափուէն մինչեւ Շիշլի կ'երկարին։

Ցիշեցի թղթակիցներու գրութիւնները, որոնք մեր այս կամ այն քաղաքէն կը խօսին ու ամէն մէկ քաղաք՝ նախակրթարան մը եւ ութ սրճարան ունի։ Կամ լիսէ մը, միջնակարգ վարժարան մը, երկու նախակրթարան ու տասնըմէկ սրճարան ունի։

Ենթադրօրէն՝ կրնանք պնդել թէ, մեր երկրին մէջ, 75 գրատան փոխարէն 10074 սրճարան գոյութիւն ունի։ Թերեւս աւելի։ Ոչ, սրճարաններուն թիւը պիտի չչափենք դպրոցներու եւ գրատուններու թիւով․ պիտի չըսենք թէ սրճարաններուն թիւը դպրոցներու եւ գրատուններու թիւէն աւելի ըլլալու չէ։ Պիտի պնդենք, սակայն, որ այս «Փէյքէիզմ»ի դէմ հարկ է պայքարիլ։ Ան դարերու ընթացքին արմատացած է մեր մէջ։ Բայց, սրճարանները փակելով կարելի չէ վերացնել զայն։ Աւելի ընկերային շարժումով մը հարկ է պայքարիլ անոր դէմ։ Մ․ Քէմալի Թուրքիոյ բառգիրքին մէջ «դժուար» բառը գոյութիւն չունի։ Ինչ դժուարութիւններու յաղթեցինք։ Ինչպէս որ մեր սահմաններուն մէջ Բոլշեւիզմ, Ֆաշիզմ, Հիթլէրիզմ չեն կրնար մտնել, «Փէյքէիզմն» ալ նոյն ձեւով պէտք է սահմանէն դուրս ելլէ։ «Կանգ չառնենք, կ'իյնանք» ճշմարտութեան քով՝ «Փէյքէին վրայ չըրամինք, կը քնանանք» խօսքը աւելցնելու ենք։

Դիմագրաւենք, կը յաղթենք ե՛ւ աս։

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ

«Վագըթ»ի մէջ Սատրի էթէմ կը գրէ․—

Մեր երկրին մէջ կայ երիտասարդութիւն մը որ դպրոցներէն դուրս կը մնայ։ Ասոնց մէկ մասը կազմակերպական պակասի հետեւանքով զուրկ են ուսումէ։ Օրինակ, տասը հազար գիւղ ունինք, ու անոնց միայն երեք հազարը պետական կազմակերպութիւն ունին։ Կան նաեւ բազմաթիւ երիտասարդներ, որոնք, ապրելով հանդերձ դպրոց ունեցող վայրեր, գործի կեանքը զանոնք խլած՝ առած է։ Ասոնք, իրենց ապրուստը հայթայթելու համար, ստիպուած են իրենց դպրոցական տարիքէն իսկ զոհողութիւններ ընել։ Ուշադրութիւն ըրէք։ Միջնակարգ վարժարաններու առաջին կարգերը ո՜րքան շատ տղաք կ'ըլլան․ բայց, հետզհետէ անոնց թիւը կը նուազի ու որքան քիչեր քննութեանց կը մասնակցին։ Ասոր պատճառը եթէ փնտռէք, ձեր առջեւ պիտի ցցուին աղքատ ընտանիքներու պիտանիները։ Եթէ դպրոց գացող տղաքը քննէք՝ իրենց ընտանեկան ու նիւթական տեսակէտէն, պիտի հանդիպիք, առատ առատ, պաշտօնեաներու, էսնաֆի, փոքր հողատէրերու տղոցը։ Այս ընտանիքներուն պիտանիները շատ նեղ են։ Այնքան որ՝ անոնք յաճախ անկարող կ'ըլլան սնուցանել 16 տարեկանէն վեր իրենց տղաքը։ Եթէ այսօր մեծ թիւով աշակերտներու կը հանդիպինք, ատոր պատճառներէն մէկն ալ գործ չըլլալն է։ Աղքատ ընտանիքներու տղաք, գործ չգտնելով կը յաճախեն վարժարան։ Որով, տգիտութեան դէմ պայքարին նպատակակէտը պիտի ըլլայ ուսում տալ անոնց, որպէսզի չտխրուին գործի մտնել։

Այդ պատճառաւ ալ, հանրապետութեան երիտասարդութեան համար ամենամեծ պարգեւը պիտի ըլլայ ժողովրդային համալսարան մը բանալ ու զարգացման հնարաւորութիւն ըստեղծել այն երիտասարդներուն համար, որոնք, տնտեսական պահանջներու հետեւանքով, իրենց ուսումը կէս ձգած են։

ՄԱՄՈՒԼ

«Միացեալ ճակատ»ին խաչագործութիւնները

ooooo

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ մերկացնելով հակադաշնակցական խաչակրութեան խայտառակութիւնները, դիտել կուտայ․ (21 յունուար)․

— «Թէ ինչ զգացումներով եւ տրամադրութիւններով բոլշեւիկները անցած են այժմ իրենց ներկայ հակադաշնակցական կատաղի արշաւանքին գլուխ, այդ մասին շատ յստակ գաղափար կուտան անոնց ղեկավարներէն մէկուն՝ Պ․ Քէօսէեանի Նիւ Եորքի «Բանւոր»ի ժողովին մէջ հրապարակով յայտնած մտքերը։

«Հայրենակիցներ,— ըսած է ան,— դուք պէտք է հրճուիք, որ Դուրեան արքեպիսկոպոս սպաննուեցաւ․․․ Ինչո՞ւ պիտի հրճուիք․ որովհետեւ Դուրեանի մահով Դաշնակցութեան մահուան դատավճիռը տրուեցաւ, եւ հիմակ մենք հոս Դաշնակցութեան դագաղի գամերն է որ կը գամենք»․․․

Զուր չէր որ այս սեւնակին մէջ ըսած էինք, թէ Դուրեանի սպանութիւնը երկինքէն ինկած մեծ շնորհ մը եղաւ բոլշեւիկներուն համար, որոնք այժմ աննախընթաց ոգեւորութեամբ կ'աշխատին այդ սպանութենէն առաւելագոյն օգուտներ ստանալ։ Անոնք ոչ միայն հոս ու հոն ինկած՝ ամէն ստոր զրպարտութիւններ, մատնութիւններ եւ յերիւրանքներ կ'ընեն՝ Դաշնակցութեան, Դաշնակցականներու եւ Դաշնակցական համակիրներու առաւելագոյն վնասներ հասցնելու համար, այլեւ ամբողջ դատաղրական ծրագիր մը կը հետապնդեն Դաշնակցութիւնը ջախջախելու համար։ Եւ, իբր «դատական ծախքեր» հոգալու համար, անոնք հանգանակութիւններ ալ կ'ընեն։ Բայց երեխաները իսկ կրնան հասկնալ, որ այդ հանգանակութիւնները կ'ըլլան ոչ թէ «դատական ծախքերու», կամ յանցաւորները գտնելու եւ պատժելու, այլ հակադաշնակցական պայքարը աւելի զօրաւոր թափով առաջ տանելու համար։

Իրականին մէջ հակադաշնակցական տարրերը «դատական ծախքերու» պէտք ալ չունին երբեք, քանի որ պետութիւնը ինքը կը հոգայ արդէն բոլոր անհրաժեշտ ծախքերը յանցաւորները գտնելու եւ պատժելու համար, քանի որ ոստիկանութիւնն ու դատախազը արդէն կը կատարեն այդ գործը ձրիաբար։ Եւ եթէ բանտարկեալները կամ յանցանքը գործելու մէջ կասկածուածները կամ մեղադրուածները պէտք ունին փաստաբան վարձելու՝ զրպարտութեանց զոհ չերթալու եւ դատարանի առջեւ պատշաճ կերպով պաշտպանուելու համար, դատախազը պետութեան կողմէն դրուած է զոհին շահերը պաշտպանելու եւ յանցաւորները պատժել տալու համար։

Հետեւաբար, բոլշեւիկները եւ անոնց գործակից ռամկավարները երբեք պէտք չունին հոս ու հոն իյնալու եւ «դատական ծախքերու» կեղծ պատրուակով դրամ հաւաքելու համար։ Եւ եթէ այդ կ'ընեն այնքան մոլեգին եռանդով, իրենց նպատակը պարզապէս դրամի ուժով ամէն գնով Դաշնակցութիւնը յանցաւոր հանելն ու զայն ջախջախելն է։

Բոլշեւիկներու գլխաւորութեամբ կազմուած հակադաշնակցական ծրագիրը շատ պարզ է։ Այն է՝

ա) Զրպարտութիւններով, մատնութիւններով, փողոցային յերիւրանքներով ու սուտերով բարոյապէս վարկաբեկել Դաշնակցութիւնը։

բ) Նիւթապէս կամ տնտեսապէս վնասել Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցականներուն ու ատոր համար պոյքոթի շարժում մը կազմակերպել Դաշնակցականներու, անոնց մասնաւոր թէ կուսակցական ձեռնարկներու դէմ։

գ) Բաղաքականապէս տկարացնել Դաշնակցութեան դիրքը՝ ջանալով Հայրենակցականներէ, եկեղեցիներէ եւ ազգային այլ կազմակերպութիւններէ դուրս հանել Դաշնակցականները եւ չէզոքացնել Դաշնակցութեան համակիրները։

դ) Գաղափարականօրէն հարուածել Դաշնակցութիւնը եւ ատոր համար ջանալ զօրացնել բոլշեւիկեան պրոպագանդի օրկանները։ Մասնաւորապէս ներկայ գրգռութիւններով հաւաքուած «դատական ծախքերէն» կարեւոր գումար մը կորզել՝ բոլշեւիկեան Բանւոր թերթը օրաթերթի վերածելու համար։

Ուշագրաւ է, որ բոլշեւիկեան բոլոր ճառերուն, քանձեւերուն եւ կոչերուն մէջ «Հայրենիք»ի դէմ պոյքոթը ամէնէն կարեւոր տեղը կը բռնէ․ որովհետեւ «Հայրենիք»ի տարածումը խափանել կամ սահմանափակել փորձելով՝ բոլշեւիկները միամտօրէն կը խորհին, թէ պիտի յաջողին ոչ միայն իրենց Բանւոր օրաթերթ դարձնել, այլ եւ Ամերիկահայութիւնը զրկել «Հայրենիք»ի միջոցով ճշմարտութեան եւ իրականութեան ծանօթանալու պատեհութենէն»։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՀԻՆԳԸ

Գնդապետ Աւետիսովը, որ նստած կենտրոնում (շտաբում) ղեկավարում էր ամբողջ կռիւը, մեծ սառնասրտութեամբ կարողանում էր տանել ամբողջ գործը եւ նորանոր ռազմական ծրագրներով աշխատում էր կանգնեցնել թշնամու առաջխաղացումը։ Մեր ծայրագոյն աջ թեւը, ուր թշնամին համեմատաբար թոյլ էր գործում, վաղ առաւօտից գաղտնի հրաման ստացաւ տասներորդ գումարտակից երկու վաշտ դուրս բերել թշնամու թիկունքը․ միաժամանակ կարգադրուած էր, որ բոլոր զօրամասերը հետեւեն տասներորդ գումարտակի շարժման եւ երբ նրան կը յաջողի անցնել թշնամու թիկունքը, վճռական յարձակման դիմել ամբողջ ճակատի վրայ։

Հմտութեամբ կազմուած այդ ռազմախաղը յանձնուած էր Բաքուի ճակատի վրայ կռուող ամենահմուտ զինուորական խոջաէյնաթեանին, որը իր զինուորական հմտութեան հետ միասին ունէր եւ զինուորականին յատուկ գաղտնապահութիւն, սառնասրտութիւն եւ անձնական քաջութիւն։ Խոջաէյնաթեանը այդ պատասխանատու գործը կատարելու համար ընտրել էր գլխապետ Սահփաննեանին, որը պիտի շարժուէր Խոջաէյնէթեանի ցուցմունքներով։

Տասներորդ գումարտակը առաւօտեան ժամը տասին աննկատ կերպով կարողացաւ անցնել թշնամու խորը թիկունքը եւ այնտեղից սկսեց հարուածել։ Թշնամին անակնկալի եկած՝ փորձեց պաշտպանուել, բայց այդ ժամանակ մեր երկրորդ զօրամասը դիմեց կատաղի յարձակման։ Անակնկալ եւ այնքան հմտութեամբ կազմուած այդ զինուորական գործողութիւնները մի վայրկեան շշմեցրին թշնամուն, որ փորձեց կանգ առնել իր տեղում եւ պաշտպանուել, սակայն, այլ եւս անկարող էր․ նա շարժուեց տեղից եւ այդ շարժումը դարձաւ նրա համար կատարեալ դերեզման։

Մեր ամբողջ ճակատը անցաւ յարձակման, թշնամին օգոստոս 5ին ժամը երեքից սկսեց փախչել խուճապահար՝ կռուի դաշտում թողնելով հազարից աւելի դիակներ, հարիւրաւոր ձիեր, բեռնատար ուղտեր եւ ջորիներ, մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք, 4 թնդանօթ, 116 գնդացիր եւն․։

Մեր աչքի առջեւ թշնամին փախչում էր խուճապով ճանապարհին ձգելով իր զէնքը, վերարկուն, պայուսակը, մինչեւ անգամ կօշիկները։ Դժբախտաբար, մենք պատրաստի ձիաւոր խումբեր չունէինք շրջապատելու, բռնելու եւ հիմնաւորապէս ոչնչացնելու համար։ Թշնամին առանց կանգ առնելու փախաւ մինչեւ Ալեաթ կայարանը, որ Բաքուից աւելի քան քառասուն քիլոմէթր հեռու էր։ Մենք բաւականացանք գրաւելով քաղաքը շրջապատող լաւագոյն դիրքերը, Պատանդար սարով, որ իշխում էր ամբողջ շրջակայքի վրայ։

Մենք եւս այդ օրը կորցրինք բազմաթիւ հերոս զինուորներ եւ ընկերներ։ Ընկել էր հէն, փորձուած, սառնասիրտ եւ յանդուգն Սերգօ Մանուչարեանը, որ համարւում էր Համազասպի օգնականը։ Սերգօի կորուստը ծանր էր, մանաւանդ, երրորդ զօրամասի համար։ Կարելի է ասել, որ երրորդ զօրամասը որբացաւ Սերգօի մահից յետոյ, իսկ Բաքուն կորցրեց իր նշանաւոր պաշտպաններից մէկին։ Նոյն օրը ընկաւ մեր ձախ թեւում առաջին ձիաւոր հարիւրեակի հրամանատար Իսահակ Արզումանեանը, որ իր կազմակերպական շնորհքով, կռուի վայրկեաններին ցուցադրած քաջութեամբ եւ զարմանալի համեստութեամբ կարողանում էր կապել իր հետ բոլոր զինուորներին եւ նրանց մղում էր ամենավտանգաւոր տեղերը։ Անկարելի է մի առ մի կանգ առնել այստեղ այն բազմաթիւ հերոսների վրայ, որոնք այդ օրուայ ծանր ճակատամարտերում ցուցադրեցին գերմարդկային քաջութիւն եւ իրենց արեան գնով փրկեցին քաղաքը իրական անկումից։

Եթէ մեծ պատերազմի ընթացքին մեզ յաջողուել է քաջաբար դիմադրել եւ ջարդել թշնամուն, այդ լաւագոյն եւ մեծ օրերի շարքին անպատճառ պէտք է դասել եւ Օգոստոս Հինգը, երբ հայ երիտասարդութեան, նրա մարտական կուսակցութեան եւ ընդհանրապէս հայ զինուորի ցուցադրած քաջութիւնը հասաւ չտեսնուած հերոսութեան․․․

Օգոստոս Հինգին էր, որ հիւսուեց մի նոր եւ մեծ պատմութիւն Դաշնակցութեան փառքի համար, որովհետեւ միմիայն Դաշնակցութեան գերագոյն ճիգերով եւ նրա լաւագոյն ընկերների թափած արիւնով հնար եղաւ այդ օրերի ծանր ճակատամարտը վերջացնել այդքան փառաւոր յաղթանակներով։

ԱՐՓ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(Վերջ)

Վ. Թէքէեանի յոբելեանին առթիւ

oooo

Մեզի կը հաղորդեն թէ Հայ Գրական Ակումբի վարչութիւնը, նկատի առնելով Կեդրոնական Յանձնախումբի հրատարակած գրքի այն մասը, ուր կ'ըսուի, թէ որոշուած է տօնել «Վահան Թէքէեանի գրական եւ հանրային գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանը», դիմած է առ որ անկ է, որպէսզի յարմար ձեւով մը պարզուի յոբելեանին բնոյթը։ Եթէ հաստատուի թէ պիտի տօնուի ոչ միայն բանաստեղծին, այլ եւ «հանրային գործիչ»ին յոբելեանը, այն ժամանակ Հայ Գրական Ակումբը որ եւ է ձեւի մասնակցութիւն պիտի չունենայ յոբելենական հանդէսին։ Գրական Ակումբը բաղձանք յայտնած է, որ Պ. Վ. Թէքէեանի յոբելեանը մնայ զուտ գրական — մշակութային սահմաններու մէջ, որպէսզի ըստ կարելւոյն հասարակութեան լայն խաւերը մասնակցին հանդէսին։

խալիէնը, մեր Թամչալթքան, մէն մի Թիզ հող պիտի պաշտպանենք Ծ. Արեւելքի մէջ։

« Կ'ըսեմ ձեզի թէ մենք յաղթական պիտի ըլլանք որ եւ է պատերազմի մէջ՝ որուն հարկադրուինք» : (Որոտընդոստ ծափեր) :

Թուրք համայնավարներու դատավարութիւնը

Պրուսայի եղեռնադատ ատեանը դռնբաց նիստի մը մէջ հաղորդեց իր վճիռը քանատեղծ Նազըմ Հիքմէթ պէյի եւ ընկերներու մասին, որոնք ատենէ մը ի վեր կը դատուէին իբրեւ համայնավար :

Վճիռը կ'ըսէ թէ զանազան փաստերով հաստատուած է որ ամբաստանեալները գաղտնի ընկերութիւն մը կազմած էին եւ նիւղեր ունէին Պոլսոյ, Ատանայի եւ Պրուսայի նման հոծ բանուորներ ունեցող կեդրոններու մէջ : Հետեւաբար, համաձայն պատժական օրէնքին 271րդ յօդուածին, հինգական տարուան ծանր բանտարկութեան կը դատապարտուին Նազըմ Հիքմէթ, Նայիլ Վահտէթի, Թօսուն Էօմէր, Եօնկա Էօմէր եւ Մուսթաֆա պէյերը : Բայց ներման օրէնքը նկատի առնելով, դատարանը երկուական տարուան կը զեղչէ պատիժները : Ամբաստանեալներէն Ֆէրտի Օսման պէյ ալ 4 տարի 6 ամսուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ :

Միւս բոլոր ամբաստանեալները մէկուկէսական տարուան դատապարտուեցան, ներման օրէնքէն օգտուելով :

Աւստրիա Ազգերու Դաշնակցութեան պիտի դիմէ

Աւստրիոյ նախարարական խորհուրդը լիազօրութիւն տուաւ վարչապետ Պ. Տոլֆիւսի, որպէսզի դիմէ Ազգերու Դաշնակցութեան, բողոքելու համար Գերմանիոյ ոտնձգութիւններուն դէմ, որոնք ոչ միայն կը սպառնան Աւստրիոյ անկախութեան, այլեւ աշխարհի խաղաղութեան : Պ. Տոլֆուս առ այժմ պիտի յետաձգէ դիմումը, որպէսզի կարենայ մանրամասն տեղեկագիր մը ներկայացնել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ : Եթէ այս պետութիւնները ելք մը չգտնեն, խնդիրը անյապաղ պիտի յանձնուի Ազգերու Դաշնակցութեան :

Լայնածաւալ հատոր մը կը կազմէ Գերմանիոյ ոտնձգութիւններուն մասին կազմուած տեղեկագիրը :

Այս առթիւ, Աւստրիոյ հայրենասիրական Միութիւնը ուղղակի կ'ամբաստանէ թէ գերմանական ոսկին է որ հիթլէրական խլրտումներ կը ստեղծէ Աւստրիոյ մէջ :

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան խումբի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին մէջ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
20, Avenne Villa d'Avray. Chaville.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին Կիրակի օր

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 17ին Շաբաթ երեկոյ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՊԵԼՖՈՌԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիս ճաշարանին վերնայարկը
կը դասախօսէ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Նիւթ՝ **Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ**
Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

Ի ՆՊԱՍՏ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. **Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. **Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ**

գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Արտասանութիւններ, նուագ ու մեներգներ։

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա. ծանօթ.— 8 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը արգիլուած է։

Բ. ծանօթ.— Երեք կարգի տոմսեր հանուած են, առաջինը 7 փրանք, երկրորդը 5 փրանք եւ երրորդը 3 փրանք։ Տեղ չըլլալու պարագային Գ. կարգի տոմս ունեցողները ոտքի պիտի մնան։

Գ. ծանօթ.— Կանխաւ տոմսակ ապահովելու համար դիմել՝ Պ. Մեբիկեան, Րիւ տէ Տօմինքէն, Պ. Ս. Արզումանեան, Օթէլ Տամաս. Պ. Ն. Կակոսեան, 49 Րիւ Նասիօնալ, Պ. Լ. Զպուգեան, 21 Րիւ Թիւպանօ, Պ. Պ. Շալճեան, Անտոնեան եւ Զաթիկեան, 15 Րիւ Թէրաս, Պ. Պ. Շահլամեան, Դարբինեան եւ Սէրէնկիւլեան, Պօմօն - Սէն Ժ'ուլիէն, Պ. Պ. Խօզեան եւ Բարազամեան, Սէն Ժէռօմ, Պ. Կ. Ճանիկեան, Սէն Լու, Պ. Մ. Աստուրեան, Սէն Մարկոիթ, Պ. Պ. Տէր Ստեփանեան եւ Արժաղանեան, Պուլվար Օտտօ, Պ. Ս. Պօյաճեան, Սէնթ Անթուան-Ալավիսթ, Պ. Ս. Գալուստեան, Սէնթ Անթուան Գամբանիը Ֆրէզ եւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանը, 49, Րիւ Նասիօնալ։

Տարեկան մեծ պարահանդէս

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Քաղաքապետ՝ Docteur Georges Ribot-ի

Նախագահութեամբ՝ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՕՐ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5

Salon Coliséeի մէջ (21 Boul. Dugommier)

Երաժշտութիւն, դասական պարեր, հայերէն եւ ֆրանսերէն երգեր։

Կէս գիշերէն ետքը պարահանդէս։ Տոմսերու գիներ՝ 10 եւ 15 ֆր.։

Տոմսերը կը վաճառուին՝ Castelmuro, rue Paradis - Paris Parfums, 10, rue St. Féréol։ Գոհարավաճառ «Մասիս»՝ 57a, rue National։ Տալաքիւբէեան՝ 8, rue Suffrin։ Ճաշարան Պաղչէճեան՝ Rue des Dominicaines։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ԵՈԶԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, իր կազմութեան 7րդ տարեդարձի առթիւ :

17 Փետրուար, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս Սալօն Միշէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 25 Rue Aldebert (րիւ Ալտըպէր), կէս գիշերէն վերջ 1 ժամ գեղարուեստական բաժին, երգ, անակնկալներ եւ exhibitionներ՝ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեաններու կողմէ :

7 հոգինոց օրքէսթր Broadway — Jazz:

Ներկայանալի հագուստ պարտաւորիչ :

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, ԱՅՐԵՐՈՒ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Յարութիւն Պապանկլեանի խանութը, 28 րիւ տէ Տօմինիքէն :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱՆԱՆԻ Խարբերդի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովի այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Տօնապետ Պաքալեանի սրճարանին մէջ 18, rue Bouffier։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ խիստ կարեւոր հարցեր։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։ Միութեանս անդամակցիլ փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տէօրթեօլցի Պ. Լեւոն Սափօկլեան, Քէլէկեան Որբանոցի սաներէն, որ կը գտնուէր Փարիզի շրջակայքը, բայց մէկ տարիէ ի վեր իր մասին տեղեկութիւն չկայ։ Կը խնդրուի իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Onnig Mikayélian. 2, rue dee Carmelins, Marseille։

— Կը փնտռեմ եղբօր աղջիկս Աֆիօն-Գարահիսարցի Տիկ. Աննիկ (ծնեալ Ապրօեան), հօր անուն՝ Ղազարոս, մօր անուն՝ Մարիամ։ Ինք հիւանդապահուհի էր։ Տասը տարի առաջ ամուսնացած է Նիւ Եօրքի մէջ եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ։ Լուր կայ թէ հինգ տարի առաջ իր ամուսինը մեռած է։ Իմացնել իր հօրաքրոջ Տիգրանուհի Ապրօեանի, Orient Tapis. St. Jérôme, Marseille, France։

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Հինգերորդ կարաւանով Լիոնէն Հայաստան մեկնած Նշան Աճէմեան (կամ Փիրենեան)։ Պարտիզակցի, որ ներկայիս Պարսկաստան կը գտնուի, կը փնտռէ իր հայրը՝ Յարութիւն Փիրենեան կամ Պատծակ Արթին, որ կը կարծուի Արտէշի նահանգը ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Նշան Աճէմեան, Eglise Arménienne, Ispahan-Djoulfa (Perse)։

ԼՈՒԱՑՔԻ խանութ, շաբաթական առեւտուր 2000, պայլ՝ 6 տարի, վարձք՝ 2600, երկու փիէս եւ խոհանոց, գին՝ 35000 ֆր., Դիմել Colein, 64 rue Turbigo. Փարիզ։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (51)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այդ նպատակով, ռումբեր դնել կուտար որոշուած կէտերուն վրայ : Եթէ թշնամի ուժերը շարունակէին իրենց յառաջխաղացումը, օդը պիտի ելլէին՝ երբ այդ ռումբերուն վրայ կոխէին : Այդ նահանջի միջոցին զինուորները՝ չէթէներուն, իսկ չէթէները՝ գաղթականներուն խառնուած էին, եւ, չափազանց անյարմար ու անկանոն ձեւով տեղի ունեցող այս նահանջի միջոցին, շատ դժուար էր այդ գործերով զբաղիլ :

Այսուհանդերձ, Թէշքիլաթը Մախսուսէն յաջողած էր մէկ երկու օրուան ընթացքին ինքզինքը ժողվել եւ կրկին Պօրչքայի մէջ հաստատուիլ : Հազարապետ Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտիի կարգադրութեանց շնորհիւ, Պօրչքան պաշտպանութեան տակ առնուած էր : Ենթասպայ Հասան էֆէնտի, որ վրացի սպաներէն էր եւ նշանաւոր՝ իր քաջութեամբ, ինչպէս նաեւ Ալի անուն ուրիշ անձ մը՝ պաշտօն ստանձնած էին Չիֆթէ Քէօփրիւ շրջանին պաշտպանութիւնը կազմակերպելու :

Շթանկէ պէյի գունդը Պօրչքա գալէ վերջ, զինուորները ատեն մը հանգստացած եւ նոյն օրը կրկին ճամբայ ելած էին : Այս ուժը՝ Եագուպ Ճէմիլ պէյին ուժին եւ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի չէթէներուն հետ միանալով Արդուինի մէջ պիտի տեղաւորուէր, եւ, որպէսզի Սարը Ղամիշի կողմէն ըլլալիք յարձակումը դիւրացնէ, Արդուինէն աւելի ներս պիտի յառաջանար :

Այս ձեւով Արդուին հաւաքուած կարեւոր ուժ մը այլեւս կը պատրաստուէր յարձակումի մը որ տեղի պիտի ունենար Արտահանի եւ Կարսի ուղղութեամբ : Այդ նպատակով, զինուորներուն կը տրուէր փամփուշտ եւ ուտեստեղէն, հոդ կը տարուէր որ վաշտերը որ եւ է պակաս չունենան, եւ, որովհետեւ ցուրտը անդիմադրելի էր, զինուորները կը հագնէին կարելի եղածին չափ տաք պահող ճերմակեղէններ :

Այս յարձակումը յաջողութեամբ վերջացնելու համար, զէնքի, փամփուշտի, ուտեստեղէնի եւ խմելիքի չափ հաստ մուշտակները եւս անհրաժեշտ ըլլալով հանդերձ, ոչ Եագուպ Ճէմիլի վաշտը, ոչ Պէհաէտտին Շաքիր պէյի չէթէները եւ ոչ ալ գերմանացի Շթանկէ պէյին գունդը, այդ խնդրին կարեւորութիւն ընծայած չէին եւ անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսած չէին : Մինչդեռ, իրենց դիմաց կային ռուս զինուորները, մուշտակներով փաթթուած եւ ցուրտէն ամբողջովին պատսպարուած : Ամէն կողմ ձիւնով ծածկուած ըլլալով, ռուս զինուորները իրենց գլխէն մինչեւ ոտքերուն եղունգները ճեփ ճերմակ հագուստներ հագած էին, որով անոնց հետախուզումն իսկ դժուարին կը դառնար :

Հակառակ ասոր, Արդուին գտնուող ուժը, իր պատրաստութիւնները տեսնելէ յետոյ, յառաջխաղացման սկսած էր : Ռուս ուժերը, գիտնալով, անկասկած, որ ճակատի այս կէտէն իրենց վտանգ մը պիտի գայ, հոս ու հոն պզտիկ դիմադրութիւններ ցոյց տալով կը նահանջէին : Այս ձեւով, մեր յառաջխաղացումը կը շարունակէր ու վերջապէս Արտահանի առջեւ հասած էին մեր ուժերը : Ռուսերը, անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսած էին պաշտպանելու համար նաեւ այս քաղաքը, որ բաւական մեծ էր : Միայն, որոշած էին ատեն մը դիմադրել քաղաքին առջեւ :

Այս բախումէն առաջ, Արտահանի բնակչութիւնը մարմիններ ուղարկած էր յառաջացող Թուրք ուժերը դիմաւորելու համար եւ իրենց փրկարարներու հանդիսաւոր կերպով ողջունելու տեսակէտէն թերացած չէր : Դիմաւորողները բերած էին նուէրներ, որոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ ճերմակ ձի մը՝ Եագուպ Ճէմիլ պէյի համար : Ձին բերողները զայն յանձնեցին Եագուպ Ճէմիլ պէյի ու փափաքեցան որ անոր վրայ հեծնէ՝ Արտահան մուտք գործած պահուն : Բայց, Եագուպ Ճէմիլ պէյ, ընդունելով հանդերձ նուէրը, չէր ուզած անոր վրայ հեծնիլ եւ իր ձիով մասնակցած էր վերջին ընդհարման : Իսկ ճերմակ ձիուն վրայ հեծած էր իր ընկերներէն մին, որուն անունը չեմ յիշեր : Եւ սակայն, բախտին բերումով, սպիտակ ձին հեծնողը սպաննուած էր : Դէպքը շատ մը ըսի բսաւ-ներու տեղի տուած էր անմիջապէս : Ատեն մը բերնէ բերան շրջած էին այն զրոյցները թէ ձին դիտմամբ ղրկուած էր եւ թէ Ռուսերը հեռուէն կը հետապնդէին Եագուպ Ճէմիլ պէյը :

Իրականութեան մէջ, շատ դիւրին չէր հաւատալ թէ Ռուսերը այդպիսի կարգադրութիւն մը ըրած են : Արտահանի առջեւ հասած ռուսական ուժերուն միակ հրամանատարը Եագուպ Ճէմիլ պէյը չէր որ, զայն մէջտեղէն վերցնելով, ապահոված ըլլային Թուրք ուժերու յառաջխաղացման կասեցումը։ Կային Ե. Ճէմիլ պէյի հետ յառաջացող միւս ուժերուն հրամանատարները, կար մանաւանդ հազարապետ Շթանկէն, որ, Եագուպ Ճէմիլ պէյի մահուան պարագային կատարելապէս պիտի կարենար յառաջխաղացումը վարել : Ասկէ զատ, թերեւս Ռուսերը լուր իսկ չունէին Եագուպ Ճէմիլ պէյի գոյութենէն : Անոնք իրենց առջեւ կը տեսնէին միայն Թուրք ուժը, եւ, աւելորդ դիմադրութիւն ցոյց չտալով, նահանջով ժամանակ կ'անցնէին, ինչպէս յաճախ տեսնուած է ռուսական պատմութեան մէջ :

Ո՞վ գիտէ, թերեւս Եագուպ Ճէմիլ պէյ եթէ այդ օրը սպիտակ ձին հեծնէր ու զոհ ըլլար Արտահանի առջեւ, ոչ միայն աւելի փառաւոր վախճան մը պիտի ունենար, քան ինչ որ ունեցաւ, այլեւ՝ խնայած պիտի ըլլար շատ մը զինուորներու կեանքին, որոնք ի զուր զոհ գացին՝ Արտահանի արշաւէն քաջալերուելով՝ կատարուած այլ արշաւներու միջոցին :

Այն ուժերուն մէջեւ, որոնք Արտահանի վրայ կը յարձակէին, կը գտնուէր Էրզրումցի Ճոտտրօղլու Համտի անուն Թուրք քաջորդի մը : Համտի, նախ, Կարնոյ մէջ, դիմում կատարած էր Հիլմի պէյին, ու առաջարկած որ իրեն քան հրացաններ տրուին, եւ յայտնած էր թէ, ինք, իր քան ընկերներուն հետ, հայրենիքի սիրոյն զոհուելու պատրաստ է : Հիլմի պէյ, կարծելով որ Ճոտտրօղլու Համտի չափազանցուած կը խօսի, գլխէն վանած էր զայն ու չէր տուած պահանջած զէնքերը :

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

8 Février 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2416 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶԸ ԱՅՍՊԻՍԻ ՕՐ ՄԸ ՉԷՐ ՏԵՍԱԾ 1871ԷՆ Ի ՎԵՐ

20—50 հոգի սպաննուած, հազարէ աւելի վիրաւոր

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ինչ որ պատահեցաւ երեքշաբթի գիշեր, աննախընթաց է Փարիզի պատմութեան մէջ, 1871էն ի վեր:

Կազմակերպուած բազմաթիւ ցոյցերը յանգեցան քաղաքացիական պատերազմի մը, եւ արիւնը հոսեցաւ պողոտաներուն վրայ: Տակաւին կարելի չէ ճշդել զոհերուն թիւը, բայց ամէնէն չափաւոր հաշիւները կը ցուցնեն քսան մեռեալ եւ հազար վիրաւոր, թէ ոստիկանութենէն ու բանակէն եւ թէ քաղաքացիներէն: Անհաշուելի է նիւթական վնասը: Պատերազմի դաշտի մը պատկերը կը ներկայացնէ մասնաւորապէս Քոնքորտի հրապարակը, ուր մղուեցան ամէնէն արիւնալի կռիւները: Տասնեակ հազարաւոր քաղաքացիներ ճակատ ճակատի, գիրկընդխառն կռուեցան ոստիկաններու, հանրապետական պահակներու եւ կանոնաւոր զինուորներու դէմ: Հակառակ բոլոր հերքումներուն, հաստատուեցաւ որ կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է Փարիզի եւ շրջաններու պահակազօրքը, ինչպէս եւ հրասայլեր եւ գնդացիրներ: Արգիլուած էր օդանաւերու գործածութիւնը: Գրեթէ խզուած էին դէպի երեսփ. ժողով, ծերակոյտ, նախարարական պաշտօնատուները եւ նախագահական պալատը տանող ճամբաները: Փակուած էր մեթրոյին այն կայարանը որ կը տանի դէպի երեսփ. ժողով:

Խռովութիւնները միաժամանակ ծագեցան 12 գլխաւոր կեդրոններու մէջ, ինչ որ կը նշանակէ կռիւ՝ 12 ճակատներու վրայ: Ոստիկանները եւ շրջուն պահակները անդադար կրակ կը տեղացնէին ցուցարարներու բազմութեան վրայ, որ կը պատասխանէր կրակով, քարերով, փայտերով եւ կը նզնէր խուժել դէպի երեսփ. ժողով: Ամբողջ փողոցներ լեցուեցան աւերակներով: Հինգ — վեց հանրակառքեր պարպուելով կրակի տրուեցան: Կրակի տրուեցան նաեւ բազմաթիւ լրագրական կրպակներ (քէօշկ): Վիրաւորուեցան ոչ միայն մարդիկ, այլ եւ հանրապետական պահակներուն ձիերը:

Կռիւները սկսան իրիկուան ժամը 6ին, երբ արդէն ոստիկանները եւ հանրապետական պահակները բռնած էին բոլոր ռազմական կէտերը: Ժամը 7ին ընդհարումները ստացած էին ծաւալուն եւ արիւնոտ հանգամանք: Զգուշութեան համար, ոստիկանութիւնը նախապէս հանած էր ծառերու երկաթցանկապատները. սակայն ցուցարարները չանհրկեցան եւ աջ ու ձախ կը նետէին ինչ որ ձեռք անցնէր.— նստարան, սալայատակի քար, փայտ, գործիք, երկաթի կտոր: Մնաց որ, մեծ մասը զինուած էին ատրճանակներով եւ դաշոյններով: Գնդակները կը տեղային աջ ու ձախ, հասնելով մինչեւ շէնքերու պատշգամները: Ազնուապետական պանդոկի մը, Օթէլ Քրիյոնի պատուհանին առջեւ կեցած տիկին մը մահացու կերպով վիրաւորուեցաւ գլուխէն: Մարդ մը որ հանդարտօրէն կ'անցնէր Քոնքորտի հրապարակէն, զարնուեցաւ սրտէն, լրագրավաճառ մը՝ փորէն: Շրջուն պահակ մը ինկաւ համայնավարի մը գնդակէն: Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուին շատ մը պաշտօնատարներ: Պ. Մառշան, քաղաքապետական ոստիկանութեան դեր-տնօրէնը, որ կը վարէր գործողութիւններուն մէկ մասը, վիրաւորուեցաւ դէմքէն, բայց նախնական դարմաններէն յետոյ նորէն անցաւ պաշտօնին գլուխը: Աւելի կամ պակաս ծանր վէրքեր ստացան նաեւ բուն տնօրէնին եղբայրը, քաղաքապետական խորհուրդին անդամներէն երեքը եւ ուրիշ պաշտօնեաներ: Հռչակաւոր ջութակահար Թիպոյի որդին գնդակին փռուելով կոխկռտուեցաւ եւ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ուշաթափ վիճակի մէջ: Ծունկէն վիրաւորուեցաւ կոմս Ֆլոր տը Տուվիլ: Պ. Փէլ, ամերիկեան պաշտօնատար մը, գլուխէն վիրաւորուեցաւ ոստիկանական բիրով մը:

Փարիզի բոլոր հիւանդանոցները խճողուած էին վիրաւորներով: Լաոիպուազիէռ հիւանդանոցը իսկ, որ խռովութեանց վայրէն շատ հեռու կը գտնուի, հարիւր վիրաւոր ընդունած էր: Երեսփ. ժողովին շէնքին մէջ առժամեայ հիւանդանոց մը բացուած էր, ուր փոխադրուեցան առնուազն 200 ոստիկաններ եւ պահակներ: Ժամը 7ին 40 վիրաւոր մէկ անգամէն փոխադրուեցան Շառիթէ հիւանդանոցը: Այս թիւը եռապատկուած էր գիշերը: Առժամեայ հիւանդանոցներու վերածուեցան նոյն իսկ սրճարաններ: Հռչակաւոր Վէպէր սրճարանին մէջ տեղաւորուած էին 50ի մօտ վիրաւորներ, սեղաններու եւ տախտակներու վրայ: Բոլոր դեղարանները պաշարած էին եւ դեղագործները չկրցան քնանալ:

ԾՈՎԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԱԿԻ ՏՐՈՒԵՑԱՒ

Ժամը 8ին, արքայականներու բազմութիւն մը «կեցցէ՜ թագաւորը» աղաղակելով իջաւ Ռուայեալ (արքայական) փողոցը եւ կատաղի կռիւ մը բռնուեցաւ: Քիչ յետոյ հարիւրի մօտ համայնավարներ ճամբայ ելան Մատլէնի հրապարակէն, «Էնթէրնասիոնալ» երգելով: Եւ յանկարծ տեսնուեցաւ որ ծովային նախարարութիւնը կը վառի: Բազմաթիւ պատուհաններ խորտակուած էին, դէպի բակը տանող փայտէ մեծ դուռը խորտակուած էր եւ հրավառ նիւթեր եւ ջահեր կը նետուէին պատուհաններէն ներս: Հրդեհը կը ծաւալէր երբ հրշէջները հասան: Ցուցարարները կրցան հրապարակին տիրել քառորդ ժամ, երբ եօթը ինքնաշարժ լեցուն պահակներ օգնութեան հասան: Ուրիշ երեք ինքնաշարժներով ալ ոստիկաններ հասան, բայց ստիպուեցան ճամբան փոխել եւ տարբեր ճակատ մը երթալ:

ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐԸ

Խռովութիւնները չսահմանափակուեցան միայն Քոնքորտի, Շան զ'Էլիզէի եւ շրջակայ հրապարակներուն վրայ: Ցուցարարները դիրք բռնած էին նաեւ քաղաքապետութեան հրապարակին վրայ: Այստեղ համախմբուած էին Հայրենասէր Երիտասարդներու շարքերը, առաջնորդութեամբ յայտնի վարիչներու: Սակայն ցուցարարները չկրցան իրենց նպատակին հասնիլ, որովհետեւ ոստիկաններու եւ հանրապետական պահակներու երրեակ շղթայ մը կազմուած էր: Դէպի ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը եւ նահանգապետութիւնը տանող բոլոր փողոցները պաշարուած էին նոյնիսկ զինուորներով եւ թնդանօթներով: Ցուցարարները անխնայ ետ մղուեցան եւ ժամը 7.30ին հրապարակը մաքրուած էր: Տասնըչորս թնդանօթի կառքեր դիրք բռնած էին Սոլֆէրինոյի կամուրջին վրայ, իսկ ուրիշներ՝ Սոլֆէրինօ փողոցին եւ պուլվառ Սէն Ժէրմէնի բերաններ, որպէսզի ցուցարարները չկարենան յառաջանալ դէպի երեսփ. ժողով:

Քոթիի խմբակէն (Ֆրանսական Համերաշխութիւն) հազար անդամներ համախմբուած էին Ռիշըլիէօ – Տրուօ պողոտային վրայ, եւ անդադար կը պոռային. «Թող հրաժարին: Կեցցէ՜ Քիափ»: Առնուազն սկսան յառաջանալ դէպի Օփերայի հրապարակը, հրմշտկելով եւ գետին ձգելով շատ մը ոստիկաններ: Քիչ յետոյ բիրերը սկսան շարժիլ: Ցուցարարները առանձին բռնելով ոստիկան մը, չարաչար ծեծեցին, վերարկուն քրքրեցին եւ գլխարկը նետեցին: Ոստիկանական նոր շղթայ մը յաջողեցաւ կէս ճամբան կեցնել ցուցարարները:

Հսկողութիւնը չափազանց խիստ էր Քառթիէ Լաթէնի (Սէն Միշէլ) եւ Սէն Ժէրմէնի պողոտաներուն վրայ: Ո՛վ որ բառ մը կ'արտասանէր, անմիջապէս կը ձերբակալուէր: Կատարեալ ռազմադաշտի մը վերածուած էր այս շրջանը: Ոչ միայն նստարանները իրենց տեղերէն հանուած էին, այլեւ սալայատակները քակուած էին:

Պուլվառ Սեւաստափոլի մէջ, համայնավարները ճամբայ ելած էին դէպի քաղաքապետութեան հրապարակը, կռուելու համար Երիտասարդ Հայրենասէրներուն դէմ, բայց տեսնելով որ անոնք շատուոր են, ճամբան փոխեցին, աւերելով ամէն կողմ: Երկու կառքեր բռնեցին եւ կրակի տուին լրագրական կրպակներու եւ նստարաններու հետ:

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով, այստեղ կ'ընդհատենք դէպքերու նկարագրութիւնը, որպէսզի կարենանք տալ միւս լուրերը:

Անօրինակ փոթորիկ Երեսփ. Ժողովին մէջ

ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ ԸՆԴՀԱՏՈՒԵԼԷ ՅԵՏՈՅ, ԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵԼՈՎ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

Խռովութիւններէն առաջ, ժամը 3ին բացուած էր երեսփ. ժողովը, լսելու համար դահլիճին յայտարարութիւնը:

Պ. Տալատիէ հազիւ բեմ ելած, ծափահարուեցաւ ձախակողմեան երեսփոխաններուն, մասնաւորապէս ընկերվարականներուն կողմէ, մինչ աջակողմէն կը սուլէին եւ հայհոյէին կ'արձակէին: Նախագահը անդադար կը հնչեցնէր զանգը: Երբ լռութիւնը սկսաւ տիրել, ձախակողմեան երեսփոխանները ոտքի ելլելով, փառաւոր ցոյց մը կատարեցին ի պատիւ Պ. Տալատիէի, մինչ աջակողմը կը շարունակէր աղմկել, իսկ համայնավարները «Էնթէրնասիոնալ» կ'երգէին, միեւնոյն ատեն խորհրդային իշխանութիւն պահանջելով: Յանկարծ քանի մը ձախակողմեան երեսփոխաններ իրենց նստարաններէն ելան, եւ քիչ մնաց որ կռուի բռնուէին հակառակորդներուն հետ: Բարապանները համնելով, փակեցին ճամբան: Նախագահը դադրեցուց նիստը եւ բեմէն վար իջաւ, իսկ Պ. Տալատիէ մնաց իր տեղը:

Քառորդ ժամ վերջը, նիստը վերաբացուեցաւ եւ շարունակեց յայտարարութեան ընթերցումը: Աջակողմը չէր ուզեր լսել, բայց վարչապետը կրցաւ վերջացնել անօրինակ ժխորի մը մէջ, ուր լուտանքները եւ «կեցցէ»ները իրար խառնուած էին: Ընթերցումէն յետոյ, Պ. Տալատիէ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կը պահանջէ անմիջապէս կարգալ 18 հարցապնդումներէն չորսը միայն: Չորս բախտաւորներէն մէկն էր Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն, որ ծաղրեց իրեն եղած շնորհը եւ արհամարհանքով մերժեց զայն: Ասոր վրայ նոր փոթորիկ մը փրթաւ: Պ. Տալատիէ առանց ընկրկելու վստահութեան խնդիր դրաւ եւ շահեցաւ 217ի դէմ 300 ձայնով: Բայց ժողովը նորէն փոթորկեցաւ եւ վարչապետը հաւանեցաւ որ նիստը ընդհատուի, որպէսզի ընդդիմադիրները խորհրդակցին եւ իրենք չորս անմիջական հարցապնդողները: Աջակողմեաններ մերժեցին այս առաջարկը: Այն ատեն Պ. Տալատիէ յայտարարեց թէ ոչ մէկ հարցապնդում կ'ընդունուի: «Կը կարծէի թէ, ըսաւ, բանաւոր համաձայնութեան մը յանգելու վրայ ենք. բայց ահա կը տեսնեմ խափանարար ընթացք մը որ կը ձգտի ծանրացնել կացութիւնը: Այս պարագաներուն մէջ, ես կը ստանձնեմ պատասխանատուութիւնը հարցապնդումներու յետաձգման»:

Այս յայտարարութեան վրայ, ժխորը սաստկացաւ եւ հարկ եղաւ երկրորդ անգամ ընդհատել նիստը, «դիկտատուրա՜», «ֆաշի՛սմ» աղաղակներուն մէջ:

Երբ ժողովը վերսկսաւ, խօսք առաւ նախկին վարչապետ Պ. Թառտիէօ եւ պոռաց Տալատիէի երեսին.

— «Երկրին դատաստանէն խուսափելէ յետոյ, դուք այժմ ալ կը փորձէք խուսափիլ երեսփ. ժողովին դատաստանէն: Բարեկարգութեան պահպանումի պատրուակով դուք էք անոր առաջին սպառնացողը: Դուք շատ կը խօսիք փաշականութեան մասին: Ֆաշականութիւնը կը սկսի այն օրէն երբ գործադիր իշխանութիւնը թոյլ չի տար որ գերագոյն ժողովը վիճաբանի»:

Պ. Տալատիէ վճռապէս մերժեց ո՛ր եւ է նոր վիճաբանութիւն եւ պահանջեց փակել ժողովը, նորէն վստահութեան խնդիր դնելով: Այս անգամ շահեցաւ 204ի դէմ 302 ձայն:

Ասով ալ չվերջացաւ ժողովը: Պ. Լէօն Պլում ճառ մը խօսելով, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան պահանջեց վստահութիւն յայտնել կառավարութեան: Իսկ Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն նոր յարձակողականի մը սկսած էր, երբ աչազուրկ երեսփոխան Ժոռժ Սքափինի, որ վիրաւորուած էր երկուշաբթի օրուան ցոյցերուն մէջ, ոտքի ելաւ եւ աղաղակեց.

— *Զարնելու հրամանը տուա՛ծ է...*

Այս բացագանչութիւնը նոր փոթորիկ մը պայթեցուց: Զոյգ – զոյգ երեսփոխաններ իրարու փարեցան եւ հազիւ կարելի եղաւ իրարմէ բաժնել, երրորդ անգամ ընդհատելով նիստը: Երբ ժողովը վերսկսաւ, նորէն քուէարկութիւն կատարուեցաւ, մինչ աջակողմը կ'աղաղակէր. «Հրաժարեցէ՛ք, հրաժարեցէ՛ք»: Տալատիէ երրորդ անգամ վստահութեան քուէ ստացաւ 220ի դէմ 360 ձայնով, եւ ժողովը փակուեցաւ:

**** Բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած էր ոչ միայն սովորական պահակները (14,000 հոգի), այլեւ շարժուն պահակները, հանրապետութեան ձիաւոր պահակները եւ արուարձաններու պահակազօրքը:*

Կառավարութեան յայտարարութիւնը

Երեսփ. ժողովի փակումէն յետոյ, նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց հանդարտութեան կոչ մը ուղղել ժողովուրդին: Այս առթիւ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— Նախկին պատերազմիկները լսեցին կառավարութեան հանդարտութեան կոչը եւ մերժեցին միանալ արհեստով խառնակիչներուն: Ընդհակառակն, կարգ մը քաղաքական ընկերակցութիւններ բազմապատկեցին գրգռութիւնները եւ փորձեցին բռնութիւն կատարել հանրապետական վարչաձեւին դէմ: Ատրճանակներով եւ դանակներով զինուած խումբեր յարձակեցան խաղաղութեան պահակներուն վրայ, կրակ բացին բարեկարգութեան պաշտպաններուն դէմ, վիրաւորելով բազմաթիւ ոստիկաններ: Ձերբակալուած ցուցարարներուն ինքնութիւնը կ'ապացուցանէ թէ իսկապէս զինեալ փորձ մը ծրագրուած էր պետութեան ապահովութեան դէմ: Շնորհիւ բարեկարգութեան պաշտպաններուն քաջութեան եւ պաղարիւնութեան, այդ յարձակումները խորտակուեցան եւ խռովարարները չկրցան հասնիլ իրենց նպատակին: Անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուեցան անմիջապէս, խափանելու համար որ եւ է նոր փորձ: Գիտակից՝ իր պարտականութեան հանդէպ երկրին որ բարեկարգութիւն եւ խաղաղութիւն կ'ուզէ, կառավարութիւնը վճռած է օրինական բոլոր միջոցներով հաստատել ժողովուրդին ապահովութիւնը եւ հանրապետական վարչաձեւին անկախութիւնը: Այս պարտականութեան կատարման համար, վստահ է թէ իրեն պիտի գործակցի ֆրանսացի ժողովուրդը որ չուզեր գլուխ ծռել յանդուգն փոքրամասնութեան մը առջեւ եւ հաստատապէս փարած կը մնայ իր ազատութեան հիմնադրութեանց:

**** Մինչ խռովութիւնները կը շարունակուէին, դահլիճը արտակարգ նիստ մը գումարելով, որոշեց անմիջապէս դատի յանձնել խռովարարները, իբրեւ ներքին ապահովութիւնը խանգարող, սպանութեան դրդող, իբրեւ հեղինակ ծեծի, բռնութեան եւ աւարառութեան:*

Դաշոյնը ձեռք՝ սպաննելու գացած է

Ցոյցին օրը ժամը 3ին, երբ նոր կը բացուէր Երեսփ. ժողովը, ապահովութեան պաշտօնեաները ձերբակալեցին կասկածելի մարդ մը որ կաշիէ վերարկուի մը մէջ փաթթուած, մէկը հետապնդելու երեւոյթ ունէր: Պահականոց առաջնորդուելով, մարդը խուզարկուեցաւ եւ գրպանէն դաշոյն մը գտնուեցաւ: Յայտարարեց թէ անիշխանականները իրեն պաշտօն յանձնած էին սպաննել քաղաքական ծանօթ անձնաւորութիւն մը, բայց մերժեց յայտնել անունը:

Ցուցարարները ծեծեցին Էռիօն

Երեքշաբթի գիշեր ժամը 9.50ին, երբ նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ Երեսփ. ժողովէն ելլելով իր ինքնաշարժը պիտի նստէր, խումբ մը ցուցարարներ շրջապատեցին եւ բռունցքի ու կիցի հարուածներ տուին: Բարեբախտաբար ոստիկանները հասնելով ազատեցին եւ ուրիշ ճամբով մը տուն առաջնորդեցին:

Զոհերուն թիւը շատ աւելի էր

Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ սպաննեալներուն թիւը 50ը կ'անցնի, իսկ վիրաւորները հազարներով կը հաշուեն:

ՁԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ԿՈՉԵՐ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ... ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

Իւրաքանչիւր հոսանք առանձին կոչեր ուղղած էր սարքուած ցոյցերուն առթիւ: Գաղափար մը տալու համար տիրող տրամադրութեանց մասին, ստորեւ կ'ամփոփենք շատ մը յայտարարութեանց հիմնական մասերը:

Նախկին պատերազմիկներու միութեան *վարչութիւնը կը հրաւիրէր թէ կուսակիցները՝ համախմբուիլ Փարիզի մէջ, իրենց զայրոյթը արտայայտելու համար: «Պիտի տեսնենք թէ մեզի դէմ պիտի գործածէ՞ն ոստիկանութիւնը, որ մեծամասնաբար մեր ընկերներէն կազմուած է, լռութեան դատապարտելու համար անոնք որ հաւատարիմ թարգմաններն են փայտէ խաչերու շուքին տակ պառկողներուն եւ որոնք կ'ուզեն Ֆրանսան տեսնել ազատ, վեհոգի եւ մաքուր»:*

Ֆրանսական Համերաշխութիւնը *(ֆաշական) որ նոր կազմուեցաւ, հռչակաւոր Քոթիի հովանաւորութեամբ, կը հրաւիրէր ցոյց կատարել «ծաղրանկար վարչաձեւին դէմ, բարեկարգօրէն եւ արժանաւորութեամբ, առանց որ եւ է բռնութեան, ինչպէս վայել է Ֆրանսայի Ֆրանսացիներուն: Հարկ է հասկցնել կառավարութեան թէ ժողովուրդը արթնցած է եւ կ'ուզէ վերջ տալ յեղափոխական միջազգայնականներուն եւ բորբոսած պոլիտիկոններուն»:*

«Հրեղէն խաչի» *կազմակերպութիւնը, որ միշտ կրակի առաջին գիծերուն վրայ գտնուած է եւ որ առաջին ցոյց մը կատարած էր երկուշաբթի օր, մասնաւոր նամակ մը ուղղած էր հանրապետութեան նախագահին, հաղորդելով նոր ցոյցին նպատակը:*

Հայրենասէր Երիտասարդներու Միութիւնները *ժամադրավայր որոշած էին քաղաքապետարանի հրապարակը եւ կը հրաւիրէին Փարիզի ժողովուրդը բազմութեամբ մասնակցիլ ցոյցին, բողոքելու համար «ձախակողմեան հոսանքներու դիկտատուրային եւ անկարգութեան կուսակցութեանց դէմ»:*

«Աքսիոն Ֆրանսէզ»*ի կազմակերպութիւնը (արքայական), Փարիզցիներուն ուղղուած կոչով մը, կը բողոքէր թէ կառավարութիւնը «հազիւ իշխանութեան գլուխ անցած, պաշտօնանկ ըրաւ բարեկարգութեան պահակը (Քիափ), ասպարէզ տալու համար ընկերվարական անիշխանութեան եւ փրկելու համար* փրան – մասոն *գողերը»: Եւ յայտնելով թէ կառավարութիւնը ասպարէզ կը կարդայ բուն սպառնալիքներով, իր կարգին ասպարէզ կը կարդար: «Ինչի՞ տեղ դրած են Ֆրանսացիները»:*

Համալսարանական ուսանողներն *ալ ճակատ կազմելով, կը հրաւիրէին երիտասարդութիւնը՝ ոտքի կանգնիլ եւ «գլուխն անցնիլ ազգային մեծ շարժման: Մենք ձեզմէ չենք պահանջեր յարիլ այս կամ այն խմբակին կամ կոմիտէին, այլ կը խնդրենք փողոց իջնել մեզի հետ եւ բարձրաձայն հռչակել ձեր կամքը, մեր երկիրը ազատելու համար քաղաքականութեան յլուզակներէն, վախկոտներէն, վատերէն, դաւաճաններէն եւ խաբեբաներէն»:*

Հարկատուներու Ազգ. Դաշնակցութիւնը *կը հրաւիրէր միացեալ ճակատ կազմել, «պաշտպանելու համար հայրենիքը ներքին թշնամիներուն դէմ»:*

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1933ԻՆ

Ինչպէս յայտնի է, Հայաստանում կոլխոզների շուրջ համախմբուած է գիւղացիութեան հարիւրին 38ը։ Մընացած 62ը մենատնտեսներ են։ Առաջին հնգամեակի ընթացքին արտասովոր մի տեսակէտ էր իշխում Խորհ. Հայաստանում։ Պետութիւնը պատերազմ էր յայտարարած մենատնտես գիւղացիներին եւ ամէն կերպ խոչընդոտ էր հանդիսանում վերջիններիս տնտեսութեան զարգացմանը։ Համայնավարները ուրախութեան ճիչեր էին արձակում, երբ մենատնտեսների արտադրութիւնը յետ էր մնում, իսկ կոլխոզներինը յառաջդիմում։ Դրա մէջ նրանք գտնում էին «գիւղատնտեսութեան ընկերվարական ձեւի յաղթանակ»։ Այս ապուշները չէին ուզում ըմբռնել, որ երկրի համար հարիւրին 62 կազմող մենատնտեսների (անհատական) տնտեսութիւնը շատ աւելի մեծ նշանակութիւն ունի Հայաստանի ամբողջ տնտեսութեան համար, քան 38 առ հարիւր ներկայացնող կոլխոզները։ Կարծես երկուսն ալ նոյն երկրի ընդհանուր տնտեսութեան մասնիկներ չէին։ Պէտք էր առաջին հնգամեակի կործանարար հետեւանքները ակներեւ դառնային, որպէսզի համոզուէին այդ տարրական ճշմարտութեան։

Դեռ յայտնի չէ, թէ անհատական տնտեսութիւնների հանդէպ յառաջ եկած այս բեկումն ինչ հետեւանքներ է ունեցած։ Սակայն, եթէ կառավարութիւնը հաւատարիմ մնայ իր նոր ուղեգծին, անպայման արդիւնքը կը լինի դրական։

Թէեւ համայնավարները շատ են աղմկում գիւղատնտեսութեան մեքենայացման մասին, բայց ինչպէս փաստերն են ցոյց տալիս, դեռ ցանքերը մեծագոյն մասով կատարւում են լծական ուժի միջոցով։ Այսպէս, Ախտայի շրջանում, 27,000 հեկտար հողի միայն 2000 հեկտարն է մեքենաշարժ արօրով վարւում, հերկւում ու ցանւում։ Իսկ 25,000 հեկտար ցանքը կատարւում է անասուններով։ Նոյնպէս ենելով առաջին հնգամեակի փորձից, երբ անասունների կէսից աւելին զանազան պատճառներով փճացան, կառավարութիւնը մասնաւոր որոշումներով յատուկ ուշադրութիւն դարձրեց անասունների պահպանման գործի վրայ։

1932—33ին, հացի պակասը հարկադրեց իշխանութեանը յատուկ ուշադրութիւն դարձնել գարնանացանի վրայ։ Սրա հետ մէկտեղ, կառավարութիւնը յայտարարեց, որ հրաժարւում է սերմնցու տալ եւ գիւղացին ինքը պիտի հոգայ իր միջոցներից։ Այս որոշումն ինքնին պիտի վիժեցնէր գարնանացանի ծրագիրը, որովհետեւ նախորդ տարուան մթերումները գիւղում ոչինչ չէին թողել։ Մենք արդէն տեսանք, թէ ինչպէս է տարուել գարնանացանը եւ ինչպէս է ներկայացրել այն կառավարութիւնը։ Անկասկած, գարնանացանը Հայաստանում լաւ չի ընթացել, քանի որ Անդր. Երկրային Կոմիտէն խստիւ դատապարտում է Հայկոմկուսը գարնանացանը վատ կազմակերպելու համար եւ պահանջում է բոլոր ուժերը լարել եւ լրիւ կատարել («Պրոլետար» ապրիլ 24)։

1933ին փոփոխութեան ենթարկուեց նաեւ տուրքերի գանձման եղանակը, վերացած է հացաբոյսերի մթերման պայմանագրական ձեւը եւ սահմանուած է հացահատիկի գանձման մի նոր կարգ, որի համաձայն ցանքի իւրաքանչիւր հեկտարից որոշ քանակութեամբ հացահատիկ պիտի յանձնուի պետութեանը, մնացածը թողլով գիւղացիների տրամադրութեան տակ։ Եւ «պայքար հացի համար» նշանախօսքը դարձաւ համայնավար կուսակցութեան անցեալ տարուան քաղաքականութեան առանցքը։

Հացի մթերումը եւ, առ հասարակ, գիւղատնտեսական աշխատանքները յաջող տանելու միտումով, նախ եւ առաջ մեքենատրակտորային կայաններին կից հաստատուեցան քաղբաժիններ, որոնց եւ յանձնուեց գիւղատնտեսական բոլոր աշխատանքների հսկողութիւնը։ Այս քաղբաժիններին տրուեցան կուսակցական եւ վարչական ամենալայն իրաւասութիւններ։ Անոնք զրկելու էին շրջանների կուսակցական եւ վարչական մարմիններից միանգամայն անկախ։ Այս հանգամանքը, շատ չանցած տեղի տուեց ներքին հակամարտութեան եւ պայքարի։

Քաղբաժիններից զատ, բոլոր շրջանները ուղարկուեցան բանուորական վաշտեր, որոնք տեղին վրայ պիտի հսկէին հացահատիկների պահպանման եւ հացամթերումների գործին։ Այս վաշտերը աւելորդ բեռ մը դարձան նոյնոց այն ալ ուժասպառ գիւղացիների վզին։

Անցնող տարին հացամթերումը թէ ինչ եղանակով կատարուեց, այդ մասին քանիցս այս էջերում գրուած է։ Մէկ կողմից գիւղերից սկսան արտաքսել բազմաթիւ ընտանիքներ, միւս կողմից ալ մաքրել գիւղական կուսակցականների շարքերը։ Արտերը զինուած պահակների հսկողութեան տակ առնուեցան։ Թէ պահակների եւ թէ գիւղացիների կողմից եղան սպանութեան դէպքեր։ Նոյնպէս պահակների հսկողութեան տակ արտից ցորենի խուրձերը կալ տարուեցան ու կալսից յետոյ ալ՝ պետական պահեստները։ Միջնադարեան միջոցների կիրառումով էր, որ յաջողեցան հացամթերման անցեալ տարուան ծրագիրը լրիւ կատարել։

Միայն հացամթերումի ծրագիրը լըրիւ գործադրուելուց յետոյ էր, որ թոյլատրուեցաւ հացի ազատ առեւտուր։ Այս խնդրում ալ իշխանութիւնը գիւղացուն դրեց անելի առջեւ։ Ազատ շուկայում պետութիւնն ինքն ալ սկսել է հացի գնում սոսկալի ինկած գիներով եւ պետական խանութներից ապրանք վաճառում է միայն այն գիւղացուն որ հացը ինքն է ծախում։ Գիւղացին եթէ պետութեանը ծախի, չնչին վճարում պիտի ստանայ։ Եթէ հակառակը անի, պիտի առանց անհրաժեշտ ապրանքի մնայ եւ, բացի այդ, հալածուի որպէս հակայեղափոխական։ Այս պայմաններում, ի հարկէ, ազատ շուկան զաւեշտա–ողբերգական հանգամանք է առնում։

Թէ ի՞նչպէս են դուրս կորզում ժողովրդից դրամ, ցոյց է տալիս հետեւեալ օրինակը։ 1933ին Հայաստանում կառավարութիւնը կնքեց 15 միլիոն ռուբլու փոխառութիւն։ Յայտնի է, որ ազգային փոխառութիւնը լինում է կամաւոր։ Այն ինչ, խորհ. իշխանութիւնը փոխառութեան մասնակցելու յատուկ հրաման հրատարակեց, որով իւրաքանչիւր բանուոր եւ ծառայող պարտաւոր էր բաժանորդագրուել մէկ ամսուան ռոճիկի, իսկ գիւղացիներն իրենց երեք չաբաթուան եկամուտի չափով։

Բանուոր հոսունութիւնը (դասալքութիւն) մի կատարեալ չարիք է խորհրդային արդիւնաբերութեան համար։ Գործարանից գործարան փոխադրուելը եւ աշխատանքից խուսափելը սովորական երեւոյթ է դարձած։ Բնական է, որ կայուն բանուորական ուժի պակասը խոշոր վնասներ է հասցնում երկրի տնտեսութեանը։ 1933ին բանուոր հոսունութիւնը խորհ. մամուլը բացատրում է աշխատանքի վատ պայմանների, անբաւարար մատակարարումի եւ բնակարանային անյարմարութիւնների գոյութեամբ։ Եթէ նախ այս թերութիւնները վերացնելու մասին մտածէին ու ապա հնգամեայ ծրագիրներ կազմէին, ի հարկէ բանուորների դասալքութիւն գոյութիւն չէր ունենայ։

Աշխատանքի աւատական պարտադրանքի ձեւը լայն չափերով կիրառուած է նաեւ Հայաստանում։ Գարնանացանի ընթացքին գիւղացիները հարկադրուած էին աշխատել վաղ առաւօտից մինչեւ ուշ երեկոյ, առանց հանգիստի օրերի։ «Խ. Հ.»ի թիւ 199, 206 եւ 214ից յայտնի է դառնում, որ դաշտերում աշխատեցնում են մինչեւ 85 տարեկան ծերերի, անչափահաս երեխաների եւ ծծկեր երեխայ ունեցող մայրերի։

Կենտկոմի հոկտ. 15ի որոշումի համաձայն, մթերք եւ հաց կարող են ստանալ միայն այն կոլտնտեսականները որ կը մասնակցեն անձամբ բամպակի բերքահաւաքին եւ այն ալ՝ համաձայն քանակի ու որակի։ Ուրիշ խօսքով, ուտելու իրաւունք ունին անոնք որ կը լրացնեն աշխատանքի այն չափը, որ որոշուած է ծրագրով։

Իւրայատուկ ձեւով է դրուած մատակարարման խնդիրը։ Յայտնի է, որ խորհ. աշխարհում գոյութիւն ունին «հարուածայիններ»։ Սրանք այն աշխատաւորներն են, որոնք սովորական չափից աւելի եւ լաւ են աշխատում։ Եւ որպէսզի «ընկերվար» երկրի բանուորը լաւ աշխատի, իշխանութիւնը մատակարարման մի քանի աստիճաններ է սահմանած։ Ահա թէ ինչ է ասում այդ առթիւ Կ.Կ.ի քարտուղարներից Լ. Բարսեղեանը.

— «Հարուածայինը պէտք է աւելի լաւ մատակարարուի։ Մենք լաւագոյն հարուածայինին պէտք է տանք լաւագոյն ճաշ։ Այդ ուղղութեամբ որոշ աշխատանք կատարուել է մի շարք գործարաններում։ Կարի եւ կաշու գործարանում լաւագոյն հարուածայինն ստանում է լաւորակ եւ ամենաշատ ճաշը։ Տպարանի մեր ընկերները, օրինակ, լաւ են արել, որ լաւագոյն հարուածայինների համար ճաշարանում առանձին սեղան են յատկացրել»։ («Խ.Հ.», թիւ 156)։

Երեւակայէք բանուորի հոգեկան վիճակը, երբ նստած ճաշարանում անբաւարար ու վատ ճաշ է ուտում, իսկ քովի սեղանից մէկ ուրիշը կուշտ փորով է ելնում։ Որպէսզի հայ բանուորը կուշտ մնայ, խորհրդային տիրապետութեան 14րդ տարում նա պէտք է կաշուից ելնի եւ ուժերէն վեր աշխատելով՝ հարուածայինի կոչման արժանանայ...

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այս շարժման ազդանշանը տուողը եղաւ Անգլիան որուն հետեւեցաւ Ֆրանսա եւ ապա միւս մեծ պետութիւնները։ Այս չփոթ ու վտանգաւոր կացութեանը մէջ կնքուեցան ժամանակաւոր դաշինքներ, երկաթուղին, նաւը եւ հեռագիրը ազատ կերպով սկսան շրջագայիլ, բացուեցաւ Սուէզի ջրանցքը բոլորին համաձայնութեամբ, շրջան մը որ խաղաղութիւն բերաւ ու հնարաւորութիւն տուաւ շատերուն ներքնապէս ուժեղացնելով ազգային տնտեսական մեքենան (outillage national) ապագայի բոլոր դժուարութեանց դիմադրաւելու համար։ Ճիշդ այն ժամանակին երբ մեծ ճարտարարուեստը կ'աշխատէր մեր մոլորակի տնտեսականի միացման, ազգային գաղափարը արդէն խոր արմատներ նետած էր ամէն կողմ, եւ եղածը գտնելով վնասակար իր գոյութեանը համար, իր մաքսային պատնէշներու դրութիւնը ուժեղացուց։

Ազգերը ոյժ տուին իրենց ազգային տնտեսութեան այն աստիճան որ շուտով քաղաքական բառարանին մէջ երեւցան «ազգային ճարտարարուեստ», «ազգային վաճառականութիւն» եւ «ազգային երկրագործութիւն» արտայայտութիւնները։

Ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը բնական ճանապարհը գծած էր, պետութիւնը որ հաւասարակշռութեան կշիռը ձեռքին մէջ կը պահէր, զատած էր ազգային գաղափարը տնտեսականէն, վերջինին տալով laisser faire laisser passerի ճանապարհը։ Անհատը կամ ընկերութիւնը ի շահ եւ ի վնաս իրեն տնտեսական գետնի վրայ դուրս պիտի գար երկրի սահմաններէն, գործ պիտի ունենար արտաքին շուկաներու հետ, ազատ ազգային ամէն կաշկանդումներէ ու առեւտրական դաշնագիրներէ, յառաջ գալիք անպատեհութիւնները խոշոր պիտի չըլլային։ Դարմանը աւելի դիւրին պիտի ըլլար գտնել։

Աշխարհի եօթը մեծ պետութիւնները երբ իրենց ճարտարարուեստը տարածելու անհրաժեշտութիւնը զգացին, ազգային գաղափարը մտքերու մէջ ուժեղ կերպով արմատացած էր, ձեւ ու մարմին առած էր օրէնսդրական, զինուորական եւ մաքսային գործառնութեանց մէջ. արտաքին մըցումի ազդեցութեանը տակ քաղաքականի եւ տնտեսականի միացման գործողութիւնը կատարուած էր, միջազգային քաղաքական կացութեան այս օրերու չփոթ դրութեան հիմնաքարը դրուած էր այդպիսով։

Իւրաքանչիւր քաղաքացի իր շահերու պաշտպանութեանը համար ազատ կերպով կը դիմէր իր կառավարութեան. իւրաքանչիւր ազգ երբ իր արտաքին շուկաները վտանգուած կը տեսնէր, միակամ ուժով կը պատրաստուէր զանոնք պաշտպանելու։ Պաշտպանութեան առաջին զէնքը մաքսային պատնէշներու ամրացումն էր, երկրորդը նոր շուկաներ ճարելու հարկադրանքը։ Առաջին միջոցը բացաւ անհասկացողութեանց դուռը, իսկ երկրորդը պատճառ դարձաւ մասնակի եւ համաշխարհային պատերազմներու։

Ազգային գաղափարը մարդկութեան յառաջդիմութեան համար աղէտ մը նկատողները — գլխաւորաբար 3րդ Միջազգայինը — կը հիմնուին այն տուեալներու վրայ թէ հողի մը պաշտամունքը, ազգային մշակոյթի սէրը, ազգային առողջ յատկութիւններու զարգացումը, ցեղասիրութիւնը գլխաւոր ազդակները կը նկատուին մարդկային թշուառութեան եւ պատերազմներու յաւիտենական մղձաւանջին։ Սխալ է այս։ Զարիքներու բուն պատճառը ազգային գաղափարի թըռիչքը չէ, այլ տնտեսական եւ քաղաքական հարցերու իրարու ձուլումն է, ուրկէ յառաջ եկած է ճնշողի եւ ճնշուողի վիճակը։

Նոյնքան սխալ է նաեւ երբ կ'ենթադրուի թէ ճարտարարուեստը, մեքենայութեան հսկայաքայլ թռիչքները եւ գիտական նորութիւնները բանալով մարդկութեան առջեւ նոր դարագլուխ մը, բոլոր ազգային եւ պետական կառուցուածքները պէտք է կործանեն։

Ճիշդ է արդի մարդը կ'ապրի բաղդրեալ մեքենականութեան մը մէջ որմէ ոչինչ կը հասկնայ. առեղծուածային իրականութիւն բայց այնքան դիւրին բացատրելիք։ Հացագործը, կօշկակարը, դերձակը եւն. երբ իրենց ապրանքը կը ծախեն, պէտք չունին բացատրելու թէ իրենց գնած ցորենը, կաշին կամ կերպասը ուրկէ հայթայթուած են եւ որ երկրին ապրանքներն են, թող որ հետաքրքրուող անգամ չկայ։ Անհատը երբեք յարաբերութեան մէջ չէ միջազգային փոխանակութեանց հսկայ մեքենականութեանը հետ։ Ան զատուած է միջնորդներով եւ այս վերջիններն ալ ներածման տուներով եւ դրամատուներով։

Առաջին անգամ որ մարդ կը տեսնէ անթելը, կը սքանչանայ եւ կ'ապշի նախապէս, բայց անմիջապէս որ անոր գործածութեան ձեւը կը սորվի, ամէն հետաքրքրութիւն իրմէ կը հեռանայ, այն աստիճան որ Պերլինէն Փարիզ կամ Մարսէյլ բան մը լսելը իրեն համար կը դառնայ սովորական երեւոյթ մը։

Ճարտարարուեստի եւ պետութեան ամենամեծ յեղափոխութիւնները մարդոց մտքերուն մէջ աւելի նուազ կարեւորութիւն ստացած են քան 1848ի յեղափոխութիւնը կամ 1870ի Փրանքեւգերման պատերազմը։ Պէրթըլոյի մը, Փասթէօրի մը եւ Քիւրիի մը անունները աւելի նուազ հետաքրքրութիւն յառաջ բերած են քան Պիսմարքի մը, Լէնինի մը անունները։

Աշխարհի տնտեսութեան բոլոր բարեփոխութիւնները եւ գիտական նորութիւնները մասնակի եւ երբեմն ալ աննշան կերպով կուռի բռնելով մարդկային գաղափարներու հետ այսօր ազգային սահմաններու մէջ աւելի շատ ազգային հպարտութեան եւ պաշտպանութեան միջոցներ դարձած են քան միջազգայնականութեան ուղեցոյցներ, անոր համար որ ազգութիւնը այլ եւս խոր արմատներ արձակած է սերունդներու հոգիներէն ներս։

Կարելի է եւ շատ հաւանական որ այս ձեւի ազգապահպանումը մարդկութեան առջեւ բանայ նոյն աղետալի երեւոյթները, փրկութեան ելքը տնտեսականը քաղաքականէն զատելն է։ Ի՞նչ միջոցներով։

×

Քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներու ձուլումը ազգերու համար եղաւ իսկական աղէտ մը։ Համաշխարհային մեծ աղէտէն 15 տարիներ անցան եւ տակաւին աշխարհը չգտաւ իր յառաջդիմութեան ու խաղաղութեան բնականոն ճանապարհը։ Այսօր ընդհանուր անորոշութիւնը եւ անհանգստութիւնը աւելի մեծ են քան պատերազմի ամենասաստիկ օրերուն։ Այն ժամանակին շատ շատերը կը մտածէին թէ աշխարհակալ երկիրները շուտով պիտի բուժուէին իրենց ցաւոտ կողմերէն ու աղէտներէն, պիտի գտնէին իրենց հաւասարակշռութիւնը ընթանալով դէպի բարգաւաճութիւն ու զարգացում։

Ազգերը անհամբեր կը սպասեն որ աշխարհի մեծ տնտեսագէտները եւ քաղաքագէտները այս քաոսային վիճակէն դուրս ելլելու ճանապարհը ցոյց տան, քանի որ գոյութիւն ունեցող դաշնագրերը, սկսած Վերսայլէն, փոխանակ կանոնաւորութիւն պարտադրելու, նոր վէճերու եւ քաղաքական բարդութեանց դուռ բացին։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ վերջ պիտի տար բոլոր գաղտնի դիւանագիտութիւններուն եւ դաշնագրութեանց, այսօր բոլորովին սահմանափակ իշխանութիւնով մը պարզ հաշտարար դատարանի մը ձեւը առած է։

Բոլոր տառապածներու եւ ճնշուածներու յոյսը բոլոր երկիրներու ժողովրդապետական կարգերու վրայ դրուած էր, քանի որ ձախակողմեան այդ տարրերը առաւել չափով խաղաղասիրութեան կողմնակիցներ էին, համաձայն իրենց քաղաքական եւ տնտեսական ըմբռնումներուն։ Անոնց մեծ մասը այսօր ներքին տագնապներէ բռնուած է եւ հնարաւորութիւն չունի երկրի սահմանին այն կողմը տեսնելու։

Սովետներու տիրապետութիւնը պատճառ դարձաւ որ նոր ձեւի դիկտատորութիւններ հաստատուին ուրիշ երկիրներու մէջ, կարմիր յեղափոխութեան հակազդելու համար, օրինակ Ֆաշականութիւն եւ Հիթլէրականութիւն, որոնք առաջինով միասին փոխանակ գրգռութիւնները մեղմելու ընդհակառակն աւելի սրեցին։

Փրկութիւնը իւրաքանչիւրի իր քաշած տառապանքներէն յառաջ եկած փորձառութեան մէջ կը կայանայ։ Ազգերը հաւաքական գիտակցութեամբ պէտք է հեռանան անցեալի եւ ներկայի տիրող սխալներէն եւ գետեղեն իրենց գործունէութեան անիւները քաղաքակրթութեան արդար ճանապարհին վրայ, եւ որպէսզի այս ապահովուի, ամէն տեղ ոյժ պէտք է տրուի իրական ժողովրդապետութեան։

Անգամ մը որ ժողովրդապետական կարգերը հաստատուին, ապահովաբար վերջ պիտի գտնեն գաղտնի դիւանագիտութեան բոլոր ձեռնարկները եւ իւրաքանչիւր ազգ ապահովուած պիտի տեսնէ իր անկախութիւնը եւ ազատ շարժելու իրաւունքը։

Ծովերու արգելքները եւ մաքսային պատնէշները վերանալով, վաճառականութիւնն իր ազատ թռիչքով անհատներու սեփականութիւնը պիտի դառնայ եւ պետութիւնները պիտի շարժին իրենց կոչումին համապատասխան, այսինքն պիտի ապահովեն հայրենիքի անձեռնմխելիութիւնը եւ ներքին անդորրութիւնը։

Քաղաքական միամիտներ պիտի ըլլայինք եթէ ենթադրէինք, համաձայն մեր ցուցմունքին, թէ ազգամիջեան պայքարները աւելի շուտ անհասկացողութիւնները պիտի վերանան։ Վէճեր միշտ կարող են պատահիլ, անհասկացողութիւններ միշտ պիտի ըլլան, սակայն բոլոր այն խնդիրները որոնք քաղաքական հանգամանք ունէին, պիտի ուղարկուին ժողովրդապետական հիմունքներով կազմուած Ազգերու Դաշնակցութեան, իսկ բոլոր այն կնճռոտութիւնները որոնք տնտեսական հանգամանք ունին, պիտի յանձնուին միջազգային առեւտրական սենեակին։ Այս երկու կարեւոր միջազգային հաստատութեանց կողքին, երրորդի մը գոյութիւնը եւ հզօրացումը այնքան անհրաժեշտութիւն կը սեպուի — Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակը, ուր պիտի լուծուին տնտեսականէն յառաջ եկած բոլոր ընկերային հարցերը։

Այս տուեալներով քաղաքականը պիտի զատուի տնտեսականէն, մարդկային թշուառութիւնները պիտի նըւազին ու պատերազմները պիտի նըկատուին մարդկութեան համար մեծ չարիքներ։ Ազգերը պիտի բռնեն ազատ զարգացումի եւ քաղաքակրթութեան ճանապարհները։

Ազգայնականութեան գաղափարը պաշտպանելով մենք պաշտպանեցինք ազգամիջեան կռիւները, միջազգայնականութեան սխալ ըմբռնումով մենք պիտի չուզէինք ոյժ տալ ընկերային պատերազմներու։

Սէն Սիմոնէն վերջ Քարլ Մարքս եւ Լէնին այնպէս հաւատացին թէ ճարտարարուեստական յեղափոխութիւնով արդէն միջազգայնականութեան ճանապարհը հարթուած է։ Ըստ Մարքսի վարդապետութեան դրամատիրական կեդրոնացումով միջին դասակարգը պիտի անհետանար, յառաջ պիտի գային երկու մեծ դասակարգեր, դրամատիրական եւ աշխատաւորական, որով բոլոր երկիրներու աշխատաւորները միանալով եւ ազգերու հայրենիքներու վրայէն անցնելով պիտի ճակատէին դրամատիրութեան դէմ, պիտի ապահովէին վերջնական յաղթանակը, այսինքն՝ աշխարհի խաղաղութիւնը։

Դժբախտաբար Մարքս հաշուի չէր առած միջին դասակարգի յարատեւութիւնը եւ ուժեղացումը, նաեւ բոլոր այն խնայողական սնտուկները, որոնք աշխատաւորութեան օգնութեան պիտի հասնէին եւ այն բազմաթիւ անանուն ընկերութիւններու հանճարեղ մեքենականութիւնը որ իր պարտաթուղթերով ու արժեթուղթերով թոյլ պիտի տար աշխատաւորին դրամատիրոջ գործառնութեանց շահակից դառնալու։ Այս այնքան ճշմարիտ է որ Լէնինի հայրենիքը, որ կոչում ունէր համաշխարհային յեղափոխութեան հնոցը դառնալու, իր սկզբնական ծայրայեղութիւններէն աստիճանաբար կը նահանջէ, դրամատիրական կարգերու հետ քաղաքական եւ տնտեսական գաղտնի ու յայտնի համաձայնութիւններ կը կնքէ։ Այն աստիճան որ, ան իր պրոլետարական դիկտատորութիւնով ոչ միայն չկրցաւ ուրիշ երկիրներու միջազգայնականները իրեն կապել, այլ եւ թոյլ տուաւ որ իր ծոցին մէջ իսկ յառաջ գայ այնպիսի երիտասարդական ուժեղ հոսանք մը, որ աւելի շատ կը հիմնաւորուի ազգայնականութեան քան միջազգայնականութեան սահմաններուն մէջ։

Ճշմարիտ ու տեւական խաղաղասիրութիւնը ազգը կը նկատէ որպէս անկախ անհատականութիւն եւ կ'ուզէ այդ անհատներու մէջ ստեղծել միեւնոյն իրաւունքի յարաբերութիւնները ինչպէս ազգի մը զաւակներուն միջեւ։

Հ. ՍԻՐԵՆՆԻԿԵԱՆ

Ֆրանսիս տը Փրեսանսէի սգահանդէսը

— :-: —

Ինչպէս «Յառաջ»ի մէջ ծանուցուած էր, սգահանդէսը կատարուեցաւ Մարդու Իրաւունքներու Պաշտպան Միութեան սրահին մէջ, անցեալ չորեքշաբթի իրիկուն։

Միութեան նախագահը, Պ. Վիքթօր Պաշ, յեղափոխականի սեւ փողկապ մը կապած, իր սրտակից բարեկամին նկարագիրը պատկերացուց հետեւեալ կերպով.

— «Փրէսանսէ, հաւատք քարոզող ճարտար մտաւորականը, երբ նշանախօսք ընդունած էր, «Որքան ատեն որ ես ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն ունենամ, անկարելի պիտի ըլլայ այս հաւատքը ուրանալ»։ Դիմագիծով ազնիւ, Փրէսանսէ ազնուական մըն էր իր ամբողջ էութեամբ, որովհետեւ ան կ'արհամարհէր ինչ որ ցածոգի եւ ստորին էր։ Իր հոգեկան ընդունակութեան յառաջդիմութեամբ ան հասաւ մինչեւ ընկերվարութիւն։

Փրէսանսէ զինուոր մըն էր որ, թշնամիին օձիքը թոյլ չէր տար, անգամ մը որ զայն իր ձեռքին մէջ բռնէր։ 17 տարեկանին զինուոր եղաւ եւ այս զինուորն է որ խաղաղութեան ախոյեանը հանդիսացաւ։ Ան տակաւին շատ մը յատկութիւններով օժտուած էր։ «Ես խիղախաբար բաժնուած եմ բոլոր եկեղեցիներէն»։ Ուրեմն ստաուածութիւն մը յար եւ նման Հէկէլի եւ Ռընանի վարդապետութեանց։ Աստուածութիւն մը որ կը փոթորկի վեհ գաղափարներով։

Այս աստուածութիւնը Փրէսանսէ կը պահանջէր ոչ միայն քաղաքականութեան մէջ, այլեւ բոլոր ասպարէզներու մէջ, երբ հիմ ունենալով կրօնական զգացումը։ Մէկ խօսքով, կրօնքը կը գործածէր ազատութիւնը կատարելապէս իրագործելու համար։

Ինչպէս լուրեր եւ Ֆրանսական յեղափոխութեանը սատարող գրագէտները, Փրէսանսէն ալ կրօնասէր ազատագրողներէն էր։ Բայց սա տարբերութեամբ որ իր աստուածութիւնը մարդկային ոգիին ազատագրմանը համար կը գործէր։ Փրէսանսէ հաստատեց թէ Ֆր. յեղափոխութեան հըրամցուցած հաւասարութեան օրէնքները բաւարար չեն արդարութեան առջեւ, այլ պէտք էր բիւրեղացնելով անոնց հիւթը հանել։

Կարելին փորձել, որպէսզի ամէն մարդ կարողանայ մէյմէկ ազնուական դառնալ, սկսելով անհատէն մինչեւ ամենափոքր ազգը։ Այս գաղափարներու իրագործման ոգին իր սիրտը խռովեց մինչեւ իր մահը։

Այս մտածումներուն արդիւնաւորման շունչն էր որ զինքը անվեհեր կ'առաջնորդէր, մինչեւ իսկ վտանգները նախատեսելով։ Փրէսանսէ երբեք չվարանեցաւ իր ընդգրկած վարդապետութեան ճամբուն վրայ։ Ան հաւատքով ընկերվարական, ապաւինեցաւ Մարդու Իրաւունքներու յայտարարութիւններուն։ Իսկ իր մղած պայքարները, կը ձգտէին հարստահարուած ժողովուրդներու եւ արդարութեան զոհ գացող քաղաքացիներու ազատագրման։

Այս խորհելով մարմնացած, ահա 20 տարիներ յետոյ մենք, վառ ունենալով մեր սրտին մէջ իր պատկերը եւ ըմբռնումները, իր հաւատարիմ հետեւորդները կը հանդիսանանք։

Մեծ պատերազմին սպառնացող վըտանգը քանի մը հոգի կանխատեսած էինք։ Իր մահուընէն քիչ առաջ, երբ իրեն բացատրեցինք, անմոռանալի չեշտով մը չհաւատաց։ Որովհետեւ համոզուած էր թէ պատերազմը այլ եւս անկարելի էր։

Ան ստեղծել ուզեց գաղափարի ուժ մը որ խաղաղութիւն պարտադրէր բռնակալներուն։ Իր թափած անխոնջ աշխատութեանց շնորհիւ, ան մինչեւ իսկ խորհրդարանը ու լրագրութիւնը յաճախ դրդեց, արդարութեան ձայնը բարձրացնելով։

Խորապէս հմուտ աշխարհագրութեան, ան բոլոր երկիրներուն ծանօթ էր իրենց յետին քաղաքներով։

Ան անխնայ ձաղկեց կարմիր Սուլ-թանին, ճերմակ Ցարին օրով կատար-ուած բոլոր մարդկի խժդժութիւննե-րը, հալածեց բոլոր անոնք որ ժողո-վուրդները կը հարստահարէին անխ-բաւաբար։

Ահա այս ճշմարիտ հաւատքը քարո-զող մարդն էր որ նախատուեցաւ, ա-տելի դարձաւ ոմանց, սակայն ամե-նազգի հալածանքներն իսկ զինքը չշեղեցուցին իր ճամբէն։ Ժողո-վուրդներու ազատագրման համար անձնական զոհողութիւններ իսկ բրաւ։ Ան տաճարէն վտարուեցաւ, եւ ի վեր-ջոյ Թշուառութեան մատնուեցաւ, ա-նողոք հիւանդութիւն մը իր ձեռքերը անգործածելի դարձուցին։

Ահաւասիկ հաւատքի վարդապետը, իր կեանքը ու մահը»։

Ցետոյ խօսեցաւ փոխ-նախագահ Գ. Տուպլէ.

— «Ես շատ քիչ ճանչցայ Փրէ-սանսէն, այսուհանդերձ կրնամ ըսել թէ, ան չափազանց յարգանքի եւ քա-ջալերանքի արժանի է մեր բոլորիս կողմէ։

Բարոյապէս բարձրագոյն մարդ մը, որուն անմոռանալի վարդապետու-թեան գրուածքները կրնանք առանց վարանումի կարդալ երբ կը խռովինք հոգեկան տագնապներէ։ Ան իր դի-ցացն արժանի է մեծարանքի։

Իր ոճը կը խուսափէր ճարտասա-նական զարդերէ։ Տեղեկութիւններ քաղելու ճաշակով խմորուած, ան գի-տէր աչքէ անցընել ու խորաթափանց սրատեսութեամբ կարդալ որ եւ է գիրք։

Ընդհանրապէս բոլոր գիրքերը յա-փշտակելով կը կարդար, սակայն յու-նական եւ Շէյքսփիրի ողբերգութիւն-ներուն մասնաւոր նախապատուու-թիւն կուտար։

Պ. տը Պրասլէ շեշտեց.— Ազատա-գրող հոլիւը ,խղճմտանքի անվեհեր ա-խոյեանն էր որ կ'ըսէր. «Մարդ ըլլալ կը նշանակէ արդար ըլլալ»։ Իր մայ-րը կ'ըսէր. «Ջաւակս, մի վհատիր ճշ-մարտութեան բարձունքները ելլելէ»։

Ան ինչպէս իր ծնողքը, նմանապէս հաւատացեալ մը եւ միեւնոյն ատեն քրիստոնեայ մըն էր։ Քանի որ Քրիս-տոսի պատուէրները կատարելապէս համաձայն էին ընկերվարութեան գաղափարներուն։ Իրեն համար տն-տեսական քաղաքականութիւնը սոսկ բարոյական հարց մըն էր։

Փրէսանսէ ոչ միայն հարստահար-ուած ժողովուրդներուն խիզախ պաշտ-պանը եղաւ, այլ եւ անկեալ կիներու դատը պաշտպանեց, նկատելով զա-նոնք իբր ստորին խաւերու մէջ ինկած էակներ, որոնք նոյնքան իրաւունքներ ունին որքան իրենց նմանները։

Պ. Ֆէլիքս մասնաւորաբար ծանրա-ցաւ գաղթավայրերու բնիկներուն ի-րաւունքները պաշտպանողի դերի մա-սին։

Այսպէս հայկական դատին եռանդ-դուն պաշտպանին սգահանդէսը վեր-ջին ծայր մտերմութեան մէջ անցաւ։

Իսկ ամէնէն տարօրինակը՝ Հայու անունն իսկ չլսուեցաւ։ Ցարմար չէ՞ր որ Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութիւնը, երկու խօսքով մեր երախտագիտական զգա-ցումները յայտնէր։

Սգահանդէսին ներկայ էին տասնի չափ Հայեր։

Կ. Ց. ԶԱԼԸԳԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Այն աղջիկը որուն հետ միտք ու-նիմ ամուսնանալու, գլխ շատ խելացի եւ քաջ կը գտնէ։

— Քեզի խրատ կուտամ, բարեկամ, այդ աղջկան հետ չամուսնանաս, քա-նի որ հիմակուընէ սկսած է սաել։

×

— Խնդալս կուգայ երբ կ'ըսես թէ բարեկամներէդ մին բաւական դրամ չահեցաւ ձիարշաւներէն։

— Սուտ խօսելու պէտք չունիմ, հոն պիտակ եւ այլն ծախելով շահեցաւ։

×

Դպրոցի քննիչը աշակերտին.— Լաֆօնթէնի մահուան թուականը ի՞նչ է, գիտես։

— Ոչ, պարոն, դուք գիտէ՞ք։

— Գիտնալու պէտք չունիմ, ես ա-շակերտ չեմ այլ քննիչ։

×

— Պարոն Վահան, դուք արձակուրդ չէ՞ք ըներ այս տարի։

— Այո, կինս գրկեցի ծովեզերք։

— Անիկա քեզի ի՞նչ օգուտ ունի։

— Օգուտը այն է որ հոս հանգիստ եւ խաղաղ կեանք մը կ'անցընեմ։

×

— Պարոն, այս սեննակին գինը ա-մսուան համար երկու հազար ֆրանք է, մինչեւ վաթսուն քիլօմէթր տեղ կ'երեւայ այս պատուհանէն։

— Տիկին, ես շատ կարճատես եմ, կարելի չէ՞ զեղչ մը ընել։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ ՖԱՇԻԶՄԻ ՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՄ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՄ

ooooo

Առենէ մը ի վեր Պելճիոյ մէջ ալ սկսած է ծայր տալ փաշական կազմա-կերպութիւն մը «Dinasos» անունին տակ, որու մասին ասկէ առաջ առիթն ունեցայ խօսելու «Յառաջ»ի մէջ։

Թէեւ Պելճիոյ պէս ժողովրդավար երկրի մը մէջ նուազ հաւանականու-թիւն կայ որ այս կազմակերպութիւնը յաջողի արմատներ ձգել, սակայն ամէն վտանգ կանխելու համար, Պել-ճիոյ մէջ գտնուած զանազան կուսակ-ցութիւններ միանալով, կազմեցին դաշնակցութիւն մը, որուն նպատակն է.

1) Բուռն պայքար մղել ամէն տե-սակ դիկտատուրայի դէմ.

2) Ապացուցանել ժողովրդապե-տութեան բարիքները.

3) Ուսումնասիրել ժողովրդապետա-կան հիմնարկութիւնները եւ ջանալ զանոնք բարելաւել.

4) Մատնանիշ ընել մամուլի միջո-ցաւ բռնապետական վարչաձեւերուն վնասները.

5) Միացնել ջանքերը պելժ եւ օ-տար նոյնատեսակ ընկերակցութիւն-ներուն.

6) Օգնել բռնապետական վարչա-ձեւերու զոհերուն.

7) Արծարծել եւ վառ պահել երի-տասարդութեան մէջ ազատութեան գաղափարը։

Համաշխարհային պատերազմէն ի վեր ամբողջ աշխարհ մատնուած է խռ-րունկ մտայուզման եւ քաոսի։ Զինա-դադարէն տասնեհինգ տարի յետոյ, Եւրոպան ուրիշ ժամանակներէ աւելի հեռացած է խաղաղութենէն։

Տնտեսական, ընկերային եւ քաղա-քական տագնապները խանգարած են հին ու նոր աշխարհներու բնականոն ընթացքը, բոլոր երկիրներուն զան-գուածները մատնելով ծայրայեղ թշ-ուառութեան եւ յուսահատութեան։

Իր արտը մշակող գիւղացին այսօր կ'ապրի յետին չքաւորութեան մէջ, անխնելով իր երկրին հողն ու անոր արդասաբերութիւնը։ Ճարտարար-ուեստի եւ հարստութիւններու ստեղ-ծիչ գործաւորը կը տառապի անօթու-թենէ. ան հոգեպէս ու մարմնապէս կը տուայտի անգործութենէն, որ ան-վերջ կը շարունակուի։ Վաճառակա-նութիւնն ու առեւտուրը փճացած եւ անզամալուծութեան մատնուած են։ Ամէն կարգի արուեստագէտներն ու մտաւորականները անգործութենէ եւ անստուգութենէ կը տառապին, երի-տասարդ ուսանողութիւնը սոսկումով կը դիտէ ապագան, որ անորոշ ու ան-ստոյգ է։

Այս համատարած թշուառութեան ու դժբախտութեան մէջ, երեւան ելած են դիկտատորներ, որոնք հիմնելով բռնակալ վարչաձեւեր, ատելութեամբ ու վրէժխնդրութեամբ կը լեցնեն ժո-ղովուրդները, իրարու դէմ կը գրգռեն ցեղերը, եւ մարդկութեան համար կը պատրաստեն նոր ու անզամանե-լի աղէտ մը, որ կը սպառնայ հիմնո-վին փճացնել բազմադարեան քաղա-քակրթութիւն մը։

Մինչ այդ, անօգուտ ու հնամենի կը նկատուին ամէնէն ազնիւ ու նուիրա-կան գաղափարները, որոնց համար մարդկութիւնը պայքարած ու սատա-պած է դարերէ ի վեր։ Կ'ուզուի ծաղ-րանքի ու հեգնանքի առարկայ դարձ-նել անհատականութեան յարգանքը, ազատութեան սէրը, մարդկային ար-ժանապատուութիւնը եւ համերաշ-խութեան գաղափարը։

Ահաւասիկ կոչ մը, որ ուղղուած է պելժ ժողովուրդին, առանց դասա-կարգի եւ կուսակցութեան խտրու-թեան, ժողովուրդի մը՝ որուն բոլոր խաւերուն մէջ խոր արմատ ձգած են ժողովրդավար ու ազատամիտ գա-ղափարները։

Կոչը ստորագրուած է բոլոր կու-սակցութիւններու պետերէն եւ պելժ հեղինակաւոր անձերու ու մտաւո-րականներու կողմէ։ Նոր կազմակեր-պութեան անդամագրուողներուն թիւը օրէ օր մեծ համեմատութիւններու կը հասնի, եւ կը յուսացուի որ այս շեղ ու փայլուն համագործակցութիւնը զօ-րաւոր ու անխորտակելի թումբ մը պիտի կազմէ դիկտատուրայի ու մո-լեռանդ ազգայնականութեան դէմ։

Պելժ փոքր բայց իմաստուն ժողո-վուրդին ցոյց տուած այս համերաշ-խական ու համագործակցական ոգին կրնայ Հայերուս համար լաւագոյն օրինակ մը ծառայել։ Մենք, իբր հա-լածական ժողովուրդ, ուրիշ ազգերէ աւելի պէտք ունինք համերաշխու-թեան եւ համագործակցութեան։ Ուս-տի, մէկդի դնենք անհատական ու կուսակցական ամէն ոխ ու կռիւ, բա-տեղծենք ազգային միութիւնը, կազ-մենք միացեալ ճակատ, եւ ձեռք ձեռ-քի տալով լծուինք աշխատանքի, փր-կելու համար գաղութները կազմա-լուծման, այլասերումի եւ օտարաց-ման անխուսափելի վտանգէն։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ ԽԱՐԲԵՐԴ

»»»·«««

Էլ - Ազիզէն (Խարբերդ) կը գրեն «Սոն Փօստա»ի.—

Հնգամեայ տնտեսական ծրագիրը կը նախատեսէ նաեւ Անատոլուի զա-նազան կեդրոններուն մէջ ելեկտրա-կան կայաններ հաստատել եւ առ այդ օգտուիլ գետերու ջուրերէն։ Այս պա-րագան մեծ շահագրգռութիւն ստեղ-ծած է Էլ Ազիզի մէջ, քանի որ այս քաղաքը մեծ նշանակութիւն ունի այդ տեսակէտէն։ Առիկա Եփրատն է։ Այս գետը, որ իր վրայ ունի Թուրքիոյ ամենամեծ կամուրջները եւ հանրա-պետական վարչութեան ամենափայ-լուն գործերը, Ըմէէթ փաշա կամուր-ջէն քիչ մը անդին հսկայ ջրվէժ մը ձեւը կը ստանայ։ Անոր բարձրութիւ-նը 30 մէթր է։ Ընդհ. պատերազմի ընթացքին, Գերմանացիք քննութիւն-ներ կատարած են Եփրատի եւ այս ջրվէժի շուրջ։ Երկու Գերմանա-ցի երկրաչափներ մասնաւոր կերպով շինուած նաւակներ նստած ու իրենք զիրենք յանձնած են ջրվէժին՝ իմա-նալու համար ջուրին անկման սաստ-կանը, ինկած վայրին անկման ուժը եւ յառաջ բերած խորութիւնը։ Այս երկրաչափները տուած են տեղեկագիր մը, որով կ'ըսեն թէ այդ ջուրին ան-կումէն յառաջ կուգայ ուժ մը, որով եթէ տիեզերական մը աշխատցուի՝ Էլ Ա-զիզէն մինչեւ Հալէպ, ամբողջ տա-րածութեան ելեկտրական պահանջքին գոհացում կրնայ տալ, Էլ Ազիզէն Հա-լէպ ելեկտրական շոգեկառք մը ութ ժամէն պիտի կարենայ տանիլ, պիտի լուսաւորէ Մալաթիայէն Այնթապի, Ուրֆայի եւ Տիգրանակերտի կուսա-կալութիւնները, եւ պիտի կարենայ հայթայթել ճարտարարուեստի հա-մար, հարկ եղած ելեկտրական ուժը։ Կը յուսացուի որ շինուելիք ելեկտրա-կան կեդրոններէն մին ալ այս ջրվէ-ժին վրայ ըլլայ։ Արդէն, Էլ Ա-զիզը, վերջերս, շոգեկառքի կայա-րան ըլլալով, աւելի մեծ կարեւորու-թիւն ստացած է։ Տարած մը առաջ, շոգեկառքը հասաւ Եօլ - Չաթը կայա-րանը։

ԻՆՉՊԷՍ ԲԱՐԵՒԵՆՔ ԻՐԱՐ

oooo

«Միլլիյէթ»ի մէջ Մ. Սալահէտտին կը գրէ.—

Կասկած չկայ որ մեր շատ մը շար-ժումներուն մէջ արեւմտականացած ենք։ Արեւմուտքցիներուն նման կը զուարճանանք, արեւմուտքցիներու նման կը նստինք, կ'ելլենք, արեւ-մուտքցիներու նման կ'ուտենք, կը խմենք, արեւմուտքցիներու նման կը հիւրասիրենք, արեւմուտքցիներու նման կը պարզարուինք։

Միայն... Մե՞ղք որ արեւմուտք-ցիներուն նման չենք բարեւեր իրար։

Նախ, ամէն բանէ առաջ, բարեւե-լու որոշ ձեւ մը չունինք։ Ծանօթի մը հանդիպինք, կամ մտերմօրէն

— Եահո՛, ո՞ւր կորսուած ես, ըսե-լով խօսքի կը սկսինք, եւ կամ, եթէ բարձր անձնաւորութեան մը ներկա-յութեանն ենք, մեր գլխարկը կէս մէ-թրը վեր կ'առնենք մեր գլխէն։

Գլխարկը բռնելու, գլուխը ծռելու, գլխէն հանելու մեր ձեւերը բնաւ չեն նմանիր արեւմուտքցիներու ձեւե-րուն։ Ոմանք գլխարկ հանելով կը բա-րեւեն։ Ուրիշներու համար գլխով բա-րեւ մը բաւական է։ Դեռ լաւ մը չկր-ցանք զանազանել այս բոլորը։ Նոյն իսկ, մինչեւ այսօր բարեւը արտա-յայտող որոշ բառ մը գտած չենք։ Կը գործածենք այն որ մեր լեզուին դի-րին կուգայ.— «Պոնժուռ», «սալահ-լար հայրը օլսուն», «մէրհապա», «կիւնայտըն», «աքշամ մօնչէր», եւ կամ չիփ չիտակ՝ «սալիւ» ըսելով կ'անցնինք։

Իրարու բարեւած ատեն, զիսպպէու-թիւն ըրած ըլլալու համար, փաշական ձեւով՝ թեւերը օդը բարձրացնողներ, ձեռքերնին՝ «Թէքքէ»ի ձեւով՝ կուրծ-քերուն վրայ փակելով՝ «հո՛ւ հո՛ւ...» ով գետին ծռողներ, իրենց հինգ մա-տերը պրկած՝ զինուորական ձեւով բարեւողներ կան։

Երբեմն կը լսենք բարեւ փոխանա-կելու սա ձեւի խօսքեր.

— Պոնժուռ, պէյէֆէնտի...

— Մէրհապա, էֆէնտիմ։

— Սապահ շէրիֆլէր հայր օլսուն, հա'զրէր։

— Էյվահլահ էրէնլէր...

Մէկը արաբերէն կը սկսի, ֆրան-սերէն կը վերջացնէ։ Միւսը ֆրանսե-րէն կը սկսի՝ թուրքերէնի կը յան-գի։

Շատ լաւ, բայց, ո՞ւր է մեր ազգա-յին բարեւը։ Ցարդ բան մը մտածելու էինք այս մասին։ Գոնէ ասկէ վերջի ժամանակը պարապ չանցընենք ու գտ-նենք բառ մը, որ թուրք բարեւը թուրք բառով մը արտայայտէ։

Կայ եւ սա կէտը.— Դեռ չլքեցինք «քանութիլի» ձեւի բարեւը։

— Վաաա՛յ, էֆէնտիմ, խառն՝ մինչեւ գետինները իջնել, հակառակ գլուխը գլխարկ ըլլալուն՝ կուրծքէն «թէմէննահ»ներ ընել։

Վերջապէս բարեւելու խնդրին մէջ չկրցանք մեր «քըվամ»ը գտնել։ Թուրքերէն չենք կրնար բարեւ փոխա-նակել։ Եթէ օտար մը հետաքրքրուի եւ «դուք իրար ի՞նչպէս կը բարեւէք» հարցնէ, կարուկ պատասխան չենք կրնար տալ։

Չենք կրնար ըսել թէ՝ մեր բարեւը «մէրհապա» է. որովհետեւ ամէն մարդ «մէրհապա» չըսեր։ «Պոնժուռ»ը ընդունեցինք, չենք կրնար ըսել։ Ո-րովհետեւ «պոնժուռ», պոնսուար, պոն նիւի»ի նման բառեր մեր ապ-րանքը չեն, այլ՝ ֆրէնկինը։ Եթէ մէջ տեղ նետենք «սալահլար հայր օլսու-ն»ը, ծիծաղելի կ'ըլլանք։ Չէ՞ որ Քարամանցի նպարավաճառներն ալ այդպէս կ'ըսեն։ Առեն մը՝ «կիւնայ-տըն», «թունայտըն»ի նորոյթը կար։ Չկրցաւ արմատանալ. քանի մը ա-միս հիւր մնաց ու ելաւ գնաց։

Ի՞նչ ըսել, ուրեմն։

Ի՞նչ ըսել որ արար աշխարհ հաս-կնայ թէ իրար կը բարեւենք։ Անտր-եան, կէօզրուան, իրիկուան ու գի-շերուան յատուկ զատ զատ բարեւներ ունենալը զանց առնենք։ Առանց կա-պելու տեղի ու ժամանակի, եթէ մէկ հատիկ բառ գտնենք որով օրուան որ եւ է ժամուն իրար բարեւենք, կը բա-ւէ մեզի...

Կը հասկցուի որ այս գնացքով երբ եւ իցէ չիտակ բարեւ մը պիտի չկա-րենանք տալ իրարու։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՁԷՆԿԻ ԼԵՐՑԻՆԵՐՈՒՆ ԺՈՂՈՎԸ

ooooo

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ինչպէս անցեալ չարթու ծանուցուած էր «Յառաջ»ի մէջ, Ալֆորվիլի եւ Փարիզի շրջանի Ձէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան անդրանիկ ընդհ. ժողովը գումարուե-ցաւ կիրակի «Հայ Ակումբ»ին մէջ։

Հրաւէրին անձամբ պատասխանած էին 110-120 հոգի։ Առժամեայ վար-չութեան կողմէ մշակուած ծրագիր-կանոնագիրը յօդուած առ յօդուած քննուելէ յետոյ, վաւերացուեցաւ եւ անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ մայր դի-ւանի եւ Վարչութեան ընտրութեան, գաղտնի քուէարկութեամբ։

Քուէներու ընթերցման պահուն արձանագրութիւն կատարուեցաւ։Այս առթիւ հինգ տարուան համար պատ-ուոյ նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Մես-րոպ Զօրաբաբէլեան, սիրայօժար նը-ւիրելով միանուագ 1600 ֆրանք։ Բո-լոր հայրենակիցները ջերմապէս դը-նահատեցին պատուոյ նախագահը։ Իսկ Պ. Գրիգոր Աէօլէօղեան իր խա-նութը տրամադրեց դիւանի եւ վար-չական բոլոր ժողովներուն։

Առաջին արձանագրութեամբ ստաց-ուած մուտքի եւ նուէրներու գումարը հասաւ 2200 ֆրանքի, որով ընդհա-նուր գումարը 3800 ֆրանքի բարձրա-ցաւ։

Մայր դիւանը կը կազմեն՝ Պ. Պ. Գրիգոր Աէօլէօղեան նախագահ, Փա-նոս Ուստոյլեան քարտուղար, Գրի-գոր Գարամանեան, Խաչատուր Տէր Վարդանեան եւ Ցովսէփ Մուրթաֆեան խորհրդականներ։ Իսկ վարչութեան անդամներն են.— Պ. Պ. Հաճի Կարա-պետ Սողոմոնեան ատենապետ, Կա-րապետ Տոտողեան եւ սո՛յն տողերը ստորագրողը միասնաբար ատենա-դպիր, Միքայէլ Պետրոսեան՝ գան-ձապահ, Սուրէն Փափուչճեան հաշ-ուակալ, Մեսրոպ Զօրաբաբէլեան, Վահան Թորոսեան, Օհան Բաղոսեան եւ Ցակոբ Տիլսիզեան անդամներ։ Նորակազմ վարչութիւնը արդէն իսկ գործի ձեռնարկած է նախապէս վաւե-րացնել տալու համար ծրագիր-կա-նոնագիրը՝ պատկան իշխանութենէն։

Ա. Մկրեան

ԽՄԲՈՒԼ

Դիտակէտներ

oooo

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 յունուար).

— «Հայ ժողովուրդի բոլոր տա-կանքները ցնծութեան մէջ են այս պա-հուս։

Դիակ մը պէտք էր որուն վրայ թա-ռնելու գային գոյնզգոյն ագռաւները՝ կեր հանելու համար իրենց զզուելի կտուցին։

Ղեւոնդ արք. Դուրեանի արիւնլուայ մարմինը առիթ մը եղաւ որ աշխար-հի բոլոր կողմերէն բոլոր թշուառա-կանները երթան հաւաքուին անոր դա-գաղին վրայ, ու իրենց կուրծքը ծե-ծեն, աղիողորմ ճիչեր արձակելով ու մոլխիր ցանելով իրենց գլխուն։

Ինչպէս լալկան կիները՝ որոնք ա-տենին կը վարձուէին դիակներու վրայ լալու համար, հիմա ալ վարձկան ե-ղերամայրերը զաղութէ զաղութ ձայն կուտան իրարու՝ պոռչտալով, ճչա-լով, բայց խնդալով ք թերնուն տակէն։

Չկայ Հայ մը որ չկսկծայ անշուշտ Նիւ Եորքի դէպքին համար։ Բայց այս կսկիծը առաւելապէս անոր համար է որ հայ հոգեւորական մը սպաննուած է եկեղեցւոյ մէջ սրբազան պաշտա-մունքի պահուն։

Եթէ Ամերիկահայոց նախկին առաջ-նորդը մեռած ըլլար իր բնական մա-հովը՝ ոչ մէկը սուգ պիտի բռնէր մարդու մը ետեւէն, որուն բովանդակ կեանքը կաֆերու, սայթաքումներու եւ զայթակղութեանց շարան մը եղաւ, սկսելով իր Պոլսոյ պատրիարքական փոխանորդութենէն երբ փորձեց իր ստեղծագործ թափին մէջ ջլատել հայ երգի քուրմը, զզուելի խաչակրութիւն մը բանալով Կոմիտասի դէմ, անցնե-լով Պուլկարիա՝ ուր այնքան կաֆեր բրաւ եւ զրգռչութիւն, յետոյ Իզմիր՝ ուրկէ իր մորթը ազատելու համար թուրք խուժանին ձեռքը ձգեց հազա-րաւոր Հայեր, անկէ Անգլիա, ուր Գալուստ Կիւլպէնկեանի նման խոհեմ եւ պաղարիւն մարդ մը զայթակղե-ցուց, եւ վերջապէս Ամերիկա՝ որ իր ձախաւերութեանց ու սայթաքումնե-րուն գերագոյն թատրը եղաւ։ Հոն էր որ քանի մը տարի առաջ Տիրայր արք-եպիսկոպոսը արգիլեց Ազգ. Սգատօ-նին իր մասնակցութիւնը բերել, ու յետոյ ընդհանուր զայրոյթին առջեւ շշմած մեղայի եկաւ Սրբոց. ժողո-վին առջեւ իր ամօթալի եղբայրին հա-մար։ Հոն էր որ անցեալ տարուան յունիսին Շիքակոյի արուեստահան-դէսին մէջ ծանօթ խաղքութիւնը սար-քեց՝ նախատելով հայկ. եռագոյնը։ Եւ վերջապէս հոն էր որ ամբողջ վեց ամիս որոմ ու կիրք սրսկեց՝ երկուքի ճեղքելով իր հօտը, ու հայ եկեղեցի-ները քէնի, ատելութեան ու կռուի կրկէս դարձուց, պառակտելով նախ Երեսփ. ժողովը, եւ յետոյ բոլոր հա-մայնքները զատ զատ։

Այսպիսի մարդ մը, կ'ըսենք, դժբ-ախտ թէ արցունք տանէր իր ետեւէն՝ երբ մեռնէր իր բնական մահովը։

Իր մահուան եղերական պարագա-ները էին որ յուզում պատճառեցին գա-ղութէ զաղութ, եւ քանի մը օր սնունդ հայթայթեցին զզայացունց դէպքերու ծարաւ օտար մամուլին, որուն «լրա-ցուցիչ» մանրամասնութիւնները ալ չքաշուեցան փափսալէ դիակներները, հակառակորդ կուսակցութեան մը դէմ լարելու համար հայ գործերու ան-տեղեակ օտար հանրային կարծիքը։

Անշուշտ որ ողբերգութիւն մըն է ինչ որ տեղի ունեցաւ։ Բայց եթէ զար-հուրելի է պատկերը երբ հայ արքե-պիսկոպոս մը դաշունահար կը փռուի գետին, նուազ զարհուրելի չէ այն միւս ողբերգութիւնը որ հայ հոգեւո-րական մը կը մղէ այսպէս նախ խա-մաճիկ դառնալու տականքներու ձեռ-քը՝ հայհոյելու համար հայ ժողո-վուրդի սրբութիւններուն, եւ յետոյ զայն անցընելու համար ճիհատին գը-լուխը՝ ուղղակի կռուելու համար այդ սրբութեանց դէմ, թոյն ու քէն սեր-մանելով ամէն օր եւ եղբօրը դէմ գր-գռելով եղբայրը»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Լիոնի կաթող. քննիչ-պատուիրակէն ստացած ենք հետեւ-եալ յայտարարութիւնները.—

ԼԻՈՆ, 6 փետր.— Լիոնի եւ շրջա-կայից 98 տոկոս գործաւոր հայու-թիւնը մինչեւ ցարդ իր ճակատագրին թողուեր է, դժբախտաբար ոչ ոք չէ զբաղիր իրմով, իսկ ժամանակէ մը ի վեր, մանաւանդ վերջի ամիսնե-րուն գործազուրկներու թիւին յաւե-լումով եւ տիրող թշուառութեան պատճառաւ, ֆրանսահայ գաղութի ամենատխուր մէկ պատկերը կը ներ-կայացնէ ան։ Ամէնէն աւելի այս բազ-մութիւնը ընդունակ է ձուլումի վը-տանգին։ Արդէն շատ բան վրայ տը-ւած է իր հայրենի աւանդութիւննե-րէն, կրօնքէն ու բարքէն։

Լիոնի 9000ի մօտ գաղութը մինչեւ ցարդ չէ ունեցած իր սեփական եկե-ղեցին։ P.L.M.ի ընկերութիւնը մար-դասիրաբար գետին մը տրամադրեր է իրեն, եւ անոր վրայ կառուցեր է՞ տա-ղաւարի նմանող ողորմելի մատուռ մը՝ զոր պարտաւորուած ենք պարպել յառաջիկայ ապրիլին։

Թախանձագին պիտի խնդրէինք Ֆը-րանսայի ազգայնուէր եւ ազնիւ հոգի-ներէ, որպէսզի հաճին նիւթապէս մեզ օգնել, գոնէ մատուռի նման բան մը ունենալու համար։

Կաթող. քննիչ-պատուիրակ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԵՊԻՍԿ. ՓԷՐՏԱՀՃԵԱՆ

** Կաթող. Քննիչ-պատուիրա-կին ծանր աշխատանքներէ վերջ մի-այն հնարաւոր եղաւ ինք անկախ անձ-նաւորութիւններէ բաղկացեալ Լիոնի եւ Շրջակայից Ազգ. Կեդր. Վարչու-թիւնը նշանակովի կազմել եւ զայն հաստատել տալ կառավարութեան։

Լիոնի եւ Շրջ. Հասարակութեան կը մնայ բոլորուիլ անոր շուրջը եւ սա-տար հանդիսանալ իրեն դժուարին ձեռնարկներուն մէջ։

Ի մօտոյ պիտի ձեռնարկուի նաեւ Գաւառական ժողովի ընտրութեան։

Դիւան

ԿԵԱՆՔԸ ՉԱՀԼԷԻ ՄԷՋ

ՉԱՀԼԷ (Յառաջ).— Լիբանանի ամենախաղաղ գաղութն է Զահլէն, հակառակ քանի մը խլէզներու մութ գաւերուն։

Երիտասարդական շարժման գլուխը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի խանդա-վառ մարզիկները, որոնք հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, միշտ փա-րած են իրենց սրբազան եռագոյնին եւ զայն պարզած՝ Միութեան Ակումբին վերեւ։

Անցեալները հոս եկաւ ռամկավար գործիչ մը եւ քանի մը խարդախ խոս-տումներով հրապուրեց քանի մը տը-ղաք։ Ըսաւ թէ անմիջապէս որ ան-դամներու թիւը 30ի բարձրանայ, պիտի դիմէ Բարեգործականի եւ մի-ութեան համար պիտի ապահովէ դե-ղեցիկ եւ ընդարձակ սրահ մը, դրա-դարանով եւ կահ կարասիով, զանա-զան թերթեր բերել պիտի տայ ան։

Անմիջապէս եկեղեցիին մէջ յայտա-րարուեցաւ այս խոստումը եւ մօտ 32 հոգի արձանագրուեցան։ Իրիկունը տեղի ունեցաւ նաեւ թէյասեղան մը ի պատիւ նորընծաներուն։ Ճառեցին սարէն ու ձորէն, Բարեգործականի տարեկան հասոյթէն մինչեւ «Դաշ-նակցութեան ոճիրները»։

Անցան քանի մը շաբաթներ, ժո-ղովները տեղի կ'ունենային խոնաւ եւ ցուրտ տեղ մը։ Ո՞ւր մնացին իրենց խոստացուած այդ փայլուն սրահը, վճռաբանական ժողովները եւն.։

Այս խեղկատակութենէն զգաստա-նալով, քանի մը խելահաս երիտա-սարդներ լքեցին զայն եւ միացան Հ. Մ. Ը. Մ.ի։

Անցաւ ամիս մը, նորէն ոչ մէկ զոր-ծունէութիւն։ Ոչ մէկ թերթ կամ գիրք։ Երկու ամիս յետոյ լսեցինք թէ կը պատրաստուին ներկայացումի։ Ա-միս մը յետոյ խաղը սարքուեցաւ եւ մօտ տասը դերակատարներ խաղացին նոյն իսկ չափ մը հանդիսատեսներու առջեւ, որոնք սակայն կէս ձգեցին։

Մինչ անկէ յետոյ «Համազգային»ը Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնակցութեամբ ներ-կայացուց ուրիշ կատակերգութիւն մը եւ սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր։ Կլորիկ գումար մըն ալ շահ ապա-հովեց «Համազգային»ը, ի մեծ յու-սախաբութիւն հակառակորդներու։

Ինչո՞ւ այս խանդավառութիւնն ու գուրգուրանքը հանդէպ «Համազգա-յին»ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ պաղ վե-րաբերմունքը «Հայաստանեայց» ագեւ-րուն, որոնք ամէն տեղ կը չարախօսեն Դաշնակցութեան դէմ, եւ հակառակ այս բոլոր բարբանջանքներուն, ոչ ոք կ'երթայ իրենց։

Հասկցողին շատ բարեւ։

Սամուէլ Ց. Կարապետեան

Միեւնոյն ատեն նամակ մը ուղղած էր Հանրապետութեան նախագահին, խնդրելով անմիջապէս Գերագոյն Ատեանի վերածել Ծերակոյտը եւ անոր յանձնել Սթավիսքիի գործին քննութիւնը, փոխանակ թոյլ տալու որ քաշքշուի ղանա – ղան դատարաններու մէջ:

Այս կոչերուն դիմաց, ձախակողմեան հոսանքներն ալ հրապարակ հա – նած էին իրենց յատուկ յայտարարութիւնները:

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը հրաւիրէր աշխատաւորները՝ ապարէզ նետուիլ, «պաշտպանելու համար վտանգուած ազատութիւնները: Անոնք որ կ'ուզեն ցոյցեր կատարել, ներշնչուած են փաշական եւ հիթլէրական կարգուսարքէն: Գերմանիոյ մէջ չենք: Մենք կատարեալ արդարութիւն կը պահանջենք դողերուն դէմ. բայց թոյլ չպիտի տանք որ դայթակղութիւնները շահագործուին վարչաձեւին դէմ»:

Ընկերվարական կուսակցութիւնը մատնանշելով փաշական ուժերուն յարձակողականը, կը հրաւիրէր արթուն կենալ եւ հաւատարմօրէն գործադրել բոլոր նշանախօսքերը որ կը տրուին օրը օրին: Եւ կը նշանակէր ժամն ու ժամադրավայրը:

Երիտասարդ արմատականները չեչտելով վտանգին ծանրութիւնը, կը պահանջէին համախմբուիլ եւ պարտադրել պետական օրկաններուն անողորմ վերակազմութիւնը:

Համայնավար կուսակցութիւնը կը հրաւիրէր իր շարքերը՝ առաւելագոյն զօրաշարժը կատարել, ցոյցին յաջողութեանը համար, թէ՛ գործարաններու եւ համախմբման վայրերուն մէջ եւ թէ փաշական կազմակերպութեանց դէմ: Այս առթիւ հրահանգներ ցրուած էին ամէն կողմ, եւ փողոցէ փողոց թռուցիկներ կը բաժնէին, պահանջելով «բանուորա – գիւղացիական իշխանութիւն»:

Ամէն ցոյց եւ թափոր արգիլուած

Ոստիկանութեան վերատեսուչը, հիմնուելով 1790 օգոստոսի, 1791 յուլիսի եւ 1853 յունիս 10ի օրէնքներուն վրայ, եւ նկատելով որ ցոյցերը վտանգած են հանրային ապահովութիւնը, բացարձակապէս կ'արգիլէ ո՛ր եւ է համախմբում Փարիզ քաղաքին եւ Սէնի ամբողջ նահանգին մէջ: Այս հրամանին գործադրութիւնը յանձնուած է քաղաքապետական ոստիկանութեան ընդհ. տնօրէնին, հանրապետական պահակներու հրամանատարութեան եւ Սէնի ոստիկան – զօրքի հրամանատարին եւ անոնց հրամանին տակ դրուած պահակներուն:

Այս հրամանագրին համաձայն, երէկ եւս արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին, որովհետեւ թէ Երեսփ. Ժողովը նիստ հրաւիրուած էր եւ թէ նոր ցոյցեր կը նախատեսուէին:

*** Ոստիկանութիւնը հրամայեց կրպակներէն գրաւել արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի երէկուան տպագրութիւնը:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԸ

ooooo

Ինչպէս գրած ենք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին Զ. շերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, 6 փետրուար:

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է A. շարքէն 15.031 թիւը:

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն փրանք.—

Շարք R	no 84.242
Շարք V	no 60.333
Շարք Z	no 07.504
Շարք G	no 08.489
Շարք A	no 57.234
Շարք X	no 19.966
Շարք C	no 12.543
Շարք R	no 82.454
Շարք K	no 98.414
Շարք Z	no 10.831
Շարք H	no 23.551
Շարք E	no 41.667
Շարք K	no 78.029
Շարք V	no 50.832
Շարք U	no 03.708

Բոլոր շարքերուն մէջ (20 հատ) 93.063 շահած է 500.000 փրանք:

8.642 վերջացող թիւերը շահած են 100.000 փրանք (200 հատ), 4.732 վերջացող թիւերը 50.000 փրանք (200), 028 վերջացող թիւերը 10.000 փրանք (2000), 9 վերջացող թիւերը շահած են 200 փրանք:

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան խումբի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ:

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի կողմէ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

20, Avenue Ville d'Avray. Chaville

ներկայ կ'ըլլան մեր երեք ընկերներէն՝

Բժ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ նաեւ

Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն:

Սէն Լազարէն շոգեկառք առնել ժամը 2.26 եւ 2.56ին: Ընկերներ պիտի սպասեն Շավիլի կայարանը: Փօն տը Սէվրէն ճանրակառք առնել եւ իջնել Շավիլ, փիւիթ սան վէն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 փրանք:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին կիրակի օր

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՍԷՆ ԹԸԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 17ին Շաբաթ երեկոյ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

17 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

Կազմակերպուած նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 146, Ave. des Chartreux

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՆԻՒԹ՝ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

գեղարուեստական խնամուած բաժին: Կը մասնակցին ֆրանսացի եւ հայ ծանօթ գեղարուեստագէտներ:

Առնել հանրակառք թիւ 1, 4, 5, 11, 12, 41, 48, 53:

Տարեկան մեծ պարահանդէս

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ Հ Յ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Քաղաքապետ՝ Docteur Georges Ribot/ի

Նախագահութեամբ՝ ԱԹԱՁՆՈՐԴ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՕՐ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5

Salon Coliséeի մէջ (21 Boul. Dugommier)

Երաժշտութիւն, դասական պարեր, հայերէն եւ ֆրանսերէն երգեր:

Կէս գիշերէն ետքը պարահանդէս: Տոմսերու գիներ՝ 10 եւ 15 ֆր.:

Տոմսերը կը վաճառուին՝ Castelmuro, rue Paradis - Paris Parfums, 10, rue St. Féréol: Գոհարավաճառ «Մասիս»՝ 57a, rue National: Տալաքիւբէեան՝ 8, rue Suffrin: Ճաշարան Պաղչէճեան՝ Rue des Dominicaines:

Հայկական Լսարան Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի ԸՆԿ. ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին տեղի պիտի ունենայ լսարանական հաւաքոյթը 130, rue Boileauի սրահին մէջ:

կը դասախօսէ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ. Նիւթն է՝ «ՀԱՅ ԵՐԳԸ»

Կը խնդրուի երկսեռ հասարակութենէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին նախկին ժողովատեղին (76, rue Mazenod սրճարանին ներքնասրահը) Րիւ Մազէնօի եւ Րիւ Վօլթէրի անկիւնը: Մուտք՝ Րիւ Վօլթէրէն: Օրակարգ՝ շրջաբերական ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼՈՒԱՑՔԻ լաւ խանութ արուարձանի մէջ, շաբաթական առեւտուր 2500, վարձք՝ 2800, յարկաբաժին 2 փիէս, խոքր լուացարան եւ օթօ, բոլորը 3500 ֆրանք: Դիմել՝ Colein. 64, rue Turbigo. Փարիզ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (52)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Բայց, Համիտ, որ վճռած էր իր ճօտտրօղլու ըլլալը փաստել, ամէն կողմ դիմում կատարած, ու, վերջապէս, գունդի հրամանատարներէն հարիւրապետ Էմին պէյի դիմած էր: Էմին պէյ կը հրամայէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ջոկատներուն: Արտահանի դէմ ծրագրուած յարձակման առթիւ կատարուած խորհրդակցութեան մէջ որոշուած էր որ մէկ կողմէ Եադուպ Ճէմիլ պէյ, իսկ միւս կողմէ Էմին պէյ միեւնոյն ատեն յարձակման սկսին:

Էմին պէյ, լսելէ վերջ ճօտտրօղլուի պահանջները, անոր տուած էր 20 հրացան: Ու հիմա Համիտ եւս կը գտնուէր այն ուժերուն միջեւ որոնք Արտահանի վրայ պիտի յարձակէին:

Արդէն բախումները սկսած էին ռուս խաղաղներուն եւ մեր ուժերուն միջեւ: Երբ առաջին փամփուշտները արձակուած էին, ճօտտրօղլու, իր ձին յառաջ քշելով, հրապարակ ելած ու պոռացած էր.

— Ընկերներ, ինծի ճօտտրօղլու Համիտ կ'ըսեն: Ահա պիտի փաստեմ թէ ես ճօտտրօղլու եմ, առիւծ թուրք մըն եմ:

Թէեւ, հարիւրապետ Էմին պէյ իրեն յանձնարարած էր հանդարտ ըլլալ, ողջամտութիւն չընել, ու ազատ համարձակ թշնամիին վրայ չյարձակիլ, բայց, Համիտ իր ձին անմիջապէս քշած էր Ռուսերուն վրայ:

Խաղաղները, տեսնելով հանդերձ որ հեծեալ մը քառասմբակ իրենց վրայ կը յառաջանայ, արժէք չտալով, կրակը դադրեցուցած էին: ճօտտրօղլու Համիտ, այդ միջոցին, իր սուրը քաշած, մօտեցած էր խաղաղներուն, անոնցմէ մին սուրի հարուածով սպաննած, ու կրկին իր ընկերներուն միացած էր: Ու ձեռքը բռնած էր իր սպաննած խաղաղին գլուխը: ճօտտրօղլուի այս քաջութիւնը այնքան բոլշևական էր եղած որ, խաղաղները, զարմացած, սկսած էին ետեւէն կրակել: Թէ մեր եւ թէ Ռուսերուն կողմը, ամէն մարդ ապշած մնացած էր:

Համիտ, երբ վերստին միացած էր իր ընկերներուն, ըսած էր.—

Ահա ես փաստեցի թէ ճօտտրօղլու եմ: Թող ապարէզ գայ, եթէ երկրորդ մը կայ:

Ոչ թէ մէկ մարդու, այլ ամբողջ գունդին հոգեկան ուժ ներշնչած էր անոր այս ընթացքը, եւ ամէն ոք, բոլշևապէս, սկսած էր յարձակիլ Ռուսերուն վրայ:

Ու անոնց առջեւ, կրկին ճօտտրօղլուն կը գտնուէր եւ միշտ կը կրկնէր.

— Ինծի ճօտտրօղլու կ'ըսեն. ինծի դէմ ելլող մը կա՞յ:

Ու մինչ իր ապաղակը մինչեւ երկինք կը բարձրանար, ան, իր սուրը աջ ու ձախ շարժելով, դէպի խաղաղները կը յառաջանար:

Իսկ Էմին պէյն ու իր հրամանին տակ գտնուողները կը հետեւէին Համիտի:

Ընդհարումը շատ բուռն եղած էր: 1915 տարուան դեկտ. 16ն էր: Մեր յարձակումը սկսած էր առտուն, եւ, քանի մը ժամ շարունակելէ վերջ, Ռուսերը քաղաքը պարպած ու նահանջած ըլլալով, մեր չէթէները Արտահանը գրաւած էին: Ընդհարման միջոցին մեր տուած զոհերուն թիւը 30 էր: Անոնց միջեւ կը գտնուէին նաեւ ճօտտրօղլու Համիտն ու հրամանատար հարիւրապետ Էմին պէյ: Իսկ Եադուպ Ճէմիլ պէյի հետ եկող ուժերու զոհերուն միջեւ կը գտնուէին հազարապետ Ասըմ պէյն ու Էթէմ Էֆէնտին: Յարձակման առաջին զոհն էր եղած ճօտտրօղլուն, որ յարգած էր իր այն խօստումը թէ «հայրենիքին սիրոյն պիտի զոհուիմ», եւ, միանգամայն, փաստած էր թէ ինք ճօտտրօղլու մըն է:

Եադուպ Ճէմիլ պէյի գունդէն Ասըմ պէյի նահատակութիւնը շատ խոր ազդեցութիւն մը գործած էր ընկերներուն վրայ: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Պոլիս՝ խորհրդարանին ուղարկած իր հեռագրին մէջ «Արտահանը գրաւեցինք, բայց Ասըմը կորսնցուցինք» ըսելով, թէ շնորհաւորած էր խորհրդարանը եւ թէ ցաւակցութիւն յայտնած էր անոր: Արտահանի գրաւումը իբրեւ մեծ դէպք մը ցոյց տրուած ըլլալով, Պէհաէտտին Շաքիր պէյի հեռագիրը այդ առթիւ ուղարկուած միակ հեռագիրը չէր:

Բայց, այս յաղթանակի ապահովումը աւելի դիւրին էր, քան Արտահանի պաշտպանութիւնը:

Քաղաք մտնող մեր զինուորներուն համար, դժուարութեան մեծագոյնը ցուրտն էր: Չէթէները ոչ միայն թշնամիին, այլ՝ բուն իսկ այս ցուրտին դիմադրելու ստիպուած էին: Անկէ զատ, Ռուսերը, քաղաքը պարպելէ առաջ, ռազմանիւթի մթերանոցները օդը հանած էին: Հիմա անընդհատ կ'այրէին այդ մթերանոցները ու անկարելի կը դառնար քաղաքին մէջ մնալ: Ամէն բոպէ ծանր հրետանիի ռումբեր ու փամփուշտներ կը պայթէին, ինչ որ քաղաքին համար տեւական վտանգ մըն էր: Ռումբերը, որոնք երբեմն կարճ, իսկ երբեմն երկայն ընդհատումներով կը պայթէին, քաղաքը կը սարսէին իր հիմերէն:

Բայց, ինչպէս գրեցինք արդէն, Արտահանը գրաւող մեր ջոկատներուն մեծագոյն թշնամին այն դարհուրելի ցուրտն էր որ կ'իշխէր այդ միջոցին: Անկարելի էր, նոյնիսկ, առ ի ապա – հովութիւն, քաղաքին սահմաններուն վրայ պահակներ դնել: Որովհետեւ, գիշերը նշանակուած պահակը առտուն սառած կ'ըլլար: Ոչ չէթէներու զին – ուորները եւ ոչ ալ Շթանկէի գունդին պատկանող զինուորները վարժ էին այդքան ցուրտի: Ու գործը գործէ անցնելէ վերջ միայն հասկցած էին թէ մուշտակ հայթայթուած չըլլալը մեծ թերութիւն մըն էր: Թէեւ կարգ մը միջոցներու դիմուած էր՝ այդ թերին լրացնելու համար, եւ, պահակ սպասող զինուորները իրենց պահակավայրերը ղրկուած էին՝ Արտահանի հարուստներուն մետաքսեայ վերմակները փաթթած, ատկէ ետք որ եւ է արդիւնք ձեռք ձգուած չէր: Որովհետեւ, պահակները յաջորդ առտու դարձեալ սառած գտած ու թաղած էին:

Թէ այս ու ասոր նման պայմաններ եւ թէ այն իրողութիւնը թէ Արտահանը գրաւող ուժերը զօրացնելու կոչուած զինուորները ղրկուած չէին, Պէհաէտտին Շաքիր եւ Եադուպ Ճէմիլ պէյերը եւ հազարապետ Շթանկէ պէյը դժուարին կացութեան մը մատնած էին: Եթէ Ռուսերը կրկին քաղաք մտնէին, ոչ ոք լուր պիտի ունենար եւ Արտահան գտնուող բոլոր ուժերը գերի պիտի իյնային:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

9 Février 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2417

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՏԱԼԱՏԻԷ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՐԻՒՆ ՉԹԱՓԻ

ԴԷՊԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԴՈՒՄԵՐԿԻ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾԷ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ՈՐՈՇՈՒՄ

Երէկուան « Յառաջ »ը տպուած եւ հրապարակ հանուած էր արդէն, երբ թերթերը մասնաւոր տպագրութիւններով հաղորդեցին Տալատիէի դահլիճին հրաժարումը :

Երեքշաբթի գիշերուան արիւնալի դէպքերէն յետոյ, որ Փարիզի կոմունային օրերը կը յիշեցնէին, խախտած էր դահլիճին դիրքը : Առտուն կառավարութիւնը նոր կոչ մը կ'ուղղէր ժողովուրդին եւ ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը մասնաւոր հրամանագրով մը կ'արգիլէր բոլոր համախմբումները : Եւ սակայն, Պ. Տալատիէ ինքն ալ չէր հաւատար այս տնօրինութեանց արդիւնքին : Արդէն բուռն ցոյցեր կատարուած էին ներքին նախարարին դէմ : Ընդդիմադիր երեսփոխանները ժողով գումարելով, կարգ մը ծանրակշիռ որոշումներ տուած էին : Կը սպառնային նոյնիսկ չմասնակցիլ երեսփ. ժողովի նիստերուն : Սէնի եւ Փարիզի երեսփոխանները, ծերակուտականները եւ քաղաքապետական խորհուրդի անդամները, աւելի քան 60 հոգի, մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած էին հանրապետութեան նախագահին, պահանջելով դահլիճին անմիջական հրաժարումը : Քիչ յետոյ անոնք հրապարակային կոչ մը ուղղեցին Փարիզի ժողովուրդին, յայտարարելով թէ հանրապետութեան նախագահին ներկայացած եւ իրենց յուզումն ու զայրոյթը յայտնած են փետրուար 6ի դէպքերուն առթիւ : Պատգամաւորները խոնարհաբար յիշեցուցած են նախագահին թէ՝ հանրապետական հիմնարկութեանց փրկութիւնն իսկ անհրաժեշտ կը դարձնէ Տալատիէի դահլիճին հրաժարումը, թէ անհրաժեշտ է անմիջապէս կազմել ազգային փրկութեան կառավարութիւն մը, հիմնուած՝ ոչ թէ մէկ կուսակցութեան, այլ ազգին վրայ : «Այդ կառավարութեան առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պատժել յանցաւորները եւ դարմանել գործուած անարդարութիւնները » :

Մինչ այս մինչ այն, Պ. Տալատիէ իր կարգին հանրապետութեան նախագահին ներկայացաւ ժամը 1.30ին : Վերադառնալով ժամը 2.10ին, հետեւեալ յայտարարութիւնն ուղղեց մամուլին.

— Կառավարութիւնը, իբրեւ պատասխանատու բարեկարգութեան, կը մերժէ դայն ապահովել բացառիկ միջոցներով, որոնք կրնան յանգիլ արիւնալի զարգումի մը եւ նոր արիւնահեղութեան : Ան չուզեր զինուորները գործածել ցուցարարներուն դէմ : Հետեւաբար դահլիճին հրաժարականը ներկայացուցի հանրապետութեան նախագահին » :

Ժամը 4ին դահլիճին անդամները մասնաւոր ժողով մը գումարեցին խորհրդակցելու համար, բայց որ եւ է զեկոյց չհրատարակեցին այդ մասին :

Հանրապետութեան նախագահը ինք, զգալով կացութեան ծանրութիւնը, սկսած էր խորհրդակցութիւններ կատարել ծերակոյտի եւ երեսփ. ժողովի նախագահներուն հետ : Սկիզբէն իսկ իր թեկնածուն էր Պ. Դումէրկ, նախկին նախագահ, որուն անգամ մը դիմեց, Շոթանի դահլիճին հրաժարումէն յետոյ, բայց ժխտական պատասխան ստացաւ : Այս անգամ ամէն բան աչք առնելով, նախագահը ուղղակի հեռախօսով հաղորդակցութեան մտաւ Պ. Դումէրկի հետ, որ կը գտնուի Թուլուզի կողմերը : Նախկին նախագահը նորէն մերժեց, բայց Պ. Լըպրէօն թախանձագին խնդրեց երկար խօսակցութեամբ մը, շեշտելով թէ հայրենիքը վտանգի մէջ է : Այս անգամ Պ. Դումէրկ տեղի տուաւ, երկու պայմաններ դնելով.—

1. Ապահովել երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտին վարիչ դէմքերուն եւ մասնաւորապէս վերջին հինգ տարիներու վարչապետներուն անվերապահ աջակցութիւնը :

2. ԻՐԵՆ ՑԱՆՁՆԵԼ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՄԸ, ՈՐՈՎ ԿԱՐԵՆԱՅ Ի ՀԱՐԿԻՆ ԼՈՒԾԵԼ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ, ԵՒ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼ, ԵԹԷ ԱՆԵԼԻ ՄԸ ՀԱՆԴԻՊԻ :

Հանրապետութեան նախագահը խոստացաւ կարելին ընել, այս երկու պայմանները յարգելու համար : Տէր եւ տիկին Դումէրկ անմիջապէս շոգեկառք նստելով Փարիզ եկան եւ ուղղակի գացին Էլիզէի պալատը : Մինչեւ նոր վարչապետին ժամանումը, երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին նախագահները բոլորն խորհրդակցին կուսակցապետներուն հետ, եւ գործակցութեան խոստում ստացան : Նոր դահլիճին մաս պիտի կազմեն Պ. Պ. Էռիօ եւ Թառտիէօ — երկու մահացու թշնամիներ — Պ. Շոթան, Լավալ, Ֆլանտէն կամ Քայեօ : Մէկ խօսքով, բոլոր հոսանքներէն ներկայացուցիչ պիտի գտնուի, բացի ընկերվարականներէն եւ համայնավարներէն (Ցանկը կազմուած է արդէն) :

Այս խորհրդակցութեանց միջոցին, յուզիչ տեսարան մը պարզուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ նախագահը կը փորձէր հաշտեցնել Էռիօն եւ Թառտիէօն : Թառտիէօ խօսքը ուղղելով իր ոսոխին, բսաւ.

— Միեւնոյն սեղանին շուրջը իբրեւ պաշտօնակիցներ նստելէ առաջ, կ'ուզեմ վերջին անգամ ձեզի յայտնել թէ ինչ կը մտածեմ ձեր մասին : (Եւ խնդալով արտասանեց բառ մը որ գրի չառնուիր) :

— Ես ալ ճիշդ միեւնոյն բանը պիտի ըսէի ձեզի համար, պատասխանեց Էռիօ կատակելով :

Եւ երկու թշնամիները իրարու ձեռք սեղմեցին :

Ընդհանուր գործադուլ՝ երկուշաբթի օր

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը բացառիկ ժողովի հրաւիրելով բոլոր արհեստակցական խմբակցութիւնները, որոշեց 24 ժամուան համար ընդհ. գործադուլ հռչակել երկուշաբթի օր, 12 փետրուար, ինչպէս եւ ցոյցեր սարքել Փարիզի եւ գաւառի մէջ : Այս ցոյցերը պիտի կատարուին իբրեւ բողոք «ֆաշականութեան վտանգին դէմ եւ պաշտպանելու համար հանրապետական ազատութիւնները » :

«Թե՛րթ, թերթ» — «Չկա՜յ, չմնա՜ց»

Տանապատկուած է թերթերու սպառումը, վերջին դէպքերէն ի վեր : Բազմութիւններ պոչ բռնած կը սպասեն կրպակներու եւ գրավաճառներու առջեւ : Շատ մը թերթեր վայրկեանապէս կը սպառին, եւ լրագրավաճառ կիներն ու աղջիկները անդադար կը կրկնեն,— Չկա՜յ, չմնա՜ց : Շատ մը երկրորդական թերթեր ալ առիթէն կ'օգտուին... բաժնեգին հաւաքելու համար :

Ո՛ւր էր որ հայերէն թերթերն ալ այնպէս սպառէին ինչպէս Փարիզի յետին «քէօշկ»ին մէջ...

ԱՊԱԿԻՆԵՐ ՋԱՐԴ ՈՒ ՓՇՈՒՐ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ ԱՒԱՐԻ ՏՐՈՒԱԾ

Թէեւ համախմբումները արգիլուած էին եւ ամբողջ ոստիկանութիւնը, հանրապետական պահակներն ու օժանդակ ուժեր շարժման մէջ դրուած էին, բռնելով մայրաքաղաքին գլխաւոր կէտերը, նորէն խռովութիւններ ծագեցան չորեքշաբթի գիշեր :

Թերթերը կը գրեն թէ այս անկարգութիւնները սարքուած էին համայնավարներու եւ « ափաշ »ներու կողմէ, որոնք աւարի տուին բազմաթիւ խանութներ, խորտակելով ապակեփեղկերը եւ պաշարելով բանուկ փողոցներ : Անբռնումներն ու աւարառութիւնները տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր, եւ այս առթիւ ալ բազմաթիւ ոստիկաններ եւ քաղաքացիներ վիրաւորուեցան : Հիւանդանոցները տափազանց խճողուած են եւ դեղերը անբաւական կուգան : Երեքշաբթի օրուան վիրաւորներէն բաւական մարդիկ մեռած են արդէն : Այս անգամ ալ ատրճանակներ գործածուեցան երկու կողմէն : (Երեքշաբթի գիշեր 300 գնդակ պարպուած էր միայն Քոնքորտի հրապարակին վրայ) : Աւելորդ է յիշեցնել թէ մասնաւոր պաշտպանութեան տակ առնուած էր նախագահական պալատը : Քոնքորտի կամուրջին եւ շրջակայ փողոցներուն մէջ դիրք բռնած էին հանրապետական պահակները, հրացաններով եւ սուիններով : Ուրիշ հարիւրաւոր պահակներ եւ գաղթային զինուորներ կը զօրացնէին պաշտպանութեան շղթան : Գիշերուան ժամը 8 — 1 հարիւրաւոր վիրաւորներ կը փոխադրուէին հիւանդանոցները կամ հիւանդանոցի վերածուած սրճարանները : Փալէ Ռուայեալէն մինչեւ Քոնքորտի հրապարակը եւ դէպի Ռիվոլի փողոցը լապտերներ խորտակուած եւ լոյսերը խափանուած էին, մինչ բաց մնացած կտուցները կազ կ'արձակէին :խորտակուեցան նաեւ Լէ Թռուա Քարթիէ եւ Փրէնթան վաճառատուններուն ապակիները : Շան զ'Էլիզէի վրայ եւ ուրիշ փողոցներու մէջ նստարանները հանելով կը նետուէին աջ ու ձախ, որպէսզի երթեւեկը խափանուի եւ ձիաւոր պահակները չկարենան յառաջանալ : Մեծ պողոտաները ամայի կղզիներու վերածուած էին եւ ո եւ է անցորդ վտանգի տակ էր :

Հինգ ժամ անընդհատ կռուելէ յետոյ Օփերայի, Մատլէնի եւ Ռիվոլիի կողմերը, կարմիր ցուցարարները ուղղուեցան դէպի Սէն Լազարի կայարանը, աւեր ցանելով ճամբուն վրայ : Զուարճալի տեսարաններ ալ պակաս չէին : Կին մը խածաւ ոստիկանի մը ձեռքը, իսկ աղջիկ մը աջ ձախ համբոյր կը բաշխէր ոստիկաններուն, սպաներու խոժոռ նայուածքին տակ :

Առաջին ծանր ընդհարումը պատահեցաւ Շան զ'Էլիզէի վրայ, երբ ամբոխը կը փորձէր մօտենալ նախագահական պալատին եւ խորտակել պարտէզին երկաթեայ ձողերը : Մեծ դժուարութեամբ կարելի եղաւ դէպի Էթուալի հրապարակը քշել ցուցարարները, որոնք երկու հանրակառքերու ճամբորդները վար առնելով, կրակի տուին կառքերը : Միեւնոյն ատեն կրակի կը տրուէին լրագրավաճառներու կրպակները եւ կը խորտակուէին վաճառատուններու ապակեփեղկերը, հակառակ երկաթեայ ցանցերուն :

Ծանր խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Պուլվառ Հօսմանի վրայ, ուր լամբարներ խորտակուեցան — մէկը իր սիւնը վառեց կազի կտուցէն — եւ կրպակներ կրակի տրուելով սալայատակին վրայ նետուեցան : Բարեբախտաբար հրշէջներն ալ շարժման մէջ դրուած էին, այլապէս անխուսափելի էր մեծ հրդեհ մը : Թրոնշէ փողոցին աջ կողմը, դէպի Մատլէն, բոլոր ապակեփեղկերը ջարդուփշուր եղան : Միեւնոյն ատեն լոյսերն ալ մարած էին : Սէն Լազարի կայարանին ցուցարարներէն խումբ մը խուժելով համանուն փողոցը, խարոյկներ վառեցին, կրակի տալով ինչ որ կ'անցնէր իրենց ձեռքը : Նոյնիսկ սկսեր էին հանել սալայատակին քարերը եւ պարաններ անցուցած էին փողոցէ փողոց, որպէսզի ոստիկանները չկարենան անցնիլ : Երբ այս վերջինները հասան, դիմաւորուեցան քարերով եւ զանազան իրերով : Ոստիկանները յաջողեցան ցրուել ամբոխը, բիրերով եւ խարազաններով :

Ծանրապէս աւերուած է Թիւիլըրիի պատմական պարտէզը, իր յիշատակարաններով :

Թերթերը կ'ըսեն թէ Ռիվոլի փողոցին մէջ, ցուցարարներէն ոմանք 100 — 1000 փրանք կը պահանջէին ինքնաշարժներէն, ճամբայ բանալու համար :

Ծանր խռովութիւններ տեղի ունեցան նաեւ Քլիշիի եւ Սէն Միշէլի կողմերը եւ ուրիշ բազմաթիւ ծանօթ վայրերու մէջ :

Երեսփոխաններ ծեծուեցան փողոցներուն մէջ

Երէկ գրած էինք թէ նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ յարձակման ենթարկուած է փողոցին մէջ, երեսփ. ժողովէն վերադարձին :

Միեւնոյն գիշերը (երեքշաբթի, երկու երեսփոխաններ, Պ. Պ. Ալպէռ Պայ եւ Ռընէ Ֆէյզա կէս գիշերին տուն վերադարձած ատեն, շրջուն պահակներու կողմէ ծեծուեցան խարազանով : Երեսփոխաններէն մէկը հարկադրուեցաւ հիւանդանոց մտնել :

Չորեքշաբթի առտու ահագին բազմութիւն հաւաքուած էր Քոնքորտի հրապարակը, ոչ այնքան ցոյց ընելու որքան առջի գիշերուան աւերածութիւնը դիտելու համար : (Բազմաթիւ յիշատակարաններ ալ վնասուած են գնդակներէն) : Յանկարծ տեսնուեցաւ որ մարդ մը կը փախչի, հետապնդուելով բազմաթիւ ցուցարարներու կողմէ : Հալածականը յաջողեցաւ հանրակառքի մը մէջ նետուիլ, բայց հետապնդողները չարունակեցին հալածել : Մատլէնի հրապարակին վրայ բանուորներ փակեցին հանրակառքին ճամբան : Հետապնդողները մարդը վար առին, ծեծեցին, հագուստները հանեցին եւ կը շարունակէին խոշտանգել, երբ ոստիկանները հասան եւ չէնքի մը բակը փոխադրեցին հալածականը : Հասկցուեցաւ որ ծերակուտական մըն է, արմատական ընկերվարական : Իբրեւ թէ ըսեր է որ ոստիկանները իրաւունք ունէին կրակ ընելու :

⁂ Երկուշաբթի օրուան ցոյցերու ընթացքին, հանրապետական պահակ մը սուրը քաշելով, կտրեց Հրեղէն Խաչի ռազմիկներուն դրօշակը : Ռազմիկները կատղելով, պահակը վար առին ձիէն, տափակը հանեցին եւ անխնայ տփեցին յետոյքէն, յետոյ ծունկի բերին դրօշին առջեւ, որպէսզի ներողութիւն խնդրէ :

Նախկին Պատերազմիկները կը պահանջեն լուծել Երեսփ. Ժողովը

«ՅԱՋՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ԿՐՆԱՆ ՌՈՒՄԲՈՎ ՓՈՂՈՑ ԻՋՆԵԼ»

Առջի օր նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով հանրապետութեան նախագահին, անոր յանձնեց բանաձեւ մը զոր քուէարկած են միաձայնութեամբ : Ահա գլխաւոր մասերը.—

« Նախկին ռազմիկները եւ պատերազմի զոհերը խորապէս յուզուած են այն ցաւալի դէպքերէն որոնց ականատեսներն ու զոհերն եղան : Նախկին ռազմիկները, մեծ մասով վիրաւորուած կամ յօշոտուած, գացեր էին խաղաղօրէն եւ « Մարսէյեզ » երգելով բողոքելու ամէն օր երեւան հանուած ամօթալի գայթակղութեանց դէմ, ջերմապէս փափաք յայտնելու որ դադրի այս ախտաւոր վիճակը, ամէն բան լուսաբանուի եւ իրականանայ այնքան սպասուած իղձը, — «լուծում երեսփ. ժողովի» : Առանց որ եւ է պատճառի, անոնք Օփերայի, Մատլէնի, Քոնքորտի հրապարակներուն վրայ շրջապատուեցան, վիրաւորուեցան, եւ մղուեցան, կրակի բռնուեցան, ծեծուեցան, նոյնիսկ սպաննուեցան շրջուն պահակներուն կողմէ, եւ այս՝ ներքին գործերու նախարարին եւ ոստիկանութեան վերատեսուչին հրամանով : Անոնց զայրոյթը մեծ է անոր համար որ, գացեր էին խաղաղօրէն, առանց զէնքի, Բայց այս գրգռութեան առջեւ, վաղը փողոց պիտի իջնեն ձեռնառումբերով եւ պատերազմի հին յիշատակներով. այդ օրը մենք այլեւս չպիտի կրնանք զսպել զանոնք : Կը խնդրենք ձեզմէ, պարոն նախագահ, այս ցաւալի դէպքերուն կրկնութիւնը արգիլելու համար, ծերակոյտէն պահանջել երեսփ. ժողովին լուծումը, կազմել հզօր եւ անաչառ կառավարութիւն մը՝ պարկեշտ եւ ուղղամիտ անձերէ, որպէսզի փրկուին Ֆրանսայի պատիւը եւ հմայքը եւ չթափի 1914 — 1918ի պատերազմի մեր զէնքի ընկերներուն արիւնը » :

Գաւառներու մէջ ալ ցոյցեր եղան

Գաւառական շատ մը քաղաքներ ալ ցոյցեր կազմակերպած էին միեւնոյն գիշերը : Լիոնի մէջ 600 արքայական երիտասարդներ փորձեցին թափոր կազմել, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց : Քիչ յետոյ ձախակողմեան երիտասարդները ցոյց մը սարքեցին եւ սկսան քալել արքայականներուն վրայ, բայց հեծեալ պահակները թոյլ չտուին :

Նոյն ձեւով հակամարտ ցոյցեր տեղի ունեցան Մարսէյլի, Ռուանի, Լիլի, Նիսի եւ ուրիշ վայրերու մէջ : Ցոյցերը շարունակուեցան յաջորդ գիշերը, ծանր համեմատութիւններ առնելով մասնաւորապէս Լիոնի մէջ :

Ուրիշ կարեւոր լուրեր

Տեղի անձկութեան պատճառաւ, մաղելով կուտանք միւս կարեւոր լուրերը.— Ներքին նախարարութեան հրամանով, դրօշակները կէս պարզուեցան չորեքշաբթի օր եւ նպաստընկալ թատրոնները փակուեցան, իբրեւ սուգի նշան :

⁂ « Իւմանիթէ » բացառիկ թիւ մը հանեց չորեքշաբթի գիշեր, պահանջելով անմիջապէս ձերբակալել եւ բանտարկել Պ. Քիափը, Տալատիէն եւ անոր ներքին գործերու նախարարը՝ Ֆրօ, ինչպէս եւ բանուորադիւղացիական իշխանութիւն հաստատել : Ազգ. թերթերն ալ կը պահանջեն վերահաստատել Քիափը՝ իբրեւ ոստիկանութեան վերատեսուչ, ինչպէս և Սէնի նահանգապետը և գերագոյն ատեանի յանձնել Տալատիէն եւ ընկերները, իբրեւ մարդասպան : Ազգայնական երեսփոխանները հարցապնդում ուղղած են եւ կը պահանջեն դատի յանձնել մասնաւորապէս ներքին գործերու « արիւնաթաթաւ նախարարը », Պ. Ֆրօ, որ միեւնոյն ատեն փաստաբան է :

Չորեքշաբթի օր բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ դատական պալատին մէջ : «Մարդասպան, մարդասպա՛ն» կը պոռային նախարարին դէմ եւ կը պահանջէին կաճառէն վտարել զայն : Ցուցարարները ձեռք անցընելով անոր պաշտօնական համազգեստը, կրակի տուին : Յետոյ մատիտով գրեցին պատին վրայ. « Աստ հանգչի Պ. Ֆրօյի պատիւը » :

⁂ Սակարանին մէջ ալ բուռն ցոյցեր կատարուեցան : Ոստիկանները հրմշտկուեցան եւ անարգուեցան, եւ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ, երբ լուր առին թէ դահլիճը հրաժարած է :

⁂ Ոստիկանութեան վերատեսուչը յատուկ պաշտօնեաներ ղրկելով զինավաճառներուն, յանձնարարեց զէնք չծախել ո եւ է մէկուն : Այս առթիւ հրամանագիր մըն ալ հրատարակուեցաւ, որ փետրուար 7էն սկսեալ մինչեւ նոր տնօրինութիւն կ'արգիլէ զէնքերու եւ ռազմանիւթերու վաճառումը :

⁂ Առջի օր պաշտօնական ցուցակ մը 9 մեռեալ եւ 592 վիրաւոր կը հաշուէր. բայց թերթերը, (նոյնիսկ կիսապաշտօնական « Թան »ը) իրականութենէն շատ վար կը գտնեն այս թիւերը եւ առաջին օրուան մեռեալներուն թիւը կը հաշուեն մինչեւ 50 (որ երթալով կ'աւելնայ), իսկ վիրաւորները 900էն մինչեւ 1500 :

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԼ՝ ՉԻ ՆՇԱՆԱԿԵՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼ

Երէկ ստացանք « Հայրենիք »ի յունուար 24, 25, 26 եւ 27 թիւերը, որոնցմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

« Նիւ Եորք Թայմզ » յունուար 24ի թիւին մէջ կը կարդանք, թէ Կրէնտ Ճիւրին երեքշաբթի օր իւրացնելով դատախազի ամբաստանութիւնները՝ առաջին կարգի մարդասպանութեամբ ամբաստանած է Դուրեանի սպանութեան առիթով ձերբակալեալ 10 անձերէն 7ը, Մաթէոս Լէյլէկեան, Մարթին Մոզեան, Նշան Սարգիսեան, Հէրի Սարաֆեան, Միհրան Զատիկեան, Ճան Միրիճանեան եւ Ճուան Կոնցալէզ Զալիկեան : « Թայմզ » չի յիշեր Ոսկան Երկանեանի անունը :

Նիկոլ Օտապաշեան եւ Օհաննէս Անդրէասեան ազատ արձակուած են :Նոյն թերթին համաձայն՝ ամբաստանեալները յունուար 25ին պիտի կրկին տարուէին մարդասպանութեան ատեանին՝ լսելու իրենց մասին դրուած այս որոշումը, որմէ յետոյ անոնք պիտի ներկայանան դատաւոր Քէնիկի, իրենց անմեղութեան համար դիմում կատարելու :

Այս առիթով անգամ մը եւս մեր ընթերցողներու ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք երկու օր առաջ « Հայրենիք »ի մէջ լոյս տեսած փաստաբանի մը բացատրութեանց վրայ որ եղածը կը նկատէ ամբաստանութիւն, բայց ոչ դատապարտութիւն :

Կրէնտ Ճիւրին միայն կ'իւրացնէ դատախազի ամբաստանութիւնները, որոնք կրնան ոչ մէկ հիմնական փաստ ունենալ : Ան միայն կ'ամբաստանէ : Անոր տուած վճիռը դատապարտութիւն չէ : Դատապարտութիւնը կրնայ տեղի ունե-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՉԵ՞Ն ՀԱՍԿՆԱՐ ԹԷ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ՀԱՍԿՆԱԼ

«... Երբ մեր հակառակորդները համոզուած ըլլային, որ գաղթահայ կեանքին մէջ մեր միակ ձգտումը եղած է ունենալ համազգային կազմակերպութիւն մը, նուիրուած գերազանցապէս գաղթահայ զանգուածի կրթական, տնտեսական եւ տեղաւորման խնդիրներու բանաւոր լուծման կենսական աշխատանքին. երբ անոնք համոզուած ըլլային որ այս ուղղութեամբ մեր թափած ճիգերուն մէջ, մենք բացարձակօրէն մէկ կողմ ենք թողած մեր յեղափոխական գործելակերպը, կասկածէ դուրս է որ անոնց (հակառակորդ) լրբութիւնն ու խուժանավարութիւնը չպիտի հասնէր այս այլանդակ չափերուն»:

— «Երբ մենք գիտակցէինք որ այս միջավայրին (գաղթահայ) մէջ, մեր ճիգերն ու ջանքերը միանգամայն անհամապատասխան են մեր կուսակցական ըմբռնումներուն եւ ձգտումներուն, եւ երբ մենք համոզուէինք թէ այս ուղղութեամբ մեր սպառած ուժերը կ'ազդեն մեր կուսակցական կազմին վրայ եւ հետեւաբար թողլով անհարազատ միջավայրը, ամփոփուէինք մեր կուսակցական միջավայրին մէջ, նուիրուելով մեր աշխատանքներուն, ոչ միայն մեզի պիտի խնայուէին շատ շատ չարիքներ, այլ եւ մեր թշուառական հակառակորդները չպիտի փորձէին այսքան համարձակօրէն շահագործել մեր համբերութիւնը, անպատիժ խաղալով մեր բոլոր նուիրականութիւններու հետ...

Լսեցէք համբերութեամբ եւ պաղարիւն նաեւ հետեւեալը.

— «Ցանցաւոր են ներկայ կացութեան մէջ մեր բոլոր ղեկավարներն ու մտաւորականները, որոնք բռնի ուժին տեղ մեզի կը պարտադրեն համակերպումի եւ համբերատարութեան քաղաքականութիւն, մոռնալով այն ճշմարտութիւնը թէ մեր կեանքին մէջ ու մեր հակառակորդներու նման անուղղելի տարրերուն համար միակ բանաւոր, միակ օգտակար եւ հրաշագործ միջոցը բռնի ուժն է, յեղափոխական ծանր հարուածը»...

Դեռ որքան կարելի է երկարել շարանը նմանօրինակ արտայայտութիւններուն, զորս կը բանաձեւեն մեր ընկերները:

Սպառնալիքի խօսքեր չեն ասոնք ուղղուած մեր իրապէս թշուառ հակառակորդներուն, որովհետեւ ինկած եւ անկեղծ Դաշնակցականը հաճոյք չզգար հայ հակառակորդը առնել իր սպառնական մտքի ցանցին մէջ: Անոր համար այսօր աւելի քան երբեք գուրգուրանքի առարկայ է Հայութեան «համբանք»ը, ըլլան անոնք ռամկավար թէ համայնավար, բաւական է որ վերջիններուն համար ալ նոյնքան գնահատելի ըլլայ այդ «համբանք»ը:

Ատելութեան եւ բռնի ուժի բնազդն ալ չէ ձեւակերպողը նմանօրինակ արտայայտութիւններուն, հակառակ շատ մը խառնակիչներու պնդումներուն: Դաշնակցականը չմերժելով բռնի ուժի անհրաժեշտութիւնը յեղափոխական գործունէութեան ընթացքին, կ'ընդունի սակայն որպէս հարկադրանք, աւելի արդար եւ նուիրական դատերու պաշտպանութեան պայքարին մէջ: Ուրիշ խօսքով դատապարտելով եւ մերժելով բռնի ուժի վարդապետութիւնը — Դաշնակցականը այդ վարդապետութիւններուն հետ ծայրայեղ եւ ճակատագրական պարագաներու մէջ միայն կրնայ հաշտուիլ, որպէս անխուսափելի միջոց: Եւ յետոյ պէտք չէ մոռնալ որ բռնի միջոցի կիրառումը Դաշնակցականին համար արդարանալի կը դառնայ այն ատեն երբ իր դէմ կը գործածուի միեւնոյն զէնքը: Մեր յեղափոխական բովանդակ պատմութեան ընթացքին, Դաշնակցականը դատապարտեր է միշտ անպաշտպանի եւ խաղաղ պայքարողի հանդէպ բռնի ուժի գործածութիւնը:

Ոչ, ոչ ոք թող հանդիստ զգայ եւ ազատ մեր հանրային կեանքի մէջ իր ունեցած պատասխանատուութենէն, այն քիչ մը ռեհիկ եւ վատ յայտնութեամբ թէ Դաշնակցութիւնը կը սպառնայ բռնի ուժի մէջ խեղդել իր քաղաքական եւ «գաղափարական» հակառակորդները:

Եթէ մարդոց համար այս կարգի յայտնութիւններու իբրեւ պատճառ կը ցուցադրուի մեր մամուլը, ապա ուրեմն տեղին է դիտել տալ թէ այդ մարդոց համար նուազ արժէքաւոր է որ եւ է դէպքի լրջմիտ եւ պաղարիւն վերլուծումի ամէն մէկ փորձ:

Փորձեցի՞ն երբեւէ դնել իրենք զիրենք այն պատասխանատուութեան եւ հոգեկան այն ճնշումին մէջ, որուն ենթակայ է նաեւ «Յառաջ»ի խմբագիրը, կամ աւելի հեռուն «Հայրենիք»ի, «Ցուսաբեր»ի եւ մեր միւս թերթերու խմբագիրները:

Ամբաստանութիւն չէ եւ ոչ ալ անտեսում, եթէ կրկնենք վճռապէս թէ մեր հակառակորդները չունին ոչ այն պատասխանատուութիւնը եւ ոչ ալ հոգեկան այն տագնապը, որուն ենթակայ են մեր խմբագիրները:

Մեր ընկերներուն համար իրականութիւնը, դէպքերու զարգացման ընթացքը, մարդկային մտքի խուովքը, ընդվզումը, ուրիշ խօսքով դէշ հետեւանքներու կարելիութիւնը — մանաւանդ ջղագրգիռ այս ժամանակաշրջանին — հաւանականութիւններ են, կարելիութիւններ: Անոնք, մեր խմբագիրները, իրենց անձնական շփումներովը մեր ժողովրդական խոնարհ եւ ոչ մտաւորական զանգուածին հետ, իրենց սիրտ ծանօթութիւններովը կը տեսնեն եւ կը դիտեն որ եւ է դէպքի առթիւ ձեւակերպուող հոգեբանութիւններն ու արտայայտութիւնները: Ու կը դիտեն մանաւանդ թէ այս ժողովուրդի մեր վերը յիշած զանգուածը, ինչպիսի արագութեամբ կ'ըմբոստանայ այն բոլոր գարշելի արտայայտութիւններու դէմ, որոնք մեր հակառակորդներու կողմէ կը շռայլուին աջ ու ձախ, որպէս միջոց ներկայ չարիքը սահմանափակելու:

«Մի խաղաք կրակին հետ», — ազդարարուած այս կամ մեր ուրիշ թերթերու խմբագրական սիւնակներէն, իր արտայայտութեան ձեւին ու խորքին մէջ, մտքի ու խղճի տէր իւրաքանչիւր մարդու համար կրնար նկատուիլ, միակ պատուոյ վկայականը Դաշնակցական խմբագիրներուն, որոնք բարեխղճութեամբ եւ արժանաւորութեամբ է որ կը վերաբերուին դէպի իրենց հանրային գործն ու պարտականութիւնը:

Որովհետեւ, ի՞նչ աւելի պատուաւոր դեր զոր կը կատարէ մեր մամուլը — աշխատաւորը — քան այն որ լրջօրէն եւ պարկեշտօրէն կը մատնանշէ հաւանական վտանգը: Զգուշացում, ուրիշ խօսքով, բնական միջոցի վտանգէն խուսափելու համար: Ահա այն դերը որ կը կատարէ մեր մամուլը:

Զգուշացման ազդարարութիւնները սպառնալիք չեն երբեք, ոչ ալ դատապարտելի ձեւեր: Կը զգուշացնէ այն մարդը, որ չի սիրեր վտանգը, որ կը կռուի վտանգին դէմ: Եւ ընդհակառակն, դաւադիրը կը խորշի զգուշացնելէ, որովհետեւ զգուշութիւնը ի դերեւ կը հանէ իր բոլոր ոճրանիւթ ծրագիրները:

Արդ, ի՞նչ ըսել կ'ուզեն ի վերջոյ բոլոր անոնք որ կորսնցուցած իրենց մարդկային խիղճն ու զգացմունքը, վաճառքի հանած դժբախտ եկեղեցական մը դիակը, հիմակ ալ սկսեր են վայնասուն ձգել ամէն կողմ, Դաշնակցական մամուլին զգաստութեան կոչերը ներկայացնելով իբրեւ սպառնալիք:

Ինչո՞ւ չեն ուզեր լսել այս բոլոր արտայայտութիւնները, որ իրական ճիչն է, ցաւը այս ժողովուրդին, օրուան չարիքին դէմ: Ինչո՞ւ չեն ուզեր ըմբռնել, թէ ինչ որ «սպառնալիք»ի կը վերածեն, միշտ է այն ահաւոր տագնապին որ կը ճնշէ մեր ցեղային խղճին վրայ:

Ինչո՞ւ չեն ըմբռներ վերջապէս, թէ մեր «սպառնալիք»ի բազմազան արտայայտութիւնները կը վկայեն մեր ազգային քաղաքական թշնամիներու իրական սպառնալիքը, որ խօսքի սահմանէն գործի է վերածուեր ամէն կողմ:

Խիղճ ունի՞ք, հայրենասէրի սիրտ եւ հոգի ունի՞ք, պարոնայք «փրկիչներ», փորձեցէք ծանօթանալ այն օղակներուն հետ որ թշնամիներու ձգտումներն ու ձեր գործերը կ'օղակեն տարօրինակ ներդաշնակութեամբ մը:

Փորձեցէ՛ք, անգամ մը միայն այդ զոհողութիւնը, եւ դուք դիւրաւ պիտի կրնաք ըմբռնել իմաստը մեր ահազանգին:

Այդ զոհողութեամբ միայն դուք կ'ազատէք ե՛ւ ձեզ, ե՛ւ մեզ եւ այս դժբախտ ժողովուրդը իր դաժան ցնցումներէն: Այլ եւ դուք ի վիճակի կ'ըլլաք ըմբռնելու «Հայրենիքի եւ ազգի թշնամի»ի ահաւոր իմաստը, որու դէմ Դաշնակցականը ինքզինքը պաշտպանելու սրբազան իրաւունքին կը հակադրէ համազգային ինքնա-պաշտպանութիւնը, դէպի գործ հրաւիրելով բոլորը:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆԻՒՆԵՐ ԿԸ ԿՏՐԵՆ Կ'ԱՆՑՆԻՆ ԱՆԱՊԱՏԸ

Այսօր այլ եւս կատարեալ իրողութիւն է սուրիական անապատին նուաճումը շոգեշարժ կառքերէն: Ցորմէ հետէ երկու Նոր Զելանտացի երիտասարդներ 1923ին ուղեւորի կանոնաւոր սպասարկութիւն մը սկսան Դամասկոսի եւ Պաղտատի միջեւ, անապատի ճամբան երթալով բացուեցաւ, ա՛յն աստիճան որ այսօր տարին 25,000 ճամբորդներ եւ 10,000 թոնօ բեռ կը կտրեն կ'անցնին անապատը: Ճիշդ է որ այս թիւերուն մէջ է նաեւ օդանաւով եւ ուղտով կատարուած փոխադրութիւնը: Բայց խնդիրը ա՛յն է թէ ժամանակին իբրեւ անանցանելի նկատուած պատուարը հիմա յաղթահարուած է, եւ գծուած է ճամբան անապատին մէջ:

Քանի մը տարբեր ուղիներ կան: Ամէնէն աւելի գործնականը Դամասկոսի եւ Պաղտատի գիծն է: Այս երկու կարեւոր կեդրոնները անխոտոր կապուած են իրարու եւ ոչ մէկ դժուարութիւն կը յարուցանեն կառքերուն առջեւ: Դամասկոսէն կառքով մէկ ժամ հեռու կայ Խան Ապու Շամաթ, որ Սուրիոյ մաքսային կայանն է: Անկէց սկսեալ անապատ հարթավայրը գրեթէ 200 մղոն կը տարածուի սեղանի մը պէս տափարակ: Ջուր չկայ բնաւ, քանի մը նշանացիցներ կան, բայց կառապանը կրնայ դիւրաւ կարկինով գտնել իր ուղղութիւնը առանց շուարելու մանր մունր հետքերէն, եւ բարձր արագութիւն կարելի է տալ կառքին, առանց վնասելու անոր կամ անհանգստութիւն պատճառելու անցորդներուն:

Ուղեւորները առտուն կանուխ իրենց նախաճաշը ընելով՝ երբ ճամբայ ելլեն, գրեթէ մութը կոխելուն կը հասնին Եփրատի հովիտներուն վրայ բացուող հարթավայրը: Այս հովիտներէն մէկուն մէջ է Ռութպահ, նախապէս ամենափոքր դետեղերակայ վայր մը, որ հիմա կանոնաւոր գաղթավայր մը դարձած է քանի մը հարիւր բնակիչներով, ուր ճամբորդները կրնան գիշերը կենալ եւ կառքերը կրնան գտնել կառամ: Անպատճառ մէկ երկու ժամ կը կենան կառքերը եւ ճամբորդները կրնան ճաշել եւ հանգստանալ:

×

Անկէց մինչ Ռամատի, Եփրատի վրայ, 200 մղոն է, քիչ մը տաժանելի տարածութիւն եթէ գիշերանց կտրուի դէպի արեւելք ուղղութեամբ, որովհետեւ հետքերը այլ եւս չփխչխտակ չեն, այլ ոլոր մոլոր կը դալարին ցած բլուրներու եւ ձորերու երկայնքը, սաստիկ յոգնութիւն պատճառելով թէ կառքերուն եւ թէ անցորդներուն: Լոյսը չճեղքուած կը հասնիս Ռամատի, ուր հաստատուած է Իրաքի մաքսատունը եւ անցագրի կայանը: Սուրճն ու հաւկիթը շատ չանցած կ'արծարծեն վասպակերպ ուղեւորին տրամադրութիւնները: Երկու ժամ ալ դիւրին վազք մը եւ ահա կառքը Մաւէ Կամուրջէն անցնելով մուտ կը գործէ Պաղտատ:

Կառքերուն մեծագոյն մասը այս ուղեւորութիւնը կ'ընէ 24 ժամէն, ճամբան հանդիպելով ուրիշ կառքերու: Ուրիշ ճամբայ մը կայ Պաղեստինէն Իրաք, որ արեւելեան ուղղութեամբ կ'անցնի Ամմանէն, Ազրաքէն, Անդրյորդանանեան անապատէն, ուր կայ ոստիկանական կայան: Քաղաքակրթութեան վերջին խորհրդանշանն է այս ճամբան մինչեւ հասնիս Ռութպահ:

Կառքերը այս ճամբուն վրայ կը հանդիպին խորտուբորտ տեղերու եւ կիզիչ փոշիի, անցնելով լաւայի գօտիի մը մէջէն: Այս է պատճառը որ ուղեւորները կը նախընտրեն հիւսիսային ճամբան, Դամասկոս — Պաղտատ:

Այս երկու ճամբաներէն առաջ, կարաւանի հնադարեան ուղղութիւնը ա՛լ աւելի հիւսիս էր, Պալմիրի մէջէն համսէն Ապու Քէմալ Եփրատի վրայ: Բաւականաչափ ջրհորներ կան այս կողմերը: Բայց օթօն ուղտէն տասնապատիկ արագութեամբ երթալով եւ ջուրի սեփական պահեստ ալ ունենալով՝ անկարօտ է ջրհորի, եւ ուղղակի նպատակին կը վարնէ առանց ջրհորի համար շեղելու: Բայց քարիւղի խողովակները այդ հին հիւսիսային ճամբուն ուղղութեամբ կը զետեղուին, որովհետեւ ջրհորի կայաններու անհրաժեշտ պէտք կայ աշխատութեան ժամանակ: Չարաւային գիծը հիմա դէպի արեւմուտք ծայր տալ սկսած է, Ռութպահէն Մաֆրաք, Հիճազի երկաթուղիին վրայ: Այս կողմին վրայ ալ նոր ջրհորներ բացուած են, ի նախատեսութիւն Պաղեստինէն Իրաք փոխնորդ ճամբու մը, որ օր մը կրնայ երկաթուղի ըլլալ:

×

Վաճառքի եւ զանազան բեռներու փոխադրութիւնը մասնաւորապէս նրկատի առնուած է պատկանեալ կառավարութիւններուն կողմէ: Ամէն տեսակ պատրաստ վաճառքներ կը փոխադրուին անապատէն Պարսկաստանի ինչպէս նաեւ Իրաքի համար: Ահագին մեքենաներ եւ վակոններ ալ կը փոխադրուին զանազան կտորներով: Վերջերս այս տեսակ բեռ մը Պաղտատէն փոխադրուեցաւ Պարսկաստան, շաքարի նորաշէն գործարաններուն համար:

Հիմակ որ փոխադրութեան ճամբայ կայ, մրցումը սկսած է սուրիական եւ Պաղեստինեան նաւահանգիստներուն միջեւ, Պարսկաստանի եւ Իրաքի վաճառականութեան համար: Առայժմ Հայֆայի նորակառոյց նաւահանգիստը եւ աժան մաքսը Պաղեստինի ճամբաները աւելի դրաւիչ ըրած են դէպի Պաղտատ փոխադրութեան համար, բայց Ֆրանսացիք՝ որոնք մեծապէս կը հետաքրքրուին դէպի Պարսկաստան առեւտրական փոխադրութիւններով, անտարակոյս միջոցներ ձեռք պիտի առնեն իրենց վնասը դարմանելու համար:

Կարելի է Հայֆայէն ուղղակի Թէհրան երթալ շոգեշարժ կառքով: Ընկերութիւններ կան որ սասնիկ կառքեր կը բանեցնեն 5էն 9 անգլ. ոսկի վարձքով, հանգստաւէտ պայմաններուն համեմատ: Պաղտատցի Հրեայ մը՝ Հայիմ Նաթանայէլ, որ տասը տարի առաջ Իրաքի մէջ երկաթուղիի պարզ գործաւոր էր, առեւտրական նոր փոխադրութեանց շնորհիւ այսօր 250,000 անգլ. ոսկինոց մարդ եղած է: Ընդհանուր գործակալն է բոլոր փոխադրութեանց: Կառքեր կան շոգեշարժ, որոնք 66 ոտնաչափ երկայն են, եւ կրնան առնել 32 անցորդ, ունին պիֆէ եւ լուացարան, եւ մէկ թօնօ բեռան տեղ: Տիզէլ մեքենայի դրութեամբ է, որ 200 ձիու ոյժ ունի, վեց անիւով: Դամասկոսէն Պաղտատ 18 ժամէն պիտի կրնան երթալ:

Այս ամէնը յայտնի ապացոյց մըն է թէ Մեծ Պատերազմի միջոցին Պաղեստինի եւ Միջագետքի արշաւախումբերը ի՛նչ դիւրութեամբ պիտի գործէին Թուրքերուն դէմ, երբ կարելի ըլլար շոգեշարժ փոխադրութիւնը անապատին մէջ: Մինչդեռ, այս բանին պակասութեան պատճառաւ, Պասրա ցամաք ելլող անգլիական բանակը ստիպուած էր սպասել իր պարենաւորման գետային փոխադրութեամբ: Հետեւաբար կառք ալ չունէր: Երբ ունենայինք զրահապատ կառքեր եւ թեթեւ գիծի վակոններ, կրնայինք դիւրաւ Թուրքերուն կռնակէն անցնիլ եւ քանի մը ամիսէն Պաղտատը գրաւել: Նոյն բանը Պաղեստինի ճակատին վրայ Գազայի մէջ, կը վերջացնէ «Թայմզ»ի թղթակիցը...:

ՏԵՍԻՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ 1933ԻՆ

ՏԵՍԻՆ, (Յառաջ) — Թէեւ քիչ մը ուշացած, բայց ընդառաջ երթալով «Յառաջ»ի պահանջին, պիտի փորձեմ հարեւանցի ներկայացնել Տեսինի հայ կեանքը՝ 1933ին:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ — Վերջին երկու տարիներու գործադրկութեան տագնապը շատ քիչ է ազդած Տեսինի հայ բանուորութեան վրայ, շնորհիւ S.L.S.A.ի գործարանին, որ գրեթէ բնաւ բանուորը չարձակեց (առանց նկատի առնելու զանազան յանցանքներով դուրս հանուածները) եւ ոչ ալ ներս առաւ: Միայն 1933ի վերջաւորութեան «մուլինաժ»ի եւ «ֆիլօթաժ»ի բաժիններէն մաս մը կիներ արձակեց, այն ալ ոչ թէ գործադրկութեան պատճառաւ, այլ որովհետեւ մեքենադիտութիւնը այնքան զարգացած է որ ներկայիս 10 բնտանիքի գործը կը տեսնուի մէկ մեքենայով: Այսպէս աւելորդ կիները արձակուեցան մասնաւոր քննութենէ մը յետոյ, այսինքն այն տունէն ուր 2—3 հոգի աշխատող կան, մէկը կը հանէ: Ասոր հակառակը, ներկայ տարուան յունուարի մէջ սկսաւ գործի առնել երիտասարդ կիները եւ օրիորդները, մեծ մասով Հայեր: Օրավարձերը այս երկու տարուան մէջ հարիւրին 20—25 կրճատեցին եւ ներկայի օրավարձն է 23—32 Ֆր. այրերու, իսկ 14—25 Ֆր. կիներու համար: Անգործ գրեթէ չունինք, եւ այս բախտաւորութիւն է, քանի որ Տեսինի քաղաքապետարանը Հայերուն նպաստ չի տար, առարկելով թէ «ձեր Հայերը հարուստ են, բոլորն ալ տուն ունին եւ առեւտրական են, նախ թող անոնք օգնեն ձեզի, յետոյ մենք»:

ԱԶԳԱՅԻՆ — ԿՐԹԱԿԱՆ — Հակառակ անոր որ մեր գաղութը Ֆրանսայի բազմահայ քաղաքներէն չորրորդն է եւ բնակչութիւնը ամփոփ, իր կազմութենէն մինչեւ օրս չէ ունեցած իր ազգային կեդրոնական մարմինը (եթէ չհաշուենք 1925ին կազմուած ազգային մարմինը, որ շատ կարճ կեանք մը ունեցաւ): Պատճառը գաղութին մէջ գործող քաղաքական կուսակցութիւններու եւ Հայր. Միութիւններու անհամերաշխութիւնն է: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին դարձեալ փորձուեցաւ ստեղծել ազգային մարմին մը, նոյն իսկ Լիոնի գաւառական եւ ազգ. վարչութեան նախաձեռնութեամբ որոշ աշխատանքներ տարուեցան եւ առժամեայ մարմին մը կազմուեցաւ: Սակայն, կարգ մը դաւադիր եւ խառնակիչ ձեռքերու շնորհիւ կազմուիլն ու լուծուիլը գրեթէ մէկ եղաւ: Անկից ի վեր գաղութը դարձեալ ձգուած է իր բախտին, որու համար կը հրճուին մեր կարմիր «սօկճի»ները ու իրենց արբանեակները: Այս տեսակէտէն ամենամեծ պատասխանատուները են Հայր. Միութիւնները եւ չէզոք հայրենակիցները, որոնք բոլորովին անտարբեր ձեւանալով, լռելեայն մասնակից կը դառնան սօկճի—համայնավարներուն:

Կրթական տեսակէտով ալ մխիթարական չէ Տեսինի վիճակը: Գաղութը մինչեւ այժմ չէ կրցած ունենալ գոնէ մանկապարտէզ մը, փրկելու համար մեր մատաղ սերունդը այլասերումէն ու շատերն ալ փողոցները թափառելէն: Պատճառը նորէն անհամերաշխութիւնն է: Ճիշդ է որ քիչ մը դժուար է Տեսինի մէջ հաստատել ազգային մանկապարտէզ մը, ուր կարենային յաճախել մեր բոլոր փոքրիկները, որովհետեւ անոնք որ կ'աշխատին տեղւոյս S.L.S.A.ի գործարանը, ստիպուած են իրենց պզտիկները ղրկել ընկերութեան կողմէ բացուած դպրոցը: Սակայն անդին կան մեծ թիւով երախաներ, որոնց ծնողքը չեն աշխատիր այս գործարանը եւ ազատ են իրենց զաւակները իրենց ուզած դպրոցը ղրկելու: Ահա այսպիսիներու համար կարելի է օրինաւոր մանկապարտէզ մը բանալ: Բայց ո՞վ է մտածողը այդ մասին: Վերամուտի նախօրեակին Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը, հրաւիրեց Հայր. Միութիւններու ներկայացուցիչները խորհրդակցական ժողովի մը, մանկապարտէզ մը բանալու համար. սակայն երկու ժողովներն ալ անցան ապարդիւն, մութ ուժերու շնորհիւ: Քիչ յետոյ Սեբաստիոյ Նհգ. Ուսումնասիրաց Միութիւնը հրապարակ եկաւ, առանձին մանկապարտէզ մը բանալու համար, յայտարարելով թէ Լիոնի Գաւառականը եւ Բարեգործականի մասնաճիւղը յանձն առած են օժանդակել իրենց: Եթէ օժանդակութեան պէտք ունէին եւ կ'ընդունէին, ինչո՞ւ մերժեցին Կ. Խաչի դիմումը միասնաբար բանալու համար: Ըստ չար լեզուներու, Բարեգործականն է որ իր շաբաթական 14 ֆրանքի օգնութեան համար, արգիլած է «անբաղձալի» միութիւններու օժանդակութիւնը: (Ներկայիս այդ օգնութիւնն ալ դադրեցուցած է Բարեգործականը եւ իր տեղը բռնած է Հայ Մայրերու Միութիւնը): Յամենայն դէպս, ուրախալի է որ գոնէ քանի մը տասնեակ երախաներ այժմ կը դաստիարակուին որոշ չափով:

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ — Իբրեւ Հայր. Միութիւն ասկէ տարի մը առաջ գոյութիւն ունէին Վասպուրականի, Բարձր – Հայքի, Տարօն - Տուրուբերանի, Խարբերդի, Զմիւռնիոյ միութիւնները եւ Սեբաստիոյ Նհգ. Ուսումնասիրաց միութիւնը: 1933ի ընթացքին Զմիւռնիոյ Հայր. Միութիւնը լռելեայն լուծուեցաւ, իսկ անոր տեղը նոր կազմուեցան Եոզկատի, Թոքատի եւ Զէյթունի Վերաշինաց միութիւնները, հօկին դրդումով, գաղութը միշտ պառակտուած պահելու համար: Կազմուելու վրայ է նաեւ Բիւթանիոյ Հայր. միութիւն մը: Այս միութիւնները հակառակ իրենց կոչման ու հետապնդած նպատակներուն, ոչ մէկը ուշադրաւ դեր կատարեցին ազգային եւ կրթական տեսակէտով, (մանաւանդ նոյնիսկ եղածը քանդելու կ'աշխատին) բացի կարգ մը հանդէս – խնջոյքներէն, եւ վերջերս բացուած մանկապարտէզէն: Իր գոյութիւնը քաշկռտող Հ. Մ. Ը. Մ. մասնաճիւղը, որ պէտք էր բոլոր միութիւններու եւ գաղութի գուրգուրանքին առարկան դառնար, իբրեւ մարզական միակ միութիւնը, բայց գրեթէ լքուած է բոլորէն: Կ. Խաչի մասնաճիւղէն զատ, ունինք Եկեղ. Տիկնանց միութիւն մը, որ Հօկ – համայնավար-ռամկավար խմբակին ազդեցութեան տակ է եւ անոնց անպաշտօն գործակատարը:

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ — Իբրեւ գործունեայ եւ գաղութին օգտակար միութիւն Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնն է, որ իր ժրաջան ու յարատեւ գործունէութեամբ, հիմը դրած է Գրադարանի մը, բաւական ճոխ գրքերով, իսկ 8 ամիս առաջ ալ ունեցաւ նաեւ փանփառի խումբ մը, շնորհիւ Վասպ. Հայր. միութեան որ «Արծիւ» փանփառի գործիքները դրաւ Պատ. միութեան տրամադրութեան տակ: Թէեւ փանփառի ներկայ վիճակը նախանձելի է, եւ ազգային բոլոր հանդէսներուն կը նուագեն (Տեսին – Լիոն եւ Վիէն), երիտասարդութիւնը պէտք եղած չափով չի հետաքրքրուիր եւ օգտուիր այս պատեհութենէն (հոս եւս մութ ձեռքերը գործի վրայ են), այլ իրենց պարապ ժամերը կ'անցընեն սրճարաններու եւ կամ պարասրահներու անկիւնները, վնասելով նիւթապէս, ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ — Գաղութին կազմութեան զուգընթաց, կազմուած է Հ. Յ. Դ. խումբ մը, որ զարգանալով կոմիտէի վերածուած է: Կազմուած է նաեւ Ս. Դ. Հնչակեան մասնաճիւղ մը, որ ըսկսած է գործել երբեմն համերաշխ, երբեմն իրարու հակառակ: Այդ հակառակութեան հետեւանքով է որ 1925ին կազմուած ազգ. մարմինը լուծուեցաւ եւ մանկապարտէզն ալ փակուեցաւ: Երկու տարի առաջ կազմուեցաւ Հօկի մասնաճիւղ մը եւ 1933ին ալ ռամկավար ակումբ մը, որ կը բաղկանայ 4 — 5 հոգիէ, այն ալ միւս կուսակցութիւններէն վռնտուած ու լքուած դաւանափոխներէ: 1933ի ընթացքին մեր գաղութին մէջ երեւցան շարք մը քաղաքական գործիչներ, ընկերներ Գ. Նժդեհ, Ա. Խատիսեան, Ս. Վրացեան, Կ. Սասունի եւ Գ. Բալայեան, ինչպէս նաեւ Պ. Պ. Ա. Զօպանեան, Հրաչ – Երուանդ: Սմինք եւ Դուլիթ - Բէկ: Դաշնակցական բանախօսները լսելու համար սրահները միշտ ալ լեցուն եղած են, իսկ միւսներու բանախօսութիւններուն ներկայ է եղած սակաւաթիւ հասարակութիւն մը, (մեծ մասով մեր ընկերները): Չէզոք հասարակութիւնը միշտ ալ իր ներկայութեամբ կը քաջալերէ մեր ամէն մէկ ձեռնարկը, մանաւանդ «Փետր. 18»ը— «Մայիս 28»ը, եւ «Հ. Յ. Դ. Օր»ուան տօները, ինչ որ աւելորդ անգամ մըն ալ կը հաստատէ թէ հայ ժողովուրդի սրտին եւ մտքին խօսողը եւ գործողը է միայն իր ծոցէն ու տառապանքի ծովէն ծնած հայ դատ կուսակցութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Նկատի ունենալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան «Նոր Երկիր»ի ճիւղին (միւս ճիւղը, «Զանգ»եանները կարմրած եւ միացած են Հօկին), ազգային ու յեղափոխական համագամանքը, փափաքելի է որ գոնէ Տէսինի մէջ այդ երկու կուսակցութիւնները քով քովի գալով համերաշխօրէն գործէին: Այդ պարագային անշուշտ պիտի միանան նաեւ այն կարգ մը Հայր. միութիւնները որ վարակուած չեն հօկ – բոլշեւիկեան դաւադիրներու ցանցած որոմներէն: Այդ ատեն հաւատացէք որ Տէսին կ'ունենայ եւ իր ազգային մարմինը, եւ իր մանկապարտէզը, ու հրապարակէն քշուելով կը չքանան միւս բոլոր ազգադաւ տարրերն ու «միութիւն»ները:

Համեմատելով միւս տարիներու հետ, շնորհաւորելի է Տէսինի գաղութին խաղաղ կեանքը 1933ին, քանի որ միւս տարիներուն նման կռիւներ, եւ զանազան դժբաղդութիւններ տեղի չունեցան: Մաղթենք որ 1934ը անցնի աւելի խաղաղ եւ օրինակելի, ստեղծելով միեւնոյն ատեն ազգային համերաշխութիւն մը բոլոր հոսանքներու միջեւ:

ՎԵՀՈՒՆԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵՒՍ...

ՔԱՎԱՅՈՆ, 5 փետր. — Երիտասարդ հոգի մը եւս խաւարեցաւ... Անողոք ճակատագիրը մեզմէ խլեց Հրանտ Թահմազեանը, 27 տարեկան, Դաշնակցական:

Քավայոնի [illegible] գաղութին մէջ, չէնշող [illegible] Հրանտը իր ետին համակրանք միայն կը թողու: Շատ թարմ են տակաւին մեր ականջներուն իր գաղափարապաշտ եւ հայրենասիրական խօսքերը:

Ցտեսութի՛ւն երազներուդ իրականացումը, տարաբախտ Հրանտ...

Հանգիստ ոսկորներուդ:

Ցուցարկաւոր մը

«ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՆԹԱԺ»

»»»·«««

(ՁԷՋՈՔ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎՐԴՈՎՈՒՄԸ)

ԽՄԲ.— Պուքրէշի «Արազ»էն կ'արտատպենք հետեւեալ նամակը, որ ուղղուած է ռամկավարի մը, Ղեւոնդ Սրբ.ի սպանութեան առթիւ.

Բայց, քանի որ սրտաբաց կը խօսիմ ձեզի, կրնա՞մ ձեզմէ խնդրել որ հաճիք ինծի բացատրել թէ ի՞նչ նկատումով կ'ուզուի համաշխարհային ...ափանիչ տալ դէպքի մը որ, անտարակոյս, եպերելի է նախ իբր ոճիր եւ ...ոյս անպատուաբեր եկեղեցիի մէջ գործուած ըլլալուն համար:

Այսչափ եւ ուրիշ ոչինչ:

Այո՛, ուրիշ ոչինչ, որովհետեւ իր ...չումին գիտակից առաջնորդի մը համար աններելի ոճիր է քաղաքական ...ամ կուսակցական խնդիրներու մի...ամուխ ըլլալ, կողմ բռնել եւ անհամաձայնութիւններ խորացնել, փոխանակ յորդորիչի եւ հաշտարարի դերովը գոհանալու:

Եթէ նոյն իսկ իրաւացի ըլլար իր ...ոպանած կամ դաւանած կուսակցական դերին մէջ, դարձեալ իրաւունք չունէր կողմ բռնելու եւ իր հօտին մէջ ծագած երկպառակութիւնը ...ւականացնելու:

Ղեւոնդ եպիսկոպոսի նկարագիրը, ...խոր ընդունած օրէն, հարուստ է...ծ է անանկ բազմազան թերութիւններով, որոնք հազիւ թէ ներելի ըլլային հասարակ աշխարհականի մը:

Ձեզի ծանօթ չէն իր դարմանագան ...ձերը եւ գայթակղութիւնները ո...ձերը ...սուրբ տուած է իր չափազանց ...ամաչպչանօթութիւնը առ հասարակ ...լոր թեմերուն մէջ, զորս հովուելու կոչուած է:

Հարցուցէք Խրիմեցիներուն: Անոնք տխուր բաներ պիտի պատմեն ձեզի իր մասին:

Հարցուցէք նաեւ Քղմիրցիներուն: Անոնք շատ աւելի պատկերաւոր ...ատմութիւններ պիտի պատմեն ձեզի:

Բրքրեցէք Սոֆիայի իր բնակութեան ժամանակ տեղի ունեցած ան...ղմ.ոճերը եւ պիտի համոզուիք որ ...յ եկեղեցին եւ ազգը ոչինչ չէ կորսնցուցած իր մահով, բայց եթէ մաս ...այն սրբազան պաշտամունքէն որ ...էն Հայ ունէր դէպի իր եկեղեցիին ...երերուն սրբութիւնը:

Իսկ այս ամէնէն վերջ, երբ որոշ ...ղաքական հոսանքներու պատկանող ...րաններ եւ օրկաններ կ'ուզեն մար...րոսի լուսապսակը դնել իր անշնչացած ճակտին, կամ զինքը դասել Հայ եկեղեցիի սուրբերուն դասը, ես առաջ ...ռեմ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՆԹԱԺ:

Ահա այս է ամէնէն վրդովեցուցիչը:

Այպանեցէք ոճիրը, խարանեցէք եկեղեցիի մը օծուն քարերուն սրբապղծումը, բայց ձեր հակառակորդ կուսակցութիւնը վարկաբեկելու դիտումով մի՛ սրբացնէք եկեղեցական մը որ ինչ ունէր աւելի քան ոեւէ մէկը այն ...ստիճ... եպիսկոպոսներէն, որոնք ...ծ անցած էն մեր եկեղեցւոյ հովիւներէն, առանց ոեւէ անուն կամ հետք ...ելու:

Սակայն, ինչ որ աւելի վրդովիչ կը ...նեմ, այն է որ կարգ մը մարդիկ, մասնաւորապէս ձեր կուսակցութիւնը, իր ձեռքը զօրաւոր աքու մը ...ցուցածի պէս, անընդհատ կը չարագործէ զայն, աջ ու ձախ, թոյն ու ...ակ տեղացնելով եւ հրապարակաւ ամբաստանելով ուրիշ կուսակցութիւն մը, հակառակ ամենադաժան փաստի եւ հակառակ այս վերջնոյն հանդիսաւոր յայտարարութեանը թէ ինք ոեւէ մաս կամ բաժին չունի գործուած եղեռնին մէջ:

Ձեր կուսակցութիւնը, փոխանակ ...ը խափանելու աշխատելու, ամէն ...ով կ'ուզէ ամբաստանեալի աթոռին ...այ դնել կուսակցութիւն մը եւ ա...վ հայութեան մէկ հատուածը ամբողջութեամբ, եւ օտարներու աչքին ...րագուած ցուցնելու ոչ թէ մէկ կամ երկու հոգի, այլ հայութեան հոգա...ւոր անհատները: Այսպէս վարուելով ձեր կուսակցութիւնը եւ իր արձանները ոչ թէ չարիքը դարմանած, ոչ թէ յառաջիկային հաւանական ոճիրներու պատճառները կան...ծ, այլ պարզապէս, այս դէպքին ...առնով, հայութեան ճակտին ՃՐԱԳՈՐԾի պիտակը փակցնել զատ ուրիշ ոեւէ գործ տեսած չըլլար:

Ես երբեք կուսակցական չեմ եղած, բայց ինքզինքս երբեք անտարբեր չեմ ...ած ի մասին այն բոլոր խնդիրներուն, որոնցմով զբաղելու կոչուած ... բոլոր կուսակցութիւնները: Գիտեմ ...այն որ ձեր ամբաստանած այդ Դաշնակցականներն էին որ տասն անգամ ձեզի եւ ձեր կուսակցութեան հրաւէր ուղղեցին ձեզի հետ հաշտութեան եզր մը գտնելու, որպէսզի վերցուին պատճառները որոնք դանակը կը դնեն անգիտակից մարդոց ափին մէջ: Բայց դուք միշտ խուսափեցաք հաւաքուելու կլոր սեղանի մը շուրջ եւ մտածելու միջոցներու մասին, որոնց գործադրութիւնը պիտի պարտադրէր որ եկեղեցականները իրենց պատարագովը եւ հոգեհանգիստովը զբաղէին, փոխանակ քաղաքականութիւն խաղալու:

Հոս է որ, ահա, մենք ոչ-կուսակցականներս, անկեղծ չենք գտներ ձեր կուսակցութեան յարուցած հաւարը եւ կը հաւատանք որ եթէ դուք ուզէիք, կրնայիք այդ անպատուաբեր ոճիրին արմատները փճացնել:

Ահա ասոր համար է որ պէտք է հակազդել երբ սպաննուած եպիսկոպոսի մը դիակը դրամագլուխ ընել կ'ուզուի, ոչ թէ չարին արմատները փնտռելու, ոչ թէ պատճառները բառնալու միջոցները փնտռելու, այլ պարզապէս կուսակցական սրտի պաղշտուք մը վայելելու համար:

Այս է որ ամէնէն աւելի վրդովիչ եւ յուսահատական է:

Եթէ սակայն Ղեւոնդ եպիսկոպոսի դագաղը պիտի կրնար ձեզի եւ ձեր կուսակցութիւնը մղել որպէսզի ներքին անկեղծ եւ հիմնական բացատրութիւն մը տեղի ունենար ձեր եւ ձեր հակառակորդներուն միջեւ, հանգուցեալը մեծագոյն օգուտը ունեցած պիտի ըլլար այս ազգին:

Ս. ՄԱՏԷՆՃԵԱՆ

Վատիկան եւ Ռուսիա

00000

«ՌՈՒՍԱՆՈՑ» ՄԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Լիթվինովի երկուքուկէս ամիս առաջ Հռոմ գտնուած միջոցին, կ'երեւի թէ առեղծուածային խորհուրդ մը գումարուեր է հոն մասնակցութեամբ միջազգային անդամներու, նպատակ ունենալով օգտուիլ Խ. Միութեան արտաքին գործավարին ներկայութենէն, վերջ տալու համար հակակրօն պայքարին (Վատիկան կ'ըսէ՝ ամբարշտութեան) Ռուսիոյ մէջ: Բայց մշակուած ծրագիրը մանրամասն է եւ ընդարձակ: Վատիկան ուղղակի Պապին ներշնչումին տակ յանձնաժողով մը կազմած է՝ որուն անդամ կրօնաւորները մեծ մասամբ ճիզուիթ են, նշանաւոր Հայր տ'Էռպինիի գլխաւորութեամբ: Ռուսանոց (Russicum) անունով վանք մը պատրաստուած է արդէն Վատիկանի շրջանակին մէջ, առաջնորդութեամբ ռուս երկայնամօրուս փօփի մը, որ ամէնուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ իր բուն ռուսական մեծղի դիմագծերով, արժանաւոր տիպար մը ռուսական այն վանքերուն, որոնց մթնոլորտը այնքան գեղեցիկ նկարագրած է Տոսթոեվսքի իր անմահ Սթարէց Սօզիմային մէջ:

Լիթվինովի հաւանութիւնն ալ առնուեցաւ այն մասին որ Ռուսիայէն յատուկ վարդապետացուներ պիտի գան այս ռուս ընծայարանին մէջ իրենց ուսումը առնելու համար: Միայն կրօնական ուսումունք չէ որ պիտի աւանդուի իրենց, այլ գիտական եւ արհեստային բարձր մասնագիտական ուսումունք, որոնց մէջ այնքան համբաւ շահած են Եւրոպայի ճիզուիթ կրօնաւորները: Այս հոգեւորականները իրենց հայրենիքը դառնալէ վերջ ոչ միայն իրենց հոգեւոր պարտականութիւնը պիտի կատարեն, այլ իբրեւ ուսուցիչ եւ իբրեւ մասնագէտ օժանդակ, ճարտարարական աշխատութիւններուն ալ պիտի մասնակցին իբրեւ խորհրդական: Ռուսիա այս կերպով վերջ տուած կ'ըլլայ իր «ամբարիշտ» կամ անաստուած փրօփականտին, կ'ըսէ Վատիկան, եւ այս վերջինն ալ Ռուսիոյ քաղաքական եւ ընկերային վարչաձեւին դէմ պիտի դադրի ոեւէ փրօփականտ ընելէ:

Լիթվինովի հասկցուցեր են որ քանի Խ. Միութիւնը ահա Եւրոպայի կը մօտենայ, պէտք է մօտենայ նաեւ Վատիկանի: Ասկէ զատ Եւրոպայի հետ Ռուսիոյ նոր հաղորդակցութիւնները արդէն տեսակ մը վտող գործիք պիտի ըլլան հակակրօն հալածանքին: Ուաշինկթըն գտնուած միջոցին, կ'ըսուի թէ ռուսեւամերիկեան քաղաքական ճանաչման բանակցութիւններուն պահուն խօսք դարձեր է նաեւ անաստուածային քարոզութեան մասին, եւ բնականաբար բարեպաշտիկ նախագահ Րուզվէլթ չէ քաշուած իր զգացումները յայտնելէ այդ խնդրոյն շուրջ: Եւ դիտելի է որ Վատիկանի այս նախաձեռնութիւնն ալ Լիթվինովի Ամերիկայէն դարձէն վերջ տեղի ունեցած է:

Վատիկանի շրջանակներուն մէջ կը խորհին որ Ռուսիոյ ականջը այս կերպով հեղհեղէ կը ծակուի, բնականաբար, իր նոր քաղաքական կացութեան եւ զիջումներուն բերմամբ հանդուրժող պիտի ըլլայ նաեւ այս նոր գաղափարին, եւ կարելի պիտի ըլլայ ռուս հաւատացեալներու հետ շփում վերահաստատել բուն երկրին մէջ, քաջալերել զանոնք թէ կրնան այսուհետեւ ազատօրէն պաշտել իրենց կրօնքը, ինչ որ ներկայիս ամենամեծ դժուարութիւններով միայն կրնայ տեղի ունենալ:

Վատիկանեան ռուս յանձնաժողովը ահագին ծրագիր ունի — հեղհեղէ կաթոլիկութեան բերել կորսուած հսկայ կայսրութիւնը, եւ այնպիսի կազմակերպութիւն մը ունի որ ի վիճակի պիտի ըլլայ այդ ծրագրին գործադրութիւնը դիւրացնող նիւթական առատ միջոցները ձեռք բերել: Կ'ըսուի թէ դրամական ահագին գումարներ շարժման մէջ պիտի դրուին: Այս յանձնաժողովը բոլորովին անջատ է նշանաւոր «Արեւելեան միաբանական ուխտ»էն, տարբեր ինքնավարճիւղ մըն է Պապին մասնաւոր կարգադրութեամբ:

Եպիսկոպոս տ'Էռպինիի յանկարծ ծանր հիւանդացած ըլլալով, Ռուսանոցին վարչութիւնը յանձնուեցաւ Վատիկանի մեծաւորներէն գերապայծառ Ճէզարինիի, ինչ որ հաւաստիք մըն է թէ, կ'ըսէ «Ն.Ֆ.Փրէս»ի Հռոմի թղթակիցը, ձեռնարկը շատ լուրջ է, եւ տարողութեան շրջանակն ալ պիտի ընդարձակուի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՂՏՈՐ ԳՈՐԾԵՐ
ՅԱՆՈՒՆ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

00000

« Վագըթ »ի մէջ կը կարդանք այս խորագրին տակ.—

Թուրք յեղափոխութեան հանգամանքներէն մին ալ « Միլլիէթճի » ըլլալն է: Վերջերս, դուրսէն եկող հովեր տարօրինակ մեկնութեանց ենթակայ ըրին այս որակումը: Կան որ Թուրք ազգայնականութիւնը կ'ըմբռնեն Ասիոյ համադաշնակցութեան մէջ մեծ Թուրանի մը գաղափարովը:

Ասոնք Թուրք ազգայնականութիւնը այսպէս հասկնալով ալ չեն գոհանար: Ուրիշներ՝ Թուրք ազգայնականութիւնը կ'ըմբռնեն ոչ թէ իր դրացիներուն հետ խաղաղութեան, այլ՝ պատերազմի միջոցաւ ձեռք ձգուելիք արդիւնքներով, ու այդ ուղղութեամբ կարծիքներ կը յայտնեն: Գիր կը գրեն: Արտասահմանէն փչող այս հովերը ու անոնց բերած մտածումները եթէ քիչ մը փորենք, անոնց տակէն երեւան պիտի գան քաղաքական շարժումներ՝ որոնք կ'արտայայտեն օտար պետութեանց շահերը:

Անոնք որ Թուրք ազգայնականութիւնը կ'երեւակայեն Թուրանական պատրանքով, կամ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս նպատակներով ու ճիգերով, յառաջ կը քշեն նպատակները: Եթէ քննենք թէ այդ նպատակները ո՞ր տեղերէն ուժ կը ստանան, ճշմարտութեան հետ դէմ դիմաց կուգանք:

Թուրանի դատը ղեկավարողը Թոքիօն է: Կրթական նախարարը, պատերազմական նախարարը, ծովային նախարարը, եւ քաղաքական կուսակցութիւն մը այս շարժումով կը շահագրգռուին:

Անոնք որ Թուրք ազգայնականութիւնը կ'ըմբռնեն Թուրք յեղափոխական կուսակցութեան մը ձգտումներէն դուրս, տարօրինակ ձեւով մը կը բացատրեն զայն, կամ ճերմակ ռուս փըռոֆէսօրներ են, կամ՝ անոնցմէ որոնք, այն պահուն երբ Թուրքիա իր ազգային դատը զէնքով պաշտպանելու կ'աշխատէր, Թուրք հայրենիքը մինչեւ Կարին անկախ Հայաստանին տալու համար, Ազգերու Դաշնակցութեան տեղեկագիրներ կուտային եւ մինչեւ այժմ օտար պետութեանց դրամներով ու անոնց հաշւոյն կ'աշխատին:

Անոնց գաղափարներուն ծանօթ ենք 15 տարիէ ի վեր: Ասոնք, զինադադարի տարիներուն, Պոլսոյ մէջ իրենց հրատարակած պարբերականներով ու գիրքերով, իբրեւ թէ ի հաշիւ Կովկասի միութեան, Թուրք սպաներուն եւ ընդհանրապէս Թուրք ազգին ամենադէշ յարձակումներ կատարողներն են: Ի վերջոյ, հանրապետութեան կառավարութեան կողմէ, ասոնց՝ Պոլսոյ մէջ աշխատիլը յարմար չտեսնուեցաւ ու շարժումի անկարող վիճակի մը մատնուեցան: Ասոնք, քանի մը տարիէ ի վեր, Պերլինի մէջ կ'աշխատին: Իրենց նպատակն է սովետ Ռուսիոյ դէմ քարոզութիւններ կատարել: Սովետներու դէմ ահագին հրատարակութիւններ կ'ընեն: Այս պարագան մեզ բնաւ չի շահագրգռեր: Միայն թէ՝ Թուրք դատին հանդէպ ապերախտութիւն մըն է՝ այդ շարժումը յանուն Թուրք ազգայնականութեան կատարել, եւ զայն, Թուրք երախտապարտութեան մէջ, իբրեւ Թուրք ազգայնականութիւն ցոյց տալ: Թուրք ազգայնականութիւնը չհասկնալ է: Զայն ի նպաստ ուրիշներուն արդիւնաւորել կը նշանակէ: Կովկասի վրացական եւ հայ կառավարութիւններու հիմնումին համար Թուրք ազգայնականութիւնը իբրեւ զէնք գործածել ոչ ոքի կրնանք արտօնել: Խալք կուսակցութիւնը, որ Թուրք յեղափոխութիւնը իրականացուց, ազգայնականութիւնը հետեւեալ ձեւով կ'ըմբռնէ (կուսակ խալքի ծրագրէն մաս մը):

Այդ ազգայնականութիւնը իրեն նշանաբան ըրած է՝ « երկրին մէջ խաղաղութիւն, աշխարհի մէջ խաղաղութիւն » սկզբունքը: Թուրք ազգայնականութիւնը ոչ Թուրանի ցնորքին անձնատուր պատրանաւորի մը գործն է, ոչ ալ՝ իրենց շահերուն համար ազգ մը փորձանքէ փորձանք քշել ուզողներուն բացատրած իմաստը ունի:

Պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ ուզողները թող ուրիշ դռներ զարնեն:

«ՄԵՐ ԽՆՋՈՅՔՆԵՐԸ»

0000

Պիւրհան Ճահիտ կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ.—

Պայրամի ու այլ անգործ օրերուն համար կը ցաւիմ: Որովհետեւ Պայրամի կամ որ եւ է տօնի յաջորդ օրը թերթերը լեցուն են ոստիկանական լուրերով: Անգործ ու ազատ մնացող կարգ մը մարդիկ իրենց ազատութենէն օգտուիլ կը հասկնան օրն ի բուն օղի ճնկել: Ու չեն ըմբռներ թէ՝ ազատ ըլլալ կը նշանակէ հանգիստ ընել եւ զբօսնուլ: Կ'ըմպեն՝ առանց ըմպել գիտնալու, թուղթ կը խաղան՝ առանց խաղալուն կերպը գիտնալու: Զափսըննութիւն կ'ընեն՝ առանց կերպը գիտնալու: Ոչ ոքի կարելի է ըսել — օղի մի՛ խմեր: Բայց օղի խմել չգիտցողին ու զայն չմարսողին հարկ է հասկցնել թէ ինչ բան է ըմպելին: Երկու գաւաթ կոնծելէ յետոյ, քաղաքը ծախող եւ թէ շուրջի տիկինները իր անձնական հարէմի կանայքը նկատող անձերուն հարկ է տալ ընկերային դաստիարակութիւն, իսկ օրէնքը՝ իր պատիժը:

Ոչ ոքի կարելի է ըսել,— Թուղթ մի խաղար: Բայց, երբ զայն «խումար»ի կը վերածեն՝ անոր նախ կը միջամտէ ընկերային դաստիարակութիւնը եւ ապա՝ օրէնքը:

Ասիկա, նախ, դաստիարակութիւն մը իւրացնելու խնդիր մըն է: Ֆրանսացի բանուոր մը կիրակի օրը կը զուարճանայ, կ'ըմպէ, խնջոյք կ'ընէ: Ասիկա անոր իրաւունքն է՝ ամէն մէկ աշխատող մարդու նման, բայց, անոր այս շարժումները սահմանափակուած են ընկերութեան ըմբռնումներովն ու բարքերովը: Ան, գաւաթ մը ապսէնթ ըմպելէ յետոյ իր հրացանին չի փակիր: Երկու ձեռք պրիճ խաղալէ յետոյ չի կռուիր: Գլուխը տաքցնելէ վերջ՝ իր շուրջի կիներուն վերեւ աքաղաղ չի կտրիր: Ու գիտէ դատել ընտանիքի կինը մայթերու կիներէն: Ասիկա, հասուն ընկերութեան մը կենցաղն է: Վանդակի ու քօղի կեանքէն բաժնուած Թուրքերուն մէջ դեռ կան սունկէ գլուխներ, որոնք հաճոյքն ու երանութիւնը օղիին, կնոջ եւ հանրատուներու մէջ կը գտնեն:

Բնութեան ամէն մէկ գեղեցկութիւնը կոչուած է երջանկութիւն պարգեւելու աշխատող մարդոց: Բայց, հարկ է մարդու պէս օգտուիլ անոնցմէ: Անոնք որ օղի կ'ըմպեն գինովնալու համար, ու կին կը սիրեն՝ կռիւ ընելու կամ մարդ սպաննելու համար, այս շնորհներէն օգտուելու իրաւունք չունին: Անոնք արժանի են պահականոցներուն, ածխանոցներուն եւ բանտերուն: Ինչպէս կ'երեւի, դեռ բաւական ժամանակի կը կարօտինք՝ մեր խնջոյքները բարեկրթելու համար:

Կինեմա պատերազմ Ամերիկայի մէջ

00000

Ամերիկայի մէջ յանձնաժողով մը կայ կիներուն առողջութեան համար: Այս յանձնաժողովը ասկէց քիչ առաջ յիշատակագիր մը մատուցած էր կառավարութեան, պահանջելով որ պատուիրուի վարսավիրներուն՝ ամերիկեան կիներուն թարթիչները չգունաւորել այսուհետեւ: Այս պահանջումը պատճառաբանուած է անով որ թարթիչները կը թունաւորուին եւ ամերիկուհիին մարմինը ախտավարակ կը դառնայ: Վերջերս երկու կիներու արիւնը թունաւորուեր է թարթիչներուն գունաւորման հետեւանքով եւ խեղճերը մեռեր են: Ուրիշ երկու կիներ ալ արուեստական երանգաւորման պատճառաւ իրենց աչքին լոյսը վրայ տուած են: Կառավարութիւնը շատ մը բժիշկներու կարծիքն ալ առնելէ վերջ որոնք յայտարարեցին թէ թարթիչներուն ներկուիլը առողջութեան վնասակար է, որոշեց ընդունիլ յանձնաժողովին եզրակացութիւնը: Ընդհանրապէս ամերիկեան կառավարութիւնը միշտ տեղի տուող է կնոջական պահանջումներուն, գիտնալով որ Մ. Նահանգներուն մէջ ահագին ոյժ ունին անոնք իրենց ակումբներով ու միութիւններով եւ ընտրութեանց միջոցին յաճախ անոնց կամքն է որ կը քալէ, բայց այս անգամ, անոնց օգուտին համար իսկ չվարանեցաւ դնել այդ արգելքը: Բայց կ'երեւի, կառավարութիւնը սխալ ներշնչում ունեցաւ, որովհետեւ բողոքի փոթորիկ մը փրթաւ ամբողջ երկրին մէջ: Մէկ շաբթուան մէջ 50,6000 ստորագրութիւններ հաւաքուեցան արդէն յիշատակագրի մը համար, որով ուժգնակի բողոք կը բառնան նոյն արգելքին դէմ: Պահ մը մոռցան տոլարն ու Րուզվէլթին ծրագիրը: Յիշատակագրին մէջ ըսուած է թէ յանձնաժողովը ներկայացուցիչն է կարգ մը ցնդած ու զառամած պառաւներու, եւ անիկա բնաւ չարդարանար խօսելով մատղաշ եւ թրվռուն ամերիկուհիներուն անունով եւ փափաքներ յայտնելով: Բացատրուած է թէ առողջ, երիտասարդ կնոջ մը համար բնաւ վնասակար չէ զգուշաւոր կերպով ներկարարական դարմանում մը: Վերը յիշուած մահուան պարագաները դիպուածական են միայն եւ չեն կրնար ընդհանուր հանգամանք ստանալ: Ուրիշ բազմաթիւ բժիշկներ ալ կանացի բողոքագրին այս պահանջումները կը հաստատեն: Վարսավիրները, ներկարարական գործիքներ արտադրող տուներն ալ կռիւին խառնուեցան: Բայց յանձնաժողովը տեղի չտուաւ: Եւ ահա կնոջական ճշմարիտ կռիւ մը բռնկեցաւ: Ամերիկեան թերթերը թեր ու դէմ երկու բանակի ճեղքուած են:

Հիմա մեծ հետաքրքրութիւն կայ թէ երկու կողմերէն ո՞ր պիտի տանի յաղթանակը այս ... ահեղասաստ պատերազմին մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

Դէպի անդունդ

0000

« Յուսաբեր » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, պարզելով յանուն Հայ. Եկեղեցւոյ սարքուած դաւերը (26 յունուար).

— « Ո՛չ, այսպէս չէր հայ եկեղեցին եւ այսպէս չէր հայ եկեղեցականութիւնը:

Այս լեզուն կը խօսին թերեւս քաղաքական մոլեգնած պայքարներու առաջնորդները, բայց երբե՛ք քրիստոնէական վարդապետութեան քարոզիչները:

Ցեղակերտ հաստատութիւն մը կըցաւ ապրիլ դարեր շարունակ, որովհետեւ իր խօսքին մէջ ոչ այս խտրական շունչը կար եւ ոչ ալ իր գործքին մէջ այս արիւնահոտ տենչը:

Եթէ իր փառահեղ անցեալին մէջ այսպէս ըլլար հայ եկեղեցին, անկէ վաղո՜ւց աղօտ յիշատակ մը միայն մնացած կ'ըլլար: Եղբայրադաւ ոճիրներու եւ արեան հեղեղատի մէջ ան փչած կ'ըլլար իր շունչը՝ յետնորդներուն ժառանգութիւն ձգելով ատելութեանց, արիւնալի կռիւներու եւ անմաքրելի ոճիրներու կապուած ամօթալի անուն մը:

Այսպէս չէր հայ եկեղեցին: Ան ձուլուած էր իր ժողովուրդին, անոր բոլոր խաւերուն եւ դասակարգերուն, անոր բոլոր տարրերուն եւ հոսանքներուն:

Ու տեսէ՛ք սայթաքումի ահաւորութիւնը:

Խորհրդային իշխանութիւնը պաշտօնապէս թշնամի է եկեղեցիին եւ կրօնքին: Ռամկավար մամուլը սակայն ո եւ է հայ կրօնաւոր երբեք պայքարի չկոչեց այս թշնամիին դէմ եւ երբեք չգրեց.

— Հայ առաջնորդները կուրծք պիտի տան բոլշեւիզմի հրեշտակին դէմ եւ ի վերջոյ պիտի զգետնեն իրենց այդ հակառակորդը:

Ո եւ է հայ կրօնաւոր, ի տես բոլշեւիկեան հակակրօն լիրբ ու արիւնալի պայքարի, երբեք իր խօսքը չուղղեց հայ ժողովուրդին ու երբեք չըսաւ անոր.

— Եկէք ինծի հետ, կեցէք իմ կոնակը եւ ես պատրաստ եմ խորտակելու այդ թշուառականները:

Իսկ ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, որ իր իսկ աչքերով տեսաւ բոլոր հայ եկեղեցիներու սրբապղծումը իշխանութեան մը կողմէ, որ ... կը մերժէ այն ամէնը, ինչ որ կապուած է կրօնքին ու եկեղեցիին (աղօթութիւն, եկեղեցական թափօր, եկեղեցական պսակ, քրիստոնէական կրօն ու կրօնաւոր), օրհնաբեր կոնդակով կը յորդորէ իր ժողովուրդը.

— « [illegible] Խորհրդային Հայաստանի եւ կառավարութեան նորին »:

Ո՛չ, այսպէս չէր հայ եկեղեցին եւ այսպէս չէր հայ եկեղեցականութիւնը:

Այս ընթացքը հայ եկեղեցին դէպի մահ կ'առաջնորդէ եւ հայ եկեղեցականութիւնը բնաւ կը բաժնէ իր ժողովուրդէն, զանոնք լեցնելով ատելութեամբ եւ թշնամանքով:

Վերջերս Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան պաշտօնաթերթը, «Աւետիք», ստորաբար կը պատէր Սահակ կաթողիկոսի նոր խմբական կոնդակին առթիւ.

« Յարգելով մէջ բերուած յորդորը ալեզարդ կաթողիկոսին, կը սպասենք՝ որ Հոգեւոր Իշխանութիւնն ալ իր կարգին ձեռնթափ ըլլայ կուսակցական ոխ ու կիրք կաշկանդումներէն եւ ըլլայ ի վիճակի կիրարկելու այդ իրաւունքը « հոգւով եւ ճշմարտութեամբ» առանց խտրական շեղումներու»:

Աւելին մենք պահանջած չունինք:

Մանուկ չենք. գիտենք այն բացառիկ դժուարութիւնները ու տառապանքները, որ բաժին ինկած են հայ եկեղեցիին:

Փրկութիւնը սակայն սայթաքումի, կեղծիքներու եւ ուխտադրժութեան մէջ չէ:

Հայ եկեղեցականութիւնը ծանրագոյն զրկանքներու գնով պէ՛տք է ընդդիմանայ այն դաւալից փորձերուն, որոնց նպատակն է քաղաքական պայքարներու զէնք դարձնել հայ եկեղեցին եւ հատուածներու բաժնել հայ ժողովուրդը հայ եկեղեցականութեան աչքին:

Եկեղեցին պէ՛տք է ձերբազատուի այս խտրական շեղումներէն, եւ եկեղեցականութիւնը պէ՛տք է ձեռնթափ ըլլայ այս կուսակցական կաշկանդումներէն:

Այլապէս մահ է թէ՛ հայ եկեղեցիին եւ թէ հայ ժողովուրդին համար »:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Յ. Կ. Խաչ

00000

ԿԱՐՏԱՆ, 4 փետր. (Յառաջ).— Շատ քիչ բան գրուած էր Կարտանի Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի մասին: Իր վերակազմութեան երկրորդ տարեկցին առթիւ պարտք կը զգամ քանի մը գիծերով պարզել իր գործունէութեան գրուագները:

Կարտանի մասնաճիւղը իր վերակազմութեան շրջանին ունեցած է երկու ձեռնարկներ,— Դաշտահանդէս եւ երեկոյթ պարահանդէս: Ասկէ զատ Կ. Խաչը լուռ ու մնջիկ աշխատած է բազմաթիւ ճակատներու վրայ, ընկերային եւ հանրային ասպարէզներու մէջ: Օգնած է չորս անկար եւ հիւանդ չքաւորներու, զանազան միջոցներով: Կ. Խաչի կողմէ կազմուեցաւ հանգանակիչ յանձնախումբ մը անդամակցութեամբ Պ. Պ. Վահան Ղազարեանի, Պ. Հեպոյեանի, Օ. Տալօեանի որոնք սիրայօժար յանձն առին հանգանակութիւն կատարել: Գոյացած 999ֆր.ը բաշխուեցաւ հետեւեալ հիւանդներուն, 445 ֆրանք Նշան Մանուէլեանի, (վերջերս մեռած), 282 ֆրանք Եսայեանի, 272 ֆրանք Ղ. Պաղտասարեանի, 172 ալ Ս. Ղազարեանի ընտանիքին, անցեալ տարի: Այս հաւաքոյթներէն զատ Կ. Խաչը մասնաւոր ձեռնարկներ կատարած է ի նպաստ յիշեալներուն: Ներկայիս Կ. Խաչը վիճակատոմսեր հանած է: Վստահ ենք որ Կարտանի հայ հասարակութիւնը կրկին պիտի քաջալերէ մեր Խաչուհիներուն ձեռնարկը:

Ապրի՛ Կ. Խաչը:

Լեւոն Գեղունի

նալ միայն ոճրագատ ատեանին կողմէ, դատաւորի մը նախագահութեամբ եւ 12 երդուեալներու (ժիւրի) անդամակցութեամբ:

Այս դատավարութիւնը կը սկսի սովորաբար կրէնա ծիւրիի վճիռէն երեք ամիս յետոյ:

⁂ Նիւ Եորքի մեր սեփական թղթակիցը կը հաղորդէ մեզ թէ ընկ. Նիկոլ Օտապաշեան, որ Դուրեանի սպանութեան խնդրով ձերբակալուած էր, ազատ արձակուած է ամսոյս 23ին:

— Ընկեր Օտապաշեանի դէմ բերուած ամբաստանութիւնն այն էր թէ՝ ա-նոր խանութէն գնուած է այն դանակը, որով Դուրեան սպաննուած էր:

Օտապաշեան նման երեք դանակ ծախած էր դէպքէն առաջ, եւ կը յիշէր միայն մէկ անձը, որուն դանակ ծախած էր, եւ այդ իրեն խանութին մօտի մէկ ճաշարանատէրն էր:

Ընկեր Նիկոլ դիտել տուած էր, որ օրէնքը իրմէ չի պահանջեր անուններն ու հասցէներն առնել ամէն անոնցմէ, որոնց դանակ կը ծախէ, եւ յետոյ թէ ինք մենաշնորհ չունի այդ դանակներու վաճառքին վրայ եւ ուրիշ շատ խանութներու մէջ ալ նման դանակներ կը ծախուին:

Թրքական հպատակութենէ արձակուած Հայեր

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդին որոշումով հպատակութենէ հանուած են բազմաթիւ Հայեր եւ Հրեաներ: Ասոնց մուտքը արգիլուած է Թուրքիա, այն ամբաստանութեամբ թէ չեն մասնակցած ազգ. պայքարին եւ երկիր չեն վերադարձած: Անշուշտ այս կարգադրութիւնը հետեւանք է վերադառնալու համար « պէյաննամէ » ստորագրելու միամտու-թեան...

Ահաւասիկ առաջին ցանկը, այնպէս ինչպէս հրատարակուած է Պոլսոյ թերթերուն մէջ.—

Գրիգոր Գալայճեան (հայրը Առաքել), Կարապետ Թահմիսեան (հայրը Թէքիրտաղցի Մաքսուտ), Տոքթ. Գէորգ Վարդանեան (հայրը Կեսարացի Յարութիւն) եւ մայրը Մարիցա Վարդանեան, Լեւոն Գապուզեան (հայրը Պուրսացի Պատուական), Վահան, Յովակիմ, Յովհ. Այվազեան (հայրը Կերդեցի Միսաք), Կիրասոնցի Առաքել Հաթնաեան, (հայրը Ալեքսան), Դաւիթ Սօֆիկեան (հայրը Անգարացի Կղեմէս), Շէհնազ Պապիկեան (հայրը Յակոբ Գօսթա), Եղիսաբէթ (հայրը Սարգիս), Աղաւնի Արապեան (հայրը Քօճաէլիցի Յակոբ), ներկայիս Կիւմիւլճինէ բնակող Ատափազարցի Յակոբ Ուզուն Բարսեղի զաւակը Յարութիւն Հարիթեան, Ատափազարցի Հաճի Սիրական եւ Հարիթեանի կինը՝ Հերմինէ, Թադէոս Տէմիրճեան (հայրը Անգարացի Գէորգ), Ֆիլիպէ բնակող Խորէն Պէրպէրեան (հայրը Պիլէճիկցի Պօղոս), Քէօսթէնճէ բնակող Վահան Օհան Քիւլլիւեան (հայրը Եօզկատցի Մկրտիչ), Վառնա բնակող Զատիկ Զուլլուեան (Պուրսացի Մամբրէի որդի), Վառնա բնակող Հարիք եւ զաւակները Արշաւիր ու Կարապետ կինը Գալիփէ (հայրը Սունկուրլուցի Յակոբ Ասլանեան), Գահիրէ բնակող (Գրիգոր Տէտէեան որդի), Խորէն Տէտէեան, կինը Սիրանոյշ, Սելանիկ բնակող Սիվրիհիսարցի Սարգիս, աղջիկը Եղիսաբէթ, Մոսկուա բնակող Վանցի Գրիգորի որդի Մանուկ, Սելանիկ բնակող Զանագգալէցի Կարապետ Եալտըզեանի որդի Գէորգ Եալտըզեան, Փարիզ բնակող Պոլսեցի Կարապետ Մէհթէրեանի աղջիկը Զարուհի Մէհթէրեան, Փարիզ բնակող Պոլսեցի Ստեփան Ժամկոչեանի զաւակ Մանուկ Ժամկոչեան, Պուքրէշ բնակող Պոլսեցի Արթին Հերիքեանի զաւակը Յովհաննէս Հերիքեան, Փարիզ բնակող Պոլսեցի Յարութիւն Խաչատուրի որդի Համբարձում Խաչատուրեան, Վիեննա բնակող Պոլսեցի Ղուկաս Զօփուրեանի որդի Զարեհ Զօփուրեան, Վիեննաբնակ Պոլսեցի Բենիկ Պէրպէրեանի զաւակը Յակոբ Պէրպէրեան, Կիպրոսաբնակ Գէորգ Գէորգեանի զաւակը Պօղոս Գէորգեան, Սօֆիա բնակող Պոլսեցի Գրիգորի որդի Երուանդ Օհաննէսեան, Ֆիլիպէ բնակող Թէքիրտաղցի Յակոբ Պզտիկեանի որդի Լեւոն Պզտիկեան, կինը Վիքթոռ:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ:

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳԻՐՔ Դ. ՏԱՐԻՆ

1934

ԴԻՄԵԼ՝ **M. & M. Barsamian.**

94, Rue Lafayette. Paris (10)

ԳԻՆ՝ 25 ՖՐԱՆՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂԻ ՀԱՄԱՐ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

Société Savantesի սրահին մէջ 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ.ՆԵՐ **ՋԱՄԱԼԵԱՆ** ԵՒ **ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ**

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի կողմէ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

20, Avenne Ville d'Avray. Chaville

ներկայ կ'ըլլան մեր երեք ընկերներէն՝

ԲԺ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւայլն

Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն:

Սէն Լազարէն շոգեկառք առնել ժամը 2.26 եւ 2.56ին: ընկերներ պիտի սպասեն Շավիլի կայարանը: փոն տը Սէվռէն ճանրակառք առնել եւ իջնել Շավիլ, փիւիթ սան վէն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին Կիրակի օր

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՍԷՆ ԹԸԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 17ին Շաբաթ երեկոյ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

17 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

կազմակերպուած նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ *146, Ave. des Chartreux*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. **Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. **Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ**

ՆԻՒԹ՝ **ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ**

գեղարուեստական խնամուած բաժին: կը մասնակցին ֆրանսացի եւ հայ ծանօթ գեղարուեստագէտներ:

Առնել հանրակառք թիւ 1,4, 5, 11, 12, 41, 48, 53:

Հայկական Լսարան Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի ԸՆԿ. ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին տեղի պիտի ունենայ լսարանական հաւաքոյթը 130, rue Boileauի սրահին մէջ:

կը դասախօսէ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ — նիւթն է՝ «ՀԱՅ ԵՐԳԸ»

Կը խնդրուի երկսեռ հասարակութենէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ԵՈԶԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, իր կազմութեան 7րդ տարեդարձի առթիւ:

17 Փետրուար, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս Սալօն Միշէլի շքեղ սրահներուն մէջ, **25 Rue Aldebert** (րիւ Ալտըպէր), կէս գիշերէն վերջ 1 ժամ գեղարուեստական բաժին, երգ, անակնկալներ եւ **exhibition**ներ՝ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեաններու կողմէ:

7 հոգինոց օրքէսթր **Broadway — Jazz**:

Ներկայանալի հագուստ պարտաւորիչ:

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ՝ **5 ՖՐԱՆՔ**, ԱՅՐԵՐՈՒ՝ **10 ՖՐԱՆՔ**

Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Յարութիւն Պապաեկիտեանի խանութը, 28 րիւ տէ Տօմինիքէն:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) — Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տէօրթեօլցի Պ. Լեւոն Սոփօկլեան, Քէլէկեան Որբանոցի սաներէն, որ կը գտնուէր Փարիզի շրջակայքը, բայց մէկ տարիէ ի վեր իր մասին տեղեկութիւն չկայ: Կը խնդրուի իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Onnig Mikayélian. 2, rue dee Carmelins, Marseille:

— Կը փնտռեմ եղբօր աղջիկս Աֆիոն-Գարահիսարցի Տիկ. Անժիկ (ծնեալ Ապրոեան), հօր անունը՝ Ղազարոս, մօր անունը՝ Մարիամ: Ինքը հիւանդապահուհի էր: Տասը տարի առաջ ամուսնացած է Նիւ Եորքի մէջ եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ: Լուր կայ թէ հինգ տարի առաջ իր ամուսինը մեռած է: Իմացնել իր հօրաքրոջ Տիգրանուհի Ապրոեանի, Orient Tapis, St. Jérôme, Marseille, France:

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

— Հինգերորդ կարաւանով Լիոնէն Հայաստան մեկնած Նշան Աճէմեան (կամ Փիրենեան), Պարս... գակցի, որ ներկայիս Պարսկաստ... կը գտնուի, կը փնտռէ իր հայ... Յարութիւն Փիրենեան կամ Պա... ծակ Արթին, որ կը կարծուի Արտա... նահանգը ըլլալ: Լուր ունեցողներ... կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Նշան Աճէմեան, Eglis... Arménienne, Ispahan-Djoulf... (Perse):

× Նաեւ կը փնտռէ իր փեսա... Նշան Էլքելեթեան, Կեսարացի, մէկ տարի առաջ Ռիվոլը ... կը բնակէր:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (53)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Իսկ հետեւեալ դէպքը եկած հաստատած էր թէ այդպիսի պարագայ մը անկարելի բան չէր:

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր, Եագուպ Ճէմիլ եւ Շթանկէ պէյերը, ինչպէս նաեւ ուրիշ գերման սպայ մը, որ գերմանացիին թիկնապահն էր եւ ճամբան իր ուսանողներէն մին կորսնցուցած ըլլալով իր մէկ ուսանողը ուշադրութիւն կը դրաւէր, տեղաւորուած էր Արտահանի հարուստ Ռուսերէն մէկուն տունը: Պէհա եւ Շթանկէ պէյերն ու օգնականը հոն կը գիշերէին:

Օր մը, առաւօտեան դէմ, երբ այս երեք անձերը, բոլորովին յոգնած, խոր քունի մը յանձնուած կը խռկային մէկը եկած, անոնց պառկած սենեակի դուռը՝ հրացանին կոթին մէկ հարուածովը բացած ու ներս մտած էր: Այս աղմուկին վրայ, երեքը մէկ ի-րենց գլուխները անկողիններէն դուրս հանած ու տեսած էին որ իրենց առջեւ իր հասակը անկած էր յաղթանդամ ռուս զինուոր մը՝ իր սուինը անցուցած հրացանին:

Այդ միջոցին ռուս զինուորի մը ներկայութիւնը հետեւանքը կրնար ըլլալ Արտահանի՝ Ռուսերուն կողմէ վերագրաւմանը, մեր ուժերուն փախուստին, նոյնիսկ՝ փախչելու ատեն իրենց հրամանատարներուն անգամ լուր տալու ժամանակ չունենալու: Որովհետեւ, երբ հրամանատարներուն դրանը առջեւ պահակ կը սպասէր, կարելի՞ բան էր որ թշնամի զինուոր մը ուժգնութեամբ բանար անոնց պառկած սենեակին դուռը, երբ քաղաքին մէջ մէկ հատիկ ռուս զինուոր չկար:

Բայց, անկարելի նկատուած այդ վիճակը ահա ստեղծուած էր, ռուս զինուոր մը ցցուած էր երեք հրամանատարներուն վերեւ, որ հոն երեւցած էր՝ սուինը հրացանին անցուցած: Շթանկէ պէյն ու իր օգնականը, հազիւ տեսած ռուս զինուորը, անմիջապէս նետուած էին իրենց անկողիններէն ու անոնց տակերը մտած: Երբ վարտիքով ու շապիկով էին պառկեր, ինչպէ՞ս կրնային սուինակիր զինուորի մը դիմադրել: Ու, անգամ մը անկողիններուն տակ մտնելէ վերջ, պիտի խորհէին թէ ինչ պիտի ընեն:

Գալով Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի, չափազանց շուարած էր՝ իր դէմը տեսնելով ճերմակներու մէջ փաթթուած ու մօրուսաւոր զինուորը: Բոլէպալէս իր մտքին մէջ ծագում առեր էին շատ մը զարմանազան հաւանականութիւններ՝ այն աստիճան որ չէր իսկ նկատած թէ իր ընկերները մահճակալներուն ներքեւ էին պահուըտած, ու ինքզինքը մէս մինակ կարծած էր:

Պատէն կախուած հրացանները, այնքան ատեն որ իր քովը չէին, բանի չէին ծառայեր: Որովհետեւ, զանոնք առնելու համար եթէ իր տեղէն շարժէր, կասկած չկար որ ռուս զինուորին սուինը իր կուրծքին պիտի մխուէր:

Այդ պատճառաւ, փրկութեան միակ միջոցը նկատած էր պոռալ: Գերմանացի ընկերները, որոնք մահճակալներուն տակերն էին, լսելով անոր պոռչտուքը, չարժման անցած էին եւ, ռուս զինուորը, վախնալով, նոյն դանէն դուրս նետուած ու փախած էր:

Անոր ետեւէն կը լսէին.

— Հասիր, բռնէ, ռուս զինուորներ ներս մտած էին: Բայց, հակառակ այդ աղմուկներուն, ռուս զինուորը կրցած էր անհետանալ՝ առանց նշմարելու ո եւ է մէկէն:

Այս դէպքը եւս կը փաստէր, որ Արտահան մտնող մեր ուժերը այդ քաղաքը գրաւած ըլլալով հանդերձ, մեր դիրքը ամուր չէր: Յուրտը որ եւ է բանի անատակ դարձուցած էր զինուորները: Այնքան, որ ռուս զինուոր մը, առանց վախնալու կամ թէչքիլաթի մարդոց կողմէ նշմարուելու, քաղաք մտած, եւ նոյնիսկ ջոկատներու հրամանատարներուն ննջասենեակին մէջ՝ զանոնք վախցուցած էր:

Երբ այս էր կացութիւնը, Արտահանի մէջ րոպէ մը իսկ կենալ կարելի չէր: Թէեւ, այդ միջոցին Օլթիի շրջանէն եկած էր հեծելազօրքի սպայ մը եւ լուր տուած թէ՝ Թուրք բանակը այդ ուղղութեամբ դէպի Արտահան կը յառաջանայ, բայց լուրին ճշդութիւնը կասկածելի էր: Այն ուժը, որու համար կ'ըսէին թէ պիտի գայ օգնութեան, ով գիտէ երբ կը հասնէր: Ամէն պարագայի մէջ, այդ միջոցին եթէ որոշ բան մը կար, սա էր որ Արտահան մտնող մեր ուժը գրեթէ անզօր վիճակի մը մատնուած էր:

Այս կացութեան առջեւ, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր, Եագուպ Ճէմիլ եւ Շթանկէ պէյերը զգացած էին որ ըստիպուած են վճռական որոշում մը տալ: Բայց, իրենց կացութիւնը բարելաւելու միջոցներու մասին տարակարծիք էին: Շթանկէ պէյ, որ աւելի յաւ կ'ըմբռնէր զինուորական կացութիւնը, յառաջ կը քշէր այն կարծիքը թէ իրենք անկարող էին դուրս գալ այդ պաշարումէն, ու կ'առաջարկէր, իբրեւ միակ միջոց, Ռուսերուն յանձնուիլ: Մինչ Պէհաէտտին եւ Եագուպ Ճէմիլ պէյերը, կողմնակից էին ամէն գինով պաշարման շղթան ճեղքելու եւ Արտահանէն դուրս գալու: Ու այդ մըտածումով չէին գոհանար: Որովհետեւ Շթանկէ պէյ, օրինաւոր զինուորներու հրամանատար մը ըլլալով, պիտի չսպաննուէր եթէ գերի իյնար:

Մինչդեռ Պէհաէտտին Շաքիր եւ Ե... գուպ Ճէմիլ պէյերը չէթէներու ... հրամայէին եւ, հետեւաբար, ... գերի իյնային Ռուսերուն կողմէ ... պատճառ գնդակահար պիտի ըլլայի...

Այդ պատճառաւ, որոշեցին պա... շարման շղթան ճեղքել եւ Արտահա... նէն հեռանալ: Այս շարժումը պի... վարէր Շթանկէ պէյ: Եթէ անյաջո... ղութեան մատնուէր շարժումը, ... թէներու հրամանատարները եւ զին... ուորները պիտի մեռնէին փառքո... փոխանակ գնդակահարուելու: Շթան... կէ պէյի կը վիճակէր հետեւեալ պար... տականութիւնը,— եւքի շարժու... կարելի եղածին չափ կարճ ատեն... յաջողցնել:

Եւքը սկսած օրը, հազիւ մթնած... պիտի ճեղքէին ռուսական այն գիծեր... որոնք կը գտնուէին դէպի Արտահան... եկող ուղղութեան վրայ, ու կրկն... Արդուին պիտի նահանջէին: Այդ նպա... տակով, Շթանկէ պէյի գունդին առա... ջին ջոկատը, նոյնինքն Շթանկէ պէյ... ու իր օգնականը, ինչպէս նաեւ Եա... գուպ Ճէմիլ ու Խալիտ պէյերը առա... անցած էին:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

10 Février 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2418

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԴ ՀՈՒՐ ԵՒ ԸՆԴ ՍՈՒՐ

Ինչ որ տեղի ունեցաւ փետր. 6ին եւ 7ին, իրիկուան դադարէն մինչեւ կէս գիշեր եւ աւելի անդին, խիստ անխնամնախընթաց է Փարիզի պատմութեան մէջ։ Աննախընթաց՝ 1871էն ի վեր, երբ արիւնի մէջ կը լողար Ֆրանսայի մայրաքաղաքը։

Ծիծաղ տալու համար ալ, Փարիզի ժողովուրդը տակաւին չէ գտած ինքզինքը։

Խորապէս պատասխանատու եւ օրինապահ, այդ ժողովուրդը տակաւին չէ կրցած հաշտուիլ արիւնոտ ողբերգութեան հետ, որ կրնար իրական պատերազմի մը փոխուիլ, եթէ Պ. Տալատիէ հիմնուելով փոթորկալի նիստի մը մէջ շահած մեծամասնութեան վրայ, ուզէր մինչեւ ծայրը երթալ։

Նախորդ վարչապետը ինք յաջորդ օրն իսկ խոստովանեցաւ կացութեան ծանրութիւնը, մերժելով բարեկարգութիւնը պաշտպանել «բացառիկ միջոցներով, որոնք կրնան յանգիլ արիւնալի զարնուածքի մը եւ նոր արիւնահեղութեան»։

Դեռ աւելի նշանակալից բացատրութիւն մը կը գործածէր ան, իր հրաժարագրին մէջ,— «Կառավարութիւնը չուզեր զինուորները գործածել ցուցարարներուն դէմ»։

Անշուշտ իր յուսահատութեան գլխաւոր պատճառը այն էր որ, իր դէմ հանած էր ոչ միայն հանրային կարծիքը, այլ մանաւանդ նախկին ռազմիկները, Մեծ Պատերազմին հաշմանդամները՝ անթացուպերով, արհեստական ոտքերով, միականի, միաթեւ կամ հիւծախտաւոր։

Եւ անոնք նոր զոհեր տուին երեքշաբթի գիշերուան խռովութեանց մէջ, ինչպէս կը հեշտէր իրենց բողոքագիրն ալ, ուղղուած՝ Հանրապետութեան Նախագահին.

— «Առանց որ եւ է պատճառի, անոնք Օփերայի, Մատլէնի, Քոնքորտի հրապարակներուն վրայ շրջապատուեցան, վիրաւորուեցան, ետ մղուեցան, ծեծուեցան, նոյն իսկ սպաննուեցան հեծեալ պահակներուն կողմէ, եւ այս՝ ներքին նախարարին եւ ոստիկանութեան վերատեսուչին հրամանով։ Անոնց զայրոյթը խոր է անոր համար որ գացեր էին խաղաղօրէն, առանց զէնքի»։

Այսքանը, արդէն, բաւական էր, որպէսզի բաժակը յորդէր։ Եւ նախկին ռազմիկները կ՚ազդարարէին թէ յաջորդ անգամ պիտի հարկադրուին փողոց իջնել «ձեռնառումբերով եւ պատերազմի հին յիշատակներով»։

Մէկ օր առաջ, Երեսփ. ժողովի փոթորիկին մէջ, նախկին ռազմիկ մըն էր, աջակողմեան Սքափինին, որ կ՚աղաղակէր.

— «Մարդիկ իրար կը զարնեն խորհրդարանին դրան առջեւ։ Հրացա՞ն կը պարպուի։ Տալատիէ, դո՞ւք տուիք կրակ բանալու հրամանը … Ուրեմն մարդասպաններու կառավարութիւն մըն է որ կանգնած է մեր առջեւ…»։

Մնաց որ, երեք ընդհատումներով եւ երեք քուէարկութեամբ շահուած մեծամասնութիւնն ալ վստահելի չէր։ Որովհետեւ, ընկերվարականները ուղղակի սակարկութեան մտած էին, հեռղհետէ ձախ մղելու համար Տալատիէն։ Անոնք ոչ թէ ամբողջական վստահութիւն կը յայտնէին, այլ կը խոստանային աջակցիլ, «եթէ կառավարութիւնը վճռէր ճամբան փակել ընդդէմ Ֆաշական յետադիմութեան յարձակողականին եւ ուժգնօրէն յառաջ տանիլ պայքարը»։ Այլապէս, նոյն ինքն Պլումի բերնով կը սպառնային շարժման մէջ դնել «հանրապետական ուժերը եւ աշխատաւոր ու գիւղացի բազմութիւնները»։

×

Ցիչեցնէ՞նք նորէն թէ՝ աջի եւ ձախի մենամարտ մը, վարչաձեւի տագնապ մըն է որ կ՚անցընէ երկիրը։ Պայքար մը, որ ձեւաւորուեցաւ 1924ին, ձախերու ընտրական յաղթանակով, եւ հետզհետէ խորացաւ, իբրեւ հետեւանք նորանոր տագնապներու։

Աջերը յաջողեցան ծանր հարուած մը տալ 1926ին, իշխանութիւնը յանձնելով Փուանքարէի, որ, իրենց համոզումով, փրկեց ֆրանքը։

Բայց, կարճ տեւեց «Ազգային Միութիւնը»։ Տնտեսական տագնապը երթալով աճեցաւ։ Գործազրկութիւնը, որ բացառիկ երեւոյթ էր Ֆրանսայի մէջ, դարձաւ ծաւալուն եւ տեւական աղէտ։ 1932ին ձախերը նորէն մեծամասնութիւն շահեցան, եւ այդ օրէն ի վեր «դահլիճներու ջարդ» մըն է որ տեղի կ՚ունենայ։

Եւ այսօր, Երրորդ Հանրապետութիւնը մատնուած է կատարեալ անելի մը։

Ոչ միայն վարչաձեւն է որ կը ճռնչէ, այլ եւ տնտեսական ու ընկերային կեանքը։

Սթավիսքիի դայթակղութիւնը — նոր Փանամա — միայն մէկ երեսն է համատարած ապականութեան, վարչական եւ դատական բազմածալ կազմալուծման։

Ահա մեծահարուստ երկիր մը որ տարիներէ ի վեր չի կրնար հաւասարակշռել ելեւմուտքը, եւ չի կրնար ժամանակին քուէարկել ելմտացոյցը։ (Տակաւին առկախ կը մնայ 1934ի նախահաշիւը)։ Տագնապի մատնուած են բանուորն ու գիւղացին, առեւտրականը, ագարակպանը եւ «ուսումնական» կոչուած դասը։ Անվստահութիւնը եւ անստուգութիւնը կը ջլատեն ամէն շարժում։ Արտաքին վտանգն ալ՝ առանձին։

Ո՞ւր է ելքը այս աննախընթաց ջղաձգութեան։

— «Թագաւո՛րը միայն կրնայ փրկել քեզ», կ՚աղաղակէ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը, կոչեր գրել տալով դահաժառանգին։

— Սովե՛տ, սովե՛տ, կ՚աղաղակեն կարմիրները, Երեսփ. ժողովին մէջ եւ պողոտաներուն վրայ։

— Ազգային Միութի՛ւն, կը պատասխանեն աջերն ու չափաւորները։

Ի՞նչ խօսք որ, այս խժալուր աղմուկին մէջ, երբ Ֆրանսան ալ անցաւ «ընդ հուր եւ ընդ սուր», անխուսափելի են սահմանադրական քանի մը փոփոխութիւններ,— առաջին առթիւ՝ Երեսփ. ժողովը լուծելու խնդիրը, որ իբրեւ պայման դրուած է Պ. Տումէրկի կողմէ։ (Մէկ անգամ պատահած է այսպիսի դէպք, 1877ին, Մաք Մահոնի օրով)։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃԸ

Ընդհանուր գործադուլը պիտի յաջողի՞

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ՄԷԿ ՃԱԿԱՏ ԿԱԶՄԵԼ

Վարչապետ Պ. Տումէրկ խանդավառ ցոյցերով ընդունուեցաւ Փարիզի մէջ։ Սովորական արարողութիւններէն յետոյ, առաջնորդուելով վարչապետարան, սկսաւ իր խորհրդակցութիւնները՝ նոր դահլիճին կազմութեան համար։ Նախկին հինգ վարչապետներէ զատ, Պ. Տումէրկի գլխաւոր ճիգն եղած է նախարարներ գտնել խորհրդարանէն դուրս։ Այս առաջադրութեամբ, նկատի ունեցաւ մարաջախտ Փէթէնը՝ իբրեւ պատերազմական նախարար, սեղանաւորական մասնագէտ Պ. Ռիսթը՝ իբրեւ ելմտական նախարար, Զօր. Վիւիլմէնը կամ Զօր. Վիքթոր Տէնէնը՝ իբրեւ օդանաւային նախարար, (Առաջինը այն է որ 25 օդանաւերով թռիչք մը կատարեց դէպի Ափրիկէ), նախկին վարչապետ Պ. Լավալը՝ իբրեւ ներքին նախարար, Պառթուն՝ իբրեւ արտաքին նախարար եւ Պ. Շէրոնը՝ դատական։ Երկու հաշտուած ոսոխներէն Թառտիէօ գոհացաւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեամբ, իսկ Էռիօ՝ կրթական նախարարութեան պաշտօնով։

Հանրապետութեան Նախկին Նախագահին գլխաւոր նպատակն է վերահաստատել խաղաղութիւնը եւ վստահութիւնը, դադրեցնել կուսակցական պայքարները եւ չոկել ելեւմուտքը, մանաւանդ որ շատ քիչ ժամանակ մնացած է ելմտական տարեշրջանին։

Աջակողմեան հոսանքներու անվերապահ աջակցութեան դիմաց, մարդիկ անհամբեր կը սպասեն արմատականներու եւ արմատական ընկերվարականներու բանելիք դիրքին, քանի որ անոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն Երեսփ. ժողովին մէջ, եւ կառավարութեան տէրն էին մինչեւ վերջին դէպքերը։ Կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը առջի օր արտակարգ ժողով մը գումարելով, թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, հաւանութիւն յայտնեց որ իր նախագահը՝ Պ. Էռիօ մասնակցի նոր դահլիճին, դուրս հանելու համար հանրային փրկութեան գործը։

Ուրեմն իբրեւ անհաշտ ընդդիմադիր կը մնան ընկերվարականները, համայնավարները եւ արքայականները։ Այս վերջինները մեծ արժէք չունին. բայց առաջին երկու հոսանքները կրնան վտանգաւոր դառնալ, մանաւանդ եթէ յաջողի միացեալ ճակատը, երկուշաբթի օրուան ընդհ. գործադուլին համար։

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը երէկ նոր կոչ մը ուղղած էր «ժողովուրդին եւ աշխատաւորներուն», Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան ստորագրութեամբ։ Կոչը կը յանձնարարէ ամէն աշխատանք դադրեցնել փետր. 12ի, երեքշաբթի, 24 ժամուան համար։ Այս առթիւ կը շեշտէ թէ Ֆաշական ուժերը դլուխ վերցուցած են, թէ «հիթլէրական բարբարոսութիւնը կը փորձէ ինքզինքը պարտադրել իր ռնութիւններով, իր կեդրոնացման բանակատեղիներով եւ խարազաններով»։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողով պիտի գումարէր Լիլի մէջ, բայց յետաձգեց, նկատի առնելով օրուան դէպքերը։

Համայնավարները աւելի փրփրած են։ Երէկ հրապարակային ժողով մը սարքած էին Ռէփիւպլիքի հրապարակին վրայ, ի խնդիր միացեալ ճակատի։ Իրենց արհեստակցական միութիւնն ալ մատնանշելով Ֆաշական վտանգը, կը միանայ ընդհ. գործադուլին, բայց աւելի յառաջ կ՚երթայ,— կը հրահանգէ ամէն աշխատանք դադրեցնել բոլոր հիմնարկութեանց, հանրային բոլոր սպասարկութեանց եւ փոխադրութեանց մէջ։ Այս առթիւ կը դանդատի թէ, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը (ընկերվարական) չուզեր խանգարել երկրին կեանքին անհրաժեշտ սպասարկութիւնները եւ կասկած կը յայտնէ թէ շատ ջուրեր կրնան անցնիլ կամուրջին տակէն, մինչեւ երկուշաբթի։ Ու կրկին կը յանձնարարէ պահանջել Ֆաշական կազմակերպութեանց լուծումը, Քիափի, Տալատիէի եւ Ֆրոյի անմիջական ձերբակալութիւնը, ինչպէս եւ կը դնէ բանուորական պահանջներ։

Թերթերը կը գրեն թէ գործադուլի հրամանին պատասխանած են անմիջապէս թղթատարական պաշտօնեաները, պետական ուրիշ պաշտօնեաներ, ուսուցիչները եւն., իրենց կարգին կոչեր հրատարակելով։

Զոհերուն յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի երեքշաբթի օր, Փարիզի քաղաքապետութեան ծախքով։ Նախապէս որոշուած էր հաւաքական յուղարկաւորութիւն մը կատարել, բայց նկատի ունենալով որ ցոյցեր կրնան պատահիլ, յարմար դատուեցաւ առանձին թաղումներ կատարել։

Բանակարգութիւնը վերահաստատուեցաւ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԱՇԻՒԸ

Հինգշաբթի գիշեր առաջին անգամ ըլլալով մեծ դէպքեր չպատահեցան։ Փողոցներու մէջ իրարանցումը պակաս չէր եւ համախմբումներ ալ տեղի կ՚ունենային, բայց ոստիկանութիւնը արթուն կը հսկէր բոլոր կարեւոր կէտերուն վրայ, փափկութեամբ ցրուելով խումբերը։

Մեծ բազմութիւն հաւաքուած էր Քոնքորտի հրապարակին վրայ, դիտելու համար չորեքշաբթի գիշերուան աւերումները։ Այդ օրուան դէպքերուն հետեւանքով սպաննուած են երեք հոգի, վիրաւորուած՝ 300 հոգի, որոնց 38ը շատ ծանր։ Միեւնոյն պատճառով ձերբակալուեցան 536 հոգի, որոնց 61ը վար դրուեցան։

Աւերածութեանց մասին գաղափար մը տալու համար, ըսենք որ Կամոն փողոցէն մինչեւ Մատլէն մէկ հատիկ լապտերի խնայած չէին. իսկ Սքրիպ փողոցէն մինչեւ Մատլէն անցորդները ի զուր կը փնտռէին լրագրավաճառի կրպակները։ Բոլորը քանդուած եւ կրակի տրուած էին։ Միեւնոյն տեսարանը՝ Թրոնշէ փողոցէն մինչեւ Պուլվառ Հոսման եւ դէպի Օփերայի շրջակայ փողոցները։ Իսկ խորտակուած ցուցափեղկերուն եւ աւարի տրուած խանութներուն հաշիւը դժուար է ճշդել։ Նոյնը կարելի է ըսել մարդկային կորուստներու մասին։ Մինչեւ որ մեռելները չթաղուին եւ վիրաւորները հիւանդանոցներէն իրենց տուները չփոխադրուին, կարելի չէ գիտնալ բուն թիւը։

Դատավարութիւններ եւ բողոքի ցոյցեր

Դատաւորները սկսան դատել երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի գիշերուան դէպքերուն հերոսները։ Երեք համայնավարներ յանցանքի վրայ բռնուած ըլլալով, դատապարտուեցան ութ օրուան բանտարկութեան։ (Խանութ մը կողոպտած էին)։ Ուրիշ երկու համայնավարներ ալ դատապարտուեցան ծեծի համար, մէկը՝ 15 օրուան, միւսը՝ երեք ամսուան։ Չորս յանցաւորներ, որոնց երկուքը ռուս էին, դատապարտուեցան մէկ, չորս եւ 15 օրուան բանտարկութեան, արգիլուած զէնք եւ երկաթի կտորներ ունենալով։

⁂ Դէպքերուն առթիւ բողոքի ցոյցերը կը շարունակուին ամէն կողմ։ Փաստաբաններու ընկերակցութիւնը հանրագրութեամբ մը կը պահանջէ որ Տալատիէ նախարարներէն Փոլ Պոնքուռ, Փիէռ Քօ, կի Լաշամպռ կա՛մ 24 ժամուան մէջ իրենց պարսաւանքը յայտնեն նախորդ դահլիճին արարքներուն առթիւ եւ կամ հրաժարին ընկերակցութենէն։

Թուլոնի Հրեղէն խաչի ընկերակցութիւնը հեռագիր մը ուղղելով հանրապետութեան նախագահին, կը պահանջէ Տալատիէի անունը ջնջել պահեստի սպաներու եւ պատուոյ լեգէոնի ցանկէն, քանի որ իր կառավարութիւնը հրամայեց կրակ բանալ նախկին պատերազմիկներուն վրայ։

Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն Պ. Սէլիէ որոշեց հաշիւ պահանջել ոստիկանութեան վերատեսուչէն, թափուած արիւնին համար։ Այս առթիւ պիտի առաջարկէ նշանատախտակ մը դնել Քոնքորտի հրապարակին վրայ, ի յիշատակ փետր. 7ի դէպքերուն։

Գոհունակութիւն, զայրոյթ եւ սպառնալիք

«ԱՅԺՄ ՄԵՆՔ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆՔ ՁԵՐ ԿԱՇԻՆ»

Մամուլի գլխաւոր օրկանները գոհունակութիւն կը յայտնեն Տալատիէի հրաժարման եւ Տումէրկի անուանման համար, եւ կը մաղթեն որ խաղաղութիւնը վերահաստատուի ոչ միայն փողոցին, այլ եւ միտքերու մէջ։ Հանրապետութեան նախկին նախագահը բոլորէն յարգուած ըլլալով, միակ մարդը կը համարուի հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար, ի հարկին սահմանադրութիւնը փոխելու պայմանով։ Բոլորն ալ կը շեշտեն թէ անհրաժեշտ է կուսակցական զինադադար կնքել եւ հայրենիքին շահերը չվտանգել քաղաքական խաղերով։ «Ֆրանսան կ՚ուզէ ապրիլ։ Ապրելու համար անհրաժեշտ է որ միութիւն տիրէ իր զաւակներուն միջեւ։ Կա՞յ կուսակցութիւն մը որ «ո՛չ» ըսէ Ֆրանսայի»։

Միւս կողմէ, աջակողմեան թերթերը կը շարունակեն անարգել Տալատիէն եւ միւս նախարարները, սպաննալիքներ ալ դրի առնելով։ Վրդովումը խոր է մանաւանդ անոր համար որ երեքշաբթի օրուան դէպքերուն մէջ նախկին պատերազմիկներ եւ հայրենասէրներ սպաննուած կամ վիրաւորուած են։ «Էքօ տը Փարի» խստօրէն կը դատապարտէ անկեալ վարչապետը, կոչելով «թշուառական եւ վախկոտ»։ Դիտել կու տայ թէ Պ. Տալատիէ ժամերով փակուած էր պատերազմական նախարարութեան մէջ, մինչ Պ. Լէոն Պլում — ընկերվարական կուսակցապետը — կը պնդէր որ չհրաժարի, խոստանալով ընկերվարական բանուորներուն աջակցութիւնը։ «Բիչ մնաց որ բանակին եւ ոստիկանութեան հրաման տար լրացնել նախորդ գիշերուան սարսափելի գործը եւ արեան մէջ խեղդէր ըմբոստացումը։ Իր կողքին երկու անիծեալ անուններ, կի Լա Շամպռ եւ Միսթլէր, այս երիտասարդ նախարարները կ՚ուզէին հրասայլեր եւ գնդացիրներ զետեղել, իրենց ամօթալի հրաժարման նուաստացումը չտեսնելու համար»։

Թերթը նոյնքան ծանր բառերով կը խարանէ նաեւ Տալատիէի ներքին նախարարը, Ֆրօ «որուն խելքը գլխէն թռած էր, կարծելով թէ բախտը զինքը սահմաներ է հանրապետութիւնը փրկելու պատմական առաքելութեան։ Ան էր որ ոստիկանութեան վերատեսուչին տուաւ այնքան անգութ հրամաններ որոնք յանգեցան ջարդի»։

Գրագէտ — հրապարակագիր Պ. Անրի Պէռօ «հրացան արձակող» կամ հրձիգ անուանելով Տալատիէն, կը պոռայ անոր երեսին.

— «Այս Փարիզը զոր չգիտցաք ոչ սիրել ոչ ալ ըմբռնել, զոր աւերակոյտի մէջ ձգեցիք, այս Փարիզը պատմութեան առջեւ պիտի տայ ձեր արժանի անունը։ Այլ եւս գաղտնիք չկայ եւ գարշելի են ձեր շարժառիթները։ Խորհրդարանական խաղի մը սնապարծութեան համար էր որ դուք զինեցիք հրացանները, քիչ մը աւելի երկար ատեն նախարար մնալու համար էր որ կրակելու հրաման տուիք … Բայց գլորեցաք, սահեցաք արեան մէջ։ Այժմ կարգը եկած է ձեր եւ Ֆրոյի հաշիւը կարգադրելու։ Որովհետեւ դուք երկուքդ սա փետր. 7ի առտուն փորձեցիք դիկտատուրա հաստատել Ֆրանսայի մէջ։ Ձեզի պէտք էր մեր կաշին։ Այժմ մենք կը պահանջենք ձեր կաշին։ Եւ շուտ։ Գերագոյն Ատեա՞ն։ Ոչ պատերազմական ատեան, եթէ կը հաճիք, որովհետեւ ձեր ձեռքերը սեւցած էին վառօդէն։

Չէ՞ք լսեր ահա բոլոր բնակարաններէն, արհեստանոցներէն, հիւանդանոցներէն ձեր վրայ կը տեղայ ժողովուրդին զայրոյթը։ Չէ՞ք տեսներ սա սուգի քօղերը, շարք — շարք դագաղները, արտասուալից աչքերն ու սարսափելի նայուածքները։ Անոնք արդարութիւն եւ վրէժ կը պահանջեն։ Բռունցքներ կը բարձրանան կարմրած մայթերէն, գետնին տակէն»։

⁂ Ներքին նախարար Պ. Ֆրօ անհետացած է իր բնակարանէն, անշուշտ վախնալով թշնամական ցոյցերէ։

⁂ Ոստիկանական հիւանդանոցին վարչութիւնը ետ ղրկեց 50,000 ֆրանքի չէք մը զոր յանուն իր կառավարութեան նուիրած էր Պ. Տալատիէ։ Նախորդ վարչապետը արիւնալի դէպքերուն յաջորդ օրը այցելած էր հիւանդանոցը, ուր 200 վիրաւոր ոստիկաններ կը դարմանուէին, եւ այս առթիւ խոստացած էր այդ նուէրը։

Աւստրիա միջ՛ մտահոգ

Աւստրիոյ վարչապետը Փէյթա գնաց առջի օր։ Միեւնոյն ատեն նամակներ կը տեղացնէ Լոնտոն, Փարիզ եւ Հռոմ, պարզելով գերմանական վտանգին ծանրութիւնը։ Բոլոր երեւոյթները ցոյց կու տան թէ հիթլէրականները կ՚ուզեն իշխանութեան գլուխ անցնիլ եւ կատարուած իրողութիւն մը դարձնել Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացումը.

Ազգերու Դաշնակցութիւնը տակաւին չէ սկսած զբաղիլ այս հարցով, որովհետեւ մեծ պետութիւններէն Անգլիա վերապահ է, իսկ Ֆրանսա ներքին խռովութեան մատնուած։

Նոր զինուներ Ծ. Արեւելքի գիւղացիներուն

Գրած էինք թէ խորհրդային իշխանութիւնը կարգ մը դիւրութիւններ տուած է Ծայր. Արեւելքի գիւղացիներուն, զանոնք սիրաշահելու համար։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՆՈՐ ԱՆԵԼ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս տարի կարեւոր խնայողութիւններ եղած են Խ. Ռուսիոյ տնտեսական մեքենային մէջ, համաձայն Մոսկուայի զանազան գործավարութիւններէն բխած լուրերուն: Կ'ըսուի թէ պետութեան ամբողջ աշխատաւորական թոշակներուն չափը այս տարի բաղդատմամբ նախորդին գրեթէ օրական 2 միլիոն րուբլի աւելի պակաս է: Օրավարձերը չեն գեղչուած, այլ գործաւորներու դասակարգերը ինչպէս նաեւ կտոր գլուխ հաշուելու դրութիւնը նոր կանոններու ենթարկուած են խնայողութեան պատճառաւ: Անտիճանաբար նուազած են գործաւորներուն եւ պաշտօնեաներուն թիւերը:

Խնայողութեան այս որոշումը արդէն անցեալ տարի հռչակած էր Գործավարներու Խորհուրդի նախագահ Մոլոթով, ներկայացնելով 1933ի սահմանափակուած ծրագիրները: Այնպէս որ անցեալ փետր.ին վերջերը, այսինքն ծրագիրներուն ներկայացումէն մէկ ամիս վերջ 153,000 գործաւոր կամ պաշտօնեայ դուրս հանուած էին սահմանափակումի յանձնաժողովներու կողմէ, որոնց վարիչն էր Ռօյզէնման: Ամբողջ մէկ տարի պրոլետարիատի այս գեղչը կանոնաւորաբար շարունակուեցաւ: Նոյ.ի վերջը ծանր ճարտարարուեստի գործավարը ութ ամսուան մէջ ճամբած էր 87,300 ճարտարագէտ, մասնագէտ, եւ երկրորդական պաշտօնատար, մինչեւ իսկ իր կեդր. դիւաններուն պաշտօնեաներէն հարիւրին 40ը: Նոյնօրինակ տեղեկագիրներ ներկայացուցած են նաեւ ուրիշ գործավարութիւններ, այս կերպով անցեալ տարի (1933) ձեռք բերուած խնայողութիւններու գումարը գրեթէ 725 միլիոն րուբլի եղած կ'ըլլայ:

×

Կը պնդեն թէ գործաւորութեան եւ պաշտօնէութեան մէջ կատարուած այս յօտումին հետեւանքով Խ. Միութեան արտադրութիւնը չէ ազդուած: Ընդհակառակն, քանի մը կենսական ճիւղերու մէջ յայտնի եւ յարատեւ արտադրական աճում մը կայ 1933ի գարունէն ի վեր, մասնաւորապէս հանքածուխի եւ երկաթի հանածոներուն մէջ: Բայց այս պաշտօնական լաւատես թուանշաններուն առջեւ, դժուար է հասկնալ թէ ինչո՞ւ ուրեմն ճարտարարուեստական կեդրոններուն մէջ համապատասխան բարւոքում չի տեսնուիր: Զոր օր. վերջերս մանաւանդ, նոյն իսկ պաշտօնապէս, յայտարարուեցաւ վառելանիւթի սով, որ այլեւս տեւական հիւանդութիւն դարձած է: Նոյ.ի վերջերը հրաման տրուեցաւ Մոսկուայի քաղաքացիներուն նուազեցնել իրենց ելեկտրական սպառումը դեկտ.ին եւ յունուարին համար, հոկտ.ին գործածուածէն մինչեւ չորս հինգերորդ: Այդ ամիսներուն Մոսկուա ապրողները գիտեն թէ ինչպէս մութին մէջ մնացին, եւ թէ ի՛նչ տարբերութիւն կար հոկտ.ին եւ դեկտ.ին միջեւ: Դեկտ. 1ին յաւելուածական հրաման մը կը պատուիրէր Մոսկուայի բոլոր հաստատութիւններուն, կրպակներուն եւ աշխատանոցներուն, ինչպէս նաեւ կեդրոնական քաղաքներու նոյն կարգի հաստատութիւններուն, իրենց ելեկտրական լապտերներուն մէկ երրորդը վերցնել, սպառնալով որ եթէ նոյ.ին գործածուած ելեկտրական հոսանքին չորս հինգերորդէն աւելի սպառեն՝ սովորական սակացոյցէն տասնապատիկ աւելի տուրք պիտի վճարեն:

Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Եարօսլաւի, Կորքիի (Նիժնի – Նովկորոտ), Վլատիմիրի, Քօսթրոմայի, Քալինինի (Թվէր), Իվանօվօյի եւ ուրիշ քաղաքներու գործարանները յաճախ դադրեցուցին իրենց աշխատութիւնները վառելանիւթի եւ ելեկտրական ուժի պակասութեան երեսէն: Մետաղային աշխատանոցներն ալ նմանապէս, հանածոներուն անկանոն արտադրութեան պատճառաւ: Վառելանիւթի եւ հանածոյի դէչ բաշխումին մեծ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ երկաթուղիներուն վրայ, որոնք անկարող եղան իրենց պակասները լրացնելու աշնան մէջ: Ու երբ ձմեռ եկաւ, եւ սաստիկ ձմեռ, Ռուսիոյ ճարտարարուեստական ղանդուածներուն ընդհանուր պայմանները շատ դէշ փոփոխութեան մը ենթարկուեցան:

Ինչպէս ասկէց առաջ ուրիշ գիրման թղթակիցներու յայտարարութիւններէն ալ տեսնուեցաւ, Խ. կառավարութիւնը պարտաւորուած էր խոստանալ շուկայէկ դիւրութիւններ տալու գիւղացիներուն: Ինչ ինչ երկրամասերու երկրագործները արտօնուեցան իրենց արտադրութեան աւելցած մասը ծախել՝ պետութեան հանդէպ իրենց յանձնառութիւնները լրացնելէն վերջ: Կ'ըսուի թէ ձմրան սաստկութեան պատճառաւ ձիւնին տակ թաղուած կը մնան ահագին ընդարձակութեամբ հողեր, մեծաքանակ հացաբոյս կորսուած է այս հաշուով երկաթուղիներու երկայնքը: Երկու տարի առաջ այսպէս կ'ըսէին պաշտօնապէս, թէ հունձքը սքանչելի է, բայց նոր տարիին սկիզբը նորէն ձմեռը պատասխանատու բռնուեցաւ, երբ գիւղացիներ, նոյն իսկ քաղաքացիներ անսուաղ կը մեռնէին: Այնպէս որ կառավարութիւնը պարտաւորուեցաւ խոստովանիլ թէ հունձքը չէր յաջողած ինչ ինչ կեդրոններու մէջ:

Բաց կամ ազատ շուկայի վրայ գիներուն սատիճանէն դատելով, գիւղացիներուն քով գտնուած աւելորդը մեծ բան մը չէ: Ասոնց կողմէ Մոսկուա ծախու բերուած հացը եւ հաճարի հացը լիպրան կը ծախուի 2 եւ կէս րուբլի: Ասիկա ի՞նչ կը նշանակէ — այս մասին կարելի է գաղափար մը կազմել երբ գիտնանք թէ ճարտարարուեստի գործաւորներուն միջին օրավարձքը հիմա գրեթէ չորս րուբլի է, որուն 2 եւ կէսը պիտի տան մէկ լիպրա հաճարի հացին համար ...

Ամէնէն աւելի աչքի զարկած է անցած տարի ինչ ինչ կեդրոններու մէջ ուտեստ գնելու համար խեղճ մարդոց պոչ կապելը իրարու ետեւէ: Թղթակից մը կը յայտնէ թէ մարդկային էակի վայելուչ ոեւէ պայման ուշադրութեան չառնուիր յաճախ, 25,000 գործաւորներ անգամ մը միահամուռ դանդատեցան եւ աղաչեցին պաղատեցան որպէսզի մէկ «վէսիգա»ն (տոմս) գոնէ բաւական օրեր տեւէ, եւ չպարտաւորուին ամէն օր շան տանջանքի ենթարկուիլ: Իբրեւ թէ նոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուէին, ճամբայ մը գտնելու համար: Խնդիրը ա՛յն է թէ որպէսզի խճողում չըլլայ, գիւղացիներուն եւ քաղաքացիներուն մէկ մասը կը պարտաւորցնեն իրենց շրջանակէն դուրս քիլոմէթր հեռու տեղեր երթալ, ըլլան չափահաս, ըլլան մանուկ, իրենց տոմսը արժեցնելու համար ... Այսինքն զօտիի եւ կամ շրջանակի դրութիւն մը սկսած են կիրարկել:

Բայց զարհուրելի դրութիւն մըն է ասիկա, կ'ըսէ թղթակիցը, ասիկա կը նշանակէ գործ չունեցողները ճարտարարուեստական կեդրոններէ հեռու պահել, ասիկա համազօր է տեսակ մը տաժանակիր աշխատանքի կամ մահուան վճիռի: 30 առաջին կարգի գօտիներ ճշդուած են, եւ այդ գօտիներուն մէջ գտնուած անգործները, ամէն հասակէ եւ աստիճանէ խեղճեր, կը պարտաւորուին իբրեւ վտարանդի ապրիլ իրենց բնակարաններէն հեռու, են.: Հեռացողները ոչ մէկ տեղ սիրով կ'ընդունուին, ամէնուն աչքին փուշ կ'ըլլան, որովհետեւ այդ նոր բերաններն կշտացնել պէտք պիտի ըլլայ. Անգամ մը տարագրուողը այլ եւս գրեթէ անկարելի է որ իր տեղը վերադառնայ: (Թրքական տարագրութեան ձեւով բան մը ...): Ինքզինքը բախտաւոր պիտի սեպէ եթէ գոնէ յաջողի բանի աշխատանքի մը գործածուիլ կամ բանտապահ ըլլալ ...

Անշուշտ վատթարագոյն է անձկութիւնը երկրորդ կարգի գօտիներուն մէջ, ուր տարագրուողներէն հազիւ ցանցառ լուրեր կը հասնին: Թէեւ սովետ մամուլը լռութիւն կը պահէ, բայց այդ գօտիներուն մէջ տիրող ահաւոր թշուառութիւնը իբրեւ տեսակ մը սպառնալիք կամ ազդարարութիւն կը կախուի ճարտարարուեստական զանգուածներուն վերեւ, որպէսզի ձայն ձուն չհանեն, տեղերնին ծանր նստին ... կապարի պէս: Բայց ժողովրդային ամայացումի եւ բռնի տարագրութեան այս թրքավարի «բարեկարգութիւնը» ոչ միայն չէ կարգադրած անգործներու խնդիրը Ռուսիոյ մէջ, այլեւ տկարացուցած, լքած է բոլորին իսկ աշխատութիւնը, այնպէս որ շատեր վախնալով թէ մի գուցէ երկրորդական կարգի գօտիներ կ'իյնան օր մը, յաճախ կը դիմեն իրենց «անցագիրը» առնելու եւ հեռանալու փոխանակ մէկ գործարանէն միւսը թափառելու:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԻՐԱՔԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

— :-: —

Նկատի ունենալով Պաղեստինի ելեկտրականացած մթնոլորտը, նաեւ Սուրիոյ այժմ հանդարտած վրդովումները, Պաղտատի վիճակը համեմատաբար հանդարտ անցաւ 1933ին, եթէ Ասորիներուն ծանօթ խնդիրը, պահ մը մէկ կողմ դնենք: Թէեւ օգոստոսին տեղի ունեցած չփոթութիւնները եւ քիչ վերջը Ֆէյսալ Թագաւորին յուղարկաւորութեան միջոցին պատահած դէպքերը պահ մը խանգարեցին Իրաքի կացութիւնը:

Ասորիներուն խնդիրը քիչ մնաց անգլիական խորունկ միջամտութիւն առաջ պիտի բերէր, ինչ որ առեն մը բոլոր Իրաքցիներուն ամենամեծ հոգ պատճառեց: Զէյերու խառնիւալ այդ պահուն վրայ եկաւ Ֆէյսալ Թագաւորին յանկարծական մահը, եւ Իրաքցիք կրկին սկսան կասկածիլ Բրիտանական գործօն միջամտութենէն: Եւ որովհետեւ այդ կասկածը չիրականացաւ,— ասիկա ցոյց կուտայ թէ՝ Իրաքցիներուն եւ թէ Անգլիացիներուն կողմէ գործածուած խոհեմութիւնը:

Րաշիտ Ալիի դահլիճը հոկտ.ին հրաժարեցաւ, երբ քաղաքական ջուրերը պղտոր էին, եւ Իրաքի առջեւ սա՛ հարցը դրուած էր.— Պէ՞տք է մինչեւ վերջին կէտը տանիլ ազգայնականութեան ոգին: Պէ՞տք է որ Իրաք սանձարձակ վարէ: Բայց երկիրը յաջողութեամբ անցաւ Ասորական ջարդին պատճառած փորձութենէն, որ կրնար կորսնցնել տալ իր վեհապետական իրաւունքը: Երիտասարդ Թագաւորին հրամանագրով նոր ընտրութիւններ տեղի ունեցան: Բարեխառն տարբեր կազմ Թագաւորին մօտ խորհրդաւորութեան խորհուրդները յաղթանակ տարին, եւ նոր կառավարութիւնը, որուն մէջ խիստ արժանաւոր անձնաւորութիւններ կային, որոնցմէ Նուրի փաշա էս Սաիտ, Իրաքի ազգայնական դիւրագգածութիւնները գոհացնելով հանդերձ, չափաւորութեան ուղիէն չհեռացաւ: Եւ երկիրը կրկին գտաւ իր հաւասարակշռութիւնը:

Նոր տարին հանդարտ վիճակի մէջ տեսաւ Իրաքը: Արդարեւ փոխանցման շրջան մըսկսած է լաւագոյն պայմաններու մէջ: Ճիշդ է որ բրիտանական ազդեցութիւնը կը տատանի, բայց ներքին անկախութեան հնարաւորութիւնները բազում են: Կարգը եւ կազմակերպուած արտադրութիւնը աչքի զարնող երեւոյթներ են: Բրիտանացի պաշտօնեաները ճամբուած են մեծ թիւով, առանց նկատի առնուելու անոնց կարեւորութեան աստիճանը:

Բայց բոլոր յառաջդիմութիւնները լաւատես աչքով գնահատելով հանդերձ, պէտք չէ մոռնալ թէ Իրաքի մէջ տակաւին դերակշիռ են արեւելեան մտայնութիւնն ու չափանիշը: 12 տարիներու բրիտանական վարչութիւնը բնականաբար չէ յաջողած արմատախիլ ընել զանոնք: Մխիթարական է որ երկրին լաւագոյն պետական անձերը կը ճանչնան թէ տակաւին անհրաժեշտ է արտաքին օժանդակութիւնը, եւ թէ Մեծն Բրիտանիա լաւագոյն տարրն է այդ օժանդակութեան: Թրքական եւ պարսկական ազգայնականութիւնը անոր անկախութեան կը սպառնայ հիւսիսէն, եւ հարաւէն ալ անապատի ցեղերը յարատեւ վտանգ մըն են: Մեծն Բրիտանիա իր պաշտպանութեանդինակցութիւնը կ'ընծայէ, փոխարէնը օդանաւային խարիսխներ հաստատելով Իրաքի մէջ: Անգլիացիներուն հանդէպ Իրաքի մէջ համակրութիւնը ընդհանուր է, հակառակ Պաղտատի մամուլին յայտարարութիւններուն, կ'ըսէ Թայմզի թղթակիցը, աւելցնելով թէ նոյնը չէ Սուրիոյ մէջ Ֆրանսացիներուն հանդէպ: Բրիտանացի պաշտօնեաներուն ճամբուիլը հակակրութենէ առաջ չի գար, այլ իր անկախութեան ծարաւի երկրի մը բնական պոռթկումն է ազատագրուիլ օտարին սահմանափակումէն կամ ճնշումէն: Պաշտօնեաները կը ճամբուին, բայց բժշկական եւ ուրիշ դպրոցներուն մէջ ալ անգլիացի ուսուցիչները կ'աւելնան:

Իրաքի համար բախտաւորութիւն մըն է որ, ինչպէս ակնարկեցինք, անկեղծ հայրենասիրութեամբ տոգորուած կարգ մը վարիչ անձնաւորութիւններ ունի, համեմատաբար լուսամիտ գաղափարներով եւ պատասխանատուութեան զգացումով: Սուրիայէն շատ աւելի նպաստաւորուած է այս տեսակէտով: Անոնցմէ շատերը նախկին զինուորականներ եղած են, եւ իրենց զինուորական դաստիարակութիւնը զարգացուցած է անոնց պատասխանատուութեան զգացումը եւ վարչական ընդունակութիւնը: Այս անձնաւորութիւններուն գործն է հօղային տուրքերու եւ գիւղական ըրջաններու կազմակերպութեան երկու շատ ընտիր կարգադրութիւնները:

Ամէն պարագայի մէջ Մեծն Բրիտանիա, որպէսզի Իրաքի վրայ իր քաղաքակրթիչ ազդեցութիւնը պահէ եւ այդ օժտուած երկրին անկախութիւնը ապահովուի, պէտք է ունենայ որոշ եւ իմաստուն քաղաքականութիւն մը ամբողջ Միջին Արեւելքի մասին: Բրիտանական ազդեցութիւնը շատ կորցած է Պարսկաստանի հետ իր յարաբերութիւններուն անորոշ ու տարտամ հանգամանքներուն հետեւանքով: Պաղեստինի երկդիմի հոգատարութիւնը եւս ազդած է տեսակ մը տկարութիւն Անգլիոյ նկատմամբ: «Թայմզ»ի թղթակիցը կ'ըսէ.— Եթէ Մեծն Բրիտանիա չուզեր այս զանազան խնդիրներուն պատճառաւ ենդութիւններ ունենալ, պէտք է Միջին Արեւելքի հարցը ամբողջովին դիմաւորէ, եւ ձիգ մը ընէ հարցը լուծելու տարրերը ձեռք բերելու համար:

ՎԱԼԱՆՍԻ ԳԻՒՂԸ 1933ԻՆ

ooooo

ՎԱԼԱՆՍ, (Յառաջ).— Մեր գաղութին մօտաւոր պատկերը «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթացնելու համար, հարկ է ակնարկ մը նետել 10 տարուան անցեալին վրայ:

Վալանսի գաղութը սկսած է գոյութիւն ունենալ 1924էն ի վեր եւ մեր հայրենակիցներու թիւը մօտաւորապէս 3500 է, քաղաքի ամբողջական թիւին մէկ տասներորդը: Ժամանակի ընթացքին հայ գաղթականութիւնը դարձած է բաւականին բարեկեցիկ, եւ եթէ այսօր ունինք փոքր թիւով գործադուլներ եւ աշխատող կին եւ այր բանուորներ, պէտք է յիշել որ միեւնոյն առեն մեծ թիւով հայրենակիցներ դարձած են արհեստաւոր, խանութպան, հրապարակի առեւտրական եւ սեփականատէր: Խոշոր թիւ մը կը կազմեն «մարշէ»ի առեւտրականները, դերձակները, կօշկակարները, նպարավաճառները, մսագործները եւ սրճարանատէրները, որով կարելի է ըսել թէ գաղութին մէկ մասը դարձած է ինքնաբաւ, շնորհիւ հայ ժողովրդի յատուկ աշխատասիրութեան: Ֆրանսական շրջանակներու վերաբերումը դէպի հայ համայնքը նպաստաւոր է, բացի այն պարագաներէն երբ մասնաւորներու շահերը իրարու կը բախին:

Սկիզբէն ի վեր Վալանսի մէջ ազգային շարժում եղած է, երբեմն չեչոտուած եւ երբեմն անկերպարան: Ինչ որ կատարուած է ցարդ կը պարտինք կարգ մը հայրենակիցներու յարատեւ ջանքերուն եւ եթէ հայ մատուռ ու դպրոցը գոյութիւն ունեցած են, պարզապէս եղած է անոնց ճիգերով եւ ոչ թէ այս կամ այն կազմակերպութեան: Ցաւ ի սիրտ կ'արձանագրենք այս ճշմարտութիւնը, որովհետեւ եթէ կանխորոշ ծրագրով տարուած ըլլային այս սրտցաւ հայրենակիցներու ջանքերը, այժմ Վալանսը պէտք է ունենար իր սեփական մատուռ եւ դպրոցի շէնքը:

Ազգային Միութիւնը հաստատուած է 1926էն ի վեր, նախաձեռնութեամբ Պ. Պ. Չէլէպեանի եւ Համբարձում Բէյմէճեանի եւ վաւերացուած տեղական կառավարութեան կողմէ: Հայ գաղթականութեան օրինական աշխատանքները յառաջ տանելու համար ունեցած է բաւական օգտակար ծառայութիւն:

Պարտաւոր ենք մասնաւոր գնահատանքով յիշել այն յարատեւ աշխատանքը զոր տարած են տարիներու ընթացքին այդ միութեան իրարու յաջորդող կամաւոր ծառաները՝ Պ. Պ. Չէլէպեան, Յակոբ Մարգարեան, Ենովք Տէր Սարգիսեան, Եդուարդ Կասեան, Համբարձում Բէյմէճեան, Գրիգոր Եղիկեան, Լեւոն Տօնապետեան եւայլն: Մասնաւորապէս 1933ի շրջանը կը պարտինք Պ. Լեւոն Տօնապետեանի անձնուիրութեան: Ազգային Միութիւնն է որ պահած է մատուռ իր քահանայով եւ անոր կից հայ դպրոցը: Սկզբնական շրջանին իրենց մասնակցութիւնը բերած են բոլոր հայ կազմակերպութիւնները բացի Հօկերէն եւ Մալաթիոյ Կրթասիրացէն: Ժամանակի ընթացքին հրապարակէն քաշուած են՝ Ռամկավարները եւ Հնչակեանները, առանց մասնաւոր պատճառի: Դպրոցի հիմը դրած է «Զափահաս Որբերու Միութիւն»ը 25 աշակերտներով եւ տանելէ վերջ որոշ աշխատանք, յանձնած է Ազգային Միութեան հոգատարութեան: Չորս տարի ուսուցչուհիի պաշտօն վարած են Գասապեան քոյրերը եւ արժանացած են գնահատանքի: Դպրոցի ամէնէն բեղուն շրջանը եղած է 1929ը, Պասկ քահանայի օրով եւ 80 աշակերտներով: Հոգեւոր հովիւը հաստատած է նաեւ դպրոց մը քաղաքէն դուրս, Մալատէրի մէջ 15 աշակերտներով որ մինչ գոյութիւն ունի, թէեւ անջատուած: Դասաւանդութիւնները կ'ըլլան հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը:

Վայելելով հանդերձ մինչեւ հիմա Հայրենակցական միութիւններու եւ հայ կազմակերպութիւններու բարոյական օժանդակութիւնը, նիւթապէս արտաքին նպաստ մը չէ եղած բարելաւելու համար գաղութիս մատուռ – դպրոցը: Ազգային միութեան անդամները հայ մայրերու սանթիմներով եւ չնչին անդամատուրքերով հոգացած են թէ եկեղեցի – դպրոցի վարձքը, թէ քահանայի ամսականը եւ թէ վարժական աշխատանքները: Իր գոյութենէն ի վեր միայն մատուռ –դպրոցի վարձքը եւ այլ ծախքեր կը կազմեն 25 հազար փրանքի գումար մը: Ասոր վրայ աւելցնելով քիչ մը զոհաբերութիւն, գաղութը այժմ պէտք էր ունենար իր սեփական եկեղեցին, դպրոցական յարմարութիւններով:

Վալանսի գաղութին համար շատ օգտակար եղած է Սահակ քհնյ. Պապիկեանի պաշտօնավարութիւնը: Շնորհիւ իր աշխատանքին, երկու ամսուան ընթացքին գոյացած է Ազգ. միութեան երկու հազար հինգ հարիւր փրանքի բացը: Նոյնպէս ուսուցչի պաշտօնը ստանձնած ըլլալով, այս կարճատեւ շրջանին աշակերտներու թիւը 40էն բարձրացուցած է 65ի:

⁂ Մեր նպատակէն դուրս է հանրութեան ծանօթացնել այն սխալ նախաձեռնութիւնը որ ստանձնած է Մալաթիոյ Կրթասիրացը, մասնաւորապէս Հմայեակ վրդ.ի ժամանումով: Այդ ուղղութեամբ թղթակցութիւն մը ուղղուած էր «Յառաջ»ի: Զենք ժխտեր օգտակարութիւնը բոլոր ձեւի կրթական ծառայութիւններուն: Բայց երբ Ազգային Միութիւնը արդէն եօթը – ութը տարուան աշխատանք է թափած պահելու համար հայ դպրոցը, երբ «Հօկ»երը անտեսելով ազգային դպրոցին գոյութիւնը, 1933ի տարեշրջանին ունեցած են իրենց առանձին ծաղկոցը, եւ մանաւանդ երբ գիտենք որ այս եօթը տարիներու ընթացքին Մալաթիոյ Կրթասիրացը ոչ մէկ բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւն չէ բերած դէթ հայ մանուկներու դաստիարակման գործին, իրենց նոր ձեռնարկը պիտի ծառայէ պառակտումը խորացնելու: «Կրթասիրաց»ի ծրագիր – կանոնագիրը, որու մասին եղած են խառն ժողովներ եւ բանակցութիւններ, կը ժխտէ թէ՛ կրօնքի եւ թէ Հայոց Պատմութեան դասաւանդութիւնը...

Կը մաղթենք որ «Կրթասիրաց»ը յաջողութեամբ գլուխ հանէ հայ չափահասներու հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուի ուսուցման աշխատանքները:

ԳԱՒԱՌԱՑԻ

ԵՂՆՐ ՄԱՅՐԵՐԸ

ooooo

Նիւ Եորքի ծանօթ դէպքը նոր դրամագլուխ ճարեց հակադաշնակցական ճակատին՝ որպէսզի ամէնէն գռեհիկ ու պախարակելի ձեւերով պայքարի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Զարմանալի է թէ այս մարդիկը, որ տարիներ շարունակ հեռու մընացին Ապրիլ 11—24ի համազգային ոգատօներէն — որուն մէջ հազարաւոր տէրտէրներու, վարդապետներու եւ եպիսկոպոսներու արիւնը կար — ի՞նչպէս այսօր դարձեր են մեռելապաշտ, եւ կղերականի մը նկարը թերթ թերթ կը պտտցնեն եւ չտեսնուած վայնասունով մը դարձեր են ողբերգուներ... Ցանուն ո՞ր նուիրականութեան անոնք թոյն ու կիրք կը սրսկեն գաղութէ գաղութ, քաղաքէ քաղաք, եւ առանց անդրադառնալու իրենց բանսարկութեանց ու փողոցային պարսաւներուն, սպառնալիքնե՛ր եւ մատնանշումներ կ'ընեն:

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ կղերականի մը դիակը որ եւ է առեն այնքան չէր շահագործուած՝ որքան հիմա՝ ռամկավար բոլշեւիկ եւ ուրիշ կասկածելի տարրերուն կողմէ:

Անշուշտ անոնց վայնասունը ո՛չ Դուրեանի համար է, ոչ ալ եւ է Հայու «անձեռնմխելիութեան», այլ ուղղուած է միմիայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, որուն ուժն ու կենդանութիւնը յարատեւ մղձաւանջ է դարձեր:

Այս առթիւ միտքս կ'իյնայ Հայոց հին պատմութիւնը, երբ մարդիկ իրենց մեռելները գովելու եւ ամբոխը յուզելու համար վարձու կիներ կը բերէին, որպէսզի պառալով, երգելով եւ կուրծք ծեծելով մեռել թաղէին: Այդ եղերամայրերու տխուր դերն է որ կը կատարէ հակադաշնակցական խառնիճաղանճը: Ի՛նչ խօսք որ հակառակ այս չինծու եւ վրան – բաց լացերուն ու ողբերուն, ռամկավարներու վրդովումը կեղծ է: Անոնք այդ բոլորը կը կատարեն միայն ի նպաստ ռամկավար կուսակցութեան զօրացման ու Հ. Յ. Դաշնակցութեան վարկաբեկման, ինչպէս որ Ամերիկայի բոլշեւիկները կ'ուզեն օրաթերթի վերածել «Բանուոր»ը: Իրենց այս ընթացքը մոռծել կուտայ շատերուն, թէ անոնք կարծես նախապէս գիտէին եպիսկոպոսին վախճանը ու ճիշդ այդ ուղղութեամբ է, որ 24 ժամուան ընթացքին ինկան ոստիկաններու առջեւ եւ ուր որ Դաշնակցական մը տեսան՝ մատնանշեցին, տունէ տուն մտան ու իրենց կարդացած մատնութիւնները գերադանցեցին: Ու մենք չենք զարմանար կարգ մը մարդոց այս թրքավարի ցուցմունքներուն համար, որովհետեւ այդ հոգեբանութեամբ սնած են ու այդպէս ալ կ'ապրին՝ ինչ միջավայրի ու պայմաններու տակ ալ գտնուին: Կուլան, կը պոռան, կը սպառնան ու հրապարակը կ'աղմկեն, բայց երբեք չեն մտածեր հետեւանքներու մասին, չեն խորհիր՝ թէ Դաշնակցականներու համբերութիւնն ալ սահման ունի: Լո՛ւռ են Դաշնակցականները, որովհետեւ գիտեն թէ այս բոլորին տակ դաւադրութիւն կայ ու առիկէ կ'օգտուին միայն մութ տարրերը եւ հայութեան խիղական թշնամիները:

Ի զո՞ւր իրար անցեր էք, թշուառ եղերամայրեր: Հակառակ ձեր լալկան կանչերուն, ձեր աչքերէն արցունք չեն իջներ եւ դուք պարզապէս դերասանութիւն կը խաղաք բեմերու վրայ: Հաւեր կան որ իրենց ածածհաւկիթները կը կոտրեն ու կը խմեն: Ռամկավարներն ալ այդպէս ըրին, շոյեցին, փայփայեցին, օթոններով դաշտահանդէս սարքեցին եւ ի վերջոյ կերան «քաշքարի» եպիսկոպոսին գլուխը:

Մեղքը ձեր ճիտը, թշուառ դասադիրներ:

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շարաթական տեսութիւն

oooo

Անցեալ կիրակի օր Փորթ տ'Անեէրի մօտ գտնուող Սփորթինկ Գլիւպի տախտակամած խաղավայրերուն վրայ վերջ գտան թէնիսի Ֆրանսայի ախոյենութեան մրցումները — ձմեռնային «գոց» սրահներու մէջ: Առեն մը եղաւ ուր աշխարհի բոլոր նշանաւոր խաղացողները, մէջն ըլլալով նաեւ Թիլտըն, չէին գոհանար միայն մայիսին տեղի ունեցող բացօթեայ մրցահանդէսին մասնակցելով, այլ կուգային Փարիզ ձմեռն ալ. բայց հիմա ժամանակները փոխուած են. Ֆրանսա անցեալ յուլիսին կորսնցուց «Տէյվիս Քըփ»ը եւ քանի մը ամիս վերջն ալ Քօչէն՝ որ «փրոֆէսիոնէլ»ներուն կողմը անցաւ: Ֆրանսական թէնիսին արժէքը յանկարծ ինկաւ եւ հիմա ով գիտէ քանի տարիներ պէտք պիտի ըլլան Ֆրանսան կրկին աշխարհի ախոյեան ազգ տեսնելու համար: Այսպէս մտածեցին ամէն անոնք որ վերեւ յիշուած մրցումներուն մէջ Գօրոթրայի պարտութիւնը տեսան Տընըմարքացի երիտասարդ խաղացողէ մը որ յետոյ իր կարգին տեղի տուաւ «ծեր աղուէս» մը նկատուած Ֆէրէի առջեւ: Ախոյեանի տիտղոսը շահեցաւ ի վերջոյ Անտրէ Մերլէն որ վերջին մրցումին մէջ յաղթեց յիշեալ Ֆէրէին, բուռն խաղէ մը վերջ:

Ֆրանսայի առաջին դասակարգէն պատկանող խաղացողներուն վերապահուած յիշեալ մրցահանդէսին կը մասնակցէր նաեւ օր. Ի. Ադամօֆ միայն զոյգ խաղերուն: «Զոյգ կիներ»ու մրցումներուն մէջ ան ընկերակցութեամբ օր. Պարպիէի թէեւ կրցաւ մինչեւ վերջին մրցումը հասնիլ, բայց չյաջողեցաւ շահիլ ախոյենութիւնը՝ զոր խլեցին օր. Բանըթիէ եւ Միս Հարտվիք:

Քանի որ թէնիսի մասին կը խօսինք, ըսենք թէ հայ ախոյեան Լ. Ասլանեան այս միջոցին Ֆրանսական բանակին մէջ իր զինուորական ծառայութիւնը կը կատարէ, հակառակ որ նոր որ երեսունըվեց տարեկան է: Ցարդ չէր ուզած փոխել իր հպատակութիւնը, բայց բարեկամ մը վերջերս բացած է թէ կրնար իր գործը դիւրացնել եւ Ասլանեան կատարած էր օրինական ձեւակերպութիւնները, միաքէն իսկ չանցընելով թէ կրնար ամբողջ

տարի մը զինուորական ծառայութիւն ընել:

⁂ Անցեալ կիրակի օր տեղի ունեցած «Քուփ տը Ֆրանս»ի մրցումներուն մէջ ամէնէն ուշագրաւ արդիւնքը Լիլն է որ ձեռք բերաւ, ջախջախիչ պարտութեան մը մատնելով Փարիզի Թաուինկը 6—0ով․ Ք․ Ա․ տը Փարին ալ իր կարգին 1—4ով պարտուած ըլլալով Ամիէնէ, մայրաքաղաքէն ոչ մէկ խումբ կը մասնակցի այլ եւս բաժակի խաղերուն: Կիրակի օրուան ուրիշ մրցումներէն մնացեալ վեցին արդիւնքները եղան․— Ռուան յաղթական «Էքսէլսիօր»ի — անցեալ տարուան բաժակին յաղթականը, Մարսէյլ յաղթական Միւլհուզի, Սէթ յաղթական Մօնփէլիէի, Ռէն յաղթական Քանի: Իսկ Թուրքուան Սէնթ Էթիէնի, եւ Ռուպէ ալ Արասի հետ հաւասար մնացած ըլլալով այս կիրակի օր կրկին կը մրցին յաղթականը որոշելու համար:

⁂ Այս կիրակի ֆութպոլի շատ կարեւոր մրցում մը դէմ առ դէմ պիտի հանէ Եւրոպայի երկու զօրաւորագոյն խումբերը՝ Իտալիա եւ Աւստրիա որոնք պիտի խաղան Թօրինոյի մէջ: Աւստրիոյ արժէքը ծանօթ է բոլորին, քանի որ ան դեռ հազիւ երկու ամիս առաջ հաւասար մնաց Սկովտիոյ հետ Կլասկոյի մէջ իսկ․ իսկ Իտալիան ալ կը յոխորտայ հաւասարարդիւնքով մը զոր ձեռք ձգեց Հռոմի մէջ անցեալ մայիսին Անգլիոյ հետ, եւ այն յաղթանակով զոր երկու տարի առաջ տարաւ Աւստրիոյ վրայ: Մրցումը տեղի կ'ունենայ իտալական հողի վրայ եւ հաւանական է որ այս կէտը ազդէ մրցումին արդիւնքին վրայ:Նոյն օրը երկու երկիրներուն Բ․ երկու խումբերը — պահեստիները — պիտի մրցին Թրիէսթէի մէջ․ Իտալացիները երրորդ ներկայացուցչական խումբ մը եւս պիտի հանեն մէջտեղ որ Հռոմի անունով պիտի չափուի Պուտափէշթի խումբին դէմ որ անցեալները յաղթեց Փարիզի, ինչպէս կը յիշուի:

Իտալական ֆութպոլին այս մեծ գործունէութիւնը հասկնալի է երբ ըսենք թէ յառաջիկայ մայիսին վերջերը Իտալիոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ աշխարհի ախոյենութեան համար մրցահանդէս մը, ուրկէ յաղթական ելլելու ներքին յոյսը ունին Իտալացիները: Այս մասին պիտի խօսինք իր ատենին:

Փարիզցիները իտալական խումբերու խաղը տեսնելէ զրեթէ զրկուած են․ յառաջիկայ երեքշ․ օր (Մառտի կռա) Փարք տէ Փրէնսի մէջ Հռոմի Լացիօ խումբը պիտի մրցի Ռասինկի դէմ, ինչ որ մասամբ պիտի կրնայ գաղափար մը տալ այդ մասին, քանի որ այդ խումբը իտալական խումբերու դասաւորման մէջ կը գրաւէ իններորդ կարգը — ճիշդ Ռասինկի պէս որ ցարդ իններորդ է «փրօֆէսիոնէլ» առաջին դասակարգի խումբերուն դասաւորման մէջ:

Երեքշաբթի օր Լացիօն իր հետ Փարիզ կը բերէ իր «փօքրիկ»ներու խումբը (փուչինի) որ տասներկուքէն պակաս տարիք ունեցող խաղացողներէ կազմուած է․ Ռասինկի «մինիմ»ները պիտի մրցին արդէն իսկ մեծ համբաւի մը տէր այդ փոքրիկ վարպետներուն հետ, որոնցմէ թերեւս Իտալիա վաղը ստանայ ապագայ մեծ խաղացողներ: Երեքշաբթի օրուան երկու մրցումներէն ամէնէն շահեկանը այդ փոքրիկներուն խաղը պիտի ըլլայ անտարակոյս:

Ժ․ Ե․

ԱՅԱԲԵԿԶՈՒԹԻՒՆԸ
(ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ)
ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

oooo

«Յուսաբեր» երկար խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին յունուար 16 եւ 18 թիւերուն մէջ քաղաքական ահաբեկչութեան մասին հրատարակուած գրութիւնները, կ'եզրակացնէ․ (29 յունուար)․

Նոր սահմանումով՝ ահաբեկումի ենթակայ կրնան ըլլալ անոնք միայն, որոնք կը ծառայեն Թուրքին ընդդէմ «Երկրի, իր հոգեւոր գերագոյն իշխանութեան, երկրի կառավարութեան, ինչ ալ ըլլայ այդ կառավարութեան գոյնն ու ձեւը»:

Արդ, բովանդակ հակադաշնակցական մամուլը, գլխաւորութեամբ բոլշեւիկներու եւ ռամկավարներու, բացարար մէկ հոսանքի *նկատմամբ երկու որոշ եւ յստակ ամբաստանութիւն ունի․*

Օրինակ, նոյն «Ապագայ», *խօսելով գաղթաշխարհի մէջ ծաւալած պայքարներու մասին, իր 1933 սեպտ․ 23ի խմբագրականին մէջ կը գրէր․*

«Դաշնակցութեան այս պայքարը կուսակցական պայքար է, բայց ուղղուած է ոչ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան եւ ոչ ալ Յուսիկ կամ Ղեւոնդ եպիսկոպոսներու դէմ, այլ Հայ ժողովուրդին եւ անոր ներկայ Հայրենիքին դէմ»:

Նոյն «Ապագայ» (ինչպէս նաեւ միւս բոլոր ռամկավար օրկանները) բազմիցս դիմած են մեզ (ու տակաւին կը դիմեն մինչեւ այսօր ալ) հետեւեալ հաստատական առաջարկով․

— Պարզեցէք հայ ժողովուրդին ձեր գաղտնի կապերը «Պրոմէթէ»ի եւ ընդհանրապէս Թուրքիոյ հետ:

Այս ամբաստանութիւնները հրապարակ կը դրուին անշուշտ ոչ իբր վայրահաչութիւն, *այլ իբր* համոզում *եւ* փաստ:

Այնքան ամուր եւ հաստատ, որ ռամկավար մամուլի աչքին ոեւէ արժէք ունեցած չեն ցարդ ոչ միայն մեր անվերապահ հերքումները «Պրոմէթէ»ի շուրջ հիւսուած լկտի հէքեաթներու մասին, այլ եւ մեր 44ամեայ արիւնառատ ծառայութիւնները հայ հայրենիքին:

Ռամկավար – բոլշեւիկ հայրենապա՞շտ եղբայրակցութիւնը համոզուած է — մինչեւ իսկ փաստեր ունի— որ մենք գաղտնի գործակցութեամբ Թուրքին հետ կը դաւենք ե՛ւ հայ ժողովուրդին, ե՛ւ հայ հայրենիքին, ե՛ւ անոր կառավարութեան դէմ:

*Արդ, ի՞նչպէս ըմբռնել «կուսակցութեան» կեդր․ օրկանի, «Ապագա-յ»ի զոյգ թիւերուն մէջ, «խմբագրա-*կան պատասխանատուութեամբ» *լոյս տեսած պատասխանատու գրութիւնները․*

1․ Արդեօք այդ գրութիւններով օ-րէնքէ դուրս չե՞ն հռչակուիր Դաշնակցականները, արժանի եւ ենթակայ ահաբեկումի, իբրեւ Թուրքին ծառայութեան լծուած հայրենիքի դաւաճաններ եւ մատնիչներ:

2․ Եթէ ոչ, եթէ այս գրութիւններով բառոյապէս չեն զինուիր նիւթապէս արդէն զինուած ահաբեկիչներու բազուկները, ապա մի՞թէ գիտակցաբար վայրահաչութեամբ եւ զրախօսութեամբ զբաղած է ռամկավար մամուլը, շարունակ հայ ժողովուրդին այն գաղափարը ներշնչելով թէ՝ Դաշնակցութիւնը յանուն իշխանութեան դաշնակցած է Թուրքին (զանազան «Պրոմէթէ»ներու միջոցով)՝ ընդդէմ իր ժողովուրդին, հայ հայրենիքին եւ անոր կառավարութեան:

Կը յայտարարենք․—

Յատկապէս այս հարցի մէջ պիտի ըլլանք անզիջող եւ խստապահանջ:

Զոյգ գրութիւնները այլ իմաստ չունին, քան գաղափարօրէն գետին *պատրաստել ահաբեկումի արժանի Դաշնակցականներու համար, որոնք յանուն իշխանութեան, 1921էն սայ-դին․ Էնկիւրիի գաղտնի աջակցութեամբ ամէն դաւ կը նիւթեն եղեր Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի դէմ:*

Այս բառոյական հերկն է որ կը կատարէ «Ապագայ», տուէն նիւթական հունձքը կատարելու համար, նրբին ու մտածուած յայտագրի մը մէջ:

Բաւական է որքան ռամկավար մամուլը բառերու հետ խաղալով՝ արիւն ցանեց ու զոհեր հնձեց:

Վերջ պէտք է դնել ոճիրներ բուրող այս դիւախաղը:

Ուրեմն բարի եղէք հրապարակ գալ եւ առանց երկդիմի բառերու, յստակ եւ որոշ յայտարարութեամբ, ձեր զոյգ թուղթերէն մէկը կամ միւսը լի-զել:

Կամ կը յայտարարէք՝ որ ահաբեկումը ուրիշներու համար կը պահանջէք (քանի որ Դաշնակցութիւնը ոեւէ դաւ չի նիւթեր ոչ հայ ժողովուրդի եւ ոչ ալ անոր հայրենիքի դէմ՝ ըլլայ առանձին, ըլլայ Թուրքիոյ գործակցութեամբ):

Եւ կամ կը խոստովանիք՝ որ ահաբեկումը մեզ համար կը պահանջէք (քանի որ ձեր համոզումով մենք շարունակ դաւեր կը նիւթենք հայ հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդի դէմ՝ մերթ առանձին, մերթ գործակցաբար Թուրքիոյ հետ):

Մենք կը սպասենք ձեր պաշտօնական պատասխանին:

Փաստաբանի մը կարծիքը Նիւ Եորքի դատի մասին

»»»․«««

Փաստաբան մը որ ծանօթ է Դուրեանի սպանութեան առթիւ ձերբակալուածներու խնդրին, իրեն տրուած հարցումներուն պատասխանելով, հետեւեալ բացատրութիւնը տուած է․—

— *«Իմ հասկացողութեամբ դատախազը ուղղակի փաստ չունի, եւ իր պարագայական փաստը հիմնուած է ենթադրութեանց ու բացայայտօրէն նախապաշարեալ վկայութեան կամ փաստագուրկ հաւաստումներու վրայ: Այսպիսի փաստերը միայն օրինական բռի ըսածի, բամբասանքի բընոյթ ունին, եւ ոչ մէկ նիւրի կրնայ յանցաւորութեան վճիռ մը տալ այսպիսի «փաստեր»ու վրայ:*

Դատախազը այժմ իր խնդիրը պիտի ներկայացնէ Կրէնտ *ճիւրիին: Այս մարմինը իր վճիռները կուտայ մէկ կողմի վկայութիւնները կամ փաստերը լսելով: Դատախազը միայն կը ներկայացնէ խնդիրը, առանձնաբար, ինչպէս որ ինք կը պատրաստէ կամ կը ծրագրէ: Ամբաստանեալ անձին թերեւս թոյլ տրուի իր խօսքն ըսելու, բայց անոր փաստաբանին թոյլ չի տրուիր երթալու Կրէնտ ճիւրիին սենեակը, եւ ան չի կրնար քննութեան առնել դատախազին ներկայացուցած փաստերը կամ վկաները:*

Կրէնտ ճիւրիի 23 *անդամները սովորական գործի մարդիկ են, որոնցմէ շատեր քիչ կամ ոչ մէկ ուսում ունին եւ բնականաբար կ'ազդուին դատախազէն:*

Կրէնտ ճիւրին առհասարակ յանցաւոր կը գտնէ ամբաստանեալը: Ասիկա դատապարտութիւն մը չէ: Ան պարզապէս կ'ամբաստանէ, եւ խնդիրը կը յանձնէ դատարանին:

Ես երբեք չեմ կրցած հասկնալ Կրէնտ ճիւրիին օգտակարութիւնն ու դերը:

Ջախջախիչ մեծամասնութիւնը այն դատերուն, որոնց մէջ ամբաստանեալները յանցաւոր գտնուած են Կրէնտ ճիւրիէն, կամ ջնջուած են դատաւորին կողմէ, կամ լքուած են դատախազէն եւ կամ դուրս նետուած իր դատարանէն դատաւորի եւ իրաւարար մարմնի (ճիւրիի) կողմէ:

Այժմ արդելքի տակ գտնուող անձերու խնդրին գալով, Կրէնտ ճիւրին թերեւս մերժէ ամբաստանել մէկ քանին, բայց ամենայն հաւանականութեամբ ան պիտի յանցաւոր գտնէ մէկ քանին կամ բոլորը: Ասիկա պարզ մեքենակա՛ն բան մը պիտի ըլլայ:

Ասկէ յետոյ պաշտպան փաստաբանը դիմում կը կատարէ քննելու Կրէնտ ճիւրիի առջեւ գտնուող արձանագրութիւնները, ու առաջարկելու ջնջումը տրուած վճռին: Եթէ, սակայն, այս արձանագրութիւնները քննելու համար եւ կամ Կրէնտ ճիւրիի ամբաստանութիւնը վերցնելու համար պաշտպան փաստաբանի դիմումը մերժուի, այն ատեն դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ մօտ երեք ամիսէն:

Եթէ դատախազը անկարող ըլլայ դատի ժամանակ իրական փաստեր ներկայացնել, ինչ որ հիմա չունի, այն ատեն բնականաբար ամբաստանեալները անմեղ պիտի յայտարարուին»: «Հայրենիք»:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

… ԵՒ Ս ԿԱՅՆ Կ'ԱՒԵԼՆԱՆ

ooooo

Իսթ Փրովիտէնսէն կը գրեն «Հայրենիք»ի (26 յունուար)․—

Տեղւոյս մէջ չկար Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան կոմիտէ, բայց կային բազմաթիւ համակիրներ մեր կազմակերպութեան:

Տեսնելով որ հակառակորդները վերջերս ջանքեր կը թափեն Դաշնակցութեան վնասելու, մեր ջերմայեռանդ կողմնակից 22 երիտասարդներ կազմեցին Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան կոմիտէ մը:

Կան ուրիշներ եւս, որոնք շուտով պիտի մտնեն նորակազմ կոմիտէին մէջ:

⁂ Ֆիլատելֆիայէն կը գրեն․—

Մեր ընկերներու տրամադրութիւնը շատ բարձր է: Վերջին ընկերական ժողովին ներկայ եղան 125 ընկերներ: 6 համակիրներ, որոնք իրենց թեկնածութիւնը դրած էին մեր շարքերուն մէջ մտնելու, ընդունուեցան իբրեւ ընկերներ: 10 հոգի եւս դիմում կատարած են, որոնք պիտի ընդունուին յետ քննութեան: Բազմաթիւ համակիրներ կը յայտարարեն, որ այլեւս չեն կրնար հեռու մնալ եւ կ'ուզեն մտնել Դաշնակցութեան շարքերը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ooooo

ԶՕՐ․ ՍՄԲԱՏԻ ԵՒ ՄԵՂՍԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ՝ ՄԻՈՒԹԻՒՆՍ ՔԱՆԴՈՂ ԱՐԱՐՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ․— Մեզի եղած խնդրանքին վրայ, նոյնութեամբ հրատարակութեան կուտանք այս «Պաշտօնական Յայտարարութիւնը», ջնջելով քանի մը ծանր որակումներ:

Նախանցեալ շաբթուան ընթացքին, Զօր․ Սմբատի ստորագրութեամբ, թերթերուն մէջ հրատարակուած, եւ՝ հակառակ Ֆրանսական Կառավարութեան օրինագիծերէն թիւ 170,940ով վաւերացուած վարչութիւնս, զօրավարին կողմէ ապօրինի *նկատուած յայտարարութիւնը նկատի առնելով, Միութեանս Հիմնադիր Կեդր․ Վարչութիւնը իր յունուար 27ի լիակատար նիստին մէջ որոշեց հետեւեալ նամակը ուղղել Զօր․ Սմբատին՝ վարչական մարմնի բոլոր անդամներուն ստորագրութեամբ, եւ որուն հարազատ պատճէնը Միութեանս փաստաթղթերուն մէջ կը պահուի՝ պետական վաւերաթուղթերու կողքին:*

Յարգելի զօրավար,

Նկատի ունենալով ձեր եւ Կեդր․ վարչութեանս միջեւ բացուած դժբախտ խրամատը, վարչութիւնս իր յունուար 27ի լիակատար նիստին մէջ որոշեց ժողովի հրաւիրել ձեզ, յունուար 29ին, երեկոյեան ժամը 7․30ին, ընկեր Աբրահամ Տէր Ստեփանեանի բնակարանը, խորհրդակցաբար եզր մը գտնելու՝ գոյութիւն ունեցող թիւրիմացութիւններուն վերջ տալու:

Յարգանքներով՝

Հայր․ Կամ․ եւ Մարտ․ Միութեան

Կեդր․ Վարչութեան

Նախագահ՝ Տ․ Բաղտասարեան

Քարտուղար՝ Խ․ Գալուստեան

Հիմնադիր անդամներ․— *Ուշանի Փափազեան, Պօղոս Վարդանեան, Աբրահամ Տէր Ստեփանեան, Լեւոն Ղէնէվիզեան, Ստեփան Այվազեան, Միսակ Ծղնաւորեան»:*

Ժողովը որոշեց նաեւ, որ վարչութեան անդամներէն Լեւոն Ղէնէվիզեան եւ Աբրահամ Տէր Ստեփանեան անձամբ տանին նամակը ու կարդալով զայն՝ յանձնեն զօրավարին: Նամակատար ընկերները նշանակուած երեկոյեան դումարուելիք ժողովին յայտնեցին, թէ զօրավարը ուրախութեամբ *ընդունած էր նամակը եւ* խոստացած *էր ներկայ ըլլալ ժողովին: Պօղոս Վարդանեան, սակայն, ժողովին յանձնեց գոց նամակ մը յայտարարելով, որ «Զօրավարը չպիտի գայ ժողովի, բայց իր պատասխանը կը գտնէք այդ նամակին մէջ»:*

Ահա այդ նամակը․—

«Զինակիցներ, Բաղտասարեան, Վարդանեան, Ղէնէվիզեան, Տէր Ստեփանեան, Այվազեան եւ Փափազեան․

Վարչութեան մը անունով գրուած ձեր նամակը ապօրէն կը նկատեմ:

Իբրեւ վերջին ազդարարութիւն կը հրաւիրեմ ձեզ չորեքշաբթի գիշեր ժամը 7․30ին, 131 Rue du Faubg. du Temple:

Որ եւ է բացակայութիւն պիտի նըկատեմ որպէս կամաւորներու Միութենէն դադրեցում:

ՍՄԲԱՏ»:

Ձենք գիտեր թէ զօրավարը ի՛նչ «Թաքուն չարժառիթներէ» մղուած՝ իր նամակը ուղղած էր «զինակիցներ»ուն, եւ ոչ թէ վարչութեան: Եւ ճիշդ հինգ ամիս քնացող զօրավարը՝ մէկէն ի մէկ կ'արթննայ վերի ցարական ուքազը կը ստորագրէ, մոռնալով որ 24 ժամ առաջ խոստացած *էր անձամբ ներկայ ըլլալ մեր դումարելիք ժողովին, հարթելու համար մեր ու իր միջեւ բացուած խրամատը՝ Միութեանս անդործունէութեան եւ, մասնաւորապէս, իր՝ վէպի Միութիւնս բռնած քայքայիչ ու մեր անկախութիւնը կաշկանդող դիրքին պատճառով:*

Ժողովը մերժեց ընդունիլ զօրավարին վերի «Թաքուն չարժառիթներ»էն բխած ուքազ – հրամէրը, եւ նկատի ունենալով իր՝ ժողովի գալու խոստմնազանցութեան հետեւանքները, ո – րոշեց յետս կոչել սեպտ․ 2ի ժողովին մէջ տրուած այն որոշումը, որով ընդհանուր պետ կը նշանակուէր զօրավարը, եւ անոր փոխարէն, հեռացուած նկատել զինքը Միութեանս պետի պատուակալ պաշտօնէն:

Ժողովին այս որոշման վրայ ,Պօղոս Վարդանեան եւ Լեւոն Ղէնէվիզեան, առանց իրենց հրաժարականները ներկայացնելու ժողովէն հեռացան՝ «Թաքուն չարժառիթներ»ու կանխամտածուած դաւադրութեամբ: 48 ժամ յետոյ, ժողովէն հեռացող այդ երկու ընկերները կ'ընկերանան զօրավար Սմբատին, ու երեքը միասին կը դիմեն սեպտ․ 23ի լիակատար ու իրենց երեքին իսկ մասնակցութեամբ գումարուած ժողովին որոշումով ու քըւէներով վարչութենէս հրաժարեցուած *Հայկ – Արամ Գրալեանին, Սմբատ Տէրտէրեանին եւ դրաւոր կերպով Միութենէս* հրաժարած *Վահան Գալայճեանին, ու զօրավարին «հովանաւորութեան տակ» կը կազմեն ժողովուրդն ու Միութեանս շարքերը* խաբող *կեղծ «վարչութիւն» մը: Ահա* ամբողջ ճշմարտութիւնը:

Զարաչար գործածած չըլլալու համար հայ թերթերուն բարեացակամութիւնն ու ընթերցող հասարակութեան համբերատարութիւնը, կը բաւականանանք այս համառօտ բացատրութեամբ:

Բայց նկատի ունենալով զօրավար Սմբատի նման պատասխանատու անձի մը Միութիւնս քայքայելու նպատակով ըրած յայտարարութիւններն ու կատարած գործերը, առանձին թռուցիկ մը պիտի հրատարակենք, անոնց մանրամասն փաստաթուղթերը բովանդակող, ու պիտի ցրուենք զանոնք յառաջիկայ կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Միութեանս հրապարակային ժողովին մէջ, որ տեղի պիտի ունենայ 120 Պուլվառ տը Պէլվիլ:

Հայ Կամ․ եւ Մարտիկներու Միութեան հիմնադիր Կեդր․ Վարչութեան

Նախագահ՝ Գնդ․ Տ․*Բաղտասարեան*

Քարտուղար՝ *Խ․ Գ․ Գալուստեան*

(Կնիք)

(Յ․Գ․— Կը խնդրենք ուրիշ հայ թերթերէ եւս, որ հանեն արտատպել):

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի

(ԱԶԳ․ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ

ՑՐԴ

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)

10 ՓԵՏՐ․ 934 – ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 5

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

—․․—

«ՍԷՐ»Ի ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՆ ՎՐԱՅ

(Իր գրական յոբելեանին առթիւ)

Վահան Թէքէեան տիրական դէմք մըն է արդի հայ բանաստեղծութեան մէջ:

Դէմք մը, որ, ափսո՜ս, այլ եւս գրական ամայի ու անյոյզ գետիններուն վրայ կը ձգէ իր շուքը:Բայց ի՛նչ փոյթ եթէ իր շուրջ դաշտը լուռ է ու հողը ամուլ․ անիկա ակօսներուն վրայէն կը յառաջանայ իբրեւ աւանդապահը սրբազան սերմերուն: Մինչ իր շուրջ երիտասարդ մշակներ կը հեւան ու կը թալթլին, մինչ տատասկն ու որոմը կուգան ողողելու տոհմային արտը, ան ահաւասիկ վեր կը բարձրացնէ հողի կոշկոռներէն շլացուցիչ խուրձ մը լոյս ու ատոք հասկերու…

Ինչ տուիր՝ կը դարձընեմ զայն Քեզի,
Ահա՛ Աստուած … Օրօրոցիս բարձին տակ
Հունտեր դրիր եւ ես զանոնք ցանեցի
Եւ ահա՛ հունձքն՝ երկու ափիս մէջ պարփակ …
(*Աստուծոյ*)

×

Ան հասարակ ներելի չէ քննադատական ընթացիկ չափանիշերով մերձենալ բանաստեղծի մը: Այնքա՜ն անկշռելի ու խուսափուկ տարրեր կը ծանրացնեն, կը ճոխացնեն անոր գործը: Մի՞թէ ապականայ պրիսմակը կարող է տարրադրել լոյսին բոլոր թաքուն սարսափները,գոյներու քմահաճոյքը: Քննադատութիւնը այդ պըրիսմակն է ահաւասիկ: Քննադատութիւնը տակաւին տեսակ մը իմացական անդամազննութիւնն է, որ կրնայ վերլուծել, բզքտել վիժած գործեր, դիակներ եւ որ սակայն կը մնայ անճարակ, կեանքին ու հոգիին առջեւ: Ու բանաստեղծութիւնը՝ կեանքն իսկ է, ամէնէն հզօր ու խոր պահն է հոգիին:

Ու կը խորհիմ նաեւ թէ լաւագոյն քերթողական երկն անգամ, ներշնչումի մը անկատար արտայայտութիւնն է յաճախ: Գործը, հեռու յայտնելէ ամբողջ մարդը, *մերձաւոր փաստն է միայն անոր դլխաւորութիւններուն:*

Հետեւաբար ծանր գրքերու առջեւ կը նախընտրեմ զգալ, տպաւորուիլ, վայելել քան խորհիլ ու հակադդել:

Հետեւաբար ճշմարիտ բանաստեղծը ան է թերեւս, որ իմանալի, մարդկային խորհրդանշաններու միջոցաւ մեզ կուտայ զգայութիւնը իր անասելի, անլուր յոյզերուն:

Ու ահա թէ ինչո՞ւ սխալ չէ երբեք, իր միւս գործերու կարգին, Թէքէեանի «Սէր»ն ալ նկատել հայ գրականութեան լաւագոյն, հարազատ կոթողներէն մէկը․ նոյն իսկ տեսակ մը հեռակէտ, որուն հասած է հայ հոգիի հորիզոնը:

(Որովհետեւ, ինչո՞ւ չէ, երգիչներն ու ճշմարիտ քերթողներն են միայն որ ցուցանիշը կը ներկայանան ցեղի մը հոգեկան սահմաններուն):

×

Կարծեմ շատ ուշ մնացած եմ կրկնելու ուրիշներու կարգին, թէ Թէքէեանի «Սէր»ը, ինչպէս իր նախընթաց հատորները արտայայտութիւնն են իրապէս ապրուած զգացումներու:

Ապրուած զգացում … կեանքի արտայայտութիւն … *«Ահա հնամաշ բառեր» պիտի ըսուի թերեւս: Բայց ինչ որ հաղուագիւտ է ներկայիս, ըսա՛ իս,* ճշմարիտ ապրուած զգացումները չե՞ն միթէ …

Ախոռ, ամէն արժէք խարդախուելէ, ամէն սրբութիւն կեղծուելէ յետոյ, արուեստի միջազգային խոռանն անգամ ցուցահանդէսի է վերածուեր, խրտուիլակներ կ'արտասանեն ու դիմակներ կը յաւակնին ցոլացնել յուզումն ու խորհուրդը: Ան – հնարին է զանազանել ոսկին ու ժանգը․ մարդկային բոլոր զգացումներու ու գաղափարներու կեղծն ու շինծուն ողողած են գրականութիւնը․ արտաքինը կը սնգուրուի, կը շպարուի բայց կ'ամլանայ ծնուցիչ արգանդը․ քանի կ'ուռին, կը փքանան մարդկային բառերը, հոգին նոյնքան կը ցամքի, կ'անչքանայ … Ոսկերչութի՛ւն՝ թիթեղի վրայ․ ահա ոմանց ու շատերու տաղանդը… Արուեստի պարուակին տակ թութակներ ու կապիկներ թառեր են ճիւղերուն …

Կեղծ արժէքներու այս inflation*ը չի կրնար խեղդել անշուշտ ազնուական մետաղներու հնչիւնը․ հակառակ խաժամուժին, մեր հոգին դիւրաւ կ'ըմբռնէ տաւիղներու դաշն կշռոյթը:*

Եւ ի՛նչ ամոքում արդարեւ ընթերցումը «Սէր»ը, «Հրաշալի Յարութիւն»ը կազմող քերթուածներու, որոնք նոյնքան ջինջ են ու սարսուռն, որքան լեռներու խորունկ կուրծքէն բըխած ջուրերը ու նոյնքան անխուժական ու վեհաշուք, որքան երկնքի պաստառին վրայէն անցնող ձեւերը…

«Արցունք խլելու համար աչքերէն, նախ պէտք է արտասուել», ըսուած է կարծեմ:

Թէքէեան հասած է արուեստի այդ մարդկային հաղորդականութեան:

Թէքէեան ճշմարիտ բանաստեղծն է:

Բանաստեղծը կը մագլցի կեանքի զառիթափը, իր սիրտը բռնած ափին մէջ որպէս քնար, որպէս դրօշ: Բոլոր հովերու դիմաց մերկ ու անպաշտպան կը սարսռայ, կը թափահարէ այդ սիրտը: Բանաստեղծին խոցելի կէտը, աքիլեան կրունկն է: Իր խաչը, զոր ուսը առած անիկա կը բարձրանայ գողգոթան:

Ահա թէ ինչո՞ւ ամէն անկեղծ յուզումներու խորը մելամաղձոտութիւն կայ ու բանաստեղծութիւնը հաւանաբար ամէնէն տխուրն է արուեստներէն: Անհնարին է ապրիլ կեանքը, զգալ մանաւանդ կեանքը առանց խորհելու անցաւորութեան մասին ու առանց անդրադառնալու Աստուծոյ մեղքերուն:

Անհնարին է չկառչիլ, չթախիլ այս խորհուրդներուն, երբ կը հետեւինք Թէքէեանի շաւիղներուն:

Յուզումը Թէքէեանի մօտ կը բարձրանայ ազնուական, հպարտ ու իմաստուն հանդարտութեան մը: «Սէր»ը հատորին մէջ մանաւանդ ամէն քերթուած կը մատնէ չափահաս մարդը, հասուն հոգին:

«Քառասունի ու յիսունի հրուանդաններ»էն անդին, քերթողը վար առած է առագաստները ու ձեռքերը՝ կուրծքին, իր լաստը թողուցեր է խորունկ ու անայլայլ հոսանքներու խաղին, փրփուրը եւ պղպջակները այլեւս զինքը չեն զրաւեցներ․ իր ակնարկը սեւեռած է միջոցին․ իր հոգին կը ներզգայ հեղուկ ճամբուն խորութիւնը: Մեծ ստուերներ կը կախուին իր մտածումին վրայ․ կարծես իր ցուպը ուղղած է անդրլիրական, անդրժամանակեայ ափերուն: Անյայտ նաւակայքի մը երազը կը ակէ զինքը:

Բանաստեղծական այդ միթիք, անդենապաշտ մթնոլորտն է որ կը ծաւալի «Սէր»ի բազում էջերէն:

(Մնացեալը յաջորդով)

Փ․ ՍԱՆԱՍԱՐ

Նոր հրահանգով մը, աւելի լայն զիջումներ կ'ըլլան արեւելեան Սիպերիոյ շրջանի գիւղացիներուն։ (Այս շրջանը կ'երկարի Եէնիցէ գետէն գէպի արեւմուտք եւ սահմանակից է Մոնկոլիոյ)։ Նոր հրահանգին համաձայն, կոլխոզները վեց, իսկ անհատական տնտեսութիւնները երեք տարուան համար ազատ կը հռչակուին արմտիքին մէկ մասը պետութեան յանձնելու պարտաւորութենէն։ Կարգ մը շրջաններու համար արմտիքի յանձնումը բոլորովին ջնջուած է, իսկ ուրիշ տեղերու համար կրճատուած։ Միեւնոյն ատեն կ'աւելնան զինուորներու ռոճիկները եւ օրապահիկները։ Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու թոշակներն ալ աւելցած են։ Պաշտօնապէս այս դիւրութիւնները կը վերագրուին գաղթականներու տեղաւորումը յաջողցնելու եւ տնտեսութիւնը բարձրացնելու ծրագրի մը, բայց բուն նպատակը զինուորական է, քանի որ այդ շրջանները ենթակայ են ճափոնական վտանգին։

Հունգարիա կը ճանչնայ Խ. Իշխանութիւնը

Դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատուեցան Հունգարիոյ եւ Մոսկուայի միջեւ։ Ինչպէս կը յիշուի, ամբողջ Եւրոպայի մէջ Հունգարիան միակ երկիրն էր որ կարմրեցաւ Պէլա Քունի ձեռքով, թէեւ շատ կարճ ժամանակի մը համար։ Անկէ ի վեր — 15 տարի — դաժան բռնատիրութեան մը ենթարկուած էր Հունգարիան, եւ ահա ճանաչումը տեղի կ'ունենայ պալքանեան դաշինքին ստորագրութեան նախօրեակին։ Այս պարագան կը վերագրուի իտալական ազդեցութեան, քանի որ Մուսոլինի հակառակ է պալքանեան դաշինքին։

Սուրիոյ հոգատարութիւնը՝ Թուրքիոյ...

«ՄԷԿ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻՆՔ»

Գահիրէէն կը գրեն «Ճիւմհուրիէթ»ի.— Սուրիոյ եւ Լիբանանեան գործերով չահագրգռուող եգիպտական շրջանակներէն առնէ մը ի վեր զրոյց կը շրջի թէ Ֆրանսա Սուրիոյ եւ Լիբանանի հոգատարութենէն ձեռք պիտի քաշէ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան պիտի առաջարկէ որ հոգատարութիւնը Թուրքիոյ փոխանցուի։

Եթէ պէտք ըլլայ հաւատալ այս զրոյցներուն որոնք վերջերս յաճախ եւ յամառօրէն կը կրկնուին, Ֆրանսա այս մասին Թուրքիոյ կարծիքն ալ հարցուցած է։ Զրոյցներու համաձայն, Թուրքիոյ պատասխանը հետեւեալն է.—

«Մեր ազգային ուխտը կ'արգիլէ խառնուիլ ոչ Թուրք երկիրներու քաղաքական եւ վարչական գործերուն։ Բայց նկատելով որ եթէ Ֆրանսա Սուրիոյ եւ Լիբանանի վարչաձեւը վերջնականապէս որոշուելէ առաջ հոգատարութենէ քաշուի, պատճառ պիտի ըլլայ որ այս վայրերուն մէջ ծանր խռովութիւններ ու խառնակութիւններ սկսին, ուստի թէ եղբայր Սուրիացիներուն եւ թէ բարեկամ Ֆրանսացիներուն օգնութիւն մը եւ ծառայութիւն մը ընելու համար, այս հոգատարութիւնը մէկ տարուան համար կրնանք ընդունիլ։ Պայման է որ տարի մը յետոյ այս երկու երկիրները իրենց անկախութեան տիրանան»։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին մէջ։

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՌՈՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընկերա-համակրական դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ Դաշնակցական ենք»։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Կեփին» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
120, Պուլվառ տը Պելվիլ
Կը խօսին՝ Տնք. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Պ. Պ. Խ. ԴԱԼՈՒՍՏԵԱՆ եւ Ս. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋՈՒԹԷ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՅԻՍՈՒՆ ՅԱՌԱՋԻ ԿՏՐՈՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի կողմէ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
20, Avenne Ville d'Avray. Chaville
ներկայ կ'ըլլան մեր երեք ընկերներէն՝
ԲԺ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւայլն
բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն։
Սէն Լազարէն շոգեկառք առնել ժամը 2.26 եւ 2.56ին։ ընկերներ պիտի սպասեն Շավիլի կայարանը։ Փոն տը Սէվրէն հանրակառք առնել եւ իջնել Շավիլ, Փիւիթ սան Վէն։
Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

Կազմակերպուած նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 146, Ave. des Chartreux
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ
ՆԻՒԹ՝ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ
գեղարուեստական խնամուած բաժին։ կը մասնակցին ֆրանսացի եւ հայ ծանօթ գեղարուեստագէտներ։
Առնել հանրակառք թիւ՝ 1,4, 5, 11, 12, 41, 48, 53։

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին
ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 26, rue Troyon, Sèvres
ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ։

Հայկական Լսարան Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԸՆԿ. ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին տեղի պիտի ունենայ լսարանական հաւաքոյթը 130, rue Boileauի սրահին մէջ։
կը դասախօսէ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ նիւթն է՝ «ՀԱՅ ԵՐԳԸ»
Կը խնդրուի երկսեռ հասարակութենէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ԵՈԶԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, իր կազմութեան 7րդ տարեդարձի առթիւ։

17 Փետրուար, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս Սալօն Միշէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 25 Rue Aldebert (րիւ Ալտըպէր), կէս գիշերէն վերջ 1 ժամ գեղարուեստական բաժին, երգ, անակնկալներ եւ exhibitionներ՝ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեաններու կողմէ։

7 հոգինոց օրքէսթր Broadway — Jazz։

Ներկայանալի հագուստ պարտաւորիչ։

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, ԱՅՐԵՐՈՒ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Յարութիւն Պապաեկիւեանի խանութը, 28 րիւ տէ Տօմինիքէն։

Յոբելեան Վահան Թէքէեանի

Վահան Թէքէեանի քառասնամեայ գրական գործունէութեան յոբելեանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Փետրուար 10ի Շաբաթ իրիկունը, ժամը 8.30ին, Սալ Կավոյի մեծ սրահին մէջ, 47 Րիւ Լա Պոէսի։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին նախկին ժողովատեղին (76, rue Mazenod սրճարանին ներքնասրահը) Րիւ Մազէնօի եւ Րիւ Վօլթէրի անկիւնը։ Մուտք՝ Րիւ Վօլթէրէն։ Օրակարգ՝ շրջաբերական ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վիէնի մասնաճիւղի ընկերահամակրական վիճաբանական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ։ Նիւթ՝ «Յեղափոխութիւնը բարիք բերաւ մեզ թէ չարիք»։

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր։ Ի հարկին դաւառ ալ կ'երթայ։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Հինգերրորդ կարաւանով Լիոնէն Հայաստան մեկնած Նշան Աճէմեան (կամ Փիրենեան), Պարտիզակցի, որ ներկայիս Պարսկաստան կը գտնուի, կը փնտռէ իր հայրը՝ Յարութիւն Փիրենեան կամ Պատճակ Արթին, որ կը կարծուի Արտէշի նահանգը ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Նշան Աճէմեան, Eglise Armémienne, Ispahan-Djoulfa (Perse)։

× Նաեւ կը փնտռէ իր փեսան Նշան Էլքեւեթեան, Կեսարացի, որ մէկ տարի առաջ Ռիվոը ժէքոյ կը բնակէր։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (54)

«ԹԷՆՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այդ միջոցին, ոչ միայն մթնած, այլեւ մթնոլորտը մառախուղով մը պատած էր։ Բայց, այդ մշուշը այնքան տարօրինակ ձեւով մը տարածուած էր որ յարձակման համար ընտրուած վայրին մէկ կողմը բոլորովին մութ կը մնար, իսկ միւս կողմը ամէն ինչ կը նշմարուէր։

Շարժումը սկսած էր յաջողութեամբ ընթանալ։ Թէ չէթէները եւ թէ գունդը, ռուսական գծերը գրեթէ ամբողջովին ճեղքած ու քաղաքէն դուրս կը գտնուէին։

Այդ պահուն, մեր ջոկատներուն աւելի յանդգնութիւն ներշնչեց հեծելազօրքի գունդ մը, որ հեռուէն նշմարուեցաւ։

— Ահա կը մօտենայ այն գունդը, որ պիտի գար Օլթիէն՝ մեր դիրքը զօրացնելու համար, կ'ըսէին ու կ'ուրախանային։ Եթէ, այս վտանգաւոր մէկ շրջանին, հասնող հեծելազօրքին կը հետեւէին նաեւ հետեւակներ եւ թնդանօթաձիգ զինուորներ, թերեւս կարելի պիտի ըլլար Արտահանը չլքել, եւ կամ, լաւագոյն պարագային, կրկին գրաւել զայն։

Բայց, այս ուրախութիւնը, դժբախտաբար, շատ տեւած չէր։ Որովհետեւ, 10 — 15 վայրկեան վերջ ձիաւորները հասած էին, ու պարզուած էր որ անոնք ոչ թէ Թուրքեր, այլ Ռուսեր էին։ Բայց, արդէն անոնք մտած էին երկու ջոկատներու միջեւ։ Մեր ջոկատները միայն վերջին րոպէին գետին պառկած ու դիրք բռնած էին։ Հեծելազօրքի այսքան անակնկալ երեւումը այնքան յուզած ու խռոված էր որ դիրք բռնող զինուորներն իսկ անվճռական էին ու դեռ կը վարանէին կրակ բանալ թշնամի զինուորներուն, որոնք իրենց միջեւ կը գտնուէին։ Երբ այս վարանումը փարատեցաւ ու մեր զինուորները սկսան կրակել, թշնամիին կողմէ, շատ լաւ առոգանութեամբ մը, Թուրքերէն պոռացին.

— Կեցէք, ընկերներ, մի կրակէք, մենք ալ ձերմէ ենք։ Մի վախնաք, ոտքի ելէք։

Այս խօսքերը բոլորովին շուարեցուցին մեր զինուորները։ Լաւ Թուրքերէնով մը ըսուած այս խօսքերը որոշ ազդեցութիւն ըրած էին մերոնց վրայ։ Մեր զինուորները, Օլթիի ուղղութենէն օգնութեան կը սպասէին, որով, անմիջապէս համոզուած էին թէ՝ այդ զինուորները Թուրք են, ու իրենց հրացանաձգութիւնը անմիջապէս դադրեցուցած էին։

Մինչդեռ, Թուրք կարծուած հեծելազօրքը անմիջապէս կրակ ըրած ու թէ Շթանկէ պէյի գունդին եւ թէ չէթէներուն մեծ մասը գետին փռած էր։ Եւ Եագուպ Ճէմիլ պէյի ու Շթանկէի զինուորներուն թիւը կէսի իջած էր։

Խնդիրը այսքանով ալ վերջացած չէր։ Այն սպան որ քիչ առաջ Թուրքերէն խօսքեր ուղղած էր մերոնց եւ որ կը կարծուէր թէ Հայ է, իբրեւ թէ վրդովուած՝ իր զինուորներու սխալ զինարձակումէն, տեսեւ դարձած ու կրկին Թուրքերէն լեզուով պոռացած էր.

— Սխալ մի կրակէք։

Ու մեր զինուորները, կրկին ոտքի ելլելով, նորէն ենթարկուած էին առ բազահարուածի մը։ Անկէ վերջ, այլ եւս անկարելի եղած էր ճշդել թէ՝ ինչ մնացած էր այն ուժերէն, որոնք Արտահանը գրաւած էին։

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր, Եագուպ Ճէմիլ, Շթանկէ, Շաքիր, Եուսուֆ եւ Ճէմալ Ֆէրիտ կրկին Արդուինի վերադարձած էին։

Իսկ Խալիտ պէյ, հաւաքելով մեր այն զինուորները, որոնք Արտահանի մէջ ողջ մնացած էին, նոր չէթէ մը կազմած ու սկսած էր անոր հրամայել։ Հազարապետ Շթանկէ պէյի գունդի մնացորդն ալ Արդուինի ճակատին վրայ իբրեւ օգնական ուժ պիտի ծառայէր։

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ նախ Եուսուֆէլի իջեւանած էր։ Իսկ Խալիտ պէյ իր նորակազմ չէթէով հաստատուած էր Բարդուս։

(Շար.)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

11 Février 1934

10րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2419

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՈՐԷՆ ԱՐԻՒՆ ՀՈՍԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ 1214 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Խռովայոյզ եւ արիւնոտ շաբաթ մը բոլորեց Փարիզի ժողովուրդը: Բաբեկարգութիւնը հազիւ վերահաստատուած, եւ Ազգային Միութեան դահլիճին կազմութեան գիշերն իսկ, նորէն արիւն հոսեցաւ Փարիզի պողոտաներուն վրայ: (Ուրբաթ գիշեր):

Այս անգամ ռազմադաշտը փոխադրուած էր ուրիշ թաղամաս մը, բանուորական Ռէփիւպլիքի հրապարակին վրայ, ուր ցոյց մը սարքեր էին համայնավարները: Ոստիկանութիւնը նախապէս միջոցներ ձեռք առած ըլլալով, բուն ցոյցը ձախողեցաւ, բայց կարելի չեղաւ խափանել խռովութիւնները, որոնք տարածուեցան մինչեւ Կառ տը Լ'Էսթ եւ Կառ տիւ Նոռի հրապարակներն ու փողոցները, Պուլվառ Մաժէնթա, Ֆոպուռ Սէն Մառթէն եւն.: Տասը հազար ոստիկաններ դիրք բռնած էին հազարաւոր ցուցարարներու դէմ, որոնց մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ կիներ ալ:

Ինչպէս ըսինք, ոստիկանութիւնը արգիլած էր հրապարակային ցոյցը, մասնաւոր հրամանագրով մը: Հակառակ այդ արգելքին, ցուցարարները սկսան համախմբուիլ եւ ամբողջ չորս ժամ կատաղի ընդհարումներ պատահեցան արեւելեան և հիւսիսային շրջանի փողոցներուն և պողոտաներուն վրայ: Ցուցարարները պատնէշներ շինած էին փողոցներուն մէջ, ինչպէս յեղափոխութեան օրերուն, եւ «Էնթէրնասիոնալ»ը կը լսուէր ամէն կողմ: Տակաւին կարելի չէ եղած ճշդել զոհերուն թիւը, բայց ժամէ ժամ հարիւրաւոր վիրաւորներ կը փոխադրուէին դէպի հիւանդանոցները: Այս անգամ ոստիկանութիւնը զգուշացաւ կրակ ընելէ: Ոստիկանութեան վերատեսուչը անձամբ կը վարէր գործողութիւնները: Վիրաւորուած ոստիկաններուն թիւը 50ը կ'անցնի: Մէկ մասը շատ ծանր վէրքեր ստացած են: Ոստիկանները ամէնէն աւելի կորուստ ունեցան Արեւելեան կայարանին մօտ, Պուլվառ Մաժէնթայի վրայ, ուր հանրակառք մը լեցուն ոստիկաններ յարձակման ենթարկուելով գերի բռնուեցան: 1214 հոգի ձերբակալուեցան ամբողջ քաղաքին մէջ, իսկ բուն դէպքին վայրը կարելի չեղաւ շատ մարդ բռնել: Ոստիկանները կը զոհանային ծեծելով եւ ցրուելով: Իսկ մեծ պողոտաներուն վրայ, ռեւէ կասկածելի անցորդ կը ձերբակալուէր: Այս առթիւ շատ մը զէնքեր բռնուեցան:

Ինչպէս սկսան խռովութիւնները

Ռէփիւպլիքի հրապարակին վրայ խռովութիւնները սկսան ժամը 6.45ին: Ոստիկանութիւնը ժամը 4էն սկսած էր ձերբակալել կասկածելի մարդիկը: Ժամը 6ին սկսաւ պաշարումը, ցրուելով համախմբումները: Ժամը 7.15ին ամբողջ հրապարակը փակուած էր բոլորին առջեւ, կառք թէ անցորդ: Ոստիկաններուն կ'օգնէին հեծեալ պահակները, զինուած՝ հրացաններով, սուրերով եւ ատրճանակներով: Այս անգամ հանուած էին ոստիկաններուն պողպատեայ սաղաւարտները, որպէսզի չշփոթուին շրջուն պահակներուն հետ, որոնց տեսքը շզագրգռութիւն կը պատճառէ, չորեքշաբթի օրուան դէպքերէն ի վեր: Ոստիկանական բանակատեղի մը հաստատուած էր հրապարակին կեդրոնը: Փակուած էին ստորերկրեայ երկաթուղիին (մէթրօ) մուտքերը:

Ժամը 6.45ին երկու ոստիկաններ ծեծուեցան ցուցարարներուն կողմէ: Այս դէպքը ազդանշան մը դարձաւ եւ խռովութիւնները ծայր տուին: Այդ միջոցին թանձր մշուշ մը կը տիրէր եւ ոստիկանները չէին կրնար տեսնել 100 քայլ անդին: «Էնթէրնասիոնալ»ը եւ ուրիշ յեղափոխական աղաղակներ կը թնդացնէին օդը: Անմիջապէս օգնութեան հասան 12 կառք լեցուն զինուորներ եւ ոստիկաններ, ինչպէս եւ հանրապետական պահակներ: Շարժման մէջ դրուած զինուորներուն թիւը հազարներու կը հասնէր: Ոստիկաններուն դէմ առաջին գնդակը արձակուեցաւ Պուլվառ Վոլթէռի վրայ: Ցանցաւորը ձերբակալուելով ծեծուեցաւ: Ցետոյ երկու կիներ յարձակեցան ոստիկաններուն վրայ, բայց ընդունուեցան բիրերով: Ժամը 8.30ին 200 համայնավարներ Պուլվառ Մաժէնթայէն իջնելով սկսան յառաջանալ դէպի Ռէփիւպլիքի հրապարակը: Մշուշը կ'արգիլէր տեսնել, բայց «Էնթէրնասիոնալ»ի ձայնը կը ցուցնէր յառաջխաղացման ուղղութիւնը: Ձիաւոր եւ հետեւակ ոստիկաններ բազմութիւնը ճեղքելով, գետին փռեցին շատ մը ցուցարարներ: Այդ միջոցին լուր հասաւ թէ արիւնալի կռիւներ տեղի կ'ունենան Կառ տը Լ'Էսթի կողմը: Շատ մը բացագանչութիւններու մէջ, ամբոխը կը պահանջէր բանտարկել Քիափը: Այդ միջոցին կռիւը խսկապէս ծաւալած էր, եւ ոստիկանները կրակ կը տեղացնէին օդին մէջ: Ցուցարարները ամէն տեսակ առարկաներ կը նետէին հեծելազօրքին առջեւ, որպէսզի ձիերը խրտչին եւ չկարենան յառաջանալ:

Միեւնոյն ատեն ծանր դէպքեր պատահեցան Կառ տիւ Նոռի առջեւ: Մօտակայ փողոցի մը անկիւնը խռնուած էին 200 ցուցարարներ, որոնք աւելի շատ աւարի ախորժակ ունէին: Ոստիկան եւ համայնավար իրար խառնուած կը կռուէին: Զանազան անկիւններու վրայ դիրք բռնած էին պահեստի զինուորներ, ի հարկին օգնութեան հասնելու համար: Ոստիկանները վայրկենապէս խուզարկութիւն կատարելով, երեւան կը հանէին դանակներ, մկրատներ, երկաթի կտորներ, ատրճանակներ: Ցուցարարները փորձեցին կրակի տալ Ս. Ամբրոսիոս եկեղեցին, խարոյկ մը վառելով: Քանի մը փողոցներու մէջ պատուհաններէն ալ ատրճանակներ կը պարպուէին: Այդ միջոցին 1500 հոգինոց բազմութիւն մը փորձեց Ռէփիւպլիքի հրապարակը երթալ, բայց ցիրուցան եղաւ: Ժամը 10ին խմբական յարձակումները դադրեցան, բայց ընդհարումները շարունակուեցան մինչեւ կէս գիշեր: Պահ մը 11րդ թաղամասի քաղաքապետարանը պաշարուեցաւ եւ քիչ մնաց որ գրաւուէր, բայց ոստիկանութիւնը օգնութեան հասաւ:

Կարգ մը վայրերու մէջ ցուցարարները յաջողեցան խզել հեռախօսի թելերը: Շրջաններու բնակիչներուն հրամայուեցաւ իրենց տուները քաշուիլ եւ ամուր փակել դուռները: Սրճարանները շատոնց փակուած էին եւ ամբողջ ռազմադաշտը թաղուած էր մառախուղի մէջ:

Խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Ռիշառ Լընուառ պողոտային վրայ, Անկուլէմ փողոցին մէջ եւ Պէլվիլի բանուորական թաղին մէջ: Հարիւրի մօտ համայնավարներ ատրճանակներով, քարերով, աղիւսի, փայտի եւ երկաթի կտորներով զինուած, դիրք բռնած էին ոստիկանութեան դէմ:

Այս բոլոր դէպքերու միջոցին Ռէփիւպլիքի հրապարակը պաշարուած կը մնար եւ լոյսերը մարած էին: Համայնավարական կայանները իրարու հետ կապ կը պահէին հեծանուորդներու միջոցաւ, որոնցմէ շատերը ձերբակալուեցան: Ժամը 11ին 200 գնդակներ արձակուեցան ոստիկանութեան վրայ, հիւսիսային կայարանին կողմը եւ այդ միջոցին լուր տարածուեցաւ թէ Պա–Թաքլան թատրոնը կրակի տրուած է: Թերթերը կ'ըսեն թէ կարգ մը փողոցներու մէջ դռնապանները ցուցարարներուն հետ համախոհ էին, բաց կը ձգէին բնակարաններու դուռները, որպէսզի փախչողը ներս ապաստանի:

Ժամը 11.45ին ոստիկանութեան վերատեսուչը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է, թէեւ մանր–մունր ընդհարումներ անպակաս եղան մինչեւ կէս գիշեր:

Նոր դահլիճը եւ վարչապետին կոչը

Պ. Տումէրկ ուրբաթ իրիկուն վերջացուց իր դահլիճին կազմը, հիմնուելով ազգային միութեան սկզբունքին վրայ: Նախարարներ առնուած են բոլոր քաղաքական հոսանքներէն, նոյն իսկ ուղղափառ ընկերվարականներէն բաժնուած խմբակցութենէն: Դուրս կը մնան միայն համայնավարները եւ պաշտօնական ընկերվարականները: Այս վերջիններուն հրաւէր ուղղուած էր, բայց մերժեցին:

Ահաւասիկ դահլիճին կազմը.— Պ. Տումէրկ՝ վարչապետ, առանց նախարարական որ եւ է պաշտօնի. Էռիօ՝ անպաշտօն նախարար (արմատական), Թառտիէօ՝ անպաշտօն նախարար (կեդրոն), Շէռոն՝ դատական (ռամկավար), Ալպէռ Սառօ՝ ներքին (ռամկավար), Պարթու՝ արտաքին, (ձախ արմատական), Մառէշալ Փէթէն՝ պատերազմական (անկուսակցական), Փիէթրի՝ ծովային (ձախ հանրապետական), Ժօր. Տէնէն՝ օդանաւային, Էմէ Պէռթօ՝ կրթական (արմատական), Մառքէ՝ Աշխատանքի (անջատուած ընկերվարական), Ֆլանտէն՝ հանրօգուտ շինութեանց (ձախ հանրապետական), Լամուռէօ՝ առեւտրական (արմատական), Քէօյլ՝ երկրագործական (արմատական), Լավալ՝ գաղթային (անկուսակցական), Ռիվոլէ՝ թոշակներու (ընդհ. քարտուղար նախկին ռազմիկներու), Մառէն՝ առողջապահական (չափաւոր հանրապետական), Մալառմէ՝ թղթատարական (ձախ արմատական), Պէրթրան՝ առեւտրական նաւատորմի (արմատական):

Դահլիճին կազմութենէն անմիջապէս վերջը, վարչապետը հրապարակ հանեց հետեւեալ յայտարարութիւնը.

«ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ,

Քաղաքացիներ, զիս հրաւիրեցին կազմել զինադուլի, խաղաղացման եւ արդարութեան կառավարութիւն մը: Կազմուած է այդ կառավարութիւնը:

Ցանուն անոր կը հրաւիրեմ ձեզ ձեր կարգին կատարել ձեր պարտականութիւնը, եւ կենալով որ եւ է խլրտումէ եւ ամէն բանէ վեր դասելով Ֆրանսայի եւ հանրապետութեան շահը»:

Այս յայտարարութիւնը անմիջապէս պատերը փակցուցին, համաձայն կառավարութեան որոշման:

Դահլիճը խորհրդարանին պիտի ներկայանայ հինգշաբթի օր: Արդէն իսկ սկսած է խմբագրել իր ծրագիրը:

Նախկին վարչապետ Պ. Փուանքարէ փութաց շնորհաւորել նոր վարչապետը, որ պատասխանեց սիրալիր հեռագրով մը,— «Շնորհակալ եմ, սիրտ կուտաք ինծի»:

*** Լոնտոնի մէջ գոհունակութիւն կը յայտնեն Ֆրանսայի նոր դահլիճին կազմութեան առթիւ, մասնաւորապէս գնահատելով Պ. Տումէրկը, իբրեւ հեղինակաւոր ուժ, խաղաղութեան վերահաստատման համար: Միայն աշխատաւորական օրկանը խստօրէն կը քննադատէ ազգային դահլիճը եւ այս առթիւ պայքար կը մղէ Ֆրանսայի դէմ, զայն պատասխանատու հռչակելով զինաթափութեան ձեռնարկներու ձախողման: Ուրիշ թերթ մըն ալ դիտել կուտայ թէ ֆրանսական աւանդութեան հակառակ է զինուորական մը դնել պատերազմական նախարարութեան գլուխը:*

Ուաշինկթընի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ ալ գոհունակութիւն պատճառած է Տումէրկի դահլիճին կազմութիւնը: Կը կարծուի թէ Ֆրանսա վերջապէս ունեցաւ ապրելու սահմանուած կառավարութիւն մը:

Գերմանիոյ մէջ չեն հաւատար որ երկար տեւէ դահլիճը, որովհետեւ ան ահագին դժուարութիւններ ունի իր առջեւ: Դիտել կուտան թէ Տումէրկի դահլիճը չունի այն հեղինակութիւնը զոր վայելեց Փուանքարէ, 1926ին, ֆրանքը փրկելու համար: Արտաքին տեսակէտով, ֆրանքօ-գերման բանակցութեանց համար բարենշան չի համարուիր նոր դահլիճը:

50 օտարականներ պիտի արտաքսուին

«Փառի–Միտի» կը գրէ թէ ուրբաթ գիշերուան խռովութեանց առթիւ ձերբակալուած են 1214 հոգի, որոնց մէջէն յանցաւոր դատուած են 36 հոգի: Ցուցարարներուն մէջ կը գտնուին նաեւ 50 օտարականներ որոնք պիտի արտաքսուին:

Ո՞վ պիտի հատուցանէ վնասները

Երեքշ., չորեքշ. եւ ուրբաթ գիշերուան դէպքերէն յետոյ, հիմա որ միտքերը քիչ մը խաղաղած են, ամէն մարդ կը հարցնէ թէ ո՛վ պիտի վճարէ եղած աւերածութեանց, կողոպուտներու եւ վնասներու փոխարժէքը: Համաձայն 1884 ապրիլ 5ի օրէնքին, որ բարեփոխուեցաւ 1914ին, պետութիւնը այս կարգի խռովութեանց վնասներուն համար պատասխանատու է 80 առ հարիւր, իսկ փարիզ քաղաքը՝ 20 առ հարիւր: Նախընթաց մըն ալ կայ. 1927 օգոստոս 23ին երբ համայնավարները խռովութիւններ սարքեցին Սաքքօ–Վանձէթթիի մահապարտութեան առթիւ, Փարիզի քաղաքապետութիւնը 250,000 փրանքի առժամեայ վարկ մը քուէարկեց, եղած վնասներուն համար:

Այս առթիւ ըսենք որ մասնաւորապէս ծանր վիճակի մը մատնուած են լրագրավաճառները, որոնց հրկիզեալ կրպակները ապահովագրուած չէին եւ որոնք օրը օրին կը վճարեն իրենց յանձնուած թերթերուն փոխարժէքը:

ՎԱՂՈՒԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԱԶ, ԼՈՅՍ, ՋՈՒՐ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՆՔ, ԻՍԿ ԵՐԹԵՒԵԿԸ ...

Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները եւ անոնց հետ կապուած արհեստակցական միութիւնները արտակարգ պատրաստութիւններ տեսած են, յաջողցնելու համար վաղուան գործադուլը, որ պիտի տեւէ 24 ժամ:

Վարչապետը առջի օր իր պաշտօնատունը հրաւիրեց Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, առաջարկելով ետ առնել գործադուլի հրամանը: Պ. Ժուհօ մերժեց, եւ այս առթիւ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ուր կ'ըսէ.

— «Նախագահը ինծի բացատրեց թէ երկիրը հանդարտութեան կը կարօտի եւ արտաքին ե՛ւ ներքին պատճառներով եւ թէ անհրաժեշտ է ապացուցանել թէ մեր երկիրը պէտք չունի դիկտատորի, ապրելու համար: Պատասխանեցի թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը միշտ հակառակ եղած է դիկտատորներուն, ո՛ր կողմէն ալ գան եւ թէ մեր դիրքը չէ փոխուած, թէ մենք չենք որ խանգարեցինք անդորրութիւնը, այլ փաշական եւ յետաշրջական գործօն կազմակերպութիւնները, ժողովրդապետութեան տեղ դիկտատուրա հաստատելու համար. թէ մենք չենք ուզեր նոր խռովութիւններ աւելցնել եղածներուն վրայ: Շեշտեցի թէ մենք ցոյցեր չպիտի կատարենք փողոցներուն մէջ, այլ պիտի արտայայտենք աշխատաւորներու հզօր եւ սառն վճռականութիւնը՝ պաշտպանելու հանրային եւ բանուորական ազատութիւնները: Բացատրեցի թէ փետր. 12ի երկուշաբթի օրուան 24 ժամուան գործադուլը ունի այս բարձր նշանակութիւնը եւ պիտի պահենք անոր ուժի եւ արժանաւորութեան հանգամանքը, թէ բանուոր Փարիզը եւ աշխատաւոր գաւառը այսպէս, երկուշաբթի օր, առաջին ազդարարութիւնը պիտի տան եւ յետոյ պիտի շարունակեն արթուն պայծառատեսութեամբ հետեւիլ դէպքերուն»:

Այս յայտարարութիւնը եւ ուրիշ բազմաթիւ կոչեր եւս կը հաստատեն թէ գործադուլը պիտի կատարուի ամէն պարագայի մէջ: Հարց է թէ ո՛րքան պիտի յաջողի: Քաղաքին ամբողջ կեանքը կանգ պիտի առնէ՞, թէ միայն որոշ բացառութիւններ պիտի ըլլան:

Համաձայն թերթերու տեղեկութեանց, մեթրօն պիտի բանի սովորականին պէս, բայց հանրակառքերը հաւանաբար կէս առ կէս դադրին: Նոյն իսկ եթէ չմասնակցին գործադուլին, հաւանական է որ ընկերութիւնը դուրս չհանէ կառքերը, որպէսզի կրակի չտրուին: «Թաքսի»ները տասը օրէ ի վեր գործադուլ ըրած են արդէն: Կազի մասին ալ վախ չկայ, քանի որ Փարիզի շտեմարանները ութ օրուան պաշար ունին: Ուրիշ խնդիր, եթէ խափանարար գործեր կատարուին: Ելեկտրական հոսանքի եւ լոյսի մասին իրազեկներ կ'ըսեն որ եթէ նոյն իսկ գործադուլ հռչակուի, քանի մը մասնագէտներ բաւական են բանեցնելու Սէն Տընիի արդիական կայանները:

Ամէնէն աւելի վտանգուած է թղթատարական եւ հեռագրական հաղորդակցութիւնը: Այս ճիւղին պաշտօնեաներու միութիւնը, որոնց մէջ են հեռագրիչներն ալ, հակառակ է գործադուլին, ինչպէս եւ ուրիշ կազմակերպութիւններ, բայց ամէնէն զօրաւորը, Թղթատարական Դաշնակցութիւնը ջերմապէս կողմնակից է ընդհանուր գործադուլի: Նպարեղէններու Դաշնակցութիւնն ալ հաւանած է գործադուլին, բայց կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ ուտելիք ճարել մինչեւ երկուշաբթի կէս օր:

Ծանրապէս վտանգուած է նաեւ մամուլը: Գրաշարներու միութիւնը գործադուլ հռչակած է այսօր, կիրակի իրիկուն, առտուան թերթերուն համար եւ երկուշաբթի՝ կէս օրուան թերթերուն համար:

Դժուար է նախատեսել երկաթուղիներու վիճակը: Ընկերվարական միութիւնները կ'առաջարկեն միայն մէկ վայրկեան դադրեցնել աշխատանքը, ժամը 9—9.1, իբրեւ խորհրդանշան, իսկ համայնավարները որոնք 100,000 անդամ ունին, կը պահանջեն ամէն երթեւեկ դադրեցնել ամբողջ 24 ժամ: Պաշտօնեաներու ընկերվարական դաշնակցութիւնը 15 վայրկեան դադար առաջարկած է կայարանի եւ մթերանոցի աշխատաւորներուն եւ միայն մէկ վայրկեան՝ մեքենավարներուն, հնոցպաններուն եւն.:

Կառավարութիւնը զանազան միջոցներ ձեռք առած է, ի հարկին ապահովելու համար անհրաժեշտ սպասարկութիւնները: Ծովային նախարարութիւնը 150 մեքենավարներ կը պահէ հրամանի տակ, շոգեկառքերը բանեցնելու համար:

Ընկերվարականները եւ համայնավարները կոչերով ողողած են հրապարակը: Ընկերվարական կոչին տակ ստորագրած են ոչ միայն կուսակցութիւնը, այլ եւ անոր խորհրդարանական խմբակցութիւնը: Հրահանգներ ղրկուած են նաեւ գաւառները: Կոչը միեւնոյն ատեն բանուորները ժողովի կը հրաւիրէ երկուշաբթի ժամը 3ին, Վէնսէնի մէջ, ուրկէ թափօր մը պիտի կազմուի դէպի Նասիոնի հրապարակը: «Երեսունեւհինգ տարի առաջ, մայրաքաղաքին ժողովուրդը միեւնոյն տեղը համախմբուած էր, հանրապետութեան յաղթանակին համար: Այսօր ալ կը համախմբուինք հանրապետութեան պաշտպանութեան համար»:

Պալքանեան դաշինքը ստորագրուեցաւ

Փետր. 9ին Աթէնքի մէջ ստորագրուեցաւ Պալքանեան դաշինքը, որ կը բաղկանայ երեք յօդուածներէ:

Առաջին յօդուածով, Ռումանիա, Թուրքիա, Յունաստան եւ Եուկոսլաւիա փոխադարձաբար կ'երաշխաւորեն իրենց պալքանեան բոլոր սահմաններուն ապահովութիւնը:

Երկրորդ յօդուածով պայմանադիր կողմերը յանձն կ'առնեն խորհրդակցիլ այն միջոցներու մասին որ կրնան անհրաժեշտ դառնալ իրենց շահերուն վնասող դէպքերու ատեն: Ցանձն կ'առնեն ո՛ր եւ է քաղաքական գործողութիւն չկատարել ուրիշ որ եւ է պալքանեան երկրի դէմ որ չէ ստորագրած ներկայ դաշինքը, առանց նախապէս լուր տալու փոխադարձաբար, ինչպէս և որ եւ է պարտաւորութիւն չստանձնել ուրիշ որ եւ է պալքանեան երկրի հանդէպ, առանց միւս կողմերուն հաւանութեան:

Երրորդ յօդուածին համաձայն, դաշինքը գործադրելի է ստորագրութենէն անմիջապէս յետոյ, եւ բաց կը մնայ ուրիշ որ եւ է պալքանեան երկրի առջեւ որուն դիմումը պիտի քննուի բարեացակամութեամբ եւ պիտի ընդունուի, երբ բոլորն ալ հաւանութիւն յայտնեն:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԸ ԵՒ ԻՐ ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍԻԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

Ա.

Ցեղային հարցը օրուան նիւթ է դարձեր։

Հիթլերի իշխանութիւնը վերստին արծարծեց այս փշոտ հարցը, որ Վերսայլի դաշնագրին պատրաստութեան օրերուն, մեծի տարօրինակ տենդով մը վարակեր էր փիլիսոփաներն ու պատմաբանները, ընկերաբաններն ու ցեղագէտները։ Կը տեսնուի, որ նոր հարց մը չէ։

Արդարեւ պէտք է հասնիլ մինչեւ Ֆիխտէ(*), որ ցեղին պանծացումը կը վերածէ կրօնի։ Այնուհետեւ կոմս տը Կոպինօ եւ Վաշէ Տը Լափուժ կը բանաձեւեն ցեղային ծանօթ վարդապետութիւնը։ Գերմանիա իւրացուց այս երկու Ֆրանսացիներուն տեսակէտները, որոնց վրայ հիմնեց աշխարհակալական վարդապետութիւն մը՝ առաջնորդուած ցեղերու անհաւասարութեան սկզբունքով։ Ընդհակառակն ֆրանսական դպրոցը, մերժելով ֆրանսացի Տը Կոպինոյի եւ Տը Լափուժի տեսակէտները, գոյութիւնը զտարիւն կամ մաքրարիւն, գերիշխան եւ բարձրագոյն ցեղերու, կ'ուրանար նաեւ ցեղային գերակայութեան որ եւ է իրաւունք(**)։

Հիթլեր, երգուրննալով գերիշխան ցեղին՝ գերմանական արիւնին վրայ, քիչ մնաց ձիւն բերէր նաեւ … փոքրիկ հայ գաղութին գլխուն, հաստատուած Գերմանիոյ մէջ։ Անուրանալի աշխատանք կատարեց Ա. Աբեղեան, հաստատելով որ սեմական չէ հայ ցեղը։

Եւ ահա Նժդեհի առաքելութիւնը, որ ցեղը կը պանծացնէ իբրեւ կրօն, (լեզուական տեսակէտով՝ շատ գէշ է կազմած «ցեղակրօն» բառը)։

Հարցին այս ձեւ արծարծումով, հայ հեղինակաւոր ընկերաբանը Միք. Վարանդեան հրաւիրուեցաւ դասախօսութիւն մը տալու ցեղին, վերջապէս եւ այն հարցերու մասին, որոնք անմիջապէս կապուած են ցեղի գաղափարին։ Այդ յստակ եւ մաժիսթրալ դասախօսութիւնը, կարելի է ըսել թէ, սպառած է արդէն նիւթը, գէթ հայկական տեսակէտով։

Տրուած հարցերուն մասին, սակայն, — արժէ ներկայացնել զանոնք։ Վասնզի աղքատ է մեր գիտական գրականութիւնը եւ սովորած ենք սնանիլ թարգմանութիւններով. գէթ հաղորդակից մնալու համար մտածման յեղաշրջումին՝ այս կամ այն հարցին մասին։ Եւ յետոյ, ցեղային հարցը ընկերաբանական նիւթ մը չէ միայն, — ան կը շահագրգռէ նոյն իսկ արուեստը եւ գրականութիւնը։ Անկից՝ հետաքրքրութիւնս ցեղաբանական աշխատութիւններու մասին, մանաւանդ երբ կ'աշխատէի Գրականութեան Քաղաքականութիւնը պատրաստելու առթիւ։ Եւ վերջապէս, ցեղային հարցի մասին ամէն վէճ կը հետաքրքրէ նաեւ մեր պատմութիւնը, որովհետեւ անպայման քննութեան նիւթ կը դառնայ մեր ցեղային ծագման ճշդումն ալ։

Այս սիւնակներուն մէջ թարգմանաբար տուած ենք Էօժէն Փիթթարի***) տեսակէտները հայ ցեղին մասին, — Փիթթար հայ ցեղը դնելով արիական ճիւղին մէջ՝ կ'եղբայրացնէր քիւրտ ցեղին հետ։

Ուրիշ առիթով մը պիտի տանք նաեւ Տրնիքէրի տեսակէտները։

Այս անգամ Տոքթ. Ժորժ Մոնթանտոնի նոր աշխատութիւնը(****)։

Յառաջի անծանօթ չէ Մոնթանտոն, իրմէ թարգմանած ենք յօդուած մը իտալական ցանկութիւններու մասին, որ կը յաւէն Միջերկրականի արեւելեան աւազանին ու հարաւային Ափրիկէի հողերուն։ Մոնթանտոն շատ շատերէ աւելի ծանօթ է արեւելեան երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն, լաւագոյնս ճշդել կարենալու աստիճան քաղաքական մրցակցութիւններու թատերգութիւնը։ Վերջապէս, իբրեւ փրոֆէսօր ցեղագիտութեան, կը դասախօսէ Փարիզի մարդաբանական դպրոցին մէջ։

Խիզախ, վերադնահատող միտք, Մոնթանտոն կը քննադատէ ընդունուած բոլոր տեսակէտները, Պիւֆոնի անփոփոխականութեան (fixisme) վարդապետութենէն մինչեւ Լամարքի բարեշրջականութեան (évolutionnisme դպրոց, տարվինիզմէն մինչեւ Հէքէլիզմ։ Կը հարուածէ միջավայրի տեսութիւնը։ Քանդելու առեն, չի մոռնար տալ ամբողջ պատկերը գերմանական, անգլիական, ֆրանսական, ռուսական եւ իտալական դպրոցներու տեսակէտներուն։

Երբ մարդ գիրք մը կը գրէ, այսպէս պէտք է գրէ, — յստակութեամբ պարզել, անխնայ քանդել եւ ամբարտաւան չըլլալ։ Արդարեւ Մոնթանտոն ունի իր վարդապետութիւնը, որ կուտայ պայծառութեամբ։

Գեղեցիկ է, նախ, իր վերլուծումը «ցեղ» բառին մասին, որուն կը ճշդէ նախ սահմանը։ Արդարեւ, գիտել կուտայ, ընկերաբաններն ու մարդաբանները տակաւին յստակ գաղափար մը չունին նոյն իսկ թէ ինչ է «ցեղ»ը։ Անկից՝ բազմաթիւ բառերու շփոթութիւն մը ֆրանսերէնի մէջ։ Լիթրէ race (ցեղ) բառը կը կապէ լատինական radix բառին, որ կը նշանակէ արմատ։ Այժմ ընդունուած է սակայն, որ race կը ծագի հին գերմաներէն բառէ մը, ռայցա, որ կը նշանակէ սերունդ կամ գիծ (ligne)։ Այս ստուգաբանութիւնը ոչինչով կը բացատրէ սակայն ինչ որ այսօր ցեղագէտները կ'ուզեն հասկնալ։ Բարդ ու փշոտ հարց է վէճը, որով մեծ մտաւորականներ կ'աշխատին լուծել ցեղային խնդիրը։ Սահման մը տալու առեն, պէտք է խորհիլ նաեւ, ինչպէս կ'ըսէ փրոֆ. Ժոհաննէ, ծագելիք անդրադարձումներուն մասին։ Զմոռնալ, որ ցեղային վէճին կը կապուին ազգութեան եւ պետութեան գաղափարները։

Ուրիշ ժամանակի թողլով ներկայացնել Ֆիխտէի, Տը Կոպինոյի, Տը Լափուժի գործերը, նորերէն՝ փրոֆ. Լուի Լը Ֆիւրի, փրոֆ. Ռընէ Ժոհաննէի, Պէրիյոնի աշխատութիւնները, չենք ուզեր երկար մնալ Մոնթանտոնի յարուցած ցեղագիտական կռիւներուն վրայ, մեր նպատակն ըլլալով ուղղակի անցնիլ այն տեսակէտներուն, որ կը յայտնուին հայկական ցեղին մասին։ Այստեղ, սակայն, հարկ կը զգանք, մեր կարգին, գիտել տալ, որ շփոթութիւն մը կը տիրէ եւ հայերէն լեզուի մէջ ցեղ եւ ազգ բառերու մասին։ Արդարեւ դժուար չէ ցոյց տալ մտաւորականներ, որոնք կը շփոթեն ցեղը ազգին հետ, — եւ ի՞նչ կը նշանակէ «ազգագրութիւն», որ կը գործածուի իբրեւ համանիշ ֆրանսերէն éthnographie բառին։ Չէ՞ որ ֆրանսերէն այս բառը կազմուած է յունարէն էթնոս բառով, որ կը նշանակէ ցեղ եւ ոչ թէ ազգ։ Գրոց լեզուին մէջ դեռ շա՛տ նման շփոթութիւններ, — յաճախ ցեղ բառը գործածուած է genre (տեսակ) բառին իմաստով, եւ ազգ՝ famille (ընտանիք) բառին իմաստով, — կ'ըսենք ձկնազգի (ձուկի ընտանիք) եւ՝ ազգական (նոյն ընտանիքէն սերած անհատ)։ Զզարմանալ, ուրեմն, — եթէ ընդհանուր է շփոթութիւնը, — Հայերն ալ, Ֆրանսացիներն ալ նոյն ցաւն ունին «ցեղ» եւ «ազգ» բառերուն իմաստի խառնակութեան մասին։ Տոքթ. Մոնթանտոն գիտել կուտայ, դարձեալ, որ ցեղի ըմբռնումը կը տարբերի նաեւ երկրէ երկիր, — Ֆրանսացին տարբեր կը սահմանէ, Գերմանացին տարբեր, Իտալացին տարբեր, Ռուսը տարբեր։

Մոնթանտոն կը նետէ կարգ մը նորամուտ բառեր, կը հարթէ ըմբռնումի տարբերութիւնները, կը պարզէ մարդկային համասեռումի վարդապետութիւնը (ologenèse humaine), — այս անունով ունի նաեւ ընդարձակ գիրք մը։ Ցետոյ կ'անցնի ցեղերու դասակարգութեան։

Անոնք որ կը հետաքրքրուին ցեղի նոր սահմանումով եւ ցեղագիտական զանազան վարդապետութիւններով, կ'արժէ որ դիմեն ուղղակի Մոնթանտոնի գրքին, — երկա՛ր պիտի ըլլար տալ այդ ամէնը մէկ կամ երկու յօդուածով։ Իմ նպատակս է, առանց նոյն իսկ ցեղի մասին Մոնթանտոնի տուած քննական նոր տեսութեան, ներկայացնել միայն ինչ տեղեկութիւն որ կը բերէ հայկական ցեղին մասին։ Բայց նախ քան, — երկու խօսք մարդկային համասեռում բացատրութեան կամ տեսութեան մասին։ Հէքէլ կ'ընդունէր, որ ցեղերու ծագումը կը հիմնուի միութեան տեսութեան վրայ, — այսինքն եթէ առաջին կատուն երեւցած է Եգիպտոսի մէջ, բազմանալով Եգիպտոսէն տարածուած է ուրիշ երկիրներ։ Ընդհակառակն համասեռումի կողմնակիցները կը պնդեն թէ ցեղը կրնայ միաժամանակ ունենալ բազմաթիւ «ծննդավայրեր» (foyer)։ Եւ փոխանակ, ըստ Հէքէլի, տարածուելու, անոնք կը համախմբուին ու կը կեդրոնանան։ Այս տեսակէտը կը հաստատուի մարդաբանական քննութիւններով, զորս զանց կ'առնենք յիշատակել այստեղ։ Պէտք է ըսել թէ համասեռումի վարդապետութիւնը կամ Մոնթանտոնի տեսակէտները կը հիմնուին մարդաբանական, կազմախօսական ու կենսաբանական քննութիւններու վրայ, ինչպէս հին ցեղագէտներու տեսութիւնը հիմնուած էր պատմալեզուաբանական տուեալներու վրայ։ Անոնք որ ֆիզիքական փաստերը կը թերագնահատեն համաձայն բարեշրջականութեան օրէնքներուն, կրնա՞ն սակայն պաշտպանել մշակութային փաստերը գիտական քննադատութեան առջեւ։ Եթէ ֆիզիքական փոփոխութիւններ կարելի են, ո՞վ կրնայ պնդել թէ անփոփոխ մնացեր են լեզուները։ Եւ սակայն կենսաբանական ապացոյցները աւելի դիմացկուն են համեմատաբար լեզուական ու պատմական տուեալներու։

Այժմ ներկայացնենք հայկական ցեղը, համառօտ՝ Ասիայէն Եւրոպա, — հայկական աւելորդ պարծենքոտութիւն մը խնայելու համար՝ կը թելադրեմ չմոռնալ համասեռումի վարդապետութիւնը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Փրոֆ. Լուի Լը Ֆիւրի գրքին մէջ (Races, Nationalités, Etats), յառաջաբանով մը փրոֆ. Ռընէ Ժոհաննէ կ'երկարի մինչեւ հելլենական եւ հռոմէական շրջանը։

(**) Ներկայիս հակում մը կը նշմարուի, մասնաւորաբար ֆրանսական հոգեբնախօսական ու կենսաբանական դպրոցին մէջ, ընդունելու ցեղերու իմացական անհաւասարութիւնը։ Այդ տեսակէտին իբրեւ լաւագոյն արտայայտութիւնը, յառաջիկային թարգմանաբար պիտի տամ ծանօթ հոգեբոյժ տոքթ. Թուլուզի յօդուածը, առնելով ժուռնալէն։

***) E. Pittard,— LES RACES ET L'HISTOIRE.

(****) Dr. G. Montandon,— LA RACE LES RACES.

ՏԸՂ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻՆ

Քեզ, Հայ լեզո՛ւ, կը սիրեմ մրգաստանի մը նըման.
Մեր անցեալին թանձրախիտ ստուերներուն մէջ՝ կարծես
Մէյ մէկ պըտուղ՝ քու բոլոր բառերդ ինծի կ'երեւան,
Որոնց մէջ ես կը քալեմ ու կը քաղե՛մ զանոնք ես…

Մրգաստանի մը նըման կը սիրեմ քեզ, Հայ Լեզու.
Մեր հայրենի պալատէն, պարտէզներէն մընացորդ՝
Դալարագեղ դուն պուրա՛կ, որ դիմացար դարերու
Ու կը մընաս մի՛շտ առոյգ, մի՛շտ աւիշով կենսայորդ…

Ծառերուդ մէջ հովանուտ կ'երթամ խինդով մ'անսահման՝
Արմատներուդ, ճիւղերուդ վրայ նայելով հիացիկ,
Զարմանալով թէ ի՛նչպէս դուն մընացիր՝ երբ սաստիկ
Քամին քու շուրջըդ փըչեց ու տապալե՛ց ամէն բան…:

Մէյ մէկ պըտուղ գոյնըզգոյն՝ ամբողջ բառերըդ ահա,
Հիւթե՛ղ բառերդ, զոր ո՛րքան հասունցուցին արեւներ,
Բառե՛րդ որոնք այս պահուս ունիմ շըրթանցըս վըրայ,
Բառե՛րդ որ քիմքըս կ'օծեն, զիս են մի՛շտ սընուցեր…:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

«POSLEDNI DAR LASKY»

Գ. ՇՈՂԱԿԱԹի հոգիին

Թէ վերջալոյսն այս չքնաղ Մահուան մէկ նի՛չն է ուժգին,
Եւ թէ աղջիկ մ'անծանօթ բանաստեղծի՛ իմ հոգւոյն
Առթեց սարսո՛ւռ եւ մըրրիկ երակներուս արշաւին՝
Պէ՛տք է ո՛վ Սիրտ, քընարին փորձեմ որո՛տն այս իրկուն։

Պէ՛տք է ո՛վ Միտք, խորքիդ մէջ յուզել խոհերըդ դարձեալ…
Եւ ջըղագար մատներով պըկել լարերը կամշոտ
Ճախրանքներո՛ւդ ապըստամբ, եւ վերելքի՛դ հողմակալ…
Եւ ծիծաղի՛լ կեանքին դէմ, որ լոկ հեգնա՛նք մ'է ժանգոտ։

Վա՛ր, վա՛ր ո՛վ Միտք, ի զո՛ւր է թեւել երկինք եւ աստղեր,
Քինոտ եւ խօլ Ոյժ մ'անվերջ մեզ կը ջանայ շղթայել
Շիրմաքարի մ'ահաւոր անդորրներո՛ւն ապալեր…

Վա՛ր…: Կը շըջի բարտիին հիւսուածքներո՛ւն մէջ ծըփուն
Ցա՛ւ մ'յեղակարծ, որ կ'ըղձայ անզըթօրէն խըռովել՝
Ձերմակ համբոյրը շուրթիս՝ շիջած սրտի՛ մը սիրոյն…:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

*) «Սիրոյ վերջին նուէրը», ինչպէս գրած էր չեխ աղջիկ մը, ծաղկեպսակ մը դնելով մեր ողբացեալ աշխատակցին դագաղին վրայ։ ԽՄԲ.

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳԸ

Դուն Սուրիա՛ իմ երկիրն ես, վսեմութեան տիտղոսն ես,
Ամէն ով որ քեզի գալ փորձէ ցանկալից, մահ պիտ՝ գտնէ։

Իմ Սուրիաս երկիրդ դուն, խալն ես ճակտին ներկայ դարուն,
Պիտի չըլլաս ուրիշներուն, ոսոխներուդ միայն զղջում։

Սուրիոյ եւ սիրտիս մէջտեղ, շաղկապ մը կայ որ տարփանք է
Հայրենիքիս, հոգիս անմեղ, որ զերծ ըլլայ թշնամանքէ։

Փառքին համար արաբական, ժողովուրդ մը սուրն է քաշած,
Ան՝ այն է որ միշտ բարձրացած, մեծ ուժ ունի ասպետական։

Ով Սուրիացի՛ բացագանչէ, խաղաղասէրներու մէջտեղ,
Թէ Սուրիա իմ երկիրս է, անկէ չեմ տար՝ 'ղընգի չափ տեղ։

ՖԱԽՐԻ ԱԼ ՊԱՐՈՒՏԻ

Հայացուց՝ Մ. Պ. Զ.

ՀԱՅ ՕՓԵՐԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Գնահատելով Երեւանի օփերային մէկ տարուան աշխատանքը, «Վաստակաւոր բեմադրիչի» կոչում տրուած է Արկադի Բուրջալեանին, որ պետական օփերայի բեմադրիչն է, «Վաստակաւոր արուեստագէտ»ի կոչում՝ երգչուհի Հայկանուշ Տէր Դանիէլեանին եւ Լեւոն Իսեցկիի (Յովհաննիսեան)։

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

«ՍԷՐ»Ի ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՆ ՎՐԱՅ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Չափահաս մարդուն գիրքը ըսինք եւ կը կրկնենք։

Չափահասութիւնը բնախօսա — հոգեբանական վիճակ մըն է, որուն օրկանական հիմքերը, ջղային անդրադարձումները քննութեան արժանի հում նիւթ մը կը կազմեն։ Տարիքի եւ գրականութեան առնչութիւնը հարց մըն է, որ հաղուադէպօրէն նկատի առնուած է։ Ներշնչումը հաւանաբար կենսաբանական վիճակ մըն է աւելի, քան արտաքին յափշտակութիւն մը։

Ինչ որ մեզ կը հետաքրքրէ առ այժմ չափահաս տարիքի գեղարուեստական յայտարարներն են աւելի։

Արդարեւ, աշխարհի տեսարանը կը դադրի այլ եւս զարմացնելէ հասուն մարդը կամ խանդավառելէ զինքը։ Երեւոյթներու խարուսիկ հմայքէն անդին հոգին կռուաններ կը փնտռէ մնայուն, յաւիտենական խորհուրդներու վրայ։ Տխրութեան ու համակերպութեան հեշտանքը կը գինովցնէ զինք։ Յիշատակներով կ'ընդլայնի. իր կ՚անքը կը յորդի վայրկեանի շրթներէն դուրս։ Իր եսի աշխարհը կը շփոթուի անանձնական իրողութիւններու հետ։

Ահա այս ծաւալուն եզրերուն միջեւ կը ճօճի Թէքէեանի ալ զգացումներուն ամբողջ սանդղաչարը. բայց ձայնանիշերու ի՛նչ ճոխութիւն. եղանակներու ինչ փոփոխակներ, որոնք կը տարուբերին հոգիի gamme majeure-ներէն մինչեւ gamme mineureներ…

Եւ ինչ որ ինքնայատուկ է Թէքէեանի, զգացական ու իմացական աշխարհներուն շփոթութիւնն է իր մօտ։ Տարերային ազատ զգացումներու երգիչը չէ ան. ամէն յուզում կ'աճի իր մէջ ու կը ծանրաբեռնուի իմաստներով, խորհուրդներով, իմաստութեամբ։ Ահա թէ ինչո՞ւ, ինչ մեկնակէտ ալ որ ունենայ Թէքէեանի քնարերգութիւնը, — առարկայական պատկեր թէ ներանձնական յուզում — միշտ կը թանձրանայ խորհրդապաշտ տեսիլքներուն։

…Մերթ ալ՝ կ'ուզեմ իմ ազգիս
Սիրոյն համար ու բարւոյն,
Ընել կամուրջ մը հոգիս,
Իր անցեալէն խորագոյն
Դէպ՝ ապագան սըլացիկ.
Կամուրջ մ'ուրկէ մեր նախնիք,
Եւ մեր աստուածք յամրօրէն
Յառաջանան ու բանան
Մութ, անծանօթ, զոց ճամբան,
Ցեղը կրկի՛ն հոն երկնեն…
(ԿԱՄՈՒՐՋ)

Եւ կամ.

… Երէկ գիշեր՝ անսահման ուրախութեան ի հաշիւ
Ես ժողվեցի իրական, անմահակա՛ն փշրանքներ,
Որոնց վրայ մըտածումս, ըզգայարանքըս հեշտի՛ւ
Կը մընան այժըմ առկախ՝ ջահերուն պէս տարուբեր…
(ԵՐԷԿ ԳԻՇԵՐ)

Ու եթէ երջանկանայ կամ տխրի, յուսայ կամ ընդվզի, իր բառերը հատու, բիրտ կամ բարկ չեն երբեք։ Իմաստութեան կիսաստուերը, ծանրագին շղարշի նման կը պարուրէ զանոնք ու անոնց կուտայ հանդիսաւոր ծփանք մը։ Այո, Թէքէեանի արուեստը լուրջ է, խոհուն գրեթէ քրմական, առանց ըլլալու սակայն յաւակնոտ կամ ծիսամոլ.

… Իսկ վա՛յ անոր — վա՛յ ինծի —
որ կէս - մեռել ու կէս - ողջ,
Կը գալարուի ինքն իր մէջ ու կը լըսէ
քիչ մ'անդին
Փախուստն իրեն այցելած, զինք չըգտա՛ծ մեծ հովին…
(ՄԵԾ ՀՈՎԵՐ)

×

Զանազան գրողներ փորձած են մինչ ցարդ տարորոշել ու դասաւորել Թէքէեանի նախասիրած «թեմա»ները։ «Յառաջ»ի մէջ այդ փորձը կատարեց Հրաչ Զարդարեան։ Զարժեր ուրեմն կրնալ կրկնութիւններու մէջ։

Թող որ, ինքնին, կարծուածին չափ այլազան ու ճոխ չեն քնարական արուեստի «թեմա»ները. ինչ որ կը յատկանշէ բանաստեղծը, իր նախընտրած նիւթը չէ այնքան, որքան զայն զգալու ու արտայայտելու եղանակը։

Ստոյգ է այսուհանդերձ, թէ որոշ պահերու, որոշ նիւթերու առիթով է որ Թէքէեանի արուեստը կը բարձրանայ իր ամէնէն տենդավառ ու մտաւական արտայայտութեան։

Այսպէս, օրինակ, հայրենական ջիղը չափազանց գերակշիռ է իր մօտ. հայ պատմութեան ու հայ կեանքին մնայուն մղձաւանջէն տուայտեր է ինք խորապէս։ Ցեղային տեսիլքներու առջեւ ան կը մատնուի կատարեալ յափշտակութեան։ Իր եսի սահմանները կը լուծուին անցեալին հետ։ Նախնիքներու դոփիւնը կը միանայ իր քայլերուն ու անոնց տրոփը՝ իր զարկերակին։ Եսի բազմապատկութեան վիճակ մըն է ասիկա, այնքան իւրայատուկ Թէքէեանի ներշնչումին։ Այդ մարզին մէջ ան ինքզինքը կրկնելով հանդերձ, գիտէ նաեւ այլափոխուիլ։ Բազմաթիւ յատկանշական նմոյշներու կարգին, ա՛յ օրինակ «Սուրբ Կարապետ Կեսարիոյ» քերթուածը։

… Իմ մէջըս դո՛ւք էք հիմա. ես
բազմութիւն մ'եմ այսօր,
Որ հաւաքուած դարերէն՝ շղթայաշար
ու հըզօր,
Կը մօտենայ քայլ առ քայլ, առանձին
ի՛նքը թափօր,
Նոյն տեղերուն, նոյն սուրբին, նոյն
Աստուծոյն ուխտաւոր։

Նմանապէս Թէքէեան կը սիրէ երգել կեանքի անցաւորութեան, հմայաթափութեան յոյզերը։ Այդ պահերուն անիկա աննախընթաց է ու խռովիչ։ Աշնանավերջի պայծառ բայց անհուսօրէն տխուր իրիկնամուտերու շքեղութիւնը ունին իր այդ կարգի քերթուածները, որոնցմով այնքան հարուստ է «Սէր» հատորը։

… Քառասունին՝ կը կենանք փըլատակաց դէզին քով.
Նոր պալա՛տներ կ'երազենք, որքա՛ն շըքեղ աւելի.
Բայց մեզ ոչ ոք չի հաւտար ու չենք հաւտա՛ր մենք մեզի…
(Քառասնամեակ)

Ու վերջապէս սէրը յաճախած է Թէքէեանի ալ, անուցանելով իր քնարերգութիւնը։ Իր մօտ սէրը նուրբ ու ազնուական զգայնութիւն մըն է սակայն, որ չի պղտորեր բնաւ տենդով ու բնազդով։ Անանուն հիւրն է, զոր կ'ընդունի, ամենայն զգուշութեամբ, կը պատուասիրէ իր հոգիով ու կը թողու մեկնիլ անպարտ ու անվճար։ Երազունակ կոյսեր՝ այնքան աւելի աղուոր, որքան հեռու՝ ամպերու նման կ'անցնին իր դաշտերէն ու անոնց լուռ ստուերային կշռոյթ կուտայ իր քերթուածներուն … կարծես «Ջուրերու վրայ ստուերներ»…

×

Թէքէեանի քնարերգութիւնը, իր ոգեկան, ներքին ճոխութեամբ հանդերձ, չի թափառիր, չի մոլորիր ըստ նաւ խրթին ու անմատոյց արահետներու վրայ։ Մանուածապատ ու առեղծուածային ոճի մը պատրանքով չի փորձեր շլացնել ընթերցողը։

Ընդհակառակն։ Լեզուի պարզութիւնը իր քերթուածներուն մարդկային արժէքը աւելի եւս կ'ընդգծէ. ամէնէն ծանր ներշնչումներն անգամ իր գրչէն կը հոսին ջինջ, վճիտ, գրեթէ դասական յստակութեամբ։

Ու միանգամայն ամբողջական յղացումներ են Թէքէեանի քերթուածները. իր գրչին տակ ամէն զգացում իր ամէնէն լեցուն, ճշգրիտ բայց եւ այնպէս ժուժկալ արտայայտութիւնը գտած է. խորքի եւ տարազի այդ պատշաճ հաւասարակշռութիւնը կը մատնէ իր մօտ որքան բանաստեղծը, նոյնքան եւ արուեստագէտը։

Մերթ գիտել տրուած է թէ Թէքէեանի տաղաչափութիւնը համր է … դանդաղ. թէ իր նախադասութիւնները ծանրաբեռնուած մուռ ձայնաւորներով, ըերով, ու կրկնութիւններով, ճկուն ու երաժշտական [illegible] միշտ։

Թերեւս։

Հարց է սակայն թէ լեզուական [illegible] կարգապահութիւնը անխուսափ[illegible] հետեւանքը չէ՞ իր յոյզերուն ու [illegible] հերուն ներքին կշռոյթին։

Թէքէեանի քերթուածներէն [illegible] ինձ մտածել կուտան հին դաս[illegible] արձաններու մասին, — պերճաշուք[illegible] դիմախուլ ու ծալ ի ծալ իրենց [illegible] դերձանքով — որոնք սակայն [illegible] քին իրենց բարդութեան հակ[illegible] կը ցոլացնեն մեծ ու պարզ իմաստ[illegible]։

Կը խորհիմ արդարեւ թէ Թէքէեա[illegible] քերթողութիւնն ալ, [illegible] ղուտ լեզուական կշռոյթէն աւելի հպատակի թաքուն, զգացական [illegible] քի մը, որ, եթէ ոչ ընթերցողի [illegible] ղութեան, բայց կը խօսի անոր գիին։

Եւ այդ չէ՞ արդէն բանաստեղծ[illegible] թեան կոչումը։

…Գետին մ'այսքան սնհաստատ[illegible]
բեմն անշուշտ կ'ըլլայ զի[illegible]
Բայց կը սփոփուի՛մ խորհելով …[illegible]
մէկ օրուայ մէջ մէկ ան[illegible]
Ես դարերո՛ւ,շատերու կ'ապրի[illegible]
հուրդը մէկանց …
(ԳԱՂԱՓԱՐԱՑ ԳԵՏԻՆԸ)

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐԱՀԱՍ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

ooooo

Երեւանի Գրական թերթը ընդհանուր պատկեր մը կը հրատարակէ Հայաստանի նորահաս գրողներուն մասին.—

Ներկայիս Հայաստանի գրական կեանքի ամէնէն նշանակալից երեւոյթներէն մէկն է պատանի, սկսնակ, երիտասարդ գրողներու հոյլը, որ սապրէզ իջաւ վերջին հնգամեակին եւ ահա կուտայ իր ստեղծագործութիւններուն երախայրիքը:

Աչքի կը զարնէ, ամէնէն առաջ, այն, որ երիտասարդ գրողներուն մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ չափածոյ ձեւով գրողներէ,— բանաստեղծներէ: Սակայն արձակագիրներու թիւը իր որակով կը մրցի բանաստեղծներուն հետ:

Արձակագիրները, թէեւ թիւով քիչ, նիւթի բազմազանութեամբ, կը գտնուին առաջին գծին վրայ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉԱՐը այդ երիտասարդներէն առաջինն է, որ փոքրիկ պատմուածքներէն անցաւ աւելի մեծ կտաւներու: Իր նիւթերը այժմէական են, կը շօշափեն շինարարութեան զանազան ասպարէզները: Իր առաջին յաջող գործը՝ Խաչէն առնուած է Հայաստանի Քիւրտերուն կեանքէն: Երիտասարդ հեղինակը հետաքրքրական գիծերով կը ներկայացնէ քրտական գիւղը, հին կեանքի բնորոշ կողմերն ու աւելորդապաշտութիւնները, մեռնող դասակարգին դիմադրութիւնը նոր կեանքի աշխատաւորներուն դէմ, մասնաւորապէս Քրտուհիին զարթօնքը:

Քոչարի երկրորդ կարեւոր աշխատութիւնը՝ Վահան – Վարդան վիպակը առնուած է կարմիր բանակի կեանքէն: Այս գործը, մշակման, հերոսներու դիմանկարման, արուեստի եւ կառուցուածքի տեսակէտով, քայլ մը առաջ է Խաչէն:

Ցանձինս Հրաչեայ Քոչարի, Հայաստանի գրականութեան արձակն ունի կենսունակ ուժ մը, որ արդէն սկսած է ցոյց տալ իր կարողութիւնները:

ՊԱՅԱԶԱՏ, այս շնորհալի նորավիպագիրը, նիւթի ընտրութեան տեսակէտով, կը ներկայացնէ Քոչարի հակապատկերը: ՅԱՌԱՋի ծանօթ է այս երիտասարդը, որուն Խոր. Հայաստանէն ղրկած նկարագրութիւններուն մէջ իսկ լեզուն եւ արտայայտութեան ինքնատպութիւնը մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին անմիջապէս: Իր պատմուածքներուն առաջին հատորը ընդհանուր խորագիր ունի Մանր Մարդիկ ինչ որ շատ բնորոշ է իր ստեղծագործութեան համար: Այդ պատմուածքներուն նիւթն է խորհրդային իրականութեան մանր, անհետացող, կորսուող մարդը, որ կապուած է հին կենցաղին: Պայազատ սեղմ ձեւով եւ յաջողապէս կուտայ այդ մարդոց կեանքն ու վախճանը: Եւ որոշ հեգնանք մը՝ իր արտայայտութիւններուն մէջ: Վերջերս, Պայազատ շրջադարձ մը կատարելով «մանր մարդոցմէ», սկսեր է պատկերացնել պայքարի մարդիկը:

Պայազատի լեզուն սահուն է, սեղմ եւ պատկերաւոր:

ԱՐՄԵՆԱԿ ԹԱՄԱԶԵԱՆ, իր ստեղծագործութեան նոյն մեղմութեամբ, կը մօտենայ Պայազատի: Սակայն իր առաւելութիւնը կը կայանայ իր ընտրած նիւթերու այժմէականութեան մէջ, նախընտրութիւն ցոյց տալով խորհրդային գիւղի, արդիւնաբերական օճախներու նկարագրութեան: Իր առաջին գրքոյկը՝ Հայհացքները չունի պայքարի շեշտ, սակայն նիւթին մօտենալու, նիւթը մշակելու իր մեթոտը առողջ է: Թամազեան արձակը ունի քնարերգական դրոշմ, ներքին յուզական ջերմութիւն, որով կը համակէ ընթերցողը: Թամազեան մասնաւոր խնամք կը տանի իր պատկերներու ստեղծման եւ լեզուի մշակման:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԵՍ ամէնէն բեղմնաւորն է երիտասարդ արձակագիրներուն մէջ, սակայն տակաւին չկրցաւ այս կամ այն չափով գտնել իր ուղին: Մերթ արձակ բանաստեղծութիւններ կը գրէ, մերթ նշմարներ, պատմուածքներ կամ վիպակներ: Իր արձակ բանաստեղծութիւնները զուրկ են այժմէականութենէ եւ խորութենէ: Անոնց մէջ է Տուրգենեւի արձակ բանաստեղծութիւններուն ազդեցութիւնը, որ հեռու է միայն ձեւական ազդեցութիւն մնալէ: Բեսի առաւելութիւնը իր անհանդարտութիւնն է, միշտ նորութիւն բռնելու տենչը, որ յաճախ չի պսակուիր յաջողութեամբ: Իր բոլոր թերութիւններով հանդերձ, ապագայ խոստացող երիտասարդ գրողներէն մէկն է:

Եւ ահա բանաստեղծները:

Այս խումբին «աւագ»ներն են Սուրէն Վահունի եւ Վահան Գրիգորեան:

ՎԱՀԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ իր բանաստեղծութիւններուն առաջին շարքին ժողովածուն կը կոչէ Անիւի երգը: Այդ բանաստեղծութիւնները կը շնչեն կոմունիստ երիտասարդներու յատուկ թարմութեամբ եւ պարզութեամբ: Ընկերվարական շինարարութեան առօրեան, ներքին հրճուանքը, երիտասարդ շինարարներու ոգեւորութիւնը արտայայտուած են այնտեղ անպաճոյճ բայց յուզական երգերով: Բանուոր երիտասարդութեան տրամադրութեանց եւ ապրումներու բնորոշ արտայայտութիւնն է այդ հատորիկը: Դժբախտաբար, այդ հատորէն հրատարակութենէն յետոյ, Գրիգորեան չտուաւ նոր նուաճում մը, որ աչքի զարնէր: Մնացեր է կեցած տեղը, կամ դժուարութեամբ կը շարժի դէպի յառաջ:

ՍՈՒՐԷՆ ՎԱՀՈՒՆԻ, երիտասարդ գրողներուն մէջ, ամէնէն շատ խնամք կը տանի իր բանաստեղծութիւններուն կառուցուածքին, տաղաչափութեան, պատկերներուն, լեզուին եւ երաժշտականութեան մշակման: Իր առաջին բանաստեղծութիւններուն մէջ աչքի կը զարնեն ինթիմական քնարերգութիւնը, որոշ անտարբերութիւն հանդէպ ընկերվարական շինարարութեան առօրեային, մտաւորական, մանր քաղքենիի խորհրդածութիւնները: Վերջին բանաստեղծութիւններուն մէջ այդ պարագան կը սրբագրուի հետզհետէ: Այսուհանդերձ Վահունի իր բանաստեղծութիւններով տակաւին չէ շօշափած շինարարութիւնն ու իր հերոսները: Վահունիի ստեղծագործութիւնները ձեւի, արուեստի տեսակէտով յաջողած են:

Միւս երիտասարդ բանաստեղծներուն մէջ առանձին տեղ մը կը գրաւեն Աղաւնի եւ Դաշտենց:

ԱՂԱՒՆԻ երիտասարդ գրողներու մէջ միակ աղջիկն է: Իր առաջին գրքոյկը՝ Արտերի լիրիկան գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրուած է խորհրդային գիւղին, արտերուն, հասկերուն, հին եւ նոր գիւղերու հակադրութեան: Ունի շարք մը բանաստեղծութիւններ եւս՝ նուիրուած արդիւնաբերութեան,— այդ կտորները չունին այն ջերմութիւնը, որով համակուած են գիւղական «մոթիֆ»ները: Աղաւնի, այս վերջին շրջանին, կը փորձէ դուրս ելլել քնարերգական ոտանաւորի շրջագծէն եւ անցնիլ ընդարձակ նիւթերու մշակման, «պոէմա»ներու ձեւով: Տրամադրութեամբ առողջ, Աղաւնիի ստեղծագործութիւնները զուրկ են խորութենէ: Իր կայտառութիւնը, զուարթութիւնը կը կրեն որոշ մակերեսայնութիւն: Անփոյթ է իր ստեղծագործութեան ձեւին, նիւթի մշակման մասին: Այս պատճառով իր ոտանաւորները յաճախ անհարթ են, կը մեղանչեն տաղաչափական եւ քերթողական արուեստի տարրական կանոններուն դէմ: Աղաւնի շատ քիչ կը մշակէ իր լեզուն:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ, իր ստեղծագործութեանց հիմնական ձգտումներով, շատ մօտիկ է Աղաւնիի: Դաշտենցի բանաստեղծութիւններուն առանցքը եւս կը կազմէ գիւղը, գիւղին կերպարանափոխութիւնը, իր մանկական յիշողութիւնները՝ կապուած գիւղին հետ, գիւղի կոմունիստ երիտասարդութիւնը, աշխատանքը: Դաշտենց մեծ սէր ցոյց կուտայ հանդէպ բնութեան, անկեղծութեամբ թաթաւուն տողեր կը նուիրէ բնութեան, եւ երբեմն կ'իյնայ ծայրայեղութեան մէջ՝ կուսական բնութեան հակադրելով ընկերվարական շինարարութիւնը, երբ կ'ողբայ կորսուող բնութիւնը:

Դաշտենցի շարք մը բանաստեղծութիւնները գրուած են հետեւողութեամբ ժողովրդական երգերու: Ան երիտասարդ գրողներէն առաջինն է, որ աշխատեր է այդ ուղղութեամբ, պէտք է խոստովանիլ՝ բաւական յաջող:

Դաշտենց մէկն է լաւագոյն երիտասարդ բանաստեղծներէն: Իր, ինչպէս Աղաւնիի, հիմնական թերութիւնն այն է, որ երգելով գիւղը, արտերը, վարերը, շինարարութիւնը, չեն խորանար իրենց նիւթին մէջ: Իրենց գիւղը ընդհանուր, վերացեալ գիւղն է, բայց չեն յաջողիր տալ խորհրդային գիւղէն ամէնէն բնորոշ երեսը,— կոլեկտիվիստ գիւղը:

Դաշտենց ընդունակ եւ երիտասարդ ուժ է:

Երիտասարդ միւս բանաստեղծներէն յիշենք Խ. Հրաչեան, Սաթենիկ, Գ. Մաւրեան, Զ. Մարգարեանը (Ալաւերդիի բանուորներէն), Ավերեան (տպարանի աշխատաւորներէն), այլ մանաւանդ Յովհաննէս Շիրազին, ինքնօրինութեամբ հասած պատանի մը, որ դեռ նոր կը մտնէ գրական դաշտը, բայց ցոյց կուտայ անվիճելի շնորհք: Իր տաքարեան յուզականութեամբ, բանաստեղծութիւններուն յաջող կառուցուածքով, պատկերներուն ինքնատպութեամբ եւ ճոխութեամբ արդէն տեղ գրաւած է երիտասարդ բանաստեղծներու շարքին մէջ:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, աղէկ չէք բրած ինքնաշարժը ձեր կնոջ վստահելով:

— Կառքս ապահովագրուած է:

— Հապա ձեր կի՞նը:

— Այդ մասին ալ ապահով եմ, ան ալ ապահովագրած եմ ժամանակին:

ՄԵԼԵՄԵՏԸ

ooooo

Մեր գիւղին պապիկը, հարիւր տարիներու ծանր բեռը ուսին՝ օր մը, ժամուն մըշուշը նստած՝ այսպէս կը պատմէր.

— Ժամանակին, հայ գիւղի մը ոչ-ըը իր տղան կը կարդէ: Աշնան իրիկուն մը զայն քովը կանչելով՝ կ'ըսէ.

— Տղաս, այս երկրին մէջ շատ փերիներ կան, որոնք, հինէն ի վեր, երիտասարդ ամուսնացողներու թշնամի են: Փեսան կը սպաննեն ու նոր հարսը կ'առնեն կը տանին: Փետր. 14ին, մենք Հայերս տօն մը ունինք որ Մելեմետ կը կոչուի: Այդ օրը, դրան առջեւ կրակ մը կը վառես: Փերիները ուր որ ալ ըլլան, կրակին բոցերէն սարսափահար կը մեռնին: Բայց կրակը մեծ ու զօրաւոր պէտք է ըլլայ:

— Հայր, կը պատասխանէ տղան, գիտցած եղիր որ, ամէն մէկ բռունցքիս հարիւր փերի չի դիմանար:

Հայրը կը լռէ: Մելեմետը կուգայ, եւ տղան կրակը չի վառեր:

Փեսան իր ուժին վստահ, այդ գիշեր անհոգ կը քնանայ:

Կէս գիշերին դուները կը բացուին, ու փերիները խառն խառն ներս կը մտնեն: Տղան, անոնց տեսքէն զոզահար՝ կը պարտուի: Փերիները նոր հարսը կ'առնեն կը տանին:

Այդ օրուընէ սկսեալ, Մելեմետը դարձեր է տեսակ մը պարտաւորիչ տօն մեզի, բայց նոր փեսաներուն շատ աւելի:

X

Մուշեղ, որ այդ տարուան նոր փեսան պիտի ըլլար մեր գիւղին, պապիկին այս պատմութենէն լուռ վերջնեց իր երազ աղջիկը:

Քովն էր ան: Զարաճենի նայանքներով հետը կը խաղար: Մէջքէն կապած բուրդի գօտիէն բռնելով՝ կը քաշքշէր յաճախ: Կը հրմշտկէր:

Անվերջ ժպիտը, որ ոսկեհայելիի մը ձեւը կուտար աղջկան դէմքին, կ'ըսես, իր սիրոյ ամբողջութեամբ կը բոցավառէր, կ'այրէր:

Հիացաւ: Նայեցաւ երկար վայրի առատ գեղեցկութիւնով օժտուած հոյակապ կուրծքին, որուն վրայ կը մաղուէին ալիք ալիք սեւ ու երկայն մազերուն թելերը, ինչպէս արեւը գիւղին կանանչ դաշտերուն:

Գինովցաւ: Ուզեց բռնել ու սեղմել իր պողպատէ կուրծքին վրայ: Համբուրել անվերջ, գիւղին օդին ու ջուրովը սնած կարմիր այտերէն:

X

Յանկարծ դողդղացող շրթները բան մը փսփսացին:

— Չէ՛, չէ՛, չպիտի թողում որ նոյն իսկ օտար ձեռք մը դպի հրեշտակիս:

Ու աչքան ձեռքը երկնցուց մազերուն փունջին: Բայց Մարօն չկար: Ի՞նչ աղուոր երազ էր:

X

Գիւղին դաշտերուն մէջ, ամիս մը ի վեր ջարդ կար: Կը կարէին անխնայ, կը հաւաքէին դէզ դէզ, փեսաներն իրենց դուներուն առջեւ:

Նախանձախնդրութիւն: Մէկը միւսէն շատ հաւաքել կ'ուզէր: Դիզել աւելի բարձր, որ կրակը ըլլար զօրաւոր եւ կատաղի:

Ու դիզեցին: Հաստափոր եւ բարձր, ճիշդ գիւղին տանիքներուն հասակով:

Մելեմետը եկաւ:

Մելեմետի օր:

Այդ իրիկուն մեղմ հով մը կը մաղուէր մեր գիւղին դաշտերուն վրայ:

Ծուլումն սառած ծառերը հետզհետէ նոր կեանք կը ստանային: Կը ծռէին ու կը շտկուէին: Կարծես բան մը կ'ըսէին իրարու ականջին:

Ձիւնը որ օրերէ ի վեր առեր նստեր էր հովին հոսանքներէն նախանձի ճամբուն վրայ կեցած՝ կը հեւայ անդադար: Կրակ է ինկեր ներսը: Կը քամուի: Ու մահամերձ հիւանդի մը պէս, կ'ըսես, վերջին պաղ քրտինքն է, որ ալիք ալիք հոսելով կը շողխնայ, կը բարձրանայ գիւղին վեր, երթերէն ալ վեր՝ մինչեւ կապոյտ երկինքին:

X

Արեւմուտքէն վերջ, մութը, որ նախանձոտ ուղտի մը պէս՝ կամաց կամաց կ'իջնէր գիւղին խաղաղ փողոցներուն մէջ, կը խեղդուէր կարծես, յաւերժափայլ լուսնին պայծառ ցոլքերէն:

Իրիկուն էր, բայց լոյս:

Հեռուն, մութին մէջէն փայլող փարոսներուն նման, փողոցի անկիւնէն պլպլացող լոյսերու կարաւան մը ծայր կուտար:

Իւրաքանչիւր ժամուոր, օրուան հաւատամքը շրթներուն, եկեղեցիէն փառուած մոմերով, կուգար Մելեմետը վառելու:

Ու վառեցին:

Կրակը անվերջ ճարճատումներով կը բարձրանար: Ամբոխ՝ փեսաներուն հետ՝ շուրջ պար կը դառնար երգ մը շրթներուն:

— Այ Մելեմետ, Մելեմե՜տ···

Գիւղին պապիկը, Մելեմետին հաւատքովը ոգեւորուած՝ մօտեցաւ կրակին ու խառնեց: Ու խառնեցին փեսաներն ալ:

Կրակը հրահրեցաւ: Ճարճատեցաւ: Ու կայծերը, մութին մէջէն արձակուած գնդակներուն պէս՝ կը բարձրանային տուներէն վեր՝ շատ վեր···

Ու քաշեցին յաղթանակի խաչ մը փերիներու գերեզմանին վրայ:

Հիմա, մենք, ի՞նչպէս եւ ո՞ւր վառենք Մելեմետը···:

ՄԱՏՈՒՐ ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

»»»·«««

Հայրենի՛ք,

Դուն նախահայրերուս վշտալիր ու ազատ երկիր:

Եւ այսօր պանդխտօրէն, գիշերներու մութ խաւարէն, անհունապէս վերաւոր, տիեզերքի փառքն ու գաղտնիքն չակած, եղեններու հետ միասին·

Քո՛ւ անունդ կ'ուզեմ հեգել···

Հա՛յ – ըն՛ –ի՛ք:

Ո՛վ սուրբ անուն նուիրական, որքա՛ն քաղցր ես, որքան սիրազեղ, եւ ես սիրահար մըն եմ, աստղերէն յետոյ քեզի:

Զի քու անունդ մաքրամաքուր կոյսի մը ճերմակ մարմնէն, մեղուի փեթակէն նոր հանուած գեղին մեղրէն՝ եւ մանուկներու քաղցրաբոյր համբոյրներէն շա՜տ աւելի անուշ է:

Հայրենի՛ք.

Թափառականի սիրտս, քու կարօտէն ահեղաձայն ճիչեր կ'արձակէ եւ յետոյ յոգնած ու անզօր իր խոր ցաւէն ինքնինքը կը կրծէ···

Հայրենի՛ք.

Ես այսպէս անո՜ւն, եւ այսպէս արթուն, ցաւին հետ գրկախառն, ցոլքը արեւին տակ, գիշերը լուսնին, աստղերուն հետ ցնծագին՝ քու անունդ կ'արտասանենք:

Հայրենի՛ք.

Ես կարօտէս, եղնիկի մը պէս, թաց արցունքներ կը թափեմ եւ կուլա՛մ··· ու եղունգներովս, մերթ սրտիս տախտակը կը քերեմ, մերթ ալ ոտքիս տակի հողը կը փորեմ, եւ ափ առ ափ քու հողդ տեղ կը համբուրե՛մ···

Հայրենի՛ք.

Ես իմ աչքերուս մէջ, դառն արցունքներ ունիմ, ու եղինձներ որ մարմինս կը խայթեն, կը խայթեն, պառանիկի մը պէս···

Ես վիրաւո՛ր, ես հալածական, տիեզերքի եղինձներ չակած՝ կ'ուզեմ անունդ հեգել:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵԼԺԻՔՈՅ ՄԷՋ

oooo

ՊՐԻՒՍԷԼ, 7 փետր. (Յառաջ).— Մերսէլիս թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ թատերական ներկայացում մը, Տէր եւ Տիկ. Նշանեանի կողմէ, մասնակցութեամբ տեղական ուժերու եւ ներկայութեամբ Պրիւսէլի եւ Անվերսի բազմաթիւ հայրենակիցներու:

Խաղին նիւթն էր Տ. Կամսարականի «Վարժապետին աղջիկը» համանուն վէպէն թատերգութեան վերածուած եւ պոլսահայ կեանքէ քաղուած տառմը:

Պ. Նշանեան մեծ յաջողութեամբ կատարեց հայ վարժապետին դերը, իսկ Տիկ. Նշանեան խիստ զգայուն կերպով ներկայացուց վարժապետի աղջկան՝ Աստղիկին դերը եւ անոր կրած հոգեկան տառապանքները:

⁂ Յունուար 28ին, Գաղթ. Վարչութիւնը տուաւ երեկոյթ – պարահանդէս մը, որ իր դիւրամատչելի պայմաններով եւ ժողովրդական հանգամանքով մեծ ընդունելութիւն գտաւ ստեղծելով զուարթ ու ջերմ մթնոլորտ մը, եւ վառ պահելով ազգային կապը գաղութի անդամներուն միջեւ:

⁂ Յունուար 31ին, Եգիպտացի Արբակ Մխիթարեան ցոյց մը ըրաւ գեղարուեստի եւ պատմութեան արքայական թանգարանին մէջ, վեր հանելով Եգիպտոսի հնագիտական արժէքը եւ մոգական լապտերով ներկայացնելով Փարաւոններու երկրին հրաշալիքները:

⁂ Արեւելեան պատմութեան եւ լեզուներու կաճառին կողմէ եղած հրաւէրին վրայ, Ա. Զօպանեան երկու բանախօսութիւն տուաւ Պրիւսէլի մէջ. առաջինը հայ աշուղներու եւ ժողովրդական երաժշտութեան մասին, իսկ երկրորդը՝ հայկական գեղարուեստի մասին:

Այս երկու բանախօսութիւնները լաւագոյն առիթ մը ընծայեցին օտարին ծանօթացնելու հայ մշակոյթը: Փափաքելի է որ մեր մտաւորական դասին պատկանող ծանօթ դէմքեր այս ուղղութեամբ լծուին աշխատանքի, փոխանակ կուսակցական անտեղի պայքարներով իրար վարկաբեկելու:

Զօպանեանի դասախօսութեան նախագահեց Արեւելեան լեզուներու կաճառին նախագահ՝ հայագէտ Պ. Կրէկուար: Ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Պօղոս Նուպար փաշայի աղջիկը կոմսուհի տ'Արքօթ, որ Պրիւսէլի պատուոյ համալսարանին մէջ հիմնուած հայերէն լեզուի ամպիոնին նախագահուհին է:

Հ. ՏԵՐՈՍԿԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԽԱԼԻՖԱՆ ԵՒ ՄԵՂԱՒՈՐՈՒՀԻՆ

(Հէքեաթ)

Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ

«Փա՜ռք ամենակարող ու միակ Ալլահին: Փա՜ռք մարգարէին: Ցերկիր խաղաղութիւն:

Ցանուն Պաղտատի սուլթանին եւ էմիրին,— խալիֆային բոլոր հաւատացեալներուն եւ խոնարհ ծառաներուն— Հարուն էլ Րաշիտի — մենք, Պաղտատի մեծ միւֆթին՝ այս սրբազան ֆէթվան կը յանձնենք բոլորի ծանօթութեան:

Համաձայն Քուրանի, ահա թէ ինչ դրած է Ալլահը մեր սիրտը.—

Անպատուութիւնը կ'ընդհանրանայ երկրի վրայ, ու կը փճանան թագաւորութիւններ, կը փճանան երկիրներ, կը փճանան ազգեր, ճոխութեան, անբարոյականութեան, խրախճանքի, մեղկութեան պատճառաւ, զորս արգիլած է Ալլահը:

Իսկ մենք կ'ուզենք որ պատուախնդրութեան խունկը մեր քաղաքէն՝ Պաղտատէն բարձրանայ դէպի երկինք ինչպէս իր պարտէզներէն բուրումը կը բարձրանայ, եւ իր մինարէներէն սրբազան աղօթքները:

Զարը աշխարհ է եկած կիներու միջոցաւ:

Անոնք մոռցած են օրէնքին հրահանգները, համեստութիւնը եւ լաւ սովորութիւնները:

Անոնք կը զարդարուին, իրենց գլխէն մինչեւ ոտքերը, թանկագին քարերով:

Կը կրեն այնպիսի փէրաճէներ, որոնք կէկլակներու ծուխին նման թափանցիկ են:

Ու եթէ կը ծածկուին թանկարժէք կերպասներով, ցուցադրելու համար է պարզապէս իրենց աւերիչ գեղեցկութիւնները:

Անոնք գայթակղութեան ու մեղքի զէնք դարձուցած են իրենց մարմինները, զորս ստեղծած է Ալլահը:

Փորձելով անոնցմէ՝ զինուորները կը կորսնցնեն իրենց քաջութիւնը, վաճառականները՝ իրենց հաւատարմութիւնը, արհեստաւորները՝ իրենց սէրը դէպի աշխատանքը, իսկ հողագործները՝ աշխատելու փափաքը:

Այդ պատճառով, մեր սրտին մէջ վճռեցինք կտրել օձին մահացուցիչ խայթոցը:

Ու կը յայտարարենք բոլոր անոնց, որ կը բնակին փառապանծ ու մեծ Պաղտատի մէջ.—

Պաղտատի մէջ կ'արգիլուին բոլոր տեսակի պարերը, երգերը եւ նուագը:

Կ'արգիլուի ծխաղը: Կ'արգիլուին կատակները:

Կիները, տունէն դուրս ելլելու ատեն, պարտաւոր են իրենց մարմինները փաթթել, գլխէն մինչեւ ոտքերը, սպիտակ կերպասով:

Իրենց կ'արտօնուի միայն ունենալ ոչ մեծ բացուածքներ աչքերուն համար, որպէսզի, փողոցը քալած ատեն, դիտումնաւոր կերպով չրախին այրերուն:

Բոլո՛րը,— մեծ թէ երիտասարդ— գեղեցիկ թէ տգեղ— բոլո՛րը պէտք է գիտնան, եթէ ոեւէ կին, ով որ ալ ըլլայ, մերկ մասնիկ մը ունենայ՝ նոյն իսկ իր ճկոյթին ծայրը, պիտի մեղադրուի բոլոր այրերու եւ Պաղտատի պաշտպաններու փճացման ոճիրովը ու անյապաղօրէն պիտի քարկոծուի:

Այսպէս է օրէնքը:

Գործադրեցէք զայն այնպէս, ինչպէս եթէ ստորագրուած ըլլար նոյնինքն խալիֆա Հարուն էլ Րաշիտի կողմէ:

Անոր շնորհովն ու արտօնութեամբը Պաղտատ քաղաքի մեծ միւֆթին՝ Շէյխ Հաֆըզ»:

X

Մունետիկները, դափերով ու փողերով, այս ֆէթվան կարդացին Պաղտատի շուկաներուն մէջ, փողոցին անկիւնները եւ, նոյն բոպէին իսկ, դադրեցան երգերը, նուագներն ու պարերը՝ զուարթ ու շքեղ Պաղտատի մէջ:

Կարծես՝ համաճարակ էր այցելած այդ քաղաքը:

Տիրեց գերեզմանային լռութիւն մը:

Ուրուականներու նման՝ փողոցներուն մէջ սկսան թափառիլ իրենց գլուխներէն մինչեւ ոտքերը սպիտակի մէջ փաթթուած կիներ, որոնք սարսափած կը նայէին իրենց աչքերուն համար բաց ձգուած ճեղքերէն:

Ամայացան շուկաները, անհետացան աղմուկը եւ ժպիտը եւ, սրճարաններու մէջ իսկ լռեցին հէքեաթասացներու շշուկները:

Մարդիկ միշտ այսպէս են,— երբ կը սկսին ըմբոստանալ՝ կ'ըմբոստանան. իսկ երբ կը սկսին հպատակիլ՝ այնպէս կը հպատակին որ իշխանութիւններուն համար նոյն իսկ անբացատրելի կը դառնայ:

Ինքը՝ Հարուն էլ Րաշիտը չճանչցաւ իր զուարթ ու երջանիկ Պաղտատը:

— Ո՛վ իմաստուն Շէյխ— ըսաւ ան մեծ միւֆթիին — ինծի կը թուի թէ՝ ֆէթվան արտակարգօրէն խիստ է:

— Ո՛վ տէր, օրէնքներն ու վճիռները պէտք է խիստ ըլլան, որպէսզի մարդիկ վախնան,— պատասխանեց մեծ միւֆթին:

Ու Հարուն էլ Րաշիտ խոնարհութիւն ըրաւ եւ ըսաւ.

— Թերեւս դուն ալ իրաւունք ունիս, ո՛վ իմաստուն Շէյխ:

Այդ միջոցին, հեռաւոր Դահիրէի մէջ — ուրախութեան, ժպիտի, կատակներու, նուագի, երգի, պարերու եւ կիներու թափանցիկ քօղերու քաղաքին մէջ կ'ապրէր պարուհի մը՝ Զաթմէ անունով: Ու թող Ալլահը ների իր մեղքերը՝ այն հաճոյքներուն համար զորս ան կը պարգեւէր այրերուն:

Ան լրացուցած էր իր տասնեւութերորդ գարունը:

Զաթմէ համբաւաւոր էր Դահիրէի պարուհիներուն միջեւ:

Ան շատ ու շատ անգամներ լսած էր արեւելքի ճոխութեանց ու հարստութեանց մասին, ու լսած էր որ արեւելքի մեծագոյն ադամանդը կը փայլի Պաղտատի մէջ:

Ամբողջ աշխարհ կը խօսէր բոլոր հաւատացեալներու մեծ խալիֆային՝ Հարուն էլ Րաշիտի, անոր փայլին, վսեմութեան եւ ազատախոհութեան մասին:

Անոր մասին շրջան ընող զրոյցը հըպաւ իր ականջին, ու Զաթմէ որոշեց երթալ արեւելք, Պաղտատ, Հարուն էլ Րաշիտ խալիֆային քով՝ անոր նայուածքը հրճուեցնելու համար իր պարերովը:

Թարգմ. ՍՈՍԵԱՑ ՏԻԱՆ

(1)

Տնտեսական նոր ձեռնարկներ Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանը Փարիզ մեկնելէ առաջ, կարեւոր յայտարարութիւն մը ուղղեց տեղական մամուլին, տնտեսական ձեռնարկներու մասին: Հայֆայի նոր նաւահանգիստին բացումը ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ հոգատար իշխանութեան, Պէյրութի ապագայի մասին:

Մարզպանին յայտարարութեանց համաձայն, պիտի ընդարձակուի Պէյրութի նաւահանգիստը, 40 միլիոն փրանք ծախսուելով որ պիտի ճարուի մաքսային հասոյթներէն: Անցեալ շաբթու ազատ գօտի մը բացուեցաւ նաւահանգիստին մէջ, Իրաքի եւ Իրանի համար: Նոր երկաթուղիներ պիտի շինուին հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, զարկ տալու համար Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի հետ եղած առեւտուրին: Այս մասին անհրաժեշտ կարգադրութիւնները եղած են անցեալ դեկտեմբերին եւ աշխատանքները պիտի սկսին շուտով: Յետոյ բարւոքումներ պիտի կատարուին Դամասկոս – Պաղտատ անապատի ճամբուն վրայ, որպէսզի ինքնաշարժները կարենան դիւրաւ բանիլ ամառ – ձմեռ:

Խանութպաններու գործադուլը Պելկրատի մէջ

Փետր. 7ին կէս ամսյի քաղաքի մը երեւոյթն ստացած էր Պելկրատը: Կառավարութիւնը որոշած ըլլալով 650 միլիոն տինարի (երեք միլիոն անգլ. ոսկի) նոր տուրք մը հաստատել, բոլոր խանութները փակուեցան, բացի փուռերէն: Փակուեցան նաեւ բոլոր ճաշարաններն ու սրճարանները, բացի շոգեկառքերու ըմպելարաններէն: «Թաքսի»ներու շարժավարներն ալ միացան գործադուլին, բայց հանրակառքերը բանեցան: Իրիկուան ժամը 7ին, երբ գործադուլը պիտի վերջանար, կարգ մը խանութներ բացուեցան: Հակառակ ցոյցին, խորհրդարանը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ վաւերացուց տուրքերը: Խանութպանները կը խորհին նոր գործադուլ մը կազմակերպել, այս անգամ իրենց ետեւէն քաշելով գաւառի առեւտրականները:

Հետապնդում Աւստրիոյ ընկերվարականներուն դէմ

Վիեննայի ոստիկանութիւնը փետր. 8ին զինուորներու օգնութեամբ խուզարկեց ընկերվարական «Արպայթէր Ցայթունկ»ի գրասենեակները, ուր կը գտնուի նաեւ կուսակցութեան զինեալ պահակներուն կեդրոնը: Անցեալ շաբթու խուզարկութիւն մը կատարուելով ընկերվարականներու ուրիշ մէկ հաւաքավայրին մէջ, զէնքեր, ռազմանիւթ եւ պայթուցիկներ երեւան հանուած էին: Քննութիւնները յառաջ տարուելով, գտնուեցան նաեւ թաղուած գնդացիրներ, փամփուշտներ եւ ռումբեր: Պաշտօնաթերթի խմբագրատան խուզարկութիւնը տեւեց ամբողջ օրը եւ գիշերը:

⁂ Լոնտոնի աւստրիական դեսպանը Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան յանձնեց տեղեկագիր մը որուն հիման վրայ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը կը խնդրէ, Գերմանիոյ դաւերուն եւ ոտնձգութիւններուն դէմ: Տեղեկագիրը մասնաւորապէս կը ծանրանայ հետեւեալ կէտերուն վրայ.— 1. Բաշխում խռովարարական հրատարակութեանց.— 2. Հայթայթում կազմարձակ ռումբերու.— 3. Դրամական աջակցութիւն հիթլէրական կազմակերպութեանց: Լոնտոնի մէջ միշտ վերապահ են եւ դիտել կու տան թէ միայն բարոյական փաստերը բաւական չեն, այլ պէտք է ճարել նաեւ նիւթական փաստեր, որպէսզի Ազգերու Դաշնակցութիւնը կարենայ միջամտել:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի *ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ* խումբի կողմէ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

20, Avenne Ville d'Avray. Chaville

ներկայ կ'ըլլան մեր երեք ընկերներէն՝

ԲԺ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Ա. ԳԻԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ *եւայլն*

բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն:

Սէն Լազարէն շոգեկառք առնել ժամը 2.26 եւ 2.56ին: ընկերներ պիտի սպասեն Շավիլի կայարանը: փօն տը Սէվռէն ծանրակառք առնել եւ իջնել Շավիլ, փիւիթ սան վէն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

Կազմակերպուած նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ՈՐԷՈԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ *146, Ave. des Chartreux*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. **Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. **Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ**

ՆԻՒԹ՝ **ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ**

գեղարուեստական խնամուած բաժին: կը մասնակցին ֆրանսացի եւ հայ ծանօթ գեղարուեստագէտներ:

Առնել հանրակառք թիւ՝ 1,4, 5, 11, 12, 41, 48, 53.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

կազմակերպուած *ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Այսօր, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

120, Պուլվառ տը Պէլվիլ

Կը խօսին՝ Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Պ. Պ. Խ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ եւ Ս. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 26, rue Troyon, Sèvres

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Ալֆորվիլի մ.ճիւղին բոլոր գործօն թէ համակիր անդամները ժողովի կը հրաւիրուին այս չորեքշաբթի գիշեր, 14 փետր., ժամը 9ին, Հայոց եկեղեցիին կից ակումբը: Ներկայ կ'ըլլան շրջանային վարչութեան ներկայացուցիչները:

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին դաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ

ՎԱՐ ՆԱԶԱՆԳԻՆ *մէջ բնակող հայրենակից մը կը փնտռէ տարեց, քաջառողջ եւ վստահելի կին մը՝ տնական գործերու եւ երկու փոքրիկ երախաներ (5 եւ 9 տարեկան) խնամելու համար: Դիմել՝ ՅԱՌԱՋԻ վարչութեան:*

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՔՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

14 Février 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2420

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁ ՈՒԺԻ ԵՒ ԿԱՄՔԻ

1934 փետր. 12ը նշանակալից տեղ մը պիտի գրաւէ Ֆրանսայի ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Իսկապէս, պատկառելի ցոյց մըն էր որ տեղի ունեցաւ,— ռազմափորձ մը ուժի եւ կամքի, կարգապահութեան եւ վճռականութեան:

Եւ, 1920ի պառակտումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, գոնէ փողոցին մէջ, միացեալ ճակատ կազմեցին ընկերվարականներն ու համայնավարները:

Քանեւչորս ժամուան գործադուլի ազդանշանը տուած էր Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը, որ իր կոնակն ունի ընկերվարական կուսակցութիւնը: Նոյն ազդանշանը արձակեց Աշխատանքի միւս Դաշնակցութիւնը, Կարմիրը, որ իր ուժը կ'առնէ համայնավար կուսակցութենէն:

Ուրեմն, երկու յեղափոխական կուսակցութիւնները եւ իրենց կապուած արհեստակցական Միութիւնները սկզբունքով համաձայն էին ընդհ. գործադուլի մասին:

Միայն թէ՝ ընկերվարականները կը զգուշանային ծայրայեղութիւններէ, չուզելով խանգարել անհրաժեշտ սպասարկութիւնները:

Արդարեւ, Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան քարտուղարը, առաջին օրէն իսկ յայտարարած էր թէ՝ ցոյցեր չպիտի կատարէին փողոցներու մէջ, այլ «պիտի արտայայտենք աշխատաւորներու հզօր եւ սառն վճռականութիւնը՝ պաշտպանելու հանրային եւ բանուորական ազատութիւնները»: Այս առթիւ, կ'աւելցնէր թէ պիտի պահեն ցոյցին «ուժի եւ արժանաւորութեան հանգամանքը»:

Միեւնոյն ատեն կը յայտնէր թէ փետր. 12ի գործադուլը պիտի ըլլայ աշխատաւորութեան «առաջին ազդարարութիւնը» եւ «յետոյ պիտի շարունակեն արթուն պայծառատեսութեամբ հետեւիլ դէպքերու ընթացքին»:

Ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ յատկապէս շեշտելով գործադուլին բարոյական նշանակութիւնը, զայն կը ներկայացնէր ձեռնարկ մը՝ «հանրապետութեան պաշտպանութեան համար»:

Տեսականօրէն, կարմիրները մնացին իրենց որոշման վրայ, խտացնելով գոյները եւ գունաւորելով իրենց բառերն ու բացատրութիւնները:

Բայց, իրականին մէջ, անոնք ալ տարբեր բան մը չըրին երկուշաբթի օր, գործադուլը իրականացնելու համար:

Եւ, ուշագրաւ է որ երկու կուսակցութեանց պաշտօնաթերթերն ալ միեւնոյն թիւը կուտան ցուցարարներու բազմութեան մասին,— 150,000: (Անոնք որ համախմբուեցան Վէնսէնի բացատանը եւ յետոյ Նասիոնի հրապարակը, ուր կը գտնուի հանրապետութեան փառաւոր մէկ յիշատակարանը):

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը մէկ միլիոն կը հաշուէ գործադուլի ազդանշանին պատասխանող աշխատաւորներու թիւը:

Պատկառելի է այս թիւը, երբեւ նախափորձ. սակայն միեւնոյն ատեն կը նշանակէ թէ բացարձակապէս ընդհանրական չէր գործադուլը:

Ինչպէս պիտի կարդաք լուրերու բաժնին մէջ, անսովոր երեւոյթ մը կը պարզէր Փարիզը, երկուշաբթի օր: Բայց, ամբողջովին կորուած չէին առօրեայ կեանքին բոլոր երակները:

Եթէ շատ մը սպասարկութիւններ ջլատուած էին բոլորովին,— ինչպէս թղթատարն ու մամուլը— ուրիշներ կը բանէին սովորականին պէս կամ կրճատեալ: Հազարաւոր հաստատութիւններ, դրասենեակներ, խանութներ, կամ սրճարաններ փակուած էին ոչ թէ անսալով գործադուլի հրահանգին, այլ զգուշութեան համար: Եւ յաճախ ոստիկանութիւնն էր որ կուտար այդ հրահանգները:

Հակառակ այս մանրամասնութեանց, «փիասքօ» մը չէր փետր. 12ի ցոյցը, ինչպէս կ'ուզեն ցուցնել կարգ մը աջակողմեան թերթեր:

Ընդհակառակն, տուեալ պայմաններուն մէջ, կարելի է ընդհանրապէս յաջողած նկատել առաջադրուած նպատակը, մանաւանդ իր կարգապահութեամբ եւ խաղաղութեամբ:

Կառավարութիւնն ալ, արտակարգ միջոցներ հրահանգելով հանդերձ, չէր ուզած խափանել ոչ գործադուլի, ոչ ալ քաղաքէն դուրս համախմբուելու իրաւունքները:

Այստեղ մեր գործը չէ քննել թէ՝ իսկապէս Ֆաշական վտանգ մը կա՞յ Ֆրանսայի համար, այնպէս ինչպէս եղեր է ուրիշ երկիրներու մէջ:

Ճիշդ է, վարչաձեւի տագնապ մը կ'անցընէ Ֆրանսան ալ: Սուր հանգամանք ստացած է աջի եւ ձախի պայքարը, մանաւանդ փետր. 6ի խռովութիւններէն յետոյ: Բայց, ճամբան շատ երկար է այդ բոլորէն մինչեւ Ֆաշական դիկտատուրան: Ֆրանսայի ժողովուրդը դժուար կը հանդուրժէ որ եւ է դիկտատուրայի, ըլլայ ձախակողմեան, Ֆաշական կամ արքայական:

Մեր կարծիքով, աւելի շատ հոգեբանական եւ բարոյական արժէք ունի փետր. 12ի գործադուլը: Եթէ մէկդի դնենք անոր քաղաքական միտումները, կ'ունենանք անվիճելի եւ պայծառ իրականութիւն մը,— կազմակերպուած աշխատանքի ուժն ու կամքը, անոր տարողութիւնն ու կարգապահութիւնը:

Փետր. 12ի գործադուլը կ'ապացուցանէ թէ ի հարկին կարելի է խաղաղօրէն ջլատել ամբողջ երկրին կեանքը, երբ իրապէս վտանգուին աւանդական ազատութիւնները:

Շ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՐԷԿՈՒԱՆ ԹԻՒԸ

Ընդհ. գործադուլի պատճառով, երէկ ՅԱՌԱՋն ալ չհրատարակուեցաւ, ինչպէս տեղական բոլոր թերթերը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

ԽԱՂԱՂ ԹԱՓՕՐՆԵՐ ԵՒ ՑՈՅՑԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ 150,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ

ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿ՝ 24 ԺԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Համաձայն Աշխատանքի զոյգ Դաշնակցութեանց (ընկերվարական եւ կարմիր), բազմաթիւ արհեստակցական Միութեանց եւ ընկերվարական ու համայնավար կուսակցութեանց կոչերուն, 24 ժամ գործադուլ հռչակուեցաւ կիրակի գիշերէն մինչեւ երկուշաբթի կէս գիշեր: Հակառակ բոլոր վախերուն, գործադուլը անցաւ խաղաղութեամբ, եթէ չհաշուենք զանազան դէպքեր, Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ:

Թէեւ ընդհանուր էր գործադուլը, բայց գործադրուեցաւ մասամբ, գրեթէ կէս առ կէս:

Այսպէս, ջուրի, կազի եւ ելեկտրականութեան սպասարկութիւնները չդադրեցան: Երկաթուղիները եւ ինքնաշարժ հեռախօսները բանեցան, սինեմաները բաց մնացին (բացի գլխաւոր պողոտաներէն), նպարեղէնի խանութներն ալ մեծ մասով բաց էին: Ստորերկրեայ երկաթուղին բանեցաւ մինչեւ իրիկուան ժամը 8·30: Ցերեկուան ընթացքին քանի մը կայարաններ փակուեցան զգուշութեան համար: Հանրակառքերը մասամբ բանեցան մինչեւ կէս օր, յետոյ դադրեցուցին երթեւեկը: Գործադուլը ընդհանուր էր թղթատարական բոլոր ճիւղերուն, մաքսատան, ծխախոտի եւ լուցկիի գործարաններուն եւ կարգ մը մետաղագործական հաստատութեանց մէջ: Թատրոններն ալ փակուեցան:

Առ հասարակ, ամայութիւն էր որ կը տիրապետէր ամբողջ մայրաքաղաքին մէջ: Սրճարանները ներս քաշած էին աթոռները, շատերն ալ՝ վարագոյրները կախած էին, իսկ մեծ մասը դուռներն ալ փակեց իրիկուան դէմ, վախնալով որ խռովութիւններ կը ծագին: «Թաքսի»ները 12 օր է որ չեն բանիր: Մէկ խօսքով, կիրակնօրեայ, եթէ ոչ մեռելական վիճակ մը կը տիրէր:

Համաձայն ոստիկանութեան տեղեկագրին, երկաթուղիներու 33,868 պաշտօնեաներէն ոչ մէկը ձգած էր գործը, հանրակառքի (թրամվէյ եւ օթօպիւս) 11,000 պաշտօնեաներէն գործադուլ հռչակած էին 7000 հոգի, Մէթրոյի 10,480 պաշտօնեաներէն՝ 9508, կազի ընկերութեան 7350 պաշտօնեաներէն՝ 1527ը, ելեկտրականութեան 3380 պաշտօնեաներէն միայն վեցը, ջուրի ընկերութեան 650 պաշտօնեաներէն 263ը, հանրային սպասարկութեանց 30,— հազար պաշտօնեաներէն 12,000ը, թղթատարական – հեռագրական 31,350 պաշտօնեաներէն 30,000ը, ծխախոտի եւ լուցկիի գործարաններու 4950 բանուորներէն 4400ը, գիրքերու եւ թերթերու 7950 պաշտօնեաներէն եւ բանուորներէն 3500ը, ուտեստեղէնի 13,000 աշխատաւորներէն 7300ը, շինութեանց 7186 բանուորներէն 6200ը, մետաղագործական 100,000 բանուորներէն 52,120ը, քիմիական արտադրութեանց 7000 բանուորներէն 1500ը, մորթի եւ կաշեղէնի 4575 բանուորներէն 4200ը, հանդերձեղէնի 33,000 աշխատաւորներէն 2300ը, կահ կարասիներու 1000 բանուորներէն 750, դրամատուններու 32,270 պաշտօնեաներէն 250ը, ապահովագրական ընկերութեանց 6500 պաշտօնեաներէն 150ը, պանդոկներու, սրճարաններու եւ ճաշարաններու 5400 ծառայողներէն 300ը, կառքերու 9500ը ամբողջովին:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն բացառիկ երեւոյթը՝ լրագիրներու բացակայութիւնն էր: Ամբողջ երկուշաբթի օրը Փարիզը մնաց առանց թերթի, բացի արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»էն որ իր գործակալներուն միջոցաւ փողոցէ փողոց կը ծախէր առտուան տպագրութիւնը, իսկ իրիկունն ալ՝ յաւելուած մը: Կիրակի օր, բոլոր քաղքենի – դրամատիրական օրկանները «ցաւ ի սիրտ» կը ծանուցանէին թէ յաջորդ օրը չպիտի հրատարակուին, 24 ժամուան գործադուլին հետեւանքով:

Գործադուլին հետ միաժամանակ, իրիկուան ժամը 8ին տեղի ունեցան վիթխարի միթինկներ, Վէնսէնի բացատանին եւ Նասիոնի ընդարձակ հրապարակին վրայ, մասնակցութեամբ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու, որոնք միացեալ ճակատ կազմեր էին այս առթիւ: Ընկերվարական պաշտօնաթերթը 150,000 կը հաշուէ այս ցոյցին մասնակցողներու թիւը, իսկ քաղքենի թերթերը՝ 100,000: Ընկերվարական բանուորներուն գլուխն անցած էին վարիչ դէմքերէն Լէոն Պլում, Փօլ Ֆոռ, Զիրոմսքի եւ շարք մը երեսփոխաններ. իսկ համայնավարներէն՝ Մարսէլ Քաշէն եւ միւսները: Բոլոր ճառերը ուղղուած էին յետաշրջութեան եւ ֆաշականութեան դէմ: Ցուցարարները ծանօթ «անկցի»ներուն հետ, կը պահանջէին բանտարկել Քիափը, կարմիրները աւելի յառաջ երթալով, կ'աղաղակէին,— «Պէտք է խորտակել դրամատիրական Պասթիլը»: Պողոտաները կը թնդային յեղափոխական ազդանշաններով եւ «միացեալ ճակատ»ի բացագանչութիւններով: Կը լսուէին նաեւ «դէպի Փարիզ» աղաղակներ: Ներքին գործերու նախարարութիւնը ազատ ձգած էր այս ցոյցերը եւ ոստիկաններ չկային Նասիոնի հրապարակին վրայ. բայց երբ ճառերը վերջացան եւ բազմութիւնը սկսաւ քաղաք իջնել, բոլոր փողոցներուն անկիւնները բռնուած էին հեծեալ եւ հետեւակ ոստիկաններով ու պահակներով: Ցուցարարները լուտանքներ կը տեղային, բայց ոստիկաններն ու պահակները կը ժպտէին, պահելով իրենց պաղարիւնը: Ո՛չ եւ է խռովութիւն չպատահեցաւ այս կողմէն, եւ ցուցարարները խումբերու բաժնուելով քաղաք իջան: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը յատկապէս պատուիրած էին իրենց անդամներուն որ չխանգարեն կարգապահութիւնը: Եւ պաշտօնաթերթը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլորին որ յարգեցին տրուած հրահանգները:

Նասիոնի հրապարակը հաւաքուած ատեն, համայնավար երեսփոխան մը, հանրապետութեան արձանին վրայ ցատկելով, կարմիր ծածկոց մը կախեց Մառիանի (Ֆրանսա) ձախ ականջէն: Ընկերվարականները յայտարարութիւն մը փակցուցած էին որ կ'ըսէր. «Պէտք է ընտրել մէկը կամ միւսը,— ընկերվարութիւն կամ ֆաշականութիւն»: Համայնավար երիտասարդ մը զոհ չմնալով այս յայտարարութենէն, արձանին վրայ ելաւ եւ ստեղնազարդ կարմիր դրօշակ մը կախեց Մառիանի աջ ականջէն: Դրօշը ծածկելով փակեց Մառիանի դէմքը: Ցետոյ վար առնուեցաւ ընկերվարականներուն ազդանշանը եւ անոր տեղ դրուեցաւ համայնավարական կոչ մը որ կ'ըսէր.— «Ապրինք աշխատելով կամ մեռնինք կռուելով»:

Ընդամէնը 116 հոգի ձերբակալուեցան, քաղաքին եւ ամբողջ շրջանին մէջ:

Ա. Ահարոնեան յանկարծ հիւանդացած

Մարսէյլէն կը հեռագրեն մեզի, փետր. 13 թուականով.—

Կիրակի օր, երբ Ահարոնեան իր ճառը կ'արտասանէր «Համազգային»ի հանդէսին, իր ճառին վերջաւորութեան՝ ուղեղային կաթուած մը ունեցաւ: Վիճակը ծանր է: Կը խնամուի Մարսիլիոյ բժշկական մեծ հեղինակութիւններու կողմէ:

*** Մեզի հասած տեղեկութիւններու համաձայն, «Համազգային»ի հանդէսը տեղի ունեցած է մեծ յաջողութեամբ:

Ընդարձակ սրահը լեցուած էր ամբողջովին:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

100է աւելի սպանեալ, հարիւրաւոր վիրաւորներ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Երկուշաբթի օր ընկերվարականներու արիւնալի ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ Աւստրիոյ մէջ, վարակելով մայրաքաղաքը եւ 10—12 գաւառական կեդրոններ: Հազարաւոր սպառազէն ընկերվարականներ կռուեցան ոստիկանութեան եւ զօրքին դէմ: Կռիւները շարունակուեցան գիշերը ուշ ատեն, բայց կառավարութիւնը յաջողեցաւ տէր դառնալ կացութեան: Ամբողջ Աւստրիան պաշարման վիճակի մէջ է. սահմանները փակուած են որպէսզի ընկերվարական պետերը չփախչին: Վիեննայի քաղաքապետարանը, որ ընկերվարականներուն տիրապետութեան տակ կը գտնուէր, այժմ պարզած է հայրենասիրական կամ Ֆաշական դրօշ (կանանչ եւ ճերմակ): Տոլֆուսի դահլիճը մինչեւ լոյս ժողով գումարելով, հրամանագիրներ կը հրատարակէր, նոր իշխանութիւնը ամրապնդելու համար: Լինցի եւ Սթիրիոյ քաղաքապետական խորհուրդներն ալ լուծուեցան եւ անոնց տեղ պաշտօնի անցան կառավարութեան կողմէ նշանակուած լիազօրներ: Կարճ խօսքով, ընկերվարական ըմբոստութիւնը յանգեցաւ Ֆաշական դիկտատուրայի: Ընկերվարականները միեւնոյն ատեն ընդհ. գործադուլ հռչակեցին եւ բազմաթիւ հանրային սպասարկութիւններ ջլատուեցան: Շոգեկառքի հաղորդակցութիւնները խզուեցան Կրացի եւ Վիեննայի միջեւ եւ ամբողջ մայրաքաղաքը մութի մէջ թաղուեցաւ: Պետական զօրքը թնդանօթ եւ հրասայլ, գնդացիր եւ ուրիշ ամէն տեսակ զէնքեր գործածեն, իսկ ընկերվարականներն ալ շատ լաւ զինուած էին եւ առատ ռազմանիւթ ունէին: Կառավարական զօրքը թնդանօթի բռնելով քարուքանդ ըրաւ ընկերվարականներուն էկէնպէրկի միջնաբերդը: Հրասայլեր գործածուեցան խորտակելու համար փշաթել ցանցերով կազմուած պատնէշ մը Վիեննայի մէկ արուարձանին մէջ:

Ընկերվարականները մարտակոչը հնչեցուցին երբ կառավարութիւնը ըսկսաւ խուզարկել իրենց կեդրոնները: Առաջին ազդանշանը ընդհ. գործադուլն էր, որուն դէմ կառավարութիւնը պաշարման վիճակ հռչակեց եւ կռիւները սկսան: Կառավարական զօրքին առաջին յաղթանակը եղաւ Վիեննայի քաղաքապետարանին գրաւումը եւ քաղաքապետական խորհուրդին լուծումը: Մասնաւոր հրամանագրով մը լուծուեցաւ նաեւ ընկերվարական կուսակցութիւնը:

Կարելի չէ նկարագրել մանաւորապէս Վիեննայի վիճակը: Զոհերու մասին ալ ստոյգ տեղեկութիւններ չկան: Առաջին հեռագիրները կը հաշուեն 100 սպանեալ եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ, երկու կողմէն:

Այս կացութիւնը ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ մանաւորապէս Փարիզի, Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի մէջ, ուր կը կարծեն թէ խռովութեանց վերջնական ելքը պիտի ըլլայ հիթլէրական իշխանութեան հաստատում՝ Աւստրիոյ մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները կը շարունակուին զանազան կեդրոններու մէջ: Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, ջախջախելու համար հակառակորդը:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Երեքշաբթի օր բազմաթիւ գործարաններ փակուած էին Մարսէյլի մէջ: Քաղաքապետական սպասարկութիւններն ալ կրճատուած էին: Առտուան ժամը 10ին 15—20,000 հոգինոց թափօր մը կազմուեցաւ առաջնորդութեամբ ծերակուտականի մը: Թափօրը քաղաքին պողոտաներէն անցնելով, գնաց կենդանաբանական պարտէզ, յետոյ վերադարձաւ խաղաղօրէն: Ժամը 4ին բացօթեայ միթինկ մը տեղի ունեցաւ սակարանին առջեւ: Ոստիկանները ուզեցին ցրուել, բայց խռովութիւններ ծագեցան: Իրիկունը ուրիշ խռովութիւն մը ծագեցաւ Աւետարանականներու եկեղեցիին առջեւ: Ցուցարարները հանելով փողոցի նստարանները, իրարու վրայ դիզեցին եւ կրակի տուին: Այս առթիւ կրակ բացուեցաւ: Գիշերը խումբ մը երիտասարդներ ինքնաշարժ մը նստելով, կրակ տեղացին աջ ու ձախ: Մինչ այս մինչ այն, ուրիշ ինքնաշարժ մը կը սուրար կրակ տեղալով: Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ բռնել թէ կառքը եւ թէ վեց ցուցարարները:

Անծանօթներ ուժանակ դրեր էին Մարսէյլի արուարձաններէն Քանէի մէկ եկեղեցիին դուռը: Ուժանակը պայթելով, ջախջախեց շրջակայ տուներու ապակիները: Միեւնոյն ատեն հրդեհ ծագեցաւ ծծումբի գործարանի մը մէջ, երեք միլիոն ֆրանքի վնաս պատճառելով:

Լիոնի մէջ գործադուլը կատարուեցաւ մասամբ եւ մեծ դէպքեր չպատահեցան: Ռուպէի մէջ, 40,000 բանուորներէն հազիւ 13,000 հոգի դադրեցուցին աշխատանքը: Այս առթիւ խռովութիւններ ծագեցան: Միւլհուզի մէջ (Ալզաս) ցուցարարները փորձեցին բանտէն հանել երեք համայնավարներ, եւ յաջողելու վրայ էին, երբ օգնական ուժ հասաւ: Քիչ յետոյ նոր փորձ մը կատարեցին, եւ յաջողեցան արձակել բանտարկեալները որոնք ուսերու վրայ ցուցադրուեցան փողոցներուն մէջ, մինչ բազմութիւնը «Էնթէրնասիոնալ» կ'երգէր:

ՑՈՅՑԵՐԸ ԵՒ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Օրուան ամէնէն ծանր դէպքը պատահեցաւ Պիյանքուռի բանուորական արուարձանին մէջ, ուր մէկ հոգի սպաննուեցաւ, իսկ երեք ոստիկաններ եւ 15 ցուցարարներ վիրաւորուեցան:

Ցուցարարներու բազմութիւն մը, որ կը բաղկանար մեծ մասով թաղապետական պաշտօնեաներէ, ժամը 1ին համախմբուած էր Ռընոյի գործարաններուն առջեւ, գործադուլի մղելու համար բանուորները: Հաստատութեան տեսչութիւնը որոշած էր կէս օրին չարձակել բանուորները, եւ ճաշ

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋՆԵՐ ԵՒ ՋՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Լրացնելու համար խճուղիներու բաժինը, որուն մասին խօսեցանք նախորդ յօդուածով, համառօտակի ներկայացնենք նաեւ կամուրջները:

1932ի յունիսին, տասը մեթրէն վեր մեծ ու փոքր կամուրջները կը ներկայացնեն՝ հետեւեալ պատկերը.—

340 քարաշէն կամուրջ	16,722 մ.	
795 փայտաշէն կամուրջ	23,992	»
85 երկաթ կամուրջ	3,996	»
188 պէթոն արմէ կամուրջ	6,503	»

Մինչեւ 1929 վերջերը, մեծ եւ գլխաւոր կամուրջները 14 հատ էին: Խճուղիներու օրէնքին հրատարակութենէն յետոյ, 1930 թուականէն սկսեալ մինչեւ այսօր 27 նոր մեծ կամուրջներ կառուցուած են:

Ասոնց շարքին կը պատկանին Սաքարիոյ, Մէնտէրէսի, Եէշիլ Ըրմագի եւ Եփրատի նման գետերու վրայ նետուած մեծ կամուրջները:

Ասոնցմէ Եէշիլ Ըրմագի վրայ շինուած պէրկէր դրութեամբ Չարշամպա կամուրջը ունի 274 մէթր երկայնութիւն: Անատոլուի ամէնէն մեծ «պէթօնարմէ» խճուղի կամուրջն է:

Թուրքերը կը հաւաստեն թէ «աշխարհի վրայ նմանը քիչ անգամ տեսնուած գիտական հրաշալիք» մըն է Մալաթիոյ եւ Խարբերդի միջեւ Քէօմիւրխան վայրին վրայ կառուցուած Ըսմէթ փաշա կամուրջը:

Ծիծաղիլ միայն կարելի է թրքական այս մեծխօսիկութեան վրայ:

Կարեւոր կամուրջներու կարգին պէտք է յիշել նաեւ Անթալիոյ նահանգին Մանավկար եւ Աքսու կամուրջները: Պալըա — Չանաքգալէ խճուղիին եօթը մեծ կամուրջներէն, Կէօնէնի գետակին վրայ նետուած Ակոնիա կամուրջը: Իզմիրի նահանգին Պաքըրչայ, Սինոպի նահանգին մէջ Ֆէվզի փաշա եւ Պոլսոյ կուսակալութեան Սիլահտարաղա եւ Սիննէթ «պէթօնարմէ» կամուրջները:

Այս համառօտ տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ Թուրքերը աւելի շատ ոյժ տուած են քարաշէն եւ «պէթօնարմէ» կամուրջներու: Գործավարութիւնը այս պարագային նկատի ունեցած է երկու հարց.— Գործածել տեղական նախանիւթեր, եւ երկրորդ, ընտրել կամուրջներու այնպիսի ձեւեր, որոնք երկրին արհեստաւորներուն կարողութեան սահմանին մէջ գտնուին:

×

Թուրքերը ըմբռնած ըլլալ կը թուին այն խոշոր վտանգը, որ արտաքին թշնամիին չափ, եւ թերեւս անկէ աւելի կարեւոր վնասներ հասցուցած է իրենց տիրապետութեան տակ գտնուող հարուստ հողամասերուն, եւ անոնց վրայ ապրող բնակչութեան: Այսինքն ջուրի առատութենէն եւ միւս կողմէ ջուրի պակասէն յառաջ եկած վտանգներ:

Ծովեզերեայ ջրառատ եւ արգասաբեր շրջանները կ՚ողողուէին հեղեղներէն, իսկ միջին Անատոլուի անջրդի հողամասերը կը դեղնէին երաշտէն, որուն ժողովուրդը կը դաղթէր դէպի ջրառատ շրջաններ: Իսկ ճահիճներուն դերի դարձած եւ մալարիայէն քայքայուած ժողովուրդը, քիչ մը առողջարար օդ շնչելու համար կը բարձրանար դէպի լեռները: Տեղափոխութեան քիչ մը անընական այս հոսանքը պատճառ եղած է որ, կարգ մը բարեբեր հողամասեր ամայանան եւ անտառները արտերու վերածելու հարկադրանքը սաստկանայ:

Օսմանեան կայսրութեան շրջանին մէկ կարեւոր ձեռնարկ միայն կատարուած է: Այդ ալ օտարներու ձեռքով եւ Պաղտատի գիծին չահագործման նպաստելու համար Գոնիայի դաշտին մէջ կատարուած ոռոգման աշխատանքն է: Անկէ զատ, Պոլսոյ եւ Անատոլուի կարգ մը քաղաքներուն մէջ եւրոպացի միջոցաւ շինուած քանի մը ջուրի ճամբաներն ու ջրամբարները եթէ հաշուի չառնենք, կարելի է ըսել թէ ջրաբաշխական եւ ոռոգման ոչ մէկ լուրջ աշխատանք տարուած է Անատոլուի մէջ:

«Հանրապետական» Թուրքիոյ ջրային ծրագրին գլխաւոր գիծերը եղած են.—

1. Հեղեղները եւ ողողումները արգիլել:

2. Ճահիճները չորցնել եւ հողերը առողջել:

3. Ջուրի ուժէն օգտուիլ եւ

4. Գետերը նաւարկելի դարձնել:

Ի հարկէ տարբեր բան է դզալ անհրաժեշտութիւնը պահանջին, իսկ տարբեր բան՝ գլուխ հանել այսքան խոշոր ձեռնարկ մը, որ կը պահանջէ դրամ եւ արհեստագիտական պատրաստութիւն: Թուրքիա զուրկ էր երկուքէն ալ: Ցետոյ չկար ոչ նախապատրաստական աշխատանք, ոչ ծրագիր, ոչ յատակագիծ եւ ոչ ալ ուսումնասիրութիւն՝ երկրին ջրային բաժանումներուն մասին: Ուրեմն անհրաժեշտ էր նախ մէկ կողմէ մասնագէտներ պատրաստել, իսկ միւս կողմէ ձեռնարկել կոզմակերպական աշխատանքներու:

1929ին, Ազգ. Մեծ Ժողովը այս ձեռնարկին համար քուէարկեց 100 միլիոն ոսկիի յատկացում մը (տարեվճարներով), եւ հիմնուեցաւ ջրագրական ընդհ. տեսչութիւն մը:

Այժմ երկիրը բաժնուած է 12 ջրային շրջաններու: Երկրաչափներէ եւ գիտուններէ բաղկացած 18 արշաւախումբեր կը շրջին ջրային բոլոր շրջանները, եւ իրենց քննութեանց արդիւնքը կը տեղեկագրեն ընդհ. տեսչութեան: Այս ձեւով կը պատրաստուին իւրաքանչիւր վայրի թղթածրարները: Քանի մը տարի վերջ միայն յայտնի պիտի ըլլայ թէ ո՛ր ջուրերէն եւ ի՛նչ ձեւով կարելի պիտի ըլլայ օգտուիլ: Այս թղթածրարները հիմ պիտի նկատուին՝ յառաջիկային պատրաստուելիք յատակագիծերուն վերջնական ձեւ տրուած ատեն: Միւս կողմէ ջրային հարցի քննութիւնը, օդերեւութաբանական դիտութեանց պահանջ ներկայացուցած ըլլալով, շարք մը կայաններ հիմնուած են:

Առայժմ կատարուած աշխատանքները հետեւեալներն են.—

Պրուսայի դաշտը, Նիլիւֆէր առուակին ողողումներէն պաշտպանելու համար բացուած է ջրանցք մը: Կանոնաւորիչ մեքենային շինութենէն վերջ, 70 հազար արտավար հող ողողման վտանգէն պիտի ազատին, եւ արգասաբեր հողեր օգտագործելի վիճակի մէջ պիտի դրուին: Ճահիճները կը ներկայացնեն 25 հազար արտավար տարածութիւն:

Եալովայի բարեկարգութիւնը.— Եալովայի արժէքաւոր ջերմուկները անխնամ եւ աւերակ պատկեր մը կը ներկայացնէին: Այս վայրը այժմ կերպարանափոխուած է ամբողջովին: Ծովուն եւ ջերմուկներուն միջեւ տարածուող ճահիճները չորցած են: Մօտաւորապէս 24 հազար արտավար ճահիճ ցամքեցնելով մշակելի հողեր երեւան եկած են: Եալովան, այժմ, Թուրքիոյ ամէնէն ներկայանալի ջերմուկն ու օդափոխութեան վայրը կը նկատուի:

Մեծ Մէնտէրէս.— Հորսունլու ջրանցքը նպատակ ունի բարեկարգելու Մեծ Մէնտէրէսի ընթացքը: Այս ջրանցքը Պիւրհանիէի շրջանին մէջ ջուր կը ստանայ Մեծ Մէնտէրէսէն եւ առ այժմ կ՚ոռոգէ 40 հազար արտավար հող: Այս ոռոգման հետեւանքով բերքը հնդապատկուած է այդ շրջանին մէջ:

Մէնէմէնի թումբը.— Մէնէմէնի դաշտը Կէտիզի յորդումներէն պաշտպանելու համար շինուած են նոր թումբեր եւ հիներն ալ նորոգուած: Աէօքէի դաշտին պաշտպանութեան համար ալ նոր թումբեր կառուցուած են:

Իզմիրի ճահիճները.— Իզմիր քաղաքին առողջութիւնը ապականող, եւ համանուն ծոցին ծայրամասին վրայ ընդարձակ տարածութիւններ դրաւող ճահիճին չորացման ձեռնարկուած է, մասնաւոր վարչութեան կողմէ տրամադրուած վարկերով: Ցառաջիկայ տարիներու ընթացքին եւս պիտի շարունակուին աշխատանքները:

Գաափէլ լիճը.— Բաւական բարեկարգուած է նաեւ այս լիճը, որ տարուան որոշ եղանակներուն յորդելով, շրջակայ հունձքերն ու Անթալիա — Սպարթա խճուղին կ՚ողողէր: Ժողովրդական տարրերու օժանդակութեամբ ճահիճները չորցուած են եւ մշակելի դարձած:

Նազիլլիի ջրանցք.— Նազիլլիի դաշտին մէջ Մեծ Մէնտէրէսի յորդուն ջուրերը Ազչայի բազուկին եւ անկէ վերստին Մէնտէրէսի մէջ թափելու համար բացուած է Նազիլլիի ջրանցքը: Այս ջրանցքը իր անցքին վրայ կը չորցնէ ճահիճները եւ միեւնոյն ատեն կ՚ոռոգէ Նազիլլիի բամպակի արտերը:

Մանիսայի շրջանին մէջ, Մարմարա լիճին ջուրի մակարդակը ինկած ըլլալով, ձուկի քանակը զգալի չափով պակսած էր: Կէտիզ գետէն ջուր ստանալով լիճին մակարդակը բարձրացած է ջրանցքի մը բացումով: Այս ջրանցքը միեւնոյն ատեն պիտի ոռոգէ 40 հազար արտավար հող:

Զորցուած են նաեւ Տարսոնի հովիտին ճահիճները:

Ոռոգման աշխատանքները Էնկիւրիի շրջանին մէջ.—Էնկիւրիի շրջանին մէջ ծառ հասցնելու նպատակով, հորերու եւ գետնուղիներու միջոցաւ ջուր հաւաքելու եւ այս ջուրերը Կազի Օրման ագարակին լանջերը բարձրացնելով, հազար արտավար հող ոռոգել կարելի եղած է:

Պալկաթի մէջ կատարուած չորացման գործողութիւններով հողերու ճահճացման առաջքը առնուած է:

Չպուքի ամբարտակը.— Կառավարական կեդրոնին, այսինքն Էնկիւրիի ջուրի պահանջը ապահովելու, եւ միեւնոյն ատեն մինչեւ Սինճան գիւղը, 55 հազար արտավար հողին ոռոգման եւ ծառազարդման համար, Չպուքի վարարուն ջուրերը զսպելու նպատակով ձեռնարկուած է ջրակալքի մը շինութեան: Ցառաջիկայ տարի լրանալիք այս ջրամբարը պիտի պարունակէ 12 միլիոն թոն ջուր եւ պիտի դիւրացնէ 49 միլիոն հեղեղային ջուրերու օգտագործումը:

Էսկիշէհիրի շրջան.— Երաշտ շրջաններու շարքին պատկանող Էսկիշէհիրի մէջ ձեռք առնուած են կարգ մը միջոցներ, որոնց շնորհիւ այժմ կարելի կ՚ըլլայ ոռոգել 300 հազար արտավար հող:

Ոռոգման եւ ճահիճներու չորացման համանման միջոցներ ձեռք առնուած են նաեւ Սեւ ծովու ծովեզերեայ շրջաններէն Տրապիզոնի, Չարշամպայի եւ Կիւմիւշխանէի մէջ:

Մալաթիոյ դաշտին մէջ եւս սկսած են ոռոգման աշխատանքներու:

Էրէյլիի (Գոնիա) երաշտ հողերուն ոռոգման համար բացուած են Գըզըլ լարդ եւ Ինէվլի ջրանցքները:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1933ԻՆ

Հիթլէրական վարչաձեւը ընդհանրապէս Եւրոպայի եւ մասնաւորապէս Գերմանիոյ համար ցնցող նորօրինակ ընկերային – քաղաքական երեւոյթ մըն է, որ կրնայ մինչեւ իսկ պատեհ պատմական նոր արկածախնդրութեան մը մղել, ինչպէս տարիէ մը ի վեր օրէ օր դէպքերը կասկածիլ կուտան:

«Թայմզ»ի Պերլինի թղթակիցը հիթլէրական առաջին տարին նկարագրած է յօդուածաշարքով, որմէ կը քաղենք հետեւեալ ամփոփումը.—

Վարչաձեւին յատկանշական կողմերէն մին այն է թէ անոր շարքերուն եւ խանդավառներուն մէջ կը գտնուին գերմանական հին ընկերութեան ամէն դասակարգի անդամներ: Բարձր ազնուականութենէն մինչեւ խոնարհ խաւերը հաւաքուած են եռանդուն Նացիներ, նախանձախնդիր հիթլէրականներ, որովհետեւ, հակառակ արտաքին արտաքինիչ երեւոյթին, հիթլէրականութիւնը ո՛չ մէկ դասակարգի մասնաւոր իրաւունքը չէ կապտած, այլ աշխատած է եւ կ՚աշխատի բոլոր անհատական եւ հանրային իրաւունքներէն հասարակաց կամ հայրենասիրական գործունէութիւն մը համակարգել: Այս տեսակէտով նոյն իսկ քրիստոնէական – գերման եկեղեցին համակիր չէ վարչաձեւին նորութիւններուն՝ որոնց առանցքը կը կազմէ պետական վերին ազդեցութիւն մը, բայց բոլորովին տարբեր Մոսկուայի դիկտատորական անհանդուրժելի վճռականութենէն: Դասակարգային բոլոր շահերը իրարու հետ կապուած են, այնպէս որ ոչ ճարտարարուեստը, ոչ հողատիրութիւնը, ոչ դրամատիրութիւնը մասնաւոր կամ բացառիկ գանգատներ չունին, որովհետեւ իրենց իւրաքանչիւրին նեղութեան աղբիւրը հիթլէրական վարչաձեւէն չէ որ կը հոսի, այլ համաշխարհային տնտեսական տագնապէն: Դրութիւնը երբեք խոփ չի դներ շահերու տնտեսումին մէջ ընկերային գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն համար: Բնական է թէ աղատ վարչաձեւի բոլոր առաւելութիւններէն զուրկ է հիթլէրականութիւնը, որուն յանկարծական եւ բուռն երեւումը տեսակ մը քաոս ստեղծեց երկրին մէջ, եւ ի հարկէ այս դրութեան սաստկութեամբը չէ որ աւերումները կրնան դարմանուիլ:

Դրութեան հէչտանքներէն մին ա՛յն եղաւ որ Փրուսիա գերման պետութեան մէջ իր մասնաւոր առանձնաշնորհեալ դիրքը կորսնցուց, զոր ունէր միապետական շրջանին: Ամէն երկրամաս միեւնոյն հակակշիռին եւ միեւնոյն տրամադրութիւններուն ենթարկուած են: Ուրոյն դաշնակցական կապերով պետականութեան սկզբունքը, որ պատերազմէն վերջ արդէն հետզհետէ տկարացած էր, նոր վարչաձեւին օրով անհետ ըլլալու վրայ է: Եւ այս արդիւնքը ձեռք բերելու համար վարպետօրէն եւս կանխաւ ընդհարումներ եղան պայքարող կողմերու միջեւ, որոնցմէ յաղթական դուրս ելաւ Հիթլէր:

Շարժումին նախընթաց եւ անմիջական հետեւորդ պարագաները այնպէս ենթադրել կուտային թէ բոլոր այս յեղափոխական ընթացքին թաքուն միտքն է միապետութեան վերահաստատումը Գերմանիոյ մէջ, եւ իրաւ ալ պահ մը զօրավար Կէօրինկի եւ յետոյ թը հաւանական կ՚ընծայէր այսպիսի ենթադրութիւն մը: Ամսէ ամիս ի դերեւ հանեց զայն Հիթլէր եւ երբ ահա տարին լրացաւ, ամէնուն զիտցածն է թէ միապետական շարժում հիթլէրական ծրագրէն բոլորովին դուրս է, եւ նոյն իսկ յարձակում կայ միապետականներուն վրայ: Մասնաւորապէս Արմատական Նացիները դոհ են այս յայտնութենէն, եւ դիւրին է հասկնալ այն սարսափը, որուն իսկոյն ենթարկուեցան յետադիմական տարրերը, մանաւանդ «միապետական» Փրուսիոյ մէջ:

Գերմանական ազգին կազմը, առոյգը փոխուած է կերպով մը, եւ այսուհետեւ դժուար է երեւակայել որ քանի մը զօրավարներ եւ «յետաշրջական» քաղաքական մարդիկ կարենան ետ դարձնել զայն: Դրամատիրական դրութիւնն ալ չի կրնար այլ եւս հինին վերածուիլ: Հետք մը կը փորուի ահա, քալել պէտք է անոր վրայէն: Իրաւ է որ Նացիներն ալ դեռ բոլորովին չեն գիտեր իրենց ընելիքը կամ իրենց ըրածին վերջին հետեւութիւնները, անոնց միտքն ալ մութին մէջ է, բայց զոնէ միւսներէն աւելի լաւ գիտեն: Աւելի քան կասկածելի է որ զինուորական դիկտատորութիւն մը կարենայ փչրել «մարքսեան» ոգին՝ որ տակաւին բնաւ արմատախիլ եղած չէ, եւ Հիթլէրի ստեղծագործ «արմատական» Ազգային Ընկերվարութեան ոյժերը: Միապետական ձեռնարկի մը դէմ կրնայ ծառանալ տասօրինակ նոր յեղափոխութիւն մը: Ի պատասխանի անոնց որոնք կը պնդեն թէ նոր Գերմանիա տոգորուած է նախայարձակ ազգայնականութեան եւ զօրապաշտութեան ոգիով, պէտք է ըսել թէ բոլոր այս զինուորեալ հանդերձանքը եւ թմբկահարութիւնները ձերբազատուած պատանեկութեան բնական խանդավառութեան արտայայտութիւնն են լոկ: Հիթլէրը ըսաւ. — Ազգային ընկերվարութիւնը իմաստասիրութիւն մըն է, որ կը ձգտի ներքէն ազդել:

Բայց վճռական կարելի չէ ըլլալ: Տեսնենք: Ապագան դեռ մութ է, մասամբ, որովհետեւ Գերմանիոյ զինուորական վերակազմութիւնը իր ձեւը չէ առած տակաւին, եւ զաղտնի մեթոտներու կը հետեւի եւ վրէժխնդրական ոգի ցոյց կուտայ: Հիթլէր խաղաղութիւն կը դոչէ ամէն առիթով, բայց ներկայ անստոյգ պարագաներուն մէջ կեղակարծ է այդ աղաղակը,— պատուաւոր խաղաղութեան մը մասին Հիթլէրի պահանջը տեսակ մը դրդուիչ չեշտ ունի, որ կը տարբերի խաղաղութեան խանդակաթ փափաքէն: Նշանակալից է որ Լեհաստանի հետ տասնամեայ դաշինքի մը յայտարարութիւնը խանդավառութիւն առաջ բերաւ հիթլէրական Ռայխսթակին մէջ: Արդարեւ մխիթարական կարելի է նկատել տասնամեայ դաշինքի մը կնքումը եւ միջազգային պայքարներու մէջ տասնամեայ շրջանի մը ընդհանուր յարութիւնը:

Նացի յեղափոխութեան առաջին փուլերուն արտաքին աշխարհը, մանաւանդ ա՛յն երկիրները ուր ժողովրդավարութիւնը երկար ատենէ ի վեր նուիրական սկզբունք մը եղած է, շատ քննադատական աչքերով նայեցան անոր: Կարծեցեալ ջատագովներ կարծեցին ընդհանուր յուզումը հանդարտեցնել «տաքուկ» հակադդեցութիւն առաջ բերելով: Բայց իրողութիւնը այն է թէ մինչեւ այս վայրկեանը անդամ վերջնական անուն մը տալ կարելի չէ եղած հիթլէրական շարժումին,— ամբողջատիրութի՞ւն, ազատականութի՞ւն, փաշականութի՞ւն, ընկերվարութի՞ւն, դրամատիրութի՞ւն, եւն.: Ասոնցմէ ո՞րը: Ո՞վ որ դէմ եղած է փչրելու, տապալելու համար: Բայց հակառակ Հիթլէրի փոխառութիւններուն Մոսկուայէն եւ Հռոմէն, Նացիական շարժումին եռեւը ու ներկան, որոնք հաշտ աչքով կրնան նայիլ տալ այս փորձին եւ անոր որոշակի բարւոք հրնարաւորութիւններուն վրայ:

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«ԱՆԿԱԽ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ»

oooo

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս, մեր հայ արուեստագէտներէն ոմանք մասնակցեցան Անկախ Արուեստագէտներու նկարահանդէսին, որ այս տարի բաւական ճոխ է, իր յիսնամեակին առթիւ: Հրանդ Ալեմանք ունի երկու նկար, որոնք հաճելի են, իրենց նուրբ եւ զգայուն արտայայտութեամբ: Վստահ եմ որ Ալեմանք զուրգուրանքով եւ սիրով կը նկարէ: Իր արուեստը ոչինչ ունի բռնազատուած եւ կեղծ:

Նոյնպէս Օր. Դերձակեան ունի նկար մը «Portrait d'un journaliste Hollandais»: Ճարտարօրէն նկարած, իր մօտէլին տրամադրութիւնը լաւ պատկերացուցած է:

Ա. Աճէմեան ունի երկու նկար որոնք լաւ են, մանաւանդ Portraitին նկարման եղանակը, շատ խղճամիտ գործ մը կը ցուցնէ: Շուքերուն ուսումնասիրութիւնը յաջող է:

Պետօ (Գոնտուրաճեան) 2 նկար ունի: Թիւ 286ը զարդանկարչական է: Գոյներու դասաւորումը հաճելի է: Միւսը բնանկար մըն է որ ցոյց կուտայ արուեստագէտին ներդաշնակութիւնը իր արտադրութեան մէջ: Պետօ այն առաւելութիւնը ունի, որ կը զգայ եւ կը ստեղծէ հասկնալի մթնոլորտ մը, որ բարդ չէ, այլ շատ պարզ: Այս նկարիչը մեծ ապագայ կը խոստանայ, եթէ ազատօրէն իր ճամբան երթայ, եւ ուզած ձեւով աշխատի:

Ծերմանեան երկու նկար ունի, որոնցմէ թիւ 873ը շատ յաջող է, տաք եւ կենդանի գոյներով:

Իփիլեճեանի երկու նկարներէն թիւ 2189ը, կենդանագիր մը մանկամարդ եւ վառվռուն կնոջ մը, շատ կենդանի է եւ շարժուն: Դիտելի է որ Իփիլեճեան լաւ խոստումներ կ՚ընէ մեզի, եթէ իր յաջորդ նկարներուն մէջ ալ գտնուին այն յաջողութիւնները, որ կը տեսնենք ասոր մէջ:

Հրանտ Պէնտերեան ունի երկու արձաններ, կենդանագիր մը որ շատ ուժեղ է: Մեծ վարպետութիւն ցոյց կուտայ նաեւ գինուորի մը արձանը: Օր. Guidette Carbonelleի (մեր տաղանդաւոր նկարչուհի տիկ. Բարայեանի աղջիկը) խեցեգործական ցուցադրեկը շատ գեղեցիկ գործեր կը պարունակէ եւ տարօրինակ կերպով աղդային զգացումներ կ՚արթնցնէ: Շատ արդիական եւ միեւնոյն ժամանակ շատ նախնական (փրիմիթիֆ):

Ես ունիմ երկու նկար:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԹԱՄԻՐԵԱՆՑ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

La Châtelaine du Liban

— :-: —

Ակադեմական Փ. Պընուայի ծանօթ վէպը մթնոլորտի բարոյական թէ՛ նիւթական տեսակէտէն՝ անոնցմէ է, որոնք տուած են շարժանկարին իր տպաւորիչ ժապաւէնները, ինչպէս, «Soeur Blanche», «J'étais une espionne», «Cavalcade», «Jocelyn» եւն.:

Շարժանկարին գլխաւոր յատկանիշներէն եւ գրաւիչ առաւելութիւններէն մէկն ըլլալով պատկերներուն ընծայած կարելիութիւնը, այն բոլոր գրական գործերը, որոնք կը տեղաւորուին մանաւանդ արեւու, շարժուն տարազներու եւ տիպարներու նկարչագեղ միջավայրի մը մէջ, ընդունակ են վերարտադրելու ժապաւէնին վրայ կեանքոտ, ապրող, յանկուցիչ եւ առաւելապէս շարժանկարային գործեր:

Փ. Պընուայի գործը այդ յատկանիշները կը ներկայացնէ, ունենալով Սուրիոյ արեւը եւ լայն հորիզոններուն կախարդանքը, տիպարներուն խորհուրդով շրջանակուած:

Գործին գլխաւոր դերակատարներն են Ժան Միւռա եւ օր. Սփինէլլի, իրենց շուրջը ունենալով նշանակելի անձեր, ինչպէս Ժ. Կռոմլիթ, Է. Ֆէյտնի, Ա. Շահխաթունի եւն.:

Մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը քանի մը կարճ տեսարաններու մէջ կը յայտնուի ֆրանսական բանակին ծառայող տեղացի ձիւոնին տպաւորիչ երեւոյթին տակ:

Նիւթը ծանօթ է: Ցետպատերազմեան շրջանն է ֆրանսական հովանաւորութեան առաջին հանգրուանը: Պայքարի շրջան: Պէտէվիններու թակարդներուն քով կայ աւելի վտանգաւոր անձ մը — անգլիական լրտեսական հռչակաւոր մարմինը Intelligence Serviceը ներկայացնող գեղապետ Հօպսոնը:

Ֆրանսական բանակին հրամանատարները տեղիւանած են կռուիլ թէ մէկզին եւ թէ միւսին հետ:

Իրենց իւրաքանչիւր շարժումը անծանօթ միջոցներով կը հաղորդուի Պէտէվիններուն, որոնք յանկարծակի կը բերեն ֆրանսական թափանցողներու ջոկերը: Հարիւրապետ Տօմէրն (Ժան Միւռա) նշանակուած է ֆրանսական լրտեսական բաժնին պետ: Գնդապետ Հօպսոնի եւ իր միջեւ խուլ եւ քաղաքավար պայքարը կը սկսի անողոք կերպով:

Անգլիացի գործակալը սակայն խաղին մէջ ունի վտանգաւոր ատու մը՝ կոմսուհի Օրլոֆի գրաւիչ երեւոյթին տակ:

Պատմական դղեակի մը մէջ բնակող եւ անծանօթ միջոցներով շռայլօրէն ապրող այդ կինը (Սփինէլլի) Հօպսոնի կարգադրած ճակատագրականութեամբ կը գտնուի Տօմէրի ճամբուն վրայ:

Անգլիացի լրտեսին մտադրութիւնն սակայն չի յաջողիր: Օրլոֆ կեղծէ իր անհամբեր չուտով անցած՝ լրջօրէն կը սիրէ ֆրանսացի սպան, հրաժարելով իր լրտեսի դերէն:

Եւ Հօպսոնի դրամարկղը կը փակուի իր առջեւ:

Դէպքերը արագօրէն կը թաւալին: Ֆրանսացի սպան իր սիրուհին փրկելու համար չքաւորութենէ, կ՚որոշէ զաղտնի տեղեկագիրներ ծախել անգլիացի լրտեսին... բայց բարեբախտաբար մտադրութիւնը կը մնայ անկատար:

Վերամբերուած պարտականութեան աւազանին մէջ, մոռցած խորհրդաւոր կոմսուհիին հմայքը, ճակատը անապատի անսահմանութեան ու իր զունդին գլուխը անցած կը մեկնի նոր պայքարներու որոնումին...

Օր. Սփինէլլի գրաւիչ եւ յատկանշական խաղով մը մարմնացուցած է կոմսուհի Օրլոֆի գեղային տիպարը:

Պ. Ժ. Միւռա անշուշտ ընդունուած էր աւելին տալու: Իր խաղը հարկ եղած ուժգնութիւնը չունի, եւ իր հեղինակութիւնը չի պարտադրուիր: Ճիշդ է որ իր դերը յաճախ կրաւորական է:

Բացառապէս նշանակելի եւ ճիշդ է Պ. Կրոմլիթի խաղը գնդ. Հօպսոնի դերին մէջ: Տիրող, նուրբ, խորհրդաւոր խաղարկութիւն մը, որուն հիմնական տարրերը կան անշուշտ արդէն բնագրին մէջ, բայց պէտք էր գիտնալ արժեցնել:

×

Դարձեալ ակադեմականի մը՝ Պոլէօ մէկ գործն է «La robe rouge» (Կարմիր պատմուճանը), զոր փորձած է բեմադրել Ժան տը Մարկըեա:

Ցնցող եւ հրահանգիչ պատմութիւն մը, որուն յայտնութիւնը դատական աշխարհին բերած է իր մեծ բարեփոխութիւններէն մէկը:

Այսօր հարցաքննիչ դատաւոր մը իրաւունք չունի հարցաքննել ու եւ է ամբաստանեալ, առանց պաշտպան փաստաբանի մը ներկայութեան: Համեմատաբար նոր բարենորոգում մըն է այդ:

Պոլէօի վէպը այդ արդար կարգադրութենէն առաջ կատարուած ողբերգութիւն մը կը ներկայացնէ ցնցող տողերով, որոնք Ժան տը Մարկըեայի ձեռքերուն տակ փոխարկուած են տպաւորիչ պատկերներու, ըմբոստ կէտերով մը ապրող էակներու, հոգեբանական հեւացող պահերու:

Սպանիոյ սահմանագլխին վրայ գիւղի մը անկիւնը քաշուած տան մը մէջ ծերունի մը սպաննուած է, պահ մը հոն զաղար առած պօհեմներէ:

Եւ սակայն մաքսանենգութեամբ զբաղող գիւղացի Էչըվարնան է որ կը կասկածուի, եւ կը բանտարկուի, որովհետեւ նոյն գիշերը տեսնուած է դաղտագողի փախած ժամանակ:

Հարցաքննիչ դատաւոր Մուզօն վստահ է անոր յանցապարտութեան:

Դատախազ Վակրէ որ խորհրդական կարմիր պատմուճանը հագնելու տենչանքն ունի, կը յուսայ փայլուն դատ մը շահիլ եւ տպաւորիչ ճառով մը մահուան պատիժը պարտադրել երդուեալներուն:

Էչըվարնա զուր կը բողոքէ, իր կինը ի զուր կը ճգնի հաստատել անոր անմեղութիւնը, հարցաքննիչ դատաւորը անողոք է: Ան նոյն իսկ գտած է կնոջ անցեալին մէջ երիտասարդական մեղք մը, եւ դատապարտութեան հետք մը:

Սարդի ոստայնի մը մէջ տապլտկող ճանճի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ դատաւորին դէմ մինակ, եւ անոր ծուղակներուն առջեւ վարանոտ ջլատուած էչըվարնը:

Չի խոստովանիր սակայն: Ու դատարանին մէջ կը լսէ դատախազին աւաւոր ճառը որ իր գլուխը կը պահանջէ:

Երդուեալները քաշուած են խորհրդակցութեան։

Դատախազը այժմ մտահոգ է։ Վստահ չէ այլ եւս— իր ճառին գինովութիւնը անցած — անոր բացարձակ մեղապարտութեան, եւ կ'որոշէ համառօտ իր կնոջ եւ նախագահին խորհուրդներուն — իր կասկածը յայտնել դատի վերսկսումին։

Անպարտութեան վճիռ պիտի նշանակէր այդ, բայց ան կ'որոշէ պարկեշտօրէն առանց տարուելու փառասիրական զգացումներէ, իր պարտականութիւնը կատարել։

Եղբիտ ազատ է, բայց ընտանիքը խորտակուած է։

Դատարանին մէջ իր կնոջ անծանօթ անցեալը եւ մեղքը ցցուած են իր դիմաց, եւ Պաոլի մը աւանդական պատուախնդրութիւնը չի ներեր։

Կինը՝ Եանէթթա այժմ կորուսած է իր բոյնը, ամուսինը, զաւակները...

Պատասխանատու մը կայ սակայն, հարցաքննիչ դատաւոր Մուզօնը։ Ան կը յայտնուի խելայեղ եւ յուսահատ անոր դրասենեակին մէջ՝ հաշիւ պահանջելու իր ահաւոր հետեւանքներ ունեցած անզգալանապահութեան համար։

Հեգնանք եւ ծաղրանք միայն կան դատաւորին բերնին մէջ։

Եւ, երբ ան զբաղած է իր զարդարանքով՝ մեկնելու համար, կինակը կը դարձնէ արհամարհանքով, Եանէթթա անոր դրասեղանին վրայ գտնուող եւ դատապարտուած ոճրագործի մը յիշատակ դանակը մոլեգնօրէն առած կը խրէ անոր երկու ուսերուն մէջ։

Իր ահաւոր սխալը քաւելով հանդերձ, այդ սխալը, ամուսնի մը չափազանցուած պատուախնդրութիւնը եւ անգթութիւնը, կնոջական անցեալի մը հրապարակային յայտնագործումը կը քայքայեն ընտանեկան յարկ մը, որուն հայրը պիտի ըլլար Թիապարտ մը—եւ մայրը եղաւ ոճրագործ..

Քորնէթօ Ռէճի ուժեղ եւ մարդկային տիպար մը տուաւ դատախազի դերին մէջ։ Ժաք Քուէթիյեա նուրբ եւ ուսումնասիրուած հարցաքննիչ մըն էր։ Տանիէլ Մանտայլ կատարեալ էր, խորապէս տպաւորիչ ու ցնցող։

ՀՐ. ԱԼԵՆԱՔ

ԾԻԾԱՂ

Քաղաքապետը պտոյտի մէջոցին.

— Այդ ի՞նչ վիճակ է, պարոն, ի՞նչու ծոյլ ծոյլ նստեր էք եւ չէք աշխատիր։

— Պարոն, պէտք եղածը չունիմ որ աշխատիմ։

— Ի՞նչ գործ կ'ընէիք, ըսէք որ, պէտք եղած գործիքները ճարեմ եւ աշխատիք։

— Պարոն, սեղանաւոր էի։

Քաղաքապետը առանց ետին նայելու հեռացաւ։

×

— Այդ ի՞նչ է, տիկին ծծմայր, երեք շիշ գինի խմեր ես։

— Ահ, տիկին, ջուր չեմ կրնար խըմել, կը վախնամ որ կաթիս կը խառնուի եւ ձեր պզտիկը չօգտուիր։

×

— Սիրելի օրիորդ, երէկ գիշեր ձեր պատուհանին առջեւէն անցայ, բայց ձեզ չտեսայ։

— Գիտեմ, ձեր ոտքին ձայնէն հասկցայ։

— Ի՞նչպէս թէ ոտքիս ձայնէն, ես ձիու վրայ էի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

oooo

«Յառաջ»ի ընթերցողները հարկաւ գիտած են թէ՝ յօդուածներուս մէջ կիրքէ եւ նախապաշարումէ չեմ առաջնորդուիր։ Ազատ որ եւ է ազդեցութենէ, կատարեալ պաղարիւնութեամբ եւ անկողմնակալ ոգիով կ'ուսումնասիրեմ մեր ազգային կեանքի զանազան երեւոյթները, նպատակակէտ ունենալով ցոյց տալ հայ ժողովուրդին համերաշխութեան եւ համագործակցութեան առաւելութիւնները։ Այս ուղղութեամբ յաւակնութիւն չունիմ բանաստեղծական քերթուածներ կամ գրական գլուխ-գործոցները չարադրելու։ Գործնական ոգիով է որ կը մօտենամ հասարակութիւնը շահագրգռող խնդիրներու, միակ առաջնորդ ընտրելով իմ խիղճս եւ 35 տարուան փորձառութիւն մը։

Աւելի 12 տարիներ առաջ, երբ անխուսափելին տեղի կ'ունենար եւ Դաշնակցական կառավարութեան կը յաջորդէր խորհրդային կառավարութիւնը, կը զգայի թէ՝ հայկական հարցը նոր փուլի մէջ կը մտնէր։ Աւելորդ էր այլեւս հոսանքին դէմ պայքարիլ։ Այս համոզումս էր որ կ'առաջնորդէր զիս բարեգալուստի բաց նամակ մը հրատարակել «Aiguillon»ի մէջ Զիչէրինի նախագահութեամբ Լօզանի խորհրդաժողովէն եկող ռուսական պատուիրակութեան, այն պահուն երբ՝ Ռուսիոյ հանդէպ համակրական խօսք մը իսկ արտասանել ներելի չէր Ֆրանսայի մէջ, մանաւանդ օտարի մը կողմէ։ Ուրեմն՝ Հայաստանի մեսասաներորդ բարեկամները իրաւունք չունին հայրենասիրութեան դաս տալու ուրիշներու։

Այսօր եթէ Դաշնակցութեան տեսակէտը կը պաշտպանեմ, ներքնապէս համոզուած եմ թէ՝ Դաշնակցութեան փափաքն է օգտակար ըլլալ հայրենիքին։ Ան հետամուտ չէ որ եւ է արկածախնդրութեան։ Դաշնակցութիւնը իր օրինակելի կազմակերպութեամբ՝ Հայաստանի վերաշինութեան եւ ներգաղթի կենսական խնդիրներու շուրջ յոյժ կարեւոր գործունէութիւն մը կրնար ցոյց տալ եւ կարծուածէն աւելի արդիւնաւոր հանդիսանալ։ Ոչ մէկ կառավարութիւն եւ ո՛չ մէկ հոսանք իրաւունք չունի զրկել հայրենիքը այս անհրաժեշտ աջակցութենէն։

Հայաստանը որ եւ է կուսակցութեան սեփականութիւնը չէ։ Ամէն կուսակցութեան ի՛նչպէս նաեւ իւրաքանչիւր Հայու պարտականութիւնը եւ իրաւունքն է գուրգուրալ իր Հայրենիքին՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս զոհաբերուիլ անոր բարգաւաճման։ Անոնք որ՝ այս տարրական ճշմարտութիւնը կ'անտեսեն, իրենք զիրենք հայրենիքի միակ բարեկամները կը հռչակեն, եղբայր եղբօր դէմ կը գըրգռեն, ոչ միայն գաղութներու մթնոլորտը կը թունաւորեն, անոր կեանքը անիշխանութեան վերածելով, այլ եւ՝ երկրի վերաշինութիւնը եւ ներգաղթը ձախողութեան կը մատնեն։

Անպատասխանատու տարրեր թերեւս այս ընդհանուր քաոսէն անձնական շահեր ապահովեն, անձնական կիրքէ եւ փառքէ տարուած՝ թերանան իրենց պարտականութեան մէջ։ Ասիկա մասամբ մը հասկնալի է, բայց ներելի չէ կառավարութեան մը համար որուն ուսերուն վրայ կը ծանրանայ պատասխանատուութիւն մը ներկայ եւ ապագայ պատմութեան առջեւ։ Կառավարել կը նշանակէ նախատեսել։ Երեւանի կառավարութիւնը եթէ ուզէ կրնայ իր ձայնը լսելի ընել տալ ամէնուն եւ ներդաշնակութիւն հաստատել Արտասահմանի մէջ, օգտուելով բոլոր բարի կամեցողութիւններէ։

Կառավարութիւն մը որ կ'անգիտանայ իր պարտականութիւնը եւ ազատ ասպարէզ կը ձգէ իր գործակալներու խուժանավարութեան, անհամեմատ կը տկարացնէ իր հեղինակութիւնը եւ հմայքը հանդէպ ժողովուրդին։ Այս ցաւալի վիճակը կրնայ օգտակար ըլլալ միայն մեր արտաքին թշնամիներուն։

ԱՐԱՄ ԹՈՒՐԱՊԵԱՆ

ooooo

ԴԱՆԱԿԸ ՈՍԿՈՐԻՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Ալ չի՞ բաւեր այսչափ պոռոտախօսութիւններ թերթերու մէջ, Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ։ Պղտոր ջուրերու մէջ որս փնտռելով չկշտացա՞ք, քիչ մը լռեցէք, հեռատեսութիւն ունեցէք, պարոն ամկավարներ։ 1890 թուականէն մինչեւ 1908 ո՞ւր էիք։ Մենք վեց նահանգներու մէջ բանտերուն մէջ կը տառապէինք, կախաղաններուն վրայ մեր կեանքը կուտայինք, իսկ դուք Պոլսոյ մէջ, Փարիզի եւ Ամերիկայի մէջ կը զուարճանայիք։ Հայրենասիրութիւնը նեղ վայրկեաններուն յայտնի կ'ըլլայ։ Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն մէջ հիմա ամէնքս ալ մէկ մէկ ազգասէր քաղաքագէտներ ենք դարձեր, իրարու դէմ մէկ մէկ առիւծ։ Հիմա շատ մը մարդիկ, շատ մը մամիկներ կը քարկոծեն կուսակցականները։ Կղերականներ եւ ժամկոչ աղբարներ, եթէ նզովք, անէծք տալ պէտք է, ամէնէն առաջ կղերականները անիծելու ենք, բացի Խրիմեան Հայրիկէն եւ Իզմիրլեանէն։ Երբոր Խրիմեան Հայրիկը Մինաս Չերազին հետ Պերլին գնաց ազգին ցաւը յայտնելու, Պիզմարքին պատասխանը եղաւ «Հայեր, դուք ձեզի ապաւինեցէք, օտարէն բան մի սպասէք»։ Երբ Խրիմեան Հայրիկ եւ Մինաս Չերազ, յուսախաբ վերադարձան, այս անգամ կղերը եկեղեցիներուն բեմերուն վրայ սկսաւ յեղափոխութիւն քարոզել։ Չերազն ալ թերթ մը հանելով նոյն ճամբան բռնեց։ Մէկ կողմէն այս թերթէն քաջալերուելով, միւս կողմէ կղերականներու յեղափոխութեան քարոզներով կը խրատէին.— Արթնցէք, զինուեցէք, կազմակերպուեցէք, ով որ զէնք չունի եզը թող ծախէ զէնք առնէ։ Այս բաները քարոզողները մեր «բանկալճի» կղերականներն էին և հիմա Պիղատոսի պէս իրենց ձեռքերը լուալով, ամէն բանի անտեղեակ ձեւանալով մէկ մէկ խաչ դրած իրենց գրպանները պառակտում կը սերմանեն։ Ո՛վ կղերականներ, ինչո՞ւ ամէն մեղք ազգին կամ կուսակցականներուն վրայ կը նետէք, երբ գիտէք որ եկեղեցիին բեմէն ծնաւ յեղափոխութիւնը։ Ես շատ բաներու ականատես եղած եմ եւ ականջովս լսած եմ քարոզները։ Անշուշտ Խրիմեան Հայրիկն ալ յանցաւոր չէր, որովհետեւ իր հարստահարուած պատիկը ժողովուրդին տառապանքներուն չդիմանալով դարձաւ յեղափոխական։ Հիմակուան կղերականները միայն «էֆէնտիմ փէք էյի, էֆէնտիմ» գիտեն, ուրիշ ոչինչ։ Երկու ամիս է որ ազգը իրարու դէմ լարուած է, չհանդիպեցայ մէկ կղերականի մը որ իր պարտականութիւնը կատարէր։ Չէ՞ որ դուք այս տառապած ժողովուրդին հովիւն էք, գոնէ երկու բառ գրեցէք, համերաշխութիւն քարոզեցէք։ Նորէն աշխարհական մըն էր, Պ. Լ. Կիմիւշկէրտանը որ խոհեմ ճառով մը ժողովուրդը իրարու մօտեցնելու, միացնելու գաղափարներ քարոզեց։ Այո՛, բոլորս ալ մէկ ճակատի, համերաշխութեան փափաքողներ ենք. Հայրենիք մը կը պաշտպանուի համերաշխութեամբ եւ միութեամբ։

Պ. Կէտիկեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊՈՐՏՕ— (Յառաջ).— «Արարատ» միութեան կազմակերպած հանդէսը ի նպաստ դպրոցի տեղի ունեցաւ Յունուար 14ին, հայկական «Տուրոս» ճաշարանը։ Յայտարարուած ժամէն առաջ սրահը լեցուած էր հետաքրքիրներով եւ կազմակերպիչ յանձնախումբը ստիպուեցաւ նստարաններ հայթայթել նորեկներուն։ Բոլորն ալ անհամբեր էին լսելու մատղաշ թոքերէ եւ թոթով լեզուներէ թրթռացող հայրենական եւ գեղջկական երգերը, մեր մշակոյթի ռահվիրաններու և մանաւորապէս հայրենի լեռներու եւ գետերու վրայ յօրինուած ոտանաւորներ։ Ծնողները հպարտ էին որովհետեւ իրենց զաւակները բեմ պիտի բարձրանային, արտասանելու կամ երգելու՝ հայերէն. իսկ աշակերտներու ուրախութիւնը սահման չունէր.— Պիտի տեսնես ինչ աղուոր պիտի ըսեմ... Հայրիկս ինծի... առնէ եւայլն։

Հանդէսի բացումը կատարեց Պ. Անանեան որմէ վերջ աշակերտները երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը որ ունկընդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ մանուկները առանձին առանձին արտասանեցին, մէջ ընդ մէջ երգեցին «Աղջի Բախտաւոր»ը «Բարի լուսուն զանկը զարկին», «Տղայ դու բաղի մէջի» եւ «Մանկութեան օրեր» խմբերգները։ Մեներգներ, տրամախօսութիւններ, և պարեր, բոլորն ալ փոքրերու կողմէ։ Ի տես այս բոլորին, կարծես տարագիր եռագոյնն ալ կը հրճուէր, բեմէն չեչտակի նայելով իւրաքանչիւրի աչքերուն։ Միութեան գործունէութեան շուրջ խօսեցաւ Հ. Թաշճեան. «Ձեր օժանդակութեամբ է որ դպրոցը պիտի յառաջէ, յառաջիկային աւելի մեծ պատրաստութեամբ եւ արդիւնաւոր դասելու համար»։ Փոքր դադարէ մը վերջ միութեան անդամները ներկայացուցին զաւեշտ մը, «Հնարամիտ վարձակալը»։ Հանդէսէն գոյացաւ 270 ֆր.։ Փակումէն վերջ տեղի ունեցան մտերմիկ խօսակցութիւններ։ Քանի մը երիտասարդներ փափաք յայտնեցին միութեան անդամագրուելու։

Այս առթիւ երկու խօսք։ Կան քանի մը ծնողներ որ Հայոց պատմութեան եւ ազգային երգերու համար իրենց փոքրերը չեն ուղարկեր — սակայն ուրիշ սրտցաւ հայրենակիցներ, (մանաւորապէս մէկը որ չորս քիլոմէթր հեռուէն) իւրաքանչիւր դասաւանդման օր փոքրիկին ձեռքէն բռնած դպրոց կը բերեն։ Մէկը իր նիւթական բարոյական եւ ֆիզիքական զոհաբերութեամբ, իսկ միւսը իր ամարդի անհոգութեամբ։ Անշուշտ իրենց զաւակները յետագային միայն անէծք պիտի կարդան։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՌԱԿՏԻՉՆԵՐԸ

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով բոլշեւիկներու գաւաղրական աշխատանքները, կը շեշտէ. (27 Յունուար)։

—«Այսպէս, բոլշեւիկները, շահագործելով դէպի Հայաստան ներգաղթի եւ Հայաստանի մէջ աւաններ շինելու տրամադրութիւնները, ամէն ճիգ կ'ընեն քայքայելու մեր Հայրենակցական միութիւնները, վատնելու պագանտի ու գրգռութեանց վրայ եւ պագանդի ու գրգռութեանց վրայ եւ պայքարելու Դաշնակցականներու դէմ։ Ռամկավարները, փոխանակ հակազդելու բոլշեւիկներու այդ ազգավնաս ընթացքին, կը քաջալերեն զանոնք եւ անոնց հետ միացած՝ կը քանդեն Հայրենակցականներու ներքին ներդաշնակ կեանքը եւ ուժ կուտան բոլշեւիկեան վատնումներուն ու հակադաշնակցական պառակտիչ էնթրիկներուն։

Այսպէս, բոլշեւիկները, շահագործելով իրենց Չեկայի նիրաններուն մէջ գտնուող եւ իրենց ճնշումին ենթակայ էջմիածնի հեղինակութիւնը, ոեւէ միջոցի առջեւ կանգ չեն առներ՝ արտասահմանի հայ եկեղեցիները ալ իբրեւ զէնք ծառայեցնելու Հայկական Դատը թաղելու, հայ ազգային արժէքները ու սրբութիւնները ոտնակոխ ընելու, եւ հայ ազգային շահերուն ու իտէալներուն ծառայող Դաշնակցութիւնը քանդելու համար։ Ռամկավարները, փոխանակ բոլշեւիկներու այս ազգադաւ քայլերուն դէմ պայքարելու, միացած են անոնց եւ մոլեգին կերպով կ'օգնեն անոնց՝ իրագործելու խորհրդային Չեկային հետապնդած կործանարար ծրագիրը։

Այսպէս, բոլշեւիկները, շահագործելով Հայաստանի շինարարութեան եւ ներգաղթին նուիրուած ձեռնարկները կուսակցական մութ նպատակներու համար, այդ ձեռնարկները կը դարձնեն ոչ թէ համազգային ճիգի եւ համագաղութային զոհողութեան ազդակներ, այլ բոլշեւիկեան պառակտիչ պրոպագանդի միջոցներ եւ, փոխանակ օգտուելու գաղութային բոլոր ուժերէն, ամենազրգռիչ եւ ազգավնաս կերպով յետ կը մղեն Դաշնակցականներու օգնութիւնն ու զոհողութիւնները, թէեւ շատ լաւ գիտեն, որ Դաշնակցութիւնը գաղութային ոեւէ հոսանքէ աւելի ընդունակ եղած է միշտ եւ այսօր ալ պատրաստ է զոհելու հայրենաշէն նպատակներու համար։ Ռամկավարները, դարձեալ, փոխանակ բոլշեւիկներու այդ ազգավնաս ընթացքին դէմ պայքարելու, ոչ միայն կը քաջալերեն բոլշեւիկները, այլեւ անմօրթաբար թոյլ կուտան իրենց մեղադրելու Դաշնակցութիւնը, որ իբր թէ ան հակառակ է Հայաստանի վերաշինական ձեռնարկներուն եւ ներգաղթին։

Այսպէս, բոլշեւիկները, հետապնդելով միանգամայն հակազգային եւ դասակարգային անհաշտ պայքարի նպատակներ, չեն ուզեր իբրեւ, որ մեր գաղութները ներքնապէս կազմակերպուին, խաղաղ կեանք ունենան եւ ջանան միացեալ ուժերով ու առաւելագոյն չափով ոչ միայն բուժելու իրենց ներքին վէրքերը, այլեւ օգնելու Հայաստանին։ Ընդհակառակն, բոլշեւիկները ամէն ճիգ կը թափեն կռիւ, շփոթ, տակնուվրայութիւն առաջ բերելու մեր բոլոր գաղութներու մէջ, ատելութիւն, թշնամութիւն, փոթորիկ սերմանելու ամէն տեղ եւ մասնաւորապէս մահացու հարուած հասցնելու Դաշնակցութեան, զոր իրենք կ'ատեն ամէնէն աւելի իբր ազգայնական հայութեան ամէնէն զօրաւոր կազմակերպութիւնը։ Ռամկավարները, դարձեալ, փոխանակ բոլշեւիկներու այս ազգավնաս պառակտիչ ընթացքին դէմ երթալու, թէ ու թիկունք կը դառնան բոլշեւիկներուն եւ անոնցմէ ոչ նուազ անհաշտ ոգիով ու մոլեգին եռանդով կ'աշխատին երկու թշնամի բանակներու վերածելու մեր բոլոր գաղութները եւ ներքին կռիւներով ջլատելու, ուժասպառ ընելու արտասահմանի բովանդակ հայութիւնը»։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐ

ooooo

ԽՄԲ.— Փետր. 9ին հրատարակեր էինք վերջերս թրքական հպատակութենէ արձակուած Հայերու առաջին ցանկը։ Ստորեւ շարունակութիւնը.—

Այտընցի Մանուկի որդի Յովհաննէս, Փարիզաբնակ Կեսարացի Յակոբ Սագրեան որդի Սարգիս, Կիպրոսաբնակ Սիվրիհիսարցի Յարութիւն Գալփաքճեան որդի Սերովբէ, Սելանիկ բնակող Սինոպցի Յովակիմի որդի Սահակ Շահինեան, Մոսկուա բնակող Գարահիսարցի Պօղոս Մինասեանի որդի Գրիգոր, Պաթում բնակող Տրապիզոնցի Յովհաննէսի որդի Գրիգոր Հաճի Ալթունեան, Վիեննա բնակող Մարիցա Մարկոսեանի որդի Կէրէթէ, Պուքրէշ բնակող Կեսարացի Յակոբ Սիւզմէեանի որդի Հայկազուն Սելանիկ բնակող Սունկուրլուցի Յակոբ Թորոսեանի որդի Յովհաննէս, Սելանիկ բնակող Օրհանկազիցի Ստեփան Տիրհէմեանի որդի Յարութիւն, կինը՝ Եղիսաբէթ, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Բարսեղ Նէրմաեանի որդի Հրանդ, Աղեքսանդրիա բնակող Պոլսեցի Յարութիւն Պօղոսեանի որդի Արմենակ, Սելանիկ բնակող Սիվրիցի Գրիգոր Թապլաճեանի աղջիկը՝ Մաննիկ, Սելանիկ բնակող Տիվրիկցի Պետրոս Փափազեանի որդի Սմբատ, Վառնա բնակող Պոլսեցի Նաշիտ Դէորդեանի որդի Յովակիմ, Պաթում բնակող Տրապիզոնցի Միքայէլ Միքայէլեան, Այնթէպցի Չիր Թաղամասին մէջ բնակող [illegible] որդի Յովհաննէս, Փարիզաբնակ Կեսարացի Սուրէնի որդի Կարապետ, Քէօսթէնճէ բնակող Կեսարացի Յակոբ Ատրեամանեանի որդի Կարապետ, Վառնա բնակող Պանտըրմացի Կարապետ Արզումանեանի որդի Յակոբ, Թուրլիք բնակող Ամասիացի Աւետիս Քէչէճեանի որդի Յակոբ, Ֆիլիպէ բնակող Մալկարացի Գաբրիէլ Սրապեանի աղջիկը՝ Ազնիւ, Սոֆիա բնակող Պոլսեցի Թէօֆիլէի որդի Սարգիս։ (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԽԱԼԻՖԱՆ ԵՒ ՄԵՂԱՒՈՐՈՒՀԻՆ

(Հէքեաթ)

Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ

— Սովորութիւն է, որ ամէն մէկ հաւատացեալ խալիֆային տանի իր ունեցածներէն լաւագոյնը։ Ու ես Մեծ Խալիֆային պիտի տանիմ ունեցածներէս լաւագոյնը — իմ պարերս։

Ան իր հետ առաւ իր զարդերը, եւ ճամբայ ինկաւ։

Նաւը, որով ան կը ճամբորդէր Աղեքսանդրիայէն Պէյրութ, փոթորիկի հանդիպեցաւ։

Բոլորը կորսնցուցին իրենց խելքերն ու խօսքերը։

Ֆաթմէ հագուեցաւ այնպէս ինչպէս կը հագուէր պարած ատեն։

— Նայեցէ՛ք սա կնոջ, սարսափահար ցոյց տուին զինքը ուղեկիցները, կին մը որ կորսնցուցեր է խելքը։

Բայց Ֆաթմէ պատասխանեց.

— Որպէսզի այրը կարենայ ապրիլ, պէտք ունի միայն սուրի, իսկ կինը՝ միայն իր դէմքին յարմար հագուստի, մնացած ամէն ինչ պիտի մատակարարէ իրեն՝ իր այրը։

Ֆաթմէ այնքան խելացի էր, որքան գեղեցիկ։

Ան գիտէր թէ՝ իրեն համար ամէն ինչ այլ եւս գրուած է ճակատագրի գրքին մէջ։

Քըսմէթ։

Նաւը բախեցաւ ծովափի խարակներուն, ու բոլոր ճամբորդներէն միայն Ֆաթմէն ողջ նետուեցաւ ծովափ։

Ալլահին անունով, ան հեծաւ Պէյրութէն մեկնող կարաւանին վրայ, ու հասաւ Պաղտատ։

— Մենք քեզ կը տանինք, բայց դուն պիտի սպաննուիս, ըսին իրեն կարաւանի առաջնորդները եւ ուղեկիցները՝ զայն ցնցելու համար, Պաղտատի մէջ քեզ պիտի քարկոծեն՝ այդպէս հագուած ըլլալուդ համար։

— Ես Գահիրէի մէջ եւս այսպէս կը հագուէի, բայց ատոր համար ոչ ոք ինծ չէր զարներ՝ նոյն իսկ ծաղիկով։

— Հոն՝ չէյխ Հաֆըզի նման առաքինի մուֆթի չկայ, ու հոն այսպիսի ֆէթվա հրատարակուած չէ։

— Ինչո՞ւ համար, սակայն։

— Կ'ըսեն թէ՝ այդպիսի հագուստները այրերու մէջ կ'արթնցնեն խռովիչ մտքեր։

— Բայց, ես ի՞նչպէս կրնամ պատասխանատու ըլլալ՝ ինծ անծանօթ մտքերու համար։ Ես պատասխանատու եմ իմ մտածումներուս համար։

— Այդ մասին խօսէ չէյխ Հաֆըզին հետ։

Ֆաթմէ կարաւանին հետ Պաղտատ մտաւ գիշեր ատեն։

Առանձին թափառեցաւ, մութ, ամայի ու մեռեալ քաղաքին փողոցներուն մէջ, ու տեսաւ տուն մը ուր լոյս կը վառէր։

Ու զարկաւ դուռը։

Այդ տունը կը պատկանէր մեծ մուֆթիին։

Ճիշդ ինչպէս գարնան, թռչուններու վերադարձի ատեն, երբ ծովը ճնճղուկները ուղղակի ցանցին մէջ կը նետէ.

Մեծ մուֆթին, չէյխ Հաֆըզը քնացած չէր։

Նստած՝ կը մտածէր առաքինութեան մասին ու գրի կ'առնէր նոր ֆէթվա մը՝ նախկինէն աւելի խիստ։

Լսելով դուռին բախումը, խորհեցաւ.

—Նոյնինքն խալիֆա Հարուն էլ Ռաշիտը չէ՞ր արդեօք. ան յաճախ չի քընանար գիշերները ու կը սիրէ թափառիլ քաղաքին մէջ։

Ու մուֆթին անձամբ բացաւ դուռը, բայց յանկարծ ընկրկեցաւ ու սարսափեցաւ.

— Կի՞ն, կի՞ն։ Ի՞մ տունս։ Մեծ մուֆթիի՞ն տունը։ Եւ՝ այսպիսի՞ հագուստներով։

Ֆաթմէ երկար խոնարհութիւն մը ըրաւ ու ըսաւ.

— Ո՛վ իմ հօրս եղբայրը։ Քու վսեմ երեւոյթէդ եւ քու մեծայարգ մօրուքէդ կը հասկնամ որ դուն սովորական մահկանացու մը չես։ Մեծ զմբուխտէն — որ, խաղաղութի՛ւն եւ օրհնութիւն իրեն, մարգարէին գոյնը ունի— եւ որ կը զարդարէ քու գըլխանոցդ, կը կռահեմ թէ իմ առջեւ կը տեսնեմ նոյնինքն Պաղտատի մեծ մուֆթին, մեծանուն, մեծայարգ եւ իմաստուն չէյխ Հաֆըզը։ Ո՛վ իմ հօրս եղբայրը, ընդունէ զիս՝ ինչպէս պիտի ընդունէիր քու եղբօրդ աղջիկը։ Ես ծնած եմ Գահիրէի մէջ։ Մայրս զիս կոչած է Ֆաթմէ։ Արհեստով՝ պարուհի եմ, եթէ քեզ պատշաճ է արհեստ կոչել այս գոհունակութիւնը։ Պաղտատ եկայ իմ պարերովս զուարթացնելու համար հաւատացեալներու խալիֆային նայուածքը։ Բայց, ո՛վ մեծ մուֆթի, կ'երդնում որ, ոչինչ գիտէի այն ահաւոր ֆէթվայի մասին, որ, անկասկած, արդարաշունչ է, քանի որ ծնունդն է քու իմաստութեանդ։ Ահա թէ ինչու, ես համարձակեցայ ներկայանալ քեզի՝ ֆէթվային հրահանգէն տարբեր ձեւով հագուած։ Ներէ ինծի, ո՛վ մեծդ ու իմաստուն մուֆթի։

— Միայն Ալլահն է մեծ եւ իմաստուն — պատասխանեց մուֆթին։ Ես, իրապէս, Հաֆըզ կը կոչուիմ։ Մարդիկ զիս չէյխ կ'անուանեն, իսկ մեր մեծ տէրը, Հարուն էլ Ռաշիտ խալիֆան, զիս նշանակեց մեծ մուֆթի։ Երջանի՛կ եմ ես որ եկած ես իմ քով, եւ ոչ թէ սովորական մահկանացուի մը։ Պարզ մահկանացուն, համաձայն իմ ֆէթվայիս, պարտաւոր էր անյապաղ ուղարկել զապթիէներ եւ կամ անձամբ քարկոծել քեզ։

— Իսկ, դուն այժմ ի՞նչ պիտի ընես ինծի, սարսափած հարցուց Ֆաթմէն։

— Ե՞ս։ Ոչինչ։ Պիտի սիրաբանիմ քեզ հետ։ Օրէնքը շունի կը նմանի,— ան պէտք է խածնէ ուրիշները, ու պէտք է ժպտի իր տիրոջը։ Ֆէթվան խիստ է, բայց ես գրեցի զայն։ Հոս եկուր քու տանդ պէս, ո՛վ իմ եղբօրս աղջիկը։ Եթէ երգել կ'ուզես՝ երգէ։ Եթէ պարել կ'ուզես՝ պարէ։

Բայց, լսելով դափին ձայնը, մուֆթին ցնցուեցաւ.

— Աւելի՛ մեղմ։ Պիտի լսե՛ն։ Իսկ եթէ անիծեալ զապթին իմանա՛յ թէ, այս գիշեր, մեծ մուֆթիին տունը օտարուհի մը կար... Օ՛, այս մեծերը... Օձը օձ չի խայթեր, իսկ մեծերը միայն մէկ բանի մասին կը մտածեն,— ինչպէս խայթեն զիրար։ Անշուշտ, այս կինը գեղանի է ու ես զայն հաճոյքով պիտի ուզէի իմ հարէմիս առաջին պարուհին ընել։ Եւ սակայն՝ իմաստուն պէտք է ըլլալ, մեծ մուֆթի եմ... իմաստութի՛ւն։ Այս ոճրագործուհին պիտի զրկեմ զապթին։ Թող պարէ անոր առջեւ։ Եթէ զապթին զայն յանցաւոր նկատէ ու հրամայէ սպաննել,— թող կատարուի արդարութիւնը... Իմ ֆէթվային օրէնքը դեռ եւս գործադրուած չէ ոչ ոքի վրայ, անկա շուն մըն է որ չի խածներ։

ՍՈՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

տալ գործարաններուն մէջ։ Այս առաջադրութեամբ, հացով լեցուն կառք մը ճամբայ ելած էր դէպի Ռընօ։ Ցուցարարները բռնեցին կառքը, շրջեցին եւ կրակի տուին։ Ցեռոյ տեսնելով որ բանուորները դուրս չեն ելլեր կէս օրուան ճաշին համար, սկսան քանդել Լէտուար – Վայեան պողոտային սալայատակները եւ պատնէշ մը շինել մէկ մէթր բարձրութեամբ։ Ոստիկանութիւնը օգնական ուժ պահանջեց Փարիզէն։ Առաջին օգնականները (ձիաւոր) հասան ժամը 3·30ին եւ ընդունուեցան ատրճանակի հարուածներով։ Ոստիկաններն ալ կրակ բացին եւ վերջապէս յաջողեցան ցրուել ցուցարարները։ Այս խռովութեանց միջոցին էր որ գնդակի հարուածով մը սպաննուեցաւ բանուոր մը, իսկ ուրիշներ վիրաւորուեցան։ Ժամը 4ին նորէն օգնական ուժեր հասան, իսկ 6ին Պուլոներ – Պիյանքուրի շրջանը պաշարուած քաղաքի մը վիճակը ստացած էր։

Անկարգութիւններ պատահեցան նաեւ Սէն Մոռի մէջ, ուր 57 ցուցարարներ ձերբակալուեցան։ Իվրիէն թափօր մը ճամբայ ելաւ դէպի քաղաք։ Ցուցարարները կասկածելի մեքենայ մը կախեր էին հանրակառքի ելեկտրական գիծէն. ոստիկանները վար առնելով քննութեան մը դրկեցին։ Վիթրիի մէջ ցուցարարներուն գլուխն անցած էր քաղաքապետը, որ վիրաւորուեցաւ։ Ժընէվիլիէի մէջ ցուցարարները վեց պատնէշներ կանգնած էին, եւ քաղաքապետարանը պաշարելով կ'ուզէին կարմիր դրօշ պարզել։ Սէն Տընիի 4000 ցուցարարները ժողով մը գումարելէ յետոյ, թափօր կազմեցին փողոցներուն մէջ, առաջնորդութեամբ համայնավար երեսփոխան Տորիոյի։ Արժանթէօյի, Քուրպվուայի, Լըվալուայի մէջ ալ ընդհարումներ պատահեցան եւ բաւական թիւով ոստիկաններ վիրաւորուեցան։ Փլաս տ'Իթալի կողմը (*Ցառաջի* խմբագրատան մօտերը), ցուցարարները շրջեցին հանրակառք մը։ Շավիլի մէջ սպաննուած գտնուեցաւ համայնավար բջիջին նախագահը։

Լուսաբանութիւններ Փետր. 6ի դէպքերուն առթիւ

Պ. Ֆրօ, Տալատիէի դահլիճին ներքին գործերու նախարարը, դեկոյց մը հրատարակելով, կ'ըսէ թէ երեք օրուան պաշտօնավարութեան ընթացքին ուրիշ հոգ չունեցաւ եթէ ոչ ապահովել Փարիզի փողոցներուն բարեկարգութիւնը։ Այս առթիւ վճռապէս կը յայտարարէ թէ ոչ գնդացիր գործածուեցաւ, ոչ ալ հրացան եւ թէ այդ կարգի զէնքերէն որ եւ է մէկը դուրս չհանուեցաւ զօրանոցներէն։ «Ես Ֆրանսացիներու եւ նախկին ռազմիկներու ցոյցերուն առթիւ ուզեցի գործածել միայն ոստիկանական սովորական միջոցները։ Բայց անոնց խառնուած էին ուրիշ տարրեր որոնք ծովային նախարարութիւնը կրակի տալու փորձ մը կատարելէ յետոյ, ջանացին բռնի գրաւել Երեսփ. Ժողովը եւ Էլիզէի պալատը։ Երբեք չպիտի կրնար գտնուիլ մարդ մը որ թոյլ տար հրկիզել Փարիզի մէկ թաղը։ Եթէ կարգապահական ուժը զէնքի դիմեց, այդ եղաւ երեք ժամ յամառօրէն դիմադրելէ յետոյ եւ երբ այլեւս ուրիշ ճար չկար պաշտպանուելու համար ցոյցի մը դէմ որ այլասերած եւ խռովութեան վերածուած էր, մինչ ամբոխը բռնուած էր աւերելու կատաղութենէն։ Ես երկիւղածօրէն կը խոնարհիմ զոհերուն առջեւ։ Ոչ ոք ինծի չափ կը տառապի այս սուգէն որ բովանդակ ազգին սուգն է։ Կը խնդրեմ Ֆրանսացիներէն խորհիլ թէ ի՛նչ կ'ըլլար հետեւանքը, եթէ անիշխան բազմութիւն մը խուժէր դէպի Երեսփ. Ժողով։ Թող յիշեն դրացի երկրի մը վերջին օրինակը։ Ես միայն իմ պարտականութիւնս կատարեցի, — զսպել խռովութիւնները։ Եւ այն գիտակցութիւնն ունիմ թէ աւելի քան երեք օր՝ բռնի ուժով եւ չորեքշաբթի օրն ալ՝ հաշտարար միջոցներով մարդկօրէն կարելին ըրի, Փարիզը փրկելու համար կրկնակի խռովութեանց անիշխանութենէն։

Վերջացնելով, նախկին նախարարը կը յայտնէ թէ չպիտի պատասխանէ իրեն դէմ ուղղուած «ամէնէն գարշելի անարգանքներուն, անարդարութեանց, զրպարտութեանց եւ սպառնալիքներուն»։

Խորհրդարանի նախագահը հրաժարեցաւ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Պ. Ֆէրնան Պուիսոն, Երեսփ. Ժողովին ընկերվարական նախագահը, նամակ մը գրելով ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին, յայտնեց թէ կը հրաժարի կուսակցութենէն, որուն ծառայած է 25 տարի։ Պ. Պուիսոն գործօն դեր կատարած ըլլալով Պ. Տումէրկի դահլիճին կազմութեան մէջ, իր ընկերներուն քննադատութեան արժանացած էր։

Պատերազմական պարտքերու խնդիրը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Ռուզվէլթ մօտերս նոր պատգամագիր մը պիտի ուղղէ Երեսփ. Ժողովին, պատերազմական պարտքերու մասին։ Այս առթիւ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ արտաքին նախարարին հետ։ Կ'ըսուի թէ նոր պատգամագիրը կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի առաջարկէ, պարտքերու խնդիրը լուծելու համար։

Սթավիսքիի գործին քննութիւնը

Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը շաբաթ օր դէմ դիմաց հանեց Վարկի դրամատան տնօրէնը եւ քաղաքապետը, որոնք բանտարկուած են։ Շատ մը հակասութիւններ երեւան հանուեցան երկու ամբաստանեալներու յայտարարութեանց մէջ։

Հարցաքննիչ դատաւորը ձերբակալման հրամանագիր հանեց Փարիզի երեսփոխաններէն Պոնոռի դէմ, որ նախապէս հարցաքննուած եւ ազատ արձակուած էր։

*** *Շաբաթ գիշեր անծանօթ մը մտաւ Պայոնի դատական պալատը, հարցաքննիչ դատաւորին սրահը։ Հաստատուեցաւ որ դատական թղթածրարը անվթար մնացած է։ Կարելի չըլլալով դրամարկղ մը ճարել, թուղթերը կը մնան սեղանի վրայ։ Որոշուեցաւ պահակ մը դնել սենեակին առջեւ, իսկ ուրիշ պահակ մը՝ դատարանին պարտէզը։*

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾՐԻ» Ենթակոմիտէ էր դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին սովորական հաւաքատեղին։ Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան։

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ստիպողական օրակարգ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Société Savantesի *սրահին մէջ* 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ՝

ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «ՓԵՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ»

ՋԱՄԱԼԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԻՄԱՍՏԸ»

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ»

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին Կիրակի օր

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

18 *ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ*

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 17ին Շաբաթ երեկոյ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՊԷԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

17 *Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին*

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *ԿՈՐԻԻՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Կիրակի օր

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Նիւթ՝ **ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ**

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան պարահանդէսը

24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Salon Colbertի *սրահին մէջ*

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՈՒ ՀԱՐԱԶԱՏ

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԸ

Արամ Զարըգի Թարգմանութեամբ *807* քառեակներ

գեղարուեստական շքեղ կողք եւ ընտիր Թուղթի վրայ

Այս գիրքը ոչ կարելի է չունենալ եւ ոչ ալ ունենալէ յետոյ՝ ուրիշին փոխ տալ։ Ճամբու ընկեր, կեանքի առաջնորդ, բարքի գիրք։

Դիմեցէք կամ ուղղակի Թարգմանին (1, Rue du Turin, Arnouville – les – Conesses (S. et O.), *եւ կամ ծանօթ տեղերը։*

ԳԻՆ 15 ՖՐԱՆՔ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վարձու է Սէն Լուի մէջ, Կրան Բէն թիւ 26, ՄՍԱՎԱՃԱՌԻ խանութ մը, սենեակ, խոհանոց եւ մսավաճառի վերաբերեալ անթերի գործիքներ։ Դիմել՝ ՅԱԿՈԲ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ, 28, Grand Pin — St. Loup — *Marseille*

ՕՐ. ԱՒՃԵԱՆԷ կը խնդրուի ծանդիպիլ խմբագրատուն։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (55)

"ԹԷՆՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մեր չէթէները Արտահան մտած էին 16 դեկտեմբերին։ Երբ նեղ կացութիւն մը ստեղծուած էր, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ Արդուինի ջոկատը հետախուզութեան ղրկած էր։ Այս հետախուզութիւնը կատարուած էր 21 դեկտեմբերին, ու ծանրօրէն վիրաւորուած էր հարիւրապետ Իզզէթ պէյ, որ ուրիշ քանի մը Թուրք վիրաւորեալներու հետ, Արտահան թողուած ըլլալով՝ Ռուսերուն ձեռքը դերի ինկած էր։ Այս անձը հոն դարմանուած էր մեր չէթէներուն քաշուելէն յետոյ, Թուրքեստանի ճամբով, հետոյ, յաջողած էր Պարսկաստան փախչիլ, եւ, նախապէս Պարսկաստանի մէջ կարգ մը գործերու աշխատելէ յետոյ երեք տարի վերջ Պոլիս վերադարձած էր։ Իզզէթ պէյ հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է Արտահանի մէջ տեղի ունեցած վերջին դէպքերու եւ, դիրքերէն օգ... ...սիոյ մէջ իր տեսածներու մասին.

20—21 դեկտ.ի գիշերը հրաման մը ստացայ, որով կը հրահանգուէր՝ առտուն կանուխ շարժիլ դէպի Արդուին, յառաջանալ թշնամիին մօտ, որ կը ձգէ Պորչքան, ու պահպանել Ճորոխի հովիտը։ Գիշերանց անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնելէ վերջ, իմ 620 զինուորներովս, արեւածագէն առաջ, շարժեցայ։ Ճամբայ ելլէ առաջ, բանակատեղին հանդիպելով, հարցուցի թէ վերջին հրաման մը կա՞յ։

Այդ միջոցին քաղաքը ուժգնօրէն կը ռմբակոծուէր։ Թշնամին աջ կողմէն անցած էր մեր կռնակը, ու Խազախ ջոկատներն ալ բռնած էին Արդահան – Եալընչամ ճամբան։ Այս կացութեան առջեւ, բանակատեղին ինծի հրամայած էր իմ անկանոն զինուորներովս հետախուզութիւն մը կատարել Հան... ...ուղղութեամբ։ Աւոր վրայ, 120 զինուորներով, զորս փողոցներէն կըցեր էի հաւաքել, կռուի բռնուեցայ երկու Խազախ ջոկատներու հետ, որոնք կամուրջին ձախակողմը գտնուող հողամասին վրայ դիրք բռնած էին։ Կռիւը ի նպաստ մեզի կ'ընթանար, մեր կողմէ կրակի բռնուած ըլլալով Խազախներու կենդանիները, այդ միջոցին փորձս վիրաւորուեցայ, կռուի գիծէն դուրս հանուեցայ ու Արտահանի բանակատեղին տարուեցայ։

Հոս, նախնական դարմանումէ մը յետոյ, պատգարակով զիս հիւանդանոց տարին։ Կէսօրէ վերջ, ժամը 7ին երբ հրացանաձգութիւնը մեղմացած էր, հասկցուած էր որ, ըստ որոշման, մեր ջոկատները քաշուած ու քաղաքը պարպուած էին։ Ժամը ութին, քաղաքը ռուս զինուորներու կողմէ մեծ աղմուկով գրաւուած էր։ Այդ միջոցին, վերսկսած էին զէնքի ձայները, որոնք կը փաստէին թէ քաղաքին մէջ բախումներ կամ յարձակումներ կան։ Մենք կը գտնուէինք ռուսական հիւանդանոց մը։ Անոր վրայ թէեւ կարմիր խաչի նշանը կրող լամբար մը կար, բայց հիւանդանոցը ուժեղ կրակի մը բռնուած էին։ Շատեր որոնք կը պառկէին կամ պատուհաններուն առջեւը կը գտնուէին, զոհ գացին։ Այս յարձակման վրայ, լամբերը մարեցին։ Ու այն զինուորները որոնք առաջին անգամ հիւանդանոց մտան, մութին մէջ սուինահարեցին շատ մը վիրաւորներ։ Բաւական ատեն անցնելէ վերջ, հիւանդանոց եկաւ ռուս հարիւրապետ մը եւ դժուարաւ կրցաւ անդորրութիւնը վերահաստատել՝ դուրս հանելով ռուս զինուորները։ Այդ խառնաշփոթութեան ընթացքին, ողջ մնացողներուն հաղորդուեցաւ թէ պատերազմական գերիներ ենք։ Հաւաքեցին ինչ որ ունէինք մեր վրայ դրամ, զէնք, եւն.։ Ապակիներն ու պատուհանները բախումի միջոցին կտոր կտոր եղած էին. իսկ ամբողջ հիւանդանոցը սպանդանոցի մը վերածուած էր։ Խցիկները լեցուն էին դիակներով։ Ամէն կողմ արիւնով ներկուած էր։ Ժամ մը վերջ հիւանդանոց եկան Քուպանի Խազախներու 16րդ գունդին հրամանատարը, եւ, տեսնելով այդ վիճակը, կանչեց հոն գտնուող հսկիչները եւ սկսաւ քննութիւններ կատարել։ Այդ քննութեան միջոցին, բոլոր ռուս հսկիչները կը ստէին։ Իրենց յայտարարութեանց մէջ կը յայտնէին թէ՝ Թուրք չէթէներն էին որ սպաննեցին վիրաւորները, կողոպտեցին պատուհանները, ու սուինահարեցին գերիները, թէ Ռուսերը ոչինչ ըրին, ու այդ արիւնոտ դէպքերը ամբողջովին ստեղծեցին Թուրք չէթէները։

Հսկիչները այնքան չափազանցեցին որ, ի վերջոյ պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ՝ այդ բոլոր ոճիրները գործուած էին Թուրքերու կողմէ։

Բայց, ճշմարտութիւնը իր ամբողջ մերկութեամբ երեւան հանելու չկարողացան այն ռուս զինուորները, որոնք, Արտահանի դրաւման ատեն, մեր կողմէ գերի բռնուած էին ու հիւանդանոցին մէջ կը դարմանուէին։ Անոնք խոստովանեցան թէ բոլոր այդ ոճիրները գործած են իրենց ազգակից ռուս զինուորները։ Աւելի բնական բան մը չկար քան ռուս զինուորներու մեզի հանդէպ երախտագիտական այդ ընթացքը, իբրեւ փոխարինութիւն մեր կողմէ իրենց ցոյց տրուած վերաբերումին։ Մեր ձեռք ինկած Ռուսերուն կողմէ ճշմարտութեան պարզաբանումը անմիջապէս փոխեց մեզ նկատմամբ եղած վերաբերումը։ Գնդապետին հրամանով՝ դիակները անմիջապէս դուրս հանուեցան հիւանդանոցէն։ Իսկ գետինը ծածկող արիւնը վերմակներով սրբեցին։ Պէտք կա՞յ բացատրելու թէ ինչ կը նշանակէ ծանր հիւանդ պառկիլ հիւանդանոցին մէջ ու չուրջդ դիակներով լեցուած, իսկ գետինը արիւնով ներկուած տեսնել։

Հիւանդանոցը մաքրելէ վերջ, Խազախ հրամանատար մը, իր բարեկամներովեկաւ ու հիւանդներուն գերիները աչքէ անցուց։ Պառկող գերիներէն ամէնէն թեթեւը ես էի։ Այս պատճառաւ ալ, եկաւ զիս հարցաքննեց։ Բայց վէրքս չափազանց ծանր ըլլալուն, չկրցայ իր հարցումներուն պատասխանել։ Ինծի հետ կար վիրաւոր Թուրք սպայ մը։ Լաւ ռուսերէն եւ գերմաներէն գիտէր։ Հազգը պէյ ստիպուեցաւ ծեր հրամանատարին հարցումներուն պատասխանել։ Հարցումները բոլորն ալ մեր ջոկատի մասին էին։ Հազգը պէյ ջոկատի մասին ճշգրիտ ծանօթութիւններ տուաւ, բայց, Ռուսերը կարծէին թէ զօրաբանակի մը հետ իրենց գործը, իսկ տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիրը կը ճանչնային որպէս Շաքիր փաշա, որով Հազգը պէյի տեղեկութեանց չէին հաւատար։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԶԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934
15 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2421

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՋՆԱԲԵՐԴ ՄԸ ԵՒՍ...

Միջնաբերդ մը եւս փլաւ ընկերվարական ճակատին վրայ: փետր. 12էն, մինչ Ֆրանսայի ընկերվարականներն ու համայնավարները կազմակերպուած ուժի զօրաշարժ մը կը կատարէին ամբողջ երկրին մէջ, անդին ընկերվարական Վիեննան օրհասական կռիւ մը կը մղէր օրուան իշխանութեան եւ անոր զինակիցներուն դէմ:

Ինչպէս կը հաստատեն օրուան հեռագիրները, ամբողջ 36 ժամ, գիշեր ցերեկ եւ ճակատ ճակտի կռուելէ յետոյ, ընկերվարական ուժերը տեղի տուած են Աւստրիոյ մայրաքաղաքին մէջ:

Ճակատամարտը կը շարունակուի կարգ մը գաւառներու մէջ, սակայն որ եւ է յոյս չկայ որ ընկերվարականները կարենան պահել կամ վերագրաւել դիրքերը:

Աւստրիոյ ընկերվարութեան բուն միջնաբերդը մայրաքաղաքն էր, 1918 հոկտեմբերի յեղափոխութենէն ի վեր: Ցաղթական բոլոր ընտրութեանց մէջ, ընկերվարականները ամուր բռնած էին Վիեննայի քաղաքապետութիւնը եւ տիրաբար կը վարէին զայն:

Տարիներու ընթացքին, նոր կերպարանք մը ստացած էր այդ կայսերական եւ ազնուապետական ոստանը, աշխատաւորական օրէնքներով, բանուորական շինութիւններով եւ գործնական ընկերվարութեան զանազան արտայայտութիւններով: Միեւնոյն ատեն մեծամասնութիւն կամ բոլոր հոսանքներուն դէմ հաւասար ուժ ներկայացնելով խորհրդարանին մէջ, ընկերվարականները ասպարէզ կը կարդային որ եւ է կառավարութեան: Որ եւ է կառավարութիւն չէր կրնար դիմանալ առանց իրենց գործակցութեան կամ հաճութեան:

Վերջին տարիներու ընթացքին, սահմանակից երկիրներու հովերը վարակեցին նաեւ Աւստրիան:

Մեծ պատերազմէն յետոյ ջախջախուած, 56 միլիոննոց կայսրութենէ մը (Աւստրիա — Հունգարիա) վերածուած վեց միլիոննոց հարկատու պետութեան մը, այս ուժասպառ երկիրը կանգուն կը մնար շնորհիւ Ազգերու Դաշնակցութեան խնամակալութեան եւ մեծադումար փոխառութեանց: Մէջտեղ էր եկած նոր հոսանք մը, «Հայմվէրէն», (Պաշտպան երկրի), որ մեծ ուժ մը չունէր, բայց ներշնչում կը ստանար դուրսէն:

Անցեալ տարի, երբ հիթլէրականութիւնը գլուխ բարձրացուց, իր ափին մէջ առնելով Գերմանիոյ ճակատագիրը, նոր ամպեր իջան Աւստրիոյ գլխուն: Աւելի ճիշդ, օրուան հզօրները մտահոգութեան մատնուեցան, եւ սկսան աւելի մօտէն հետաքրքրուիլ այս խարխուլ պետութեան ճակատագրով:

Անոնք թեւ տուին օրուան վարչապետին, տոքթ. Տոլֆուսի, որպէսզի երկիրը կառավարէ արտաքոյ սահմանադրութեան:

Տոլֆուս յանձն առաւ այդ պաշտօնը, եւ հետզհետէ կրճատեց սահմանադրական ազատութիւնները: Խորհրդարանը, որ արդէն աչքի փուշ դարձած էր իր ընկերվարական մեծամասնութեամբ, դատապարտուեցաւ դադարման: Անոր ընկերվարական նախագահը փորձեց արտակարգ ժողով գումարել, բողոքելու համար քողարկեալ դիկտատուրային դէմ, բայց արգելքի հանդիպեցաւ:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այսօր, պիտի պատահէր անցեալ տարի, սակայն կառավարութիւնը բաւական զօրաւոր չէր զգար ինքզինքը, որովհետեւ ընկերվարականներուն ձեռքն էին ոչ միայն Վիեննան եւ արուարձանները, այլ եւ գաւառական բազմաթիւ շրջաններ:

Միւս կողմէ, ընկերվարականները ունէին իրենց մասնաւոր բանակը, արդիական սպառազինութիւններով: Անոնք վճռած էին ամէն գնով պաշտպանել հանրապետութիւնը, եւ մանաւանդ իրենց ընկերային եւ քաղաքական նուաճումները:

Հիթլէրական վտանգը նոր պատրուակ մը դարձաւ, ծանրացնելու համար Տոլֆուսի թաթը:

Հիթլէրէն առաջ, Գերմանիոյ հետ միացումը լայն արմատներ ձգած էր սիրտերու եւ միտքերու մէջ: Նոյն իսկ ընկերվարականները բացէ ի բաց կը ջատագովէին այդ ծրագիրը: Բայց երբ հիթլէրական իշխանութիւնը գործի ձեռնարկեց դղրդացին վերիվայրումներով, Աւստրիոյ մէջ սկսան հնչեցնել նոր եղանակ մը, — անկախութիւն:

Եւ հալածանքը սաստկացաւ «Նացի»ներուն դէմ, տարածուելու եւ յանգելու համար ընկերվարական ճակատին:

Զրկուելով հանդերձ շատ մը ազատութիւններէ, ընկերվարականները կը մնային կանգուն, շնորհիւ իրենց կուռ եւ բազմանդամ կազմակերպութեան, իրենց սեփական բանակին եւ սպառազինութեանց: (Ընտրութեանց ատեն, ամբողջ երկրին մէջ ընկերվարականները ունէին 1,500,000 քուէարկուներ որոնց կէսէն աւելին կու տար Վիեննան):

Տոլֆուս որոշեց զինաթափ ընել զանոնք, պարբերաբար խուզարկութիւններ կատարելով: Ինչպէս կ'երեւայ, վճռական հարուածը պատրաստեր էին փետրուար 12ին համար, երբ ընկերվարականները գործադուլ հռչակեցին, ըմբոստացան եւ կռուեցան:

Մնացեալը ծանօթ է: Օրուան իշխանութիւնը հասաւ իր նպատակին, քանդելով ընկերվարութեան ամէնէն ամուր միջնաբերդը Միջին Եւրոպայի սրտին վրայ:

Անկախաբար Աւստրիոյ ճակատագրէն, որ խոշոր հարցական մը կը ներկայացնէ, Վիեննայի պարտութիւնը պարտութիւնն է բուն ընկերվարութեան:

Հունգարիայէն, Իտալիայէն, եւ Գերմանիայէն յետոյ, անհաւանիկ Աւստրիան ալ ծանր հարուած մը կու տայ աշխատաւորական շարժման, անշուշտ յանգելու համար փաշականութեան, եթէ ոչ հիթլէրականութեան եւ հետեւաբար «Անշլուս»ի (միացում Գերմանիոյ հետ).

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԴԻՄԱԴՐԵՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՆԴԱՆՕԹՆԵՐՈՎ ԵՒ ԳՆԴԱՑԻՐՆԵՐՈՎ

Վերջին լուրերու համաձայն, 36 ժամ անընդհատ կռիւ մղուած է Վիեննայի փողոցներուն մէջ, կառավարական զօրքին եւ ընկերվարականներու միջեւ: Այս վերջինները թիզ առ թիզ կռուած են իրենց դիրքերուն մէջ, որոնք թնդանօթի ռմբուած էին: Կռիւները դեռ կը շարունակուին բանուորական թաղերուն մէջ, բայց կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ Վիեննան մաքրուած է: Տակաւին չէ ստուգուած զոհերուն թիւը: Միայն Վիեննայի մէջ ընկերվարական զոհերուն թիւը կը հաշուեն 134, իսկ վիրաւորներուն թիւը՝ 500: Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, սպաննուած են քանի մը հարիւր հոգի, իսկ վիրաւորներուն թիւը կ'անցնի 3000ը:

Պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ՝ փետր. 13ին ընկերվարականները հրացաններով, ռումբերով եւ գնդացիրներով, կատաղօրէն, յուսահատօրէն կը շարունակէին դիմադրութիւնը կառավարութեան զօրքին դէմ ու թէեւ տակաւին տէր են Ֆլօրիտստորֆի, Մայտլինկի եւ Սիմէրինկի (Վիեննայի արուարձաններ) բայց արդէն պարտուած են: Կռիւները կը շարունակուին գաւառական կեդրոններու մէջ: Դանուբի վրայ գետնաւ մը կը ռմբակոծէ բանուորական դիրքերը: Կառավարութիւնը կը կարծէ թէ ընկերվարականներուն ամէնէն ամուր միջնաբերդը չպիտի կրնայ 24 կամ 48 ժամէն աւելի դիմանալ:

Հաւանական է որ դիմադրութիւնը աւելի երկար տեւէ գաւառներու, մասնաւորապէս Լինցի, Շթիրի եւ Կրացի մէջ, եթէ Վիեննայի զօրքը այդ վայրերը չփոխադրուի: Ամէն պարագայի մէջ, կառավարական զօրքը մեծ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ, քանի որ սպառազինուած է թնդանօթներով, հրասայլերով, գնդացիրներով, ռումբերով, արագահարուած հրացաններով եւ արտասուաբեր կազերով: Այս բոլորը շարժման մէջ դրուեցան 48 ժամէն:

Ընկերվարականները ամուր դիրքեր գրաւած են Թիրոլի եւ Սթիրիոյ նահանգներուն մէջ, խրամներ եւ ամրոցներ շինելով: Վերին Աւստրիոյ մէջ դիմադրութեան գլխաւոր կեդրոնն է Շթիր, ուր կը շինուի Աւստրիոյ ռազմանիւթերուն մեծ մասը: Իշխան Շթարէնպէրկ, «Հայրենիքի պաշտպան»ներու (Հայմվէրէն) հրամանատարը, կառավարութեան տրամադրութեան տակ դրած է իր 35—40,000 կուսակիցները: Հրամանատարը ինք Լինց մեկնեցաւ, անձամբ վարելու համար գործողութիւնները: Եւ անմիջապէս կատաղի կռիւներ սկսան: Ընկերվարականները յաջողեցան խանգարել հարաւային երկաթուղիներու երթեւեկը, եւ ստիպեցին որ Չեխօսլովաքիա երթալիք շոգեկառքերը Հունգարիոյ ճամբով երթան:

Փոխ — վարչապետ Ֆէյ, որ ամէնէն վճռական դերը կը կատարէ այս պայքարին մէջ, յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ կառավարութիւնը տէրն է կացութեան, բայց ամէն միջոց պիտի գործածէ, որպէսզի նոր դէպքեր չպատահին: Ցայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ հարիւրաւոր ըմբոստներ ձերբակալուած են եւ շատերը պիտի դատուին պատերազմական ատեաններու առջեւ: «Աւստրիոյ ընկերվարութիւնը մեռաւ: Փետր. 12ը նոր շրջակէտ մը կը կազմէ Աւստրիոյ պատմութեան մէջ»:

Պ. Ֆէյ միեւնոյն ատեն ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակի միջոցաւ, յայտարարելով թէ կռիւներ տեղի ունեցած են 30 կէտերու վրայ եւ կառավարութիւնը յաղթած է ամէն տեղ: Բոլոր ընկերվարական պետերը ձերբակալուած են, բայց Օթթօ Պաուէր եւ Տէօյչ Փրակա փախած են:

Հակառակ այս լաւատես յայտարարութեանց, կացութիւնը շատ ծանր է գաւառական կեդրոններուն մէջ:

⁂ *Վիեննայի ամէնէն կատաղի կռիւներէն մէկը մղուեցաւ Կարլ Մարքս աւանին մէջ, ուր կը բնակին 10,000 բանուորներ: Կռիւը տեւեց ամբողջ գիշերը եւ յաջորդ օրը: Կառավարական զօրքը թնդանօթի բռնեց ընկերվարական դիրքերը, որոնք պատասխանեցին հրացաններով եւ գնդացիրներով, բայց քիչ յետոյ լաւութեան դատապարտուեցան: Հարիւրաւոր ընկերվարականներ անձնատուր եղան:*

Բոլոր կռիւներուն մէջ կառավարական զօրքին կ'օգնէին օդանաւերը, հետազօտութիւններ կատարելով եւ հրահանգներ տալով: Ընկերվարականները ամուր դիրքեր բռնած էին նաեւ Շէօնպրունի նախկին դղեակին մէջ, ուր գիրկընդխառն կռիւներ տեղի ունեցան:

Կ'ըսուի թէ ընդհանուր գործադուլի ձախողման համար պատասխանատու են նաեւ քանի մը ընկերվարական պետեր, որոնք տարբեր կարծիք յայտնած էին:

659 ձերբակալութիւն Փետր. 12 դէպքերուն առթիւ

ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ՝ ՏԱՍԸ ՕՏԱՐՆԵՐ ՈՐՈՆՑ ՄԷԿԸ ՀԱՅ Է

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ 659 ձերբակալութիւններ կատարուած են Փարիզի մէջ, Բշ. օրուան գործադուլին հետեւանքով, բայց վար դրուած են միայն 48 հոգի: Ցուցարարներէն տասը օտարականներ արտաքսուած են, վեց հոգիի բնակութեան արտօնագիրը ետ առնուած է, իսկ 16 հոգի արձակուած են ստուգումներ կատարուելէ յետոյ:

Արտաքսման դատապարտուած օտարականներէն մէկը Հայ է, Պրուսացի Պետրոս Մարուքեան, որ ծնած է 1905ին եւ կը բնակի Ալֆորվիլ: Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ ձերբակալուեցաւ երբ դուրս կ'ելլէր համայնավար կուսակցութեան կեդրոնէն (Ռիւ Լաֆայէթ), ծրար մը թռուցիկով: Միւսներէն մէկը Ցոյն է, մէկը՝ Պոլիս ծնած Իտալացի մը, մէկը՝ Լեհ, երեքը՝ Գերմանացի եւն.:

Այս առթիւ «Մաթէն» դիտել կու տայ թէ ցոյցերուն ատեն աչքի կը զարնէր օտարականներու բազմութիւնը: Ուշագրաւ կը գտնէ նաեւ ձերբակալուած օտարականներուն մեծ համեմատութիւնը, աւելցնելով թէ շատեր բազմութեան մէջ խառնուելով, կը խուսափէին ոստիկաններու հսկողութենէն: «Եւ մարդ կը փորձուի հարցնել, քանի որ բաւական գործ չկայ Ֆրանսայի մէջ, ազգային բանուորութեան համար, ի՞նչ միջոցներով կ'ապրին այս օտարականները: Անհրաժեշտ է լուսաբանել այս գաղտնիքը: Խնդիրը կապ ունի ոչ միայն ֆրանսացի գործազուրկ բանուորներու շահուն, այլ եւ բուն իսկ երկրին հետ, որուն անդորրութիւնը յայտնապէս կը խանգարուի, անբաղձալիները չափազանց շատ ըլլալով»:

Հանկցողին շատ բարեւ:

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա. Ահարոնեանի հիւանդութեան մասին

Երկուշաբթի օրուան գործադուլին հետեւանքով, նոր ստացանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները՝ ընկեր Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի հիւանդութեան մասին, որուն հեռագրական լուրը հաղորդած էինք երէկ.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 փետր.— Փետր. 11ին, Պրէպան Մարսէյլի սրահին մէջ մօտ 2000 հոգիի ներկայութեամբ եւ անօրինակ խանդավառութեան մը մէջ տեղի ունեցաւ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի հրապարակային բանախօսութիւնը:

Հերթը ընկ. Ա. Ահարոնեանինն էր, որ երեք քառորդ ժամ խօսելէ եւ շատերը յուզելէ վերջ, տկարութիւն մը զգաց: Շուրջինները եւ ամէնէն առաջ Տիկին Ահարոնեանը շրջապատեցին եւ հոն գտնուող բժիշկներու հետ սկսան նախնական խնամք տանիլ: Շուտով հասան նաեւ ֆրանսացի բժիշկներ եւ խորհուրդ տուին հիւանդանոց կամ դարմանատուն մը տեղափոխել: Հանդէսը կիսատ մնաց եւ հանդիսականները քար լռութեան մը մէջ, կսկծալով հեռացան սրահէն:

Երէկ ժամը 5ին պատահեցաւ այդ դժբախտութիւնը եւ ընկեր Ահարոնեանը զգայազիրկ դարմանատուն փոխադրուեցաւ: Մինչեւ այժմ չէ կրցած խօսիլ: Երէկ գիշեր փրոֆէսէօրները քննեցին եւ բժշկական խորհրդակցութենէ մը յետոյ յայտնեցին.— *«Ծանր է Ահարոնեանի վիճակը, բայց յոյս կայ»:*

Մարսէյլի ժողովուրդը խորապէս յուզուած է: Բոլորը մէկ մտահոգութիւն ու հարցում ունին.— «Ի՞նչպէս է Ահարոնեանը»:

⁂ *Մասնաւոր նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—*

Ընկեր Ա. Ահարոնեան բեմ բարձրացաւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ եւ շուրջ 40 վայրկեան խօսելէ վերջ, դէմքին վրայ անհանգիստ շարժումներ զգալով, չկրցաւ արտասանել «Հայ ժողո...» (ժողովուրդ) բառը: Լեզուն բռնուած էր եւ բազկաթոռին վրայ նստաւ: Անմիջապէս դուրս հանեցինք եւ նախնական դարմանումներէն վերջը փոխադրեցինք Մարսէյլի լաւագոյն դարմանատուններէն էսփէրանտիէօ: Փրոֆ. Տիներ եւ ուրիշ երեք մասնագէտներ եւ երեք օգնական բժիշկներ հիւանդը քննելով հաստատեցին թէ աջ կողմէն կաթուած իջեր է: Բժիշկները կը յուսան սպիացնել պայթած երակը: Աջ թեւը եւ ոտքը անշարժացած էին եւ չէր կրնար խօսիլ, բայց իրիկուան դէմ որոշ բարւոքում տեղի ունեցաւ: Արիւնի եւ մէզի քննութիւնը գոհացուցիչ էր, սակայն վիճակը լուրջ է տակաւին:

«ՅԱՌԱՋ» խորապէս ցաւելով այս անակնկալ դժբախտութեան համար, արագ ապաքինում կը մաղթէ մեր վաստակաւոր ընկերոջ:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Վերջերս ծանր վէճեր ծագած էին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, կարգ մը ներածումներու եւ արտածումներու սահմանափակման եւ մաքսատուրքերու մասին: Բանակցութիւնները ելքի մը յանգած չըլլալով, անգլիական կառավարութիւնը անցեալ շաբթու 20% յաւելուածական տուրք մը հաստատեց կարգ մը ֆրանսական ապրանքներու վրայ: Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ, իր կարգին չեղեալ հռչակեց 1826ի եւ 1886ի առեւտրական դաշնագիրները, միեւնոյն ատեն պատրաստակամութիւն յայտնելով նոր բանակցութիւններ կատարելու:

Արդէն իսկ մաքսային պատերազմի մը ձեռնարկած են երկու երկիրները, ինչ որ ծանրապէս պիտի ազդէ առեւտրական հրապարակին վրայ:

Զարագուշակ երեւոյթներ Ծ. Արեւելքի մէջ

Բոլշեւիկեան 17րդ համագումարին մէջ ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Զօր. Պլուխէր, Ծայր-Արեւելքի բանակին հրամանատարը: Ըսաւ թէ քաղաքական կարեւոր դէպքեր տեղի կ'ունենան իր շրջանին մէջ: «Կը գնահատենք Կեդր. Կոմիտէի իմաստուն ու խոհեմ եւ միեւնոյն ատեն վճռական քաղաքականութիւնը: Դժբախտաբար Ճափոնի աշխարհակալներուն քաղաքականութիւնը ապահովութիւն չի ներշնչեր մեզի թէ չպիտի մղուինք զինուորական բախումներու, հակառակ խուսափելու համար թափած մեր բոլոր ջանքերուն»:

Հրամանատարը այս առթիւ պարզեց Ճափոնի ձեռք առած միջոցները, որոնց նպատակն է յարձակում մը պատրաստել Խորհ. Միութեան դէմ: Այդ միջոցներուն առաջինն է ռազմական երկաթուղիներու ահարկու շինութիւնը: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին Ճափոն աւելի քան հազար քիլոմէթր երկաթուղի շինած է Մանչուրիոյ մէջ, եւ այս գիծերը կ'առաջնորդեն դէպի խորհրդային սահմանները: Երկրորդ միջոցն է խճուղիներու եւ ճամբաներու շինութիւնը: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին շինուած են 2200 քիլոմէթր երկայնութեամբ ճամբաներ, դարձեալ դէպի խորհրդային սահմանները: Վերջապէս երրորդ միջոցն է 50 օդակայաններու շինութիւնը Մուքտէն — Խարպին — Ցիցիքար շրջանին մէջ: «Մանչուրիոյ գրաւումէն առաջ 10,000 ճափոնական զինուոր կար այդ շրջանին մէջ, այժմ անոնց թիւը կը հասնի 130,000ի, ինչ որ կը նշանակէ ամբողջ բանակին մէկ երրորդէն աւելի: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ Մանչուրիոյ պետութեան բանակը, 110—115,000 եւ Ճափոնցիներու կողմէ արձանագրուած 12,000 ռուս զինուորներ: Ճափոնի պատերազմական նախարարը կը մեղադրէ թէ մենք 300 օդանաւ կեդրոնացուցած ենք Ծ. Արեւելքի մէջ: Այդ մասին չեմ վիճիր, թերեւս աւելի է կամ պակաս: Կ'ըսեմ միայն թէ՝ կառավարութիւնը պիտի կրնայ ճափոնականէն աւելի բազմաթիւ օդանաւեր կեդրոնացնել: Այս առթիւ աւելցնեմ թէ Ճափոնցիները 500 օդանաւ ունին Մանչուրիոյ մէջ, թէեւ համեստօրէն լռութիւն կը պահեն այս մասին»:

Եզրակացնելով, Զօր. Պլուխէր չեշտեց թէ պատերազմի պարագային կարմիր բանակը այնպիսի հարուած մը պիտի տայ որ տեղ — տեղ պիտի փլին ճափոնական աշխարհակալութեան ամրոցները:

⁂ *17րդ համագումարը փակուեցաւ, ընտրելով Կեդր. Կոմիտէն որ կը կը բաղկանայ 71 անդամներէ եւ 68 փոխանդամներէ: Հին անդամները վերընտրուեցան ջախջախիչ մեծամասնութեամբ:*

Խորհրդ. Միութիւնը եւ Լեհաստան

Առջի օր Մոսկուա հասաւ Լեհաստանի արտաքին նախարարը, ընկերակցութեամբ խումբ մը բարձր պաշտօնատարներու: Լեհ հիւրերը ջերմ ընդունելութիւն գտան կայարանին մէջ: Թերթերը մեծ կարեւորութիւն կու տան այս այցելութեան: Առաջին անգամ է որ լեհ նախարար մը հիւր կ'ըլլայ խորհրդային իշխանութեան: Մոսկուայի կառավարական օրկանը ջերմ գոհունակութիւն կը յայտնէ այս այցելութեան առթիւ, առանց որ եւ է ակնարկութիւն ընելու գերմանեւլեհ դաշինքին, որ կնքուեցաւ վերջերս:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԻՄԱՐԱՊԱՏՈՒՄ

Յունուար 12ին Երեւանում բացուեց Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան 9րդ համագումարը, ուր շատ ընդարձակ զեկուցումով մը հանդէս եկաւ Ազատի Խանջեանը:

Այդ համագումարի աշխատանքներին դեռ եւս մենք առիթ կ'ունենանք անդրադառնալու: Այս անգամ պիտի կանգ առնենք Խանջեանի զեկուցման միայն վերջին մասի վրայ:

Խանջեանը համագումարին տեղեկութիւններ է հաղորդում գաղութների մասին եւ պարզաբանում իրենց տեսակէտը գաղթահայ կեանքի իրադարձութիւնների շուրջ:

Ի՛նչ խօսք, որ զեկուցման այս մասն ամբողջովին դառնում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շուրջ:

Ըստ Խանջեանի, Դաշնակցութիւնը, «որպէս իմպերիալիստական պետութիւնների վարձկան ագենտ եւ հայ բուրժուազիայի մարտական բռունցք», իրեն նպատակ է դրել տապալելու Խորհ. Հայաստանը: Իր այդ ծրագիրը գլուխ բերելու համար, Դաշնակցութիւնը կանգ չի առնի ոչ մէկ միջոցի առաջ եւ արդէն արտասահմանի «հայ յեղափոխական բանուորների համար կազմակերպում է արիւնի բաղնիք»: Ու որպէս փաստ, մէկիկ-մէկիկ թւում է «Դաշնակ տերորի» բոլոր զոհերի անունները՝ Պաղտասարեան, Գըլըճեան, Աղազարեան, Մանուկ Մարուքեան եւն.: «Դաշնակ տերորի» ցանկի մէջ Խանջեանը կարդում է բոլորի անունները, բացի ... Դուրեան եպիսկոպոսէն:

Խանջեանը խստօրէն դատապարտում է Դաշնակցութեանը, թէ «աշխատում է մոլորեցնել հայ բանուորներին, քարոզելով, որ նրանք հիւրեր են եւ պէտք չէ մասնակցեն տեղացի բանուորների տնտեսական եւ քաղաքական պայքարին»: Ապա յիշեցնելով Կրընոպլի դէպքը, ուր հակադաշնակցական տարրերը օտարների միջամտութեան էին դիմած, Խանջեանը գտնում է, որ «մեր այնտեղի ընկերները միանգամայն ճիշդ քայլ կատարեցին»: Ու կոչ է անում գաղթահայ բանուորներին՝ «արի պայքար մղել տեղացի ընկերների հետ, կոմունիստների ղեկավարութեամբ կապիտալիզմի եւ Դաշնակ փաշիստների դէմ»:

Նոյնը եւ Սուրիոյ Հայերի մասին: Դաշնակցութիւնը, իբր թէ «ֆրանսական իմպերիալիզմի հրամանով» պայքարում է սուրիական ժողովրդի ազատագրական շարժման դէմ եւ արգելք է հանդիսանում, որպէսզի Հայերը մասնակցեն այդ շարժման: «Դաշնակները, լեզւապատառ յեղափոխական շարժման ծաւալումից, որին մասնակցում են եւ պէտք է մասնակցեն արաբ աշխատաւորների կողքին նաեւ Սուրիայի հայ աշխատաւորները, խաչակրաց արշաւանք են պատրաստում յեղափոխականների դէմ»:

Դաշնակցութիւնը, տեսնելով, որ իր հաշիւների մէջ սխալած է, հրապարակ քաշեց «ազգային միացեալ ճակատի մանեօվրը», որ ամբողջովին պէտք է ուղղուած լինէր «Խորհ. Հայաստանի եւ արտասահմանի յեղափոխական զանգուածների դէմ»: Խանջեանը հպարտօրէն արձանագրում է, որ «միացեալ ճակատ կազմել Դաշնակներին չյաջողուեց»:

Երբ այդ ալ չյաջողուեց, Դաշնակցութիւնը «ձեռք զարկեց մի նոր պրովոկացիայի»: Դա «փախստականների» պատմութիւնն է: «Իրենք իսկ կազմակերպելով իրենց կողմնակիցների, դեռ արտասահմանից, պրովոկացիոն նպատակով ներգաղթի կարաւաններին միացած մի քանի գաղթականների, որոնք չցանկացան ազնիւ աշխատանքի միջոցով կապուել մեր երկրի հետ, դաշնակ թերթուկները դիւային քրքիջ են արձակում, անլուր զրպարտութիւններ են յօրինում մեր երկրի մասին»:

Ներքին ճակատում պարտուելուց յետոյ, Դաշնակցութիւնը գտաւ դրսի բարեկամներ, որոնց օգնութեամբ աշխատում է պայքարել Հայաստանի դէմ: «Թող փորձեն հերքել Դաշնակներն այն փաստը, որ վերջին շրջանում համաձայնութեան են եկել կովկասեան հակայեղափոխութեան միւս խմբակների հետ, այն խմբակների, որոնք կապուած են «Պրոմէթէ»ի շուրջը»:

Բայց ինչ ալ անի Դաշնակցութիւնը, անօգուտ է, քանի որ նրա «քայքայումը» սկսուած է: Ապացոյց՝ «Մարտկոցականների բունտը: Դժգոհութիւնը Դաշնակ շարքայինների մէջ գնալով աճում էր եւ աճում է: Կարո՞ղ է ժխտել Դաշնակների Բիւրօն, որ Եւրոպայի շրջանի Դաշնակների 90 տոկոսը դուրս եկաւ Բիւրոյի դէմ»: («Խ. Հ.» 13 յունուարի):

Այս մէջբերումներն իսկ բաւական են երեւան հանելու Հայաստանի այսօրուան վարիչի (կամօքն Ստալինի) լրբութիւնը, վախկոտութիւնն ու ջըղագարութիւնը:

Մինչեւ այս տարի, իր բոլոր ելոյթների ժամանակ, Խանջեանը չէր խնայում նաեւ հայ բուրժուազիայի կուսակցութեանը՝ Ռամկավարներին: Այս անգամ անոնց մասին ոչ մի խօսք: Եւ դա շատ հասկնալի է: Ամբողջ գաղթաշխարհը գիտէ, որ հայ բուրժուաների լաւագոյն բարեկամն ու հաւատարիմ դաշնակիցը Խանջեանի կուսակցութիւնն է: Ոչ ոքից գաղտնիք չէ որ համայնավարներն այսօր հանդիսանում են «հայ բուրժուազիայի մարտական բռունցքը»: Բոլորին յայտնի է որ հայ բուրժուազիայի գաղափարախօս Զօպանեանին «Դաշնակներն» ամէն տեղ հալածում են, իսկ նոյն Խանջեանը սիրալիր նամակներ գրում: Հայ համայնավարներն են, որ մթագնում են արտասահմանի հայ աշխատաւորութեան գիտակցութիւնը եւ աջակցում ռամկավարներին շահագործման ենթարկելու վերջինիս:

Եւ Խանջեանը քաջութիւնը չունի խոստովանելու համագումարի առջեւ այդ բոլորը եւ իրենց կատարած դերը վերագրում է Դաշնակցութեանը, որ միս մինակ կուրծք է տուած ու պաշտպանում է արտասահմանեան հայ աշխատաւորութեան շահերը ռամկավար ու այլ ոտնձգումներից:

Խանջեանն իր ճառում չի մոռանում բոլոր տեսակի «զոհեր»ին: Ապա ինչո՞ւ է համագումարից ծածկում Ղեւոնդ արք.ի անունը: Ինչո՞ւ չի խոստովանում, որ Ամերիկայի խորհրդային ներկայացուցիչ Բոգդանովը ցաւակցութիւն է յայտնել եպիսկոպոսին սպանութեան առթիւ եւ այսօր Դաշնակցութեան դէմ «եպիսկոպոսական» շարժումը գլխաւորողները նոյն Խանջեանի գաղափարակիցներն են: Ինչո՞ւ է վախենում յայտարարել, որ արտասահմանի մէջ իրենց ամէնէն մեծ դաշնակիցը հայ կղերն է:

Որովհետեւ Հայաստանի մէջ օր ու գիշեր նոյն Ղեւոնդներին հայհոյում ու հալածում են, Չէկաներում կղերին մահուան դատապարտում ու կրօնը «ժողովրդի համար ափիոն» են անուանում: Որովհետեւ եկեղեցիներ են քանդում, «անաստուածների» միութիւններ կազմակերպում ու Աստծու դէմ պատերազմ յայտարարում: Ապա թող այդ բոլորից յետոյ քաջութիւն ունենայ յայտարարելու, թէ արտասահմանի մէջ համայնավարները սուգի են մատնուած ու գիշեր ցերեկ Ղեւոնդ արք.ի մասին են ողբում, որ գաղութներում միայն Դաշնակցութիւնն է, որ պայքարում է կղերի դէմ ու նրանց երեսից կարմիր ու սեւ դիմակները վար առնում: Խանջեանը թող «փորձի ժխտել» այս ամէնը:

Դաշնակցութիւնը յայտարարել է եւ այսօր էլ կրկնում է, որ գաղութների Հայերն իրենց ներքին վէճերին երբեք չպիտի մասնակից դարձնեն օտարները եւ չպիտի միջամուխ լինեն իրենց ապրած երկիրների ներքին գործերին: Մեր այս տեսակէտը բխել է գաղթահայութեան իսկ շահերից եւ տարիների փորձառութիւնից: Եթէ սրա պատճառները Երեւանից կուրօրէն Խանջեանը չի տեսնում, ապա շատ լաւ գիտակցում է գաղութներում ապրող ամէն մի հայ մարդ: Եւ այժմ ալ համոզուած ենք, որ Խանջեանի կոչը կը մնայ որպէս «ձայն բարբառոյ յանապատի» եւ իրաւազուրկ ու անպաշտպան գաղթահայը իր ճշմարիտ ուղիէն չի շեղիր:

Միայն խելքը կորցրած մէկը կարող է Սուրիոյ մասին նման յանցագործ ու ոճրածին յայտարարութիւններ անել: Մի՞թէ Խանջեանը չգիտէ, որ արաբական շարժումը Սուրիայում նախ եւ առաջ ազգային մէկ շարժում է եւ, եթէ յաջողուի, ապա այնտեղ ոչ թէ խորհրդային կարգեր պիտի հաստատուեն, այլ ազգայնական ոգին պիտի տիրապետէ: Իսկ կրօնական խնդիրն ու քէմալական դրդումները... Խանջեանը մի վայրկեան մտածո՞ւմ է հետեւանքների մասին: Եւ կամ թէ վտանգի դէպքում յանձնառո՞ւ է որպէս հայկական կառավարութիւն պաշտպանելու 130,000 հայութիւնը:

Ոչ, Պ. Խանջեան, Դաշնակցութիւնը պաշտպանում է ոչ թէ «ֆրանսական իմպերիալիզմի շահերը», այլ միմիայն հայ տարագիր ժողովրդի շահերը: Ֆրանսական աշխարհակալական շահերը պաշտպանում են նրանց, ովքեր դաշնակցում են այդ աշխարհակալների հետ, ու հետեւաբար, վաւերացնում նրանց տիրապետութիւնը նաեւ Սուրիայի վրայ...

Դաշնակցութիւնը դաշն է կնքել «Պրոմէթէ»ի հետ...

Դաշնակցութիւնը ներգաղթի կարաւաններին «կազմակերպուած» փախստականներ է միացրել...

Անկասկած, այս բոլոր տեղեկութիւնները բխում են նոյն աղբիւրից, ինչ որ եւ Դաշնակցութեան «90 տոկոսով քայքայուելու» հէքեաթները:

Ափսո՛ս ձեր երեք անգամ քսանեւհինգ հազար ֆրանքներին ...

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ooooo

«Յառաջ»ի մէջ կարդացինք զանազան ազգութեանց երիտասարդական շարժման (մասնաւորապէս «Սոքոլ»ներու) մասին գրուած հետաքրքրական յօդուածներ: Համաշխարհային տնտեսական տագնապը եւ ազգային կեանքի բարելաւումը, աւելի ստիպողական պարագայի մը տակ կը դնեն երիտասարդ տարրը:

Այս բոլորը իրենց օրինակելի պարագաներով պէտք է նաեւ ցնցող ազդեցութիւն գործեն մեր բազմաչարչար ու թափառական երիտասարդ տարրին վրայ:

Աշխարհաւասասան Մեծ Պատերազմը խլեց մեզմէ մեր ժողովուրդին կենսունակ եւ պարտաճանաչ մէկ մասը, այդ սեւ օրերէն վերապրող բիւրաւոր խլեակներ մատնուեցան դժոխային կեանքի մը որուն նմանը դեռ արձանագրուած չէ պատմութեան մէջ:

Այդ սգաւոր տարրը անապատի կիզիչ երկնքին տակ իր պատանեկան մատղաշ կեանքը մաշեցուց, մոռնալով նաեւ իր մեծասքանչ լեզուն, ազգութիւն ու սրբութիւն:

Զարշուք հարուածը տեւեց երկար, զարնելով քարէ քար անմեղունակ պատանեկութիւնը, յետոյ քշեց դէպի օտար՝ բայց ազատ ափեր: Օրեր անցան ակնթարթի նման, նոյն այդ հալածուող տարրը ինքն իր մէջ ստեղծեց ցեղային սրբութեան զինծ անշէջ: Վարդաններու երկաթեայ կամքը՝ իր յաւէտ յիշատակելի սրբագործուած պատերազմներով՝ հրաւէր կարդաց դէպի ցեղապաշտութիւն եւ հրահրեց ցեղային յատկութիւնները:

Կը զգանք այս բոլորը, տեսնելով ցեղասիրութեան հայելին առջեւ, այն սերունդը որ հասակ կը նետէ, կը ծլի ու կը ծաղկի օտար պողոտաներու վրայ, հայրենազուրկ ու միշտ հայրենաբաղձ:

Զափազանց նախանձախնդիր երիտասարդական կազմակերպութեան մը որ ըլլայ հաշտարար բազուկը ներկայ անել կացութեան վերջ տալով, կ'ուզէի խօսիլ ու թուել այն բազմակողմանի առաւելութիւնները զորս կ'ունենայ այդ ազգանուէր հոսանքը:

Ճամբան գտնելու համար, հարկ է վայրկեան մը աչք մը պտտցնել բոլոր այն կուսակցամոլ նեղմիտներու անհաշիւ ու անարդար արարքներուն վրայ, որոնք երեւութապէս այս տարահալած ժողովուրդին կամքը ներկայացնելու կը յանդին, բայց իրականին մէջ կ'անարգեն մեր ցեղային սրբութիւնները: Ողորմելի արարածներ, եթէ հայրենասիրական անկեղծ զգացումներէ տարուած վարդապետութիւններ կը քարոզէք, նախ՝ ձեր բորոտութիւնը բուժել տուէք:

Այս երիտասարդութիւնը որ լուռ ու մունջ կը հետեւի ազգակործան դաւերուն, պիտի ցնցէ օր մը ցեղին բովանդակ հոգիով պարուրուած իր բազը:

Այս սերունդը որ հայրենի կեանքէն զրկուեցաւ, պաշտամունք մը ունի այսօր: Հաշտութեան խորան մը պատրաստել այս բազմաչարչար ժողովուրդին մէջ: Մեր ժողովուրդի ցիր ու ցան վիճակը եւ գոյութեան դժուարին պայմանները գլխաւոր մտահոգութիւնն է գիտակից երիտասարդութեան: Նոր օր մը, նոր կեանք մը ստեղծելու տենչանքով ու պատրաստակամութեամբ տոգորուած, ան կ'ուզէ այս քաոսային վիճակին վերջ տալ: Որովհետեւ մարդիկ այլեւս կուրացած իրենց վարդապետութեան «ազգանուէր» գաղափարներէն, աջ ու ձախ նայիլ չեն ուզեր. հաշտութիւնը կը տեսնեն մատնութեան եւ այլ տըմարդի արարքներու մէջ:

Այս գաղթական ժողովուրդին շահերը հետապնդելը եւ անոր համար վսեմ ծրագիրներ իրագործելը պատահականութեան մէջ կը տեսնեն ոմանք, կերպեր հրահրելով, «մարտական» հրաւէր կարդալով:

Տարագիր երիտասարդութիւնը որ չվայելեց մայր հայրենիքի կենսունակ արիւնը, ըլլայ չէզոք կամ ազգային սրբութիւններու գիտակից կուսակցական, այսօր վերածնունդի փողը կը հնչեցնէ, անծեք կը կարդայ այս մարտիրոս ժողովուրդի ճակատագրին հետ խաղցող «ինքնակոչ» պարոններուն: Հերի՛ք է այլեւս. հասած է օրն ու ժամը որ պանդուխտ երիտասարդ տարրը հրաւիրէ բոլո՛րը բոլո՛րը, կուսակցական, Ռամկավար, Դաշնակցական, Հնչակեան, Հօկ, Վեղարաւոր, Չէզոք, մէկ սեղանի, «կլոր» սեղանի շուրջ, ընդհանուր հաշտութեան համար: Այս կը պահանջէ մեր ազգային շահը: Մեր անթաղ մեռելները բիւրաւոր՝ այդ կ'երազեն յաւիտենականութեան անդունդին մէջ:

Այս հրատապ հարցը (երիտասարդութեան կազմակերպուիլը) բոլոր ազգերու ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան գերագոյն մտահոգութիւնը կը կազմէ: Պայքար մը որ գերբնական զօրութիւն կը պահանջէ, նուաճելու եւ փրկարար միջոցներ ստեղծելու առաջադրութեամբ:

Մեր մէջ մղիչ ուժն է որ կը պակսի: Երէց սերունդը իբրեւ գերագոյն պարտականութիւն, անխտրական եւ անկողմնակալ հայեացքով պէտք է ձգտի երիտասարդ ջլատուած ուժերը համախմբել, տալ նորագոյն դաստիարակութիւն, որպէսզի նոյն տարրը ինքն իր մէջ ամփոփուած կազմէ ազգային միացեալ ճակատ: Քանի որ կը հաւատանք թէ ազգի մը վերելքին համար ամէնէնփրկարար ազդակը անոր երիտասարդութիւնն է... Արդարեւ հանրային կեանքի մէջ այս տեսակ փոփոխութիւն մը աւելի նպաստաւոր շրջապատ մը կրնայ ունենալ քան ուրիշ ազգերու մէջ: Մենք աւելի շատ պարտաւոր ենք վերածնունդի փողը բարձրագոռ հնչեցնելու քան ուրիշները:

Այս անզէն ժողովուրդը որ այսօր զանազան ալիքներու մէջ կը տարուբերի շնորհիւ շարք մը հին ու փտած գլուխներու, չարաշահութեան եւ տհասութեան, պէտք է անարգանքի սիւնին զարնէ այն սեւ մարդիկները, որոնք գաղթաշխարհի հայութիւնը պառակտելու հազար ու մէկ ստորին միջոցներ կը յղանան եւ ամբարտաւան յոխորտանքով գործադրելու կամեցողութիւն ցոյց կուտան: Անոնք ամպեր կը կուտակեն գաղթաշխարհի հորիզոնին վրայ, առանց մտածելու թէ ո՛ւր կ'երթան, ինչո՛ւ կ'երթան...

Այս ուռուցիկ ամբոխավարութիւնը վաղը պիտի չքնանայ, որովհետեւ խոնարհ եւ բանիմաց տարր մը ունինք, երիտասարդութիւն մը ունինք որ օր մը բարի լոյս ըսելէ վերջ, պիտի պատռէ հայրենասիրութիւն քարոզող կեղծ ու պատիր դիմակները:

Երբ երիտասարդութեան մասին կը խօսինք, գիտենք, խօսքը չի վերաբերիր այն ուծացած տարրին որ «ուսումնական» կը կոչուի, — այլ այն տարրին ակա՛նջ տուէք որ անսահման կը հաւատայ Հայոց բազմապիսի ու բազմանկար աւանդութիւններուն, ցեղային պաշտելի նուիրականութեան, Խորենացիներու պատմութեան հաւատաւոր ժառանգորդներուն, եւ հազար ու մէկ սրբացած նահատակներուն:

Ատելութիւնը այնքան խորացած է մեր մէջ որ այլեւս կուրացած ենք ու չենք տեսներ թշնամին: Ան կը գործէ մեր մէջ, մենք կը քնանանք, ան կը թմբկահարէ ու մենք կը պարենք մեր սգաւոր վիճակով:

Ամերիկահայ գաղութը, որ տարիներու պատմութիւն ունի, խռոված է անլուր մոլեգնութեամբ: Ինչո՞ւ — որովհետեւ վեղարաւոր մը խելք ըրաւ անարգել հայկական սրբութիւն սրբոցը, — եռագոյնը: Եւ ահա նոյն գաղութին մէջ ցեղակրօններու բազմաթիւ խումբեր կը ծաղկին ու կ'աճին: Ապրի՛ն, հազար ապրին բոլոր անոնք որ կը աքնին այս ուղղութեամբ:

Արթնցէք, երիտասարդ բարեկամներ: Ձեւ ու մարմին տանք միաձոյլ եւ միակամ կազմակերպութեան մը, կանոնագիր ծրագրով եւ առանց որ եւ է հոսանքի խտրութեան: Անվերջ կը դառնայ կեանքի անիւը, ու մենք պէտք է ունենանք պուտ մը նախանձախնդրութիւն, մեր պարտականութիւնը կատարելու համար:

Մէկդի՛ արդահատելի կուսակցամոլութիւնը: Տեսնենք իրերը եւ քննենք այնպէս ինչպէս որ են, բայց ամէն բանէ առաջ ջանանք արժեցնել մեր կամքը:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐԷՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ԱՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մանչուրիայէն, Մոնկոլիայէն եւ Թիպէթէն ետք, որոնք դեռ մինչեւ երէկ Ծ. Արեւելքի շուրջ միջազգային քաղաքականութեան հետաքրքրութիւնը կը գրաւէին, Չինաստանի բաղկացուցիչ մասերէն չորրորդ մըն ալ՝ Սին-Քեանկ կամ չինական Թուրքեստան՝ կը սկսի ուշադրութեան առարկայ դառնալ: Կեդր. Ասիոյ մէջ հետզհետէ կը զարգանան երկաթուղիները եւ ռազմագիտական ճամբաները զանազան ազդեցութիւններու եւ մղումներու տակ: Այս վիճակը չի կրնար անտարբեր թողուլ Եւրոպացիները այդ ահագնածաւալ երկրամասին մէջ անցած դարձածներուն շուրջ:

Լռելեայն կամ յայտնապէս կանոնաւոր ճակատամարտներ կը մղուին Թուրքեստանի մէջ, այդ շրջանն ալ անջատելու համար չինական զանգուածէն: Համաշխարհային քաղաքականութեան տեսակէտով կ'արժէ հետաքրքրութեան նիւթ ընել այդ երկիրը:

Առաջին իսկ ակնարկով հոն կը տեսնենք ռուսեւանգլիական ազդեցութիւնները, ինչպէս ասկէց առաջ բոլոր չինական իրադարձութիւններուն մէջ: Չինաստան, յորմէ հետէ ծանօթ անիշխանութեան մէջ կը տապլտկի, չի կրնար սանձել իր արտաքին ստացուածքներուն ներքին շարժումները: Չինացիներուն եւ իսլամներուն միջեւ հոն մղուած կռիւները արդեօք մէկ ծպտուած ձեւը չե՞ն անգլեւռուս յաւիտենական հակամարտութեան Ասիոյ մէջ:

Արդէն իսկ իսլամ կառավարութիւն մը հաստատուած է Քաշկարի մէջ: Ուրիշ մըն ալ աջակցութեամբ Խօթանի էմիրին, Քաշկարի հարաւային արեւելեան կողմը, հակաչինական ծրագրով եւ Նանքինէն անկախ:

Քէմալական Թուրքերը յաջողեր են մինչեւ այս կողմերը երկնցնել իրենց ֆիթը, ինչ որ կրնայ խորհիլ տալ Եւրոպացիներուն, բայց այս վերջինները այնքան կուրացած են իրենց պզտիկ ներկայ շահերէն որ անտարբեր կ'ըլլան երբ ահա Քէմալական Թուրքիա իր հասակէն ու սահմանէն դուրս գործերու մէջ կը մտնէ: Քաշկարի մէջ հաստատուած կառավարութիւնը քէմալական է, իսկ միւսը ոչ: Ռուսերը կը գործեն իրենց կարգին, եւ գործերը կրնան այնպիսի վիճակ մը առնել որ Ռուսերն ու Անգլիացիները հաւասարապէս ուզեն դեր խաղալ: Ահա ուրեմն հին հակամարտութիւնները, ինչպէս գիտել կուտայինք վերը: Ռուսերը կը ձգտին անկէց (Քաշկարէն) Հնդկաստան իջնել, իսկ Անգլիացիք հեռացնել զանոնք իրենց պետութեան սահմաններէն:

Սին-Քեանկի (Թուրքեստան) ժողովուրդը բաղկացնող տարբեր ցեղային տասը խմբակներուն մէջ, որոնց գլխաւորները Չինացի են, չին իսլամները, իսլամ Թուրքերը, Քըրխըզները եւ Մոնկոլները, — Մեծն Բրիտանիա եւ Խ. Ռուսիա դիւրաւ կրնան կողմնակիցներ ճարել իրենց ամէն վայրկեան եւ ամէն տեսակ դատերու համար: Չինական Թուրքեստանի մէջ կը գտնուին ոսկեբեր երակներ, հանքածուխ, քարիւղ, աղահանք, արծաթի հանածոյ, երկաթ, պղինձ, — ասիկա կը բաւէ անգլեւռուս ազդեցութիւններու պայքարը մեկնելու համար:

Ռուսիոյ տնտեսական դիրքը այն կողմերը շատ աւելի կարեւոր է քան Անգլիոյ դիրքը: Չինական իրազեկ աղբիւրէ կ'իմացնեն թէ Թուրքեստանի մէջ գործող չինական զինուորական պետերը բոլորովին Սովետներուն կողմը կը բռնեն: Նոյն իսկ մասնաւոր պայմանագրութիւն մը կնքելու խօսք կար, բայց Նանքինի կեդրոնական իշխանութիւնք, որքան որ կրնան տակաւին, արգելք կ'ըլլան ասոր: Արդեօք կարելի չէ՞ քէմալական պատուիրակներու մատը տեսնել Թուրքեստանի եւ Ռուսիոյ այս բարեկամութեան մէջ...:

Պատմականօրէն երթալով, 1925ին որ սկսաւ Ռուսիոյ մեծ գործունէութիւնը, աջակցութեամբ քըրխըզ վաչկատուն ցեղերու, Սին-Քեանկի արեւմտեան կողմը, հասարակաց սահմանագլուխին երկու հազար քիլոմէթր երկայնքին վրայ: Սովետները զուտ տնտեսական դաշինքներ կնքել խորհեցան, որոնք կամաց կամաց պիտի դիւրացնէին անոնց մուտքը սահմանագլխի շրջաններու մէջ, եւ այս դաշինքներու շնորհիւ կրցան ձեռնարկել ճամբաներու եւ երկաթուղիներու կառուցումին, որոնց ամէնէն կարեւորն է «Թուրքսիպը» (Թուրքեստան-Սիպերիա), որ կ'երկաբաժնուի Սին-Քեանկի հիւսիս-արեւմտեան սահմանագլուխէն, եւ [illegible]րուն պաշտօնական բացումը կատա[illegible]ուեցաւ 1930 ապրիլ 28ին:

Ռուսական Ասիոյ երկաթուղային հաղորդակցութիւններու դրութեան մէջ, 1442 քիլոմէթրի ընթացք մը [illegible] այս գիծը, որ ահագին կարեւորութիւն ունի, քանի որ իրեն կրնայ քաշել՝ առանց մրցակցութեան երկիւղի՝ հարաւային երկրամասերուն, Ուզպէկիստանի, Թուրքմէնիստանի, Տաճիկիստանի, Քըրխըզիստանի արտադրութիւնները դէպի Սիպերիա, եւ բացի ուրիշ արտադրութիւններէ՝ բամպակը, որուն մշակութեան ընդարձակուելուն շատ մեծ հոգ կը տանին Սովետները:

Մինչեւ հիմա, Թուրքսիպը արհեստագիտական եւ նիւթական պատճառներով կանոնաւոր չբանեցաւ, բայց Ռուսերը չեն մոռցած այս կէտը, եւ այս միջոցին զգալի է անոնց փափաքը ուղղուելու դէպի Հնդկաստան, իսկ [illegible] հոգի պիտի տայ այդ գիծին:

Կը խորհուի անշուշտ որ Ռուսիա [illegible] այս գործունէութիւնը [illegible] Անգլիոյ:

Միւս կողմէ, Քաշկարիայի [illegible] նոր խռովութիւնները կ'երեւայ [illegible] կը համաձայնին Աֆղանիստանի հետ: Մեքենայութիւններ կը նիւթուին Հնդկաստանի մասին: Խօսք կայ [illegible] Ճափոն դեսպանութիւն մը պիտի հաստատէ Քապուլ: Հետեւաբար միջազգային քաղաքականութիւնը կը սկսի ծրագրուիլ Կեդր. Ասիոյ մէջ: [illegible] աւելի պիտի չըշտուի հաղորդակցութեան միջոցներուն չտանալը: [illegible] Ամանուլլահի օրով Ռուսիա իր կորսնցուցած ազդեցութիւնը կրկին ձեռք բերած է, եւ նոյնը նաեւ Պարսկաստանի մէջ: Ռուսիա կը յուսայ Իրանի սարաւանդին վրայ յաղթանակել եւ Հնդկաստանի հետ հասարակաց սահմանագլուխ մը ունենալ [illegible] ծոցէն մինչեւ Հիմալայա: Ճափոնի ուղղակի կամ անուղղակի աջակցութիւնը կրնայ թոյլատրել իրեն (Ռուսիոյ) Հնդկաստան երթալ չինական Թուրքեստանի եւ արեւմտեան Թիպէթի ճամբով: Սովետները կը յուսան թէ իրենք շարունակ զիջումներ ընելով Ճափոնի, օր մը անոր մէջ պիտի օգտուին այս հնդկական ծրագրի համար:

Այս վերջին տեղեկութիւնները ֆրանսական աղբիւրներէ եւ խորհրդածութիւններէ քաղուած, զգալ կ'ընեն հականգլիական ուղղութիւն մը: Դժուար թէ այս ֆրանսական գուշակութիւնները իրականին մէջ շատ մեծ կարեւորութիւն ունենան:

Առաջին հերքումն է Ճափոնի եւ Ռուսիոյ միջեւ յարաբերութիւններու յուռթի ու կասկածելի վիճակը, թողլով Մեծն Բրիտանիոյ արթնամիտ քաղաքականութիւնը իր հնդկական պետութեան դիւրազգած կէտին վրայ:

ԻՐԱՆԻ ՆՈՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 29 յունուար.— Թէհրանից վերջին թղթատարով հետեւեալ լուրերը ստացայ, որ շտապում եմ հաղորդել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Մազանդարանից Բէնտէրշահից երկաթուղու գիծը կառուցել են մինչեւ Սարի քաղաքը, այնտեղից էլ գիծը հասել է Ալիաբադ քաղաքը. գծի կառուցումը շարունակւում է:

Գրել էի թէ Հարաւային Պարսկաստանի Խորամաբադի խճուղու գծի կառուցումը ստանձնել է Պ. Զ. Բուդաղեանը: Աշխատանքները կը սկսեն յառաջիկայ մարտին: Այդ պատճառով Թաւրիզից դէպի Թէհրան է մեկնել Պ. Ս. Բուդաղեանը խորհրդակցելու:

Հայ վաճառականներին ալ Թաւրիզում դիմում է եղել, որպէսզի մասնակցեն գծի գործին կաք բանուորների պարենաւորման գործը վերցնեն: Նրանցից մի քանիսը մտադրութիւն ունեն գարնանը գնալու դէպի այդ կողմ:

Անհրաժեշտ մարդկանց Թէհրանի գրասենեակն է վարձում:

Ինչ վերաբերում է Պ. Գ. Գուլամանեանին, նա Եղբարք Բուդաղեանների առեւտրական գրասենեակի Թաւրիզի գլխաւոր հաշուապահն է եւ հարաւային Պարսկաստան չէ գնալու: Այդ լուրը Թէհրանի մասնաւոր նամակից էր քաղուած, որ թիւրիմացութեան արդիւնք է:

Առեւտրական

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Պրոլետարի մէկ աշխատակցին՝ Նոբայրի յօդուածէն.—

1930ին յայտարարուեցաւ ուսումը պարտադիր: 1931—32 ուսումնական տարուան ընթացքին 8—12 տարեկան բոլոր մանուկները,— 140,000 հոգի,— մտան նախակրթարան, որոնց թիւը կը հասնէր 1040ի: Այդ նոյն տարուան ընթացքին, քաղաքներուն, բանւորական վայրերու եւ բամպակամշակութեան յատուկ շրջաններու մէջ գործադրուեցաւ պարտադիր եօթնամեայ կրթութեան որոշումը: Դարձեալ, 1931ին բոլոր կազմակերպութիւնները ձեռնարկեցին անխտիր գրել-կարդալ սորվեցնելու աշխատանքին: Եւ այն երկիրը, ուր, 13 տարի առաջ, բնակչութեան հարիւրին 5—6ը միայն գրել-կարդալ գիտէր, դարձաւ համատարած գրիմացութեան երկիր:

Այս աշխատանքներուն հետ զուգընթաց, լայն ծաւալ ստացաւ նախադպրոցական գործունէութեան ցանցը:

Բազմացան արհեստանոցները եւ բարձրագոյն դպրոցները: Հայաստանի 48 արհեստագիտական վարժարաններուն մէջ կ'ուսանին ներկայիս 6000 հոգի, իսկ բարձրագոյն վարժարաններու (ինստիտուտ) մէջ՝ 4000 հոգի:

Նոյնպէս թափով կը զարգանայ նաեւ Հայաստանի փոքրամասնութիւններուն կրթական գործը, ի հարկէ իրենց մայրենի լեզուով:

Հայաստան այժմ ունի 7000 կրթական մշակ, իսկ երկրորդ հնգամեակի վերջին տարուան մէջ, նախադպրոցական պարտադիր կրթութեան եւ 10ամեայ պարտադիր կրթութեան հետեւանքով, կ'ունենայ 30,000 կրթական մշակ:

Այս պատկերը թերի կը մնար, եթէ գէթ թռուցիկ կերպով չյիշատակէինք պարբերական մամուլը եւ պետական հրատարակութիւնները: Հայաստանի մէջ ներկայիս լոյս կը տեսնեն բազմաթիւ պարբերականներ 129,000 ընդհանուր թիրաժով,— 4 օրաթերթ (53,000 թիրաժ), 2 երկօրեայ (18,000) 23 հնգօրեայ (52,000), 2 տասնօրեայ (5000): Ասոնց մէջ կան շրջանային, գործարանային, գիւղատնտեսական, դպրոցական թերթեր: Կեդրոնական թերթերուն թիւը կը հասնի 9ի, պարբերաթերթերունը՝ 18ի:

Գալով պետական հրատարակութիւններուն, տպուած են բազմաթիւ գիրքեր: Յիշենք մարքսիզմի եւ լենինիզմի դասական գործերուն հրատարակութիւնը, «Լենինեան մատենաշար» գրադարանը, Լենինի երկերուն լիակատար ժողովածուները (առ այժմ 5 հատոր) եւ Լենինի հատընտիր գործերը վեց հատոր (լոյս տեսած են առ այժմ 2 հատոր), Ստալինի «Լենինիզմի հարցերը», Պլեխանովի հինգ գործերը, Մարքսի եւ Էնգէլսի կարգ մը աշխատութիւնները, վերջապէս «Դրամագլուխ»ին Ա. հատորը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՋՐԱԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

Ճարտարագէտ Արայ Մարգարեանի յօդուածէն.—

Հայաստանի շինարարական նուաճումներուն մէջ ամենափայլուն էջերէն մէկը կը կազմէ երկրին ելեկտրաշինութեան նուիրուած աշխատանքը: Այդ աշխատանքին ռահվիրան է Երեւանի ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը:

Նախապատերազմեան շրջանին քաղաքն ունէր քանի մը փոքրիկ ջրաելեկտրակայաններ, որոնք չէին կրնար գոհացնել Երեւանի պահանջները:

1923ի վերջերը, քաղաքէն երկու քիլոմէթր հեռու, ձեռնարկուեցաւ մեծ ջրաելեկտրակայանի մը հիմնադրութեան: Այդ կայանին շինութիւնը աւարտեցաւ 1926 մայիսին:

Ջրաելեկտրակայանին հիմնական գծապատկերն այսպէս է.

Վերաշինուած Մամրինեան ոռոգման ջրանցքը, 5 քիլոմէթր երկարութեամբ, սկիզբը կ'առնէ Զանգի գետէն:

Այս ջրանցքը իր անկողնին մէջ կ'առնէր վայրկեանը 11.5 խոր. մէթր ջուր եւ կը վերջանար 8×53 մէթր ճնշման աւազանով:

Այս աւազանէն վար կ'իջնեն երկու երկաթեայ ճնշման խողովակներ 133 մէթր երկարութեամբ, 1,6 մէթր ու 1.8 մէթր տրամագիծով, որոնք պիտի գործեն հերթով: Ջուրին պահանջուած քանակը կը հայթայթէ Զանգի գետը, առանց հաշուելու Սեւան լճին հսկայական պահեստը:

Ջուրը, անցնելով փոթորակներու մէջէն, 100 մէթր ջրանցքով մը կը թափի Զանգի գետը:

Ընդհանուր ճնշումը 54 մէթր է: Ընդունելով խողովակներու մէջ կորսուած ճնշումը 1.5 մէթր, կը ստանանք զուտ 52.5 մէթր ճնշում:

Ջրաելեկտրակայանին շէնքը 13×27 մէթր է, ներքին մակերեսով, նախապէս կառուցուած չորս սարքի համար: Առաջին առթիւ գործեցին երկու փոթորակները, իւրաքանչիւրը 1500 ձիու ուժով: Յետոյ, 1929ին, զետեղուեցան երկու փոթորակներ եւս, իւրաքանչիւրը 2000 ձիու ուժով: Բոլոր փոթորակներն ալ Ֆրէնսիս դրութեամբ են:

Այսպիսով Երեւանի ջրաելեկտրակայանի ընդհանուր կարողութիւնն է, ըստ փոթորակներու, 7000 ձիու ուժ: Ուժակաթաններու կարողութիւնը՝ 4560 քիլովաթ: Ելեկտրաձգութիւնը՝ 6.6 վոլթ:

Շինութեան համար ծախսուած ընդհանուր գումարն է 1,715,000 րուբլի, կամ իւրաքանչիւր ձիու ուժի համար՝ 245 րուբլի: Այս բացառիկ աժանութիւնը կը բացատրուի բարձր ճնշումով, ոռոգման եւ կայանին յատուկ ջրանցքով, տեղական նպաստաւոր այլ պայմաններով:

Դեռ շահագործման առաջին տարին, կայանը արտադրեց 6.73 միլիոն քիլովաթ-ժամ ուժ, որմէ սպառողներն օգտագործեցին 5.48 միլիոն քիլովաթ-ժամ: Ասկից պետական արդիւնաբերութեան տրուած է 4,09 մ. քիլվ. ժամ:

Երեւան քաղաքին եւ շրջանին արդիւնաբերութեան ամբողջ զարգացումը կապուած է այս ջրաելեկտրակայանին:

Ելեկտրական մեծաքանակ ուժի ըսպառիչներէն յիշենք բնածխիտի եւ իւղաբամպակազտումի գործարանները, Այգըր լճին ելեկտրական ջրհանի կայանը, թեթեւ արդիւնաբերութիւնը, ամբողջ քաղաքին եւ մօտակայ գիւղերուն լուսաւորութիւնը, եւն.:

1931ին, Ջուլֆա երկաթուղիին վրայ, Դաւալու (Արարատ) կայարանին մօտ, նորաշէն կրազիւսի գործարանին պահանջած ելեկտրական ուժը անկարելի եղաւ տալ Երեւանի ջրաելեկտրակայանէն: Ուստի հիմնուեցաւ Երեւանի երկրորդ ջրաելեկտրակայանը, դարձեալ Զանգի գետին վրայ, քաղաքէն 1.5 քիլոմէթր հեռու:

Այս կայանը ունի մէկ սարք, 2400 քիլովաթ ուժով եւ կը ղեկավարուի առաջին կայանին կողմէ:

Այսպիսով ներկայիս գործող Երեւանի ջրաելեկտրակայաններուն տրուած ընդհանուր ուժն է 6.960 քիլովաթ: Ելեկտրաձգութիւնը 6.6էն կը հասնի 22 վոլթի: Այս տարուան սկիզբը ելեկտրական փոխակերպիչները 71 էին, 12,335 քիլովաթ-ամփէր կարողութեամբ: Ցանցին ամբողջ երկարութիւնը՝ 118,700 քիլոմէթր:

Այս տարի ելեկտրական ուժի արտադրութիւնը կ'ենթադրուի հասցնել 37.8 միլիոն քիլովաթ ժամի: Ցանցին կորուստը եթէ համարենք 2.45 միլիոն քիլովաթ ժամ, օգտագործութեան համար կը մնայ 35,35 միլիոն քիլովաթ ժամ: Այս ուժին քիլովաթ-ժամը պիտի արժէ 1.9 կոպէկ, իսկ պիտի վաճառուի միջին 2.5 կոպէկ: Սպառիչէ սպառիչ կը տարբերի այդ գինը, այսպէս ընդհանուր արդիւնաբերութիւնը ելեկտրականութիւնը կը ստանայ քիլովաթ ժամը 1.9 կոպէկ, քիմիական արդիւնաբերութիւնը՝ 0.9 կոպէկ, գիւղատնտեսութիւնը՝ 3.8 կոպէկ, համայնական տնտեսութիւնը՝ 3.3 կոպէկ:

Կարելի չըլլալով գոհանալ քաղաքին այս երկու ջրաելեկտրակայաններով, վերջերս հարկ տեսնուեցաւ շինել Քանաքեռի նոր ջրաելեկտրակայանը, որուն առաջին մասին շինութիւնը կ'աւարտի այս տարուան վերջերը: Յետոյ ջրաելեկտրական նոր կայաններ՝ Զանգի գետին գծին վրայ, Սեւանէն մինչեւ Երեւան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՄՊԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

»»»·«««

Թուրք ճարտարարուեստի տէրերու ընկերակցութեան վերջին նիստի ընթացքին, Րասիմ Շինասի բաւական ընդարձակ դասախօսութիւն մը բրած է՝ «բամպակագործութիւնը Թուրքիոյ մէջ» նիւթի մասին: Ստորեւ՝ այդ դասախօսութեան խտացումը.—

Մեր երկիրը, իր աշխարհագրական եւ այլ բնական դիրքերուն բերմամբ, բամպակի մշակման համար շատ ձեռնտու է: Բայց, մեր բամպակագործութիւնը այսօր մեծ անձկութեան մատնուած է:

Այդ անձկութեան մեծագոյն պատճառը համաշխարհային տաղնապն է: Միւս գլխաւոր ազդակներն են՝ վաճառման գինին նուազումն ու այն անհաւասարակշռութիւնը, որ կայ արտադրման ծախքին եւ վաճառման գինին միջեւ:

Այս ձեւով յառաջացած այդ անհաւասարակշռութիւնը այսօր մասամբ նուազած է, որովհետեւ բանուորներու օրականն ու այլ ծախքեր իջած են: Եւ սակայն, օրավարձերու այս աստիճան անկումը ստեղծած է կացութիւն մը, զոր, ազգային տեսակէտէ, կարելի չէ լաւութեամբ դիտել: Հարկ է մեր բամպակագործութիւնը դնել այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ աշխատաւորներու աւելի բարձր օրականներ վճարէ:

Տագնապէն երեւան եկած անհաւասարակշռութիւնը ունի նաեւ պահանջատէրի եւ պարտատէրի անլոյծ հարց մըն ալ: Այն օրերուն երբ բամպակին քիլօն 100 ղրշ. կ'արժէր, 1000 ոսկի պարտք ունեցող հողագործը ստիպուած էր 1000 քիլօ բամպակ արտադրել: Բամպակին քիլօն իջաւ 33 ղրշ.ի որով հողագործը ստիպուած է 3000 քիլօ արտադրել: Մինչդեռ, պարտքը տոկոսի եւ միջնորդչէքի բարդումով, աւելցած է, իսկ արտադրական ուժը 50 առ հարիւր նուազած...

Այս կացութեան առջեւ, կարելի է դիմել միակ միջոցի մը— պարտքը յետաձգել: Եւ սակայն, այդ յետաձգումը օգտակար կ'ըլլայ կարճատեւ տագնապներու առեն: Իսկ այսօր, ընդհակառակն, վնասակար է ան: Որովհետեւ անիկա անվստահութիւնն ու տագնապը կը տեւականացնէ:

Այդ անհաւասարակշռութիւնը վերցնելու համար, կարելի է դիմել երեք միջոցներու.—

1. Պարտքը նուազեցնել՝ պահանջատէրին եւ պարտատէրին համաձայնութեամբը:
2. Գիները բարձրացնել:
3. Երկրագործութիւնը բարելաւել՝ արտադրութիւնը բարելաւելու համար:

Գիներու բարձրացման համար, մեր երկրին մէջ հարկ է ներքին սպառումը շատցնել: Իսկ մեր բամպակագործութեան բարելաւմանը համար կարեւորագոյն բանը երկրագործութեան բարելաւումն է: Հարկ է միջոցներ ձեռք առնել ցանելու եւ հերկելու, ոռոգելու, հնտացուի եւն.ի մասին, որպէսզի տաղնապը փարատի:

ՖՐԱՆԿԱԽՏԸ

oooo

Սէլամի Իզզէթ կը գրէ «Վագըթ»ի մէջ.—

Ագռաւին հարցուցեր են՝ «Ո՞վ է ամենագեղեցիկը», — «ձագս», պատասխաներ է: Մենք ալ մեր երկրին ամէն անկիւնը գեղեցիկ կը տեսնենք: Անգամ մըն ալ հարցնենք անոնց, որոնց քաղաքը գեղեցիկ կ'երեւի մեզի: Ըստ իրեն՝ իր ծննդավայրը աշխարհի գեղեցկագոյն քաղաքն է: Զոնկուլտաքը իրապէս գեղեցիկ է: Մե՛ղք, սակայն, որ դրախտի նման երեւցող այս քաղաքին ներս սպրդեր է կրծող որդ մը,— Ֆրանկախտը... ընկեր մը 17 յունուար թուակիր եւ 933 թիւ «Զոնկուլտաք» թերթին մէջ կարդացեր է նոյն քաղաքի քաղաքապետական ժողովի խորհրդակցութիւնները: Նոյն ընկերը ինծ ըսաւ.— Զոնկուլտաքի 18.996 բնակիչներէն 2187ը Ֆրանկախտաւոր են եղեր ... Այսինքն, այս գեղեցիկ քաղաքին բնակչութեան աւելի քան տասը առ հարիւրը փճացումի ենթակայ է:

Ձեռքս չունենալով վիճակագրութիւն մը, որ ինծ ցոյց տար թէ նման փորձանաւոր դժբախտութեանց դէմ տարուած տասը տարուան պայքարը ինչ օգուտ ապահոված է, ոչինչ կրնամ ըսել այդ մասին: Միայն, այն իրողութիւնը թէ այսօր Զոնկուլտաքի մէջ 2187 Ֆրանկախտաւորներ կան, Ֆրանկախտի դէմ պայքարողներուն ի նպաստ արձանագրուելիք թիւ մը չէ: Ո՛չ, տասը տարուան ընթացքին Ֆրանկախտը կը չորնար Զոնկուլտաքի գիւղերուն մէջ, պէտք էր որ չորնար՝ չենք ըսեր: Բայց կը խորհինք թէ անտեսուած է վայր մը որ մեր քիթին տակն է: Ու կ'եզրակացնենք.—

Եթէ Ֆրանկախտը տասը առ հարիւրէն աւելի համեմատութիւն ունի Զոնկուլտաքի նման քաղաքի մը մէջ, հապա ի՞նչ վիճակի մէջ են Անատոլուի ծակն ու ծուկերը, աչքէ հեռու վայրերը...

ՄԱՄՈՒԼ

ԽԱՅՏԱՌԱԿ ՑՈՅՑ ՄԸ

Աթէնքի Ազգ. վարչութիւնը գրգռիչ ցոյց մը սարքած էր Փետր. 4ին, իբրեւ թէ յարգելու համար Ղեւոնդ արք.ի յիշատակը: Այս առթիւ թռուցիկ մըն ալ հրատարակեր էին, տակէ տակ շարելով հետեւեալ բառերը,— «Հայանուն ոճրագործներ», «Հայանուն հրէշներ», «Հայանուն այլասերած–ներ», «Ճիւաղային», «Ճինկիզխանեան», «Լէնկթիմուրեան» եւն.:

Իրենց չար բախտէն, այս բոլորը յանդգնեցան բոլորովին հակառակ արդիւնքի մը: «Նոր Օր»ն է որ կը բացատրէ խմբագրականի մը մէջ (7 փետրուար).

—«Կիրակի սգահանդէս — ցոյցը տեղի ունեցաւ առանց միջադէպի, հակառակ Վարչութեան կողմէ վարձըւած գրգռիչներու անհանդարտ ու վիճայոյզ ընթացքին: Ուրախ ենք որ համայնավարները, որոնք սգահանդէսը ուզեցին օգտագործել գաղութը նոր կռիւներու եւ դէպքերու թատերաբեմ դարձնելու համար, չյաջողեցան իրենց նպատակին մէջ:

Բայց կարեւոր համայնավարներու հիասթափութիւնը չէ այս պարագային, այլ ժողովուրդին արի եւ պատուախնդիր կեցուածքը ցոյցին հանդէպ, որ բարոյապէս եւ իբր հաւաքական արտայայտութիւն, ամօթալի ձախողանք մը եղաւ կազմակերպիչներուն համար:

Մենք ունինք մեր հաշիւը, ներկաներու մօտաւոր թիւի մասին: Ու այդքան մը բազմութիւն պէտք էր երթար «Մոնտիալ»: Առաջնորդ, Ազգ. Վարչութիւն, Ռամկավար եւ Հնչակեան կուսակցութիւնները, Հօկ, համայնավարներու թափթփուքներ պէտք էր որ քանի մը հարիւր հոգի քով քովի բերէին, օրուան կատակերգութեան մասնակից դարձնելու:

Առաջնորդ ու Վարչութիւն թող հետաքրքրուին անգամ մը թէ ի՛նչ կը խօսուի ժողովուրդին մէջ: Թող հարցնեն սգահանդէսին մասնակցողներէն շատերուն թէ ի՛նչ եղած է իրենց տըպաւորութիւնը օրուան բանախօսներէն: Թող հետաքրքրուին եւ իմանան ժողովուրդին դատավճիռը:

Խօսքով ու աղմուկով Դաշնակցութիւնը ոչ յուծուեցաւ, ոչ ալ ունեցածէն բան մը կորսնցուց: Ընդհակառակը ամենուրեք Դաշնակցութեան պրոպագանտը եղաւ այդ առթիւ ու մենք հպարտութեամբ տեսանք նոյն օրն իսկ, Ֆիքսի «Վասպուրական» ակումբին մէջ մօտաւորապէս երկու հարիւր երկսեռ երիտասարդներ, աշխոյժ, կրակոտ, ազգային արժանապատուութեան գիտակցութիւնով հպարտ, որոնք իրենց նողկանքը յայտնեցին Վարչութեան դէմ, կազմակերպուած գրգռութեան առթիւ:

Դաշնակցութիւնը փառաւորուեցաւ կիրակի օր, այս անգամ ժողովուրդին ցոյց տուած հասուն համակրանքով: Տասնութ հազար հայ համրող Աթէնքը, միայն քանի մը հարիւր հոգի ղրկած էր «Մոնտիալ» իսկ նոյն Աթէնքը Մայիս 28ի առթիւ, երեք հազար մարդ ղրկած էր «Քէնթրիքոն»:

Սգահանդէսին բարոյական ձախողանքը աւելի մեծ է: Ցայտագրին մէջ յիշուած երկու հելլեն բանախօսները ներկայ չգտնուեցան: Իսկ Աթէնքի մետրոպոլիտ Խրիսօսթոմօս, Շաբաթ օր, առաջնորդին հրաւէրին պատասխանելով, յայտնած էր թէ չի կրնար մասնակցիլ հանրային վայրերու մէջ կազմակերպուած հաւաքոյթներու:

Հմուտ եւ դիրքին արժանավայել եկեղեցականը իր հայ եղբայրակցին պատշաճօրէն հասկցնել ուզած է թէ բարձրաստիճան եկեղեցականին վայել չէ հանրային հաւաքոյթներու մասնակցիլ եւ կրօնաւորի մը յիշատակը յարգել սինէմայի մէջ:

Գերապատիւ հայրը բաւ է նաեւ թէ ինք կը մասնակցի միմիայն եկեղեցական արարողութիւններու, հոգեհանգիստ, պատարագ եւայլն:

Ի՛նչ մեծ գիտակցութիւն կոչման ու պաշտօնի, ի՛նչ ազգաշէն քաղաքականութիւն, որուն իմաստուն արտայայտիչը կ'ըլլայ Աթէնքի տաղանդաւոր մետրոպոլիտը, եկեղեցին հեռու պահելով կուսակցական ու քաղաքական ոտնձգութիւններէն:

Դժբախտաբար, Գեր. Խրիսօսթոմոսի դասը զգաստութեան հրաւիրած չէ առաջնորդը, գոնէ վերջին պահուն:

Մեզի ծանօթ չէ տակաւին թէ միւս երկու հելլէն բանախօսները ինչո՞ւ բացակայեցան: Հաւանական է որ հասկցած են սգահանդէսին կուսակցական — քաղաքական բնոյթը ու չեն ուզած խառնուիլ մեր ներքին վէճերուն:

Ամէն պարագայի, Առաջնորդ ու Վարչութիւն սխալ քայլ մը առած էին հելլէն բանախօսներ հրաւիրելով: Ու լաւ որ չեկան:

Ասիկա թող դաս մ'ըլլայ:

Հիմակ՝ որ Դաշնակցութեան լուծումը պահանջելով իրենց նպատակին հասան... ու փորձեցին ջուրերը պղտորել, հակահարուածը ստացան ժողովուրդէն, թող հաշուի նստին իրենց խիղճին հետ թէ ինչ շահեցան կիրքերը գրգռելով, վէներ արծարծելով ու գաղութը պառակտելով»:

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՎԷՃԸ

Յունուար 18ին հրատարակեր էինք Մարսէյլի Պոլսեցիներու Միութեան մէկ ազդը, որ քանի մը վարչական կարգադրութիւններ կը հաղորդէր:

Երէկ ստացանք նամակ մը՝ Պ.Պ. Յ. Յովակիմեանի եւ Ն. Երէցեանի ստորագրութեամբ (փետր. 5) եւ զեկոյց մը (փետր. 9) որ կը յայտնէ թէ յունուար 21ին արտասովոր ընդհ. ժողով գումարած է Պոլսեցիներու Միութիւնը եւ իրենց պաշտօնէն արձակած է նախկին մայր Դիւանի անդամները եւ ընտրած նոր դիւան (վերահաստատելով երկու նամակագիրները) ինչպէս եւ նոր վարչութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, Մարսէյլի Պոլսեցիներն ալ երկու մասի բաժնուած են, եւ մէկուն հեռացուցածը միւսը կը վերահաստատէ, եւ փոխադարձաբար:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ երրորդ Միութիւն մըն ալ կազմէին, երկու կողմերուն յայտարարութիւնները կարդալու եւ տարածելու համար ···

Օրուան գիրքեր

»»»·«««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.:

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 Ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԽԱԼԻՖԱՆ ԵՒ ՄԵՂԱՒՈՐՈՒՀԻՆ

(Հէքեաթ)

Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ

Պիտի չվախնամ այլ եւս անկէ: Բայց եթէ դատըն ներէ անոր, օձին խայթոցը հանուած պիտի ըլլայ: Ու հանդարտօրէն պիտի կարենայ քնանալ այն դատապարտեալը, որուն ոճիրին կը մասնակցի եւ դատաւորը:

Ու մեծ միւֆթին դատըին դրեց հետեւեալը.—

«Մեծ դատը, քեզի որպէս Պաղտատի գերագոյն դատաւորին կ'ուղարկեմ ֆէթվայիս հակառակ չարժող ոճրագործուհի մը: Ինչպէս բժիշկը կը հետապնդէ ամենավտանգաւոր հիւանդութիւնը՝ առանց վախնալու որ կը հիւանդանայ ինքն ալ, հետեւէ այս կնոջ ոճիրին: Անձամբ դիտէ զինքն ու իր պարերը: Ու եթէ զայն յանցաւոր նկատես, դիմէ արդարութեան: Իսկ եթէ զայն նկատես պիջողութեան արժանի, դիմէ գթասրտութեանդ, որովհետեւ գթասրտութիւնը աւելի բարձր է քան արդարադատութիւնը:

Արդարադատութիւնը ծնած է երկրի վրայ, իսկ գթասրտութեան ծննդավայրը երկինքն է»:

Քնացած չէր նաեւ մեծ դատըն:

Ան յաջորդ օրուան համար դրի կ'առնէր այն դատերը զորս պիտի քննէր, աւելի ճիշդ՝ զանոնք կը նախապատրաստէր «որպէսզի դատարանին մէջ չսպասցնէ ու չնեղէ մեղադրեալները»:

Երբ Ֆաթմէն իր քով տարին, կարդաց միւֆթիին գրութիւնը ու ըսաւ ինքն իրեն.

— Օհօ՛, ծե՛ր իժ: Ինք անձամբ հակառակ չարժած է իր ֆէթվային, ու կ'ուզէ որ մենք եւս նոյնը ընենք:

Եւ, դառնալով Ֆաթմէին, յարեց.

— Եւ դուն, ո՛վ օտարուհի, արդարադատութիւն եւ հիւրասիրութիւն կը փնտռես: Հրաշալի է: Բայց, քեզի արդարութիւն պարգեւելու համար, ես պարտաւոր եմ ծանօթանալ քու բոլոր ոճիրներուդ: Պարէ՛, երգէ՛, եւ ի գործ դիր քու բոլոր մեղքերդ: Ու մի մոռնար որ՝ դատաւորէն ոչինչ պէտք է ծածկես: Անկէ կախում ունի արդարութիւնը: Գալով հիւրասիրութեան, ատիկա դատաւորին մասնագիտութիւնն է: Դատաւորը իր հիւրերը կը պահէ աւելի երկար ատեն, քան անոնք կը ցանկան:

Եւ, դատըին տունը, այդ գիշեր, լսուեցաւ դափը:

Մեծ միւֆթին չսխալեցաւ:

Նոյն գիշերը չէր քնացած եւ Հարուն էլ Րաշիտը: Ան, ըստ սովորութեան, կը թափառէր Պաղտատի փողոցներուն մէջ: Խալիֆային սիրտը վիշտէն կծկուած էր: Ա՜յս էր իր զըւարթ, աղմկոտ ու անհոգ Պաղտատը, որ, ընդհանրապէս, շատ ուշ կը ննջէր.

Այժմ, բոլոր տուներէն կը լսուէր մարդոց խռռալը:

Խալիֆային սիրտը յանկարծ դողդղաց:

Ան դափի ձայն լսեց:

Ու լսեց,— տարօրինակ բան,— միւֆթիին տունէն:

Քիչ վերջ, դափին ձայնը եկաւ դատըին տունէն:

— Ամէն ինչ հրաշալի է այս հրաշալի քաղաքին մէջ— ժպտուն գոչեց խալիֆան — այս պահուս երբ մոլորեալը կը ննջէ, առաքինին կը զըւարճանայ:

Ու ան գնաց իր պալատը՝ չափազանց հետաքրքրուած թէ ի՛նչ տեղի ունեցած է միւֆթիին ու դատըին տուները:

Ու սպասեց մինչեւ ցայգալոյս: Եւ երբ արշալոյսին վարդերանգ ճառագայթները թափանցեցին Պաղտատէն ներս, ան մտաւ իր պալատին Առիւծազարդ սրահը ու հրաւիրեց գերագոյն ատեանը նիստի:

Հարուն էլ Րաշիտ նստաւ իր գահին վրայ:

Անոր չուրջ կանգնեցաւ, սուրը մերկացուցած, իր պատուին ու կալուածներուն պաշտպանը:

Խալիֆային աջ կողմը նստաւ մեծ միւֆթին՝ մեծ զմրուխտով մը զարդարուած փաթթոցը գլխուն, զմրուխտ մը որ — խաղաղութիւնն ու օրհնութիւնը իր վրայ — մարգարէին գոյնը ունէր:

Ձախ կողմը նստաւ մեծ դատըն՝ փաթթոցը գլխուն, որուն վրայ կար արիւնաթոյր կարկեհան մը:

Խալիֆան իր ձեռքը դրաւ մեծ սուրին վրայ ու ըսաւ.

— Յանուն Ալլահին, որ մէ՛կ է ու գթառատ, բացուած կը յայտարարեմ գերագոյն ատեանը: Թող ան արդարադատ ու գթասիրտ ըլլայ՝ Ալլահին նման:

«Քաղաքը երջանիկ է, որ կրնայ խաղաղօրէն քնանալ, որովհետեւ իր հանդիստին համար չեն ննջեր իր վարիչները: Այս գիշեր, Պաղտատը շատ հանդարտ քնացաւ, որովհետեւ, իրեն համար չքնացան երրորդութիւնը,— ես՝ իր էմիրն ու խալիֆան, իմ իմաստուն միւֆթիս, ու իմ խստաբարոյ դատըս:

— Ես նոր ֆէթվա մը պատրաստեցի — ըսաւ միւֆթին:

— Ես զբաղեցայ պետութեան գործերովը — ըսաւ դատըն:

— Որքա՜ն երջանկացուցիչ է նուիրուած ըլլալ առաքինութեան: Ճիշդ այնպէս ինչպէս հաճելի է դափի հնչիւններուն ներքեւ կատարուած պարը:

— Ես հարցաքննեցի մեղադրեալ կինը,— ըսաւ դատըն:

— Հարիւրապատիկ երջանիկ է քաղաքը, ուր մոլութիւնը կը հետապնդուի նոյն իսկ գիշեր ատեն,— յարեց Հարուն էլ Րաշիտ,— մենք եւս տեղեկացանք այս ոճրագործուհիի մասին: Լսեցինք իրեն հետ Պաղտատ եկող կարաւանին առաջնորդէն, որ գիշերը դիմաւորեց մեզ: Հրամայեցինք զինքը հսկողութեան տակ առնել: Ու ան հիմա հոս է: Բերէք մեղադրեալ կինը:

Ֆաթմէն ներս մտաւ դողդղալէն, ու երեսն ի վար ինկաւ՝ խալիֆային առջեւ:

Հարուն էլ Րաշիտ դարձաւ անոր ու ըսաւ.

— Մենք գիտենք թէ ով ես դուն, ու գիտենք նաեւ որ եկած ես Գահիրէէն՝ քու պարերովդ զուարթացնելու համար քու խալիֆայիդ աչքերը: Դուն քու ունեցածներուդ լաւագոյնը կը բերես՝ հոգիիդ փրկութեան համար: Եւ սակայն, դուն օրինազանց եղած ես մեծ միւֆթիին ֆէթվային նկատմամբ, եւ, այդ պատճառաւ, դատի ենթարկուած: Կանգնէ՛, ո՛վ իմ աղջիկս: Կատարէ ցանկութիւնդ,— պարէ՛ խալիֆային առջեւ: Այն բանէն որմէ չխրտչեցան ոչ մեծ միւֆթին եւ ոչ ալ իմաստուն դատըն, չի խրտչիր եւ խալիֆան, օժանդակութեամբ Ալլահին:

Ու Ֆաթմէ սկսաւ պարել:

(3) (Շար.)

Թարգմ. ՍՈՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Զորք օրուան կրուսներ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, փետր. 6ի, 7ի, 9ի եւ 12ի դէպքերուն հետեւանքով, Փարիզի մէջ մեռած են 25 հոգի, ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած՝ 400 հոգի, իսկ թեթեւապէս վիրաւորուած՝ 2000 հոգի։

Զինաթափութեան ժողովը նորէն յետաձգուեցաւ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին «փոքր դիւանը» նիստ գումարեց առջի օր, քննելու համար ընդհանուր ժողով հրաւիրելու խնդիրը։ Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ ժողովը յետաձգել ապրիլ 10ին, քանի որ քաղաքական կացութիւնը բոլորովին աննպաստ է։ Եթէ կացութիւնը բարեփոխուի կամ պետութիւններէն մէկն ու մէկը առաջարկ բերէ, ժողովը կրնայ աւելի կանուխ գումարուիլ։ Մինչ այս մինչ այն, մասնաւոր խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակուին։ Մօտերս եւրոպական մայրաքաղաքները պիտի այցելէ Անգլիոյ նախարարներէն մէկը։

Միջազգային կացութիւնը աննպաստ կը համարուի նաեւ անոր համար որ, ֆրանսական կառավարութիւնը դեռ նոր յանձնեց թէ պատասխանը՝ գերմանական վերջին ծանուցագրին։ Այս պատասխանն ալ ժխտական է, թէեւ փափկանկատութեամբ խմբագրուած։

Կարմիր բանակին զինուորական ցոյցերը

Ի պատիւ համայնավարական կուսակցութեան 17րդ համաժողովին, ռուսեւճափոնական պատերազմին 30րդ տարեդարձին առթիւ, Մոսկուայի Կարմ. Հրապարակին վրայ զինուորական շքեղ ցոյց մը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան Վօրոշիլովի։ Կարմիր բանակին բոլոր մասնագիտական զարգացումը նշանակող սպառազինումը ցուցադրուած էր։ Զինուորական վարժարանի աշակերտներուն, հետեւակ եւ ձիաւոր զօրագունդերուն թափօրէն վերջ թաւալգլոր անցան 200 թեթեւ, 250 միջակ եւ 150է աւելի ծանր հրասայլեր, որոնցմէ երկուքը հրասայլ – յածաւորակ, բազմաթիւ թնդանօթներու եւ խորտընկէցներու պաշտպանութեան տակ։ Ցետոյ հրետանին շոգեշարժ կազմածներով եւ օդային յարձակման դէմ պաշտպանողական միջոցներով։ Որովհետեւ ձիւն կը տեղար՝ օդանաւերը չմասնակցեցան։ Բազմաթիւ զինեալ աշխատաւորական վաշտեր եւս մասնակցեցան գնացքին։

12 համայնավարներ մահուան դատապարտուած

Վառնայի մէջ մահուան դատապարտուեցան տասներկու համայնավարներ, որոնք ամբաստանուած են թէ կ'ուզէին յեղափոխութիւն յարուցանել բանակին եւ նաւատորմին մէջ։ Մահապարտներէն չորսը 18 տարեկանէն վար ըլլալով, պատիժը 15 տարի բանտարկութեան վերածուեցաւ։ Հինգէն եօթ տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցան միւս ամբաստանեալները, իբրեւ մեղսակից։ Ամբաստանեալները նաւաստիներ, ուսանողներ եւ մտաւորականներ են։

Տուրքերու յայտարարութիւնը Փետր. 28ին

Եկամուտի տուրքերու յայտարարութեան վերջին պայմանաժամն է փետր. 28։ Այնպէս որ, անհրաժեշտ է ժամ առաջ հարցարան մը ճարել, լեցնել եւ ղրկել։ Անցեալ տարի բացառաբար պայմանաժամ տրուած էր մինչեւ մարտ 31, ելմտացոյցին քուէարկութիւնը ուշացած ըլլալով։ Այս տարի անփոփոխ պիտի մնայ կանոնական պայմանաժամը։ Այս տարի կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուած են հարցարաններուն մէջ, բայց հիմնական մասերը նոյնութեամբ կը մնան։

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻԻ» Ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան։

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ստիպողական օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները, այս Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 10ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէի հերթական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Société Savantesի սրահին մէջ 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ՝

ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ»

ՋԱՄԱԼԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի ԻՄԱՍՏԸ»

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ եւ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ»

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին Կիրակի օր

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը խօսի՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

17 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԿՈՐԻՒՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի օր

Կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած ՌՕՄԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի երեկոյ ընկերվարականներու սրահին մէջ։

Փարիզի Գրական Ակումբ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard տեղի կ'ունենայ՝ «Շահան Շահնուրի գործը» գրոյցի շարունակութիւն։ Պիտի խօսին՝ Ա. Ջամալեան։ Ա. Խոնդկարեան եւ ուրիշներ։ Մուտքը ազատ է։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը կը դասախօսէ Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ եւ «ԷՆԴԻ ԴԷՄԷՆ»

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ

ՎԱՐ ՆԱԶԱՆԳԻՆ մէջ բնակող հայրենակից մը կը փնտռէ տարեց, քաջառողջ եւ վստահելի կին մը՝ տնական գործերու եւ երկու փոքրիկ երախաներ (5 եւ 9 տարեկան) խնամելու համար։ Դիմել՝ ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՇ, Օր. Ռ. Յ. — 35։ Սկսանք ղրկել։
ՌՈՒՍՃՈՒՔ, Ղ. — 10։
ՆԷՎԵՐ, Գ. Զ. — 140։
ԱՐԼԸ, Ե. Պ. — 70։
ԱՆԻԷՌ, Ար. Ա. — 100։
ԹԷՀՐԱՆ, Գործ, — 800։ Կարգադրեցինք։
ՇԱԼԷԹ, Գ. Պ. — 70։
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ. — 328.40։
ԱԼՊԻ, Խպ. — 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Քհնյ. Ս. — 35։
ՓԱՐԻԶ, Հ. Զ. — 140։
ԼԻՈՆ, Գործ. — 600։
ՓԱՐԻԶ (2), Մ. Ու. — 35։
ՃՈՒՆԻԷ. Մերտունեան. — 10։
ԼԻՈՆ, Եափ. — 70։
ՏԵՍԻՆ, Գործ. — 430։
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ն. Կ. — 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Կ. Խ. — 150։
ԹԱՒՐԻԶ, Գործ. — 500։
ՔՈԼՈՆՊ, Օր. Ս. Ք. — 100։
ՏԻԷՕԼՑՖԻ, Հ. Փ. — 20։
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, Գործ. — 158.40։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (56)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Անոնք կը կարծէին թէ Արտահան մտնող ուժը ոչ թէ ջոկատ մը, այլ զօրաբանակ մըն էր։ Ըստ Ռուսերու համոզումին եւ ստացած տեղեկութեանց Արտահանի շարժումը կատարած էր զօրաբանակ մը, իսկ անոր հրամանատարը իբրեւ Շաքիր փաշա ճանչցուած տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյն էր։ Մեր ռուս հրամանատարին հետ էր նաեւ առողջապահական բաժնի սպայ մը։ Թուրքերէն լաւ գիտնալով՝ թարգմանիչի դերը ան կը կատարէր։ Այս սպան, որ կը պատկանէր Օլթիէն նահանջող ռուս զօրաբաժիններուն, կովկասցի Թուրք մըն էր ու կ'ըսէր թէ մեր դրագէտներէն՝ Աղա օղլու Ահմէտ պէյի ազգականներէն է։ Այդ սպան այդ գիշեր մեր խուցը պառկեցաւ։ Իրեն հանդէպ ցոյց տրուած վստահութեան վրայ, մեզի մեծապէս օգնեց եւ բարեացակամ գտնուեցաւ։ Արտահան մնաց երկու օր։ Այդ ժամանակամիջոցին, թէ՛ այդ սպային եւ թէ այն ռուս սպաներուն հետ, որոնք հիւանդանոց եկան, երկարօրէն խօսակցեցանք։ Այդ խօսակցութիւններէն հետեւեալ եզրակացութիւնները ելան. — Ռուսերը, իբրեւ հետեւանք մեր յարձակման, երբ կը նահանջէին, շատ մեծ դժուարութեանց բախած էին՝ լեռները անցնելու համար։ Նահանջող ռուս ուժերը կը բաղկանային երկու գունդ հետեւակներու մնացորդներէն, ջոկատ մը թնդանօթաձիգ եւ երկու վաշտ հեծելազօրքէ։ Այս բանակը, մեծ դժուարութիւններէ վերջ, ինկած էր Արտահանի վրայ։ Բայց, այնքան խառնաշփոթ վիճակ մը ունէին որ բնաւ չէին գիտեր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ Արտահանի մէջ։ Անտեղեակ էին թէ քաղաքը մեր կողմէ գրաւուած էր։ Քանի մը օր յետոյ միայն, երբ Արտահանի մօտեցած էին, շրջակայ գիւղացիներէն իմացած էին թէ Ռուսերը պարպած են քաղաքը եւ ներսը կը գտնուին Թուրք ջոկատներ։

Համաձայն այս ռուս սպաներուն արտայայտութեանց, շատ ահաւոր էր երկու կողմի ուժերու անհամեմատութիւնը։

Արտահանի հիւանդանոցը պառկեցանք երկու օր, եւ երրորդ օրը մեզ Կարս փոխադրելու համար պատրաստութեան լուրը առինք։ Իրապէս, նոյն օրը հիւանդներու փոխադրութեան յատուկ ինքնաշարժերը եկան։ Ու Կարս փոխադրուեցան ծանր վիրաւորուած այն Թուրք եւ ռուս սպաները որոնք Արտահանի հիւանդանոցը պառկած էին։ Ռուսերը գրաւած էին մեր ութերորդ գունդին դրօշը։ Այս դրօշը եւս մեզի հետ էր։ Արտահանէն Կարս մեկնելու ատեն, ինքնաշարժին մէջ, իմ քովս կը գտնուէր ռուս հետեւակազօրքի զօրաբանակին սպայակոյտի հազարապետ Վասիլ Վասիլովիչը։ Ան եւս ծանրօրէն վիրաւորուած էր։ Ռումբ մը հանդիպած էր աջ յօնքին վերեւ ու ծակած էր գլուխը։ Այս անձը, որ հանրածանօթ էր Ռուսերուն մէջ, մինչեւ Կարս չհասած՝ երթալու իմ քովս, ճամբան, վախճանեցաւ։

Արտահանի ու Կարսի միջեւ, ճամբուն շուրջը շատ տխուր տեսարան մը կը պարզուէր։ Ամէն կողմ աւերուած էր։ Գրեթէ բոլոր գիւղերը կ'այրէին։ Ասոնք բոլորը իսլամական գիւղեր էին։ Վերջին մէկ երկու օրուան ընթացքին, ահաւոր ջարդ մը տեղի ունեցած էր։ Այս եղեռնին հետքերը դեռ եւս մէջտեղը կը մնային։ Ինքնաշարժով գացած ատեն կը տեսնէի թէ բազմաթիւ դիակներ՝ իրարու վրայ դիզուած ճամբուն վրայ թողուած էին։ Իսկ երբեմն, մեր առջեւէն անցնելով կ'երթային՝ տղաքներէ, կիներէ ու ծերերէ բաղկացած 50—60 հոգինոց կարաւաններ։ Ասոնք կ'ուղղուէին դէպի անծանօթ վայր մը, դէպի ահաւոր ճակատագիր մը։ Մեր ինքնաշարժերը ստիպուեցան կանգ առնել զանազան տեղեր։ Այդ միջոցին, հանրութիւնը կը շրջապատէր ինքնաշարժերը։ Իսկ մասնաւորապէս Հայերը շատ գարշելի ձեւով յարձակումներ կ'ընէին։ Ռուս բանակին եռեւի աշխատանքներուն մէջ կարգ կանոն բացարձակապէս գոյութիւն չունէր։ Սննդաւորման ու դարմանման գործը եւս շատ անկանոն էր։ Երբ Կարս եկանք, մեզի ըսին թէ՝ հոն պիտի մնանք ու Թիֆլիզ պիտի փոխադրուինք։ Ասոր եւս հաւանելէ զատ ինչ կրնայինք ընել։ Վերջապէս, մեզ՝ Կարսի մէջ առողջապահական շոգեկառք մը դրին։ Շոգեկառքի գործերը այնքան խառնաշփոթ էին ու շոգեկառքերը այնքան խճողուած էին որ Կարսէն Թիֆլիզ հազիւ տասնեւհինգ օրէն կրցանք երթալ։ Հարկ չկայ բացատրելու թէ ծանր վիրաւորի մը համար ինչ կը նշանակէ տասնըհինգ օր դարմանումի սպասել՝ շոգեկառքի ցնցումներուն մէջ։

Երբ Թիֆլիզ հասանք, մեզ պառկեցուցին «Կորկինէնով» կ. Խաչի հիւանդանոցը։ Ասիկա, կ'ըսէին, Թիֆլիզի մէկ թատրոնն էր։ Պատերազմի ծագման օրերուն՝ զայն հիւանդանոցի վերածեր են։ Հոս քիչ չէր Թուրք վիրաւոր սպաներու եւ զինուորներու թիւը։ Հինգ վեց ամիս շարունակ, դարմանումի միջոցին, մեր, մանաւանդ մեր վիրաւոր զինուորներուն կըրած սրտնեղութիւնները արդիւնք էին Հայերու անարգանքներուն եւ չար դիտաւորութեանց։

Թիֆլիզի Հայերը՝ վիրաւոր գերիներու հանդէպ իսկ մարդկային զգացում ցոյց չտալու չափ հասարակ էին։ Թիֆլիզի հիւանդանոցին մէջ, հինգ վեց ամիս շարունակ բազմաթիւ ռուս սպաներու հետ ծանօթացայ եւ խօսակցայ։ Այս ծանօթութիւնները իմ մէջ այն համոզումը գոյացուցին թէ՝ ռուս բանակը բոլորովին զուրկ էր հայրենասիրութենէ, գութէ եւ խղճէ։ Ռուս բանակին շարժման կարելիութիւնը կը բաղկանար լոկ շատ խիստ եւ բռնատիրական կարգապահութենէ մը։

Մեզի յաճախակի կ'այցելէին Թիֆլիզի իսլամ լրագրողներն ու կոմիտէները։ Անոնց հետ ունեցած շփումներուս շնորհիւ, յաջողեցայ շատ բաներ սորվիլ։ Արդուինի, Արտահանի մէջ եւ շրջակաները բնակող իսլամներէն ոմանք, երբ մեր կողմէ պարպուեցան այդ քաղաքները, մինչեւ Թիֆլիզ էին եկած։ Ասոնք բոլորն ալ դեռ իրենց յոյսերը չէին կորած տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյէն։ Դեռ կը հաւատային որ, Կովկասի իսլամներուն օժանդակութեամբ, Կովկասը պիտի ազատագրուի ռուս լուծէն։ Կ'ըսէին՝

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

16 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2422

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱԶԳԻՆ ԴԷՄ,,

Խորագիրը փոխ կ'առնենք Ամերիկայի պատուելիներու օրկանէն։ («Հայաստանի Կոչնակ» 3 փետր. 1934)։

Ս. Գիրքն ու մնացեալը մէկդի դրած, այս «բարի քրիստոնեան» ալ խառնուեր է կարաւանին, ապացուցանելու համար թէ՝ Դաշնակցութիւնը «պատերազմ հռչակած է ազգին դէմ»։

Խոստովանինք որ իսկապէս մահացո՛ւ է այս մէկը,— միլիոնարներով ու ռամկավարներով, Պորտով եւ եօթը պորտ կապարառներով շրջապատուած պատուելիներու զինակցութիւնը՝ օրուան հերոսներուն հետ։

Արթնցի՛ր, Դաշնակ, «Հայաստանի Կոչնակ»ն է որ կ'ազդարարէ.

— «Դաշնակցութիւնը պէտք է կրէ հետեւանքը իր անբացատրելի արարքին։ Պատերազմը զոր անոր վարիչները ամբողջ Հայութեան դէմ հռչակած են այսօր՝ պէտք է ունենայ, եւ պիտի ունենայ, ճակատագրական հետեւանքը — քայքայում, փլուզում»։

Արթնցի՛ր, այլապէս, եթէ Երեւանը ձախողեցաւ, կազմ եւ պատրաստ են պատուելիները, միանգամ ընդ միշտ պատմութեան յանձնելու համար քեզ։

Միեւնոյն ատեն, Երեւան կը հնչեցնէ ծանօթ մարտակոչը, սանձակոտոր մոլեգնութեամբ.

— «ԿՈՐԾԱՆԻՉ ԿՐԱԿ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԻ ԴԷՄ»։

Չկարդացի՞ք Աղասի Խանջեանի վերջին զեկոյցը, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան 9րդ համագումարին մէջ։

— «Անոնց (Դաշնակներու) նկատմամբ մեր ուղեգիծը մէկ է եղած ու կը մնայ,— ջախջախել կատղած շան գլուխը, եւ բանալ աչքերը արտասահմանի այն սակաւաթիւ Հայերուն, որոնք դեռ մինչեւ հիմա անգիտակցաբար կը հետեւին Դաշնակներու։ Պէտք է հետապնդել հակայեղափոխական այդ վոհմակը մինչեւ վերջը, մինչեւ վերջնական ոչնչացումը»։

Նոյն այս էջին վրայ կ'ազդարարէինք անգամ մը, «Դաշտերզոհպաշկոմ»ի ծանօթ խեղկատակութեանց առթիւ.

— «Ի՛նչ ապուր կ'ուզէք կերէք, ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ ՄԻ ԽԱՌՆԷՔ ՄԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ։ ՈՉ ԱԼ Ո ԵՒ Է ՕՏԱՐԱԿԱՆ։ Այո՛, պարոններ, ԶԳՈՒՇԱՑէք այս մէկէն»։ (10 հոկտ. 1933)։

Հայաստանի Ստալինիկը իր ճառին մէջ կարդալով այս յորդորը, պարտք սեպեր է յայտարարել.

— «Զէ՛, պարոնայք Դաշնակներ, ուշ է արդէն։ Ոչ ձեր վայնասունը եւ ոչ ալ սպառնալիքը կրնան կասեցնել պատմական դէպքերու հետեւողական ընթացքը։ Արտասահմանէն հայ աշխատաւորները ձեզի համար արդէն կը պատրաստեն այնպիսի «ապուր» մը որ այլ եւս չկրնաք մարսել»։

Ճիշդ կը խօսի Վանի կարմիր կատուն։

Կոնակը տուած՝ ռուսական բանակին, ոտքէն մինչեւ գլուխը պատրաստ՝ տառը տառին գործադրելու Մոսկուայի հրամաններ, Աղասի Խանջեանը ոչ թէ մէկ, այլ քանի մը տեսակ «ապուր» պատրաստեր է գաղութներու գլխուն, որպէսզի քար քարի վրայ չմնայ։

Ան չի ծածկեր բացուած պայքարին բուն իմաստն ալ.

— «Հայաստանի համայնավարներուն համար չկայ աւելի կարեւոր պարտականութիւն քան տասնապատկել պայքարը ազգայնականութեան դէմ, չհկացած երկաթով տաղել ուր որ երեւան գայ ան։ Մարդոց պէտք է հասկցնել թէ ամէնէն անմեղ ակնարկն անգամ ուրկէ ազգայնականութիւն և Դաշնակցութիւն կը բուրէ, անողոք պատիժի կ'ենթարկուի։ Վերջապէս կործանիչ կրակ պէտք է բանանք Դաշնակներու դէմ»։

Ո՛ղջ մնան Խանջեանները։ Կրակը բացուած է արդէն՝ բոլոր ճակատներուն վրայ։

Այժէն՝ կղերն ու աղաները, ձախէն՝ Հօկն ու անոր չարժանիւրին կապուած խառնիճաղանճը, ետեւէն՝ պատուելիներն ու պառաւները, հեռուներէն՝ Կոմկուսի բջիջներն ու խորհրդային պատուիրակութիւնները այնպիսի ճակատ մը յարդարած են, որ կրակը իսկապէս «կործանիչ» պիտի ըլլայ։

Դժբախտաբար, կրակը պիտի վառէ ոչ թէ Դաշնակցութիւնը, որ չհկացած երկաթներու ամէնէն զարհուրելի դէզերը տեսած է լման 43 տարի, այլ պիտի պայթի գաղութներու գլխուն։

Այս մէկը անշուշտ արժէք չունի Երեւանցիներուն համար։ Բայց ունի՞ արմատախիլ բազմութեանց համար։

Ահա ա՛յս է ամբողջ հարցը։ Մնացեալը չարեցէք այն բոլոր ցնդաբանութեանց վրայ, որ կը տեղան 1921էն ի վեր, առանց մազ չարժելու Դաշնակցութեան գլուխէն։

Եւ ա՛յս է բուն «պատերազմը ազգին դէմ», եղբա՛յր «Կոչնակ», որ կը յաւակնիս դաս տալ Դաշնակցութեան, փոխանակ Տիրոջը խօսքը քարոզելու։

Ըսեր ենք եւ պիտի կրկնենք անվերջ,— Արտասահմանը պէտք է տիրաբար վարէ իր ճակատագիրը, կազմակերպելով ամուր ինքնապաշտպանութիւն՝ ներքին թէ արտաքին բոլոր վտանգներուն եւ միջամտութեանց դէմ։

Այդ ինքնապաշտպանութեան պայքարին մէջ, Դաշնակցութեան կ'իյնայ վճռական դեր, իբրեւ արտայայտիչը այս ժողովուրդին դառնութեանց եւ յոյսերուն, կամքին ինչպէս մարտնչումներուն։

Այս պայքարին յաջողութեան համար, գաղութները պիտի հետեւին ոչ թէ «կործանիչ կրակ»ի խուպոտ կանչերուն, այլ իրենց իսկ բնազդին եւ հիմնական շահերուն։

Այստեղ է ամբողջ գաղտնիքը՝ այն միջնադարեան խաչակրութեան, որ գարշելի, գարշելի՛ համեմատութիւններ ստացաւ դեկտ. 24ի դէպքէն յետոյ։

Կրակը թող տեղայ մեր գլխուն, բայց անոր հետեւանքները դո՛ւն է որ կը կրես, տարագիր եւ անտէ՛ր ժողովուրդ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԿԱՏԱՂՕՐԷՆ

ԵՐԵՔ ԸՄԲՈՍՏ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ ԿԱԽՈՒԱԾ

Հակասական են Վիեննայէն հասած տեղեկութիւնները։ Կառավարութիւնը երկու օրէ ի վեր կը հաւաստէր թէ կացութեան տէրն է մասնաւորապէս Վիեննայի մէջ։ Եւ սակայն, վերջին հեռագիրները ուրիշ բան կ'ըսեն։ Ընկերվարականները զինաթափ չեն եղած տակաւին, եւ ընդհակառակն կը հաւատեն թէ իրենց սպառազէն պահակներէն 40,000 հոգի մօտերս Վիեննա պիտի հասնին, բոլոր վտանգուած դիրքերը զօրացնելու եւ յարձակողական ձեռնարկելու համար։

Վարչապետ Տոլֆուս փետր. 14ի առտու ժամը 11ին վերջնագիր տուաւ ապստամբներուն, որպէսզի անձնատուր ըլլան մինչեւ յաջորդ կէսօրին։ Եթէ համակերպին, ներում պիտի ստանան, հակառակ պարագային պիտի ենթարկուին գերագոյն պատիժին. ինչ որ կը նշանակէ կախաղան՝ բոլոր ղեկավարներուն եւ երկարատեւ բանտարկութիւն՝ միւսներուն համար։ Վերջնագիրը ձայնարձակով եւ ազդերով հաղորդուեցաւ ամէն կողմ եւ կ'ըսէ.

— «Հերի՛ք է որքան արիւն հոսեցաւ։ Ո՛վ որ այս վայրկեանէս կը դադրեցնէ ապօրէն գործողութիւնը եւ անձնատուր կ'ըլլայ իշխանութեան՝ վաղը կէսօրէն առաջ, ներում պիտի ստանայ, բացի պատասխանատու ղեկավարներէն։ Այդ պայմանաժամէն անդին ոչ մէկուն պիտի ներուի։ Կառավարութիւնը իրբեւ ամբողջութիւն իր դիրքին վրայ կը մնայ Աւստրիոյ խաղաղութեան, պատուին եւ ազատութեան համար»։

Կախաղանը կը գործէ արդէն։ Երեք ընկերվարական ղեկավարներ մահապատժի ենթարկուեցան փետր. 14ի գիշերը։ Մէկը հրամանատարն է ընկերվարական բանակին (Շուցպունտ), Միւնիխտայիթէր, որ կախուեցաւ մահապատիժի վճիռէն երեք ժամ վերջը։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ մահապարտը արդէն ուժասպառ վիճակ մը ունէր ստացած վէրքերուն հետեւանքով, եւ պատերազմական ատեանի բակը տարուելով, կախուեցաւ աթոռէ մը...

Կէս գիշերին կախուեցաւ ուրիշ ղեկավար մը, Վայսէն, իսկ միեւնոյն ժամուն՝ հարիւրապետ Վայսէլ որ ընկերվարականներուն կողմը անցած էր։

Կռիւը դադրեցնելու համար, կառավարութիւնը, ուրիշ կոչ մը ուղղեց ընկերվարական կիներուն, որպէսզի անձնատուութեան մղեն իրենց ամուսինները։

Կռիւները կը շարունակուին Վիեննայի զանազան արուարձաններուն եւ գաւառներուն մէջ։ Ապստամբները յուսահատած չեն տակաւին, եւ անկարելին կը փորձեն, իրենց դիրքերը պահելու համար։

Անշուշտ շատ ծանր են կորուստները, թէեւ պաշտօնական հեռագիրները կը փորձեն նուազեցնել անոնց թիւը։ Երկուշաբթի օրուան մեռեալներուն թիւը այժմ կը հաշուեն հազար, իսկ վիրաւորներուն թիւը՝ քանի մը հազար։

Ընդհ. գործադուլի հրամանը, որ տրուած էր ապստամբութեան առաջին օրը, վերջնապէս ձախողութեան մատնուեցաւ անոր համար որ, գործատէրերը կը սպառնան կրակի բռնել չաշխատողները։

Զորեքշաբթի օր անձնատուր եղան 300 ըմբոստներ որոնք դիրք բռնած էին Վիեննայի կազի գործարանին մէջ եւ կը սպառնային օդը հանել ամբողջ շէնքը։

Թնդանօթը միշտ կ'որոտայ Վիեննայի շուրջը, ուր ընկերվարականները հերոսաբար կը դիմադրեն իրենց վերջին դիրքերուն մէջ։ Անցեալ օր ինկաւ Շլինկհոֆի դիրքը։ Այս առթիւ հարիւրաւոր գերիներ բռնուեցան, մէկ մասը ծանրապէս վիրաւորուած։ Շատերը պատերազմական ատեանի պիտի յանձնուին։

Այս բոլոր գործողութիւնները անձամբ կը վարէ պատերազմական նախարարը։

Ընկերվարական դիրքերէն Կեօթէի տունն ալ, ինչպէս Կարլ Մարքսի վիթխարի շէնքը (բանուորական բնակարաններ), թնդանօթի բռնուեցաւ։

Դժուար է ստոյգ լուրեր ստանալ գաւառներէն, որովհետեւ խիստ գրաքննութիւն հաստատուած է։ Պրուքի մօտ, կռիւներուն մասնակցելէ յետոյ անտառը քաշուեցաւ Քոլոման Վալիշ, համայնավար երեսփոխան մը, որ Պէլա Քունի հետ գործօն դեր կատարած էր Հունգարիան կարմրցնելու համար, գինադադարի առաջին օրերուն։ Կառավարութիւնը հազար շիլին պարգեւ խոստացած է անոր գլուխը բերողին, որովհետեւ փախստականը կատաղի ըմբոստ մըն է եւ, 1927ին երբ ընկերվարականները ապստամբեցան Վիեննայի մէջ, քիչ մնաց որ խորհրդային իշխանութիւն հաստատէր։

Վարչապետ Տոլֆուս ինքն ալ մօտէն կը հետեւի զինուորական գործողութեանց։ Մասնաւորապէս ներկայ եղաւ բանուորական միջնաբերդի մը, Ֆլորինստորֆի ռմբակոծութեան, երբ չարժանկարը կ'առնուէր։

⁂ Կառավարութիւնը լուծեց 36 ընկերվարական կազմակերպութիւն, մէջն ըլլալով մարզական, երաժշտական, նախկին պատերազմիկներու եւ շրջագայութեանց յատուկ միութիւնները։ Միեւնոյն ատեն պաշտօնանկ եղան 19 քաղաքապետներ։

Ցոյցերութիւններ՝ արտասահմանի մէջ

Բոլոր մեծ մայրաքաղաքներուն մէջ սուր հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Աւստրիոյ դէպքերուն։ Իտալիոյ հանրային կարծիքը ընկերվարութեան ջախջախումը հաստատելով հանդերձ, կը վախնայ որ անոնց տեղը անցնին հիթլերականները։ Այս մտահոգութիւնը կը տիրէ նաեւ Լոնտոնի, Փարիզի եւ Ուաշինկթընի մէջ։

Անգլիոյ Աշխատաւորականները ժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեցին որով համակրանք կը յայտնեն Աւստրիոյ ընկերվարական ռազմիկներուն։ Նոյնիմաստ բանաձեւ մը քուէարկեցին Պելժիոյ եւ Ֆրանսայի ընկերվարականները։

Մ. Նահանգներուն մէջ տիրող կարծիքը այն է թէ Աւստրիա դէպի անձնասպանութեան կը դիմէ, քանի որ յաղթականները պիտի ստիպուին օտար աջակցութեան դիմել։ Այսպէս, Իտալիան իբրեւ անմիջական սահմանակից, կրնայ հարկատու պետութեան մը վերածել Աւստրիան, մինչ Գերմանիան կը սպառնայ հիթլերական դիկտատուրայով, որ պիտի յանգի կցման։

ՅԱՋՈՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՓԵՏՐ. 27ԻՆ ԵՒ ՄԱՐՏ 13ԻՆ

Ազգ. Պարգեւախաղի 7րդ վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ փետր. 27ին, Թրոքատէրոյի մէջ, իսկ 8րդը մարտ 13ին։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն ստացած ենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 փետր.— Ա. Ահարոնեան գիշերը լաւ անցուց. այս առաւօտ մինչեւ կէս օր շատ հանգիստ էր։ Առաջին անգամը ըլլալով «oui» բառը արտասանած է բժիշկին հարցումին։

Առ այժմ *աջ թեւն ալ փրկուած է. բայց ոչ աջ ոտքը*։

Ժամը 4ին, կէսօրէ վերջ, ջերմ. 38.6, երէկ նոյն ժամուն 38.5 էր։

Միշտ ծանր վիճակի մէջ է։ Վաղը առաւօտ փրոֆէսէօրներ Olmer (թոքերու մասնագէտ), Roger (ջղային բժիշկ) եւ երկու բժիշկներ Մեյքոնեան եւ Trabue նոր քննութիւն մը պիտի կատարեն։

Նոր դաւաճանններ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրին տակ (10 փետր.).—

Համայնավարները, տեսնելով որ Յունաստանի մէջ եւս կարելիութիւններ կան պայքարի նոր ճակատներ ստեղծելու Դաշնակցութեան դէմ, գործի լծած են նոր գործակալներ։

Փաստացի տեղեկութիւններ ունինք մեր ձեռքին տակ, որով կը հաստատուի թէ սովետ առեւտր. ներկայացուցչութիւնը յաջողած է կաշառել կարգ մը հայ առեւտրականներ, խոստանալով անոնց ատաղձի ներկայացուցչութիւն եւ Հայաստանի շոգենաւային գործակալութիւն։

Դրամական կաշառքի փոխարէն, հրապարակի վրայ ծանօթ այս Հայերը, համայնավար պրոպագանտ չէ որ պիտի կատարեն, այլ յանձն առած են միթինկներով եւ մամուլով գրգռումներ ստեղծել Դաշնակցութեան դէմ։ Սովետները, առայժմ փոքր գումարներ տրամադրած են, իսկ մեծ խոստումներ տրուած են ազգային դաւանաններուն, եթէ ասոնք գործնական քայլերով վստահութիւն ներշնչեն իրենց։

Յարմար առիթով, պիտի հրատարակենք մեր ստացած հաւաստի տեղեկութիւնները, որոնց ստուգութեան մասին չենք կասկածիր, մեզի ծանօթ ըլլալով ակնարկուած անձերու դրամապաշտութիւնը, հակադաշնակցական մոլուցքը եւ համայնավարներու ալ գործելակերպը։

Առ այժմ, կը յիշենք անցեալի հետ կապուած դէպք մը։ Շախվերտեանի ներկայացուցիչ ատամնաբոյժ Քիւռնէրեան, անցեալ տարի տեսնելով Պ. Առաքել Կիւրինլեանին տարակարծութիւն ունենալը Դաշնակցութեան հետ, կ'առաջարկէ յիշեալին սովետ առեւտրական ներկայացուցչութիւն Կիպրոսի մէջ։ Պ. Կիւրինլեան արժանի պատասխանը կուտայ ատամնաբոյժին։

Նոր դահլիճը Խորհրդարանին առջեւ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԼՈՒԾԵԼ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ

Տումէրկի դահլիճը Երեսփ. ժողովին ներկայացաւ երէկ, հինգշաբթի։ Աջակողմեան հռսանքները եւ արմատականները արդէն ապահոված էին մօտ 400 քուէ։ Բացարձակապէս ժխտական դիրք բռնած էին ընկերվարականները եւ համայնավարները, որոնք միեւնոյն ատեն որոշած են չքուէարկել ելմտացոյցը։ Ընկերվարական խմբակցութիւնը նախընթաց օր ժողով գումարելով, որոշեց ոչ միայն վստահութիւն չյայտնել, այլ եւ Երեսփ. ժողովին լուծումը պահանջել։

Դահլիճին յայտարարութիւնը շատ կարճ էր։ Մասնաւորապէս կը շեշտէ միտքերու խաղաղացման եւ զինադուլի անհրաժեշտութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ լուծել օրակարգի հարցերը, ներքին թէ արտաքին։ Միեւնոյն ատեն ամէն պատրաստակամութիւն կը յայտնէ լուսաբանելու ծանօթ գայթակղութիւնները։ Քննիչ յանձնաժողով կազմելու համար, դատական նախարարը օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ այսօր իսկ։ Յանձնաժողովը պիտի բաղկանայ 44 անդամներէ, որոնք պիտի ընտրուին Երեսփ. ժողովի բոլոր խմբակցութեանց կողմէ։

Որպէսզի կարելի ըլլայ արագօրէն քուէարկել նոր ելմտացոյցը, կառավարութիւնը հետեւելով Փուանքառէի օրինակին (1926), պահանջեց շեղել 1871 սեպտ. 16ի օրէնքէն։ Համաձայն այդ օրէնքին, ելմտացոյցի իւրաքանչիւր գլուխ պէտք է քուէարկուի առանձին։ Կառավարութիւնը ստիպողաբար պահանջեց մէկ քուէարկութեամբ վաւերացնել պահանջուած վարկերը։ Այս ձեւով կը յուսայ ելմտացոյցը վաւերացնել մարտ 1էն առաջ։

Հնգամեակներէն յետոյ՝ յիսնամեակը

Նախագահ Րուզվէլթ մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմեց, որ տնտեսական ծրագիր մը պիտի մշակէ յիսուն տարուան համար, զարգացնելու համար ազգային տնտեսութիւնը՝ ճարտարարուեստներու ապակեդրոնացումով, հողագործութեան եւ փոխադրութեանց վերակազմութեամբ եւն.։ Այն շրջաններուն մէջ ուր գիւղացին շահ չստանար հողագործութենէն, պիտի հաստատուին զանազան արհեստներ եւ ճարտարարուեստներ, որպէսզի հողագործները տարուան մէկ մասը զբաղին այդ գործերով։ Միեւնոյն ատեն կը խորհուի մէկ միլիոն բնտանիքներ գործազուրկ շրջաններէն փոխադրել աւելի բարգաւաճ շրջանները։

ՀԱ՞Յ Է ԱՐԴԵՕՔ

Մարսէյլի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց ֆրանսական հպատակ դարձած երկու օտարականներ, երբ կը փորձէին ազգ. վիճակահանութեան կեղծ տոմսակ մը քշել, մէկ միլիոն դանձելու համար։

Կալանաւորներէն մէկուն անունն է Ստեփան Տանկոյեան, որ չափազանց հայկական կ'երեւայ. իսկ միւսը՝ Մարիուս Թրէկլիա։ Հարցաքննութեան ատեն պատասխանեցին թէ փողոցէն գտած են կեղծ տոմսակը։

ՆՈՐ ՁԵՂԾՈՒՄՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Նախագահ Րուզվէլթ ստորագրեց հրամանագիր մը, որով չեղեալ կը համարուին Հուվըրի վարչութեան օրով օդանաւային թղթատարութեան համար զանազան ընկերութիւններու հետ կնքուած պայմանագրութիւնները։ Քննութեամբ հասկցուած է որ խաբէութիւններ եւ խարդախութիւններ գործուած են, եւ պատասխանատուներէն ծերակուտական մը արդէն ձերբակալուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ, որովհետեւ հակառակ իր խոստումին՝ անձամբ չէր պատասխանած հրաւէրի մը։ Երկրին մէջ օդանաւային թղթատարական սպասարկութիւնը առժամապէս պիտի կատարուի զինուորական օդանաւերով։

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

Հակառակ Էնկիւրիէն եւ Աթէնքէն տրուած հերքումներուն, «Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի Աթէնքի թղթակիցը կը հաստատէ թէ երկու պետութիւններու միջեւ մաքսային ընդհանուր միութիւն կնքուած է։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՑԵՂԱԴԱՒ ՃԱԿԱՏԸ

(ՊՈԼՇԵՒԻԿԸ, ԹՈՒՐՔԸ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐԸ)

ԽՄԲ.— Այս խորագրով երկար խմբագրական մը ունի «Յուսաբեր» (2 փետր.), ուր բազմաթիւ փաստերով կը պարզէ հակառակորդներու գարշելի դաւերն ու բռնալից հրատարակութիւնները՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Կ'արտատպենք հիմնական մասերը.—

...Ուշով դիտեցէք, թէ ի՛նչ դուր-դուրանքով քով – քովի կուգան պոլշեւիկը, Թուրքը եւ ռամկավարը՝ Հայութեան արի ու անձնուրաց զաւկին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ պայքարներէն արդարացո՛յնը «ծաւալելու» եւ «խորացնելու» համար։

Աշխարհի մէկ – վեցերորդի բոլոր եկեղեցիները պղծած, բոլոր կրօնական սրբութիւնները ոտնակոխ ու անարգած եւ բոլոր եկեղեցականները հազարներով ու տասնեակ հազարներով խաչ հանած ու ողջակիզած իշխանութեան մը, Նիւ Եորքի պոլշեւիկ ներկայացուցչութեան պետը, Փ. Պոկտանով — գործօն եւ մոլեռանդագոյն պոլշեւիկ մը — Դուրեանի սպանութեան առիթով կը հեռագրէր.

— «Առաջնորդարան Հայոց... Հանեցէք ընդունիլ մեր խորունկ ցաւակցութիւնները Ղեւոնդ արքեպ. Դուրեանի եղերական մահուան առթիւ։ Մենք հայ ժողովուրդին վշտակից ենք իր այս անդարմանելի կորուստին առիթով»։

Եկեղեցականի՛ մը մահը (կամ բսպանութիւնը) — անդարմանելի կորուստ ժողովուրդի՛ մը համար, պոլշեւիկի՛ յայտարարութեամբ...

O tempora, o mores...!

Ահա նաեւ մի՛ւսը, յաւիտենական բարենին, որուն ողջ էութիւնը, ցեղովին եւ ամբողջութեամբ, ներկուած է հայկական արիւնով։

Լուր առած է, որ «Դաշտերզոհպաշ-կենտկոմ»ը աշխատանքներ կը տանի՝ Դաշնակցութիւնը Ֆրանսայէն դուրս հանելու համար...

Արձագանգելով այս աւետիսին, «Վագըթ» իր Յունուար 15ի թիւով կը գրէ.

«Այս ուղղութեամբ որոշելը լաւ է։ Բայց, խնդիրը որոշում տալուն մէջ չի կայանար, այլ՝ տրուած որոշումը ի գործ դնելուն եւ ի գործ դնել տալուն մէջ։ Այս որոշումը տուողները արդեօք պիտի կարենա՞ն յարգել տալ իրենց որոշումը»։

Ահա նաեւ այս երկուքին սիրակը – ցորդ բարեկամը, անմեղունա՛կ ռամկավարը.

«Մենք կ'ըսենք ոճրագործնե՛րը, չենք ըսեր այդ ոճիրով ամբաստանուած եւ ձերբակալուածները», («Պայքար», 5 Յունուար)։

«Պայքար»ները կը շահագրգռեն ոչ թէ ձերբակալուածները (որոնք վաղը կրնան եւ ազատ արձակուիլ), այլ կը շահագրգռեն «ոճրագործները», այլ խօսքով՝ բովանդակ Դաշնակցութիւնը իր բոլոր մարմիններով, կազմակերպութիւններով ու վարիչներով..

Որովհետեւ էականը Դուրեանի մը սպանութիւնը չէ (որ կրնար եւ տեղի չունենալ), այլ հիմնական — ոճիրներուն ոճի՛րը — Դաշնակցութեան գոյութիւնն է՝ որ խեղդող մղձաւանջի մը նման ծանրացած է բոլոր հայադաւ ու ոճրալի ուղեղներուն վրայ։

Եւ Պոկտանովներու, «Վագըթ»ներու եւ «Պայքար»ներու վշտալի սո՛ւգը Դուրեանի սպանութեան առիթով (իբրալէ՛ս որ խե՛ղճ, խե՛ղճ սայթաքած կղերական) ըմբռնելու համար, անհրաժեշտ է քիչ մը բանալ ծալքերը այն հայրենանուէ՛ր պայքարին, որ «սըրբազան երրորդութիւն»ը կը ծրագրէ ծաւալել գաղթաշխարհի մէջ։

«Հէնց ողբալ, աւաղել, անիծել, դատապարտել եւ աղօթելը փոր չեն կշտացներ։ Ժողովո՛ւրդ, դանակը ընդերքներուդ հասաւ, ժամանակ է, ոտքի՛ ելիր եւ քարուքա՛նդ ըրէ այդ ներքին չարիքը։ Ջնջէ՛, չորցո՛ւր ճահիճը, ուր եղբայրասպանութիւնը կը անանի. տաքուկ ծոցէդ դուրս նետէ եւ ոտքերուդ տակ ցրըխտէ՛ այդ իժերը որ քու գոյութիւնդ կը թունաւորեն»։

Ու չղոհանալով այս թրքաշունչ ու արիւնահոտ ջարդակոչով, նոյն «Պայքար» (9 Յունուար), առանց վարանումի, կ'ազդարարէ.

«Բայց (ընդգծումը՝ իմէ. «Յուսա.»), եթէ այս դժոխային կացութիւնը չդարմանուի եւ անոր վերջ մը չտրուի. եթէ եղեռնագործներն ու եղեռնը սարքողները չպատժուին, չըսպուին ըստ արժանւոյն, այն ատեն պիտի ունենանք ազգամիջեան պայքար մը, որուն պատասխանատուն այսօրուան ոճիր կազմակերպողները պիտի ըլլան։

«Այս Հայութիւնը գիտէ սակայն, որ երբ դանակը ոսկորին հասնի, լռելը վատութիւն կը դառնայ։ Հարկ է ուրեմն ամէն բան ընել զսպելու համար ոճիրը եւ արգիլելու համար ազգամիջեան պայքարը, որ պատուհասներուն պատուհասը պիտի ըլլայ։ Հայութիւնը, Հայրենիքը պիտի ըլլան տուժողը եւ մեր ազգին թշնամիները՝ շահողը»։

Ահա ուրիշ կանչ մըն ալ, նոյն Պայքարի յունուար 13ի խմբագրականէն.—

«Եթէ բանտարկեալ կամ ուրիշ խումբ մը մարդիկ յանցաւոր դատուին ու պատժուին, այդ կերպով Տ. Ղեւոնդ Արքեպ. Դուրեանի սպանութիւնը քաւուած ու խնդիրը փակուած չըլլար, ոչ ալ եթէ անոնք անպարտ արձակուին, թափուած արեան իրական պատասխանատու Ազգի ու Հայրենիքի թշնամիները, որոնք արդէն իսկ դատապարտուած են հայ ժողովուրդին կողմէ, արդարացած կը համարուին։ Խնդիրը կը մնայ բաց ու ստիպողաբար դարման կը պահանջէ։

«Անհատական թէ հանրային բարոյականութեամբ կարելի չէ եւ ներելի չէ չարիքին հետ իրաւախոհ ըլլալ կամ հաշտուիլ։

«Չարիքին դէմ պէ՛տք է պայքարիլ։

«Ողբացեալ Տ. Ղեւոնդ արքեպ.ի արեան դատը, հետեւաբար, դատն է Ամենայն Հայոց Հայրապետին, եւ նոյնքան Կիլիկիոյ զոյգ Կաթողիկոսներուն, Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքին, ամբողջ Հայ Եկեղեցիին։

«Եթէ ոչ թէ ոճրագործութեան ողորմելի գործիքները որոնք չեն գիտեր թէ ի՛նչ կ'ընեն, այլ բուն խել յղացող ու կազմակերպող դիւային միտքերը կրօնքի օրինապահութեամբ չզսպուին եւ դուրս չնետուին ազգային եկեղեցական գործերէ... այն ատեն Հայ Եկեղեցիին, այդ ազգային դաբաւոր հաստատութեան անկումն ու կործանումը պիտի ըլլայ անխուսափելի։

«Ահաւասիկ խնդիրը, որուն հանդէպ կը գտնուինք։

«Եւ պիտի կատարեն իրենց Պարտքը» (ընդգծումը՝ իմէ. «Յ.»)։

... Սկզբո՞ւնք, սրբութի՞ւն, ազատութի՞ւն, ա՞զգ, հայրենի՞ք,— մէկը միւսէն կե՛ղծ ու խարդա՛խ բառեր այս ցեղադաւներու աչքին։

Փարիզի միթինկին մէջ ռամկավար պարագլուխներէն հոգմաղաց մը, Հրաչ Երուանդ, կը ճչար.

«Այս ոճիրը ուղղուած է նաեւ հայ մտքին, որովհետեւ անիկա կ'ուզէր խլել ահաբեկումով մեզմէ խորհելու, գրելու եւ խօսելու ազատութիւնը, որ մարդու տրուած սատուածային պարգեւ մըն է».

(«Արեւ», 31 Յունուար)։

Այս անպարկեշտ սուտին լաւագոյն Երուանդները ոչ միայն չբողոքեցին, այլ 13 տարիներ շարունակ լրձնաչութեան փառաբանանքներ շռայլեցին իշխանութեան մը հասցէին, որ այդ «աստուածային պարգեւ»ը — խորհելու, գրելու եւ խօսելու ազատութիւնը — զարհուրագին ահաբեկումով մը արմատէն պոկեց ու խլեց մէկուկէս միլիոն ժողովուրդի բերնէն։

Ձբողոքեցին, ձայն-ծպտուն չհանեցին, երբ հազարաւորներու եւ տասնեակհազարաւորներու գազանային յօշոտումը տեսան գնտանէ գնտան եւ տաժանավայրէ տաժանավայր։

Իրենց բերանը ջուր առած ձուկ դարձան այս «եկեղեցասէր»ները, երբ հանրատուն ու եկեղեցի չփոթուեցան իրարու ահարեկ երկրի մը մէջ, գըրխաւորութեամբ «հանրակնոջ» մը, որուն անունն է ... Աստուածամայր։

«Ամէն աստուած – բաբա, — կը պատգամէր Լենինը, — ուրիշ բան չէ, բայց եթէ դիպղծութիւն, ըլլայ այդ թէկուզ մաքուր ու կոկիկ, իտէալական, ոչ թէ որոնուող, այլ կառուցուող աստուած – բաբա, այդ միեւնոյն է...»։

Ու կերան, մարսեցին այս բոլոր լըրութիւններն ու պղծութիւնները. ծպտուն չհանեցին, երբ Հայուն դարաւոր Աստուածը եկուոր իշխանաւորին կողմէ քարոզուեցաւ իբրեւ դիակ մը, որուն հետ սեռային պղծութեան մէջ է զինք պաշտող ժողովուրդը...

Ոչ միայն լռեցին, այլ եւ «փորի վըրայ պառկած լրձնաչութիւն փառաբանեցին» ա՛յնքան աղմ, ա՛յնքան պղծութիւն ու արիւն թափող իշխանութիւն մը, ինչպէս որ իր իսկ կուսակիցներու հասցէին կը գրէր ու կը խոստովանէր այսօր արդէն նոյն վիճակին հասած ռամկավար պարագլուխ մը։

Եւ այսպէս, մաքրամաքո՛ւր բոլոր գաղափարապաշտնե՛րը Դաշնակցութեան դէմ ընդհանուր արշաւի մը ձեռնարկած են երկրէ երկիր։

Զափազանց յատկանշական է, — կը գրէ «Հայրենիք» իր Յունուար 11ի խմբագրականին մէջ, — որ հակադաշնակցական ներկայ խելայեղ արշաւանքին դլուխ աստուածավախ ռամկավարներէն շատ աւելի մոլեռանդ եւ յարձակողական կերպով կանգնած են անաստուած ու ամէն կրօն ու եկեղեցի արհամարհող բոլշեւիկները։

«Բոլշեւիկներն են որ խաւթեւ կը քըննադատեն ռամկավարներու «մեղմ» ու «ներողամիտ» վերաբերումը դէպի Դաշնակցութիւնը եւ կը մղեն զանոնք աւելի կատաղի, աւելի սանձարձակ, աւելի գրգռիչ ու յարձակողական քայլեր ընելու Դաշնակցութեան դէմ եւ որդեգրելու իրենց յղացած քաղաքացիական կռուի ծրագիրը ամբողջութեամբ»։

Ո՛չ, կոյր ենք մենք ու կոյր ենք բոլորս։

Միայն բոլշեւիկը չէ, այլ եւ Թուրքը. արտաքին ճակատի այս «միաց – եալ»էն կուգայ մեր ներքին ճակատի «միացեալ»ը. երէկ աշխարհի բոլոր կեդրոններէն խորհրդաւոր ձեռք մը կը բաշխէր «Ա. Նիկոլ»ը հայ եւ օտար ընթերցողներուն. այդ բոլոր կեդրոններուն մէջ, ուրկէ Թուրքը իր ցկնած ճիւաղը կը ցրէր, դէթ մէկական (միայն մէ՞կ ...) ներկայացուցիչներ կային մեր ներքին «միացեալ»էն՝ սերտօրէն դաշնակցած արտաքին «միացեալ»ին հետ։

Ոչ թէ ոճիրներու ոճիրը, այլ ոճիրներուն ոճիրներու ոճիրը տեղի կ'ունենայ չուար ժողովուրդի մը ծոցին մէջ, որուն արիւնռուշտ թշնամին բռկած է իրմէ աւելի հայ հայրենիքը սիրե՛լ (վկայ... «Ա. Նիկոլները») իր լեզուն խօսիլ եւ իրմէ աւելի մոլեռանդօրէն երեսին խաչ հանել։

Դիտեցէք թէ ի՛նչ ներդաշնակ, ի՛նչ ընդհանուր ու համատարած կռինչ ըլլայած է Դաշնակցութեան դէմ Թուրքին, պոլշեւիկին եւ ռամկավարին կողմէ...

Ինչ որ պոլշեւիկը կ'ըսէ՝ ռամկավարը (վարիչը եւ ոչ դժբախտ ու անգէտ շարքայինը) կ'երկրորդէ ու կ'արձագանգէ. ինչ որ ռամկավարը կ'ըսէ՝ Թուրքը կ'ըրացնէ ու կ'երրորդէ Դաշնակցութեան հասցէին, յանուն ... Հայ ժողովուրդի՛։

Տխպար եռաձայն խումբ մը, կազմակերպուած ու դաշնաւորուած հըրմուտ երաժշտապետի մը ղեկավարութեամբ տակ, որ ե՛ւ կայ ե՛ւ չկայ։

— «Ապահով յաղթանակը մերն է, երբ ժողովուրդը մօտ է յուսահատութեան եւ «զազանութեան» (ընդգծումները եւ չակերտները՝ իմէ. «Յ.»), — այսպէս կ'ուսուցանէր Լենինը՝ ապահով յաղթանակներ վաստկելու համար։

Ու երբ ուշով խո՛րքը դիտէք երեւոյթներու, երբ ջնջաք 13 տարիներէ ի վեր հմտաբար նախապատրաստուող դաւերու ներքին խորհուրդին թափանցել, պիտի տեսնէք, որ այդ բոլոր դաւերը, բոլոր «Նիկոլ»ներն ու բոլոր «միացեալ»ները լարուած ճիգերով ու յամառ տքնութեամբ երկու նպատակ կը հետապնդեն,— յուսահատութեան մատնել այս ժողովուրդը եւ «գազանութեան» մղել զայն (Դեկտ. 24 – ներ պատրաստելով), ընդհանուր խաւարի եւ քայքայիչ ու արիւնալի երկպառակութեանց մէջ ապահով յաղթանակներ վաստկելու համար։

Դաշնակցութիւնը ... խռովարա՞ր, Դաշնակցութիւնը ... համերաշխութեան թշնամի՞ ...

Ա՜խ դուք բիւր՛ցս անիծեալ ազգադաւներ։

Ութ ամբողջ ամիս, 1931 Սեպտեմբերէն մինչեւ 1932 Մայիս, տքնաջան բանակցութիւններէ վերջ, մեծամեծ զիջողութեանց գնով, կրցաւ, վերջապէս, Դաշնակցութիւնը համաձայնութեան գործը գլուխ բերել Ռամկավարութիւն կոչուած ցեղային չարիքին հետ։ Ու երբ ստորագրութեանց սկըզբնագիրները համաձայնագրի տակ դնելէ վերջ պիտի գային ու լրիւ եւ վերջնական ստորագրութիւնները դընէին, դաւողաբար ու խորհրդաւորապէս թողին ու փախան...

Ու մինչեւ այսօր չեն յանդգնիր — ու պիտի չյանդգնին երբեք — այդ համաձայնագիրը իր առաջին գիրէն մինչեւ վերջին գիրը, լրիւ 18 էջերով, հրատարակութեան տալ (հակառակ բազմիցս մեր կողմէ հրատարակութեան մասին յայտնուած անվերապահ համաձայնութեան), որովհետեւ գիտեն թէ հայ ժողովուրդը այդ համաձայնագրի մէջ անգամ մըն ալ պիտի տեսնէ հարազատ պատկերը ցեղադաւ խաժամուժին եւ անգամ մըն ալ իր անէծքը պիտի թափէ անոր երեսին։

Հայութեան մէջ չկայ համերաշխութեան աւելի մոլեռանդ երկրպագու քան Դաշնակցութիւնը։

Չկայ հայութեան մէջ համագործակցութեան աւելի ջերմ եւ անխոնջ պաշտպան քան ցեղին անձնուրաց զաւակը։

Չկայ եղբայրադաւ ոճիրներու եւ երկպառակութեանց աւելի ոխերիմ թշնամի քան հայ մեծ քաղաքական հոսանքը։

Որովհետեւ եթէ Ձեկան ապահով յաղթանակներ վաստկելու համար պէտք ունի յուսահատութեան եւ «զազանութեան» (չակերտները Լենինի հեղինակը կը խորհրդաւորեն արեան եւ զոհերու հանդէպ), ապա Դաշնակցութիւնը յանուն Հայ Դատի ապահով յաղթանակներ շահելու համար՝ պէտք ունի համերաշխութեան եւ համագործակցութեան։

Սակայն մեր խաղաղասիրութիւնը ընդհանուր ոչինչ ունի քրիստոնէական կեղծ յորդորներու հետ։

Պիտի ուզէինք, որ այս մեր վերջին յորդորը անջնջելի գրերով տեղ մը արձանագրէր «միացեալ»ը։

Հայ ժողովո՛ւրդ, անպատիւ գործ մը պիտի ըլլար կեանքիդ ծանրագոյն օրերուն, երբ արիւնարբու թշնամիները նորագոյն դաւերով օղակած են քեզ, աւելորդ յորդորներ ուղղել խըղճիդ եւ իմացականութեանդ։

ԱՐԹՈՒՆ ԵՒ ՁԳԱՍՏ,.. ահա՛ այն միակ յորդորը, որ Դաշնակցութիւնը այսօր կ'ուղղէ քեզ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՏԿԱՐԱՑԱՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Ի՞նչպէս գուժել եղածը, ի՞նչպէս գրի առնել անսպասելի հարուածը։ Գրիչը կը դողդղայ ձեռքերուս մէջ, յուզումը կը խեղդէ զիս։ Ի՞նչպէս գըրել...

Մեծ եռուզեռ մը մէջ էր գաղութը։ Ամէնուն շրթունքներուն վրայ էր փետր. 11ի հրապարակային բանախօսութիւնը։ «Ա. Ահարոնեանը եկա՞ւ, ե՞րբ պիտի գայ»։ Եւ հարցումներու տեղատարափ մը։

Հակառակ հայ քսութ քուլակներու ազոտ ու լպիրշ թռուցիկներուն, ոգեւորիչ էր երեւոյթը։ Ի՛նչ բազմութիւն, ի՛նչ երիտասարդութիւն, ամէն սեռէ եւ դասակարգէ։ Եւ ի՛նչ կարգապահութիւն։ Ա. Ահարոնեանի հմայքը, բոլո՛րը, բոլո՛րը հաւաքած էր այդ օրը Պրէտան Մարսէյլի ընդարձակ սրահը։ Ժողովուրդը անհամբեր, լուռ, մագնիսացած բանախօսին կը սպասէր, լսելու, տեսնելու, մեծ հայրենասէրը, վշտի ու տառապանքի, խիզախ խոյանքներու անմահ երգիչը...։

Եւ ահա Ահարոնեան կը մտնէ ներս սրահէն։ Ծափեր, բացագանչութիւններ աջէն ու ձախէն։ Ցարգանքի ու մեծարանքի ջերմ արտայայտութիւններ։

Յուզուած էր բանախօսը, խորապէս յուզուած։

Մ. Վարանդեան կը բանայ հանդէսը, շրջապատուած Համազգայինի Մարսէյլի կեդրոնական վարչութեան անդամներէն։ Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները.—

Սիրելի հայրենակիցներ,

Այն ծափերը անվերջանալի, որոնցմով դիմաւորեցիք մեծ հայրենասէրը, գրչի ու մտքի աննման մշակը, Ա. Ահարոնեանը, նոր ապացոյց մըն է իր հմայքին։ Եւ նոր ապացոյց մը, մեր ապրելու, շնչելու անտեղիտալի հաւատքին։ Ա. Ահարոնեան հրաւիրուած է, այսօր խօսելու ձեզ յանուն Համազգայինի Մարսէյլի կեդր. վարչութեան։ Ընկերութեան մը, որ իր շուրջը համախմբեց շատեր, ամէն սեռէ եւ դասակարգէ։ Ընկերութիւն մը, որ ծընած է Եգիպտոս, որ տակաւին իր սաղմին մէջ է։ Բայց իրօք, հետզհետէ կը դառնայ ահա, ինչպէս համազգային իր անունին պէս։

Ամէն երկիր ուր ափ մը ժողովուրդ կայ, հոն անպայման կազմած է իր մասնաճիւղը։ Համազգայինը Պէյրութի մէջ հիմնած է պատկառելի հաստատութիւն մը, ճեմարան մը, շուրջ 80 աշակերտներով, որոնք կը ստանան հայեցի մաքուր, անխարդախ ու բարձրագոյն ուսում, ղեկավարութեամբ երկու մշակներու՝ Նիկոլ Աղբալեանի եւ Լ. Շանթի։

Մշակոյթը, դպրոցը ամէնէն տառապած ճիւղն է մեր մէջ։ Միեւնոյն ատեն ամէնուն սրտին մօտիկ խնդիր մը։

Ութ հարիւր հազար բազմութիւն մը ահա տարագրի ցուպը ձեռքին աշխարհէ աշխարհ մառ կուգայ։ Պէտք է չանանք փրկել մօտալուտ այլասերումէ։

Գաղութները, մեզի համար անգնահատելի հատուածներ են, մայր երկրի համար։ Եւրոպայի մէջ ենք։ Սակայն շատ մը ուրիշ ժողովուրդներու կարգին, չկրցանք հասկնալ թէ ի՛նչ մեծ է դերը դպրոցին, կրթութեան։

Օր մը, Քարլայլին հարցուցած են թէ, ո՞րն է մեծագոյն գանձը բրիտանական աշխարհի համար։ Հնդկաստա՞նը թէ Շէյքսփիրը։ Կը պատասխանէ թէ Շէյքսփիրն է։ Մէկը նիւթն է, չոր նիւթը, իսկ միւսը միտքն է, որ կը ճախրէ աշխարհէ աշխարհ, հոգիէ հոգի։ Այսպէս են իմացական արժէքները կեանքի մէջ։ Իւրաքանչիւր ազգ, յոյժ կարեւորութեամբ, կ'ուզէ իր տեղը գրաւել։

Եւ նոյն իսկ Թուրքը, որուն վրայ բարձրէն կը նայինք, ան անգամ, դպրոցներ կը բանայ, գրականութիւն եւ իմացական արժէքներ ստեղծելու տենդին մէջ է։ Եւ ոչ միայն իմացական, այլ եւ ռազմական։

Հայ եղբայրներ, պահել պէտք է մեր իմացական գանձերը, արժէքները, մեր մշակոյթը վերջապէս։ Այդ հրամայական պահանջին գոհացում տալու համար, հայ գրականութեան ալեհեր բայց միշտերիտասարդ տիտանը, եկած է խօսելու ձեզի։ Այն տիտանը, որուն քառասնամեայ գրական ու հանրային յոբելեանը իսկապէս համազգային էր, եւ աննախընթաց՝ մեր տարեգրութեանց մէջ։

Ամէն բանէ, ամէն հոսանքէ ու դաւանանքէ վե՛ր հայ մշակոյթը։ Ազատ բոլոր կիրքերէ, վէճերէ։

Բարիգալուստ կը մաղթենք ամէն անոնց, որ կուգան ծառայելու հայ մշակոյթին, կրթական – հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան։

Եթէ կ'ուզենք ըլլալ պատրաստ, եւ առաջաւոր ազգ, տէր ըլլանք մեր մըշակոյթին, եւ համախմբուինք այս ձեռնարկին շուրջ։

Նուագախումբը կը նուագէ ֆրանսական ազգ. քայլերգը, եւ «Բամ փորոտան»ը, որմէ վերջ, ուսանող Պ. Պարսամեան կ'արտասանէ Սիամանթօյի «Դիւցին փառքը»։ Իսկ Պ. Խաչիկեան կ'երգէ «Հայաստան»ը։ Ուսանող Պ. Փոլատեան եւ դերասան Տրդատ Նշանեան, կ'արտասանեն Ա. Ահարոնեանէն։ Առաջինը «Ուխտաւոր»ը, իսկ երկրորդը՝ «Արարատեան դաշտ»ը։

Եւ ահա բեմի վրայ է Ահարոնեան։ Կը խօսի այնպէս, ինչպէս կը գրէ, խորո՛ւնկ, տաք եւ անկեղծ շունչ։ Ու մինչ փառաբանութիւնը կ'ընէր հայ բանակներու հերոսութեանց, փրթաւ թելը։ Վերջին բառերն եղան «Հայ բա... նա ... կ...ը»։ Բեմին վրայ կը տատանի պահ մը, աչքերը գոց, եւ դէմքը գունատ։ Կը փորձէ այդ ողբերգական վիճակին մէջ, ոտքի կենալ։ Բայց ուժ չունի։ Կը նստեցնեն պահ մը աթոռին վրայ, ջուր կուտան խմելու, բայց ակռաները կղպուած էին... Այս ողբերգութեան դիմաց ժողովրդի մէջ, ոչ մէկ շշուկ, ոչ մէկ իրարանցում, ամէն ոք իր տեղը գամուած էր կարծես։

Խումբ մը երիտասարդներ ուսամբարձ սրահէն յարակից պարտէզը կը փոխադրեն հիւանդը, հագուստները կը հանեն, կը շփեն ոտքերը, ձեռքերը, սրունքները։ Մէկը անուշահոտութիւններ կը թափէ, իսկ միւսը բերանը կը բանայ։ Բարեբախտաբար, երեք հայ բժիշկներ կային, եւ անմիջապէս կանչեցին ֆրանսացի բժիշկ մը եւս, որ ազդրէն շիճուկ մը տալով, մեղմացուց մեծ հայրենասէրին տառապանքը։ Ինքնաշարժ մը դնելով, ժամը հինգին մօտակայ դարմանատուն մը կը փոխադրեն, ընկերակցութեամբ տիկին Ահարոնեանի որ նուաղելու նշաններ ցոյց կուտար։ Բժիշկները կը հաստատեն թէ, ուժգին ցնցում մը տեղի ունեցած ըլլալով, պզտի՛կ երակ մը պայթած է ուղեղին մէջ եւ արիւն խռնուած է։ (ԽՄԲ.— Ձանց կ'առնենք զանազան մանրամասնութիւններ, օրը օրին հրատարակուած ըլլալով)։

Գաղութը սուգի մէջ է։ Մեր ընկերները ընկճուած են եւ տխուր։

Ստորեւ կուտամ իր երեք քառորդ ժամ խօսած բանախօսութեան, սղագրութիւնը։ Հարազատ՝ որքան կարելի եղաւ։

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, մասնիկի մը պէս պահեցէք զայն, սիրով եւ խանդաղատանքով։ (ԽՄԲ.— Յաջորդ համարով)։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՐԱՒԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՆ

Էնկիւրիէէն կը գրեն «Միլլիէթ»ի.—

Գըզըլ-լի-ի-ղէ ճամբուն վերաշինութիւնը կը լրանայ յուլիսին։ Վերաշինութիւն ըսելով չհասկնանք ամբողջ ճամբան, որուն երկարութիւնը 670 քիլոմէթր է։ Որովհետեւ, Տրապիզոնէն մինչեւ Գարաքէօսէ երկարող մասը կը վերաշինուի, բայց մնացեալին համար նիւթական դոհողութեան պէտք կայ։

Տրապիզոն, ոչ միայն Կարինի, Վանի եւ Կիւմիւշխանէի, այլ եւ՝ Երզնկայի, Տերսիմի եւ Մուշի կուսակալութեանց, ինչպէս նաեւ Կարսի ու Արտահանի նաւահանգիստն է։ Անկէ զատ, Պարսկաստանի թրանզիթը մասնաւոր արժէք ու կարեւորութիւն կուտայ Տրապիզոնի։ Երբ աչքի առջեւ ունենանք այս բոլորը, անմիջապէս կ'ըմբռնենք կարաւաններու պատմական ճամբուն տնտեսական նշանակութիւնը։ Եւ սակայն այդ ճամբան տարիներէ ի վեր անտեսուած ըլլալով, ինչպէս նաեւ Տրապիզոնի նաւահանգիստին շինուած չըլլալը՝ Պարսկաստանի թրանզիթը հեռացուցած է մեզ հողերէն։ Այս դառն ճշմարտութիւնը մեզ ցոյց կուտան վիճակագրութիւնները։ Ընդհ. պատերազմէն առաջ Տրապիզոնի թրաֆիկը կը հասնէր 2,330 հազար ոսկեդրամի եւ 102,000 թոնոյի ոսկեդրամի եւ 102,000 թոնոյի, մինչդեռ վերջին տարիներուն 40,000 թոնոյէն ալ պակաս է եղած։ Դարձեալ 1927ին, 14 միլիոն ոսկի արժէքով 6.400 թոնօ պարսկական թրանզիթը 1930ին իջած է 3,007,000 ոսկի արժէքով 1385 թոնոյի։ Բաղդատմամբ 1927ին, քիլոյի տեսակէտէն 78 առ հարիւր նուազում մը, իսկ հիմա այդ քանակը ալ աւելի իջած է։

Մեր առջեւ դրուած է հետեւեալ պարտականութիւնը.— Տրապիզոն Գըզըլ-լի-ղէ ճամբան վերաշինելէ վերջ Պարսկաստանի թրանզիթ առեւտուրին համար նախընտրելի դարձնել մեր երկիրը։

Այն զարգացումը, որ ստացան վերջին տարիներուն, Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի բարեկամական յարաբերութիւնները, կը պատրաստէ նաեւ տնտեսական համակցութիւն մը՝ երկու եղբայր ազգերու միջեւ։ Կարելի է ըսել, որ անհրաժեշտ է նաեւ, ընել Թաւրիզէն մինչեւ մեր սահմանները երկարող պարսկական ճամբան։ Այս ձեւով, կարելի է չորս օրուան ընթացքին կտրել, կարաւաններու պատմական ճամբան, օթօպիւսներով։ Բարեկամ Պարսկաստանի կառավարութիւնն ու իր ներկայացուցիչները միշտ ըսած են թէ այդ ճամբան Պարսկաստանի համար մեծ կարեւորութիւն ունի։ Պարսկաստանի նոր հիւպատոսը եւս նոյն խնդրի մասին արտայայտուած է։ Ուրեմն, երկու կողմերու շահերը կը նոյնանան։ Հող կայ, օգտուինք։

ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՊՏՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ այս վերնագրին տակ (5 փետր.).—

Պրուսայի պտղագործութիւնը այնպիսի աստիճանի մըն է, որ կրնայ հարստութիւն մը նկատուիլ։ Եւ սակայն, մենք, այսօր, այս ակէն անհրաժեշտ չափով օգտուիլ չենք գիտեր։ Նոյնիսկ, հակառակ անոր որ հոս պահածոյի գործարան մը գոյութիւն ունի, մեր պտուղները կը փտին ծառերուն տակ կամ հալլերուն մէջ։ Ասոր պատճառները պարզելէ առաջ, թուենք Պրուսայի արտադրութեանց քանակը՝ համաձայն առեւտրական սենեակի.—

Սալոր՝ 230,000, խաղող՝ 1,000,000, ընկոյզ՝ 120,000, շագանակ՝ 300,000, դեղձ՝ 1,200,000, սերկեւիլ՝ 1,500,000, խնձոր՝ 500,000, տանձ՝ 70,000, բալ 20,000, ձմերուկ եւ սեխ՝ 300,000, կեռաս՝ 100,000 քիլօ։

Պտուղներու արտադրութիւնը նըւազած է, բայց ատիկա նպաստած չէ անոնց տեսակներուն բարելաւմանը։ Ընդհակառակն, նուազելով, արտադրումն ալ նուազած է, տեսակը աւրըւած եւ գիները շատ ինկած են։ Պատճառները հետեւեալներն են.— արտադրողը անհրաժեշտ չափով հոգ չի տանիր պտղատու ծառերուն, բնաւ կարեւորութիւն չի տար պատուաստի գործին եւ որդերու դէմ պայքարին, եւ ծառերէն կ'ուզէ օգտուիլ ներկայ վիճակով։ Անկէ զատ, պտուղներու փաթթումը շատ գէշ կը կատարուի։ Օրինակ, պտուղները նպարեղէնի նման կողովներու մէջ կը զետեղեն որով, կը ճզմուին ու կ'աւրուին։ Անշուշտ, շատ դժուար կ'ըլլայ այդպիսի պտուղի մը

յաճախորդ գտնել: Վաճառորդները յաճախորդանց կը մտահոգուին որ վաճառ չափազանց չըլլար եւ ապրանքները կը սպառէն: Մինչդեռ, ապրանքի մը բարելաւումովն ու արտածումովն է որ անոր արժէքը կը բարձրանայ: Հետեւաբար, արտադրողն ու վաճառողը յաճախորդ կրնան գտնել եթէ ապրանքները լաւ երկին: Այլապէս, եթէ ոսկեգոյն սերկեւիլները, կողովը զետեղած առեն, գետնէ գետին զարնեն, յաճախորդ չեն գտներ:

ԴԱՒ ՄԸ ԿԱՅ

Այս խորագրով Մէհմէտ Ասըմ կը գրէ «Վագըթ»ի մէջ.—

Առենէ մը ի վեր, Միջին Ասիոյ մէջ Արեւելեան Թուրքեստանի հանրապետութիւն անունով պետութիւն մը կազմուած ըլլալով, թերթերու մէջ յաճախ կը խօսուի այդ մասին: Երբ առաջին անգամ լսեցինք թէ պետութիւն մը կազմած են այն Թուրքերը որոնք մինչեւ այժմ Չինաստանի թեւերուն ներքեւ կը գտնուէին, ուրախութիւն մը զգացինք: Մեր ազգային սահմաններէն անոնք շատ հեռու կը գտնուին: Այսուհանդերձ, մեր ցեղակիցները որ այժմ կեդր. Ասիա կը զակիցնել, եւ որ առենօք, մեր նախահայրերու հայրենիքն է եղած, օտար գերիշխանութենէ մը կը փրկուէին: Անտիկա միայն հաճոյք կրնար պատճառել մեզի: Այդ պատճառաւ երբ այդ Թուրք պետութեան մասին հոս ու հոն լուրերու կը հանդիպինք կ'աշխատինք հրատարակել մեր թերթին մէջ: Եւ սակայն, քանի մը օր առաջ, «Թան» թերթին մէջ տեսանք գրութիւն մը, զոր արտատպեցինք մեր թերթին մէջ, եւ որ մեզի կասկած ներշնչեց «արեւելեան Թուրքեստանի հանրապետութիւն» կոչուած այդ պետութեան մասին: Որովհետեւ, այդ յօդուածը խօսելով յիշեալ պետութեան եւ անոր կատարելիք դերերու մասին, կ'ըսէր թէ այդ նոր հանրապետութեան գլուխը կ'ուզեն նստեցնել Աբտիւլ Համիտի զաւակներէն մին: Ասկէ առաջ եւս նոյն իմաստով գրուեցաւ ու խօսուեցաւ: Կրակ չեղած տեղէն ծուխ չելլեր որով եթէ ըսուածին մէջ սխալ մ'ալ կայ, դարձեալ ուշադրութեան արժանի է: Մտածենք հեղ մը: Կեդր. Ասիոյ մէջ երկիր մը, որ իր մէջ կը բովանդակէ հարիւրին 80 Թուրք ունեցող 2—5 միլիոնոց բնակչութիւն մը, Չինաստանի դէմ կ'ըմբոստանայ: Ու կը յաջողին: Ազգային հանրապետական վարչութիւն մը կը հաստատուի: Թուրք հանրապետութիւն մը որ այս ձեւով եւ ինքնագլուխ երեւան է եկած, պէտք կ'ունենա՞յ, միթէ, իրմէ դուրս փնտռելու հանրապետութեան նախագահ մը: Բայց մանաւանդ, այդ նախագահը կրնա՞յ ըլլալ այնպիսի անձ մը, որդինադադարի ընթացքին իր դաւաճանութեանց պատճառաւ երկրէն արտաքսուած արքայազուն մըն է: Բնաւ կասկած չկայ, որ այդպիսի պարագայի մը մէջ արտաքին պետութեան մը մատը գոյութիւն ունի: Կամ որ եւ է օտար պետութիւն միջին Ասիոյ Թուրքերը ոտքի հանած է ու զանոնք իրեն գործիք դարձնել կ'ուզէ, եւ կամ, իրականին մէջ նման հանրապետութիւն մը չըլլալով հանդերձ, կ'աշխատի այդ անունը տալ՝ քաղաքական նպատակէ մը առաջնորդուած: Ահա այս է պատճառը որ պէտք կը զգանք աւելի ուշադիր ըլլալ միջին Ասիոյ մէջ տեղի ունեցող եւ մեզ համար դեռ անծանօթ դէպքերուն առջեւ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

oooo

ՔԱՇԱՆ (Յապաղած).— Շրջանէս և Փարիզէն ընկերներ եւ համակիրներ եկած էին տօնելու Վարդանանցը: Արծիւ ենթակոմ.ի կողմէ ընկ. Գ. Յովհաննէսեան բացուած կը յայտարարէ հանդէսը եւ խօսք կուտայ ընկեր Ս. Թորոսեանի, որ օրուան տօնի իմաստը կը բացատրէ եւ բաղդատութեան կը դնէ այսօրուան եւ պատմական դէպքերը եւ կը գտնէ համանման ազդակներ Դաշնակցութեան պայքարի եւ Վարդանանցի դէպքերու միջեւ. Մամիկոնեան ուժը իյնալ եկաւ հայ գոյութիւնը պաշտպանելու համար, այսօր ալ Դաշնակցութիւնը՝ իբր պահակը ցեղային առաքինութիւններու եւ ազգային գոյութեան՝ կանգնած է եւ կը պայքարի բոլոր բացասական ուժերու դէմ: Այս խօսքերէս յետոյ եղան արտասանութիւններ եւ պարերը սկսան: Սեփանի խումբէն օր. Կնեազեան կը մեներգէր յաճախակի եւ կ'ըլլային խմբերգներ ընկ. Սաքօի առաջնորդութեամբ: Կովկասեան, հայկական, եւրոպական պարերը կը յաջորդեն իրարու:

Ընկեր Ս. Թորոսեանի ղեկավարութեամբ ներկայացուեցաւ «Ես Մեռայ» կատակերգութիւնը: Բոլոր դերակատարները արժանացան ընդհանուրի գնահատութեան:

Աճուրդի դրուեցաւ տպկուած սագ մը որ վիճակուեցաւ առաւօտեան Սեդրակ Ոսկեանի: Գոյացաւ 350 ֆրանքի մօտ գումար մը:

Ընկեր Ջամալեան խօսեցաւ «Արծիւ»ի կատարած աշխատանքի մասին: Ջատագովեց այն մթնոլորտը որ կը ստեղծուէր միշտ իւրայն շրջանին մէջ կը կատարուի հաւաքոյթ կամ հանդէս. կոչ ուղղեց ներկաներուն որ քաջալերեն խումբին աշխատանքները:

Պարերը տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով, որուն կը մասնակցէին բոլոր ներկաները:

Թղթակից

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

oooo

ՖԻԼԻՊԷ, 4 փետր.— Վիեննական Մխիթարեան վարժարանը 1933ի աշնան մանկապարտէզ մըն ալ բանալով Մխիթարի ծննդեան տարեդարձին առթիւ՝ սարքեց հանդէս մը միմիայն փոքրիկներով, յաջող ղեկավարութեամբ Օր. Ֆ. Պաթմազեանի: Գնահատելի արդիւնք է խսկապէս, ինչ որ անիկա ձեռք էր բերած, քանի մը ամիսներու ընթացքին, տղոց եւ աղջիկներու մարզական եւ կրթական զարգացման տեսակէտէն:

Բացման խօսքն ըրաւ վարժարանին տնօրէն գեր. Հ. Համազասպ Ոսկեան, որ սեղմ ոճով պարզեց ներկաներուն՝ մանուկներու կրթութեան եւ զարգացման անհրաժեշտութիւնը: Ճառը աւարտելուն՝ մանուկներու համազգեստաւոր խումբը երգեց «Բարի եկաք»ը, դաշնակի ընկերակցութիւնը յանձն առած էր Հ. Ռաֆայէլ Քօսեան, որ միանգամայն երգի ուսուցիչն է ամբողջ վարժարանին:

Արտասանութիւններ եղան հայերէն եւ պուլկարերէն: Գեղեցիկ էին հետեւեալները. «Պէպէքն ու փուչիկը», «Պզտիկ Թօմպուլիկը», «Քաղաքացին եւ գիւղացին» եւն.:

Ֆիլօպէրի արձանը, որ նախակրթարանէն տղայ մըն էր, խսկապէս արձան համարուեցաւ ներկաներէ: Սիրուն էին նաեւ «Թիթեռնիկը»:

Բոլորովին նորութիւն մըն էր փոքրիկներուն հայկական պարը, ընիկ տարազով: Ժողովուրդին երկարատեւ ծափերուն վրայ՝ ստիպուեցան կրկնել զայն:

Պարէն ետք՝ տնօրէնը տուաւ Մխիթարի էական կենսագծերը, ու վեր հանեց անոր արժէքը, նոյն ժամանակի անկածութեանց մէջ: Բոլոր թիւերն ալ արժանացան ծափերու:

Հանդէսը տեւեց երկու ժամ: Հայկական ուրիշ պարով վերջացաւ ներկայացումը, ուրախ եւ գոհունակ:

Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԻԱՑԵԱԼ» ՃԱԿԱՏԻՆ ԽԱՂԵՐԸ

»»» · «««

ՏԵՄԻՆ, 7 փետր. (Յառաջ).— Հոս եւս հակադաշնակցական «պլօք»ը (Հօկճի, ռամկավար եւ կարմիր հնչակեան) օրհասական ճիգեր կը թափէ չարունակ, մաքառելու այն ամեհի ալիքին դէմ որ կը կոչուի Դաշնակցական պրոպականտ: Ի տես այս ջախջախիչ երեւոյթին, մեր անողնայար հակառակորդներու խմբակը, դիշեր ցերեկ անդադար կ'աշխատին զանազան միջոցներով, արգելքներ յարուցանել դաշնակցական ամէն ձեռնարկի դէմ, հոգ չէ թէ ամէնէն վերջն ալ իրենք տուժեն:

Ցունուար 17ին Հ.Յ.Դ. կոմիտէն քանի մը թռուցիկներով յայտարարեց փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձի տօնակատարութիւնը փետր. 18ի կիրակին, խնդրելով նկատի ունենալ այդ թուականը, համաձայն ընդունուած սովորութեան:

Հակառակ եղած ազդարարութեան, Հօկի մասնաճիւղը նոյն օրը եւ նոյն ժամին խնջոյք յայտարարեց: Սակայն որովհետեւ այնքան ալ վստահ չեն իրենց վրայ, այս անգամ դիմեցին ուրիշ միջոցի մը: Խարբերդի Հայր. Միութեան վարչութեան մէջ եղած իրենց անդամ եւ համակիր անհատներու միջոցաւ, յաջողած են վարչական կարգադրութեամբ, հրաւիրել դերասան Յ. Ղազարեանը, ներկայացում մը տալու նորէն ճիշդ փետր. 18ի կիրակին եւ ժամը 2.30ին: Եւ այս՝ հակառակ այն իրողութեան որ հանդէսի կարգադրիչ յանձնախումբին կողմէն ներկայացած են միութեան վարչութեան եւ խնդրած որ յետաձգէին իրենց ներկայացումը: Մեզ համար գործնականին մէջ ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն «պլօք»ի այս անճոռնի խաղերը, սակայն անիմաստ կը գտնենք Խարբերդի Հայր.ի վարչութեան բռնած ընթացքը: Ան գիտակցաբար զոհ կ'երթայ մութ ուժերու կողմէ լարուած ծուղակի մը: Միութիւն մը որ զինք յայտարարած է «չէզոք ու անկախ հողի վրայ գործող», այժմ գոյնը դուրս կուտայ: Գալով դերասան Ղազարեանին, մենք կը սպասէինք որ պարկեշտօրէն քաշուէր, երբ իմացաւ այս «նյութը»: Ցաւալի է որ չթափեցաւ երբ մանաւանդ իրեն ալ զգացնել տուին թէ սխալ է իր բռնած դիրքը:

Մենք վստահ ենք որ Տեմինի Հայրենասէր գաղութը, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ հոծ բազմութեամբ պիտի մասնակցի փետրուարեան ընդվզումի տարեդարձին, շառաչուն ապտակ մը իջեցնելով խեղճ ու կրակ խամաճիկներուն:

Վ.Եհուենի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պոլսեցիներու Միութեան Վարչութիւնս 9, 10, 11 յունուարին յաջորդաբար Միութեանս մայր դիւանին հետ, հաւաքաբար բացառիկ նիստ գումարելով նկատի առաւ Միութեանս մարզին մէջ ժամանակէ մը ի վեր գործուած զեղծումները եւ նիւթական իւրացումները, որոնք պատճառ դարձած էին Միութեանս յառաջդիմութեան կասեցման, որով դիւանիս եւ վարչութեան խառն ժողովը երեւան բերելէ վերջ պատասխանատուները, հարկ զատեց իր որոշումները հաղորդել յարգելի անդամներու եւ հայրենակիցներու թէ Պ.Պ. Ներսէս Երէցեան եւ Յակոբ Մանուկեան հեռացուած են Միութեանս շարքերէն, Միութեանս դանձին բաւականաչափ վնաս մը հասցուցած ըլլալնուն համար, եւ նկատի ունենալով ծրագրի 4րդ յօդուածը եւ կանոնագրի 47րդ յօդ.ի տրամադրութիւնը:

Տոքթ. Ա. Սէմէրճեան Միութեանս անդամակցութենէն վեց ամսուան համար կախակայուած է, իր առենապետութեան օրով եղած զեղծումը անուղղակի քաջալերած ըլլալուն համար:

Պ. Նուպար Մէշհուրեան վտարուած է Միութեանս պատկանող գումար մը գանձած եւ ցարդ անվճար թողած ըլլալուն համար:

Պ.Պ. Յ. Յովիկեան եւ Մ. Պօղոսեան Միութեան շարքերէն հեռացուած են համաձայն ծրագիր — կանոնագրի 47րդ յօդուածին, որոնց վերջերս ունեցած գործունէութիւնը ձգտած է Միութեանս յառաջդիմութիւնը կասեցնելու:

Խառն ժողովս նկատի առնելով Պ. Կոպեռ Տերձակեանի 29 հոկտ. 1933ի հրաժարագիրը, ոչ միայն ընդունեց զայն այլ նաեւ վերամուտին դէմ արգելք մը դրաւ, համաձայն ծրագրիս 2րդ յօդուածին:

Ի գիտութիւն մեր յարգելի անդամոց կը յայտարարենք, թէ վերոյիշեալ անձերը յետ այսու ոչ մէկ իրաւասութիւն ունին Միութեանս անուամբ գործելու:

Բոլոր անոնք որոնք կը բաղձան այս վճիռներու մասին մանրամասն տեղեկութիւններ ստանալ, կրնան ամէն երեքշաբթի երեկոյ ժամը ութէն վերջ դիմել Միութեանս կեդրոնատեղին, Պառ Կամպէթա, Ալէ Լէօն Կամպէթա:

Ի դիմաց Պոլսեցիներու Միութեան

Վարչ. ատենապետ՝ Մ. Աստուածատուր

Մայր Դիւանի նախագահ՝ Հ. Ունճեան

ԽՄԲ.— թիւ 2 Միութեան երէկուան ճշդումին մէջ, Պ. Յ. Յովիկեանի անունը սխալմամբ տպուած էր Յովակիմեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Աշխուրհաւն մրրիկը

ooooo

Ֆիլատէլֆիայի «Հայ Սիրտ»ը, որ անկուսակցական օրկան մըն է, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ օրուան խուժանավարութեան առթիւ.

—«Ամերիկահայ գաղութներու մէջ կիրքի եւ ատելութեան ահեղ փոթորիկ մը կը տիրէ այս պահուս: Մտաւորական ամէն մակարդակի մարդիկ եւ մանաւանդ կանայք իրենց ձեռքը առած են Նիւ Եորքի ոճիրին դատավարութիւնը եւ կ'ամբաստանեն, կը բամբասեն մօտաւոր եւ հեռաւոր անհատներ ու հաստատութիւններ՝ անհեթեթ եւ անկապ վերագրումներով, եւ խուժանավայել վճիռներով: Լեզուներու կապերը արձակուած են: Արեւելքցիի դիւրագրգիռ արիւնը բորբոքած է: Ամէն քայլափոխին դատավճիռներ, հայհոյութիւններ եւ ամբաստանութիւններ կը լսուին:

Հայ մամուլին ամէնէն պահպանողական եւ խաղաղասէր ճանչցուած հաստատութիւնն իսկ խելազարօրէն կը սփռեն ատելավառ գաղափարներ, չը մոռնալով միեւնոյն ատեն խաղաղութիւն քարոզել: Ասոնք ժողովուրդին հրամցուցին 3 տեսակ դատաստան, «Աստուծոյ դատաստանը», «կառավարութեան դատաստանը» եւ «ժողովուրդին դատաստանը» եւ ասոնց գերագոյնը կը նկատեն երրորդը: Սակայն ի՞նչ է ժողովուրդի դատաստան բառածը, եւ անոր յարակից «մեկուսացում»ի պետութիւնը:

Ըսի – բառերու, բամբասանքներու, անհիմն զրպարտութիւններու եւ միակողմանի եզրակացութիւններու վրայ հիմնուած դատաստաններ եղած են «ժողովուրդի դատաստան» բառածները: Ազգերու պատմութիւնը լեցուն է անմեղ զոհերու ողբերգութիւններով:

«Ժողովուրդի դատաստան» ջատագովող խուժանավարներ թող գիտնան թէ աշխարհիս ամէնէն անարգ ոճրագործն իսկ բացարձակ իրաւունք ունի անաչառ դատավարութեան մը: Ամբաստանեալին դրամ չունենալու պարագային դատաւորը անձամբ կ'որոշէ կարող փաստաբան մը ոճրագործի աջերը լսելու համար: «Ձայն բազմաց՝ ձայն Աստուծոյ» վարկածը օրէնքի առջեւ պախարակուած է դարէ մը ատդին: Վնասակար մոլորում մըն է այդ ապօրէն վարկածը մէջտեղ նետել հայ մամուլին համար:

Նիւ Եորքի ոճրագործներուն դատավարութեան գործը ամերիկեան դատարանին ձեռքն է, որ իր հրաշալի կազմուածքով եւ անհամար միջոցներով աշխարհի ամենալաւը կը համարուի: Ան կարող է երեւան հանել թէ ոճրագործը եւ թէ կազմակերպողը: Հանդարտինք եւ տեսնենք թէ ինչե՞ր երեւան պիտի գան երբ արարքին կրծիկը քակուի: Նման կանխամտածուած ոճիրներու դատավարութեանց դարձուածքները մամուլէն գաղտնի կը պահուին մինչեւ որ վերջնականապէս լուծուի գաղտնիքը: Այս ըլլալու է պատճառը որ այլ եւս լուր չենք առներ այդ մասին: Ամերիկեան թերթերուն մինչեւ հիմա տուած տեղեկութիւնները արտաքին եւ ընդհանուր լուրեր էին միայն:

Հայ մարդ եւ հայ կին, ատելութեան այս փոթորիկը կ'անցնի բայց գործուած աւերը կը մնայ: Մենք ալ կը մնանք նորէն իրարու ազգական, բարեկամ եւ արիւնակից եղբայրներ: Այս օրերուն մեր իրարու ըրած անարգանքը եւ անլուր բամբասանքներն եւ անհիմն զրպարտութիւնները արդեօք ամօթահար պիտի չընե՞ն մեզ ապագային: Պիտի չափսոսա՞նք մեր արտահատորները խօսած ըլլալնուս համար: Պիտի չաւաղե՞նք մեր իսկ լեզուովը մեր բնտանեկան բոյնը քանդելնուս համար: Չկայ աշխարհիս վրայ պայքար մը այնքան աղետաբեր ազգի մը համար որքան ներքին պայքարը, ընտանիքի մը անդամներուն մասնաւորապէս: Ոչ մէկ կուսակցութիւն, ոչ մէկ վարդապետութիւն կարող է ընտանեկան օճախը վառ պահել բացի սէրէն եւ համերաշխութենէն:

«Մեկուսացում»ի այսինքն՝ պոյքոթի ճիւաղային հնարքն ալ ատելութիւնը երկարաձգելու միայն կը նպաստէ եղբայր եղբօր դէմ: Մենք իրարմով միայն երջանիկ կրնանք ըլլալ, իրարու ցաւերը կը հասկնանք: Բաժանումը կործանում է մեզի համար»:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Պ. Հայկ Արամ Գրալեանէ ստացանք նամակ մը, որով կը յայտարարէ.—«Ես ոչ հրաժարած եմ եւ ոչ ալ «հրաժարեցուած» եւ մինչեւ այսօր ալ ոչ մէկ նամակ ստացած եմ զիս հրաժարեցնող»:

Հարցը կը վերաբերի «Յառաջ»ի փետր. 10ի թիւին մէջ հրատարակուած նամակի մը զոր մեզի ղրկած էր Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը: Ուրեմն, պատասխանն ալ անոնց կ'իյնայ:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 փետր.— Նկատելով որ Լիոնի մէկ երկու անպատասխանատու հայրենակիցներու անպատուաբեր մէկ եւյոթը զայրոյթ պատճառած է ընդհանուր Զարասնճագցիներու մէջ եւ տեղի տուած զանազան բողոքներու, ուղղուած կեդրոնական վարչութեանս, կը յայտարարենք թէ կ'անդիտանանք Լիոնի մէջ մասնաճիւղի մը գոյութիւնը եւ կը զգուշացնենք տեղական ազգային մարմինները զոհ չդառնալ թիւրիմացութեանց:

Այս առթիւ աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ազդարարենք մեր բոլոր մասնաճիւղերուն որ նկատի ունենան մեր ծրագիր կանոնագրի բոլոր տրամադրութիւնները եւ պատգ. ժողովներու որոշումները, հպարտօրէն մնալ ազգային գետնի վրայ, հեռու որ եւ է կուսակցական ազդեցութենէ եւ պաշտպանէն հոսանքներէ:

Զ.Հ.Մ. Կեդր.Վարչութիւն

ԲՐՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐ

Աղեքսանդրիա բնակող Պոլսեցի Խաչատուր Քիւչիւքեանի աղջիկը՝ Մաքրուհի, Սոֆիաբնակ Եոզկատցի Յովհաննէս Եսայեանի զաւակը Նազարէթ, Աղեքսանդրիա բնակող Պոլսեցի Գրիգորի զաւակը Գեղամ, Գահիրէ բնակող Պօղոս Զաքմաքճեանի զաւակը Թորոս եւ տղան Պօղոս, Պաթումաբնակ Պոլսեցի Մկրտիչ Այվաճեանի զաւակը Սրբուհի, Վառնա բնակող Ատապազարցի Սանթուր Սուրէնեանի զաւակը Անդրանիկ, Պուքրէշ բնակող Քասթէմունցի Կարապետ Ասլանեանի զաւակը Սարգիս, Սելանիկ բնակող Ատաբազարցի Տիգրան Քիրազեանի զաւակը Վահրամ, Բագու բնակող Տէվէլիցի Պօղոսի աղջիկը Կիւլիզար, Մոսկուա բնակող Քէսկինցի Գրիգորի զաւակը Աւետիս, Փարիզ բնակող Կիրասոնցի Բարսեղ Մերճանեանի աղջիկը Յուլեանէ, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Մարտիրոս Միսքճեանի զաւակը Միսաք, Եոզկատ բնակող Իզմիրցի Գրիգոր Գազանեանի զաւակը Բասդալ, Վառնա բնակող Պոլսեցի Գասպարի զաւակը Խաչիկ Գասպարեան, Փարիզաբնակ Մէրզիֆոնցի Սեդրակ Կիրակոսեանի զաւակը Վահրամ, Քէօսթէնճէ բնակող Սվազցի Գրիգոր Ալեքսանեանի զաւակը Գաբրիէլ, Սելանիկ բնակող Սվազցի Պօղոս Սիրունեանի զաւակը Բենիկ, Կիւմիւլճինէ բնակող Կէվէցի Յարութիւն Ահարոնեանի աղջիկը Կատարինէ, Ֆիլիպէ բնակող Պրուսացի Յակոբ Սարաֆեանի զաւակը Մայրոր, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Գառնիկի զաւակը Թագւոր, Նիւ Եորք բնակող Ատանացի Յակոբ Քէշիշեանի զաւակը Մարիոս, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Յակոբ Դարբինեանի զաւակը Նուպար, Պուքրէշ բնակող Իզմիթցի Կարապետ Ջալըզեանի զաւակը Վահրամ, Փարիզաբնակ Կեսարացի Մովսէս Թէլֆէեանի զաւակը Սարգիս, Փարիզաբնակ Ամասիացի Մարկերիտի աղջիկը Հայկանուշ եւ իր զուսարը Բէնիֆէ, Գահիրէ բնակող Պոլսեցի Կոմիտաս Աչճեանի աղջիկը Մաննիկ, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Տիգրանի աղջիկը Էլիզ Արփինէ, Աթէնք բնակող Պոլսեցի Լեւոն Քրըքճեանի զաւակը Միքայէլ, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Աստուր Ֆրէնկեանի զաւակը Մաթէոս, Պաթում բնակող Վիչէն Ղազարոսեանի զաւակը Գարեգին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԽԱԼԻՖԱՆ ԵՒ ՄԵՂԱՒՈՐՈՒՀԻՆ

(Հէքեաթ)

Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ

Դիտելով զայն, մեծ միւֆթին կը մրմնջէր այնպիսի ձայնով մը որ խալիֆան լսէր.

— Ո՛վ մեղք, ո՛վ մեղք: Ան ոտնակոխ ըրաւ սրբազան Քէթվան:

Դիտելով զայն, մեծ դատըն կը մրմնջէր այնպիսի ձայնով մը որ խալիֆան լսէր.

— Ո՛վ ոճրագործութիւն, ո՛վ ոճրագործութիւն: Իր ամէն մէկ շարժումը մահուան արժանի է:

Խալիֆան զայն կը դիտէր լուռ ու մունջ:

— Մեղի՛ կին — ըսաւ Հարուն Էլ Րաշիտ — դուն՝ գեղեցիկ մոլորութեան քաղաքէն՝ Գահիրէէն եկար խիստ առաքինութեան քաղաքը՝ Պաղտատ: Հոս կը թագաւորէ բարեպաշտութիւնը, եւ ոչ թէ երկերեսութիւնը: Բարեպաշտութիւնը ոսկի է, իսկ երկերեսութիւնը՝ կեղծ դրամ, որուն համար պատիժէ ու մահէ զատ ոչինչ կուտայ Ալլահը: Քու դատաւորներուդ սիրտը չեն կրնար մեղմել ոչ քու գեղեցկութիւնդ, ոչ ալ դժբախտութիւնդ, որուն ենթարկուած ես: Առաքինութիւնը խիստ է, ու հոն տեղ չունի գթասրտութիւնը: Քո՛ւ խնդրարկու ձեռքերդ ի զուր մի կարկառեր ոչ մեծ դատըին, ոչ մեծ միւֆթիին, ոչ ալ՝ խալիֆայիդ... Ո՛վ մեծ միւֆթի, ի՞նչ է քու վճիռդ՝ այս կնոջ մասին, որ օրինազանց եղած է Քէթվային նկատմամբ:

Մեծ միւֆթին խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ ըսաւ.

— Մա՛հ:

— Ո՛վ մեծ դատը, ի՞նչ է քու վճիռդ:

Մեծ դատըն խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ ըսաւ.

— Մա՛հ:

— Մա՛հ,— կը գոչեմ եւ ես: Դուն ոտնակոխած ես սրբազան Քէթվան ու պէտք է որ տեղն ու տեղը քարկոծուիս՝ առանց բոպէ մը կորսնցնելու: Ո՞վ է ան որ առաջին քարը պիտի նետէ քեզի: Ե՛ս, քու խալիֆադ: Ես պարտաւոր եմ վրադ նետելու առաջին քարը:

Հարուն Էլ Րաշիտ փաթթոցէն հանեց մեծ ադամանդը, «մեծ մոնկոլը», ու զայն նետեց Ֆաթմէին:

Ադամանդը ինկաւ կնոջ ոտքերուն առջեւ:

— Երկրորդը պիտի ըլլաս դո՛ւն — ըսաւ խալիֆան՝ իր խօսքը ուղղելով մեծ միւֆթիին — քու փաթթոցդ զարդարուած է զմրուխտով որ ունի մարգարէին — խաղաղութիւնը եւ օրհնութիւնը մեր վրայ — գոյնը: Ի՞նչ աւելի լաւ կոչում այս քարին համար, քան իրմով պատժել մոլութիւնը:

Մեծ միւֆթին վար առաւ իր փաթթոցը, հանեց զմրուխտը ու զայն նետեց Ֆաթմէին:

— Հիմա, կարգը քո՛ւկդ է, ո՛վ մեծդ դատը: Խիստ է քու պարտականութիւնդ եւ որպէս արիւն կը փայլի, քու փաթթոցիդ վրայ, կարմրագոյն կարկեհանը: Կատարէ՛ պարտականութիւնդ:

Ու դատըն հանեց փաթթոցը եւ նետեց կարկեհանը:

— Ո՛վ կի՛ն, — ըսաւ Հարուն Էլ Րաշիտ — առ այդ քարերը՝ որոնց արժանի եղար դուն՝ իբրեւ պատիժ քու գործած ոճիրիդ: Ու պահէ՛ զանոնք որպէս յիշատակ քու խալիֆայիդ դըթասրտութեան ու անոր մեծ դատըին արդարադատութեան: Ու գնա՛:

Եւ, այն օրէն ասդին, կ'ըսեն, աշխարհի մէջ գեղեցիկ կիները սկսան իրենց վրայ դնել բոլոր գեղեցիկ քարերը:

— Շէյխ Հաֆըզ, ո՛վ իմ մեծ միւֆթիս,— ըսաւ խալիֆան — կը յուսամ որ այսօր մեծ գոհունակութեամբ պիտի ճաշակես փիլաւդ: Ես գործադրեցի քու Քէթվադ:

— Այո՛, բայց ես զայն կ'ուզեմ փոխել, ան չափազանց խիստ է:

— Ինչպէ՛ս թէ: Չէ՞ որ կ'ըսէիր թէ օրէնքը չունի կը նմանի: Ինչքան շատ դէշ ըլլայ, այնքան շատ կը վախնան անկէ:

— Այո՛, տէ՛ր իմ: Բայց չունը պէտք է խածնէ օտարները: Իսկ երբ ան իր տէ՛րը խածնէ, զայն կը չղթային:

Այսպէս դատեց իմաստուն խալիֆան Հարուն Էլ Րաշիտը՝ ի փառս մեծ ու գթառատ Ալլահին:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

(Վերջ)

«Թախսի»ներու գործադուլը

Տասնըհինգ օրէ ի վեր Փարիզը զրկուած է սակաշարժներէ (*Թաքսի*), ինչ որ մեծապէս կը խանգարէ երթեւեկը։ Գործադուլի վարիչ մարմինը կը յայտարարէ թէ կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ բոլոր շարժավարներուն միջեւ եւ թէ գործադուլը պիտի շարունակուի մինչեւ որ գոհացում ստանան։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱԿԱԿՇԻՌԻ ՏԱԿ ԱՌՆՈՒԱԾ

Սպիտակ Տունին մէջ կատարուած երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ, նախագահ Րուզվէլթ որոշեց խիստ հակակշիռի տակ առնել Ամերիկայի մէջ հեռագրական, հեռաձայնական, անթել ու ընդծովեայ պարաններու բոլոր հաղորդակցութիւնները։

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻԻ» Ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան։

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ստիպողական օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ Ենթակոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները, այս Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 10ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin *ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը։ Կարեւոր օրակարգ։*

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէի հերթական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Գայլ Վահան, Կայծակ եւ Մուրատ խումբերը այս Կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ցաւով կը ծանուցանէ փարիզի Ռոստոմ խումբի ընկերներէն *ՄԱՏԱԹԻԱ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆ*ի դառնաղէտ մահը։

×

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ եւ *ՊԷԼՎԻԼԻ ՌՈՍՏՈՄ* խումբը ցաւով կը ծանուցանեն Ռոստոմ խումբի ընկերներէն *ՄԱՏԱԹԻԱ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆ*ի դառնաղէտ մահը եւ իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իր այրիին եւ պարագաներուն։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽԿՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

սէն Շամոնի *ՎԱՐՈՒԺԱՆ* ենթակոմիտէին կողմէ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին հայկ. սրճարանին ներքնասրահը։
Կը հրաւիրուին համակիրները։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ *դասախօսութիւնը յետաձգուած է Փետր. 24ին։*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

կը տօնուի Իսի մասնաճիւղին կողմէ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.6
2, rue Alexandre Guillmontի սրահին մէջ (Մէտոն)
Գեղարուեստական բաժին՝ փոքրերու կողմէ։ Երգ, պար, արտասանութիւն։

Հաղորդկց. Միջոց.— Մոնփառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէտոն։ Փոլթ տը Վէրսայլէն առնել 23 եւ 32 Թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Լա Ֆէրմ Մուլինօ, ուր պիտի սպասեն հայ սկաուտներ։ *Մուտքը՝ ազատ է։*

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Société Savantesի *սրահին մէջ* 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ***ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ***

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ՝

ՎՐԱՑԵԱՆ *«ՓԵՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ»*

ՋԱՄԱԼԵԱՆ *«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի ԻՄԱՍՏԸ»*

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ *«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ եւ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ»*

ՄՈՒՏՔ՝ **2** *ՖՐԱՆՔ։*

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ
կը նախագահէ՝ ընկեր Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
կը խօսի՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ընկերներ՝ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷԻ ԵՒ ՏԷՍԻՆԻ «ԱՐԾԻԻ» ՖԱՆՖԱՌԻ Ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ ***«ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐԸ»***

ԾԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

Ծանօթ.— Հանդէսէն յետոյ ընկերահամակրական խնջոյք Հ.Յ.Դ. Տան թատերասրահը

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ
Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ
Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր
կազմակերպուած ՌՕՄԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
տեղի կ'ունենայ այս կիրակի երեկոյ ընկերվարականներու սրահին մէջ։
Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *ԿՈՐԻԻՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ*
25 *Փետրուար Կիրակի օր*
Կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ԵՈԶԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, իր կազմութեան 7րդ տարեդարձի առթիւ։

Վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս Սալօն Միշէլի շքեղ սրահներուն մէջ, **25 Rue Aldebert** (րիւ Ալտըպէր), կէս գիշերէն վերջ 1 ժամ գեղարուեստական բաժին, երգ, անակնկալներ եւ **exhibition**ներ՝ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեաններու կողմէ։

7 հոգինոց օրքէսթր **Broadway — Jazz:**

Ներկայանալի հագուստ պարտաւորիչ։

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ՝ **5** *ՖՐԱՆՔ, ԱՅՐԵՐՈՒ՝* **10** *ՖՐԱՆՔ*

ՎԱՂԱԹԱՐՇԱՄ ԾԱՂԿԻՆ

ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՌՃԵԱՆԻ

ցաւալի մահուան տարեդարձն ըլլալով, իր անթառամ յիշատակին համար Հոգեհանգիստի պաշտօն եւ ձայնաւոր պատարագ պիտի կատարուի այս կիրակի օր ժամը 10.30ին Հայոց կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ 10bis rue Thouin, Paris (5)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Գալուստեան եւ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գալուստեան իրենց անկեղծ խնդակցութիւնները կը յայտնեն Պօմօն-Սէն Ժիւլիէն (Մարսէյլ) բնակող իրենց կնքահօր՝ Տէր եւ Տիկ. Նազար Իշխանեանի, իրենց մանչ զաւկին ծնունդեան առթիւ։

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱ[Ր]

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷԼԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	*04,738*	*շարք*	**R.**
- - -	*53,171*	-	**U.**
- - -	*75,619*	-	**V.**

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ...

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շերտ թիւ	*28,474*	*շարք*	**Y.**
- - -	*54,726*	-	**X.**
- - -	*81,172*	-	**R.**

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՌԱՋ ՁՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, Թ... ԻՈՎ, ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ

ՎԱՐ ՆԱԶԱՆԳԻՆ *մէջ բնակող հայրենակից մը կը փնտռէ տարեց, քաջառողջ եւ վստահելի կին մը՝ տնական գործերու եւ երկու փոքրիկ երախաներ (5 եւ 9 տարեկան) խնամելու համար։ Դիմել՝ ՅԱՌԱՋի վարչութեան։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Հինգերորդ կարաւանով Լիոնէն Հայաստան մեկնած Նշան Աճէմեան (կամ Փիրենեան), Պարտիզակցի, որ ներկայիս Պարսկաստան կը գտնուի, կը փնտռէ իր հայրը՝ Յարութիւն Փիրենեան կամ Պատծակ Օրթին, որ կը կարծուի Արտէշի նահանգը ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Նշան Աճէմեան, Eglise Arménienne, Ispahan-Djoulfa (Perse)։

× *Նաեւ կը փնտռէ իր փեսան Նշան Էլքէլեթեան, Կեսարացի, որ մէկ տարի առաջ Ռիվոը Ժիէռ կը բնակէր։*

— Կարնեցի Տիկ. Սիրանուշ Նի... կողոսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարնեցի Գրիգոր եւ Խաչատուր Թումանեանները (ոսկերիչ), որոնք 1930ին կը գտնուէին Արմաւիր եւ 1931ին փոխադրուեցան Վլատիկա...կաս։ Երկու տարիէ ի վեր լուր չկա[յ] իրենցմէ։ Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի [իմա]ցնել Պ. Նիկողոսեանի, 22, rue des Bois, Paris (19)*։ Ստոյգ լուր տուողին վարձատրութիւն պիտի տրուի ...*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (57)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

— Մենք, տասնըհինգ քան օրուան ընթացքին կրնանք կազմել պատերազմելու ընդունակ կովկասեան ազգային գունդեր։ Ասոնք կրնան ուժեղ եւ կանոնաւոր ռուս ուժերուն հետ պատերազմիլ եւ յաջողիլ։

Աճարայի, Արդուինի եւ շրջակայի իսլամներուն իշխանութիւնը քանի մը ամիս տեւած էր։ Այդ իշխանութիւնը թէեւ շատ տխուր վախճան մը ունեցած էր, բայց այդ կարճ ժամանակաշրջանը այդ վայրերուն իսլամներուն վրայ շատ լաւ ազդեցութիւն մը թողած էր։ Այս խօսքը կը փաստուէր նաեւ այն իրողութեամբ, որ ըստ իսլամներու վերեւի յայտարարութեանց անոնք դեռ եւս իրենց յոյսերը կորած չէին։ Այն գրգռութիւնները զորս սատկօրէն ի գործ կը դնէին եւ կը շարունակէին Կովկասի Հայերը՝ իսլամներու հանդէպ, կարելիութիւն չէին տար որ այս վերջինները ուրիշ կերպ մտածէին։ *Թիֆլիզի մէջ լոյս կը տեսնէր «Կավկասքի Սլօվօ» անուն ռուսերէն թերթ մը։* Հայոց մտածումներուն արտայայտիչն էր այս թերթը, որ յայտնելով թէ իսլամները հայրենիքի դաւաճաններ են, կառավարութիւնը կը գրգռէր իսլամներուն դէմ։

Այդ գրգռութեանց պատճառաւ տեղի ունեցած էին Կարսի եւ Արտահանի ջարդերը, եւ սահմանէն ներս գտնուող իսլամները քշուած էին Սիպերիա։ Այս տխուր դէպքերը, որոնց առիթ տուած էին Հայերը, Կովկասի ռուս իսլամներուն մէջ արմատացուցած էին վրէժի, ցեղային ու կրօնական միութեան եւ միացեալ պայքարի զգացումները։ *Կովկասի բոլոր իսլամները, ինչ ազանդի ու կուսակցութեան ալ պատկանած ըլլային, միացած էին։ Նոյն իսկ, Շիիներուն կրօնականպետը՝ Շէյխիւլիսլամը ու Սիւննիներուն պետը՝ միւֆթին՝ միացեալ ֆէթվա մը հրատարակած էին՝ Թուրք զաղթականներուն եւ վիրաւորներուն օգնելու համար, ու անոր տակ միասնաբար ստորագրած էին։ Առիկա առաջին անգամ տեղի ունեցող միութեան եւ գործակցութեան դէպք մըն էր։ Իրրեւ հետեւանք այդ ֆէթվային, Կովկասի Սիւնիները եւ Շիիները իրենց օգնութիւնները տուած էին կազմուած Բարեգործական Ընկերութեան։*

Հարիւրապետ Իզզէթ պէյ Թիֆլիզի մէջ հինգ ամսուան չափ դարմանուելէ վերջ, բոլորովին ապաքինած եւ զրկուած էր Ֆարքին կղզին մէջ, պատերազմական գերիներու բանակատեղը։ Ռուսերէն բաւական սորված էր։ Այժմ, իր միակ փափաքն էր ժամ առաջ փրկուիլ գերութենէ, Հայրենիք վերադառնալ եւ, կրկին զէնքի փարելով, գործակցիլ երկրին պաշտպանութեան։ Իր այս փափաքին գոհացում տալու համար, անշուշտ իսլամները եւս իրեն պիտի օժանդակէին։ Այդ պատճառաւ, գերիներու բանակատեղէն փախելու համար, կարգ մը պատրաստութիւններու սկսած էին։ Այս պատրաստութիւնները որոնք կը կատարուէին շատ աննպաստ պայմաններու մէջ, յաջողելու յոյսը շատ քիչ էր։ Բայց, Իզզէթ պէյ որոշած էր ամէն գնով բարձր ձեռնարկի մը հետքը թողուլ, եւ եթէ նոյն իսկ չյաջողէր, Թուրք ճիգն ու եռանդը ցոյց տալ իրմէ աւելի երիտասարդներուն։

Այդ պատճառաւ, Իզզէթ պէյ, հազար դժուարութիւններ հարթելէ վերջ ծպտուելով, գերիներու բանակատեղէն Բագու եկած ու անկէ փախելու յաջողած էր։ Իզզէթ պէյ, քաղաքէն անգամ մը դուրս ելլելէ վերջ, իր ճամբան շարունակած եւ, շատ մը դժուարութիւններէ յետոյ, մինչեւ Թէհրան գացած էր։

Գրաւումները, չէթէներուն կողմէ կատարուած ըլլալով ինքնին որ եւ է արժէք չէին ներկայացներ, իսկ այնքան ատեն որ Կովկասի ճակատը ծայր տուած պատերազմին ելքը որոշ չէր, հարկ էր գրաւումներն ալ անցողակի յաջողութիւն մը նկատել։ Արդ, այդ վայրերուն մէջ հաստատուած քաղաքային վարչութիւնն ալ չափազանց ծիծաղելի ձեւ մը կը ստանար։ Օրինակ, մեր հին սահմաններուն մաքսային պաշտօնեաները՝ ռուսական յառաջխաղացումին պատճառով մեր քով ապաստանող Կովկասի իսլամներուն փախցուցած կահ կարասիներէն սկսած էին մաքսատուրք գանձել։ Այս գաղթականներուն թիւը օր օրի կ'աւելնար, եւ, համաձայն զինուորական կացութեան, իրենց գիւղերը վերադարձողները եւ կամ կրկին փախելու ստիպուողներուն թիւը կ'աճէր, իսկ չափազանց տխուր բան էր մաքսատուրք պահանջել անոնցմէ, որոնք իրենց կեանքերը մազապուր ազատած էին պատերազմի վայրերէն ու յաջողած էին իրենց հետ փախցնել կարգ մը առարկաներ։

Այս միջոցին, երբ Րիզա պէյի ճակատը Մարատիտէն Պորչքա կը նահանջէր, քաղաքային վարչութեան այս տարօրինակ եւ ծիծաղելի գործողութիւնները շատ գէշ ազդեցութիւն մը կը գործէին այն ժողովուրդին վրայ, որ մեր ջոկատներուն հետ կը գաղթէր։ Նոյն իսկ, կարգ մը տեղեր պատճառ դարձած էր որ Թուրք վարչութեան հանդէպ թշնամութիւն ցոյց տրուի։ Մեր հին սահմաններուն մօտ բնակող կովկասեան բնակչութիւնը միշտ աւելի կողմնակից կը թուէր։ Միւսները, իրենց հանդէպ ցոյց տրուած գէշ վերաբերումին պատճառաւ, գրաւման առաջին օրերուն իսկ, ըսկսած էին երես դարձնել մեզմէ։

Րիզա պէյն ու իր ենթակաները Պորչքայի մէջ հաստատուելէ եւ Հաֆըզ Սիւլէյման պէյի կարգադրութեանց լրացումէն յետոյ, ճակատի վրայ կրկին անդորրութիւն տիրած էր։ Ռուսերը, չյաւականանալով Մարատիտի վերագրաւումովը, աւելի յառաջացած էին։ Այս անդորրութիւնը շարունակած էր շուրջ մէկ ամիս։ Թէ՛ նահանջող ուժերը մէկտեղած ու ուժ մը յառաջ բերած էին, բայց Մարատիտի նախկին չէթէներուն մեծ մասը կորսուած՝ մեկնած ըլլալով, անոնց բացակայութիւնը չափազանց զգալի կ'ըլլար։ Այդ չէթէներէն մանք հարիւրական կամ հարիւր յիսունական անձերէ կը բաղկանային։

(Շար.)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ա. Ժ. Քոնսթանցա.— Ստացած ենք ձեռագիրը։

Յ. Մ. Ճիւնիէ.— Նոյնպէս։

Մ. Տ. Ա. Քոնսթանցա.— Նոյնպէս։ (Դէպի սպանդանոց)։

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :=: R. … Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

SAMEDI 17 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2425

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՍՈՐՎԱԾՆ ՈՒ ՍՈՐՎԵԼԻՔԸ

Յաճախ կը պարծենանք թէ շատ բաներ սորված ենք Ֆրանսայէն։ Անոր յեղափոխական շարժումներէն, գրականութենէն եւ գիտութենէն։

Այս յաւակնութիւնը մղած է մեզ Արեւմուտքի եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի քաղաքակրթութեան ջահակիրները երեւալու Արեւելքի մէջ։

Վիճելու տրամադրութիւն չունինք։ Շատ մը տեսակէտներով՝ հիմնաւոր է այս յաւակնութիւնը եւ արդար։

Ֆրանսան մեծապէս ազդած է մեր գրականութեան, արուեստին ու կենցաղին վրայ։

Մանաւանդ Փարիզը, մեզի համար, ունեցած է անբացատրելի եւ անդիմադրելի հմայք մը։ Որքա՜ն երիտասարդ սիրտեր կը տրոփէին ու կը ծփէին «Փարի՛զ, Փարիզ» հառաչելով։

Եւ ահաւասիկ Փարիզ ենք, 1922էն ի վեր։ Ոչ թէ սակաւաթիւ եւ ցիրուցան համրանքով, այլ զանգուածօրէն։ Ոչ թէ իբրեւ ուսանող կամ առեւտրական, այլ իբրեւ ժողովուրդ։

Եւ միայն Փարիզը չէ մեր կայանը, այլ ամբողջ Ֆրանսան։

Աւելի կամ պակաս հոծ եւ համախումբ համրանքներ ունինք բոլոր գաւառներուն մէջ։ Կեդրոն քաղաքներէն մինչեւ ագարակները, պողոտաներէն մինչեւ լեռները։ Գիւղեր, թաղամասեր կան որ «հայկական» են, թէ՛ քանակով ե՛ւ թէ որակով։

Աննախընթաց դէպք՝ պատմութեան մէջ,— Աւելի քան 60 հազար Հայեր արեւմտեան Եւրոպայի ամէնէն մեծ երկրին պողոտաներուն վրայ։

Երէկ Ասիոյ խորերէն հազար կոտր կ'ըլլայինք, օգտուելու համար արեւմտեան քաղաքակրթութեան, մանաւանդ ֆրանսական մշակոյթի բարիքներէն։

Ամբողջ սերունդներ խմորուեցան այս հողին վրայ, իւրացնելով ե՛ւ լաւ ե՛ւ գէշ բաներ։

Ու շատ – շատերը վերադարձան հարուստ պաշարով, բաժին հանելու համար անբախտներուն։

Արդ, հիմա որ մեր ամբողջ կերպարանքով կ'երեւանք այստեղ, իբար խառնուած՝ բոլոր քաղաքներէն ու գիւղերէն,— կրնա՞նք հաշուել մեր շահն ու վնասը։

Որպէսզի չխրինք ընդհանուր խօսքերու եւ ճապաղ եզրակացութեանց մէջ, հարցումը կը վերածենք նուազագոյն սատիճանին։ Եւ կը կապենք առօրեայ հարցի մը։

Այսպէս, յառա՞ջ գացած ենք թէ ետ, հանրային գիտակցութեամբ եւ քաղաքացիական կրթութեամբ։

Տաս – տասներկու տարին կարճ շրջան չէ, եզրակացութեան մը յանգելու համար։

Միւս կողմէ, սանձարձակ ազատութիւն կը վայելենք ամէն տեղ։ Ուրիշ խօսքով, չունինք զրկուած, կաշկանդուած ըլլալու չքմեղանքը։

Թե՞րթ, բե՞մ, ճա՞ռ, միթի՞նկ, կազմակերպութիւննե՞ր եւ ընկերակցութիւննե՞ր, — լիուլի ունինք բոլորն ալ։ Ինչպէս եւ բանակ մը՝ «ուսումնական»ներու։

Ըսել կ'ուզենք թէ երկրին քաղաքական, ընկերային, եւ հանրային կեանքէն օգտուելու առաւելութենէն ալ զրկուած չենք։

Մանաւանդ որ, հազարներ ու հազարներ հայերէն թերթ չեն կարդար, բայց կը սիրե՜ն ֆրանսերէն հրատարակութիւններ գնել, եթէ ոչ կարդալու, գոնէ հոտոտելու համար։

Նոյն առաւելութիւնները՝ Ամերիկայի մէջ — տասնապատիկ աւելի խորութեամբ — ինչպէս եւ այն բոլոր երկիրներուն մէջ ուր գաղութներ ունինք։

Բայց մենք պիտի ամփոփուինք Ֆրանսայի մէջ։

Անշուշտ բոլորդ ալ հետեւեցաք վերջին շաբաթներու դէպքերուն,— անկում դահլիճներու, փոթորկալի նիստեր՝ խորհրդարանին մէջ, խռովութիւններ ու փոթորկաձայն ցոյցեր՝ պողոտաներուն վրայ։

Արիւն հոսեցաւ Ֆրանսացիներու միջեւ եւ արցունքներ հոսեցան աչքերէ։ Առ նուազն 30 հոգի մեռան գնդակով, բիրով կամ դաշոյնով, իսկ թեթեւ կամ ծանր վէրքեր ստացան հազարներ։ (Պաշտօնական տեղեկագիրը կը հաշուէր 400 ծանր եւ 2000 վիրաւոր, չորս օրուան ընթացքին)։

Տեսանք նաեւ — երկուշաբթի օր — կազմակերպուած գործադուլ մը, որ կէս առ կէս ջլատեց Փարիզի կեանքը։

Այս բոլոր վերիվայրումներու ընթացքին, քանի՞ հոգի պարտք սեպեցին ուշադրութեամբ հետեւիլ ֆրանսացի ժողովուրդին շարժումներուն, պաշտօնական բեմերէն մինչեւ բանուորական փողոցները։

Եւ քանի՞ հոգի յօգնութիւն կրեցին այդ արտայայտութիւնները բաղդատելու մեր թշուա՜ռ իրականութեան հետ, (պահելով բոլոր համեմատութիւնները)։

Ահա, օրինակ, խռովութեանց զոհերուն թաղումը։

Հակառակ այնքան խոր դառնութեանց եւ կուսակցական կիրքերու, դուք տեսա՞ք այնպիսի բան, որ յիշեցնէր Ղեւոնդ արք․ի սպանութեան առթիւ սարքուած վայրերան տեսարաններէն մէկն ու մէկը։

Լսեցի՞ք որ ժողովուրդին մէկ մասը «ազգի եւ հայրենիքի թշնամի» հռչակէր միւս մասը, երկինք – երկիր իրար անցընէր, «մեռանք – կորանք» աղաղակէր անմիտ եւ անկիրթ ցուցադրութիւններով, «պոյքոթ» սարքէր, կիներ փողոց թափէր, ընտանիքներ իրար ձգէր, երդում հանել տար՝ նոյն իսկ մարդկային եւ ընկերային յարաբերութիւնները խզելու համար . . . «ի սէր ազգութեան»։

Ջկրցանք ամբողջովին բացատրել մեր միտքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՑՈՅՑԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պ. ՏՈՒՄԵՐԿԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՕՍՔԵՐԸ ԱՐՏԱՔԻՆ ՎՏԱՆԳԻ ՄԱՍԻՆ

Ազգային Միութեան դահլիճը 125ի դէմ 402 քուէ ստացաւ հինգշաբթի օր, իր կարճ յայտարարութենէն յետոյ, զոր կարդաց Պ. Տումէրկ ինք։ Ծերունի վարչապետը հազիւ բեմ բարձրացած, դիմաւորուեցաւ թեր ու դէմ ցոյցերով։ Աջակողմեան երեսփոխանները ջերմապէս կ'ողջունէին, իսկ ընկերվարականներն ու համայնավարները թշնամական բացագանչութիւններ կ'արձակէին։ Նախարարական յայտարարութեան իւրաքանչիւր խօսք կարդացուած ատեն, ձախակողմէն կ'աղմկէին եւ կը պոռային.

— «Մարդասպաննե՜ր, մարդասպաննե՜ր։ Անկցի Փաշականութիւնը»։

Պ. Տումէրկ կը ժպտէր առանց պաղարիւնը կորսնցնելու եւ կրցաւ լրացնել ընթերցումը։

Այս ժխորին մէջ մասնաւորապէս ուշադրութիւն կը գրաւէր վերթեան համայնավար մը, Քլամամուս։ Նախագահը սպառնաց խստութեան դիմել։ Պ. Տումէրկ ուսերը թօթուեց։ Կարծես ըսել կ'ուզէր.— «Թող իրենց ուզածին չափ պոռան, եթէ հաճոյք կը զգան»։

Ահաւասիկ նախարարական յայտարարութիւնը.—

— Ձեր առջեւ ներկայացող կառավարութիւնը կազմուած է կուսակցութիւններու զինադուլը իրականացնելու համար։

Այս վերջին օրերու ա'յնքան եղերական եւ վշտագին դէպքերէն վերջ, ամէն պատճառ ունի հաւատալու թէ այս զինադուլը կը համապատասխանէ երկրին եւ խորհրդարանին փափաքներուն։

Արդարութեան ստիպողական գործ մը կայ կատարելիք։

Զինադուլը եւ միտքերուն դէպի հանդարտութիւն վերադարձը թոյլ պիտի տան լիովին իրականացնել զայն, որ եւ է կիրքէ հեռու, բայց յանցաւորները փնտռելու, հետազօտելու եւ պատժելու կամքով, որո՛նք ալ ըլլան։

Արդարութեան այս գործին քով կայ ուրիշ մըն ալ, ո՛չ նուազ ստիպողական — բարոյական մաքրագործում, որուն համար անհրաժեշտ են ինչ ինչ կարգապահութիւններ, կամովին ընդունելու հաւանութեամբ։ Այս բանին համար կը պահանջուին ձեռնհասութիւն եւ հեղինակութեան զգացում վերջիններուն մօտ, իսկ կառավարողներու մօտ ալ պարտակութեան յարգանքը։

Զինադուլը ո՛չ նուազ անխուսափելի է՝ երկրին արագօրէն տալու համար նիւթացոյց մը որուն կը սպասէ, եւ որուն անյապաղ քուէարկութիւնը պիտի պահպանէ իր դրամին ամրութիւնը։

Հաւասարակշիռ նիւթացոյց մը, կայուն դրամ մը վստահութիւն պիտի ներշնչեն արտադրողներուն եւ գնորդներուն։

Վստահութեան վերադարձը հզօրապէս պիտի օգնէ ազգային տնտեսութեան բարձրացումին եւ գործազրկութեան ջնջումին։

Արտաքին քաղաքականութեան խնդիրները հրամայաբար կը պարտադրեն կուսակցութիւններուն զինադուլը, միտքերու հանդարտութիւնը միանգամայն։

Ֆրանսացիներուն միջեւ խաղաղութիւնը համաշխարհային խաղաղութեան երաշխաւորութեան, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի ապահովութեան հզօր մէկ տարրն է։

Ներքին խաղաղութիւնը միայն պիտի տայ մեզի հարկաւոր հեղինակութիւնը օգտակար դեր մը կատարելու համար Ազգերու Ընկերութեան եւ միջազգային խորհրդաժողովներու մէջ։ Ան միայն պիտի թոյլատրէ մեզի բոլոր քաղաքացիներու համակամութեամբ ապահովութեան արդիւնաւոր միջոցները ձեռք առնել՝ որոնք մեր երկիրը զերծ պիտի պահեն վտանգաւոր անակնկալներէ։

Պարոննե՛ր, կը խնդրենք ձեզմէ որ տաք մեզի ձեր բոլոր աջակցութիւնը Ֆրանսայի փրկութեան, խորհրդարանական հաստատութիւններու եւ հանրապետական ազատութիւններուն պահպանման համար։

Մեր երկիրը միշտ գիտցած է, ամէնէն տագնապալից ժամերուն, հարկ եղած վերականգնումը ի գլուխ հանել։

Այսօր պարտաւորիչ է այդպիսի վերականգնում մը։

Վստահութիւն ունինք ձեր վրայ որ պիտի հասկնաք եւ պիտի օգնէք մեզի։

Կը խնդրենք որ միեւնոյն վստահութիւնը մեր վրայ ալ ունենաք։

Յայտարարութեան ընթերցումէն յետոյ, վարչապետը առաջարկեց յետաձգել բոլոր հարցապնդումներն ու վիճաբանութիւնները, վստահութեան խնդիր դնելով։ Աղմուկը վերսկսաւ երկու կողմէն։ Պ. Տումէրկ յայտարարեց.

— «Քսան տարի կայ որ չեմ երեւցած այս բեմին վրայ։ Բայց գիտեմ թէ երբ կառավարութիւն մը Երեսփ. ժողովին կը ներկայանայ, հարցապնդման կ'ենթարկուի։ Ես կը խնդրեմ միայն որ հարցապնդումները յետաձգուին նիւթացոյցին քուէարկութենէն յետոյ»։

Այս խօսքերուն վրայ, աւելի ժխոր մը բարձրացուցին ձախակողմեան երեսփոխանները։ Պ. Տումէրկ առանց դառնալով յայտարարեց.

— «Ես փառքի համար չէր որ վարչապետ եղայ։ Հանրային կեանքէն քաշուելէս ի վեր, մերժած եմ առաջարկուած բոլոր պաշտօնները։ Այս անգամ, հակառակ կամքիս, չմերժեցի։ Ինծի ըսին թէ արիւն կը հոսի Փարիզի փողոցներուն մէջ եւ թէ խաղաղութիւնն ու անդորրութիւնը պիտի վերահաստատուին, եթէ ընդունիմ այս ծանր բեռը։ Ասոր վրայ անմիջապէս նամբայ ելայ դէպի Փարիզ . . .

Աջակողմը ջերմապէս ծափահարեց այս խօսքերը, մինչ միւսները կը շարունակէին աղմկել։ Վարչապետը անդրադառնալով միջազգային կացութեան, ըսաւ.

— Եթէ կոյր եւ խուլ չէք, պէտք է ընդունիք թէ ինչ որ տեղի կ'ունենայ արտասահմանի մէջ, արժանի է լուրջ մտահոգութեան . . . Մեր գործը պիտի ըլլայ խաղաղեցնել միտքերը, երեւան հանել արդարութիւնը, հետեւիլ արտասահմանի անցուդարձին։ Անշուշտ ես հրաշք չեմ կրնար գործել։ Բայց խորհրդարանը կրնայ գործել հրաշք մը, վերահաստատելով մեր եղբայրութիւնը։ Փարիզ եկած ատեն մեծ յոյսեր ունէի։ Կը մտածէի որ խորհրդարանը պիտի ուզէ, գոնէ ատենի մը համար, միացեալ ճակատ կազմել, գլուխ հանելու համար անհրաժեշտ գործերը։ Եւ ինծի կը թուէր թէ արտասահմանի մէջ տեղւոյն տպաւորութիւն պիտի գործէր խորհրդարան մը որ համախմբուած է ծերունիի մը շուրջը, փրկելու համար Ֆրանսան։ Եթէ Երեսփ. ժողովը ինծի ըսէ թէ սխալած եմ, պիտի վերադառնամ եկած տեղս, բայց այս անգամ սիրտս ճմլըւած այն անձկութեամբ թէ կուսակցական ոգին ի՛նչ ահարկու փորձանքներ կրնայ բերել մեր հայրենիքի գլխուն։

Մեր տպաւորութիւն գործեցին այս խօսքերը, եւ մինչ աջակողմը մոլեդնօրէն կը ծափահարէր, ոտքի ելաւ Լէոն Պլում եւ յայտարարեց յանուն ընկերվարական խմբակցութեան.

— Այսօր ծաղրանքին կը յետաձգէն հարցապնդումները։ Վաղը Երեսփ. ժողովը պիտի հրաժարի իր իրաւունքներէն, նիւթացոյցին քուէարկութեան առթիւ, միւս օրը արձակուրդ պիտի ստանայ անորոշ ժամանակով։ Անկարողութեան եւ գրեթէ չարագործութեան խոստովանութիւն մըն է այս, մանաւանդ փաշական դաւերու առջեւ։

Այս առթիւ Պ. Պլում յիշեց երկուշաբթի օրուան ցոյցերը, իբրեւ հարազատ արտայայտութիւնը հանրային կարծիքի, եւ պահանջեց լուծել Երեսփ. ժողովը, փոխանակ խաղեր խաղալու։

Նախկին վարչապետ Պ. Շօթան խօսեցաւ յանուն արմատական ընկերվարականներուն եւ առաջարկեց զինադուլ կնքել, նկատի առնելով կացութիւնը։ Միւս հոսանքներու վարիչներն ալ նոյն յորդորը կարդացին իրենց կուսակիցներուն, մինչ աջէն «Մարսէյյեզ»ը, ձախէն «Էնթէրնասիոնալ»ը կը հնչէր։ Վերջապէս ժողովը քուէարկութեան ձեռնարկելով, 125ի դէմ 402 ձայնով վստահութիւն յայտնեց։ 68 հոգի ձեռնպահ մնացին։ Միեւնոյն ատեն, 125ի դէմ 465 ձայնով ընդունուեցաւ կառավարութեան բանաձեւը, որ կ'առաջարկէ բացառաբար մէկ անգամով քուէարկել նիւթացոյցը, փոխանակ յօդուած առ յօդուած կարդալու։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն ստացանք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները (14 փետր.).

Սրտի հիւանդութեանց մասնագէտ Տոքթ. Տիներ, ջիղերու մասնագէտ Տոքթ. Ռոժէ եւ թոքերու մասնագէտ Տոքթ. Օլմէր խորհրդակցութիւն մը կատարեցին Տոքթ. Մելքոնեանի եւ Թրապուքի հետ։ Արդիւնքը,— թեթեւ բարուքում մը կը նշմարուի. ջերմութեան աստիճանը 37.7 (երէկ 38.6 էր)։ Ձեռքերը եւ ոտքերը կը շարժէ զգալապէս։ Աչքերու տեսողութիւնը չէ վնասուած. գիտակցութիւնը որոշ չափով կը լաւանայ, նոյնպէս զգայնութիւնը։ Երկար եւ լուրջ խնամքի կը կարօտի։ Բացի դարմանատան բժիշկներէն, շարունակ իր քովն են ընկ. բժ. Տահպաղեան, Տիկին Ահարոնեան, Տիկին Տալեան եւ Օր. Վարանդեան, միշտ սառ դնելով գլուխին վրայ։ Աչքերու մասնագէտը յայտարարեց թէ վտանգ չկայ։

Ընկ. Մ. Վարանդեան կը գրէ միեւնոյն թուականով.—

Չորրորդ օրն է որ հիւանդը դեռ չէ սթափած։ Երբեմն – երբեմն գիտակցութեան աղօտ նշոյլներ կը ցուցնէ. զիս չի ճանչնար։ Չեմ գիտեր երբ պիտի վերստանայ ճանչնալու եւ խօսելու կարողութիւնը։ Դարմանատունը շատ լաւ է եւ առաջնակարգ հեղինակութիւններ են խնամող բժիշկները։

Այս առթիւ պարտք կը սեպենք յիշեցնել թէ՝ նպատակայարմար չէ խումբ խումբ դարմանատուն այցելել, հիւրասենեակ մտնել եւ հարցումներ տեղացնել, ինչ որ կրնայ տաղտուկ պատճառել հիւանդանոցի բժիշկներուն եւ պաշտօնեաներուն։ Բոլոր անհրաժեշտ լուրերը «Յառաջ»ի կը հաղորդուին օրը օրին, քանի մը աղբիւրներէ, ի հարկին հեռագրով կամ հեռախօսով։

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 փետր.— Հիւանդը այս գիշեր անհանգիստ էր։ Առտուան ժամը 9–10 թեթեւ բարւոքում մը նշմարուեցաւ։ Բնաւ չի կրնար խօսիլ։ Շնչառութիւնը կասկածելի կ'երեւայ։

Ըմբոստները անձնատուր կ'ըլլան Աւստրիոյ մէջ

ԱՀՌԵԼԻ ԱՐԻՒՆՀԵՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

Վիեննայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը յաջողած է ճզմել ըմբոստութիւնը, երեք օրուան կռիւներէն յետոյ։ Ընդհարումները կը շարունակուին միայն Վիեննայի շրջակաները եւ կարգ մը գաւառական քաղաքներու մէջ։ Հարիւրաւոր ընկերվարականներ անձնատուր եղան առջի օր, պատասխանելով կառավարութեան կոչին։ Այս առթիւ սրտաշարժ տեսարաններ պարզուեցան։ Ընկերվարական պահակները խումբ խումբ դուրս կ'ելլէին բանուորական բնակարաններէն, որոնք ամբողջովին վերածուած էին եւ միայն թնդանօթի կրակին առջեւ էր որ տեղի տուին։ Իրենց հետ կը գտնուէին բազմաթիւ կիներ եւ մանուկներ, կրելով պահակներուն հրացանները եւ ռումբերը։ Խեղճերը կը դողային անօթութենէն եւ ցուրտէն։

Ընկերվարական առաջնորդներէն շատերը յաջողած են փախչիլ։ Դիմադրութիւնը աւելորդ համարելով, անոնք յանձնարարած էին իրենց հետեւորդներուն օգտուիլ ընդհանուր ներումէն, իսկ իրենք գիշերանց անցած էին սահմանը, Չեխօսլովաքիա երթալու համար։ Վարիչներէն Եուլիուս Տէօչ վիրաւորուած էր գլուխէն եւ թեւէն, երբ չեխական սահմանը հասաւ Օթթօ Պաուէրի հետ։ Ըմբոստներու կորուստները շատ ծանր են։

Վիեննայի կառավարիչը կը յայտարարէ թէ ոստիկանութիւնը գրաւած է բոլոր բանուորական բնակարանները (հսկայ շէնքեր զորս կառուցած է Վիեննայի ընկերվարական քաղաքապետութիւնը)։ Ահագին զէնք եւ ռազմանիւթ թաքնուած է այս շէնքերուն մէջ։ Մինչեւ հինգշաբթի կէս օր 34 գնդացիր, 1000 հրացան եւ 40,000 փամփուշտ անցած էր ոստիկանութեան ձեռքը։

Այս բոլոր տեղեկութիւններէն աւելի կարեւոր է արտասահմանի բռնած դիրքը։ Առջի օր զրոյց կը շրջէր թէ Իտալիա զինուոր համախմբած է սահմանին վրայ։ Միւս կողմէ, ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ վերջ ի վերջոյ հիթլէրականները պիտի օգտուին Աւստրիոյ ներկայ վիճակէն։ Կ'ըսուի թէ բանակցութիւններ կը կատարուին նացիներուն հետ (հիթլէրական), որպէսզի վարչապետ հռչակուի Շթարէնպէրկ, պայմանաւ որ Աւստրիա եւ Գերմանիա միասին գործեն արտաքին ճակատի վրայ։

Ֆրանսա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ

Գրած էինք թէ ֆրանսական կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ուղղած է Գերմանիոյ, իբրեւ պատասխան անոր վերջին ծանուցագրին։

Պատասխանը հաստատապէս կը պնդէ Ֆրանսայի նախկին տեսակէտներուն վրայ, բանակցութեանց դուռները բաց թողլով հանդերձ։ Կ'ըսէ թէ կարելի չէ նկատի առնել Գերմանիոյ սպառազինութեանց իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը, քանի կատարեալ ստուգում մը չեն ենթարկուիր եղած ուժերը։ Միեւնոյն ատեն ցաւ կը յայտնէ որ Գերմանիա իր պատասխանին մէջ որ եւ է խօսք չըներ ոչ – յարձակման դաշինքի եւ Լոքարնոյի դաշնագրի մա–

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՃԱՌԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԱՍԻՆ

(ԱՅՆ ՈՐ ԿԷՍ ՄՆԱՑ, ԿԱԹՈՒԱԾԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ)

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք այն ճառը զոր ըրկեր Ա. Ահարոնեան խօսած էր Մարսէյլի մէջ, փետր. 11ին, «Համազգային»ի հանդէսին առթիւ եւ որուն վերջաւորութեան կաթուած ունեցաւ: Մեր թղթակիցը ճառը գրի առած է մինչեւ այնտեղ ուր բանախօսը տկարացաւ եւ չկրցաւ շարունակել.—

Ժողովո՛ւրդ Հայոց, սիրելի հայրենակիցներ,

Ինձ խո՛ր յուզեցիք: Շնորհակալ եմ ձեր յարգանքի բոլոր արտայայտութիւններէն: Ի՜նչ մեծ հաճոյք ինձ, որովհետեւ ես ձեր մէջն եմ այսօր: Շնորհակալ եմ կրկին անգամ, որովհետեւ գարնանային այս պայծառ օդն ու արեւը ձգած համախմբուած էք բոլորդ, ծեր, երիտասարդ, բոլո՛րը, բոլորը: Ձեմ ուզեր այդ բոլորը վերագրել ինձ: Այս ի՜նչ բազմութիւն, այս ի՜նչ երիտասարդութիւն: Ի՜նչպէս կը տեսնեմ, ճակատները հայ, ու բարձր ճակատ, աչքերը կրակ: Ի՜նչ մեծ հաճոյք ինձ համար:

Արտաքնապէս ալեհեր ու ծեր, բայց հոգիով ու սրտով երիտասարդ, աւելի քան երբեք, ես ձեր հոգիներուն մէջ եմ, եւ դուք ալ իմ: Հետեւաբար այն ինչ որ պիտի խօսիմ ձեզի, սրտիս խորունկէն պիտի անցնի, պիտի արձագանգէ, եւ յետոյ անկեղծ պիտի ըլլայ, որպէսզի փոխադարձաբար ձեր սրտերէն անցնի, արձագանգէ, փոթորկէ:

Մենք օրեր կ'ապրինք, օրե՛ր չարաչուք ու անստոյգ, ուր իւրաքանչիւր անհատ, հայ անհատ փոխադարձ կիրքի ու ատելութեան հիւանդութիւններէն է բռնուած: Եւ որպէսզի կարելի ըլլայ այս բոլորին խօսիլ մէկ լեզուով եւ անառարկելի նիւթով, ընտրած եմ Հայ մշակոյթը, որուն համար կարելի չէ կիրք, աջէն թէ ձախէն: Որովհետեւ մշակոյթը, մանաւանդ հայ մշակոյթը գեղեցկութիւնն է անճառ ու անիրացատելի որ հինէն կուգայ եւ հինին պիտի երթայ: Ցանուն այդ ճշմարտութեան, որ ցեղային է, ինքնայատուկ դրոշմով, պէտք է որ մեր ժողովուրդը հասկնայ թէ, առանց անոր ինք ոչինչ է, եւ պիտի մեռնի անխուսափելիօրէն...

Կը դիտէք աշխարհը, թէ ինչեր կը դառնան մեր շուրջը: Ազգեր մեծ ու փոքր, բազմամիլիոն ժողովուրդներ, ամէնքը, ամէնքը իրենց խրճիթը կը շինեն, ու տունը կը շտկեն:

Եւ դո՛ւ, ժողովուրդ Հայոց, փոխանակ քու տունիդ ու տեղիդ մասին մտածելու, դո՛ւն, դո՛ւն, կիրք ու ատելութիւն ունիս եղբօր հետ:

Մեր իմաստուն, արի եւ բարի հայ շինականը գեղեցիկ մէկ առած ունի.— Աստուած լեռը կը շինէ, ձիւնն ալ կը դնէ: Ճշմարիտ է այս առածը բովանդակ աշխարհի համար, բացի մեզմէ: Մեզի համար չէ այդ: Մեր լեռներու վրայ ձիւնը աւելի շատ ծանր էր, քան տարողութիւնը լերան:

Մէկ երկրի ձիւնը չէր մեր վրան թափողը, տեղացողը, այլ՝ բոլոր աշխարհին:

Ժողովուրդ Հայոց, այս բոլորին դէմ, խաղաղութիւն փնտռէ, ներքին խաղաղութիւն, հացի, ջուրի, օդի պէս:

Այս փոքրիկ նախաբանէն վերջ, ես կը վերադառնամ իմ նիւթին:

Ի՞նչ է մշակոյթը գաղթաշխարհին համար եւ ի՞նչ է մշակոյթը, երկրի համար:

Մշակոյթը կապուած է մէկ երկրի արեւին, ջուրին, օդին, հողին եւ ցեղին:

Ով որ գիւղացի է ինծի պէս, լաւ գիտէ թէ ի՞նչ է քամքը: Գիւղացիք, իրենց արտերը ջրելէ վերջ, որոշ ժամանակամիջոցի մը մէջ, կը կտրեն, կը դադրեցնեն ջուրը, որպէսզի ուրիշին արտը ջրուի: Ձէ՞ որ կարգով է: Ականատեսը կը կարծէ թէ ջուրը տակաւին չէ կորսուած: Բայց իրականին մէջ մնացորդ ջուրն է այդ, որ ուժ չունի, հոսանք չունի կռնակը:

Եւ այսպէս ալ, հայկական մշակոյթը, գաղութներու համար քամք է:

Մշակոյթը հողէն կը ծնի: Հողն է որ կերպարանք կուտայ անոր, բնութիւն ու դրոշմ:

Դարերու ընթացքին, այս ժողովուրդը երկնեց, իր ընդերքէն ի լոյս աշխարհ բերաւ անմատչելի գեղեցկութիւններ, սրբազան ու տիտան արժէքներ: Իր ուրախութեան եւ վշտի երգերով, սահմռկեցուցիչ ու անասելի փոթորիկներու մէջէն մինչեւ հոս է հասցուցեր:

Բայց մենք, ցան ու ցրիւ ինկած, ո՞ր երկրի մէջ պիտի դնենք այդ աւանդը, հայ մշակոյթը: Պալքաններո՞ւն մէջ, թէ Սուրիա կամ Ամերիկա: Ո՛չ, միայն ու միայն երկրի մէջ:

Մեր մշակոյթը քար կապած է արեւին հետ: Եւ արեւը մեր հոգիներուն մէջ տնկած է այդ:

Նշմարած չէ՞ք, թէ արեւը ի՞նչպէս մեր հոգիներու մէջ մտած է: Մեզ հետ չաղախուած: Երիտասարդ բանաստեղծի մը խօսքերը յիշեցի: «Ես իմ անուշ Հայաստանի արեւահամ բառն եմ սիրում»:

Դարերու իմաստութիւնն, խորքն ու տարողութիւնն է ամփոփուած այդ երկու տողերուն մէջ: Խնդրեմ ըսէք, ուրիշ որ եւէ լեզուի մէջ «արեւահամ բառը» իմաստ մը ունի՞: Կամ կը թարգմանուի՞: Ոչ:

Մեր մշակոյթին մէջ, արեւը տարբեր է: Մեր բառերն են արեւահամ մեր ժողովրդի բերնին մէջ, արեւը հոտ ալ ունի: Երբ հայ տան տիկինը, լաթերը կը փռէ չորցնելու, կ'ըսէ արեւ կը հոտի:

Ու մեր բնութիւնը... Հսկայ ու մթի՜ն լեռներ, ջինջ ու զուլալ ջուրեր:

Լեռներ՝ որոնք մարդոց հոգիին մէջ սարսուռ կը թափեն, զարհուրանքի կարկուտ կը տեղացնեն:

Ո՜հ, Հայոց աշխարհի մէջ, լեռները խմբերով կը շարժին:

Մեր մշակոյթի մէջ կայ գեղեցկութիւնը ուժին, կամքին եւ լեռներուն բարձրաբերձ կատարներէն սաւառնող զարհուրանքէն մինչեւ Արարատեան դաշտի օրհնաբեր, արգասաբեր տարածութիւնը:

Ո՜հ, Արարատեան դաշտ ... որուն անծայրածիր տարածութեան վրայ, հողն ու հորիզոնը կը նոյնանան: Հարիւր քիլոմէթր երկայնք եւ վաթսուն քիլոմէթր լայնք, որուն վրայ քարի կտոր մը իսկ չես կրնար տեսնել: Եւ մեր ժողովուրդը կ'ըսէ.—Արարատեան դաշտի ծայրը հաւկիթ մը դիր, միւս ծայրէն կը տեսնես:

Եւ գիշերը մեր...ի՜նչ մռունչ, ի՜նչ գալարում ալիքներու, եւ ի՜նչ փոթորիկ...

Ահա այսպէս է կազմաւորուած մեր ցեղին նկարագիրը, բնութիւնը:

Այս է մեր մշակոյթը ... այսպէս կը կազմակերպուի մեր ցեղին հոգին, մտածումը:

Ազգերը, որոնք իրենց հողերուն վրայ են, մշակոյթ է իրենց համար ամէն օր, ամէն քայլափոխին:

Բայց մենք, գաղութներու մէջ ենք: Հող չկայ մեր ոտքին տակ: Ստիպուած ենք պահել բոլոր այն արժէքները, որոնք մշակոյթ անունին տակ հասած են մեզի:

Մշակոյթը, գաղութներու մէջ, մասնաւոր արժէք ունի, եւ զարհուրելի նշանակութիւն: Առանց անոր ազգը ազգ ըլլալէ կը դադրի:

Ի՞նչ ըսել է գաղութ... Ի՞նչ կը հասկնանք ըսելով սուրիահայ գաղութ, ամերիկահայ կամ ֆրանսահայ գաղութ:

Այն ինչ որ ունինք արտասահմանի մէջ, որպէս բազմութիւն, շատ մեծ է գաղութ ըլլալու համար, իսկ շատ փոքր ազգ ըլլալու: Մենք գաղթած չենք դրամ դիզելու, քաղաքական նուաճումներ ընելու, ինչպէս ուրիշ ազգեր:

Ի՜նչ ճակատագիր է այս ... եւ ի՜նչ այլանդակ դասաւորում ... ինչ անըմբռնելի երեւոյթ:

Ո՞ւրտեղ տեսնուեր է որ ժողովուրդի մը կէսը իր մայր երկրի մէջ ապրի, իսկ կէսն ալ տարագրի ցուպը ձեռքին երկրէ երկիր ման գայ:

Ժողովուրդ Հայոց...

Գիտակցէ թէ, այսօրուան վիճակ մըն է այս: Հաւատա՛, թէ պիտի վերադառնաս քու պապերուդ արիւնարանց քաջերու երկիրը:

Մենք, գաղութներուն մէջ, պիտի դառնանք մէկ մէկ կռուան երկրի համար:

Գիտցիր հայ ժողովուրդ, թէ արժէք մըն ես դուն, եւ խօսք ունիս ըսելիք այս նամարդ աշխարհին:

Հիւր ենք հոս: Ու դատ ու դատաստան ունինք: Երկիր ունինք:

Երբեք չեմ կրնար մոռնալ դէպք մը, որ այնքա՜ն հզօր քանդակուած է յիշողութեանս մէջ, ու գիս կը յուզէ...

Օր մը Փարիզ, Մէթրօի մը մէջ հսկայ երիտասարդ մը, կռնակը բանուորի կապոյտ հագուստը, իւղի ու մուրի մէջ կորսուած, ուսիս դարկաւ եւ ըսաւ.

— Պ. Ահարոնեա՞նն էք դուք:

Պատասխանեցի այո: Հարցուցի թէ ի՞նչ կ'ուզէ: Պատասխանեց:

— Ե՞րբ պիտի վերադառնանք մեր երկիրը ... հոն քաշենք այս չարչարանքը:

Ո՜հ, կը յուզէ զիս այս բառը, հարցումը... «Ե՞րբ պիտի վերադառնանք» մեր երկիրը»...

Ի՞նչ ըսել է գաղութը առանց հայրենիքի, առանց հողի: Գաղութը տառապանք է, ստեղծագործող տառապանք: Գաղութը շաղախ պիտի դառնայ հայրենիքի:

Բայց չէ՞ որ մշակոյթի համար հող ու երկիր է հարկաւոր, որ մշակոյթին համար ձեր մէն մի արիւնը, աճիւնը, շաղախ պիտի ըլլայ:

Ժընեւ, Ազգ. Դաշնակցութեան ժողովին մէջն ենք: Բարեկամ մը օտար, ըսաւ քրթմնջելով թէ, Լեհաստանի մէջ, շատ մը, տիպարներ կը տեսնեմ, որոնք թէեւ տեղի լեզուն կը խօսին, եւ անուններ ալ տեղական են, իրենք ալ տեղացի, սակայն իրենց դիմագիծը ձեզի կը նմանի, Պ. Ահարոնեան: Ապահովաբար Հայեր են...

— Շատ լաւ, շատ լաւ պատասխանեցի: Շնորհակալ եմ:

Բայց երբ անոնք դուրս ելան մեր մէջէն, մեզի պէս չէին: Գլուխները տաք էին, հայկական բանակի հրաշագործութիւններուն առթիւ...

Ժողովուրդ Հայոց,

Գիտէք թէ, ի՜նչպէս, ամբողջ երկու դար, արաբական հսկայ կայսրութիւնը դողաց հայկական բանակէն:

Հայ ժողովուրդը գաղթող չէ: Աշխարհի մէջ չկայ ժողովուրդ մը որ կապուի հողին այնքան ուժգին, այ՜նքան մտերմօրէն ու եղբայրօրէն, որքան Հայը:

Յիշեցէք հօրօվելի երգը: Այն ատեն երբ Հայը իր աչքը բացաւ, իր հողը տեսաւ: Իր ազատ երկիրը: Եւ ինչ մեհենական խորհուրդով, հայ գեղջուկը, արտին մէջ, իր հերկած հողին փառաբանութիւնն ու գովքը կ'ընէ: «Ոհ, այս ի՜նչ հող է, կարծես բրինձ է, աղամանդ, կ'ուտուի»:

Եւ ոչ մէկ ատեն, ոչ մէկ ժողովուրդի մէջ մշակը չէ մտերմացած եզան հետ, քան Հայը:

Հայ գեղջուկը եզան կը կանչէ «աղբէր ջան»...

Ոչ մէկ ատեն, հայ ժողովուրդը գաղթող չէ եղած:

Երբ ամբողջ Ասիան, իր բարբարոս խուժաններով մեր երկրի վրայ յարձակեցաւ, գաղթը եկաւ... Այն ատեն ինկաւ Սելճուք – Թուրք բարբարոսներու արշաւանքներուն տակ: 1606ին Շահ Աբբաս հարիւր հազարաւոր ժողովուրդ տարաւ Պարսկաստան:

Մե՞նք էինք, որ մեր կամքովն անցանք, ամէնէն զզուելի, բարբարոս ազգի մը տիրապետութեան տակէն: Ցանցաւո՞ր է մեր ժողովուրդը:

Ոչ մի ազգի հետ չեմ բաղդատեր իմ ազգս: Բարձր է եւ իմաստուն մեր ցեղը:

Ժողովուրդ Հայոց եւ երիտասարդներ,

Ոչ մէկ ժողովուրդի առջեւ գլխարկ հանելու պէտք չունինք: Լաւ համոզուեցէք ատոր:

Որպէսզի իմանայինք թէ ով էինք եւ ով ենք մենք, Անիի աւերակները տեսնել պէտք էր... Բագրատունեանց հարստութեան ինչ փառք, ինչ պատիւ, մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան ինչ հոյակապ ցուցադրութիւն ...ի՜նչ կամարներ, եկեղեցիներ: Անին տեսնելէն վերջ, երբ նկարի տակը կը կարդամ սա պարբերութիւնը, «Անցեալ ու ներկայ Հայաստան», հոգիս կը վերանայ պահ մը, թէ այդ բոլոր տաճարները շինուած են պատերազմներու շառաչին մէջ ... Ո՜հ այն ատեն կը հասկնայինք թէ ի՜նչ էին մեր պապերը, մեր հայրերը, իրենց ստեղծագործութիւններն ու արիւարանց բանակը:

Ֆրանսացի գրագէտ մը, որ շատ համեստ անձնաւորութիւն մըն է, իր մէկ աշխատութեանը մէջ, հերոսերգութիւնը կ'ընէ հայ բանակին:

Հայ բա ... նա ... կ ... ը ....

(Հոս արդէն ընդհատուեցաւ խօսքը):

ՏԻԽԱՂ

Տարեդարձի մը առթիւ հրաւիրեալներէն պարոն մը ուզեց դաշնակահարել: Քանի մը կտոր զարնելէ յետոյ, դարձաւ տանտիրոջ.— Վերջին կտորս սքանչելի քայլերգ մը պիտի ըլլայ:

— Պարոն, հաճեցէք ձեր վերջին քայլերգը յետաձգել: Ձեր նախապէս նուագածներէն ամէնուն քունը տարաւ, հիմա կը վախնամ որ ձեր քայլերգէն արթնան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»ը

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱՅԹՈՒՑԻԿԸ ԳՈՐԾԻՔ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՊԷԼ, ԻՐ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Վերջերս տօնուեցաւ Ալֆրէտ Նոպէլի ծննդեան հարիւրամեակը:

Ո՞վ չի ճանչնար Նոպէլը, գոնէ իր «գրական» ու «խաղաղութեան» մրցանակներուն համբաւով: Եւ ինչ որ անոր մէջ յատկանշական է ամէնէն առաջ, ա՛յն է որ այս մարդը, պայթուցիկներու գործարանի մը այս մեծ ձեռնարկուն հանդիսացաւ իբրեւ ազդակ խաղաղութեան, իր պայթուցիկներուն ռումբերը կարծես ծնծղայ դարձնելով ի նպաստ խաղաղութեան եւ բարձր գրականութեան: Առաջին կարգի օրինակ մը ահա՛, թէ գաղափարի մարդը, վերացական մարդը իր անմիջական գործին գերի չէ անպատճառ, եւ թէ ան կրնայ, Ալֆրէտ Նոպէլին նման, վեհ ու ազնիւ գաղափարներու իրագործումին ծառայեցնել անոնց հետ բնաւ առնչութիւն չունեցող զբաղումներէն իր դիզած հսկայ հարստութիւնը:

Իր գործի ասպարէզը արդարեւ տարօրինակ եղաւ: Այս մարդուն կեանքին պատմութեան մէջ իրաւցնէ հեգնական բան մը կայ — վերացական այս մարդուն պատմութիւնը արդի մարտական ամէնէն զօրաւոր պայթուցիկներուն պատմութիւնն է: Նոպէլ հնարեց ուժանակը (տինամիթ), որ անխղճմտականին սիրական զէնքն է, որ Թնդանօթներն ու Թօրփիլները կը հանդերձէ, բանակներ ու նաւատորմեր կը սպառազինէ: Բայց հարեւանցի դիտող մը միայն կ'ըլլայ այն մարդը՝ որ տինամիթին եւ անոր «ազգական» բարձր պայթուցիկներուն մէջ կործանարար տարրեր կը տեսնէ լոկ: Ասով անգիտացած կ'ըլլայ թէ անոնք ինչ ընդարձակ, բազմազան եւ շահեկան դերեր կը կատարեն խաղաղիկ ճարտարարուեստներու ալ գործունէութիւններուն մէջ: Եթէ Ալֆրէտ Նոպէլ հարիւր տարի աւելի կանուխ ծնած ըլլար՝ թերեւս բանաստեղծ մը կամ մարդկայնական – դասական իմաստասէր մը ըլլար: Բայց իր շրջապատը եւ դաստիարակութիւնը գիտնական մը ըրին զինքը: Իր դարուն հանգամանքները ճարտարարուեստական մը, գործարանատէր մը ըրին զ'ինքը: Բայց իր բովանդակ կեանքին մէջ յարատեւեց անոր գաղափարային բնութիւնը, որ իր հուսկ յետին արտայայտութիւնը գտաւ Նոպէլեան Մրցանակները հաստատող իր կտակագրին մէջ:

×

Ալֆրէտ Պէրնհարտ Նոպէլ ծնաւ Ստոքհոլմ,—երրորդ եւ հիւանդկախ որդին Իմմանուէլ Նոպէլի, որ ճարտարագէտ էր եւ համբաւաւոր հնարիչ եւ պաշտօն ունէր հոն նաւարանի մը մէջ: Նոպէլեանք շուէտական հին գիւղացի գերդաստանէ մը կը սերէին, ընտանիքը երբեմն կրած է լատինացած Նոպելիուս մականունը: Իմմանուէլ Նոպէլ պայթուցիկներու հետ կը խաղար, եւ օր մը քիչ մնաց իր աշխատանոցին մէջ կատարած փորձերու միջոցին կեանքը վրայ տար: Պատահած պայթումին հետեւանքով դրացի տուներ մը բոլոր պատուհանները ջարդ ու փշուր եղան, եւ Իմմանուէլ իր անժողովրդականութեան պատճառաւ Ստոքհոլմէն հեռանալով Փեթերպուրկ գնաց 1837ին: Հոն, 1842ին, հաստատեց Նեւայի վրայ ճարտարագիտական փոքր աշխատանոց մը, գլխաւորաբար պատրաստելու համր ցամաքային եւ ընդծովեայ ականներ զինուորական եւ նաւային պաշտպանութեան համար: Ալֆրէտ Փեթերպուրկի մէջ դպրոց կը յաճախէր մինչեւ 16 տարեկան, եւ այնուհետեւ իր հօրը աշխատանոցը մտաւ իբրեւ աշկերտ: Շատ չանցած անկից գնաց Մ. Նահանգները, մեքենագործական ճարտարագիտութիւն սորվելու կանուխէն հոն գաղթող հայրենակցի մը՝ Ճօն Էրիքսընի հսկողութեան ներքեւ:

Չորս տարի անցուց Ամերիկա, եւ 1854ին դարձաւ Փեթերպուրկ, ճիշդ Ղրիմի Պատերազմի միջոցին, եւ 1857ին ձեռք ձգեց իր առաջին արտօնագիրը (փաթանթ) տեսակ մը կազաչափի գործիքի համար: Նոպէլ հայր Փեթերպուրկէն Շուէտ մեկնեցաւ իր կնոջ եւ երկու կրտսերագոյն զաւակներուն՝ Ալֆրէտի եւ Էմիլի հետ, 1859ին, եւ յաջորդ երկու տարիներուն Ալֆրէտ եւ իր հայրը գլխաւորաբար նուիրուեցան պայթուցիկներու քիմիականութեան ուսումնասիրութեան:

Կ'արժէ հոս համառօտ ծանօթութիւն մը տալ Ալֆրէտ Նոպէլի ծնած միջոցին խիստ յայտնի պայթուցիկներու մասին: Ամէն գործնական նպատակներու համար այն ատեն գոյութիւն ունեցող միակ պայթուցիկը սեւ վառօդն էր, որուն պատրաստութեան եղանակը շատ քիչ փոխուած է՝ բազում դարեր առաջ Չինացիներուն կողմէ անոր գիւտէն ի վեր: Այս վառօդը նոյն իսկ պայթումի համար չէր գործածուած մինչեւ ԺԷ. դար: ԺԸ. դարուն կիսուն միայն պայթումը ընդհանրացաւ քարահանքերու եւ ականներու համար: Ճարտարարուեստին այսպէս տրուած ընդհանուր մղումը անուղղակի կերպով առաջնորդեց շոգեշարժութեան գիւտին եւ երկաթուղիին գալուստին: 1832ին, Նոպէլին ծնելէն մէկ տարի առաջ, Պրաքօնօ, ընիկ Նանսի քաղաքէն, գտած էր որ նշայ (starch), փայտի նեարդեր եւ նմանօրինակ նիւթեր, բորակային թթուի (nitric acid) հետ խառնուելով, առաջ կը բերէին պայթումով այրելի գոյացութիւններ. աւելի ուշ սկիզբը հրացէն – բամպակին (gun–cotton) եւ բորակային բաղադրեալներու գիւտին, որմէ առաջ եկաւ ապա այսօրուան սովորական կերպով ուժգին եւ անկասկածելի բարձր պայթուցիկը: Երբ, 1847ին, Տուրինոյի Սօպրէրօ, բորակայնացումի (nitratation) միեւնոյն սկզբունքին վրայ գործելով նիթրօ – կլիսէրինի ալ աւելի զօրաւոր պայթուցիկ յատկութիւնները երեւան հանեց, Նոպէլ այս նոր բաղադրականով փորձեր ըրաւ, եւ կատարելագործեց անոր պատրաստութիւնը հետզհետէ համոզուելով որ ան էր ապագայի պայթուցիկը: Ան կոչուեցաւ «Նոպէլի Պայթեցուցիչ Իւղ», եւ 1862ին Նոպէլ աշխատանոց կանգնեց անոր պատրաստութեան համար Հէլէնէպորկի մէջ, Ստոքհոլմի մօտ:

×

Նիթրօ – կլիսէրինը պարզ գործածական իւղին նմանող հեղուկ մըն է, սակայն թեթեւ ընդհարումի մը տակ կը պայթի վառօդէն տասնապատիկ ուժով: Նորագիւտ այս պայթուցիկը ընդհուպ սկսաւ գործածուիլ ոչ սակաւ հանքերու մէջ, նաեւ օդը հանելու համար երկաթեայ գիծի լայն գետնուղի մը Ստոքհոլմի արուարձաններուն տակ: Նոպէլ հրահոս պայթուցիչ գործիքի մը արտօնագիրը առած էր 1864ին, երբ այդ տարին իսկ սարսափելի աղէտք մը վիճակեցաւ ընտանիքին: Գործարանը օդը ելաւ. քիմիագէտ մը սպաննուեցաւ, եւ Ալֆրէտի կրտսերագոյն եղբայրը Օսքար ալ վրայ տուաւ իր կեանքը: Այս փորձանքը այնքան ազդեց Իմմանուէլ Նոպէլի որ կաթուած իջեցուց որմէ այլ եւս չկրցաւ ինքզինքը գտնել: Մեռաւ 1872ին: Բայց Ալֆրէտ շարունակեց անոր գաղափարները անընկճելի կորովով: Պայթուցիկին պատրաստութիւնը այլ եւս չարտօնուելով քաղաքին մօտ, իր աշխատանոցը փոխադրեց վարձու տաղաւար մը, լիճի մը եզերքը: Իր «պայթուցիչ իւղը» շարունակ փնտռուեցաւ ճարտարարուեստական շրջանակներէն, եւ 1865ին աւելի ընդարձակ գործարան մը կանգնեցաւ Ստոքհոլմի մօտ: Յաջորդ տարին ալ Քրիսթիանիայի մօտ հիմնեց Նորվեկեան գործարան մը:

Նոյն տարին (1866) տեսաւ Նոպէլի հաւանաբար ամենամեծ գիւտը — այսինքն նոյն յոյժ վտանգաւոր նիթրօ – կլիսէրինը համեմատաբար անվնաս դարձնելու գիւտը, այսպէս աւելցնելով վերին աստիճանի անոր օգտակարութիւնը: Անկէց առաջ անոր գործածութիւնը միշտ կասկածելի կ'ընէր վտանգը:

Հիմա Նոպէլ այդ իւղը խառնելով տեսակ մը ծակոտկէն հողի հետ, որ ծանօթ է Քիզըլկուր անունով, տեսաւ թէ համեմատաբար անզգած կը մնար ընդհարումէ կամ ուղղակի հարուածէ, եւ փամփուշտին ծայրը անցուած մասնաւոր գործիքի մը միջոցաւ միայն կը պայթէր:

Կարելի է ըսել թէ ուժանակին գիւտը դարագլուխ մը եղած է քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ: Ժողովուրդի մը մշակոյթի աստիճանը դատելով՝ նկատի կ'առնենք ի հարկէ ամենամեծ մասամբ այդ ժողովուրդի ձեռքով շինուած ճամբաներուն եւ ջրանցքներուն օգտակարութիւնը, ինչ որ ապացոյց է ուժանակին կատարած դերին: Ուժանակին կիրառումը բոլորովին յեղաշրջեց պայթեցնելու կամ օդը հանելու գիտութիւնը եւ, այսպէս հնարաւոր ըրաւ մեր ժամանակի հանքային եւ ճարտարագիտական – երկրաչափական յօրինուածութիւններուն գործադրութիւնը:

Բախտի ու յաջողութեան շատ մը այլաշրջումներէ վերջ Նոպէլ 1871ին իր երկիրը դարձաւ, եւ նոյն տարին ապրիլ 12ին ստորագրեց պայմանագիր մը՝ որով իր արտօնագրի իրաւունքները կը փոխանցուէին Բրիտանական Ուժանակի Ընկերութեան, որուն կեդրոնն է Կլասքօ: Այս ընկերութիւնը, որուն գործարանը Սկովտիոյ արեւմտեան մէկ ծովեզերքը հաստատուած է, աշխարհի պայթուցիկներու գործարաններուն արդիական եւ ամենահին մեծ ձեռնարկութիւններէն մին է: Այս ընկերութիւնը 1875ին 15 մասնաճիւղեր ունէր Եւրոպայի եւ Ամերիկայի զանազան կողմերը, արտածութիւններ ընելով երկրագունդին բոլոր կողմերը:

Այսպէս Նոպէլ, 40 տարեկանին իր յաջողութեան գագաթը հասած էր: Իր եղբայրներն ալ, Րոպըրթ եւ Լուտուիկ, շահակից էին Բագուի քարիւղի հորերուն, եւ Ալֆրէտի աջակցութեամբ կը յեղաշրջէին քարիւղի ճարտարարուեստը: Պայթեցուցիչ ձեւաթինի յաջորդական գիւտին շնորհիւ, նիթրօ – սէլիւլօզ անծուխ վառօդները կիրարկուեցան իբրեւ անուշարժ[illegible], եւ ահա անծուխին բազմապատիկ գործադրութիւններուն հիմն ալ դրած կ'ըլլայ Նոպէլ:

Նոպէլ կը հաւատար թէ պատերազմի փափաքը պիտի ջնջուի հետզհետէ երբ մարդիկ տեսնեն որ սարսափելի պատահականութիւն մը պիտի ըլլայ ան, քանի որ միաժամանակ մարդկութեան հնարաւորութիւնները կ'աճին գիտական սահմաններուն մէջ: «Իմ գործարանցներս, կը գրէր, կրնան ձեր հաշտութեան համաժողովներէն աւելի շուտ վերջը բերել պատերազմին: Այն օրը որ երկու զօրաբանակներ կարող ըլլան զիրար փճացնել մէկ երկվայրկեանի մէջ, բոլոր քաղաքակիրթ ազգերը պիտի գանին պատերազմէն սարսափահար, եւ պիտի ցրուեն իրենց բանակները»:

Նոպէլ յանկարծամահ եղաւ 1896 հոկտ. 10ին սրտի հիւանդութենէն՝ որմէ կը տառապէր երկար տարիներէ ի վեր: Իր մեծ հարստութեան ստուարագոյն մասը յատկացուց հինգ տարեկան մրցանակներու հիմնադրութեան (իւրաքանչիւրը 8500 սթերլին), որոնք իր անունը կը կրեն: Անոնցմով պիտի վարձատրուէին ամէնէն կարեւոր գիւտը կամ բարւոքումը կատարողները տարրաբանութեան, բնագիտութեան, եւ բժշկութեան համար, նաեւ անոնք որ գաղափարական բարձրագոյն իմաստով գրականութիւն կ'ընեն, եւ անոնք որ ամէնէն աւելի եւ ամենայաւ կերպով կը գործեն ազգերու եղբայրութեան համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաքաքական տեսութիւն

00000

Տարիներէ ի վեր հայ մամուլին սիւնակներէն համերաշխութեան յորդոր կարդացած ենք մեր երիտասարդ մարզիկներուն, սկաուտներուն եւ մանաւանդ ֆութպոլիստներուն՝ որոնք երկպառակութեան շատ ողբալի պատկեր մը կը ներկայացնէին Փարիզի մէջ: Շատ երկար պիտի ըլլար խնդրին էութիւնը բացատրել սկիզբէն սկսելով: Իրողութիւնն այսօր սա է թէ ֆութպոլի Փարիզի Լիկին վարիչները անցեալները շատ ծանրակշիռ եւ Հայերուս համար չափազանց ամօթալի որոշում մը տուած են՝ վերջնականապէս կախակայելով հայկական բոլոր խումբերը — բացի Հ.Մ.Ը.Մ.է: Այդ որոշումին «տուեալ»ները զանց կ'ընենք, խնայելով ենթականերուն՝ որոնք կը կարծենք թէ յետ այսու այլ եւս ոչ մէկ մարզական ձեռնարկի ձեռնարկելու չափ խելացի պիտի ըլլան:

Ձենք ուրախանար Հ.Մ.Ը.Մ.ի այս բարոյական յաղթանակէն — ինք միայն իրաւունք ունի պաշտօնապէս գործելու իբր Փարիզի միակ ֆութպոլի հայ կազմակերպութիւնը — քանի որ ատիկա ստանալու համար հարկ եղաւ որ ֆութպոլի միւս հայկական խումբերը «իրենց դոյնը դուրս տան»: Ըսենք անմիջապէս թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր հակառակորդ խումբերուն այս ծանր պատիժին մէջ ո եւ է դեր չէ ունեցած, եւ «Լիկ տը Փարի»ն իր որոշումը առած է զաւաներէն իրեն եղած [illegible] մաթիւ բողոքներուն վրայ:

Այս ցաւալի «եղոյթ»էն կ'ուզենք որ օր առաջ օգտուին մեր Լիոնի եւ Մարսէյլիոյ ֆութպոլիստները, ինքնաբերաբար միանալով Հ.Մ.Ը.Մ.ին եւ լուծելով բոլոր անջատ խմբակները, քանի որ որոշ է թէ ֆութպոլի ֆէտէրասիոնը ընդունելով իր Փարիզի Լիկին առաջարկը ոչ միայն յետ այսու որ եւ է հայկական խումբի գործելու

իրաւունք չպիտի տայ, այլ եւ պիտի կախակայէ բոլորը՝ ձգելով միայն իւրաքանչիւր քաղաքի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի խումբերը, երբ ամենահին հայկական կազմակերպութիւնները:

Փարիզի ոչ Հ.Մ.Ը.Մ.-ական հայ ֆութպօլիստները կրնան հպարտ ըլլալ իրենց այս «յաջողութեամբ»: Տղաքը երեւի իրենք զիրենք Պոլիս կարծած էին···

⁂ Կիրակի օր ստուարաթիւ բազմութեան մը ներկայութեան Թօրինոյի մէջ Աւստրիոյ ներկայացուցչական խումբը մեծ յաղթութիւն մը տարաւ Իտալիոյ վրայ 4—2ով: Այս արդիւնքը անսպասելի էր մանաւանդ անոնց համար որոնք կը քննադատէին աւստրիական խումբին «բանապետ» Հիւգօ Մայզլի յանդգնութիւնը՝ որով ան մէկդի ձգելով երկու տարիէ ի վեր իր խումբին ամենափայլուն խաղացողները համարուած Սինտըլարը, Հշվէյլրը եւ Վօկլը՝ իր խումբը կազմած էր նորահաս խաղացողներով— նորահաս միջազգային դետնի վրայ: Մինչ իտալական խումբին վարիչ Փօցցօ կը պահէր նախանձով՝ բոլոր այն ծանօթ աստղերը որոնք ցարդ իրեն այնքան գեղեցիկ յաղթանակներ տուած էին:

Մրցման կիսուն արդիւնքը 3—0 էր ի նպաստ Աւստրիոյ: Երկրորդ խաղամասին Իտալացիները յախուռն կերպով նետուեցան յարձակողականի եւ շահեցան երկու նշանակէտեր: Այնպէս կը կարծուէր թէ անոնք մէկ կօլ եւս շահելով պիտի կրնային հաւասարիլ· բայց ո՛չ, Աւստրիացիներն են որ շահեցան նշանակէտ մը եւս եւ մրցումը վերջացաւ 4—2ով ի նպաստ իրենց: Այս յաղթանակը կարելի չէ ըսել թէ Աւստրիացիներուն կը թոյլատրէ մեծ յոյսեր ունենալ ապագային եւ ի մասնաւորի աշխարհի ախոյեանութեան համար· որովհետեւ այնպէս կը կարծըւի թէ իտալական խումբը յոգնած խումբ մըն էր, կարօտ որոշ փոփոխումներու, ինչ որ մասամբ դիւրացուց Աւստրիացիներուն յաղթութիւնը: Յառաջիկայ մայիսին վերջերը Իտալիոյ մէջ տեղի ունենալիք աշխարհի ախոյեանութեան համար իրենք զիրենք թեկնածու կ'ընեն Իտալացիները:

⁂ Պուլկարիա — Յունաստան ազգային խումբերու ֆութպօլի մրցումը տեղի ունեցաւ կիրակի օր Աթէնքի մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Յունական ազգային խումբին մէջ կը խաղար յունահայ Դանիէլեան, որ օրուան հերոսը դարձած է եւ յոյն թերթերը ու տեղւոյս ֆրանսական թերթերը մեծ գովեստով կը խօսին: Խաղը լրացած է յոյն ազգային խումբին յաղթանակովը 1ի դէմ 0 նշանակէտով: Նշանակէտը շահած է Դանիէլեան, 30 մէթր հեռաւորութենէն զօրաւոր շիւթով մը, որ պուլկար ազգային խումբին բերդապահը անակնկալի բերած է:

⁂ Կիրակի օր շարունակուեցան Ֆրանսայի ֆութպօլի ախոյեանութեան մրցումները: Առաջին դասակարգին դասաւորման գլուխը Մարսէյլ եւ Սէթ պարտուեցան առաջինը Ռէնի եւ երկրորդը Քանի մէջ, սակայն դարձեալ կը պահեն առաջնութիւնը Լիլի ընկերակցութեամբ, այս վերջինը կիրակի օր յաղթած ըլլալով Անթիպի: Ուրեմն 19 մրցումի համար 25 կէտով՝ Մարսէյլ, Սէթ եւ Լիլ առաջին են, եւ Ռէն, Մոնփէլիէ, Ֆիվ երկրորդ՝ 21 կէտով: Առաջին դասակարգին մէջ անցեալ տարուան ախոյեան Լիլ այս տարի եւս իր տիտղոսը պահելու հաւանականութիւնը ունի: Երկրորդ դասակարգին «հիւսիսային» խմբակին մէջ Ռուան կիրակի օրուան իր յաղթութեամբ — Միւլհուզի վրայ— կը պահէ առաջնութիւնը Փարիզի Րէտ Սթարին հետ 28 կէտով, երրորդն է Միւլհուզ 25 կէտով: «Հարաւային» բաժանման մէջ դասաւորումը հետեւեալն է՝ Ալէս, Սէնթ Էթիէն, Նէր եւն·:

«Քուփ տը Ֆրանս»ի մրցումներուն համար Ռուպէ կիրակի օր յաղթեց Արասի որ «ամաթէօր» խումբերու վերջին ներկայացուցիչն էր, եւ Թուրքուանն ալ՝ Սէնթ Էթիէնի: Այսպիսով 4 մարտին տեղի ունենալիք չորս մրցումներուն համար կը մնան հետեւեալները·— Ռուան, Ռուպէ, Լիլ, Թուրքուան, Ամիէն, Ռէն, Մարսէյլ, Սէթ:

⁂ Երեքշաբթի օրուան համար ծանուցուած ֆրանքօ-իտալական մրցումը տեղի չունեցաւ վերջին դէպքերուն պատճառաւ, եւ Փարիզցիները զրկուեցան Իտալացի համբաւաւոր փոքրիկները (փուլչինի) տեսնելու առիթէն:

⁂ Այս կիրակի օր ֆութպօլի միջազգային բազմաթիւ մրցումներ տեղի կ'ունենան Ֆրանսայի մէջ: Փարիզի մէջ մայրաքաղաքին ներկայացուցչական խումբը կը մրցի Փրուսիոյ ներկայացուցչական խումբին դէմ:

Ժ. Ե.

Զ. Ո. Մ.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կանոնաւորաբար եւ ըստ ծրագրի կը շարունակուին Զ. Ո. Միութեան Մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնները, ամէն հինգշաբթի, Ֆլորիայի վերնայարկը: Ինչպէս ըսինք, տեսակ մը գիշերային դպրոց:

Քանի մը խօսքով կ'ուզենք տալ ամփոփումը այն դասախօսութիւններուն, որոնք կատարուեցան Ծնունդի տօնական դադարէն յետոյ, յաջորդական հինգշաբթիներուն:

Ընկ. Արշաւիր Խանէտանեան ներկայացուց կամքին մշակումը, —դարուս «հիւանդութիւն»ն ու դարմանները: Կարեւոր դասախօսութիւն մը նորահաս սերունդին համար մանաւանդ, որ կը պատրաստուի գործի եւ աշխատանքի ասպարէզ նետուիլ:

Յաջորդ հինգշաբթի Պ. Ս. Վրացեան շարունակեց իր դասախօսութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան մասին: Դասախօսը, ինչպէս գըրեցինք, խոստացեր էր իր նիւթը տալ քանի մը դասախօսութիւններով, — արդէն կատարեց իր երրորդ դասախօսութիւնը եւ հասաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գ. Ընդհ. Ժողովը:

Փետրուարի առաջին հինգշաբթի երեկոյեան խօսեցաւ ընկ. Շ. Նարդունի, — Հայ եկեղեցին ու եկեղեցականներուն դերը մեր պատմութեան մէջ: Դասախօսը խոստացաւ քանի մը երեկոներ յատկացնել այս շատ կարեւոր նիւթին, եւ իր առաջին դասախօսութիւնը յատկացուց հայ եկեղեցիի ծագման քննութեան: Ընդհանուր ակնարկ մը նետեց հեթանոսական շըրջանին վրայ, ճշդեց նախաքրիստոնէական կրօնական կազմակերպութիւններու եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու յարաբերութիւնը: Յետոյ ներկայացուց ասորի եւ յոյն քրիստոնէական քարոզչական առաքելութիւններու դերը Հայաստանի մէջ, Նախալուսաւորչեան եպիսկոպոսներու գործը, Գրիգոր Լուսաւորիչի կրօնական յեղափոխութեան արժէքը եւ հասաւ մինչեւ Մեծն Ներսէս, միշտ աշխատելով ճշդել կրօնական ու քաղաքական իշխանութիւններու յարաբերութիւնն ու դերակայութեան պայքարները:

Անցեալ հինգշաբթի խօսեցաւ Պ. Մկրտիչ Պարսամեան, շարունակելով իր դասախօսութիւնները — հայ գրական դէմքեր: Այս անգամ իր նիւթն էր Թլկատինցին եւ «Էնդի Դէմէն»: Դասախօսութեան ամփոփումը յաջորդով:

ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

Հինգշաբթի երեկոյ մը եւս յատկացուեցաւ որբերու ագարակի ծրագրին շուրջ հրապարակային առաջին խորհրդակցութեան մը: Հրաւիրուած էր խօսելու Պ. Վարդան Զուլֆէրեան, որ ներկայացուց ագարակի ծրագրի նախադիծերը, Ֆրանսայի զանազան շրջաններու յարմարութիւնները եւ անհրաժեշտ մանրամասն տեղեկութիւններ: Գիւղատնտես Պ. Գիսակ Փափազեան եւս խօսք առնելով, տըւաւ կարեւոր ծանօթութիւններ: Յետոյ տեղի ունեցան կարծիքներու փոխանակութիւն, — խօսեցան շատ ընկերներ, պարզեցին իրենց տեսակէտները, ագարակներու մէջ անցուցած իրենց կեանքի փորձառութիւնը: Տեսնուեցաւ որ մեծ ոգեւորութիւն մը ցոյց կուտայ մեր սերունդը մանաւաբապէս, եւ գործի մարդիկ ընդհանրապէս: Կը կարծուի, որ ագարակի կազմութիւնը կատարուի բաժնետիրական ընկերութեան մը ձեւով: Այս առաջին խորհրդակցութիւնը կազմակերպուած էր ծրագիրը հրապարակ նետելու, դետին պատրաստելու եւ ժողովրդականացնելու համար: Խորհրդակցական հրապարակային երկրորդ հաւաքոյթ մըն ալ պիտի կազմակերպուի Մարտ ամսուն մէջ, երբ պիտի հրաւիրուի խօսելու մասնագէտ Պ. Գիսակ Փափազեան: Այսպէս ծրագիրը հասունցնելէ յետոյ, Մարտ ամսուն վերջերը Զ. Ո. Միութիւնը պիտի հըրաւիրէ կազմել իր ընկերներէն եւ շահագրգռուող համակիրներէն յանձնախումբ մը, որ պիտի ուսումնասիրէ երկրին զանազան շրջանները, Միութեան ցանկութիւնները եւ անհրաժեշտ պայմանները, պիտի պատրաստէ վերջնական ծրագիր մը, որ քննութեան, վաւերացման եւ գործադրութեան պիտի դրուի Ապրիլ Տասնըմէկի հանդէսներէն յետոյ:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

Զ.Ո.Մ.-ի Կեդր. Վարչութիւնը շրջաբերական զրկած է ամէն կողմ, իր բոլոր Մաս. ճիւղերուն, հրահանգ տալով Ապրիլ Տասնըմէկը այս տարի տօնել որքան կարելի է մէկ օրուան, կամ գէթ մէկ շաբթուան մէջ: Միեւնոյն ատեն, դիտել տրուած է, որ Զ. Ո. Միութիւնը մինչեւ հիմա կոչուած է իւրացնելու համար Ապրիլ Տասնըմէկի տօնակատարութեան նախաձեռնութիւնը պարզապէս սա մտադրութեամբ·— Այս միակ տօնն է, որ համազգային արտայայտութեան մը հանդամանքն ունենալով հանդերձ կ'անցնի երիտասարդութեան ձեռքը: Ունինք զանազան տօներ, որոնք միջոց կը դառնան այս կամ այն կազմակերպութեան արտայայտութեան, — եկեղեցին ունի իր Ծննդեան տօնը, կուսակցութիւնները՝ իրենց քաղաքական գործունէութեան տարեդարձի օրերը: Զ. Ո. Միութիւնը կ'իւրացնէ Ապրիլ Տասնըմէկի տօնակատարութիւնը, ոչ միայն կապուած ըլլալով Ապրիլեան նահատակներուն, այլ եւ ուզելով իր արտայայտութիւնը դնել հանդիսութիւններուն մէջ: Այսինքն, հայ երիտասարդական կազմակերպութեան ճայուածքը մեր ազգային հաւաքական կեանքին վրայ, անկախ եւ ինքնօրէն: Ահա թէ ինչո՛ւ համար ուզեցինք Ապրիլ Տասնըմէկը փրկել ոչ միայն մոռացումէ, այլ եւ ձերբազատել կուսակցական ազդեցութիւններէ, տէր եւ տիրական կատարելով համազգային այդ հանդէսը: Ատոր համար է, որ Ապրիլ Տասնըմէկը ազատեցինք նաեւ եկեղեցիին բակէն, որ հոգեհանգիստի արարողութեամբ մը կամ եպիսկոպոսի քարոզով մը ապաքաղաքական գոյն կուտար այդ խորհրդաւոր Օրուան: Նկատելով որ Ֆրանսայի կարգ մը գաւառներուն մէջ Ապրիլ Տասնըմէկը կը տօնուի խունկով եւ մոմով, կամ հակասական ձեւով, Կեդրոնը կարգադրեց այսպէս,— գաւառներէն Փարիզ հրաւիրել ներկայացուցիչներ, որպէսզի տեսնեն թէ Փարիզ ի՛նչպէս կը տօնէ Ապրիլ Տասնըմէկը, եւ յետոյ պարտք դնել Մասնաճիւղերու Վարչութեանց վրայ, որ գրաւոր պահանջեն իրենց հրաւիրած բանախօսներուն տեսակէտները: Ասով հակակշիռ մը պիտի կատարուի բանախօսներուն վրայ, արգիլելով որեւէ արտայայտութիւն որ խորթ է Զ. Ո. Միութեան ըմբռնումներուն:

Տեսակէտի նորութիւն եւ համատարած միութիւն, Ապրիլ Տասնըմէկի առթիւ, Վահագնեան շարքերուն մէջ,— ահա թէ ինչ բանի համար կռուեցան Զօմականները:

Փարիզի մէջ Ապրիլ Տասնըմէկը կը տօնուի 22 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ, Սալ Կավոյի ընդարձակ սրահին մէջ, եւ այնպիսի յայտագրով մը, որ իրապէս յարգանք եւ հիացում պիտի ներշնչէ: Այդ օրը Զ. Ո. Միութեան պաշտօնաթերթ «ԵՐԿՈՒՆՔ»ը լոյս կը տեսնէ 48 էջ, բացառիկ բովանդակութեամբ եւ երէց ու երիտասարդ մըտաւորականներու աշխատակցութեամբ:

ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ՓԵՏՐ. 18»Ի ՏՕՆԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ, (Յառաջ) ·— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շավիլի Արդութեան խումբի ընկերները գեղեցիկ գաղափարը ունեցեր էին այս տարի «Փետրուար 18»ի ըմբոստութեան եւ յաղթանակի յիշատակը տօնելու ընկերահամակրական սեղանով մը: Կիրակի կէս օրէ վերջ հարիւրի չափ հայրենակիցներ, ընկեր ու համակիր բոլորուած գինիի սեղաններու շուրջ սեղանապետութեամբ ընկեր Սաքօ Յակոբեանի, ջերմական մթնոլորտի մէջ ուրախ զուարթ 4—5 ժամեր անցուցին: Ընկեր Ս. Վրացեան համառօտ պատմականն ըրաւ «Փետր. 18»ի նախընթաց դէպքերուն իբրեւ ականատես վկայ նկարագրեց փետր. 18ի յեղափոխութիւնը եւ յետոյ բաժակ առաջարկեց հայ ժողովուրդի կենացը: «Արդութեան» խումբի կողմէ խօսեցաւ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր Դաւթեան, Զաւարեան կոմիտէին եւ միանգամայն երիտասարդ ընկերներու կողմէ ընկեր Հրաչ Հանտալեան: Խօսք առին նմանապէս ընկերներ Բենօ, Երուանդ Ճանկէօզեան, Եղիազար եւն·: Տիկին Նուարդ Փանոսեան երգեց «Կանչէ կռունկ»ը, երգեցին նմանապէս ընկերներ Հրաչ եւ Դաւիթ: Խումբ մը Շավիլցի երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ երգեցին «Մշակ Բանուոր»ը: Ընկեր Կղեմէս Մկրտչեան արտասանեց ողբացեալ Զարդարեանի «Բագինին փառաբանութիւնը»: Արտասանութիւններ ըրին նմանապէս Օր. Քէօսէեան եւ փոքրիկն Միհրան:

Սեղանապետ ընկ. Սաքօ Յակոբեան իր բանախօսութեան մէջ անդրադառնալով մասնաւորապէս ամերիկահայ կեանքի մէջ վերջերս յառաջ եկած անբնական երեւոյթներու եւ Դաշնակցութեան հակառակորդներու անպարկեշտ արարքներուն, գնահատեց մեր ընկերներու լուրջ ու պաղարիւն կեցուածքը: Ներկայ երկսեռ հասարակութիւնը իր սեղանապետին միջոցով խնդրեց ընկ. Վրացեանէն որ Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին միջոցով մեր համակրանքի ողջոյնները ուղարկէ այն ընկերներուն որ կը տառապին բանտերու մէջ, սպասելով ճշմարտութեան յայտնուելուն:

Ժամը երեկուան 8էն յետոյ էր որ ժողովուրդը ակամայ բաժնուեցաւ ընտանեկան եւ ջերմական տաքուկ եւ ուրախ շրջանակէն:

Գ. Վարդունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԵՍՏ ԲԱՅՑ ՍՓՈՓԱՐԱՐ

oooo

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 փետր.).

—«Այն զարհուրելի քաոսին մէջ ուր այս միջոցիս կը տապլտկին գրեթէ բոլոր հայ գաղութները, համեստ գրեթէ աննշան հայ գաղութ մըն է որ իր խղճի պարտքը կը կատարէ մայր ժողովուրդին հանդէպ:

Կ'ակնարկենք գերմաներէն ժողովածուի մը՝ զոր ստացանք քանի մը օր առաջ եւ որուն բովանդակութիւնը տուած ենք այստեղ:

Գերմանեւհայ Ընկերակցութիւնն է որ լոյս ընծայած է զայն Պերլինի Հայ Գաղթային Վարչութեան նիւթական աջակցութեամբ:

Կը յիշեն մեր ընթերցողները որ, անցեալ տարի, երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ հիթլէրական ռէժիմը Գերմանիոյ մէջ, եւ երբ զտարիւն Գերմանիա մը ստեղծելու իր ճիգերուն մէջ հալածանքի ենթարկեց սեմական ցեղը՝ Հրեան, այդ առթիւ հայ անունն ալ խառնուեցաւ պահ մը պայքարին, սեմական ծագում վերագրուելով մեր ցեղին ալ, գերման ցեղապաշտներուն կողմէ: Պէտք եղաւ որ Գերմանեւհայ Ընկերակցութիւնը բացառիկ ջանքեր թափէ լուսաբանելու համար գերման ցեղապաշտները, մինչեւ որ Տօքթ. Ֆօն Լէէրս, մէկը հիթլէրական շարժման աւագանիէն՝ հրապարակով սըրբագրեց իր սխալը, իսկ Ներքին Գործերու նախարարը, իր կարգին, շըրջաբերականով մը հրահանգեց իր ստորադաս պաշտօնատուներուն Հայերը դասել արիական ցեղերու շարքը:

Հայեւգերման Ընկերակցութիւնը չը դադրեցուց իր աշխատանքները ատով: Ան ձեռնարկեց հատորի մը մէջ համախմբել գերման գիտականներու իսկ կարծիքը հայ ժողովուրդին եւ իր արիական ծագման մասին: Ու ահա հրապարակի վրայ է արդէն հատորը՝ որպէսզի գերման ժողովուրդին լայն խաւերուն մէջ տարածէ գիտականօրէն հաստատուած ճշգրիտ տեղեկութիւններ հայ լեզուի, պատմութեան, մըշակոյթի եւ մասնաւորաբար անոր արիական ծագման շուրջ:

Հատորին մէջ կ'երեւան Գերմանիոյ բոլոր աչքառու հայագէտները, Հանս Հայնրիխ եւ Քարլ Ռօթ, Փաուլ Ռօրպախ եւ Շետէր, Մաքս Դուֆան ու Ստրչիգովսքին, եւ դեռ ուրիշներ, մէջըն ըլլալով նաեւ Տօքթ. Ֆօն Լէէրս՝ որ պահ մը արծարծեց Հայոց սեմականութեան առասպելը, երբ դեռ հարցը չէր զննած գիտնականի ակնոցով:

Այսպիսի պահու մը երբ հայ գաղութները կը բզքտեն զիրար, երբ եղբայրը եղբօրը դէմ կը գրգռէ օտար մամուլն ու հանրային կարծիքը, Հայեւգերման Ընկերակցութեան եւ Պերլինի հայ գաղութին այս համեստ ձեռնարկը իսկական սփոփանք մըն է կարծես հայ ժողովուրդի գոյութեամբ ու բարօրութեամբ մտատանջուող ամէն մէկ սրտցաւ Հայու մը համար: Հայ ժողովուրդի ապրած այս դժնդակ օրերուն՝ երբ մեր բարեկամները հետզհետէ կը լքեն մեզ Պիղատոսի նման իրենց ձեռքը լուալով, ու երբ մեր թըշնամիները հետզհետէ ուռկան կը ձգեն՝ ամէն տեղ՝ մեզ դէմ լարելով նոյն իսկ երէկուան մեր դաշնակիցները, ի՜նչ կսկծեցուցիչ է տեսնել որ մենք ներսէն եղծուած, խոցոտուած կը քշենք մեր գաղութները: Մեր թըշնամիները իրենց թոյնը կը տանին սըրսկել օտար մամուլին մէջ ու օտար բեմերու վրայ, իսկ մենք կամ կը յօրանջենք ձեռնածալ, կամ կ'երթանք օտար հանրային կարծիքը եւս լարել մեզ դէմ, այս կամ այն դիակը պատըրուակ ըրած: Նոյն իսկ անոնք որոնց ասպարէ՛զը պիտի ըլլար իբրեւ թէ Հայուն արժէքները պատմել օտարին, անո՛նք եւս անցած են եղբայրադաւ ճիհատին գլուխը՝ վերջապէս խաչ քաշելով երէկուան վրայ:

Այսպիսի օրերուն արդար է որ սըփոփանքով ողջունենք համեստ գաղութի մը այս գեղեցիկ ձեռնարկը»:

ՄԻՇՏ ՀՐԷՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Մինիխէն կը հեռագրեն թէ հրէական բոլոր միութիւնները արգիլուած են:

Բացի սինակոկներու մէջ տեղի ունեցած հաւաքումներէն, ո՛չ մէկ ձեւով Հրեաները պիտի չկրնան խմբուիլ նոյն իսկ սփոփի համար: Խիստ շրջաբերականներ զրկուած են այս արգելքը ամէն կողմ գործադրել տալու համար:

⁂ Նաեւ Փրուսիոյ մէջ լուծուեցաւ բոլոր միութիւնները՝ որոնք Ս. Գրոց վերաբերեալ պրպտումներով կը զբաղէին: Գերման իշխանութիւնները այնպէս կը մտածեն թէ Հրեայ գիտնականները եւ գիտական միութիւնները Ս. Գրոց պատրուակին տակ գերման պետութեան եւ եկեղեցիին դէմ դաւեր կը լարեն: Այս տեսակ միութիւններու գոյքերը գրաւուեցան: Բոլոր Գերմանիոյ մէջ պիտի կիրարկուին այս նոր կարգադրութիւնները:

ԾԻԾԱՂ

Դրացուհին ·— *Եկուր նայիմ պզտիկ Ջապէլ, մայրիկդ նորէ՞ն ամուսնացեր է:*

— Այո՛, տիկին, շատոնց է որ հայրիկ մը ունենալ կ'ուզէի, մայրիկս գլխ շատ սիրելուն փափաքս կատարեց:

×

— Սիրելիս, տարեդարձիդ սքանչելի տեսակէն շիշ մը անուշահոտութիւն պիտի առնեմ:

— Պայմանաւ որ դուն ալ գործածես, այնպէս չէ՞:

— Բայց չէ՞ որ դուն պիտի չնչես հոտը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅԵՂԱՆԵՆԳ ՇԷՅԹԱՆԸ: Գրեց Հ. Ս.: Մատենաշար «Նայիրի» Թիւ 2: Տպ. Սոֆիա: Գին 5 ֆրանք: (Կը գտնուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԱՍՏՂԵՐԸ

(Ֆրանսական գրականութիւն)

Քաթիւլ Մանտէս, հետեւեալ պատմուածքին հեղինակը, բանաստեղծ մըն էր (1841 – 1909): Կը պատկանէր Պառնասեան դպրոցին: Գրած է բազմաթիւ ոտանաւոր ու արձակ բանաստեղծութիւններ, նորավէպեր, թատերգութիւններ եւ հէքեաթներ: Ինքնատիպ է իր ոճը· զգայապաշտ՝ նիւթերու ընտրութեան եւ արտայայտութեան ձեւին մէջ:

— Պարո՛ն, ըսաւ ծառաս երբ աւարտելու վրայ էի քառեակի մը վերջին տունը, երկու հրեշտակներ կան դուրսը որոնք կ'ուզեն քեզ տեսնել:

— Այցետոմս տուի՞ն, հարցուցի:

— Ահաւասիկ, պարո՛ն:

Անոնցմէ մէկուն վրայ կարդացի Էլիալ, իսկ միւսին վրայ Լաֆայէլ անունները: Հրեշտակներ էին արդարեւ, տարակոյս չկար:

— Ներս հրամցուցէ՛ք, ըսի:

Իրական հաճոյքով մըն էր որ ընդունեցի երկու նշանաւոր հիւրերս:

Անոնք ունէին խոշոր թեւեր, իւրաքանչիւրը կազմուած եօթը փետուրներէ որոնց վրայ կը շողային ծիածանին եօթը գոյները, լուսաւոր ինչպէս մըշուշը արեւածագին: Իրենց մարմինը կը նմանէր վարդերուն թոյրովը թեթեւօրէն ներկուած թափանցիկ ձիւնին: Ձեռքի շարժումով մը խնդրեցի որ նստին ու քաղաքավարութեամբ հարցուցի շարժառիթը որ ինծի կ'ընծայէր պատիւը իրենց այցելութեան:

— Համառօտ պիտի ըլլանք, ըսաւ Էլիալ: Տասնըվեց տարի առաջ, Յուլիսի գեղեցիկ գիշեր մը Լաֆայէլն ու ես գնդամուղ կը խաղայինք երկնքի կանանչ զորգին վրայ:

— Ներողո՛ւթիւն, ըսի ընդմիջելով, կարծեմ երկինքը կապոյտ է···

— Կապոյտ է միայն տեղ տեղ իր անսահման տարածութեան վրայ· այլապէս սքանչելի կանանչ է, մասնաւորաբար այն տեղերէն որոնք կ'եղերեն Պարսիկներու հայրենիքին դաշտերն ու աւանները:

Պատասխան չտուի:

Եւ Հրեշտակը շարունակեց·

— Մեր գնդակները աստղերն էին, աստղերուն ամէնէն հրաշալիները, զորս գտած էինք:

— Իսկ ձեր դաւազաննե՞րը···

—Գիսաւորներուն պոչերը···Եւ բնականաբար շատ հետաքրքրական էր մեր խաղը: Շահելու վրայ էի երբ ուժգին հարուածով մը երկու գնդակ վար ձգեցի եղերքէն···

— Եղերքէ՞ն···

— Այո՛, հորիզոնին եղերքէն· մեծ դժբախտութիւն էր արդարեւ, որովհետեւ, անշուշտ կը հասկնաք, մեծ կարեւորութիւն ունի մեզի համար երբ երկու աստղեր կը պակսին երկինքէն:

— Ու երկնքի իշխանը ազդարարեց մեզի թէ իրաւունք չպիտի ունենայինք դրախտի ուրախութիւններուն մասնակցելու եթէ չվերադարձնէինք կորսուած աստղերը:

— Կրնաք երեւակայել փնտռտուքը զոր կատարեցինք տասնըվեց տարի շարունակ ձեր երկրին մէջ ուր, կասկած չկայ, ինկած են աստղերը: Բայց, աւա՜ղ, մեր բոլոր ճիգերը մնացին ապարդիւն:

— Պատրաստ էինք համակերպելու յաւիտենական աքսորի մը երբ լսեցինք երիտասարդ աղջկան մը գեղեցիկ աչքերուն մասին· այդ աղջիկը ձեր սիրուհին է, եթէ պէտք է հաւատալ գըրոյցներուն: Ամէն ինչ կը հաստատէ որ անիկա իբրեւ աչք ունի երկնային այն զոյգ մը լոյսերը, զորս փնտռելու եկած ենք· յոյս ունինք որ մեզի պիտի վերադարձուին անոնք:

Չափէն աւելի ապշեցայ: Սիրուհիիս աչքերը կորսնցնելու հեռանկարն իսկ մտահոգութիւն պատճառեց ինծի: Բայց ստիպուած էի օգնել հրեշտակներուն, որպէսզի անոնք վերստանային իրենց աստուածային ժառանգը:

Կանչեցի օրիորդ Մէզանժը եւ քանի մը բառով բացատրեցի կացութիւնը:

Անիկա ո՛չ զարմացաւ, ո՛չ ալ վախ զգաց: Քանի մը քայլ մօտեցաւ, դարձաւ հիւրերուս ու բիբերը լայն լայն բանալով, ըսաւ·

— Նայեցէ՛ք, գեղեցիկ հրեշտակներ, ճանչցա՞ք ձեր աստղերը:

Հրեշտակները մօտեցան եւ ուշադրութեամբ քննեցին անոր պայծառ աչքերը: Ցած ձայնով խօսեցան իրարու հետ քանի մը վայրկեան, խորհրդակցութիւն կատարող դատաւորներու պէս: Ու յետոյ Էլիալ ըսաւ·

—Ոչ, ատոնք չեն այն լոյսերը որոնք կորսուեցան տասնըվեց տարի առաջ: Մեր աստղերը, հակառակ որ Յուլիսեան [illegible]երի մը լաւագոյն աստղերէն էին, ո՛չ այնքան շողշողուն էին, ո՛չ ալ այսպէս բոցավառ···

Եւ հրեշտակները մեկնեցան դժգոհ երեւոյթով:

Մեղքցայ զիրենք ամբողջ սրտովս, թէեւ չափազանց երջանիկ էի որ անոնք չխլեցին իմ սիրուհիս:

Իսկ ի՞նչ ըրաւ Մէզանժ: Կոկորդալիր խնդաց·

— Լա՛ւ խաբեցի, այնպէս չէ՞··· իրաւ է սակայն··· մայրիկս հարիւր անգամ պատմած է ինծի թէ ի՞նչպէս աշխարհ եկած օրս երկու աստղեր պատուհանէն ներս ինկած ու նետուած են բիբերուս խորը:

Սակայն երբ հրեշտակները ինծի կը նայէին, յանկարծ յիշեցի այն վայրկեանը երբ առաջին անգամ ըլլալով, սիրելի՛ս, համբոյր մը դրիր շրթունքներուս վրայ:

Ու գիտէ՛ք, շա՛տ լաւ գիտէի թէ այդ երջանկութեան վերյիշումը նոր փայլ մը պիտի տար աչքերուս, հին օրերու այդ զոյգ մը աստղերուն, փայլ մը աւելի շողշողուն քան ամէնէն գեղեցիկը երկնքի լուսացնցող մարմիններուն:

Թարգմ. Ժ.

ալին։ Քանի այս հարցերուն պատասխանը չէ տրուած, Ֆրանսան աւելորդ կը համարէ գրաւել գերմանական երկար հարցարանով։ Ծանուցագիրը դիտել կուտայ թէ գերմանական բանակը այնպիսի ուժեր ստացած է որոնք կը հակասեն դաշնագիրներուն, եւ կը շեշտէ, իբրեւ եզրակացութիւն. «Ապագային առաջ, անհրաժեշտ է նկատի առնել ներկան»։

ԱՆԳԼԵԻՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովը 44ի դէմ 169 ձայնով հաստատեց կառավարութեան կարգադրութիւնները՝ Ֆրանսական ներածումներու դէմ։ Այս առթիւ առեւտրական նախարարը բացատրեց թէ Ֆրանսայի կողմէ դրուած յաւելուածական մաքսատուրքերը տարեկան 500,000 ոսկի վնաս կը պատճառեն Անգլիոյ։

Կառավարութիւնը ծրագիր մը կազմած է, բանակցութիւնները վերսկսելու եւ նոր համաձայնութիւն մը կնքելու համար։ Անգլիացիները մասնաւորապէս դժգոհ են որ Ֆրանսա պակսեցուցած է անգլիական ածուխի ներածման չափը։

Ց.

Փարիզ եւ արուարձանները

Հ. Դ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ Ենթակոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հասցէներին։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ծանօթ հասցէներին։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները, վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 10ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Գայլ Վահան, Կայծակ եւ Մուրատ խումբերը վաղը Կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հասցէներին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

կը տօնուի Իսի մասնաճիւղին կողմէ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2-6

2, rue Alexandre Guillmontի սրահին մէջ (Մէօտօն)

Գեղարուեստական բաժին՝ փոքրերու կողմէ։ Երգ, պար, արտասանութիւն։

Հաղորդակց. Միջոց.— Մոնփառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէօտօն։ փոխ. տը վէրսայէն առնել 23 եւ 32 Թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Լա ֆէրմ Մուլինօ, ուր պիտի սպասեն հայ սկաուտներ։ Մուտքը՝ ազատ է։

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷԼԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՅԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, Թիւով, ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Société Savantesի սրահին մէջ 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ՝

ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ»

ՋԱՄԱԼԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԻՄԱՍՏԸ»

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ»

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կընախագահէ՝ ընկեր Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ընկերներ՝ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷԻ ԵՒ ՏԵՍԻՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ՖԱՆՖԱՌԻ Ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ «ՑԱՂԹԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐԸ"

ԾԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

Ծանօթ.— Հանդէսէն յետոյ ընկերահամակրական խնջոյք Հ.Յ.Դ. Տան թատերասրահը

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ

կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ

կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՌՈՄԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի երեկոյ ընկերվարականներու սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՊԵԼՖՈՌԻ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԿՈՐԻԻՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Փետրուար Կիրակի օր

կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄ ԿՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Սէն Շամոնի ՎԱՐՈՒԺԱՆ ենթակոմիտէին կողմէ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին հայկ. սրճարանին ներքնասրահը։ Կը հրաւիրուին համակիրները։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ԵՈԶԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, իր կազմութեան 7րդ տարեդարձի առթիւ։

Այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս Սալօն Միշէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 25 Rue Aldebert (րիւ Ալտըպէր), կէս գիշերէն վերջ 1 ժամ գեղարուեստական բաժին, երգ, անակնկալներ եւ exhibitionներ՝ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեաններու կողմէ։

7 հոգինոց օրքէսթր Broadway — Jazz։

Ներկայանալի հագուստ պարտաւորիչ։

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, ԱՅՐԵՐՈՒ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

վաղը, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին Salon Massiliaի մէջ

1, rue Roux de Brignoles

նախագահութեամբ՝ Պ. Պ. Յ. Սահաթճեանի եւ Տ. Թէքէեանի եւ ներկայութեամբ յոբելեարին։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մուտք՝ 7, 10 եւ 15 ֆրանք։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ

ՎԱՐ ՆԱՀԱՆԳԻՆ մէջ բնակող հայրենակից մը կը փնտռէ տարեց, քաղաքավարի եւ վստահելի կին մը՝ տնական գործերու եւ երկու փոքրիկ երախաներ (5 եւ 9 տարեկան) խնամելու համար։ Դիմել՝ ՅԱՌԱՋԻ վարչութեան։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ԱՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՎՐԱՆ, Խ. Քհնյ. — 70։

ՊՕՄՈՆ, Զ. Հայր. Մ. — 50։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Գ. — 140։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօղ. — 160։ Կարգադրեցին։

ՏԻԹՐՈՅԻԹ, Զաւար. Ա. — 20 տոլ.։

ՔԱՆՏԻԱ, Ա. Մ. — 100։

ՖԼԱՎԻԱԿ, Սահ. — 35։

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ. — 285։

ԳՈՆՍԹԱՆԹԷՆ, Հ. Խ. — 490։

ՄԱԻՌՈՆ, Տօլ. — 70։

ՏԻՕԼՇԻ, Հ. Փ. — 120։

ՆԻՍ, Պէտ. — 140։

ՌՈՄԱՆ, Ս. Գ. — 50։

ԼԱ ՇԱՍ ՌՈՄԱՆ, Ա. Ե. — 35։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վարձու է Սէն Լուի մէջ, Հրան Բէն Թիւ 26, ՍՍԱՎԱՃԱՌԻ խանութ մը, սենեակ, խոհանոց եւ մասվաճառի վերաբերեալ անթերի գործիքներ։ Դիմել՝ ՅԱԿՈԲ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ, 28, Grand Pin — St. Loup — Marseille

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայ Սպայից Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ վաղը, կիրակի փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ 15, rue Jean Goujon, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան սպարապետ Նազարբէկեանի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պարսամ Մերունակ եւ Կիրպէնկ Գալուստեան կը փնտռեն իրենց քեռին Խաչիկ Ճամըղեան, որ 1921ին Կիլիկիայէն մեկնած է Ռումանիա։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Gulbenk Kalousdianի, 43, rue Maugiron, Vienne (Isère) France։

— Մարաշցի Պ. Մինաս Պոյաճեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Պոյաճեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր։ Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՀԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (58)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Վերջապէս, օրին մէկը, այս չէթէները եւս իրենք իրենց երեւան եկած էին։ Ցինուորներու արտայայտութեանց համաձայն, այս չէթէները անկարող եղած էին նահանջելու Ռուսերուն յառաջխաղացման միջոցին, եւ, զանազան տեղեր պահուըտելով, հօն սպասած, գաղտնի ճամբաներէ քալած, յետներուն գաղթները մադլցած ու Պորչքա եկած էին։ Այդ չէթէներուն պատկանողները եւս մեծ հոգեր ունէին։ Անոնցմէ ոչ մէկը գոհ էր իր պետէն։ Այդ պետերուն մեծ մասը թէեւ յանդուգն կ'երեւէին, բայց իրականութեան մէջ, շատ վախկոտ էին։ Իրենց միակ քաջութիւնը կը կայանար չէթէի անդամներուն հանդէպ խիստ վերաբերում ցոյց տալուն մէջ։

Անոնք կ'ենթադրէին թէ չէթէի պետ ըլլալ կը նշանակէ զինուորներու հանդէպ խիստ վարուիլ ու այդ կերպով ամէն բանի մէջ յաջողիլ։

Պորչքայի մէջ, զինուորներու այս արդար դժգոհութիւնները լսելէ վերջ, այդ պետերը փոխարինուեցան ուրիշներով։ Եւ սակայն, չէթէները որովհետեւ միայն չէթէ կրնային ըլլալ, որ եւ է նշանակութիւն չունէր նոր պետերուն աւելի գթոտ եւ աւելի յանդուգն ըլլալու պարագան։ Կազմուած չէթէները արդէն սխալ ձեւով կը գործածուէին։ Առաջին նպատակը՝ թշնամի ուժերը կռնակէն նեղել ըլլալով, այդ ուղղութեամբ գրեթէ բնաւ կամ շատ քիչ գործ տեսնուած էր։

Բիզա պէյի մարմինը երբ Պորչքա կը գտնուէր, Տրապիզոնի կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյէն ստացուած էր նոր հեռագիր մը որ երրորդ աւետիսը կուտար։ Ըստ այդ հեռագրին, Բիզա պէյի ճակատը կուգար նոր չէթէ մը եւս։ Կը հաղորդուէր թէ այդ չէթէին պետն է Թօփալ Օսման անուն մէկը։ Բիզա պէյի ճակատը գտնուողներէն ոչ ոք կը ճանչնար Թօփալ Օսմանը, որ այդ շրջանին նոր երեւան կ'ելլէր։ Միայն, Պորչքա հասնող լուրերէն կը տեղեկանային թէ անոր չէթէն կազմուած է 3—400 հոգիէ, Սամսոնի մէջ։ Կ'ըսուէր նաեւ թէ այդ չէթէին անդամները չափազանց յանդուգն են եւ կատարելապէս զինուած։

Բիզա պէյն ու իր մարմինը այդ միջոցին շատ դժուարին ու ծանր կացութեան մը մատնուած էին։ Որով, Տրապիզոնէն ստացուած այս նոր աւետիսը դիմաւորած էին մեծ գոհունակութեամբ։ Ճէմալ Ազմի պէյի հեռագրին ժամանումէն քանի մը օր վերջ, Թօփալ Օսմանի չէթէին առաջին մասը Պորչքա եկած էր։ Թօփալ Օսման, նախ երկու ձիով ռազմանիւթ ղրկած էր։ Բայց, Բիզա պէյ ու իր հետեւորդները երբ ուզած էին առնել այդ ռազմանիւթերը, չէթէի անդամները բռնած էին.

— Ո՛չ, էֆէնտիմ, չենք կրնար յանձնել։ Օսման պէյին հրամանը այդպէս է։ Մինչեւ որ ինք չգայ՝ հակերը պիտի չբացուին։

Ի՞նչ ըսել էր սակայ։ Թօփալ Օսմանը ո՞վ էր որ՝ ելեր տէր կը դառնար՝ ճակատ հասած ռազմանիւթերուն։ Բիզա պէյն ու իր սպարապետները, սպասուած չըլլալով Թօփալ Օսմանին հրամանին սպասելու, երկու ձիով ռազմանիւթ բերող չէթէներուն ըսած էին.

— Կ'երեւի դուք դեռ չէք գիտեր թէ ինչ բան է զինուորութիւնը։ Այս ճակատին հրամանատարը ինչ որ հրամայէ՝ պէտք է կատարել։ Զինադադարողներուն համար՝ ամենաթեթեւ պատիժը բանտարկութիւնն է։

Եւ թէ ռազմանիւթերը դրուած եւ թէ բանտարկած էին ընդդիմացող չէթէները։

Քանի մը օր եւս անցնելէ վերջ, Պորչքա եկաւ նաեւ Թօփալ Օսմանը։ Բիզա պէյ ու իր հետեւորդները երբ զայն հեռուէն տեսան, հասկցան թէ Օսման ինչ յատկութիւններ ունի։ Օսման, Պորչքայի մէջ ամէնէն առաջ չփում ունեցաւ պատասխանատու պատուիրակներէն մէկուն հետ։ Խօսակցութեան միջոցին կ'ըսէր թէ ինք Պորչքայի եւ շրջակայքի հրամանատարն է որ ամէն ոք պէտք է իրեն հնազանդի։ Ըստ իրեն՝ ինք արեւմտեան Կովկասի ճակատին բացարձակ տէրն ու տիրականն էր։ Մինչդեռ այն երկու մեծ չէթէները զորս ինք ճակատ էր բերած, գրեթէ որ եւ է գործի չէին ծառայեր։ Անոնց մասնակցողներուն մեծ մասը 15—16 տարեկան երիտասարդներ էին։ Արդէն, զինուորական տարիք ունեցողները զօրակոչի ենթարկուած, իսկ ծերերն ալ՝ չէթէներուն մէջ խօթելով ճակատ ղրկել անկարելի ըլլալով, Սամսոնի մէջ խմբըւած 3—400 հոգինոց չէթէին մէջ կարելի չէր որ 17—18 տարեկանէն վեր եղողներ գտնուէին։

Թօփալ Օսման, այդ տղոցմէն ոմանք իր շուրջը հաւաքելէն ու անոնց հրամաններ տալէն կ'ախորժէր, եւ, այդ կերպով, ինքզինքը մեծ հրամանատար մը կը կարծէր, կ'ըսէր նաեւ թէ ինք ճակատ պիտի չերթար եւ, քաղաքին մէջ մնալով, պատերազմը պիտի «վարէր»։

Անշուշտ, չափազանց կասկածելի էր այսպիսի անփորձ տղոցմէ կազմըւած չէթէէ մը դալիք օգուտը։ Անոնք, մինչեւ այդ, որ եւ է պատերազմի մասնակցած չէին։ Չէին գիտեր նոյն իսկ, թէ ինչ բան է հրոսակային պատերազմը, ու երբեւիցէ դիմաւորած չէին թշնամին։ Եւ որովհետեւ չէթէին պետը՝ Թօփալ Օսման չէր ուզեր մասնակցիլ կռուին, կասկած չկար որ առաջին իսկ բախումին չէթէին անդամները պիտի ցրուէին ու փախէին։

Որով, Բիզա պէյն ու իր հետեւորդները բնաւ կարեւորութիւն չտալով Թօփալ Օսմանի մեծխօսիկութեան, որոշած էին ցրուել անոր չէթէն։ Նախ չէթէի մարդոց շարքէն անջատած էին 16—17 տարեկան տղաքը եւ զանոնք յանձնած էին հիւանդանոցի հրամանին։ Բայց, Թօփալ Օսման ուզած էր անպայման իր քով պահել անոնցմէ մէկ քանին։ Անկէ յետոյ, մնացեալները բաժնուած էին ջոկատներուն մէջ։ Թօփալ Օսմանի չէթէին մէկ մասը տրուած էր Կիւրճիւ Հասան էֆէնտիի ջոկատին որ մինչ այդ տեղի ունեցած բախումներու միջոցին համբաւ հանած էր իր քաջութեամբ, իսկ միւս մասն ալ՝ Ալի էֆէնտիի ջոկատին։ Թօփալ Օսմանը ղրկուած էր Կիւրճիւ Հասանին հետ։

Հարկ էր որ Թօփալ Օսմանի չէթէին հոգեկան կորովը կորսնցուցած ըլլար։ Որովհետեւ, նոր կը մասնակցէին պատերազմին ու միւս չէթէներուն նման ցրւումի փորձանքին ենթարկուած չէր։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ DIMANCHE 18 Février 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2424

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԴՎԶՈՒՄ՝ ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

... Ինչ վրիպումներ ալ պատահած ըլլան 1921 փետր. 18էն առաջ կամ յետոյ, դէպքը պատմութեան առջեւ կը ներկայանայ խորապէս նշանակալից՝ իր բովանդակութեամբ եւ ուժգնութեամբ:

Համաժողովրդական ընդվզում էր փետր. 18ը: Տարերային պոռթկում՝ ընդդէմ անասելի սարսափներու, որոնց պատմութիւնը բոլշեւիկները իրենք ալ պատմեցին ու գրեցին:

Այդ պոռթկումին հետեւանքով չէ՞ր որ, Լէնինը ինք յատկապէս Երեւան ղրկեց հանդուցեալ Միասնիկեանը, մասնաւոր հրահանգներով, եւ փափկութեամբ յիշեցնելով թէ Հայաստանը Ռուսաստան չէ:

Այդ ընդվզումէն յետոյ չէ՞ր որ զգալի բարեփոխում յառաջ եկաւ Հայաստանի մէջ, եւ բազմաթիւ նորընծաներ քշուեցան ասպարէզէն:

«Ասարըմ – քէսէրըմ»ի մոլեգնութեան մէջ, դեռ նոր սկսեր էին բանտարկեալներու խմբական գնդակահարութիւնները (16 փետր.), երբ շարժումը պայթելով, փրկեց մնացեալները:

Թողո՛ւնք դէպքերը եւ առնենք բուն ոգին:

Փետր. 18ը ոչ միայն ըմբոստացում էր ընդդէմ անլուր բարբարոսութեանց, այլ եւ առնական եւ ամենէն արտայայտութիւնը՝ ազատութեան եւ անկախութեան կամքին:

Կրնա՞ք երեւակայել պատկերը,— ամբողջ ժողովուրդ մը ոտքի, առանց դաւանանքի եւ դասակարգի խտրութեան, զինուած՝ նախնական միջոցներով, բայց բոցավառ՝ արդար բարկութեամբ:

Հանրապետութեան երկամեայ կեանքին մէջ, Հայաստանը այդպիսի շրջան չէր տեսած: Ուրիշ խօսքով, այնքան ուժգնութեամբ չէր զգացած ազատութեան ծարաւը, որքան այդ օրերուն:

Այս ամենէն յորձանքին առջեւ, ի՜նչ խօսք որ «ի փախուստ խուճապելու» դատապարտուած էին օրուան իշխանաւորները, մինչեւ նոր ուժերու ժամանումը:

Երկար չտեւեց յաղթանակը, եւ չէր կրնար տեւել, տուեալ պայմաններուն մէջ:

Եւ սակայն, շարժումը, ինքնին, չառաջուն ապտակ մըն էր նորեկներուն համար, որոնք չէին ուզեր ըմբռնել թէ սահման ունի նոյն իսկ հայ ժողովուրդին համբերութիւնը:

Իբրեւ արինհեղութիւն՝ ցեղակիցներու միջեւ, անշուշտ քստմնելի է դէպքը:

Բայց, վայրենօրէն խեղդուած, ամէն ազատութենէ զրկուած, չարաչար հարստահարուած բազմութի՞ւնն էր պատասխանատուն, եթէ եղբայր եղբօր արիւն թափեց, ճարահատ ըմբոստանալով բարբարոսական եւ արինռուշտ լուծի մը դէմ:

Ո՞ր ժողովուրդին պատմութիւնը չէ ունեցեր այսպիսի ողբերգութիւններ, դարերու ընթացքին եւ մինչեւ այսօր:

Ցեղակից իշխանութիւնը ինք, տարրական իմաստութիւն ունեցա՞ւ, որպէսզի դանակը ոսկորին չհասնի:

Ողբացեալ Թումանեանը որ մօտէն ծանօթ էր փետր. 18ի նախընթաց եւ յետագայ դէպքերուն, Պոլիս եկած ատեն դառնութեամբ կը յիշէր Կովկասի լիազօրին, վրացի Օրժոնիկիձէի սուր դիտողութիւնը.

— Հայ բոլշեւիկները մոռցան թէ Հայեր են որ կը գտնուին իրենց դիմաց եւ թէ Հայեր են իրենք ալ...

Ու կ'աւելցնէր թէ Օրժոնիկիձէ որոշած էր Հայաստանէն հեռացնել 300 հայ բոլշեւիկներ, անոնց փոխարէն ղրկելով 300 Վրացիներ կամ Ռուսեր,, երբ ծագեցաւ ապստամբութիւնը...

Ուրիշ անգամ ալ յիշած ենք այս պատմութիւնը, ինչպէս եւ բոլշեւիկ Բորեանի ջախջախիչ վկայութիւնները՝ Հայաստանի առաջին շրջանի վարիչներու բարբարոսութեանց մասին:

Բայց, անհրաժեշտ է միշտ կրկնել, որովհետեւ տակաւին այսօր ալ, դէպքէն 13 տարի յետոյ, բազմազան թիւրիմացութիւններ կը տիրեն փետր. 18ին յանգող կացութեան մասին:

Համաժողովրդական այս պոռթկումը, միեւնոյն ատեն, կը յայտնէր Հայաստանի զանգուածին տրամադրութիւնները՝ օրուան իշխանութեան հանդէպ:

Չէր սիրուած այդ իշխանութիւնը, եւ չէ սիրուած մինչեւ այսօր, անկախ յաջորդական վարիչներու դրական կամ բացասական յատկութիւններէն:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, խօսք չի կրնար ըլլալ փոփոխութեան կամ տապալման մասին: Եւ մենք ուրիշ բան չենք ուզեր, եթէ ոչ առաւելագոյն բարիքը ապահովել հայ ժողովուրդին, նոյն իսկ այս կարգուսարքէն:

Դժբախտաբար, այս կէտն է որ չեն ըմբռներ Երեւանցիները:

Զուենալով համառուսական տարողութեամբ եւ լայնամիտ, պայծառատես վարիչներ, Խ. Հայաստանի ժողովուրդը այսօր ալ կը կրէ այնպիսի զրկանքներ, որոնք անբնական են, անտեղի եւ կործանարար:

Հազար հերքում եւ լաւատես հաւաստիք, պաշտօնական կամ անձնական նամակներ եւ շնդալից «ռէքլամ»ներ չեն կրնար պարտկել այս անողոք իրականութիւնը:

Համակերպիլ, կծկուիլ, գլխիկոր ոքնիլ եւ ծիւրիլ՝ չի նշանակեր օրհնել «բարեխնամ» կառավարութիւնը:

Անհրաժեշտ է ականջ դնել բուն ժողովուրդին, ներսը թէ դուրսը, իմանալու համար ամբողջ ողբերգութիւնը:

Որքան ալ բարեփոխումներ կատարուած ըլլան 1921 փետր. 18էն ասդին, խորունկ, չափազանց խորունկ վէրքեր կան ժողովուրդի սրտին մէջ:

Հարկ է մօտենալ եւ իմանալ, խոկալ եւ դարմանի մասին մտածել:

Ա՛յս է ամէնէն կտրուկ ճամբան, «կործանիչ կրակ» տեղալու «Դաշնակներուն դէմ»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

44 ՀՈԳԻՆՈՑ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ՔՆՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր 10ի դէմ 570 ձայնով որոշեց քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, երեւան հանելու համար Սթավիցքիի գայթակղութեանց բոլոր ծալքերը: Յանձնաժողովը պիտի բաղկանայ 44 անդամներէ, որոնք պիտի ընտրուին խորհրդարանին 18 խմբակցութեանց կողմէ, համաձայն իրենց թիւին: Արմատական ընկերվարականները, որոնց երեսփոխաններէն երեքը ձերբակալուած են միեւնոյն գործին հետեւանքով պիտի ունենան ամէնէն բազմաթիւ ներկայացուցիչները: Կարեւոր թիւ մը պիտի կազմեն նաեւ աջակողմեան եւ կեդրոնի խմբակցութիւնները որոնք ունին 200 երեսփոխան:

Այս առթիւ, առաջարկուեցաւ դատական իրաւասութիւններ (խուզարկելու եւ ձերբակալելու իրաւունք) տալ յանձնաժողովին, բայց կառավարութիւնը մերժեց, վստահութեան խնդիր յարուցանելով:

Ինչպէս կը յիշուի, քննիչ յանձնաժողով կազմելու առաջարկը նախապէս երկու անգամ մերժուած էր Երեսփ. ժողովին կողմէ, ինչ որ տեղի տուաւ այնքան աղմուկներու եւ փողոցային ցոյցերու: Շոթանի դահլիճը վնռապէս կ'ընդդիմանար այս ծրագրին: Ընկերվարականներն ալ հակառակ էին, բայց այս անգամ քուէարկեցին: Դատական իրաւասութիւններու առաջարկը մերժուեցաւ 150ի դէմ 430 ձայնով: Յանձնաժողովը անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկէ եւ իր տեղեկագիրը պիտի ներկայացնէ երեք ամիսէն:

Կախաղաններ Աւստրիոյ մէջ

ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻԼ

Վիեննայէն կը հեռագրեն թէ զինուորական ատեանը կը շարունակէ մահապատիժներ սահմանել վերջին ապստամբութեան վարիչներուն:

Փետր. 16ին Վիեննայի մէջ կախուեցաւ Էմիլ Սվօպոտա, որ ամբաստանուած էր թէ կրակ ըրած է վիրաւոր ոստիկանի մը վրայ: Երկու ընկերվարական առաջնորդներ ալ կախուեցան Վերին Աւստրիոյ մէջ:

Պատերազմական ատեանը կախաղանի դատապարտած էր նաեւ ուրիշ ութ հոգի, բայց հանրապետութեան նախագահը բանտարկութեան վերածեց անոնց պատիժները: 12էն մինչեւ քսան տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցան շարք մը ամբաստանեալներ:

Համաձայն պաշտօնական տեղեկագրին, կառավարական զօրքէն սպաննուած են 102, իսկ վիրաւորուած՝ 319 հոգի, որոնց 115ը ծանրապէս: Այս հաշիւը կը վերաբերի ամբողջ Աւստրիոյ: Միայն Վիեննայի համար կը հաշուեն 42 մեռեալ եւ 125 վիրաւոր: Միեւնոյն տեղեկագրին համաձայն, ըմբոստները ունեցած են 137 սպաննեալ եւ 339 վիրաւոր: Այս կորուստներէն 105 սպաննեալ եւ 248 վիրաւոր կը պատկանին Վիեննայի:

Շատ մը կիներ անձնասպան եղած են իրենց ամուսիններուն մահէն յետոյ:

Իրազեկներ կը պնդեն թէ այս պաշտօնական թիւերը շատ վար կը մնան բուն իրականութենէն: Անոնց հաշիւներուն համաձայն, սպաննեալներուն թիւն է առ նուազն հազար, իսկ վիրաւորներուն թիւը՝ հինգ հազար:

Վիեննայի բոլոր բանտերը լեցուած են կալանաւորներով, որոնք դատի կը սպասեն: Անոնց թիւն ալ կը տատանի 2000—3000ի միջեւ: (Կառավարութիւնը կը հաշուէ 2300):

Կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է, թէեւ մանր մունր ընդհարումներ անպակաս են: Առջի օր ծանր կռիւ մը տեղի ունեցաւ Վիեննայի կեդրոնական գերեզմանատան մօտերը:

Պաշարման վիճակը ջնջուած է, բացի Վիեննայէն, Վերին Աւստրիայէն, Ստորին Աւստրիայէն եւ Սթիրիայէն: Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը ծառայութեան հրաւիրած է Թիրոլի արձակազէնները: Այս պարագան եւ չորս գլխաւոր կեդրոններու բացառիկ վիճակը կ'ապացուցանեն թէ կառավարութիւնը լուրջ մտահոգութիւններ ունի տակաւին:

Ամէն պարագայի մէջ, Վիեննայի սովորական վիճակը վերահաստատուած է քիչ-շատ, բացի քարուքանդ եղած թաղամասերէն:

Մինչ այս մինչ այն, Հիթլէրականները պատրաստութիւններ կը տեսնեն, առիթէն օգտուելու համար, քանի որ ընկերվարական կուսակցութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակուած է: (Կառավարութիւնը որոշեց գրաւել կուսակցութեան բոլոր գոյքերը): Այս վտանգին դիմաց, կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ բանակը նոյն ուժգնութեամբ պիտի կռուի աջերուն դէմ, ինչպէս կռուեցաւ ձախերուն դէմ, անխախտ պահելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը:

Ծիշդ այս միջոցին լուրջ խորհրդակցութիւններ կը կատարեն անգլիական, Ֆրանսական եւ իտալական կառավարութիւնները, մանաւանդ որ Աւստրիա իրենց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան աջակցութիւնը խնդրած էր, փետր. 12ի ապստամբութենէն շատ առաջ: Չեխօսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, որ Փարիզ կը գտնուի, իր կարգին խորհրդակցութիւններ կը կատարէ: Կ'ըսուի թէ երեք մեծ պետութիւնները անջատ բայց համիմաստ յայտարարութիւններ պիտի հրատարակեն, ճշդելով իրենց դիրքը Աւստրիոյ կացութեան հանդէպ: Անոնք թոյլ չպիտի տան որ այս կամ այն պետութիւնը միջամտութիւններ կատարէ:

⁂ Կառավարութիւնը ընկերվարականներէն գրաւած է 73 գնդացիր, 3276 հրացան, 3708 ատրճանակ, 204,000 փամփուշտ, 59,000 գնդացիրի փամփուշտ, 700 սուին, 50 ռումբ, մեծ քանակութեամբ ուժանակ, ինչպէս եւ դաշտային հանդերձանք:

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՊՈՒԼԿԱՐ ԿԱԼԱՆԱՒՈՐՆԵՐԸ

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման առթիւ, դատի քաշուած էին նաեւ երեք պուլկար համայնավարներ, Տիմիթրով, Թանէվ եւ Փոփով: Լայփցիկի դատարանը անպարտ հռչակեց երեք ամբաստանեալները, բայց կառավարութիւնը մինչեւ հիմա բանտարկուած կը պահէ զանոնք:

Պերլինի խորհրդային դեսպանը փետր. 16ին պաշտօնապէս հաղորդեց թէ երեք բանտարկեալները խորհրդային հպատակ ընդունուած են, հետեւաբար կրնան Ռուսաստան երթալ: Գերմանական կառավարութիւնը դեռ չէ պատասխանած, բայց կը հաւաստեն թէ այս շաբթու ազատ պիտի արձակէ երեք Պուլկարները:

ՁԻՒՆ-ՁՄԵՌ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ձիւնամրրիկը բոլորովին տակնուվրայ ըրած է երկրին կեանքը: Բազմաթիւ արկածներ պատահած են Պոլսոյ եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Շոգենաւեր խրած, տուներ փլած են: Բայց մարդկային կորուստները աննշան են: Երկաթուղիները կը բանին:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 փետր. — Երէկ իրիկուան ժամը 10էն մինչեւ այս առտու ժամը 9 զգալի բարելաւում մը կը տեսնուի ընկեր Ա. Ահարոնեանի վիճակին մէջ:

Սկսած է ճանչնալ զինք խնամողները: Գլուխի շարժումով կը հասկցնէ թէ կը ճանչնայ Տիկինը, Օր. Վարանդեանը եւ Տոքթ. Մելքոնեանը:

Գիշերը հանգիստ քնացած է: Առտուն արթնցած ատեն «Աստուած իմ, Աստուած իմ» բառերը թոթոված է: Գլխաւոր դժուարութիւնը կոկորդի բորբոքումն է: Դգալով դժուարաւ կուտան սնունդը: Քիչ մը կը հազայ:

Ամէն պարագայի մէջ, այսօրուան վիճակը աւելի կազդուրիչ է քան երէկ եւ աւելի առաջ:

Մանր դէպքեր Նիւ Եորքի մէջ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ՝ ՄԻԹԻՆԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն փետր. 16 թուականով.— 23,000 համայնավարներ եւ ընկերվարականներ կատաղի կռիւ մը բռնուեցան այսօր, Մէտիսըն Սքուէրի պարտէզին մէջ: Ոստիկանութիւնը հազիւ կրցաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը, օգնական ուժ ստանալով: Բազմաթիւ ցուցարարներ վիրաւորուեցան:

Միթինկը սարքած էին ընկերվարականները: Խռովութիւնները ծանրացան երբ համայնավարները սկսան աթոռներ և ուրիշ առարկաներ նետել պատշգամներէն: Հարիւրաւոր ոստիկաններ ներս խուժեցին եւ բիրերն ու բռունցքները իրար խառնուեցան: Համայնավարները որոշեր էին երկու ժամ գործադուլ պարտադրել 400,000 բանուորներու:

Այս բողոքը Աւստրիոյ դէպքերուն դէմ էր, բայց չյաջողեցան: Բարեկարգութեան վերահաստատումէն յետոյ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը խնդրուի նախագահ Ռուզվէլթի միջամտութիւնը, Աւստրիոյ կառավարութեան խստութեանց դէմ:

Նոր համաձայնութիւն Անգլիոյ եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ

Ուրբաթ օր ստորագրուեցաւ Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ գոյացած առեւտրական նոր համաձայնութիւնը, որուն բնագիրը պիտի հրատարակուի երկուշաբթի օր: Այս համաձայնութիւնը աժամեայ է եւ կը ձգտի դիւրացնել երկու երկիրներուն առեւտրական յարաբերութիւնները:

Ինչպէս կը յիշուի, նախորդ առեւտրական դաշնագիրը չեղեալ հռչակուեցաւ անգլիական կառավարութեան կողմէ, երբ չորս անգլիացի ճարտարագէտներ դատի քաշուեցան:

Նոր համաձայնութիւնը կը ճշդէ երկու երկիրներուն փոխադարձ ներածման քանակը, այնպէս որ, գնումները գրեթէ պիտի հաւասարակշռուին 1936-ին: Մասնաւոր յօդուած մը Անգլիոյ շահերը կը պաշտպանէ վաճառամարտին դէմ (տըմփինկ): Ուրիշ յօդուածի մը համաձայն, Անգլիա յանձն կ'առնէ վարկեր տրամադրել Ռուսիոյ:

Յունաստանի ուսումնականներու թշուառութիւնը

Աթէնքի «Ակրոպոլիս» թերթը շատ ուշագրաւ յօդուած մը հրատարակած է Յունաստանի մէջ տիրող անգործութեան մասին: Ժողովրդական խաւերու բազմահազար անգործներու կողքին, կ'ըսէ «Ակրոպոլիս», Յունաստանի մէջ, հազարաւոր մտաւորական, գիտնական եւ համալսարանական անգործներ ալ կան: «Հազարաւոր» բառը այստեղ թեթեւօրէն չէ գրուած: Այս անորոշ «հազարաւոր»ը ոչ երկու, ոչ երեք, ոչ ալ հինգ հազար է: Թիւը կ'անցնի տասը հազարը: Միայն Աթէնքի մէջ, այսօր, անօթի են որ եւ է պաշտօն չունեցող 650 համալսարանաւարտներ դրականութեան ճիւղէն: Ասոնք որ եւ է գործի լծուելու յօժար են, բայց չեն կրնար գտնել: Ու տակաւին 2000 բժիշկներ եւ նոյնքան փաստաբաններ՝ որոնք համալսարանը աւարտեցին վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին:

Եւ քանի տարիները կ'անցնին, անօթութիւնը ուսանողական կեանքէն կը սկսի: Առենօք ուսանողը կրնար միաժամանակ թէ ուսանիլ եւ թէ աշխատիլ: Պաշտօն մը կը ճարուէր: Հիմա սակայն ո՞ւր կարելի է գտնել: Ահա թէ ինչո՛ւ, մարմնապէս եւ հոգեպէս կը խամրին անոնք զրկանքէն, դեռ իրենց ուսանողական տարիներուն: Եւ այսօր, համալսարանական ակումբի տնօրէնութեան ծանօթ են 147 թոքախտաւոր ուսանողներ, որոնք վարակուած են այս զարհուրելի հիւանդութեամբ, զրկանքներու եւ յոգնութեանց հետեւանքով:

«Թաքսի»ներու գործադուլը

Բանակցութիւնները կը շարունակուին երկու կողմերուն միջեւ, դադրեցնելու համար «Թաքսի»ներուն գործադուլը, որ կը տեւէ 18 օրէ ի վեր: Առջի օր աշխատանքի եւ ելեւմուտքի նախարարներն ալ խորհրդակցեցան, միջին ճամբայ մը գտնելու համար: Աշխատանքի նախարարը առաջարկեց 14ի փոխարէն միայն 5 ֆրանք գանձել իբրեւ կայանի տուրք եւ ուրիշ բարեփոխումներ կատարել: Միեւնոյն ատեն լսեց շարժավարներուն եւ կառքի տէրերուն գանգատները: Կը կարծուի թէ գործադուլը իրապէս վերջացած է եւ այսօր իսկ պիտի բանին «Թաքսի»ները, վերահաստատելով քաղաքին ... սովորական կեանքը:

ՀԱՅ ՄԵՔԵՆԱՎԱՐ ՄԸ ԿԸ ԿՐԱԿԷ

Երէկ, առաւօտեան կանուխ, ժամը 4ին, հայ մեքենավար մը, Գասպարեան, որ Արքէօյլ կը բնակի իր ինքնաշարժը նստած՝ կը հասնի Փարիզ, Փլաս տը Ռէն:

Ֆրանսացի մեքենավար մը, Լիւսիէն Ռիվէ, որ գործադուլ յայտարարած էր, ընկերակցութեամբ ուրիշ երեք հոգիի, կը յարձակի Հայուն վրայ: Գասպարեան, ինքզինք պաշտպանելու նպատակով, կը հանէ ատրճանակը եւ կը կրակէ յարձակողներուն վրայ, այսպէս ծանրապէս գլխէն կը վիրաւորէ Ռիվէն: Միւսները ատրճանակին պայթիւը լսելով կը փախչին:

Լիւսիէն Ռիվէ փոխադրուեցաւ Լաէնէք հիւանդանոցը, ծանր վիճակի մէջ: Թաղին ոստիկանութիւնը քննութեան սկսաւ դէպքին մասին: Գասպարեան ձերբակալուեցաւ:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԾԱԳԵՑԱՒ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ԽՄԲ. — Այսօր, 1921 փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ, «Դրօշակ»ի հին համարներէն կ'արտատպենք հատուած մը, որ խտացած գիծերով կը ներկայացնէ համաժողովրդական ըմբոստութեան էութիւնը:

Յօդուածը կը սկսի այն կէտէն ուր խորհրդային իշխանութիւնը կը դրժէ իր իսկ լիազօրներուն կնքած համաձայնութիւնը՝ Հ.Հ. կառավարութեան հետ.—

Այս համաձայնագրի հիման վրայ բօլշեւիկները եկան ու տիրացան Հայաստանի իշխանութեան: Նախկին կառավարութեան հեռագրական հրահանգի վրայ ժողովուրդը ոչ մի տեղ դիմադրութիւն չարաւ: Թէեւ զուսպ, ներքին կասկածով ու անհանգստութեամբ՝ ամէն ոք հանդարտութեամբ ընդունեց եկուորներին: Սպասում էին տեսնել հին Ռուսաստանի ներկայացուցիչներին: Երազում էին դէթ տարրական ապահովութիւն ու հաց ստանալ Ռուսներից:

Հայ կոմունիստներն եկան, եւ ահ ու սարսափը սկսաւ:

Համաձայնագրի եւ ո՛չ մի կէտ չիրագործուեց: Երկրի անկախութիւնը ջնջուեց: Սահմանների ընդարձակում չեղաւ: Թուրքերը դուրս չեկան Ալեքսանդրապոլից: Հանրապետութեան շրջանի գործիչները ենթարկուեցին վայրագ հալածանքի, — եւ բանտերը լցուեցին հազարաւոր մտաւորականներով, գիւղացիներով, բանուորներով ու առեւտրականներով: Հայկական բանակը լուծուեց, եւ սպայութիւնը, աւելի քան 1,500 հոգի, խարէութեամբ աքսորուեց Ռուսաստանի ներսերը: Ծայր տուին անվերջ բռնագրաւումներ, թալան, հարստահարութիւն ու սպանութիւններ: Դրուեցին անօրինակ տուրքեր, եւ գիւղերն ուղարկուեցին պատժիչ զօրամասեր տուրք չտուող գիւղացիներին պատժելու համար: Ամբողջ երկիրը առնուեց Չէկայի հրակողութեան ու սանձարձակայետութեան տակ: Լրտեսութիւնն ու մատնութիւնը վերածուեց սիստեմի: Ամէն մի կոմունիստ միաժամանակ եւ Չէկայի գործակալ էր եւ ի պաշտօնէ պարտաւոր էր հսկել ու մատնել «Հայկյեղափոխականներին»: Վերացուեցին բոլոր ազատութիւնները. մամուլ, ժողով, խղճի ազատութիւն՝ արգիլուեցին, իբրեւ «բուրժուական նախապաշարումներ»: Եւ Հայաստանը, առանց չափազանցութեան, վերածուեց բանտի, ուր ամբողջ ազգաբնակութիւնը բանտարկեալ էր եւ մի խումբ եկուոր կոմունիստներ բանտապետի պաշտօն էին կատարում:

Եղան փորձեր այս ահաւոր կացութեան առաջն առնելու համար եւ դէթ մասամբ մեղմացնելու ռէժիմը, որպէսզի յուսահատութեան ծայրայեղ աստիճանին հասած ժողովուրդը չը նետուի քաղաքացիական պատերազմի գիրկը, բայց այդ փորձերը հանդիպեցին միայն հեղինակի անսպասելի յաջողութիւնից արբեցած իշխաւորների կողմից: Քաղաքացիական պատերա՞զմ. իրենց փնտռածն էլ հէնց այդ է: Անհրաժեշտ է, որ Հայաստանն էլ անցնի քաղաքացիական կռուի բովից, հարկաւոր է, որ Հայաստանում էլ «բուրժուազիայի» արիւնը հոսի, որպէսզի խորհրդային իշխանութիւնը ամրանայ ու խորանայ: Եւ, իրօք, ամէն օր գումարուող բոլոր միտինգներում, «Կոմունիստ» թերթի բոլոր խմբագրականներում ու յօդուածներում միայն մէկ իշխող միտք էր արտայայտւում — քաղաքացիական կռուի անհրաժեշտութիւնը: Անվերջ ծաղրի առարկայ էր դառնում Հայաստանի անկախութեան գաղափարը, հայհոյւում ու սրբապղծւում էին ժողովրդի բոլոր նուիրական հասկացողութիւնները եւ ամենագռեհիկ ձեւով մարտահրաւէր էր ուղղւում երկրին: Եւ արդիւնքը շատ չուշացաւ: Ժողովուրդը չդիմացաւ բռնութեան, թալանին ու իր խէղճների գազանային ոտնահարումին եւ մի մարդու պէս ոտքի ելաւ: Փետրուար 18ին Հայաստանում խորտակուեց կոմունիստական անարգ լուծը ու նորից հաստատուեց ժողովրդական իշխանութիւն: Եւ այնուհետեւ 42 օր շարունակ հայ ժողովուրդը մղեց հերոսական պայքար իր մարդկային իրաւունքի ու ազատութեան պաշտպանութեան համար եւ տեղի տուեց միայն դրսից եկող ռուսական գերազանց ուժերի ճնշման տակ: Եւ հեռանալով Արարատեան դաշտից, երկու ու կէս ամիս էլ շարունակեց ինքնապաշտպանութիւնը Լեռնահայաստանում, որ դեկտ. 2ի ակտից յետոյ էլ պահպանել էր իր անկախութիւնը: Կռիւը համազգային էր, համաժողովրդական այս բառերի ամենալայն առումով: Բացի կոմունիստներից եւ սակաւաթիւ Ռուսներից, քաղաքական բոլոր հոսանքները, բոլոր ժողովուրդները մասնակցեցին կռիւներին, նոյն իսկ Թաթարները, որոնք միշտ վերապահ դիրքում էին գտնւում, իրենց Ազգային Խորհրդի կողմից ներկայացուցիչներ դրին Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէի մէջ: Եզիդիները կազմեցին առանձին կամաւորական զօրամաս: Ռազմաճակատ ուղարկեցին յատուկ կամաւորական զօրամաս եւ ռամկավարները, որոնց Հայաստանի կոմիտէն պայքարի առաջին շարքերում էր բօլշեւիկների դէմ: Բոլոր կուսակցութիւնները հաւասարապէս — Դաշնակցական, սօցիալիստ – յեղափոխական, սօցիալ – դեմոկրատ, ռամկավար, ժողովրդական, Հնչակեան կազմեցին Ճակատի Օգնութեան, պրօպագանդի ու պարենաւորման կոմիտէ, որի նպատակն էր ոյժ տալ հակաբօլշեւիկեան կռուին: Շատ քիչ անգամներ հայ ժողովուրդը այդպիսի միաբանութիւն եւ բուռն թափ էր երեւան բերել…

Այստեղ տեղը չէ, ի հարկէ, այդ ապստամբութեան պատմութիւնն անելու — նրա մէջ փայլուն եւ ուսանելի էջեր շատ կան — բայց վճռական կերպով պէտք է ասել, որ նրա հեղինակը եղան միայն ու միայն բօլշեւիկները: Եթէ նրանք դէթ նուազագոյն չափով յարգէին իրենց ստորագրած պայմանները, մի քիչ աւելի հարգանք ու սրտցաւ վերաբերում ցոյց տային դէպի ժողովուրդը, գոնէ հասկանային, ինչպէս որ այժմ են հասկացել, որ Հայաստանը զուտ գիւղացիական երկիր է եւ, հետեւաբար, այնտեղ անթոյլատրելի են այն մարդանքները, որոնք կարող են արուել բանուորական կենտրոններում, եթէ, ասում ենք, բօլշեւիկները Հայաստան մտնէին ոչ իբրեւ նուաճող բռնապետներ, այլ ժողովրդի ցաւերն ամոքելու ցանկութեամբ տոգորուած մարդիկ, փետրուարեան ապստամբութիւնը տեղի չէր ունենայ, եւ բոլոր ստեղծագործող ուժերը կը մնային երկրում՝ լծուած հայրենիքի վերաշինութեան գործին: Փետրուարեան ապստամբութիւնը ամբողջապէս արդիւնք է բօլշեւիկեան քաղաքականութեան: Այդ խոստովանեցին եւ իրենք կոմունիստները: Կովկասի փոխարքայ Օրջոնիկիձէն, փետրուարեան շարժման ճնշումից յետոյ, բարձրաձայն յայտարարեց, որ հայ կոմունիստներն իրենք էին մեղաւոր պատահած դէպքերի համար: Այդ հաստատուեց եւ Հայկոմկուսի շարքերում սկսուած վճռաբանութեան ընթացքին, փետրուարեան դէպքերից անմիջապէս յետոյ: Եւ, վերջապէս, Լենին ինքը՝ Կովկասեան կոմունիստներին ուղղած իր հռչակաւոր նամակով նոյն բանն էր վկայում: Եւ, իբրեւ հետեւանք այս փաստի, փետրուարեան ապստամբութեան գլխաւոր հեղինակները՝ Կասեան, Ավիս եւ ուրիշներ, ստիպուած եղան հեռանալ Հայաստանից:

Այս է ահա Փետրուար 18ը, որն այսօր խորհրդանիշ է դարձած հակաբօլշեւիկութեան եւ որի դէմ այնպէս ատամ են կրճտացնում կոմունիստները: Փետրուար 18ը ունեցաւ մի շարք անմիջական հետեւանքներ, որոնցից յիշենք մի քանիսը:

Ամէնից առաջ՝ նա, ինչպէս կայծակը պարզում է խեղդիչ օդը, մաքրեց Հայաստանի մթնոլորտը, որ թունաւորել էին բօլշեւիկները: Փետրուարեան ընդվզումից յետոյ խորհ. Հայաստանի ներքին քաղաքականութիւնը կտրուկ կերպով փոխուեց, եւ իշխողները փոխանակ դիմելու բռնութեան, ստիպուեցին ժողովրդին սիրաշահել ու շողոքորթել: Ծեծուած ու ամօթահար՝ հայ կոմունիստները սանձահարեցին իրենց կրքերը եւ Մոսկուայից եկած հրամանի վրայ՝ բռնեցին դրին աւելի մեղմ քաղաքականութեան:

Այս հանգամանքը մեծապէս զարկ տուեց Հայաստանի ժողովրդի ինքնագիտակցութեան եւ սեփական արժանիքի գնահատութեան: Պարտուած ձեւականօրէն՝ բատ էութեան յաղթողը ժողովուրդն էր: Բարոյական այս յաղթանակի գիտակցութիւնը է՛լ աւելի ուժեղացրեց նրա հաւատն ու կորովը:

Փետրուարի 18ը շատ խոշոր նշանակութիւն ունեցաւ եւ Հայաստանի անկախութեան գաղափարի ժողովրդականացման ու խորացման տեսակէտից: Տարբերային կերպով ծնունդ առած ապստամբութիւնը հէնց առաջին վայրկեանից տոգորուած էր Հայաստանի անկախութեան վերականգնման գաղափարով եւ մինչեւ վերջն էլ ընթացաւ այդ դրօշակի տակ: Ապստամբութեան արագ բռնկումն ու լայն տարածման նպաստեց եւ այն հանգամանքը, որ ժողովուրդը փորձնական կերպով եւ շատ ցայտուն փաստերով տեսաւ ու շօշափեց անկախ եւ խորհրդային Հայաստանների միջեւ եղած տարբերութիւնը, անկախութիւնը է՛լ աւելի դարձաւ սիրելի ու նուիրական:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՖԷՏԱՅԻՆ

Գարնան արեւ, կանանչ դաշտերու պլպլան ծառեր՝ առուակին եզերքը: Պարանի պէս բարակ ու ոլորուն ճամբաներ կը սկսին գիւղերէն ու կը փռուին կը սկսին լայնքին: Առտուն, երբ արեւը հազիւ ծիրանի փոշիի մը պէս կը ցանուէր դաշտերուն ու գիւղի ցածլիկ պատերուն վրայ՝ ծերունի Մարտօն իր տղուն ու եզներուն հետ կը քալէր արտերու ճամբէն:

Մարտօն արեւածագին արտերուն գլուխը կ'ըլլար ու մայրամուտը չըսկսած՝ Ալագին հետ միասին տուն կը վերադառնար կարմիր հողի փշրանքները իր կօշիկներուն մէջ:

Մարտօն միայն կը նեղուէր ձմրան օրերուն, երբ կը տեսնէր որ ձիւնը ծածկեր է դաշտ ու լեռ, եւ ինք փակուած կը մնար իր տան մէջ: Ու երբ գարունը կը բացուէր արեւի փոշիով ու դաշտերէն կը բարձրանային շոգիի ամպեր՝ Մարտօն կը հրճուէր, սիրտը կ'ուռէր ուրախութեան հովերով ու կ'աճապարէր օր առաջ արտերը ցըրջել, մուկ հանել, առուները փորել ու թումբերուն վրայ արտին մէջէն հաւաքուած քարերը դիզել:

Հողին մարդն էր Մարտօն, ու իր գանկին մէջ կար պատկերը դաշտերուն եւ իր ականջին մէջ՝ կը լսուէր առուէն վազող ջուրին գլգլոցը:

Առտու մը ծերունի Մարտօն ու Ալագը քալեցին արեւոտ ճամբաներէ ու չորս եզներով կանգ առին բամպակի արտին գլուխը:

— Ալա՛գ, տղաս…

— Արար:

— Էդ սերմնցու գոգնոցս բեռծ տուր:

Ալագը ծռեցաւ գետին ու գոգնոցը առնելով՝ տուաւ հօրը: Մարտօն զայն ժիր մը կապեց իր մէջքին ու բամպակի կուտ լեցնելով՝ սկսաւ շրջիլ արտին մէջ ու բո՛ւռ բուռ ցանել հատիկները: Մարտօն ձեռքէն առաջին բուռը նետեց ու մրթմրթաց.— Էս՝ թռչուններուն, էս՝ աղքատներուն, էս՝ ղարիփ՝ ճամբորդներուն, էս՝ … փարող – փասակողին: Վերջին ձեռքը իրեն համար էր որ նետեց Մարտօն, իսկ միւսները թռչուններուն, աղքատներուն ու հեռաւոր տեղերէ եկող «ղարիփ – ճամբորդներուն»:

Թռչունները սկսան չատնալ ու թռվռտալ Մարտօյի գլխին վերեւ: Ու փորձեց նետել թռչուններուն, Մարտօն ձայնեց յանկարծ.

—Քար մի նետեր, տղաս, էդ թռչունները Աստուած է ղրկեր, էս աշխարհը որ կայ՝ մինակ մարդոց համար չէ, անոնք ա՛լ բաժին ունին:

Ցանե՛ց Մարտօն, ու երբ վերջացուց սերմնցուն՝ Ալագին հետ զոյգ – զոյգ եզներով գնա՛ց ու դարձաւ, մինչեւ որ արտին կէսը սկսաւ սեւնալ ու արեւը սահեցաւ երկինքի կէսէն դէպի արեւմուտք:

Կէսօր էր լծուորներուն համար, հարկ էր աշխատանքը դադրեցնել ու քիչ մը հանգիստ տալ քրտնաթոր եզներուն: Մարտօն ու Ալագը եզներուն առջին յարդ լեցուցին ու յետոյ քաշուեցան մէկ կողմ՝ պատառ մը հաց ուտելու:

— Ալա՛գ, տղաս, միտք ունիմ գալ տարի զոյգ մը եզ եւս գնելու, կը խօսէր Մարտօն իր տղուն, երբ երկուքը քով – քովի նստած էին ու թոնիրի կողերէն ելած բարակ ու կլոր հացը կ'ուտէին:

— Չէ՛, չէ՛, ո՛ր Աստուած ողորմի՝ Մուրատենց Մարտօն էսպէս չի մնար, մենք ինչո՞վ պակաս ենք Թերզի Պօղոսէն՝ որ էս գիւղի արտերուն կէսը իրեն է առած:

Այսպէս էր Մարտօն, կ'ուզէր որ իր չորս եզը վեցի բարձրացնէր, արտերը շատցնէր, ձի ու զոյգ – զոյգ էշեր ունենար. ոչխարներ գնէր եւ այս՛, իր մէկ յարկանի տունը շէնցնէր նո՛ր սենեակներով, որ գիւղացիները երբ տեսնէին՝ ըսէին թէ՝ «սա տունը Մուրատենց Մարտօյինն է, գիւղի հարուստներէն»:

Իր այդ խառնածին մտքերուն հետ էր Մարտօն, երբ յանկարծ նշմարեց որ հեռուէն կին մը կը քալէր դէպի իրենց կողմը:

— Ալա՛գ, տղաս, է՛դ կինը որ կուգայ, ո՛վ է, տես:

Ալագը գլուխը վերցուց ու նայեցաւ իր հօրը ցուցուցած կողմը, լաւ մը զննեց հեռուէն կնոջ կերպարանքը ու դողացող ձայնով ըսնչաց.— Մա՛յրս է…

— Մա՞յրդ:

— Հա՛, արար, մա՛յրս է:

Մարտօն ձեռքը տարաւ ծնծրակին, շփեց, քերեց ու մտածկոտ՝ նայեցաւ Ալագին աչքերուն, խորհրդաւոր պատահարի մը պատկերը իր սրտին:

— Էս կնիկը ի՛նչ գործ ունի էսօր, չ'ըլլի՞ որ տունը «բան մը» պատահ – հի…

Մինչ հայր ու որդի կասկածանքով կը դիտէին Թամամին գալուն պատ – ճառները, ահա լսեցին անոր զոռ ու բարկացոտ ձայնը որ թիթեղի ձայնին պէս սկսաւ արձագանգել, ճիղաւորուիլ, ու հասնիլ Մարտօյի ականջին:

— Բան մը կայ տղաս, բան մը կայ. սկսաւ մրթմրթալ ծերունի Մարտօն:

Թամամը մօտեցաւ արդէն: Երեսին վրայ գոյն չէր մնացեր ու իր բարկութենէն սկսաւ հեկեկալ ու հայհոյել.—Շունե՛ր, շունե՛ր, ա՛լ կը բաւէ, հերի՛ք ծծեցիք մեր արիւնը, հերի՛ք ըլլայ դպիք մեր նամուսին, շունե՛ր… շունե՛ր:

— Կնիկ ձէ՛նդ, ձէ՛նդ, էկօ պատմէ թէ ի՛նչ է էղեր, ըսաւ Մարտօն ու մօտեցաւ Թամամին: Մարտօյին հետեւեցաւ նաեւ Ալագը՝ բոլորովին անտեղեակ իր մօրը այլայլութեան, անոր կանչերուն ու հայհոյանքներուն:

— Պատմէ՛, կնիկ, թէ ի՛նչ է եղեր, ինչո՞ւ ես եկած:

— Ի՛նչ պիտի պատմեմ, հեկեկաց Թամամը դառնութեամբ, մեր հացը՝ մերը չէ, մեր փասակը՝ մերը չէ, մեր նամուսը՝ մերը չէ, շուներունն է, շուներո՛ւնը…

— Կնիկ ձէ՛նդ, ըսէ թէ ի՛նչ է եղեր, բարկացաւ այս անգամ Մարտօն:

— Ա՛լ բա՞ն պիտի ըլլի, խեղճ Շաքէն աղբիւր ղրկեցի որ կուժով ջուր բերէ, Օսման պէկը կը տեսնէ որ աղջիկս մինակ աղբիւր կ'երթայ՝ կը քալէ անոր ետեւէն, եւ երբ կուժով լեցուն ջուրը շալակը առած Շաքէս կ'անցնի Զօպան – Կիրօյի փլած տան առջեւէն՝ Օսմանը …, է՛ն շունը, կը բռնէ աղջիկիս ձեռքէն ու … կը քաշէ փլած տան պատերէն ներս …

— Է՛, վերջը, ձայնեց Ալագը յանկարծ կրակ կտրած:

— Վերջը ի՛նչ պիտի ըլլի, շունը բռնի կը պագնէ … Թամամը այլ եւս չկրցաւ շարունակել, սկսաւ փղձկիլ ու աչքերէն վազող արցունքները սրբել գոգնոցով:

Մարտօն մնաց քարացած իր տեղը, ու մտիկ կ'ընէր Թամամին յայտնութիւնները: Ալագը իր բարկութենէն սկսաւ ակռաները իրար սեղմել ու քի՛չ մնաց որ լար, պոռար ու կանչէր, վասնզի իր քոյրը համբուրած էր Օսման պէկը, գիւղի «զօրպա» Թուրքը:

Ալագին աչքին առջեւ կարծես արտերը սկսան դառնալ, եզները իրենց պոչերը վեր ցցած՝ պար կը դառնային Ալագին աչքերուն առջեւ ու կը հեգնէին զինքը: Չէ՛, չէ՛, Ալագը չի կրնար տանիլ այս հարուածը, պատի՛ւ է այս, այս մէկը ո՛չ… ո՛չ:

Ալագը վերջին հայեացք մը եւս ձգեց մօրը վրայ, տեսա՛ւ անոր լացը ու անկարող զսպելու զայրոյթը՝ գըլուխը դարձուց դէպի գիւղ, կարմրած աչքերով ու արտերուն չուրջպարը իր գանկին մէջ:

— Ալագ, տղաս, կեցիր, կը պոռար Մարտօն իր տղուն ետեւէն՝ երբ տեսաւ որ ան կը քալէր դէպի գիւղ:

Ջուր եղան ծերունի Մարտօյի կանչերը: Ալագը կը քալէր աւելի արագ, առանց իր չուրջը նայելու:

Մարտօն զգաց որ «բան մը պիտի ըլլի»: Ան երբեք չէր տեսած Ալագին այդ վիճակը եւ երբ լաւ մը խորհրդածեց, գնաց եզներուն մօտ, քակեց արօրները ու խոփերը, եզները միայն առնելով՝ դարձաւ տուն:

Իսկ Թամամը կը քալէր Ալագին ետեւէն, կ'ուզէր բռնել զայն ու ետ կեցնել, բայց անօգուտ: Ալագը քալեց բուռն թափով եւ իր ճամբուն վրայ հանդիպող ծանօթներուն երեսն անգամ չնայեցաւ, քալե՛ց արտերու մէջէն, որպէսզի առանց իր բարկութիւնը իջնելու՝ գիւղ հասնի, Օսման պէկին հանդիպի: Ուրիշ լծուորներ երբ խնդիրը հասկցան, սկսան խօսիլ ու վիճիլ իրարու հետ, թէ Ալագը ի զուր կ'երթայ Օսման պէկին մօտ, կը զարնէ, «անոնց» հետ խաղալ չըլլար …

Ըսի – ըսաւ լծուորներուն միջեւ: Շատեր կը մեղադրէին Օսման պէկը, բայց գաղտագողի, ուրիշներ՝ ուրախացան որ բամբասանքի նոր դէպք մը մէջտեղ ելաւ, իսկ ոմանք ալ կը բացականչէին կրկնելով, «մեղք ինչ»:

Այսուհանդերձ, Ալագը քալեց ու հասաւ գիւղ, մասան ուսին վրայ դրած, գիւղին այդ լուռ ու սակաւախօս տղան վերջապէս մտաւ Օսման պէկին տունը տանող փողոցը: Կը քալէր, բայց իր սրտին մէջ ամօթխածութիւն մը կարծես կը մեծնար ու դառնօրէն կը կսծար:

X

Օսման պէկը առանց քաշուելու իր ըրած արարքէն, իր դրան առջեւ գունաւոր թաղիքներ փռել տուաւ ու կռնակը պատին՝ կը ծխէ՛ր ու կը խօսէր իր դրացի Թուրքի մը հետ: Եուսուֆը որ ալ հասարակ շատ կը սիրէր կիներուն կեանքէն պատմութիւններ լսել, անշուշտ չէր կրնար մոռնալ օրուան դէպքին մանրամասնութիւնները: Անոր համար ալ՝ մօտեցաւ Օսման պէկին նախ անոր յանդգնութիւնը գովելու, յետոյ հայ աղջկան բռնած ընթացքը պախարակելու, քանի որ չէր զիջած «գիւղի պէկերէն ամէնէն ազդեցիկին կամքին ենթարկուիլ» …

— Հա՛, ճիշդ էդ նուրի երեսները պագի:

— Յետո՞յ, յետոյ…

— Յետոյ ուզեցի փլած տունը տանիլ, բայց չեկաւ, խրճըրըր երեսիս թքաւ:

Ու մինչ Եուսուֆը գլուխը կը շարժէր անիծելով «կեավուրի աղջիկը», որ թքած էր Օսմանին երեսին, ահա ցցուեցաւ Ալագին հասակը՝ իրենց աչքերուն առջեւ: Եուսուֆը կամաց մը մշտեց Օսմանին կուշտը եւ աչքին ծայրովը ցոյց տուաւ Ալագը: Օսմանը երբ տեսաւ Ալագը՝ գրեթէ անտարբեր մնաց ու սկսաւ ծխել աւելի արագ:

Օսմանին կարծիքով թերեւս Ալագը եկած էր իր մօտ ըսելու.— Պէկ, դուն գիւղի մեծ մարդն ես, մենք՝ քու ծառան, կ'արժէ՞ մեզի հետ խնամել, մանաւանդ որ մենք տարիներով հաշտ ապրած ենք իրարու հետ ու փոխադարձ բարեկամներ ենք մէկզմէկու:

Եւ սակայն պատահեցաւ հակառակը: Խորապէս յուզուած զայրոյթէն ու քրոջը եղած անարգանքէն, Ալագը առանց չուրջը նայելու ու քաշուելու, ուսին վրայէն «մասա»ն վար առաւ ու խոյացաւ Օսմանին վրայ, նետե՛ց փայտը եւ իջեցուց Օսման պէկի գլխուն: Օսմանը գլուխը զարկաւ պատին ու ուժեղ ցնցումով մը երկնցաւ թաղիքին վրայ, Եուսուֆը սարսափահար փախաւ ու դուռը գոցեց, ներսէն օգնութիւն աղաղակելով:

Ալագ հարուածը իջեցուց եւ երբ տեսաւ որ Օսմանը կը թաւալի թաղիքին վրայ, դարձաւ ետ ու գնաց ուղղակի իր տունը: Դէպքին լուրը շուտով տարածուեցաւ գիւղին մէջ: Թուրքերը չչմած էին տեսնելով Ալագին յանդգնութիւնը եւ իրենց պէկին վիրաւոր վիճակը: Ալագին հարուածը սուր շեղբի պէս կտրած էր Թուրքերուն գոռոզութիւնը ու անոնք, այդ վայրկեանին կը կարծէին թէ ամէն մէկ հայ երիտասարդ՝ մէկ – մէկ Ալագ է դարձեր: Չհամարձակեցան Թուրքերը, որովհետեւ նախ՝ Հայերը շատ էին, յետոյ, երբ Ալագին պէս լաւկեաց տղան ճեղքած էր «գիւղին մեծ պէկին» գանկը՝ ով գիտէ ինչեր կրնային ընել միւսները:

Ու Ալագը դարձաւ գիւղացիներուն լեզուն: Հայ կիներն ու հարսները կ'օրհնէին Ալագը ու փրկութիւն կը խնդրէին այդ կրակ – տղուն կեանքին համար:

Երբ Ալագը տուն դարձաւ, բռնեց Շաքէի գլուխը ու սեղմե՛ց իր կուրծքին վրայ, մրմնջելով եղբայրական սիրոյ ամէնէն տաք բառերը.— Քո՛յր, քո՛յր, մի՛ լար, քանի Ալագը կայ՝ քեզի բան չպիտի ըլլայ, ես հոս եմ, քովդ, տե՞ս, քովդ եմ լերան պէս…

Օրեր անցան, Օսման պէկը իր կերած հարուածին չդիմանալով մեռած էր: Թուրքերը կատղած էին ու գիւղէն քաղաք կ'երթային, նոր–նոր զինուորներ ու կառավարական հրամանագրեր կը բերէին ի խնդիր Ալագին գլուխին:

Խեղճ ծերունի Մարտօն այնքա՜ն ծեծեցին ու չարչարեցին որ, երբ քաղաք կ տանէին բանտարկելու համար, ոտքերուն վրայ չէր կրնար կենալ: Շատ էին ծեծեր, մանաւանդ որ՝ չէին կրցեր գտնել ոչ Ալագը, ոչ ալ իր քոյրը՝ Շաքէն: Այն իրիկունն իսկ, երբ Ալագը լուր առաւ թէ Օսման պէկը մահամերձ վիճակի մէջ է, գ չոյնն ու ատրճանակը մէջքին կապ եւ Շաքէի հետ միասին տունէն դուր ելաւ: Շատեր կ'ըսէին թէ «Ռուսա երկիրն» եկող ղարիփ – ճամբորդ հետ լեռներու միւս կողմն են անցեր, իսկ ուրիշներ՝ դեռ կը հաւատային որ Ալագը ոտքէն մինչեւ գլուխը զի ուած՝ մօտակայ լեռներուն մէջ կ'ապ րի:

Ալագին լեռ բարձրանալէն յետոյ Թուրքերը սկսան կանուխ պառկիլ ու չ տան դռներուն առջեւ չէին նստեր, ինչպէս որ սովորութիւն ունէին առաջ:

Ալագը իր յանդգնութեամբ բացեր էր նոր ճամբայ մը եւ գիշերները՝ գիւղին ռէնչբերը կը հաւաքուէին իրարու քով, փսփսալով կը խօսէին «սուրբ գործին» չուրջ:

Ալագը դարձաւ աներեւոյթ ու մէ ու Հայոց աշխարհը սկսաւ երգե «Ֆետային քաջ»:

Ալագը դարձաւ ֆետայի:

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՇԽԱՏԻՄ

»»»·«««

Գրեց՝ ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ

Կարծեմ թէ տասներկու տարեկա նիս գրել սկսայ: Նախ եւ առաջ տողի առանձին, առանձնաւ նախադա սութիւններ, դարձուածներ, հինգ անմշակ խօսքեր, որոնցմէ սակայն կ'ախորժէի, կամ որոնք կը զուա ճացնէին զիս: Միեւնոյն ատեն տե րակի մը մէջ կը նօթագրէի բոլոր հատուածները, զոր կարդացած ատե չէի հասկնար: Շատ կը կարդայ մանաւորապէս թարգմանութիւն օտար մատենագիրներէ: Բացառ հաճոյք մըն էր ինծի կարդալ Ս. Գ քը, նաեւ Քուրօչքինի «Կայծ» երգի ծական չարաթաթերթը զոր կը հրա տարակէր Քօզօրիէվ: 1892ին իմ կո մէ աշխատութեան մը հրատարակո թիւնը երեւցաւ, բայց մինչեւ 189 տարին ես բնաւ համոզուած չէի գրական տաղանդութեանս վրայ: Հանդէսներու մէջ կարճ պատմուածք ներ լուրջ աշխատութիւն չէին երեւ նար ինծի, բայց մեծ սխալ էր այ որովհետեւ ո՛չ մէկ բան աւելի լա կերպով կը սորվեցնէ մեզի գրել կարճ պատմութիւնները, քանի ո այսպէս կը վարժուինք բառերու խնա յողութեան, ձեւերու սեղմութեան:

Իմ աշխատութիւններուս համա գլխաւորաբար կը գործածէի ինքնա կենսագրական նիւթեր, կը դրէի ա կանաւանի մը տեսակէտէն, եթէ կա նամ այսպէս ըսել, կրզրուշախայի ական ձեւէն, որովհետեւ կը վախնայ որ «ես»ութիւն ընելով գիրս կը պարեմ իբրեւ պատմող: Ասով չեմ ուզեր թէ կը վախնայի քիչ մըն իմ սեփական եսովս երեւնալ. Բայ եթէ որ եւ է հեղինակ սնապարծ նահայլիւացումով սխանչանայ իր խո քին, իր իմաստութեան, իր արտայայ տութեան, իր թափանցիկ նայուած քին վրայ, գրքէ անխուսափելի կե պով կը վնասէ «գեղարուեստակա ճշմարտութեան»: Կ'աւրէ նաեւ նիւթը՝ երբ իր հերոսները պարտաւո են ա՛յնպիսի բառեր խօսիլ, որոնք րենց ընկերային դիրքին անյարմար կամ ա՛յնպիսի վարմունքներ ունենա որոնց իրենք ընդունակ չեն կազմա ուածքով: *Մէկ մի նկարագրու մարդ հանածոյի մը կը նմանի. որ գաղափարային խառնուածքի մը պումին տակ ան հաստատուն կ'առնէ, այսպէս թէ ոչ կը փշրուի: «Ա ուկ նկարագրութեամբ» դէմքեր կերպաւորուիր, այլ կը խախթարե Գրագէտը պէտք է սիրէ իր նիւթը գոնէ գնահատէ զայն իբրեւ նիւթ:*

***

Իմ նկարագիրներուս նախատիպ ղած են գրեթէ միշտ ապրող մարդի Բայց անշուշտ կը հասկցուի որ հե սին նկարագիրը կը բաղկանայ մը մասնաւոր դիմագիծերէ, որոնք ընկերային դասակարգին, իր կեա քի գնացքին հետ կապ ունին: Հոգե բական մը, հնակարկատ, փերեզակ կամ գործաւոր մը նոյն իսկ մօտա պապէս ճշդիւ նկարագրել կարենալու համար, մարդ պէտք է հարիւր, եր կու հարիւր հոգեւորական, հնակար կատ, փերեզակ կամ գործաւոր դի տած ըլլայ շատ մօտէն եւ մանրամա նութեամբ: *Ստեղծագործ աշխատան թեան առաջին մղումը անպայման ան միջականօրէն ընդունուած ա՛յն պաւորութիւնն է, որ գրական կա ժխտական իմաստով կ'ազդէ մարդ արդէն իսկ կանխաւ խտացած փոր ութեան, գաղափարաբանութեան:*

Կ'աշխատիմ ժամը 9էն կէս օրէ առաջ եւ 8էն 11, գիշերը, բայց ամէնէ լաւը ընդհանրապէս առաւօտուն: Եր

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

oooo

Իբրեւ աւե՛ր ու կըրա՛կ,
Իբրեւ գինի՛ անապակ,
Դուն եկար ինծ վէս, աղու,
Այգեստանէն աստղերու:

Գլխուս վերեւ բացուեցան
Թեւերըդ քու ծիածան,
Ու բընութիւնն անպարփակ
Եղաւ ցոլմունք ու պատրանք:

Երկինքն ըսկսաւ փափսալ,
Միտքըս առաւ նոր ծաւալ,
Եւ սրտիս մէջ ապալեր
Փթթեցան յոյզ ու տենչեր:

Եկա՛ր ինծի, անո՛ւրջ նոր,
Ո՛վ պերճ ծաղկո՛ւմ, բո՛յրի ծոր,
Ու հրդեհեց հոգւոյդ հուր
Սրտիս ծալքերն ընդհանուր:

Ու եղաւ ցո՛լք, եղաւ ե՛րգ,
Օրերուս մէջ տըմոյն, լերկ,
Եւ հոգւոյս մէջ ա՛յգ մը նոր
Երկնեց գոյներ բիւրաւոր:

Ա. ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

բեմն կը պատահի որ անընդհատ քըսանըչորս ժամ նստած մնամ գրասեղանիս առջեւ: «Իզէրկիլ» (Izerguil), «26+1» եւ «Մարդուն Ծնունդը» երեք ժամէն գրած եմ: Ցատակադրծի մը համեմատ չեմ աշխատիր, յատակագիծի մը ինքնին կը շինուի աշխատութեան ընթացքին, գործոն անձերուն կողմէ ինքնին կը հաստատուի: Իմ կարծիքով՝ մարդ պէտք չէ իր գործոն անձերուն (իր վէպերուն հերոսներուն) խեւէն յիշեցնէ իրենց ըսելիքները, ինչպէս յուշարարները կ'ընեն բեմին տակէն: Մէն մի առանձին դէմք իր կենսաբանական օրէնքը ունի:

Հեղինակը այդ դէմքերը կ'առնէ իրենց նկարագրովը կեանքէն եւ զանոնք կը գործածէ իբրեւ իրեն վերաբերեալ նիւթ մը, բայց սակայն «կէս շինուած» պէտք է նկատել: Ցեսոյ անոր վրայ կ'աշխատի, կը ձեւէ, կը կերպաւորէ իր անձնական փորձառութիւններու հիման վրայ, որպէսզի այդ նիւթով շինուած դէմքերը իրենց բնական եւ ստացական նկարագրին շնորհիւ խօսին եւ գործեն ա՛յնպիսի խօսքեր՝ զորս մինչեւ հիմա բնաւ ըսած չէին, եւ գործեր՝ զորս մինչեւ հիմա բնաւ կատարած չէին: Ահա ա՛յս է ճշգիւ ինչ որ կը կոչուի հնարուածք (fiction) գեղարուեստական ստեղծագործութեան մէջ: Այս ստեղծագործութիւնը կատարել կ'ըլլայ՝ եթէ հեղինակը իր գործոն անձերը (հերոսները) կը շարժէ իրենց էութեան խորքին համաձայն. Հակառակ պարագային՝ հասարակ բաներ կ'ըլլան: Տոլսթոյեւսքիի մօտ գրեթէ բոլոր հերոսները, մասնաւորապէս սակայն Կարամազովները, կատարեալ տիպարներ են: Սակայն, իմ կարծիքով, առանց ո եւ է սխալական պատճառի իր խեղճ Րասքօլնիքովին վիզը կ'ոլորէ, տառապանքի միջոցաւ փրկութեան քրիստոնէական մտածման համակերպելով ի զուր:

***

Իմ աչքիս, առանձնակի եւ «աշխատուած» դէմքեր են Համլէթ, Ֆաուսթ, Տոն Քիշօթ, Բոպէնսօն Կրուզօէ, Վէրթէր, Մադամ Պօվարի, Մանոն Լէսքօ: Ինծի համար ասոնք իբրեւ յիշատակարան ստեղծագործութիւններ են, եւ ինծի համակարծիք են անշուշտ ամէն անոնք որոնք կըզգան թէ ի՛նչ է ներդաշնակութիւնը, որ յաճախ ժըխտական պատկերի մէջ ալ կը բովանդակուի: Այս իմաստով իբրեւ օրինակ կը յիշեմ Կօկօլի տիպարները «Մեռած Հոգի»ներուն մէջ, Տիքընսի ոչ սակաւ դէմքերը, Վ. Իւկոյի Քուազիմօտօն եւ ուրիշներ ալ:

Կը կրկնեմ.— Վարպետը պէտք է ոչ միայն տիրէ նիւթին, այլ եւ սիրէ զայն, աւելի ուղիղ՝ պէտք է հիանայ անոր վրայ: Մարմէլատօվ, Հայր Կարամազով, եւ Տոսթոյեւսքիի շատ մը ուրիշ դէմքերը անախորժ, վանողական են: Սակայն բացայայտ է թէ Տոսթոյեւսքի ո՛րչափ սէր կը շռայլէ անոնց կերպարանքին յօրինուածութեան, թէեւ ես ա՛յն կարծիքէն եմ որ Տոսթոյեւսքի մարդիկը բնաւ չէր սիրեր: Ամէնէն դժուարը սկզբնաւորութիւնն է, առաջին նախադասութիւնը: Անով է որ շէշտ կը դրուի ամբողջ գործին, եւ ա՛յս է պատճառը որ մարդ շա՛տ երկար ատեն կը փնտռէ առաջին հարուածը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԴՈՆԲՈՒԲ - ԱՐԱՔՍ

(Հետեւողութեամբ Գերմանեբէնի)

— :-: —

Ժայռին մէջ պիրկ ամրոցներ,
Ու պարիսպներ հերձոտած —
Գետին սաստէն անսասան
Ագռաւներն հոն կը բունեն:

Սեւաթոյրի ափնածիր
Խըրուտին մէջ քարաշեղջ՝
Տընակ մը հէք ճընշըւած
Գունատ լոռուտ պատերով:

Որթատունկեր ափունքէն
Սողոսկելով կը պատեն
Քեզ, իմ անո՛յշ հայրենիք,
Քընքուշ նըման պատկերի:

Թաւուտին մէջ պսակաւոր
Կաղնիէդ ցից կը ծըգտին,
Լեռն ու ամրոց կը ցոլան
Աւազանին մէջ հոսուն:

Ձայն իրիկուան շուքին տակ
Արքայօրէն կը ճեմէ.
Անյագ ճիչով վայրի սագ
Թեւերը կուռ կը լայնէ:

Կ'ազդէ մըրմունջ մը միտքիս.—
Բազմահազար տարիներ
Դարիւ դարիւ գան ի գին
Ալիքն այսպէս խորափիտ:

Ու ինչ որ եղք մենք այսօր,
Ինչ որ էինք մենք երէկ,
Վաղուան մեր վազքն ալ նոյնպէս,
Քամին ի մի կը խառնէ:

Ալեաց մէջ հին յիշատակ
Քամին պէս կը վայէ,
Մայրամուտն երբ կարմրագեղ
Շողայ արծաթ ջուրին մէջ:

Եւ փըրփուրին ծոցէն գիրգ,
Ուրուրներուն ջոկէն դուրս,
Տամուկ կանանչ մազերով
Երազ մը մեզ կը մօտի:

Բոլոր գաղտնիքը խորքին
Լայն աչքերուն շուրջ հրավառ,
Թէ մենք ամպին, հովին պէս
Կուգանք ու վաղ կը սահինք:

ՑԵՂԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԸ

oooo

Դարնա՛ն գեղածիծաղ ծաղիկնեուն՝ հոտուըտուքն էր, որ կամաց-կամաց, Արարատի սպիտակափառ կողերէն կը բուրէր անուշ — անուշ:

Ազատութեան լոյսը ծագած էր եւ Հայոց Դարերու աւերակ երկիրը մանուկի մը քաղցրաժպիտ դիմագիծով, արշալոյսէ արշալոյս, գեղեցկութեան պատմուածաններ հագած, դարերու փառքը կը կերտէր:

Արարա՛տը, յաւիտենական փառքը Հայոց Աշխարհի, միշտ հպարտ ու բարձրաբերձ գագաթով, ամպերուն հետ պլլուած կը հրճուէր, կը ցնծար, ի տես իր դարերու երազին, որ այլեւս երա՛զ չէր, այլ իրականութի՛ւն, որ իր պաշտելի ժողովուրդը, արշալոյսէ արշալո՛յս, բահն ու բրիչը դըրկած՝ Հայոց երկրի ձորն ու հովիտը, դաշտն ու լեռը, գետն ու աղբի՛ւրը կ'աստուածացնէր, ու անոնց կեա՛նք ու շունչ կուտար:

Կարծես հզօր բնութեան հետ դաշնակցած, իր ցեղին հարուստ հանճարը կը թափէ՛ր:

Բայց ափսո՛ս... գիշե՛ր մը, յանկա՛րծ մառախուղ իջա՛ւ, լուսինը՝ արիւնիլ սկսաւ, Հայոց երկնակամարը իր պայծառ կապոյտը կորսնցուց, սե՛ւ ամպերով թանձրացաւ:

Արարա՛տը կոուի բռնուեցաւ, ու իր ձիւնէ ճերմակ սաւանը բզիկ — բզիկ, հովին ու մրրիկին տալով, վշտակո՛ծ կուրծքով ահեղաձայն գոռա՛ց... վասնզի, Ազատութեան մանուկը խեղդել կ'ուզէին:

Բայց ցեղը, արի ու կորիճ, ըմբոստացաւ, առիւծի մը չէկ ու հպարտ նայուածքով: Ցանկարծ գլուխը վե՛ր բարձրացուց, ցցուեցա՛ւ դաւադիր օձին գլուխը փշրելու...

Ցե՛ղ, ի՛նչ արշալոյս ես դուն, երբ հայրենիքի Ազատութեան կաթը կը ծծես:

Բայց եւ ի՛նչ կայծակ, երբ այդ Ազատութիւնը մարե՛լ կ'ուզեն:

Համբերութի՛ւն, ո՛վ արի ու պաշտելի ցեղ, երկնակամարին սե՛ւ ամպերը միշտ սեւ չեն մնար. քու արշալոյսդ, պիտի ծագի վերստին:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ նկարիչ-արձանագործ Պ. Եր. Քոչարեան իր նկարահանդէսի ընթացքին Կըընոպլի Թանգարանին ծախած է մէկ նկար եւ մէկ արձան, կոմս Սարմիէնթօի միջոցով, մէկ նկար եւ մէկ արձան ալ Միլանի Թանգարանին, Պ. Փրամպոլինիի միջոցով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ԼԷՆԻՆԸ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ»

ooooo

Հայաստանի Պետական Հրատարակչականը լոյս ընծայեց, Մոսկուայի մէջ, Ս. Դրէզդէնի Լէնինը եւ արուեստը գործին թարգմանութիւնը:

Այս հատորը ժողովածու մըն է զանազան յօդուածներու, նուիրուած մըշակոյթի եւ գրականութեան, զորս պատրաստած է Լէնին: Ժողովածուն բաժնուած է երեք մասի. 1. Ցեղափոխութիւնը եւ արուեստը, 2. Լէնին իբրեւ քննադատ, 3. Արուեստը Լէնինի կեանքին մէջ:

Հատորին մէջ մեծ տեղ մը կը գըրաւեն Կ. Ցեդկինի, Մ. Կորքիի, Ա. Լունաչարսկիի, Ն. Կրուպսկայայի, Ն. Մեշչերիակովի, Վ. Բոնչ Բրուեվիչի, Լեպեշինսկիի, Ա. Մերկուլովի, եւ այլ բազմաթիւ մտաւորականներու յօդուածներն ու յուշերը, որոնք կը վերաբերին, արուեստի մասին, Լէնինի տեսակէտներուն:

Հեղինակը, Դրէզդէն, ունի բացատրութիւններու եւ ծանօթութիւններու քանի մը էջ եւ Լունաչարսկի՝ յառաջաբան մը:

Հայերէն թարգմանութիւնը լրացուած է կարգ մը նիւթերով, որոնք կը պակսին ռուսերէն հատորին մէջ (Թոլսթոն ու պրոլետարական պայքարը յօդուածը, ինչպէս նաեւ կատարուած յապաւումներու վերահաստատումը):

ՊՕՏԼԷՐԻ ՄԱՍԻՆ

oooo

Ամէն օր նոր ուսումնասիրութիւն մը Պօտլէրի մասին: Եւ ահա կարեւոր գիրք մը,— Պօտլէրի գեղեցկագիտութիւնը:

Հեղինակը, Անտրէ Ֆէրրան, ծանօթ է այն բոլոր ուսումնասիրութիւններուն, որոնք հրատարակուած են Պօտլէրի մասին,— դարուն ամէնէն մեծ բանաստեղծին, միանգամայն արգիական:

Պօտլէրի փառքը արեւի նման կը ծաւալի մահուընէ յետոյ: Իր ժամանակակիցները չհասկցան զինք, ոչ ալ Պօտլէր փորձ ըրաւ «հասկցուելու»: Ընդհակառակն կարծես հաճոյք կը զգար գայթակղութիւն պատճառելով իր ժամանակակիցներուն: Գայթակղութեան այդ ճաշակը կը մատնուի այն պատմութիւններուն մէջ, որոնք կ'աւանդուին Պօտլէրի խօսելու, հագուելու, ձայնի եւ շարժումի սովորութիւններուն մասին: Մազերը կանանչ ներկելն ու վարդագոյն ձեռնոցներ գնելը «գայթակղութիւն»ներ են, զորս կարելի է համեմատութեան դընել, տեսակէտով մը, Մայակովսկիի «գայթակղութիւն»ներուն հետ,— դոյնզգոյն լաթի կտորուանքով կարուած վերարկու, տարատին ոտքերը մէկը միւսէն տարբեր գոյնով ներկըւած, մէջքէն ալ ... զգալ մը կախուած: Ճիշդ է թէ յեղափոխականի սնոպիզմ կար Մայակովսկիի «գայթակղութեան» մէջ, մինչ Պօտլէրի գայթակղութեան մէջ՝ խորունկ բան մը, տարբեր տանտիզմէն:

Պօտլէր ցաւին,ախտին ճաշակն ունէր, ադկից՝ անունը,որ տուաւ քերթուածներու իր հատորին, Les fleurs du mal: Ճաշակն ունէր նաեւ ուրիշին նուազ հաճոյք պատճառելու,— ասկից «գայթակղութիւն»ները, որ կը ծագէին իր ըմբռնումներէն, իր զգայախաղերէն: Պօտլէր ծարաւն ունէր «նոր սարսուռներու»: Այդ ծարաւով կը բացատրուի հանդիտութիւնը, որ կայ իր եւ Փոյի արուեստին միջեւ: Ճիշդ է թէ Պօտլէր թարգմանած է Էտկար Փօն, սակայն առիկա պարագայ մը չէ որ ենթադրել տայ թէ Պօտլէր ուզած է հետեւիլ ամերիկացի բանաստեղծին, վասնզի Պօտլէր 1847ին էր որ ճանչցաւ Էտկար Փօն: Եւ զայն սիրեց իբրեւ իր նմանը եւ ոչ թէ իր վարպետը: Այստեղ հարց մը կը ծագի,— Պօտլէր, ուրեմն, յանկարծակա՞ն յայտնութիւն մըն է, կարգախոյս խոյա՞նք մը նորանշան:

Ո՛չ, բանաստեղծ մը, որքան ալ մեծ ըլլայ, անպայման բան մը կը պարտի իր ժամանակին եւ իր նախորդներուն: Արդարեւ Էմիլ Անրիօ կը յիշատակէ Սէնթ - Պէօվը, Փեթրիւս Պորէլը, Պոլէ - Փաթին, Կօթիէն, որոնք, իրենց շարք մը ոտանաւորներով, նախապօտլէրեան շարժում մը կը ստեղծէին ֆրանսական բանաստեղծութեան մէջ: Վերջապէս Հոֆման ներկայացուցեր էր ձայներու, գոյներու եւ անուշահոտութիւններու այն խորհրդաւոր ու թաքուն հաղորդակցութիւնը, որուն վրայ Պօտլէր հիմնեց քերթողական նոր աշխարհահայեացք մը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀՈՒՆՁՔԸ

Երեւանի երիտասարդ գրողները նոր նոր գործեր տուին վերջերս:

ԵԿՈՒՈՐՆԵՐԸ: Հեղինակն է Արազի: Պատմուածքներու ժողովածու: Այս պատմուածքները կը պատկերացնեն շինարարական կեանքը քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ:

ՍԿԱՈՒՏ ԹԻՒ 89: Հեղինակն է Մըկրտիչ Արմէն: Պատանեկան վէպ, զոր գեղազարդած է նկարիչ Ծ. Ցովհաննիսեան: Վէպին նիւթը առնուած է Լէնինական ամերիկեան որբանոցներու կեանքէն:

ԵՐԿԱԹԷ ՈՏՆԱՁԱՅՆԵՐ: Հեղինակն է Գեղամ Սարեան: Քնարաշունչ բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մը: Նիւթը՝ շինարարական յորձանքը:

ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐՈՒ ԵՐԳԸ: Հեղինակն է Սողոմոն Տարօնցի: Բանաստեղծութիւններու ժողովածու:

ՍԵՐՊ ԱՌԱՋԻՆ ԹԵՐԹԸ ԹՈՒՐՔԻՆ ԼՈՒԾԷՆ ԱԶԱՏՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Սերպիոյ (այժմ Եուկօսլավիա) մէջ հրատարակուած առաջին լրագրին հարիւրամեակը տօնուեցաւ անցեալները մեծ շուքով Պելկրատի մէջ, նախագահութեամբ նոյն ինքն Ալեքսանդր թագաւորին, որ տակաւին ... չէր ստորագրած Թուրքիոյ հետ ծանօթ ուխտը:

Պէտք է գիտնալ, թէ պալքանեան բոլոր ազգերուն մէջ գրականութեան եւ օրագրութեան զարթօնքը տեղի ունեցած է թրքական լուծէն ազատագրուելու տենչով: Արդէն այդ թուականէն երկար ժամանակ առաջ բուն Սերպիայէն դուրս թերթեր երեւցած են, այսպէս 1768ին Վենետիկի մէջ: Ի հարկէ թուրք տիրապետութեան ներքեւ կարելի չէր ազատագրական ոգիով որ եւ է հրատարակութիւն սերպ հողին վրայ, թրքական փաշաներուն աչքին առջեւ: Կարգ մը ուրիշ թերթեր ալ Թուրքերու դէմ ապստամբութենէն առաջ հրատարակուեցան Վիեննայի մէջ, մինչեւ Սերպիոյ անկախութիւնը 1830ին: Ինչպէս վերը ակնարկեցինք, Թուրքիոյ տիրապետութեան ժամանակաշրջանին Սերպիոյ մշակութային կեանքը Դանուբի միւս կողմը միայն կրնար զարգանալ:

Աւստրիա Պալքանեան ազգերուն ազատագրութեան նպաստած է այս կերպով: Վիեննայի մէջ հրատարակուած թերթերուն կը պատկանին «Սրպսքէ Նովինի» (1791էն մինչեւ 1792), «Սլօվէնօսրպսքէ Վիէտօմօսթի»(1792-1794),«Նովինէ Սրպսքէ» (1813–1822), «Ցապավնիք» (1815–1821): 1804ին Գարաճօրկիի առաջին ապստամբութենէն ետքը միայն կարելի եղաւ քայլեր առնել Սերպիոյ մշակութային պայմանները առաջացնելու եւ բարւոքելու համար: Իսկ 1834 յունուար 17ին էր որ առաջին անգամ բուն Սերպիոյ մէջ սկսաւ հրատարակուիլ «Նովինէ Սրպսքէ»ի (Սերպ Օրագիր) առաջին թիւը: Տպարանը Ռուսիայէն գնուելով Սերպիա բերուած էր: Ահա այս օրագրին հարիւրամեակն էր որ անցեալները տօնուեցաւ:

Բայց պէտք է գիտնալ թէ առաջին սերպ տպարանը ԺԴ դարուն հաստատուած է Օպօտ (Գարատաղի մէջ): 1519ին սերպ տպարան մը հաստատուեցաւ նաեւ Վենետիկ: Սերպիոյ մէջ նոյն շրջանին գտնուած մանր մունր տպարանները թրքական բռնութեամբ դադրեցուցին իրենց աշխատութիւնը, այնպէս որ մինչեւ 270 տարի Սերպիոյ մէջ ոչ տպարան կար ոչ թերթ:

(Հարիւրամեայ «Նովինէ Սրպսքէ» թերթն է որ այսօր Պելկրատի մէջ իբրեւ պաշտօնաթերթ կը հրատարակուի «Սլուսպէնէ Նովինէ» անունով):

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԶԳԱՑՈՒՄԸ ՀԻՆ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս նիւթին շուրջ Պէլար դասախօսութեանց շարք մը սկսաւ վերջերս Փարիզի մէջ:

Առաջին դասախօսութիւնով, Պէլար ցոյց տուաւ որ Հելլէնները հայրենիքի սէրը կը շփոթէին աստուածներու պաշտամունքին հետ: Երկրորդ դասախօսութիւնով մը՝ կրօնական զգացման ընաշրջումը Հելլէն ողբերգակներու մօտ:

Հոմերոս կը հաստատէ այն նախնական գաղափարը, զոր Եղլադայի բնակիչները ունէին աստուածներու մասին,— ըստ այդ վկայութեան, աստուածները նման էին մահկանացուներուն, իրենց բարքերով ու կիրքերով: Թէեւ հելլէն փիլիսոփաները հետզհետէ յեղաշրջեցին այս ըմբռնումները, ընդհակառակն յամառութեամբ ժողովրդային հաւատքին կառչած կը մնային ողբերգակները, Եսքիլէս, Սոփոկլէս, նոյն իսկ Եւրիպիդէս, որ մասամբ ձերբազատուած կը համարուէր օրուան ըմբռնումներէն:

Այսպէս աստուածներն են, որ, յաճախ, կը կազմեն ողբերգութեանց հերոսները: Եսքիլէսի Պրոմէթէ շղթայեալ գործին մէջ մարդակերպ աստուած մըն է, որ, ի հեճուկս Զեւսի, կը բանայ քաղաքակրթութեան ճամբան: Քրիստոնէական գրականութիւնը, ետքէն, Պրոմէթէի զոհաբերութեան մէջ գտաւ Աստուծոյ որդւոյն՝ Քրիստոսի նախայայտնումը: Հելլէն աստուածները, դարձեալ ճիշդ ինչպէս մահկանացուները, կը տարուին վրէժխնդրութեամբ: Ցարգանքի որ եւ է պակաս կը պատժեն անասելի վայրագութեամբ եւ անգթութեամբ (Սոփոկլէսի Այաքսը, Եւրիպիդէսի Թագակիր Հիպպոլիտը): Պատիժի եւ չարչարանքի մէջ ոչ միայն անգութ, այլ եւ չափազանց ճարտար, աստուածները սարսափ կը սփռեն մարդոց մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ Սոփոկլէսի կարգ մը գործերէն, Իդիպոս եւ Օրեստ, կը ծխայ ցաւի, յուսահատութեան, աննկարագրելի յոռետեսութեան շունչ մը:

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ աստուածներու անօրինած այս խորունկ ցաւերուն ու չարչարանքներուն մէջ, մահկանացուները կը հանդուրժէ՞ն երբեք ստոյիկեան եղանակով մը: Զէ՞ին ընդվզիր: Եսքիլէսի հերոսները անծանօթ են ընդվզումի: Սոփոկլէսի մօտ, երկու անգամ խեղդուած տրտունջ մը միայն: Եւրիպիդէս, որ նըւազ ուղղափառ է կրօնական խնդիրներու մէջ, սկեպտիկ խորհրդածութիւններ կը կատարէ, սակայն երբեմն կը ցասկոտի, կը կատղի եւ ըսել կուտայ իր հերոսին.— «Եթէ աստուածները ամօթալի գործ մը կը կատարեն, ուրեմն աստուած չեն»: Եւ սակայն կրօնական պաշտամունքներէ ձերբազատուած այս Եւրիպիդէսն է դարձեալ, որ, ծանօթ իր Տրովադուհիներ գործին մէջ Հեկուպայի աղօթքով, ուրիշ ողբերգակներէ աւելի տեղ տուած է կրօնական ծէսերու նկարագրութեան: Ինք է նոյնպէս որ լաւագոյն ձեւով մեզի աւանդած է յունական միսթիսիզմը: Այսպէս իր Բագոսականները թանկագին վկայութիւն մը կը մնան կախարդական արարողութիւններու, սանդարամետեան տօներու:

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՍԱՆԵՒՄԷԿ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ

(1921 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16)

ԽՄԲ.—Ստորեւ քանի մը հատուածներ՝ հանգուցեալ Բ. Իշխանեանի յուշերէն, փետր. 18ի նախընթաց արհաւիրքներուն մասին: (Բ. Իշխանեանն ալ, հակառակորդ մը Դաշնակցութեան, բանտարկուած էր Երեւանի մէջ եւ ազատեցաւ շնորհիւ փետր. 18ի ապստամբութեան).—

«Չեկան» որոշել էր այդ գիշեր գնդակահարելու 21 հոգու: Բանտային վարչութիւնը՝ տեսուչը, կոմիսարը, բանտապետը եւ օգնականները մէկ մէկ հաւաքում են այդ 21 բանտարկեալներին զանազան կամերներից եւ նրանց ժողովում բանտի դիւանատան կից մի ազատ սենեակում: Սպասում էին, որ «Չեկայ»ի ստօմոբիլը գայ ու նրանց տանէ գնդակահարութեան վայրը: Հաւաքուած բանտարկեալները հասկանում են իրենց գլխին գալիք աղէտը: Նրանց մէջ գտնուող երեք բոլշեւիկները (դրանցից մէկը տխրահռչակ Լեւոն Ենգիբարեանը), բռնըւած զանազան յանցանքների համար, հասկացնում են միւսներին, որ իրենք գիտեն բոլշեւիկների մօտ ընդունուած սովորութիւնը եւ որ այդ ուշ ժամին իրենց տանում են միայն գնդակահարելու համար, ուստի բոլորն էլ որոշում են ենսենեակի դուռը ներսից կողպել եւ հրաժարել դուրս գալուց: Բանտի տեսչի ու բանտապետի բոլոր դիմումներն ու սպառնալիքները՝ բաց անել դուռը եւ դուրս գալ, ապարդիւն են անցնում: Խմբուած բանտարկեալները միայն մի պատասխան են տալիս. «Եթէ ուզում էք մեզ «Չեկա» տանել հարցաքննելու, տարէք ցերեկը եւ ոչ կէս գիշերին. դուք մեզ խաբում էք, դուք տանում էք մեզ սպանելու, գնդակահարելու, չենք ուզում դուրս գալ»: Անգամ պարոնայք Աւխի, Սուլէյման Նուրիի եւ Ամիրխանեանի,— որոնք հարկ էին զգացել քստմնելի ոճիրին ներկայ լինելու՝ երեւի իրենց «յեղափոխական» պարտականութիւնը աւելի բարեխղճօրէն կատարած լինելու համար,— խօսքերն ու դիմումները անհետեւանք են անցնում:

Դահիճները որոշում են իրենց գազանային եղեռնագործութիւնը կատարել ի տես եւ ի գարհուրանք արդէն արթնացած հարիւրաւոր բանտարկեալների:

Եւ սկսւում է աննկարագրելի ոճիրը. սկսւում են իրար յաջորդող պահակի զինուորների անընդհատ համազարկերը բակից՝ սենեակի պատուհանների դէմ ուղղուած:

... Հրացանների զարկերը շարունակւում էին, զինուորները երկու մասի բաժանուած, մի խումբը կրակում էր մեր կողմից, իսկ միւսը անցել էր կենտրոնական կորպուսի հակառակ կողմը եւ կրակում էր այնտեղից:

Երկու կողմից էլ շարունակւում էին կատաղի համազարկերը. բանտարկեալները լսել էին, երբեմն լսւում էր «վա՛յ» կամ «օ՛փ» հառաչանքը: Աղմուկների եւ հրացանների զարկերի մէջ լսելի եղաւ հեռացող ստօմոբիլի սուլոցը:

— Մօտեցէք սենեակին, բարձրացէք սեղանների վրայ, կրակեցէք պատուհաններից, յատակի վրայ, պատերի տակ են պառկած, կրակեցէ՛ք ...— կարգադրութիւններ էր անում ինչ որ երիտասարդ:

Բանտապետի ձայնը շատ զօրալուց կորցրել էր, բառերի փոխարէն լսւում էր ինչ որ խզզոց:

— Զինուորները հրաժարւում են բարձրանալ սեղանների վրայ,— խօսեց նորից պատուհանից դիտողը,— հրաժարւում են նաեւ կրակելուց, բողոքում են, ասում են՝ երկու ժամը վաղուց անցել է, կանչեցէք ուրիշներին, մենք յոգնել ենք, չենք կարող...

Պահ մի դադարեց հրացանաձգութիւնը: Լսւում են ինչ որ դրան խուլ հարուածներ, երեւում է փորձում են կոտրել բանտարկեալների դուռը:

— Սրիկանե՛ր, շնե՛ր, գազաննե՛ր չէք կարող...— նորից լսւեց հնչուն ու յստակ ձայնը:

— Բո՛ւֆ, բո՛ւֆ, ... նորից լսւեց հակառակ կողմից համազարկի ձայնը:

— Օ՛փ, վա՛յ, վա՛յ ...

Առաւօտեան ժամը վեցին մօտ էր, երբ վերջնականապէս դադարեցին հրացանների ձայները եւ բանտից յաղթական դղրդոցով հեռացաւ ստօմոբիլը, տանելով իր հետ ռուս զինուորներին:

Այնուհետեւ նորից երեւաց լապտերը, սակայն այս անգամ նա լուսաւորում էր բանտի դրան եւ կենտրոնական շէնքի միջեւ ընկած հրապարակը: Միջին կորպուսից (այն սենեակից, ուր գնդակահարուել են բանտարկեալները) ինչ որ բաներ են կըրում դէպի դարպասի մուտքի ներքնայարկը: Ներքնայարկի պատուհանից նոյնպէս նշմարւում էր աղօտ լոյսի հետք:

Կարճ ժամանակամիջոցից յետոյ այդ լոյսն էլ անյայտացաւ, ամէն ինչ դադարեց բանտում, նորից ամենուրեք լռութիւն եւ մեռելային խաղաղութիւն պատեց. կարծէք ոչ մի սարսափ տեղի ունեցած չլինէր այդ գիշերը: Եւ երբ լոյսը վաղուց ծագել էր ու ներս ցոլացել մեր կամերայի պատուհաններից, քան եւ չորս բանտարկեալներս արթուն, քարացած մեր տեղերը, չոել էինք մեր աչքերը եւ անտարբեր, յոգնած ու տժգունած դէմքերով նայում էինք իրար:

Այդ գիշեր, քան եւ մէկ գնդակահարուածների հետ, մենք եւս, թէեւ կենդանի, գնդակահարուած էինք:

Եւ ոչ միայն մենք, այլ ամբողջ բանտը, ութ հարիւր հոգուց աւելի բանտարկեալներ:

ՕՐ. ՄԱՐԻՑԱ ՊԱՊԻԿԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՍԱՐԳԻՍ ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ
ամուսնացած
Ս. Շամոն, 11 ապրիլ 1934

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ
ՑՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
18 ՓԵՏՐ. 934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 11

ՎԵՐՋԻՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, փետր. 6–12 խռովութեանց հետեւանքով միայն Փարիզի մէջ ոչնչացած են 150 փողոցի նստարաններ, 450 լապտեր, 250 լուսատու ձողեր եւ 89 ուրիշ ձողեր՝ որ սահմանուած են երթեւեկի ղեկավարութեան: Կտոր կտոր եղած են նաեւ ծառերը շրջապատող 1433 երկաթ վանդակներ, ինքնաշարժ կշիռներ, 10 ժամացոյցներ եւն.: Վերջապէս, քանդուած են 20 լրագրավաճառի կրպակներ եւ 3 միզարաններ: 43 ծառեր ալ արմատախիլ հանուած են:

Առեւտրականները արդէն իսկ դիմում կատարած են, հատուցում պահանջելով: Այս դէպքերուն հետեւանքով տակաւին հիւանդանոցները կը մնան 103 հոգի, որոնց 18ին կեանքը վտանգի մէջ է:

ՀԻԹԼԷՐԻ ԳԻՐՔԸ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ հրատարակչական տուն մը նկատի չառնելով Հիթլէրի արգելքը, ամբողջովին ֆրանսերէնի թարգմանած է անոր գիրքը, «Իմ Պայքարս» (Մայն Քամփֆ): Մինչեւ հիմա միայն հատուածներ կը հրատարակուէին այստեղ, մինչ գիրքը անգլիերէնի թարգմանուած է չատոնց: Գերմանական տպագրութիւնը սպառած է մէկ միլիոն օրինակ:

Այրի տիկին Մարիամ Լուսիկեան, Սիրանուշ Լուսիկեան, Այրի տիկին Զարուհի Լուսիկեան եւ Զաւակունք, Խաչիկ, Գեղանուշ, Նորայր, Քաջայր Լուսպարոնեան, Տէր եւ տիկին Տելեմակ Լուսիկեան, Հրաչեայ Լուսիկեան, Տէր եւ տիկին Սուրէն Գարախանեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, տաքրոջ, հօրեղբօր եւ քեռայրին՝

ՄԱՏԱԹԻԱ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ փետր. *14*ին Hôpital Pitiéի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի առաւօտ ժամը *10*ին Hôpital Pitié, 22 rue Bruant (մէթրօ՝ National կամ Chevaleret): Հանգուցելոյն մարմինը պիտի ամփոփուի Թիէի գերեզմանատունը:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերs թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերs թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՅԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, Թիւով եւ Թուականով:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Սէն Շամոնի *ՎԱՐՈՒԺԱՆ* ենթակոմիտէին կողմէ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ճայկ. սրճարանին ներքնասրահը:

Կը հրաւիրուին համակիրները:

ԼԻՈՆԻ «ՀԱՅ ԱՐԻ» Գայլիկներու Փետրուար 17ի պարահանդէսը յետաձգուած է Մարտ 3ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայ Սպայից Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ այսօր կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ *15*, rue Jean Goujon, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան սպարապետ Նազարբէկեանի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ տարեկան ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի վաղը 19 Փետր. իրիկուան ժամը 8.30*ին*, Café Méphisto (Metro Odeon):

Օրակարգ.— *Վարչութեան համարատուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան, առաջարկներ անդամներու կողմէ:*

Իւրաքանչիւր անդամէ կը խնդրուի կարելին ընել չբացակայելու համար ընդհ. ժողովէն:

Կանոնագրի համաձայն, մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային, նոյն օրը որոշուած ժամանակէն քիչ վերջ կը գումարուի Բ. նիստը եւ ժողովը օրինական կը համարուի, առանց նկատի առնելու ներկաներու թիւը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

Sociétés Savantesի *սրահին մէջ* 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ՝

ՎՐԱՑԵԱՆ «ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ»

ՋԱՄԱԼԵԱՆ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԻՄԱՍՏԸ»

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ եւ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ»

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի **2** *ֆրանք:*

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱԽԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Գ. ՓԱԼԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ընկերներ՝ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷԻ ԵՒ ՏԵՍԻՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ՖԱՆՖԱՌԻ Ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ **„ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐԸ"**

ԾԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

Ծանօթ.— Հանդէսէն յետոյ ընկերահամակրական խնջոյք Հ.Յ.Դ. Տան թատերասրահը

ՍԷՆ ԹԸԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՌՕՄԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի երեկոյ ընկերվարականներու սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

կը տօնուի Իսի մասնաճիւղին կողմէ այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2-6

2, rue Alexandre Guillmontի սրահին մէջ (Մէօտօն)

Գեղարուեստական բաժին՝ փոքրերու կողմէ: Երգ, պար, արտասանութիւն:

Հաղորդակց. Միջոց.— Մոնփառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել «Էօտօն» փոխ թը վէրսայլէն առնել 23 եւ 32 թիւ ճանրակառքերը եւ իջնել Լա Ֆէրմ Մուլինօ, ուր պիտի սպասեն ճայ սկաուտներ: *Մուտքը՝ ազատ է:*

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԽԽԽԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՓԵՏՐՈՒԱՐ MARDI 20 Février 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2428

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐՈ՞Ւ ԳԼԽՈՒՆ Կ'ԵՓԵՆ "ԱՊՈՒՐ„Ը

Անոնք որ տակաւին որոշ գաղափար չունին գաղութներու անիշխանութեան, կազմալուծման գլխաւոր պատճառներուն վրայ, կրնան լիուլի լուսաբանուիլ, կարդալով Աղասի Խանջեանի հռչակաւոր զեկոյցը: («Խ. Հայաստան», 13 յունուար 1934):

Տարրական տրամաբանութիւնը կը պահանջէր որ «Հայաստան սիրողները» իրենք ամբողջովին թարգմանէին, մեր հասկցած հայերէնին վերածէին այդ զեկոյցը, իբրեւ «ձայն հայրենեաց»:

Դժբախտաբար, անոնք կը չփոթեն հայրենասիրութիւնը բանուոր եւ գրաւոր հէքեաթներու հետ, եւ նորէն դաշնակցական մանուլին կ'իյնայ հետեւիլ, թարգմանել եւ պարզել կացութիւնը: Այլ մանաւանդ ապացուցանել թէ ի՛նչ հոյակա՛պ առաքելութեան մը նուիրուած են Երեւանցիները, Հայաստանի Ստալինիկէն մինչեւ արտասահմանի կարմիր – դեղին մունետիկները:

Ու մենք պէտք է կատարենք մեր պարտականութիւնը, որովհետեւ, երեւութապէս «Դաշնակներէ դէմ» սարքուած «կործանիչ կրակը»ը իրականին մէջ կը սպառնայ գաղութներու խաղաղութեան եւ բարօրութեան:

Այո՛, բուն կրակը ուղղուած է Թուրքիոյ հայ ժողովուրդի վերջին մնացորդին, անոր գլխուն եւ կռնակին: Մնացեալը ամբողջ հէքեաթ է: Եւ լաւ կ'ըլլայ որ ամէնէն կատաղի հակադաշնակցականն ալ քիչ մը այս ուղղութեամբ որոճայ:

×

Խանջեանի հռչակաւոր զեկոյցին մէջ, դուք պիտի չգտնէք նախադասութիւն մը, որ հերքէ այս անողոք իրականութիւնը:

Իր բոլոր լուտանքները, բոլշեւիկեան բացագանչութիւններն ու — իր բառերով — «կատղած չան» ոռնոցները, հասարակ ձեռնածութիւններ են, բուն ճշմարտութիւնը ծածկելու համար:

Առնենք, օրինակ, Սուրիոյ պարագան:

Հայաստանի Թզուկ դիկտատորը կը յայտարարէ.

— «Իբրեւ պուրժուազիայի վարձու «լաքէ»ներ, Դաշնակները անընդհատ կ'աշխատին մոլորեցնել հայ բանուորները, քարոզելով թէ իրենք հիւրեր են եւ պէտք չէ մասնակցին տեղացի բանուորներու տնտեսական եւ քաղաքական պայքարին:

«... Դաշնակները ծանրութեան կեդրոնը փոխադրեցին Սուրիա, ուր կուտակուած են մեծ թիւով հայ գաղթականներ, որոնց վրայ Դաշնակները կը նային իբրեւ պատրաստի թնդանօթի միս, աշխարհակալներու առաջին իսկ պատուէրով օգտագործելու համար: Դաշնակները ամենալկտի եւ գրգռիչ միջոցներով, ֆրանսական աշխարհակալութեան հրամանով կը պայքարին Սուրիոյ ժողովուրդներու ազատագրական շարժումներուն դէմ, իրենց այդ պայքարին մէջ գրգռելով Սուրիոյ հայ ազգաբնակչութիւնը»:

Այս խօսքերէս «լկտի» վերագրումները եթէ իմաստ ունին, անշուշտ միայն Դաշնակցութեան չեն պատկանիր:

Բացի ասի մը բախտախնդիրներէ եւ թերխաչ կարմրուկներէ, գիտէ՞ք որ եւ է հոսանք, որ տարբեր ըմբռնէ գաղութներու դերը՝ հիւրընկալ երկիրներու հանդէպ,— չխառնուիլ անոնց ներքին գործերուն:

Այս չափազանց ողջամիտ եւ ընդհանրական տեսակէտը խեղաթիւրել եւ ի լուր աշխարհի հռչակել թէ «Դաշնակները կը պայքարին Սուրիոյ ժողովուրդներու ազատագրական շարժման դէմ», — կը նշանակէ ոչ թէ պետական իմաստութիւն կամ յեղափոխական առաքինութիւն, այլ ամենագարշելի բանսարկութիւն եւ արկածախնդրութիւն: Ըսենք բուն բառով,— ծարաւ արիւնի եւ անիշխանութեան:

Եւ երբ Դաշնակցական — յաճախ եւ ռամկավար — մամուլը զգաստութեան կոչեր կ'ուղղէ այս ակներեւ չարիքին հանդէպ, մարդիկ իրենց կարդացածն անգամ չեն հասկնար, ծուռ կը մեկնեն եւ մեր չէզոքութիւնը կը ներկայացնեն իբրեւ պայքար ընդդէմ «Սուրիոյ ժողովուրդներու ազատագրական շարժման»:

Ընդհակառակն, Երեւանցիները կ'ուզեն որ «Սիրիայի հայ աշխատաւորները» (բուն բառով տարագիր ժողովուրդը) մասնակցին այդ երկրի յեղափոխական շարժման, «արար աշխատաւորների կողքին», որպէսզի ... Մնացեալը կրնաք հետեւցնել:

Խոստովանինք որ, Սուրիոյ ազգայնական ամէնէն թթու հոսանքն իսկ այսպիսի աջակցութիւն չէ սպասած հայ գաղթականութենէն, եւ ընդհակառակն շատ ծուռ կը նայի անոր, ամէն անգամ որ հայ կարմրուկներ կը բռնուին համայնավարական դաւադրութեանց մէջ:

Իր ցնդաբանութեանց կարգին, Խանջեանը չի մոռնար չեշտել թէ՝ Դաշնակներու պահանջած «միացեալ ճակատը» ձախողեցաւ:

Արդարեւ, Խ. Հայաստանի վարիչներուն եւ անոնց գործակալներուն համար եթէ առաջին մղձաւանջը Դաշնակցութիւնն է, երկրորդն ալ «միացեալ ճակատ»ն է, որ այո՛, դժբախտաբար ձախողեցաւ:

Այդ միացեալ ճակատը պիտի դառնար գաղութներու ինքնապաշտպանութեան հզօրագոյն ազդակը, եւ ամէնէն կարճ ու գործնական ճամբան՝ օգնելու Հայաստանի վերաշինութեան:

Հակառակ բոլոր ջանքերուն, տասը տարուան բանաւոր եւ գրաւոր քարոզներու եւ մասնաւոր բանակցութեանց, կարելի չեղաւ համաձայնութիւն գոյացնել այս կէտին մէջ: Եւ ահա գաղութները վերածուած են անտէր ձիարձակարանի մը, ուր առտուն կանուխ արթնցողը ձի կը խաղցնէ ու մարզանքներ կը կատարէ:

Այս վիճակէն շահ ունի՞ արտասահմանը: Ոչ: Ունի՞ Երեւանը: Ոչ եւ ոչ:

Եւ սակայն, դուք տարբեր հոսանքէ երկու մարդ, որ համարձակին կլոր սեղանի մը շուրջը հաւաքուիլ եւ ըսել.

— Այս ճամբան ինքնասպանութեան կ'առաջնորդէ: Եկէք անկարելին փորձենք, ելք մը գտնելու համար:

Շ.

ՉԱՐԱՑՈՒՔ ԺԱՄԸ

Եօթերորդ օրն է, որ Ահարոնեան պառկած է Esperandieu դարմանատունը անգիտակից վիճակի մէջ: Չի ճանչնար զինք շրջապատող մտերիմները, չի խօսիր եւ ստէպ - ստէպ միայն անհանգիստ շարժումներ կ'ընէ ձախ թեւով ու ցաւէն կը մրմնջէ, արտասանելով կամացուկ եւ միալար — վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ... նիզ կ'ընէ փարատելու զինք պաշարող խաւարը եւ իր մեծ ցաւը մարդկային լեզուով արտայայտելու, բայց այդ լեզուն կաշկանդուեր է, այդ ձայնը, որ դեռ երէկ կը վառէր Պրէպան Մարսէյէի 2000 ջերմեռանդ ունկնդիրներու սիրտերը, անես մարեր է ընդմիշտ ...

Զարհուրելի է բախտի խաղը ... մարդ մը՝ որ հաւսակ կեանք էր, շարժում, միտք ու բաբբառ — մէկէն ի մէկ անշարժացած ու պապանձած:

Ահարոնեանը մո՞ւնջ ... Անհանդուրժելի paradoxe, այլանդակ անհեթեթութիւն ... Ի՛նչ սրտառուչ դայլայլիկներով երէկ կը գգուէր իր բազմամարդ լսարանը: Որքա՛ն յուզիչ էր իր արտասանած ապոթէօզը — Արարատեան դաշտի ... եւ այժմ երբ սարսուռով կը դիտեմ իր հոյակապ գլուխը մահիճին մէջ ցաւէն ու ցասումէն օրօրուն, կեանքի ու մահու պայքարով բռնուած, կը թուի թէ շուտով, հազարաւոր բերաններ պիտի աղաղակեն — «Ողբացէ՛ք, Հայոց դաշտեր ու լեռներ, այլ եւս չկայ ձեր շքեղաձայն սրնգահարը» ...

×

Փարիզէն եկաւ.խորտակուած սրտով: Գաղթաշխարհի ներքին արիւնոտ բռնկումները փոթորկեր էին իր այնքան դիւրազգած հոգին: Ցասո՛ւմ ունէր մտաւորականի մորթը հագած այն եղկելի ցեցերուն դէմ, որոնք անդուլ կը սնուցանեն դաւն ու երկպառակութիւնը գաղութներուն մէջ, ոտնահարելով ազգային բոլոր սրբութիւնները, հասցնելով զգայուն, հայրենասէր երիտասարդութիւնը զայրագնութեան գագաթներուն, մղելով ամէնէն հանդարտ հոգիները եղբայրասպան ոճիրներու ...

Ու նոյն տեսարանը հոս, Մարսէյլի մէջ: Ցայտարարուեցաւ, թէ Ահարոնեան կուգայ Փարիզէն բանախօսելու Հայ Մշակոյթի մասին — եւ անմիջապէս՝ թռուցիկ թռուցիկի ետեւէ ... բարձրացաւ վայնասունը մութ, անյայտ որջերէն — «Լալկան աշուղը կուգա՛յ» ... Եւ հեգնանք ու հայհոյանք:

Ա՛հ, թրքաբարոյ վատեր, կը գտնուի՞ն արդեօք այս դժբախտ մոլորակի վրայ մարդկային ցեղի աւելի ստոր վիժմունք, քան դուք եւ ձեր վարպետները: Ահարոնեանն, այո՛, լալկան ալ եղաւ, իր ժողովուրդի անլուր բախտը սգալու համար: Դուք չէք լար, գիտե՛նք: Դուք ընդունակ չէք զգալու եւ ողբալու: Դուք միա՛յն գիտէք այդ ժողովուրդի ամէնէն նուիրական զգացումները հեգնել, անոր պատուի դրօշը պատռել եւ աղտոտել: Այդ օրն ալ տեսանք, այդպէս ըրին ձեր ամերիկեան զինակիցները: Աստուածներու համբերութիւնն անգամ պիտի սպառէր ձեր ազգադաւ արարքներուն հանդէպ ...

(Գաղթային շփոթը միակ պատճառը չէ Ահարոնեանը պաշարող յուզմունքին: Կային անձնական, ընտանեկան ծանր հոգերն ալ ... Որովհետեւ — ինչո՛ւ չըսել — Սորպոնի մէջ կատարուած յոբելենական փառաշուք հանդէսը չազատեց գրչի ծեր աշխատաւորը այդ հոգերէն: Դեռ հանդէսի նախօրեակին Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա տարածուեցաւ վատ շշուկը՝ «Ահարոնեանը բնաւ պէտք չունի օգնութեան, հայ ունեւոր մը միս - մինակ արդէն կուտայ անոր լիուլի ապահովութիւն» ... Վեց տարի առաջ տեղի ունեցած աղէտէն յետոյ բժիշկները խստիւ պատուաբեր էին հանգիստ կեանք վարել, ամէն կերպ խուսափելով *գլխու աշխատանքէ*: Իրողութիւնը այն է, սակայն, որ հայ ժողովրդական գրողը այս վեց տարուան ընթացքին ալ հարկադրուած էր միշտ վաստակի մասին մտածել եւ կիսախաւար աչքերով ամէն օր գրիչ չարչրկել):

×

Անցնինք մեր նիւթին:

Թռուցիկները — ռամկավար, համայնավար — նպատակ ունէին վախցնելու գաղութը եւ վիժեցնելու հաւաքոյթը: Բայց ժողովուրդը ականջ չկախեց: Եկաւ խուռներամ լեցնելու սրահը եւ դիմաւորեց սիրուած հռետորը անվերջ ծափերով: Նախագահի բացման ճառէն ետք դերասան Տրդատ Նշանեան մեծ տաղանդով արտասանեց Արարատեան դաշտի նկարագրութիւնը Ահարոնեանի, որ տպագրուած է Վենետիկի *Գեղունի*ի մէջ: Ապա ուսանող Փոլատեան արտասանեց *Ուխտաւորը*, նոյն հեղինակի ընտիր կտորներէն: Սրտառուչ էին երկու ընթերցումներն ալ, մեծ էր տպաւորութիւնը սրահի մէջ եւ հեղինակի վրայ:

Խիստ յուզուած՝ Ահարոնեան բեմ բարձրացաւ: Ու նորէն ծափեր, երկարատեւ, բուռն, խանդավառ: Խօսեցաւ հռետորը իր սիրած նիւթերու շուրջը.— Հայոց պատմութիւն, հայ արուեստ ու մշակոյթ, Ոսկեդար, Բագրատունեաց շրջան, մայրաքաղաք Անի, հայ հող ու հայրենիք, Մասիս ու Արագած ... Երգեց շինականի ազնիւ վաստակը, անցաւ ներքին խոցերուն, եւ հուժկու շեշտերով համերաշխութիւնը ներբողեց հայ եղբայրներու միջեւ:

Ու յանկարծ ձայնը խզուեցաւ: Վայրկեան մը լուռ սահեցուց աչքերը պարապին մէջ եւ խորտակուած ընկաւ բազկաթոռին վրայ: Ուշակորոյս էր: Պահ մը տիրեց գերեզմանային լռութիւն: Ամէնքը շշմած էին եւ նոյնիսկ բեմը գտնուող բժիշկ Մելքոնեան: Ապա սկսաւ աննկարագրելի իրարանցում մը սրահին մէջ: Հիւանդը դուրս տարին: Հայ եւ ֆրանսացի բժիշկներ հասցուցին նախնական օգնութիւն: Արտասառելի էր տեսարանը ընդարձակ բակի մէջ, ուր Հայոց վիպասանը դիակի մէ պէս փռուած էր գետնին եւ շուրջը խռնուեր էր ահագին բազմութիւնը, որ չէր ուզեր հեռանալ: Խորունկ վիշտը դրոշմուած էր բոլոր ճակատներու վրայ: Շատեր կուլային:

Տարինք հիւանդանոց: Մնացածը գիտէք:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

*** Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն (18 փետր.), հիւանդին բարուոքումը կը շարունակուի: Բժշկական քննութեան համաձայն, կոկորդը փրկուած է: Ձախ ձեռքը եւ ոտքը յաճախ կը շարժէ, բայց ոչ աջ կողմը: Կը լսէ, կը տեսնէ, կը զգայ, բայց չի կրնար խօսիլ: Միայն կրցած է արտասանել—«Ո՞ւր եմ»:

Այս առթիւ, կրկին կը խնդրուի մեզմէ յիշեցնել թէ՝ բացարձակապէս արգիլուած է դարմանատան հիւրասենեակը մտնել եւ հարցումներ ուղղել, ինչ որ սրտնեղութիւն կը պատճառէ բժիշկներուն եւ պաշտօնեաներուն: Անհրաժեշտ լուրերը միշտ օրը օրին կը հաղորդուին «Յառաջ»ի, իսկ տեղին վրայ՝ կարելի է իմանալ ընկերներ Տէր Պօղոսեանէ, Կակոսեանէ (Օթէլ տը Նիմ), Պ. Պ. Արզումանեանէ եւ Տերիկեանէ:

*** Պօսթընի «Ահարոնեան Ուս. Միութիւնը» հեռագիր մը ուղղելով, «Յառաջ»ի միջոցաւ արագ ապաքինում կը մաղթէ հիւանդին: Փարիզէն եւ գաւառներէն ալ նամակներ կը ստանանք, միեւնոյն անձկութեամբ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ՄԵՌԱՒ

Անդունդը գահավիժելով ժայռի մը կատարէն

ԳԻՇԵՐԱՆՑ ՓՆՏՌԵՑԻՆ ԵՒ ԳՏԱՆ, ԳԱՆԿԸ ՋԱԽՋԱԽՈՒԱԾ

Պելժիոյ Ալպէր Թագաւորը լեռն ի վեր բարձրացած ատեն, անդունդէն իյնալով ջարդուփշուր եղաւ կիրակի գիշեր:

Թագաւորը շաբաթ կէսօրին Պրիւքսէլէն ճամբայ ելած էր հաւատարիմ սենեկապանին, Վան Տիքի հետ, դէպի Մառշ - լէ - Տամ, (Նամիւռի նահանգ, Մէօզ գետին վրայ): Այս առթիւ հագած էր իր լեռնային տարազը, միասին առնելով մագլցելու գործիքներ: Վերելքը սկսաւ ժամը 1ին, ամէնէն վտանգաւոր քարաժայռին վրայ: Կը յուսար երկու ժամէն Պրիւքսէլ վերադառնալ, եւ ներկայ ըլլալ հեծանիւի մրցումի մը, որ սարքուած էր ի նպաստ բարեգործական ձեռնարկի մը: Թագաւորը միշտ վարժուած ըլլալով այսպիսի վերելքներու, սենեկապանը անվրդով սպասեց մինչեւ ժամը 3, բայց երբ տեսաւ որ աւելի կ'ուշանայ, անմիջապէս պրպտումներ կատարեց եւ հեռախօսով օգնութիւն խնդրեց: Այս լուրին վրայ, պալատականներ եւ մասնագէտներ ճամբայ ելան, առանց որ եւ է լուր տալու թագուհիին, որ հիւանդ էր: Մութը կոխած էր արդէն, երբ սկսան պրպտումները, որոնք շարունակուեցան մինչեւ կէս գիշեր: Վերջին պահուն իրենց հետ առին նաեւ գիւղացի մը: Բոլորը մէկ սկսան խուզարկել աջ ու ձախ, անցնելով ամենէն քարաժայռերէ եւ վիհերէ: Յանկարծ իրենց աչքին զարկաւ թագաւորին գործածած պարանը, եւ պալատականներէն մէկը անդունդը իջնելով, պոռաց,— «Իջէ՛ք, իջէ՛ք, հոս է»: Գիշերուան ժամը 2 էր:

Թագաւորը փռուած էր ջարդուփշուր, եւ մարմինը շատոնց պաղած: Գանկը ջախջախուած էր եւ ուղեղը դուրս թափած՝ աջ ականջին կողմէ բացուած ճեղքէ մը: Դէմքը արիւնոտ էր եւ սոսկալի կծկուած: Հագուստները բզքտուած էին: Ծառէ մը կախուած էին ակնոցները, եւ քիչ անդին՝ պայուսակն եւ դտակը: Ինչպէս կ'երեւայ, Թագաւորը փորձած է մագլցիլ վտանգաւոր քարաժայռէ մը որուն տակ անդունդն էր, բայց սահած ինկած է 50 մեթր բարձրութենէ մը, ժայռէ ժայռ զարնուելով: Լեռնաբնակ շինականը 300 մեթր հեռուն կը բնակի, բայց որ եւ է ձայն չէր լսած:

Պալատականները դիակը փոխադրեցին Պրիւքսէլ, ուր հասան ժամը 3.30ին: Բժիշկները պաշտօնապէս հաստատեցին մահը, լուացին եւ զօրավարի համազգեստ մը հագցնելով, տեղաւորեցին դագաղի մը մէջ: Գլուխը փաթթուած էր, վէրքերը ծածկելու համար: Թագուհին մահուան լուրը իմացաւ առտուան ժամը 6ին: Նախ ըսին թէ ինքնաշարժի թեթեւ արկած մը անցուցած է, յետոյ պատմեցին թէեւ ծանր է արկածը, վերջապէս հաղորդեցին ճշմարտութիւնը: Թագուհին նախ քար կտրեցաւ, յետոյ փղձկելով սկսաւ անվերջ արտասուել:

Անմիջապէս Պրիւքսէլ հրաւիրուեցաւ գահաժառանգը, որ Զուիցերիա կը գտնուէր:

Ամբողջ Պելժիան խոր սուգի մատնուած է, որովհետեւ Ալպէր Թագաւորը ժողովրդական դէմք մըն էր եւ շատ կը սիրուէր, գործնապէս մասնակցած ըլլալով 1914ի պատերազմին: Զինուոր գրած էր նաեւ գահաժառանգը, 17 տարեկան հասակին մէջ:

Սուգի մատնուած է նաեւ Ֆրանսան, որուն հանրապետութեան նախագահը եւ հինգ նախարարներ պիտի մասնակցին յուղարկաւորութեան: Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ թագաւորներն ու թագուհիները, Պ. Տումէրկ, հաւանաբար Պ. Մուսոլինի, Սքանտինաւեան թագաւորները եւ բազմաթիւ իշխաններ եւ իշխանուհիներ: Ուրիշ երկիրներէ ալ մասնաւոր պատուիրակութիւններ պիտի գան: Պելժիոյ արքունիքը սուգ պիտի պահէ ամբողջ վեց ամիս:

Կարգ մը թերթեր անձնասպանութեան, նոյն իսկ սպանութեան վերագրեցին դէպքը: Բայց շուտով հերքուեցան այս զրոյցները:

ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Ալպէր Թագաւորը ծնած էր 1875ին, Պրիւքսէլի մէջ, Գահաժառանգ հռչակուած էր 16 տարեկանին: Գահը բարձրացաւ 1909 դեկտ. 17ին, երբ մեռաւ Լէոփոլտ Բ. Թագաւորը: Պատանութենէն լրակեաց եւ ինքնամփոփ տղայ մըն էր, եւ մեծ սէր ունէր մեքենական գիտութեանց:

Այս յատկութեան շնորհիւ էր որ, սորվեցաւ նաեւ օդանաւորդութիւն եւ 1917ին թռիչքներ կատարեց պատերազմի գիծերուն վրայ, բան մը որ ոչ մէկ վեհապետ ըրած էր: Իր առաջին թռիչքը տեղի ունեցաւ 1917 ապրիլին, գերմանական գիծերուն վրայ: Այնուհետեւ շարունակ հետազօտութիւններ կը կատարէր օդանաւով: 1900ին ամուսնացաւ Պաւարիոյ դքսուհիին, Էլիզապէթի հետ: Այս առթիւ փառաւոր հարսնիք մը սարքեցին Միւնիխի մէջ, եւ Գերմանացիները միշտ կը յուսային թէ պատերազմի մը պարագային Պելժիա բարեկամ պիտի ըլլայ իրենց:

Քանի մը տարի վերջը, Վիլհելմ կայսրը խնամակալի հովեր առնելով, կը յիշեցնէր. « Օր մը պիտի յիշէք թէ գերմանական արիւն ունիք »: Ալպէր այս առթիւ տուած է պերճախօս պատասխան մը:

— « Ամէն պարագայի մէջ, պիտի յիշեմ թէ ես Պելժիոյ թագաւորն եմ »:

Եւ իսկապէս, երբ իր թագադրութենէն յետոյ Պերլին գնաց, Վիլհէլմ կայսրը արդէն պատերազմի կը պատրաստուէր եւ կը ջանար համոզել որ Պելժիա ճամբայ բանայ գերմանական բանակին: Ալպէր մերժեց եւ աւելի յառաջ երթալով, Պերլինի դեսպանին յանձնարարեց որ տեղեկութիւն տայ ֆրանսական դեսպանին: Ութ ամիս վերջը, գերմանական զօրքը Ֆրանսա մտած էր եւ Պելժիա վերջնագիր մը կը ստանար, ճամբայ բանալու համար: Ալպէր Թագաւորը արտակարգ ժողովի հրաւիրեց նախարարները, ամբողջ գիշերը լուսցուցին (2 օգոստ. 1914), եւ որոշեցին մերժել, դիմադրելով մինչեւ վերջին մարդը: Յաջորդ օրը, Թագաւորը զօրավարի համազգեստ հագած, խորհրդարան գնաց եւ յայտարարեց թէ Պելժիան պիտի պաշտպանէ մինչեւ վերջին մարդը եւ հողի մինչեւ վերջին թիզը: Միեւնոյն տեն յայտարարութիւն մը ուղղեց բանակին: Այդ միջոցին, Պելժիա թուղթի վրայ ունէր 350,000 զինուոր, իսկ իրականին մէջ՝ 110,000: Վերջնական կազմակերպութենէն առաջ, Գերմանացիները Պելժիա մտած էին արդէն: Թագաւորը ճակատ գնաց, մասնակցելով կատաղի կռիւներու: Գերմանական թնդանօթները անխնայ կը քանդէին բոլոր ամրոցները, եւ Պելժիոյ մեծագոյն մասը գրաւման տակ էր: Ալպէր համախմբելով նահանջող բանակը, կռիւը շարունակեց հողի վերջին պատառին վրայ, կռնակը ծովուն: Օրերով ճակատամարտը շարունակուեցաւ անձրեւին, մշուշ -

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐԱՄԸ

Թուրքերէն թերթերը շատ քիչ կը գրեն թրքական դրամի մասին: Կը խօսին տնտեսական ծրագիրներէ, նոր ձեռնարկներէ, տագնապէ, առեւտուրի նուազումէնէն, պիւտճէի բացէ, հասոյթներու պակասէ, բայց՝ երբեք դրամի մասին:

Այսուհանդերձ, վերջին տարիներու ընթացքին, յաճախակի կասկածներ արթնցուց իր շուրջ թրքական դրամը: Այդ կասկածն ու վախը ապրեցաւ մանաւանդ Թուրքիոյ ժողովուրդը:Թէեւ, միշտ ալ ճիգ ըրին քօղ – վրայ ընելու եւ «մուխը դուրս չհանելու»:

Խորհինք պահ մը,— Թուրքիան ադատագրեալ երկիր է: Եւ ոչ միայն ինքնիշխան, այլ եւ ինքնակամ: Կը հետապնդէ տնտեսական ազգային ծրագիր մը: Թուրք անհատը, հետեւաբար, ամէն հնարաւորութիւն ունի վաճառականութիւն ընելու եւ շահեր ապահովելու:

Ի՞նչ տեղի ունեցաւ, սակայն, վերջին տարիներու ընթացքին: Ամէն ոք, որ, այս կամ այն ձեւով, կրցած էր, հինէն թէ նորէն, դրամ դիզել, սկսաւ չէնք կառուցանել: «Միւլքէ խաթըր – մաք»ը դարձաւ ամէնէն ապահով միջոցը: Եւ շէնքերու կառուցումը այնքան մեծ համեմատութիւններ ստացաւ որ, թերթերը սկսան գանգատիլ: Ի՞նչ էր այս «շարժման» պատճառը: Պարզ է,— անվստահութիւն մը՝ դրամին հանդէպ:

Հակառակ անոր որ, վերջին տասը տարիներու ընթացքին, թրքական դրամը յաջողած է պահել իր արժէքը, կամ՝ բռնել ինքզինքը, այսուհանդերձ, այդ անվստահութիւնը, կասկածի ձեւին տակ գոնէ, կայ ու կը մնայ:

Ատոր ամէնէն անառարկելի ապացոյցը այն է որ, խնայողութեան շաբաթի առթիւ իր խօսած ճառին մէջ վարչապետ Ըսմէթ փաշա հարկ տեսաւ նոր ապահովութիւններ տալ, ու ըսաւ.

— «Ազգային դրամը, ինչպէս մինչեւ հիմա, ասկէ վերջ եւս իր արժէքը պիտի պահէ: Անոր արժէքը պիտի չբարձրացնենք, ոչ ալ պիտի իջեցնենք: Ինչ գինով ալ ըլլայ՝ անպայման պիտի պահպանենք մեր դրամին արժէքը:

Ազգային դրամ մը ի՞նչ ուժերով ու միջոցներով կարելի է պահպանել, սակայն: Եւ որո՞նք են այն խսկական ազդակները, որոնք կանգուն կրնան պահել երկրի մը դրամը: Տնտեսագիտական հմտութեան պէտք չկայ այդ հարցման պատասխանը գտնելու համար: Դրամը երկրի մը ելմտական ու տնտեսական ուժին չափանիշն է: Այս բացատրութենէն դուրս կը մնան, անշուշտ, այն դրամները, որոնք, իրենց կառավարութեան կամքովն իսկ «անկումի» ենթարկուած են: Ինչպէս պատահեցաւ, օրինակ, տոլարին ու ըստերլինին:

«Ելմտական ու տնտեսական ուժ» բացատրութիւնը չափազանց յարաբերական է, անշուշտ: Պէտք չէ պայն քանակ մը կամ նախագծեալ աստիճան մը ենթադրել: Երկիր մը կրնայ փոքր ըլլալ, եւ, իր փոքրիկ պիւտճէով, տնտեսապէս ու ելմտապէս աւելի ուժով, քան իրմէ աւելի ընդարձակ ու աւելի մեծ պիւտճէով երկիր մը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, առաջինը ելմտապէս ու տնտեսապէս հաւասարակշռուած կ'ըլլայ: Եւ այդ պարագային է որ իր դրամը ապահոված կ'ըլլայ զինքը կանգուն պահող ազդակները:

Ուրեմն, երբ կը խօսինք Թուրքիոյ դրամի մասին, հարցը դնենք աւելի շօշափելի ձեւով,— ուժե՞ղ է Թուրքիան՝ ելմտապէս ու տնտեսապէս:

Կամ, ուրիշ բացատրութեամբ, հաւասարակշռուա՞ծ են այդ երկու սիւները, որոնք կանգուն պիտի պահեն իր դրամը:

Աւելի պարզօրէն՝ Թուրքիա ունի՞,

Ա. Հաւասարակշռուած ելմտացոյց.

Բ. Հաւասարակշռուած տնտեսութիւն.

Գ. Փոխարինող ոսկի.

Այս երեք հիմնական ազդակներուն վրայ կարելի է աւելցնել եւ չորրորդ մը,

Դ. Ներքին եւ արտաքին քաղաքական ապահովութիւն ու կայունութիւն:

Առնենք առաջինը:

«Յառաջ»ի մէջ ամէն առթիւ գրուած է Թուրքիոյ ելմտացոյցերու մասին: Թէ' խիբեւ լուր, թէ' յօդուածի ձեւով:

Ընթերցողը նկատեց, ապահովաբար որ «ելմտացոյցեր» ըսի՝ փոխանակ ըսելու՝ ելմտացոյցի:

Որովհետեւ, Թուրքիա, վերջին տարիներու ընթացքին, ունեցաւ ելմտացոյցեր, որոնք անհամեմատ ելեւէջներ արձանագրեցին: Նման՝ ջերմութեան աստիճանաչափերուն՝ այն հիւանդին, որ մէկ օրէն միւսը բազկերակի ու ջերմութեան անբնական թիւեր կ'արձանագրէ իր գլխուն վերեւ:

Այսպէս, Թուրքիոյ ելմտացոյցը ելաւ 200 միլիոնի, եւ, մէկ երկու տարուան ընթացքին, իջաւ մինչեւ 170—160ի: Հակառակ այս նուազումին, սակայն, Թուրքիա չկրցաւ հաւասարակշռել իր ելքն ու մուտքը: Անցեալ տարի բաց ունեցաւ: Իսկ այս տարի, Թուրք թերթերն ալ խոստովանեցան թէ մուտքի նուազագոյն ակնկալութիւնն իսկ ամբողջովին ապահովել կարելի պիտի չըլլայ:

Գրեթէ նոյն ձեւի խոստովանութիւն մը ըրաւ նաեւ Ըսմէթ փաշա՝ իր վերջին ճառին մէջ, ըսելով — «Այս տարի, ելմտացոյցի հաւասարակշռութեան համար անյաղթահարելի դժուարութիւններ չեմ տեսներ: Եթէ հարկ ըլլայ, միջոցներ ձեռք պիտի առնենք եւ, համաձայն այս տարուան ցոյց տալիք անհրաժեշտութեան, յառաջիկայ տարուան պիւտճէն պիտի կոթնցնենք իրական եւ հաստատ հաւասարակշռութեան մը՝ վճռական որոշումով մը ձեռք առնելով բոլոր ստիպողական միջոցները»:

Որ եւ է խելքը գլուխը մարդ, որ քիչիկ մը բան կը հասկնայ ելմտական տնտեսական խնդիրներէ, չի կրնար զսպել զարմանքը, այսքան կենսական խնդրի մը մասին այսքան տարտամ ու անհասկնալի բացատրութիւններ կարդալով: Աւելցնեմ, որ Ըսմէթ փաշա իր այս ճառը խօսեցաւ «մտաւորական ընտրեալ բազմութեան» մը առջեւ: Ու սրահի մը մէջ, ուր ներկայ էին Մ. Պէմալ, գործավարներ, երեսփոխաններ, բարձրաստիճան պաշտօնատարներ են.:

Մասնաւորապէս ելմտական խնդիրներու մէջ, ամէնէն անհրաժեշտ ու հիմնական բանը թիւն է: Ըսմէթի բացատրութիւնը զուրկ է այդ հիմքէն: Ինչո՞ւ: Եթէ «յաղթահարելի դժուարութիւնները» փոքր էին, ապա ուրեմն ան պիտի ուզէր թիւերով խօսիլ՝ ըլլալու համար աւելի «իրական եւ հաստատ»: Մնաց որ՝ իր բառերը եւ ատոնց տակ ծածկուած խոստովանութիւնը կը ժխտեն նման լաւատեսութիւն մը: Ի՞նչ կը նշանակէ «համաձայն այս տարուան ցոյց տալիք անհրաժեշտութեանց» խօսքը: Այն որ, տարակոյս չկայ թէ այս տարի բաց մը կը գոյանայ: Իսկ իր այն յայտարարութիւնը թէ՝ «ստիպողական միջոցներ» ձեռք պիտի առնուին՝ «վճռական որոշումով մը» (քաթ'ի քարարլա), ինքնին կը մատնէ թէ ենկլուրի այժմէն իսկ կը կանխատեսէ դժուարութիւններ, որոնց յաղթահարումին համար հարկ է վճռական ըլլալ: Ընթերցողը, ինք, եթէ բաւարար չափով կամ մասամբ կը ճանչնայ Թուրքիան, կրնայ կռահել թէ այդ երկրին մէջ ի՛նչ իմաստ ունի վճռական որոշումը՝ ելմտական գետնի վրայ: Պետութիւնը, հոն, անկուշտ Շահրան է, իսկ ժողովուրդը՝ «կթան կով»:

Ըսմէթի ձեռք առնելիք «միջոց»ները ուրիշ բան չեն, բայց եթէ դիմել բռնակչութեան: Այդ միջոցը ուզեցին կիրարկել եւ վերջերս, հացերուն վրայ տուրք դնելով:

Համեմատելով ելմտականին հետ, Թուրքիա աւելի հնարաւորութիւններ ունի իր տնտեսական հաւասարակշռութիւնը պահելու: Այս «ունի»ն պէտք չէ հասկնալ իբրեւ բնական պայմաններ: Կ'ակնարկեմ բաժնեցուցակին, որ բաւական կը սեղմէ ներածումը, եւ, այդ կերպով, կարելիութիւն կը ստեղծէ հաւասարակշռել երկրին առեւտուրը: Ասիկա անհրաժեշտ է, որովհետեւ հակառակ պարագային, Թուրքիա նիւթապէս կը տկարանայ օրէ օր: Տնտեսական գործավար Մահմուտ Ճէլալ, «Պէմալի աջ թեւը», ինչպէս կ'որակեն զինքը, մեծ ճիգ թափեց այդ հաւասարակշռութիւնը ապահովելու համար: Ու գրեթէ յաջողեցաւ: Կարելի չէ որոշապէս ըսել թէ Թուրքիա իր արտածած ապրանքներուն փոխարէն ի՛նչ գումար կը ներածէ: Այսուհանդերձ, իրենք իրենց վիճակագրութիւններով կը բաւարարուին: Դարձեալ այդ նպատակին հասնելու համար է որ Թուրքիա կը ձգտի «ճարտարարուեստականանալ» երկիրը: Հնգամեայ ծրագիրը, որուն պիտի անդրադառնամ առանձին, ատոր կը ձգտի:

Գալով ոսկեդրամի կամ ոսկիի փոխարինութեան, Թուրք պաշտօնական աղբիւրներ կը վկայեն թէ «Ծումհուրիէթ Մէրքէզ Պանքասը»ն աւելցուցած է իր ոսկիի պահեստը: Այս յաւելումը եղած է, համաձայն, դարձեալ, նոյն աղբիւրներուն, առանց «տըվիզ»ի պարտքեր բարդելու:

Ներքին եւ արտաքին ապահովութեան տեսակէտէն, Թուրքիա վերջին երկու տարուան ընթացքին է որ բաղդատաբար խաղաղ կ'ապրի: Սահմաններէն ներս թէ դուրս՝ դէպքերը պակաս չեղան: Արարատի բախումներէն ասդին, դադրած են բոլոր «յետադիմական» շարժումներն ու փէթհիական փորձերը:

Քաղաքական ճակտի վրայ եւս, դէթ առ այժմ, Թուրքիա «ձեռքի վրայ է»: Անշուշտ ոչ այն դերով ու համեմատութեամբ զոր ան կուտայ ինքն իրեն.

Հակառակ այս բոլորին, սակայն, Թուրքիոյ պաշտօնական անձերու կամ թերթերու արտայայտութիւնները կը մատնեն թէ ժողովուրդը միշտ կասկածոտ է ու վերապահ: Իսկ կրակ եղած տեղէն է որ ծուխ կ'ելլէ: Հոտած բան մը կայ, ուրեմն, Տանըմարքայի մէջ:

Նոյնը կը փաստեն, նաեւ, ինչպէս ըսի, Ըսմէթ փաշայի «հանգստացուցիչ» հաւաստումները:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Փարիզի վերջին խռովութիւնները կը թելադրեն պատմական հակիրճ ակնարկ մը նետել անցնող հարիւր տարիներու ընթացքին Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցած յեղափոխութեանց մասին:

Ինչպէս ամէն երկրի մէջ, Ֆրանսայի մէջ ալ հարիւր տարիէ ի վեր չէ եղած վարչաձեւի փոփոխութիւն մը, առանց խռովութեան կամ ապստամբութեան:

Սկսինք Կարոլոս Ժ.էն (1830), որ յաջորդեց Լուդովիկոս ԺԲ.ի:

Կարոլոս Ժ., Երեսփ. Ժողովի Ա. նստաշրջանի բացման օրը, իր գահաճառին մէջ կ'ըսէր.—«Եթէ իմ իշխանութեանս դէմ արգելքներ յարուցանեն յանցապարտ մեքենայութիւնները, զորս չեմ ուզեր նախատեսել, պէտք եղած ուժը պիտի գտնեմ զանոնք յաղթահարելու, ընդհանուր խաղաղութիւնը պահպանելու իմ որոշումիս մէջ»: —

Երեսփ. Ժողովը մերժեց գահաճառին արտայայտութեան այդ ձեւը, որուն իբր հետեւանք Կարոլոս Ժ. նախ յետաձգեց ժողովին նիստերը, ու յետոյ լուծեց զայն, ըսելով.— «Այս նախարարական հարց մը չէ, այլ միապետական հարց մը»:

Սակայն եւ այնպէս միապետութիւնը տապալեցաւ ժողովուրդին ապստամբութեան առջեւ, եւ Կարոլոս Ժ. ապաստանեցաւ Անգլիա:

Լուդովիկոս — Փիլիպոս (1830 — 1848) հաստատուեցաւ արքայական պալատին մէջ, յայտարարելով թէ կ'ընդունէր Թագաւորութեան ընդհանուր — տեղակալի տիտղոսը, մինչեւ Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի գումարումները:

Երեսփ. Ժողովը գումարուեցաւ եւ Լուդովիկոս — Փիլիպոս անուանուեցաւ Թագաւորութեան ընդհ. տեղակալ: Քիչ յետոյ հռչակուեցաւ Թագաւոր Ֆրանսական ազգին:

1840ին, Թագաւորին դէմ դժգոհութիւնները սկսան հետզհետէ շատնալ: 1439ին, Լամարթին կ'ըսէր.— «Ֆրանսացին ազգ մըն է, որ շուտ կը ձանձրանայ»: 1847ին, երեսփոխան մը քննադատելով նախարարութեան գործը, կը հարցնէր.— Ի՞նչ ըրած են ասոնք եօթը տարիէ ի վեր. ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, ոչի՛նչ»: Նոյն առենները, ձախ արքայականները կառավարութենէն պահանջեցին հողատուրքի նուազումը եւ ընդհանուր քուէարկութիւն:

Ի պատասխան, Կիզօ, կառավարութեան կողմէ դիտել տուաւ.— Ընդհանուր քուէարկութիւնը անճոռնի ու անհեթեթ դրութիւն մըն է, որ բոլոր ողջ արարածներուն կը թելադրէ գործադրելու քաղաքական իրաւունքներ»:

1848 փետրուար 23ին, Փարիզի մէջ ծայր տուաւ լուրջ յեղափոխութիւն մը. գործաւորները զինուեցան. կառավարութիւնը ուզեց ժամանակ շահիլ, փորձեց հանդարտեցնել ապստամբները: Փարիզի պատերուն վրայ հետեւեալ իմաստով ծանուցումներ փակուեցան.—

Լուդովիկոս — Փիլիպոս մեզ կը ջարդէ Կարոլոս Ժ. ի նման. Թող կորսուի երթա՛յ, Թշուառակա՛նը:

Փետրուար 24ին, ժամը 4ին, ապստամբները մտան Թիւիլըրի պալատը. Թագաւորական ընտանիքը փախուստի մատնուեցաւ, եւ Հանրապետութիւն հռչակուեցաւ:

Սակայն Հանրապետութիւնը երկար չտեւեց: Խորհրդարանական պայքարներու շրջանին, որ վերջացաւ միապետութեան անկումով, երեւան ելաւ Պոնափարթեան կուսակցութիւնը:

Գահաժառանգ Լուդովիկոս —Նափոլէոն երեսփոխան ընտրուելով, նախագահ անուանուեցաւ Սահմանադիր Ժողովին, եւ երդում ըրաւ հաւատարիմ մնալ Հանրապետութեան: Սակայն իր երդումը դրժելով, 1851 Դեկտ. 2ին առաջ եկաւ պետական հարուածը, որու ընթացքին տեղի ունեցան բազմաթիւ կռիւներ եւ խմբական տարագրութիւններ: Բոնապարտ նախագահը ինքզինքը Կայսր հռչակեց, եւ բանակին շնորհիւ յաջողեցաւ պահել իր իշխանութիւնը: Սակայն երբ Փրուսիոյ դէմ մղուած պատերազմը անյաջող արդիւնք մը ունեցաւ, կայսրութիւնը ինքնին ինկաւ, առանց դիմադրութեան: Սէտանի անձնատուութեան վրայ, Օրէնսդիր Մարմնի ձախակողմեան տարրերը կայսեր գահընկէցութիւնը պահանջեցին:

Սեպտեմբեր 4ին, Օրէնսդիր Մարմինը ժողովուրդին ապստամբութեան առջեւ, վճռեց կայսեր գահընկէցութիւնը եւ վերստին Հանրապետութիւն հռչակուեցաւ:

Համայնականութիւնը (Commune) սկսաւ 1871 Մարտ 18ին եւ տեւեց մինչեւ Մայիսի վերջ: Վէրսայլի կառավարութիւնը ստիպուեցաւ պաշարել Փարիզ քաղաքը. երկու բանակներու միջեւ ատելութիւնը ծայր աստիճանի հասած էր, եւ մեծ արիւնհեղութենէ կը վախցուէր:

Բարեբախտաբար, ընդհանուր ներում հռչակուեցաւ, եւ համայնավար ապստամբութիւնը ջախջախուելով, ֆրանսական հողը ազատուեցաւ թըշնամիին ոտնձգութենէն:

1875 Յունուար 30ին, Երեսփ. Ժողովը մէկ ձայնի առաւելութեամբ ընդունեց Վալօնի առաջարկը, որուն համաձայն Գործադիր Իշխանութեան պետին կը շնորհուէր Հանրապետութեան նախագահի տիտղոսը:

1888ին, զօրավար Պուլանժէ գլուխ անցնելով բոլոր դժգոհ տարրերուն, Տէրուլէտի, Ռօշֆորի եւ Նաքէթի օժանդակութեամբ, ինքզինքը Հանրապետութեան ախոյեան հռչակեց, եւ հանրաքուէ պահանջեց: 1889ին Յունուար 27ին ջախջախիչ մեծամասնութեամբ Փարիզի երեսփոխան ընտրուեցաւ, սակայն Հանրապետութեան դէմ իբր դաւաճան ամբաստանուելով, ձերբակալուելու սպառնալիքի տակ կը գտնուէր, երբ ծպտուած խոյս տուաւ Փարիզէն եւ ապաստանեցաւ Պելժիա: Պրիւքսէլի մէջ երկու տարի մնալէ յետոյ, օրին մէկը սիրոյ նոպայէ մը բռնուելով, իր սիրուհիին գերեզմանին վրայ սպաննեց ինքզինքը:

Յաջորդող տարիներուն մէջ ծագեցաւ Տրէյֆիւսի ծանօթ խնդիրը, որ երկար ատեն երկու բանակի բաժնեց Ֆրանսան: Պահ մը կիրքերը ա՛յնքան բորբոքեցան, որ քիչ մնաց մեծ յեղափոխութիւն մը պայթէր:

1914ին ծագեցաւ ընդհանուր պատերազմը: Քլէմանսոյի վարչապետութեամբ կազմուեցաւ ազգային միութիւնը, եւ Ֆրանսա յաղթական դուրս ելաւ պայքարէն:Պատերազմին վտանգը հազիւ անցած, վրայ հասաւ տնտեսական տագնապը, կուսակցութիւնները վերակազմուեցան եւ ներքին պառակտումները սկսան հետզհետէ սուր հանգամանք մը առնել:

1934ին, Հանրապետութեան խորհրդանական դրութեան հակառակորդները, օգտագործելով Սթավիսքիի խարդախութիւնները ցոյցեր կազմակերպեցին, խռովութիւններ յարուցանելով եւ հետապնդելով քաղաքական յետին նպատակներ:

Ինչպէս գիտենք, խռովութիւնները զսպուեցան, եւ Տումէրկի նախագահութեամբ կազմուեցաւ ազգայինդահլիճ մը, որ կը ձգտի հանդարտեցնել գրգռուած միտքերը, երեւան հանել Սթավիսքիի գայթակղութեան ներքին ծալքերը, եւ խստօրէն պատժել յանցաւորները, ո՛րքան ալ բարձր դիրքերու մէջ գտնուին անոնք:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԵՐԲ ԿՂԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԽԱՌՆՈՒԻ

ԻՏԱԼԱՑԻ ԳՐԱԳԷՏԻ ՄԸ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Իտալացի նշանաւոր գրագէտ Ճիօվաննի Փափինի ուսումնասիրութիւն մը գրած է «Տանդէի արդիականութեան» մասին: Կը քաղենք հետեւեալ հատուածը ուր Իտալացի խորհողը պատմականօրէն ցոյց կուտայ կղերականներուն քաղաքականութեան խառնուելուն հետեւանքները: Այն պահուն ուր Նիւ Եորքի ռնիրը կը կուրցնէ աչքերը, այս յստակ էջը կը յանձնենք ուշադրութեանը ոչ թէ մեր հակառակորդ ռամկավարներուն որոնք միտքով անդպայ են, այլ գէթ մեր կղերականներուն որպէսզի գիտակցին թէ ո՛ւր կրնան առաջնորդել այս ժողովուրդը, երբ կը շեղին իրենց հոգեւոր կոչումէն.—

Արդի կաթոլիկները Տանդէի չափ թշնամի են քաղաքականութեամբ կամ առեւտրականութեամբ զբաղող կղերին: Անոնք համոզուած են թէ Եկեղեցին, իր խկութեամբ հոգեւոր ընկերութիւն մըն է որու նպատակը գերբնական է եւ որ հետեւաբար պէտք է զգուշանայ ուղղակի կամ անուղղակի ամէն միջամտութենէ քաղաքական վարչաձեւի մէջ: Ուրեմն, կղերականները պէտք չէ պատկանին կուսակցութեանց, եւ չցանկան երկիրներ կառավարելու, հատուածական ու դասակարգային պայքարներու մասնակցելու. կրնան միայն խաղաղութիւն յորդորել: Իրենց պաշտօնը զուտ բարոյական է ու հոգեւոր. իրենց կոչումն է առաջնորդել հաւատացեալները հոգեւոր բարելաւութեան եւ զանոնք տանիլ յաւիտենական փրկութեան, եւ ոչ թէ պետութիւններ կառավարել:

Եկեղեցականութիւնը գործ ունի միայն երկնայինով: Քաղաքականութիւնը երկրային ամէն բաներուն մէջ ամէնէն աւելի երկրայիններէն մէկն է, աւետարանական իտէալներէն ամէնէն աւելի հեռու եղածներէն մէկը: Եկեղեցականները ոչ իշխան պէտք է ըլլան եւ ոչ ալ իշխաններու նախարար: Ոչ մէկ ձեւով անոնք պէտք չէ մասնակցին պետութեանց քաղաքային կառավարութեան: Կեսարը (աշխարհային իշխանութիւն) ուրիշ բան է, Պետրոս (կրօնական իշխանութիւն) տարբեր բան: Կաթոլիկ եկեղեցիին մէջ մէկ Թագաւոր միայն կայ, Յիսուս Քրիստոսը: Բոլոր կայսրները, Թագաւորները, նախագահները, նախարարները եթէ քրիստոնեայ են, անդամ են Եկեղեցիին բարոյական հեղինակութեան, որ կրնայ, որոշ պարագաներու, պարսաւել եւ դատապարտել անոնց ընթացքը: Եւ սակայն եկեղեցին երբեք չի կրնար ընկերանալ անոնց՝ կառավարելու համար մարդկային խումբեր. պէտք չէ ընէ այդ բանը: Եկեղեցին բեմ ունի, կը սորվեցնէ մարդոց կատարեալ ըլլալ, արժանանալու համար երկրի վրայ խաղաղութեան եւ երկինքի մէջ երանութեան: Այս է պաշտօնը զոր Եկեղեցիին յանձնեց իր երկնային հիմնադիրը:

Եթէ, պատմութեան կարգ մը շրջաններուն կղերականներ գտնուեցան որ աւատապետներ եղան, պապեր որ ուզեցին վարել այս կամ այն երկրին քաղաքականութիւնը, կարդինալներ որ նախարար եղան, պատմութիւնը մեզի կը սորվեցնէ որ այդ բանէն եկեղեցիին համար աւելի չարիք առաջ եկաւ քան բարիք: Ո՛չ Վերանորոգութիւնը, ոչ Հանրագիտարանը չպիտի ունենային այն արդիւնքը ինչ որ ունեցան, եթէ եկեղեցիի բոլոր անդամները հաւատարիմ մնային զուտ իրենց հոգեւոր աշխատանքին:

Իրերու պահանջումով Եկեղեցին իրեն յատուկ քաղաքականութիւն մը ունի որ բառին ընթացիկ իմաստով քաղաքականութիւնը չէ, այլ որոնումը կարելի լաւագոյն կեանքի մը՝ Պետութեանց միջեւ եւ Պետութեանց ներսը: Ասիկա պաշտպանողական քաղաքականութիւն մըն է եւ ոչ թէ վարիչ քաղաքականութիւն մը: Եւ միթէ Տանթէ ուրիշ բան կ'ըսէ՞ր երբ կը զայրանար իր ժամանակի Պապերուն դէմ որ փոխանակ իրենց բոլոր ուժը նուիրելու Աւետարանի օրէնքով հոգիներու կատարելագործման, փոխանակ անկարգութեան մէջ խրուած աշխարհը հանդարտեցնելու, կողմնակցութիւն կ'ընէին այս կամ այն Թագաւորին, աշխարհիկ զինակցութիւններ եւ առաւելութիւններ կը փնտռէին եւ այսպէս, կը ծառայէին եղբայրասպան կռիւներու եւ պառակտումներու անվերջ աճումին:

Ի՛նչ խօսքեր կը խօսային մեր գլխուն...

»»» • «««

Վերջերս հրատարակուեցան Աւստրիոյ Ֆրանց Եօզէֆ կայսեր դիւանապետ Ֆրանց Շիւլի յիշատակները, որոնք ժամանակակից Եւրոպայի նախապատերազմեան շրջանին միջազգային քաղաքականութեան կնճռոտ եւ նենգամիտ երեւոյթներուն վրայ շատ կարեւոր լոյս մը կը սփռեն: Այդ յիշատակներուն ընթերցումը կը պարզէ Երրեակ Զինակցութեան դէպքերը, Պիզմարքեան եւ, յետոյ, Վիլհէլմեան քաղաքական խաղերը, Աւստրիոյ պետական մարդոց հետեւականութիւնը, այսինքն՝ Աւստրեւմաճառ միապետութեան կառքը Պերլինի ձիերով լըծելու քաղաքականութիւնը: Վերջապէս, դժոխային վիճակի մը նկարագրականը, որ քիչ շատ անծանօթ չէ մեզի:

Շիւլի այդ յիշատակներէն հոս կը թարգմանենք «Ռուսիա եւ Ֆրանսա» գլուխին մէկ մասը, ուր յատկապէս ակնարկութիւն մը կայ «Հայկական Խնդիր» կոչուած եւրոպական հնարամտութեան, որով տառապող ժողովուրդի մը աղէտքը կը շահագործուէր ուղղակի:

Շիւլ Պիզմարքի մասին ըսելիքները աւարտելէ վերջ կը շարունակէ.

— Գերման կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը կը կեդրոնանար բոլոր անցուդարձերը դիտելուն մէջ, որոնք կը վերաբերէին Ռուսիոյ եւ Ֆրանսայի միջյարաբերութիւններուն: 1891ի ամրան, ֆրանսական նաւատորմը Քրոնշթատ այցելեց: Վիլհէլմ եւ իր արտաքին պաշտօնեաները այն կարծիքէն էին թէ գրաւոր համաձայնութիւններ չկային երկու պետութիւններուն միջեւ: Բայց խօսակցելու համար արդէն Ֆրանսա եկած էին Վանովսքի եւ Օպրուչէվ զօրավարները: Ինչ որ միւսներուն համար ապացուցութիւն մըն էր թէ պէտք է վառօդը չոր պահել:Բանակցութիւններու պահուն ռուսական մամուլը գործը խրախուսումի չէր տաներ, ֆրանսական շրջանակներն ալ ուղղամտութիւն ցոյց կուտային: Ամէն ինչ զգուշաւոր: Միայն թէ, պըրոյցներու նայելով, Ռուսիա կը փափաքի եղեր Գերմանիոյ դէմ զօրաշարժ կատարել ըստ պայմանագրութեան, որովհետեւ կը վախնար որ յունձքին անպատսպար վիճակը հետագային կրնար դժուարացնել յաջորդ տարիներուն իր գործունէութիւնը:

Շիւլ այս մանրամասնութիւններուն մէջ մտնելով նպատակ ունի հասկցնել թէ Պիզմարքի անկումէն վերջ գերման քաղաքականութիւնը իր ուժիմութիւնը կորսնցուցած էր, եւ անցած դարձածէն լուր չունէր կարծես:

Շիւլ կը շարունակէ.

— Յաջորդ տարին ռուս նաւատորմ մը ֆրանսական այցելութեանը փոխադարձեց Թուլօն: Ասիկա կը թուէր Անգլիոյ դէմ ուղղուած ցոյց մը, որ Երրեակ զինակցութեան մօտ կ'երեւար աւելի: Բայց, ինչպէս կ'ըսէր Սալիշալ, Վիլհէլմի արտաքին նախարարը եւ երբեմն Պոլսոյ դեսպան, Համբուրգի օրով, ի՞նչ կարելի էր սպասել այդ միջոցին բրիտանական քաղաքականութիւնը վարող Կլատսթօնի պէս մարդէ մը, որ իրլանտական խնդրոյ թութեան ծրագրէն եւ Հայկական խնդրէն զատ գլուխին մէջ ուրիշ բան չունէր, եւ այդ վերջին խնդիրին ալ Սուլթանին ենդութիւն կը պատառէր: Ամէն պարագայի մէջ, Սարշալ համարյատկանշական երեւոյթ մըն էր ռուս նաւատորմին Թուլօն այցը, որ կրնար հետեւանքներ ունենալ եւրոպական քաղաքականութեան մասին: Հռոմի արտաքին նախարարութիւնն ալ Պերլինի հաղորդեց թէ Անգլիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնները մեծ արժէք մը չեն ներկայացներ, որովհետեւ ծանր դէպքի մը ատեն Անգլիա իր կնքած թուղթերուն չէ որ կը նայի ու կը գործէ, այլ իր երկրի մէջ այդ պահուն յայտնուած հանրային կարծիքին համաձայն միայն: Մէկ մըն ալ յանկարծ 1893ին Պերլինի մէջ ձայն ելաւ, եւ բարձր շրջանակներն ալ յուսացին թէ Ռուսիա Ֆրանսայէն պիտի զատուի եւ Երրեակ զինակցութեան պիտի գառնայ: Ռուս գահաժառանգը իբր թէ Վիլհէլմի հետ համախորհուրդ է եղեր որ Ֆրանսայի մէջ անիշխանու-

թիւն եւ անկրօնութիւն ձեռք ձեռքի տուած կը գործեն։ Եւ սկսան սպասել որ Ցարը եւ գահաժառանգը Պերլին պիտի այցելեն…

Բան մը որ երբեք տեղի չունեցաւ։

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ԻԹԹԻՀԱՏ

Նոյն յուշերուն մէջ տեղեկութիւններ կը տրուին Երր. զինակցութեան կազմութեան եւ անոր յետնադոյն գործունէութեան վրայ։ Հետաքրքրական է Հայերուս համար այդ զինակցութեան շուրջ Թուրքիոյ մասին գրուածներու ծանօթանալ։ Շիօլ, որ ամէնէն իրազեկն է այս խնդիրներուն մէջ, կը պատմէ թէ Լոնտոնի աւստրիական դեսպան կոմս Հայվէլտ կը փափաքէր որ ամէն գնով Թուրքիա եւս մաս կազմէ Երրեակ զինակցութեան, գոնէ գաղտնի։ Յիշատակներու հեղինակը՝ Շիօլ՝ հակառակ կարծիք յայտնեց, ըսելով թէ Ապտիւլ Համիտ թագնամիտ մարդուն մէկն է, թէ ան այդ տեսակ յանձնառութիւններու ներքեւ չի մտներ, եթէ մտնէ իսկ, չի կրնար գաղտնի պահել, մանաւանդ որ պալատին մէջ իրարու հակառակորդ բարձր անձնաւորութիւններ կան, որոնք փոխանակ գործ շինելու գործ կ'աւրեն։

Շիօլի այս պարզ ակնարկութենէն որոշ կը հասկցուի որ Ապտիւլ Համիտ պիտի չյարէր Երրեակին։ Ասկէ կը հետեւի՞ թէ, պատերազմի պարագային բացարձակապէս չէզոք պիտի մընար, կամ, քաղաքական պարագաներուն բերումով, պիտի հակէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, անոնց միջոցաւ իր անկախութիւնը եւ երկրին ամբողջութիւնը ապահովելով Ռուսիոյ դէմ։ Այս քաղաքականութեան շնորհիւ տարագրութեան եւ մասամբ փճացումի զարհուրելի աղէտքը պիտի խնայուէ՞ր Հայոց համար։ Ապտիւլ Համիտի համար կասկածուած քաղաքականութիւնը գրկաբաց ընդունեց Իթթիհատը, որուն գաղտնի հետքերուն վրայէն կ'ընթանայ նաեւ Քէմալականութիւնը յանդէտս Եւրոպացիներուն, կամ իսկ անոնց գիտութեամբ…

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԺԻՇՏԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

0000

Հայաստանի թերթերը կը գրեն թէ յունուար 13ին Երեւանի մէջ մեռաւ երաժիշտ Ստեփան Դեմուրեան։

Դեմուրեան ծնած է 1872ին Թիֆլիս։ Թշուառ մանկութենէ մը յետոյ, կը մտնէ Ներսիսեան վարժարանը, զոր կ'աւարտէ 1892ին։ Ու կը նուիրուի երաժշտութեան, իբրեւ ուսուցիչ։ Կը գործէ նախ Շուշիի, յետոյ Գորիսի, Ախալքալաքի մէջ եւ այլուր, իբրեւ երաժիշտ – ուսուցիչ եւ երգչախումբի վարիչ։ 1898ին կը մտնէ Լէնինկրատի Երաժշտանոցը, աշակերտելով Ս. Գաբէլի։ Նիւթական նեղութեան մէջ ըլլալով, կը վերադառնայ թերաւարտ։ Կը սկսի շրջիլ Անդրկովկասի հայկական գիւղերուն մէջ, շարունակելով Կարա – Մուրզայի գործը։

Դեմուրեան իր առաջին հաւաքած ժողովրդական երգերը հրատարակեց 1907ին, փետրուարին։ Հայաստանի եւ Ադրբէջանի պետական հրատարակչական մարմինները եւս, վերջերս, հրատարակեցին իր հաւաքած յեղափոխական եւ այլ ժողովրդական երգերը։ 1930ին իրեն տրուեցաւ երաժշտութեան վաստակաւոր ուսուցչի կոչում։

ԳՐՔԻ ՊԱԼԱՏ

0000

Հայաստանի Պետական Հրատարակչական մարմնին տնօրէնը, Ե. Զօփուրեան, յօդուածով մը, զոր կը հրատարակէ Գրական թերթը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ «Գրքի Պալատ»ին մասին։

Հետզհետէ կը ծաւալի հրատարակչութիւնը Հայաստանի մէջ։ 1921ին Երեւանի մէջ լոյս ընծայուած է 10 գիրք, 1933ին՝ 349 գիրք։ 1921ին Հայաստան սպառեր է 25 տակառաչափ թուղթ, 1933ին՝ 1500 տակառաչափ։ Այս թիւերը ցոյց կու տան, որ հրատարակչութիւնը մեծ չափով կը ծաւալի երկրին մէջ։ Եւ խորհիլ, որ տպագրական կազմակերպութեանց թերութեան պատճառով, հարիւրներով ձեռագիր գործեր կարգի կը սպասեն լոյս տեսնելու համար։ Հրատարակուած գործերը կը սպառին անմիջապէս։ Լէնինի ամբողջական երկերու եւ հատընտիր գործերու ժողովածուները, Ստալինի «Լէնինիզմի հարցերը» (10,000 թիրաժ) սպառեցան 15 օրուան ընթացքին, «Կապիտալ»ի լոյս տեսած հատորները մէկ երկու օր ալ չեն դիմանար, կը սպառին անմիջապէս։

Տպագրական այս գործը կը կատարեն Պետրատի մեծ տպարանը (400 բանուոր), եւ կուսակցական ու գիւղատնտեսական հրատարակչական մարմիններու փոքր տպարանները։ Մեքենական այս սահմանափակ միջոցներով հազիւ թէ կարելի է լոյս ընծայել Հայաստանի հրատարակչական պահանջին հարիւրին 50ը։

Ահա թէ ինչո՛ւ հարկ տեսնուեցաւ ընդարձակել գործը։

Մոսկուա վաւերացուց նախագիծը Գրքի Տուն մը հիմնելու մասին Երեւանի մէջ։ Եւ Տան շինութեան յատկացուց 3.500,000 րուբլի վարկ։ Այս շէնքին մէջ պիտի հաստատուին հրատարակչական բոլոր կազմակերպութիւնները (Պետհրատ, Կուսհրատ, եւն.), Գրողներու Միութիւնը, Մատենախօսական հաստատութիւնը եւ այլ մարմիններ։ Գրքի Տունը պիտի շինուի արդի ճարտարապետութեան ոճով եւ արդիական սարքաւորումով։ Շինութեան յատկացուած վարկէն 700,000 րուբլին պիտի ծախսուի միայն տպարանական գործիքներուն համար։ Ամբողջ շէնքը պիտի կառուցուի Արթիկի փիրաքարով։

Շէնքին նախագիծը պիտի պատրաստուի մինչեւ սեպտեմբեր, — այդ գործին համար Երեւան հրաւիրուած է ճարտարապետ Պէն, որուն պատրաստած նախագիծին համաձայն շինուած են Թաթարիստանի եւ Վրաստանի Գրքի Պալատները։ Նախագիծին պատրաստութենէն յետոյ, ուրեմն աշնան, պիտի սկսին հողային աշխատանքները։ Շէնքը կը յուսացուի որ պատրաստ ըլլայ 1936ին։

Մինչ այդ, նկատի ունենալով գրական, մասնաւորապէս գիտական հրատարակութիւններու աճման հեռանկարը, անհրաժեշտ է հիմնել երկրորդ տպարան մը, որուն հոգը պիտի ըստանձնէ Թեթեւ Արդիւնաբերութեան գործավարութիւնը։ Յունուարի սկիզբը այս պահանջը նկատի առնուեցաւ գործավարներու խորհուրդին կողմէ, որ հրահանգ տուաւ 10 օրուան ընթացքին պատրաստել նախագիծ մը, եւ այս տարի իսկ հիմնել նոր տպարան մը։ Այս գործին պէտք է նիւթական մեծ զոհողութիւններով աջակցին Պետհրատը, մարքսիզմի եւ լէնինիզմի բարձր. վարժարանը, Մելքոնեան հրատարակչական ֆոնտը, Հայաստանի Համալսարանի մարմինը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ազդարարչէն կը հեռագրեն Երեւան թէ ձիւնը խզած է գիւղերուն հաղորդակցութիւնը կեդրոնին հետ։

*** Մասնաւոր մարմին մը ընտրուեցաւ, որուն պաշտօն տրուած է պատրաստել Հայաստանի արհեստագիտական շարժման պատմութիւնը։ Այս խմբագրուած աշխատանքը պիտի մտնէ Հայաստանի Հանրագիտարանին մէջ։

*** Հայաստանի մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդը դահուկի մեծ մրցում մը կազմակերպած է, որ տեղի պիտի ունենայ այս ամսուան վերջերը, մասնակցութեամբ Երեւանի, Լէնինականի, Ղարաքիլիսայի, Դիլիջանի, Ստեփանաւանի, Ղամարլուի եւ Աշտարակի դահուկի մարզիկներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

…ՈՉ ՄԷԿ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

00000

ՎԻԷՆ, (Յառաջ) — Նիւ Եորքի դէպքին առթիւ, մեր գաղութին թափթփուքներն ալ, համաձայն տրուած հրահանգին, սարքեցին «բողոքի միթինկ» մը, փետր. 11ին։ Կազմակերպիչները քաջութիւն չէին ունեցած իրենց անունները յիշել թըռուցիկներուն վրայ, այլ շահագործած էին «Վիէննահայ գաղութ» բացատրութիւնը։ Արդ, գաղութին 1200ի մօտ անդամներէն իրենց կոչին պատասխանած էին միայն 80—85 հոգի։

Ժողովի իբրեւ ժամ որոշուած էր 2։ Ուշ չմնալու համար, կ'աճապարեմ, ու ճիշդ ժամը 2.10ին սրահին դուռը կը հասնիմ, բայց գոց կը գտնեմ։

Պտոյտ մը կատարելէ եւ քանի մը բարեկամներու հետ խօսակցելէ վերջ, ժամը 3ին դարձեալ կուգամ, եւ ներս կը մտնեմ, բայց տակաւին մարդ չկայ, հազիւ 15—20 հոգի։ Կրկին պտոյտ մը եւս մինչեւ ժամը չորս։ Կը մտնեմ ներս։ Ներկաները անգամ մը աչքէ անցընելով կը գտնեմ 63 հոգի։ Ուրեմն, երկու ժամուան մէջ կրցեր են հաւաքել այսքան մարդ։ Վերջապէս չորսը քսան անցած ժողովը կը բացուի։ Դարձեալ աչքէ կ'անցընեմ ներկաներու թիւը, եւ մէկ առ մէկ հաշուելով գլխ ու բանախօսները, կը գտնեմ 97 հոգի, որոնց 10—12ը Տեւինէն եւ Լինծէն եկած էին, իսկ տասը բանախօսներուն ալ երկուքը դուրսէն։

Օրուան նախագահը կը յայտարարէ.

— Մենք հոս հաւաքուած ենք յարգանքի եւ բողոքի ցոյցի եւ անվերապահութեամբ պիտի արտայայտուինք (այսինքն պիտի հայհոյենք)։ Եթէ մարդիկ կան որ չեն ուզեր հանդուրժել, լաւ է որ մեկնին, որովհետեւ ոչ խօսք կրնան առնել, եւ ոչ ալ հարցում ուղղել։

Բայց միեւնոյն ժամանակ, կը յայտարարուի թէ պայքարը միայն Դաշնակցականներուն դէմ չպիտի ըլլայ, այլ եւ չէզոքներուն դէմ, քանի որ անտարբեր կը մնան։

Ինծմէ զատ ոչ մէկ Դաշնակցական եւ համակիր, ոչ ալ չէզոք կան ներկաներուն մէջ։

Եւ կարգով կը սկսին զառանցել, 10 հոգի։ Հետաքրքրութեան համար կու տամ մէկ մէկ հատուած։

Ա. Կանչ. — «Ի՛նչ ահռելի խուժանային ձեռքով սպաննուեցաւ մեր սիրելի արք. ը միայն իր հայրապետին հրամանին հաւատարիմ մնացած ըլլալուն համար։ Մենք չարքայիններու հետ գործ չունինք, մեր այս բողոքը ուղղուած է չէֆերուն դէմ»։

Բ. — «Հայ ժողովուրդ, արթնցի՛ր։ Նայէ դահիճները քու մէջ են։ Կոչ կ'ուղղեմ հայ ժողովուրդին որ արթննայ, ու վերջ տայ այս մարդոց եւ կապուի մեր սիրելի Հայաստանին»։

Վերջապէս, Գ. Դ. Ե. Զ. Է. կանչերը, բոլորն ալ նոյն ձեւով ու նոյն բառերով։ Ապա խօսք կը տրուի դուրսէն եկած կարմրակտուց կաչաղակի մը.

— «Ո՛չ, պայքարը պէտք է տանիլ բոլորին ալ դէմ, թէ չարքայիններուն եւ թէ չէֆերուն, ու պէտք է ալ աւելի սաստկացնենք պայքարը, եւ ամէն երկրի մէջ, տեղացի բանուորներուն հետ կողք կողքի, արտաքսել տանք իրենց գտնուած վայրերէն, ու այսպիսով մեր նպատակին հասած կ'ըլլանք»։

Ամէնէն վերջ կը խօսի «գզուած գայլ» մը, Վ. Փափազեան (Մարսէյլէն) որ բերանը ուղղակի բացաւ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի դէմ։ Յետոյ կարդացին բանաձեւ մը, սովորական «քլիշէ»ներով։

Ինչպէս տեսնուեցաւ, «ոչ մէկ նորութիւն հակադաշնակցական ճակատին վրայ»։ Տասնեակ տարիներէ ի վեր անոնք միեւնոյն լուտանքները թափած են, եւ այսօր նոր ներկայացում մը տուին յաւելեալ եւ ճոխացեալ։

Չմոռնամ աւելցնել որ ներկաներու մեծամասնութիւնը կիներ էին։

Այս առթիւ, ի՞նչպէս չերգել ընկ. Մուշեղին հետ.

Ինչե՛ր ասես չարեցին,
Ի՛նչ օյիններ չըթափեցին,
Ամէն ջանք զո՛ւր անցան,
Կայ ու կը մնայ Դաշնակցութիւն։

Ցարեգսար

ՄՈՒՐԱՏՉԱՅՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՃԻԳԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — 10 տարի է Մուրատչայցի 80 ընտանիքներ (400 անձ) իրենց բնակութիւնը հաստատած են Մարսէյլի արուարձաններէն Պուլվար Օտտոյի, Սթ. Անթուանի, լը Բանէի եւ Ալավիոթի մէջ։ Անոնց 30ը իրենց սեփական տունն ու տեղն ունին, եւ 10 ալ արհեստաւոր՝ եւ խանութի տէր։ Իբրեւ չքաւոր կարելի է հաշուել միայն մէկ ընտանիք, որ միութեանս անհրաժեշտ հոգածութիւնը կը վայելէ արդէն։ Մեր համայնքը հազիւ վեց անգործներ կը հաշուէ, որոնք սակայն իրենց օրապահիկը կը հայթայթեն, առնելով պետական նպաստ։

Ամէն անգամ որ հայրենակից մը միութեանս դիմած է, մենք մեր կարելին աւելին անգամ ըրած ենք. բայց ուրախ ենք ըսելու որ՝ ի պատիւ մեր հայրենակիցներուն դիմողները շատ քիչ եղած են։

Մեր հայրենակիցները աւանդապաշտ ըլլալով, փափաքեցան վերջերս ննջեցեալներուն համար հոգեհանգիստ կատարել եւ մատաղ բաժնել աղքատներուն ու հիւանդներուն։ Որոշումը հանդիսաւորապէս գործադրուեցաւ Պուլվար Օտտօ եւ Սէնթ Անթուանի մատուռներուն մէջ, բոլոր հայրենակիցներու ներկայութեամբ։

Այս առթիւ շատերը իրապէս յուզուած էին։ Քանի մը խօսք ալ «Մուրատ-չայցի» մը ստորագրութեամբ երեւցած զրպարտութեանց։ Նամակագիրը, որ մեկուսացման մատնուած է իր հայրենակիցներուն կողմէ, բացարձակապէս սուտ կը խօսի, երբ հոգեհանգիստ – մատաղը կը ներկայացնէ իբրեւ կերուխում եւ «քէյֆ»։ Ի՞նչ կը նշանակէ սուգի արտայայտութեան մը մէջ «ծրիակերներ», «կողոպտիչներ», «խաչագողներ» եւ «բուհճի – ներ» փնտռել, երբ հաւաքուած այդ սանթիմները բաժնուած են նորէն աղքատներու եւ հիւանդներու։ Մենք վճռապէս կը յայտարարենք թէ բացի քանի մը հոգիէ եւ ակնարկուած թղթակցէն, բոլոր հայրենակիցներս շատ սիրով ենք իրարու հետ, եւ բարեկեցիկ, ուրիշին ալ օգնելու պատրաստ։ Թող չտխրին դիմակները պատռելու։

Ի դիմաց Մ. Զ. «ինքնապահ» Միութեան Վարչութեան

Ատենապետ՝ Պ. Ց. Պէրպէրեան, ատենադպիր՝ Ց. Ց. Նալպանտեան, գանձապահ՝ Թումանեան, խորհրդականներ՝ Ց. Սամուէլեան, Տ. Քանպուլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԺԱՄԱՆԱԿ Է ՍԹԱՓԵԼՈՒ

Սոփիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 Փետր.).

— «Պէտք է խոստովանիլ առանց այլեւայլի — Չեկան հասած է իր առաջին նպատակին։ Ան վերջնապէս խառնած է հայ գաղթաշխարհի պղտոր ջուրերը եւ արդէն իսկ սկսած է առատ որսորդութեան։

Եռազոյն, Մայիս 28, «Մեր Հայրենիք» — պատրուակներ էին լոկ՝ գաղթահայութիւնը վերջնապէս պառակտելու ոճրային նպատակին հասնելու համար։

Ներգաղթը — ամէնէն զզուելի կեղծիքն էր՝ հոգիով եւ ստամոքսով աճօրիններ հրապուրելու, զանոնք խորհրդային քաղաքականութեան ուռկանը ձգելու եւ «ազգը» հանելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, որ ներգաղթի առաջին պահանջը առաջադրողն էր եւ, այժմ ալ ու միշտ ալ, վճռապէս կողմնակիցը պիտի մնայ ներգաղթի կամ ազգապահպանման եւ ազգահաւաքման ծրագրին։

«Հօկ», «Մարտկոց», «Դաշտեբգահպաշնոմ» եւայլն, այն դիմակներն էին ու են, որոնց ապաւինած Չեկան հասնիլ կ'ուզէ իր բուն նպատակին — Դաշնակցութեան եւ հայ հայրենասէր կազմակերպութիւններու քայքայումին, բովանդակ գաղթաշխարհը պառակտելու գնով եւ գաղթահայ բովանդակ կեանքը բոլշեւիզմի շունչին տակ պահելու համար։

Հակադաշնակցական խառնամուժ բլոկ, խրտուիլակ կղերականներու շրջախումբեր, կոմկուսէն պարտադրուած կոնդակներ, Չեկային ծախուած լրտեսներու ծանօթ ու անծանօթ գրըչակներ եւայլն եւայլն, այն կոյր ու անարգ զէնքերն էին ու են, որոնցմով Չեկան կ'ուզէ յարատեւ գրգռութեան եւ բունտար մթնոլորտի մէջ պահել հայ գաղթաշխարհը, պառակտման եւ քայքայման իր հունձքը աւելի առատ դարձնելու համար։

Այս բոլորը, առաջին հերթին ուղղուած Դաշնակցութեան դէմ, մէկ պահ իսկ չկրցան պակսեցնել հսկայ այդ կազմակերպութեան շէնքէն, բայց յաջողեցան ճշմարիտ Բաբելոնի վերածել հայ կեանքը ամէն տեղ։

Այժմ Չեկան այս Բաբելոնը կ'ուզէ իրական դժոխքի վերածել, այս անգամ պատրուակ բռնելով Դուրեան արքեպիսկ.ի խորհրդաւոր սպանութիւնը։

Ո՞վ սպաննեց կամ ինչո՞ւ սպաննուեցաւ այս կղերականը. գաղտնիք մը կը մնայ դեռ ոչ միայն մեզ համար, որ դէպքերուն կը հետեւինք չափազանց հեռուէն, այլեւ ամերիկեան ոստիկանութեան եւ դատարանին համար, որոնք, ընդհակառակը, դէպքերուն կը հետեւին չափազանց մօտիկէն։

Ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս պիտի պարզուի այդ գաղտնիքը, չենք գիտեր։ Գիտենք միայն, որ այդ սպանութիւնը օգտակար էր միայն Չեկային եւ ուրիշ ոչ ոքի։ Այս պնդումին իբր անհերքելի ապացոյց կրնայ ծառայել այն այլանդակ եւ ընդարձակ շուրջպարը, զոր կը խաղայ եւ խաղալ կու տայ Չեկան, սպաննուած հայ եկեղեցականի դիակին շուրջ, հայ գաղթաշխարհի մէկ ծայրէն միւսը։

Ոչ ոք կրնայ պահանջել ո եւ է դաշնակցականէ, որ կեղծէ իր զգացումները եւ սիրէ իր չսիրած եկեղեցականը, կեղծ ու պատիր ողբ ու կոծով։ Բայց, չսիրել հայ եկեղեցական մը, դեռ չի նշանակեր մահուամբ — եւ այն ալ այնքան խժդժօրէն — պատժել զայն։ Այլ սակայն ամէն մարդ իրաւունք ունի հարց տալու Չեկային եւ անոր գործակալներուն.—

— Ինչո՞ւ այսքան ողբ ու կոծ եւ այսքան շռինդ ու շառաչ հոգեւորականի մը համար, որ կրօնի եւ եկեղեցիի սպասաւոր էր, այն կրօնին զոր թոյն կը համարէք, այն եկեղեցիին զոր ախոռներու եւ խրճիթ – ընթերցարաններու կը վերածէք Խորհրդային Միութեան մէկ ծայրէն միւսը։ Ինչո՞ւ այսքան խանդ ու եռանդ եւ «յարգանք» ու «պատկառանք» եկեղեցականի մը հանդէպ, որու նման հազարաւորներու գլուխը հաւի պէս մորթած էք եւ որու դասակարգը ենթակիզմանեան մեթոտներով ջնջել կ'ուզէք···

Այս արդար հարցումներուն ի հարկէ բնաւ չեն պատասխաներ ո՛չ Չեկան, ոչ ալ անոր անարգ գործակալները։ Ու, պատասխանելու փոխարէն, կը դիմեն ճշմարիտ հրձիգութեան, որու հիմնական նպատակը հայ գաղթաշխարհը պարզապէս քաղաքացիական կռիւներու բոցերուն մէջ նետելն է»։

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ ՑՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
20 ՓԵՏՐ. 934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 12

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

(ԳԵՐՄԱՆ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ՝ ՎԱՆԷՆ)

Ուխտընհակըն ··· Պերլինէն շոգեկառքով մէկ ու կէս ժամ հեռու դէպի Ֆրայընվալտը, անտառախիտ եւ լեռնոտ վայր մըն է, ուր շինուած են Միսիոնարական ընկերութեան գեղեցիկ շէնքեր։ Հոս թառած է Շուխարտ Միսիոնի մէկ մասը, դեռ 90ական թուականներէն, հայկական կոտորածներու առթիւ գերման Միսիոններու բուռն գործունէութեան ատեններէն՝ մասնաւոր ջանքերովը քարոզիչ հայր Լոհմանի։ Եղած է ժամանակ մը որ այս շէնքերը տրամադրուած են աստուածաբանութեան հետեւող հայ ուսանողներու, որոնք յատկապէս եկած են Գերմանիա Միսիոնարներուն ընկերանալով։ Իսկ այժմ կը ծառայեն այդ հիմնարկութիւնները (Ուխտընհակըն եւ Մայզըն) իբր մայրապետանոց կամ ամարանոց քրիստոնէական միութեանց անդամակցողներուն եւ համակիրներուն։

Առիթ ունենալով ծանօթանալու շէնքերու վարիչ Պ. Ֆոն Տոբբըլերին, որդի Լոհման քարոզիչին եւ քոյր Աննա Կրայնըրի ինչպէս նաեւ հաստատութեան գրադարանին (ուր կը գտնուին Հայաստանի եւ Հայերու մասին անգլիերէն եւ գերմաներէն շատ գործեր) պահ մը ինքզինքս հայ գաւառի վանք մը այցելած կարծեցի։

Քանի մը հայերէն բա՛ռ՝ օտարներէ լսուած, բաւական են կարծես ազգային մշակոյթի հպարտութիւնդ շոյելու։ Ի՞նչ, Գերմանիոյ պէս հպարտ երկիր մը, հեռաւոր ու խաղաղ անկիւն մը, հայերէ՛ն ···

— «Ես շատ աւելի լաւ գիտէի հայերէն, այլ նաեւ կարդալ – գրել, բայց հիմա տարիները անցան եւ չըգործածելով կը մոռնամ», կ'ըսէ քոյր Աննան։

Ես պատմել կու տամ իր տեսածները՝ Վանի մէջ, երբ հայկական հերոսամարտը տեղի ունեցաւ, որովհետեւ հազուադէպ օտարականներէն է որոնք ներկայ եղած են բոլոր անցքերուն։ Իր յիշատակները արդէն տպուած ըլլալով, թարգմանաբար կու տամ ստորեւ։

Պ. Ֆ.

Երբ 1914 Օգոստոս 2ին պատերազմ ծագեցաւ, Թուրքիոյ մէջ ալ սկսան զօրաշարժի։ Գերմանիա իր մարզուած զինուորները զէնքի տակ կը կանչէր 21 – 45 տարեկան, Թուրքիան ալ նոյնպէս, սա տարբերութեամբ որ «մարզուած» զինուորներ չունէր։ Այսպէս, անգամ մը հանդիպեցանք նման կամաւորական խումբի մը, շրջապատուած ժանտարմաներով, որ կը տարուէր ոչխարի հօտի մը պէս դէպի քաղաք, անկէ ալ քշուելու համար պատերազմի դաշտը։ Շուտով պատերազմական վիճակի մէջ էինք Ռուսիոյ հետ։ Նախ Ռուսերը մեր սահմանները անցան, բայց շուտով ետ մղուեցան Թուրքերուն կողմէ։ Մեր Միսիոնի աշխատանքը կը շարունակուէր սակայն, հակառակ պատերազմին։ Միայն մեր թղթակցութիւններու նըւազումը եւ մեր խումբին պատկանող երկու քոյրերու Թրքական զինուորական հիւանդանոցի մէջ զբաղիլը յիշեցնել կու տային որ պատերազմ կայ։

Շաբաթներ եւ ամիսներ անցան։ Նոյեմբեր ամսուն մէջն էր, որ լուրեր կը լսուէին թէ Թուրքերը սուրբ պատերազմ (ճիհատ) յայտարարած են եւ Քիւրտերն ու Թուրքերը մինչեւ ակռաները կը զինուէին մինչ զէնքերը հայ զինուորներէն կ'առնէին, իբր թէ գործածելու համար անոնք ճակատի ետեւը։ Հետեւանքը այն եղաւ որ շատեր բանակէն փախան, ո՛չ միայն Հայեր այլ եւ Քիւրտեր եւ Թուրքեր։ Դարձեալ շաբաթներ անցան։ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ բանակցութիւններ կատարուեցան. փախչողները պէտք էր նորէն ներկայանային, սակայն ապարդիւն։ Յանկարծ լուր եկաւ թէ Ճէվտէթ պէյը (Էնվէրի ազգական) կուգայ եւ իր ճամբուն վրայ արդէն Հայերը կը կոտորէ։ Ամբողջ ժողովուրդը սարսափի ու դողի մատնուեցաւ։ Այսպէս անցան. քանի մը շաբաթներ եւս, մինչ հարցը աւելի սուր հանգամանք մը կ'առնէր։ Վանէն երեք օրուան ճամբայ հեռու տեղ մը յեղափոխութիւն մը ծագեցաւ. Ճէվտէթ կապեց հայ վարիչներէն մէկը եւ պաշտօն տուաւ անոր իր մարդոցմով (հայ ընկերներով) հոն երթալ եւ խնդիրը կարգադրել։ Թուրք զինուորներ պիտի օգնէին անոր այս գործը ի գլուխ հանելու համար։ (ԽՄԲ.— Խօսքը Իշխանի մասին է)։ Իրաւ ալ 17 Ապրիլ 1915 հինգշաբթի օրը ասոնք մեկնեցան Վանէն, բայց չկարծէք թէ խնդիրը կարգի բերելու համար, այլ ճամբան, նոյն այդ «օգնելու» համար տրուած զինուորներու կողմէ սրածուելու համար։

Շաբաթ օր Ճէվտէթ պէյ միւս երկու հայ վարիչներն ալ իր քով կանչել տուաւ։ Անոնցմէ մէկը գնաց, հետեւելով հրաւէրին բայց ա՛լ չվերադարձաւ (Վռամեան)։ Մինչ այդ քաղաք հասաւ նաեւ լուրը առաջին մեկնողներու իրենցիններով սպաննուելուն։ Եւ քամնելի սոսկում մը պատեց ամբողջ ժողովուրդը։

Կէսօրէ վերջ Ճէվտէթ պէյ հրաւիրեց իր մօտ ամերիկեան եւ մեր միսիոններուն պետերը եւ անոնց տրամադրութեան տակ դնել ուզեցին զինուորական ջոկատ մը, իբր թէ մեր հաստատութիւնները պաշտպանելու համար։

Հայ քաղաքականներու վարչութեան հետ տեսակցելէ վերջ, մերժեցինք սակայն այս առաջարկը, որովհետեւ այլապէս կարելիութիւն չպիտի ունենայինք պատսպարանք տալու հայ հալածականներուն։ Շաբաթ իրիկունէ իսկ մարդիկ եկան քաղաքէն հարցնելու թէ վտանգի մը պարագային պիտի կրնայի՞ն արդեօք պաշտպանութիւն եւ օգնութիւն ստանալ մեզմէ, որոնց մենք դրական պատասխան տուինք։ Կիրակի օր արդէն եկան մէկ քանիներ մեզ մօտ եւ երկուշաբթի գրեթէ բոլոր տեղերը բռնուած էին։ Երեքշաբթի օր փոթորիկը պայթեցաւ եւ չորս շաբաթ շարունակ մնացինք գնդակի տարափին մէջ։ Մեր կայանը ուղղակի կրակի գծին վրայ կը գտնուէր եւ աստուածային հրաշքով մըն էր, որ մեր մօտ քիչ – քիչ ապաստանած 2000 փախստականներէն միայն տղեկ մը պատահական գնդակէ մը սպաննուեցաւ։

Բայց որովհետեւ մարդիկը իրարու վրայ սեղմուած էին, փախուստի յոգնութենէ եւ բոպիկ ոտքերով ձիւնի վրայէն քալելու, ինչպէս եւ գնդակներէ ստացուած վէրքերու պատճառով շատ մը հիւանդութիւններ յառաջ եկած էին։

(1) (Շար.)

չին, ցեխին եւ հեղեղներու մէջ, եւ վերջապէս յաղթեց, կոչուելով «Իզէրի առիւծը»։ (Այսպէս կոչուած էր նաեւ Սերպիոյ Փեթր Թագաւորը)։ Զինուորական մասնագէտները միշտ կը յայտարարեն թէ Պելժիոյ այս դիմադրութիւնն էր որ Ֆրանսան փրկեց ջախջախումէ, մինչեւ անգլիական զօրքին ժամանումը։ Այս կռիւները շարունակուեցան մինչեւ 1918, երբ սկսաւ գերմանական բանակին նահանջը եւ Ալպէռ Թագաւորը ձեռնարկեց յարձակողականի, իբրեւ սպարապետ ֆրանսական եւ պելժիական բանակին Ֆլանտրի մէջ։ 1918 նոյ. 11ին —զինադադար— Թագաւորը եւ Թագուհին կան վերադարձան յաղթական թափօրով մը, իսկ նոյ. 22ին Պրիւքսէլ մտան, եւ այնուհետեւ Թագաւորը ինքզինքը նուիրեց երկիրին երաշխնութեան։

Զարմանալի չէ որ, ընկերվարական վարիչը, Վանտէրվէլտ անգամ յարգանքով կը խոնարհի զինուոր - արքային առջեւ, որ իր մտերիմ բարեկամն էր։

⁂ Նոր Թագաւորը պիտի կոչուի Լէոփոլտ Գ.։ Հօրը յուղարկաւորութենէն կը կատարուի հինգշաբթի օր, որով Թագաւոր պիտի հռչակուի ուրբաթ եւ անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկէ։ 32 տարեկան է եւ ամուսնացած։

⁂ Սուգի տոմարին մէջ առաջին ստորագրութիւնները դրին Պելժիոյ 80 հազար նախկին ռազմիկներուն ներկայացուցիչները, որոնք անձամբ տեսած են «Իզէրի առիւծ»ին քաջութիւնը՝ պատերազմի խրամներուն մէջ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս տարի Փետր. 18ը տօնուեցաւ բացառիկ պայմաններու մէջ։

Հակադաշնակցական վոհմակը Նիւ Եորքի դէպքը դրամագլուխ դարձնելով կ'ուզէ օրէնքէ դուրս հռչակել Դաշնակցութիւնը։

Գլխագիր «Ազգը», կազմուած հակադաշնակցական ամէն գոյնի տարրերէ, սրտառուչ համերաշխութեամբ քով քովի բերած էր դեղին ռամկավարն ու կարմիր համայնավարները՝ Փըթի Ժուռնալի սրահին մէջ։ Հակառակ իրենց թափած ջանքերուն, անոնք հազիւ 600 հոգի կրցան հաւաքել Փարիզի ու արուարձաններու անկիւններէն։

Մինչդեռ փետր. 18ին, կիրակի երեկոյ, «Յառաջ»ի մէկ պարզ ազդին վրայ Սօսիէթէ Սավանթի ընդարձակ սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ, ջախջախիչ մասը երիտասարդներ։

Եկած էին անոնք, այդ խանդավառ երիտասարդները ոչ թէ պարելու կամ երգեր լսելու, քանի որ ոչ մէկը եւ ոչ ալ միւսը, այլ Դաշնակցութեան հարազատ ձայնը լսելու, օրուան թոհուբոհին մէջ։

Ընկ. Հրանտ Սամուէլի նախագահութեամբ, ընկերներ Ս. Վրացեան, Վ. Համբարձումեան եւ Ա. Ջամալեան երկուքուկէս ժամ խանդավառ մթնոլորտի մէջ պարզեցին Փետր. 18ի նախընթաց դէպքերը, ապստամբութեան ծագումը եւ հետեւանքները։ Յիշեցին բոլշեւիկներու քաղաքացիական կռիւ ստեղծելու ջանքերը, որոնք յանգեցան փետր. 18ի ժողովրդական ապստամբութեան։

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

⁂ Տեսինէն կը հեռագրեն մեզի փետր. 19 Թուականով.—

Փետր. 18ի տօնակատարութիւնը անցաւ մեծ յաջողութեամբ։ Ընկերա - համակրական խնջոյքը տեւեց մինչեւ լոյս։

Անդրանիկը մերժեցին, Ղեւոնդ արք. կ'ընդունին

Ամերիկայի առաջնորդարանը պաշտօնական ազդով մը կը ծանուցանէ թէ «երախտագիտութեամբ ստացած է Խորհրդային Միութեան կառավարութեան բարեհաճ արտօնութիւնը», Ղեւոնդ արք.ի մարմինը փոխադրելու Էջմիածին։

Ընթերցողները կը յիշեն թէ, նոյն կառավարութիւնը չբարեհաճեցաւ արտօնել որ Հայաստան փոխադրուի Անդրանիկի մարմինը, եւ հերոսը թաղուեցաւ Փարիզի մէջ, Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէկ անկիւնը ...

Վաղը կ'արտատպենք «Հայրենիք»ի մէկ խմբագրականը՝ այս «բարեհաճ» արտօնութեան մասին։ Աւելցնենք թէ ռամկավար «Պայքար»ն ալ երախտագիտութիւն յայտնելով տրուած արտօնութեան մասին, անընդունելի կը գտնէ որ Ամերիկայի ժողովուրդը բաժնուի Ղեւոնդ արք.ի մարմինէն, եւ կ'առաջարկէ զայն ամփոփել Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցիի խորանին մէջ, իբրեւ մասունք մը նուիրական...

Երեք մեծ պետութեանց զեկոյցը

Աւստրիոյ անկախութեան մասին

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա միաժամանակ կարճ զեկոյց մը հրատարակեցին փետր. 17ին, Աւստրիոյ անկախութեան պաշտպանման մասին։ Մեծ պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ է որ այսպիսի հաւաքական ձեռնարկ մը կը կատարուի երեք մեծ պետութեանց կողմէ։ Զեկոյցը խմբագրուած է Հռոմի մէջ, եւ ուղղուած՝ Գերմանիոյ դէմ, քանի որ կը յիշէ Աւստրիոյ դիմումը Ազգերու Դաշնակցութեան, հիթլէրական գործունէութեան դէմ։

Ահաւասիկ զեկոյցին բնագիրը.—

«Աւստրիական կառավարութիւնը դիմած է ֆրանսական, անգլիական եւ իտալական կառավարութեանց, անոնց կարծիքը հարցնելով այն թղթածրարի մասին զոր պատրաստած է հաստատելու համար գերմանական ոտնձգութիւնները Աւստրիոյ ներքին գործերուն մէջ։ Այս առթիւ երեք պետութեանց միջեւ կատարուած խօսակցութիւնները կը հաստատեն թէ երեքն ալ միեւնոյն տեսակէտներն ունին Աւստրիոյ անկախութեան եւ ամբողջութեանց պահպանման մասին, համաձայն կնքուած դաշնագիրներու»։

Այս ձեռնարկը ուղղակի հետեւանքն է Փարիզի մէջ, անգլիական պատուիրակութեան մը եւ Ֆրանսացի մասնագէտներու միջեւ կատարուած խորհրդակցութեան, որ երեւութապէս կապ ունէր զինաթափութեան հետ, բայց կեդրոնացած է օրուան հրատապ հարցին վրայ։ Զեկոյցին գաղափարը յղացած էր իտալական կառավարութիւնը, զայն հաղորդելով ֆրանսական կառավարութեան։ Միայն Անգլիան էր որ կ'ընդդիմանար, չուզելով նոր յանձնառութեանց տակ մտնել, բայց վերջին պահուն տեղի տուաւ։

Կացութիւնը Աւստրիոյ մէջ

Կիրակի օր նոր կռիւներ ծագեցան Վիեննայի մէջ, չորս տարբեր կէտերէ։ Մէկ շրջանին մէջ հրացանաձգութեան ձայները խուճապի մատնեցին հազարաւոր բնակիչներ, որոնք հաւաքուած էին քաղաքապետական բնակարաններուն աւերակները աչքէ անցընելու համար։ Հարիւրաւորներ իրենց տուները փախան, կարծելով թէ ճակատամարտը վերսկսած է։ Բայց հրացանաձգութիւնը տեղի կ'ունենար հեռաւոր վայրի մը, Սիմմերինկի մէջ, ուր կառավարական զօրքը յանկարծակիի բերած էր ընկերվարական Թաքստոց մը եւ կրակի բռնած։ Հինգ հոգի սպաննուեցան, երկուք ալ գերի բռնուեցան։ Երկրորդ ընդհարումը տեղի ունեցաւ Ոթէօյմանհօֆի մէջ, եւ տեւեց մէկուկէս ժամ Երրորդ ընդհարման պատճառը չէ հասկցուած։ Այս առթիւ գնդացիր գործածուեցաւ ընկերվարականներուն կողմէ։ Վերջապէս չորրորդ դէպքը պատահեցաւ Կարլ Մարքս շէնքին մօտ։

Կարմիր յուղարկաւորութիւն մը Փարիզի մէջ

Շաբաթ օր ընկերվարականները եւ համայնավարները փառաւոր թաղում մը կատարեցին վերջին դէպքերու հետեւանքով մեռած վեց բանուորներու։ Ահագին թափօր մը կազմուած էր քաղաքէն մինչեւ Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը։ Ընկերվարական եւ համայնավար օրկանները 200,000 կը հաշուեն յուղարկաւորներուն թիւը, իսկ միւս թերթերը՝ 30—50,000։ Այս առթիւ, ցուցարարները կը պահանջեն բանտարկել, նոյն իսկ «հրացանի բռնել» Քիափը։ Միայն կարմիր ծաղիկներ դրուած էին վեց դագաղներուն վրայ։ Բազմաթիւ կիներ ալ խառնուած էին Թափօրին, «վրէժ» պահանջելով։ Գերեզմանատան մէջ դամբանական մը խօսեցաւ Մարսէլ Քաշէն, մինչ բազմութիւնը «վրէ՜ժ, վրէ՜ժ» կ'աղաղակէր։

Պայմանագիրները գետ պիտի նետեն

Այսօր, Փարիզի «Թաքսի»ներու շարժավարները հանդիսաւորապէս գետը պիտի նետեն կառքի ընկերութեանց հետ կնքուած վարձակալութեան պայմանագիրները, Ալեքսանդր Գ. կամուրջէն, իբրեւ նոր ցոյց մը բողոքի։ Հաւանական է որ շատերն ալ կրակի տան, հրապարակներու վրայ։

Չվճարուած տուրքը 100ին 10 պիտի աւելնայ

1934 յունուար 18ին պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած հրամանագիր մը մինչեւ 1934 մարտ 1 պայմանաժամ կուտայ այն հարկատուներուն որ չեն վճարած 1932ի տուրքերը։ Այդ պայմանաժամէն յետոյ, չվճարուած տուրքերուն վրայ 10 առ հարիւր յաւելում պիտի կատարուի։

Ամերիկեան կարգադրութիւններ

Հրեական ներգաղթի համար

Ամերիկեան կառավարութիւնը վերջերս յայտարարած էր թէ դիւրութիւններ պիտի տրուին Գերմանիայէն վտարուած Հրեաներու, Մ. Նահանգները գաղթելու համար։ Ներգաղթի եւ Աշխատութեան պաշտօնատան վարիչը հրեայ գաղթականներուն նպաստի համաժողովին ներկայ ըլլալով, ի միջի այլոց յայտարարեց թէ զանգուածային գաղթականութիւն անկարելի է, մանաւանդ ներկայ տնտեսական կացութեան հետեւանքով, բայց կառավարութիւնը որոշած է մարդասիրաբար վարուիլ հրեայ գաղթականներու հանդէպ, գաղթային օրէնքին համակերպելով հանդերձ։ Զանազան դիւրութիւններ պիտի տրուին, միայն թէ նախընտրելի կը համարուի որ հրեայ գաղթականները երկրին ներսերը երթան հաստատուին, փոխանակ մեծ քաղաքները նախընտրելու։

ՀԱՅ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐԻՆ ԱՌԱՏԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆԸ...

Պէոֆ Փլաժի հայ մեծահարուստ դեղագործը, Պ. Լ. Թուղլաճեան, որ անցեալները մէկ միլիոնի պարգեւ մըն ալ շահեցաւ ազգային վիճակախաղէն, ՀԱՐԻՒՐ Փր. նուէր ղրկեր է Պոլիս Սամաթիոյ եկեղեցիին, ուր մկրտուեր է եղեր...

Իբրեւ մկրտութեան գին գէշ չէ...

Կ'ըսուի թէ հազար ֆրանք ալ Փարիզի Աղքատախնամին ղրկած է։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (59)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մինչդեռ, ընդհակառակն, այս նորեկ չէթէճիները նախկիններէն աւելի վախկոտ էին։ Նոյնիսկ, սկսած էին այնպէս մը շարժիլ որ Ռիզա պէյի ուժերուն հոգեկան կորովը պիտի կոտրէին։ Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ իրենց պետը՝ Թօփալ Օսմանը կը խուսափէր ճակատը գտնուելէն ու կը նախընտրէր միշտ ետեւը՝ քաղաքներու մէջ բնակիլ։ Չէթէճիները, տեսնելով իրենց պետին այս վեհատութիւնը, կը հետեւէին անոր ու բնաւ չէին ուզեր կռիւին մասնակցիլ։

Այս կացութեան առջեւ, Հասան էֆէնտին մեծ դժուարութեան մատնուած էր։ Ան, Ռիզա պէյի ղրկած իր տեղեկագիրներուն մէջ, Թօփալ Օսմանին չէթէին պատճառած նեղութիւնները մէկ առ մէկ թուելէ վերջ, կը խնդրէր ժամ առաջ ճար մը գտնել։ Այդ միջոցին, Հասան էֆէնտի դիրք բռնած էր սահմանամերձ Չէթէ քէօփրիւ։ Մեր չէթէներուն նահանջէն առաջին բաւական ժամանակ անցած ըլլալով, ռուս ուժերը, որոնք դանդաղօրէն կը յառաջանային, վերջապէս ըսկսած էին նշմարել Չէթէ քէօփրիւի կողմերը։ Եւ, շատ չանցած, Ռուսերը, առտու մը, նախ թնդանօթի ուժգին կրակ բացած էին մեր դիրքերուն վրայ, ու յետոյ անմիջապէս յարձակման անցած էին։ Հասան էֆէնտիին ջոկատը մեծ դժուարութեամբ յաջողած էր ետ մղել այս յարձակումը։ Բայց, իր բոլոր զինուորները երբ թշնամին կը դիմադրուէին, Թօփալ Օսմանի մարդիկը փախած էին Ռուսերու առաջին իսկ յարձակումին։ Թօփալ Օսման որ եւ է ձեռնարկ ըրած չէր՝ այս փախստականները ետ դարձնելու համար։ Եթէ կարենար, ինք եւս իր մարդոց նման, ճակատէն կծիկը պիտի դնէր։

Վերջապէս, Կիւրճիւ Հասան էֆէնտին տեսնելով որ այս գործը չի կրնար այսպէս շարունակուիլ, վերջին ծայր սարսափեցուցած էր Թօփալ Օսմանի մարդիկը ու անոնց արգիլած էր փախիլ։ Եւ սպառնացած էր, այլեւս, զէնք գործածել փախստականներուն դէմ։ Բայց, այս սպառնալիքը եւս որ եւ է օգուտ ունեցած չէր եւ Թօփալ Օսմանի մարդիկը կը շարունակէին փախիլ։ Ասոր վրայ՝ Հասան էֆէնտի իր վեցհարուածը քաշած ու փախստականներէն մէկ քանին գետին փռած էր։ Այս վերջին ահաբեկումը քիչ մը բանի ծառայած էր եւ փախստականները սկսած էին գոնէ իրենց դիրքերը պահել։

Բայց, Թօփալ Օսման տեսնելով որ Հասան էֆէնտի սպաննած է փախստականներէն մէկ երկուքը, չափազանց վախցած էր։ Նոյն օրը ինք եւս պատերազմին մասնակցած չըլլալով, կը վախնար որ զէնքը բռնի կերպով պատերազմելու կը մղէն։ Այդ պատճառաւ, որոշած էր, յարմար առիթ մը ներկայանալուն, Ռիզա պէյի բանակէն փախիլ։ Այդ միջոցին, Հասան էֆէնտի, իր քաջութեան շնորհիւ կրցած էր համախմբել բոլոր զինուորները իրենց դրաւած վայրը Ռուսերուն դէմ մեծ յաջողութեամբ պաշտպանել ու թշնամիին յարձակումը վանել։

Թօփալ Օսման, տեսնելով որ Հասան էֆէնտի չափազանց շատ կը զբաղի այս գործերով, կռահած էր թէ իր փախուստի ժամանակը մօտեցած է, եւ, իր քով առնելով իր մարդոցմէն երկու հոգիորոնց քաջութեանը վստահ էր, բաժնուած էր յարձակումի ճակատէն։ Ան կը կարծէր թէ՝ Պորչքա երթալով երբ Ռիզա պէյի գանգատէր Հասան էֆէնտի մասին, պիտի կարենար իր ու իր մարդոց փախուստը արդարացնել։

— Այդ Հասան կոչուածը շատ անողոք մարդ է, իմ չէթէճիներս իր ձեռքովը կը սպաննէ։ Ես զանոնք Սամսոնէն հաւաքելով հոս չեմ բերած որ Հասան էֆէնտին զանոնք ծեծէ։ Այլ, որպէսզի երկրին ծառայեն։ Ես երբեք չեմ կրնար հանդուրժել այս վիճակին։ Կը պահանջեմ որ իմ չէթէս առնուի Հասան եւ Ալի էֆէնտիներուն ձեռքէն, եւ ամբողջ կազմով ինծի յանձնուի։

Ռիզա պէյ, լսելէ վերջ Թօփալ Օսմանի այս գանգատները, հարցուցած էր.

— Հասան էֆէնտի այսօր կը մարտնչի ճակատին վրայ։ Ռուսերը ուժգնօրէն կը յարձակին հոն։ Մինչ անդին պատերազմը կը շարունակուի, դուն ինչպէ՞ս փախած եկած ես՝ լքելով մարդիկդ։ Որմէ՞ արտօնութիւն առացար։ Այդ շրջանին հրամանատարը Հասան էֆէնտին է։ Անկէ բաժնուելու համար Հասան էֆէնտին արտօնե՞ց քեզ, եթէ այո՝ ո՞ւր է արտօնաթուղթդ։ Ցոյց տուր։

Թօփալ Օսման երբեք չէր երեւակայած թէ նման հարցումներու առջեւ պիտի գտնուէր, որով, նախ բաւական նեղուած էր, որ Ռիզա պէյ իր այդ հարցումները ըրած էր խիստ շեշտով մը, բայց, յետոյ, ինքնամփոփուելով ըսած էր.

— Արտօնագիր եւայլն չեմ գիտեր։ Եթէ Հասան էֆէնտին հրամանատար է, ես ալ հրամանատար եմ։ Դուք կարծեմ դեռ հասկցած չէք թէ ես ով եմ։ Կը կրկնեմ,— կամ չէթէս ինծի կը վերադարձնէք իր ամբողջ կազմովը, եւ կամ թէ չէք վերադարձներ, յետոյ կը զղջաք։

Թօփալ Օսման գիտէր թէ ինք յանցաւոր էր՝ ճակտէն փախած ըլլալուն համար։ Այդ յանցանքին պատիժը ծանր էր։ Այդ պատճառաւ, կը ջանար զայն ծածկել։ Խելքովը՝ ասոր միակ միջոցն էր խիստ վերաբերուիլ ու իր դիմացինները վախցնել։ Բայց, իր բոլոր միջոցները անօգուտ անցած էին եւ Ռիզա պէյ լսել անգամ ուզած չէր անոր սպառնալիքները։ Որ՝ Ռիզա պէյ կ'արհամարհէր Թօփալ Օսմանը կը պարզուէր նաեւ սա իրողութենէն թէ, երբ Օսման սպառնական ձեւ մը առացեր էր, Ռիզա պէյ ըսած էր իր սեննակի պահակին,—

— Դուրս հանէ սա մարդը ու խօթէ այն ծակը, որ յատուկ է փախստականներուն։

Ասոր վրայ, Թօփալ Օսման հարցուցած էր.

— Ի՞նչպէս, ի՞նչ իրաւունքով զիս կը բանտարկէք...

Բայց դուրս էր հանուած եւ քանի մը րոպէ վերջ ինքզինքը գտած էր բանտին մէջ։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

MERCREDI 21 Février 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2426

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿԻՒՂ՝ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Աղասի Խանջեանի վերջին զեկոյցը ոչ միայն զրպարտիչ եւ գարշելի մարտակոչ մըն է Դաշնակցութեան եւ բոլոր ազգային հոսանքներու դէմ, այլ եւ ջախջախիչ խոստովանութիւն մը՝ ներքին բազմաթիւ տագնապներու։

Հայաստանի կեդր. կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը, ամէն մէկ նախադասութեան պոչին գռեհիկ հայհոյութիւն մը կպցնելով, փրփուրը բերնին «սրիկաներ», «լկտի»ներ հոլովելով, ուրիշ բան չապացուցաներ, եթէ ոչ անզօր կատաղութիւն՝ իրենց իսկ սնանկութեանց առթիւ.

Խօսինք իր բառերով, բայց թարգմանելով աշխարհաբար հայերէնի.

— «Եթէ Դաշնակները գերակշիռ են Հայաստանի հակայեղափոխական ճակատին վրայ, անոնց հետ ձեռք ձեռքի մեզի դէմ կը պայքարին նաեւ հակայեղափոխութեան միւս բոլոր թափթփուքները։

Քաղքենի խափանարարները վերջին տարիներու ընթացքին կանգ չառին որ եւ է միջոցի առջեւ, քայքայելու համար մեր տնտեսութիւնը։ Պետքաղվարչութիւնը (Չեկա) երեւան հանեց խափանարարութեան լուրջ կազմակերպութիւն՝ անասնապահութեան մէջ։ Քաղքենի հակայեղափոխական մասնագէտներու խումբ մը, բաղկացած թէ հայ եւ թէ ռուս մասնագէտներէ, 1928–33 թուականներուն առաջադրած էր քայքայել Հայաստանի անասնապահութիւնը, դժգոհութիւն յարուցանել զանգուածներու մէջ, համախմբել հակայեղափոխական ուժերը։ Թեւզեաններու, Եակովլեւներու եւ ուրիշ սրիկաներու այդ խումբը ունենալով ճիւղաւորուած կազմակերպութիւն, ուղղակի կը սատկեցնէր անասունները։ Անոնք բառացի թունաւորեցին հազարաւոր գլուխ խոշոր անասուններ՝ Ախտայի, Լոռիի Դիլիջանի, Ղարաքիլիսէի, Ղուրտուղուլուի եւ ուրիշ շրջաններու մէջ։ Անոնք կ'աշխատէին քանդել անասնաբուժութեան գործը, հսկայական վնասներ հասցնելով մեր պետութեան»։

Այս դեռ ոչինչ։ Վերջին տարուան ընթացքին, գործի վրայ էր «հակայեղափոխական» ուրիշ ճակատ մը եւս.

— «Հաշուետու շրջանին երեւան եկաւ տրոցկիական քանի մը թափթփուքներու աշխուժացումը, անոնց միասնական աշխատանքը Դաշնակներու հետ։ Ուշագրաւ է Քամալեանի տրոցկիական խմբակին աշխատանքը, զոր երեւան հանեց մեր Պետքաղվարչութիւնը։ Երեք–չորս սրիկայ երկերեսանիներ իբրեւ դիմակ գործածելով կուսակցական անդամատոմսը, գռեհկօրէն խաբելով կուսակցութիւնը, կազմակերպեր էին տրոցկիական գաղտնի խմբակ մը, որ գործնականին մէջ կը վնասէր մեզի, աշխատանքի այս կամ այն ճիւղին մէջ, կը տարածէր հակայեղափոխական զրպարտութիւնները խորհրդային իշխանութեան հասցէին։ Մենք երեւան հանեցինք եւ ջարդեցինք տրոցկիական այս թափթփուքները։ Բայց չէ՞ որ այդպիսի խմբակի մը աշխատանքի փաստն իսկ կը վկայէ թէ կուսակցական զգաստութիւնը (արթնութիւն) այնքան բարձր չէ քանի մը օղակներու մէջ»։

Դեռ աւելին, աւելի՛ն։ Խանջեանը սարսափով դիտել կուտայ թէ՝ «Դաշնակ հակայեղափոխական գաղափարաբանութեան հետ շաղկապուած են ամէն տեսակ ազգայնական տրամադրութիւնները եւ անոնց հետեւորդները»։

— «Մենք փաստեր ունինք որ կը հաստատեն թէ մեր հին մտաւորականութեան որոշ խաւերը եւ առանձին ներկայացուցիչները կը շարունակեն վարակուած մնալ ազգայնական տրամադրութիւններով եւ հրահրել ու տարածել այդ տրամադրութիւնները»։

Այս առթիւ, պատկերալից օրինակներ ալ կը յիշէ Վանի կարմիր կատուն։

Այսպէս, զանազան անկիւններու մէջ կը փսփսան եղեր.

— «Մոսկուան Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւն ըսելով կը հասկնայ միայն Վրաստան»։

— «Պրավդա»ն (Մոսկուայի պաշտօնաթերթը) Հայաստանի եւ Ազրբէջանի մասին բան չի գրեր, այլ կը խօսի միայն Վրաստանի մասին»։

— «Ախալքալաքը Հայաստանին չտուին, որովհետեւ Վրացիները լաւ կը գնահատեն անոր ռազմագիտական արժէքը»։

— «Վարկերու նախահաշիւը բաշխուած ատեն, Հայաստանի բաժինը կը կտրեն»։

Այս բոլորը եւ դեռ ուրիշ «անկիւնախօսութիւններ» Խանջեաններու աչքին ունին միայն մէկ իմաստ,— «հակայեղափոխական բացայայտ պրովոկացիա»։

Դաշնակցութիւնը տարիներով արտայայտիչը դարձաւ այս կարգի դառնութեանց եւ դժգոհութեանց, արտասահմանի մէջ։ Եւ տարիներով լսեց միայն մէկ պատասխան — «պրովոկացիա՜»։

Դաշնակցութիւնը դադրեցուցած է ամէն գործունէութիւն՝ Խ. Հայաստանի մէջ, եւ հիմա երկիրը ինքն է որ արձագանգ կուտայ նոյն դառնութեանց, զանազան բերաններով։

Պատասխանը նորէն նոյն ձուլածոյ ցնդաբանութիւնն է,— «պրովոկացիա»։

Ի՞նչպէս չկրնալ այս մարդոց երեսին, բուն հասցէին ուղղելով նոյն ինքն Աղասի Խանջեանի խօսքերը.

— «Այնքան են լկտիացել այդ սրիկաները որ ...»։

Սարսափահար՝ այս յայտնութիւններէն, որոնք աղօտ գաղափար մը միայն կուտան բուն ողբերգութեան մասին, Հայաստանի Ստալինիկը ուրիշ ելք չի գտներ, եթէ ոչ ազդարարել անոպայ բթամտութեամբ.

— «Հայաստանի համայնավարներուն համար չկայ աւելի կարեւոր պարտականութիւն, բայց եթէ տասնապատկել պայքարը ազգայնականութեան եւ ազգայնական տարրերու դէմ, շիկացած երկաթով տաղել» եւն.։

Եւ միշտ հալածական նոյն մղձաւանջէն, կը յանձնարարէ.

— «Ամէն բողէ աչքի առջեւ ունենանք Ուկրայնայի, Տաճիկիստանի օրինակները»։ (Կ'ակնարկէ այդ երկու երկիրներու անջատական ձգտումներուն)։

Ուրեմն, երկիւղ թէ դուրսէն — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն միացեալ ճակատ — եւ թէ ներսէն,— ազգայնական ձգտումներ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԼՊԷՌ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՊՐԻՒՍԷԼ, 19 փետր.— Երէկ առաւօտ Պրիւսէլի մէջ կայծակի արագութեամբ լուր տարածուեցաւ թէ Ալպէռ թագաւորը արկածի մը զոհ գացած է։

Ստորեւ կուտամ իր ողբերգական մահուան պարագաները։

Շաբաթ կէսօրէն յետոյ թագաւորը իր անձնական կառքով եւ մէկ ծառայի ընկերակցութեամբ ճամբայ կ'ելլէ դէպի Մարշ – լէ – Տամ կոչուած ժայռոտ հողամասը, որ կը գտնուի Նամիւռ քաղաքէն վեց քիլօմեդր հեռու, Մէօզ գետին ձախ եզերքին վրայ։

Ժամը 3ին, թագաւոր եւ ծառայ ինքնաշարժով կը հասնին Մարշ – լէ – Տամ։ Թագաւորը կառքը կը ձգէ ճամբուն եզերքը, իր ծառային հսկողութեան տակ, եւ ինքը առանձին «սփօր»ի տարազով, պայուսակը կռնակին եւ գաւազան ու չուանը ձեռքին մէջ կը սկսի վեր մագլցիլ «*Պզտիկ կատարներ*» կոչուած սեպաձեւ ու ցից ժայռերուն վրայ։ Փակագծի մէջ ըսենք թէ Ալպէռ թագաւորը սփօրի մեծ սիրահար մըն էր եւ ծանօթ Ալպեան լեռներուն վրայ իր կատարած յանդուգն վերելքներով։

Ժամ մը կ'անցնի, եւ մինչեւ ժամը չորս թագաւորը չի վերադառնար։ Ծառան՝ թէեւ որոշ մտատանջութիւն կ'ունենայ, սակայն կը շարունակէ իր անձկալի սպասումը, կարծելով թէ իր տէրը վերելքի կամ վայրէջքի պահուն անակնկալ արգելքի մը հանդիպած է։ Մութը վրայ կը հասնի եւ տակաւին թագաւորէն որ եւ է լուր չկայ։ Կը մնար վերջին յոյս մը, թերեւս թագաւորը լերան զառիվայրի միւս կողմէն իջնելով, գացած էր պետական աւագանի Պառօն Քառթօն տը Վիարթի դղեակը, ուր սովորութիւն ունէր երթալու, երբ այդ կողմերը պտոյտի ելլէր։

Ծառան իր քայլերը արագութեամբ դէպի հոն կ'ուղղէ, սակայն ոչ ոք տեսած էր վեհապետը։ Հետզհետէ աւելի խոր յուզումի ու վրդովումի մատնուելով, մէկ կողմէ Պրիւսէլ կը հեռագրէ, եւ միւս կողմէ լուր կուտայ մօտակայ քաղաքապահ ոստիկաններուն եւ անտառապահներուն, որոնք թագաւորին անձնական թիկնապահ Տիքսմուտի առաջնորդութեամբ փութով կը ձեռնարկեն յանդուգն հետազօտութեան մը, եւ կը սկսին մագլցիլ բարձրաբերձ ու սեպաձեւ ժայռերուն վրայ։ Ժամեր տեւող փնտռտուքներէ յետոյ, առտուան ժամը 2ին վերջապէս կը գտնեն թագաւորին անշնչացած մարմինը, զառիվայրի մը ստորոտը, գլուխը դէպի վար դիրքի մը մէջ, եւ մարմինը կապուած վերելքի չուանով, որ փրթած էր։ Անկումին սաստկութեան հետեւանքով, թագաւորին գանկը ջախջախուած եւ դէմքը բոլորովին անճանաչելի դարձած էր։ Մարմինէն քիչ մը հեռու կը գտնուէին իր գտակն ու պայուսակը, եւ ժայռէն փրթած քարի կտոր մը։

Ի՞նչպէս տեղի ունեցած էր դէպքը, եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ թագաւորը գտած էր իր ողբերգական մահը։ Անկարելի է ճշդիւ երեւան հանել այս պարագաները, քանի որ ոչ ոք ականատես եղած է տխուր վախճանին։

Ամենայն հաւանականութեամբ, սեպաձեւ ժայռերուն վրայ մագլցած պահուն, թագաւորին ոտքը սահած կամ ժայռի կտոր մը փրթելով, գլխիկոր ժայռերէն դէպի վար գահավիժած է։ Մթութեան եւ տեղին անյարմարութեան պատճառաւ, փնտռտուքները մօտաւորապէս 9 ժամ տեւած են, և այդ ժամանակամիջոցին թագաւորին անշնչացած մարմինը արիւնլուայ վիճակի մը մէջ մնացած է ժայռերուն ստորոտը, մինչեւ առաւօտ։

Ժամանակին հեռագրով լուր տրուած է Պրիւսէլ արքայական պալատ, ուրկէ թագաւորին անձնական թիկնապահը, բժիշկներ եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ինքնաշարժներով փութացած են դէպքին վայրը, եւ մասնակցած հետազօտութեանց։

Կիրակի առաւօտ կանուխ թագաւորին մարմինը փոխադրուեցաւ Պրիւսէլի պալատը, ուր երեք օր երեք գիշեր ցուցադրուած պիտի մնայ ժողովուրդին։ Հինգշաբթի օր մեծ շուքով եւ հանդիսաւորութեամբ պիտի կատարուին յուղարկաւորութեան արարողութիւնները։

Ալպէռ Ա. եղած էր բարի, հեզահամբոյր եւ ազատամիտ թագաւոր մը, եւ շատ սիրուած իր ժողովուրդէն։ Ընդհանուր պատերազմի ատեն իր ցոյց տուած քաջութիւնն ու անձնուիրութիւնը աւելցուցին իր ժողովրդականութիւնը. հաւասարապէս սիրուած էր բոլոր կուսակցութիւններէն։

Իր մահուան առթիւ, ընկերվարական կուսակցութեան հանրածանօթ պարագլուխ՝ Պ. Էմիլ Վանտէրվէլտ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Թագաւորին մահը իմ եւ իմ ընկերներուս մեծ վիշտ եւ խորունկ ցաւ պատճառած է։ Ազատամիտ, իմաստուն եւ թափանցող միտք մըն էր, մեծ ծառայութիւններ մատուցած է իր երկրին։ Պատերազմի ատեն յաճախ միասին գտնուած ենք վտանգաւոր դիրքերու եւ խրամներու մէջ։ Իրեն անձին հանդէպ անկեղծ բարեկամութիւն եւ խորունկ յարգանք մը ունէի։

« Ինչ որ կրկնապէս ցաւալի է, իր անակնկալ մահը տեղի կ'ունենայ այնպիսի փափուկ վայրկեաններու մէջ, ուր սահմանադրութեան սկզբունքները պաշտպանելու պէտքը ուրիշ ժամանակներէ աւելի կարեւոր ու ստիպողական դարձած է։

« Որ եւ է պատճառ մը չկայ ենթադրելու թէ գահաժառանգը իր հօր ուղղութեան պիտի չհետեւի։

« Համոզուած եմ թէ Պելժ աշխատաւոր ժողովուրդը ինծի պէս խորապէս զգածուած է մեր սիրելի թագաւորին ողբերգական մահէն։ Հ. Տ. Ո.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍՈՒԳԸ

Ալպէռ թագաւորին յուղարկաւորութեան առթիւ, վաղը, հինգշաբթի, սուգի օր է նաեւ Ֆրանսայի համար։ Նպաստընկալ թատրոնները եւ սինէմաները պիտի փակուին, իբրեւ յարգանքի արտայայտութիւն։ Պաշտօնական սուգը պիտի տեւէ մէկ ամիս, մինչեւ մարտ 17։ Սուգի արտայայտութիւններ ունեցան բազմաթիւ պետական, գիտական եւ զինուորական հաստատութիւններ։ Բանակին եւ նաւատորմին կողմէ մտնաւոր ջոկատ մը Պրիւսէլ պիտի երթայ, մասնակցելու համար յուղարկաւորութեան։ Արդէն հոն կը գտնուին վարչապետ Պ. Տումէրկ, Պ.Պ. Թառտիէօ եւ Էռիօ։

Ծերակոյտի աջի օրուան նիստին մէջ, նախագահը եւ արտաքին նախարարը յարգանքի խօսքեր ուղղեցին երկիւղած լռութեան մէջ։

Երեսփ. ժողովին մէջ ալ խօսեցաւ նախագահը։ Բազմաթիւ հանդէսներ եւ ընդունելութիւններ յետաձգուած են։ Անթելի կայանները մէկ ժամ դադար պիտի ընեն հինգշաբթի օր։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍՈՒԳ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Պելժիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, նախագահը եւ վարչապետը ներբողականներ ուղղեցին հանգուցեալ թագաւորին։ Միեւնոյն ատեն կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին։

Երկուշաբթի օր, թագաւորին մարմինը Լաէքէնի դղեակէն Պրիւսէլ փոխադրուեցաւ հանդիսաւոր թափօրով մը եւ տեղաւորուեցաւ արքայական պալատին մէջ։ Այր, կին, մանուկ բոլորը կրնան երթալ տեսնել։ Դագաղը դրուած էր հրապարակի մը վրայ եւ պալատ փոխադրուեցաւ թնդանօթներու որոտումով, կոչնակներու ղօղանջով եւ անհամար ջահերով։ Թափօրը դանդաղօրէն կտրեց հինգ մղոն ճամբան, մինչ 300,000 հոգինոց բազմութիւն մը կը սպասէր երկիւղած լռութեան մը մէջ։ Թափօրին կը հետեւէին հարիւր հազար նախկին ռազմիկներ, որոնց հետ կռուած էր զինուոր արքան։ Բոլորն ալ դրօշներ բռնած էին։ Ահագին բազմութիւնը գլխարկները հանեց, կիները սկսան լալ եւ աղօթքներ արտասանել, երբ թափօրը հասաւ անծանօթ զինուորի դամբարանին առջեւ, ուր մշտավառ բոցը կը կայծկլտայ ծաղիկներու միջեւ։

⁂ Ժայռի այն կտորը որ ջախջախած էր թագաւորին գանկը եւ որուն վրայ արիւնի եւ մազի հետքեր կան, փոխադրուեցաւ Նամիւռի թանգարանը։

⁂ Նոր թագաւորը, Լէոփոլտ Գ. շատ կը նմանի հօրը։ Անոր պէս եղած է զինուոր եւ հետեւած՝ բազմաթիւ ճամբորդութեանց եւ գիտական արշաւներու։ Հօրը մահուան առթիւ, գնդապետութենէ բարձրացաւ Գ. կարգի զօրավարութեան։

Քննիչ Յանձնաժողով մը Փետր. 6ի դէպքերուն առթիւ

Երեսփ. ժողովը աջի օր 44 հոգինոց քննիչ յանձնաժողով մը եւս կազմեց, փետրուար 6ի դէպքերուն քննութեան համար։ Վիճաբանութեանց ընթացքին, աջակողմեան երեսփոխան մը առաջարկեց ամբաստանութեան տակ առնել Տալատիէի դահլիճը։ Որոշուեցաւ այս առաջարկը եւ ուրիշ յարակից խնդիրներ ենթարկել յանձնաժողովին քննութեան։ Այս առթիւ նախորդ վարչապետ Պ. Տալատիէ խօսք առնելով, յայտարարեց.

— Բոլոր սրտովս կը միանամ ձեզի, քննիչ յանձնաժողովի առաջարկին համար մանաւանդ անոր համար որ, վստահ եմ թէ՝ յանձնաժողովին քննութիւնը, ինչպէս արդէն կատարուող վարչական եւ դատական քննութիւնները պիտի ապացուցանեն թէ որ եւ է ատեն կառավարութեան ոեւէ անդամը ցուցարարներուն վրայ կրակելու հրաման չէ տուած։ Ես յայտարարեցի թէ ըստ էութեան պիտի խօսիմ միայն յանձնաժողովին առջեւ։ Ուրիշ պարագայ մը,— կը պնդեմ թէ փետրուար 6ին մենք խաղաղ ցոյցի մը առջեւ չէր որ կը գտնուէինք։ Անցեալ երկուշաբթի օր 150,000 քաղաքացիներ կրցան ցոյց կատարել առանց կրակներ այրելու, առանց հանրակառքեր տապալելու, առանց ածելիներով զինուած գաւազաններ գործածելու, առանց զանգուածօրէն դէպի երեսփ. ժողով կամ ներքին գործերու պաշտօնատունը խուժել փորձելու...

Նախկին ռազմիկ եւ աչազուրկ երեսփոխան Պ. Սքափինի ընդմիջելով, դիտել տուաւ թէ Տալատիէ անհիմն վերագրումներ կ'ընէ, թէ փորձեր կ'ըլլան գաւառը Փարիզի դէմ հանելու։ Խօսքը ուղղելով նախորդ վարչապետին, ըսաւ.

— Դուք նոյնիսկ չարգիլեցիք ցոյցը եւ թոյլ տուիք որ հարիւր հազար քաղաքացիներ համախմբուին Քոնքորտի հրապարակին վրայ։ Ոստիկանութիւնը միայն պատերազմի յատուկ զէնքեր ունէր։ Դուք ըսիք թէ կրակելու հրաման չէք տուած։ Կ'արձանագրեմ ձեր այս յայտարարութիւնը։ Բայց, փետրուար 6ի նիստի ընթացքին, ես երեք անգամ հարցուցի թէ կրակելու հրաման տուա՞ծ էք, եւ դուք չպատասխանեցիք։

Տալատիէ.— *Երեք անգամ «ո՛չ» պատասխանեցի։*

Սքափինի.— *Պատասխան չտուիք։ Գացէք նայեցէք պաշտօնաթերթին մէջ։*

Ելմտացոյցը պիտի քուէարկուի մէկ անգամէն

Ելմտացոյցին քուէարկութիւնը փութացնելու համար, կառավարութիւնը առաջարկած էր չեղել 1871 սեպտեմբեր 16ի օրէնքէն, որ կը տրամադրէ պաշտօնատունէ պաշտօնատուն եւ յօդուած առ յօդուած քննել ծախքերու գլուխները։ Երեսփ. ժողովին մէջ, ելմտական նախարարը բացատրեց թէ պատերազմի շրջանին ալ միանուագ եղած է քուէարկութիւնը եւ թէ ներկայ բացառիկ պարագաները նոյն պահանջը կը դնեն։ Ընկերվարականները բողոքեցին, ծիծաղելի գտնելով կառավարութեան առաջարկը, «որ կը նշանակէ թէ նախորդ բոլոր վիճաբանութիւնները պարզ շաղակրատութիւններ էին»։

Ի վերջոյ քուէարկութիւն կատարուելով, կառավարութեան բանաձեւը ընդունուեցաւ 140ի դէմ 444 ձայնով։

Ծերակոյտն ալ 24ի դէմ 267 ձայնով քուէարկեց օրինագիծը։

Պուլկարական դեսպանատո՞ւն Մոսկուայի մէջ

Սոֆիայէն կը գրեն թէ կառավարութիւնը վարկ մը սահմանած է նոր ելմտացոյցին մէջ, դեսպանատուն մը բանալու համար Մոսկուայի մէջ։ Թէեւ կառավարութիւնը վերապահ դիրք մը բռնած է, բայց կը հաւաստեն թէ շուտով բանակցութիւններ պիտի կատարուին, դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար։ Այս բանը անհրաժեշտ կը համարուի, Պալքանեան ուխտին ստորագրութենէն յետոյ, և նկատի առնելով միջազգայինկացութիւնը։

Նորէն «Դաշնակ - Հօյպուն»

« Ազդամ » հետեւեալ ցնդաբանութիւնները կը հրատարակէ, Սուրիոյ թղթակցին անունով.—

« Այստեղի Դաշնակ – Հօյպուն թափթփուքները տեսնելով որ Թուրքիան հետզհետէ կը զօրանայ ներքին եւ արտաքին տեսակէտներով եւ այլեւս դրամագլուխ չկայ իրենց համար, հիմա ալ սկսած են սուտեր յերիւրել։ Այսպէս, ելան եւ տարածայնեցին թէ Թուրքերն ալ դէմ են այն քուէարկութեան որով Սուրիոյ խորհրդարանը մերժեց ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրը։ Եւ աւելի առաջ երթալով սկսան սուտ յօդուածներ վերագրել *Հաքիմիէթը Միլլիէ*ին։ Բայց այդ թերթին հերքումը եկաւ մարելու սուտի իրենց մոմը։

Այս Դաշնակ – Հօյպուն թափթփուքները մէկ կողմէ շողոքորթ այցելու –

(Կուրբերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹՂԹԱԲԵՐ

ԻՆՉ ՈՐ ՄԵՐԺԵՑԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ, Կ'ԸՆԵՆ ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊՍ.Ի ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ. վերջին թղթաբերով հասած «Հայրենիք»ներէն կ'արտատպենք հետեւեալ երկու խմբագրականները, գաղափար մը տալու համար կացութեան մասին.—

Պաշտօնական աղբիւրներէ առջի օր հաղորդուեցաւ որ Խորհրդային կառավարութիւնը տուած է իր «բարեհաճ արտօնութիւնը» էջմիածին փոխադրելու Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի մարմինը։

Թէ որքան իրապէս «բարեհաճ» է այս արտօնութիւնը, այդ մասին ընթերցողը որոշ գաղափար մը կրնայ կազմել, եթէ Խորհրդային կառավարութեան այս վերաբերումը համեմատութեան դնէ անոր վերաբերումին հետ դէպի Անդրանիկի մարմինը Հայաստան փոխադրելու հարցը։

Ինչպէս յայտնի է, սակէ քանի մը տարի առաջ, երբ Քալիֆորնիոյ մէջ վախճանեցաւ մեր ազգային հերոս Անդրանիկը, եռանդուն ջանքեր եղան թոյլտուութիւն ստանալու Մոսկուայէն, որպէսզի պաշտելի հայ հայդուկին մարմինը Հայաստան փոխադրուելով հայրենի հողին յանձնուի։ Սակայն, Խորհրդային կառավարութիւնը կոպտօրէն մերժեց կատարել հայ ամբողջ ժողովուրդի այդ միահամուռ բաղձանքը, հակառակ նոյնիսկ այն իրողութեան, որ Անդրանիկի մարմինը Հայաստան տանելու ճամբուն վրայ հասած էր արդէն Փարիզ։

Այսօր, երբ նման խնդրանք մը կ'ըլլայ ոչ թէ ամբողջ հայութեան պաշտամունքի առարկայ եղող համաժողովրդական հերոսի մը, այլ ամերիկահայ եկեղեցին ու գաղութը պառակտելու իր տխուր գործով միայն յայտնի դարձած եկեղեցականի մը մարմնին Հայաստան փոխադրութեան համար, Խորհրդային կառավարութիւնը, առանց երկար սպասցնելու, անմիջապէս կը բարեհաճի թոյլ տալ այն, ինչ որ մերժած էր ընել Անդրանիկի մարմնի վերաբերմամբ։

Եթէ Խորհրդային կառավարութիւնը մազաչափ անգամ ուզէր հաշուի առնել հայ ժողովուրդի զգացումներն ու բաղձանքները, անկասկած ոեւէ հայ մարդու մարմին Հայաստան փոխադրելու թոյլտուութիւն տալէ առաջ՝ պիտի արտօնէր Անդրանիկի մարմնի փոխադրութիւնը,— մարմին մը, որ Հայաստան տանելու ճամբուն վրայ հարկադրաբար թաղուեցաւ Փարիզի մէջ, օտար հողին մէջ սպասելու համար այն գեղեցիկ օրուան, երբ հայութեան զգացումներն ու խղճերը աւելի յարգող կառավարութիւն մը թոյլ տայ կատարելու ամբողջ հայ ազգին բաղձանքը։ Դժբախտաբար, սակայն, Խորհրդային կառավարութիւնը իր բոլոր քայլերուն մէջ կ'առաջնորդուի ոչ թէ այն նկատումով, թէ որքան այս կամ անձը օգտակար է եղած Հայաստանին եւ հայ ազգին, այլ թէ որքան այս կամ այն անձը ծառայած է Խորհրդային կամ բոլշեւիկեան շահերուն, որոնք յաճախ տրամագծօրէն հակառակ են հայ ազգի շահերուն։

Ինքնին հասկնալի է, թէ Խորհրդային կառավարութիւնը, որ իր լուծին տակ գտնուող ամբողջ հոգեւոր դասակարգը սովամահութեան դատապարտած է եւ մահացու կռիւ կը մղէ բոլոր կրօններուն ու եկեղեցիներուն դէմ, չէր կրնար «բարեհաճ» վերաբերում ցոյց տալ օտար երկրի մը մէջ մեռած հոգեւորականի մը հանդէպ, եթէ մասնաւոր հիմեր չունենար այդպիսի վերաբերումի մը համար։

Կասկած չունինք, որ երբ դադրին ներկայ սանձարձակ գրգռութիւններն ու տեղի տայ արհեստական կերպով յարուցուած ազգավնաս աղմուկը եւ երբ ամէն մարդ ի վիճակի դառնայ պաղարիւնութեամբ ու առարկայօրէն իրեն հաշիւ տալու Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի «արժանիքներու» մասին, պիտի տեսնուի, որ հայութիւնը ոչ մէկ տրամաբանական եւ բանաւոր հիմ ու պատճառ ունի ահագին ծախքեր ընելով՝ անոր մարմինը Հայաստան փոխադրելու համար։ Արդարեւ, այնպիսի ատեն մը, երբ Անդրանիկի պէս համազգային մեծ ու պաշտելի հերոսի մը մարմինը կը մնայ օտար հողի մէջ, որ եւ է անպատեհութիւն չկայ երբեք, որ Ղեւոնդ արք.ի պէս մէկու մը մարմինը մնայ նոյնպէս օտար հողի մէջ։

Այսպէս թէ այնպէս, Խորհրդային կառավարութեան Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի մարմնին իսկ հանդէպ ցոյց տուած աննախընթաց «բարեհաճութիւնը» ինքնին չափազանց պերճախօս է, եւ կ'արժէ որ ամէն հայ մարդ առանց կիրքի ու նախապաշարումի անգամ մը անդրադառնայ այս փաստին եւ փորձէ ըմբռնել անոր բուն շարժառիթն ու իմաստը։

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ԿՌԻՒԸ

ooooo

Խայտաբղէտ տարրերէ կազմուած հակադաշնակցական «միացեալ ճակատը», ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, սկսած է արդէն ճեղքուիլ եւ պառակտումի բացայայտ նշաններ ցոյց տալ։

Մինչեւ այժմ բոլշեւիկներն էին որ իրենց Նիւ Եորքի Հայաստան թերթին մէջ բուռն դժգոհութիւններ կը յայտնէին Ռամկավար խմբագիրներէն՝ մեղադրելով զանոնք Դաշնակցութեան դէմ ոչ բաւականաչափ սանձարձակ պայքար մղելու մէջ։ Իսկ այժմ ալ ահա Ռամկավար խմբագիրները հրապարակ կուգան խօսիլ քննադատելու եւ ամբաստանելու իրենց գործակից բոլշեւիկները։

Քանի մը օր առաջ Պայքար խմբագրականի մը մէջ կ'ըսէր, թէ իրենք «չեն բաղձար տեսնել բանւորական խուժանավարութիւն», թէ «համայնավարութեան փրոփականը գործ չունի Դուրեանի դատին հետ», թէ «ներկան եւ մեր առջեւ դրուած գործը՝ ոչ Հայաստանի շինարարութիւնն է, ոչ բանւորա–գիւղացիական տեսակէտներու յաղթանակը եւ ոչ ալ ազգայնական ժողովուրդին բոլշեւիկացումը կամ հատուածական վարկ ու թերթի բաժանորդ աւելցնելու նկատումները», թէ «բանւորականները կը խանգարեն այն համերաշխ գործակցութիւնը որ առաջին վայրկեանէն ստեղծուեցաւ», թէ իրենց ընթացքով բանւորականները «մեր ազգային կեանքի շփոթութիւնը կ'աւելցնեն», թէ «գաղութին խռովութիւնը աւելցնելու միայն կը ծառայեն այնպիսի ինքնակոչ կազմակերպութիւններ որոնք խորհրդային Հայաստանի բարեկամ հակադաշնակցական ժողովրդական յանձնախումբ անունին տակ ժողովուրդին կոչեր կ'ուղղեն եւ Դաշնակցութեան դէմ պայքարը կազմակերպելու եւ ղեկավարելու յաւակնութիւններով կը ներկայանան, առանց ժողովուրդէն ընտրուած ըլլալու»։

Պայքար չէր բացատրեր սակայն, թէ ո՞ր ժողովուրդին կողմէ ընտրուած է այն միւս մարմինը՝ «Արքեպիսկոպոս Դուրեանի յանձնախումբը», որուն հեղինակութիւնը միայն ինք կ'ուզէ ճանչնալ։ Չէ՞ որ ան ալ բոլշեւիկներու կազմած հակադաշնակցական յանձնախումբէն տարբեր բան մը չէ եւ աւելի հեղինակութիւն չի կրնար ունենալ, քան բոլշեւիկներունը։ Չէ՞ որ ամերիկահայ ժողովուրդը չընտրեց նաեւ յանձնախումբ Դուրեանի դատը հետապնդելու համար, քանի որ պետութիւնը արդէն կը հետապնդէ այդ դատը իրեն տրամադրելի բոլոր միջոցներով եւ ոեւէ ինքնակոչ յանձնախումբի օգնութեան պէտք ալ չկայ երբեք։

Պայքար կը մեղադրէ բոլշեւիկները, որ իրենց պրոպագանդով աւելի շփոթութիւն, աւելի գրգռութիւն առաջ կը բերեն այս գաղութին մէջ։ Բայց ինչո՞ւ չի պախարակեր նաեւ իր այն Ռամկավար առաջնորդ ընկերները, որոնք բոլշեւիկներու հետ միասին քաղաքէ քաղաք կը պտըտին, բեմ կ'ելլեն եւ բոլշեւիկներէն ոչ նուազ գրգռիչ ու խուժանավարական ճառեր կը խօսին։

Ինչո՞ւ Պայքար չուզեր տեսնել, որ իր Ռամկավարներն ալ, իր գլխաւորութեամբ, բոլշեւիկներէն ոչ նուազ մոլեգնութեամբ հակադաշնակցական պրոպագանդ կ'ընեն՝ շահագործելով Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի դիակը։ Ինչո՞ւ Պայքար չուզեր նաեւ հասկնալ, որ եթէ ինքն ու իր ընկերները չքաջալերէին բոլշեւիկները, բարոյապէս եւ նիւթապէս չօգնէին այդ արհեստով խառնակիչներուն, անոնք երբեք չպիտի կրնային այնքան շփոթութիւն եւ գրգռութիւն առաջ բերել, որքան առաջ բերին։

Ի զուր Պայքար կը փորձէ իր կատարած տխուր դերը բոլշեւիկներէն իբր տարբեր բան մը ներկայացնել։ Ոեւէ կասկած չկայ, որ «ազգայնական ժողովուրդին բոլշեւիկացումին» մէջ բոլշեւիկներէն շատ աւելի խոշոր դեր կը կատարեն Ռամկավարները, որովհետեւ մինչ բոլշեւիկները առանց դիմակի կը գործեն ու չեն կրնար խաբել շատերը, Ռամկավարները ազգայնական դիմակով կը ներկայանան հանրութեան, բայց իրականին մէջ բոլշեւիկեան քայքայիչ գործ կը կատարեն այնպիսի տարրերու մէջ, ուր առանց դիմակի բոլշեւիկները երբեք չպիտի կարենային մուտք գործել եւ ինքզինքնին լսելի ընել։

(6 Փետր.)։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԴԷՄՔ ՄԸ՝ ԶՕՐ. ՊԼԻՒԽԷՐ

Ո՞վ է այս առասպելական մարդը — կը հարցնեն գերման թերթերը, մանաւանդ մէկը այնքան հետաքրքրուած է որ, պրպտումներ կատարելով, հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Ծայր. Արեւելքի ռուս սպարապետի մասին.—

Երբ պատերազմը ծագի Ճափոնի եւ Խ. Միութեան միջեւ, զօրավար Պլիւխէր ռուս բանակին հրամանատարը պիտի ըլլայ։ 1929 աշնան, արեւելեան չինական երկաթուղին պահպանելու եւ չինական հրոսախումբերը զսպելու համար, Պլիւխէր ստանձնեց Ծ. Արեւելեան բանակին հրամանատարութիւնը։ Եւ երբ սակէց տասը տարի առաջ չինացի դիկտատոր Սունեաթսէն խնդրեց Ռուսերէն առաջնակարգ մասնագէտ մը ղրկել Քոմինթանկի (չինական - սովետական) նոր բանակին կազմակերպութիւնը ի գլուխ հանելու նպատակով, բնականաբար դարձեալ Պլիւխէրն էր որ ղրկուեցաւ Գանթոն։

Ո՞վ է, կը կրկնենք, այս Պլիւխէրը։ 1927ին չինական յեղափոխական բանակը յաղթական անընդհատ արշաւով Գանթոնէն մինչեւ Շանկայ եւ Վուկան առաջնորդող մարդուն անունն էր Կալէն։ Կալէն չինական յեղափոխութեան զինուորական ամենահզօր վարիչին՝ Չանկ – Քայ–Շէքի ընդհանուր սպայակոյտին ռուս պետն էր, մարդ մը՝ որ այն միջոցին թէեւ ամէնուն բերանն էր, բայց որուն մասին շիտակ բան մը գիտցող չկար։ Զրոյցներ կը շրջէին թէ Կալէն երբեմնի աւստրիական սպայ մըն է, որ բոլշեւիկեան ծառայութեան մէջ մտած էր։ Ըսողներ ալ կային թէ ֆրանսացի բախտախնդիր մըն է։ Յետոյ Կալէն եղաւ Կոստանդին Վասիլիեվիչ Պլիւխէր։ Սակայն մինչեւ այսօր անծանօթ է թէ ո՛վ է Պլիւխէր, ի՛նչ է անոր բուն անունը, ո՛ւրկից կը սերի։ Իր կրած բոլոր անունները կեղծ են։ Չինական ծառայութեան մէջ մտնելուն եւ Ծ. Արեւելեան ասպարէզին մէջ իբրեւ նորօրինակ «անպարտելի» դեւ մը ջնարակուած այս մարդուն շուրջ առասպելներ հիւսուած են Ռուսիոյ մէջ, մէկը միւսէն աւելի անհաւանական։ Իբր թէ գերման սպայակոյտի անդամներէն մէկն էր, որ 1916ին օդանաւով անցաւ թշնամի ռուս բանակին կոնակը՝ զարնելու համար զայն, եւ յետոյ ինչպէս եղաւ բռնուելով հոն մնացեր է, մինչեւ իսկ կ'ըսուէր թէ այդ սպային անունն է Հաւպրապետ Թիրց։ Բոլշեւիկներու հակառակորդները լուր տարածեցին թէ այս գերման սպան էր որ 1917ին Քրէմլը ռմբակոծած էր։ Ասոնք ամէնքը առասպել են։

Գալով ռուս պաշտօնական աղբիւրներէ անոր մասին հրապարակ հանուած լուրերուն, ասոնք հակասութիւններով եւ այլանդակութիւններով լեցուն են։ Ահա այդ առասպելներէն մէկ քանին — Իբրեւ թէ պատերազմէն առաջ իբրեւ յեղափոխական գործած ըլլայ, ծագումն է գործաւոր կամ գիւղացի, եւ քանի մը անգամ ցարական բանտերուն մէջ մտած ելած ըլլայ։ Բոլշեւիկեան շարժումէն վերջ Կարմիր բանակին հրամանատար դարձեր է, եւ իր զինուորական տաղանդը ցոյց տուեր է արդէն 1917էն առաջ։ Ծնած է 1899ին։ Ծնողքը Փեթերպուրկ ղրկեր են պատանին իբրեւ խանութպանի աշկերտ։ Բայց ան ուզեր է աւելի գործաւոր ըլլալ,—ու ալ առասպել։ Եւ եղեր է դարբին եւ այդ հանգամանքով մտեր է Ֆրանսեւռուսական Պէրկ գործարանին մէջ։ Անկէց դուրս գալով անկախ աշխատեր է, եւ վերջապէս ինկեր է Մոսկուա, ճակատագրական պահուն։ Հոն այդ միջոցին (1910) գործաւորական խլրտում մը կար, եւ պարագլուխ եղեր է դժգոհներուն։ Ձերբակալուելով դատապարտուեր է երկու տարուան ութ ամսուան բանտարկութեան։ Յետոյ զինուոր կ'ըլլայ։ Պատերազմը կը ծագի, ճակատ կը ղրկուի, ուր նշանաւոր կը հանդիսանայ արտասովոր քաջութեամբ եւ մէկ տարի չանցած ենթասպայ կ'ընեն զինքը։ 1915ին ծանրապէս կը վիրաւորուի եւ այլեւս անյարմար կը դառ- ուի ծառայութեան։ Կը սկսի դարձեալ իբրեւ դարբին գործել, նախ Սորմօվօ, յետոյ Նիժնի - Նովկորոտ, եւ Քազան։ Երբ այն կողմերը կրկին գործադուլ կը կազմակերպէ, կը սկսի փնտռուիլ, ուստի քաղաքէ քաղաք կը փախչի անուն փոխելով, կը հասնի Փէթրովսք, Սամարա երկրամասին մէջ։ Եւ ահա կը պայթի յեղափոխութիւնը։ Պլիւխէր Սամարա կ'երթայ, կը մտնէ բոլշեւիկեան կուսակցութեան մէջ, որուն արդէն յարած է եղեր 1910ին եւ յեղափոխական կոմիտէին անդամ կ'ըլլայ։

Գերման թերթը կը շարունակէ այսպէս,— Արդարեւ պարզ, միանգամայն շքեղ յօրինուածոյ կենսագրութիւն մը։ Այս բոլոր պատմութիւնը մասամբ սուտ է։ Արդէն Պլիւխէր անունը չի կրնար ռուս գիւղացիի մը զաւակին անունն ըլլալ, սակայն բոլորովին անսովոր է Ռուսիոյ մէջ։

Ատեն մըն ալ ըսին թէ բուն անունն է Մէտվէտիէվ։ (... Բայց ո՞րն է շիտակը)։ Դիտելի է որ սովետական մեծ հանրագիտակը (էնցիքլօփէտիա) այս անուններուն մասին բան մը չէ ըսած ... Նաեւ իր ոչ մէկ կենսագրականին մէջ ճշդիւ չէ գրուած իր ծնած տեղը։ Ասոր բուն պատճառը այն է որ Պլիւխէր Ռուսիա չէ ծնած ... իր ծնած տեղը Ռուսիոյ մէջ չէ։ Ապացուցուած է որ սուտ է պատերազմէն առաջ Պլիւխէրի յեղափոխական գործունէութեան պատմուածքը։ 1910ին կարծեցեալ ռուս գործաւոր Պլիւխէրի աշխատած վակոնի գործարանին մէջ գործադուլ չէ պատահած, ոչ մեծ ոչ պզտիկ։ 1910 թուականը քաղաքական գործունէութեան համար յոյժ աննպաստ շրջան մըն էր, մանաւանդ 1906ի յեղափոխական շարժումին ծանր պարտութենէն վերջ։ Գործադուլներուն մասնակցողներուն անունները մի առ մի կը հրատարակուէին թերթերուն մէջ, եւ ոչ մէկ տեղ Պլիւխէրի անունն կայ։ Յետոյ Սամարայի յեղափոխական կոմիտէին բոլոր անդամները ծանօթ են, բնաւ Պլիւխէր չկայ։ Բոլոր ցանկերը հրատարակուած են։ Պլիւխէր չկայ։

×

Գերման թերթը այս որոտընդոստ հերքումներէն վերջ, հետեւեալ ծանօթութիւնները կուտայ «պատմական» զօրավար Պլիւխէրի մասին. 1918 գարնան Պլիւխէր Չէլիապինսքի կարմիր պահակագունդերը վարեց զօրավար Տուբոֆի դէմ, եւ սաով կը սկսի իր «պատմական» կեանքը։ Պլիւխէրի ռազմագիտական եւ ռազմավարական մեծ տաղանդը, ամենադժուար կացութիւններէ ելք մը գտնելու իր կարողութիւնը, իր վճռականութիւնը եւ իր երկաթէ կամքը հաստատեց նոյն իսկ Տուբոֆի սպայակոյտին պետ գնդապետ Աքուլին։ Տուբոֆի Խազախները եւ Պաշքիրները ամայի վայրերու մէջ քաշուեցան, եւ այսպէս Պլիւխէր ապահովեց Ռուսիա — Սիպերիա հաղորդակցութիւնը։ Մայիս ամսուն չեխ լեգէոնները, ռուս սօցիալ -- յեղափոխականները իրարու միացան, եւ քանի մը օրուան մէջ Չէլիապինսք — Սամարա գիծը, ինչպէս նաեւ Սամարա -- Օրէնպուրկ գիծը թշնամիին ձեռքը ինկան։ Պլիւխէր պաշարուած էր ամէն կողմէ։ Իր [illegible] միայն ահուսարսափի չմատնուեցան իր մարդիկը, եւ իր գերազանց տաղանդը միայն գտաւ փրկութեան միակ կարելի ելքը.— Զարնելով ճամբայ բանալ դէպի հիւսիս։

Դէպի հիւսիս այս արշաւանքը նշանաւոր է։ Ոչ թէ միայն 10,000 հոգի մահուան օղակին մէջէն ազատեց, այլ զինուորներուն ընտանիքներն ալ փրկեց։ Եթէ անոնք Տուբոֆի մարդոց ձեռքը իյնային, անողոքաբար պիտի փճացուէին։ Պլիւխէր իր բանակին ետեւէն քաշեց այսպէս անծայր շղթայ մը սայլերու, մարդոցմով, անկողիններով, զանազան տնական կազմածներով բեռնաւորուած, կարելի ու անկարելի ընտանեկան առարկաներով։ Եւ բոլոր այս տարադիր փախստական բազմութիւնը այսպէս ապահոված եղան գոնէ իրենց կեանքը։ Հրաշք էր որ աճապարանք ալ չեղաւ։ Եւ աւելի հրաշալին այն էր որ Պլիւխէրի հանճարը յաջողեցաւ բոլոր քովնտի յարձակումները վանել։ Երկու օր զարհուրելի պաշտպանողական մը եւ յարձակողական միանգամայն մինչեւ որ կտրեց անցաւ գիծին միւս կողմը։ Եւ յաջողեցաւ։ Սեպտ.ի կիսուն անցաւ Քամայէն և Կարմիր բանակին հետ հաղորդակցութիւնը վերահաստատեց։

«Կարմիր դրօշի պատուանշան»ը այն ատեն հաստատուեցաւ։ Առաջինը տրուաւ Պլիւխէր իր այս փայլուն առաջնորդութեան համար։

Այս է ահա պատմական Պլիւխէրը. բայց թէ ո՛վ է ծագումով, ի՛նչ ազգէ կամ ո՛ր ցեղէ, ո՛ւր ծնած,— սակայն մութ է, կամ մութ պահել կ'ուզեն, եւ ասոր համար ալ հարկ է առասպելներ հիւսել...

ՀԱՅԸ ԺՈՂՈՎԱԿԱՆ

— :-: —

Սարսափելի։ Ահաւոր։ Անտանելի, իր բնաշխարհին լեռներուն նման կորովալի, ձորերուն նման՝ խորազնին, հովերուն նման շանթարձակ եւ գետերուն նման ահեղամռունչ։ Պայքարող եւ մարտնչող։ Բնութեան դասախարակութիւն։ Հերոս ժողովական՝ ազգին հերոս զաւակներուն պէս։

Ակամայ միտքս կուգայ մանրավէպ մը։ 60ական թուականներուն, երբ Ազգ. Սահմանադրութեան օրինագիծին հաստատումը կը պահանջուի Պապը Ալիէն, Միտհատ փաշա սիրայօժար կուտայ այդ արտօնութիւնը, յայտարարելով շուրջիններուն.

— «Շուտ շուտ հաստատեցէք այդ օրինագիծը. այս օրէնքին շնորհիւ Հայերը իրարու հետ վիճելով եւ իրարու գլուխ պատռելով, միջոց չեն ունենար զբաղելու մեզմով»։

Կարծես ճշմարտութեան մը շքեղութիւնը այս խօսքերուն մէջ։

Եւ Հայերը՝ կռուազան աքլորներուն նման՝ իրարու մազ ու մօրուք փետտելով արժանաւորապէս չկրցան օգտուիլ Ազգ. Սահմանադրութենէն։

Սիրահարներ ենք խօսքի եւ կը սիրենք շռայլարանել՝ Թութակներու նման։

Ընդհ. պատերազմէն ետքը, զինադադարի շրջանին, երբ Ազգ. Ժողովի Մայր Դիւանին կ'անդամակցէի, ի՜նչ մեղքս պահեմ, շատախօսներու խօսելու կարգը կը յետաձգէի։ Ուրիշ մեղք մըն ալ գործեցի։ Փոթորիկի մը ծագումը կանխելու եւ հետեւաբար ժողովին ամլութիւնը խնայելու համար, Պ. Դաւիթ Տէր Մովսէսեանի կողմէ Պ. Արշակ Ալպօյաճեանի դէմ դիւանին յանձնուած գրութեան մը մաքսանենգութեան եւ «քուլիս»ներու մէջ կարգադրութեան աչք գոցեցի։

Դարմա՛նը պիտի ըսէք։ Գաղափարակից անձերու լաւ ընտրութեամբ կազմել վարչ. խորհուրդները կամ գործադիր մարմինները՝ երեքական հոգիով կամ առաւելն հինգական հոգիով միայն։

Օրինակ մը։ Ահա Հայ Գիւղատնտեսականը, որուն Աղեքսանդրիոյ կեդր. վարչութիւնը կը բաղկանայ միայն երեք հոգիէ, ժամանակի ոգիին համեմատ արագ կը գործէ, հեռաձայնով անգամ որոշումներ կ'առնէ, որոնք կ'արձանագրուին, կը վաւերացուին եւ կը ստորագրուին շարժանկարային արագութեամբ։ Գործն ալ նոյն արագութեամբ կը հետեւի խօսքին։ Ահա իր արդիւնքը։ Առաջին 50է աւելի համալսարանականներ հասցուցած է։ Երկրորդ՝ հիմնած է «Խրիմեան Գիւղատնտեսական Մատենաշար»ը, որուն 7 գիրքերը արդէն հրատարակուած են։ Իսկ երրո՞րդը։ Երկունքի մէջ է այժմ։ Եւ քիչ ատենէն լեռը պիտի ծնի արծիւ մը՝ երկնասլաց եւ եթերաճեմ։

Եւ պիտի խնդան մեր որբերն ու որբուհիները։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՏԻՏԱՂ

Երեւանի երիտասարդ գրողներէն Սողոմոն Տարօնցի հետեւեալ ոտանաւորն է գրած անպայման իբրեւ գլուխ գործոց.—

Ինձ համար մտածում էի, որ
Ես այսպէս եղայ, նա այնպէս։
Հանաքչի մի ցիլինտրաւոր
Մօտեցաւ ինձ թէ՝ «Բարեւ քեզ,
վերջերս շատ ես մտածում,
Է՞շդ ես կորցրել, բարեկամ»։
— «Կորել էր, փառք Աստուծոյ,
Հէնց ինքդ ես, որ մօտս եկար»։

×

Գրքից պոկեց մի ցիտատ,
Եւ հռչակուեց քննադատ։

Ս. Տարօնցի

×

— Պարոն տնօրէն, հաճեցէք մէկ ժամուան համար հրաման տալ որ ատամնաբոյժին երթամ։

— Քանի մը օր առաջ ալ հրաման տուիր, բայց տեսայ որ սրճարանը թուղթ կը խաղայիր։

— Սուտ չէ, պարոն, ատամնաբոյժիս հետ էր որ կը խաղայի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Ի՞ՆՉ ԲԱՆ Է ՏՐԱԿՏՈՐԸ»

oooo

Հետեւեալ տողերը կը քաղե[նք] Խորհ. Հայաստանէն (28 յունուար)։

Անցեալ տարուընէ, Հոկտեմբերէն վեր Վաղարշապատի մէջ կազմակերպուած է մեքենաշարժ արօրի (տրակտոր) դասընթացք մը, որուն կը հետեւին 190 հոգի։ 26ը պէտք է մեքենադործ դառնան, միւսները մեքենավար։

Դժբախտաբար առաջին իսկ օրէն մինչեւ հիմա ուսումնական գործը ու ուսանողներու ապրելու պայմանները գոհացուցիչ վիճակ մը չունեցան երբեք։ Այս պատճառով երեւան եկաւ հոսունութեան երեւոյթը,— դասալքութիւն, ձգել երթալ։ Այս երեւոյթը անշուշտ պիտի ազդէր դասընթացքին վրայ։

Ուսանողներուն սենեակները ոչ լոյս ունին, ոչ ալ կրակ, սաւանները [illegible] գամ չեն փոխեր ժամանակին։ Նոյ[...] տրտունջը բժշկական խնամքի մասին։ Հիւանդները օրերով կը մնան իրենց սենեակներուն մէջ առանց երբեք բժշկի այցելութեան եւ դարմանի։ Մեքենագործներու դասարանէն Դաւիթ [...] չատրեան երեք օր հիւանդ պառկած կը մնար իր սենեակը, առանց խնամքի։

Դասարաններուն մէջ չկայ կարգապահութիւն։ «Ցանկացողը քէֆն ուզած ժամին թողնում եւ գնում է գիւղ, մի քանի օր մնում է եւ նորից վերադառնում եւ իր թոշակը լրիւ ստանում», կը յայտարարէ ուսանող Մխիթարեան։ Բացականներու թիւը մեծ չափերու կը հասնի։ Օրինակ՝ մեքենագործներու դասարանէն, որ ունի 26 հոգի, յունուար 1ին կը բացակայէին 8 հոգի, 2ին 9 հոգի, 1[...] 4 հոգի, 20ին 8 հոգի, 21ին 9 հոգի։ Երեք ամսուան ընթացքին մասնագիտական առարկաներու մասին ոչ մէկ դաս տակաւին։ Երկրորդ դասարանէն յունուար 1ին կը բացակայէին 9 հոգի, 4ին 9 հոգի։ Ըստ ծրագրի, օրական ուսանողական պարապումները վեց ժամ են, սակայն չէ պատահած որ վեց ժամ լրիւ օգտագործուի, որովհետեւ ուսուցիչները պակաս են։

Դասախօսութեանց համար չկայ նաեւ անհրաժեշտ չափով գրականութիւն։

Զափազանց տկար է գործնական ուսուցման աշխատանքը։ Ուսանողները կը յայտարարեն.

— Երեք ամիս է այս դասընթացքներուն կը հետեւինք, բայց տակաւին չենք գիտեր թէ ի՞նչ բան է տրակտորը եւ ի՞նչպէս կը բանեցնեն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ, Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ... ՄԻՏՔՈՎ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ

ooooo

Վ. Թոթովենց գիրք մը հրատարակեց վերջերս,— Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ։ Կը թուի թէ յուշերու ձեւով կը նկարագրէ իր կեանքը, ծննդավայրէն սկսեալ (Խարբերդ) մինչեւ Երեւան։ Կեանքի այս ճամբուն վրայ, Թոթովենց կը ստիպուի կանգ առնել պահ մը հայկական ջարդերու յիշատակին առջեւ ու, հասկնալի վախով մը, հէքեաթի ձեւ կուտայ եւ այնպէս կը պատմէ։

Նոյն մէկը, որ կը սիրէ անունի սկզբնատառերով (Գ.Ն.) միայն երեւալ, «Խ.Հայաստան»ի մէջ (2 փետր.) մղձաւանջի պէս կը տնկուի Թոթովենցի առջեւ, զայն ամբաստանելով իբրեւ «նացիոնալիստ» մը, որ կը մերժէ հայկական ջարդերուն ամբողջ մեղքը բարդել Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ։

Բայց նախ տեսէք թէ ի՛նչ ուրիշ մեղքերով ալ կ'ամբաստանէ մեր թոթով գրագէտը։

Թոթովենց կը գրէ.— «Հայր[...] կալուածատէր էր եւ մեր գաւառ[...] պետական բարձր պաշտօնեայ»։

Այս անմեղ տողերը կը կատղեցնեն քննադատը, որ կը պոռայ.—

«Թւում է թէ երբ մեր օրերից խորհրդային հեղինակը յետ է նայում ան[...] ցեալին, իր շահագործող հօր, նրա ընտանիքի, նրա շրջապատի անցեալին պէտք է սպասել, որ նա կը մեր[...] կացնի այդ անցեալի բուն կերպարան[...] քը, ցոյց կը տայ մշակների եւ այլ աշխատաւորների շահագործման ամբողջ դաժանութիւնը թրքական գաւառական քաղաքի ազնուկի կողմից»։

Ինչպէս կը տեսնէք, Թոթովենցի մեղքը այն է որ իր հօր յիշատակին դէմ կանգնած՝ չէ գրեր.— «Տղո՛ւկ, շահագործող, եւն.»։ Քննադատը կը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ո՞Վ ԿԸ ՎԱՐԷ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

»»» · «««

Հայ ժողովուրդը՝ ինչպէս ազգօգուտ գործ մը կատարած պիտի ըլլար, եթէ մեռելները ձգելով, ամբողջ միջոցը պահէր իր կեանքին հետ անմիջական կապ ունեցող խնդիրներով:

Այս տեսակէտով Բարեգործականը կը գրաւէ առաջին տեղը:

Ժողովրդական դժգոհութիւնը այս ազգային հաստատութեան հանդէպ այնքա՛ն ծաւալ ստացած է որ, եթէ բողոքի միթինկ մը սարքուէր ոչ թէ 600, այլ 6000 հոգի եւ աւելին պիտի խուժէին եւ կարելի չպիտի ըլլար

...

յաջողեցան վերջապէս չէզոքացնել Տիգրան խան Քէլէկեանը, միակ ժողովրդական մարդը, որ կը մնայ կեդրոնական մարմնի պարզ մէկ անդամը: Իր ձայնը սահմանափակուած եւ չէզոքացած կը մնայ կարեւոր որոշումներու միջոցին:

Պ. Պօղոս Նուպարի տնօրէնութեան տակ կազմուած է նաեւ ներքին յանձնախումբ մը՝ որով Եսայեան, Մալէզեան եւ Կիւմիւշկեր-եան եղբայրութիւնը իսկական տէրը կը դառնայ Բարեգործական Միութեան: Պ. Լ. Կիւմիւշկերեանը թէեւ գիտակից եւ լուրջ, ազգականական կապեր ունի Պ. Նուպարի հետ եւ իր մեծ բնաւորութեամբ ուղղակի ենթարկուած է անոր ազդեցութեան:

...

բարձր մակարդակի վրայ մնայ, օգտակար հանդիսանալու համար առանց խտրութեան:

Ցաւալին այն է որ այս բռնապետական դրութիւնը կը շարունակուի տարիներէ ի վեր, հակառակ եղած բողոքներուն եւ ընդհանուր դժգոհութեան:

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՊԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան վարչութեան ծանօթ նամակին առթիւ (10 փետր.), ստացանք յայտարարութիւն մը եւս, Պ. Վարդանեանի եւ Լեւոն Ղէնէվիզեանի ստորագրութեամբ:

Մէկդի դնելով կարգ մը մաշած հէքեաթներ, որքան կրցանք հասկնալ, երկու նամակագիրները բսել կ'ուզեն թէ իրենք «թաքուն շարժառիթներով եւ կանխամտածութեամբ ժողովքին հեռացողներ» չեն, այլ քաշուած են «Երկու կողմանէ համաձայնութեան կարելիութիւններ փորձելէ վերջ, որ անհետեւանք մնաց»:

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի

(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 9ՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)

21 ՓԵՏՐ. 1934 - ԿՏՐՈՆ ԹԻՒ 13

ՄԱՄՈՒԼ

Աղետալի պայքարներ

oooo

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը (անկախ հայաթերթ) կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 Յունր.).

— «Ամերիկահայ գաղութին մէջ չը տեսնուած երեւոյթ մը պարզուած է այսօր, ի մասնաւորի Արեւելեան հայ գաղութին մէջ: Եղբայր եղբօր դէմ զինուած է այնպիսի ատելութեամբ մը որ պիտի չկրնայինք ընել նոյն իսկ մեր դարաւոր թշնամիին դէմ: Հայը Հայուն, հայրը զաւկին, քոյրը եղբօրը, ամուսինը կնոջ, բարեկամը բարեկամին դէմ է ելեր, որովհետեւ դագաղ մը կայ մեր առջեւը որուն մէջ կը հանգչի ոճրապարտ ձեռքերու կողմէ իր կեանքէն խլուած զոհ մը: Այս դագաղին առջեւ լալ, սգալ եւ մտածել պարկեշտ Հայու պարտքն է, բայց անոր շուրջ կռիւի նակատ յարդարել, պատերազմական շեփոր հնչել, ատելութեան եւ վրէժի թոյն ցանել՝ շիտակ չէ: Ոչ միայն շիտակ չէ, այլ նաեւ վտանգաւոր ալ է, ոճիր է: Վասնզի մենք գիտենք թէ՝ դագաղին մէջ հանգչողը, որ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ պաշտօնեայ մըն էր, այդ տեսակ մարտահրաւէր մը չպիտի ուզէր տալ մեզի:

Շիքակոյի դէպքէն յետոյ պարզուած դրօշամարտի պայքարը այսօր կրկնապատկուած եւ եռապատկուած թափով մէջտեղ է եկեր: Մամուլը իր գրչակները կորսնցուցած անպատասխանատու գինովի պէս աջ ու ձախ կը հարուածէ, կը թունաւորէ, ստեղծելով անտանելի մթնոլորտ մը:

Ի՞նչ կ'ընենք եւ ո՞ւր կ'երթանք, ոչ ոք կ'ըսէ այս հարցումը: Ու եթէ կայ ընող այն ալ չի համարձակիր հրապարակելու զայն, վասնզի այս օրերուն կիրքերն այնքան գրգռուած են որ, մարդիկ կոյրերու նման չեն կրնար եւ չեն ուզեր տեսնել իրականութիւնը եւ քարոզել ճշմարտութիւնը:

Ու ճշմարտութիւնը այս է, դէպի ԿՈՐԾԱՆՈՒՄ կ'երթանք ազգովին, մանաւանդ այս գաղութին մէջ: Ամէն ազնիւ եւ գիտակից մարդ պէտք է որ ոտքի կանգնի եւ բարձրացնէ իր ձայնը չափաւորութեան եւ իմաստութեան հրաւէր կարդալով: Պէտք է որ ՄԱՄՈՒԼԸ, ինչ անուն եւ ինչ գոյն ալ որ ունենայ, դադրի ԿՐԱԿԸ հրահրելէ եւ իրդեհը պատրաստելէ: Շիքակոյի պայքարը մեզ ԴԱԳԱՂԻ մը առաջնորդեց, իսկ այս մոլեգին պայքարն ալ կրնայ մեզ առաջնորդել ուրիշ անակընկալներու, եթէ չզգաստանանք:

Ժամանակն է որ մամուլը եւ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կանգնին իրենց բարձրութեան վրայ եթէ ունին, հիմա է որ հայրենասիրութիւնը եւ եկեղեցասիրութիւնը գործնականապէս պէտք է ցոյց տան, եւ լռութեամբ եւ պաղարիւնութեամբ վերլուծեն դէպքերը:

Մի՛ մոռնաք որ Հայն է որ կեցած է Հայուն դէմ, եւ եղբայրն է որ կը զինուի եղբօր դէմ:

Վստահ ենք թէ արդարութիւնը իր վճիռը պիտի տայ, ոճրագործները իրենց պատիժը պիտի ստանան ուշ կամ կանուխ, թէ դատարանի եւ թէ հայութեան խղճին առջեւ:

Սպասենք եւ ըլլանք զգոյշ:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՑԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՈՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻԽՈՎ, ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

...

Եւ երկինքէն ընկնում է երեք խնձոր...»:

Այսպէս է պատմեր հայկական ջարդերը, մեր Թոթովենցը իր թոթով լեզուով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

—•—

(ԳԵՐՄԱՆ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ՝ ՎԱՆԷՆ)

Որ կողմը որ կը դառնայի, դեղ եւ օգնութիւն կը խնդրէին ինձմէ: Ասոր համար ալ դարմանատուն կը հաստատեցի, ուր օրական 50—70 հիւանդներ կուգային: Առտուան 9էն մինչեւ գիշերուան 12 եւ կէս նոյն իսկ մինչեւ ժամը մէկ, կ'աշխատէի երկու հայ օգնականուհիներու հետ: Երբ մեր

...

ժաս մը գրաւելով: Ո՛չ ոք կը խորհէր վտանգի մասին: Յանկարծ 1915 Յունիս 31ին հրաման եկաւ.— «Մինչեւ վաղ առտուան ժամը 4 ամբողջ քաղաքը պէտք է պարպուած ըլլայ»: Թէ ինչ կը նշանակէր ասիկա, միայն այն կրնայ երեւակայել որ հոն գտնուած է անձամբ: Որովհետեւ մենք դեռ 40

...

Թող ըլլայ:

Մեր սիրելիները սակայն, ջուրին վրայ, չէին գիտեր մեր քաշածները եւ մեր վերադարձը: Անոնք ուրախ օր

...

թիւններ կուտան վարանիներուն, իսկ միւս կողմէ գաղտնի ժողովներ գումարելով կ'աշխատին որ չջնջուի հոգատարութիւնը: Այսպէս, Պէտրխանիներէն ձէլատէթ Ալի ,ընկերակցութեամբ ծանօթ ֆիւրտ Մուսթաֆայի եւ Պօթի անուն մէկու մը, անցեալ շաբթու Արար Փընար կ'երթայ եւ Մուսթաֆա Շահինի տունը կ'իջեւանի: Այդ գիշեր, կարգ մը Հայեր եւ Հօյպունի ղեկավարները գաղտնի ժողով կը գումարեն եւ կ'որոշեն ստորագրութիւն հաւաքել ժողովուրդէն, որպէսզի հոգատարութիւնը չջնջուի:

Ինչպէս յայտնի է, Հօյպունը խառնակութեան օճախ մըն է, աւելի ճիշդը արիւն եւ դրամ քաշելու համար լարուած ծուղակ մը, զոր կազմեցին Պէտրխանիները եւ Դաշնակները »:

5000 ոսկի տուրք՝ Պատրիարքարանէն

Պոլսոյ կալուածական վարչութիւնը 18 տարուան համար 5000 ոսկի տուրք պահանջած ըլլալով ,Պատրիարքարանը պետական խորհուրդին դիմած և յայտնած էր թէ տուրքէ ազատ են:

Պետական խորհուրդը միաձայնութեամբ վճռած է թէ Պատրիարքարանն ալ տուրքի ենթակայ է:

Վճռագիրը կ'ըսէ.— Նկատելով որ, կալուածական նոր օրէնքին 3րդ յօդուածին 3րդ հատուածին համաձայն, միայն կրօնական պարտականութիւններ կատարելու համար եւ ընդհանուրին առջեւ բաց աղօթատեղիները եւ անոնց կից ու առընթեր շէնքերը զերծ կը մնան կալուածական տուրքէ:

Նկատելով որ, հին օրէնքին ի զօրու եղած ժամանակ վերջնական որոշման չյանգած տուրքի խնդիրներու մասին պէտք է շարժիլ համաձայն նոր օրէնքի տրամադրութեանց, ինչպէս կը տրամադրէ նոր օրէնքի առժամեայ տրամադրութեանց 2րդ յօդուածը:

Նկատելով որ, եթէ տուրքէ զերծ կացուցանելու համար անցեալին մէջ թոյլտուութիւն ալ եղած ըլլայ, ներկայիս ո եւ է արժէք չի ներկայացներ:

Հետեւաբար վճռաբեկ ատեանին տուած որոշումը օրինական կը գտնէ եւ միաձայնութեամբ կը մերժէ Պատրիարքարանի դիտողագիրը:

Վճռաբեկը որոշած էր թէ Պատրիարքարանը ենթակայ է կալուածական տուրքի:

Պետական խորհուրդին այս որոշմնագրին համար Պատրիարքարանէն դիմում պիտի ըլլայ՝ որոշումի սրբագրութիւն խնդրելով:

ՆՈՐԷ՛Ն ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ

Թերթերը կը գրեն թէ քաղաքական նոր խմբակցութիւն մը պիտի կազմուի այս օրերս, երեք հատուածի բաժնելով ընկերվարութիւնը: Այսպէս, անջատուած ընկերվարականներէն երեսփոխան Ֆռմփէռ Մոռէլ, որ տարիներով «Փօփիւլէռ»ի վարիչ տնօրէնը եղած էր, դժգոհ մնալով իր ընկերներէն եւ մասնաւորապէս աշխատանքի նախարարէն (Մառքէ), խորհրդակցութիւններ կը կատարէ, նոր խմբակցութիւն մը կազմելու համար: Ֆռմփէռ Մոռէլ վերջերս ժողովի հրաւիրեց Տալատիէի դահլիճին վստահութիւն յայտնող 360 երեսփոխանները: Հրաւէրին պատասխանեցին 132 երեսփոխաններ ,որոնք յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, «հանրապետական ազատութիւններու պաշտպանութեան համար»: Հաւանական է որ արմատական–ընկերվարականներէն ալ անդամներ մասնակցին նոր խմբակցութեան: Այդ պարագային բաւական պիտի տկարանայ Տումէրկի դահլիճին դիրքը: Նոր խմբակցութիւնը կը կոչուի «Պաշտպանութիւն հանրապետական եւ բանւորական ազատութեանց»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Լոյս տեսաւ « ՎԷՄ » հանդէսի երկրորդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. — *Իրազեկ*՝ « Առաջին հայ թատերգութիւնը », *Ս. Ջամալեան*՝ « Ամենայն Հայոց բանաստեղծը», *Յ. Զաւրեան*՝ «Սայեաթ Նովա», *Մ. Պարսամեան*՝ «Վահան Թէքէեան», *Ա. Աբեղեան*՝ «Հայագիտութիւնը յետպատերազմ. Գերմանիայում», *Ա. Խոնդկարեան*՝ «Օպոզիցիան Հանրապ. Հայաստանում», *Վ. Փափազեան*՝ «Հայկական բարենորոգումները», *Վ. Մինախորեան*՝ «Անջատականները», *Ա. Գիւլխանդանեան*՝ «Օգոստոս Հինգը», *Սեբաստացի Մուրատի Յուշատետրը*», *ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ*: *ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ*. գիրք եւ մամուլ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ. ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ. *Վ. եպ. Մանկունի*՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Պատկերազարդ:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները:



Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin *ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻ՛ՆՈՅԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ՝ *ՎՌԱՄԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ*

Հովանաւորութեամբ՝ *ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՐԵԿ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՄԷՕՏՕՆ, 2, Rue Alexandre Guilmant

ՍԱԼ ՄԱՐԻ ՏԷԼՆԱՅԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ընկեր ԲԵՆՕ

կը խօսին ընկերներ՝ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ (ՎԻՇԱՊԵԱՆ)

կը ներկայացուի՝ ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ (Զաւեշտ)

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Հաղորդակց. միջոց.— Մօնբառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէօտօն Փօրթ տը Վէրսայլէն Թրամուէյ 32 կամ 23 եւ իջնել լա Ֆէրմ տէ Մուլինօ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

3րդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի՝ ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *ԿՈՐԻՒՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ*

25 *Փետրուար Կիրակի օր*

Կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ ՏԱՐԱՔՃԵԱՆ

Փարիզի Գրական Ակումբ *այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին,* 131, rue Paul Berruel *(նախկին* rue Cambronne, 131) métro Vaugirard *տեղի կ'ունենայ՝ «Շահան Շահնուրի գործը» գրոյցի շարունակութիւն: Պիտի խօսին՝ Ս. Ջամալեան: Ա. Խոնդկարեան եւ Հր. Զարդարեան: Մուտքը ազատ է:*

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ Պ. ՀՐԱՆԴ Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝ ՔԱՂԱՔԱՑՆՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ԱՐԴԻ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԷՄԷՐԷԿԻ եւ իր շրջանի Վերաշինաց Հայրենակց. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղը Զատկի առթիւ սարքած հրապարակային մեծ բանախօսութիւնը եւ հաւկթախաղը տեղի կ'ունենան Ապրիլ 1 Կիրակի օր:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւլն. ամէն տեսակ գրքեր

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՊԱՐԳԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ամենավերջին պարերը, շատ դիւրութեամբ, իր մասնաւոր պարասրահին մէջ կամ այցելու: Ժամադրուելու համար գրել՝

88, Bld. de Port - Royal, PARIS (5e)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ *Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Մատաթիա Լաւիկեանի մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Աղլաղանեան, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Պապիկեան, Տիար Յակոբ Աղլաղանեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր՝ ՏԻՐԱՆ ԱՂԼԱՂԱՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պարսամ Մերունակ եւ Կիւլպէնկ Գալուստեան կը փնտռեն իրենց քեռին Խաչիկ Ճամըզեան, որ 1921ին Կիլիկիայէն մեկնած է Ռումանիա: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Gulbenk Kaloustian, 43, rue Maugiron, Vienne (Isère) France*:*

— Կարնեցի Տրկ. Սիրանուշ Նիկողոսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարնեցի Գրիգոր եւ Խաչատուր Թումանեանները (ոսկերիչ), որոնք 1930ին կը գտնուէին Արմաւիր եւ 1931ին փոխադրուեցան Վլատիկաւկաս: Երկու տարիէ ի վեր լուր չկայ իրենցմէ: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Նիկողոսեանի, 22, rue des Bois, Paris (19): Ստոյգ լուր տուողին վարձատրութիւն ...

— Մարաշցի Պ. Միսաք Պօյրազեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Պօյրազեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր: Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (60)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵ՛ՆՑ ԳԱՂՏ՛ՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱ՛Ն ՄԱՍԻ՛Ն)

Րիզա պէյ իր ճակատին յատուկ պատերազմական ատեան մը ունէր: Փախստականներու յատուկ եւ այլ գործերով կը զբաղէր այդ ատեանը: Թօփալ Օսմանի բանտարկութենէն վերջ, ատեանը նիստի հրաւիրուած էր: Նախ քան այդ, Րիզա պէյ Թօփալ Օսմանի մասին տեղեկագիր մը պահանջած էր Հասան էֆէնտիէն: Իսկ վերջինը արդէն պատրաստած էր իր տեղեկագիրը, որով կը տեղեկացնէր թէ Թօփալ Օսման բախումի միջոցին լքած էր ճակատը: Փախստականներու մասին ատեանի սահմանած պատիժները ծանօթ էին: Առաջին փախուստին՝ բիրի հարուածներու, իսկ երկրորդին՝ մահուան կը դատապարտուէին: Բիրի պատիժը ի գործ կը դրուէր զօրագունդին ամենափոքր սպային կողմէ:

Հասան էֆէնտիին տեղեկագիրը հաղթ ստացած, ատեանը նիստ գումարած ու դատած էր Թօփալ Օսմանը: Դատի միջոցին բնականաբար վճռապէս պարզուած էր անոր փախած ըլլալը եւ 50 բիրի հարուած սահմանուած էր իրեն: Երբ այս որոշումը իրեն հաղորդուած էր, Օսման զայրանալով յայտնած էր թէ հազար անգամ կը զղջայ որ չէթէ կազմած ու կոմիտաճի ճակատ է եկած, բայց, քանի մը օրուան ընթացքին համոզուած ըլլալով որ՝ չէթէճիութիւնը այնքան դիւրին ու զուարճալի բան մը չէ ինչպէս ինք կը կարծէր, եւ թէ կարելի չէ կատակել զինուորութեան հետ, եզրակացուցած էր թէ իրեն կը մնար մէկ միջոց.— ենթարկուիլ տրուած վճիռին:

Պորչքայի մէջ պատրաստութիւններ կը տեսնէին՝ պատ. ատեանի վճիռը գործադրելու համար: Հրապարակի մը վրայ, շրջականերէն հաւաքած էին Թօփալ Օսմանի եւ այլ չէթէներու բոլոր մարդիկը: Թօփալ Օսման բերուած էր այդ շրջանակին մէջտեղը, ու հոն կարդացուած էր պատերազմական ատեանին վճիռը: Ընթերցումը հազիւ աւարտած, ենթասպան եկած՝ կանգնած էր Օսմանին առջեւ՝ ձեռքը բիր մը բռնած:

Յետոյ, երկու զինուորներ բռնած էին անոր ձեռքերէն եւ օձիքներէն: Իսկ սպան, կոտրող բիրերը նորերով փոխարինած, եւ 50 հարուածներու որոշումը գործադրած էր:

Խեղճ Թօփալ Օսմանը այդ հարուածներէն վերջ ուժասպառ վիճակ մը ունէր: Կաղ ըլլալուն՝ արդէն լաւ չէր քալեր: Իսկ հիմա՝ բոլորովին անշարժութեան դատապարտուած էր: Այն զինուորները, որոնք քիչ առաջ իր ձեռքերն ու ոտքերը բռներ էին, այժմ թեւերը մտած՝ զայն կը տանէին պահականոց, որպէսզի քանի մը օր հանգիստ ընէ:

Երկու օր վերջ, Օսման մասամբ վերագտած էր իր ուժերը: Րիզա պէյ, անկարելի նկատելով անոր՝ ճակատէն հեռու մնալը, զայն կրկին Հասան էֆէնտիին վերադարձուցած էր:

Թօփալ Օսման, այս փորձանքներէն վերջ, ըմբռնած էր որ յանդգնութեան եւ զինուորական գործ է՝ պատերազմի ընթացքին չէթէճիութիւն ընել, եւ ոչ թէ կոտրել՝ թափել ու աւարել՝ ինչպէս ինք խնդրած էր Հասան էֆէնտիէն, խոստովանած էր թէ ինք սխալ խորհած էր եւ անոր ձեռքը համբուրելով, խնդրած էր որ անտեսէ իր թերութիւնները: Այս խօսքերով, ան նպատակ ունէր ոչ թէ հաշտուիլ այն ընկերներուն հետ որոնց հետ պատերազմի պիտի մասնակցէր, այլ՝ այդ վայրէն հեռանալ առանց որ եւ է մէկը վշտացնելու, քանի որ գիտէր թէ ինք անկարող է զինուորութիւն կատարելու: Արդարեւ, քիչ ժամանակ վերջ, Օսման՝ Հասան էֆէնտիէն խնդրած էր արտօնել զինքը որ հեռանայ: Հասան էֆէնտի, նկատի առնելով որ կաղ է ու քալելու անկարող, որոշած էր զայն ետ ղրկել: Այդ նպատակով ալ, բժիշկին քննել տուած էին զինքը, պատրաստել տուած էին տեղեկագիր մը թէ անկարող է զինուոր ըլլալու, եւ Տրապիզոն ղրկած էին: Անշուշտ, նախ քան մեկնումը առած էին իր զէնքերը, իսկ իր չէթէին մարդիկը մնացած էին ճակատը:

Թօփալ Օսմանէն յետոյ, բազմաթիւ չէթէներ իրար հետապնդած ու պարզապէս տողանցք կատարած էին Րիզա պէյի ճակատը: Տրապիզոնի կուսակալութիւնը յաճախակի հեռագիրներ կ'ուղարկէր Պորչքա թէ՝ այսինչ կամ այնինչ չէթէն Տրապիզոն է եկած, եւ, հազիւ քանի մը օր անցած, այդ չէթէները մէկիկ մէկիկ Պորչքա կուգային: Անոնց մէջ կը գտնուէին Զիա պէյի, Ֆուատ պէյի եւ Մէմիշի չէթէն: Այս Մէմիշը եւս, Օսմանի նման, Սամսոնի շրջակաները կազմած էր չէթէ մը ու ճամբայ ինկած: Բայց, համաձայն ստացուած տեղեկութեանց, Մէմիշ, ճամբու ընթացքին, շարունակաբար կողոպտած էր գիւղերը: Եթէ այս աւարառութենէն վարակուէր նաեւ Կովկասի ճակատը, անկարելի էր առաջքը առնել: Բայց, Մէմիշի գալէն վերջ հասկցուած էր որ անտեղի էր այդ վախը: Մէմիշն ու իր մարդիկը բաժնուած էին պատերազմի գծին վրայ: Անկէ վերջ լսուած էին գողութեան քանի մը դէպքեր: Րիզա պէյն ու իր հետեւորդները առնեին ըմբռնելով թէ հարկ է վերջ տալ այդ վիճակին, որոշած էին օձը գլխէն ճզմել: Այդ նպատակով, օձին գլուխը՝ Մէմիշը կանչած էին բանակետղ ու հոն լաւ մը ծեծած էին: Բիրի հարուածները աւելի քան երկու հարիւր էին: Րիզա պէյ, խնդիրը արմատէն լուծելու մտօք, Մէմիշը վռնտած էր ճակատէն, ու, առնելով անոր մարդիկը, զանոնք տուած էր ուրիշ չէթապետներու հրամանին տակ:

(Շար.)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պար տը Կլօպի մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Անկէնի մասնաճիւղին բոլոր անդամները կը հրաւիրուին խորհրդակցութեան այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Café des Sports, *կայարանին դէմ:*

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

JEUDI 22 Février 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2427

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱՆԼՈՒՐ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ,,

Միշտ բերան աւրելով եւ գռեհիկ բառեր գործածելով, Աղասի Խանջեանը փրփուր կը տեղայ նաեւ փախստականներու հարցին առթիւ :

Թոյլ տուէք որ այս մասը արտատպենք իր չարագրութեամբ — առանց թարգմանելու.

— «Դաշնակները վերջերս ձեռք զարկին մի նոր պրովոկացիայի : Դա «փախստականների» պատմութիւնն է. ԻՐԵՆՔ ԻՍԿ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՎ ԻՐԵՆՑ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑՆԵՐԻ, դեռ արտասահմանից, պրովոկացիոն նպատակներով ներկողմնակիցների, քաղաքի կարաւանններում միացած ՄԻ ՔԱՆԻ բախտախնդիրների անցումը Պարսկաստան, այդ բախտախնդիրների միջոցով մոլորեցնելով ՄԻ ՔԱՆԻ գաղթականների, որոնք չցանկացան ազնիւ աշխատանքի միջոցով կապուել մեր երկրի հետ, Դաշնակ թերթուկները դիւային քրքիջ են արձակում, անլուր զրպարտութիւններ են յօրինում մեր երկրի մասին» : (Ստորագծումները եղած են մեր կողմէ) :

Այսքանը քաղելէ յետոյ, ի՞նչպէս կրկին չարտագրել յաջորդ նախադասութիւնն ալ, ուղղելով բուն հասցէին, Խանջեաններու եւ մնացեալին.

— «Ա՜յնքան են լկտիացել այդ սրիկաները որ...» :

Մի՛ սպասէք որ նորէն խրինք փախստականներու հարցին քննութեան մէջ :

Անցեալ ամառ, երբ ճիշդ նոյն բառերով կ'արտայայտուէին Խ. Հայաստանի «անկաշառ բարեկամները», արտասահմանի մէջ, տուինք անհրաժեշտ պատասխանը, հրատարակեցինք բոլոր փաստերը, ցանկերն ու լուսանկարները, եւ կարգ մը նամակներ : (Երէկ ստացանք նոր մը) :

Ի՞նչ կը հետեւէր այդ հրատարակութիւններէն.—

1. Փախստականները «մի քանի» հոգի չեն, այլ աւելի քան ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՅԻՍՈՒՆ այր, կին եւ մանուկ, մէկ – երկու ամսուան ընթացքին : Եւ այս՝ հաշուելով միայն անոնք որ կրցած են Թաւրիզի Առաջնորդարանը հանդիպիլ : Այլապէս, բուն թիւը ՉՈՐՍ ՀԱՐԻՒՐԸ կ'անցնի, միայն Պարսկաստանի ճամբով : (Դեռ անցեալ տարի, մինչեւ դեկտ. 7 Թաւրիզ հասած էին 21 փախստականներ եւս) :

2. Գաղթականներու ցանկերը կազմեցին, ճարմաղէն յետոյ չարմաղէ անցուցին Շահվերտեանը եւ իր գործակալները, Հօկը եւ իր մունետիկները, որպէսզի մէկ հատիկ «Դաշնակ» չսպրդի : Շահվերտեանը վայրենօրէն մերժեց, հայրենիք վերադառնալու տարական իրաւունքէն զրկեց նոյն իսկ Մակեդոնիոյ հալածական որբերը, Սելանիկի եւ Աթէնքի փողոցներուն մէջ քաշքշելէ յետոյ :

3. Փախստականները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ «որակեալ» բանուորներ են,— գիւղատնտես, դերձակ, արհեստագէտ, երկաթագործ, կօշկակար, հեռագրիչ, հացագործ, կլայեկ, մսագործ, կտաւագործ, սափրիչ, պայտար, մեքենավար, չարժավար, ներկարար, ատամնաբոյժ, կաշեգործ, հողագործ, լուսանկարիչ, որմնադիր, քարտաշ, օճառագործ, ձուլիչ, ջուլհակ, հիւսն, ոսկերիչ, ծխախոտ մշակող, ելեկտրագէտ, ատաղձագործ, հաշուապահ, անուշավաճառ, փականագործ, դարբին եւն. : Ուրեմն, ոչ «բախտախնդիրներ», ոչ ալ «ազնիւ աշխատանքէ» փախչող : (Կրնան այդպիսիներ ալ միացած ըլլալ փախստականներու կարաւաններուն, բայց ողբերգութիւնը չի պարտկուիր բացառութիւններով) :

4. Փախստականներուն մէջ մէկ հատիկ «Դաշնակ» չկայ : Ընդհակառակն, անոնք որ փախչելէ յետոյ «անլուր զրպարտութիւններ» տեղացուցին իրենց ստորագրութեամբ, եղած են գործօն անդամներ Հօկի, Կոմկուսի եւ ուրիշ հակադաշնակցական ճակատներու : (Եւ մենք, «թշնամիներս», պարտք կը սեպենք խիստ գրաքննութեան ենթարկել անոնց արտայայտութիւնները, որոնց մէկ մասը միայն հրատարակուած է) :

Այս բոլոր փաստերէն յետոյ, եւ դէպքէն 6–8 ամիս վերջ, Հայաստանի Թշուառ լիազօրը ի՞նչպէս կը համարձակի այնքան վարնոց սուտեր գրել, պաշտօնական ժողովի մը մէջ, ուր շատ աւելի քամնելի բաներ գիտեն բուն կացութեան մասին :

Նոյն ինքն Աղասի Խանջեանը չի՞ գիտեր հիմնական պատճառները այս փախուստներուն :

Բայց ահաւասիկ ինքն է որ կը պատմէ, միեւնոյն զեկոյցին մէջ, այս փողոցային լուտանքներէն եւ խիկապէս անլուր զրպարտութիւններէն առաջ եւ յետոյ.

— «Այն ժամանակ երբ Հայաստանի շրջանների մեծագոյն մասին մէջ, շնորհիւ կատարուած աշխատանքների, 1933 թուականին հացաբոյսերէն ընդհանրապէս միջակ կամ միջակէն բարձր բերք ստացանք, Բասարգեչարի, Մարտունիի, Բայազիտի, Ախտայի եւ Ապարանի շրջաններուն մէջ հացաբոյսերի բերքը չափէն աւելի վատ եղաւ եւ ինչպէս յայտնի է ձեզ (եւ մեզ...), ծանր վիճակ ստեղծուեցաւ վերոյիշեալ շրջաններուն մէջ» :

Այս քօղարկեալ եւ «ալա թուրքա» խոստովանութիւնը աւելի կը լուսաբանուի զեկոյցի յաջորդ մասին մէջ, սխեմակներ անդին, գիւղական աշխատանքներու թերութիւնները պարզուած ատեն.

— «... Ահա այս շրջաններէն է որ 1933ին ունեցանք տնտեսութիւններու այլ շրջաններու մէջ վերաբնակման դէպքեր» :

Անշուշտ հասկցաք,— բնակչութեան տեղափոխութիւններ կատարուած են :

Արդ, երբ բնական պատճառներով— երաշտ — կամ «վատ աշխատանքի» հետեւանքով տնտեսութիւններ կը տեղափոխուին, ինչո՞ւ զարմանալ որ ուրիշներն ալ ճարահատ կը փախչին :

Ուրիշներուն «անլուր զրպարտութիւններ» վերագրած ատեն, Աղասի Խանջեանը մէկ անգամ գլուխը ձեռքերուն մէջ առած խորհեցա՞ւ թէ ի՛նչ կը նշանակէ գետը նետուիլ խումբ – խումբ, կիներով եւ երախաներով, եւ անօթի մեռնելու կամ գնդակահարուելու դնով...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԳԱՆԳԱՏԻ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐԸ ՈՐՈ՞Ւ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻՆ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը գանգատած է որ Թուրքիա եւրոպական եւ ամերիկեան հրապարակներուն դիմած է, հնգամեակի ծրագրին գործադրութեան պէտքերուն համար : Մոսկուան դժգոհ է մանաւանդ անոր համար որ թրքական պատուիրակութիւն մը կը ղրկուի արեւմտեան Եւրոպա եւ Ամերիկա : Կ'ըսուի թէ այս գանգատներուն պատճառով է որ կ'ուշանայ թրքական պատուիրակութեան մեկնումը : Պաշտօնական աղբիւրներէ կ'ըսեն թէ յապաղման պատճառը այն է որ տեղեկագիրներու կը սպասուի, բայց իրազեկներ բուն պատճառը կը վերագրեն Ռուսերու բողոքին :

Այս առթիւ, երկու տեսակէտներ իրարու կ'ընդհարին թրքական դահլիճին մէջ : Մ. Քէմալ եւ ուրիշ զօրավարներ որ տասը տարիէ ի վեր կը վարեն Թուրքիոյ ճակատագիրը, կ'ուզեն որ ապսպրանքները տրուին Ռուսիոյ : Եւ այս զինուորական պատճառներով : Իսկ տնտեսագէտներ, որոնց գլուխը կը գտնուի Ճէլալ պէյ, կ'ուզեն լաւագոյն ապսպրանքները գնել ամէնէն մատչելի հրապարակներէն : Ասոնք կը վախնան որ Թուրքիա ընդունելով ռուսական վարկերը, վերջ ի վերջոյ պիտի իյնայ խորհրդային կարգ ու սարքին մէջ :

Ճէլալ պէյ մինչեւ հիմա Մ. Քէմալի աջ բազուկը եւ նոյնիսկ յաջորդը կը համարուէր, բայց այժմ ինկած է «Կազի»ին աչքէն եւ պիտի պայքարի Թուրքիոյ տնտեսական անկախութեան համար : Միւս կողմէ, կառավարութիւնը դժուարութեան մատնուած է ծխախոտի յարաճուն մաքսանենգութեան հետեւանքով : Թուրքիա պետական եկամուտին հարիւրին 26ը կը ճարէ ծխախոտի առեւտուրէն : Արդ, կառավարութիւնը չէ յաջողած կասեցնել մաքսանենգութիւնը եւ ստիպուած է հրապարակին վրայ մրցիլ մաքսանենգներուն հետ եւ կորուստով ծախել սիկարէթները :

Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ քանի մը տարուան ընթացքին տասը միլիոն տոլարի ապրանք անհետացած է Պոլսոյ քարափներէն, ինչ որ կը նշանակէ 1,500,000 տոլար կորուստ մաքսատուրքէ :

Վերջին լուրերու համաձայն, տնտեսագէտները պիտի յաղթեն այս պայքարին մէջ եւ թրքական պատուիրակութիւն մը ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Եւրոպա եւ Ամերիկա :

Սթաւիցքիի գաղտնիքները նոր կը բացուին

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ԵՒՍ...

Քանի յառաջ կը տարուին Սթաւիսքիի գործին քննութիւնները, այնքան նոր անակնկալներ երեւան կ'ելլեն : Թերթերը արդէն սկսած են ամբաստանել երկու ականաւոր դէմքեր եւս, նախկին արտաքին նախարար Պ. Փոլ Պոնքուրը եւ ներկայ դահլիճին երկրագործական նախարարը, Պ. Քէօյլ : Կ'ամբաստանուի նաեւ արտաքին գործերու նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը, Պ. Ալեքսի Լէժէ : Ամբաստանութիւնները հիմնուած են բարձր պաշտօնատարի մը, Պ. Տիւվէրնուայի յայտարարութեանց վրայ, որոնց համաձայն Սթաւիսքիի արտաքին գործերու նախարարութեան աջակցութիւնը կը վայելէր, Հունգարական պարտաթուղթերու գործին մէջ, եւ Փոլ Պոնքուր սերտ յարաբերութիւններ ունէր Սթաւիսքիի հետ : Այսպէս, նախկին նախարարը եւ արդի ընդհ. քարտուղարը առաջարկած են Պ. Տիւվէրնուային՝ տնօրէն դառնալ Սթաւիսքիի ծրագրած մէկ ընկերութեան, որ պիտի զբաղէր հունգարական պարտաթուղթերու վաճառումով : Երկուքն ալ Սթաւիսքին ներկայացուցած էին իբրեւ մեծ սեղանաւոր մը՝ Սերժ Ալեքսանդր : Տնօրէնին տարեկան թոշակը պիտի ըլլար 200,000 ֆրանք : Տիւվէրնուա կասկածելով, խորհուրդ կը հարցնէ նախարարական խորհրդական Լէլյալի, որ կը բացագանչէ.

— «Սերժ Ալեքսա՞նդր, մեծ սեղանաւո՞ր : Ինչե՛ր կ'ըսես : Գնա Ապահովութեան Տեսուչ Թոմէին հարցուր թէ ի՛նչ կը մտածէ այդ մեծ սեղանաւորի մասին» :

Ասոր վրայ, Տիւվէրնուա կ'երթայ Ապահովութեան Տեսուչին, որ նախ չուզեր բացուիլ, եւ ի վերջոյ կ'ըսէ մտերմաբար.

— Ալէքսանդրի բուն անունն է Սթաւիսքի : Պաշտպանութիւն վայելող աւազակ մըն է : Ձեմ ուզեր գլխուս փորձանք բանալ գործ ունենալով անոր հետ :

Այս յայտարարութեան վրայ, Տիւվէրնուա կը մերժէ առաջարկուած պաշտօնը :

Այս նոր յայտնութեանց վրայ, արտաքին նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, կարգ մը լուսաբանութիւններ տալով, բայց պայքարը կը շարունակուի :

Երկրագործական նախարարը ամբաստանողն է Փիէռ Տարիուս, լրագրող մը որ բանտարկուած է Պայոնի մէջ եւ որուն հարցաքննութիւնը չէ վերջացած տակաւին : Նախարարը կարճ յայտարարութեամբ մը հերքեց եղած վերագրումները :

⁂ Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը քննեց 864 չէքեր, որոնք Սթաւիսքիի կողմէ ստորագրուած են 1929 օգոստոսէն մինչեւ 1933 նոյեմբեր եւ կը ներկայացնեն 157,200,700 ֆրանքի գումար մը : Այս գումարէն 85,900,000 ֆրանք հանուած է իր անուան, 46,700,700 ֆրանք՝ ուրիշներու անունով, իսկ 24,600,000 ֆրանք կրողին անունով :

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Սթաւիսքի ոչ միայն խաչագող մը եղած է, այլ եւ միջազգային լրտես մը : Իր մտերիմներէն աւստրիացի արուեստագէտուհի մը, Ռիթա Կէօրկ, որ Վիէննա կը գտնուի եւ հարցաքննութեան կանչուած էր, չուզեր Փարիզ գալ : Իսկ իր թատրոնի ընկերուհիներէն մէկը Լոնտոն կը գտնուի, ուր գացած էր աճապարանքով, յունուար 8ին :

Ուրիշ գայթակղութիւն մը եւս

Լրագրական պայքարի մը հետեւանքով, Փարիզի ստորերկրեայ երկաթուղիի ընկերութիւնն ալ (Մեթրօ) այս միջոցին խօսիլ կուտայ իր վրայ : Տուրքերու դանձման առթիւ, երեւան ելած է որ ընկերութիւնը 1931, 1932 եւ 1933 տարիներու ընթացքին 37 միլիոն ֆրանք արձանագրած է իբրեւ «մասնաւոր ծանուցում», մինչդեռ իրականին մէջ այդ գումարը բաշխուած է պետական պաշտօնեաներու, ինչպէս կը պնդէ ընկերվարական պաշտօնաթերթը : Տուրքի պաշտօնեաները մերժեցին իբրեւ օրինաւոր ծախք ընդունիլ այդ գումարը եւ չորս միլիոն ֆրանք տուրք պահանջեցին : «Փոփիւլէռ» կ'ըսէ թէ Մեթրոյի վարչական տնօրէնը ելմտական նախարարին դիմելով, սպառնացած է երեւան հանել «մասնաւոր ծանուցում»ի գումարէն օգտուողներուն անունները, եթէ կառավարութիւնը յամառի պահանջել չորս միլիոնի տուրքը :

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Երէկ Մարսէյլէն ստացանք հետեւեալ նամակը, փետրուար 19 թուականով.—

Ի դիմաց Ահարոնեան խնամատար մարմնի կը փութանք հաղորդել ձեզ թէ յետ այսու դարմանող բժիշկներու ստորագրութեամբ պիտի ստանաք ընկ. Ա. Ահարոնեանի հիւանդութեանը վիճակի մասին ստոյգ տեղեկութիւններ :

Խնամատար մարմինս այս առթիւ կը խնդրէ Ֆրանսայի եւ արտասահմանի բոլոր հետաքրքրուողներէն իրենց տեղեկութիւնները ստանալ «Յառաջ»էն :

Ներփակ կը ստանաք մեզ ուղարկուած հեռագիրներէն մաս մը եւ կը խնդրենք անոնց հրատարակութիւնը :

Հիւանդին կացութիւնը աստիճանաբար բայց շատ դանդաղօրէն կը բարելաւուի : Երէկ գիշեր ջղային մեծ ցնցումներ ունեցաւ եւ մեծ դժուարութիւններ հանեց դեղեր եւ սնունդ ստանալու : Անդամալոյծ վիճակը կը շարունակուի : Այսօր կէսօրէ վերջ բաւական հանգիստ է : Բժիշկները լաւատես են առայժմ :

Ի դիմաց Խնամատար Մարմնի՝ Հ. ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

Հարիւրին տասը տուրք օտարականներէն

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ՆՈՐԷՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՆԱԽԱՊԷՍ ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

Նոր դահլիճի ելմտական ծրագրին մէջ, 9րդ յօդուածին Բ. հատուածը հետեւեալ տրամադրութիւնը կը պարունակէ.—

« 1934 յուլիս 1էն սկսեալ, հարիւրին տասը տուրք պիտի գանձուի այն գործատէրներէն որոնք օտար բանուորներ կը գործածեն : Տուրքը պիտի գանձուի վճարուած թոշակներէն, նկատի առնելով միայն այն բանուորները որ Ֆրանսա կը բնակին տասը տարիէ ի վեր » :

« Նմանապէս հարիւրին 10 մասնաւոր տուրք մը պիտի գանձուի ազատ ասպարէզներու հետեւող այն բոլոր տեսակի օտար աշխատաւորներէն որոնք իրենց հաշւոյն կը գործեն » :

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, այս տուրքը քուէարկուեցաւ երեսփ. ժողովին կողմէ, Շոթանի եւ Տալատիէի դահլիճներուն օրով, բայց մերժուեցաւ Ծերակոյտին կողմէ : Այս անգամ փոփոխութիւն մը եղած է բանաձեւին մէջ,— տուրքը չպիտի գանձուի այն օտար բանուորներէն որոնք Ֆրանսայի մէջ կը բանին աւելի քան տասը տարիէ ի վեր : Բայց, միեւնոյն ատեն ծրագիրը կը ծանրացնէ պայմանները, հարիւրին 10 տուրքի ենթարկելով նաեւ ազատ ասպարէզներու հետեւողները,— բժիշկ, իրաւագէտ, ճարտարագէտ, գրող, արուեստագէտ եւայլն : Օրինագծին բնագիրը այնքան առաձգական է որ կրնայ պատշաճիլ նաեւ օտար առեւտրականներուն :

Այս տուրքը աննախընթաց է հարկային պատմութեան մէջ եւ եթէ ընդունուի իր ներկայ ձեւին մէջ, ծանր հարուած մը պիտի տայ օտար բանուորներուն եւ գործատէրներուն : Արդէն իրար անցած են ամերիկեան տուները, որոնք բազմաթիւ հայրենակիցներ կը գործածեն : Անոնք դիտել կուտան թէ Ֆրանսա հաստատուած Ամերիկացիները արդէն մեծապէս կը տուժեն, Ֆրանսայի խորհրդարանը վաւերացուցած չըլլալով 1932ին ամերիկեան խորհրդարանին կողմէ քուէարկուած համաձայնութիւն մը՝ փոխադարձ տուրքերու մասին :

Տարակոյս չկայ թէ օրինագիծը կը ձգտի երկրէն հեռացնել օտար աշխատաւորները, բացի այն պարագաներէն ուր կարելի չէ գործել առանց անոնց : Օրինակ, « փոթաս »ի հանքերուն մէջ միայն Լեհեր են որ կ'աշխատին : Այս առթիւ օրինագիծը հետեւեալ տրամադրութիւնը կը պարունակէ.—

« Երբ աշխատաւորական հրապարակին վրայ եւ որոշ նահանգի մը եւ գործի մը մէջ հաստատուի թէ ֆրանսական բանուորութիւնը անբաւական է, անբողջական կամ մասնակի ապահարկութիւններ պիտի կատարուին, Տեղաւորման գրասենեակին հաւանութեամբ եւ ելմտական ու աշխատանքի նախարարներուն կողմէ ստորագրուած հրամանագիրներով » :

Այս չարաբաստիկ յօդուածին վերջին հատուածը կ'ըսէ.—

« Վերոյիշեալ տուրքին արդիւնքէն տասը առ հարիւր վար պիտի դրուի ֆրանսացի գործազուրկ բանուորները նոր արհեստներու վարժեցնելու համար » :

Խորհրդարանը անցեալ օր հաստատեց կառավարութեան առաջարկը, որուն համաձայն նոր ելմտացոյցին քուէարկութիւնը պիտի կատարուի միանուագ, առանց յօդուած առ յօդուած կարդալու : Բարեբախտաբար այս որոշումը կապ չունի ելմտական ծրագրին հետ, որ բոլորովին ուրիշ բան է եւ պիտի կարդացուի ու քննուի կէտ առ կէտ : Այս պարագան յոյս կը ներշնչէ թէ՝ կարելի պիտի ըլլայ նորէն մերժել հարիւրին 10ի օրինագիծը, նկատի առնելով անոր ծանր հետեւանքները :

Ուշադրաւ է որ, կիսապաշտօնական «Թան»ն անգամ կը բողոքէ այս յօդուածին դէմ, իբրեւ « հակատնտեսական» : Ահա իր խօսքերը.

— « Ելմտական յանձնաժողովը նորէն կ'առաջարկէ օտար բանուոր գործածող գործատէրերը ենթակել հարիւրին 10 տուրքի, հաշուելով վճարուած թոշակներուն վրայ : Այս տուրքը, որ թէ պաշտպանողական է եւ թէ ամբոխավարական, այն տուրքերէն է որոնք իրենց զիրենք կ'ուտեն, որովհետեւ ակներեւ է թէ այն բոլոր պարագաներուն մէջ ուր գործատէրերը կրնան զանց առնել օտար բանուորները, պիտի արձակեն զանոնք, որպէսզի խուսափին այդ արգելիչ տուրքէն : Սակայն եթէ անոնք հարկադրուած են օտար բանուոր գործածել, ինչ որ յաճախադէպ է մեր ճարտարագործութեան մէջ — իրենց արտադրութեան ծախքը այնքան պիտի աւելնայ որ չպիտի կրնան մրցիլ : Կարճ խօսքով, նոր տուրքը, հեռու սպասուած արդիւնքը տալէ, գործնապէս ոչինչ պիտի արտադրէ եւ միւս կողմէ նոր պատճառ մը պիտի դառնայ տնտեսական անշարժութեան եւ հետեւաբար գործազրկութեան » :

Յօդուածին երրորդ հատուածն ալ դուռ պիտի բանայ շատ մը անախորժութեանց : Համաձայն այդ հատուածին, հարիւրին 12 տուրք պիտի գանձուի օտար հեղինակներէն եւ հնարիչներէն որոնք Ֆրանսա հաստատուած չեն : Տուրքը պիտի գանձուի այն հասոյթներէն, ընկերութիւններէն կամ ընկերակցութիւններէն որ կը գանձեն այդ հեղինակներուն եւ հնարիչներուն իրաւունքները : Հարիւրին 20 զեղչ մը պիտի ըլլայ հիմնական գումարին վրայ : Եթէ այս բանաձեւը ընդունուի, մեծ վնասներ պիտի կրեն այն օտար հեղինակները որոնց գործերը Ֆրանսերէնի կը թարգմանուին :

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր տեղի կ'ունենայ Պելժիոյ Ալպէր թագաւորին յուղարկաւորութիւնը, արտակարգ շքեղութեամբ : Պելժիոյ ժողովուրդը շատ ցաւած է որ միայն երեք վեհապետներ ներկայ կ'ըլլան,— Պուլկարիոյ թագաւորը, որ ազգական է,

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶՐՈՅՑ ՀԱՅՐ ԲԱԶՄԱՎԷՊԻՆ ՀԵՏ

Ա.

Իրապէ՛ս լինկած է հայ մտաւորականութիւնը, կրօնական թէ աշխարհական :

Փաստեր չէ՛ն :

Ահա ԲԱԶՄԱՎԷՊը, — վանական ամսաթերթ, որ փոխանակ զբաղելու «բանասիրական, գրական, գիտական եւ բարոյական» հարցերով՝ ինչպէ՛ս կը յայտարարէ, փոխանակ աշխատելու բարձրացնել «Հանդիսարանը» իր հին հմայքին՝ զոր կորսնցուցած է շատոնց, կը մտնէ վէճերու մէջ, որոնք իր «ուտելիք ապուրը» չեն երբեք : Հայր Բազմավէպ կրնար գտնել, մեր հրապարակին վրայ, ուրիշ ամսաթերթեր ալ, որոնք կը պահեն ամսօրեակ հանդէսի մը լրջութիւնը եւ իրենց աշխատանքին չէզոքութիւնը :

Ո՛չ, Հայր Բազմավէպ կը սիրէ ձգել իր գործը եւ դաս տալ ուրիշին՝ «Հայ մամուլին պաշտօն»ին մասին, (Տե՛ս ԲԱԶՄԱՎԷՊ, յունուար) :

Զզուելի՛ է, սակայն, իր դասը : Քանի մը մէջբերումներ :

— «Ցաւալին հոն է որ կեղծուպատիր ազգասիրութեան (որուն ներքեւ անձնական շահեր կը թաքչին) մը դրօշին ներքեւ՝ նոյնինքն ազգը կը պառակտեն, կը վիրաւորեն : Փոխանակ հոն յանուն հայրենասիրութեան ճառեր ու գրութիւնք՝ որ կ'ուրանան նոյնինքն մեր հայ հայրենիքը, այն պատառ մը հողը՝ հուրէ, սուրէ, արիւնէ զերծուպրծ, ուր է մեր միակ ու բովանդակ ազգային յոյսն եւ ակնկալութիւնը» :

Կոչկոտուած այս հայերէնով, այս քանի մը տողերուն մէջէն Հայր Բազմավէպ հրած քշած է ակնարկներ, որոնց չենք ուզեր անդրադառնալ առայժմ, թէեւ առեն էր մեր ցուցամատն ուղղելու «կեղծուպատիր» մարդոց կարգին : Հարցում մը, սակայն.— Վարդապե՛տ, ըսէք մեզի թէ որո՛նց կ'ակնարկէք, ըսէք թէ ո՛վ են անոնք որ «կ'ուրանան նոյնինքն մեր հայ հայրենիքը» : Առաջուընէ կը յայտարարեմ որ չափազանց խիստ պիտի արտայայտուիմ «հայ հայրենիքը ուրացող»ներուն մասին,— բայց նոյնքան խիստ եւ ձեր մասին երբ չկարենաք ցոյց տալ ո եւ է մէկը :

Շարունակենք․

— «Ցաւով տեսանք որ կրօնն ու կրօնականներն ալ շահագործուեցան ընդդէմ կրօնականներու՝ միշտ եղբայրադաւ կռիւներու համար՝ եւ ատիկա անոնցմէ՝ որոնք ոչ կրօնք ունին եւ ոչ Աստուած» :

Ա՛խ, այս որքա՛ն բութ այս բութ հայերէնին մէջ : Վարդապետը, որ դաս կուտայ մամուլին, կ'երեւի ծանօթ չէ մեր օրերու պատմութեան եւ մամուլի արձանագրութիւններուն : Իր ակնարկը, գրուած ձեւով, պէտք է ուղղել համայնավարներուն : Սակայն ուրի՛շ, ուրի՛շ է վարդապետին միտքին :

— «Եւ, կը շարունակէ ան, աստուածուրաց թշուառականներ՝ կուռքեր ու դրօշակներ շինեցին՝ խժդժօրէն մահ սպառնալով անոնց՝ որոնք չուզեցին երկրպագել իրենց կուռքերուն» :

Կը տեսնէ՞ք բառախաղը, —«կուռքեր ու դրօշակներ» : Այս թշուառական խօսքը հասկնալի հայերէնի վերածելով, կ'ունենանք․ «Դրօշը կուռք շինեցին եւ մահուամբ սպառնացին անոնց, որոնք չերկրպագեցին» :

Իմ գիտցածս այն է, որ, վերջերս, Գահիրէի մէջ, երբ կաթոլիկ վարդապետները «կ'երկրպագէին» այդ դրօշին, ոչ մահուան սպառնալիքի տակ էին, ոչ ալ «թշուառական աստուածուրաց»ներէն մէկը թելադրեց իրենց : Կը հարցնեմ,— ինչո՞ւ երկրպագեցին, մանաւանդ կռիւի այս օրերուն : Եւ ինչո՞ւ հիմա դրօշին չեն երկրպագեր Սեւրի Մխիթարեանները, որոնք եռագոյնով կ'աշխատէին ծածկել երկինքը, Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանին տանիքէն, դեռ քանի մը տարի առաջ : Ո՞վ կրնայ բացատրել մեզի այս խորախորհուրդ··· ճիզվիթիզմը :

Շարունակենք․

«Ցարդ չըսինք, եւ սակայն մամուլն ստուար թիւ մը արմատական եղեռնագործութիւն մ'ունի զոր կը շարունակէ» :

Ի՞նչ, բաց խօսէ՛, վարդապետ : Ինչո՞ւ կ'ուզէք վարագուրել վերի ձեր ահռելի խօսքը՝ աւելցնելով.— «Կրօնքի հալածանքն է այդ» : Ո՛չ, դուք կը կրկնէք Ռամկավարներուն գլխաւոր ամբաստանութիւնը : Թափանցիկ չէ՞ միթէ երբ կը յարէք անմիջապէս թէ «կը հալածուի եւ կը խոշտանգուի կրօնականը» : Եւ ի՞նչ կը նշանակէ, վերջապէս — «Միթէ ցեղակրօնութեան նորո՞յթն է որ պիտի աստուածանայ եւ նոր աշխարհ ու նոր բարոյական հիմն է» :

Ցուցամատ երկնցնելու այս հրէիկ ձեւը զզուանք կը պատճառէ միայն, ուրիշ ոչինչ :

Հայր Բազմավէպ յետոյ ցաւ կը յայտնէ, որ «յետադիմութիւն» կոչուած է կրօնքը, կամ յետադիմականներ՝ կրօնքին հետեւորդները : Հարցմըն է ատիկա, որու մասին վիճիլ Հայր Բազմավէպներու հետ՝ կը նշանակէ դադրիլ յառաջ քալելէ, կորսնցնել յառաջդիմութեան կշռոյթը : Լսէ՛, Հայր Բազմավէպ, յետպատերազմեան երիտասարդները կը ծիծաղին նոյնիսկ նախապատերազմեան բացատրութեան մը վրայ, ըստ ոմանց՝ գերմանական,— իբր թէ «կրօնքը խիղճի գործ է» : Ծիծաղելի, վասնզի խիղճը, արդի հոգեբանութեան մէջ, շատ տարբեր նշանակութիւն է ստացած հիմա : Յետպատերազմեան յեղափոխական երիտասարդները երբեք չեն արտասաներ այդ հին բացատրութիւնը, այլ պարզապէս կ'իւրացնեն սովետական տեսակէտը կրօնքի մասին :

Երկու խօսք ալ կրօնաւորներու եւ հաւատացեալ մտաւորականներու մասին : Թերեւս բաւական էր մէկ բառ, — կեղծպաշտութիւն : Արդարեւ ի՞նչ անուն տալ անոնց, որոնք, Փարիզէն մինչեւ Պոլիս, Գահիրէէն մինչեւ Նիւ Եորք, ժամով ու խաչով կ'երդուըննան, բայց ամէնէն վատոգի վերաբերումը ցոյց կուտան հանդէպ ազգային մեր թշուառութեան,— բանկաներէն դուրս չեն ելլեր եւ պնակը իրենց ձեռքէն վար չեն ձգեր մարդիկ, որոնք տասնոց մը չեն տար հիւծախտէն եւ անօթութենէն սպաննուող հայ բազմութիւններու, իսկ անդին հոգիով որբեւայրի մտաւորականներ, որոնք առտու իրիկուն կը խաչակնքեն իրենց երեսը, Տանթէի դժոխքին մեղքերը կը յիշեցնեն մեզի՝ իրենց ներքին կեանքով :

Թոյլ տուէք այս առթիւ ըսել նոյնպէս, որ երբ անհշան եպիսկոպոսի մը սպանութեամբ հայ գաղութները կը խլրտէին, երբ կ'ըլլար փողոց կ'իջնէն, — ես լսած էի, որ ռամկավարները ընդհանրապէս նախանձոտ կ'ըլլան իրենց կիներուն մասին, բայց այս որքա՛ն ազատութիւն ռամկավար կիներու՝ իրենց սիրեցեալ եպիսկոպոսին եռեւէն,— երբ վերջապէս միջնադարեան մշուշ մը կ'իջնէ հայ մամուլին վրայ, թոյլ տուէք ըսել, այո՛, ես կ'ամչնամ Հայ ըլլալէս :

Ուրեմն այսքա՛ն յետադիմական էինք, յետամնա՛ց, թշուառակա՛ն, ճիհատճի՛ ··· : Թուրքերն ալ եւ մնացինք, հա՞ :

Եւ ԲԱԶՄԱՎԷՊ, 90 տարի հայ դիրն ու գրականութիւնը պաշտելէ յետոյ, այսօր, գրիչը ձգած՝ նոր հաշիւի մը գլուխն է նստեր : Զարմանալի չէ՞, երբ Հայր Բազմավէպ կը գրէ .—

«Հոն՝ ուր կ'ապրի եւ կը մեծնայ ամէնուս սիրելի Հայաստանը՝ Արարատի հովանւոյն ներքեւ» :

Բարի՛ : Ես ստորագծեցի, սակայն, կը մեծնայ բայը : Հիմա բացէք նոյն թիւին 47 էջը : Խմբագրութիւնը խաղերէն թերթէ մը թարգմաներ է լուր մը, որուն մէջ կան սա տողերը,

— «··· Քոյր Մարգարիտա աղօթք մը ուղղեց մարտիրոս սրբուհւոյն որպէսզի նշան մը տար պաշտպանութեան Հայաստանի զաւակներուն՝ որոնք այսօր կը տառապէին այն վարչաձեւին տակ որ զիրենք հեռացուցած էր եկեղեցիէն» :

Այստեղ եւս ստորագծումը իմս է : Հիմա հարցուցէք,— վերը գոհունակութիւն մը, որովհետեւ Հայաստան կը մեծնայ, անշուշտ ենթարկուելէ յետոյ ներկայ վարչաձեւին : Վարը՝ դժգոհութիւն մը, որովհետեւ Հայաստանի զաւակները կը տառապին ներկայ վարչաձեւին տակ, տեսակ մը ցոյց վարչաձեւին դէմ : Պիտի ըսէք, կրօնական ցոյց : Լաւ, ինչէ՞ն կը ծագէր Հայր Բազմավէպի զառնութիւթիւնը, երբ դաս տալու ելաւ «աստուածուրաց թշուառականներուն» : Քիչ անդին կը կարդանք, Մխիթարեան հայրերը եւս կ'երթան խնդրել սրբուհիէն, որ աղօթէ «առ Ս. Գրիգոր որպէսզի Հայաստան երբեմն երկիր դրախտավայր եւ բազմածին մայր Մարտիրոսաց, հիմա բաժան բաժան, ըզքատուած, կրօնազուրկ, դառնայ իր հաւատքին, իր փառքերուն, վերստին գտնելու իր հանգիստը Յիսուսի սրտին մէջ» :

Ստորագծումները իմս են, դարձեալ : Այդ խօսքը ցոյց կուտայ, որ Մխիթարեանները կ'ուզեն վերադառնալ հին հաւատքին, հին փառքերուն, Յիսուսի գիրկը : Արդ, ներկայ վարչաձեւը երբեք միտք չունի վերադառնալու Յիսուսի գիրկը : Հանեցէք ձեր միտքէն այլեւս, Հայր Բազմավէպ, զո՛ւր է ձեր աղօթքը, որ — չեմ ուզեր խնդալ,— կրօնական փետրուար 18 մըն է : Այսինքն փորձ մը վերահաստատելու կղերապետութիւնը Հայաստանի մէջ, անշուշտ «Աստուծոյ օգնութեամբ» : Կամ որովհետեւ պապն ալ այդպէս կը ցանկայ : Արդարեւ Քահանայապետը հրամայեր է «աղօթել, շա՛տ աղօթել, աղօթել շարունակ եւ ուժգին, հաւատքի արցունքով եւ սիրոյ ժպիտով, եւ ընդունիլ Աստուծմէ՝ բարեխօսութեամբ Ս. Գրիգորի, որպէսզի Հայաստանի ժողովուրդը այնքան սիրելի իր սրտին որպէս Հայր եւ Հովիւ, վերջապէս գտնէր կարգի, անդորրութեան, առողջութեան ուղին եւ վերստին նուաճէր փառաբանութեան երգը իր Ս. Լուսաւորչին» :

Ծիծաղելի չըլլանք, Հայր Բազմավէպ, եթէ հաւատացած էք որ Հայաստան իրապէս «կ'ապրի եւ կը մեծնայ» այսպէս, կը խնդրեմ, վազ անցէք ձեր աղօթքներէն, եւ Յիսուս ձեր հրամանատարն ըրած՝ մի փորձէք խանգարել Հայաստանի նուաճումներու տէմպը : Չէ՞ք լսեր, այնտեղ կ'ըսուի թէ լուսաւորչական ոսկեդարէն յետոյ, ահա կը ստեղծեն բոլշեւիկեան ոսկեդար : Եթէ հաւատացած էք թէ «աստուածուրաց թշուառականները» կրնան ոսկեդար ստեղծել այնտեղ, մի՛ փորձէք յարձակիլ այստեղ, մամուլին վրայ, մանաւանդ երբ անուն տալու քաջութիւն ալ չունիք :

Չի բաւեր գրել․

— «Ողջամիտ ընթերցողը ծանօթ ու հոս յեղյեղուած ընդհանուր սկզբունքներուն համեմատ դիւրաւ պիտի անդրադառնայ թէ ո՛ւր են մեր մատնանշած չարիքներուն բոյները» :

Բայց ի՞նչ չարիք է այդ․

— «Չարիք որ գործուած է մամուլի ձեռքով կուսակցութեան թէ դրօշի կամ այլ տիտղոսներու տակ» :

Առեն է, որ ՀայրԲազմավէպը բացնիք խօթենք անգամ մը :

Քիչ մը շատ կը խօսի կուսակցութիւններու դէմ : Թէ Մխիթարեաններու համար «զզուելի էր կուսակցութեան անունը» : Թէ «կուսակցութեան կամ դրօշի» անուններով չարիք է գործուած :

Կը հարցնեմ,— արդի կուսակցութիւններէն ի՞նչ տարբերութիւն ունէին կրօնական բաժանումները, կաթոլիկ, բողոքական, լուսաւորչական, որոնք ճակատ ճակատի բերին մեր հայերը, ձեր բառերով՝ «պառակտեցին ազգը, վիրաւորեցին անոր խիղճն ու պատիւը», երկար տարիներ շարունակելով կռիւը՝ քանի՛ քանի՛ ընտանիքներու մէջ մարեցին, քանի՛ քանի՛ Հայերու արիւնը թափեցին, քանի՛ քանի՛ զանգուածեղ հայ գաղութներ օտարութեան գիրկը նետեցին :

Երէկի կրօնական կուսակցութիւնները, — ես կուսակցութիւն կ'անուանեմ կաթոլիկ, լուսաւորչական, բողոքական բաժանումները, վերջապէս չէ՞ որ այդ բաժանումներն ալ խաղերն էին եւրոպական «իմպերիալիզմին», շօշափուկներն էին Եւրոպայի, ճիշդ ինչպէս հիմա կ'ամբաստանեն մեր քաղաքական կուսակցութիւնները,— նուա՞զ արիւն թափեցին : Ո՛չ, արդի հայ քաղաքական կուսակցութիւնները ինչքան ալ չարիք գործած ըլլան, ինչքա՛ն ալ արիւն թափած ըլլան, կ'ամբաստանուին նուազ քան երէկի կրօնական ճակատները :

Երկա՛ր է պատմութիւնը : Բայց քանի որ հարցը օրուան նիւթ է դարձած եւ կաթոլիկ մտաւորական մըն է, որ կը փորձէ պատմութեան դատաստանն ընել, յաջորդով պիտի ներկայացնեմ կաթոլիկներու պայքարը եւ պիտի աշխատիմ ցոյց տալ թէ որքա՛ն արիւն թափուեցաւ, որքա՛ն հայ բազմութիւններ օտարացան :

Իմ տեսակէտս այս է, սակայն : Կրօնական բոլոր բաժանումները,— կաթոլիկ, լուսաւորչական, բողոքական, եւն.,— չարիք են եղած եւ կրօնական գետնի վրայ մեր սպառած եռանդները կը համարեմ աւելի քան արիւնահոսութիւն, թափուած իրական արիւնէն դատ : Կը դատապարտեմ բոլորը,— կրօնական հարցերով զբաղիլ, կրօնական զգացումներու մասին խօսիլ ու վիճիլ չարիք է անպայման :

Հայ եմ ես, եւ միայն Հայ : Կրօնք չունիմ : Այժմ կը տեսնեմ արդէն որ կրօնքը ապաստանած է տաճարներուն մօտ : Լաւ որ այդպէս է : Երիտասարդութիւնը իր ամբողջ եռանդը պէտք է յատկացնէ հայ մշակոյթին պահպանման գործին, նախ սիրելով մշակոյթի անօթը՝ Հայրենիքը : Իսլամական ծովին մէջ, երէկ քրիստոնէութիւնը ազգային օգտակար գործօն մըն էր (վիճելի) : Այսօր վնասակար է, երբ ինկած ենք քրիստոնէութեան ծովին մէջ :

Հաւատացած եմ, որ փրկութիւնը կը կայանայ այն պաշտամունքին մէջ, զոր անհրաժեշտ է տալ հողին,—ընդհանուր Ալիանս Արմէնիէն մը հողին կապելու եւ գիւղատնտեսութեան վերադարձնելու համար հայ ժողովուրդը : Ստեղծել հողագործական գաղութներ ուր որ բազմութիւն ունինք, կամ ուր որ կարելի է : Եւ այդ բազմութիւններուն սորվեցնել իբրեւ կրօնք՝ անձնուիրութիւն Հայաստանեայց աշխարհին եւ իր մշակոյթին համար : Աստուա՞ծ կ'ուզէք,— Արարատէն մեծ եւ հզօր Աստուած չկայ : Մնացածը պահեցէք ձեր մատուռներուն համար :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ջենթալի թաղական խորհուրդին տրուած պայմանաժամը լրացած էր յունուարի վերջերը : Այս պատճառով, ըստ համաձայնութեան, դարձեալ խորհրդակցութեան հրաւիրուեցան հոսանքներու ներկայացուցիչները, որոնք նշանակեցին եօթը հոգիէ ընտրական յանձնախումբ մը, բաղկացեալ՝ երեք հոսանքներու ներկայացուցիչներէ եւ չորս չէզոքներէ :

Ընտրական յանձնախումբը իր առաջին նիստը պիտի գումարէ շուտով, ուր պիտի որոշուին օրինաւոր ընտրութեան մը ձեւերը եւ հաւանաբար, մարտ 4ին կատարուի թաղական խորհրդի ընտրութիւնը :

Առ այժմ ժողովուրդին մէջ մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը չկայ ընտրութեան մասին : Բոլորին փափաքը այն է, որ արհեստով խառնակիչ «ազգայնակ»ները հեռու պահուին դպրոցի եւ եկեղեցիի շրջանակէն, ընտրուելիք անձերը ըլլան պարկեշտ,— ազգային արժանապատուութեան նախանձախնդիր անհատներ, եւ շնորհքը ունենան պահել, ու զօրացնել համայնքիս ներքին խաղաղութիւնը :

⁂ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան հինգերորդ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու քաղաքիս ամենաշքեղ սրահին մէջ : Ներկայ էր հայ եւ օտար ընտիր բազմութիւն մը : Բարոյական աննախընթաց յաջողութեան զուգընթաց, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ապահովեց նաեւ 13,500 տր.ի զուտ շահ մը :

Հ. Ե. Ե. Միութիւնն ալ սարքեց ընտանեկան գեղեցիկ պարահանդէս մը, որ անցաւ կոկիկ ու յաջող : Պարահանդէսին ներկայ երկսեռ ու երիտասարդ բազմութիւնը արշալոյս ողջունեց ազգային եւ յեղափոխական երգերով :

⁂ Նիւ Եորքի սպանութիւնը հոս ալ ուզեցին շահագործել արտասուոր անցեալով անդղեր :

Պոյքոթ հռչակեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարահանդէսին դէմ, բայց մատի վրայ համրուող այս խեղճերը իրենք դուրսը մնացին ու դուրսէն սքանչացան պարահանդէսի խանդավառութեան վրայ : Այս անմիտ պոյքոթը սակայն, խթան մը եղաւ, որ կազմակերպիչները աւելի մոլեռանդութեամբ փարին օգտակար այս գործին, որ ինչպէս ըսինք, տեղի ունեցաւ մեծ շքեղութեամբ :

Զախողած «պոյքոթճի»ները դիւրաւ լեզուն կեղծ արցունքներով կը մեղադրէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարահանդէսը, որովհետեւ Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան քառասունքին կը զուգադիպի եղեր : Մինչդեռ այդ նոյն գիշերը, նոյն արարածները կապելայի մը մէջ օղիի սեղաններու շուրջ նստած, սուգ կը բռնէին··· օղի խմելով :

Պարահանդէսի յաջորդող կիրակին հոգեհանգիստ յայտարարուած էր եկեղեցիի մէջ, Ղեւոնդ արք.ի համար : Բացի քանի մը սովորական եկեղեցաւորներէ այդ կիրակին, մասնաւորաբար, ամայութիւն կը տիրէր : Առաջն. փոխանորդը քանի մը կցկտուր խօսքերով վերջացուց հոգեհանգիստը :

⁂ Աթէնքի մէջ հրապարակային սգահանդէս կատարուեր է դաշնակ հար եպիսկոպոսին համար : Ներկայ եղած են, քաշքշուելով տարուած քանի մը հարիւր հոգի : (Ոչ խոկ հազար, ո՞ւր մնաց չորս հազարը) : Օտար բանախօսները մերժած են ներկայ ըլլալ հանդէսին, երբ իմացած են խարդախութիւնը : Քանի մը հակադաշնակցականներ ճուացեր են բեմէն, ներկաներէն շատեր խղճացեր են այս ողբերգութեան վրայ :

Սոսյդ այս իրողութիւնները շրջած եւ ուռեցուցած են սակայն, կարգ մը թերթուկներ, արտասահմանի միամիտները խաբելու եւ դանոնք ··· խանդավառելու համար :

Քաղաքականը.— Ֆրանսա Պալքանեան ճակատին վրայ, վերջին օրերս արձանագրեց դիւանագիտական յաջողութիւն մը, որ իրեն գերակշռութիւն մը կ'ապահովէ Իտալիոյ վրայ :

Թելադրութեամբ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ աշխոյժ գործակցութեամբ Փոքր Համաձայնութեան մասնակցող Պալքանեան 2 արտաքին նախարարներու, Աթէնքի մէջ փետր. 9ին հանդիսաւորապէս ստորագրուեցաւ դինակցութիւն մը, որ կը կրէ «Պալքանեան դաշինք» անունը :

Երեք յօդուածներէ բաղկացեալ այս դաշինքին հիմնական պայմանը ներկայ հողային սահմաններու փոխադարձ ապահովութիւնն է : Դաշինքը ստորագրող չորս պետութիւնները փոխադարձաբար յանձն կ'առնեն միասնաբար, զէնքի ուժով պաշտպանել ներկայ սահմանները դէմ որ եւ է ոտնձգութիւն, երբ այդ ոտնձգութիւնը կ'ըլլայ դաշինքէն դուրս մնացած որ եւ է պետութեան մը կամ պետութիւններու կողմէ :

Պալքանեան դաշինքը ստորագրեցին Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարները :

Դուրս կը մնան Պուլկարիա եւ Ալպանիան, որոնք մերժած են մասնակցիլ համաձայնութեան այս ձեռնարկին :

Պալքանեան դաշինքը ուղղուած կը նկատուի մասնաւորաբար Իտալիոյ եւ իր փոքր կուսակիցներուն դէմ, Ֆրանսայի եւ փոքր համաձայնութեան կողքին :

Այս երկրին ընդդիմադիրները (Վէնիզէլոսի գլխաւորութեամբ) լուրջ կերպով վտանգուած կը գտնեն երկրին կենսական շահերը՝ կնքուած այս դինակցութեամբ : Անոնք կ'ըսեն թէ, Յունաստան դուրս կ'ելլէ իր չէզոք դիրքէն ու կը մտնէ եւրոպական խմբակցութեան մը մէջ, ստանձնելու համար գործօն մասնակցութիւն խմբակցութեան մը դէմ : Այսպիսի ճակատի մը յարդարումը, կ'ըսեն ընդդիմադիրները, չի համապատասխաներ Յունաստանի ժողովուրդին, հակառակ անոր որ, կառավարութիւնը հանդիսաւոր օր յայտարարած էր դաշինքի ստորագրութեան օրը, որուն շնորհիւ, կը յայտարարէր, կ'ապահովուի երկրի սահմաններու ներկայ վիճակը :

⁂ Յունաստանի բոլոր քաղաքներուն մէջ փետր. 11ին կատարուեցան քաղաքապետական ընտրութիւնները :

Հակառակ ընտրական մոլեռանդ պայքարին, ամբողջ երկրին մէջ չըպատահեցաւ որ եւ է անախորժ միջադէպ :

Ընտրութեանց արդիւնքէն յայտնի եղաւ որ, Յունաստանի գլխաւոր քաղաքներուն եւ բազմաթիւ գիւղաքաղաքներուն մէջ կառավարական թեկնածուները մեծամասնութիւն շահած են :

Սելանիկի մէջ ալ շահեցաւ կառավարական թեկնածու Պ. Ն. Մանօս 3500 քուէի առաւելութեամբ :

Գավալայի մէջ, ուր 6000ի հասնող ծխախոտի բանուորութիւն կայ, քուէները կեդրոնացան համայնավար թեկնածուին վրայ : Այս պարագան չէզոքուած արտայայտութիւն մը կը նկատուի հանդէպ այն ողբալի կացութեան որուն մատնուած են Գավալայի անգործ բանուորները : Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը պիտի բեկանէ այդ ընտրութիւնը : Իր իշխանութեան տակ կարմիր քաղաքապետի մը գոյութիւնը անհանդուրժելի կը գտնէ : Պիտի ձեռնարկուի նոր ընտրութեան եւ այս անգամ համայնավարներուն պիտի արգիլուի քուէտուփերուն մօտենալ :

Կառավարութիւնը քաղաքապետական այս ընտրութիւնները կը նկատէ խօսուն չափանիշը այն համակրանքին զոր ժողովուրդը ունի իր վարած ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին, մինչ ընդդիմադիրները զայն կը նկատեն անոր անկումը, որովհետեւ կ'ըսեն անոնք, Հակառակ կառավարութեան դիտումնաւոր բաժանումներուն, որոնցմով ընդդիմադիրները համակիր զանգուածները մեկուսացան կեդրոններէն, եւ կառավարութեան դրամ[...] ահագին ոճրագործութիւններուն, [...] եալ, համրանքի տեսակէտով, [...] բերութիւն մը չունին ընդդիմադիրները կառավարականներուն հետ : [...] տեւաբար, կ'ըսեն Վէնիզէլոսի հա[...]կիցները, կառավարութիւնը իր [...] կը կորսնցուցած է անոր քաղաքա[...]նութիւնը սնանկ հռչակուած է եւ ժողովուրդը դարձեալ կը փնտռէ իր ծանօթ առաջնորդը, Պ. Էլէֆթերիոս Վէնիզէլոսը :

Իրողութիւնը այն է սակայն, բացի կուսակցականներէն, ժողովուրդին այնքան ալ հոգը չէ թէ Ցալդարիս է կամ Վէնիզէլոսը զինքը կառավարող : Անոր պահանջը այն է, տուրքերը թեթեւնան, գործազրկութեան տագնապը փարատի, ժողովուրդը մարդավարի հաց մը ուտէ թեթեւ սրտով : Այդ պարագային հազար անգամ խաչ կը հանէ Աստուծոյ ծամօր առջեւ, արեւշատութեան համար այն բոլոր վարիչներուն որ գեղեցիկ Յունաստանի իրական օրհնութիւն կը պարգեւեն :

Վ. ԱՀԱԳՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Նոր ու հաշտ շրջանակ[...]»

«Իւլքիւ» պարբերաթերթին մէջ Ըսմէթ փաշա յօդուած մը ունի՝ [...] դրամագլուխը որ երկիրը պիտի [...]ռուցանէ» խորագրով : Զայն բա[...] մանարար կուտանք՝ իբրեւ ամէ[նէն] ճշգրիտ 'խոստովանութիւնը' Թու[րքիոյ] ելմտական տնտեսական անմխի[թար] վիճակի մասին :

Մենք ստիպուած ենք առանց ընդ[հա]տումի շարունակել երկրին շին[արա]րական եւ զօրացման շարժ[ումը] Աշխարհի կացութեան ու ընացք[ին] համաձայն՝ Թուրքիոյ հանգիստը, [ա]պահովութիւնն ու վարկը պահուած [են] այդ գործունէութեան : Ազգերու մ[էջ] զէն՝ գործն ու առողջ դիրքը կը չ[ափ]ուի շինարարութեան եւ քաղաքակ[իր]թութեան միջոցներով ու ամէն մ[էկ] մարդի մէջ անոնց ունեցածներ[ու] քանակով :

Արդիական պետութեան մը վար[չու]թեան մէջ, առաջին պայմանն [է] կարգ – կանոնը : Իսկ պետու[թեան] մը վարչութեան կարգ – կ[անո]նին հիմը ելմտական կարգ – կ[անո]նն է : Ելմտական կարգ – կանոնը թէ անհատին եւ թէ պետութեան կեանքին համար, կ'արտայայտուի ելմտացոյցի հաւասարակշռութեամբ : Եթէ ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւն գոյութիւն չունի, վարչութեան մէջ վստահութիւն ու կանոնաւորութիւն գոյութիւն չի կրնար ունենալ որքան ալ ուռուցիկ ըլլայ ելմտացոյցի գումարը :

Մենք, պետութեան ելմտացոյցի մէջ հաւասարակշռութիւնը ապահովեցինք տարիներու ուժգին պայքարներու միջոցով, ու զայն ամրացուցինք՝ որպէս մեր կուսակցութեան անխախտ քաղաքականութիւնը : Մասնաւոր վարչութեանց եւ թաղապետութեանց ելմտացոյցերը կարգ – կանոնի մէջ դնելը եւ հաւասարակշռելը կը ջանանք :

Հիմա ցոյց պիտի տամ խնդրին միւս կողմը :

Ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւնը կը նշանակէ երկրին պահանջին ու նպատակին բաւարար ելմտացոյց ունենալ : Ելմտացոյց մը որ չի բաւեր դպրոցին, երկրագործութեան, ճարտարարուեստին ու երկրին պաշտպանութեան, կրնայ կանոնաւորութիւն ու հաւասարակշռութիւն ունենալ : Բայց այդ ելմտացոյցը չի կրնար յայտնել այս ձեւի հաւասարակշռութեան մը վնասները, որոնք երեւան պիտի գան դպրոցներ չբանալով, դաշտերը չմշակելով, ճամբաներ ու գործատուններ չշինելով, վերջապէս՝ հիւանդները անդարման ու երկրին զէնքերը անբաւարար թողլով :

Անհրաժեշտ է առանց կանգ առնելու բացատրել երկրին պահանջները :

Այդ է պատճառը որ, պետական ելմտացոյցի կանոնաւորութիւնը ապահովելու մտահոգութենէն մղուած, ելմտացոյցի գումարը մինչեւ որոշ աստիճան մը կարելի է նուազեցնել :

Բացայայտօրէն ըսեմ դառն ճշմարտութիւն մը.— Մեր ելմտացոյցը՝ կարելի աստիճանէն աւելի վար աստիճանի մը իջեցուած ենք :

Մեր ելմտացոյցը չի բաւեր մեր մեծ եւ շատ կարեւոր պետութեան կացութեան ու պահանջներուն : Մենք

պէտք է միջոցներ գտնենք նիւթացոյ-ցը բարձրացնելու համար: Նոր Թուրքիոյ պետութեան ամէնէն դժուարին մաց (միղլաֆ) խնդիրը ա՛ս է: Թուրք ազ-գին ապագան փրկուած է արտաքին հազար պայմաններէ, ու կախում ու-նի լոկ ազգային նիւթական կարողու-թեան պայմանէն:

Պետութեան նիւթական կարողու-թեան, այլ խօսքով՝ նիւթացոյցը կա-նոնաւոր ու հաւասարակշիռ ձեւով, բարձրացնելու ու բաւարար դարձնե-լու համար՝ անկարելի է վստահիլ երկրին նոր տուրքեր բարդելու տեսա-կէտին: Միակ միջոցը կը կայանայ երկրին շատ շահելուն մէջ, իսկ ատոր համար ան պէտք է աւելի սպառէ:

Թուրք ազգին ամէնէն կարեւոր պարտականութիւնն է այս պարզ շր-ջանակը վերածել չիտակ դարձող շր-ջանակի մը վիճակին: Ոչ ոք պիտի մտածէ թէ՝ պէտք է դուրսէն ստատ դրամ գայ, որպէսզի երկիրը վերա-շինենք, մեր տնտեսական կացութիւ-նը բարձրացնենք, եւ աւելի հանգիստ բայց մանաւանդ աւելի ուժով ըլլանք:

Այս խօսքերը յանդգնութեամբ կ՚ըսեմ հայրենակիցներուս: Թուրք ազգը, որ ստեղծուած է մեծ խնդիրները լու-ծելու համար(?) ճշմարտութիւնները պէտք է գիտնայ այնպէս ինչպէս որ են անոնք: Թուրք ժողովուրդը ազգային պայքարը շահեցաւ իր(?) դրամով: Տասը տարիէ ի վեր՝ հանրապետու-թեան կառուցումը, երկրին շինու-թիւնը, օժտումը եւ պաշտպանութիւ-նը շահեցաւ իր դրամով: Բոլոր անոնք որոնք կ՚ըսեն թէ կարգ մը անձեր դուրսը դրամ կը կուտակեն՝ Թուր-քիոյ հանգիստին ու երջանկութեան համար, այն կարծիքը ունին թէ պի-տի կարենան Թուրք ազգը խաբել: Թուրքիոյ մէջ դրամ գործի դնելով ի-րական ու նիւթական շահեր ապահո-վելու փափաքը ուժեղ մղում մըն է նախաձեռնողներուն համար:

Այս մասին ոչ մէկ կասկած: Բայց, աշխարհի պայմանները հետզհետէ անորոշ ու խառն կը դառնան. իսկ ներկայ տարիներուն անոնք ալ աւելի կը ծանրանան: Որով, չափազանց դժուար ու բաւական պատասխանատու է համադրել մեր ընդունելիք պայման-ները, նախաձեռնողներուն շահերը եւ միջազգային տնտեսական պայմաննե-րուն անորոշութեան հարկադրանք-ները:

Մեր երկրին ապագան չենք կրնար ձգել ու պէտք չէ որ ձգենք պատահա-կան պայմաններու իրականացումին:

Երկրին ապագան կապուած է մեր ճիգին ու դրամին: Նախ այս ճշմար-տութիւնը պէտք է գիտնանք: Այս ճշմարտութիւնը պիտի հասկնանք, պիտի ընդունինք ու պիտի իւրացը-նենք: Այս խնդիրը կը լուծուի միայն այն ատեն, երբ հայրենակիցներուն գանկերուն մէջ կը հաստատուի: Այդ պատճառաւ ալ աշխատելու ենք զայն նախ ազգօրէն հասկնալ:

Երկրին վերաշինութեան եւ տնտե-սական բարգաւաճման համար ներքին փոխառութեանց բնոյթը ցոյց տուած կ՚ըլլամ այս կերպով: Ներքին փոխա-ռութեան դրութիւնը ամենապահով միջոցն է՝ երկրին բարձրացման տե-սակէտէն: Այս քաղաքականութիւնը կախում ունի ամէն մէկ հայրենակցի՝ դէպի պետութիւնը ունեցած վստա-հութենէն, ազգային դրամի արժէքի մասին տածած հաւատքէն, երկրին վերաշինումն ու բարգաւաճումը ան-հատական պարտականութիւն մը նկա-տելու ըմբռնումէն, եւ, այս բոլորին մէջ, իր անձին ու ընտանիքին շահը ապահովութեան մէջ ըմբռնելէն:

Արդիւնի պղնձի երկաթուղագծին նման մեծ գործի մը համար ծախսուած 50 միլիոնին 10 միլիոնը կրնայինք ճարել ներքին փոխառութենէն տար-բեր միջոցներով: Նախընտրուեցաւ ներքին փոխառութեան ճամբան: Նոր ըմբռնումի մը, նոր դրութեան մը սկզբնաւորութիւնը ըլլալուն համար, ոչ ոք կը դժուարանայ: Դրութեան ու քաղաքականութեան յարմար նկատ-ուիլը կը կայանայ անոր մէջ որ հայ-րենակիցը ներքին փոխառութեան կը մասնակցի հասկնալով ու ցանկալով:

Խնդրին հանգոյցը հոս է: Մենք պար-տաւոր ենք այս պարագան հասկցնել մեր հայրենակիցներուն: Հետեւա-բար, յաճախակի դասախօսութիւններ պէտք է ընենք: Եւ հայրենակիցներու ամէն մէկ շրջանակին պէտք է բացա-տրենք այս անհրաժեշտութիւնը:

Նոր հայրենիքը կրնան շինել ներքին փոխառութիւնները: Մեզ շրջապատող դրամագլուխի տեսակէտէն նեղ ու հաշմ (սաքաթ) շրջանակը լայնցնելու եւ ուղղելու միակ ճարն ու միջոցն է ներքին փոխառութեան քաղաքակա-նութիւնը, որ պէտք է կոթնի հայրե-նակիցներու հասկացողութեանն ու հաւանութեանը:

Ս. ԳԻՐՔԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՀԻՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԸ

Ս. Գիրքին մինչեւ հիմա ծանօթ ա-մէնէն հին յունական օրինակներն են երկու ձեռագիրներ, Վատիկանեան եւ Սինայական: Վերջին օրինակը ամէ-նէն ուշը պէտք է չորրորդ դարուն կիսուն պատրաստուած ըլլայ: Երբ 638ին Արաբները գրաւեցին Կեսարիան այդ օրինակը տարուեցաւ Ս. Կատա-րինէի վանքը Սինայ լերան վրայ: Եւ 1844ին առաջին անգամ ըլլալով գեր-ման մատենագէտ Քօնսթանթին Թի-շէնտորֆ երեւան բերաւ զայն նոյն լե-րան վրայ: Հին կտակարանին մէկ կա-րեւոր մասը ծանօրէն վնասուած էր վանականներուն անհոգութեան՝ երե-ւէն: Թիշէնտորֆ ծրար մը հին ու մին թուղթ գտաւ, որ վառելու սահման-ուած էր: Ծրարը քակեց եւ տեսաւ քառասուն երեք շատ աղտեղի թեր-թեր: Մաքրեց սրբեց, Գերմանիա տա-րաւ եւ նուէր ըրաւ զանոնք Սաքսոնիոյ Թագաւորին: Երկրորդ անգամ նոյն վանքը այցելելով Թիշէնտորֆ ուրիշ 350 թերթ գտաւ, որոնցմէ 52ը Հին Կտակարան, մնացեալը ամբողջ Նոր Կտակարան: Երբ Թիշէնտորֆ 1859ին Ցարին յանձնարարականով դարձեալ Ս. Կատարինէ գնաց Սինա լերան վը-րայ, վանականները պատօնեցին զին-քը այդ ձեռագիրը նուիրել Օրթոտօքս Եկեղեցիին վերին պետը եղող Ցարին: Այդ ձեռագիրը ներկայ վիճակին մէջ կը պարունակէ 393 թերթ: Սովետ կա-ռավարութիւնը Լոնտոնի Բրիտանա-կան Թանգարանին 100,000 սթերլինի ծախեց 347 թերթը եւ ձեռագիրը ա-մենամեծ զգուշութեամբ Լոնտոն փո-խադրուեցաւ:

Կարծողներ եղած են թէ Վատիկան-եան օրինակը Սինայականէն աւելի հին է, բայց երկու ձեռագիրներուն բաղդատութիւնը կը հակասէ այս կարծիքը: Վատիկանեան օրինակին գիրը աւելի կոկիկ, նօսր է քան սինա-յական օրինակինը: Խնդիրը այն է հի-մա որ այս երկու օրինակներուն վը-րայ մանրակրկիտ խուզարկութիւններ կը կատարուին, եւ մինչեւ հիմա իր-րեւ ամէնէն վաւերական համարուած այս երկուքին միջեւ բնագրի որոշ տարբերութիւններ կը գտնուին:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ՏԻԹՐՈՅԻԹ, 1 փետր.— Հ. Յ. Դ. Թոփճեան կոմիտէի վրայ աւելցան **11** նոր ընկերներ եւս:

ՏԻԹՐՈՅԻԹ,— **10** երիտասարդ ու-ժեր դարձեալ միացան Հ. Յ. Դ. ՄՈՒ-ՐԱՏ կոմիտէին: Շատ ուրիշ համա-կիրներ ալ հետզհետէ պիտի միանան կոմիտէիս:

ՏԻԹՐՈՅԻԹ, 6 փետր.—Վերջին եր-կու շաբաթներու ընթացքին մեր կո-միտէներուն վրայ աւելցան **25** նոր ընկերներ:

ՀԸՏՍԸՆ ԿՈՄԻՏԷ.— Կոմիտէիս վը-րայ աւելցան **11** նոր ընկերներ:

ՄԵՔՍԻԿՕ.— Կոմիտէիս վրայ ա-ւելցան **2** ընկերներ: Գաղութը փոքր է եւ գրեթէ բոլորի համակրանքը մեզ հետ:

ՉԸԼՍԻ, 6 փետր.— Ունեցանք խան-դավառ ընկերա – համակրական ժո-ղով: Խօսեցաւ ընկ. Աստուր: Մեր շարքերուն վրայ աւելցան **18** նոր ըն-կերներ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Ցանուն անկողմնակալու-թեան տեղ տալով նախ Պոլսեցիներու թիւ 2 Միութեան այս զեկոյցին, կը յանձնարարենք երկու կողմերուն ալ՝ կարն կապել եւ չզբաղեցնել մամուլը:

Մեր տպաւորութիւնն այն է թէ՝ երկու կողմէն ալ յանցաւորներ կան: Արդ, կացութիւնը կը լուսաբանուի՞ թեր ու դէմ թռուցիկներ եւ զեկոյցներ հրատարակելով եւ պառակտումի նոր գլուխ մը աւելցնելով Մարսէյլի ազգա-յին խառնիճաղանճին մէջ...

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 փետր.— Նկատելով որ Միութեանս անդամներէն տիկին Մատլէն Նավէր, Պ. Պ. Միքէ Նավէր, Օննիկ Վարժապետեան, Հրանտ Ոսկ-ճեան եւ Միհրան Աստուածատուր ժա-մանակէ մը ի վեր իրենց ապօրէնի ա-րարքներով քիչ էր մնացեր որ Մի-ութեանս քայքայման պատճառ դառ-նային: Առկէց զատ նոյն իսկ Միու-թեանս պաշտօնական կնիքը կեղծելով հանդէսներուն տոմսեր հանած էին: Միութիւնս մայր դիւանի հետ իր ու-նեցած 25 յունուար խառն ժողովին մէջ որոշեց ըստ ծրագիր – կանոնա-գրի 47րդ յօդուածի տրամադրութեան Միութեանս շարքերէն միանգամ ընդ միշտ հեռացնել վերոյիշեալ հինգ ան-դամները: Ի դիմաց վարչութեան

Ատենապետ՝ Մ. Պօղոսեան

Բ. ատենադպիր՝ Փ. Փափազեան

ԾԱՂԿԱԽՏԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ooooo

Ծաղկախտի դէմ պայքարը շատ ուժեղ կերպով յառաջ կը տարուի Լի-բանանի բոլոր մասերուն մէջ: Դա-մասկոսի համալսարանին յատուկ հաստատութենէն հազարաւոր պատ-ուաստի շիճուկներ կը բերուին եւ խոկոյն կը ցրուին Լիբանանի բոլոր շրջանները: Օրական, միայն Պէյրու-թի մէջ, երկու շաբաթէ ի վեր 500 հո-գի կը պատուաստուի: 42,000 հոգի պատուաստուած են: Իսկ գիւղերու մէջ պատուաստուողներու թիւը կը հաշուի 50,000:

Շնորհիւ ձեռք առնուած կանխար-գել միջոցներու, հիւանդութիւնը կոր-սնցուցած է իր թափը: Օրական հա-զիւ 2—3 նոր դէպքեր կ՚արձանագր-ուին հիմա, մինչդեռ շաբաթ մը ա-ռաջ, միեւնոյն հաշուով 6—7 դէպքեր կ՚արձանագրուէր: Տեսնուած է որ Պէյրութի մէջ հիւանդութիւնը ընդ-հանրապէս ծաւալ կը գտնէ Մուսէյթ-պէ Բէյիլ եւ Րաս — Պէյրութ թաղե-րուն մէջ, ուր բնակութիւն հաստատ-ուած են «Միթվէլի»ներ, որոնք ատ հասարակ բեռնակրութեամբ կը զբա-ղին եւ հոգ չեն տանիր մաքրութեան: Այդ պատճառաւ քաղաքապետութիւնը մասնաւոր խնամք կը տանի այժմ այդ թաղերու մաքրութեան:

Քաղաքապետութեան վերջին տեղե-կագրին համաձայն Լիբանանի մէջ այս տարի ծաղկախտէ մեռած են 70 հոգի, իսկ վարակուածները կը հաշ-ուին 400 հոգի:

ՀՈՂԱՏԷՐԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ooooo

1926 ապրիլ 1ի օրէնքին համեմատ նոր շէնքերը տասնըհինգ տարուան համար տուրքէ զերծ ըլլալով, օգտա-կար կը նկատենք յիշեցնել բոլոր ա-նոնց որոնք որ եւ է շինութեան ձեռ-նարկելու գաղափար ունին թէ՝ այդ տրամադրութիւնը այս տարի վերջ կը գտնէ եւ կրնան տակաւին անկէց օգ-տուիլ մինչեւ տարեգլուխ լրացած շինութիւնները:

ԾԻԾԱՂ

Տիկինը սպասուհին.

— Մարիամ, ես դուրս կ՚ելլեմ, եթէ մէկը գայ զիս փնտռէ ըսէ որ թող սպասէ:

— Լաւ, եթէ մարդ չգայ ի՞նչ ըսեմ, տիկին:

— Այո՛, այդ ալ խնդիր է, դար-ձիս կ՚ըսեմ:

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի

(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ ՑՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)

22 ՓԵՏՐ. 934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 14

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞վ սպաննեց

oooo

«Հայրենիք» հարց կուտայ այս խո-րագրով յօդուածի մը մէջ.

— «Աննաւանապէս տարբեր կուսակ-ցութեանց, բայց իրապէս բոլշեւիկնե-րու թմբուկը զարնող «Պայքար» եւ «Եր. Հայաստան» թերթերը ՚նիւ Եոր-քի սպանութեան առթիւ շաբաթներէ ի վեր իրենց «հրետանի»ի կրակը կը թափեն մեր վրայ՝ աշխատելով մեզ վարկաբեկ ընել կամ ցոյց տալ «ոճ – րագործ» յաչս հայ ժողովուրդին:

Եթէ իրաւ քրիստոնեայ կուսակցու-թիւններ են անոնք, ապա հարց կու – տանք իրենց եւ թող պատասխանեն մեզի թէ՝ ինչո՞ւ տարիներով իրարու մէս կերան, եւ ինչո՞ւ իրենց այնքան ծանօթ յեղափոխական ընկերներուն կեանքին վերջ տուին, օր ցերեկով զարհուրելի դաւադրութիւններ կազ-մակերպելով անոնց հանդէպ:

Թավշանճեանի, Ունենեանի եւ բազ – մաթիւ ուրիշներու պատմութիւնը պիտի չընենք այսօր: Բայց այսօր ալ սրտի մորմոքով հարց կուտանք իրենց թէ ո՞վ սպաննեց ՄԽՕ ՇԱՀԷՆԸ Փօ – թիի մէջ կամ Գարեգին ՋԹՃԵԱՆԸ Օ-տեսայի մէջ: Արդեօք դաւաճաննե՞ր էին անոնք որոնք յեղափոխութեան անունը արատաւորող եւ Դուրեաննե-րու գերեզմանին առջեւ կեղծ ար-ցունքներ թափող այսօրուան դաւա – դիրներու զնդակին զոհ գացին 1903 թուին:

Ո՞վ սպաննեց ՍԱԳՈՒՆԻՆ Լոնտոնի մէջ, ո՞վ սպաննեց ՀԱՄԲԸ (Արամ Գրիգորեան), ՈՐՍՈՐԴԸ (Տիգրան Իզմիրեան), որոնց անունով ժամանակ մը երդում կ՚ընէին այսօրուան քրիս-տոնեայ ռամկավարները, բայց նոյն այդ երդում ընող կայէնները օր մըն ալ հեռաւոր Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ դիտապաստ գետին փռեցին իրենց ամէնէն հարազատ ընկերները եւ եր-կար ամիսներ անգլիական դատարանն ու մամուլը իրենցմով զբաղեցուցին:

Հարց կուտանք իրենց եւ թող պա-տասխանեն մեզի, թէ ո՞վ սպաննեց ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԸ Եգիպտոսի մէջ: Ո՞վ վիրաւորեց ՆԱԶԱՐԲԷԿԸ Ժը-նեւի մէջ, կամ Պոսթընի մէջ ո՞վ վի-րաւորեց ՍԱՊԱՀԳԻՒԼԸ, որ երբ քանի մը տարի առաջ գերեզման իջաւ, իր ընկերներուն «նուիրած» գնդակը եւս իր հետ գերեզման տարաւ:

Հին ու նոր Հնչակեանները կամ այ-սօրուան ռամկավարները ի զո՛ւր կը փորձեն կեղծ փետուրներով զարդար-ուիլ կամ մոռացութեան տալ մօտա-ւոր անցեալը: Այն կայէնները, որոնք այնքան անողոք կերպով իրենց գաղա-փարական եղբայրները խողխողեցին, անոնք չեն կրնար իրենց արիւնոտ ձեռքը ծածկել ուրիշներէն, անոնք ի-րաւունք չունին նաեւ Դուրեաններու գերեզմաններուն առջեւ ծունկի գա-լու, երբ իրենք իսկ եղան դահիճները նոյն այդ Դուրեաններուն:

Իսկ Սելանիկի «Հորիզոն»ը գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, ձաղ-կելով «Հայաստանի Կոչնակ»ին կեղ-ծաւորութիւնը (15 փետր.).

— «Կը տեսնէք, որ ՚նիւ Եորքի բրա-ծոն, այս պահուս, ջերմ «ազգասիրու-թեան» բռնուած է: Կ՚ուզէ ա՛զգը փր-կել: Եւ այդ փրկութիւնը կը գտնէ ան նոյն այդ ազգը Դաշնակցութեան դէմ լարելուն մէջ: Այդ պատճառով ալ կը փորձէ ամբոխավարութեան ամէնէն անարգ ձեւերը: Բրածոյ «Կոչնակ»ը, որ մինչեւ հիմա, ուրիշ իրապէս ազ-գային դատերու առթիւ լեզուն կուլ տուած էր, մէկէն ի մէկ նպուռ կտ – րած է Ղեւոնդ արք.ի դիակը շահա – գործելու համար: Դուք, բողոքի, ընդվզումի ոչ մէկ ձայն լսած էք ա-նոր թռմած բերնէն, երբ ազգային դատերու այնքան առիթներ են եղեր կայացած: Անիկա այս «նիհատ»ը չէ բացած օրինակի համար Թուրքին դէմ, երբ ասկէ հինգ տարի առաջ, ծեծուելով եւ սպաննուելով, հազա – րաւոր հայ տարագիրներ Անատոլուէն Սուրիա կը քշուէին եւ կամ, երբ «Ռօ-մանիա» շոգենաւին վրայ եւ Պոլսոյ ջուրերուն մէջ վիտին – Կապէն կը սպաննուէր ջարդարար Թուրքին ձեռ-քով: Անիկա, ոչ մէկ ատեն «ազգային դատ»ի նակատ յարդարած է, երբ դարձեալ Գիւտ եպիսկոպոս մը կը սպաննուէր Ձեկայի զնտաններուն մէջ եւ կամ հազարաւոր աքսորական մտա-ւորականներ կը սառէին Սիպերիոյ տափաստաններուն մէջ: Այս բոլորը «ազգային դատ» չեն «Կոչնակ»ին հա-մար, պարզ այն պատճառով, որ թի-րախը Դաշնակցութիւնը չէ: «Ազգային դա՛տ» է սակայն Ղեւոնդ արք.ի մը սպանութիւնը, որովհետեւ ատոր մէջ Դաշնակցութեան միսը ուտելու կարե-լիութիւնը կայ:

Թշուառակա՛ն փարիսեցիներ...

Երկինք գետին իրար անցուցիք ար-ք.ի մը սպանութեամբ: Ձեր յարու – ցած աղմուկը աշխարհը պատեց: Ըր-րիք սակայն ատիկա սպանութեան համար իբր ցաւի եւ զայրոյթի արտա-յայտութիւն: Այլ ըրիք, Դաշնակցու-թիւնը խարանելու եւ վարկաբեկելու միակ նպատակով: Ըրիք, բայց չյաջո-ղեցաք: Վստահ եղէք, որ ասկէ վերջն ալ չպիտի յաջողիք:

Հարցում մը սակայն, ձեզի կոնկը-ւած կեղծաւորներ: Դուք որ այսքան զգայուն էք դարձեր արք.ի մը սպա – նութեամբ եւ գայթակղեր էք, դուք որ մէկուկէս ամիսէ ի վեր կը բողոքէք անվերջ եւ կը յայտնէք ձեր սրտմտու-թիւնը, ոճրին ու անոր անծանօթ հե-ղինակներուն դէմ, բողոքի բառ մը անգամ չէ՞ք գտներ ողջ – ողջ մորթը-ւելիք այն հայանուն սրիկաներուն դէմ, որոնք մեր նուիրական Եռագոյ-նը գռեհկօրէն կ՚աղտոտեն եւ կը դը-նեն զայն Դաշնակցական թերթի մը հասցէին, կամ պոռնիկէ մըն ալ ցած եւ անպատիւ այն «հայ» կնոջ դէմ, որ հայ խանութպանէ մը եռագոյն կ՚ու-զէ «վարտիք պիտի կարեմ» ըսելով...

Այս եւ ասոր նման հրէշային պատ – մութիւններ կ՚իմանաք ձեր քթին տակ ամէն օր, պատուելի՛ «Կոչնակ»: Ին-չո՞ւ չէք ընդվզիր: Չէք բողոքեր: Տո՛ղ մը անգամ չէք գրեր ձեր չորնալիք մատներով, եթէ ոչ այլասերած սրի-կաները լրջութեան հրաւիրելու, գէթ նոր դէպքերու առաջքը առնելու մը-տահոգութեամբ:

Պատասխանեցէ՛ք: «Ազգասիրու – թիւն»ը, փողոցային սինլքորներն ու պոռնիկները քաջալերող ձեր այս ան-պարկեշտ ընթացքին մէջ կը գտնէք, պատուելի՛ «Կոչնակ»...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

(ԳԵՐՄԱՆ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ՝ ՎԱՆԷՆ)

Իսկ մենք, մեր կայանի պետը Ըշ-պէօռի, իր կինը եւ աղջկան հետ, երեք հայուհիներ եւ ես, ճամբորդեցինք ռուս բանակին հետ դէպի պարսկա – կան սահմանը: Երեք օր վերջ, այն խումբին պետը, որուն հետ կը ճամ-բորդէինք, յայտնեց մեզի թէ բանակը նորէն ետ պիտի երթայ դէպի Վան, բայց ինք կ՚ուզէր մեզի տրամադրել կառք եւ զինուորական պաշտպանու-թիւն, որպէսզի մենք կարենայինք Թիլման հասնիլ եւ անկէ ալ Ջուլֆայի կայարանը: Թիլման հասնելէ յետոյ, ես հիւանդացայ եւ քանի մը օր բարձր տաքութիւնով մը անկողին ինկայ: Կը վախնայի թէ Թիֆլիսի բռնուած ըլլամ, որովհետեւ ասկէ առաջ խնա-մած էի ամերիկեան միսիոնարները, որոնք Թիֆլիսէ բռնուած էին: Բայց չուտով աղէկցայ եւ չորս օր մնալէ յետոյ շարունակեցինք ճամբան Խոյի վրայով դէպի Ջուլֆա, ուր հասանք երկու օրէն: Հոգ մեզ ձերբակալեցին: Մեր ամբողջ ունեցածները քննուե-ցան, արժէքաւոր առարկաներն ու գր-քերը գրաւուեցան եւ մենք փոխադր-ուեցանք պարապ բնակարան մը եւ մնացինք զինուորներու հսկողութեան տակ: Բարեբախտաբար խմբապետը գերման Ռուս մըն էր որ շուտով հասկցաւ թէ մեզի համար տրուած տեղեկութիւնները ճիշդ չէին. մեզի սպասարկելու համար ղրկեց նաեւ զինուոր մը որ նոյնպէս գերման Ռուս մըն էր: Յաջորդ օրը ազատ ձգուե-ցանք, բայց ստիպուած էինք սպասել Թիֆլիսէն գալիք հեռագրի մը, որ եր-կու օրէն եկաւ: Վերջին գիշերը մի-ջատ մը կծեց ոտքս, սոսկալի ցաւեր պատճառելով ինծ: Բանակի վիրաբոյ-ժը երկու անգամ եկաւ եւ դարմանեց ոտքս. ինծի կը պատմէին թէ կարճ ժամանակ առաջ զինուոր մը կծուելով մեռած էր, բայց Տէրը պահեց զիս: Յաջորդ օրը կրցանք մեր ճամբան շարունակել, թէեւ ժանտարմաներու հսկողութեան տակ: Թիֆլիս հասնե-լուս պէս, առաջնորդեցին մեզ ոստի-կանատուն, ուր քննութենէ յետոյ տարուեցանք պանդոկ մը եւ ոստիկա-նի մը հետ 3 օր հսկողութեան տակ մնացինք: Ասկէ վերջ էր որ հրաման ստացանք Թիֆլիսի մէջ ազատ պտտե-լու: Մինչեւ այդ ատեն քոյր Բէթըի մասին այնքանը գիտէինք որ Քիւր-տերէ գերի տարուած է եւ մեր ազաքը ամէնքն ալ սպաննուած են: Ամերիկ-եան հիւպատոսին բոլոր ջանքերը ա – նոր մասին ճշգրիտ տեղեկութիւն առ-նելու համար, ապարդիւն անցան: Քանի մը շաբաթ վերջ, քոյր Բէթըին հետ փախած տղաքներէն մէկ մասը մէջ տեղ ելան, որոնք մեզի պատմեցին թէ քոյր Բէթը Պաշկալատանի վրա-յով դէպի Ռուսիա ճամբայ ելած է: Բաւական ժամանակ վերջ մեր Վանի մարդոցմէն լուր առինք որ տեսած են ընկերուհիս զինուորներու հսկողու-թեան տակ, կառքի մը մէջ, քաղաքէն անցնիլը: Ասոր վրայ ամերիկեան հիւպատոսը ռուսական իշխանութենէն լուսաբանութիւն ուզեց Բէթըի ուր գտնուելուն մասին: Քանի մը օր վերջ Շպէօռի աղջիկը եւ ես գիմեցինք հիւ-պատոսին որ մեզի տեղեկացուց վեր-ջապէս թէ ընկերուհիս Թիֆլիսի բան-տըն է: Հիւպատոսը կ՚ուզէր ձեռքէն եկածը ընել, բայց թէ քոյր Բէթըն ա-զատ արձակել տալը կարելի՞ էր,— չէր կրնար որոշապէս ըսել: Կը հարց-նէր թէ պատրա՞ստ ենք Սիպերիա եր-թալ անոր հետ, բան մը որ ես հաս-տատեցի:

Երբ տուն վերադարձանք, հոն գը-տանք ոստիկան մը որ զիս ոստիկանա-տուն կանչեց: Այնտեղ ինծի յայտնե-ցին թէ ես արտաքսուած եմ եւ զիս Հայրենիք պիտի ղրկեն: Վերջապէս այն եղաւ որ զիս բանտ տարին: Այն-տեղ խստօրէն քննեցայ որպէսզի հըլլայ թէ վտանգաւոր բան հետս ու-նենամ եւ չստացայ ընկերուհիս եւ սպասուհիս պէս առանձին սենեակ մը այլ թխմեցին զիս 12-14 արարածներու քով, ուր գետինը ինծի համար հա-զիւ պզտիկ տեղ մը կար ազատ:

Երեք օր վերջ երկուքս ալ հիւան-դացանք եւ բանտի հիւանդանոցը տարուեցանք եւ— ի՛նչ երջանկութիւն — երկուքս ալ նոյն սրահին մէջ: Հի-մա կրնայինք մեր քաշածները պատ-մել իրարու: Բայց այս հրճուանքը 12 օր միայն տեւեց եւ ես իմ հին բանտս փոխադրուեցայ: Յայտնեցին թէ հայրենիք պիտի վերադառնամ: Սիրտս կը ճաթէր որ քոյր Բէթը իր Թիֆլիս հիւանդութեամբ ետեւ պի – տի ձգէի, բայց օգուտ չունէր: Եր – կուշաբթին անցաւ սակայն եւ ես կը մնայի դեռ: Ցանկարծ շաբաթ օրը հրաման եկաւ պատրաստ ըլլալ փո-խադրուելու համար Կարս, Թրքական սահմանին վրայ: Անսահելի վախ մը եկաւ վրաս, որովհետեւ գիտէի թէ ռուսական պատերազմական ատեանը Կարս կը գտնուէր: Դժբախտաբար Աստուածաշունչ մը չունէի քովս որ անոր մէջ սփոփանք գտնէի, բայց ի-մացայ թէ ի՛նչպէս Տէրը այսպիսի պարագաներու ալ իր զաւակներուն մխիթարանք կը շնորհէ: Գոց սոր – վածներս ինծի օրհնութիւն մը եղան: Իմ ամբողջ բանտարկութեանս ըն – թացքին հետեւեալ տողը կը հնչէր հոգիիս մէջ.—

Երբ դժբախտ պահերուն,
Սպառեն դժուար իսկ ըլլայ,
Ամէն ինչ լաւ պիտ՝ վերջանայ,
Ո՛վ հոգիս,
Ի՞նչ կ՚ուզես դուն դեռ աւելի...:

Այն օրը զիս ճամբեցին, որովհետեւ ինծի ընկերացող զինուոր կը պակ – սէր: 14 օր յետոյ սակայն կանչեցին զիս բանտին բակը, ուր արդէն 50—60 ձերբակալուածներ երկ–երկու ձեռնա-կապ ունէին. ասոնց հետ պէտք էր ղրկուէի ես ալ: Անդամալոյծ Հայու մը եւ կոյր Թուրքի մը ընկերակցու – թեամբ Թիֆլիս քաղաքին միւս ծայ-րը դէպի կայարան եւ անկէ շոգեկառք առաջնորդուեցայ: Ձերբակալուած – ներուն մէջ կար հայ կամաւոր մը որ ինծի պաշտպան հանդիսացաւ: Մեր ճամբորդութեան երկրորդ ատեան, ուրախութեամբ եկաւ եւ ըսաւ ինծի. «Մի վախնար, դուն Կարս չէ որ կ՚եր-թաս, այլ դէպի Երեւան, հոն ազատ պիտի ըլլաս եւ ես եւ մեր հրամանա-տարութիւնն ալ ձեզ ազատ պիտի արձակէ»: Առաջին առթիւ Ալեքսան-դրապոլ մնացինք: Բանտին տնօրէնը ըսաւ ինծի որ դրամ եկած է իմ հասց-ցէիս եւ յաջորդ օրը երկու պաշտօն-եաներու ընկերակցութեամբ Թիֆլիս պիտի վերադառնամ: Ուրախութեան մէջ էի: Երբ Թիֆլիսի բանտը հասայ իմ արժէքաւոր առարկաներս ինծ վե-րադարձուցին եւ վերջին անգամ ըլլա-լով երկու սուինաւոր զինուորներու ընկերակցութեամբ ոստիկանական դը-րասենեակը տարուեցայ: Հոն իմա-ցայ որ Բէթըի հետ միասին պիտի ճամբորդէի: Վերադառնալու ուրախու-թիւնս շատ մեծ էր. թէ իմ մասիս որ-քան խնամք տարուած էր, անկէ կը հասկցուի որ Ռուսերը 15 րուբլիի հե-ռագիր զարկած էին մինչեւ որ զիս գտած էին: Ինծի ըսուած էր որ Կարս կը ղրկուիմ, ամերիկեան հիւպատոս – ին ըսուած էր որ Երեւան կը գտնը-ւիմ, ինծի հետ ղրկուած թուղթին մէջ կ՚ըսուէր թէ Նախիջեւան կը ղրկուիմ. իսկ իրականութեան մէջ Ալեքսան – դրապօլ կը գտնուէի: Բայց Տէրը գի-տէր թէ ո՞ւր էր իր հաւատացեալը եւ իր հաւատացեալներու աղօթքներն ալ գտան զիս հոն: Ամերիկեան դեսպանը եւ ամերիկեան միսիոնարները, որոնք մեր հետ Վան կը գտնուէին, կառա-վարութեան վրայ այնպէս ազդեցին (խնդիրը մինչեւ ցարին հասցուցած էին) որ, մենք ազատ կ՚արձակուէինք, բայց միայն Վլատիվոսթօքի ճամբով: Սիպերիոյ մէջէն ճամբորդելու համար անհրաժեշտ իրերը գնելէ յետոյ, բաժ-նուեցանք մեր սիրելիներէն որոնք բա-րեկամաբար իրենց տունը տրամադը-րած էին մեզ հիւրասիրելով եւ դեկ-տեմբեր 2ին մեկնեցանք Թիֆլիսէն այս անգամ առանց ոստիկանի ընկե-րակցութեան, որովհետեւ ամերիկ-եան հիւպատոսը իր անձով երաշխա-ւոր եղած էր մեզի համար:

(2) ԱՆՆԱ ԿՐԱՅՆԸՐ

Թարգմ. Գ. Ց.

Սիամի Թագաւորը որ այցելութեան եկած էր արկածէն առաջ, եւ Տանըմարքայի Թագաւորը որ նմանապէս այցական է։ Խոր յուսախաբութիւն պատճառած է մասնաւորապէս դաշնակից Թագաւորներու բացակայութիւնը (Անգլիա, Իտալիա եւայլն)։

Առաջին օրը 25,000 այրեր, կիներ եւ մանուկներ դացին պալատ, ուր ցուցադրուած է Թագաւորին մարմինը։ Բոլորն ալ կը խաչակնքէին եւ շատերը կը ծնրադրէին։ Բազմաթիւ մարդիկ կարգի սպասած էին առտուան ժամը 4էն մինչեւ 8, երբ դուռները բացուեցան։

Փարիզէն յուսախաբ Պերլին գնաց

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչ Իտընի եւ Ֆրանսայի նախարարին միջեւ Փարիզի մէջ կատարուած բանակցութիւնները որ եւ է արդիւնքի յանգած չեն։ Իտըն, զէնքնկեցութեան համար վերջերս հրատարակուած անգլիական յիշատակագրին վրայ յենլով, շատ աշխատեր է միջնորդութիւն մը կատարել եւ զիջումներ ձեռք բերել, բայց Ֆրանսա տեղի չէ տուած այս անգամ, պնդելով իր տեսակէտին վրայ։ Իտըն համոզում գոյացուցեր է թէ այլեւս այս կողմէն անկարելի է բան մը յուսալ, եւ Պերլին մեկներ է յոռետես տրամադրութիւններով։

Անաւոր փոթորիկ Մ. Նահանգներուն մէջ

1888էՆ Ի ՎԵՐ ԱՅՍՊԻՍԻ ԱՂԷՏ ՉԷՐ ՏԵՍՆՈՒԱԾ

Երեքշաբթի օր ահռելի փոթորիկ մը ծագեցաւ Մ. Նահանգներու հիւսիսային արեւելեան շրջանին մէջ. աղէտ մը որ չէր տեսնուած 1888էն ի վեր։ Մասնաւորապէս վնասուեցան արեւելեան նահանգները։ Անկարելի է հաշուել մարդկային եւ նիւթական կորուստները։ Բազմաթիւ մեծ ու փոքր նաւեր ընկղմած եւ հաղորդակցութիւնները խզուած են։ Առօրեայ կեանքը ջլատուած է Նիւ Եորքի, Պոսթընի եւ Ֆիլատէլֆիայի մէջ։

ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Փարիզի «թաքսի»ներուն գործադուլը կը շարունակուի յամառօրէն։ Արդէն չորրորդ շաբաթն է։ Երեքշաբթի օր էյֆէլի աշտարակին տակ հրապարակային ժողով մը գումարելէ յետոյ, բանթողները «էնթէրնասիոնալ» երգելով գացին Եէնայի կամուրջին վրայ եւ հանդիսաւորապէս գետը նետեցին խամաճիկ մը, որ կը ներկայացնէր կառքերու ընկերութիւնը եւ անոր կանոնագիրը։

Այս առթիւ, խռովութիւններ ալ եղան, ինչպէս անցեալ շաբթու։ Անոնք որ կը շարունակէ աշխատիլ, ծեծ կ'ուտէ։ Ցանկալ կառքն ալ կրակի կուտան։

Անցեալ օր գրած էինք թէ յարձակման ենթարկուած ըլլալով, կրակ բացած էր Հայ մը, Գասպարեան։ Վիրաւոր Ֆրանսացին մեռած ըլլալով թերթերը կը պահանջեն ձերբակալել զարնողը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin ընկ. Բէնտիրեանի ճաշարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Շրջանային վարչութեան պարգեւաբաշխութիւնը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մեծ սրահին մէջ։

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, ջութակ եւայլն.։

Մուտքը՝ ազատ է։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն եւ ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Ղազար Բալուցեանի՝ իր հօրեղբօր Ծերուն Բալուցեանի եւ հօրեղբօր կնոջ Լուսիա Բալուցեանի զառնակսկիծ մահուանց առթիւ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏԸ

Զ. Ո. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պար տը Կլօպի մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ավընիւ տ'Իթալի, 119 թիւ սրճարանը։ Օրակարգ.— Ձեկոյց պատգամաւորներու եւ կարեւոր հարցեր։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՎՌԱՄԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

Հովանաւորութեամբ՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՑՈՐԵԿ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՄԷՕՏՕՆ, 2, Rue Alexandre Guilmant

ՍԱԼ ՄԱՐԻ ՏԷԼՆԱՅԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ընկեր ԲԵՆՕ

կը խօսին ընկերներ՝ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ (ՎԻՇԱՊԵԱՆ)

կը ներկայացուի՝ ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ (Զաւեշտ)

գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Հաղորդկց. միջոց.— Մօնբառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէօտօն։ Փորթ տը Վէրսայլէն թրամուէյ 32 կամ 23 եւ իջնել լա Ֆէրմ տէ Մուլինօ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

3րդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի՝ ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ Ակումբին մէջ

կը նախագահէ՝ ընկեր ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւայլն.։ Մուտքը՝ ազատ է։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԿՈՐԻՒՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Փետրուար Կիրակի օր

կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ ՏԱՐ-ՔԾԵԱՆ

Փարիզի Գրական Ակումբ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard տեղի կ'ունենայ՝ «Շահան Շահնուրի գործը» գրոյցի շարունակութիւն։ Պիտի խօսին՝ Ա. Չամալեան, Ա. Խոնդկարեան եւ Հր. Զարդարեան։ Մուտքը ազատ է։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ Պ. ԶՐԱՆԴ Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝ ՔԱՂԱՔԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ԱՐԴԻ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐԸ

կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Վէնսէնի սրահին մէջ

Շըմէն տը լա Մառրակ Վիլ։

*** Իսկ այս կիրակի առաւօտ կը ներկայացուի Սէնթ-Անթուանի սինէմայի սրահին մէջ։

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին

Մառի Նուպար Հիմնարկութեան մէջ Pavillon Arménien.

Cité Université. 41 Bld. Jourdan. Paris (XIV). (Métro: Porte d'Orléans)

կը խօսի՝ Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ «ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ»

Մուտքը՝ ազատ է։

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան պարահանդէսը

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Salon Colbertի սրահներուն մէջ

Նշանաւոր օրքէսթր՝ ARMAND GUYի խումբով (Capital Cinémaյի օրքէսթր)։

կէս գիշերէն վերջ Cotillon ծրի։

Թրնիւ Սուառէ կամ Սմօքինկ պարտաւորիչ է։

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ՝ Գեր. Երուանդ Եպ. Փէրտահճեանի

Ներկայ կ'ըլլայ Յոբելեարը։

Բացման խօսք՝ Մ. Ադամեան։ կը խօսի՝ Անդրէաս Վրդ. Պօտուրեան։

գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք՝ 2 ֆրանք։

Ծանօթ.— Երեկոյեան ժամը 8ին ի պատիւ Յոբելեարին կը տրուի թէյասեղան մը, Սօսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին համակիրները։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (61)

"ԹԷՇԿԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մէմիշի կերած ծեծը շատ լաւ ազդեցութիւն գործած ու աւազակութիւնը այլեւս վերջ գտած էր։

Բիզա պէյ բաւականացած չէր լոկ Մէմիշի չէթէն կարգի դնելով, միանգամայն բոլոր չէթէները կարգի բերելու համար, կարգ մը միջոցներ ձեռք առած էր։ Եւ սակայն, բարեկարգումի միջոցին դժուարութիւններ երեւան եկած էին։ Անոնց կարեւորագոյնն էր զէնքի դժուարութիւնը։ Պատերազմի սկզբնաւորութենէն ի վեր զէնքերու զանազանութիւնը այնքան շատցած էր որ, այլեւս անկարելի էր եղածը բարեփոխել։ Չէթէի մարդիկը առաւելապէս «մարթին» հրացանը չէին կրնար գործածել։ Անոնք միշտ կը կոտրէին այս հրացաններուն ասեղները։ Այդ պատճառաւ, բազմաթիւ զէնքեր անպէտ վիճակի մը վերածուած էին։ Հետեւաբար, հարկ էր նորոգել զանոնք։ Եւ որովհետեւ կարելի չէր նոր հրացաններ հայթայթել, միայն մէկ միջոց կը մնար,— եղածները դնել գործածելու յարմար վիճակի մը մէջ։ Բիզա պէյ, այդ մտածումէն առաջնորդուած, հրացանագործ վարպետ մը ուզած էր Պոլսէն։ Վարպետը, հազիւ եկած, սկսած էր խանգարուած զէնքերու նորոգման, իսկ պատրաստուած զէնքերը բաշխուած էին այն չէթէներուն որոնք կարգի պիտի դրուէին։

Զէնքի տագնապը միայն Բիզա պէյի ճակատին յատուկ չէր։ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ճակատին վրայ եւս սկսած էր զգալի դառնալ զէնքի պակասը։ Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Արտահանի նահանջէն վերջ անգէն մընացած ըլլալով, Բիզա պէյէն անընդհատ կը խնդրէր իրեն զէնք ուղարկել՝ կարծելով որ այս վերջինին մօտ զէնքեր կան։ Եւ սակայն, ինչպէս պարզեցինք, Բիզա պէյ, աւելորդ զէնք չունենալով, Պէհաէտտին Շաքիր պէյի այս խնդրանքը անհետեւանք թողած էր։ Զէնք ուզելու եւ չտալու խնդիրը առեն մը այնքան բուռն թղթակցութեանց պատճառ դարձած էր որ՝ Բիզա պէյ ստիպուած էր Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուղարկել հետեւեալ նամակը.—

« Յարգելի եղբայրս Պէհաէտտին Շաքիր պէյ.

« Լրջօրէն կը ցաւիմ ու միանգամայն կը բարկանամ։ Եղբայր, զէնքը տրուած է թշնամիին վրայ արձակելու համար։ Կ'ենթադրեմ թէ տէր եմ շուղեղի մը որ ի վիճակի է գնահատելու թէ՝ մեզի համար շահ մըն է եթէ այդ զէնքը թշնամի մը սպաննէ, խնդիր չէ թէ ուր։ Մասնաւորապէս իմ հոս փրկութիւնս պայմանաւորուած է ձեր հոգ ուժեղ ըլլալէն։ Այսքանը ես եւս կ'ըմբռնեմ։ Հարկ կա՞յ ձեր խնդրանքին։ Եթէ կարելիութիւն ունենամ, ամէն մէկ խումբի ձեռք արգահար-ուած մը, թնդանօթ մը կուտամ, եւ ոչ թէ հրացան։ Դուք եւս գիտէք թէ՝ խոստացած էի ձեզի 500 հրացան տալ։ Եթէ բանակը գլխ խարած չըլլար, ձեզի պիտի ղրկէի։ Դժբախտաբար, զէնքերը ետ առնուեցան ու իմ հաշիւս տակն ու վրայ եղաւ։ Հիմա հացագործէն ու մթերապահէն հրացան կը հաւաքեմ, որպէսզի իբրեւ առաջին բաժին Արհաւի եկած 630 հոգին զինեմ։ Երկրորդ բաժինը 100, իսկ Գ.ը՝ 70 հոգի են։ Ասոնց համար ո՞ւրկէ զէնք պիտի հայթայթեմ։ Երեք հարիւր հոգիի ձեռքէն հրացանները կ'առնեմ։ Թերեւս կ'օգտագործեմ այս թարմ ուժը։ Աստուած ամենակարող է։ Վստահ եղէք որ ձեզի պիտի ղրկեմ բոլոր այն զէնքերը որոնք ձեռքս պիտի հասնին։ Խնդրեմ, զանոնք ոչ ոքի ղրկեցէք։ Դժուար է պահպանելը։ Բարեբախտաբար համոզեցի սահմանային վաշտը։ Անոր քով գտայ 121 հատ աւելորդ հրացան։ Վաշտին տուի 50 հատ աւստրիական զէնք, եւ փոխարէն առի ուրիշ զէնքեր։ Կուլ ձէմալով (շողենաւ) ժամանած 250 հոգիէն 200ը զինած՝ ձեզի կը ղրկեմ»։

Բիզա պէյ, մինչ մէկ կողմէ կ'աշխատէր զէնքերը նորոգել տալ, միւս կողմէ կը ճգնէր օգտագործելի ձեւի մը վերածել այս թնդանօթները, զորս գրաւած էին Ռուսերէն՝ առաջին բախումի միջոցին։ Բիզա պէյ թնդանօթաձիգ էր, բայց, բանակէն հեռանալէն առաջ չէր զբաղած զինուորական յառաջդիմութիւններով։ Որով, վերոյիշեալ թնդանօթներու գրաւման օրէն ի վեր չէր կրցած ճշդել թէ անոնք ամբո՞ղջ շարք, թէ կէս շարք կրակող են։ Իր հրամանին տակ գտնուող չէթէները թնդանօթի հետ որ եւ է յարաբերութիւն չունենալով, իրենց պետերը եւս անկարող եղած էին ճշդելու այդ թնդանօթներուն տեսակը։ Բիզա պէյ ըսած էր թէ այդ թնդանօթները ամբողջ շարք կրակող են։ Մինչդեռ թնդանօթաձիգ հազարապետ Ասըմ պէյ, որ Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդին հետ էր անցած եւ Մուսթաֆա փաշայի զայմագամն էր, Արտահանի գրաւման միջոցին քննած էր ռուսական թնդանօթները եւ եկած էր այն եզրակացութեան թէ անոնք կէս շարք կրակողներ են։

Եւ որովհետեւ կարելի եղած չէր ճշդել անոնց տեսակը, անհնարին դարձած էր նաեւ անոնց գործածութիւնը։ Որովհետեւ, ամէն անգամ որ բանակէն ռումբ կը պահանջէին՝ այդ թնդանօթներուն համար, կը հարցուէր իրենց թէ թնդանօթները ինչ դրութեամբ են։ Պատասխանել կարելի չըլլալով, ռումբ չէր ղրկուեր։

Ընդհ. պատերազմին մեր մասնակցութենէն առաջ վեց ամիսներ անցած էին, բայց կարելի եղած չէր թէ թնդանօթներու մասերէն որը ...

Այս վիճակին վերջ տալու համար, Բիզա պէյ Պոլիս դիմած ու խնդրած էր թնդանօթաձիգ սպայ մը ղրկել։ Այս սպան պիտի գար զէնք նորոգողին հետ։ Եթէ Բիզա պէյ նախատեսած ըլլար որ այդ թնդանօթները օր մը փախճանք պիտի դառնան իր ճակատին, պիտի խուսափէր ոչ թէ զանոնք ... ձակելէ, այլ՝ զանոնք խլրտելէ իսկ։

Այդ միջոցներուն էր որ, Բիզա պէյ իր հետն առնելով պատասխանատու պաշտօնեաներէն մէկը, խրամները քննելու ելած էր։ Քննական այս պտոյտը դժուար էր քանի մը օր։ ... բաղարձին, երբ Պորչքայի կը ... նային, տեսած էին թէ թնդանօթ մը լծուած, գէպի իրենց կուգայ։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :: :: :: :: :: :: ::	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա :: :: :: ::	250 »	130 »	—
Ամերիկա :: :: :: :: :: :: :: ::	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ :: :: :: :: :: :: :: ::	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
23
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI
23 Février
1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2428

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ՊԱՏԿԵՐ Է ԱՅՍ...

Ի՞նչ պատկեր է այս, Մարսէյլի մէջ, որ է՛ր երբեմն կը պարծենար իր կազմակերպական աշխատանքներով:

Ի՞նչ խառնիճաղանճ, բոցավառ կիրքերով եւ բաժան — բաժան հատուածներով: — Ցետոյ նաեւ փողոցային երթներով եւ գոյնզգոյն թռուցիկներով...

Այս առթիւ, խոստովանութիւն մը, — Մօտը տեղեկութիւններ չունինք շատ մը անցքերու մասին:

Մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր թռուցիկներ կը տեղան Մարսէյլի մէջ, եւ մենք պատահարար ստացած ենք մէկ մասը:

Տեղական թերթեր կան, որոնց երեսը տեսած չենք տարիներէ ի վեր:

Սեղանի վրայ ունինք թղթակցութիւններ՝ թեր ու դէմ: Աւելի կամ պակաս պատկերազարդ մանրամասնութիւններով:

Լսած ենք բերնէ բերան պատմութիւններ, մէկը միւսին հակոտնեայ:

Այս իսկ պատճառով, առ այժմ կը գոհանանք ընդհանուր տպաւորութիւններ յայտնելով:

×

Այսպէս ուրեմն, կատարեալ անիշխանութեան մատնուած է Մարսէյլը, — Ֆրանսայի երկրորդ հայաշատ գաղութը որ յաջողած էր գլուխ հանել Փարիզի չկրցածը:

Երբ անիշխանութիւն կ'ըսենք, խօսքը ամէնէն առաջ կը վերաբերի բուն կեդրոնին, Մարսէյլ քաղաքին:

Արդարութիւնը կը պահանջէ անգամ մը եւս արձանագրել թէ՝ արուարձաններն ու գաղութները խիկապէս կազդուրիչ պատկեր մը կը ներկայացնեն, մանաւորապէս իրենց ծաղկոցներով, դպրոցներով եւ բազմազան միութիւններով:

Որոմ ցանողներ պակաս չեն արուարձաններուն մէջ ալ: Բայց, այս տեսակէտով ալ տարբերութիւնը շատ մեծ է շրջաններուն եւ կեդրոնին միջեւ:

Մնաց որ, յաճախ կեդրոնէն կը բխին շատ մը չարիքներ, կամ կեդրոնի ապականութեանց հետքերն են որ կը հասնին մինչեւ գիւղերն ու արուարձանները:

Որո՞նք են չարիքին արմատները: Ինչո՞ւ այսպէս մէկ անգամէն փլաւ եւ հակամարտ ճակատներու բաժնուեցաւ Մարսէյլի ազգային կեանքը:

Բուն պատճառը, անշուշտ, բոլոր գաղութներուն մէջ տիրող անիշխանական ոգին է: Կեդրոնախոյս ձգտումը, որ ուժ կ'առնէ բազմաթիւ պատճառներէ, եւ շատ հեռուներէն:

Չար ոգի մը իր թեւերը փռած է ամէն տեղ, եւ կը ձգտի խորացնել, տարածել կազմալուծումը, որպէսզի գաղութները վերածուին բանաւոր հօտերու կամ կաթնատու ագարակներու:

Մնացեալը որո՞ւ հոգ, երբ բուն ենթական, Արտասահմանը ինք ձեռք ձեռքի չի տար, տիրաբար վարելու համար իր ճակատագիրը:

Բայց Մարսէյլը ունի նաեւ տեղական պատճառներ:

Առաջինը՝ առաջնորդական հարցն է, աւելի ճիշդ՝ Պալաքեան եպիսկոպոսի պարագան: Երկրորդը՝ Փրատոյի մայր — եկեղեցին:

Քիչ մը աւելի բաց խօսելով, ըսենք թէ այս երկու փորձանքները անքակտելի կապերով կապուած իրարու հետ:

Պալաքեանը ծնաւ Փրատոյի եկեղեցին եւ Փրատոյի եկեղեցին ծնաւ Պալաքեանը:

Արդարեւ, երբ Պ. Վահան Խօրասանճեան կ'ուզէր տեւական հաստատութեամբ մը մեծարել իր կնոջ յիշատակը, Պալաքեան եպիսկոպոսն էր որ, ոտքով–ձեռքով մէջտեղ ինկաւ, նոյն իսկ հող գտաւ, փառաւոր եկեղեցի մը շինելու համար:

Իր հասկացողութեամբ այդ եկեղեցին պիտի դառնար տեսակ մը Վենետիկ, իսկ ինքն ալ՝ վանահայր, ոսկետառ արձանագրութեամբ:

Յարգելով հանդերձ որ եւ է նուիրատուի անձնական նախասիրութիւնները, ժամանակին դիտել տուինք թէ շատ աւելի անհրաժեշտ պահանջներ ունին գաղութները:

Կարելի էր տրամադրուած գումարով առ նուազն տասը Խօրասանճեան նախակրթարաններ բանալ Յունաստանի, Սուրիոյ կամ Միջագետքի մէջ: Կամ հայկական կեդրոն մը՝ Փարիզ, Մարսէյլ թէ այլուր:

Մանաւանդ որ, ծրագրուած եկեղեցին ոչ միայն պիտի դառնար ամուլ չքեղութիւն մը, այլ եւ շատ աւելի սուղի պիտի նստէր, քան կը նախատեսուէր: (Եթէ չենք սխալիր, առ առաւելն մէկ միլիոն ֆրանք հաշուեր էին, բայց մօտեցաւ երեք միլիոնի):

Դժբախտաբար, Պ. Խօրասանճեան նախընտրեց դիւրին ճամբան, քալեց եպիսկոպոսին ետեւէն, — եւ ահա իսկապէս փառաւոր եկեղեցի մը, որ օրհնութեան փոխարէն փորձանք բերաւ, ամէնէն առաջ դառնացնելով բարերարը:

Արդ, եկեղեցին շինուեցաւ, բայց եպիսկոպոսը չհասաւ իր նպատակին:

Բարերարը չափազանց բծախնդիր կանոնաւորութեան եւ օրէնքի, յաճախ ալ կասկածոտ, ուղեց իր ձեռքերովը տնօրինել ամէն բան: Փոխեց իր կարծիքը՝ Պալաքեանի մասին, որուն բացասական յատկութիւնները գաղտնի չեն մեզի համար, շրջապատուեցաւ այնպիսի տարրերով որոնք չէին ճանչնար որ եւ է ազգային իշխանութիւն, եւ հետզհետէ թունաւորուեցաւ մթնոլորտը:

Այստեղ զանց կ'առնենք այն բոլոր բանակցութիւնները որ կատարուած են, եկեղեցին առաջնորդարանին կապելու համար, և որ սակայն յանգեցան բոլորովին տարբեր ուղղութեան մը, «Կրօնական Ընկերակցութիւն»: (Այս ձեւը նախընտրած են իբրեւ միակ ելք, նկատելով որ չունինք ոչ միայն օրինաւոր եւ հաստատուն իշխանութիւն մը, իրաւատէր մը, այլ եւ չունինք «բարոյական անձնաւորութեան» իրաւունք, Ֆրանսայի մէջ):

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԷՆ ՀԱՐԻՒՐԻՆ ՏԱՍԸ ՏՈՒՐՔ ԱՌՆԵԼՈՒ ԾՐԻՆԱԳԻԾԸ

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ՏՈՒՐՔԸ ՊԻՏԻ ԳԱՆՁՈՒԻ ՄԻԱՅՆ «ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ» ԵՒ «ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ» ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԷՆ

Երեսփ. Ժողովը փետրուար 21ի նիստին մէջ քուէարկեց ելմտական ծրագրին 9րդ յօդուածին Բ. հատուածը, որուն համաձայն հարիւրին տասը տուրք պիտի գանձուին այն օտար բանուորներէն որոնք Ֆրանսա կը բնակին տասը տարիէն պակաս ժամանակէ մը ի վեր: (Օրինագիծը կը տրամադրէ նոր տուրքը գանձել այն գործատէրներէն որոնք օտար բանուորներ կը գործածեն, բայց աւելորդ է բացատրել թէ իրականին մէջ բանուորներն են որ պիտի վճարեն, որովհետեւ տուրքը պիտի գանձուի անոնց ստացած աշխատավարձքին վրայ):

Եղած դիտողութեանց վրայ, թեթեւ բարեփոխում մը կատարուեցաւ, որուն համաձայն տուրքը պիտի գանձուի միայն ճարտարագործական եւ առեւտրական ձեռնարկներէն: Ցետաձգուեցան յօդուածին միւս տրամադրութիւնները, նկատի առնելով որ օտար պետութիւնները կրնան բողոքել, առեւտրական դաշնագիրներու հիման վրայ:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, ելմտական յանձնաժողովը կ'առաջարկէր հարիւրին 10 տուրք գանձել նաեւ բժիշկներու, իրաւագէտներու, արուեստագէտներու, հեղինակներու եւայլն վաստակէն, ինչպէս եւ հարիւրին 12 գանձել այն օտար հեղինակներէն որոնց գիրքերը, թատերախաղերը կամ երաժշտական գործերը ֆրանսերէնի թարգմանուած են: Այս յօդուածին դէմ բողոքեց նոյն ինքն ելմտական նախարարը, դիտել տալով թէ հակառակ է միջազգային դաշնագիրներու, բայց ելմտական յանձնաժողովին տեղեկաբերը պատասխանեց թէ հակառութիւն չկայ:

Այժմ վերջին խօսքը կը մնայ Ծերակոյտին, որ երկու անգամ մերժած էր հարիւրին 10 տուրքի օրինագիծը, Շօթանի եւ Տալատիէի դահլիճներուն օրով: Կը կարծուի թէ այս անգամ տեղի պիտի տայ, որով օրինագիծը կը դառնայ գործադրելի օրէնք:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, երկու համայնավար երեսփոխաններ ընդդիմախօսեցին, դիտել տալով թէ օրինագծին նպատակն է նօսրացնել օտար բանուորներու թիւը եւ ծանրացնել անոնց ապրուստի պայմանները: «Գործատէրները չեն որ պիտի վճարեն նոր տուրքը, այլ զայն պիտի բեռցնեն բանուորներուն վրայ որոնք արդէն զոհերն են գործազրկութեան եւ թշուառութեան եւ ունին ընտանեկան ծանր հոգեր: Մեզի համար բոլոր բանուորները թշուառութեան եղբայրներ են, մենք միեւնոյն իրաւունքները կը պահանջենք բոլորին համար: Օտար բանուորներու դէմ նոր յարձակողականը մէկ նոր երեւոյթն է ֆաշական պրոպագանտին: Մնաց որ, արհեստագիտական տեսակէտով կան ճարտարագործութիւններ, օրինակ հանքածուխի ճարտարագործութիւնը, ուր կարելի չէ գործել առանց օտար բանուորներու: Ֆրանսացիները չեն կրնար անոնց տեղը անցնիլ առանց երկար վարժութեան մը: Բազմաթիւ օտար ընտանիքներ կազմուած են հիւսիսային շրջանին մէջ. շատերը հաստատուած են 1920էն ի վեր: Անոնց տղաքը ֆրանսերէն կը խօսին: Թէեւ ծնողները իրաւունք ունին ֆրանսական հպատակ դառնալու, բայց գործատէրները կ'ընդդիմանան, որովհետեւ կը նախընտրեն պահել անոնց վրայ ազդելու զօրաւոր միջոցները: Եթէ դուք իրապէս կ'ուզէք մեղմացնել գործազրկութեան տագնապը, կրնաք շատ աւելի արդիւնաւոր միջոցի մը դիմել, — կրճատել աշխատանքի ժամանակամիջոցը, հաստատել շաբաթական 40 ժամ աշխատանք: Աւելին կ'օգտուիմ ժողովին ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար չքաւոր բանուորներուն վրայ որոնք յաճախ օրական 10 — 18 ժամ կ'աշխատին, խեղճուկրակ աշխատավարձով մը որուն ամէնէն բարձր սակը 30 ֆրանք է: Եթէ կառավարութիւնը որոշէ վերջապէս գործադրել օրական 8 ժամուան օրէնքը, 12,000 բանուորներ գործ պիտի գտնեն այս ճարտարագործութեան մէջ, յառաջիկայ եղանակէն իսկ»:

Օրինագծին դէմ բողոքեց նաեւ Պ. Վալէթ Վալառ, իսկ ուրիշ երեսփոխան մը առաջարկեց նոր տուրքը գործադրել միայն առեւտրական եւ ճարտարագործական ձեռնարկներու մէջ, ինչ որ ընդունուեցաւ:

Ուրեմն, երկրագործական ճիւղը ազատ կը մնայ նոր տուրքէն:

Միեւնոյն նիստին մէջ, որոշուեցաւ 1934 թուականին համար ալ պահել եկամուտի տուրքին հարիւրին 10 յաւելումը:

Ելմտական ծրագրին միւս յօդուածները իրարու ետեւէ քուէարկուեցան մինչեւ կէս գիշեր: Յօդուածի մը վիճաբանութեան առթիւ խօսք առաւ վարչապետ Պ. Տումէրկ, վստահութեան խնդիր յարուցանելով: Խօսեցաւ նաեւ Մարշալ Փէթէն:

Տասը մեծ գործատուներ սնանկացան

Սէնի առեւտրական դատարանը սնանկութեան վճիռ արձակեց շարք մը առեւտրական տուներու դէմ, որոնց մէջ կը գտնուին կօշիկի տասը մեծ ընկերութիւններ:

Այսպէս, սնանկ հռչակուած են.— Ֆայառ ընկերութիւնը (դրամագլուխ՝ 18 միլիոն ֆրանք), Կէռիթ ընկերութիւնը (390,000 ֆրանք), Նօէլ (500,000 ֆրանք), Փինէ (812,500), Տրէսուառ 25 միլիոն), Ռաուլ (16 միլիոն), Ֆրանսական կօշիկի ընդհ. ընկերութիւնը (12 միլիոն), Մոնթէօ ընկերութիւնը (9 միլիոն), Էրլիխ եղբ. (65 միլիոն), «Էնքռօայապլ» (12 միլիոն):

Գաղթակայան մը եւս պիտի քանդուի

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ՝ մարզպանութեան պալատին դիմաց, Ս. Նշան եկեղեցիին կից, ժաք եւ Էմիլ Թապէթներու հողին վրայ կառուցուած գաղթակայանը պիտի քանդուի: Այստեղ կը բնակին մօտ 80 հայ ընտանիքներ: Պէյրութի քաղաքապետութիւնը, անկէ առաջ, քանիցս որոշած էր քանդումը, սակայն շնորհիւ ազդեցիկ միջամտութեանց յետաձգուած էր որոշման գործադրութիւնը:

Մարզպան Պ. Տը Մարթէլի ժամանումէն վերջ նորէն խնդրոյ առարկայ եղած էր այդ հիւղակներու քանդումին կարգադրութիւնը եւ դիտողութիւններ ղրկուած էին Քաղաքապետութեան, Մեծ պալատի մուտքի դրան առջեւ պարզուած տգեղ տեսարանին համար:

Վերջերս հրդեհ ծագած ըլլալով, մարզպանին դիտողութիւնները վերջնականօրէն պատճառ եղած են քանդումի որոշման գործադրութեան: Քաղաքապետութիւնը շատ կարճ պայմանաժամ նշանակած է՝ պարպելու համար սոյն հիւղակները:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

որ կապ ունի Սթավիսքիի գործին հետ

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐ ՓԱՐԻԶԷՆ ՏԻԺՈՆ ԿԱՆՉԵԼՈՎ ՉԱՐԱՉԱՐ ԿԸ ՍՊԱՆՆԵՆ ՓԱՐԻԶԻ ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ԱՏԵԱՆԻՆ ՄԷԿ ԱՆԴԱՄԸ

Չորեքշաբթի կէս գիշերին Փարիզի վերաքննիչ ատեանի անդամներէն Պ. Ալպէռ Փռէնս սպաննուած գտնուեցաւ Փարիզ Տիժոն գծին վրայ, վերջին քաղաքէն երկու մղոն հեռու: Զոհին մարմինը վայրենօրէն յօշոտուած էր եւ գլխատուած: Կը կարծուի թէ ոճրագործները սպանութիւնը կատարելէ յետոյ, դիտմամբ շոգեկառքի գծին վրայ նետած են մարմինը, որպէսզի այն տպաւորութիւնը ձգեն թէ մեռած է արկածի կամ անձնասպանութեան հետեւանքով:

Սպանեալը նոյն օրն իսկ պիտի ներկայանար վերաքննիչ ատեանի Ա. նախագահին, վկայութիւն տալու համար Սթավիսքիի գայթակղութեանց մասին, քանի որ դեռ 1926ին զբաղած է այս գործով: Կը կարծուի թէ այս առթիւ երեւան պիտի հանէր այն անձերը որ պատասխանատու եղած էին Սթավիսքիի դէմ բացուած դատերու 19 անգամ յետաձգման, սկսելով 1928էն: Ուրիշ աւելի կարեւոր յայտնութիւններ ալ կը սպասուէին:

Նախնական քննութիւնները կը հաստատեն թէ սպանութիւնը սարքուած էր մեծ վարպետութեամբ:

Երեքշաբթի առտու, ժամը 9 — 10 դատաւորին կինը հեռախօսին գլուխը կանչուեցաւ Տիժոնէն: Խօսողը կ'ըսէր թէ ինք Պ. Փռէնսի 72 տարեկան մօրը բժիշկն է եւ թէ պառաւը հիւանդանոց փոխադրուած է, վիճակը ծանրացած ըլլալով: Ուստի կը հրաւիրէր դատաւորը անմիջապէս ճամբայ ելլել դէպի Տիժոն: Դատաւորին կինը ուզեց ընկերանալ, բայց Պ. Փռէնս մերժեց: Պ. Փռէնս դուրս ելած էր երբ հեռախօսը հնչեց, բայց վերադարձած էր դրամապանակը մոռցած ըլլալով: Երբ իմացաւ լուրը, հեռախօսով իմացուց դատարանին թէ չպիտի կրնայ ներկայ ըլլալ եւ կէսօրուան շոգեկառքով մեկնեցաւ Տիժոն, ուր հասաւ գիշերուան ժամը 4.40ին: Ինչպէս կ'երեւայ, շոգեկառքէն վար իջած ատեն, 2 — 3 հոգի ինքնաշարժ մը առաջնորդելով, քշած տարած են զինքը:

Այդ վայրկեանէն անդին ոչ մէկ ստոյգ տեղեկութիւն: Միշտ ենթադրութեանց վրայ հիմնուելով, կը կարծուի թէ անծանօթները պանդոկ մը տարած են զոհը, ուր սենեակ մը վարձելով եւ ոստիկանական հարցարանը լեցնելով, դուրս ելած է: Այնուհետեւ ոչ ոք տեսած է զինքը:

Առտուան ժամը 8.48ին, երբ բեռնատար շոգեկառք մը կ'անցնէր, հանդիպեցաւ մարդկային մարմնի մը: Մեքենավարը տեսաւ որ վայրաշարժը արիւնոտած է եւ մարդկային մարմնի եւ հագուստի կտորներ կ'երեւան: Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ոստիկանութեան, որ կէս գիշերին երեւան հանեց յօշոտուած դիակ մը: Աջ թեւը ամբողջովին փրթած էր, գլուխը, որ երկուքի բաժնուած էր, գտնուեցաւ 8 — 10 մեթր անդին: Մինչեւ 40 — 50 մեթրի վրայ երկաթուղին ծածկուած էր արիւնով եւ մսի կտորներով: Զոհին պատկանող իրեր, դրամ, ժամացոյց, յուշատետր եւայլն գտնուեցան ցիրուցան: Ինքնութիւնը անմիջապէս հաստատուեցաւ այցետոմսով մը, որ կը յայտնէր իր հանգամանքը եւ Փարիզի հասցէն: Քիչ յետոյ գտնուեցաւ չուան մը, որ ենթադրել կու տայ թէ զոհը ողջ կամ կիսամեռ կապուած էր երկաթ գծին, որպէսզի շոգեկառքը վրայէն անցնի:

Ամէն պարագայի մէջ, անծանօթները ծուղակ մը լարած եւ յաջողած են: Հաստատուած է որ հեռախօսը կեղծ է: Դէպքին խորհրդաւորութիւնը կ'աւելցնէ նաեւ կեղծ հեռագիր մը, որ զարնուած է դատաւորին կնոջը եւ որ կ'ըսէ. — «Գործողութիւնը յաջողեցաւ: Ամէն ինչ լաւ է»: Մինչդեռ դատաւորը չէ տեսած մայրը, անոր հիւանդութիւնն ալ սուտ է եւ որ եւ է գործողութիւն չէ կատարուած...

⁂ Պ. Փռէնս Սթավիսքիի գործերուն հետ կապ ունեցած է 1926էն, երբ ձերբակալուեցաւ խաչագողը: Այն ատեն ինք դատարանի ելմտական բաժնին անդամ էր եւ յետոյ երբ երկու տարի անոր նախագահը եղաւ, Սթավիսքիի թղթածրարներէն շատերը իր ձեռքէն կ'անցնէին: Ուրեմն, լաւատեղեակ էր ամբողջ անցուդարձին եւ կը կարծուի թէ ծանրակշիռ վկայութիւններ պիտի տար խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին եւ Պայոնի դատաւորին առջեւ:

Տեղական թերթերը էջերով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այս խորհրդաւոր սպանութեան մասին: «Իւմանիթէ» կը հարցնէ, խոշոր խորագիրներով. — «Ո՞վ տուաւ հրամանը, Քիա՞փ, Թառտիէ՞օ, Վէկա՞ն»:

Ալպէռ թագաւորին յուղարկաւորութիւնը

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

Երէկ, հինգշաբթի, մեծ շուքով կատարուեցաւ Պելժիոյ Ալպէռ թագաւորին յուղարկաւորութիւնը: Իսկ այսօր, ուրբաթ, պաշտօնապէս թագաւոր կը հռչակուի Լէոփոլտ երրորդ: Այս առթիւ, խորհրդարանը, ի պատասխան գահաճառին, մանաւորապէս շնորհակալութիւն պիտի յայտնէ Աստրիտ թագուհիին «որ ապահոված է արքայական տան տեւականութիւնը», երկու մանչ զաւակներ պարգեւելով ազգին:

⁂ Պելժիոյ ոստիկանութիւնը զգուշական արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, մանաւորապէս Իտալիոյ գահաժառանգին համար, որ անգամ մը մահափորձի ենթարկուեցաւ Պրիւսէլի մէջ (1929): Բոլոր կասկածելի օտարականները արգելքի տակ առնուած են 3 — 4 օրուան համար: Մասնաւոր պաշտպանութեան տակ առնուած էր նաեւ Պուլկարիոյ թագաւորը, որովհետեւ միակ արքան է որ ներկայ կ'ըլլայ յուղարկաւորութեան: Սիամի եւ Տանըմարքայի թագաւորներ վերջին պահուն ետ կեցան իրենց մտադրութենէն, ներկայացուցիչներ ղրկելով: Անգլիոյ գահաժառանգը Պրիւսէլ գնաց օդանաւով: Անձամբ գացած էր դաշնակի թագաւորը, Փառէրէվսքի, որ հանգուցեալ արքային մտերիմ բարեկամն էր:

ՊԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

Չորեքշաբթի օր ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու միութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը եռագոյն դրօշով մեկնեցաւ Պրիւսէլ, մասնակցելու համար Ալպէռ թագաւորին յուղարկաւորութեան: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Պ. Պ. Ց. Տարայեան, Ս. Ճերմակեան եւ Ա. Ճէնտէրէճեան:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՁՐՈՅՑ ՀԱՅՐ ԲԱԶՄԱՎԷՊԻՆ ՀԵՏ

Բ.

Ըստ Հայր Բազմավէպի, օրուան չարիքներուն միակ աղբիւրն է մամուլը, որ դարձեր է «գրեթէ ամբողջապէս կուսակցական մեքենայ մը, վառարան՝ ուր կիրքեր կը բոցավառեն հայ ամբոխներ հրկիզելու»:

Կը կարծէի թէ Հայր Բազմավէպ, որ կը յաւակնի երկինքի կապոյտէն անդին ալ տեսնել, աւելի յստակ կրնայ տեսնել «էս – դէմ»ի բաները, անոր համար որ կողմնակցութեան խնդիր չունի:

Ծանր է իր ամբաստանութիւնը,— մամուլի միջոցով «կիրքերը, ատելութիւնն եւ եղբայրասպանութիւնները օրէ օր կաթիլ կաթիլ թոյնի պէս ներարկուեցան, ու անցան հայ ընթերցող հասարակութեան արիւնը թունաւորեցին»:

Ուշի ուշով կարդալէ յետոյ այդ յօդուածը, կը տեսնէք որ Հայր Բազմավէպ մամուլ կ'ըսէ եւ կուսակցութիւն կը հասկնայ: Չեմ ուզեր զբաղիլ իր յօդուածին ոգիով, որ հրեշտակի կերպարանք չունի երբեք: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ո՞ր չափով աւելի մեղապարտ են արդի քաղաքական կուսակցութիւնները, բաղդատելով նախկին կրօնական կուսակցութեանց գործունէութեան հետ: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ մեր կրօնական պայքարները նուա՞զ «բոցավառեցին կիրքերը», նուա՞զ «վիրաւորեցին ազգին պատիւը», նուա՞զ «պառակտեցին ազգը», նուա՞զ կորստեան մատնեցին հայ հասարակութիւնը, նուա՞զ արիւն թափեցին փողոցներու մէջ:

Անիկա կը տեսնէք քիչ յետոյ,— մեղքը իմս չէ, եթէ հարկ եղաւ քրքրել անիկա:

Բայց նախ mise au point մը:

Սովորութիւն դարձաւ,— յետադիմական եւ կղերամիտ սերունդի մը ժառանգն է այդ,— քննադատել եւ դատապարտել հայ քաղաքական կուսակցութիւնները եւ զանոնք յայտարարել «աղբիւր ամենայն չարեաց»: Ոչ ոք կ'ուզէ հասկնալ թէ քաղաքական կուսակցութիւններու գոյութեան անհրաժեշտութիւնը տարբեր է, անոնց սխալներուն դատապարտութիւնը տարբեր: Երբ մեր մէջ, մասնաւորաբար Խրիմեանի պատուիրակութենէն վերջ, հայ ժողովուրդը կրօնական գործունէութենէն անցաւ քաղաքական գործունէութեան, հայ ժողովուրդը կրօնական արժէքէ աւելի դարձաւ քաղաքական արժէք, մեր պատմութեան ծանրութեան կեդրոնը եկեղեցիին հորիզոնէն հակեցաւ դէպի քաղաքական հորիզոն,— դո՞ղ ելաւ կղերապետութիւնը՝ յաճախորդ կորսնցուցած խանութպանի մը պէս ու պոռաց.— Ազգը կը կործանե՜ն «քոմիթէճի»ները:

Այդ շուկայիկ աղաղակին արձագանգն է դատապարտութիւնը, զոր կը լսենք, յետադիմական շրջանակներու մէջ, քաղաքական կուսակցութեանց հասցէին: Այդ աղաղակն է, դարձեալ, որ կը լսուի Կիլիկիոյ կաթողիկոսին կոնդակին մէջ.

— «Ո՛չ ոք, ի՛նչ պիտակ ալ ունենայ, իրաւունք չունի ազգի անունով խօսիլ. հայ ժողովուրդը, պատմութիւն եւ դարաւոր աւանդութիւն այդ իրաւունքը հոգեւոր իշխանութեան յանձնած են»:

Պատմութիւն չի գիտեր մեր կաթողիկոսը, այլապէս մեզի պիտի խնայէր մեզ Մար Շիմոնի ժողովուրդին հաւասարեցնելու իր այս քմայքը: Մեր պատմութեան մէջ երբեք վկայութիւն մը չունինք այդպիսի յիմարական յաւակնութեան մը մասին: Արդէն քրիստոնէական վարդապետութիւնն իսկ հակառակ է այդ յաւակնութեան: Թէեւ գիտենք թէ շարունակական պայքարներ տեղի են ունեցած մեր կրօնական եւ քաղաքական վարչութեանց միջեւ գերիշխանութեան հարցին մասին: Յուսիկէն եւ Մեծն Ներսէսէն ի վեր: Եւ եթէ օտար կառավարութիւններ իբրեւ հայ ազգին պետը ճանչցած են միայն հոգեւորականները, պատճառն այն է որ նախ կ'ուզէին ուրանալ մեր քաղաքական իրաւունքը, եւ երկրորդ՝ գիտէին թէ որքա՜ն դիւրամատոյց որս մըն էր մեր հոգեւոր իշխանութիւնը: Անշուշտ ինծի պիտի խնայէն պատմութիւնն ընել Պարսկաստանի Խաներէն կաշառքով կաթողիկոսութիւն գնող մեր հոգեւորականներուն ցածութեան, Պոլսոյ վէզիրներէն կաշառքով պատրիարքութիւն գնող մեր եկեղեցականներուն ստորնութեան, վերջապէս Պարսկաստանի Խաներուն կամ Ռուսիոյ ցարերուն ձեռքը գործիք դարձած կաթողիկոսներուն խաղքութեանց, աղդին Պոլսոյ սուլթանին եւ քրիստոնեայ դեսպաններուն ձեռքը գործիք դարձած պատրիարքներու վասութեանց, կաթողիկոսի մօրուք խուզող եպիսկոպոսներու կատակերգութեանց,— է՜հ, զզուելի՜ է, զզուելի՜, չեմ կրնար շարունակել այլեւս, վասնզի պատմութիւններ կան, որ չեն գրուիր այստեղ:

Բայց այս չէր որ պիտի ըսէի: Հայր Բազմավէպ կը պնդէ թէ կուսակցական մամուլը, ուրիշ խօսքով՝ հայ քաղաքական կուսակցութիւններն էին, որ ստեղծեցին «ներկայ հեղձուցիչ, սրտակեղեք մթնոլորտը», կամ «կռիւներու, արեան, սրբապիղծ եղեռնի մը վաղորդայնը»:

Ցետադիմական ամբաստանութիւն մըն է այս, եւ ասոր է որ կ'ուզեմ պատասխանել:

Ո՛չ, որքան ալ սխալ գործեն մեր քաղաքական կուսակցութիւնները, որքան ալ «հեղձուցիչ, սրտակեղեք» ըլլայ մթնոլորտը», գիտցած եղէք, Հայր Բազմավէպ կամ կաթողիկոս, չենք ուզեր երբեք վերադառնալ կրօնական իշխանութեան մը օրերուն:

Եւ շատ մի՛ յեցնէք քաղաքական մեր անփորձութեանց եւ հիւանդութեանց վնասները,— հապա այն ահաւո՜ր վնասը, որուն մատնուեցաւ այս դժբախտ ժողովուրդը ձեր կրօնական կռիւներուն պատճառով:

Ուրիշ ժամանակի մը թողլով լուսաւորչականներու եւ բողոքականներու կռիւները,— այս անգամ կաթոլիկներու կռիւները: Պարզապէս բաղդատութեան մը համար, Հայր Բազմավէպ, որպէսզի տեսնենք թէ նուա՞զ «հեղձուցիչ» էր մթնոլորտը, նուա՞զ սրտակեղեք էր կացութիւնը դար մը առաջ:

×

Ամբողջ ԺԷ., ԺԸ., ԺԹ. դարերը լեցուած են հայ – կաթոլիկներու եւ հայ – լուսաւորչականներու կռիւներով,— ազգային կեանքը դարձեր էր կրօնական մեքենայ մը, «վառարան՝ ուր կիրքեր կը բոցավառեն հայ ամբոխներ հրկիզելու»:

Քննենք այդ օրերու «հեղձուցիչ, սրտակեղեք մթնոլորտը, վիճակ՝ երկար շարք մը կռիւներու, արեան եւ սրբապիղծ եղեռնի»: Քննենք այդ «կիրքերը, ատելութիւնն եւ եղբայրասպանութիւնները», որոնք կրօնականներու միջոցով եւ կրօնքի անունով՝ «օրէ օր կաթիլ կաթիլ թոյնի պէս ներարկուեցան, ու անցան հայ հասարակութեան արիւնը թունաւորեցին»: Եւ պիտի տեսնէք, որ կաթոլիկներն ու լուսաւորչականները, «զոյգ զոյգ ախոյեաններ, իրարու դէմ սեւ ատելութեամբ զինուած՝ իւրաքանչիւրն իր ետեւէն կը քաշէ հայ ամբոխներ՝ նոյն ատելութեամբ սնուցանելով զանոնք»:

Ի՞նչ աղուոր կը վայլեն ձեր բառերն ու նկարագրականները այդ հին օրերու կրօնական կռիւներուն, Հայր Բազմավէպ:

Եւ ես շուարեր մնացեր եմ, երեւակայութեանս առջեւ պատկերացնելով այդ ահաւոր կռիւները: Ուրկէ՞ց սկըսիմ, ո՞ր մէկն ըսեմ:

Ահա Թըլթըլեան կաթոլիկ կուսակցութեան կռիւները:

Հալէպցի Թովմաս վարդապետ 1655ին Հռոմէն Պոլիս կը հասնի եւ կ'աշխատի ձեռք ձգել Հայոց պատրիարքական աթոռը: Կաշառքով պատրիարք կը նշանակուի: Հայերը կը վրդովին, չեն ուզեր պատրիարք ճանչնալ Հռոմի գործակալ մը: Կը մերժեն թոյլ տալ, որ նստի պատրիարքական աթոռին վրայ: Թովմաս իր աթոռը կը շտկէ Սամաթիոյ մէջ: Եկեղեցիներն ալ կը փակուին իր առջեւ: Առտու մըն ալ, 1 Օգոստոս 1658ին, լուր կը տարածուի թէ յանկարծամահ եղած է Թովմաս: Սակայն կ'ըսուի թէ Հայոց ներկայացուցած ամբաստանութեանց պատճառով եւ տուած կաշառքով, Թովմաս բանտարկուած եւ սպաննըւած է: Դիակը յետոյ ցոյց կը տրուի ժողովուրդին, ապա կը նետուի ջուրը:

Եւ ահա Թովմայի հետեւորդները, իրենց կարգին, եւրոպական դեսպաններու ճնշումն ապահովելով եւ առատ կաշառք տալով, սաստիկ կռիւ մը կը բանան հայ ժողովուրդին ծոցին մէջ:

Թովմասականներէն Վանեցի Աստուածատուր քահանան, որ իր թոթովախօսութեան պատճառով ԲԸԼԲԸԼ կը կոչուէր, գլուխը կ'անցնի շարժումին եւ կ'աշխատի իրր թէ վրէժ լուծել Թովմասի սպանիչներէն: Թըլթըլեանք,— այսպէս կը կոչուէին անոնք,— եւրոպական դեսպաններու աջակցութեամբ, զինուորներու ընկերակցութեամբ կը մտնէին տուները եւ կը կողոպտէին կամ կը չարչարէին: Թըլթըլեաններու այս հերոսութեանց դէմ, պատրիարքարանն ու ամիրաները կ'աշխատէին կաշառքով կշտացնել կառավարական պաշտօնեաները, ապահովելու համար անոնց աջակցութիւնը: Հետզհետէ սուր հանգամանք կը ստանայ «ազգին երկպառակութիւնը», — կաթոլիկները կը հալածեն Հայերը, Հայերը կը հալածեն կաթոլիկները, եղբայր եղբօր դէմ:

Իրականին մէջ, Հայր Բազմավէպ, բուն կռուողները ուրիշներ են,— Թուրք կառավարութեան եւ եւրոպական միջամտութեան քաղաքականութեան պայքար մըն էր այդ, եւ Հայերը պարզ խամաճիկներ: Լուսաւորչական պայքարը թուրք կառավարութեան գործ էր, կաթոլիկներու պայքարը՝ եւրոպական գործ:

Շուտով մթնոլորտը «հեղձուցիչ եւ սրտակեղեք» կը դառնայ: Այդ մթնոլորտին իրական պատկերը կը ցոլացնէ հանրագրութիւն մը, որ 1706ին ղրկուած է Հայոց կաթողիկոսին.— Կիւմիւշխանացի աբեղայ մը, Խաչատուր, Հռոմի Փրոփականտայի հռչակաւոր դպրոցին աշակերտներէն, դրամով վարդապետական աստիճան կը ստանայ եւ կը մտնէ Հայոց եկեղեցիները: Կը սկսի հանդիսաւոր կատարել ախթարմայի իր պաշտօնը, (ախթարմա կը կոչուէին կաթոլիկութեան դարձած Հայերը): Քիչ յետոյ կըսկսին կռիւները եկեղեցիներուն մէջ,— լուսաւորչական վարդապետները չեն կրնար եկեղեցի մտնել, ժամկոչները ծեծելով կը վռնտեն զանոնք, ախթարմա Խաչատուրը «բաւական է իրենց»: Ժողովուրդը կը դրդուի, ոտքի կը կանգնի, կը յարձակի եկեղեցիին վրայ, տեղնուտեղը «սպաննելու համար» Խաչատուր վարդապետը, որ կը փախչի «Փրանկներուն քով»: Հայերը կը դիմեն կառավարութեան, որ կը հրամայէ «հաւաքել բոլոր ախթարմաները, բրածեծ ընել եւ թիարան նետել»: Հրամանը կը գործադրուի Եփրեմ պատրիարքի օրով: Զուչանար, կը զօրանան եւ աջակցութիւն կը գտնեն ախթարմաները, կը գրաւեն եկեղեցիները: Ժողովուրդը ոտքի կը կանգնի, կը տապալեն պատրիարքը, ուրիշ մը կը բարձրացնեն աթոռին վրայ, Խաչատուր կը յաջողի սիրաշահել պատրիարքը, կառավարութիւնը ժողովուրդին խնդրանքով թիարան կը նետէ պատրիարքը եւ երեք քահանաներ իբրեւ համակիր ախթարմաներու: Քիչ յետոյ կուգայ աճարկու պատրիարքը Աւետիք,— սաստիկ հալածանք կաթոլիկներու դէմ: Ի վերջոյ ախթարմաները կը յաջողին, Աւետիք կ'աքսորուի: Աւետիք կը վերադառնայ աքսորէն, նորէն կ'աքսորուի, կը փորձեն սպաննել տալ, ի վերջոյ Փրանսական դեսպանը կ'առեւանգէ զայն: Հայերը կառավարութեան կը դիմեն: Հրաման կը տրուի «Հայոց ազգին որչափ փրանկացեալ մարդիկ կան բռնեն, տուներնին պահուըտածները կոխեն հանեն եւ նաւարանը շըղթայի զարնեն»: Իսկ Լուսաւորչի տօնին կիրակի առտու, Պոլսոյ դաւաճան պատրիարքը, Մարտիրոս, Ղալաթիոյ եկեղեցիին մէջ պատարագած պահուն, բռնութեամբ վար կ'իջեցնեն սեղանէն եւ կը տանին եպարքոսին: Կը բռնեն նոյնպէս Երուսաղէմի պատրիարքը, զայն եւս կը տանին եպարքոսին: Երկու պատրիարքները, իրենց մարդոցմով, կը ղրկուին նաւարան եւ շղթայի կը զարնուին, իբրեւ համակիր ախթարմաներուն:

Հիմա, Հայր Բազմավէպ, բաղդատէ այս մթնոլորտը ներկայ «սրտակեղեք» մթնոլորտին հետ: Հալածանք, կաշառք, խեղկատակութիւն, մատնութիւն, ստորնութիւն, — այս ամէնը կրօնական մեքենայով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԻՄԱՂ

— Բանջարակերութեան օգուտները ձեզի բացատրել շատ երկար կ'ըլլայ, օրինակ մը ըսեմ որ հասկնաք. կովը խոտակեր եւ բանջարակեր է, դուք տեսա՞ծ էք անոր մեռնիլը, եթէ մարդիկ չմորթեն ուտելու համար:

— Բարեկամ, ձեր օրինակէն վերջին ծայր գոհ մնացի, սքանչելի էր, կովը ինք ատկէ աւելին չպիտի կրնար բացատրել:

×

— Պարոն ատամնաբոյժ սա դուրս ելլող մարդը ինչո՞ւ այդչափ պոռաց:

— Սիրելի տիկին, ուրախութենէն էր որ պոռաց:

— Ես այսօր շատ ուրախանալու տրամադիր չեմ, ուրիշ օր մը կուգամ:

ՀԱՅԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»»·«««

« ԹՐԱԿԻԱ » ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Վերջերս Վառնայի «Վառնենսկի Նովինի» թերթին մէջ զզուելի հրատարակութիւն մը եղած էր Հայերու մասին, Դեւոնդ. արք·ի սպանութեան առթիւ եւ դիմակաւոր թշուառականի մը ստորագրութեամբ: Այս առթիւ, «Թրակիա» ընկերութեան նախագահը, Պ. Վ. Դրագուլեւ հետեւեալ «յուսաբանութիւնը» հրատարակած է Վառնայի «Չէրնօ Մորէ» (Սեւ Ծով) թերթին մէջ.—

Նպատակաւոր գրուած սոյն յօդուածով կ'ուզեն պարզել թէ այս սպանութիւնը գործն է Հայկական Դաշնակցական կազմակերպութեան, թէեւ այդ մասին Նիւ Եորքի պաշտօնական իշխանութիւններու կողմէ որ եւ է բան չէ հաստատուած, եւ իբր թէ Պուլկարիոյ Հայերու մէջ ալ եղբայրասպանութեան վտանգը գոյութիւն ունի: Յօդուածագիրը կը յիշեցնէ մեր Հայերուն ալ, թէ պէտք չէ եղեր դըրդել անմիտ գործերով հասարակաց կարծիքը իրենց դէմ որ այսպէսով ... չյորդի բաժակը:

Ոեւէ անկողմնակալ մարդու համար ակներեւ է թէ, այս յօդուածը ներշնչուած է եւ կամ աւելի ճիշդը գրուած է հայ գաղութին մէջ գոյութիւն ունեցող այն միւս հոսանքի պատկանող անձի մը կողմէ, որ կը ջատագովէ խորհրդային Հայաստանի ներկայ ռեժիմը, եւ այս է միակ պատճառը, որ կը յարձակի այն հակառակ հոսանքին դէմ, որ իրեն համար ունի Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի իտէալը:

Խաղաղութեան դաշնագիրներու հետեւանքով, եւ կրպտնըլին ամէն կողմերը ցանուցրիւ Հայերուն ներքին պայքարներուն չենք ուզեր միջամուխ ըլլալ: Մեր հասարակութիւնը յուսաբանելու եւ ճշմարտութիւնը երեւան բերելու համար է, որ գրի կ'առնենք այս տողերը, որովհետեւ թոյլատրելի չէ որ եւ է կերպով արատաւորել մեր հայ գաղթականութիւնը, որ տուած է շարք մը ապացոյցներ թէ կը սիրէ ի սրտէ իր երկրորդ հայրենիքը համարուող Պուլկարիան եւ կը պայքարի միայն յօգուտ անոր:

Ինչպէս ըսինք, կը կրկնենք, թէ ներկայիս Նիւ Եորքի պաշտօնական իշխանութիւններու կողմէ չեն ճշդուած Դուրեան եպիսկոպոսին սպանութեան հեղինակները— եւ այս իսկ պատճառով ալ, հարկ չկայ իրարանցում ստեղծել հասարակութեան մէջ, յանիրաւի զրպարտելով թէ այս գործը Դաշնակցականներունն է, որոնք կը պայքարին Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի համար: Եւ անվայել է լարել հասարակութիւնը այս հոսանքին դէմ, նեղ վիճակի մը մատնելով այդ հոսանքին պատկանողներն ալ: Միւս կողմէ, կարելի չէ պնդել թէ Պուլկարիոյ մէջ գոյութիւն ունի հայ եղբայրասպանութիւններու լուրջ վտանգ մը, եւ այդ վտանգին ալ իբր հեղինակ մատնանշել միակ մէկ հոսանքը հայ գաղթականութեան, որու դէմ կ'ուզուի կարծես ստեղծել տալ անբաղձալի տրամադրութիւն մը: Գիտենք որ, Հայերը տասնեակ տարիներէ ի վեր իբր հալածական կ'ապրին մեր երկրին մէջ, կամ նաեւ Հայեր, որոնք հաստատուած են Պուլկարիոյ ազատութենէն շատ առաջ: Ուշադրութիւն կը գրաւէ այն պարագան, որ ոչ առաջիններուն եւ ոչ ալ վերջիններուն մէջ մինչեւ այսօր տեղի չեն ունեցած եղբայրասպանութիւններ մանաւանդ քաղաքական գետնի վրայ, եւ այս երեւոյթը պատուաբեր եղած է իրենց համար, որովհետեւ իրենց պայքարները միշտ եղած են գաղափարական, ըստ իրենց հասկացողութեանց:

Մեր հայ գաղթականները եւ անխտիր բոլոր Հայերը, եղած են միշտ օրինապահ քաղաքացիներ, որոնք պահած են երկրին կարգ կանոնը եւ անդորրութիւնը: Անոնք հիմա ալ, ինչպէս նաեւ յառաջիկային համար ալ, բնաւ չեն կրնար խանգարել ո եւ է արարքով կարգ կանոնը, եւ տեղի ալ չեն տուած եւ չեն ալ տար որ եւ է դժգոհութեան՝ իրենց գործունէութեան ու վարքին համար: Տեղն է այստեղ յիշել քանի մը փաստեր, հայ գաղթականներու դէրքի մասին, զոր անոնք ունեցած են պուլկար ազգին հանդէպ:

1912 Թուականին, երբ Պուլկարիա պատերազմ հրատարակեց Թուրքիոյ դէմ, իր չազատագրուած հողամասերու համար, Հայերը (մեր իշխանութեանց համաձայնութեամբ) կամաւորական գունդ կազմեցին եւ կենդանի մասնակցութիւն բերին, կռուելով Թուրքերու դէմ, ղեկավարութեամբ իրենց առաջնորդներու, առասպելական հռչակ հանած լուսահոգի հերոս Անդրանիկին եւ սպայ Գարեգին Նժդեհին: Անոնք, կը կրկնեմ, ամենաջերմ մասնակցութիւնը բերին Պալքանեան պատերազմին:

Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ յեղափոխական կռիւներու ընթացքին, հայ յեղափոխականները իրենց արիւնը թափեցին մերիններուն հետ: Խորիրնէի մէջ, Սոկոլովի եւ Մերձանովի հետ միաժամանակ կախաղան բարձրացաւ հայ մեծ հերոսներէն Պետրոս Սերեմճեանը:

Համաշխարհային պատերազմի վերջաւորութեան, երբ մեր թշնամիները չորս կողմէն կ'ուզէին մեզ բզքտելով բաժնել ոչնչացնել մեր պետութիւնը քարտէսին վրայէն, Եւրոպայի մէջ ցրուած Հայերը դարձեալ իրենց բողոքի ձայնը բարձրացուցին եւ կոչեր ուղղեցին՝ փրկելու համար Պուլկարիան ոչնչացումէ: Եւ ասիկա կը բաւէ առարկայօրէն քննողի մը համար, ընդունելու թէ հայ գաղթականութիւնը եղած է միշտ մեր դատին ի նպաստ եւ զոհաբերած է անոր, իր ուժերուն ներած չափով:

Ոչ մէկ ատեն Հայերը չեն խանգարած կարգն ու սարքը եւ հանրութեան հանգստութիւնը, որովհետեւ անոնց միակ մտահոգութիւնը եղած է պահել կարգն ու կանոնը եւ օգտուիլ ազատութենէն այս երկրին, որ իրենց համար եղած է երկրորդ հայրենիք:

Ի սրտէ կը հաւատանք թէ, հիմա ալ անոնք ոչնչով կը խանգարեն երկրին անդորրութիւնը, այնպէս որ անտեղի էր անոնց հասցէին գրել թէ «բաժակը պիտի յորդի...» որովհետեւ հայ գաղթականութիւնը ոչ մէկ ժամանակ թափած չէ որ եւ է լեղի եւ դառնութիւն պուլկար ազգին բաժակին մէջ: Ընդհակառակն, հայ ազգը միշտ ջանադիր եղած է պուլկար ազգին ծանր օրերուն օգնել անոր, օգտագործելով իրենին պէս, մեզի հանդէպ գործուած անարդարութեանց դառնութիւնները, որովհետեւ հայ ազգըն ալ, մերինին նման եղած է միշտ տանջուած ու անիրաւուած ազգ մը:

Եւ այսօր, ոչ մէկ արարած ի վիճակի չէ այպանելու հայ գաղթականութիւնը, եթէ անիկա տենչանք մը ունի իր հայրենիքի ազատութեան համար պայքարելու:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ Փ'ՐԻՍԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

oooo

Բացարձակ ճշմարտութիւն է որ Ռամկավարները ակիզբէն ի վեր ոչ միայն խուլ ու մունջ ձեւացած են խորհրդային Հայաստանի մէջ կրօնի ու կրօնականներու դէմ սարքուած անլուր հալածանքներու հանդէպ, այլ իրենց աչքերով տեսնելէ յետոյ իսկ, դեռ պարտք համարած են լործնաշուրթն փառաբանութիւններ շռայլել Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան հասցէին. մինչդեռ գաղութի մը մէջ կրօնաւորի մը սպաննութիւնը պատրուակ կը ծառայեցնեն իրենց կուսակցական կիրքերուն յագուրդ տալու համար:

Խօսինք փաստերով:

Հայաստանի խորհրդայնացումէն քանի մը տարի վերջ Երեւան եկաւ Ռամկավար պարագլուխներէն «Ապագայ»ի այն օրերու խմբագիրը, Վանեցի: (Անունը կը վերապահեմ): Իր Փարիզ վերադառնալէն քիչ ժամանակ յետոյ, ես ալ բախտ ունեցայ Երեւանէն Փարիզ գալու եւ հայրենակիցներէս մէկուն հասցէն իմանալու համար իրեն դիմեցի խմբագրատան մէջ: Չէի կրնար երեւակայել որ իր աչքերով ամէն բան տեսնող եւ տեղին վրայ շատ բաներ լսող ո եւ է Հայ կրնար նպաստաւոր կարծիք կազմած ըլլալ հոն տիրող կացութեան վրայ, եւ ուզեցի յիշեցնել իրեն իր տեսած երկրին կացութիւնը: Հազիւ քանի մը բառ խօսած էի եւ ահա նկատեցի իր թթու դէմքը եւ լռեցի, բայց աւելցուցի. «Ձեր մեկնումէն անմիջապէս յետոյ « Խորհրդ. Հայաստան » թերթի մէջ բազմաթիւ յօդուածագիրներ մեղադրեցին Չեկան ձեզ բանտարկած չըլլալուն համար»:

Խմբագիրը պատասխանեց.

— Օ՜, չէին կրնար զիս բանտարկել, որովհետեւ ես « մասնաւոր պաշտօնով » Երեւան գացած էի:

Ցաճախ կը տեսնէի զինք Երեւանի փողոցներու մէջ, երբ կ'անցնէր ինծի ծանօթ հայրենակիցներու հետ՝ որոնց մեծ մասը կ'անիծէր տիրող վարչաձեւը: Խմբագիրը հիւր չէր կառավարութեան, կ'ապրէր իր եղբօր քով եւ ազատ էր տեսակցելու իր ուզած մարդոց հետ, հետեւաբար կատարելապէս տեղեակ էր Երեւանի այդ օրերու եւ նոյնիսկ անցեալ օրերու անցուդարձերուն:

Արդ՝ « մասնաւոր պաշտօնով » Երեւան գացող եւ հոն բաւական ատեն մնացող « էֆէնտի »ն մի՞թէ չիմացաւ թէ Աղթամարի կաթողիկոսական աթոռի դասպահ եւ Վանի առաջնորդ Եղիշէ վարդապետ Ներկարարեան ի՛նչ անլուր խոշտանգումներու ենթարկուած էր ամիսներ շարունակ, Երեւանի Չեկայի նկուղներու մէջ, մինչեւ որ մահամերձ վիճակի հասած ու միայն Ամերիկացիներու յամառ դիմումին վրայ ազատ արձակուած էր, ու հազիւ քիչ մը ապաքինած շունչը արտասահման առած էր, ուր եւ մեռաւ, կորսնցուցած ըլլալով իր առողջութիւնը Չեկայի մէջ կրած տանջանքներու պատճառաւ:

Մի՞թէ չիմացաւ թէ ի՛նչպէս Երեւանի իրիկունները կը շինէին «խրտուիլակ Ցիսուս» մը Երեւանի հրապարակին վրայ, կը ստիպէին զինուորներն ու բանուորները ներկայ ըլլալ, եւ կ'այրէին լկտի բացագանչութիւններով «Ցիսուսի եւ Խարայլացի քահանայապետներու տարփածու», «գեղուհի» Աստուածամօր հասցէին:

Չիմացա՞ւ թէ ինչպէս կրօնական մեծ տօներուն սինեմաներու մէջ ձրի առար կը ներկայացնէին կրօնը ծաղրող պատկերներ եւ կը պահէին ցանկ բացակայ բանուորներուն ու պաշտօնեաներուն պատժի ենթարկելու համար: Իսկ պատկոմներն ու կոմսոմոլիստները եկեղեցիներ կը ղրկէին որոնք աղօթողներուն մօտենալով կը ծաղրէին ու կը կապկէին անոնց աղօթելու շարժումները:

Չիմացա՞ւ թէ ինչպէս քահանաներ չէին համարձակեր փողոց ելլել, որ պէտքի չթքնէին իրենց երեսները:

Չիմացա՞ւ թէ ինչպէս Ծնունդի տօնատօն երբ Երեւանի Առաջնորդ եւ այժմ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Խորէն արք.ը Զանգի գետին վրայ կատարէր խաչը ջուր ձգելու աւանդական արարողութիւնը՝ Չեկայի ներկայացուցիչ խաղահի ներկայութեան կոմունիստներ խումբերու բաժնուած, ամէն կողմէ ձիւնագնդակի բռնած էին ժողովուրդը, գնդակներ ուղղելով նոյնիսկ արարողութիւնը կատարողներուն եւ խանգարած էին արարողութիւնը: Այդ ցոյցէն յետոյ այս արարողութիւնը կը կատարուէր Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ:

Իր աչքերով չկարդա՞ց 20 սանթիմեթրնոց գիրերով Երեւանի փողոցներու պատերու վրայ տպուած «Կորչի՜ կրօնը», «Կրօնը թոյն է» եւ ուրիշ հակակրօն յայտարարութիւններ:

Իր աչքերով չտեսա՞ւ թէ ի՛նչպէս սղոցուած էին ռուսական հոյակապ եկեղեցւոյ (զոր քանդած են այժմ եւ տեղը կանգնած կոմունիստի մը արձանը) գմբէթներու հսկայ խաչերը եւ տեղը զետեղած ելեկտրական լոյսով կայ կարմիր աստղ մը որու լոյսը Սարդարապատէն իսկ կարելի էր տեսնել:

Անշուշտ իմացաւ ու տեսաւ այս բոլորը եւ դեռ ուրիշ շատ բաներ: Երեւանէն վերջացուց իր «մասնաւոր պաշտօնը» եւ Փարիզ վերադարձաւ, կարդացի՞ք իր թերթին մէջ տող մը այս բոլորին մասին: Թող ընթերցողը եզրակացնէ:

Երկու խօսք եւս պատուելիներու օրկան «Հայաստանի Կոչնակ»ին, խառնուած է կարաւանին:

Կը հարցնեմ.— «Մի՞թէ ձեզ համար գաղտնիք է թէ ի՛նչպէս Երեւանի ժողովարանը ուր ես ալ կը յաճախէի վերածուեցաւ զօրանոցի եւ յետոյ ալ սինեմայի: Մի՞թէ չէք գիտեր թէ ի՛նչ եղան Հայաստանի ձեր աւետարանիչները, ո՞ւր են պատուելի Վահան Մ... քայէլեանը (քանիցս բանտարկուած յետոյ Ռուսիոյ խորերը աքսորուած), պատուելի Նարիմանը (Պարսկաստան ապաստանած), պատուելի Ցովհ. Բ... նունին, (Ռուսիոյ խորերը աքսորուած), պատուելի Մարտիրոս Տ. Ս... հակեանը, (մազապուրծ Ֆրանսա ապաստանած), Ցակոբ Մ... (Պարսկաստան արտաքսուած): Ասոնց իւրաքանչիւրը ունի ողբական մը բուն լաւատեղեակ էք: Տող մը գրեցի՞ք այդ մասին:

Ամէն անոնք որ կը յարգեն կրօնը եւ բոլոր մաքուր կրօնականները, իրաւունք ունին ակնկալելու որ կրօնասէր թերթ մը արդար ու անաչառ ըլլայ իր դատաստանին մէջ:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՓԵՏՐ. 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

oooo

Ինչպէս գրած էինք, անցեալ կիրակի, ճիշդ օրին կատարուեցաւ Փետր. 18ի տօնակատարութիւնը, Սոսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին մէջ։ Նախագահ ընկ. Հ. Սամուէլ իր բացման ճառին մէջ ըսաւ.

— «Հայ հայրենիքի երէկի բռնատէրերը՝ Թուրքն ու Ռուսը ձեռք ձեռքի տուած դաւադրաբար խլեցին մեզմէ այն ազատութիւնը, որուն վերջապէս տիրացած էր հայ ժողովուրդը։ Մեր բանախօսները պիտի պարզեն «Փետրուար 18»ի ծագումն ու զարգացումը, անոր պատճառներն ու իմաստը։ Մենք ամէն տարի տօնելով ժոտը՝ գովերգական ապստամբութեան այս ուստերգարձը, պարտականութիւն ունինք պահ մը մեր մտածումները ուղղելու անոնց, որոնք գնդակահարուեցան բանտերուն մէջ կամ խեղդուեցան սառի ճամբաներուն վրայ։ Մենք վայրկեանի լռութեամբ պատուենք անոնց յիշատակը։

Ու տարեդարձի այս օրուան մէջ անգամ մը եւս կրկնենք մեր ուխտը՝ ունենալու անկախ եւ ազատ հայրենիք մը։ Ունենալու կառավարութիւն մը, որուն կապուած ըլլանք մենք բոլորս, հոգեպէս եւ իրաւապէս, այնպիսի կառավարութիւն մը, որուն քաղաքացիներն ըլլանք։ Այնքան ատեն որ երկրէն դուրս մնացած հայութիւնը «գաղթական», «հայմաթլըս», անհայրենիք է, այնքան ժամանակ որ լուծուած չէ Հայկական Դատը, ա՛յնքան ատեն կանգուն եւ կենդանի պիտի մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հայ Դատի անկուն պաշտպանը»։

Օրուան բանախօսներէն մէկն էր ընկեր Վ. Համբարձումեան, որ յատկապէս ծանրացաւ Դաշնակցութեան հակառակորդներու լրբութեանց վրայ.

— «Գաղթահայ կուրծքին վրայ չարաւածոր պալար մը կայ այսօր, որ կը կոչուի Հակադաշնակցութիւն։

Ի՞նչ է հակադաշնակցութիւնը, ի՞նչ է այս խաչակրութեան բուն իմաստը, թոյլ տուէք պարզել ամփոփ գիծերով։

Առաջ, հակադաշնակցական բանակի նոյն սպարապետները՝ հատուածները իրարու դէմ կը լարէին, կը դաւէին, այսօր այդ հատուածները կ'ուզեն եւս առաւել կրկնապատկել նեղ ճակատներ ստեղծելով, ընդմիշտ մեռցնելու համար ազգային ամբողջութեան գաղափարը։

Հակադաշնակցական ճակատին վրայ, որ խայտաբղէտ սեւ թափօր մը կը ներկայացնէ, եկած տեղ են գրաւած.—

Ա. Պառաւներու «կուսակցութիւն»ը, Ռամկավարութիւնը,

Բ. Շպարն երեսին եւ քողածածուկ Հօկը, բովանդակութեամբ համայնավար բջիջ, ձեւով՝ հայրենիքի օգնութեան մարմին,

Գ. Պառուելիներն ու աղանդը,

Դ. «Փօլիթիքօս» կղերը,

Ե. Մեր դարաւոր ոսոխը՝ Թուրքը,

Զ. Անխուսափելի Չեկան եւ ուրիշ բազմաթիւ «ազգասէր»ներ։

Ի՞նչ է ասոնց իւրաքանչիւրին իրական արժէքը։

«Հայաստանճի» ռամկավարներու սէրը եղած է միշտ պայմանական։ Անոնց «սիրոյ» զսպանակը՝ կոյր ատելութիւնն է Դաշնակցութեան դէմ։ Անոնք Հայաստանը կը սիրեն բառին մոդական ուժով։ Անոնք Հայաստանին կապուած չէին երէկ, կապուած չեն այսօր ո՛չ հոգեպէս, ո՛չ նիւթապէս եւ ո՛չ ալ բարոյապէս, որովհետեւ հայ ժողովուրդի համար քրտինք ու արիւն թափած չեն։

Եւ ատոր համար է որ անոնց «Թուոխծ»ները Հայաստանը նկատած են պանդոկ մը, երբ կ'երթան դանազան պատուիրակներով, յաճախ ահուդողով նոյն իսկ, եւ բախտը կ'ունենան օրուան փոքրոգի իշխանաւորներու ժպիտին արժանանալ, իսկոյն կը վազեն գաղթաշխարհ լորձնաշուրթն փառաբանելու համար ոչ միայն Հայաստանի ներկան, այլեւ ապագայ«ի լինելոց» ծրագիրներն անգամ։

Բայց, անոնք պարանով կապեալ հոն չեն մնար, բաժնելու համար հայ ժողովուրդի ճակատագիրը խորհրդային «բարեխնամ» կառավարութեան ներքեւ։

Հոս, արդար ըլլալու համար, ըսենք որ այս «կուսակցութեան» քաղաքացիական արժէք տուողը եղաւ մեր մամուլը,— միայն մէկ նպատակով — տարագիր գաղթաշխարհը չփոթորկելու համար փանաքի վէճերով։ Եւ ճիշդ ատոր համար էր որ ութ ամիս շարունակ բանակցութիւններ վարուեցան— 1931 սեպտ.էն մինչեւ 1932 մայիս։ Նոյն իսկ համաձայնագիր մըն ալ փոխադարձ հաւանութեան ենթարկուեցաւ։ Եւ սակայն, այս հեռուէն Հայաստան սիրողներն ու կուրծք ծեծողները, մետասաներորդ ժամուն փախուստ տուին առարկելով թէ «մտքերը տակաւին հասունցած չեն համագործակցութեան համար»։ Եւ այսօր, աւելի քան հասունցած են այդ «միտքեր»ը...

Եւ եթէ այդ համաձայնագիրը հրատարակուի օր մը, խորհրդային վարիչները կարմիր աւելով կը մաքրեն անոնց եւ կ'ըմբռնեն թէ որո՞ւ հետ է իրենց գործը։

Քօղածածուկ Հօկի խնամակալութեամբ վիժուկ մը ծնունդ է առած քանի մը միթինկներ սարքելու համար։ Անիկա «Դաշտերդոհայաշկոմ»ն է։ Անունն անգամ կը վկայէ իր ինչ ըլլալը։ Քառակուսի յիմարապատում մը, օտար անիրազեկ բանուորները մեր ներքին գործերուն լծելու համար։

Այս մարմինը կը սնանի Հայաստանի կարմիր աքլորներէն, որ իրենց բակին մէջ միայն կանչել գիտեն։ Հայաստանի Ցոնքիշօթ դիկտատորը՝ Աղասի Խանջեան, իր երկարապատում եւ ակարամիտ ճառով (9րդ համագումար) «առիւծ կտրած», սարէն ձորէն քարեր կը նետէ Դաշնակցութեան հասցէին, «կործանիչ կրակ կը թափէ», «չիկացած երկաթով տաղելու» համար, ճաշակած ըլլալով Դաշնակցութեան չիկացած երկաթը։

Եւ այս խամաճիկ ղեկավարները բարձրաձայն կը յայտարարեն, թէ իրենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չեն։ Սակայն ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ անոնք ամենայն Հայոց խռովութեանց կառավարութիւն կ'ուզեն ըլլալ, նոր Փետր. 18-ներ սարքելու համար գաղութներու մէջ։ 14 տարիէ ի վեր այս ողորմելի «հայկական կառավարութիւն»ը, չկրցաւ նոյն իսկ արտասահմանի հոծ հայութեան հետ բարոյական կապ մը ստեղծել, ի շահ նոյն իսկ Հայաստանի վերաշինութեան։

Եւ այժմ, կ'ուզեն «արեան բաղնիք»ներու հէքեաթով խաչակրութիւն սարքել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, փոթորկելու համար գաղութներու անդորրութիւնը եւ անդոհնելու հայութեան նուիրական սրբութիւնները։

Դաշնակցութիւնը իր բոլոր հակառակորդներուն կը պատասխանէ ճակատ ճակատի եւ կը յայտարարէ,— Թոյլ չենք տար ձեզ, որ տարագիր հայութիւնը վերստին տարագրէք։ Այս հալածական հայութեան անդորրութիւնը նուիրական է մեզի համար, ինչպէս եւ այն բոլոր սրբութիւնները որ ձեռք են բերուած արիւնով Մայիս 28ներէն, Փետր. 18ներէն մինչեւ Եռագոյնը։

Նիւ Եորքի ոճիրը չհագործողները թող լաւ գիտնան այս տարրական ճշմարտութիւնը»։

ՔԱՋ ՔԱՋ ՊՈՌԱՑԻՆ, ԼԵՂԱՊԱՏԱՌ ՓԱԽԱՆ

Վերջերս «Յառաջ»ի երկու էջի մեծութեամբ թռուցիկ մը հրատարակուեցաւ Գահիրէի մէջ, «Դառնացած Սրտաբեկ Հայ Ժողովրդային Յանձնախումբ» անունով։ Թռուցիկը տակէ տակ շարելով անլուր հայհոյութիւններ՝ Դաշնակցութեան եւ անոր ծանօթ ղեկավարներուն դէմ, յատկապէս կը յարձակէր «Յուսաբեր»ի խմբագրին վրայ, եւ կը յայտարարէր.

— «Մի՛ վախնար, Նաւասարդեան, մենք քեզ թոպամահ չպիտի սատկեցնենք... Այո՛, այդ անխիղճ գրականութեանդ ոճրահրաւէր բովանդակութիւնը պիտի տանինք ներկայացնել — եւ արդէն գործի ձեռնարկած ենք — մեր պատկանեալ իշխանութեան, իմաստուն եգիպտական կառավարութեան արդարադատ ատեաններուն, եւ պիտի պահանջենք ազգովին, հաւաքաբար, միաձայնաբար քու վտարումդ, գործակիցներուդ վտարումը»։

Իբրեւ զուարճալիք յիշենք որ, թռուցիկը միեւնոյն ատեն կը պահանջէր ազգովին դիմել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, եւ խնդրել որ ազգութենէ, եկեղեցիէ, կրօնէ վտարէ Դաշնակցութեան ղեկավարները «անէծքի եւ նզովքի» դատապարտելով։ (Անուններն ալ շարուած են)։

Մնացեալը կ'իմանանք «Յուսաբեր»էն (8 փետր.)։

— «Մեզ կը մնար ատեն մըն ալ սպասել՝ կամ «դատարան»էն հրաւէր առնելու եւ կամ «արդէն գործի ձեռնարկած»ներու պոչը մեր ձեռքը ունենալու համար։

Մեր սպասումը զուր անցաւ սակայն. բոլորեց ամիս մը ու ձայն-ծպտուն չելաւ ո՛չ «դատարան»էն եւ ո՛չ «ժողովուրդ»էն։

Ուստի, հարկադրաբար, անցեալ երեքշաբթի, փետր. 3ին թերթիս խմբագիրը ինք դիմեց Աղեքսանդրիոյ դատախազութեան՝ ոճրագործներու դէմ օրինական հետապնդում պահանջելով։

Եւ ո՛վ զարմանք։

Բաւական եղաւ որ երկրին իշխանութիւնները հրապարակ իջնեն, որպէսզի այս սրիկաները իրենց բոլոր «յանձնախումբերով», կոչերով եւ թռուցիկներով մկնիկներուն ծակերը մտնեն՝ հոն, արիւնրո՛ւն սահմանուած այդ փառաշուք ծակերէն՝ «հայ ազգին, նահատակ Ղեւոնդներուն եւ իրենց» պատի՛ւը պաշտպանելու համար։

Մեր Թղթակիցը կը գրէ, որ իշխանութիւնները գտած են այն տպարանը՝ ուր տպուած է այս աղտոտ լաթը, սակայն նոյն օրը (փետր. 4ին կիրակի) չեն կրցած ոչ տպարանին եւ ոչ ալ իր տանը մէջ (խուզարկուած նոյն օրն իսկ) գտնել տպարանին տէրը, որ հետեւեալ օրը եկած եւ յանձնուած է իշխանութեանց, նկատի առնելով տրուած խիստ հրահանգը,— կոտրել տպարանին դուռը եւ բռնագրաւել ամբողջ գիրերը։

— «Կասկածէ դուրս է,— կը գրէ մեր Թղթակիցը,— որ հետապնդումի առաջին իսկ վայրկեանէն ոճրագործներու ծանօթ խմբակը փաստաբաններու դիմած էր՝ փրկութեան ելք մը ակնկալելով։

«Ու ելքը գտնուած էր։ Ճարուած էր փողոցային ստահակ մը, տգէտ ու թշուառ— ոմն Պօղոս Թիւրապեան— որ պիտի գար ու ներկայանար իշխանութեանց, յայտնելով թէ ինք գրա՛ծ ու հրատարակա՛ծ է այս աղտոտ լաթը»։

Եւ ահա, «Դառնացած Սրտաբեկ Հայ Ժողովրդային Յանձնախումբ»ը, որ «ուժով ոճրագործներու օձիքէն քաշկռտելով դէպի դատարան պիտի քաշէր» եւ հոն անոնցմէ հաշիւ պահանջէր, փաստաբանի ուղեկցութեամբ կը ներկայանայ դատական իշխանութեանց, ի դէմս այս թշուառ ստահակին։

— Դո՞ւն գրած ես այս թռուցիկը,— կը հարցնէ դատախազութեան հարցաքննիչը։

— Այո։

— Քո՞ւ ձեռքովդ։

— Ո՛չ, գիրս գէշ է, ուրիշի մը գրել տուած եմ։

— Կեանքիդ մէջ ուրիշ անգամ մըն ալ թռուցիկ գրա՞ծ ես։

— Ո՛չ, առաջին անգամն է։

— Որո՞նք են «Դառնացած Սրտաբեկ Հայ Ժողովրդային Յանձնախումբ»ին անդամները։

— Նման «Յանձնախումբ» գոյութիւն չունի։

— Ի՞նչպէս։

— Ինձմէ հնարած եմ այդ անունը, շինծու բան մըն է։

Ու այս թշուառականը դատախազութեան սեղանին կը դնէ ընտիր թուղթի վրայ խնա՛մքով գծուած Հ. Յ. Դ. Զինանշանը, կարմիր ֆոնի վրայ, ուր սուրը գծուած է առանձին զուրգուրանքով (եւ աւելի մեծցուած չափով)...

— Ի՞նչ բան է այս,— կը հարցնէ դատախազութեան ներկայացուցիչը։

— Ասոնց Զինանշանն է, իրենք ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐ են եւ իրենց անունն ալ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ Դաշնակցութիւն է, այս ԿԱՐՄԻՐԸ իրենց ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ դրօշն է, իսկ այս ՍՈՒՐԸ ալ այն զէնքն է, որով կը գործեն...

— Իսկ ռամկավարնե՞րը որոնք են։

— Լաւ կուսակցութիւն մըն է, Պօղոս Նուպար փաշան ռամկավար է։

Այսպէս ուրեմն. Արամեանցները իրենց գերեզմանէն ելած եւ «սրտաբեկ հայ ժողովուրդ»ի անունէն դարձեալ անցած են գործի...

Այն տարբերութեամբ միայն, որ երէկ անոնք այս կարգի գործերը գաղտնի կ'ընէին, իսկ այսօր կ'ընեն բացայայտ կերպով. երէկ անհատներ էին, իսկ այսօր՝ «կուսակցութիւն»ներ։

Եթէ խնդիրը դառնար մասնակի դէպքի մը շուրջ, մենք, ի հարկէ, ոչ կանգ պիտի առնէինք անոր վրայ եւ ոչ ալ զայն մանաւանդ նիւթ պիտի դարձնէինք մեր խմբագրականին։

Այդպէս չէ սակայն. խօսքը ոչ թէ մասնակի դէպքի մը մասին է, այլ ընդհանրացած երեւոյթի մը։

Այլ գաղութներու զանազանատիպ «Դաշտերդոհայաշկոմ»ները ոչինչով կը տարբերին մեր «Սրտաբեկ»էն,— ոսկորը՝ ոսկրէն եւ արիւնը՝ արիւնէն։

Եթէ ձգես՝ պիտի հաչեն, եթէ բռնես՝ պիտի փոշիանան, հալին ու մտնեն ամէնէն անմատչելի ծակերը՝ իրենց ետին մէկական... Պօղոսներ ձգելով, ուրկէ «եան»երը արխարա՛ր մկրատուած են արդէն։

Այս սրիկաներու իրական դէմքը հանրութեան ցոյց տալու համար է միայն, որ մենք անգամ մըն ալ փորձեցինք ընդառաջ գնալ իրենց հրաւէրին կամովին ներկայանալ դատական իշխանութեանց եւ այդ իշխանութեանց առջեւ իրենցմէ հաշիւ պահանջել այն մաքրամաքո՛ւր գործերուն համար, որ ուրախ սրտով կը կատարեն «սրտաբեկ» հայ ժողովուրդի անունէն...

«ՍԱՂՄՈՍՆԵՐ»Ն ԱԼ Կ'ԱՐԻԱԿԱՆԱՑՆԵՆ

oooo

Հիթլերական Գերմանիան կասիլ չի գիտեր իր ցեղակրօն նոր ձգտումներուն մէջ։ Ամէն ինչ գերմանական, ինչ որ, ուրիշ իմաստով մը, համազօր է արիականութեան, այսինքն քաղաքակրթական ամենաբարձր տիպարին։

Գիտենք արդէն թէ ի՛նչպէս մէկ հարուածով աւլեց սեմականութիւնը, եւ հիմա Հիթլէր ու իր գործակիցները կ'աշխատին հրէականութենէն բուռը Ս. Գիրքը — առ այժմ Դաւիթի Սաղմոսներէն սկսելով— արիականացնել, եթէ կարելի է այս բացատրութիւնը գործածել։ Նպատակ ունին Ս. Գիրքէն ջնջել զուտ հրէական անունները, նախադասութիւններուն ա՛յն մասերը՝ որոնք Իսրայէլեան երկրին, սովորութիւններուն, իտէալին ակնարկութիւններ կը պարունակեն, որպէսզի Հին Կտակարանը երբայական մասնաւոր գոյն չունենայ, այլ արիական քաղաքակրթութեան յատկանշական մէկ երկը ըլլայ։

Կը տեսնէք, ի՛նչ ծրագիր։ Գերմանացի քրիստոնեայ մը ծայրայեղութեան տանելով այս գաղափարը, պատրաստած է Սաղմոսներու ծաղկաքաղ մը, որուն մէջ եբրայական անուններու տեղ գործածած է ... գերմանական անուններ։ Օրինակ մը տալ կը բաւէ՝ ոգին ըմբռնելու համար.— Ձէ. Սաղմոսը կը սկսի այսպէս.«Տէրը կը սիրէ Գերմանիոյ բարձունքները բոլոր օտար բնակարաններէ աւելի»։ Բնագրին մէջ«Սիոնի բարձունքներ»ն է զոր մեր քրիստոնեայ Գերմանացին փոխած է Գերմանիոյ ... Սաղմոս անունն ալ ջնջած է, եւ անոր տեղ դրած է «Առ Աստուած Երգեր Գերման Ժողովուրդին Համար»։ Յառաջաբանին մէջ կ'ըսէ— Ամէն ազգ ունի իր գարնան երգերը, պատերազմի երգերը, ինչո՞ւ չունենայ հետեւաբար «Առ Աստուած Երգեր»։ Սաղմոսներուն մէկ կարեւոր մասը յապաւած, իրարու միացուած, բնագիրները կրկին գրած յարմարցուցած է իր սկզբունքին։ Այնպէս որ 150 կտոր հրէական սաղմոսները ամփոփած է 75 կտոր գերմանական երգերու, կամ, տեղն է ըսել, չարականներու մէջ։

Ահա քեզի Սաղմոսներուն Տեւտոնական ծաղկաքաղը։

Գերմանացին կը յայտարարէ թէ Հին Կտակարանը, եթէ բոլորովին մէկ կողմ չնետենք իսկ, պէտք է մաքրուի իր հրէական տարրերէն. «Հրեայ տեղական անուններ եւ ընտանեկան անուններ տհաճական ճաշակ մը կուտան Աստուծոյ հետ մեր հաղորդակցութեան»։ Հետեւաբար, կ'ըսէ, պէտք է սրբել բոլոր անունները, նոյն իսկ Դաւիթինը։

Նոյն Ձէ. Սաղմոսին 4րդ տունը կ'ըսէ.— «Սպահանը եւ Բաբելոնը պիտի յիշեմ, Փղշտացւոց երկիրը» եւն. այս տունը փոխուած է հետեւեալ կերպով, որ գերմանականութիւն կը հոտի.— «Ես պիտի յիշեմ Օտընվալտը (գերման հեթանոսական աստուած Օտընի Անտառը), եւ Պալթիկի կղզին. պիտի յիշեմ Վօլկան, Եփրատը եւ Գանգէսը»...

Հեղինակը, որուն բուն անունն է Թէօտօ, իր յառաջաբանին մէջ կը բացատրէ, ի մէջ այլոց, թէ քրիստոնէական կրօնը իր հակասեմական ոգիով միայն կրնայ կռուան գտնել ազգերուն մէջ։

Թէօտօ իր յառաջաբանը կը վերջացնէ հետեւեալ կերպով.— «Սաղմոսներուն մէջ մանաւանդ անտանելի է անզգամ եւ շարունակական կոչը անձնական թշնամիներու դէմ վրէժխնդրութեան համար»։

Եթէ ուշադրութիւն դարձնենք, ասիկա նոր երեւոյթ մը կը մատնանշէ քրիստոնէական կրօնի ըմբռնումին մէջ, գոնէ գերմանական տեսակէտով՝ որ իր կարեւորութիւնը ունի քննադատական եւ կրօնական ուսումնասիրութիւններուն համար։

ՏԻՏԱՂ

— Պարոն ոստիկան, հիմա կայարանէն դուրս ելած միջոցիս կինս անյայտ եղաւ, արդեօք տեսա՞ք։

— Չեմ ճանչնար ձեր կինը որ ըսեմ. քիչ մը բացատրեցէք դիմագիծը։

— Սոսկալի կին մըն է, կռուազան, անտանելի։

— Ատանկները գացէք բանտը փնտռեցէք։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, պարոն ոստիկան։

— Ձեր ըսածին ատկէ լաւ պատասխան չեմ կրնար տալ։

X

Իմաստակ բանաստեղծի մը կը հարցնեն.

— Դարուս ամէնէն նշանաւոր տարին ո՞րն է։

— Ատկէ դիւրին ի՞նչ կայ, 1892։

— Այդ տարին ի՞նչ եղած է որ նշանաւոր ըլլայ։

— Իմ ծնած տարիս է։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

... «Ու գայլը. ուսին ոչխարի մորթ առած,
Գառնուկներու պաշտպան հսկող է դառած, խելքին աշեցէք...»

ՔԱՄԱՌ ՔԱԹԻՊԱ

Թէ դիւանագիտական համաձայնութիւնները, կիսապաշտօն դաշինքները արտայայտութիւնը չեն միշտ երկիրներուն իրական շահերուն կամ զգացումներուն.

Թէ անոնք խաբուսիկ դիմակի մը ետին կը ծածկեն անխոստովանելի նպատակներ, շնական հաշիւներ,

Թէ քաղաքականութիւնը անպարկեշտներու կրկէս մըն է, ուր իրարու հայհոյող շրթունքներ Յուդայի համբոյրներ կը փոխանակեն եւ իրարու արիւնով լուացուած ձեռքեր՝ սպիտակ ձեռնոցի տակ իրար կ'ողջունեն,

Թէ վերջապէս, այդ ամբողջ անբարոյ դիմակահանդէսը կը սարքուի շատ յաճախ փոքր ու անտէրունչ ազգերու գանկին ու կողին վրայ, ի հաշիւ անոնց իրաւունքին ու ազատութեան,

Եւ թէ... եւ թէ...

Ի՛նչ հարկ կայ սակայն շարունակել այս հասարակ տեղիք կարծիքները, երբ կոյրերն անգամ սկսած են տեսնել ու համրերը՝ խօսիլ։

Անհրաժե՞շտ է արդեօք ոգեկոչել պատմութիւնը։

Ոհ, այո, անտարակոյս։

Հակառակ անոր որ պատմութիւնը ինքզինքը կրկնած է միշտ, մարդոց յիշողութիւնը — մոռացկոտ, ու միշտ լաւատես— պէտք չի տեսներ սակայն ապագայի խորհուրդը դնել անցեալի լոյսերուն տակ...

Պատմական յետագայ դրուագները վերյիշելով, յաւակնութիւնը չունիմ եզրակացութիւններ փնտռելու։ Անոնք կուգան արդէն ինքնին, դէպքերու ուժով։ Բայց քմայքը ունիմ պատմութիւնը նկատելու գերագանց ժամանց մը որ մեզի պիտի թոյլատրէր թերեւս զուարճանալ մարդոց կատակերգութեամբ, եթէ երբեք ատոնք չվերջանային եղերականօրէն, արիւնոտ տրամներով։

Պատմութեան ծիծաղաշարժ,— արտառոց այնքան՝ որքան հասկնալի — մէկ դրուագը չէ՞ կազմեր 1833ին, ճիշդ դար մը առաջ, ռուս արշաւախումբի մը երեւումը Վոսփորի ափերուն վրայ,— եւ ի՛նչ նպատակով,— պարզապէս պաշտպանելու Օսմանեան կայսրութեան ամբողջականութիւնը։

Կ'արժէ ոգեկոչել բոլոր այն նախընթաց պարագաները որոնք յառաջ բերին այդ անսպասելի դէպքը ու ատոր նոյնքան անակնկալ հետեւանքները։

Օսմանեան պատմութեան եղերական մէկ էջն է որ պիտի քրքրեմ, ջանալով գտնել շղթային ծայրը, եթէ երբեք կարելի է խօսիլ ծայրի մը մասին, հոն, ուր դէպքերու օղակները իրար կը գրկեն անընդհատ, իրար կնճռոտելու աստիճան։

Անհրաժեշտ վերադարձ մը ուրեմն մինչեւ ԺԹ. դարու սկիզբը։

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՀՄՈՒՏ Բ.Ի ՕՐՈՎ

ԺԹ. դարու սկիզբը օսմանեան պետութեան սահմանները կ'ընդգրկէին Եւրոպայի կողմէն՝ ամբողջ Պալքանեան թերակղզին, Ասիոյ կողմէն՝ Անատոլուն, պատմական Հայաստանը, Սուրիան, Միջագետքը, Արաբիան, Ափրիկէի կողմէն՝ Եգիպտոսը, Թրիպոլիսը, Թունուզի եւ Ալժերիոյ վրայ գերիշխանութեան իրաւունքով։

Անծայրածիր այդ կայսրութիւնը թէեւ դրուած էր Սուլթանին միահեծան գերիշխանութեան տակ, բայց երկիրը վարչապէս բաժնուած էր փաշայութիւններու (յետագայ վիլայէթները), որոնց իւրաքանչիւրը պզտիկ պետութիւն մը կը կազմէր բուն պետութեան սահմաններուն մէջ։

Սուլթանին գերիշխանութիւնը յաճախ երեւութական կը մնար, փաշաներ, համաձայն իրենց անձնական հրմայքին ու արժանիքին, կը տկարացնէին, նոյն իսկ բոլորովին կը հակակշռէին կեդրոնի հեղինակութիւնը։ Իւրաքանչիւր փաշայութիւն կեղեքումի եւ չարաշահութեան անպատասխանատու վայրի մը վերածուած էր։

Կեդրոնի վարչական ապիկարութիւնը աւելի եւս կը շեշտուէր Ենիչէրիներու ոտնձգութիւններով. մոլեռանդ, անկարգապահ զինուորներու այս կազմակերպութիւնը — «Ենիչէրի օճաղը» — պետութեան շփացած զաւակը եղած էր։ Ոչ մէկ իշխանութեան առջեւ կը խոնարհէին. իրենց քմայքը օրէնք մըն էր, որուն տեղի կուտային սուլթաններն անգամ։

1807ին գահընկէց ըրած ու սպաննած էին Սուլթան Սէլիմ Գ.ը, իր բարենորոգչական նպատակներուն պատճառաւ։

Նոյն տարին գահ կը բարձրանար Մահմուտ Բ. որուն սուլթանական շրջանը (1809—1839) լեցուն եղաւ փոթորկոտ օրերով, երբ բարենորոգչական ամուլ ձեռնարկներ ի զուր փորձեցին կասեցնելու պետական քայքայումը։

Սուլթան Մահմուտի երեսնամեակը կը զուգադիպի պատմական հետեւեալ դէպքերուն.

Սերպիական ապստամբութիւնը (1804—1815 Թուական) որ պիտի յանգէր սերպ իշխանութեան մը հաստատումին (1830ին)։

Յունական ապստամբութիւնը (**1821—29**) որ պատճառը եղաւ պետութիւններու միջամտութեան, Նավարինի ծովային ճակատամարտին (1827 հոկտ. 20) եւ ռուս-թրքական պատերազմին (1829) որ Էտիրնէի դաշնագրութեամբ պիտի նուիրագործէր յունական անկախութիւնը։

Մէհմէտ Ալիի ըմբոստութիւնը (1831—1841) որուն վախճանը եղաւ Եգիպտոսի ազատագրութիւնը։

Իսկ Սուլթան Մահմուտ Բ.ի բարենորոգչական ձեռնարկներուն կարեւորը կազմեց Ենիչէրի բանակի բնաջնջումը (1826ին) որ պիտի փոխարինուէր այնուհետեւ զինուորական կանոնաւոր սիստեմով մը։

Սուլթան Մահմուտ Բ. բարենորոգչական մըն էր արդարեւ. կորովի եւ լայնամիտ, տոգորուած էր ժողովրդանուէր տրամադրութիւններով։ «Կը փափաքիմ որ գահը, ժողովուրդի սարսափը ըլլալու փոխարէն, անոր նեցուկը ըլլայ», յայտարարած էր 1826ին։ Փոխած էր զգեստը, եւրոպական տարազ կը հագնէր ու գինի գործածելու մէջ անպատեհութիւն մը չէր նշմարեր։ Բայց իր բարենորոգումները մակերեսային մնացին ու փշրուեցան զանգուածի ընդդիմութեան առջեւ։

(1) Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՒԽԱՐԻՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՒ .— Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ հռչակաւոր տեսաբան Պուխարին, որ քանի մը անգամ պատժուած եւ զզջում յայտնած էր, նորէն խմբագրապետ նշանակուած է կառավարական պաշտօնաթերթին, «Իզվեստիա »յի :

« *ԱՆՕԹԻՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒ* » մը կազմակերպուած է դէպի Լոնտոն : Ցուցարարները Լոնտոն կը սպասուի շաբթ օր եւ վիթխարի ցոյց մը պիտի կազմակերպեն կիրակի, Հայտ Փարքի դարաստանին մէջ : Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է :

Փարիզ եւ արուարձաններ

Ց. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբը յառաջիկայ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ Գրադարանին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅի Վռամեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin *ընկ. Բէնտիրեանի ճաշարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի կ՚առնուին։

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Վարչութիւնը, խիստ կարեւոր խնդրի մը շուրջ, ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ։

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ :

2. ԿԸ ՆՈՐԵՑԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ :

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ : (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ՚օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն) :

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ .—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ :

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն :

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՎՌԱՄԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ*

Հովանաւորութեամբ՝ *ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՐԵԿ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՄԷՕՏՕՆ, 2, Rue Alexandre Guilmant ՍԱԼ ՄԱՐԻ ՏԷԼՆԱՅԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ընկեր ԲԵՆՕ

կը խօսին ընկերներ՝ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ (ՎԻՇԱՊԵԱՆ)

կը ներկայացուի՝ ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ (Զաւեշտ)

գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Հաղորդկց. միջոց.— Մօնփառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէօտօն։ Փօրթ տը Վէրսայլէն Թրամուէյ 32 կամ 23 եւ իջնել լա Ֆէրմ տէ Մուլինօ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

3րդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Թ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ

Կը խօսին՝ Marcel FREISSINET *եւ* Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, Հայկական պարեր, ֆանֆառ եւլն.։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկեր ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.։ Մուտքը՝ ազատ է։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *ԿՈՐԻՒՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Կիրակի օր

Կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ ՏԱՐՃՔՃԵԱՆ

Փարիզի Գրական Ակումբ *վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին,* 131, rue Paul Berruel (*նախկին* rue Cambronne, 131) métro Vaugirard *տեղի կ՚ունենայ՝ «Շահան Շահնուրի գործը» գրոյցի շարունակութիւն։ Պիտի խօսին՝ Ա. Ջամալեան։ Ա. Խոնդկարեան եւ Հր. Զարդարեան։ Մուտքը ազատ է։*

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Վէնսէնի սրահին մէջ

Շըմէն տը լա Մատրակ Վիլ։

*** *Իսկ այս Կիրակի առաւօտ կը ներկայացուի Սէնթ - Անթուանի սինեմայի սրահին մէջ։*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Շրջանային վարչութեան պարգեւաբաշխութիւնը տեղի կ՚ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մեծ սրահին մէջ։

Թէյասեղան եւ Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, Ջութակ եւլն.։

Մուտքը՝ ազատ է։

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին

Մառի Նուպար Հիմնարկութեան մէջ Pavillon Arménien.

Cité Université. 41 Bld. Jourdan. Paris (XIV). (Métro: Porte d'Orléans)

Կը խօսի՝ Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

նիւթ՝ *«ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ»*

Մուտքը՝ ազատ է։

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան պարահանդէսը

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Salon Colbertի *սրահներուն մէջ*

Նշանաւոր օրքէսթր՝ ARMAND GUY*ի խումբով*(Capital Cinéma*յի օրքէսթր*)։

կէս գիշերէն վերջ Cotillon ծրի :

Թընիւ Սուարէ *կամ* Սմոքինկ *պարտաւորիչ է։*

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած՝ Իսի - լէ - Մուլինոյի

ՍԹԱՆՈԶՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

(իր իններորդ տարեդարձին առթիւ):

3 *Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն* 12

Պ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի չքեղ սրահին մէջ

45 rue de la Défense. Issy-les Moulineaux (Seine):

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

ՕՐ. ՎԵՐԺԻՆ ՊԱԼԹԱԵԱՆ

եւ

Պ. ՎԱՐԴԵՎԱՐ ԳԱՄՊԷՐԵԱՆ

Նշանուած

Սէն Թ'էթիէն

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

oooo

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 15

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ն. Ն. :
ԼԷ ՄԷ, Ճէլալեան - Գօչունեան :
ՍԷՆ ՊԷՐՆԱՐ (Մարսէյլ), Սահակ Ներսէսեան :
ՇԱՍ, Մինաս Տէտէշեան :
ՖՕՆԹԷՆ ՍՈՒՌ ՍԱՕՆ, Հայկազուն Զօրեան :
ՕՊԸՆԱ, Բիւզանդ :
ՊԷԼՄՈՆ - ՇԱՎԱՆՕԶ, Արտաշէս Մուրատեան :
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Գրիգոր Հիւրմիւզեան :
ՔՈՄՓԻՆԵԸ, Աշոտ Արթինեան :
ՎԱԼԱՆՍ, Գ. Եղեան :
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Փիլիպպոս Անդրանիկեան :
ՓԱՐԻԶ (5), Զարեհ Պէնլեան :
ՍԷՆ ՏԸՆԻ, Յարութիւն Ֆրէնկեան :
ՀԱԼԷՊ, Արշակ Սարըքէշիշեան :
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Արմենակ Գենոզեան :
ՍԵՓԹԵՄ ԼԷ ՎԱԼԷ, Պ. Տօնապետեան :
ՓԱՐԻԶ (10), Մարգարեան վաճառատուն :
ԹԱՒՐԻԶ, Ն. Մ. Թ. : (Խ. Մ.ի միջոցաւ) :
ԹԱՒՐԻԶ, Խ. Մ. :
ԹԱՒՐԻԶ, Բժ. Մելքոնեան : (Խ. Մ.ի միջոցաւ) :
ԹԱՒՐԻԶ, Բժ. Մելիք Առստամեան : (Խ. Մ.ի միջոցաւ) :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տէմ.— 35 :
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Ա. Գ.— 780 : [illegible] գաղթեցին :
ՓԱՐԻԶ (8), Փրօֆ. Ա.— 70 :
ՔԼԱՄԱՌ, Ս. Գ.— 70 :
ՔՐՈՆ, Կ. Մ.— 50 :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 870 :
ՀԵՐԻՔՈՒՌ, Մուր.— 35 :
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 355 :
ԱՐՔԷՕՅԼ, Եէմ.— 35 :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Մ. Մարսէյլի մասնաճ[illegible] ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ եր[illegible] ժամը 9ին Պար տը Կլօպի մէջ[illegible] տաւորիչ ներկայութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբե[illegible] Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժո[illegible] վը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ [illegible] մը 2.30ին Ավընիւ տ'Իթալի [illegible] թիւ սրճարանը։ Օրակարգ.— Զեկ[illegible] պատգամաւորներու եւ կարե[illegible] հարցեր։

ԵՈԶԿԱՏԻ եւ Շրջ. Հայր. Միու[illegible] Կեդր. Վարչութեան ներկայաց[illegible] ցիչը խառն ժողովի կը հրաւիրէ [illegible] սիի եւ Փարիզի մասնաճիւղ[illegible] այս Կիրակի ժամը 2.30ին 280 [illegible] Vaugirard. *Մէթրօ՝ Փօրթ Վ[illegible] սայլ։ Օրակարգ.— Նոր շրջաբե[illegible] կանի ընթերցում եւ կարեւոր [illegible] ցեր։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պարսամ Մերունակ եւ [illegible] պէնկ Գալուստեան կը փնտռեն [illegible] րենց քեռին Խաչիկ Ճամըզեան[illegible] 1921ին Կիլիկիայէն մեկնած է [illegible] մանիա։ Իր հասցէն գիտցողներ[illegible] կը խնդրուի իմացնել Gulbe[illegible] Kalousdian*ի*, 43, rue Maugiron, Vienne (Isère) France.

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (62)

"ԹԷՆՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ո՞ւրկէ երեւան էր ելած : Րիզա պէյի ճակատը թնդանօթ չկար : Արդեօք Շթանկէ պէյը իր գունդով կը վերադառնա՞ր : Րիզա պէյն ու իր ընկերը անկարող ըլլալով բացատրելու այդ տեսարանը, իրարու կը նային, մինչ թնդանօթը իրենց մօտեցած էր : Ձայն կը վարէր թնդանօթաձիգ երիտասարդ սպայ մը : Րիզա պէյ ինքզինքը ներկայացուցած էր այդ սպային, ու հարցուց թէ ով էր, ուրկէ կուգար եւ ուր կ'երթար :

— Թնդանօթաձիգ ենթասպայ Ատիլ : Ձիս Պոլսէն ղրկեցին : Եկայ՝ գործածելու համար Ռուսերէն առնուած թնդանօթները :

— Ասոնք Ռուսերէն առնուած թընդանօթնե՞րն են :

— Այո, անոնք են : Երբ Պորչքա եկայ՝ ձեզ հոն չգտայ : Գացի քննեցի թնդանօթները : Հասկցայ թէ ռուսական թնդանօթներով կարելի է արձակել մեր ռումբերը : Կենդանի ճարեցի ու լծեցի թնդանօթներուն : Կ'երթամ դիրք բռնելու :

— Լաւ, բաւականաչափ ռումբ ունի՞ք :

— Ոչ, բայց, երբ ես ռմբակոծելու սկսիմ, դուք ռումբ պիտի հասցնէք, բնականաբար :

Այս խօսակցութենէն յետոյ, Րիզա պէյ, բաժնուելով թնդանօթաձիգ ենթասպայ Ատիլ պէյէն, գացած էր Պորչքա : Իսկ Ատիլ էֆէնտին իր ճամբան շարունակած էր դէպի առաջին գիծերը՝ իր յարմար դատած տեղը դիրք բռնելու համար :

Ատիլ էֆէնտի երիտասարդ սպայ մըն էր : Թնդանօթ արձակելու մարմաջ մը ունէր : Եւ սակայն, այդ ճակատին համար որ եւ է օգտակարութիւն չունէին՝ Ռուսերէն գրաւուած թնդանօթներով արձակուելիք մէկ քանի ռումբերը : Այսուհանդերձ, Րիզա պէյ ու իր սպաները շատ դոհ կը թուէին : Որովհետեւ իրենց ճակատին վրայ թնդանօթ պիտի պայթէր այլեւս : Մինչեւ այժմ տեղի ունեցած բախումները այդքան հաճոյալի չէին : Մինչդեռ, ասկէ յետոյ, շնորհիւ թնդանօթի « տէքօռ »ին, բախումները պիտի նմանէին մէկ մէկ պատերազմական վայրերու : Թնդանօթներու արձակումը եթէ չօշափելի օգուտ մըն ալ չունենար, գոնէ աղմուկ մը պիտի հանէր : Այս ալ բաւական էր :

Րիզա պէյ, իր սպարապետներն ու զինուորները մեծ սխալ մը կը գործէին, սակայն, այսպէս մտածելով : Որովհետեւ, Ռուսերը, որոնք մինչեւ այդ պէտք չէին զգացած մեծ զօրութիւն մը ցոյց տալու, իրար անցած էին :

Ու տեսէք թէ ինչպէս ընթացան ատոր յաջորդող դէպքերը :

Այն պահուն, երբ Րիզա պէյ Պորչքա վերադարձած էր իր քննական պըտոյտէն յետոյ, Ատիլ էֆէնտին ալ ճակատը դիրք գրաւած եւ սկսած էր իր թնդանօթները դոռացնել Ռուսերուն դէմ : Ատիլ էֆէնտի յանդուգն ու կարող թնդանօթաձիգ սպայ մըն էր : Միայն թէ՝ անիմաստ էր այն մանկական ուրախութիւնը զոր ունեցած էին հրամանատարի դիրք գրաւողները՝ Պորչքայէն լսելով թնդանօթի ձայները :

Այդ միջոցին, փոքրիկ դիպուած մը օժանդակած էր Րիզա պէյի բանակեղին : Երբ Ատիլ պէյի թնդանօթները հեռուէն կը գոռային, Պորչքայի հեռախօսային պաշտօնեան Րիզա պէյը կանչած էր հեռախօսի ու բռնած էր անոր .

— Հրամանատար պէյ, հեռախօսով ռուսերէն բաներ մը կը խօսին, չեմ հասկնար :

— Ռուսերէ՞ն, ըսիր, կը լսե՞ս, թերեւս Վրացերէն մին կը խօսի ու դուն Ռուսերէն կարծած ես :

— Ոչ, հրամանատար պէյ, ոչ : Խօսակցութիւնը դեռ կը շարունակուի : Կեդրոնը որ եւ է տեղ կապուած չէ ու ձայները ինքնին կուգան : Ամէն պարագայի մէջ, տեղ մը հպում մը տեղի ունեցած է : Որով, անմիջապէս ղրկեցէք մէկը որ ռուսերէն գիտնայ, կարեւոր բաներ պիտի լսենք :

Հեռախօսի կեդրոնը ղրկուած էր Լազերէն մին որ ռուսերէն գիտէր : Իրապէս, ուշադրութեան արժանի բաներ լսած էր ան : Որովհետեւ, ռուս սպայ մը կը խօսէր իր վերադասին հետ ու ճակատի կացութիւնը կը պարզէր անոր : Սպան գրեթէ հետեւեալը կ'ըսէր .

« Թուրքերը թնդանօթ բերին ճակատը : Կը ռմբակոծեն մեր գիծերը : Բանակեղը թնդանօթի հարուածներուն տակ է : Այն վայրը ուր զինուորները կը ճաշէին, տակն ու վրայ է եղած : Այս կացութեան մէջ, անկարելի ըլլալով երկար ատեն պահել մեր դիրքերը, բանակեղը կը վերցնեմ ու աւելի ետեւ կը փոխադրեմ » :

Որ եւ է ձեւով կարելի եղած չէր հասկնալ թէ հեռախօսային այս խօսակցութիւնը ինչպէս լսուած էր մեր կողմէ : Ռուսական դաշտային հեռախօսները անշուշտ իրարու կապուած էին : Ոչ մէկ կապ չէին կրնար ունենալ Րիզա պէյի ճակատն ու հոս հեռախօսը : Այս խնդրի շուրջ երկարօրէն մտածելէ յետոյ, անկարելի եղած էր հասկնալ խնդրին էութիւնը : Հաւանաբար, ռուս լրտեսները յաջողած էին իրենց գիծերուն կապել մեր գիծերը, դէպքերու բերմամբ, այդ կապը մնացած էր ու կարելի դարձած էր խօսակցութիւնը հասկնալ : Եւ կամ, ստորերկրեայ հպում մը յառաջ եկած էր ինքն իրեն :

Եւ սակայն, ինչ ալ ըլլար, Ռուսերէն աւար առնուած այդ թնդանօթներուն գործածութիւնը երկու շարք պատճառ էր եղած : Առաջինը այն որ շատ անտեղի կերպով սպառած էին ռումբերը, մինչ կարելի էր զանոնք արձակել ամենանեղ պարագայի մը : Երկրորդը՝ առիթ մղած էր Ռուսերը իրենց հանգիստին վերջ տալու եւ զգուշանալու : Րիզա պէյ, լսելով Ռուսերուն նահանջը, թէեւ իր չէթէներ[illegible] յառաջացուցած էր, բայց, առիթ[illegible] կրնար ժամանակաւոր բան մը ըլլա[illegible] Որովհետեւ, Ռուսերը, իրենց ա[illegible] մէկ նահանջէն յետոյ, յաւելեալ ու[illegible] րով յարձակման կը սկսէին : Որով, [illegible] սպասուէր որ անոնք այդ օրերուն [illegible] յարձակման մը սկսէին : Եւ արդէ[illegible] ռուսական այդ յարձակման կը սպա[illegible] սէին Րիզա պէյն ու իր մարդիկը : Մեր կողմէ կատարուած թնդանօթաձգու[illegible] թենէն օր մը վերջ, Ռուսերը թնդանօթի բուռն կրակի մը տակ առած էին մեր չէթէներուն առաջին գիծերը :

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՃԱՄԲԸ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — SAMEDI 24 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2429 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐՃ ԿԱՊԵԼ ԵՒ ՎԵՐՍԿՍԻԼ

Ուրեմն, Մարսէյլի պառակտումներուն առաջին պատճառը Առաջնորդարանի եւ Փրատոյի Կրօնական Ընկերակցութեան միջեւ ծագած վէճն է:

Ինչպէս ըսինք երէկ, մենք չպիտի քննենք այդ առթիւ կատարուած բանակցութիւնները, աւելորդ ժամավաճառութիւն համարելով:

Հարցը այն է որ, երկու կողմերը շատոնց ճշդած են իրենց դիրքը:

Առաջնորդարանը, Պալաքեան եպիսկ. ի միջոցաւ, կ'ուզէ պահել աւանդական սովորութիւնները, Փրատոյի եկեղեցին առնելով իր իշխանութեան տակ: Իսկ միւս կողմը, իրեն յատուկ պատճառներով, նախընտրած է Կրօնական Ընկերակցութեան ճամբան:

Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ՝ երկու կողմէն ալ բարեացակամութիւն չի պակսիր: Բայց, փոխադարձ անվստահութիւնը խորացած ըլլալով, կը թուի թէ պառակտումը այսպէս ալ պիտի շարունակուի:

Մինչ այս մինչ այն, կրակին վրայ իւղ լեցնելու ծառայեցին յատկապէս Պալաքեան եպիսկ. ի անձին դէմ սարքուած պայքարները:

Ինչ որ ազգային իշխանութիւն կը կոչուէր, լուծուեցաւ ինքն իր մէջ: Եպիսկոպոսը բռնուեցաւ զանազան յանցանքներու մէջ, եւ հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելով, Թուցիկներուն պատասխանեց թուցիկով եւ... միթինկով:

Այս բոլորէն վարպետօրէն օգտուեցաւ խմբակ մը, ամէն ինչ խառնակելու եւ մթնոլորտը թանձրացնելու համար:

Տարակոյս չկայ թէ ծանր յանցանքներ ունի Հոգեւոր Հովիւը, իբրեւ հետեւանք իր չայլարան բնաւորութեան եւ եսամոլ թեթեւամտութեան: (Զենք ուզեր խօսիլ հաշուական գործառնութեանց մասին, այդ հոգը ձգելով ազգային իշխանութեանց):

Զենք ուրանար, Հոգեւոր Հովիւը ունի դրական յատկութիւններ ալ: Ունի գործելու եռանդ եւ դիմացած է կարմիր - կանանչ փորձութեանց:

Եւ սակայն, իր յախուռն եւ ուռուցիկ շարժուձեւերը, իր իշխանաւորի ձգտումներն ու հակասական գործունէութիւնը խորապէս վարկաբեկած են զինքը: Իր շահն իսկ կը պահանջէ զատուիլ պաշտօնապէս, փոխանակ հանրաքուէ սարքելու եւ մէկ ճառով թմրեցնելու 4–500 հոգի:

Միւս կողմէ, անոնք որ պայքար կը մղեն իրեն դէմ, իրենց կռնակը տուած Կրօնական Ընկերակցութեան կամ ուրիշ տարրերու, անոնց սիրտն ալ մաքուր չէ:

Մեր կարծիքով, շատ մը արդար տեսակէտներ լղրճուած են բուն իսկ այդ տարրերուն միջոցաւ, եւ ահա քաոս մը որուն ելքը դժուար է նախատեսել:

Այս կացութեան պատասխանատուներէն մէկն ալ անշուշտ Պ. Խօրասանճեանն է, որ չափազանց տարուեցաւ իր անձնական կասկածամտութենէն եւ շրջապատէն, երկար ատեն մնաց տարուբեր՝ կանխակալ կարծիքներով եւ խրեցաւ մանրամասնութիւններու մէջ, փոխանակ մէկ անգամէն ժողովուրդին սեփականութիւնը դարձնելու եկեղեցին: (Միշտ կարելի էր ելք մը գտնել իրաւական խնդիրներուն համար):

×

Քանի որ տպաւորութիւններ կ'արձանագրենք, անշուշտ խօսք չի կրնար ըլլալ լուծման ձեւերու մասին:

Պատկերը լրացնելու համար, յիշենք մէկ-երկու իրողութիւններ եւս:

Մթնոլորտի թանձրացման, կազմալուծման ախտանշաններու մասին գաղափար մը տալու համար, իբրեւ օրինակ յիշենք Պոլսեցիներու Միութեան պառակտումը:

Կատարեալ ճակատամարտի մը բռնուած են այս Միութեան երկու թեւերը, եւ Թուցիկներ ու նամակներ կը տեղացնեն, վճիռներ կ'արձակեն իրարու դէմ, սրտառուչ յամառութեամբ:

Անշուշտ մեր գործը չէ դատել արդարն ու մեղաւորը, մանաւանդ որ, թիւ 1 Միութիւնը դրամական վնասի մեղադրանքներ կ'ուղղէ միւսներուն:

Բայց, «ի սէր ազգութեան», ի՞նչ պատկեր է այս:

Մինչեւ հիմա, «գաւառացի»ներն էին որ այսպէս թեւերու կը բաժնուէին, քաղաքի դէմ քաղաք, աւանի կամ գիւղի դիմաց գիւղ կազմակերպելով: Ո՞ւր մնաց Պոլսեցիներուն յառաջդիմութիւնը՝ «դրսեցի»ներուն վրայ...

Յիշէ՞նք, տակաւին, Հայր. Միութիւններու ծոցին մէջ մղուած վէճերը, որոնք նոր ձեւի մը վերածուեր են, «վերաշինաց»-ներու պիտակին տակ: (Այս երեւոյթը միայն Մարսէյլի յատուկ չէ):

Ծի՞գ մը, ճի՛գ մը, Մարսէյլ, եթէ ոչ նախկին արժէքդ վերահաստատելու, գոնէ արուարձաններուդ աստիճանին հասնելու համար:

Ոչ Հոգեւոր Հովիւը, ոչ Փրատոյի եկեղեցին եւ ոչ ալ... Պոլսեցիներու ներքին վէճերը պէտք չէ պատրուակ ծառայեն քեզի, հեռաւէ կազմալուծուելու եւ անուշ երազի մը պէս պատմութեան յանձնելու համար երէկուան կեանքդ:

Թող կղերն ու եկեղեցին իրենց ճամբան երթան: Բայց, դուն ինչո՞ւ կը կորսնցնես քու ճամբադ, զոր գտած էիր ուրիշներէն շատ առաջ, հազիւ քարափ նետուած...

Դուն չէի՞ր որ, դեռ մէջքդ նոր շտկած, շարժում եւ կազմակերպութիւն ստեղծեցիր, ապարէզ կարդալով Փարիզին:

Ինչո՞ւ թոյլ կուտաս որ մուխդ մարի կամաց - կամաց:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԱՅՆ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒՄԵՐԿԻ

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՎ ՊԻՏԻ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԻ ԵԼԵՒՄՈՒՏՔԸ

ՓՈՒԱՆՔԱՌԷՆ ԱՆԳԱՄ ՉՈՒՆԷՐ ԱՅՍ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Հինգշաբթի օր, երեսփ. ժողովը 185ի դէմ 368 ձայնով բացառիկ իրաւասութիւններ տուաւ Տումէրկի դահլիճին, որպէսզի հաւասարակշռէ ելեւմուտքը եւ պաշտպանէ ֆրանքը:

Ինչպէս կը յիշուի, 1926ին ալ բացառիկ իրաւասութիւններ տրուած էին Փուանքառէի դահլիճին, բայց Տումէրկ աւելի լայն լիազօրութիւններ ստացած է: Բուն քուէարկութիւնը կապ ունէր օսկեվճարի հիմքը որ եւ է գնով պահպանելու մտահոգութեան հետ, բայց այս մանրամասնութիւնը չի փոխեր որոշման էութիւնը: Փաքրամասնութիւնը հակառակեցաւ ո՛ր եւ է դիկտատորութեան: Երբ ծերակոյտն ալ քուէարկէ այս բանաձեւը, Տումէրկը պիտի դառնայ օրինաւոր դիկտատոր՝ ելմտական հարցերու կարգադրութեան համար: Պիտի կրնայ պարզ հրամանագրով մը կրճատել կամ ջնջել ո՛րեւէ վարկ եւ վարչական օրկան կամ փոխել որ եւ է օրէնք, հաւասարակշռելու համար ելեւմուտքը: Այս լիազօրութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 30, եւ հրատարակուած հրամանագիրները պիտի վաւերացուին խորհրդարանին կողմէ, Հոկտ. 31ին:

Զհաշուելով պատերազմի շրջանը, Գ. Հանրապետութեան պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ Ֆրանսայի երեսփ. ժողովը այսքան լայնօրէն կը հրաժարի իր սահմանադրական իրաւունքներու մէկ մասէն: Ինչպէս ըսինք, Փուանքառէի տրուած իրաւասութիւնները շատ աւելի սահմանափակ էին:

Մինչեւ չորեքշաբթի օր, կառավարութենէն զատ ոչ մէկը գիտէր թէ Պ. Տումէրկ լիազօրութիւն պիտի պահանջէ: Կը կարծուէր թէ իրաւասութիւն պիտի խնդրէ կարգ մը սահմանափակ խնայողութիւններ կատարելու հրամանագիրներով, բայց ելեւմուտքը հաւասարակշռելու համար բացարձակ լիազօրութիւն ստանալու պահանջը յանկարծ պայթեցաւ ժողովին մէջ, յաջորդ օրը: Երեսփոխանները ժամանակ չունեցան սթափելու առաջին ցնցումէն: Կ'ըսուի թէ վարչապետը նորընտիրներու մէջ հակցուցած է իր միտքը, յայտնելով որ եթէ լիազօրութիւն չստանայ, պիտի լուծէ երեսփ. ժողովը եւ անմիջապէս նոր ընտրութեանց պիտի ձեռնարկէ:

Տումէրկի այսօրուան դիրքը շատ կը նմանի նախագահ Րուզվէլթի դիրքին:

Թէ վարչապետը մինչեւ ո՛ր աստիճան պիտի գործածէ իր ստացած լիազօրութիւնները, կախում ունի ելեւմուտքի բացին բուն գումարէն: Կառավարութիւնը բացը կը հաշուէ 550—600 միլիոն ֆրանք, իսկ ընկերվարականները կը հաշուեն երեք միլիառ: Արդ, եթէ ճիշդ է այս վերջին թիւը, Պ. Տումէրկի անձնական հմայքն իսկ չպիտի բաւէ ելք մը գտնելու,— համաձայն իրազեկներու կարծիքին:

Հինգշաբթի օր, քուէարկութենէն անմիջապէս առաջ, Պ. Տումէրկ բեմ բարձրանալով, յայտարարեց թէ ելմտացոյցին քուէարկութեան յապաղումը անհրաժեշտ կը դարձնէ բացառիկ միջոցներ, որպէսզի կարելի ըլլայ պաշտպանել ֆրանքը: «Յանցանքը այս կառավարութեանը չէ, ըսաւ, եթէ ելմտացոյցը չքուէարկուեցաւ դեկտ. 31ին: Ամբողջ երկիրը կը սպասէ ելմտացոյցին քուէարկութեան, գիտնալու համար թէ կարելի՞ է վստահիլ իր դրամին ամրութեան: Աշխատաւորը որ ձեռքով կը բանի, երբ քանի մը հարիւր ֆրանք ունի ափին մէջ, կ'ուզէ անոր արժէքը պահել: Խորհրդարանը մեծ քայլ մը առած պիտի ըլլայ դէպի տնտեսական վերականգնում, եթէ քուէարկէ ելմտացոյցը այնպէս ինչպէս որ ներկայացուած է իրեն»:

Բացառիկ իրաւասութեանց բանաձեւը կարդալէ յետոյ, տեղեկաբերը յայտարարեց.

— «Ներկայ պայմաններուն մէջ, կարելի չէ խնայողութիւններ կատարել եղած օրէնքներու սահմանին մէջ»:

Կառավարութեան առաջարկին դէմ բողոքեցին ընկերվարականները, ձաղկելով երեսփ. ժողովին վախկոտութիւնը որ կը հաւասարի անձնատուութեան: Այս առթիւ, ընկերվարականներուն ներկայացուցիչը բացատրեց թէ երկիրը կը գտնուի յետադիմական, ֆաշական վտանգին առջեւ, եւ աւելի լաւ է որ ժողովը լուծուի, փոխանակ տեղի տալու եւ մեղսակից դառնալու:

Ընկերվարականները ձայն տուին կառավարութեան, նախապէս պայման դրած ըլլալով թէ Քիափը չպիտի վերահաստատուի, իբրեւ ոստիկանութեան վերատեսուչ եւ թէ պիտի լուծուին ֆաշական կազմակերպութիւնները, մանաւանդ «Հրեղէն Խաչ»ի միութիւնը որ պատասխանատու կը համարուի փետր. 6ի դէպքերուն:

Նիստը շարունակուեցաւ գիշերն ալ, վերջացնելով ելմտացոյցին ամբողջական քուէարկութիւնը: Նախահաշիւը կազմուած է այսպէս.— մուտք, 48 միլիառ 477 միլիոն ֆրանք, ելք՝ 48 միլիառ 418 միլիոն: Այժմ ծերակոյտը ձեռնարկած է քննութեան: Կառավարութիւնը կ'ուզէ ամէն բան վերջացնել մինչեւ փետր. 28:

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՐԷՆԸ

Հարիւր հազար ֆրանք պարգեւ

Տակաւին կարելի չէ եղած լուսաբանել վերաքննիչ ատեանի անդամներէն Պ. Ալպէռ Փրէնսի սպանութեան գաղտնիքը: Զարմանազան պատմութիւններ շրջան կ'ընեն բերնէ բերան եւ թերթէ թերթ: Բոլորն ալ միաբերան կը յայտարարեն թէ դատաւորը սպաննուեցաւ Սթավիսքիի գործին առթիւ, քանի որ շատ գաղտնիքներ գիտէր: Կառավարութիւնը 100,000 ֆրանք պարգեւ խոստացած է, ոճրագործները երեւան հանելու համար: Կարգ մը թերթեր կ'ըսեն թէ գաղտնի կազմակերպութիւն մը, Մաֆիա մը ստեղծուած է Ֆրանսայի մէջ, զօրաւոր անձերու աջակցութեամբ, այսպիսի սպանութիւններ կատարելու եւ աՀուսարսափ տարածելու համար:

Դիազննութիւն կատարուելով, հաստատուեցաւ թէ դատաւորը երկաթուղիի գիծերուն կապուած էր պճեղներէն եւ գլուխէն: Կ'ենթադրուի թէ՝ արդէն մեռած էր, երբ կապուեցաւ երկաթ գիծերուն, որովհետեւ պարաններուն նշաններ ցոյց կուտան թէ չէ դիմադրած: Ցետոյ, ամուր կապուած չէր: Բայց մարմինը չարաչար յօշոտուած ըլլալով, կարելի չէ վերջնապէս ճշդել մահուան բուն պատճառը: Փորոտիքը պահուած է, մասնաւոր քննութեան ենթարկուելու եւ հաստատելու համար թէ կապելէ առաջ թունաւորո՞ւած էր: Ուրիշ ենթադրութեան մը համաձայն, տասը օր առաջ, ճամբան անծանօթ մը կեցուցած է դատաւորը եւ ինքնութիւնը ճշդելով, ճաշի հրաւիրած է իր ազգականներուն անունով: Պ. Փրէնս մերժած է: Այս պատմութենէն կը հետեւցնեն թէ պիտի թունաւորէին այն ատեն:

Տիժոնի մէջ կատարուած քննութիւններուն հետեւանքով, կասկածելի կը համարուի օտարական մը, որ սրճարանը նստած լուր կը հարցնէր սպանութեան մասին եւ երբ իմացաւ թէ թերթերը ամէն բան գրած են, անհետացաւ:

Թերթերը բանավէճի բռնուած են, ճշդելու համար թէ դատաւորը միասին տարա՞ծ էր իր թղթածրարը: Պայուսակին մէջ գտնուած են միայն անկարեւոր նամակ մը եւ այցետոմս մը: «Թան» կը հարցնէ թէ ի՞նչ պէտք ունէր ձեռքի պայուսակը միասին առնելու, անկարեւոր նամակի մը համար. մանաւանդ որ գոյքերը եւ արդուզարդի նիւթերը դրած էր մեծ պայուսակին մէջ:

Դատաւորին տղան կը պատմէ թէ հայրը շատ կը զբաղէր Սթավիսքիի գործով, սրտնեղութիւն կը յայտնէր եւ երկուշաբթի օր ըսած է.

— «Այս Սթավիսքիին գործը շատ աւելի կարեւոր է քան կ'ենթադրես»:

Պ. Փրէնս շատ նեղացած էր Հանրապետութեան դատախազ Փրէսարի եւ ընդհ. դատախազ Տօնա - Կիկի դէմ, եւ անգամ մը ըսեր է.

— «Եթէ իմ անունս խառնեն ուրիշ դատաւորներու անուններուն հետ, պիտի հրաժարիմ եւ անմիջապէս որ ազատութիւնս գտնեմ, ամէն բան պիտի խօսիմ: Դուք գաղափար չունիք թէ ո՛րքան երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ միջամտած են Սթավիսքիի գործին մէջ»:

Ոստիկանական տեսուչ Փաչօ, որ 11 անջատ տեղեկագիրներ կազմած է Սթավիսքիի ձեռնարկներու մասին, առանց հետեւանքը տեսնելու, բացէ ի բաց կասկածելի կը գտնէ այս սպանութիւնը, աւելցնելով թէ միայն Պ. Փրէնսը չէր որ շատ բան գիտէր Սթավիսքիի գործի մասին:

Համայնավար «Իւմանիթէ»ն ոճիրը կը համարէ «ոստիկանական թակարդ մը»: Աջակողմեան «Էքօ տը Փարի»ն խմբագրականով մը կ'ըսէ թէ սպանութիւնը կատարուած է անհետացնելու համար ուժեղ ամբաստանիչ մը որ գիտէր Սթավիսքիի «հզօր մեղսակիցներուն անունները: Կարգը որո՞ւնն է հիմա»: «Ֆիկարօ» գիտել կուտայ թէ այս սպանութիւնը պիտի սթափեցնէ անոնք որ կը հաւատային թէ Սթավիսքի անձնասպան եղած է: Լ. Պլում ընկերվարական պաշտօնաթերթին գլուխը դրած է հետեւեալ վերնագիրը,— Նոր «անձնասպան» մը եւս:

Հետաքրքրութեան համար յիշենք թէ՝ կնոջ խնդիրներ խառնողներ ալ պակաս չեն, բրնձափոշի գտնուած ըլլալով զոհին վրայ: Մինչդեռ այդ փոշին տուեր է իր կինը, ածիլուած ատեն գործածելու համար: Ըսողներ ալ կան թէ

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ԱՐՑՈՒՆՔԸ

»»» · «««

Պէյրութի «Ազդակ» էն կ'իմանամ լուր մը, որ գաղտնի պահուելու սահմանուած էր:

Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան Երուսաղէմ հասեր է փետրուար 9ին, ծածկելով իր ինքնութիւնը (թղթակիցը կ'ըսէ — «ծպտեալ»?): Ցետոյ գիշերանց այցելեր է Հայոց վանքը, երկարօրէն տեսակցելով պատրիարքին հետ:

Լաւ է որ մնացեալը թղթակիցը պատմէ.

— «Իր ժամանման յաջորդ օրը, շաբաթ, իր ընկերակիցներով Պ. Կիւլպէնկեան Ս. Ցակոբայ տաճարը այցելեց ցերեկ ատեն, եւ Գլխադիրի սեղանին առջեւ իր ուխտը կատարելէ վերջ, իրեն ցոյց տրուեցան Թանգարանի թանկարժէք իրերն ու առարկաները: Տեղեկացածիս համաձայն, Պատրիարքը եւ լուսարարապետը Գլխադիրի սեղանին առջեւ օրհնած են հայ մեծահարուստը, ուր այս վերջինը արտասուալից աչքերով եւ ծնրադիր իր ուխտը կատարած է»: (17 փետր.):

Ո՞վ իրաւունք ունի խառնուելու ո եւ է մէկուն աղօթքին, ուխտին կամ արցունքին:

Եւ սակայն, չար սատանայ մը կը փսփսայ դիմացէն.

— Այս ի՜նչ գաղտնիք է որ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան չի դիմանար եւ «արտասուալից աչքերով ու ծնրադիր» ուխտ կ'ընէ որ եւ է գլխադիրի առջեւ, բայց կը դառնայ սառուցեալ արձան, երբ իր դիմացը կը գտնէ իսկական գլխադիրը,— հայ ժողովուրդը:

Ի՜նչպէս կ'ըլլայ որ հայ միլիոնատէրը չի յուզուիր այնքան տառապանքներու հանդէպ, «սառած» վիճակի մէջ պահելով իր միլիոնները, բայց կը խոնարհի նշխարի մը առջեւ, որ ինչքան ալ քրիստոնէական ըլլայ, ոչ քաղաքակրթական է, ոչ ալ հայկական:

Ապահովաբար Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի առաջին արցունքն է այս, իր գործի մարդու սառն արտորանքին եւ վայրկեաններով համրուած ժամադրութեանց մէջ:

Քանի՞ տարի պէտք է սպասել, տեսնելու համար իր երկրորդ արցունքը,— այն որ խղճալէս մարդկային է եւ սրտին հետ քակն ալ քակել կուտայ, հազար - հազարներու արցունքները սրբելով...

Ցուսահատ՝ հայ միլիոնատէրին խելքն ու խիղճը եւ միլիոնները շարժման մէջ դնելու բոլոր միջոցներէն, ես կ'առաջարկեմ Երուսաղէմի վանքէն Փարիզ, Եէնայի ապարանքը փոխադրել Ս. Գլխադիրը — եւ սպասել հրաշքի մը:

ՎԱՀԷ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

օօօօ

Մարսէյլէն ստացանք փետր. 19, 20 եւ 21ի բժշկական տեղեկագիրները, Տօքթ. Մելքոնեանի ստորագրութեամբ: Երեքն ալ կը հաստատեն ըզգալի բարւոքում, թէեւ վիճակը միշտ լուրջ է: Տաքութիւն չունի:

⁂ Ընկեր Ա. Ահարոնեանի հիւանդութեան առթիւ, բազմաթիւ ցաւակցական հեռագիրներ ուղղուած են, արագ ապաքինման մաղթանքներով:

Սելանիկի մէջ, փետրուար 18ի տօնակատարութեան առթիւ, «Ցառաջ»ի միջոցաւ «սրտագին ապաքինում կը մաղթեն հայ ցեղի հանճարեղ զաւակին»:

Հնարաւորութիւն չունենալով բոլոր հեռագիրները նոյնութեամբ հրատարակելու, կը նշանակենք միայն անունները.—

Հ. Ց. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէ, խմբագրութիւն «Ցառաջ»ի, խմբագրութիւն «Ազդակ»ի (Պէյրութ), Տօքթ. Օհանջանեան, Ռուբէն, Ստեփան Եսայեան, Վահան Նաւասարդեան (Գահիրէ), Եգիպտոսի Կեդր. Կոմիտէ, Իշխան Արղութեան (Փարիզ), ընկ. Գ. Բալայեան, ընկ. Ա. Խատիսեան, Պ. Քրաֆթ Պոնար, Սէնթ-Էթիէնէն՝ Փետրուար 18ի տօնակատարութեան առթիւ, Հայ ճեմարան (Պէյրութ), Տէսինէն՝ Փետր. 18ի տօնակատարութեան առթիւ, Հ. Ց. Դ. Աղեքսանդրիոյ կոմիտէ, «Ցառաջդիմասէր» Միութիւն (Աղեքսանդրիա), Գահիրէէն՝ Փետր. 18ի տօնակատարութեան առթիւ, խմբագրութիւն «Նոր Օր»ի (Աթէնք) եւայլն:

ԶՐՈՅՑ ՀԱՅՐ ԲԱԶՄԱՎԷՊԻՆ ՀԵՏ

Գ.

Հալածեա՛, տարածեա՛ :

Արդարեւ քանի հալածուեցան ախթարմանները, այնքան տարածուեցան : Շատցան այնքան բազմացան, որ այլ եւս սահմանուած էին երկու զօրաւոր հակառակորդ բանակներ :

«Հեղձուցիչ մթնոլորտ, սրտակեղեք վիճակ» :

Վերջապէս խե՛լք կ'ընեն Հայոց մեծերը միութեան փորձ մը կատարելու : Փորձը կը յաջողի առաջին առթիւ եւ կը հրատարակուի Հրաւէր սիրոյ անունով տետր մը : Ուրախութի՛ւն, խնջոյքնե՛ր : Սակայն խուլ դժգոհութիւն մը կը քալէ, դաւադիր երակով մը, երկու հակառակորդ ճակատներու մէջէն : Պէտք է անմիջապէս ըսել այստեղ թէ դժգոհութեան խմորը նետողները եղան լատին կրօնաւորները,— գրգռելով երկու կողմերն ալ : Գաղատիացի կաթոլիկ Հայ մը, լատին կրօնաւորներու թելադրութեամբ, լուսաւորչական Հայ ձեւանալով, շուկան կ'ելլէ, Կեսարացի կօշկակարներուն սենեակները կը մտնէ, ցոյց կուտայ Հրաւէր սիրոյ տետրակը, որուն ճակատը, Լուսաւորիչի պատկերին վրայ, փակցուցեր էին Պապին պատկերը,— կը գրգռէ արհեստաւոր դասակարգը, ըսելով թէ «պատրիարքը Փռէնկցեր է, երթանք հասկցնենք որ մենք Լուսաւորիչի զաւակ ենք եւ ոչ թէ Պապին» : Հետեւեալ կիրակի օրը խուռն բազմութիւն մը կը հաւաքուի Մայր եկեղեցին : Կը պոռան, կը կանչեն ու կը պահանջեն որ պէտք է պատրիարքը գայ եւ իրենց կասկածները փարատէ : Բազմութիւնը կը յարձակի պատրիարքարանին վրայ, կը կոտրէ դուռները, ներս կը խուժէ,— պատրիարքը փախած էր : Պատուհանէ մը դրացի Թուրքի մը տունը կ'ապաստանի : Զօրքը կը հասնի, կը ցրուէ բազմութիւնը, կը ձերբակալէ պարագլուխները : 1820 սեպտ. 18ին, Խաչվերաց տօնին ութերորդ օրը, շաբաթ երեկոյ, Լոյս զըւարթի երգեցողութեան ժամանակ, Մայր Եկեղեցին դրան առջեւ կը գլխատուի Սաղայեան Գրիգոր ամիրան, իսկ Ջէմպէրլի Տիքիլի Թաշ՝ կը գլխատուի Յակոբ Կեսարացի, Սամաթիա իր սրճարանին առջեւ կը կախուի Տէլի Պաղտասար, Փարմաք – Գափուի մէջ կը կախուի պատանի Աղաբեկ : Ուրիշ շատեր ալ կ'աքսորուին : Ո՞վ է մեղաւորը թափուած այսքան արեան : Ի՞նչ մթնոլորտ է այս, Հա՛յր Բազմավէպ,— «վառարան ուր կիրքեր կը բոցավառեն հայ ամբոխներ հրկիզելու» :

Կը ձախողի միութեան փորձը եւ կը վերսկսին հալածանքն ու կռիւները լուսաւորչականներու եւ կաթոլիկներու միջեւ : Այս վերջինները այլ եւս ամէն գնով կ'ուզեն առանձին պատրիարք ունենալ,— իրապէս եւ վերջնապէս բաժնել ու պառակտել ազգը : Վրայ կը հասնի ռուս – պարսկական պատերազմը : Կաթոլիկները կը դիմեն Սուլթանին,— «Հայերը Ռուսաց կառավարութեան միջոցաւ կ'ուզեն Հայաստանի անկախութիւն ձեռք բերել», եւ որպէսզի իրենք եւս չմասնատուին նոյն անհաւատարմութեան կամ դաւաճանութեան մէջ, կը փափաքին ունենալ առանձին հոգեւոր վարչութիւն իբրեւ տարբեր համայնք : Սակայն երբ կը ծագին Թուրքեւֆրանս. թշնամութիւնները, Թուրքիա ազատելով «Փրէնկ»ներու.ին միջամտութեան վախերէն, հրաշալի՛ ժամանակ մը կը նկատէ սկսելու իր «մաքրագործում»ը : Իբրեւ թէ հայ կաթոլիկները, Եւրոպացիներու հետ յարաբերութիւն ունենալով, կասկած կը ներշնչեն կառավարութեան : Ճիշդ ինչպէս յայտարարեցին ընդհ. պատերազմի ընթացքին, կասկածելի համարելով ամբողջ Հայերը : Թուրք կառավարութիւնը չէր ուզեր որ Հայերը, կրօնական պառակտումով, կաթոլիկ բաժանում մըն ալ ունենան,— խուսափելու համար եւրոպական միջամտութենէն : Նոյն իսկ Սուլթանը փորձ մըն ալ կը կատարէ միացնելու հայ կաթոլիկներն ու լուսաւորչականները : Այս անգամ, պատերազմի առիթով, սուլթան Մահմուտ, Հայոց պատրիարքին անունով, հրովարտակ կը հանէ եւ կը հրամայէ Գաղատիացի կաթոլիկ Հայերը աքսորել իրենց ծննդավայրը, Պոլսեցի կաթոլիկ Հայերը՝ Փոքր Ասիոյ խորերը՝ եթէ չհնազանդին Հայոց պատրիարքին, «խռովարար» լատին մայրապետները եւ կղերը՝ քշել Եւրոպա : Հայոց պատրիարքին ալ այսպիսի զէնք մը պէտք էր,— վա՛յ անոր որ չի հպատակիր :

Ձիւն ձմեռ էր :

Սուլթանին հրամանը կը գործադրուի ամենայն խստութեամբ, ընդհ. պատերազմի աքսորին պատկերը յիշեցնելու աստիճան հակամարդկային պայմաններու մէջ : 1827 դեկտեմբերին, 1828 յունուարին, փետրուարին, բազմաթիւ հայ ընտանիքներ, որոնք կաթոլիկութեան յարելու մե՛ղքը գործած էին, կը քշուին Փոքր Ասիոյ խորերը : Աքսորականներու թիւը կը հաշուեն 12,000 : Կառավարութիւնը գրաւեց անոնց տուներն ու գոյքերը, աճուրդի դրաւ ու ծախեց : Ձիւնին ու անձրեւին տակ, ցեխին ու ջուրերուն մէջ, աքսորականները յառաջ քշուեցան անխնայ : 400 երախաներ մեռան ցուրտէն եւ անօթութենէն : Աքսորի կարաւանէն շատեր չհասան իրենց աքսորավայրը : (Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, իր Պատմութեան գրքին մէջ, տակաւին չէ հասկցեր այդ օրերու այս եղեռնագործութեան պատմական պատճառները եւ կը դատապարտէ Հայոց պատրիարքը, որ խեղճուկրակ գործիք մըն էր Սուլթանին ձեռքը, ինչպէս 12,000 աքսորականները զոհերն էին լատին կրօնաւորներու եւ քաղաքակիրթ եւրոպական պետութեան մը մութ խաղերուն : Քանի որ առիթը եկաւ, ըսեմ նաեւ թէ Հ. Սահակ անարդար է դարձեալ՝ երբ Տիւզեանց գերդաստանին աղէտը կը կապէ կաթոլիկ – լուսաւորչական պայքարին, ու կը մեղադրէ Պէզճեան ամիրան՝ թէեւ անունը չի տար : Ճիշդ է թէ Տիւզեանները շատ կաթոլիկ էին, եւ Պէզճեան կը սիրէր էգթիկը, սակայն Տիւզեաններու աղէտէն վերջ Պէզճեան եւ Տիւզեան ընտանիքներու յարաբերութիւնները, Տիւզեաններու դարձեալ Պէզճեանի յաջորդելը պարագաներ են, որ կը սրբեն ամէն մեղադրանք) :

Ահա ձեզի մթնոլորտ,— վիճակ մը, որուն մատնած էին մեզ կաթոլիկ – լուսաւորչական կռիւները : Կը հարցնեմ,— նուա՞զ սրտակեղեք է, կամ նուա՞զ հեղձուցիչ է այս կացութիւնը, բաղդատմամբ ներկայ քաոսային վիճակին : Եւ ո՞վ է այն, որ առաջին քարը կը նետէ կուսակցական պայքարներու ներկայ կրկէսին : Կրօնաւո՞ր մը,— բայց մենք չա՛տ զգուած ենք այն պայքարներէն, որոնք, յանուն կրօնական ըմբռնումներու, ազգը պառակտեցին, արիւն թափեցին, անշնչելի դարձուցին մթնոլորտը :

Յանուն արդարութեան, պէտք է գրել այստեղ, թէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը մեծ ճիգեր է թափած՝ յաջողցնելու համար կրօնական համայնքներու միութիւնը : Եւ Մխիթարեան նոյն շունչով սնած տաղանդ մը, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, երգեր ու ներշնչեր է այդ միութիւնը : Սակայն ես չուզեցի ամբաստանել մէկն ու միւսը,— լուսաւորչականը կամ կաթոլիկը : Ինծի համար որոշ է թէ երկուքն ալ կը շարժէին նախ արտաքին նենգ ուժերու եւ յետոյ ներքին ագէտ շրջանակներու ազդեցութեան տակ : Իմ նպատակս եղաւ, այստեղ, ցոյց տալ թէ մեր կրօնական իշխանութիւններն ու կուսակցութիւնները աւելի շատ մեղքեր գործած են, անքաւելի մեղքեր, քան արդի քաղաքական կուսակցութիւնները,— թէ հայ կրօնական իշխանութեանց սխալներուն պատճառով թափուած արիւնը, կատարուած ազգային պառակտումը եւ հայ բազմութիւններու կորուստը կարելի չէ բաղդատութեան դնել օրուան ծանօթ չարիքներու հետ եւ ըսել թէ հեղձուցիչ է մթնոլորտը, այնպիսի ձեւով որ կարծես շատ անմեղ ըլլային բողոքողները : Չեմ ուզեր վկայութեան կանչել Առաքել Դաւրիժեցին, ոչ ալ այն օրերը, երբ վանքերը լեցուեցան տարփածուներու երկսեռ բազմութեամբ :

Չեմ իսկ յիշեր դեռ Հասունեան, Թէրզեան երկպառակութեանց արձագանգները :

Կարելի չէ բաղդատութեան դնել հայ կրօնական իշխանութեանց նոյն իսկ մէկ սխալը, կամ կրօնական պայքարներու մէկ հատիկ դէպքը օրուան ամբո՛ղջ չարիքներուն հետ : Մեր սիրտէն արի՛ւն կ'երթայ՝ քանի կը յիշենք կաթոլիկ սրիկայի մը, դիւածնունդ, հրէշատիպ, օձագլուխ, բիւրիցս անիծեալ Նիկոլ վարդապետ Թորոսովիչի պատմութիւնը :

Աւելի քան 200,000 Հայեր ստուար եւ ամփոփ գաղութ մը կազմած էին Լեհաստանի մէջ, ուր անոնք շատով կ'ունենան իրենց ազգային առանձնաշնորհեալ կազմակերպութիւնը, մինչեւ իսկ հայկական դատարաններ : Ոչ մէկ տեղ ունեցած ենք գաղութ մը, այդքան ստուար եւ ամփոփ, այդքան լաւ կազմակերպուած եւ բարեկեցիկ : Եւ ի՛նչ դեր կրնար խաղալ այդ գաղութը, աճելէ եւ աւելի եւս զօրանալէ յետոյ, մեր բախտորոշ օրերուն : Բայց ափսո՛ս, վատածին Նիկոլ, (Հայոց ամէնէն վատահամբաւ կաթողիկոսներէն մին ալ մասամբ մեղսակից է), Պապին կոթնած, կը քանդէ այդ հսկա՛յ գաղութը :

Այնքան կը չարչարէ Հայերը, որ, անոնք, ճարահատ բայց առ երեսս, կ'ընդունին կաթոլիկութիւնը : Նիկոլ կաթոլիկ կրօնականներով եւ լեհ ոստիկաններով կը գրաւէ Հայոց եկեղեցիները, կը կողոպտէ, կաշառքով եւ այլ խարդախութիւններով տէր եւ տիրական կ'իշխէ գաղութին վրայ : Հայ ժողովուրդը չի կրնար հանդուրժել որ Նիկոլ վարդապետ, տարփածուներու հետ կենակցելով (որոնցմէ զաւակներ ալ ունեցած էր), եկեղեցիները կողոպտելով, կաթոլիկութիւն քարոզելով, խնդայ իր քթին : Կ'ընդվզի, կը պայքարի, բայց զօրաւո՛ր էր Նիկոլ վարդապետ՝ կռնակը տուած լատին կղերին : Ժողովուրդը կը մերժէ եկեղեցի երթալ, ուր լատին ծէսով պատարագ կը մատուցուի : Տօնի օրերը մօտակայ գիւղերը կ'երթային անոնք՝ հայ եկեղեցիի արարողութեամբ պաշտամունք լսելու : Լատին կրօնաւորները քաղաքական իշխանութեան միջոցով կ'արգիլեն Հայերուն՝ տօնական օրերուն դուրս ելլել քաղաքէն : Ու ժողովուրդը, առանց եկեղեցիի մնացած, կնունք եւ թաղում առանց կրօնական արարողութեան, կը պարտուի եւ վերջապէս, կը խնդրէ Նիկոլ վարդապետէն, որ թոյլ տայ եկեղեցի մտնել.— «Ընդունեցէք կաթոլիկութիւնը եւ կը բանամ» կը յայտարարէ սրիկան : Ի վերջոյ, երկար կռիւներէ յետոյ, անձնատուր կ'ըլլայ հայ հսկայ գաղութը,— ախթարմա կ'ըլլայ, կաթոլիկ : Այսօր 200,000նոց գաղութէն ունինք... պատմութիւնը միայն :

Ի՞նչ վիճակ է այս, Հայր Բազմավէպ : Եպիսկոպոսի մը ստանութի՞ւնն էր, որ վրդովեց ձեզ : Կրօնական կարգին դէմ մեր արհամարհա՞նքն էր, որ մղեց ձեզ գրելու եւ ափսոսալու,— աս ի՛նչ սրտակեղեք վիճակ, աս ի՛նչ հեղձուցիչ մթնոլորտ : Բայց 200,000ները որ կորսուեցան, 12,000ները որ ձիւներու տակ մեռան, քաղաքական կուսակցութիւններու յանցա՞նքն էր արդեօք : Կը կրկնեմ, ոչ լուսաւորչականը կը պաշտպանեմ, ոչ ալ կաթոլիկը : Երկուքին ալ դէմ նոյն կեցուածքն ունիմ : Բայց երբ դուք ներկայ հայկական թոհուբոհին մէջ, կը կանգնիք՝ դատապարտելու համար քաղաքական կուսակցութիւնները, ինծի կը մնայ յայտարարել.

— Կը ճանչնա՛նք, ձե՛զ ալ կը ճանչնանք : Եւ մի՛ փորձէք, ժողովուրդի մը կրօնական զգացումներով, յետադիմութիւն խաղալ : Այս ժողովուրդը պէտք է կառավարուի իր քաղաքական մարդոց կողմէ միայն, որքան ալ տկար եւ անփորձ ըլլան : Կրօնական առաջնորդ մը, Ղեւոնդ, ինքզինքին տըւաւ նաեւ քաղաքական վարիչի իրաւունքներ, քաջալերուած քանի մը պառաւներու ռոմանթիք զգացումներէն, մոռցած իր կարողութեան սահմանը : Եւ ինչպէս երէկ մեր բազմաթիւ կրօնական պետերը, այս մարդն ալ այսօր ինկաւ օտար ձեռքերու մէջ :

Ատեն է յայտարարելու բոլոր կրօնաւորներուն, ի՛նչ հպարտութիւն ալ սնուցանեն իրենք իրենց մէջ,— զբաղեցէ՛ք ձեր ժամով ու խունկով, բայց մի՛ խառնուիք քաղաքական գործերու : Փոքրոգի քանի մը խմբագիրներու, պորտ խաղցնող քանի մը հռետորներու եւ ճըթ–ճըթ–ճըթ խօսող ու փողոցն ինկող կիներու աղմուկը թող չզինովցնէ ձեզ երբեք :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ց. Գ.— Երուսաղէմի ՍԻՈՆ կրօնական ամսաթերթն ալ բերան բացեր էր վերջերս ճիշդ ԲԱԶՄԱՎԷՊի պէս : Իմ այս պատասխանս յետոյ, կը յուսամ որ ՍԻՈՆ...գոհ կը մնայ, հարցը փակուած կը համարի եւ չի ստիպեր զիս որ... Երուսաղէմի վանքին պատմութիւնը ընեմ, Ղեւոնդի դիակին բարեկամներուն առջեւ պարզելով շատ աւելի մեծ գայթակղութիւններ :

Շ. Ն.

ԾԻԾԱՂ

— Պզտիկ Օրիորդ, իմացայ որ քոյրըդ ամուսնացեր է անցեալ շաբթու : Ո՞վ գիտէ որչա՞փ գոհ էր հարս ըլլալուն :

— Այո, պարոն, կարծեմ ծնողքս աւելի գոհ եղաւ որ ազատեցան իրենց աղջիկէն. տունը հանգիստ չէր ձգեր, անտանելի դարձած էր :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄՆԵՐ ՌՈՒՍ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՖԷՕՏՕՐ ՇԱԼԻԱՓԻՆ

Ընդհանրապէս Ռուսերը կը ներկայացուին արեւմտեան Եւրոպայի ժողովուրդներէն շատ աւելի աւելորդապաշտ : Իմ կեանքիս ընթացքին շատ տեղեր տեսայ, կրցայ բազմաթիւ տարբեր ժողովուրդներ բաղդատել,—եւ ըլլա՛ն գիւղացիներ կամ դաստիարակուած եւ բարձր կրթութիւն ստացած մարդիկ — կ'ըսեմ ահա, առանց իմ հայրենակիցներս պաշտպանելու որ եւ է դիտաւորութեան, թէ երբեք իրաւացի չէ կարծել, որ Ռուսերը լատինացեղ ժողովուրդներէն ո եւ է մէկէն աւելի աւելորդապաշտ եղած ըլլան : Տարակոյս չկայ որ մեծ տարբերութիւն կայ ռուսական եւ արեւմտեան աւելորդապաշտութիւններու միջեւ : Արեւմուտքի նախապաշարումը մակերեսային է, եթէ կրնամ այսպէս ըսել, առանց խորունկ արմատներու : Ռուսական նախապաշարումը շատ հեռուէն կուգայ եւ բնական աղբիւրներէ կը հոսի : Ունինք ահագին թիւով սովորութիւններ, պատմուածքներ եւ առածներ, զորս մեր նախահայրերէն ժառանգած ենք : Կը պահպանենք զանոնք երկաթաբերդական բովանդակ թարմութեամբ, առանց հոգ ընելու թէ ո՛րն է ճշմարիտը, ո՛րն է սուտը : Զանոնք կը պահենք մեր յիշողութեան մէջ, եւ կը պատմենք մեր զաւակներուն, առանց ո եւ է դէշութիւն կասկածելու : Ես իսկ, օրինակ, թէեւ աւելորդապաշտ մէկը չեմ մասնաւորապէս, սակայն մեծապէս կը զգուշանամ որ մի՛ գուցէ կօշիկներս հագնելու ատեն ձախ կօշիկս առաջ հագնիմ : Ինչո՞ւ համար : Հաւանաբար, որովհետեւ տղայութենէս ի վեր այդպէս վարժուած եմ, եւ որովհետեւ ինծի միշտ ըսած են թէ մարդ գլխուն փորձանք կը բերէ, երբ առաջ ձախ ոտքին կօշիկը հագնի : 13 թիւէն միշտ կը վախնամ : Բնականաբար շատ լաւ գիտեմ որ ասիկա անտեղի է : Բայց ամէն անգամ որ այս թիւին պատահիմ, տհաճութիւն մը կը զգամ : Գեղարուեստագէտներ կը ճանչնամ, որոնք կը քաշուին երգելէ որ եւ է օր, որ 13 թիւին հետ չփում ունի :

✕

Ռուս գիւղացին հաստատապէս կը հաւատայ թէ իր ամբողջ ընտանեկան կեանքը կը կառավարուի «Տամվոյ» կամ ընտանի ոգիներէ եւ կ'ազդուի անոնցմէ : Գիւղացին կը սիրէ իր կառքին մը հողը եւ իր «իզպա»ն (տնակը) : Իր ամբողջ գոյութիւնը կը հաստատէ «տամվոյ»ին վերագրուած սովորութիւններուն վրայ : Մեծ–մայրիկները հազարումէկ պատմութիւններ գիտեն պատմել՝ որոնց կեդրոնը կը կազմէ ընտանի ոգին : Կը հաւատան, օրինակ, թէ Տամվոյները երբեմն գէշ նայուածք մը կը նետեն ձիերու վրայ : Ժողովրդային կարծիքին համաձայն Տամվոյները աչք ունին եւ ռուս գիւղացիներուն կը նմանին : Գիտեմ որ անոնք մազոտ ձեռքեր ունին : Որովհետեւ, ինչպէս բազմաթիւ առասպելներու մէջ ըսուած է, Տամվոյները յաճախ կը շոյեն իրենց քնացող այրերուն այտերը : Այս վերջինները արթննալով կը յիշեն որ թաւիշ ձեռք մը զիրենք շոյեց : Այս ամէնը անշուշտ դրդուիչ երազի մը արդիւնք է : Տղաքը այս տեսակ պատմութիւնները կը սիրեն, որոնք իրենց երեւակայութիւնը կը բորբոքեն : Այնպիսի ժամանակի մը մէջ ուր մէն մի ռուսական գիւղ իր դպրոցն ունի, եւ գիւղերը սերտ յարաբերութիւններ կը մշակեն մեծ քաղաքներու հետ, տղաքը այլեւս այնքան դիւրահաւան եւ աւելորդապաշտ չեն : Բայց միշտ ուշադրութիւն կ'ընծայեն այս տեսակ առասպելներու : Որովհետեւ բոլոր տղաքը կը սիրեն ցնորականը եւ գերբնականը : Անգամ մը ես քանի մը ընկերներով արտ գացած էի սունկ փնտռելու : Գիշերը վրայ հասնելուն՝ կրակ վառեցինք եւ սկսանք ամէն տեսակ պատմութիւններ ընել իրարու : Շատ յոգնած էի եւ շատ չանցած մրափեցի : Ընկերներս վերադարձան առանց զիս արթնցնելու : Առտուան դէմ արթնցայ : Տուն երթալու համար քալելիք ճամբաս գերեզմանի մը քովէն կ'անցնէր : Ասիկա տխրեցուց զիս : Քանի գերեզմանին կը մօտենայի, այնքան կը վախնայի, սկսայ մինչեւ իսկ դողալ չկրնալ քալելու աստիճան : Եւ ահա աչքիս զարկաւ այլանդակ ճերմակ կերպարանք մը, որ մեռելի փոսերուն վրայէն տատանելով վրաս կուգար : Սարսափահար ծնրադրեցի : Համոզուած էի թէ վերջին վայրկեանս եկած էր : Թերեւս տասը վայրկեան այսպէս միեւնոյն դիրքին մէջ մնացի : Վերջապէս ինքզինքս ժողվեցի եւ աչքերս բացի — ճիշդ այն պահուն, երբ նոյն երեւոյթը առաւօտեան սիւքէն տարուեցաւ եւ հոսեցաւ ջուրի պէս : Մշուշ էր որ ցնդեցաւ, եւ որ սակայն իմ զգայութեանս առջեւ նոյն տարօրինակ կերպարանքը առաւ : Աճապարելով ոտքի ելայ եւ տուն վազեցի : Ծունկերս տակաւին կթոտած էին : Պիտի չմոռնամ բնաւ այս դէպքը, գիտնալով հանդերձ որ ինծմէ երազուած այդ ոգին բնաւ գերբնական ծագում չունէր : Այսօր բոլորովին համոզուած եմ որ ոգի չկայ : Սակայն դարձեալ չեմ կրնար գիշերը գերեզմանէ մը անցնիլ :

Արեւմտեան եւրոպական աւելորդապաշտութիւնը ռուսականէն շատ աւելի թանձրացեալ է : Զուրկ է քերթողականութենէ, խիստ պարզ է, եւ դիւրապատմելի : Կախարդները, ապագայի գուշակները աւելի իբրեւ գիտնական մարդիկ կը ներկայանան, արդի գիտական շարժումներուն են – թարկուած, զուտ երեւակայութեան մարզերէն հեռի : Այս պատճառաւ իմ ռուս հայրենիքիս սիրելի հին պատմութիւնները եւ առասպելները ինծի համար իրենց խորունկ արժէքը ունին, որովհետեւ այս առասպելները մեր կեանքին իբրեւ Ռուս կարեւոր դեր մը կը խաղան : Թէեւ մեծ յարգանք ունիմ գիտութիւններուն հանդէպ, եւ կը հետաքրքրուիմ բոլոր նոր գիւտերէն եւ մշակութային զարգացման աշխատութիւններէն : Ռուս ծերունի մայրեր այդ քերթողավայել զրոյցները կը վիպեն ընտանեկան օջախին առջեւ : Մեր մեծ բանաստեղծները, Փուշքին, Կոկոլ, Թուրկէնիէվ եւ Թոլսթոյ մասամբ այդ զրոյցներէն քաղեցին իրենց ներշնչումը : Առասպելական ոստայնին մէկ թելն էր որ թերեւս ակղբնակէտ կազմեց Փուշքինի հրաշալապատում «Մաչայի աղջկան» (Pique -Dame) : Մեր քերթողները խորհրդաւորին սիրահարուած են : Ռուս–փուլ՛քնի զարմանալի յաջողութիւնը կը հիմնաւորուի անոր խորհրդազգած առասպելանման լուսապսակին վրայ : Գրեթէ բոլոր աւելորդապաշտութեան պատճառ հանդիսացող դաստիարակութեան պակասը հետզհետէ կը թառամի քաղաքակրթութեան լոյսին առջեւ : Մեծ – Հայրերուն դիւրահաւատութիւնը ընդհուպ ուսարձակլիքի ակ մը պիտի ըլլայ իրենց թոռնորդիներուն համար, եւ նոր սերունդը թերեւս այսուհետեւ պիտի չզարհուրի հողեղանջ ճիւաղներու, սեւ կատուներու, չարաղէտ թուանշաններու եւ կախարդներու պատճառաւ : Բայց հակառակ ամէն յառաջդիմութեան, մենք Ռուսերս, որ հին սերունդին կը պատկանինք, պիտի շարունակենք սիրել մեր զրոյցները, եւ պիտի աւանդենք զանոնք մեր զաւակներուն : Գալով մասնաւորապէս ինծի, յաճախ իմ թոռնիկիս կը վիպեմ պատմութիւններ, որոնց մէջ կը խօսուի պարիկներու, թզուկ ճիւաղներու, անտառի ոգիներու եւ լերան դեւերու մասին, եւ մանաւանդ կը շաղկապեմ հին «Խաքիմօ»ին վրայ, որ մեծ գիտնականի մը արժէքը ունի, եւ որուն անունը ես Ռիքիքի դրած եմ : Չեմ փափաքիր որ այս պատմութիւններով սարսափ ազդեմ անոր, այլ կը խօսիմ նաեւ բարի ու չար ոգիներու վրայ միանգամայն : Կը տեսնեմ որ այս պատմուածքները ինչքան շատ կը զօրացնեն թոռնիկիս երեւակայութիւնը : Բարի պարիկները միշտ վրայ կը հասնին սարսափ ազդող պատմուածքները չէզոքացնելու համար : Հաճոյք կը զգամ իմ աւելորդապաշտութենէս, որովհետեւ կը սիրեմ երեւակայութեան պատկերները, քանի որ գեղարուեստագէտ եւ Ասիացի եմ :

ԾԻԾԱՂ

Ճամբորդը.— Ինծի նայէ, պէտք է որ ճիշդ ժամը 5ին զիս արթնցնես, որ շոգենաւս հասնիմ :

Սպասաւորը.— Շատ լաւ, պարոն, հոգ մի ընէք, միայն զանգակը զարկէք, ես անմիջապէս կուգամ ձեզ արթնցնելու :

— Ուրեմն ես ինքզինքս պիտի արթնցնեմ :

— Միեւնոյն ժամանակ ես ալ կ'արթնցնեմ :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութի[...]

ooooo

Կիրակի օր Փարք տէ Փրէնսի [...] դաշտին մէջ ֆութպոլի ներկա[...] ցուցչական խումբը ծանր հարուա[...] տուաւ Չեխ ֆութպոլի համբա[...] 3 — 1ով պարտութեան մատն[...] Փրակայի խումբը, որ Փարիզ կու[...] յաղթելու հաստատ մտադրութ[...] մաքրելու համար արատը այն [...] տութեան զոր հոս կրած էր 1931 [...] ուարին :

Չեխերուն խաղակերպը ծանօ[...] անոնք է որ պատերազմէն շատ [...] իսկ իւրացուցած էին բրիտան[...] դպրոցին գաղտնիքները եւ հա[...] վարպետի աստիճանին՝ բաղդատ[...] Եւրոպայի միւս ազգերուն : Իրենց [...] բարեխառնութիւնը կեդրոնական Եւր[...] պայի մէջ բաւական երկար ատե[...] մինչեւ որ նախ Աւստրիացիները, [...] տոյ Իտալացիները եւ նոյնիսկ Հու[...] գարները զիրենք գլեցին անցան : Ու[...] ուրիշ ազգեր ըմբռնած են ֆութ[...] խաղին մէջ արագութեան ունեց[...] մեծ դերը, Չեխերը հանդիսաւ[...] յուռահատութիւն բերելու ստո[...] դանդաղութիւն մը ցոյց կուտան, [...] որ հասած են հակառակորդին բեր[...] առջեւ :

1924ին, Փարիզի մէջ տեղի ունեց[...] Միջազգային Ողիմպիականին ֆու[...] պոլի մրցաշարքին մէջ Չեխօսլո[...] քիա յաղթելէ վերջ Թուրքիոյ, դէ[...] դէմ դանուեցաւ Զուիցերիոյ հետ [...] առջին մրցումի մը մէջ հաւասար [...] նալէ վերջ, երկրորդ մրցումին Զ[...] ցերիացիները յաջողեցան յաղթել [...] նոնց մէկ նշանակէտով : Արդ, եր[...] մրցումներուն ալ ամէնէն գեղե[...] խաղը ունեցողը Չեխերը եղան, [...] տիրապետեցին դաշտին վրայ, [...] դրին իրենց հակառակորդները, [...] չունեցան այն վերջարան – հարուա[...] զոր ամէն տեղ անգլիական շութ [...] ով կ'որակուի : Չեխերը սովորութ[...] չունին օրէնքէ դուրս փորձեր կատա[...] րելու : Անոնք այն ատեն միայն գն[...] կը բերէն ներս նետելու կ'ելլ[...] երբ վստահ են թէ պիտի յաջողին, [...] սիկա ռազմավարութիւն մըն է որ ի[...] րենց յաճախ ծանր արժած է :

Կիրակի օրուան մրցումին ալ ան[...] իրենց շատ լաւ խաղարկութիւնը ցու[...] տուին բայց երբեք չկրցան ընել [...] ինչ որ Փարիզի խաղացողները իր[...] արագութեամբ եւ ճկունութեամբ [...] ջողեցան, Ֆրանսական խումբին եր[...] նշանակէտներն ալ նուազագոյն [...] մէջէր հեռուէն քաշուած « շութ »եր[...] է որ ձեռք բերուեցան, ինչ որ պահ[...] ենթադրել կուտայ Չեխ բերդապա[...] տկարութիւնը, մինչ Ֆրանսակ[...] խումբին բերդապահը՝ Թէփօ ան[...] ինքնավստահ խաղ մը ունենալ[...] Չեխ յառաջապահները կ'ուզէին թ[...] րեւս շատ մօտէն փորձել գնդակը [...] ցնել : Ինչ որ ալ ըլլայ, Ֆրանսակ[...] այս յաղթութիւնը մտածել կու[...] Չեխերուն յառաջիկայ մարտին վե[...] ջերը տեղի ունենալիք Ֆրանսա–Չե[...] խօսլովաքիա մրցման արդիւնքին մա[...] սին, քանի որ բուն իսկ Չեխօսլով[...] քիոյ խումբը մեծ տարբերութիւն [...] նի կիրակի օր պարտուած Փրակ[...] խումբէն — բացի կեդրոնի յառաջ[...] պահ Պրէն Պելճիքացիէն՝ որ իր եր[...] րին մէջ կախակայուած ըլլալով հի[...] տարիէ ի վեր Չեխ « Սլավիա » խում[...] բին ատաղերէն մէկն է եղած Փրակ[...] յի մէջ : Կիրակի օր բացակայ էին նա[...] Չեխ ազգային խումբին բերդապա[...] Փլանիքա եւ երկու ուրիշ խաղացող[...] ներ :

** Կիրակի օր Փարիզի հետ մէկտ[...] Լիլի, Ռուանի եւ Մարսիլիոյ մէջ [...] միջազգային մրցումներ կազմակերպ[...] ուած էին. Մարսիլիոյ մէջ, միա[...] Ֆրանսացիներէ բաղկացած (Փարիզ[...] Լիլի եւ Ռուանի մէջ գործող ներկա[...] յացուցչական խումբերուն մէջ կայ[...] Ֆրանսական խումբերէ խաղացող [...] մաթիւ օտարներ որոնք լաւագոյններ[...] եղան իրենց խաղակիցներուն մէջ) : [...] րաւ արեւմտեան Ֆրանսայի խումբ[...] յաղթեց Պուտափէշթի ներկայացուց[...] չական խումբին, որ քանի մը շաբ[...] առաջ յաղթած էր Փարիզի : Լիլի մէ[...] հիւսիսային Ֆրանսայի խումբը [...] ւասար մնաց Արեւմտեան Գերմանի[...] ներկայացուցչական խումբին [...] իսկ Ռուանի մէջ Նորմանտիոյ ներկա[...] յացուցչական խումբը յաղթեց [...] սիսային Գերմանիոյ խումբին 1–0ով : [...]

**Անգլիոյ ֆութպոլի [...] խաղերը անշուշտ կարելի չէ բաղդա[...] տել Ֆրանսայի Քուփ տը Ֆրանսի խա[...] ղերուն հետ. ոչ միայն հոն խաղին [...] րակը շատ աւելի գեղեցիկ է, այլ եւ [...] ստեղծուած հետաքրքրութեան մասի[...] հոս գաղափար իսկ կազմել դժուար է,

ՓԵՏՐ. 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

oooo

(Ընկ. Վրացեանի ճառը)

Ընկ. Վրացեան նախ մանրամասնօրէն պատմեց 1920ի աշնան խորհրդային իշխանութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած գաղտնի բանակցութիւնները, որոնք ունեցան այն անմիջական արդիւնքը, որ Թուրք եւ ռուս ուժերը խեղդեցին մանուկ Հայաստանի անկախութիւնը:

Ռուսեւթուրք այդ գործակցութեան նպատակն էր օժանդակել Թուրքիոյ, որպէսզի ազատի «միջազգային իմպերիալիզմ»ի ժանիքներէն եւ միաժամանակ ռուսեւթուրք միացեալ ուժերով խեղդել կովկասեան անկախ պետութիւնները, մասնաւորապէս Հայաստանի անկախութիւնը:

Պատահական չէ, որ 1920ի աշնան Թրքական ներխուժումը Հայաստան կը զուգադիպի խորհրդային ուժերու կը զուգադիպի խորհրդային ուժերու յառաջխաղացման դէպի հարաւ: Հայկական ուժերու պարտութեան կը սպասէր Ռուսաստանը, որպէսզի ինքը այդ տագնապալի օրերուն ներկայանար իբրեւ «փրկիչ» մը, բարեկամ մը որ եկած է Հայաստանը փրկելու թրքական բանակի ներխուժումէն:

Եւ իրապէս 1920ի նոյեմբերին հայ ժողովուրդը իր աչքերը նորէն դարձուցած էր դէպի հիւսիս, միամտօրէն փնտռելով օժանդակ ձեռք մը՝ առանց անդրադառնալու, որ խորհրդային Ռուսաստանի գիտակցութեամբ ու օժանդակութեամբ էր կազմակերպուած թրքական ներխուժումը:

Հայաստանի հանրապետական կառավարութիւնը՝ գիտակից կացութեան լրջութեան, յանձնեց իշխանութիւնը խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչներուն, նախապէս կնքելով համաձայնութիւն մը:

Այդ համաձայնութեամբ, որ ստորագրուած է խորհրդային լիազօր Լեգրանի եւ Դրօի ու Տէրտէրեանի միջեւ, Լեգրանը հրապարակաւ կը ստանձնէր կարգ մը յանձնառութիւններ, օրինակ որ եւ է պատասխանատուութեան չենթարկել հայ քաղաքական կուսակցութիւններու պատկանող գործիչները իրենց անցեալ գործունէութեան համար: Նոյն տրամադրութիւնը նաեւ բանակի վերին հրամանատարութեան մասին:

Սակայն առաջին իսկ օրէն խորհրդային իշխանութիւնը դրժեց իր կնքած համաձայնութիւնը: Մէկը միւսին ետեւէ սկսան ձերբակալել ականաւոր հայ գործիչներ: Ձերբակալուեցան նոյն իսկ անոնք որ ճամբայ ելած էին Հայաստանէն հեռանալու, որպէսզի իրենց ներկայութեամբ չխանգարեն օրուան իշխանութեան աշխատանքը:

Դրօ, որ զօրքի ընդհանուր հրամանատար պիտի մնար, հեռացուեցաւ Հայաստանի սահմաններէն: Եւ յետոյ հաղարէ աւելի հայ սպաներ, որոնց մէջ նաեւ զօրավար Նազարբէկեանը, դաւադրաբար Երեւան կանչուեցան ու զինաթափուելով ընկերակցութեամբ դէպի հիւսիս քշուեցան:

Այս քաղաքական ու զինուորական դէմքերու ձերբակալութեամբ չգոհացան համայնավարները: Իրենց անօթի պաշտօնեաներն ու զինուորները կերակրելու համար, կատարեալ թալան կազմակերպեցին: Զինչին պաշար մը ձգելով իւրաքանչիւր ընտանիքի, բռնկան տունէ տուն պտտելով հաւաքել ամէն տեսակի ապրանքներ — ալիւր, միս, կաթ, հաւկիթ, հաւ, պանիր, իւղ եւն. եւն.: Ամերիկեան խաղացած կաթը, ղրկուած հայ որբերու համար, հայ համայնավարները ղրկեցին դէպի Մոսկուա, իբրեւ վարձատրութիւն իրենց յանձնուած իշխանութեան: Ժողովուրդը, որ հիւսիսէն եկած «փրկիչներ»է կը սպասէր ներքին ու արտաքին խաղաղութիւն, ճամբաներու բացում եւ կենսամթերքի առատութիւն, բոլոր ճակատներու վրայ յուսախաբ եղաւ:

Փաստօրէն հայ համայնավարները իրենց գլուխն ունենալով նախկին Դաշնակցական ու ապա մոլի համայնավար դարձած Աւիսը եւ մսագործի համբաւի տիրացած արինարբու Աթարբէկեանը, կ'ուզէին Հայաստանը դարձնել քաղաքացիական կռիւի դաշտ: Եւ հասան իրենց նպատակին: Ընդամէնը երկու եւ կէս ամսուան իրենց տիրապետութեան տակ Հայաստանի ներքին կեանքը ալեկոծուած էր: Ժողովուրդը այլ եւս թրքական վտանգը մոռցած, կը մտածէր ներքին չարիքի, աննախընթաց ու եղբայրասպան կռիւի մասին:

Ու կատարուեցաւ այն, ինչ որ անխուսափելի էր: Ամբողջ ժողովուրդը, մէկ մարդու պէս, առանց կուսակցութեան խտրութեան, անգամ ռամկավարներու մասնակցութեամբ, ոտքի ելաւ ու տապալեց խորհրդային բռնակալութիւնը:

Քառասուն երկու օր չարունակ ապստամբ ուժերը քաջաբար մաքառեցան եւ միայն ռուսական օժանդակ ուժերու ճնշման տակ, Վրաստանի խորհրդայնացումէն վերջ, տեղի տուին ու անցան Պարսկաստան:

Այսօր, այդ դէպքերէն 13 տարի վերջ, դժուար է սառնօրէն գնահատել փետր. 18ի արժէքը, որովհետեւ տակաւին կ'ապրին այդ ապստամբութեան դերակատարները:

Սակայն 50 տարի վերջ, վստահ եմ որ հայ պատմագիրը փետր. 18ին պիտի տայ իր արժանի տեղը Հայոց պատմութեան մէջ, իբրեւ փայլուն մէկ էջը հայ ազատագրական շարժումին:

Հոն երկու մեծ խումբերու մրցումի մը յիսուն հազար հանդիսատես տեսնել սովորական բան է, մինչ հոս Քուփ տը Ֆրանսի ֆինալն իսկ չի կրնար այդ թիւին մօտենալ: Ինչ որ ալ ըլլայ, երկու երկիրներուն բաժակի խաղերը տեղի կ'ունենան գրեթէ համընթաց: Ֆրանսայի մէջ այժմ ութ խումբեր մնացած են Քուփ տը ֆինալ մրցումներուն համար. Անգլիոյ մէջ ալ նոյնպէս, չարաթ օր տեղի ունեցած մրցումներէն վերջ մնացած են հետեւեալ խումբերը,—Արսէնալ ընդդէմ Աստոն Վիլլայի, Փրէստըն՝ Լէյսէսթէրի, Պոլթըն՝ Փորթսմութի, Շէֆիլտ կամ Մանչէսթըր Սիթի (որոնք շաբաթ օր հաւասար մնացած ըլլալով դարձեալ պիտի մրցին) ընդդէմ Սթօք Սիթիի:

*** Շաբաթ գիշեր «Սէրքըլ Հօշ է տ'Անժու»ի մէջ տեղի ունեցաւ ըմբշամարտութեան հետաքրքրական մրցաշարք մը ակումբին անդամներուն եւ Պրիւքսէլի Արքայական Ակումբին ըմբշամարտիկներուն միջեւ: Երկու խումբերը հաւասար մնացին, իրենց հինգ մրցորդներուն տարած յաղթանակներուն գումարը միեւնոյնը ըլլալով: Իբրեւ նորութիւն, մրցորդները իրենց կռնակէն ելեկտրական թելով մը կապուած էին գործիքի մը որ ստացուած հարուածները կ'արձանագրէր, ինչ որ կ'ենթադրուի թէ վերջ պիտի տայ ըմբշամարտութեան մրցումներուն ընթացքին տեղի ունեցած փոքր միջադէպերուն: Վերոյիշեալ Սէրքըլ Հօշ է տ'Անժուի ըմբշամարտիկներու ճիւղին նախագահն է Պ. Գ. Աղաթօն, որ ինչպէս գիտենք նշանաւոր մեծ ախոյեան մըն է:

Ժ. Ե.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 փետր.— Աղքատախնամ Տիկնանց Ընկերութեան տարեկան երեկոյթ - պարահանդէսը փայլուն կերպով տեղի ունեցաւ փետր. 8ին, քաղաքիս Կոլիզէի շքեղ սրահին մէջ, պատուոյ նախագահութեամբ Մարսէյլի քաղաքապետ տոքթ. Ռիպոյի:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյէզ»ով ու «Բամ Փորոտան»ով, որոնց յոտնկայս ունկնդրեց 600է աւելի ներկաներու ընտիր բազմութիւն մը: Հանդէսի առաջին մասը սկսաւ գեղարուեստական ճոխ ու ճաշակաւոր յայտագրով մը,— երգ, նուագ, պար եւն., հայկական եւ ֆրանսական:

Կէս գիշերէն ետք սկսան պարերը, որ տեւեցին մինչեւ առաւօտ: Ճոխ պիւֆէ մը եւ շատ շահեկան վիճակախաղ մը, ինչպէս նաեւ գեղեցիկ «քօթիյօն» մը աւելցուցին հանդէսին փայլը: Եւ պատկառելի գումար մը պսակեց ձեռնարկին յաջողութիւնը:

Հաճելի երեկոյթ մը եղաւ որ պատիւ կը բերէ թէ կազմակերպիչ մարմնոյն եւ թէ Մարսէյլի գաղութին: Ամէն ներբողէ վեր են Աղքատախնամի նախագահուհի տիկ. Պօղնակեան ու իր օգնականները, Օր. Նէվէնեան, Օր. Տէր Վարդանեան եւն., որոնք գեղեցիկ նախանձախնդրութեամբ լծուած են այս ազգանուէր հաստատութեան, կը սարքեն հանդէսներ, կը կատարեն հանգանակութիւններ, կը պլպտեն մեծ գաղութիս մութ, կորսուած անկիւնները, կը փնտռեն հիւանդ ու օգնութեան կարօտ հայրենակիցներ եւ կը ջանան գէթ մասամբ ամոքել անոնց թշուառութիւնը: Ամէն քաջալերանքի արժանի է այս գործը, որ կը ցուցնէ, թէ ինչեր կրնայ ընել նոյն իսկ փոքր խումբ մը տիկիններու եւ օրիորդներու, որոնք կը թօթափեն ասիական յետամնացութեան փոշին, կ'եւրոպականանան եւ ազատ, համարձակ հրապարակ կուգան, ձգտելով կարելի եղածին չափ օգտակար ըլլալ իրենց հարազատ ժողովուրդին:

Տեղեկատու

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ Դ. ԺԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Տեսինի մէջ բացուեցաւ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Դ. համագումարը: Ներկայ էին պատգամաւորներ Մարսիլիայէն՝ կեդր. վարչութեան կողմէ Յարութիւն Ճնտօեան, մասնաճիւղէն Մ. Ալաչեան եւ Գեղամ Պօղոսեան, Փարիզէն՝ Լեւոն Տօնիկեան եւ Ա. Ասատուրեան, Տեսինէն՝ Քերովբէ Կարապետեան եւ Ռուբէն Կէնճօյեան, Վիէնէն՝ Առաքել Օհաննէսեան եւ Անդրանիկ Վարդանեան, Լիոնէն՝ Արամ Պաղտասարեան եւ Արտաշէս Մուրատեան: Համագումարը տեւեց երեք օր: Օրակարգի վրայ դրուած բոլոր հարցերը համերաշխօրէն լուծելէ յետոյ Կ. վարչութեան վայրը փոխադրուեցաւ Փարիզ, հետեւեալ կազմով.— Առաքել Զաքրեան, Արմէն Սասունի, Սամսոն Ալէքսանեան, Աբրահամ Ասատուրեան եւ Լեւոն Տօնիկեան: Թղթակցութիւնները պէտք է ուղղել վերջինիս հասցէով.— Léon Doniguian, 52 Rue Isidore Bagneux (Seine) France

Վարչութիւն

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանամ մահը Պ. Գասպար Քօչօյեանի որ հոգին աւանդած է Լէնինականի մէջ: Գասպարը բնիկ Սասունցի էր, Հայրը հաստատուած էր Մշոյ Նորշէն գիւղը: Համիտի բռնապետութեան օրերուն (1904) Գասպար սուրհանդակով կ'անցնի Ռուսաստան եւ կը գտնէ իր հօրեղբայրը Ասատուրը որ Օտեսայի մէջ փռապանութեամբ կը զբաղէր: Ինքն ալ իր հօրեղբօր հետ աշխատելով, լաւ դիրքի տէր եղած էին, մինչեւ 1908ի օսմանեան սահմանադրութիւնը երբ շատ մը Տարօնցիներ Ռուսիա կը գաղթէին: Քօչօյեանի փուռը ապաստան դարձած էր անոնց: Հայրենակիցներ 10—12 հոգի պակաս չէին: Հագուստները կը փոխէր, մէկ ամիս կամ աւելի կը կերակրէր, մինչեւ որ գործ մը գտնէին: Միեւնոյն ատեն չէր մոռցած իր հայրենիքի տառապանքը: Եւ կը գործէր յեղափոխական անձնուիրութեամբ, հանգուցեալ Կարապետ Մուշլեանի եւ ուրիշներու հետ: 1914 ընդհ. պատերազմին Գասպար մտած է Անդրանիկի բանակին մէջ եւ մեծ քաջագործութիւն ցոյց տուած է հանգուցեալ Արտաշէս Միրզոյեանի հետ: 1920ին կը դառնայ Ռուսիա եւ կը հաստատուի Նիքոլաեւ քաղաքը: 1932ին իր Սասունցի հօրեղբայրներէն նամակ կ'առնէ, կրկին կը վերադառնայ Հայաստան, բայց երկար չի տեւեր եւ հայրենիքի ազատութեան կարօտով աչքերը կը փակէ: Ունի երկու երախաներ եւ ընտանիք:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Գասպար: Քեզ ճանչցող հայրենակիցներս երբեք չպիտի մոռնանք անձնուիրութիւններդ:

Ս. Ալէքսանեան

Մ. ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ՄԱՅՐԻԿԻՆ ՄԱՀԸ

«Յուսաբեր»էն ցաւով կ'իմանանք թէ փետր. 3ին Պաղտատի մէջ մեռած է Միսաք Մեծարենցի մայրը, Իսկուհի Մեծատուրեան, 95 տարեկան հասակին մէջ:

Այս առթիւ աշխատակից մը կը գրէ.—

Հեռու իր պաշտելի Միսաքին հողակոյտէն, հեռու իր այնքան երազած Բինկեանէն, օտար երկնքի տակ, գրնաց հանգչեցնելու իր խոնջ մարմինը:

Սահող ինը տասնեակ տարիները զրկանքներու, տառապանքներու անջնջելի հետքեր ձգած էին բանաստեղծին մօր դէմքին վրայ: Խորշոմներ, ակօսուած՝ տարիներու արօրով: Կնճիռներ՝ որոնց մէջ պարփակուած էր կեանքի խորհուրդը:

Իսկուհի Մեծատուրեան, աւելի ճիշդ «Նէնէ»ն անդրադէտ էր, սակայն իր էութեամբը հարազատ բանաստեղծ մը, աշուղ մը: Մինչեւ վերջերս, այդ տարիքին մէջ պահած էր իր գիտակցութիւնը, կ'երգէր Բինկեանի աշուղերգութիւններէն: Ամբողջ շտեմարան մը՝ հարսներգներու, սիրերգներու, ողբերգներու, դիւցազներգութիւններու: Տիպար հայ մամիկ մը, որուն ժպիտներէն, դաւառական երգերէն կը բուրէր հօտը հայ հողին, հայ գիւղին:

Նախանցեալ տարի, ձմրան գիշեր մը իր ազգականներէն մէկուն տունը հանդիպեցայ իրեն: Սեղանին վրայէն առի «Միծաղիր» եւ Մեծարենցի լուսանկարը բանալով, ըսի.

— Նէնէ՛, կը ճանչնա՞ս ո՞վ է այս:

Գիրքը առաւ, դողահար մատներովը էջերը արագ, արագ դարձնելէ յետոյ՝ աղօտ աչքերը յառելով վրաս, ըսաւ.

— Մանչս, աս իմ երգս է:

Այո՛, իր երգը— Մեծարենցը:

Ցետոյ շատ խնդրեցի որ երգէ իր հայրենի երգերէն, չմերժեց, սուր ձայնով մը երգեց. «Պաղչաս մտար վարդ քաղեցիր»:

Անողոք ճակատագրի մանգաղը անգթօրէն քաղած էր իր սրտին վարդը— Մեծարենցը— 26 տարիներ առաջ. եւ այսօր ալ օտար մայթերու վրայ նոյն ժանտ մանգաղը քաղեց իր ալեւորը, բայց վեհ սիրտն ալ:

Աղօթք եւ յարգանք իր քաղցր յիշատակին:

ԼԵՒՈՆ ԳԱՌՄԷՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԱՐԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

oooo

Սեյանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 փետր.).

— «Մթնոլորտի մը ներքեւ, ուր մեր պղծագոյն հակառակորդները, անլուր համարձակութեամբ մը Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնեն իբրեւ «ֆէշական ոճրագործներու կազմակերպութիւն», իսկ Դաշնակցականները՝ որպէս «տիպար ոճրագործներ», օտար մամուլի էջերուն վրայ թէ իշխանութեանց առջեւ իրենց սուտ վկայութեանց ընթացքին, մաքուր, անվեհեր ու գաղափարական Դաշնակցականը ի յայտ կուգայ ճակատաբաց յայտարարելու, թէ ինք Դաշնակցական է եւ հպարտ է որ Դաշնակցական է: Ոչ մէկ ուրացում, ոչ մէկ վարանում օտար իշխանութեան առջեւ չխոստովանելու համար իր Դաշնակցականի հանգամանքը: Նոյն իսկ անոնք, որ ձերբակալուելէ վերջ ազատ չձգուեցան ու տակաւին կը մնան արգելարաններու մէջ, վայրկեան մը չժխտեցին իրենց Դաշնակցական ըլլալը, գիտնալով հանդերձ, որ այդ խոստովանութիւնը, վատերու գրգռութեան հետեւանքով, կրնայ ծանրացնել իրենց ներկայումս գոյութիւն ունեցող կասկածները: Եթէ Դաշնակցական ըլլալը յանցանք մը պիտի նկատուէր եւ ատոր համար ալ նեղութիւններ պիտի կրէին կամ նոյն իսկ պիտի պատժուէին, անոնք — եւ անոնց հետ բոլոր Դաշնակցականները— հանոյքով պիտի ենթարկուէին այդ նեղութիւններուն ու պատիժներուն:

Եւ անոնք, զրպարտութեանց զոհ մեր ընկերները, նոյն այդ կորովի կեցուածքը ունեցան իրենց քանտարկութեան եւ երկարատեւ հարցաքննութեան ամբողջ շրջանին: Չկքեցան բնաւ: Չընկճուեցան ոչ մէկ վայրկեան: Յեղափոխականի յատուկ արիութեամբ եւ համբերատար, հաստատամիտ ոգիով մը անոնք կուրծք տուին բոլոր զրկանքներուն, խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ անոնք մերժեցին իրենց դէմ հիւսուած զրպարտութիւնները եւ իրենց հոգիին ամբողջ ուժով ծառացան հրէշային մեղադրանքներու դէմ: Անոնք, իրենց այս անվեհեր կեցուածքը կը պարտին այն դաստիարակութեան, զոր Դաշնակցութիւնը միայն կրնայ տալ իր շարքերուն եւ այն ոգիին՝ որ համոզուած, գաղափարապաշտ եւ վեհանձն Դաշնակցականի մը սեփականութիւնը միայն կրնայ ըլլալ:

Հապա կեցուա՞ծքը միւս բոլոր Դաշնակցականներուն, Ամերիկայի մէջ թէ Ամերիկայէն դուրս, բոլոր երկինքներու տակ, ուր հայ գաղութ կայ: Ինչպէ՞ս չհիանալ անոնց ալ վրայ, երբ օրինակելի պաղարիւնով եւ լուրջ ու զգաստ, շրջահայեաց ու համբերատար ոգիով մը կը լսեն մոլեգնած տարրերու ամենօրեայ զրգռութիւններն ու լուտանքները իրենց հասցէին: Եւ ձայն չեն հաներ, ամենափոքր փոխադարձութիւնն իսկ չեն ըներ: Չե՞ն կրնար, կը վախնա՞ն, փախո՞ւստ կուտան: Ո՛չ, ի հարկէ ո՛չ: Կրնան եթէ ուզեն, եւ կրնան աւելին՝ քան ինչ որ կատղած հակադաշնակցականները կ'ընեն: Բայց չեն ըներ, որովհետեւ չեն ուզեր ընել, որովհետեւ փոխադարձութեանց պարագային, գիտեն թէ հետեւանքները ծանրակշիռ կրնան ըլլալ մեր ժողովուրդին համար: Այս միակ մտահոգութիւնն է որ կը զսպէ Դաշնակցականներուն բազուկը եւ կը մղէ զանոնք ըլլալ հեռատես եւ համբերատար: Այլապէս, մեր ամէնէն վիզը երկար հակառակորդն ալ գիտէ, թէ կռիւի մը պարագային, Դաշնակցականին կռնակը չի տեսնուիր բնաւ եւ անոր հարուածը մեղքնալ չի գիտեր:

Դէպքի մը բերմամբ աքլորացած մեր թշուառական հակառակորդները, դժբախտաբար, կը շահագործեն նաեւ դաշնակցական շարքերու այս առաքինութիւնը եւ օրըստօրէ կը դառնան աւելի անտանելի, լիրբ ու շնական: Հակառակ ասոր սակայն, Դաշնակցականներու համբերանքը դեռ չէ սպառած: Հակառակ այս բոլորին, կիրքը, մոլեգնութիւնը — Դաշնակցականներն ալ մարդ են եւ կիրքոտիլ ու մոլեգնիլ գիտեն — դեռ չեն կուրցներ մեր շարքերուն աչքերը: Ընդհակառակն, թէ՛ Դաշնակցական մարմինները եւ թէ մեր մամուլը, անդադար կը յանձնարարեն ամէնուն ըլլալ լայնամիտ եւ չտարուիլ հայ ժողովուրդի հանգստին թշնամի վատերու գրգռութիւններէն:

Մարդկօրէն հնարաւո՞ր պիտի ըլլա՞յ սակայն անվերջ պահել այս պաղարիւնը եւ չազդուիլ ու չտարուիլ: Հարցում մըն է այս որուն պատասխանը պիտի տայ մեզի հակադաշնակցական խառնիճաղանճին յետագայ ընթացքը միայն»...

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Յունական ապստամբութիւնը

Ինը տարուան տագնապ մը բաւեց այս ժողովուրդին ապահովելու ազգային անկախութիւն մը: (1821—1829):

Օսմանեան կայսրութեան մէջ Յոյները միշտ բացառիկ դիրք մը վայելած էին հինէն ի վեր: Յոյն եկեղեցին կը ներկայացնէր յաչս Սուլթանին քրիստոնեայ հպատակներուն մեծամասնութիւնը: Նաւահանգիստներու եւ կղզիներու մէջ հաստատուած յոյն վաճառականներ իրենց մենաշնորհը ըրած էին ծովային նաւագնացութիւնը եւ առեւտուրը: Վիթխարի հարստութիւն մը ամբարուած էր իրենց մօտ: Զանազան քաղաքներու յոյն գաղութները ինչպէս Օտեսա, Մոսկուա, Մարսիլիա կը փայլէին որքան նիւթական, այնքան իմացական զարգացումով:

Ֆրանսական յեղափոխութեան շունչը, ինչպէս նաեւ թրքական վարչութեան ապիկարութիւնը սկսած էր խմորել յոյն միտքը. հին հելլենական հայրենիքը վերակազմելու փափաքը կը վառէր մտաւորական ընտրանին ու ժողովրդի բոլոր խաւերը: Այդ գաղթօնքին նուաղ չմնաց Եւրոպայի ռոմանթիք գրողներու, Պայրընի, Շաթոպրիանի, Հիւկոյի հետաքրքրութիւնը եւ գործօն աջակցութիւնը: Հելլենապաշտութիւնը այդ օրերուն իմացական նորաձեւութիւն մըն էր, որ շնորհիւ խանդավառ գրողներու հանրային կարծիքի մը վերածուեցաւ:

ԺԹ. դարու սկիզբը յեղափոխական կազմակերպութիւն մը՝ «Հէթէրիա»ն ծաւալուն արմատներ արձակեր էր մայր երկրի թէ գաղութներու մէջ:

Վարչական դիպուած մը տուաւ առաջին կայծը:

Եանինայի փաշայութեան գլուխը կը գտնուէր Թէփէտէլէնցի Ալին, Ալպանացի կառավարիչ մը, որ իր ասպարէզը սկսած էր աւազակութեամբ, եղած էր այնուհետեւ աւազակապետ, ինքնակոչ ոստիկան այդ շրջանակին, ու յաջողելով չէզոքացնել բոլոր իր մրցակիցները, կառավարութեան կողմէ վարձատրուած էր փաշայութեան տիտղոսով:

Յաջողութիւնը չփացուցած էր զինք: Դէպի 1820 Թուականները ան սկսած էր արհամարհել Սուլթանի գերիշխանութիւնը: Մահմուտ Բ. նախանձախնդիր իր դիրքին եւ արժանապատուութեան, որոշեց փշրել ըմբոստ փաշան: Զինուորական արշաւանք մը եկաւ պաշարել Եանինայի մէջ Ալի փաշան, որ Յոյները կանչեց իր օգնութեան: Իր կոչին պատասխանեցին Մորէայի, Փաթրասի Յոյները:

Ճիշդ է որ տասնեւութ ամսուան պաշարումէ յետոյ Թէփէտէլէնցի Ալիի զինուորները անձնատուր եղան ու իր գլուխը կտրուելով ցուցադրուեցաւ Պոլիս, պալատին պատէն, բայց յունական ապստամբութեան ազդանշանը տրուած էր:

1821—1827 վեց տարի յոյն ժողովուրդը պայքարեցաւ առանձին: Իրենց շարժումը նախ անկազմակերպ ու տարերային, աստիճանաբար կեդրոնացաւ:

Երկուստեք մարտնչեցան մոլեգնօրէն, կանգ չառնելով ծայրայեղութիւններուն առջեւ:

Ըմբոստութեան նախանշաններուն վրայ, Բ. Դուռը իբրեւ փոխվրէժ, 1821ի Զատկին եկեղեցիի դռնէն կախեց պաշտամունքի զգեստներով կախեց օրուան պատրիարքը, 84ամեայ ծերունի մը: Միեւնոյն ատեն բազմաթիւ Յոյներ ջարդուեցան: Այս դէպքը եւ Քիոսի ջարդը, ուր 80,000ի մօտ յոյն բնակչութիւն մը բնաջինջ եղաւ, կոտորուելով կամ իբրեւ ստրուկ ծախուելով, ըմբոստացուցին Եւրոպայի հանրային խիղճը: Ամէն կողմէ դրամական օգնութիւն, զէնք եւ կամաւորներ կը տեղային զօրացնելու համար Յոյներուն ազատագրական ճիգերը:

Հակառակ ժողովուրդի եւ մտաւորականներու գործօն համակրանքին, եւրոպական պետութիւնները անտարբեր էին նախապէս, եթէ ոչ հակակիր: 1815ի Եւրոպան կը սարսափէր յեղափոխութեան մղձաւանջէն: Պետութիւնները Վիեննայի մէջ սրբազան դաշինք կնքած էին ամրապնդելու համար իշխանութեանց ուժը. ինչ որ կը բխի հպատակ ժողովուրդներէն, կը նկատուէր կասկածելի:

Այս յետադիմական ոգիի ամէնէն մոլեռանդ մարմնացումն էր Մեթերնիխ, որ յաջողեցաւ իր կամքը պարտադրել երկար ժամանակ եւրոպական արքունիքներուն:

Ճիշդ 1815ի շուրջն էր որ կը ծնէր «Արեւելքի Հարց»ը բացատրութիւնը. բայց երկա՛ր ժամանակ պետական վարիչները այդ հարցի էութիւնը չկրցան ըմբռնել: Ամէն գնով կառավարական վերին հեղինակութիւնը, «օրինականութիւն»ը փրկելու մարմաջէն բռնուած, 1815ի պահպանողական Եւրոպան աւելի հակամէտ էր Սուլթանին վարկը պաշտպանելու քան քրիստոնեայ հպատակներու իրաւունքը:

Մեթերնիխ ըսած էր նոյն իսկ.

— «Թուրքերը կը խողխողեն Յոյները, Յոյները իրենց կարգին կը գլխատեն Թուրքերը. այս ամէնը քաղաքակրթութենէ դուրս խնդիր մըն է: Մեր արեւելեան սահմանէն անդին երեք-չորս հազար մարդիկ կախուած, ըսպաննուած, ջարդուած,— մեզ համար հաշուի առնելիք կէտ մըն չէ»:

Իրերու բերումով եւ հանրային կարծիքի ճնշումին տակ է միայն որ դիւանագէտները հարկադրուեցան հարց տալ ի վերջոյ— «Ի՞նչ սկզբունքով լուծել յունական հարցը. օրինականութեա՞ն թէ իրաւունքի: Յոյներու ըմբոստութիւնը նկատել ապօրինի յեղափոխութի՞ւն մը թէ արդար դատ մը»:

Մեթերնիխի դէմ աստիճանաբար կազմուեցաւ կարծիքներու հոսանք մը, զոր կը մարմնաւորէր առաւելապէս Ալեքսանդր Ա.ի Ռուսիան:

Այս պայմաններուն տակ, մինչեւ 1826 Թուականը Յոյները ինքնագլուխ վարեցին իրենց ազատագրական պայքարը. անհաւասար պայքար մը, ուր յաջողութիւնը կը ժպտէր փոխնիփոխ:

(2) Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

անձնատպան եղած է, ինքն ալ խառնուած ըլլալով Սթավիցքիի գործին: Աւելորդ է ըսել թէ այսպիսի պատմութիւնները պիտի կրկնուին, մինչեւ որ գործը լուսաբանուի:

Մինչ այս մինչ այն, Պայոնի մէջ կը շարունակուին հարցաքննութիւնները, Սթավիցքիի գործին համար: Հարցաքննիչ դատաւորը այս օրերս պիտի լսէ շատ կարեւոր վկայութիւններ: Միեւնոյն ատեն, մամուլը զարմանազան պատմութիւններ կը պատմէ, իբրեւ միջազգային լրտես ներկայացնելով Սթավիցքին, որուն հետ կապ ունեցեր են շատ գեղեցիկ պարուհիներ եւ երգչուհիներ...

Ընկերութիւն մը կազմուեցաւ Համլէթի ժառանգութիւնը ստանալու համար...

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ 7 միլիոն 500,000 քանտական տոլարի ընկերութիւն մը կազմուած է, «Քոնսոլիտէյթըտ Իսթըրն Քորփորէշըն» անունով: Նպատակն է վերստանալ Ապտիւլ Համիտի հսկայական հարստութիւնը, որ կը հասնի հարիւր միլիոն անգլ. ոսկիի եւ որ «անիրաւաբար խլուած է»: Ընկերութիւնը բանակցութիւններ պիտի կատարէ անգլիական, ֆրանսական, իտալական, թրքական, պաղեստինեան եւն. կառավարութեանց հետ: Ի հարկին դատ պիտի բացուի օտար դատարաններու առջեւ: Այժմէն հռչակաւոր փաստաբաններ վարձուած են:

«Թաքսի»ներու գործադուլը

Աշխատանքի նախարարը նոր պայմանագիր մը խմբագրեց, վերջ տալու համար Փարիզի «Թաքսի»ներու գործադուլին: Պայմանագիրը մեծ զիջումներ կը պարունակէ, բայց գոհացում չի տար շարժավարներուն, մանաւորապէս ընկերութեան ապահովագրութեան հարցին մէջ: Կը նշանակէ թէ գործադուլը պիտի շարունակուի:

Միայն Փարիզ քաղաքը օրական 250,000 ֆրանք վնաս ունի այս գործադուլէն, որ չորրորդ շաբաթը լրացնելու վրայ է:

Լէոփոլտ Գ. թագաւոր Պելժիոյ

Երէկ, ուրբաթ, թնդանօթներու որոտին մէջ, իշխան Լէոփոլտ խորհրդարան գնաց, աւանդական երդումը կատարելու համար իբրեւ թագաւոր Պելժիոյ: Այս առթիւ ալ հսկայական թափօրներ կազմուած էին: Արարողութիւնը տեւեց կէս ժամ:

Ալպէր թագաւորին յուղարկաւորութեան թափօրը պատկառելի զօրահանդէսի մը երեւոյթն ունէր, որուն նմանը չէ տեսած Պելժիա, զինադադարէն ի վեր: Հակառակ իր հիւանդութեան, թագուհին ալ մասնակցեցաւ յուղարկաւորութեան, եկեղեցական արարողութիւններէն մինչեւ թաղումը: Բոլոր երկիրները նախկին ռազմիկներու պատուիրակութիւններ ղրկած էին, (ինչպէս ֆրանսական բանակին հայ կամաւորները):

Պարսից Շահը Թուրքիա կ'երթայ

Ռիւթէրի հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Պարսկաստանի Շահը ինկիւրի պիտի այցելէ յառաջիկայ մարտին, անցնելով Իրաքէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ անկախութեան ատեանի նախագահ Ալի պէյ հանր. շինութեանց գործավար նշանակուեցաւ, յաջորդելով Ֆուատ պէյի որ ելմտական գործավար եղած է, Բաղէշի ջարդարար Ապտիւլ խալիք պէյի հրաժարման հետեւանքով:

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբը յառաջիկայ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ Դրադարանին մէջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Վարչութիւնը, խիստ կարեւոր խնդրի մը շուրջ, ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Դրադարանին մէջ:

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Վէնսէնի սրահին մէջ
Շըմէն տը՞ լա Մատրակ Վիլ:

*** Իսկ այս Կիրակի առաւօտ կը ներկայացուի Սէնթ - Անթուանի սինէմայի սրահին մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՎՌԱՄԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ
Հովանաւորութեամբ՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ՑՈՐԵԿ ԺԱՄԸ 2.30ին
ՄԷՕՏՕՆ, 2, Rue Alexandre Guilmant ՍԱԼ ՄԱՐԻ ՏԷԼՆԱՅԻ ՄԷՋ
կը նախագահէ՝ ընկեր ԲԵՆՕ
կը խօսին ընկերներ՝ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ (ՎԻՇԱՊԵԱՆ)
կը ներկայացուի՝ ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ (Զաւեշտ)
գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Հաղորդկց. միջոց.— Մօնփառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէօտօն Փորթ տը Վէրսայլէն թրամուէյ 32 կամ 23 եւ իջնել լա Ֆէրմ տէ Մուլինօ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
3րդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
կը նախագահէ՝ ընկեր Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ
կը խօսին՝ Marcel FREISSINET եւ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին, հայկական պարեր, ֆանֆառ եւլն.:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին
Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ Ակումբին մէջ
կը նախագահէ՝ ընկեր ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.: Մուտքը՝ ազատ է:

ՓՕՆ ՏԸ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԿՈՐԻԻՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը Կիրակի օր
կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ ՏԱՐ ՔՋԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ հերթական դասախօսութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար այս երեկոյ, յետաձգուած է՝ սրահը բռնուած ըլլալով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Շրջանային վարչութեան պարգեւաբաշխութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մեծ սրահին մէջ:
Թէյասեղան եւ Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, ջութակ եւլն.:
Մուտքը՝ ազատ է:

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան պարահանդէսը

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Salon Colbertի սրահներուն մէջ
Նշանաւոր օրքէսթր՝ ARMAND GUYի խումբով (Capital Cinémaյի օրքէսթր):
կէս գիշերէն վերջ Cotillon ծրի:
Թընիւ Սուառէ կամ Սօմպօ պարտաւորիչ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պար տը Կլօպի մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերան Հայր. Ենկց. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ավընիւ տ'Իթալի, 119 թիւ սրճարանը: Օրակարգ.— Զեկոյց պատգամաւորներու եւ կարեւոր հարցեր:

ԵՈԶԿԱՏԻ եւ Շրջ. Հայր. միութ. Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը խառն ժողովի կը հրաւիրէ Իսիի եւ Փարիզի մասնաճիւղերը վաղը Կիր. ժամը 2.30ին 280 rue Vaugirard. Մէթրօ՝ Փորթ Վէրսայլ: Օրակարգ.— Նոր շրջաբերականի ընթերցում եւ կարեւոր հարցեր:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիայի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ՀՐԱՒԷՐ

Լիոնի Պոլսեցիներու Հայրենակցական Երիտասարդական Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Գ. Թաղապետութեան Դրադարանի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Զեկուցում, Նոր Ծրագիր - Կանոնագրի կազմութիւն, զանազան հարցեր, վարչական ընտրութիւն, հաշուետուութեան համար մասնախումբի ընտրութիւն:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂ ՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒՆ

Կը հրաւիրուին բոլոր գործադուլի մասնակցող Փարիզի եւ շրջակայից հայ շօֆէօրները ներկայ ըլլալ այսօր, Շաբաթ ցերեկ ժամը 2.30ին Maison de la Mutualité, իրերօգնութեան նախնական խորհրդակցութիւններու համար:

Առժամեայ Յանձնախումբ
Հայ Շօֆէօրներու Ընկերութեան

Յ. Գ.— Ներկաներու թիւը պիտի համարուի մեծամասնութիւն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՈՒՆԻՆ

Վարդան Նազարեան (Կէյվէ, Էջմէցի), Արտաշէս, Ֆրանսահայ Սկաուտներու Խորհուրդ: Ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷԺԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (63)

"ԹԷՆՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Կ'երեւի, անոնք կարծած էին թէ Րիզա պէյի ճակատն էին եկած քանի մը թնդանօթներ, ու կ'աշխատէին զանոնք լռեցնել: Ռուսական ռումբերը թէեւ մեծ աւեր չէին գործեր, բայց ճակատը զգալապէս ցնցուած էր: Րիզա պէյ, դիմելով Կովկասի բանակի ընդհ. հրամանատարութեան, կը ջանար պարզել թէ իրենց վիճակը շատ աննպաստ է: Եթէ ռուսական ռմբակոծութեան հետեւէր նաեւ յարձակումը, դիմադրելու համար գոնէ Շթանկէ պէյի գունդը պէտք էր վերադառնար Պորչքա: Բայց, Շթանկէ պէյ հիւանդացած էր Արտահանի նահանջէն յետոյ: Ու այնքան ատեն որ ան լաւացած չէր, անկարելի էր օգտուիլ իր գունդէն: Րիզա պէյ այնքան պէտք ունէր Գերմանացիին եւ թակայ այդ գունդին, որ՝ բոլորովին համոզուած էր թէ՝ առանց Շթանկէ պէյի ներկայութեան ոչինչ կրնար ընել: Ան, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուղղած իր մէկ նամակին մէջ սրտի մորմոքումով կը բացատրէ իր մէկ ճակատին ինչպէս նաեւ ընդհանուր վիճակը: Իսկ Կովկասի ճակատի ընդհ. հրամանատարութեան ուղարկած իր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէր թէ Շթանկէ պէյի վերադարձի պարագային, ինք, իր ուժերով, պիտի յառաջանայ մինչեւ Պաթում, Ռուսերը հոն պիտի մղէ, ու քիչ մը պիտի հրճուի:

Հրամանատարութիւնը ի վերջոյ ընթացք տուած էր Րիզա պէյի այս փափաքին ու ըսած էր Պորչքա ղրկել Շթանկէ պէյի գունդը: Այս լուրը ստանալէ քանի մը օր վերջ, Շթանկէ պէյ, երկրորդ անգամն ըլլալով, իր գունդով երեւցած էր Պորչքայի մէջ: Եւ սակայն, նախորդ ու այս գունդերուն միջեւ ահաւոր տարբերութիւն մը կար: Արտահանի յարձակումը աւերած էր Շթանկէ պէյի գունդը:

Այսուհանդերձ, գունդին ժամանումին հետ, անհրաժեշտ կարգադրութիւններուն էին սկսեր՝ Ռուսերուն վրայ յարձակում գործելու համար: Շթանկէ պէյ պիտի յարձակէր Պորչքայի կատարներուն վրայ: Նոյն միջոցին, սահմանային վաշտն ու Րիզա պէյի չէթէները պիտի պաշտպանէին դիրքերը: Եւ սակայն, Շթանկէ պէյի յարձակումը հազիւ սկսած, Ռուսերը փոխյարձակման անցած էին:

Ռուսերուն լրատու բաժինը, ինչպէս կ'երեւէր շատ ուժեղ էր: Անոնց յարձակումներէն քանի մը օր առաջ, անպայման հրդեհ մը կը ծագէր անտառի մը մէջ: Այդ հրդեհները գործն էին քիւրտ հովիւներուն: Տարակոյս չկար, որ Ռուսերը տեղեկացած էին թէ Շթանկէ պէյ Պորչկա ժամանած էր: Գիտէին նաեւ թէ ան յարձակում պիտի գործէ: Ռուս լրտեսները, անտառային հրդեհին միջոցաւ լուր էին տուած ու ահա ծայր տուած էր ռուսական հակայարձակումը: Շթանկէի գունդը դժնդակ վիճակի մը մատնուած էր: Որովհետեւ, նախ, ռուսական հակայարձակման չէր սպասուեր, եւ, երկրորդ, մեր չէթէները արդէն իսկ սկսեր էին փախիլ ու զէնքը բոլորովին առանձին թողուլ: Հեռուէն կ'երեւէր թէ անոնք ինչպէս կը փախին ու աճապարանքով կ'իջնեն Պորչքայի բարձունքներէն: Րիզա պէյ Պորչքայի մէջ ուրիշ ուժ չունէր՝ որպէսզի անոնցմով փոխարինէր փախող չէթէները: Հետեւաբար, Պորչքայի բանակետղին մէջ ամէն ոք շուարման մատնուած էր:

Այս կացութեան առջեւ, հարկ էր անմիջապէս իրողութիւնը տեղեկացընել Շթանկէ պէյին: Որովհետեւ, ան երբեք լուր չունէր չէթէներու փախուստէն, դիրքերու անպաշտպան ու կացութեան վտանգաւոր ըլլալէն: Ան կը ջանար, լոկ իր գունդով, ռուսական յարձակումը վանել: Շթանկէ պէյը, երբ բանկետը թողած ու յարձակման էր սկսած, Պորչքայի մէջ ձգած էր վեց ձիաւորներէ բաղկացած խումբ մը: Այդ խումբին չաւուշը չէրքէզ մըն էր: Որոշուած էր այս խումբը ճակատ ուղարկել լուր տալու համար Շթանկէ պէյին: Սակայն, այս յոյսն ալ ի դերեւ ելած էր: Որովհետեւ, խումբը չէր ուզեր ճակատ երթալ եւ կ'ընդդիմանար: Վերջապէս, իրիկուն էր եղած խառնակութեանց մէջ:

Ռուսական յարձակումը շարունակուած էր ամբողջ օրը: Տրապիզոնցի Եահիա բէյիզի չէթէէն զատ, բոլոր չէթէները ճակատը լքած ու փախած էին: Րիզա պէյ ու իր սպարապանները որոշած էին Պորչքա դիշերել: Յաջորդ առաւօտ, կացութեան համաձայն, որոշում մը պիտի տային: Անոնք չափազանց վտանգաւոր գիշեր մը անցընելէ յետոյ, յաջորդ առաւօտ, հասկցած էին որ Պորչքայի մէջ իրենցմէ զատ ոչ ոք կայ: Իսկ չէթէներու փախուստէն վերջ, սկսած էր նահանջել նաեւ Շթանկէ պէյը:

Այդ միջոցին, Պորչքան բոլորովին ռուսական թնդանօթներու կրակին ենթարկուած էր: Քաղաքին փողոցներուն մէջ, անընդհատ ռուսական ռումբեր կ'իյնային: Րիզա պէյ ու իրենները՝ պարպելով բանակետղը՝ կը սպասէին Շթանկէ պէյի վերադարձին, քաշուիլ՝ մեկնելու համար: Այդ պահուն, հեռախօսի պաշտօնեան տեղեկացուցած էր Րիզա պէյի թէ՝ վերին հրամանատարութիւնը կ'ուզէ իրեն հետ խօսիլ: Րիզա պէյ, երթալով հեռախօսին գլուխը, տեղեկացած էր թէ՝ հրամանատարութիւնը կը պահանջէ Շթանկէ պէյի գունդին վերադարձը: Հրամանը վճռական էր: Թէեւ Րիզա պէյ յայտնած էր թէ իր ճակատը չափազանց վտանգուած է, բայց, հրամանատարութիւնը լսել իսկ ուզած չէր: Րիզա պէյ, հեռախօսով ըսած էր.

— Շթանկէ պէյի գունդը կը նահանջէ: Չէթէները փախան: Անկարելի պիտի ըլլայ Պորչքա մնալ: Որով, արտօնեցէք, գոնէ, որ գունդը հոս մնայ:

Այս պահուն երբ Րիզա պէյ այս խօսքերը կ'արտասանէր, հեռախօսին մէջէն կը լսէին բանակետղի շէնքին շուրջ պայթող ռումբերուն որոտումները: Բայց, հրամանատարութիւնը, իբրեւ պատասխան ըսած էր.

— Շթանկէն թող իր գլխուն ճարը նայի: Դուն հոդ պիտի մնաս ու հոդ պիտի մեռնիս:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

DIMANCHE 25 Février 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2450

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՂԱՐԻՆ ՊԱՏՈՒՀԱՍԸ

Ինչ որ խօսեցանք Մարսէյլի մասին, իբրեւ տեղական եւ միջանկեալ խնդիր, կապ ունի բոլոր գաղութներուն հետ:

Մեր չօշափած խնդիրներէն մէկն էր կղերապետութեան փորձանքը:

Անցողակի բսած եղանք,— «Թող կղերն ու եկեղեցին իրենց ձամբան երթան»:

«Յառաջ»ի հիմնարկութենէն ի վեր, անընդհատ արծարծած ենք այս խնդիրը: Թելադրած ենք ուժ տալ Ազգային Խորհուրդներու կամ աշխարհական իշխանութեանց, կղերը պահելով իր կոչումին սահմաններուն մէջ: Իբրեւ հոգեւոր հովիւ:

Այս տարրական պահանջը սուր հանգամանք առած է այսօր:

Մանաւորապէս բարձրաստիճան կղերը սայթաքումէ սայթաքում գլորելով, սանձարձակ ասպարէզ տալով իր փառասիրութեան, յաճախ ալ ընչաքաղցութեան, դարձեր է կատարեալ պատուհաս: (Բացառութիւնները չենք մոռնար):

Մին կողմէ, ան, կղերականութեան ղեկավար դասը, իբրեւ թէ նուիրապետութեան օրէնքներուն հպատակելով եւ հայրապետական կոնդակներու հետեւելով, ուղղակի կամ անուղղակի իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար կը խորացնէ պառակտումը:

Արդարեւ, ո՛ւր որ ներքին ծանր վէճեր ունինք, բեմին վրայ, վարագոյրին ետեւ կամ մերկապարանոց կ'երեւայ հոգեւոր հովիւ մը, ընդհանրապէս եպիսկոպոս կամ վարդապետ:

Այսպէ՞ս է իրականութիւնը Մ. Նահանգներուն, Ռումանիոյ, Յունաստանի, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Միջագետքի մէջ եւ այլուր:

Գրեթէ բոլորին մէջ ալ ունինք ազգ. սահմանադրութեան փշրանքներ, հին կամ նոր:

Եւ սակայն, որովհետեւ տակաւին չենք սորված տիրաբար եւ գիտակցօրէն վարել մեր ճակատագիրը եւ հիւրընկալ պետութիւնները կը սիրեն մեզ պահել կրօնական համայնքի մակարդակին վրայ, օրէնքները կը մնան դարակին մէջ եւ հրապարակին վրայ կ'երեւայ սեւ Թաթը:

Քնարեր հէքեաթներ են հակառակորդներու այն փսփսուքները թէ Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ մենատիրութիւն հաստատել, հետեւաբար չի հանդուրժեր կղերին:

Դաշնակցութիւնը տարիներէ ի վեր ձեռք քաշած է Աթէնքի ազգային գործերէն, եւ սակայն Մազըրմեան փորձանք չմնաց որ չտեղծէ, նոյն իսկ ռամկավարներուն խոստովանութեամբ:

Դաշնակցութիւնը ամէնէն գործօն աշխատանքները կատարեց, յաջողցնելու համար Ռումանիոյ եւ Իրաքի ազգ. կանոնագիրներուն պետական վաւերացումը: Բայց, երկու եպիսկոպոսներ, Յուսիկ եւ Ռուբէն, չարաչար գործածեցին իրենց հանգամանքը, ծաղրանկարի վերածելու համար ստացուած իրաւունքները:

Եւ Մ. Նահանգներուն մէջ ալ, Դաշնակցութիւնը ամէնէն առաջ սահմանադրութեան կանոններն էր որ կը յիշեցնէր Ղեւոնդ արք.ին, երբ զգաստութեան կը հրաւիրէր զայն:

Նոյն իսկ Մարսէյլի մէջ, ուր Պալաքեանը «դաշնակցական» կը համարեն, մեր կուսակցութիւնը նկատի ունեցաւ ազգային իշխանութիւնը, եւ ոչ թէ եպիսկոպոսը:

Այստեղ, Փարիզի մէջ, Դաշնակցութիւնը 1926ին աշխատանք կատարեց, ազգային իշխանութիւն հաստատելու համար:

Բայց, երբ ձեռնարկը ձախողեցաւ եւ Փարիզի ջոջերը ապաստանեցան Կրօնական Ընկերակցութեան պատեանին տակ, դուք այն օրէն հանդիպա՞ծ էք Դաշնակցութեան չուքին, ժան Կուժօնի բանկային մէջ:

Նոյն այդ ջոջերն էին որ Վռամշապուհ եպիսկոպոսը հանեցին Պալաքեանին դէմ (կաթող. պատուիրակ), վիժեցնելու համար ազգ. կազմակերպութիւնը:

Եւ նոյն մարդիկն են որ այսօր կը հալածեն իրենց աչքին լոյսը, որովհետեւ ծերունին մերժեր է ... նզովք արտասանել Դաշնակցութեան դէմ, Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ:

Անոնք որ հակառակ են գաղութներու կազմակերպութեան եւ ինքնավարութեան, օրուան պահանջին համաձայն կը շահագործեն կղերը, կը բարձրացնեն կամ կը նետեն, ճեղք ճեղքի վրայ բարդելով:

Պոլսոյ ամիրաներուն պատմութիւնն է որ կը շարունակուի, միեւնոյն հոգեբանութեամբ:

Եւ, ինչպէս որ ամիրաները պատուելիներ եւ «տրուպ ծառաներ» ունէին իրենց տրամադրութեան տակ, այսօրուան ջոջերն ալ իբրեւ գործակից եւ գործակալ ունին զոյնզգոյն «ուսումնականներ», ռամկավարէն մինչեւ կարմրուկը, երիտասարդն ու տարէցը: Մինչեւ անգամ՝ Երեւանի մարզպանները...

Ո եւ է մէկը որ ուշադրութեամբ կը հետեւի գաղութներու կեանքին եւ կրնայ զանազանել ծուռն ու շիտակը, ուրիշ եզրակացութեան չպիտի յանգի:

Սկզբունքի խնդիրէն առաջ, գաղութներու խաղաղութիւնն իսկ ուժգնօրէն կը պահանջէ որ կղերը չանցնի իր վեղարէն եւ փիլոնէն անդին:

Մանաւանդ որ, բազմազան են հրապոյրները, դիրքի եւ փառքի ախորժակները, եւ շատ քիչերը կը դիմանան փորձութեան:

Անոնք որ «հաւատարմութենէ» կը ճառեն, շատ աւելի բան դիտեն այսօրուան ողբերգութեան ա'յս գլուխէն, եւ ի զուր կ'աղճատեն պատմութիւնը:

Թող վեղարաւորը ամփոփուի իր վեղարին տակ, եւ պատուհաս մը պակաս կ'ունենանք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԹՈՒՂԹԵՐ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԵՆ...

Կարելի պիտի ըլլա՞յ լուսաբանել դատաւոր Փռէնսի սպանութիւնը

Խորհրդաւոր անհետացում մը եւս: Այս անգամ ոչ թէ մարդու, այլ թղթածրարներու:

Ատենէ մը ի վեր հուչակաւոր Սթավիսքիին կ'ամբաստանուի նաեւ իբրեւ միջազգային լրտես: Այս առթիւ կը յիշուին երկու արուեստագիտուհիներ, իբրեւ մեղսակից,— Ռիթա Կէօրկ եւ Մարիան Քոսիֆէր, որոնց մէկը Վիէննա կը գտնուի, միւսը՝ Լոնտոն գացած է: Ֆրանսայի աշխատանքի օրէնքին համաձայն, օտարականները շատ բացառիկ պարագաներու մէջ կրնան բեմ ելլել, որպէսզի չվնասուին տեղացի արուեստագէտները: Արդ, յիշուած երկու աղջիկները միջազգային հռչակներ չէին, այլ երկրորդական արուեստագէտներ: Ինչպէ՞ս եղաւ որ Ռիթա Կէօրկ «Ամփիր» թատրոնը մտաւ, իսկ իր ընկերուհին՝ «Մոն Փառի», որ Սթավիսքիի սիրական ժամադրավայրն էր: Անշուշտ երկուքն ալ զօրաւոր յանձնարարականներ ունէին: Որո՞նք են հովանաւորները:

Աշխատանքի նախարար Պ. Մառքէ առջի օր հրամայեց քննութիւն կատարել այս մասին եւ երեւան եկաւ որ երկու — երեք թղթածրարները... Թռած են:

Այս դէպքը զուգադիպելով դատաւոր Փռէնսի սպանութեան հետ, աւելի կը սաստկացնէ ընդհանուր ջղագրգռութիւնը: Ամէնքն ալ կը կասկածին թէ սեւ ձեռք մը, Մաֆիա մը կազմուած է Ֆրանսայի մէջ, ահուսարսափով խեղդելու համար ճշմարտութիւնը: Ներքին գործերու նախարարը ինք, առջի օր յայտարարեց առանց վերապահութեան.

— «Ես առաջինն եմ որ կը հաւատամ Մաֆիայի մը գոյութեան»:

Այս առթիւ, զուարճալիքներ ալ պակաս չեն: Գրագէտ Լէոն Տոտէ, արքայականներուն առաջնորդը, ինքզինքը դատական նախարար կը հռչակէ, խոստանալով ներքին գործերու պաշտօնատունը մաքրել ոճիրի եւ սպանութեան Մաֆիայէն: Պ. Տոտէ ներքին գործերու նախարարը, Ալպէռ Սառօն ալ մեղսակից կը համարի Մաֆիային:

*** Տակաւին ոչ մէկ լուսաբանութիւն՝ դատաւոր Փռէնսի սպանութեան մասին: Անձնասպանութեան խնդիրը մէկդի դրուած է եւ հիմա քննութիւնները յառաջ կը տարուին սպանութեան պարագաները լուսաբանելու:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, դատաւորը ի վիճակի էր կարեւոր յայտնութիւններ ընելու Սթավիսքիի գայթակղութեանց մասին, եւ երկար ատենէ ի վեր կը հետապնդուէր դաւադիրներու կողմէ: Կ'ըսուի թէ Տիժոն հասած ատեն, կին մըն ալ կը սպասէր կայարանը:

«Էնթրանսիժան» կը պատմէ թէ 1926էն ի վեր խորհրդաւոր մահեր կը պատահէին որ ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունէին Սթավիսքիի գործին հետ: Այսպէս, 1926ին երկու հոգի ձերբակալուած էին Սթավիսքիի հետ, Մարլիի մէջ: Մէկը մեռաւ երկու օր յետոյ, իսկ միւսը՝ քանի մը շաբաթ վերջ: Մեռած են նաեւ քանի մը դատաւորներ որոնք նախագահած էին 13րդ ատեանին: (Այս ատեանին առջեւ էր որ կը տեսնուէր Սթավիսքիի առաջին դատը եւ միշտ կը յետաձգուէր):

Պատմութեան մը համաձայն, Փռէնսի սպանութենէն իրր երկու շաբաթ առաջ, անծանօթներ կը բանային դատաւորին հեռախօսը, կամ կ'ընդհատէին խօսակցութիւնները եւ ընտանիքը այն եզրակացութեան եկած էր թէ դուրսէն մէկը ականջ կը դնէ խօսակցութեանց:

Լէոն Տոտէ բուռն խմբագրականի մը մէջ իբրեւ ոճիրին կազմակերպիչ կ'ամբաստանէ Ապահովութեան Տեսչութիւնը, «փրկելու համար Շօթանի ազգականը՝ հանրապետութեան դատախազ Փռէսարը եւ ահաբեկելու համար վերաքննիչ ատեանի նախագահ Լէքուվէն, որ նախկին նախարարներ Տալիմիէի, Ռէյնալտիի եւ Ռընուի ձերբակալութիւնը պահանջելու վրայ էր»: (Այս յօդուածին մէջ է որ վարչապետէն կը պահանջէ իրեն յանձնել դատական նախարարութիւնը, շեշտելով,— «Միայն այդ պարագան պիտի հանդարտեցնէ Փարիզի ժողովուրդը»:

Անօթիներու արշաւը դէպի Լոնտոն

Վեց շաբաթէ ի վեր, Անգլիոյ զանազան կողմերէն գործազուրկներու խումբեր ճամբայ ելած են դէպի Լոնտոն, քալելով: Գրեթէ բոլորն ալ մայրաքաղաք հասած են արդէն եւ միանալով տեղացի անգործներուն հետ, ցոյց մը պիտի կատարեն այսօր, կիրակի: Առնուազն հինգ հազար հոգի պիտի մասնակցին ցոյցին: Լոնտոնի համայնավարական օրկանը ամբողջ առաջին էջը յատկացուցած է կոչերու, որոնցմով մէկ միլիոն բանուոր կը հրաւիրէ փողոց իջնելու: Ոստիկանութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի խռովութիւններ չծագին: Կարգ մը վարիչներ ձերբակալուեցան երկու օր առաջ: Հեռագրի մը համաձայն, վարչապետ Մաքտօնըլտ մերժած է ընդունիլ գործազուրկներուն պատուիրակութիւնը: Աւելի քան հինգ հազար ոստիկաններ դիրք բռնած են Լոնտոնի շրջականներուն մէջ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Շատեր կամաւոր արձանագրուած են: Ցուցարարներու բազմութեան շարժումները եւ ոստիկանութեան ուժը պիտի արձանագրուին Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ, մասնաւոր քարտէսի մը վրայ, անոր համեմատ գործողութիւններ կատարելու համար: Հեծեալ ոստիկաններուն թիւը կրկնապատկուած է, իսկ անթելով օժտուած ինքնաշարժներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն բոլոր ռազմական կէտերուն վրայ:

Պելժիոյ թագաւորին գահաճառը

Լէօփոլտ Գ., Պելժիոյ նոր (չորրորդ) թագաւորը, փետր. 23ին իր երդումը կատարելով խորհրդարանին մէջ, ճառ խօսեցաւ երկու լեզուներով, Ֆրանսերէն եւ Ֆլամաներէն: Այս փափկանկատութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց ժողովուրդին վրայ, որ տարիներէ ի վեր կը վիճի երկու լեզուներու հաւասարութեան համար: Գահաճառը շատ չափաւոր էր եւ խոստանալով անխախտ պահել սահմանադրութիւնը, դիտել կուտար թէ ան բաւական ճկուն է, օրուան բոլոր պահանջները գոհացնելու համար:

Միեւնոյն ատեն կը յայտարարէ թէ պատրաստ է ամէն զոհողութեան, ապահովելու համար Պելժիոյ հողային ամբողջութիւնը, եւ ազատութիւնները: «Ինքզինքս ամբողջովին կը նուիրեմ Պելժիոյ», շեշտեց թագաւորը, ծափերու եւ աննկարագրելի խանդավառութեան մէջ: Ծափերուն չէին մասնակցեր միայն երեք համայնավար երեսփոխանները, ինչպէս եւ եօթը Թունդ ընկերվարականներ որոնք հակառակ են ո եւ է թագաւորի:

*** Պելժիոյ սահմանադրութիւնը հաստատուած է 1831ին եւ շատ ազատամիտ է: Թագաւորին իրաւասութիւնները վերածուած են նուազագոյն աստիճանին: Թագաւորը գրեթէ նոյն դիրքն ունի ինչ որ Անգլիոյ թագաւորը: Սահմանադրութեան համաձայն, օրէնսդիր իշխանութիւնը կը պատկանի թագաւորին, ծերակոյտին եւ երեսփ. ժողովին: Թագաւորը կը հրաւիրէ, կ'երկարաձգէ կամ կը լուծէ խորհրդարանը, բայց լուծման պարագային նոր ընտրութիւնները պէտք է կատարուին 40 օրէն եւ երեսփ. ժողովը գումարուի երկու ամիսէն: Թագաւորը չի կրնար խորհրդարանը յետաձգել մէկ ամիսէն աւելի, առանց անոր արտօնութեան: Վեթոյի իրաւունք ունի, բայց երբեք չի գործածեր: Իր ձեռքը մնացած գործադիր իշխանութիւնը կը փոխանցէ դահլիճին: Եթէ արու

ԽՈՒԺԱՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

«Հայրենիք»ի վերջին թիւէն (14 փետրուար) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, իբրեւ գործնական պատասխան Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ սարքուած զզուելի «ճիհատ»ին.—

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ, ՓԱ.— Կոմիտէս ունեցաւ խանդավառ ժողով մը: Մեր շարքերուն վրայ աւելցան 21 նոր ընկերներ:

ՍԷԼԻՄ, ՄԻՍ, փետրուար 11.— Կոմիտէիս ընկերա - համակրական ժողովը անցաւ շա՛տ լաւ: Մեր շարքերուն վրայ աւելցան 3 նոր ընկերներ եւս: 3 ընկերուհիներ ալ Կարմիր Խաչի վրայ աւելցան: Ձեռնարկին զուտ արդիւնքը եղաւ 100 տոլար:

Լ. ԱՆՃԷԼԸՍ, ՔԱԼԻՖ.— Մեր վերջին ընկերա - համակրական ժողովը անցաւ շատ լաւ: Կոմիտէին վրայ աւելցան 10 նոր ընկերներ:

Ի. Ս. ԼՈՒԻԶ.— Փետրուար 4ի կիրակին ունեցանք ընկերա - համակրական ժողով: Մեր շարքերուն վրայ աւելցան 15 նոր ընկերներ: Շուտով ուրիշներ ալ կը միանան:

ՓԱԹԸՐՍԸՆ, Ն. Ճ.— Շաբաթ երեկոյ, փետրուար 10ին, տեղի ունեցաւ ընկերա - համակրական խնջոյք մը: Բազմաթիւ հին ընկերներ եւ համակիրներ ներկայ էին: Խօսեցաւ ընկ. Ա. Միքայէլեան: Իբրեւ պատասխան մեր հակառակորդներու յարձակումներուն, 14 նոր եւ հին ընկերներ միացան կոմիտէին:

ՎՕԹԸՐԹԱՈՒՆ, ՄԷՍ.— Մեր շարքերուն 7 նոր ընկերներ եւս միացան, որով միայն վերջին քանի մը օրերուն մեր շարքերուն վրայ աւելցած ընկերներուն թիւը 27ի բարձրացաւ, որոնց վեցը ընկերուհիներ են:

*** Միեւնոյն ատեն կ'աւելնայ «Հայրենիք»ի սպառումը, թէ բաժանորդներով եւ թէ հատավաճառով:

Միացեալ Նահանգներու զանազան կողմերէն նուէրներ կ'ըլլան «Հայրենիք»ներու, նոյնիսկ չէզոքներու կողմէ: Պոսթընէն չէզոք մը, որ միեւնոյն ժամանակ «Պայքար»ի ալ ընթերցող մը եղած է, 20 տոլար ղրկած է Նժդեհին որ իր կողմէ «Հայրենիք» օրաթերթ նուիրէ իր ուզած անձերուն կամ միութիւններուն: Միեւնոյն հայրենակիցը 30 տոլար եւս ղրկած է «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, որպէսզի թերթ ղրկեն իրենց ուզած անձերուն եւ հաստատութեանց: Ուրիշ մը 10 տոլար ղրկած է միեւնոյն նպատակով: Իսկ շատեր տարեկան ամսագիր կամ օրաթերթ նուիրած են զանազան միութեանց կամ անձերու:

Ուրախառիթ լուր մը եւս.— «Հայրենիք» ընկերակցութիւնը յառաջիկայ մարտ 1էն պիտի սկսի հրատարակել անգլերէն շաբաթաթերթ մը, «Hairenik Weekly», նոր սերունդին համար եւ շատ մատչելի գնով: (Տարեկան մէկ տոլար, Եւրոպայի համար՝ 1.50 տոլար):

ՃԱԿԱՏԸ ԿԸ ՃԱՐՃԱՏԻ ԻՆՔՆ ԻՐ ՄԷՋ...

Այս առթիւ ըսենք որ, «Միացեալ» կոչուած ճակատը վերածուեր է խայտառակ բարեկենդանի մը: Ռամկավար «Պայքար»ը կը գանգատի թէ «բանուորականներըկը խանդարեն այնհամերաշխ գործակցութիւնըոր առաջինվայրկեանէն ստեղծուեցաւ», թէ անոնք կը ձգտին «հատուածական վարկ եւ թերթի բաժանորդ աւելցնելու», թէ կազմած են նոր յանձնախումբ մը որ կապ չունի Դուրեան արք.ի գործին հետ եւայլն: Իսկ «Բանուոր» իր կարգին դիմակազերծ ընելով ռամկավարներուն կազմած «յանձնախումբը», կը պահանջէ հրապարակաւ բացատրել թէ «որո՞նք են իր անդամները եւ ո՞վ կը ներկայացնէն»: Երկրորդ խմբագրականի մը մէջ (10 փետրուար), հայ բոլշեւիկներուն օրկանը աւելի յառաջ երթալով, կը հարցնէ.

— «Ո՞վ է սա «Արքեպիսկոպոս Դուրեան յանձնախումբ» կոչուած «հեղինակաւոր» մարմինը, որուն պաշտպանութեան համար արիւն քրտինքի մէջ կը մտնեն ռամկավար խմբագիրները եւ որուն ԾԱԽՍԱԼԻՑ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐԷՆ ԱՌԱՏ ԴՐԱՄ ԿԸ ԿՈՐԶԵՆ: Ո՞վ ընտրեց զայն եւ ո՞ւրկէ ստացաւ իրաւունքը խօսելու յանուն ամերիկահայութեան: Կարիքը կա՞յ ըսելու թէ այդ անհերեւոյթ մարմնի անանուն անդամները յայտնի ռամկավարներ եւ միաժամանակ վարդանանց Ասպետներ կոչուած ստորերկրեայ եւ դաւադիր քլիքի մարդիկն են, որոնց շատ լաւ ծանօթ ենք մենք:

«Մարմին մըն է «Դուրեան յանձնախումբը», որ իր միակ գործը բրած է փանջունիական դիմումներ ընել ամերիկահայ զանգուածներուն,— ՓՈՂ ՈՒՂԱՐԿԵՑԷՔ»:

Անդին «Երիտասարդ Հայաստան», հնչակեաններուն շաբաթաթերթը, կ'ազդարարէ «ԲԱՆՈՒՈՐ»ՆԵՐՈՒ ԽԱՉԱԳՈՂՈՒԹԻՒՆԸ» խորագրին տակ (10 փետրուար).

— «Նիւ Եորքի մէջ բոյն դնող «Բանուոր»ները գործածելով ՀՕԿի անունը ինքզինքնին դրած են նոր անունի մը տակ.— «Խորհրդային Հայաստանի Բարեկամներու Ժողովրդական Յանձնախումբ», եւ այս անունով կը փորձեն ձ' ւք բերել Տիթրոյիթի հանգանակութիւնը: Հայ հասարակութիւնը պարտի կասեցնել այս մարդոց տխուր քայլերը եւ հաւաքուած ամէն գումար կեդրոնացնել ազգային իշխանութեան ձեռքը անպայման: Թոյլ տալու չէ որ դիակապուտները շահագործեն Դուրեանի դիակը որեւիցէ ձեւով: Կոմունիստութիւնը ամէն ցած անկիւն քշել ուզող այս տխեղծներու բուն նպատակն է դրամ հաւաքել եւ ապրիլ»:

Ինչպէս չըսել,— Թշուա՛ռ արքեպիսկոպոս, երբ ողջ էիր, խեղդ վարձուեր այս մարդոց խաղերուն. հիմա որ մեռած ես, դիակդ անոնց կը ծառայէ իբրեւ շահաստան...

Լուր մը եւս,— Սոցիալ - դեմոկրատ հնչակեան օրկանը կ'առաջարկէ... երկու արձան կանգնել ի պատիւ Ղեւոնդ արք.ի, մէկը՝ Էջմիածնի, միւսը՝ ամերիկահայ գաղութին համար...

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԸ ԵՒ ԻՐ ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍԻԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

Բ.

Տոքթ. Մոնթանտոն ցեղերու դասակարգութիւնը կը կատարէ հետեւեալ ձեւով.—

Մեծ – ցեղեր, որ հինգ են.—

1.— Կարճակերպ (pygmoïde),
2.— Սեւակերպ (négroïde),
3. — Վետտա – աւստրալակերպ (vedd -- australoïde),
4.— Մոնկոլակերպ (mongoloïde),
5.— Եւրոպակերպ (europoïde):

Այս մեծ – ցեղերը, իրենց կարգին, կը բաժնէ ցեղերու եւ ենթացեղերու:

Կուտանք եւրոպակերպ մեծ – ցեղին բաժանումները, որոնք միայն կը հետաքրքրեն մեզ ներկայիս:

Այս մեծ – ցեղը ունի հինգ ցեղեր.—

1. Լափոնական,
2. Այինեան,
3. Շէկ,
4. Ալպ – հայկական,
5. Գորշ (կամ միջերկրականեան):

Ինչպէս կը տեսնուի, մենք, Հայերս կը պատկանինք եւրոպակերպ մեծ – ցեղին: Բաժանում մը եւս: Ալպ – հայկական ցեղը կը բաղկանայ չորս ենթացեղերէ.—

1. Ալպեան,
2. Ադրիական,
3. Անատոլեան,
4. Փամիրեան:

Այս չորս ենթացեղերուն մէջ ամէնէն շատ ուսումնասիրուածն ու ծանօթն է ալպեան ենթացեղը, զոր ոմանք, ինչպէս Պրոքա, կ'անուանեն ալպեան ցեղ կամ կեղտական, ուրիշներ, ինչպէս Տընիքէր, կը ճանչնան արեւմտեան կամ կեվեննական, եւ դեռ ոմանք ալ՝ ալպ – կարպաթեան անունով:

Այս ենթացեղին նկարագրութիւնը. — Համեմատաբար կարճահասակ (163), հաստ մարմինով, մորթը անփայլ ճերմակութեամբ մը, մազերը գորշ կամ սեւ, աչքերուն գոյնը բաց կամ գոց գորշ, յայտնապէս կարճագլուխ (ողջերու վրայ 85 — 87), երեսը լայն, քիթը նեղ բայց միջնանդային զառնալու հակամէտ, յաճախ գոգաւոր: Այս ենթացեղն է, որ կը կազմէ Ֆրանսայի ցեղային տարրերուն մէջ ամէնէն յատկանշականը, թէեւ թուական համեմատութեամբ՝ նուազ քան Ֆրանսայի այլ ցեղային միացեալ տարրերը:

Ադրիական ենթացեղը կը զանազանուի առաջինէն իր բարձր հասակով (170), որ կը յայտնուի մասնաւորապէս նախկին Աւստրեւհունգար կայսրութեան եւ Պալքաններուն մէջ:

Եւրոպայի մէջ, ահա այս երկու ենթացեղերն են, որ, սերելով ալպ – հայկական ցեղէն, կը գրաւեն գլխաւորաբար հետեւեալ երկրամասերը.— Ֆրանսա, Զուիցերիա, Իտալիոյ հիւսիսային երկրամասին կէսը, Գերմանիոյ կեդրոնական եւ հարաւային երկրամասերը, նախկին Աւստրեւհունգար կայսրութիւնը, Լեհաստանի հարաւային երկրամասը, Ուքրենիա, Պալքանները:

Սակայն պէտք է ըսել, որ, շէկ ցեղին աշխարհագրութեան բոլորովին հակառակ, ալպեան ցեղը չի սիրեր առանձնանալ ու ամփոփուիլ միայն ու միայն Եւրոպայի մէջ: Ցեղագէտները համաձայն են, որ ալպեան ցեղը իր նմանն ունի արեւմտեան Ասիոյ, նոյն իսկ կեդրոնական Ասիոյ, ըստ Շանթրի եւ Ֆոն Լուշանի՝ հայակերպ(*), ըստ Տընիքէրի ասորակերպ ցեղին մէջ: Նոյնիսկ մարդաբաններուն մեծամասնութիւնը մէկ ցեղ կը համարին զանոնք: Այսպէս է Հէտըն եւրոպական կ'անուանէ եւ խումբերու կը բաժնէ հետեւեալ ձեւով, (այս խումբերը բոլորն ալ, բացի արեւելեան «տարբերակ»էն — ըստ Տընիքէրի՝ «ցեղէն» —, մութ գոյն մազ ունին).

Ա. խումբ.—

1.— Ալպ -- կարպաթեան,— Արեւելեան տարբերակը ունի վարդագոյն ճերմակ մորթ, շէկ մազեր, կապոյտ կամ մոխրագոյն աչքեր, գանկանիշը 82 — 83:

2. Փամիրեան,— մորթը վարդագոյն կամ պղնձագոյն ճերմակ, խիտ եւ գանգուր մազ, առատ մօրուք՝ գորշ կամ շէկ երբեմն բաց գոյնով, երեսը երկարաւուն, քիթը 62,6 — 72, արծուային կամ ուղիղ, հասակը 166—171, գանկանիշը 85:

Բ. խումբ.—

Մորթը ցորենի գոյն ճերմկոտիկ, գլուխը բարձր, վերնագանկը ուղղահայեաց, քիթը ցից կամ կարկառուն:

1.— Անատոլեան,— Լայնշի կազմուածքով, յաճախ գիրուկ, քիթը արծուային, ծայրը՝ «նստած», ռունգերը լայն, գանկանիշը 86—87:

2.—Իլլիւրեան (ադրիական),—դէմքը երկարաւուն, քիթը նեղ, ուղիղ կամ կորնթարդ, հասակը 168---172:

Առաջին խումբին երկու բաժանումներուն մէջ, փամիրեանները ու ալպեանները, (այս վերջիններուն լաւագոյն ներկայացուցիչներն են, ծայրագոյն արեւմուտքի մէջ, Սավուացիները, Պրըթոնները, մանաւանդ Օվերնիացիները), աշխարհագրապէս իրարմէ չափազանց հեռու ըլլալով հանդերձ, իրարու կը մօտենան իրենց ցեղանիշերով: Եթէ չուզենք գոհանալ այս կրկին կազմութեան մասին, համասերումի վարդապետութեան բացատրութեամբ, ստիպուած ենք այս երկու հաստատումները այնպէս նկատել թէ իրարու կը միանան կազմախօսական (սոմաթիք) այն տարրերով, զորս կարելի է գտնել ալպեաններու յատուկ «արեւելեան» տարբերակին մէջ:

Գալով երկրորդ խումբին, աշխարհագրապէս՝ միւսներուն կեդրոնն ինկած, կը ներկայացնէ՝ իբրեւ իր ամէնէն ցայտուն յատկանիշը՝ կեռ քիթ մը, որ մասնաւորապէս կը տեսնուի, բաւական խտարձակ երկրամասի մը մէջ, Հայերուն, բազմաթիւ Հրեաներու եւ քիչ մը Արաբներու վրայ:

Հետեւելով այլ ցեղաբաններու հետքին, պէտք է այժմ հարցնել թէ ո՞ր ծննդավայրէն կամ բնագաւառէն (foyer) կուգայ այս ալպ--հայկական ցեղը: Ֆոն Լուշան, որ այս ցեղը կը համարի իբրեւ մեծ ցեղ եւ կ'անուանէ պարզապէս հայակերպ (race arménoïde), անոր կուտայ իբրեւ առաջին բնագաւառ՝ Հայաստանը: Ընդհակառակն, Էլիըթ Սմիթ կը պնդէ թէ Հայաստան երկրորդական բնագաւառ մըն է միայն, թէ ցեղը կուգայ Թուրքեստանէն: Սակայն Թուրքեստանի մասնագէտ ցեղաբանները ալպ - հայկական ցեղը կը բերեն այլ տեղերէ: Տոքթ. Մոնթանտոն հեգնանքով դիտել կուտայ եւ կ'ըսէ թէ արդեւք չկայ որ հոս դադրի բնագաւառ գտնելու այս խաղը, եթէ մերժենք համասերումի վարդապետութեան բերած լուծումը: Անշուշտ կարելի չէ, կ'աւելցնէ, ուրանալ ցեղերու գաղթերը, այլ եւս գրեթէ ապացուցուած: Ալպ– հայկական ցեղը առանձնապէս կ'երեւի չափազանց մեծ հողամասի մը վրայ, Ասիոյ հաւանաբար նաեւ Եւրոպայի մէջ: Սակայն եւ այնպէս պէտք է ընդունիլ, որ ալպ–հայկական ցեղասիներ գաղթած են, քարի եւ պղնձի դարերուն, Ասիայէն Եւրոպա, անցնելով Պալքաններէն եւ Սեւ ծովուն հիւսիսային եզերքի երկիրներէն: Եթէ նոյն իսկ ալպ - հայկական ցեղին յատուկ բնագաւառը չընդգրկէ իր մէջ Եւրոպան, դարձեալ այդ հողամասը եւս աւելի ընդարձակ պէտք է եղած ըլլայ Ասիոյ մէջ, աւելի քան ներկայ իր բնագաւառի տարածութիւնը, յորդելով ու խուժելով դէպի Միջագետք, Անատոլու, Հայաստան, Կովկաս, Պարսկաստան, Փամիր եւ Թուրքեստան: Անատոլեան ենթացեղը կը թուի թէ կազմախօսապէս ստացած է ամէնէն ցայտուն առանձնայատկութիւնը:

Յաջորդով կը ներկայացնենք հայկական ցեղը յարաբերաբար քիւրտ, թուրք, արաբ, հրեայ, աֆղան, թուրան եւ կովկասեան այլ ցեղերու, ցոյց տալով նաեւ թէ հայկական արիւնը մինչեւ ո՛ր ցեղերուն գացած խառնուած է:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Շար.)

(*) Ցեղաբանները oïde (կերպ = նման) ածանցով կը վերջաւորեն մեծ-ցեղերու անունները, իսկ ցեղերու անունները՝ ien (եան կամ ական) ածանցով: Ինչպէս կը տեսնուի, Շանթր եւ Ֆոն Լուշան հայակերպ անուանելով մեր ցեղը, զայն կը դասեն մեծ – ցեղերու կարգին:

ԾԻԾԱՂ

— Մարգար աղա աս կողդ ինծի ծախել կ'ուզես, բայց աչքս չի բռներ, բան մը չըսեր:

— Աճապարանքդ ի՞նչ է, աղջի տեսած մարդուդ հետ կ'ուզես որ խօսի՞ս, դուն աս, թող քեզի հետ վարժուի, ետքէն անոր լեզուէն կը հասկնաս:

ՓԱՐԻԶ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6...

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

Աւազը մոլեգնած... կիկլոնը խորտակեց դուռն ու մտաւ ներս:
Անշարժութեան պայքուցիկ շտեմարանը — վերջապէ՛ս կայծ մը —
Քաշեց վրան տինամիզմի ֆղամիղները ու բացաւ ահեղ հովերուն՝ դրօշակներ:
Անհատը կը շարժի, ինչպէս կաթիլը կը հնազանդի յորձանքներու անդնդային պտոյտներուն:
Եթէ ան կը լիզէ վիհին յատակը, անմիջապէս յետոյ խոյանալու համար է արտեւաններուն:
Երկինք նեղքուած... Լուռ բոպէէն դուրս պիտի ժայթքէ աղաղակը...
Շուշանը, աղջիկը, հնչիւնը, հազիւ կը շոյեն սիրտը:
Ան՝ կ'երկարէ ձեռքն ու կ'առնէ սիրտը:
Ան՝ կը խոթէ ափը, ու հոգին՝ կարմիր մատներուն մէջ, կը դնէ գրպանը...

Մինչեւ այդ՝ մարդը կը շշնջէր: Ատկէ սկսեալ՝ Մարդը կը գոռայ:
Ան՝ մասնակին էր, մինչեւ հոդ. հոդկէ սկսեալ՝ Ամբողջինն է:
Երէկ, սեւ մատներով, կտրեց հացը, ծամեց սոխը, գործիքները ուսին, դեդեւուն՝ քալեց...
Այսօր՝ գնաց ստուածներուն:
Մարդուն գործիքը՝ դարձաւ Գործիք:
Մինչեւ երէկ, կը նայէր գետին, կը քսուէր, կը մաշէր, կը կորնար:
Այսօր կը վճռէ,— «Անկցի՛», «Կեցցէ՛»:
Մինչեւ երէկ՝ կը խցուէր իր խուցը, մինչ դուրսն էին...
Այսօր դուրսն է, մինչ՝ — սարսափահա՛ր երէններ — կը հրմշտկուին մառանը:
Երէկ՝ կը հնազանդէր: Այսօր՝ կ'արհամարհէ հրամայել...
Երէկ՝ ցեխի շաղախ, աչքերը գետինին: Այսօր՝ հրդեհուած ակնարկները՝ երկնակարկառ պալատներուն:
Տասնեակ տարիներով խօսեցան իրեն:
Մէկ բոպէ պիտի խօսի՝ տասնեակ տարիներու համար:
Կը նայէին իրեն՝ կը տժգունէր:
Կը նայի՝ կը դեղնին. այդ մէկ խարանը՝ անոնց ամբողջ կեանքին համար:

Մարսէյեզն ու Էնթէրնասիոնալը իրարու վզի չոքած, կը շուլլուին Փիրամիտն ի վեր,
Ու իրար խառնուած իրենց դաստակները՝ կը յառին Պուրպոնին Պալատին:
Ցանկարծ, լայն մութը, կեղտոտ կնկան մը պէս, կը պլլուի Քոնքորտին.
Լոյսը կը մարի անծայրածիր հանդիսարահին մէջ:
Տարածուն գիշերը, ուր մարախները տարմ–տարմ, գունդ առ գունդ կը ծփան,
Ցանկարծ կը պատռի հանրակառքէն որ կը բռնկի սեւ հրապարակին մէջտեղը:
Հսկայ, շնչող ալիք մը կ'ուռի ու կ'երթայ կը զարնուի հետիոտն ու ձիաւոր ամբարտակին
Որ կը պաշտպանէ Պոլոյի հրապարակը:
Ահա բոպէն որուն կրնպասէին եւ որմէ կը սարսռային բոլորը... Պիտի կրակե՞ն...
Քատմնեյին կը մտնէ սրտերն ու կ'ըսէ արդէն անմիջական ապագան:
Ամբոխի արտին վրայ, ջախջախուած ապակեգնդերէն, հրդե՛հ...
Առաջին գնդակը կը մեկնի: Հատու աղմուկ չոր ճիւղի որ կը կոտրի:
Անընական:
Շեփորը երեք անգամ կը հնչէ: Ազդարարեց:
Փողերուն պաղ ռունգերը կը դառնան ամբոխին:
Համազա՛րկ: Փը՛թ, փը՛թ, փը՛թ. չոր ու հատու: Անընական:
Այդ հսկայ, շնչող ալիքը կը շրջուի ետ:
Թշնամի քամիին մետաղէ ձեռքը կ'ապտակէ ցորենի դաշտն՝ որ կը կքի:
Վա՜յ... Ըսել է այդպէս, հա՞...
ՍԷն– ը'Օնօրէ, Ռասփայլ, Ռիվոլի ու բոլոր միւս փողոցներէն,
Վայրկենական, կատղած յորձանքներ կը թափին:
Երկրորդ ալիք մը՝ կ'երթայ կը զարնուի մարդերու նոյն ամբարտակին
Ու կը ջախջախէ:
Պարտութեան թունաւոր առնէտը կը վազէ մէկ սրտէն միւսը:
Բայց նոյն բոպէին՝ համազա՛րկ:
Ճանճերու պէս կ'իյնան գետին:
Գնդացի՜ր... գնդացի՞ր: Գնդացի՜ր...
Աղմուկը կը նեղքուի, ցաւի ճիչերէն, զարնուածներուն:

Հունա՛, ժողովուրդին ցրուած հոգիէն արտոյտ մը, աշխո՛յժ, կը բարձրանայ երկինք:
Պատանի մը՝ տժգոյն, ներշնչեալ, ապարանքի երկաթափեղկին:
Ձեռքին բոցը կը լուսաւորէ, մութ տարածութեան մէջ առկախ, իր մարմինը,
Որպէս ներոսական արձանացում, Ցաղթանակին առաջնորդող Պէթհովէնին տեսիլքէն:
Կուտայ կրունկն ու կը ջախջախէ պատուհանը.
Ու իր հրդեհի սուրբ պապակին մէջ, կը նետէ հրարձակ ջահը
Նախարարութեան ծով դիւանաթուղթերուն որ կը բռնկին:
Անդին, կենալու համար, ձգախէժէ գորշ վերարկու մը կը կոթնի պատին:
Երբ թաս մը արիւն կը ժայթքէ բերնէն՝ բիբերը կը թաւալին ու գլուխը կ'իյնայ կրծքին:
Կամքը, յանկարծ, կը բանի հոգիին վերջին մէկ պատուէրին տակ
Ու կը ցցէ հակած գլուխը՝ գերագոյն տեսիլքի մը մէջ:
Բայց այս անգամ, ալրուած ժամացոյցը, վերջնականապէս կը լռէ:
Գրեթէ նոյն պահուն, ձգախէժէ գորշ վերարկուն, կը քսուի պատն ի վար ու կը փլի գետնին:

Արքան է՝ անիմացականութիւնը աստեղատարած:
Մարդը կը շարժի, կոյր՝ ինչպէս տարերքը,
Եւ գիտակից՝ ինչպէս Կոզմոսն անիմանալի:
Տրամաբանութիւնը բացակայ է հոս,
Նոյնքան աւելորդ ինչքան քունի աշխարհին մէջ:
Տրամաբանութիւնը սահմանուած է:
Անիմացականութիւնը՝ անսահման:
Թերմիտ մը կեցաւ. խնդաց. քամահրեց, թքաւ:
— Արքա–ա՛ն, հարցուց մեղուն, սաւառնելէն:
— Անոնց արքա՞ն: Անիմացականը–ը՜...
— Հապա անգամ մը իրե՛նց հարցուր... տզզաց մեղուն ու գնաց դէպի արեւը:
Մինչ թերմիտը — որովհետեւ արցունք չունէր — շողիք թափեց ու հեռացաւ:
Իսկ մարդուն հրդեհուած բազուկը, արեւին դիմաց, մեղուները մեռցնելով,
Իր Արցունքին պատասխանը փնտռելէն...

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՆԱԽԸՆՏՐԱՆՔ

Նուէր՝ Օր. Մ. ին

Դեռ բազմաթիւ կայարաններ կան, սիրելի՛ս,
Բայց, ահա մա՜յրս՝ հեռադիտակի մը պէս աչքերուս անցուցած՝
Կը տեսնեմ՝ չարչարանքի ցո՜ւրտ երկիր մը մոխրագոյն...

Լիճերը սառա՛ծ են՝ կարթուածահար հսկայի մը աչուըներուն պէս,
Ձիւնէ կատարները լեռներուն՝ կը լուսեն արահետը Մահուան,
Երակները աղբիւրներուն՝ ցամքա՛ծ,
Եւ ծորակներէն բորբոսած, ո՞վ է,
Որ կուլայ արցո՛ւնք մը ճենճերէ...
Շնչահեղձ կուրծքի մը պէս՝ կը լսեմ հեւքը անտառին,
Ուր ծառերն տերեւաթա՛փ, ազազո՛ւն՝
Կը սուզին ընդերքը հողին...

Ո՛վ հանգրուան ճախրընթեր, ես քեզ չե՛մ ճախրըտրեր,
Ես կը սիրեմ սահնակներով ֆաջավարժ, միջօրէէն իմ կեանքիս,
Ոստնո՛ւլ՝ դէպի բեւեռն Առանցքին...

Մեծ Պայքարէն վերջ, դողդղա՛լ,
Անկար պաղատիլ այցելութիւնը կէտին,
Կամ ատամնաթա՛փ, զերթ զամբիւղակ մը ոսկորի՝
Սպասե՛լ, որ քեզ արեւին տակ դնեն մարդիկ,
Որոնց արե՛ւ տուիր դուն...
Օ՜, ո՛չ, ո՛վ ծերութիւն, մի՛ գար դուն ...:

Դեռ շա՜տ հեռո՛ւ ես,
Բայց, կը թուի թէ հեռուներէն՝
Կը մխիմ շունչէդ կծող...
Ո՞ւր էր թէ, ո՛վ օրօրոց սահղնաւոր,
Մահը կտրէր մեր ճամբան,
Եւ ես ու դուն մնայինք՝
Անծանօթներ ընդ յաւիտեան...:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՏԱՐԱԾԵՆՔ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ooooo

ՊՈՒՔՐԷՇ.— «Յառաջ»ը դարձաւ կեդրոնական օրկան մը, բոլորիս զգացումներուն արտայայտիչը:

Կուսակցական շարքերուն, մեր ընկերներուն ուշադրութեան յանձնուելիք բոլոր հարցերը լաւագոյն ձեւով մը կը ստանանք «Յառաջ»ի միջոցաւ:

«Յառաջ» շարունակ կեդրոնացման, համագործակցութեան, եւ հաւաքաբար գործելու տեսակէտի կողմնակից եղած է, մանաւանդ երիտասարդական միութեանց մասին:

Արդ, կուսակցական գրականութեան տարածման հարցը վերադնահատման կը դնենք, գտնելու համար գործնական միջոցներ թէ կեդրոնացնելու եւ թէ լաւագոյն ձեւով տարածելու համար մեր մտաւորական ընկերներու գրաւոր խօսքը:

Դաշնակցութիւնը այժմ, ամենամեծ եւ ամենատարածուն քաղաքական կազմակերպութիւնն է մեր իրականութեան մէջ:

Բոլոր մնացեալ հոսանքները, կուսակցութիւնները մեծով փոքրով միացած են եւ ճակատ բռնած Դաշնակցութեան դէմ, անզնիւ զէնքերով կը պայքարին՝ քանդելու եւ ասպարէզէն քշելու համար:

Այս պայմաններու մէջ, հարկադրուած ենք լրջօրէն անդրադառնալու եւ մեր երիտասարդ ընկերները ու համակիրները հաղորդ պահելու եւ կապելու մեր մամուլին եւ գրականութեան:

Քանի արտասահմանի գաղութները կ'ապրին՝ ցրուած եւ անհաղորդ իրարու, այնքան ատեն ալ պիտի տեւէ մեր կուսակցութիւնըցրուած վիճակի մէջ:

Այսօր կան երեք կարեւոր կեդրոններ,— Ֆրանսա, Փարիզ, Միացեալ Նահանգներ, Պոսթըն եւ Եգիպտոս՝ Գահիրէ: Ցետոյ կուգան մնացեալ գաղութները՝ իրենց թերթերով, ձեռնարկներով եւ հրատարակութիւններով, շատ անգամ իրարմէ անհաղորդ թոյլ կապերով եւ յարաբերութիւններով:

Մասնաւորապէս մեր ղեկավար ընկերներու լուրջ ուշադրութեան կը յանձնեմ այս առաջարկը եւ ապա մեր կիսամտաւորական երիտասարդութեան խորհրդածութեան:

Հ. Յ. Դ. բիւրօն եթէ նախաձեռնէ ու նշանակէ երեք հոգինոց կեդր. մարմին մը՝ բաղկացած՝ մէկ մտաւորական, մէկ վարչական եւ մէկ առեւտրական կարողութիւն ունեցող ընկերներէ, կրնայ բանակցիլ նախապէս մեր երեք կեդրոններու հետ,— Փարիզ՝ (Դրօշակի պահեստ), Պոսթըն՝ (Հայրենիքի պահեստ) եւ Գահիրէ՝ (Յուսաբերի հետ):

Կեդր. մարմին մը՝ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Հրատ. Գրատուն, կրնայ ստեղծել նախնական դրամագլուխ՝ պահեստի գիրքերով եւ ապա շատ դիւրաւ կրնայ ունենալ գործակցութիւնը մեր միւս շրջաններուն— Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Հարաւային Ամերիկա եւ Պարսկաստան:

Ամէն տեղ գիրքի ծարաւի երիտասարդութիւն կայ ուրեմն տարածենք մեր խօսքը, մեր գիրքը:

Գ. ՔԷՍՏԱՆԵԱՆ

Վ. Մախոխեան

ooooo

L'Eclaireur de Nice (12 փետր.) հրատարակելով հռչակաւոր նկարիչ Վարդան Մախոխեանի մէկ նկարին վերարտադրութիւնը, Ձմեռ գիշեր մը Ռուսիոյ մէջ, կը գրէ.—

Հռչակաւոր ծովանկարիչ Մախոխեան ներկայիս Palais des Fêtes et des Expositionsի մէջ կը ցուցադրէ քանի մը արժէքաւոր գործեր, որոնց առջեւ նախընտրաբար պիտի կենան հմայիչ եւ անկեղծ արուեստի իրական հաւակցողները եւ սիրահարները:

Ծանօթ է համբաւը այս արուեստագէտին, որ Նիսի շրջանին համար կը տածէ որդիական սէր մը: Ան պանծացուցած է այս շրջանը լուսեղ եւ կախարդիչ գեղեցկութեան մը ոգեկոչումով: Արուեստի ամէնէն մեծ քննադատները, ինչպէս Քամիյլ Մօքլէր, Լուի Վօսէլ, Թիէպօ - Սիսոն, համաձայն են Մախոխեանը համարելու մէկը լաւագոյն ծովանկարիչներէն բոլոր ժամանակներու համար:

Եւ ահա Salon de l'Eléganceի եւ Palais des Fêtesի ցուցահանդէսին մէջ Մախոխեան կը յայտնուի իբրեւ առաջնակարգ բնանկարիչ մը: Այս կալուածին մէջ եւս իր վրձինը կը կայծկլտայ հրաշալի ձիրքերով, զորս ունի: Ձմեռ գիշեր մը Ռուսիոյ մէջ, որ լայնատարած կտաւ մըն է, մեզի կ'երեւի իբրեւ վարպետի (magistrale) գործ մը, որ կատարելապէս հաւասարակշռուած, ներդաշնակուած է, եւ որուն մէջ գոյներու ընտրութիւնն ու ճշգրտութիւնը կը համերաշխի ներկերու ամէնէն գրաւիչ խմորումին հետ: Այս գործէն, որ թաթախուած է գեղեցիկ մթնոլորտի մը մէջ եւ կը բաբախէ լոյսով, կը ծորի անճառելի բանաստեղծութիւն մը եւ վշտաթրթիռ մելամաղձութիւն մը, որ, ուղղակի, առանց արուեստականութեան եւ կեղծ յուզումի, կը հասնի սրտին եւ կը ցնցէ զայն»:

ԾԻԾԱՂ

Հիւանդանոցներու քննիչ մը յիմարանոց մտնելով, կը տեսնէ յիմար մը որ երգելով աւելի կոթով իբր թէ գետինները կ'աւլէր.

— Ո՞ւր է տնօրէնը.

— Աղջիկը ամուսնացնելու գնաց:

— Հսկողներու պե՞տը:

— Կնունքի մը ներկայ ըլլալու գընաց:

— Իսկ օգնականնե՞րը:

— Անոնք ալ զուարճանալու գացին:

— Դուն ի՞նչ կ'ընես հոս:

— Խնդրեմ, պարոն, այդ հարցումը ...՞եր տնօրէնին քով մի ընէք, կը վախնամ որ ձեզ ալ վար դնէ, մեղք էք:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԼԵԳԷՈՆԸ

ooooo

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ժամանակէ մը ի վեր Փարիզի ֆրանսական թերթերը սկսած են քրքրել հի՛ն հի՛ն յիշատակներ,— եւ կը ցուցնեն որ Ֆրանսա տակաւին չունի յուշարձան մը, յաւերժացնելու համար Ֆրանսայի օտար կամաւորական լեգէոնին դերը ընդհ. պատերազմի ընթացքին։

«Փըթի Փարիզիէն» յիշեցնելով այս «մոռացումը», իր կարգին՝ կը թելադրէ դարմանել։ Ոչինչ երախտագիտութեան այնքան արժանի է, կ՚ըսէ, որքան սրտագին զինուորագրութիւնը, կամաւորական զօրաշարժը, որ տեղի ունեցաւ օտար ազգերու մէջ։ Արդարեւ 1914ին, երբ կը պայթէր ընդհ. պատերազմը, 27 ազգեր բազմաթիւ կամաւորներ տուին Ֆրանսային։ «Փըթի Փարիզիէն» յիշատակելով այդ ազգերը— Անգլիա, Մ. Նահանգներ, Իտալիա, Ճափոն, Պելժիա, Պոլիվիա, Պրազիլիա, Չինաստան, Քուպա, Յունաստան, Կուաթէմալա, Հայիթի, Հիճազ, Լեհաստան, Փանամա, Լիպէրիա, Փերու, Նիքարակուա, Փորթուկալ, Ռումանիա, Ռուսիա, Սերպիա, Չեխիա, Ուրուկուա, Լիւքսէմպուրկ, Զուիցերիա,— յիշատակելէ -յետոյ կարգ մը ժողովուրդներ՝ Եգիպտացիները, Սուրիացիները, Պարսիկները, կը մոռնայ ՀԱՅԵՐԸ։ Իր յիշատակութեան ցանկին մէջ գրուած է Թուրքեր։ Անշուշտ Թրքահայերն են անոնք, որ կամաւոր արձանագրուեցան, սակայն այսօր ֆրանսական բանակին կամաւոր կը յիշատակուին Թուրքերը, բայց երբեք Հայերը։ Եւ խորհիլ որ հայ կամաւորներու մասնակցութիւնը կը մոռցուի յիշատակել նոյն իսկ երբ հայկական լեգէոն ալ բանեցուցաւ ֆրանսական բանակներու շարքին մէջ։ Ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու Միութիւնը պարտաւոր է ֆրանսական մամուլին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, աւելի ցաւալի մոռացումի մը տեղի չտալու համար յուշարձանի պատրաստութեան անհրաժեշտ մանրամասնութիւններու հարցին մէջ։

Յուշարձանը պիտի յաւերժացնէ այն 35,000 կամաւորները, որ պարզապէս իբրեւ համակրանք ֆրանսական փառքին ճառագայթարձակումին եկան հեռաւոր երկիրներէ եւ կռուեցան յանուն Ֆրանսայի։ Այդ կամաւորները, ինչպէս կ՚ըսէր Փաւքալ Պուէթթի, զաւակներն են Ֆրանսայի, ոչ թէ իրենց ստացած արիւնով, այլ իրենց թափած արիւնով։ Եւ պէտք է ըսել, որ հայ կամաւորները, այդ տեսակէտով, ամէնէն անկեղծ, ամէնէն ազնուական եւ ամէնէն արժանաւոր զաւակները կը համարուին Ֆրանսայի։

Ֆրանսա ճիշդ է զանազան պատուաւորութիւններ եւ դիւրութիւններ տուաւ այդ կամաւորներուն, որոնք Ֆրանսա մնացին յաղթանակէն վերջ։ Եւ Ֆրանսայի կարգ մը քաղաքներու մէջ, զանազան երկիրներ որ կամաւոր տուած են Ֆրանսայի, կանգնած են փառաւոր յուշարձաններ։

Օտար կամաւորները բազմաթիւ մեռեալներ ձգեցին ռազմաճակատին վրայ, եւ բազմաթիւ հաշմանդամներ ունին։ Անոնք քաջութեան գեղեցիկ օրինակներ ցոյց տուին պատերազմի դաշտին վրայ եւ մասնաւորապէս արեւելեան լեգէոնը, որ առաւելապէս հայ կամաւորներէ կազմուած ըլլալով՝ հետքէն կոչուեցաւ Հայկական լեգէոն, այնպիսի քաջութիւններ գործեց որ քանիցս յիշատակուեցան պաշտօնական զեկոյցներու մէջ, նոյն ատեն արժանանալով հրամանատարներու գնահատութեան։

Ուրեմն, յուշարձանի պատրաստութեան ատեն, երբ բաբելոնական հսկայ քարին վրայ արտայայտուին ու խորհրդանշուին ժողովուրդներու քաջագործութիւնները եւ թափուած արիւնը՝ Ֆրանսայի համար, թող չմոռցուի նուիրումի կարեւոր բաժինը, զոր կատարեցին Հայերը։

Ն.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Մեղեդիներ»ու մասին

ooooo

Յ. Օշական, նամակի մը մէջ, զոր ուղղած է Մկրտիչ Պարսամեանի, հետեւեալ ձեւով կ՚արտայայտուի ՄԵՂԵ-ԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր ... գրքին մասին.—

Նարդունիի գիրքը կարդացի։ Երիտասարդութիւն էամբողջութեամբ։ Ու հանոյք եղաւ ինծի, քիչիկ մը ինքզինքս յիշեցի անոր տողերուն մէջէն։ Իմ երիտասարդութիւնս է անոր։ Անշուշտ գիրք մը կարող է երիտասարդութիւն մը ընդգրկել ու խորհրդանշել։ Ընթերցումիս պահուն կը խորհէի թէ այս գեղեցիկ բարբառը ի՛նչ ճահաւոր զգեստ մը պիտի ըլլար հում, խոր, բաքալսուն այն կեանքին որ մարդկային միսն է, անոր՝ Նարդունիի զգայարանքներուն հասողութեամբ։ Խօսէ՛ ասոնք Նարդունիին։ Իմէ՛ կը սպասեմ վէպ մը, որ քալէ Մարթ կը գնեմի թէքնիքով։

Թլկատինցին եւ կղեր

oooo

Անցեալ շաբթու հրատարակեր էինք քանի մը հատուածներ այն փոքրիկ ուսումնասիրութենէն, զոր Ճիվանինի Փափինի կը նուիրէր Տանթէի վարդապետութեան։

Ճիվանինի Փափինի կը հաստատէր թէ «Տանթէ կը զայրանար իր ժամանակի Պապերուն դէմ, որ փոխանակ իրենց բոլոր ուժը նուիրելու Աւետարանի օրէնքով հոգիներու կատարելագործման, փոխանակ անկարգութեան մէջ խրուած աշխարհը հանդարտեցնելու, կողմնակցութիւն կ՚ընէին այս կամ այն թագաւորին, աշխարհիկ գինակցութիւններ եւ առաւելութիւններ կը փնտռէին եւ այսպէս կը ծառայէին եղբայրասպան կռիւներու եւ պառակտումներու անվերջ անումին»։

Այսպէս Տանթէ կը դատապարտէր կղերապետութեան բազմազան մեղքերը, իր դժոխքին կրակով։

Հետաքրքրական է կարդալ, այս առթիւ, Թլկատինցիի մէկ գործը, Էնգի - Դէմէնը, որ բազմաթիւ կէտերու մէջ կը յիշեցնէ Տանթէի Դժոխքը։ Եւ ճիշդ ինչպէս Տանթէ, Թլկատինցին ալ ծանր ամբաստանութիւններու տակ կը դնէ կղերը, որոնք «իբրաւ դէմ կը հանեն ժողովուրդը»։ Հայ պահպանողական բայց արժէքաւոր գրագէտը Թլկատինցին իսկ տեսեր եւ արձանագրեր է կղերին բոլոր մեղքերը Էնգի - Դէմէն թատերգութեան մէջ, որ դժոխքին նկարագրութիւնն է պարզապէս։ Ահա հատուած մը։

Քահանայ մըն է, որ դժոխքէն նամակ կը գրէ զաւկին եւ իր դատապարտութիւնը կ՚ողբայ հետեւեալ յատականշական տողերով, (բարբացուցական պատկերը մեր օրերու հոգեւորականութեան).

— «Առաջ լեզուս փրցուցին ըսելով, հող իրենց բարին, չարը չեմ բացատրած, գլուխս տաքցած կաթսայ մը անցուցին, յայտնելով որ ժողովուրդէն ինկած, ցած դէմք մը, ես գիս քահանայ ծախելու յաւակնութեան մէջ դրեր եմ։ Խոչափողիս մէջ վառած մարդակ մը կոխեցին, եսեւես զարնելով թէ՝ ձայնիս հրապոյրովը իմ ժողովուրդիս ականջին տակ, շաղփաղփ աղաւի մը դերն եմ կատարեր միայն։ Աղքատը չեմ այցելած, այրիները չեմ մխիթարեր, ունեւոր դուռներ բացեր գոցեր եմ. ո՞րը ըսեմ, սիրելի՛ս, ես որ աղօթասէրի համբաւովս անապատական մը կը ճանչցուէի, հոս այնպէս չեն ճանչնար։ Երկինքին չէմ՝ քին վրայ քարերն ալ երեսիս նետուելու չարժանութեան մէջ տեսայ, մեղդրուեցայ, որպէս թէ՝ խոստովանանքներ հրապարակող ըլլամ, նախատինք՝ թէ ժողովուրդը իրարու դէմ հաներ ու ծուխերս կիսկատելով, մէկմէկու դէմ յոլազի ճանկերով գիներ եմ։ Պարտաճանաչ չեմ եղեր, եկեղեցին խանութի պէս չահագործեր եմ. ձեռքս դպրատան պատին քսուելու ատենը, ձեռքս յետոյ ջրով, սապոնով լուացեր եմ»։

Տանթէի Դժոխքին եւ Թլկատինցիի այս գործին միջեւ զուգակշիռ՝ դասախօսութիւն մը ըրաւ վերջերս Մ. Պարսամեան Զ.Ռ.Միութեան։ Պիտի հրատարակենք այդ ուսումնասիրութիւնը ՅԱՌԱՋի մէջ։

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

ooooo

ՅԱՌԱՋն էր որ առաջին անգամ քրքրեց այս հարցը։ Հայաստանի մէջ, վերջերս ծրագիր մը կը մշակուէր արեւելահայ թատրոնին եօթանասունհինգամեակը տօնելու։

«Յառաջ» գրեց թէ պէտք է տօնել հարիւրամեակը եւ ոչ թէ եօթանասունհինգամեակը։ Իրապէս, Վէմի մէջ արդի հայ թատրոնին ծագումը տարաւ մինչեւ 1821։ Այսպէսով հայ թատրոնը կը դառնար աւելի քան հարիւրամեայ։ Այլեւս կարեւորութենէ կը զրկուէին Լէօի, Վրթ. Փափազեանի, Լեւոն Մանուէլեանի վկայութիւնները։ Իրապէս հայ արդի առաջին թատերագրութեան պատիւը կ՚առնէր Վենետիկեան հայ Միաբանութենէն տալու համար Հնդկաստանի Հայերուն։ Եւ ահա ԲԱԶՄԱՎԷՊի մէջ (յունուար) նոր յօդուած մը հայ արդի առաջին թատերագրութեան պատիւը ոչ միայն կը վերադարձնէ Վենետիկի Մխիթարեաններուն, այլ եւ աւելի եւս յառաջ կը տանի դնել հայ թատրոնի ծագման թուականը։

Հ. Եղիա Փէշիկեան կը քրքրէ վանքին անտիպ ժամանակագրութիւնը, զոր պատրաստած է Հ. Մ. Աւգերեան։ Եւ կը գտնէ հետեւեալ վկայութիւնը. — «Ի բարեկենդանի տարւոյս (1760), Նորընծայք ոչ խաղացին ինչ խաղ առաջի հասարակութեան, ոչ մեծ եւ ոչ փոքր»։

Հ. Եղիա Փէշիկեան յետոյ կը գրէ. — Հարկ է ուրեմն ընդունիլ թէ 1760էն առաջ իսկ Ս. Ղազարու մէջ սաղմնաւոր-ւած էր հայ թատերագրութիւնն եւ իր յատուկ բեմը։ Եւ պէտք չէ կարծել թէ դերասանները վանքին նորընծայք եւ վարժարանցիք ըլլալով՝ ներկայացումները դպրոցական - աշակերտական էին։ Պէտք է խորհիլ որ անոնք տասնեւհինգամեայ պատանիներէ մինչեւ երեսնամեայ նորընծայ վարդապետներէ կազմուած էին։

... Թէ որքան համբաւ սփռած էին այդ ներկայացումները, կարելի է գուշակել այն բազմաթիւ Հայերէն, որ Իտալիոյ զանազան քաղաքներէն՝ Պոլոնիայէն, Փիզայէն, Փատուայէն, Թրիէսթէն, Լիվոռնոյէն եւ մինչեւ իսկ Թրանսիլվանիոյ հեռաւոր գաղութէն Վենետիկ կը թափէին եւ ըստ ժամանակագրին՝ վանք կուգային թէ զուարճանալու եւ թէ խրախուսելու ներկայացումները»։

Հ. Մ. Աւգերեան կը յիշէ խօսքը Հ. Ստեփան Ագոնցեանի, որ Հռոմի մէջ եւրոպական մեծ ներկայացումներ տեսնելէ վերջ ուրախութեամբ եւ զարմանքով կը յայտարարէ Ս. Ղազարի մէջ, 1780ին.— «Բազում ինչ տեսի ի Հռոմ, այլ ոչ այսպիսի միակերպութիւն վայելուչ՝ ընդ առաջնորդութեամբ միոյ ուղղչի»։

Հ. Փէշիկեան կ՚աւելցնէ նաեւ, որ Ս. Ղազարու ներկայացումներուն համբաւը հասած էր մինչեւ Հնդկաստան։ 1799ի բարեկենդանին Ս. Ղազարու մէջ կը ներկայացուի Հ. Ղ. Ինճիճեանի Մեծն Վարդանայ Մամիկոնեանի փախուստը դէպ ի օտարութիւն։ Հնդկաստանէն 1828ին Յովհ. Աւգալեան կը գրէ.— «Վարդանեան ողբերգութիւնն յօրինեալ մեծի բանաստեղծին մերոյ Հ. Ղ. Ինճիճեան վարդապետի՝ զարթուցեալ է աստ զհուր իմն ջերմեռանդութեան եւ հայրենասիրութեան ի սիրտս հայկազուն ընթերցողաց։ Արժան է երկնաձիր բանաստեղծին մերոյ պարապել յօրինուածս այնպիսի ողբերգութեանց, որոց գործն կամ առարկայքն զատնին յիշատակեալ յազգային անցս պատմութեանմերոյ»։

Հ. Փէշիկեան կը յիշատակէ նաեւ Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի վկայութիւնը։ Այս վերջինը, անշուշտ ծանօթ Հ. Աւգերեանի ժամանակագրութեան, իր մէկ կարեւոր գործին մէջ, Երկհարիւրամեայ գրական գործունէութիւն եւ նշանաւոր գործիչներ Վենետկոյ Մխիթարեան Միաբանութեան (տպ. 1905), մասնաւոր գլուխ մը (էջ 185—220) կը յատկացնէ այն հարցին, որ կը զբաղեցնէ մեզ։ Ահա այդ գլուխին խորագիրները.— Մխիթարեանք հիմնադիր ու տարածող ազգային ժամանակակից թատերաբեմին.— Թատերախաղ յօրինող, զանոնք ներկայացնող եւ խրախուսող Մխիթարեան վարդապետները.— Մխիթարեան թատրոնական ներկայացումներու սկզբնաւորութիւնը Մ. Պէշիկթաշլեանէն 70 – 80 տարի յառաջ.— Մխիթարեան ներկայացումներու նախկին վիճակը, տեղըն ու պատրաստութիւնները...Մխիթարեան ներկայացումներու եղանակը, ներկայացնողները ու հանդիսականք.— Կարգադիր վարիչն ու Մեկենասները.— Մխիթարեան ներկայացումներու անուանքը կամ նիւթերն իրենց ներկայացման եւ յօրինման տարբերութիւնովն եւ բովանդակութեամբը.— Անտիպ նմոյշներ.— Դիտողութիւն եւ եզրակացութիւն»։

Կը տեսնուի որ կարեւոր աշխատութիւն մըն է այս եւ գեղեցիկ վկայութիւն մը։

Ինչպէս Հ. Բարսեղ Սարգիսեան կը գրէ,— «Նշանաւոր են եւ մասնաւոր յիշատակութեան արժանի այսպիսի խաղեր երկասիրողաց եւ թարգմանաբար յօրինողաց մէջ Հ. Եղիա Էնտազեան (որ կը գրէր 1776ին), Հ. Ղ. Ինճիճեան (1795—9), Հ. Գ. Աւետիքեան (1787—92), Մ. Ջախջախեան (1783—89), Հ. Իգնատիոս Փափազեան (1817—20), Հ. Ա. Բագրատունի (1812—17), Հ. Միք. Չէմպէրճեան (1830—37), Հ. Եփրեմ Սեթեան (1817—22), Հ. Կարապետ Եսայեան, Հ. Եղիա Թոմաճանեան (1802—5), Հ. Սահակ Պրոնեան, Հ. Ա. Ճէլալեան (1826), Հ. Ա. Պէշիքթաշլեան (1826), Հ. Գէորգ Հիւրմիւզեան (1825), Հ. Մ. Բժշկեան եւ Հ. Պետրոս Մինասեան (1829—1860)։

Մխիթարեան թատերագրական մատենադարանը բեղուն է, մօտ 300 կտոր։

Ազգային նիւթերով.— Տրդատ, Խոսրով, Վահան Մամիկոնեան, Ս. Ղեւոնդեանք, Աբաս Բագրատունի, Հայկ Դիւցազն, Երուանդ Բ., Գնէլի մահը, Ներսէս Պարթեւ, Ս. Յուսիկ, Արշակ Բ., Սուրէն, Վասակ մատնիչ, Աժդահակ, Տիգրան, Արտաշէս, եւն.։

Միջազգային նիւթերով.— Որատիոսեանց եւ Կուրատիոսեանց մենամարտը, Բժիշկ բռնի (*Մոլիէր*), Երեւակայական հիւանդ, Հռեգուլոս, Թեմիստոկլէս, Սաւուղ, Բրուտոս, Անտիպատ, Միհրդատ եւն.։

Հ. Փէշիկեան կը վերջացնէ.— «1807էն կը սկսի կատակերգութիւնը աշխարհաբար եւ երբեմն Պոլսոյ ռամիկ բարբառով, եւ մեծ գարկ կը ստանայ Սամալի ձեռքով։ Մեծ համբաւ թողած են Ընչաքաղց խազնէ Սառափ, Աւռամ հրեայ, Հանի Թըլթըլ, Խեյօֆ Դաւիթ, Աղուպշ բանաստեղծը, Հրիտակատար եւ հնախոյզ, եւն.»։

Այսպէս, արդի հայ թատրոնին ծագման քննութեան հարցը, որ գրինք այստեղ, հետզհետէ կարեւորութիւն առաւ եւ նոր վկայութիւններով արբանեկ դասագիրքերու կարգ մը ամբողջութիւն զարձած տեսակէտները։

ՏԻՏԱՂ

Տոքթ. Ամրակումեանի ներկայութեան Ղազարոսի յարութեան վրայ կը խօսէին։

Բժիշկը անդէն.— Եթէ իմ ձեռքովս մեռած ըլլար, թող սպասէին որ ողջնար։

ԳԱՒԻՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

»»».«««

(Հետեւողութիւն գերմաներէնի)

Խոր խաւարէն կեանքի կայծ
Մանո՛ւկ, մեր այս լոյսը դուն
Պիտի տանիս հեռուն երբ
Ա՛լ ջահն իյնայ մեր ձեռքէն։

Չարչարանքի պատին շուրջ
Դո՞ւն ալ արդեօք մեզի պէս
Պիտի դառնաս հեւ ի հեւ
Մինչեւ ծունկերդ կրքին։

Թէ ժառանգորդ հարազատ
Որդիներով, քոռներով,
Պիտի ըլլաս հողիդ տէր։

Ո՛չ թէ հոգիդ կարեվէր,
Օտարին մօտ բուի պէս
Պիտի վայես դուն նորէն։

Հայկանուշ Թորոսեանի
ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՓԱՐԻԶ, 17 մարտ, շաբաթ երեկոյ Սալ Կավոյի մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 մայիս, շաբաթ երեկոյ, Սալոն Մարսիլիայի մէջ։

ԼԻՈՆ, 27 մայիս, կիրակի ցերեկ Երաժշտանոցի սրահին մէջ (**Salle Molièr**)։

ՏԻՏԱՂ

— Այս եղածին այնչափ բարկացայ որ խելքս գլխէս թռաւ։

— Եթէ իրապէս ունէիր, շատ թեթեւ բան մը ըլլալու է որ յանկարծ թռեր է։

Սուրիական կալուածները չեն յանձնուիր

Պէյրութի «Էլ Ահրար» թերթը կը գրէ (15 փետրուար).—

Կը տեսնուի որ մեր թուրք դրացիները չեն ուզեր վերջացնել կալուածներու խնդիրը, որովհետեւ Իզմիրի մէջ կալուած ունեցող Սուրիացիները եւ Լիբանանցիներ Իզմիր գացած էին, տիրանալու համար իրենց կալուածներուն։ Անոնք օրթօտոքս էին։ Հոն երկար աշխատանքներէ եւ խոստումներ ստանալէ վերջ, անոնք օր մըն ալ տարօրինակ պատասխան մը կը ստանան։ Թուրք կառավարութիւնը, որ «այսօր վաղը» ըսելով ձգձգած էր ցարդ, այժմ յայտնած է անոնց թէ իրենք օրթօտոքս ըլլալով փոխանակելի Յոյներու դասէն կը համարուին, հետեւաբար չեն կրնար տիրանալ իրենց կալուածներուն։

Այս շատ զարմանալի առարկութիւն մը չէ։ Եթէ Թուրքերը այդպէս պիտի ընեն, ոչ մէկ Սուրիացի ու Լիբանանցի պիտի կրնայ օգտուիլ թուրք եւ ֆրանսական կալուածական համաձայնութենէն, որովհետեւ մարզպանութեան յանձնուած 600 թղթածրարներէն 250ը Օրթօտոքսներու կը պատկանին։

Մենք մարզպանութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս կարեւոր խնդիրին վրայ, որովհետեւ մեր հայրենակիցները, որոնք հրաւէրով եւ արտօնութեամբ մեկնեցան Թուրքիա, մեծ ծախքերու ենթարկուեցան եւ այժմ կը զրկուին նաեւ իրենց կալուածներէն։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

—..—

Յունական ապստամբութիւնը

1825ին Մահմուտ Բ. որ տակաւին իր բանակը վերակազմելու ճիգերով զբաղած էր, իր փաշաներէն, Եգիպտոսի կառավարիչ, Մէհմէտ Ալիի օգնութիւնը խնդրեց։ Այս վերջինը, ինչպէս պիտի տեսնենք ի վերջոյ, բարեկարգ վարչութիւն մը եւ տիպար բանակ մը ստեղծած էր իր նախաձեռնութեամբ։ Մէհմէտ Ալի փաշա իր զաւակը Իպրահիմը ղրկեց 17,000 Եգիպտացիներով, որոնց ժամանումը հիմնովին փոխեց կռիւներուն բախտը։ Մորէան մաքրուեցաւ ու գրաւուեցաւ ըմբոստներու գլխաւոր միջնաբերդը՝ Միսոլոնկին տասնեւմէկ ամսեայ հերոսական դիմադրութենէ մը վերջ, եւ ամէնէն եղերական վախճանը ունեցաւ. պաշարեալներէն մաս մը ճեղքեցին թշնամի գիծերը եւ փախան, մնացեալները մօտ 5000 հոգի ռազմանիւթի շտեմարանին մէջ հաւաքուելով կրակ տուին ու անձնասպան եղան. (25 ապրիլ 1826)։ Այդ քաղաքին մէջ ինկաւ նաեւ յունական դատի ջերմ աջակից անգլիական լորտ Պայրըն։ Յոյներին անձնատուր եղաւ եւ Աթէնքը։ Յունական դատը գերեզման մտած ըլլալ կը թուէր։

Բայց այդ դէպքերուն վրայ արթնցաւ Եւրոպայի խիղճը։ 1827 յուլիսին Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա Լոնտոնի մէջ համաձայնեցան միջամտել եւ Յունաստանի տալ վարչական ինքնավարութիւն մը Սուլթանին գերիշխանութեան տակ։ Իրենց որոշումները յարգել տալու համար միացեալ նաւատորմիղ մը ղրկեցին յունական ջուրերը։

1827 հոկտ. 20ին այդ նաւատորմիղը խարիսխ կը նետէր Նավարինի ծոցը, ուր կը գտնուէր Թուրք – եգիպտական միացեալ նաւատորմը, թիւով եւ ուժով աւելի գերազանց քան եւրոպականը։

Դէպքը ծանօթ է. Թուրքերու կողմէ արձակուած գունդ մը պատճառ եղաւ որ անակնկալօրէն երկու հակառակորդ ուժերը բախին. չորս ժամուան ճակատամարտէն համաձայնականները յաղթական ելան. Թուրք նաւատորմը փճացած էր ամբողջովին։

Սուլթան Մահմուտ Բ. սուրբ պատերազմ — ճիհատ— յայտարարեց Եւրոպայի դէմ։

Ջենոցը վերցուց Ռուսիան, որ 1828ի ապրիլին պատերազմ յայտարարեց Թուրքիոյ դէմ։

ՌՈՒՍ ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

1825ին ռուսական գահը կը բարձրանար Նիկոլա Ա. որ կը դաւանէր թէ Ռուսիա վճռական եւ գործօն քաղաքականութիւն մը մղելու կոչուած էր մօտաւոր արեւելքի խնդիրներուն մէջ։

Նիկոլա Ա. ֆիզիքապէս հսկայ մըն էր, երկաթեայ կորովով, հպարտ կամեցողութեամբ։ Խիստ, սառն, զինուորական ոգիով մեծցած, զինուորական միջոցներով միայն հարցերը լուծել կը խորհէր։ 1826ին իսկ գզացուցած էր Մեթերնիխի, որ եթէ Թուրքիոյ դէմ պատերազմ ընելու հարկադրուի, ատիկա յոյն ըմբոստներուն համար չէ այնքան, այլ պարզապէս «իր կայսրութեան շահերը պաշտպանելու համար»։

Արդ, ռուս կայսրութեան աւանդական ձգտումն էր իջնել դէպի բաց ծով, այդ վայրէջքը կը կատարուէր միանգամայն Կովկասի եւ Պալքաններուն վրայէն։

Արդէն Կովկասի կողմէն 1813ին Կիւլիստանի դաշնագրով անոնք իւրացուցած էին հիւսիսային Կովկասը (Ափխազիան, Վրաստանը, Տաղստանը եւն.)։

1825—27ի տարիներուն անոնք իրենց սահմանները կը ջանան ընդլայնել հարաւային Կովկասի ուղղութեամբ։ Յայտնի են այդ տարիներուն Պարսից հետ ծագած կռիւները, ուր հայ կամաւորները Ներսէս Աշտարակեցիի ղեկավարութեամբ խանդավառ մասնակցութիւն մը կ՚ունենան Էջմիածնի եւ Երեւանի կռիւներուն ընթացքին։ Ռուս պարսկական այդ պատերազմը յանգեցաւ Թիւրքմէնչայի դաշնագրին (1828 փետր.), որով Ռուսիոյ կը մնային պարսկական Հայաստանը եւ Նախիջեւանը մինչեւ Արաքս գետը։

Շահէն օձիքը թօթվելուն պէս, Ռուսիա առիթը հասած համարեց իր թաթը դնելու Հայկական բարձրաւանդակին վրայ։

Յունական հարցը պարզ պատրուակ մըն էր։

1828 ապրիլ 26ին պատերազմը հազիւ յայտարարուած, Ռուս բանակները երկու ճակատի վրայ կ՚անցնին սահմանը։

Կովկասի կողմէն Պասքեւիչ Երեւանեցին (Երեւանի յաղթականը) գլխաւորութեամբ կը գրաւէ Անափա, Փոթի նաւահանգիստները, Արտահանը եւ Կարսը, մինչ Եւրոպայի կողմէն ռուս բանակները կ՚անցնին Դանուբը եւ առանց դժուարութեան կը հասնին Պուլկարիա, ուր Սիլիստրէի եւ Շումէ– նի առջեւ կը հանդիպին բուռն դիմադրութեան մը։

1828ի աշնան ռուս բանակը կեցած էր իր գրաւած գիծերուն վրայ։ Համաճարակ հիւանդութիւնը կը տասնորդէր իրենց ուժերը։ Նոր տարուան ձմրան անոնք խոհեմութիւն համարեցին նահանջել. Պալքաններու կողմէն մանաւանդ իրենց բանակը քաշուեցաւ Եաշի վրայ (Ռումանիա)։

1829ի գարնան անոնք 200,000նոց բանակով վերսկսան վայրէջքը։ Հրամանատարութիւնը կը վարէր երիտասարդ եւ յանդուգն զօրավար մը Տոպիչ։ Հայաստանի կողմէն Պասքեւիչ կը գրաւէր Կարինը։ Պալքաններու կողմէն ռուս բանակը կը գրաւէր Սիլիստրէն եւ ծովափի ճամբով ու նաւատորմիղի կռթնած, Վառնայէն Պուրկազ կ՚անցնէր, Պալքանեան լեռնաշղթաներուն եւին ու յախուռն արագութեամբ կը քալէր Էտիրնէի վրայ։ 19 օգոստոսին կ՚իջնէր այս քաղաքը, մինչ ռուս յառաջապահները կը հասնէին Ռոտոսթօ։ Միայն հարիւր քիլոմէթր կը մնար Պոլսոյ։

Այսպէս զէնքը կը վճռէ ինչ որ դիւանագիտութիւնը ձգձգած էր տարիներով։

Սուլթանը հաշտութիւն խնդրեց, եւ կնքուեցաւ Էտիրնէի դաշնագիրը (1829 սեպտ.)։

Ռուսական կատարեալ յաջողութիւն մըն էր ատիկա։ Կովկասի կողմէն Ռուսիա կը պահէր իր գրաւած գիրքերը՝ Փոթին, Ախալքալաքը, Կարսը, բայց Կարինէն, ուրկէ 100 հազարի մօտ հայ գաղթականութիւն մը ռուս բանակին ետեւէն կը լքէ երկիրը եւ կ՚անցնի սահմանէն անդին։ Իր գրաւած այդ գիծը թէեւ անբաւական, բայց իրեն կ՚ապահովէր զինուորական, տնտեսական քաղաքական գերակշիռ դիրք մը։

(3) (Շար.)

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ժառանգորդ չունի, կրնայ նշանակել իր յաջորդը, պայմանաւ որ ստանայ խորհրդարանի 2/3 մեծամասնութիւնը: Բոլոր իրական իշխանութիւնը կը գտնուի երեսփ. ժողովին ձեռքը: Հետեւաբար, Թագաւորին իշխանութիւնը կախում ունի միայն իր անձնական հմայքէն:

Ի խնդիր զինաթափութեան

Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը, որ այս միջոցին ճամբորդութիւններ կը կատարէ ի խնդիր զինաթափութեան, Պերլինէն անցաւ Հռոմ: Իրազեկներ կը հաստատեն թէ խօսակցութիւնները թէեւ սիրալիր եղած են, բայց գործնական ելքի մը չեն յանգած: Գերմանիա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ — պահանջելով 300,000 զինուոր եւ անմիջական վերազինում: Անգլիական թերթ մը կը պատմէ թէ Հիթլէր հետեւեալ պայմանները առաջարկած է բրիտանական պատուիրակին.

1. Զինաթափութեան ընդհ. պայմանագիրը կնքել հինգ եւ ոչ թէ տաս տարուան համար:

2. Այն բոլոր ազգերը որոնց ապահովութիւնները չեն կրճատուած պատերազմի դաշնագիրներով, կրնան պահել իրենց ներկայ զինուորական ուժը:

3. Գերմանիա պէտք է անմիջապէս ստանայ պաշտպանողական զէնքեր, այնպէս ինչպէս ճշդուած է բանակցութիւններու ընթացքին:

4. Անընդունելի է «փորձի շրջան» մը հաստատել Գերմանիոյ համար, ցորչափ այս վերջինը չէ արտօնուած ունենալու պաշտպանողական զէնքերը:

5. Գերմանիոյ օդանաւային ուժերու խնդիրը պիտի քննուի յառաջիկային, բայց Գերմանիա պէտք է արտօնուի անմիջապէս հետազօտիչ եւ ոմբաձիգ օդանաւեր չինելու:

6. Ֆրանսա պարտաւոր չէ փճացնելու իր օդանաւերուն հարիւրին 50ը, բայց Մեծն Բրիտանիա պէտք է յանձն առնէ չաւելցնել իր օդանաւային ուժերը:

Անգլիոյ կառավարական շրջանակներուն մէջ անընդունելի կը գտնեն այս պահանջները: Միւս կողմէ, յոյս չկայ որ Անգլիոյ ներկայացուցիչը կարենայ աւելի մեծ յաջողութիւն գտնել Իտալիոյ մէջ, որուն տեսակէտները չատոնց պարզուած են:

Ինչպէս յայտնի է, Պ. Իտըն առաջին անգամ Փարիզ հանդիպեցաւ եւ մեկնեցաւ յուսախաբ:

Ռաքովսքին ալ զղջում յայտնեց

Պուխարինէն, Ռատէքէն, Սմիլկայէն եւն., յետոյ, խոնարհաբար զղջում յայտնեց նաեւ Ռաքովսքի, Փարիզի նախկին դեսպանը, որ դիրք բռնած էր Ստալինի դէմ: Իր նամակին մէջ կ'ըսէ թէ՝ «միջազգային յետաշրջութեան աճիքին առջեւ, որ ուղղուած է հոկտեմբերեան յեղափոխութեան դէմ, իր նախկին տարակարծութիւնները կորսնցուցած են իրենց նշանակութիւնը»:

Եւ կ'աւելցնէ.— «Բոլշեւիկի մը պարտականութիւնը կը համարեմ ամբողջովին եւ առանց վերապահութեան հպատակիլ կուսակցութեան ընդհանուր ուղեգիծին»:

Ինչպէս կ'երեւայ, Ռաքովսքի կրցած է պահել իր հպարտութիւնը, խուսափելով չափազանց ստրկական արտայայտութիւններէ, ինչպէս ըրած էին Պուխարին եւ միւսները:

Ռաքովսքի կուսակցութենէն վտարուած էր 1927ին եւ նախ Աստրախան, յետոյ Սիպերիա աքսորուած: Տարիներու լռութենէն յետոյ իր հպատակութեան հեռագիրը մեծ տպաւորութիւն գործեց Մոսկուայի մէջ:

Փետրուար 6ի դէպքերուն առթիւ

Անոնք որ վնասներ կրած են փետր. 6ի դէպքերուն հետեւանքով, կրնան իրենց խնդրագիրները ուղղել Սէնի Նահանգապետութեան, բոլոր անհրաժեշտ վաւերաթուղթերով:

1884ի օրէնքին համաձայն, այս կարգի վնասներու հարիւրին 60ը պիտի հատուցանեն համայնքները, իսկ եթէ անոնք պատասխանատու չեն, պետութիւնը: Իրականին մէջ, Փարիզ քաղաքը չուզեր հարիւրին 20էն աւելի բաժին ստանձնել, որով մնացեալ 80ը կը մնայ պետութեան վրայ:

«ԹԱՔՍԻ»ՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Ինքնաշարժերու ընկերութիւն մը, որ 1500 շարժավար կը բանեցնէ, հրաժարեցաւ գործադուլի շարժումէն: Միւսները կը շարունակեն պնդել իրենց պահանջներուն վրայ:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ ՊՈՐԻՍ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, որ Պրիւսէլ գացած էր Ալպէր թագաւորին յուղարկաւորութեան առթիւ, Փարիզ եկաւ եւ երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ կառավարութեան անդամներուն հետ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԽՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ՝ ՎՌԱՄԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

հովանաւորութեամբ՝ ՉԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑՈՐԵԿ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՄԷՕՏՕՆ, 2, Rue Alexandre Guilmant ՍԱԼ ՄԱՐԻ ՏԷԼՆԱՅԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ընկեր ԲԵՆՕ

կը խօսին ընկերներ՝ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Զ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ (ՎԻՇԱՊԵԱՆ)

կը ներկայացուի՝ ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ (Զաւեշտ)

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Հաղորդակց. միջոց.— Մօնփառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէօտօնի Փօրթ տը Վէրսայլէն թրամուէյ 32 կամ 23 եւ իջնել լա Ֆէրմ տէ Մուլինօ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Շրջանային վարչութեան պարզեւաբաշխութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մեծ սրահին մէջ:

Թէյասեղան եւ Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, ջութակ եւայլն.

Մուտքը՝ ազատ է:

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ եւ ԱՆԴԻՄԱԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

10 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salon Florideի մէջ 7, rue Venture

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Opéra Commiqueէն Օր. Mireille Belgrano, Փարիզի Վարիէթէէն հռչակաւոր կատակերգակ Honoré Gabin: Եւրոպական պարեր՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՉԱՐԵՀ ՉԱՎՈՒՇԵԱՆի եւ M. Richardի եւ մասնակցութեամբ հռչակաւոր ՌՈՅԱԼ ՃԱԶԻ:

դիմակաւորներու տողանցք. գեղեցիկ տարազ կրողներուն արժէքաւոր նուէրներ: ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ.

Այրի Տիկին Ա. Փափազեան, Օր. Ալիս Փափազեան, Այրի Տիկին Փափազեան, Այրի Տիկին Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Փափազեան եւ իրենց զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սոլաքեան եւ իրենց զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան եւ իրենց աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Մինասեան եւ իրենց որդին, Տէր եւ Տիկին Աբովեան եւ իրենց որդին, եղբայրները, քոյրը եւ իրենց ազգականները եւ ամբողջ ընտանիքը խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

ԱԲՐԱՀԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

իրենց ամուսնին, հօր, զաւկին, փեսին, որ հոգին աւանդեց փետր. 22ին, 42 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, կիրակի, Փանթէն-Փարիզիէնի գերեզմանատան մէջ: Կը խնդրուի համախմբուիլ գերեզմանատան գլխաւոր դրան առջեւ, ճիշդ ժամը 9ին: Ցաւակցութիւնները պիտի ընդունուին գերեզմանատան մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՄԵՏՐՈՅԻ ԿԱՅԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

MARDI 27 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2431

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԶԱՐՀՈՒՐԱՆՔ

(«ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՑՈՒՍԱԲԵՐ»Ի, 15 ՓԵՏՐ.)

Եգիպտոսի «Դառնացած Սրտաբեկ Հայ Ժողովրդային Ցանձնախումբ»ը երկրի դատական իշխանութեանց ներկայացաւ «եան»ը պոչէն մկրատուած Գօղոսով մը, որուն համակի երկարութիւնն ունէր «իր» հրապարակած արխ-նահոտ լաթը.

— «Դառնացած Սրտաբեկ Հայ Ժողովրդային Ցանձնախումբ» գոյութիւն չունի, ինծմէ հնարած եմ այդ անունը. թռուցիկը ես հեղինակած եմ, սակայն գիրս գէշ ըլլալով՝ ուրիշի մը ընդօրինակել տուած եմ. կեանքիս մէջ առաջին անգամն ըլլալով թռուցիկ գրած եմ. ուրիշ մը գրած չեմ եւ գրելիք ալ չու-նիմ»...

Այսպէս կը թոթովէր այս ոճրատիպ հրէշը, դատախազական իշխանու-թեանց առջեւ...

Եկած էր... փաստաբանով. «միացեալ»ը իշխանութեանց ճամբած էր իր Գօղոսը պաշտպան փաստաբանի ուղեկցութեամբ:

Ու մինչ այն վայրկեանին, երբ այս բարոյազուրկ թշուառականը կը հար-ցաքննուէր իշխանութեանց կողմէ, դուրսը, դատախազական շէնքի նրբանցք-ներուն մէջ, կը սլքտային ռամկավար վարիչները, իրենց իսկ ներկայութեամբ վկայելու համար Գօղոսներուն եւ իրենց միջեւ եղած սրբազան կապը:

Բաւական եղաւ այս ոճրագործներուն հետքը գտնելու համար դատախա-զութեան դիմել, որպէսզի անմիջապէս փոշիանայ «Դառնացած Ցանձնախում-բը», իր եւրն ձգելով «անպիտան ի հաւատս», ինչպէս որ պիտի ըսէր այս Գօղոսներու խորհրդաւոր փաստաբաններէն մէկը:

«Ցանձնախումբ» չկայ սակայն ... իշխանութեան առջեւ, բայց կայ ... «գործ»ի առեն:

Երկու օր առաջ Դամասկոսէն գրքոյկ մը առինք, 16 էջնոց, տպագրուած «Եգիպտոս» (քաղաքն ու տպարանը չեն յիշատակուած), հետեւեալ խորագրին տակ,— «Դաշնակցական Կոմիտէի վերջին զոհերը»:

Գրքոյկը Գօղոսի «հեղինակած» թռուցիկն է, պրոշիւրի վերածուած:

Թռուցիկը բաւ չնկատելով՝ «միացեալ»ը նոր ծախսեր ըրած ու զայն վե-րածած է գրքոյկի՝ «Կոմիտէի զոհ»երուն հատ մը եւս աւելցնելով («Ցարէթ Խւկէնտէրեան, Սուէյտիա»), իսկ պրոշիւրի վերջաւորութեան ալ կցելով հետեւեալ տողերը,— «Անգլ., Փրանս. եւ ամերիկեան մամուլը, ինչպէս նաեւ ամերիկահայութիւնը միահամուռ անխտիր բոլոր Դաշնակցական ոճրագործ-ներուն վտարումը կը պահանջեն երկրէն»:

Ի դէպ. «Գօղոս»ները ամէն տեղ Դաշնակցականներու վտարումը կը պա-հանջեն, առանց ըսելու սակայն, թէ վտարեալները ո՛ւր պիտի ճամբուին: Ինչպէս յայտնի է, Դաշնակցականները սովորաբար կա՛մ թրքահպատակներ են եւ կամ ռուսահպատակներ. ըստ երեւոյթին՝ վտարուածները պիտի ճամ-բուին կա՛մ Թուրքիա եւ կամ Խ. Ռուսաստան: Անշուշտ «միացեալ»ը այս մա-սին առած է արդէն Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի համաձայնութիւնը...

Առանձին ուշադրութեան արժանի է գրքոյկին արտաքինը. «Ա. Նիկոլ»էն բան մը կայ նաեւ այս լաթին վրայ, կ՚ենթադրենք, որ նոյն ձեւերով տեղի պիտի ունենայ նաեւ անոր առաքումը. անկասկած է, որ Դուրեանի յիշատա-կին ընծայուած այս «յարգանք»ին մասնակից են նաեւ Թուրքերը:

Նկատենք, որ նախ քան գրքոյկ դառնալը, թռուցիկը լայնօրէն կը տարած-ուէր արդէն ոչ միայն Եգիպտոսի մէջ, այլ եւ դուրսը (Պաղեստին, Կիպրոս, Սուրիա եւն.), առաքողները այս անգամ ջայլամի նման իրենց գլուխը խո-թած էին աւազներու մէջ, իսկ ոտքերը ցցած՝ օդին մէջ: «Ա. Նիկոլ»ը կը տա-րածուէր աւելի «հմուտ» ձեւերով:

«Դառնացած»ի եռին պահուըտած է հայկական պիղծ ու զարշելի հակա-յեղափոխութիւնը: Մատնիչներու, լրտեսներու եւ վարձկաններու սրիկայա-ցած բանակը ճիգ կ՚ընէ, ի հաշիւ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի, մարտնչող հայու-թեան պայքարը արտաքին ճակատէն փոխադրելու ներքին ճակատներու վը-րայ:

Խորքին մէջ ատոնց «հոգեհանգիստ»ները ո եւ է կապ չունին Դուրեանի հետ: Եթէ հնար ունենային՝ ատոնք «հոգեհանգիստ»ներ կը կազմակերպէին մինչեւ իսկ Հալիմ փաշաներու, Թալէաթներու, Պէհաէտտին Շաքիրներու, Ճէմալ Ազմիներու, Ճէմալ փաշաներու, Ճիւանշիրներու յիշատակին, եւ որք ընդ ամին:

Տեսականօրէն այս ոգը կայ արդէն գրքոյկին մէջ:

«Պանք Օթթոմանէն սկսելով մինչեւ Երլըրըլի պոմպան պատճառ դար-ձան տասնեակ հազարաւոր Հայերու բնաջնջման եւ պարկեշտ ընտանեկան օ-ճախներու քանդումին ու կործանումին: Այս բոլոր եղեռնական անհեռատես ձեռնարկներուն մէջ սակայն չմոռցան իրենց փախուստի ճամբան ապահովել ամէն բանէ առաջ...»:

Եղեռնակա՛ն ձեռնարկներ ու ոճիրնե՛ր նաեւ ... Պանք Օթթոմանն ու Երլտըզի պոմպան:

Ու չկարծէք թէ չկայ բուն իսկ հոգեհանգիստը— ընդհանուր ու համա-տարած — «նահատակ» Թալէաթներու յիշատակին:

Խօսելով մէկ միլիոն նահատակներու մասին, «Դառնացած»ի կերպա-րանքն առած «Ա. Նիկոլ»ը կը գրէ.

«Այլեւս ժամանակ է ըսելու ձեզի, Հայ ժողովուրդ, նահատակուող մէկ միլիոն Հայերու անունով թէ՝ անոնք անմեղ զոհերը եղած են Դաշնակցական Կոմիտէի մաքիավելյական, արկածախնդրական սադրանքներուն, անոնց ապի-կար եւ կործանարար գործունէութեան, անոնց վանտալական ու դաւադրական ոճիրներուն ու ոճրափորձերուն»...

Ոչ մէկ բառ Թուրքի մասին. ընդհակառակն. անվերապահ պաշտպանո-ղական բոլոր ջարդարարներուն...: Այսպէս երէկ Թուրքը կը գրէր միայն թո՛ւրք լեզուով. իսկ այսօր, այսպէս սկսած է Թուրքը գրել (եւ կամ գրել տալ) նաեւ հա՛յ լեզուով...

Հոգեհանգստեան շատ աւելի փառաշուք հանդէս մըն է այս նահատակ ցեղի մը ջարդարարներու յիշատակին, քան այն, ինչ որ «դառնացած»ները կը կազմակերպեն Դուրեանի յիշատակին:

... Ամէնէն սարսռազդեցիկ բառերն իսկ պիտի չհասնէին մեծութեանը այն սարսափին, որ թաղնուած կը մնայ այս պատկերին տակ:

Ամբողջ «կուսակցութիւն»ներ այսօր իրենց հաւատամքի կաթը կը ծծեն ոստիկանական հիմնարկութեանց մէջ:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Փետր. 23 թուակիր բժշկական տեղեկագրէն կ՚իմանանք թէ բարւոքումը կը շարունակուի: Փրոֆ. Ռոժէ եւ Տոքթ. Միլքոնեան խորհրդակցութիւն մը կատարելով, այն եզրակացութեան եկած են թէ վտանգը անցած է, բայց ան-դամալուծումը երկար պիտի տեւէ եւ հիւանդը լուրջ խնամքի կը կարօտի ա-միսներով:

Ալպէր թագաւորի յուղարկաւորութիւնը

Պրիւքսէլի մեր թղթակիցը պարտք սեպած էր մանրամասնութեամբ նկա - րագրել Ալպէր թագաւորին յուղարկաւորութիւնը, որուն լուրերը տուած ենք օրը օրին: Դժբախտաբար ուշ ստացանք (երէկ) թղթակցութիւնը, ուստի կը հրատարակենք միայն յատկանշական մասերը.—

Թագաւորին մարմինը, բիւրաւոր ծաղկեպսակներու մէջ, չորս օր գի-շեր շարունակ ցուցադրուեցաւ Պրիւքսէլի արքայական պալատին մեծ ու շքեղ դահլիճին մէջ, ուր հարիւր հազարաւոր ժողովուրդ, ամէն դասակարգէ եւ ա-մէն տարիքէ, խռնաւ ու ցուրտ օդին, պոչ բռնած իրենց կարգին կը սպասէին:

Պալատին շրջակայ պողոտաները ու փողոցները անբաւականալի բազմու - թեամբ մը լեցուած էին, խափանելով երթեւեկը: Տասնեակ հազարաւոր նախ-կին մարտիկներ եւ պատերազմի հաշմանդամներ, որոնք իրենց թագաւորին հետ մասնակցած էին վերջին պատերազմին, յուզիչ թափօր մը կազմեցին դա-գաղին առջեւէն:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ, 22 փետրուար, յուզիչ հան-դիսաւորութեամբ: Այդ օրը ընդհանուր սուգի օր մը եղաւ բոլոր Պելժերուն համար, որոնք Պրիւքսէլի բոլոր արուարձաններէն, ինչպէս նաեւ գաւառներէն գունդագունդ եկած էին:

Առտուան ժամը 10ին, պաշտօնական թափօրը մեկնեցաւ արքայական պա-լատէն, անցաւ թագաւորական փողոցէն եւ հասաւ Սէնթ - Կիւտիւլի մայր ե-կեղեցին, որ Պրիւքսէլի ամէնէն գեղեցիկ ու հոյակապ շէնքն է:

Թափօրը կազմուած էր հետեւեալ ձեւով.— Ամէնէն առաջ կ՚երթային ձիաւոր ոստիկաններու գումարտակ մը, յետոյ յաջորդաբար ձիաւորներու ե-րաժշտախումբ մը, ֆրանսական, անգլիական եւ իտալական զինուորներու ջո-կատներ, հրետազօրքերու եւ նիզակաւորներու խումբեր, չորս գումարտակ զինուորներ, նախկին ռազմիկներու եւ հայրենասիրական կազմակերպութիւն-ներու ընկերակցութիւններ իրենց դրօշակներով, Պելժ բանակին ընդհանուր սպայակոյտի անդամները, զանազան զօրագունդերու պատկանող փոքրաթիւ յիսնապետներ, սպաներ, տասնապետներ եւ պարզ զինուորներ իրենց դրօշակ-ներով, նիզակադրօշներով եւ հեծելադրօշներով, որոնք պահ դրուած են Պրիւ-սէլի զինուորական թանգարանին մէջ, զանազան վանքերու, միաբանութիւն-ներու, եկեղեցիներու եւ կրօնական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ, ձիաւոր սպայ մը, որ իր ձեռքին մէջ բռնած էր հանգուցեալ թագաւորին զինա-նշանը կրող դրօշակը, իբր բանակի ընդհ. հրամանատար, մեռելակառքի վե - րածուած հրասայլ մը, որուն վրայ կը հանգչէր Ալպէր թագաւորին մարմինը: վեց սեւ ու յաղթանդամ ձիեր լծուած էին մեռելակառքին, որուն ծոցերէն բռնած էին Պելժիոյ վարչապետը, դատական եւ ներքին նախարարները, Ծերա-կոյտի եւ երեսփ. ժողովի նախագահները, զինուորական կցորդներ, թագաւո - րին անձնական թիկնապահը, շրջապատուած ընտրեալ հետեւակազօրքերու գումարտակով մը: Դագաղին կը հետեւէր թագաւորին սիրական ձին, որուն սանձէն բռնած էր արքունի ախոռապետը: Յետոյ կուգային Պելժիոյ Լէոփոլտ եւ Կարոլոս իշխանները, օտար պետութեանց ներկայացուցիչներ եւ լիազօր - ներ, նախարարներ, պետական բարձր պաշտօնեաներ, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ, եւայլն:

Թափօրը միեւնոյն հանդիսաւորութեամբ մեկնեցաւ եկեղեցիէն, եւ հասաւ Լաքըն, թագաւորին անձնական պալատը, ու հոն արքայական մատուռին ստո-րերկրեայ դամբարանին մէջ ամփոփուեցաւ Ալպէր թագաւորին մարմինը:

Պելժիոյ արքունիքը ամբողջ վեց ամիս սուգ պիտի պահէ: Երէք օր փակ մնացին Պելժիոյ բոլոր վարժարանները, կառավարական պաշտօնատուները, օտար հաստատութիւնները, դրամատուները, մեծ վաճառատուները, եւն.: Ամէն երկիրներէ հազարաւոր ցաւակցական հեռագիրներ ղրկուած էին արքու-նիք:

Այսօր, ուրբաթ, գահաժառանգ իշխանը պաշտօնապէս հռչակուեցաւ Լէո-փոլտ Գ. թագաւոր Պելժիոյ: Այս առթիւ տեղի ունեցաւ նոր թագաւորին թա-գադրութեան հանդէսը:

Թագաւորն ու թագուհին շքեղ թափորով պաշտօնական անցք մը կատա-րեցին Պրիւքսէլի գլխաւոր փողոցներուն մէջ:

Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու միութեան կողմէ պատ-ուիրակութիւն մը, որ Փարիզէն եկած էր, եռագոյն դրօշով մասնակցեցաւ յու-ղարկաւորութեան:

Պելժիոյ Գաղթ. Վարչութիւնը գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց գաղու-թին կողմէ:

Հ. Տ. Ո.

Քննիչ Ցանձնաժողովները գործի սկսան

Շաբաթ օր վերջնապէս կազմուեցան այն երկու խորհրդարանական յանձ-նաժողովները որ պիտի քննեն Սթավիցքիի գործը եւ փետրուար 6ի խռովու-թեանց խնդիրը: Երկու յանձնաժողովներն ալ կը բաղկանան 44 անդամներէ: Առաջին յանձնաժողովին նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Կէնիւ: Դիւանին կազմու-թենէն յետոյ, ընկերվարական երեսփոխան մը առաջարկեց երեսփ. ժողովէն պահանջել որ յանձնաժողովը դատական իրաւասութիւններ ալ ունենայ, մա-նաւանդ նկատի առնելով դատաւոր Փռէնսի սպանութիւնը եւ ուրիշ խորհրդա-ւոր պարագաներ: Շեշտեց թէ առանց այդ իրաւասութեանց յանձնաժողովը չպիտի կրնայ արդիւնաւորապէս կատարել իր պաշտօնը եւ գոհացնել հանրա-յին կարծիքը: Ուրիշներ ընդդիմացան այս առաջարկին, քանի որ երեսփ. ժո-ղովը նախապէս մերժած էր: Վերջապէս համաձայնութիւն գոյացաւ առ այժմ յետաձգելու այս խնդիրը:

Ցանձնաժողովին դիւանը անմիջապէս դիմեց վարչապետին, խնդրելով իր տրամադրութեան տակ դնել բոլոր փաստաթուղթերը, որոնց գլխաւորները պիտի կարդացուին լրագրողներու միջոցին:

Երկրորդ յանձնաժողովին ալ իր դիւանը կազմելով, որոշեց յաջորդաբար քննել հետեւեալ խնդիրները.—1. փետրուար 6էն առաջ պատահած դէպքերը. — 2. փետրուար 6ի ողբերգութիւնը եւ անոր անմիջապէս նախընթաց դէպքե-րը.— 3. փետրուար 6էն յետոյ պատահած դէպքերը: Ցանձնաժողովը կը յու-սայ ամէնէն ուշը մինչեւ Զատիկ վերջացնել իր աշխատանքները: Օրը օրին զե-կոյց մը պիտի հաղորդուի մամուլին, իսկ բոլոր ատենագրութիւնները սղա-գրուած պիտի կցուին տեղեկագիրներուն:

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԳԱՂՏՆԻՔԸ ՉԷ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ ՏԱԿԱԻԻՆ

Նորէ՞ն թուղթեր անհետացած

Դատաւոր Փռէնսի մասին կատարուած խուզարկութիւններն ու քննու - թիւնները որ եւ է արդիւնքի չեն յանգած: Հակասական են թէ դատական եւ թէ բժշկական քննութիւնները: Անձնասպանութեան հաւատացողներ ալ կան, բայց դատաւորին բարեկամները եւ ուրիշ բազմաթիւ մարդիկ ծիծաղելի կը գտնեն այդ ենթադրութիւնը: Աջակողմեան թերթերը կը պահանջեն քննութիւնները կեդրոնացնել Փարիզի մէջ, քանի որ յոյս չկայ Տիժոնէն: Այս առթիւ, կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ նորէն փաստաթուղթեր անհետացած են: Առջի օր Վերա-քննիչ ատեանի նախագահը յայտարարեց թէ Փռէնսի ընտանիքին կողմէ իրեն յանձնուած թուղթերը որ եւ է բան չեն պարունակեր Սթավիցքիի գործի մա-սին, այլ կը վերաբերին անկարեւոր գործերու, արդէն փակուած դատերու: Արդ, դատաւորը Տիժոն գացած իրիկունը Կառ տը Լիոնի կայարանէն հեռա-խօսով հաղորդած էր իր կնոջը թէ աճապարանքին մէջ անկարեւոր թուղթեր առած էր, փոխանակ Սթավիցքիի վերաբերեալ կարեւոր թղթածրարին, զոր պիտի ուսումնասիրէր ճամբորդութեան ընթացքին: Երբ սպանութեան լուրը հասաւ, դատաւորին տղան բոլոր թուղթերը ժողվեց եւ վերաքննիչ ատեանի նախագահին յանձնեց: Արդ, ո՞ւր են կարեւոր թուղթերը...

Նոր պատմութեան մը համաձայն, հեռաձայնով խօսողը ոչ թէ դատաւոր Փռէնսը եղած է, այլ ուրիշ մէկը, կեղծելով անոր ձայնը...

Աջակողմեան մամուլը բուռն պայքար մը կը մղէ նախկին վարչապետ Շօ-թանի եւ անոր նախարարներուն, ինչպէս եւ հանրապետութեան դատախազ Պ. Փռէսառի դէմ: Միւս կողմէ, զրոյց կը շրջի թէ Փռէնսի ընտանիքը զրպարտու-թեան դատ պիտի բանայ Պ. Շօթանի դէմ, որ իբրեւ թէ երեսփ. ժողովի նր-բանցքներուն մէջ ըսած է թէ սպանեալ դատաւորը սիրային խնդիրներ ունէր եւ թէ գաղտնիքը կարելի է լուսաբանել այդ ուղղութեամբ:

Դերասանուհի Օր. Բուփֆէր, որ յաջողած էր աշխատանքի արտօնագիր ստանալ հակառակ օրէնքի, թերթի մը թղթակցին պատմեր է թէ նախ մերժու-մի հանդիպեցաւ աշխատանքի նախարարութենէն եւ լացաւ, բայց յետոյ յ-ջողեցաւ ազդեցիկ անձի մը շնորհիւ: Բուն անունը կը պահէ, բայց միջնորդը եղած է «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը, Տիպառի, որ այժմ բանտն է, իբրեւ մեղ-սակից Սթավիցքիի:

Թունդ ազգայնական երեսփոխան Իպառնէկարի բուռն ճառ մը խօսելով, ծանր ամբաստանութիւններ ուղղեց եւ հարցուց թէ ինչո՞ւ չեն ձերբակալեր նախկին ելմտական նախարարին Ժոռժ Պոնէի դահլիճին անդամներէն Կիպօ Ռիպօն, նոյն ինքն նախարարը, նախկին նախարարներ Տալիմիէն եւ Փոլ Պոն-քուր, երեսփոխան Անտոէ Հէսը եւ ուրիշ բազմաթիւ անձեր:

Հիթլէրական ծրագրին 14ամեակը

Հիթլէրական ծրագրին հռչակման 14 տարեդարձը տօնուեցաւ փետրուար 24ին, Գերմանիոյ բոլոր գլխաւոր քաղաքներուն մէջ: Հիթլէր ինք գացած էր Մինխէն, որ օրօրանն եղաւ իր կուսակցութեան: Հարիւրաւոր նացի վարիչներ համախմբուած էին այդ քաղաքը: Իրիկունը, 2000 առաջին կուսակիցներու առջեւ: Հիթլէր ճառ մը խօսեցաւ ճիշդ այն տեղը ուր 1920 փետրուար 24ին կարդացած էր կուսակցութեան տեսարանին, Կոթֆրիտ Ֆէտէրի կազմած ծրա-գրին 25 կէտերը:

Այս ճառը տոգորուած էր ջերմ խաղաղասիրութեամբ: Պարզելէ յետոյ շարժման ծնունդը եւ անցեալ նոյեմբերին 12ին շահուած փառաւոր յաղթանա-կը (40 միլիոն ձայն), Հիթլէր յայտարարեց.

—«Գերման ժողովուրդը պէտք է դառնայ միացեալ ազգ մը, թէ արտաքին և թէ ներքին ճակատի վրայ: Այս ժողովուրդը, որուն ապագային համար կ՚ու-զենք պայքարիլ մեր մտքի բոլոր միջոցներով, տարին մէկ անգամ պիտի հրա-ւիրուի ըսել թէ կը հետեւի՞ մեզի. որովհետեւ, ճակատագիրը մեր ձեռքէն առած է թնդանօթները, հրասայլերը եւ օդանաւերը, գոնէ գիտնանք թէ ամ - բողջ ժողովուրդը մեր կողմա՞կն է»:

«Առաջնորդ»ը այս առթիւ ալ քննադատեց Վերսայլի դաշնագիրը, բայց չէշտեց թէ Գերմանիա երբեք մտքէն չանցըներ խանգարել խաղաղութիւնը:

Նոյն տօնին առթիւ, Պերլինի փողոցներուն մէջ հանգանակութիւն կա - տարուեցաւ գործազուրկներուն համար: Հիթլէրական բանակին բոլոր սպանե-րը լծուած էին աշխատանքի: Ոչ միայն զօրավարներ, այլ եւ կայսերազուն իշ-խաններ անցորդները կեցնելով դրամ կը հանգանակէին:

Միեւնոյն առիթով մէկ միլիոն հիթլէրական աշակերտներ իրենց եր-դումը կատարեցին: Յաջորդ օրը, կիրակի, հերոսներու տօն հռչակուած էր, ի յիշատակ պատերազմի մէջ ինկած գերման զինուորներուն:

Երդումի արարողութեան առթիւ, ճառ մը խօսեցաւ պատերազմական նա-խարարը, որ յայտարարեց.

— «Մեր մեծ ժողովուրդը տակաւին իրաւունք չունի նորէն կրելու այն զէնքերը զորս իր երէցները ձգեցին իրենց ձեռքէն, ռազմադաշտին վրայ ին-կած ատեն: Այս ժողովուրդը, որ այնքան արհաւիրքներ տեսաւ, պատերազմ չուզեր, ան միայն խաղաղութիւն կ՚ուզէ որ անհրաժեշտ է իր ազգային տունը վերաշինելու համար: Բայց ժողովուրդ մը որ այնքան հերոսներ ունեցած է, չի կրնար հրաժարիլ իր մեռելներուն կամքէն եւ կոչէն, այսինքն ի հարկին ան-գամ մը եւս կարենալ պաշտպանել իր սահմանները»:

Խօսք առաւ նաեւ Հիթլէր, փառաբանելով Հինտէնպուրկը:

Անօթիներու արշաւը Լոնտոնի մէջ

Կիրակի օր խաղաղութեամբ անցաւ գործազուրկներու ցոյցը՝ Լոնտոնի մէջ: Տեղատարափ անձրեւ մը խանգարեց ամէն բան: 10 — 20,000 հոգի հա-ւաքուած էին Հայտ Փարքի պարտէզը, ուր ճառեր խօսուեցան բազմաթիւ բեմերէ: Հինգ հազար ոստիկան համախմբուած էր պարտէզին շուրջը, բայց ոչ եւ է անկարգութեան չպատահեցաւ: Ամէնէն բուռն ճառերը խօսեցան հա-մայնավարները, ազդարարելով.

— Թող կառավարութիւնը զգուշանայ բանուոր դասակարգի յարաճուն զայրոյթէն: Մենք այլեւս տեղի չպիտի տանք այս կամ ուրիշ որ եւ է փաշական կառավարութեան: Մենք առաջադրած ենք հսկայական գործադուլ մը սարքել ամբողջ երկրին մէջ, իբրեւ վերջնական նպատակ ունենալով բանուորներու խորհրդային հանրապետութիւն մը հաստատել:

Ցուցարարները կը պոռային,— Մենք հաց կ՚ուզենք, ոչ թէ ողորմութիւն: Ցոյցին կը մասնակցէին բազմաթիւ կիներ՝ ծծկեր երախաներով:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1933ԻՆ

ՀԱՑԻ ՊԱԿԱՍԸ ԵՒ ՍՈՒՐ ԿԱՐԻՔԸ ՏԱՐԻՆԵՐՈՎ

Արտասահմանեան հակադաշնակցական մամուլը շարունակում է յամառօրէն պնդել, թէ անցած տարի Հայաստանում սով չի եղած: Մանաւանդ կաթողիկոսական պատուիրակների լաւատես յայտարարութիւնները այլ եւս կասկածի տեղիք չթողին... եղան մարդիկ, ինչպէս օրինակ Հրաչ Երուանդը, որոնք անպատկառօրէն «Ցառաջ»էն պահանջեցին փախստականների նկարների կողքին հրատարակել նաեւ Երեւանի փողոցներում սովէն մեռած մարդոց դիակների նկարը...

Այս ամմարները, սակայն, մոռանում են, որ իրենց «ճշմարտագոյն» վկայութիւններից զատ գոյութիւն ունի նաեւ խորհրդային մամուլ, որի վկայութիւնները շատ աւելի արժէքաւոր են: Անշուշտ դժուար է որոշել Հայաստանում տիրող անօթութեան տեւածութիւնը: Բայց որ վերջերս գոյութիւն ունեցել է, դա կասկածից վեր է:

Նախ որ երկրագործական գործավարութեան տուած տեղեկութիւնների համաձայն, 1932ին (առաջին հնգամեակի վերջին տարին) գիւղատնտեսութեան բերքը Հայաստանում նուազել է 44 առ հարիւր եւ 1932—33ի համար կառավարութիւնը ստիպուած է դուրսէն ներածել չորս միլիոն փութ հացահատիկ («Խ. Հ.», 15 հոկտ. 1932 թ.):

Տնտեսութեան այս անկումը խոստովանեցան յունուարի կէսին Երեւանում տեղի ունեցած կոմկուսի 9րդ համագումարի բոլոր զեկուցանողները, յայտարարելով, թէ՝ 1932ին գիւղատնտեսութիւնը շատ գէշ վիճակ ունէր:

Մենք չգիտենք թէ այդ չորս միլիոն փութ հացահատիկը ներմուծուեց թէ ոչ, սակայն գիտենք, որ 1933ի ընթացքին խորհրդային վարիչ դէմքերը ստիպուած եղան հացի պակասի մասին հրապարակաւ խոստովանութիւններ անել:

Այսպէս, վերստուգիչ յանձնաժողովի նախագահ Գալոյեանը յայտարարում էր.

— «Դուք գիտէք, որ շնորհիւ անցեալ տարուան վատ աշխատանքի, այս տարի մեր մի շարք շրջաններում հացի պակաս կար»:

Խանջեանն էլ իր հերթին զեկուցանում է.

— «Ընկերներ, գաղտնիք չէ, որ անցած ձմեռը (1932 — 33) մի շարք շրջաններում անցաւ hացի պակասութեան, իսկ առանձին կոլտնտեսութիւններում hացի սուր կարիքի պայմաններում» («Խ. Հ.», 1933 թ. թիւ 137):

Երբ «հացի պակասի եւ սուր կարիքի» այսքան «գաղտնիք» իրենք են խոստովանում, մնացածն ալ պէտք է տրամաբանօրէն գտնել: Սակայն, համաձայն դաշնակցական մամուլի աւանդութեան, մենք չբաւականանանք ենթադրութիւններով, այլ դիմենք փաստերի:

Նախորդ յօդուածներից տեղեկացանք, որ գարնանացանը կազմակերպելիս իշխանութիւնը պահանջել է գիւղացիներից իրենց սեփական միջոցներով հոգալ սերմացուն: Ահա թէ ինչ է պատասխանել կառավարութեան այս պահանջին Աբթիկի կոմբջիջի քարտուղարը.

— «Մեզ մօտ ոչ hաց կայ, ոչ էլ կարող ենք սերմֆոնտ հաւաքել» («Խ. Հ.», 1933 թ. թիւ 22):

«Հացի պակասն» առանձնապէս մատնոգում է ժողովրդին անցեալ տարուան հացամթերումների ժամանակ: Երբ կառավարական օրէնքով գիւղացին հարկադրուեցաւ նախ պետութեան բաժինը յանձնել եւ ապա մնացածը յատկացնել իր կարիքներին, գիւղի կուսակցականները, նկատի ունենալով ժողովրդի մէջ տիրող «հացի սուր կարիքը», դժգոհութեան ձայն բարձրացրին:

«Անաստուած»կոլտնտեսութեան կուսակցական կոլեկտիւի բիւրոյի քարտուղարը յայտարարում է.

— «Մենք ցանել ենք ընդամէնը 257 հեկտար հացահատիկ: Իւրաքանչիւր հեկտարից միջին հաշուով կը ստանանք ամենաշատը 4—5 կենդինար բերք: Դրանից հէնց միայն հացամթերումը, սերմփարկը եւ պարենօգնութիւնը, որ պէտք է վերադարձնենք, արդէն կազմում է 538 կենդ., դեռ չհաշուած բնավարձը: Մեզ էլ ոչինչ չի մնայ» («Խ. Հ.» 1933 թ. թիւ 182):

Սրանից պարզւում է, որ մինչեւ նոր բերք կոլտնտեսութիւնը հաց չի ունեցել եւ պետութիւնից է օգնութիւն խնդրել եւ, երկրորդ, հակայական հարկեր են տալիս, այնպէս որ իրենց ոչինչ չի մնում:

Հետաքրքրական է այս տեսակէտից Ղարդաշալար գիւղի կոլտնտեսականների հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Այս տարի առանց hացի կը մընանք, պէտք է եկող տարուան մասին մտածել» (նոյն թիւը):

Իսկ Օրտաքլուում որոշում են հացը առաջին հերթին ոչ թէ պետութեանը յանձնել, այլ իրենք գործածել: Այս առթիւ կոմբջիջի քարտուղարը յայտնում է.

— «Ժողովուրդը սոված է, ո՞նց կարելի է առաջին կալից հաց յանձնել» («Խ. Հ.», 1933 թ. թիւ 199):

Իսկ Արդիվանքի կոմունիստները յուսահատուած յայտարարում են.

— «Ինչո՞ւ կալենք, միեւնոյն է, մենք չենք ունենալու, պիտի պետութեանը յանձնենք» (նոյն թիւը):

Խորհրդային մամուլում երեւացող բազմաթիւ փաստերից մենք առինք միայն մի քանի հատ: Բայց այսքանն ալ բաւական է, համոզուելու համար թէ իրօք, անցեալ տարի Հայաստանում սով եղած է: Մանաւանդ, երբ նկատի ունենանք, որ խորհրդային մամուլը ազատ արտայայտուելու հնարաւորութիւնը չունի եւ, եթէ այսքանն ալ թոյլատրել են խոստովանելու, այդ եղած է որոշ հաշիւներով: Այն է, մեղքը «կուլակի եւ դաշնակների մնացորդների» վրայ բարդելու համար:

Սովի խնդիրը լուսաբանող մէկ ուրիշ երեւոյթ եւս գոյութիւն ունի: Դա խորհրդային մամուլի քրէական բաժինն է: Այս մասին պիտի արտայայտուինք առանձին յօդուածով: Սակայն, մի քանի խօսք մեզ հետաքրքրող հարցի կապակցութեամբ:

Աշխարհիս երեսին գոյութիւն չունի մէկ ուրիշ պետութիւն, ուր պաշտօնէութեան կողմից այնքան չարաշահութիւն կատարուին, որքան խորհրդային աշխարհում:

Եւ յատկանշականն այն է, որ բոլոր տեսակի զեղծումներն ու հակօրինական արարքները դառնում են պարենաւորման շուրջ:

Ինքնամատակարարումը սիստեմ է դարձած: Թէ պետական պահեստներից ու խանութներից եւ թէ կոոպերատիվներից ու մթերքի զանազան գործարաններից գողութեան դէպքերն անպակաս են: Դիտակահարութիւններն անգամ այս համատարած կողոպուտի առաջքը չեն կարողանում առնել: Ի՞նչով բացատրել այս ցաւալի երեւոյթը:

Ի հարկէ, խորհրդային թէ կուսակցական պաշտօնէութիւնը բացարձակ սրիկաներից չի կազմուած: Անկասկած, պարէնի եւ հացի պակասն է, որ դրդում է շատերին դիմել հակօրինական միջոցների՝ սնունդի պակասը կողմնակի ճանապարհով հոգալու:

×

Հայաստանի տնտեսութեան մասին մենք դեռ առիթ կ'ունենանք խօսելու, երբ կոմկուսի 9րդ համագումարի աշխատանքների վերլուծմանը անցնենք: Բայց եւ այնպէս, ի՞նչով բացատրել մեր երկրի տնտեսութեան այս տխուր վիճակը: Մի երկիր, որ 13 տարիների խաղաղ կեանք ունի եւ հսկայ Ռուսաստանի օժանդակութիւնն ու հովանաւորութիւնն է վայելում, ինչո՞ւ պէտք է տարուէ տարի պարենաւորման տեսակէտից աւելի վատթար կացութեան մատնուի:

Բնական է, որ յանցանքը ոչ երկրինն է և ոչ ալ ժողովուրդինը: Հայաստանը, նպաստաւոր պայմաններում եւ հայ ժողովրդի յայտնի աշխատասիրութեամբ, մինչ ալ կարող է բաւարար կերպով ապրել: Հետեւաբար, յանցանքը պէտք է այլ տեղ որոնել:

Այս մասին մեր հիմնական տեսակէտն այն է, որ Հայաստանի տնտեսութեան վատթարացման բուն պատասխանատուն երկրի իշխանութիւնն է իր յոռի քաղաքականութեամբ: Ցանցանքը ոչ թէ այս կամ այն վարիչինն է, այլ տնտեսական քաղաքականութեան եւ տնտեսավարութեան դրութեան: Իսկ ներկայիս, երբ պետութիւնը որոշած է ամէն գնով ընկերվարական տնտեսութիւն հաստատել, առանձնապէս կարեւոր է դառնում լաւ տնտեսավարութեան խնդիրը: Այս մասին, 1933ի յունուարեան իր ելոյթում Ստալինը հետեւեալն է ասում.

— «Առաջ տնտեսութեան պատասխանատուն մենատէրն էր, որ եւ ձգտում էր ամէն կերպ զարգացնել իր տնտեսութիւնը: Իսկ այժմ, քանի որ կոլխոզների ղեկավարը կուսակցութիւնն է, ապա եւ կուսակցութիւնն է պատասխանատուն գիւղական տնտեսութեան զարգացման եւ յառաջդիմութեան»:

Հայաստանում, գոնէ, գիւղատնտեսութիւնը յետադիմել է: Ո՞վ է սրա պատասխանատուն: Սակայն, աւելի լաւ է, այս առթիւ խօսքը տանք հայ կոմկուսի ղեկավար Խանջեանին.

— «Ցայտնի է, որ անցեալ տարի չափազանց անբաւարար եղաւ բերքատուութիւնը գիւղատնտեսութեան հիմնական ճիւղերում Հայաստանում: Ցայտնի է, որ դրա պատճառը ոչ միայն եւ ոչ այնքան բնական անբարենպաստ պայմաններն էին, որքան՝ ամէնից առաջ՝ կոլտնտեսական եւ գիւղատնտեսական աշխատանքի վատ կազմակերպումը եւ ղեկավարումը» («Խ. Հ.» ապրիլ 21, 1933 թ.):

ԱՇՈՏ — ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՑՈՅՑ Ի ՊԱՏԻՒ ԵՌԱԳՈՅՆ ԴՐՕՇԻ

Անմեղ առիթ մը արդարեւ, որ սակայն բարոյական հրաշալի ապտակ մը եղաւ բոլոր անոնց որ վերջին քանի մը տարուան ընթացքին անփառունակ արշաւանք մը սկսան հայ ժողովուրդի սրբազան մասունքին՝ Եռագոյնին դէմ: Այդ օրը պատմական պիտի մնայ Պուքրէշի գաղութին մէջ, վանդի ճառախօս մը ըլլալ եւ իր գոյրոյթը յայտնեց բոլոր տեսակի մունետիկներուն դէմ ու գովքը ըրաւ մեր սրբազան Եռագոյնին:

Ի՞նչ պատահեցաւ Փետրուար 15ին կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին Պուքրէշի ամենամեծ սրահին Ռոքսիի մէջ:

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ ազգային վարժարանի նախաձեռնութեամբ պիտի տօնուէր Վարդանանց տօնը:

Վարժարանի քանի մը տարուան շրջանաւարտները հրաւիրուած էին ներկայացնելու Վարդանանց ողբերգութիւնը:

Երկարատեւ եւ տաժանելի փորձերէ յետոյ, ահա ներկայացման օրը: Սիրող դերասաններ հագուած պատմական զգեստներով, կը սպասեն բեմ ելլել հաւաքուած 1,500 ժողովուրդին առջեւ: Նախքան ներկայացման բուն վարագոյրը տեղի կ'ունենայ բացում: Վարժարանին երգեցիկ խումբը կ'երգէ «Բամ Փորոտան»ը:

Ռումանացի բարեկամս որ մօտէն կը հետաքրքրուի հայ կեանքով եւ մասնաւոր համակրանք մը ունի դէպի մեր ժողովուրդը, կը հարցնէ ինծի զարմանքով.

— Ասիկա քայլերգ մը կը թուի, բայց ըսէ խնդրեմ ինչո՞ւ ոտքի չելլեր ժողովուրդը:

Բացատրեցի գաղտնիքը: Ցիշեցուցի թէ հայ ժողովուրդի ազգային երգը «Մեր Հայրենիք»ն է, սակայն կարգ մը մարդիկ դրդուած մութ ուժերէ արգիլեցին այս տարի անոր երգուիլը: Ու ժողովուրդը ի զուր սպասեց «Մեր Հայրենիք»ին երգուելուն, յոտնկայս մտիկ ընելու համար զայն ինչպէս կ'ընէր ամէն տարի նոյն հանդիսաւոր տօնին առթիւ:

«Բամ Փորոտան»ին կը յաջորդեն աւուր պատշաճի արտասանութիւններ եւ երգեր:

Կը սկսի երկրորդ մասը,—ներկայացումը:

Կը բացուի վարագոյրը. Նախարարական հինաւուրց դահլիճ մը: Հոն են Վարդանը, Ցովսէփ կաթողիկոսը, Վասակը, մինչ ուրիշ իսկական վասակներ ալ դուրսը նստած կը դիտէին: Իշխաններ, զօրավարներ եւ զինուորներ: Ուրախ է հաւաքուած հասարակութիւնը, ապրելով մեր ժողովուրդի ամէնէն գեղեցիկ վայրկեանները, տեսնելով թէ ինչպէս ազնուական Վարդանը չուզեր խոնարհիլ բռնապետութեան առջեւ. բայց Վասակը կը համոզէ հայ ազատատենչ նախարարները եւ զանոնք կը ղրկէ Պարսկաստան: Անոնք Պարսկաստանի բանտերէն կ'ազատին միայն առերես ուրանալով իրենց կրօնը, եկեղերադառնան Հայաստան, միակ նպատակ ունենալով կազմակերպել ազատութեան եւ դիմադրութեան կռիւ մը:

Բայց ահա նորէն մութ ուժեր թումբ կը ձգեն եւ արգելք կը հանդիսանան խաղի շարունակուելուն:

Ինչպէս յայտնի է, յաջորդող վարագոյրը ցոյց կու տայ պատերազմի դաշտը, զինուորներ, կղերական դասի ներկայացուցիչներ, նախարարներ ու Վարդանը որ խօսք ունի ըսելիք զինուորներուն:

Պ. բեմադրիչը կը շարէ զինուորները բեմին մէկ անկիւնը. սակայն անհանդիսատ են անոնք, բան մը կը պակսի իրենց ձեռքը պատերազմի երթալու համար — զէնք ունին, զրահաւորուած են, բայց ինչ է պակասը...

— Դրօշա՜կը, կ'ըսէ մէկը:

— Դրօշա՜կը, կ'աղաղակեն միւսները:

Բայց ի՞նչ դրօշակ: Թաղականութիւնը արգիլեր է. Հօկը ճնշում բանեցուցեր է խեղճ թաղականներուն վրայ եւ լսելով որ ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ պիտի պարզուի Եռագոյնը, սպառնացեր է. «Կոխ կը ծագի եթէ պարզուի»:

Ապարդիւն կ'ըլլան դերասաններու բացատրութիւնները թէ ամէն տարի ալ պարզուած է այդ դրօշը եւ թէ սրահին մէջ խռովարար տարրեր չկան:

Թաղականութեան ներկայացուցիչները իրենք ալ կը փորձեն համոզել թէ կարելի է առանց դրօշի պատերազմի երթալ:

Տղաքը կը խնդան: Ի՞նչպէս չծիծաղիլ այսքան արտառոց տրամաբանութեան մը վրայ:

— Այո՛, առանց դրօշի կը խաղամ, կ'ըսէ Վարդանը, սակայն եթէ զինուորներու տեղ իմ առջեւս դնէք պարուհիներ, ու ես փոխանակ զօրավարի հագուստ հագնելու, «սմօքինկ» մը դնեմ վրաս:

Ղեւոնդ երէց, զգացուած վերջին փորձը կ'ընէ համոզելու: Ապարդիւն. կուլայ խեղճ տղան — եւ իր ձեռքերով մօրուքը վար կ'առնէ.

Շուշանիկը, Վարդանի այդ քնքոյշ դուստրը, կը հանէ իր շղարշը եւ կը մեկնի ըմբոստացած այդքան յամառութենէն:

Միւս դերասանները մէկիկ մէկիկ կը հանեն իրենց պատմուճանները եւ կը հագնին իրենց աշխարհիկ զգեստները:

Վարդան արդէն շատոնց հանուած է եւ եղած Պ. Պետրոս Կաշեան, տեղակալ ռումէն բանակին մէջ: (Ազգային վարժարանի առաջին շրջանաւարտներէն է):

Պ. Կաշեան, կը փայլի իր սպայի համազգեստին մէջ. անհանդարտ է եւ խռոված: Մինչ այդ դպրոցի պաշտօնեաներէն մին կ'ելլէ բեմ եւ արդէն անհանդստութեան նշաններ ցոյց տուող ժողովուրդին կը յայտարարէ

— Հանդէսը վերջացած է:

Ի՞նչ, միայն ա՞յսքան: Հապա պատճա՞ռը:

Ջէ, այսքան վիրաւորանք չի կրնար հանդուրժել այս երիտասարդութիւնը:

Բեմ կը նետուի տեղակալ Կաշեանը: Մէկ վայրկեան չանցած, արդէն ամէն մարդ իր տեղը նստած է եւ լռութիւն կը տիրէ, լռութիւն մը մեռելային:

Տեղ. Կաշեան իր արծուի աչքերով կը նայի ժողովուրդին: Մէկը յանկարծ խանդավառած ի տես հայ զինուորականին, կը սկսի ծափել: Ամբողջ սրահը վարակուած՝ խելայեղօրէն կը ծափահարէ: Բան չի լսուիր: Պ. Տեղակալը ձեռքով նշան կ'ընէ որ դադրեցնեն:

— Հայրենակիցնե՛ր, hակառակ իմ ռումէն բանակի մէջ ծառայելուս եւ պարագաներու բերմամբ կտրուած ըլլալուս հայ շրջանակներէ, չեմ մոռցած իմ ազգս, կրօնս եւ դրօշակս (երկարատեւ ծափեր): Քիչ առաջ երբ բեմ ելլել կը պատրաստուէինք, հարցուցի թէ ո՞ւր է դրօշակը: Ինծի պատասխանեցին թէ Հայերը դրօշակ չունին: Ես, սիրելի հայրենակիցներ, մէկ բան գիտեմ սակայն,—Հայերը դրօշակ մը ունին կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն: Ուրեմն կան եղեր մարդիկ որ վասակի մը պէս կը դրժեն մեր ազգային սրբութիւնները, ամօ՜թ իրենց (ծափեր): Լսեցի թէ կարմիր դրօշակ պարզել կ'ուզեն՝ բայց ան մեր ազգային դրօշը չէ: Եթէ մէկն ու մէկը համարձակի այդ ընել, ես առաջինը պիտի ըլլամ որ իմ ռումէն սպայի համազգեստովս սուրս պիտի հանեմ եւ ջախջախեմ զայն (ժողովուրդը ոտքի ելած կը ծափահարէ խանդավառ): Գիտցէք ուրեմն, սիրելի ներկաներ որ խաղը կիսատ մնալուն պատճառը մենք դերակատարներս չենք, այլ այս հանդէսին ղեկավար մարմինն որ արգիլեց ազգային դրօշի գործածութիւնը: Այս է իմ ըսելիքս եւ հիմա իմ խնդիրս հանդարտած է: Գացէք պատմեցէք բոլորին թէ հիմակ ալ մեր մէջ կան վասակներ որոնք այս տանջուած ժողովուրդի սրբութիւններուն կը հայհոյեն:

Ցարգելի տեղակալը վերջացնելով իր խօսքերը, կը քաշուի բեմին ետեւ ուր իր խաղընկերները կ'ողջագուրեն զինքը:

Ժողովուրդը յուզուած կը քաշուի: Խումբ խումբ մարդիկ կը խօսակցին օրուան խնդիրին շուրջ: Ոմանք գոհ են որ առանց արիւնհեղութեան վերջացաւ միջադէպը: Անդին երկու հոգաբարձուներ կը խօսակցին.

— Ի՞նչ պիտի ըսէին, եղբայր, կ'ըսէր մէկը միւսին, դուք ինչու գլո՞ւխ էիք այնտեղ. լաւ որ թոյլ չտուինք դրօշի գործածութիւնը:

Ի՞նչ փոյթ սակայն թէ 1,500 հանդիսատեսներուն վիրաւորած սիրտերը անգամ մըն ալ խոցեցին:

Խանդավառ «Հօկճի»մը կը ճանչնամ. հայ ժողովուրդին հանդէպ իր ունեցած ատելութեան բերումով իր կօշիկի գործատեղիին մէջ վարձած է միայն թուրք գործաւորներ եւ ոչ մէկ Հայ:

Կրնա՞ք բացատրել այս երեւոյթը:

Կիրակի, Փետր. 18ին Րաֆֆիի սրահին մէջ տօնուեցաւ 13րդ տարեդարձը այն նշանակալից օրուան, երբ հայ ժողովուրդը չտակալով մեծամասնականներուն, մէկ մարդու պէս ոտքի ելաւ եւ դուրս քշեց կարմիր բարբարոսները: Օրուան տօնին առթիւ մասնաւոր պատրաստութիւններ տեսնուեցան: Րաֆֆիի սրահը պայթելու չափ լեցուած էր: Հաւաքուած երիտասարդութիւնը աթոռները զիջելով տարէցներուն, սկսաւ պատուհաններն ի վեր մագլցիլ, լսելու համար օրուան ճառախօսները:

Գեղեցիկ գեղարուեստական յայտագիր մը բերան փոխ եղաւ: Ցայտագրին մէջ փայլեցան օրիորդներ Սեդա Սարունի (ոտանաւոր) եւ Ալիս Գալայճեան (դաշնակ):

Րաֆֆի Միութեան երգեցիկ խումբը ղեկավարութեամբ Պ. Արշակ Տիրացեանի, տաղանդաւոր երաժիշտ մը, երգեց «Մեր Հայրենիք»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Խումբը երգեց նոյնպէս շատ յաջող քանի մը ժողովրդական երգեր, ծափեր խլելով ժողովուրդէն:

Ընկեր Ս. Սարունի իր բացման ճառին մէջ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի ելլել, յարգելու համար յիշատակը բոլոր անոնց որ ինկան այդ նշանակալից օրերուն կամ այսօր կը լեցնեն կարմիր բռնակալներուն բանտերն ու աքսորավայրերը:

Օրուան բանախօսներն էին ընկ. Եփրեմ Սարգսեան եւ Հրաչեայ Բանիկեան, որոնք Փետր. 18ին իմաստը եւ նշանակութիւնը բացատրեցին ներկաներուն:

Երեկոյեան տեղի ունեցաւ խանդավառ հանդիպում մը, ուր մեր երկսեռ երիտասարդութիւնը իր ուրախութեան պահերուն մէջ չմոռցաւ մէկ մէկ բաժակ գինի ալ մեր տանջուող ընկերներուն կենացը խմել:

ԲԱՆՈՒՈՐ

Կղէոպատրայի պատկերը

ooooo

Աշխարհ միշտ հետաքրքիր եղած է գեղանիներու մասին: Օրիորդ Տիեզերքի նորութիւնը մանաւանդ տարբեր հրապոյր մը առթեց այդ հետաքրքրութեան: Օրիորդ Տիեզերքները կը ծերանան, բայց իրենց դեռատի դիմագիծերուն շնորհքը քիլոմէթր երկարութեամբ շարժանկարի ժապաւէններու վրայ այլազան սերունդին ալ պիտի պատմուի: Հոս հիմա հին գեղեցկութեան մը խօսքը պիտի ընենք, այնպիսի ժամանակի մը վերաբերեալ, ուր ոչ լուսանկար կար, ոչ ֆիլմ: Այլ քարի վրայ փորագրութիւն մը որ սահմանուած էր յաւերժացնելու նշանաւոր մարդիկը, նաեւ, անոնց կարգին, համբաւեալ գեղանիները: Այս լսած էք— կը վերաբերի մեծահամբաւ վերջիններուն կարգին — ինչպէս բաւ Կղէոպատրա Թագուհին Եգիպտոսի, որ պահ մը իրեն վրայ կեդրոնացուց Հռոմի ամէնէն պատմական շրջանի զօրավարներուն ուշադրութիւնը: Կը բաւէ երբ յիշատակենք Կեսարը, որ անոր սիրոյն պատճառաւ մոռցաւ Եգիպտոսի նուաճումը, աշխարհակալ Հռոմի ղեկը անգամ քիչ մնաց պիտի ձգէր ձեռքէն: Բարեբախտաբար Կղէոպատրայի բովանդակ վայելչութեան վրայ փոքր բայց երկար բիծ մը կար... քիթը, որ կ'երեւի վանողական... հրապոյր մը ունէր, ու իրմով կախարդուածները չէին կրնար ցմերջ հաշտ մնալ այդ բծկան գեղեցկութեան հետ:

Հիմա այս պատմական դէմքին հարազատ պատկերը գտնուած է, ինչպէս կ'իմացնեն Հռոմէն: Նոյն քաղաքին գերման հնախօսական կաճառին վարիչ Փրօֆ. Գուրցիուս կը պնդէ թէ գտած է Կղէոպատրայի վաւերական գլուխը, Վատիկանի պատկանող հնութեանց սրահի մը մէջ, ուր այդ գլուխ մինչեւ հիմա սխալ դրօշի տակ կը նաւարկէր, նոյնիսկ գերման փրօֆէսորին բառերը գործածելով: Այս գլուխը դրուած է «Փէփլօն» կոչուած արձանի մը ուսերուն վրայ, բայց անտարակոյս այդ արձանը չը յարմարիր այդ գլուխին, եւ շատ վերջերն է որ անոր վրայ յարմարցուցեր են զայն: Երկար եւ բազմակողմանի ուսումնասիրութիւններէ վերջ, ինչպէս նաեւ զայն Թագուհիին պատկերը ցոյց տուող դրամներուն հետ բաղդատելէ վերջ, Փրօֆ. Գուրցիուս այն եզրակացութեան եկաւ, թէ իրեն առջեւ ունի Կղէոպատրայի արձանին գլուխը, այն արձանին՝ որուն մասին արդէն խօսած են հին գիտուն խուզարկուները, եւ որ անյայտացած է: Այս գլուխին ալ բուն արձանին սկզբնատիպ գլուխը չէ, այլ ընդօրինակութիւն վերոյիշեալ մարդաչափ հասակով արձանէն՝ զոր Կեսար քանդակել տուաւ ի յիշատակ իր տարփուհիին եւ կանգնեց զայն մեհեանի մը մէջ: Իրաւ է թէ այս գլուխը կերպով մը յուսախաբ կ'ընէ, որովհետեւ այնքան աղուոր չէ դասական ըմբռնումի համաձայն: Սակայն պէտք չէ մոռնալ սա պարագան, որ հեղինակաւոր անձերու համաձայն քաղաքական եւ կնոջական մարդերու մէջ Կղէոպատրայի յաջողութիւնները ոչ այնքան անոր գեղեցկութեան որքան խելքին եւ ամբողջ անձնաւորութեան վերագրելի են: Այսպէս կ'ըսէ մանաւանդ Պղուտարքոս, որ Փրօֆ. Գուրցիուս կը յիշատակէ իր Պատկերագրական Գիտելիք գիրքին մէջ: Այս գլուխին վրայ տեսնուած ամէնէն հրապուրիչ մասը կը կազմէ տանական զօրաւոր դրոշմը, լրջութիւնը, լուռ կեցուածքը, մէկ խօսքով՝ դաժանութիւնը, կծուութիւնը: Երեսը ձուաձեւ է, շատ լայն, լեցուն, քիչ մը կախ այտերով: Ուղղագիծ խոշոր քիթը դէպի վեր ծայրին վրայ թեթեւ կորութիւն մը ցոյց կու տայ, տեսակ մը սկզբնական արծուեռնգի վարի շրթունքը աչքի զարնելու տեւած ցցուած է: Բարձր ճակատ եւ հեռուն խորը դիտող աչքերը մատնանշեն մերժողի մը, իրեն ցնողի մը տպաւորութիւնը: Եթէ լայ մազին յարդարանքը — կահիւս, պեծուփ, գլուխին ետեւ գանգրաձեւ փնջիկ մը, վերօք պատ ապարօշ մը, նշան վեհափառութեան, — եթէ լար, պիտի խորհուէր թէ գլուխը երիտասարդի մը կը պատկանի քան պատմականօրէն յայտնի տին: Կիսադէմքն կը մեղմանայ, կը փափկանայ: Դաժանութիւնը տեղի կու տայ թեթեւ ծութեան մը, գրեթէ համակրա թեան: Երբ Կեսար այս պատկերը նել տուաւ, Կղէոպատրա 32 տարեկան էր, եւ իր մեծութեան գագաթնակէտին վրայ: Պէտք է դիտել տալ, կ'ըսէ Փրօֆ. Գուրցիուս, այս կենդանագիր ալ չէ կարելի երբեւ թագուհիին ծաղ կահասակ երիտասարդութեան գեղեցկութեան պատկերը ընդունիլ, որովհետեւ յայտնի է թէ քարի վրայ ջանդակուած կենդանագիրները մի աւելի ծեր կը ցուցնեն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԼՈՐՏ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ

ooooo

«Վագըթ»ի մէջ կը կարդանք հետեւեալ ցնդաբանութիւնները.—

Ամեն ատեն կ'ըսուի.

— Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնութիւնները երջանիկ կ'ապրին: Նոյ իսկ մտածողներ են եղած թէ անոնց այս կացութիւնը երբեմն ստացած է ցեղային գերակայութեան մը բնոյթը:

Բայց, անոնց այս կացութիւնը ոչ ցեղային գերակայութեան մը, ոչ անոնց՝ մտքով մեզմէ բարձր ըլլալուն արդիւնքն է:

Ասոր պատճառները ուրիշ են:

Թուրքերուն եւ ոչ-Թուրքերուն մը տարբերութիւնը — որոնք դարերով իրարու քով են ապրած — բացատրելու համար նախ մեր չափերը որոշել: Այդ չափը մեզի ցոյց պիտի տայ թէ կայսրութիւնը փոքրամասնութեան թէ Թուրքերուն կը պարգեւէր երջան կարեւոր պայմաններ:

Կայսրութիւնը Թուրքերը կը քաշ քչէր մէկ ճակատէն միւսը: Թուրքերը ազգայի տուրք կու տային: Թուրքերը չէին կազմակերպութեան մը կայսրութեան մէջ, որ «քաղաքակիր դարձած էր: Թանզիմաթէն վեր

Թուրքերուն կացութիւնը աւելի վատթարացած էր։

Օսմանեան կայսրութեան մէջ, հինէն ի վեր, ճակատ երթալու եւ արիւն թափելու պարտականութենէն զերծ մնացած է այն տարրը որ երջանկութիւն վայելած է։

Ասիկա կը նշանակէ թէ Օսմանեան կայսրութիւնը, պատերազմի քշած է Թուրքերը որոնց կեանքը սահմանին վրայ կը սկսի ու հոն կը վերջանայ, եւ տնտեսական պարտականութիւնները թողած է բայաներուն։ Այս ձեւով, ըր անոնք չուկային ու չահուն տէր են եղած։ Պատերազմները անոնց վրայ ազդած չեն, որով թէ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան շրջաններուն կարգի դրած են իրենց գործերը։ Կայսրութեան տնտեսական եւ զինուորական քաղաքականութիւնն էր որ Պալքաններու մէջ ժողովուրդներու կազմութիւնը պատրաստեց։

Թանզիմաթէն վերջ, բայային տարրերը աւելի քիչ էին քան Թուրքերուն։

Փոքրամասնութիւնները իրենք զինքնիք կրցած են կայսրութեան մէջ պահպանել իբրեւ կրօնական եւ ազգային միութիւն մը։

Ֆաթիհի ֆէրմաններն ու անոնց յաջորդող հրամանները ծառայած են փոքրամասնութիւնները դնելու հաստատակից երկիր ունեցող ազգերու վիճակին մէջ։

Կայսրութեան սահմաններէն ներս, ոչ-Թուրքերու կրօնական կազմակերպութիւնները դարձած են միակ ազգային հաստատութիւնները, որոնք կը ծառայեն ազգային դատի մը։ Պատրիարքարանները ասոնց ամենադեղեցիկ օրինակներն են։

Կայսրութիւնը որ զանոնք իբրեւ ամբողջութիւն կը ճանչնար, ընդհակառակն, իրեն պարտականութիւն կը նկատէր Թուրք ընկերութիւնը կիսել։

Թուրքիոյ մէջ, այսպէս է որ տեղի ունեցաւ փոքրամասնութեանց իբրեւ «պուրժուա» բարգաւաճումը։

Եւրոպայի պատմութեան մէջ, կայ երկրորդ պուրժուական կազմաւորումը, որ կը նմանի առաջինին։ Ասիկա՝ Անգլիոյ մէջ Լորտերէն ծնունդ առած պուրժուայութիւնն է։

Անոնք որ հետեւած են Անգլիոյ պատմութեան, տեսնուած եւ ընդունելու են քանի մը կէտեր (հոս կը թուէ 18րդ դարու դէպքերը)։ Ահա թէ ինչու կ'ըսենք թէ՝ միեւնոյն բաներն են Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնութեան պատկանիլն ու Անգլիոյ մէջ լորտ ըլլալը։

«ՏԷՎԼԷԹՃԻ» ԹԱՏՐՈՆ

00000

Իսմայիլ Հագգը, «Ենի Ասըր» պարբերաթերթին մէջ յօդուած մը ստորագրած էր՝ «յեղափոխութիւն Թրքական բեմին վրայ» խորագրով։

Իր այդ յօդուածին մէջ, ան կ'ըսէր ի մէջ այլոց․-

«Նոր Թատերական գրականութեան համար, պէտք է լքել նախկին ընտրեալ եւ գրական սոփթաներուն լեզուն, եւ ժողովրդային լեզուն գործածել։

«Նոր Թատերական գրականութիւն մը մէջտեղ բերելու համար, հարկ է ձեռք առնել չոդեկառքի, ճարտարարուեստականացման, օդանաւի, հանքերու եւայլնի յատուկ խնդիրներ։ Կարճ խօսքով, մինչ Թրքական յեղափոխութիւնը կը կատարուի, Թուրք բեմը լքուած է։ Թուրք բեմը յեղափոխութեան կը կարօտի։ Կատարուելիք գործը շատ պարզ է,— Թուրքիոյ մէջ Թատրոնը պէտք է «տէվլէթճի ըլլայ»։···

Իսմայիլ Հագգըի այս յօդուածին կը պատասխանէ Սէյամի Իզզէթ՝ «Վագըթ»ի մէջ, չեշտելով․

— «Թատերական գրականութիւնը մեր գրականութեան ամէնէն տկար ճիւղն է։ Այս չոր ճիւղը առնել առնել կը բողբոջի···կրկին կը չորնայ։ Որովհետեւ երբ մէջտեղը ոչ հաւ կայ, ոչ ալ հաւկիթ, բայց մանաւանդ երբ թատերագիր չկայ, չեմ կրնար միանալ Իսմայիլ Հագգը պէյի այն տեսակէտին թէ հարկ է պետականացնել մեր Թատրոնը»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18 ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

0000

ՊԵԼՖՈՐ, 19 փետր․ (Յառաջ)։— Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան «Վաղդէն» խումբը իր համակիրներու շրջանին մէջ տօնեց՝ փետր․ 18ի ժողովրդային ապստամբութեան տարեդարձը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով որմէ յետոյ նախագահը երկարօրէն բացատրեց Վարդանանցի եւ փետր․ 18ի նշանակութիւնը։ Այնուհետեւ երգուեցան երգեր եւ տեղի ունեցան պարեր որ տեւեցին մինչեւ լոյս։ Օրուան պարերը ղեկավարելու համար ընտրուեցաւ Պ․ Փոլ Փօչօնեան որ շնորհակալութիւն յայտնեց Հ․ Յ․ Դ․ Վաղդէն խումբին, անոր կազմակերպած ազգային հանդէններուն համար եւ հանգանակութիւն մը բացաւ հինգ ֆրանքով։ Գոյացաւ փոքրիկ գումար մը խումբին համար։

Հանդէսի վերջաւորութեան հայրենակից մը ոտքի ելլելով շատ յուզիչ խօսքերով ցաւ յայտնեց ընկեր Ա․ Ահարոնեանի հիւանդութեան առթիւ եւ պարտք դրաւ Վաղդէն խումբին վրայ որ յանուն Պելֆօրի գաղութին մեր ցաւակցութիւնը յայտնենք «Յառաջ»ի միջոցաւ եւ մաղթենք արագ ապաքինում։ Ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով եւ անուշեղէններով։

*** 1931էն ի վեր տնտեսական տագնապը ծանրօրէն կը ճնշէ նաեւ մեր գաղութին վրայ։ Շատեր մեկնեցան աւելի կեդրոնական գաւառներ։ Ժամանակին հոս ալ կ'եռար ազգային կեանքը։ Կային հինգ—վեց կազմակերպութիւններ, նոյն իսկ փորձեցինք ունենալ մանկապարտէզ մը։ Այդ բոլորը չքացան․ գաղութը նօսրացաւ։ Մնացեալներուն թիւը 100—120ը չանցնիր։ Շատերը անգործ կը թափառին, զրկուած նոյն իսկ կառավարական նպաստէն։ Ունինք 12—15 «մաղէճի»ներ, երկու կօշկակար։ Ունինք բազմաթիւ մանուկներ, որոնք արդէն իսկ մոռցած են հայերէն խօսիլ։

1931էն սկսեալ 11—24ի պատանիները կազմակերպուած էր Կ․ Հ․ Միութեան կողմէ։ 1932էն անցաւ լռելեայն, իսկ այս տարի ալ որ եւ է ձեռնարկ չըրեւար։ Ես պիտի առաջարկէի որ «Վաղդէն» խումբը ստանձնէր նախաձեռնութիւնը։

Վանիկ

Մեր խնճոյքը

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 19 փետր․ (Յառաջ)։— «Փետր․ 18»ի առթիւ տեղի ունեցաւ խումբիս ընկերա-համակրական խնճոյքը, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ։ Թէ ընկերները եւ թէ համակիրները բոլորն ալ եռանդագին փարած իրենց ազգային նուիրականութեանց եւ եռագոյնին, իրենց գաւաթները պարպեցին անհամար հերոսներու անմոռանալի յիշատակին։ Օրուան սեղանապետ ընկեր Թադէոսի (Թեոի) հրաւէրով ընկերները եւ համակիրները երգեցին «Մշակ բանուոր»ը, որմէ յետոյ գաւաթները պարպուեցան փետր․ 18ի զոհերու յիշատակին։ Հանդէսի կիսուն ընկ․ Ա․ Տէմիրճեան բացատրեց օրուան նշանակութիւնը, պարզեց բոլշեւիկ իշխանաւորներու գործած խժդժութիւնները, համադասլի եւ իր ընկերներուն կացնահարութիւնը։ Ընկերը այս առթիւ երգեց քանի մը դեղջկական երգեր։ Յետոյ խօսք տրուեցաւ ընկ․ Ս․ Բնորիկեանի, որ կարդաց «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւին մէջ երեւցած իր մէկ գրութիւնը (Ցեղին արշալոյսը)։

Խնճոյքը տեւեց բարախոռն, տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ։ Ընկեր սեղանապետ խնճոյքը փակեց հետեւեալ խօսքերով.— «Դաշնակցութիւնը պողպատէ պարիսպ մըն է, անոր վրայ ոչ գնդակ կը բանի եւ ոչ ալ դաշոյն։ Ան 44 տարի անընդհատ կուրծք տուած է հազարումէկ հարուածներու եւ մնացած է անընկճելի։ Եթէ 144 տարիներ ալ անցնին Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ՝ իբրեւ արթուն պահակ մը, միշտ պատնէշին վրայ, միշտ հայ ժողովուրդի կողքին»։

Ա․ Ե․ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի օրը

»»»·«««

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Ֆ․ Կ․ Խաչի օրը մեր մասնաճիւղին կողմէ տօնուեցաւ փետր․ 18ին։ Սրահը ժամանակէն կանուխ լեցուած էր հետաքրքիր բազմութեամբ։ Բացումը կատարուեցաւ Տիկ․ Ս․ Փոյաճեանի կողմէ որ երեք տարուան բարոյական եւ նիւթական զեկուցումը տուաւ որպէսզի հանրութիւնը կարենայ գաղափար մը կազմել իրենց գործունէութեան մասին։

Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ քանի մը մանուկներու, «Հայ աղբիւր եղբայրք» խմբերգով, որ մեծ խանդավառութիւն պատճառեց։ Դեռատի օրիորդ մը արտասանեց Սիամանթօի «Ափ մը մոխիր»ը։ Յետոյ բանախօսելու հրաւիրուեցաւ Տիկ․ Ս․ Տէր Դաւթեան որ պարզեց Կ․ Խաչին բարիքները, եւ քաջալերեց մասնաճիւղի ջանքերը։ Հրաւիրեց հանդիսականները անդամ արձանագրուիլ եւ ուժ տալ այս փրկարար ձեռնարկին։

Այս կոչին վրայ վեց նոր անդամուհիներ արձանագրուեցան։

Օրիորդ մը հայկական տարազով երգեց «Պարզիր աղբիւր»ը։ Ներկայացուեցաւ «Հայաստանի ոգին եւ հայ պատանին», օրօրոցի երգերով եւ կենդանի պատկերներով։ Ապա սկսան հայկական պարերը։ Երեսունի մօտ փոքրեր բեմ բարձրացան, հաճելի անակնկալներով ընծայելով։

Ժողովուրդը մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեան տակ։

Դ․ Գ․

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Լուսաբանութիւն մը

0000

Ճշդում մը՝ ձեր փետր․ 23ի խմբագրականին առթիւ.—

Մարսէյլի եկեղեցիի շինութեանց ծախքերը, շատ աւելի սուղի չեն նստած, քան ինչ որ նախատեսուած էր, ոս ամենապարզ պատճառով որ, յարգելի բարերարը կանխաւ՝ չափ կամ սահման, որ եւ է պայման չէր ուզած պարտադրել իր ճարտարապետին, իր կատարելիք նուիրատուութեան վերաբերմամբ, այլ իր գլխաւոր հոգն ու փափաքն էր եղած որ եկեղեցին ըլլայ փառաւոր ու անթերի։

Հետեւաբար, սխալ է ենթադրել թէ շինութեան ծախքին համար նախատեսուած ըլլայ մէկ միլիոնի գումար մը, նոյնքան սխալ է կարծել թէ այդ շինութեանց ծախքերը վերջ ի վերջոյ մօտեցած ըլլան երեք միլիոն ֆրանքի։

Իսկ ճշգրիտ գումարը իր մանրամասնութիւններով, կարելի է միմիայն գտնել յարգելի բարերարին քով։

Արամ Թահտաճեան

ԽՄԲ.— Մեր գրած խօսքերն էին․— «Եթէ չենք սխալիր, առ առաւելն մէկ միլիոն ֆրանք հաշուեր էին, բայց մօտեցաւ երեք միլիոնի»։

Մենք չէինք ուզած մանրամասնութեանց մէջ մտնել, եւ մեր ակնարկը կապ չունէր ճարտարապետական հաշիւներուն հետ։

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՎԷՃԻՆ ԱՌԹԻՒ

00000

Մարսէյլէն Տիկին Մաւլէն Նավէր, իբրեւ ատենապետ Պոլսեցիներու Միութեան վարչութեան, մեզի ղրկած է պատասխան մը, յանուն թիւ 2 Միութեան դիւանին հրատարակուած յայտարարութեան առթիւ։ (Յառաջ, 16 փետր․)։ Կրկին յիշելով այդ Միութեան անդամներուն դէմ տրուած վճիռները եւ պարզելով անոնց «ընտանեկան զաւեշտ»ը, նամակագիրը կը յայտարարէ․

1. Մարսէյլի ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ որ եւ է կերպով խնդրոյ առարկայ չէ, վաւերացուած ըլլալով նահանգ․ իշխանութենէն։

2. Պոլսոյ Հայերու Միութիւնը երկու մասերու բաժնուած է եւ այդ երկու բաժանումները ոչ մէկ կապ ունին Պոլսեցիներու Միութեան հետ, որ երկուքին ալ ազդարարած է չհամարձակիլ Միութեան անունը «Ընդդիմութեան պարզապէս պիտի դիմենք ընդհանուր դատախազութեան»։

3. Քանի որ նահանգապետարանի վաւերացումով երեք Միութիւններ չեն կրնար միեւնոյն անունը կրել, հրապարակաւ կը խնդրեմ երկու դիւաններէն որ հաճին իրենց կնիքին հայերէն մասը ջարմարցնել ֆրանսերէն մասին։ (Պոլսոյ Հայերու, եւ ոչ թէ Պոլսեցիներու Միութիւն)։

Մաւլէն Նավէր

ԽՄԲ.— Հաւատա՞նք թէ այլեւս նոր նամակ չենք ստանար, երկու կողմէն ալ···

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

Դաւերը եւ դարմանը

0000

«Աւանգարդ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 Փետր․)․

— «Պարզ է որ էջմիածնի որոշումները ու կոնդակները Չեկայի արտածելի ապրանքներ դարձած են։ Եւ կ'արտածուի այն ապրանքը, որ ուղիղ կը համեմատի իր դիտաւորութիւններուն եւ շահերուն, իսկ կը կասեցուի արտածութիւնը այն ապրանքներուն, որոնք համապատասխան չեն իր շահերուն։

Որպէսզի բերերգողի մտքէն փարատին բոլոր կասկածները, շահեկան պիտի ըլլայ ուղիղ աղբիւրէն իմանալու թէ ի՛նչ է Չեկային տեսակէտը կրօնքի մասին եւ ի՛նչպէս կը շահագործէ՝ երբ պէտք ունենայ։

«Խորհրդ․ Հայաստան» (21 Հոկտ․) նկատի ունենալով հակակրօնական ճակատի թուլացումը Հայաստանի սահմաններէն ներս, կը յանդիմանէ Անաստուածներու օրկանը որ թոյլ կը շարժի, որովհետեւ, «պայքարը կրօնի դէմ այսօր ալ կը մնայ կարեւորագոյն խնդիրը»···

«Ինչ խօսք, որ խորհր․ Միութիւնը, ձեռնարկելով զասակարգերու ջնջման, վերջնական եւ կործանիչ հարուածներ կը հասցնէ կրօնին։ Այդ հաշիշին դէմ մղուող պայքարին մէջ,

«Նոր Թատերական գրականութեան Հայաստանի կատարած նուաճումները խսկայական են»։

Այս նկատէն առաջնորդուելով, «Խ․ Հ․» կը շեշտէ որ ..«հակակրօնական պրոպագանդը դեռ կը մնայ բոլշեւիկեան պայքարի առաջաւոր խրամատներէն մէկը»։

Ասիկա սակայն ներքին տարածելիք ապրանք է, դուրսի, արտասահմանի հայ գաղութներուն համար խնդիրը կը տարբերի։

«Անաստուած» թերթը լրիւ չհասկնալով Չեկայի մաքիավելական քաղաքականութիւնը, միամտութիւնը կ'ունենայ հրատարակելու նամակ-պատասխան մը Տիֆլիսէն։ Տիֆլիսցին կը հարցնէ․

— Հայաստանի մէջ եկեղեցիներ կա՞ն։

— Այո, կը պատասխանէ Հայաստանցին, եկեղեցիներ կան, բայց եկեղեցի գացող չկայ։ Եկեղեցի կ'երթան միայն անդրշիրիմեան մարդիկ։

Առաջինը դարձեալ կը հարցնէ․

— Երբ բոլոր աշխատաւորները ևրես դարձուցած են եկեղեցիէն, ինչի՞ կը ծառայեն ձեր եկեղեցիները։

— Ամենուրեք եկեղեցիները վերածուած են ակումբներու, մթերանոցներու, եւայլն։

Հակակրօնական կատաղի պայքարի իրահանգ տուող «Խորհրդ․ Հայաստան»ի, ի տես վերոյիշեալ հարց ու պատասխանին, անմիջապէս կը զայրանայ ու կը դատապարտէ «Անաստուած»ի խմբագիրը, յայտարարելով․

— «Այսպիսի հակակրօնական պրոպագանդ մղել արտասահմանեան մեր ընկերներու շրջանակին մէջ, կը նշանակէ յօնք շինելու տեղ աչք հանել»։

Այս զարմանալի ռազմավարութիւնը կը պարզէ ամբողջական խաղը — էջմիածնի հոգեւոր իշխանութեան գոյութիւնը անհրաժեշտ է միայն գաղութներու համար, բայց ոչ Հայաստանի։ Իսկ այս մարմնին գործը պիտի ըլլայ արտածել այնպիսի ապրանքներ (կոնդակ, հրահանգ), որոնք ուղիղ համեմատական Չեկայի պատուէրներուն։ Այսինքն՝ ներքը սատանայ, իսկ դուրսը՝ հրեշտակ։

Այս դաւերուն աղբիւրը ցամքեցնելու մէկ միջոց կայ, որ կայանայ է արտասահմանի բարձր եկեղեցականներուն, եթէ համարձակութիւն ունենան նշմարտութեան աչքերուն մէջ ուղիղ նայելու։ Այդ պարագային կը փրկեն նաեւ էջմիածինը ներկայ անախորժ կացութենէն»։

«ՃԱՆՃԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ···

Թ․ Փայարճքէն կը տեղեկացնէ «Ազատ Խօսք»էն, թէ ստաիկանական քննիչը իր մօտ հրաւիրած է երկու դաշնակցականներ եւ անոնցմէ ուզած է Դաշնակցական անդամներու ցանկը եւ թուղթերը։ Օր մը յետոյ կանչուած են Դաշնակցական կարծուած ուրիշներ, մօտ 8 հոգի եւ հարցումներ եղած են Դաշնակցութեան նպատակի, կազմակերպութեան եւ··· «Ազատ Խօսք»ի մասին։ Քննիչը, տրուած պատասխաններէն լուսարձանուած, առանց որ եւ է արձանագրութիւն կատարելու արձակած է զանոնք։

Սլիվէնի մէջ եւս նոյն ձեւով պահանջ եւ հարցաքննութիւն եղած է։

Այս ամէնը ցոյց կուտան, թէ մեր «ազնիւ եւ պարկեշտ» հակառակորդները, չդադրելով հրապարակային զրպարտութիւններով, գիշեր ցերեկ խլրդային սեւ աշխատանքի լծուած են, մատնութեան համար պետական իշխանութիւնները եւ իրենց կատարած դերը վերագրելու ուրիշներուն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԾԻԾԱՂ

Գարրիկ ազա եւ կինը ծովային պտոյտ մը կ'ընէին։ Գարրիկ աղա ջուրը իյնալով անհետացաւ։

Կինը․— վա՛յ, վա՛յ, գոնէ ոսկի ժամացոյցն ալ վրան չըլլար, միշտ կ'ըսէի թէ վրայ մի առնէր։

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ․ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ
ՑՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
27 ՓԵՏՐ. 1934 - ԿՏՐՈՆ ԹԻՒ 18

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Յունական ապստամբութիւնը

Եւրոպայի ճակատէն, Ռուսիա կ'ապահովէր երեք նոր անկախ պետութիւններ,— Ռումանիան, Սերպիան եւ Յունաստանը, ինչպէս նաեւ ազատ նաւարկութեան իրաւունք Սեւ ծովու ու Մարմարայի վրայ։

Նիքոլա Ա․ տէրն էր այլեւս Արեւելքի։ Ասիկա Թուրքիոյ պարտութիւնը ըլլալով հանդերձ, բարոյական հարուած մըն էր եւրոպական կարգ մը շրջանակներու, որոնք թէեւ սրտնեղ, ոչինչ կրցան առարկել։

Անգլիա եւ Ֆրանսա նախապատիւ համարեցին վաւերացնել նոր կացութիւնը Լոնտոնի համաձայնագրով (փետր․ 1830)։ Անոնք յունական նոր պետութիւնը կ'առնէին իրենց երրեակ պաշտպանութեան տակ։

ԺԹ․ դարու ընթացքին ու մեծ պատերազմին, արդարեւ այդ երրեակ պաշտպանութիւնը առիթ ունեցաւ իր ձայնը լսելի ընել Յունաստանի։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԿՆՃԻՌԸ
ՄԷՀՄԷՏ ԱԼԻ

Յունական հարցը հազիւ փակուած, նոր տագնապ մը կուգար ցնցել օսմանեան պետութիւնը։ Եգիպտական խնդիրն եղաւ այդ, որ ներքին հարց մը ըլլալով հանդերձ, շուտով ստամը ըլլալով հանդերձ, ստացաւ միջազգային հանգամանք։ ԺԹ․ դարուն արդէն Թուրքիան չհաշտըդարուն արդէն ներքին երեւոյթ անմիջապէս կը վերածուէր միջազգային բարդութեան մը։

Եգիպտական հարցը սերտօրէն կապուած է ուշագրաւ դէմքի մը, Մէհմէտ Ալիի հետ։

Մէհմէտ Ալի մէկն է այն յանդուգն եւ ուժեղ Ալպանացիներէն, որոնք օսմ․ կայսրութեան մէջ ուշագրաւ դեր մը կատարած են։ Ծնած Գավալա, ծխախոտի վաճառականութեամբ կը զբաղէր ու միեւնոյն ատեն անկանոն զինուորներուն ալ սպայ էր։ 1798ին Նափոլէոնի արշաւանքին ժամանակ կը ղրկուի Եգիպտոս, ուր քաջարար կը կատարէ իր պարտականութիւնը։

Ֆրանսացիներու քաշուելէն ետքը, ան կը մնայ հոն, ուր կը ջանայ վերահաստատել Սուլթանի ազդեցութիւնը։ Ի վարձատրութիւն իր ծառայութեանց 1809ին փաշայութեան տիտղոսին կը բարձրանայ։ Գործունէութեան լայն ասպարէզ կը բացուի այլ եւս իր առջեւ։ Կը ջանայ նախ երկիրը մաքրագործել անկարգապահ տարրերէն ու միանգամայն զայն օժտել օրինակելի, ժիր վարչութեամբ։ Արդարեւ իր օրէն կը սկսի Եգիպտոսի վերելքը․ կարճ ժամանակէն կը յաջողի յետամնաց նահանգ մը վերածել կազմակերպուած պետութեան մը՝ իր սեփական ուժեղ բանակով, հողագործական ու ճարտարարուեստական տիպար ձեռնարկներով։

1811ին հանդէսի մը պատրուակին տակ Գահիրէի մէջ կը համախմբէ ու ջարդել կուտայ Մամլուքներու աւատական կարգը։ Ասոնք երկրին տիրակալը եղած էին երկար ատենէ ի վեր։ Այլ եւս ինքնագլուխ, կը ջանայ շարունակել Ֆրանսացիներու կողմէն սկսուած չինարար գործը․ բամպակի մենաշնորհը կ'իւրացնէ եւ հսկայ տարածութիւններ կը յատկացնէ անոր մշակումին։ Իր շահած գումարները ան կը գործածէ արդիական բանակով մը օժտելու իր վարչութիւնը, ինչպէս նաեւ շինել տալու նաւարաններ ու նաւատորմիղ մը։ Իրեն գործակցութեան կը հրաւիրէ ֆրանսացի մասնագէտներ։

Իր գործը, թէեւ շատ անձնական, բայց ազգային հանգամանք մը առաւ։ Ազգանշանը տուաւ Եգիպտոսի վերազարթօնքին։ Բուն նպատակը արեւմտեան հասկացողութեամբ պետութիւն մը ստեղծել չէր անշուշտ։ Եգիպտոսը կը նկատէր շահագործելի հող մը, առեւտրական ձեռնարկ մը, զոր կը ջանար իր ափը պահել շնորհիւ իր բանակին։

«Մեծ Թագաւոր մը, կ'ըսէր Մէհմէտ Ալի, իր սուրը կը ճանչնայ եւ իր քսակը, ան կը քաշէ մէկը, լեցնելու համար միւսը»։

Եգիպտոսը՝ վաճառատան մը եւ զօրանոցի մը վերածուեցաւ․ իր ճիգերը տուին այն արդիւնքը որ երկիրը մըտաւ արդիականացումի շաւիղը։ Ֆրանսացի մասնագէտներ հրաւիրեց խումբով, առանց զանազանելու կարողը ապիկարէն։

«Ես զանոնք կը դնեմ մեծաքանակ․ եւ երբ անոնցմէ հատ մը գտնեմ արժանաւոր, ան հարիւրապատիկ կը փոխարինէ կրած վնասներս»։

Ուսանողներ կը ղրկէ Եւրոպա, մասնագիտական վարժարաններուն զարկ կուտայ․ օսմանեան հեղգ վարչութեան փոխարէն կը հաստատէ կեդրոնացեալ օրկան մը։

Այս ձեռնարկները անշուշտ կը պահանջէին նիւթական լայն աղբիւրներ։ Հասոյթի նոր միջոցներ գտնելու համար ան կը ձեռնարկէ Սուտանը միացնել Եգիպտոսի (1818—1820)։

Վերջապէս ճիշդ այն օրերուն, ուր օսմ․ պետութիւնը տակաւին կանոնաւոր բանակ չունէր, Մէհմէտ Ալի յաջողած էր հաստատել զինուորական ուժեղ եւ կարգապահ կազմակերպութիւն մը, արդիական զէնքերով։ Սուլթանը սախրուած իր աջակցութեան կը դիմէր նեղ պարագաներու։ Այսպէս Սուլթանին խնդրանքով է որ Մէհմէտ Ալի 1811—18 Թուականներուն զսպեց Հիճազի ըմբոստութիւնը։ Արիւնառուշտ կռիւ մը եղաւ ատիկա։ Վէհապիները, որ կը տիրէին Մէքքէի եւ Մէտինէի, փորձեցին թօթափել Սուլթանին գերիշխանութիւնը։ Մէհմէտ Ալի 1812ին գրաւեց այդ երկու քաղաքները։ Հիմնայատակ ընել տուաւ ապստամբ գիւղերը, գլխատեց ղեկավարները եւ կամ հալածեց անապատի ուղղութեամբ։ Այդ կռիւներուն ընթացքին Արաբներուն ջարդել տուաւ իր ալպանացի գործակիցները որ կը նեղէին զինքը։

Արաբիան չխրատուեցաւ անշուշտ, բայց իր դիրքը եւ հմայքը զօրացաւ յայտնապէս։

Ահա թէ ինչո՞ւ յունական ըմբոստութեան պարագային, Սուլթանը կը կին պէտք տեսաւ դիմելու Մէհմէտ Ալիի աջակցութեան։ Տեսանք արդէն թէ այս վերջինը արշաւախումբ մը ղրկեց՝ իր տղուն, Իպրահիմի ղեկավարութեան տակ։ 1825—28ի շրջանին եգիպտական ուժերն եղան որ գրեթէ զսպեցին յունական ըմբոստութիւնը, բայց այդ արշաւանքը փաշային արժեց 30,000 մարդ եւ իր նաւատորմիղը որ փճացաւ Նավարինի առջեւ եւ քսան միլիոն ֆրանք։

Ահաւասիկ այս պարագան մեկնակէտը եղաւ Թուրքեւեգիպտական թիւրիմացութեան մը, որ ծանր բարդութիւններու դուռ պիտի բանար այնուհետեւ։

Փ․ ՍԱՆԱՍԱՐ

(4) (Շար․)

Պուլկարիոյ Ապահովութեան Տեսչութիւնը եւ հայ խաղախական հոսանքները

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՄԸ

Սոֆիայի Ապահովութեան տեսուչը փետր. 8ին իր մօտ հրաւիրելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Հնչակեաններու եւ ռամկավարներու ներկայացուցիչները, համաձայնագիր մը ստորագրել տուեր է: Այս համաձայնութիւնը մէկ-երկու թերթերու կողմէ հրատարակուեցաւ խեղաթիւրեալ ձեւով: Ահա բուն բնագիրը.—

Հնչակեաններու կողմէն՝ Ցարութիւն Պօղոսեան, Մարտիրոս Խաչիկեան, Անդրանիկ Դոստուրեան. Դաշնակցականներու կողմէն՝ Մարտիկ Յովհաննէսեան, Յովհաննէս Տէվէճեան, Օննիկ Խ. Յովհաննէսով. Ռամկավարներու կողմէ՝ Արտաշէս Զաքարեան, Պարոյր Մազլըմեան.— Իշխանութեան կողմէ մեզ հաղորդուելէ յետոյ,

Ա. Թէ թոյլ պիտի չտրուի կատաղի պայքար մղել հայ գաղութի զանազան հոսանքներու միջեւ,

Բ. Թէ պիտի չթոյլատրուի, նոյն իսկ տակտիքական պատճառներով, անվաւեր խորհրդային «ագիտացիա» մղել հայ բնակչութեան մէջ, բայց արգելք պիտի չյարուցուի փախաքող Հայերու Խ. Հայաստան դաղթելու քարոզչութեան:

Եւ մեզի փոխանակութենէ յետոյ, հայ գաղութի յիշեալ երեք հոսանքներու միջեւ, կառավարութեան միջամտութիւնը յառաջ բերող միջադէպերու առիթ չստեղծելու համար, համաձայնեցանք.—

Ա. Երկրին մէջ, հայ ազգային շէնքերու վրայ պիտի կախուի ի հարկին, միայն պուլկար ազգային դրօշակ: Նոյն դրօշակը պիտի պարզուի նաեւ համազգային ցոյցերու ժամանակ, ինչպէս օրինակ Ազգային Վերածնունդի, Ս. Կիրիլ եւ Մեթոտիի եւն.:

Բ. Փախաքողները կրնան Մայիս 28ին հոգեհանգիստ կատարել, այս առթիւ որ եւ է վճարում չընելով եկեղեցիին:

Թաղ. Խորհուրդները պարտաւոր են գոհացում տալ նման պահանջի մը:

Գ. Մայիս 28ի հոգեհանգիստին Դաշնակցականները եւ բոլոր փախաքողները իրաւունք ունին ներկայանալու դրօշակով, որ ունի հետեւեալ գոյները, ԿԱՐՄԻՐ, ԿԱՊՈՅՏ, ՆԱՐՆՋԱԳՈՅՆ, *հորիզոնական կարգով:*

Դ. Եկեղեցիին մէջ, ամէն պարագայի, կ'արգիլուին քաղաքական ճառերն ու քարոզները:

Ե. Ներկայ համաձայնագիրը իր որոշումներով, ստորագրողներս կը պարտաւորուինք հաղորդելու մեր կազմակերպութիւններու անդամներուն, ճշտութեամբ գործադրելու համար:

«Թաքսի»ներու գործադուլը կը շարունակուի

Բանակցութիւնները կը շարունակուին շարժավարներուն եւ կառավարութեան միջեւ, վերջ տալու համար «Թաքսի»ներու գործադուլին որ լրացուց չորրորդ շաբաթը: Աշխատանքի նախարարը խոստացած է օրինագիծ մը ներկայացնել, որպէսզի շարժավարներն ալ (շոֆէօր) վարձու աշխատաւոր համարուին եւ հետեւաբար օգտուին ընկերային ապահովագրութենէն եւ ուրիշ առաւելութիւններէ:

Անոնք որ սեփական կառքեր ունին եւ կը բանեցնեն, փորձանքի կը հանդիպին: Կիրակի օր երկու հոգի այդպիսի կառք մը վարձեցին: Երբ կառքը ճամբայ ելաւ, երկու անծանօթները ծանր հարուած մը իջեցուցին կառավարին գլխուն: Խեղճը երբ դէմքը դարձուց ինքզինքը պաշտպանելու համար, պղպեղ ցանեցին աչքերուն մէջ, եւ կառքէն վար առնելով փողոց նետեցին: Իսկ իրենք սուրալով անհետացան: Իրիկուան դէմ կառքը գտնուեցաւ դետին մէջ:

«Վոզրոժտէնիէ»,Փարիզի ռուս միապետական օրկանը, գործադուլի մասին աննպաստ լուր մը հրատարակած ըլլալով, 900 ռուս շարժավարներ բողոքագիր մը ուղղեցին:

Շաբաթը 4 օր աշխատանք?

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Զօր. Ճօնսըն, նախագահ Բուժէլթի վերաշինութեան ծրագրին լիազօրը, ժողովի հրաւիրուած է գլխաւոր ճարտարագործութեանց վարիչները, խորհրդակցելու եւ շաբաթական աշխատանքը չորս օրուան վերածելու համար:

Այս առթիւ հաստատուած է թէ անգործներու թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ: Բոլորովին անգործ են 10,500,000 հոգի, իսկ պատահական գործեր ունին 4 միլիոն բանուորներ, որոնք պիտի արձակուին մօտերս:

Զօրավարը կը կարծէ որ եթէ շաբաթական աշխատանքը չորս օրուան զեղչուի, կարելի պիտի ըլլայ գործ ճարել հինգ միլիոն բանուորներու:

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը 11,069,000 կը հաշուէ գործազուրկներուն թիւը, ինչ որ 912,000ի յաւելում մը կը ցուցնէ դեկտեմբերի վրայ: Բանուորներու աշխատավարձքը աւելցած է հարիւրին 7,5, մինչ ուտելիքներու գինները աղած են հարիւրին 16.7, հանդերձեղէնները եւ ուրիշ նիւթեր՝ 27.5:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը կը դասախօսէ **Պ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ**

Նիւթ՝ ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փախաքողները:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ԿՈԼՕ-ԲՈԼՈՆԻԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ կոմիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի **D** *սրահին մէջ* **8, rue Danton, Métro: Odéon:** *Կարեւոր զեկոյցներ։*

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբը վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ Դրադարանին մէջ։

Արշակ Քրիս Ֆէնէրճեան, Տիկին Արուսեակ Խազխազեան, Պ. Պարոյր Խազխազեան, Օր. Արփինէ Խազխազեան, Տիկին Ազնիւ Բանգուտեան, Պ. Սահակ Բանգուտեան, Տիկին Հայկանուշ Կարապետեան (Պոլիս), Պ. Եդուարդ Բիւզանդ եւ Ալպէռ Կարապետեան, Տիկին Լիա Աղաճանեան, Պ. Սուրէն Աղաճանեան, Տիկին Հայկանուշ Գուլանեան եւ զաւակունք (Երեւան), Տիկին Նուպարուհի Մոլխասեան եւ զաւակունք (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Գեղամ Մելիքեան, Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր Աւետիսեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, աղջկան զարմիկին եւ ազգականուհիին

ՏԻԿԻՆ ՄԱՏԼԷՆ ՔՐԻՍ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Խազխազեան)

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ երիտասարդ հասակին մէջ յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի առաւօտ ժամը ճիշդ 9.30ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 բիւ Ժան Կուժոն:

Մարմինը պիտի ամփոփուի Վիլմօմպլի գերեզմանատան մէջ:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ՎԷՄ»ի

ԵՐՐՈՐԴ ԹԻՒԸ, ՀԵՏԵՒԵ"Լ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.—

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Ռ. Բերբերեան.— *«Նոր Նախիջեւանի գաղութի անցեալն ու ներկան»:* Յ. Ճ. Սիրունի.— *«Երեմեան գրադէտը»:* Յ. Ջաւրեան.— *«Սայեաթ Նովա»:* Մ. Պարսամեան.— *« Վահան Թէքէեան»:* Վ. Փափազեան.— *« Հայկական բարեխորհրդումները»:* Ա. Խոնդկարեան.— *«Օպպօզիցիան Հանրապետ. Հայաստանում »: « Մուրատի յուշատետրը »:* Հմ. Մանուկեան.— *« Արամ »:* ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— *«Վարպետ Մինաս»: Զ. Միրզայեան: «Թէ ինչո՞ւ միացանք իթթիհատին հետ»—* Աչեան: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ: *Վռամ. եպ. Մանկունի: «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը »:*

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուել կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ « ՀԱՅՐԵՆԻՔ » ամսագրի 12րդ տարուան 4րդ (փետրուար) թիւր հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

ՓԱՅԼԱԿ՝ Ջիղանա: Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ՝ Դուրսը արեւ: ԱՐՄԷՆ ԱՆՈՅՇ՝ Պատմութիւն: ՏԱՐԱԳԻՐ՝ Ռօքսելանա: Ա. ԱՆԱՀԻՏԵԱՆ՝ Սկեպտիկ տենչանք: Խ. ԹԱՇՃԵԱՆ՝ Աչնան տժգոյն տերեւի պէս: ՀԱՄԱՍՓԻՒՌ՝ Վերջին յոյսս: ԵՂ. ՀԱՅՊԵՏ՝ Բեխի – Աղբիւր: Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ՝ Կարմիր հունձքը: Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ՝ Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը: ԻՐԱՋԵԿ՝ Հայ թատրոնի սկիզբը: Ա. ԱՅԶՈՒՃԵԱՆ՝ Բոյրաղ խումբը: Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ՝ Յովսէփ Մովսէսեանի յուշերը Կուկունեանի արշաւախմբից: Թ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ՝ Քրիստափոր Թադէոսեան: ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ Ցիշատակելի օրեր: Կ. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ՝ Դէպի կռիւ: Մ. ՕԶԱՆԵԱՆ՝ Ա. Վռամեան իբրեւ հրապարակագիր: Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հին ճանապարհորդագրութիւններ Հայաստանի եւ հայոց մասին: Ա. Ա-ԹԱՆ՝ Հայ կեանքը (Ամսական տեսութիւն): Մ. Օ. Ամերիկահայ կեանքը (Ամսական տեսութիւն): Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Գրախօսական « Բազմավէպ»ի բացառիկի մասին: Ա. Խ.՝ Գրախօսական Ա. Գիւլխանդանեանի « Հայ – Թաթարական ընդհարումները» գրքի մասին:

7ՐԴ ՇԵՐՏԻ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

ԱՅՍՕՐ, ԺԱՄԸ 19.50ԻՆ

Salle Trocaderoի *մէջ*

ԽԱԿԱՍԱՐ ՈՒ ՀԱՐԱԶԱՏ

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԸ

Արամ Ջարըգի Թարգմանութեամբ *807* քառեակներ գեղարուեստական շքեղ կողք եւ ընտիր թուղթի վրայ

Այս գիրքը ոչ կարելի է չունենալ եւ ոչ ալ ունենալէ յետոյ՝ ուրիշի փոխ տալ: Ճամբու ընկեր, կեանքի առաջնորդ, բարձր գիրք:

Դիմեցէք ուղղակի թարգմանչին (1, rue du Turin, Arnouville-les-Conesse (S. et O.). *եւ կամ ծանօթ տեղերը:*

ԳԻՆ 15 ՖՐԱՆՔ

ԵՓՐԱՏ *նուագախումբ*

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ ճայկական, եւրոպական, կովկասեան եւ արեւելեան *եղանակներ, մասնաւորապէս* Թանկօ Արժանթին:

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսէն թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart, Seine.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ա. Փափազեան, ինչպէս նաեւ Փափազեան, Գասպարեան, Սոլաքեան եւ Արովեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Աբրաճամ փափազեանի *դառնակսկիծ մահուան առթիւ:*

ԻՐ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քէսեան Աղասի, հօր անուն՝ Մարտիրոս, Թրքահայաստանէն Թերմա քաղաք, գիւղ Էլիմտաղ կամ Թէլլի Բուղար: Մէկ տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր, հիմա լուր չկայ: Քոյրը Հայաստանէն՝ Մարիամ Քէսեան կ'ուզէ իմանալ հասցէն: Տեղեկացնել Բիւզանդ Աճէմեանի միջոցաւ 4, rue Haxo, *Paris 20:*

—Պարսամ Ներունակ եւ Կիւլպէնկ Գալուստեան կը փնտռեն իրենց քեռին Խաչիկ Ճամըզեանը, որ 1921էն Կիլիկիայէն մեկնած է Ռումանիա: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Gulbenk Kalousdianի, 43, rue Maugiron, Vienne (Isère) France:

— Կարնեցի Տիկ. Սիրանուշ Նիկողոսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարնեցի Գրիգոր եւ Խաչատուր Թումանեանները (ոսկերիչ), որոնք 1930ին կը գտնուէին Սրմաւիր եւ 1931ին փոխադրուեցան Վլատիկաւկաս: Երկու տարիէ ի վեր լուր չկայ իրենցմէ: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Նիկողոսեանի, 22, rue des Bois, *Paris (19): Ստոյգ լուրը տուողին վեցամսեայ* Յառաջ *նուէր:*

— Մարաշցի Պ. Միսաք Պօյրազեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Պօյրազեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր: Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (64)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ռիզա պէյ չափազանց չուարած էր այս հրամանը ստանալով: Բայց, որովհետեւ զինուորական էր, հրամանին հնազանդած եւ ուզած էր Պորչքա մնալ: Ուզած էր, բայց, այդ պահուն, իրմէ եւ երկու պատասխանատու պատուիրակներէն զատ ոչ ոք կար բանակետղը: Երեք հոգի անկարող էին Պորչքան պաշտպանելու, որով եւ անիմաստ էր իրենց հոն մնալը:

Այս կացութեան առջեւ, պատասխանատու պատուիրակներէն մէկը առարկած էր Պորչքա մնալու տեսակէտին դէմ եւ Ռիզա պէյի ըսած էր.

— Կարելի չէ հոս մնալ: Ռուս թնդանօթներուն տակ կտոր կտոր պիտի ըլլանք՝ առանց որ եւ է բան կարենալ ընելու: Դիմաւորենք նահանջողներն ու փախողները, եւ անոնց փախուստին արգելք ըլլանք: Այս ձեւով, թերեւս կը յաջողինք ուժ մը յառաջ բերել ու դիմադրել Ռուսերուն:

Ռիզա պէյ թէեւ այս առաջարկը նպատակայարմար գտած էր, բայց, համաձայն իր ստացած հեռագրին, չէր ուզեր Պորչքայէն հեռանալ: Այդ պատճառաւ, պատասխանատու պատուիրակը որոշած էր առանձին երթալ դէպի Քօրայ: Այդ անձը, դժուարին պայմաններու տակ, մեծ գործեր տեսած, կամուրջներ լարած, առողջապահական եւ երիտասարդական կազմակերպութիւններ յառաջ բերած, եւ, պատերազմի սկզբնաւորութենէն ի վեր, լրատուութեան գործը եւս կարգի դրած էր, որով, այս անգամ ալ կը յուսար փախստականները կեցնել եւ համախմբել:

Հետեւաբար, հեծնելով ձին, բաժնուած էր Պորչքայէն: Իսկ Ռիզա պէյ թողուած էր ինք իր գլխուն: Պատուիրակը թերեւս անգամ մըն ալ պիտի չտեսնէր զայն: Ռիզա պէյ պիտի մեռնէր Պորչքայի մէջ՝ իր ստացած հրամանին համաձայն:

Պատ. պատուիրակը, երբ Քօրայ հասած էր, խառնաշփոթ գտած էր քաղաքը: Դիւրին չէր ըլլար կեցնել չէթէները որոնք կը փախէին ռուսական կրակին առջեւէն: Պատասխանատու պատուիրակը Քօրայի մէջ գտած էր Նահեա բէյը: Այս չէթէի պետը չէթէի անդամները կը սարսափեցնէր եւ պատճառ կ'ըլլար որ անոնք աւելի արագ փախէին: Իսկ պատ. պատուիրակը իր հրացանը քաշելով, փախողները դիմաւորած եւ ըսած էր.

— Կամ դէպի Քօրայի ռուսական հեծելազօրքի զօրանոցը կ'երթանք՝ հոն հաւաքուելու համար, եւ կամ հոս կարգով կը պայթեցնեմ ձեր բոլորին գանկերը:

Պատերազմի վայրէն փախող չէթէները անպատճառ Քօրայէն պիտի անցնէին: Որովհետեւ ուրիշ ճամբայ չկար: Այդ պատճառաւ, կարելի էր հոն հաւաքել փախստականները: Պատ. պատուիրակը այս հնարաւորութենէն օգտուելով՝ բռնած էր այն կէտերը, ուրկէ կրնային անցնիլ չէթէները: Որովհետեւ, ուրիշ ճամբայ չկար: Որով կարելի էր փախստականները հոդ համախմբել:

Այդ միջոցին, Մորկոլի միւթէսարըֆը եւս, իր բոլոր ունեցածները ժողված, կ'անցնէր Քօրայէն: Մորկոլի հետ ոստիկաններէն վեց հոգի միասին էր առած՝ կահ կարասին պաշտպանելու համար: Պատասխանատու պատուիրակը, անոր մօտենալով, ըսած էր.

— Մաշալլա՜հ, էֆէնտի, ո՞ւր այսպէս:

— Մոկոլը պարպեցինք: Կահ կարասիս առի ու կը մեկնիմ:

— Բայց, եթէ չեմ սխալիր, Մորկոլ եկած ատեն այսքան կահ կարասի չունէիք: Այս հակերուն մէջ ի՞նչեր կան:

Այս հարցման առջեւ, միւթէսարըֆը շուարման մատնուած էր: Որովհետեւ, այդ հակերը անձնական կահերով լեցուն չէին: Ան, ասկէ ու անկէ հաւաքած, իբրեւ պատերազմական աւար, իր հետը առած՝ կ'ուզէր միասին տանիլ: Անշուշտ, այդ տեսակ բանի մը համաձայն չէր կրնար ըլլալ պատասխանատու պատուիրակը: Այդ ճակատին վրայ կռուող ու ծառայութիւն մատուցանողները իրենց կեանքը նուիրած էին հայրենիքին: Իրենցմէ ոչ ոք կը խորհէր իր անձնական շահերը հետապնդել, եւ, ձեռքը անցած կարասիները իւրացնելով հեռանալ: Եթէ այդպիսի ցանկութիւն ունենային, շատ շատոնց տիրացած կ'ըլլային հազարաւոր ոսկիներու եւ թանկարժէք գոհարեղէններու, ու, այժմ, փոխանակ Կովկասի ճակատի վրայ, հազար դժուարութիւններով, թշնամիին հետ բախելու, Պոլիս դարձած՝ ու հոն, բազմաթիւ պատերազմի հարուստներու հետ կը զուարճանային:

Պատասխանատու պատուիրակը, հասկնալով թէ իրենց միջեւ կայ մէկը որ այդ անձնազոհութիւնը ցոյց չի տար, չափազանց բարկացած էր: Եւ, առանց լսելու միւթէսարըֆ պէյը, ոստիկաններուն հրամայած էր բանալ հակերը: Ան այդ իրաւունքը ունէր, իբրեւ փոխանորդը նոյն շրջանի հրամանատար Ռիզա պէյին:

Հակերը բանալով, գտած էին, իբրեւ «անձնական իրեր», շատ մը գորգեր: Միւթէսարըֆ պէյը կը պնդէր թէ ատոնք բոլորը իրեն կը պատկանին, բայց, պատասխանատու պատուիրակը անտեսելով անոր այս առարկութիւնները, գրաւած էր գորգերը ու զանոնք տեղեկագրով մը ղրկած էր հրամանատարութեան: Միւթէսարըֆ պէյը կրնար իր գլխուն ճարը տեսնել տեղեկագրին գործադրութեան դրուելէն վերջ: Հիմա ատենը չէր այդ խնդրով զբաղելու: Երբ միւթէսարըֆ պէյի գոյնը երեւան էր ելած, ոստիկանները եւս ուզած էին զէնքը լքել ու փախիլ: Բայց, պատասխանատու պատուիրակը զանոնք իր քով պահած, եւ, քանի մը հոգի եւս միացնելով անոնց, բռնած էր այն կէտերը, ուրկէ կրնային անցնիլ փախստական չէթէներու մարդիկը: Միանգամայն, ոստիկաններուն տուած էր մեծ շարքով կրակող զէնք մը, որ արագաշարժ հարուածի կը նմանէր եւ Ռուսերէն գրաւուած էր:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

MERCREDI 28 Février 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2432

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ»ՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գաղութներու պառակտումը սահմանափակելու կամ խորացնելու տեսակէտով, ծանր պատասխանատուութիւն կ'իյնայ Հայրենակցական միութեանց վրայ:

Անընդհատ խմորման մէջ են այս Միութիւնները: Շատերը սկիզբէն իսկ ծուռ դրած ըլլալով իրենց հիմը, բարիքէ աւելի չարիք պատճառած, իրար գզելու դատապարտուած են:

Առաջ, նահանգին այսինչ քաղաքը երես կը դարձնէր միւսին, կամ գիւղ գիւղի դէմ կ'ելլէր, միշտ «հայրենասիրական» յաւակնութիւններով:

Այժմ նոր ճեղք մը եւս բացուած է այս միութեանց մէջ, որոնց ամէնէն ամուրները կը գտնուին Ամերիկա:

Այդ նոր ճեղքն ալ շնորհն է «Հայաստանի բարեկամներ»ու կարճամտութեան եւ անհեռատեսութեան:

Անոնք, այդ «բարեկամները», սխալ հասկնալով կամ խեղաթիւրելով հայրենիքի վերաշինութեան օգնելու պարտականութիւնը, տխմար կամ տմարդի խաղեր կը խաղան, եւ զանազան թեւերու կը բաժնեն Հայր. Միութիւնները:

Այսպէս, Հայրենակցականներ կան որոնց կեդրոնները երկուքի բաժնուած են, կամ թեւերը կը փրթին՝ նոր անունի մը տակ, — «Վերաշինաց»:

Բոլոր թիւրիմացութիւնները կանխելու համար, մէկ անգամէն ըսենք թէ Հայր. Միութեանց հիմնական պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ուժ տալ հայրենիքին, աջակցիլ անոր վերաշինութեան, դիւրացնել ներգաղթը:

Այս նպատակին հասնելու համար, տարրական պահանջ է ունենալ կուռ եւ ամուր կազմակերպութիւն, բազմանդամ համրանք, բարոյական եւ նիւթական ուժ:

Ի՞նչ արժէք ունին բաժան-բաժան եղած կամ 8 – 10, 25 – 50 անդամներով միութիւններ, այնքան բազմակողմանի պահանջներու առջեւ:

Բայց, հայրենիքին օգնել՝ չի նշանակեր անտեսել, երեսի վրայ ձգել գաղութները:

Այստեղ է որ թիւրիմացութիւններ կը ծագին հայրենակիցներու միջեւ, բաց դուռ ձգելով խառնակիչներու առջեւ:

Ի՞նչ է Հայր. Միութեան մը գլխաւոր ձգտումը,— Համախմբել իր հայրենակիցները, վառ պահել անոնց հայրենասիրական ոգին, օգնել չքաւորներուն, գործակցիլ նոր սերունդի փրկութեան աշխատանքներուն եւայլն:

Արդ, իւրաքանչիւր միութիւն հաշուելով իր ուժերը, իր գործունէութիւնը պիտի բաժնէ երկու հաւասար մասերու,— Հայաստան եւ գաղութներ:

Այս բաժանումը պիտի ըլլայ ոչ միայն բարոյական, այլ եւ նիւթական:

Եթէ որ եւ է Հայր. Միութիւն տարին երկու խոշոր ձեռնարկներ կը կատարէ դրամ ճարելու համար, մէկը պիտի կազմակերպէ հայրենիքին, միւսը՝ տեղական պէտքերուն համար:

Չէ՞ որ տարագիր բազմութիւններն ալ կը պահուին հայրենիքին համար:

Ուրեմն, մէկը միւսին լրացուցիչն է:

Եթէ միութեան մը բոլոր անդամները հասկցած են այս տարրական գիտելիքը, այլեւս ի՞նչ պատճառ կը մնայ պառակտելու, թշնամանալու, փոխադարձաբար ճակատ յարդարելու:

Նոր աւան կամ թա՞ղ շինել կ'ուզեն Հայաստանի մէջ: Բարի՛: Թող չափեն իրենց բարոյական եւ նիւթական ուժերը եւ գործի ձեռնարկեն:

Բայց, թող զգուշանան հայրենիքի վերաշինութիւնը պատրուակ դարձնել, խափանելու համար այն ինչ որ կը կատարուի գաղութներու մէջ:

Մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, թեթեւամտութիւն է նուիրական եւ յաւիտենական հռչակել մէկը, իսկ խորթ կամ անցաւոր՝ միւսը:

Եթէ արմատախիլ բազմութիւնները իրենց բախտին ձգուին ու հալին, հայրենիքն է որ պիտի կորսնցնէ, այսօրուան եւ վաղուան համար:

Փորձը տեսանք արդէն: Մինչեւ իսկ ներգաղթի համար, ճամբու ծախք ճարելու կամ բնակարան շինելու համար, Երեւանը աչքը յառած է դէպի արտասահման: Եւ հանգանակութիւններ կը կատարուին փողոցէ փողոց, տունէ տուն:

Ո՞րքան կրնան տեւել այս կարգի զոհողութիւնները, եթէ գաղութները զրկուին համախմբուելու, կազմակերպուելու, ոտքի կանգնելու կարողութենէն:

Ի՞նչ կը շահի Երեւանը ինք, եթէ հայր. միութիւնները փոխանակ ուժ ամբարելու, բաժնուին «բարեկամ» եւ «թշնամի» մասերու, ինչպէս եղած է քաղաքական-կուսակցական ճակատին վրայ:

Ինչպէս ամբողջ արտասահմանի հանրային կեանքին, հայր. միութեանց ծոցին մէջ ալ, անհրաժեշտ է սուր աչք եւ հոտառութիւն, որպէսզի խարդախ մունետիկներ չյաջողին իրենց մանածը ներկել, վերաշինութեան անունով:

Նոյնիսկ անունը փոխած ատեն —Վերաշինաց— որ եւ է Հայր. Միութիւն չի կրնար խուսափիլ իր պարտականութեան երկրորդ մասէն,— գաղութներ:

Ո՛վ որ կը փորձէ մէկը միւսին զոհել եւ ճակատ յարդարել, չի կրնար բարեկամ ըլլալ ոչ արմատախիլ բազմութեանց, ոչ ալ հայրենիքին:

Այդպիսիները դիմակաւոր դաւադիրներ են, որոնք վերաշինութիւնն անգամ քաղաքական դրամագլուխի կը վերածեն, որպէսզի քար քարի վրայ չմնայ արտասահմանի մէջ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ՄԵՐԺԵՑ 100ԻՆ 10Ի ՏՈՒՐՔԸ

Երեսփ. Ժողովը պիտի պնդէ՞

Ծերակոյտը առջի օր քննութեան ենթարկելով երեսփ. ժողովին կողմէ քուէարկուած ելմտացոյցը, մերժեց օտար բանուոր բանեցնող հաստատութիւններէն հարիւրին 10 տուրք առնելու օրինագիծը:

Ինչպէս կը յիշուի, նախորդ դահլիճներուն օրով ալ Ծերակոյտը միշտ մերժած էր այս առաջարկը:

Այս անգամ ալ, բուն ծերակոյտէն առաջ, ելմտական յանձնաժողովը մերժած էր այդ յօդուածը, իբրեւ ոչ-գործնական, մանաւանդ որ սպասուած եկամուտը չպիտի տար: Ըստ օրինի երեսփ. ժողովը անգամ մըն ալ աչքէ պիտի անցընէ ծերակոյտին քուէարկած ելմտացոյցը, եւ եթէ չպնդէ, մեծ հոգէ մը ազատած պիտի ըլլան օտար բանուորները:

Արդարեւ, շատ մը օտար հաստատութիւններ չփոթութեան մատնուած էին այս յօդուածին հետեւանքով, իսկ բազմաթիւ օտար բանուորներ անգործութեան պիտի դատապարտուէին, քանի որ գործատէրները նոր տուրքը պիտի գանձէին անոնց աշխատավարձին վրայ:

Երբ առաջին անգամ խնդիրը կը քննուէր երեսփ. ժողովին մէջ, դիտել տրուեցաւ թէ օրինագիծը կը հակասէ միջազգային պայմանագիրներու: Բայց մասնագէտներ հակառակը ապացուցին:

Ծերակոյտը ուրիշ միջոցներ կ'առաջարկէ, աւելի կարեւոր եկամուտ մը ապահովելու համար:

ՈՐՈ՞ՆՔ ՕԳՏՈՒԵՑԱՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ՉԷՔԵՐԷՆ

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ՆՈՐ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՀԱՆՈՒԻՆ

ԵՐԵՔ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Սթավիցքիի գործին քննութիւնը նոր փուլի մը մէջ մտաւ երկուշաբթի օր, երբ խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին յանձնուեցան բոլոր փաստաթուղթերը: Դատական նախարարը ինք կարգադրեց թուղթերուն փոխադրութիւնը, որ կատարուեցաւ երկու դատաւորներու եւ խումբ մը ոստիկան-գինուորներու միջոցաւ: Թղթածրարին մէջ կը գտնուէին զանազան նախարարութեանց տեղեկագիրները, Սթավիցքիի հանած չէքերուն ցանկը, վերաքննիչ ատեանի նախագահին տեղեկագիրը՝ Սթավիցքիի վերաբերեալ դատերու յետաձգման մասին եւայլն:

Միեւնոյն ատեն, հարցաքննիչ դատաւորին պաշտօն յանձնուեցաւ քննութիւն բանալ ելմտ. նախարարութեան նախկին պաշտօնեաներէն Կիպուլ-Ռիպոյի, առեւտրական նախարարութեան վարկի ճիւղին տնօրէն Քոնսթանթէնի եւ Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեաներէն Պայարի դէմ:

Առաջինը ամբաստանուած է թէ ելմտական նախարարութեան մէջ պաշտօնը ճարեր է շնորհիւ «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէն Տիւպառիի, որ Սթավիցքիի միջնորդն էր: Երբ առաջին անգամ երեւան հանուեցաւ այս խնդիրը, ելմտական նախարար Պ. Ժոռժ Պոնէ պատասխանեց թէ Կիպուլ-Ռիպօն երբեք պաշտօն չէ վարած իր պաշտօնատան մէջ, բայց ամբաստանեալը հակառակը պնդեց:

Երկրորդը, Քոնսթանթէն, կը մեղադրուի իբրեւ զանցառու՝ իր պաշտօնին մէջ: Իսկ Պայարի համար կ'ըսեն թէ մասնաւոր տոմս մը տուեր է Սթավիցքիի, որպէսզի կարենայ խաղալ Քազինոյին մէջ, ուրկէ վտարուած էր իբրեւ խաբեբայ:

Աջ ու ձախ չէքեր բաշխուած էին...

Թերթերը արդէն սկսած են հրատարակել Սթավիցքիի չէքերէն օգտուողներու անունները: Փարիզի երեսփոխան Պոնոռ, որ Պայոնի բանտը կը գտնուի, ստացած է 400,000 ֆրանք: Նախկին երեսփոխան եւ Թառտիէօյի կուսակիցներէն Լիմոն Պուայէ՝ 800000: Ելմտական նախարարութեան պաշտօնեաներէն Կիպուլ-Ռիպո (տես վերը) 700,000: «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէն Տիւպառի՝ 200,000, «Լա Լիպէռթէ»ի նախկին տնօրէն Քամիլ Էմառ 50,000, Փոլ Լէվի՝ «Օ Էքութ», «Ռանփառ» եւ «Օժուռտիւի» թերթերուն հրատարակիչը՝ 300 հազար, Փիէռ Քիւռալ, «Էնթրանսիժան»ի նախկին եւ «Լը Ժուռ»ի ներկայ տնօրէն Պ. Պէյլիի մտերիմը՝ 50,000, Ռուս գրագէտ Ժոզէֆ Քէսէլ, որ ֆրանսերէն կը գրէ եւ աշխատակից է «Մաթէն»ի եւ «Կռէնկուառ»ի եւ որուն համար կ'ըսեն թէ Քիափի մտերիմն է, ստացած է 50 — 70,000 ֆրանք:

Արձանագրութիւններէն կ'երեւայ որ Կիպու-Ռիպօ 700,000 ֆրանքը ստացած է երեք օրուան մէջ: Ցանկին վրայ կ'երեւայ նաեւ Փոլ Լէոն, գեղարուեստից նախկին տնօրէնը, որ ստացած է 20,000 ֆրանք: Թրիպու, նշանաւոր խաղարանի մը վարիչը, քանի մը միլիոն կը գանձէր ամէն ամսու: Այս հաստատութեան տնօրէնն էր Ապահովութեան Տեսչութեան նախկին բարձր պաշտօնատարներէն Ալէք: Կան տակաւին 1500 — 2000 ֆրանքնոց բազմաթիւ պարգեւներ:

Ձախակողմեան թերթերը դիտել կուտան թէ կարգ մը խոշոր պարգեւներ տրուած են ոչ թէ չէքով, այլ «ձեռաց»: Այնպէս որ կարելի չէ երեւան հանել բոլոր գաղտնիքները:

Քննիչ յանձնաժողովին դիւանը առաջին առթիւ կարդաց դատական ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչ Պ. Քաավիէ Կիշարի մէկ տեղեկագիրը, որ կը վերաբերի Քիափ-Սթավիցքի-Տիւպառի տեսակցութեան եւ ամբաստանութիւններ կը պարունակէ Պ. Քիափի եւ նախկին նախարար Պ. տը Մոնզիի մասին:

Այս տեղեկութիւնները թերի են տակաւին, քանի որ Սթավիցքիի չէքերուն թիւը կը հասնի 800ի, եւ յանձնաժողովը քննած է միայն 400 հատ: Պանք Ամառի անունով չէքեր կան 7 միլիոնի, բայց այս դրամատունը մեծագումար փոխ դրամ տուած է Սթավիցքիի: «Լա Քոնֆիանս» ընկերութեան տնօրէնը, Կէպէն, որ կը հարցաքննուի Պայոնի մէջ, ստացած է չորս չէք հարիւր հազար ֆրանքի, իսկ ընկերութիւնը՝ մէկ միլիոն: Սթավիցքիի միջնորդներէն Ռոմանիէնօ, որ անհետացած է, ստացեր է 7 — 8 միլիոն: Վուա՝ որ դէպի Շամոնի փախցուցած էր խաչագողը, ստացած է 60,000 ֆրանք, 5-6000նոց չէքերով, միւս ընկերը՝ Փիկալեօ՝ քանի մը հազար, Օրլէանի վարկի դրամատան տնօրէնը՝ երկու միլիոն, Տոքթ. Վաշէ՝ 25,000, նախկին նախարար Փոլ Պոնքուռի քարտուղարը՝ երկու հինգ հազարնոց, Սթավիցքիի քարտուղարը՝ երկու միլիոն եւայլն:

Դատաւորին սպանութեան խնդիրը

Միւս կողմէ, քննութիւնները կը շարունակուին, դատաւոր Փրէնսի սպանութեան գաղտնիքը երեւան հանելու համար: Մինչեւ հիմա կատարուած քննութիւնները արդիւնքի մը յանգած չըլլալով, ամէն բան ծայրէն պիտի սկսին: Բժիշկները մանրակրկիտ քննութեան ենթարկեցին հանգուցեալին փորոտիքը, եւ չգտան որ եւ է թունաւորման հետք: Ամէն պարագայի մէջ, բոլորովին մէկդի դրուած է անձնասպանութեան տեսակէտը:

Դատաւորներու Միութիւնը պարգեւ կը խոստանայ

Ֆրանսայի դատաւորներու միութիւնը որոշեց հանգանակութիւն մը կատարել իր անդամներուն միջեւ, մինչեւ մարտ 4, որպէսզի կարենայ պարգեւներ խոստանալով երեւան հանել դատաւոր Փրէնսի սպանութեան գաղտնիքը:

Այսպէս, 10,000 ֆրանք պարգեւ պիտի վճարուի այն կառատան, պանդոկի կամ վառելանիւթի պաշտօնեային, որ կրնայ ճշգրիտ տեղեկութիւններ տալ ոճիրին համար գործածուած ինքնաշարժի մասին: Տասը հազար պիտի տրուի այն անձին որ կրնայ տեղեկութիւններ տալ Փրէնսի ինքնաշարժ դրուելուն եւ անոր մօտեցող անձի մասին: Հինգ հազար ֆրանք՝ զանակը ծախող առեւտրականին որ ինքնաբերաբար մէջտեղ կուգայ: Հինգ հազար ֆրանք՝ անոր որ կրնայ ապացուցանել թէ դատաւորին հետեւողներ կային Փարիզէն Տիժոն: Տասը հազար ֆրանք՝ այն անձին որ կրնայ բոլորովին նոր տեղեկութիւններ տալ:

Նոր կռիւներ Պելճիքի մէջ

Առջի օր 400 համայնավարներ ցոյց մը սարքեցին Պէլճիքի բանւորական թաղին մէջ, քանդելով շուկան (մառշէ): Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ միջամտել եւ կրակ ընել: Ցուցարարներէն մէկը, որ երկաթի կտոր մը բռնած կը սպառնար, գետին փռուեցաւ եւ մեռաւ հիւանդանոցին մէջ:

Ցուցարարները կրակ բրին ոստիկանական կառքերուն վրայ, Պէլճիքի եւ Մէնիլմոնթանի մէջ: Խռովութեանց պատճառը այն էր որ աջակողմեանները ժողով մը սարքեր էին գարեջրատան մը մէջ: Ընկերվարականները եւ համայնավարները ուզեցին խանգարել, քարեր տեղացնելով գարեջրատան վրայ: Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ցրուել ցուցարարները որոնք փողոցէ փողոց իյնալով «Էնթէրնասիոնալ» երգեցին:

Նախարարը դիտել կուտայ թէ այս կարգի արարքները կը վնասեն իրենց շահերուն եւ կրնան սպառել Փարիզի ժողովուրդին համբերութիւնը:

Զինաթափութեան բանակը

Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը, որ Հռոմ կը գտնուէր, վերջացուց իր պարտականութիւնը եւ վերադարձաւ Փարիզ: Թերթերը կը գրեն թէ՝ իբրեւ արդիւնք այս տեսակցութեանց, անգլիական տեսակէտը աւելի մօտեցած է իտալականին: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Իտըն եւ Մուսոլինի երկու ժամ խօսակցելով, համաձայնեցան հիմնական կէտերու մասին: Այսպէս, Անգլիան ալ կը հաւանի որ միայն 200,000 զինուոր թոյլատրուի Գերմանիոյ (եւ ոչ թէ 250 — 300,000), ինչպէս եւ զուտ պաշտպանողական թնդանօթներ եւ հրասայլեր: Երկու երկիրներն ալ համաձայն են որ նուազագոյն պայմանագիր մը կնքուի, հետեւեալ հիման վրայ,— պահել սպառազինութեանց ներկայ մակարդակը, դադրեցնել քիմիական պատերազմը եւ միջազգային կարգադրութիւն մը ընել, որպէսզի Գերմանիան ապացուցանէ իր բարեացակամութիւնը, ուրիշ խօսքով՝ ոչ-յարձակման դաշնագիրներ կնքէ իր դրացիներուն հետ:

«Գերմանիա՛, պատերազմի պատրաստուէ»

Հիթլէրի գիրքէն յետոյ, անգլերէնի եւ ֆրանսերէնի թարգմանուեցաւ գերմանական նոր հրատարակութիւն մը, որուն հեղինակն է փրոֆ. Պանզէ: Գիրքը միաժամանակ հրատարակուեցաւ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ:

Այս գրքին վրայ հիմնուելով, թերթերը կ'ըսեն թէ Գերմանիա ահարկու պատրաստութիւններ կը տեսնէ, նոր պատերազմի մը համար: Գրքին անունն ալ այդ կ'ապացուցանէ,— «Գերմանիա, պատերազմի պատրաստուէ»:

Նոր դէպքեր «թաքսի»ներու գործադուլին առթիւ

Աշխատանքի նախարարը ազդարարութիւն մը ուղղեց «Թաքսի»ներու գործադուլի կազմակերպիչ կոմիտէին, յորդորելով որ բարեկարգութիւնը չխանգարեն: Արդարեւ, նոր դէպքեր պատահեցան առջի օր: Շարժավար մը յարձակում կրեց իր կառքին մէջ, գործադուլին միացած չըլլալով: Ուրիշ մը քարի բռնուեցաւ եւ վիրաւորուեցաւ գլուխէն: Երրորդ մը ծեծ կերաւ եւ վիրաւորուեցաւ գլուխէն:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԱՀ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն փետրուար 26 թուականով.—

Պ. Իվան Վասիլեւիչ, Ենկիւրիի խորհրդային դեսպանատան քարտուղարներէն մէկը, երէկ առտու մեռած գտնուեցաւ Պոլսոյ խորհրդային հիւպատոսարանին մէջ: Գլխուն վրայ գնդակի վէրք մը ունէր: Վերջերս Մոսկուա կանչուած էր եւ այս առտու նաւ պիտի նստէր, Օտեսա երթալու համար:

Մարզպանութիւն Թրակիոյ համար

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ը. մարզպանութիւն մը պիտի հաստատուի Թրակիոյ համար: Առաջինը հաստատուած է արեւելեան նահանգներուն մէջ, իբրեւ հետեւանք քրտական շարժման: Երեւի Թուրքերը մտահոգութեան մատնուած են Թրակիացիներու վերջին ցոյցերէն:

Թրքական նոր ելմտացոյցը

Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը նկատելով որ ծախքի մասը հաւասարար 180 միլիոն ոսկիէն աւելի ըլլայ, անհրաժեշտ գտած է տոոր փոխարէն նոր հասոյթներ գտնել: Կ'ենթադրուի թէ շահատուրքի նոր օրէնքով կարելի պիտի ըլլայ մէկ – մէկուկէս միլիոն ոսկի աւելցնել այդ տուրքը: Միւս կողմէ Ազգ. Ժողովին պիտի առաջարկուի տարի մըն ալ երկարաձգել հաւասարակշռութեան տուրքը, որուն պայմանաժամը մայիսի վերջը կ'աւարտի:

Հաւանական է որ յաւելում կատարուի ելեկտրականութեան տուրքին վրայ: Ասկէ զատ առաջարկներ կան որ պետական պաշտօնեաներու թոշակէն մաս մը վար դրուի եւ այս ձեւով հանգստեան թոշակը դադրի շնորհ մը ըլլալէ:

Գոհացի՞ք ձեր յայտարարութիւնը

Այսօր, 28 փետրուար, վերջին օրն է տուրքերու յայտարարութեան համար:

Հարիւրին 30 — 40 աւելի պիտի վճարեն անոնք որ թերանան իրենց պարտականութեան մէջ:

ԵՐԿՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՁԱՐԻՔՆԵՐ

Որ եւ է տարակոյս չկայ, որ մեր գաղութները միանգամայն խաղաղ պիտի ըլլային այսօր, եթէ հակադաշնակցական տարրերը ա) գործիք չըլլային միջազգային խռովութիւններ յարուցանող ու դասակարգային անհաշտ պայքար մղող բոլշեւիկներուն ձեռքը եւ բ) անձնատուր չըլլային Դաշնակցութեան հանդէպ ունեցած իրենց պնտահման ատելութեան ու նախապաշարումներուն:

Այս երկու հիմնական պատճառները թոյլ չեն տար, որ հակադաշնակցական տարրերը տեսնեն դատն իրականութիւնը այնպէս, ինչպէս որ ան է, եւ ոչ թէ այնպէս, ինչպէս որ իրենց կը ներշնչեն բոլշեւիկները կամ իրենց հակադաշնակցական մոլուցքը:

Արդարեւ, վայրկեան մը երեւակայեցէք, որ բոլշեւիկները չկան կամ չեն միջամտեր մեր գաղութներու ներքին կեանքին եւ հակադաշնակցական տարրերն ալ բռնուած չեն հակադաշնակցական մոլուցքով: Կը խորհի՞ք թէ այդ պարագային ո եւ է հիմ կամ պատճառ պիտի ըլլար այսքան ծանր երկպառակութեանց եւ անհաշտ կռիւներու համար: Երբե՛ք: Եւ ինչո՞ւ պիտի ըլլային երկպառակութիւններ կամ անհաշտ կռիւներ, ինչո՞ւ մեր գաղութները պիտի բաժնուէին երկու թշնամի բանակներու, երբ իրականին մէջ չկան ոչ միայն նման կռիւները արդարացնող, այլ եւ համեբաշխ գործակցութիւնը անկարելի դարձնող գործնական տարակարծութիւններ:

Օրինակ, ի՞նչ հիմ կամ պատճառ կայ, որ հակադաշնակցականներն ու Դաշնակցականները չկարենան կատարեալ համերաշխութեամբ գործել մեր գաղութներու ազգային ինքնապահպանման, հայ մշակոյթի զարգացման, հայ կարօտեալներու խնամատարութեան, անտոյդ վիճակ ունեցող հայ գաղթականներու տեղաւորման, նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան եւ արտասահմանի հայութեան հազար ու մի ուրիշ պէտքերու համար: Անկասկած, եթէ յիշեալ հիմնական երկու արգելքները չըլլային, առանց որ եւ է դժուարութեան մեր գաղութներու բոլոր ուժերը քով քովի պիտի գային եւ համեբաշխօրէն գործակցէին արտասահմանի հայութեան կարիքները հոգալու համար լաւագոյն կերպով:

Վերցնենք այժմ Հայաստանը: Ճիշդ է, Հայաստանի ներկայ վիճակի, իշխանութեան, ձգտումներու եւ կարգերու մասին տեսակէտներու կամ գաղափարներու հիմնական տարբերութիւններ կան հակադաշնակցականներու եւ Դաշնակցականներու միջեւ: Սակայն, ճիշդ է նաեւ, որ ոչ մէկ հիմնական տարակարծութիւն կայ ներկայ Հայաստանը բոլոր տրամադրելի միջոցներով զօրացնելու, անոր տնտեսապէս օգնելու, անոր շինարարական ձեռնարկներուն նպաստելու, հայկական բեկորներու Հայաստան ներգաղթին ուժտալու վերաբերմամբ: Ճիշդ է նաեւ, թէ որ եւ է բանաւոր հիմ կամ պատճառ չկայ, որ Հայաստանին ներկայիս անմիջապէս օգնելու այս միակ գործնական խնդիրներու շուրջը հակադաշնակցականներ եւ Դաշնակցականներ ձեռք ձեռքի տուած չգործեն:

Գործակցութիւնը թերեւս դժուար ըլլար քաղաքականապէս, եթէ Դաշնակցութիւնը իրապէս դուէր Հայաստանի վրայ այժմ իշխող խորհր. կառավարութեան դէմ կամ զինեալ պայքար մղէր անոր դէմ, այսինքն՝ զինու զօրութեամբ ձգտէր տապալել զայն: Մինչդեռ ամէն իրազեկ մարդ, որ բոլշեւիկներու պրոպագանդէն կուրացած չէ, գիտէ թէ Դաշնակցութիւնը տասը տարիէ ի վեր ինքզինք սահմանափակած է միայն գաղափարական պայքարով խորհր. կառավարութեան դէմ, — իրաւունք մը, որմէ ոչ ոք կրնայ զայն զրկել եւ որմէ դէթ տեսականօրէն ինքզինքնին չեն ուզեր զրկել նոյն իսկ հակադաշնակցական ոչ-բոլշեւիկ տարրերը:

Դժբախտաբար, բոլշեւիկներն ու հակադաշնակցական մոլուցքը պատճառ եղած են, որ Դաշնակցութեան տակ գաղափարական պայքարն անհամ անհանդուրժելի ընդդիմութիւն մը նկատուի եւ նոյն իսկ յայտարարուի ոչ միայն դաւադրութիւն մը խորհրդային կառավարութեան դէմ, այլ եւ Հայաստանի դէմ: Եւ բոլշեւիկներէն թունաւորուած կամ հակադաշնակցական մոլուցքէն յիմարցած մարդիկ չեն ալ ամչնար անդադար կրկնելու, թէ Դաշնակցութիւնը թշնամի է կենդանի Հայաստանին, կարծես կենդանի Հայաստանը խորհրդային կառավարութիւնն ըլլար:

Հարկաւ, եթէ միայն Հայաստանի եւ մեր գաղութներու շահերը ի նկատի առնէին հակադաշնակցական տարրերը, անոնք, փոխանակ անիմաստ ու ազգավնաս պայքար մղելու Դաշնակցութեան դէմ եւ իրենց ու Դաշնակցականներու ուժերը սպառել ջանալու ներքին կռիւներու մէջ, Դաշնակցականներու հետ միասին ամենայն ներդաշնակութեամբ պիտի աշխատէին առաւելագոյն օգնութիւն հասցնել Հայաստանի եւ միաժամանակ Դաշնակցականներու հետ միասին պիտի նուիրուէին մեր գաղութներու բիւրաւոր կարիքները հոգալու ծանր գործին:

Սակայն, դժբախտաբար, Հայաստանի վրայ ներկայիս իշխող կառավարութիւնը, որ օտար ուժ մը կը ներկայացնէ, իր խառնակիչ գործակալներու միջոցով սիսթեմաթիք կերպով կը պղտորէ հակադաշնակցական տարրերու մտքերը, կը մղէ զանոնք անհաշտ դիրք բռնելու Դաշնակցութեան հանդէպ եւ գործիք դարձնելով զանոնք իր ձեռքը՝ երկու թշնամի բանակներու կը բաժնէ մեր գաղութները, հայ ազգային կազմակերպութիւնները քայքայելու եւ հայ ազատագրական շարժումը ընդմիշտ թաղելու համար: Այնպէս որ իրականին մէջ հակադաշնակցական բոլոր տարրերը, Հայաստանին եւ հայ գաղութներուն ծառայելու փոխարէն, կը հարկադրուին ծառայել խորհրդային կառավարութեան եւ իրենց այդ ծառայութիւնը արդարացնելու համար՝ կ'աշխատին նոյնացնել խորհրդային կառավարութիւնն ու Հայաստանը:

Մինչդեռ խորհրդային կառավարութիւնը եւ Հայաստանը տրամագծօրէն տարբեր բաներ են եւ չեն կրնար եւ չպէտք է երբեք նոյնացուին, քանի որ խորհրդային կառավարութիւնը ոչ հայ ժողովուրդէն է ընտրուած, ոչ հայ ժողովրդի ճնշող մեծամասնութեան վստահութիւնը կը վայելէ, ոչ հայ ազգային իտէալներ կը հետապնդէ, ոչ հայ ազգային շահեր կը պաշտպանէ, այլ կառավարութիւն մըն է, որ օտարի ուժով տիրացած է Հայաստանին, որ օտարի ուժով եւ բռնակալ կերպով կ'իշխէ հայ երկրի վրայ եւ Հայաստանէն դուրս գտնուող օտար կեդրոնէ մը կը նշանակուի ու կը ստանայ իր հրամանները:

Այսպիսի կառավարութեան մը գործակալները, թէկուզ Հայու անուն կրող անձեր ալ ըլլան, բնականաբար չեն կրնար նկատուիլ Հայ ազգային կառավարութեան մը ներկայացուցիչները: Եւ որովհետեւ յայտնի է, թէ այդ կառավարութիւնը ոչ միայն իր էութեամբ, այլ եւ իր գաղափարներով իր ձգտումներով ու ծրագիրներով հակազգային ու հակակրօնական բնոյթ ունի եւ նպատակ ունի ամէն տեղ դասակարգային կռիւներ հրահրել, բնականաբար անոր գործակալներն ալ, որ յայտնի են բոլշեւիկ, Հօկճի, ինչպէս եւ զանազան քօղարկուած անուններով, կը ձգտին մեր գաղութները արհեստականօրէն թշնամի դասակարգերու վերածել եւ զանոնք իրարու հետ կռուեցնել կատաղի կերպով: Եւ իր ձեռքն ունենալով Հայաստանն ու Էջմիածինը, Խորհրդային այդ կառավարութիւնը իր մեքենայութիւններով կը յաջողի այսօր հակադաշնակցական բոլոր տարրերն ալ լծել իր կործանարար կառքին:

Որոշ է, թէ մեր գաղութները չեն կրնար խաղաղիլ եւ չպիտի խաղաղին որքան ատեն որ՝

Ա. Բոլշեւիկները բարոյապէս եւ նիւթապէս կը քաջալերուին հակադաշնակցական տարրերէն՝ առաջ տանելու համար իրենց պառակտիչ պայքարը եւ

Բ. Հակադաշնակցական մոլուցքը կը շարունակէ կուրցնել հակադաշնակցական տարրերու աչքերը եւ արգելք կ'ըլլայ անոնց շարժելու հայ ազգային գերագոյն շահերու թելադրութեան համաձայն:

(Հայրենիք, 7 փետր.)

ԾԻԾԱՂ

Հիւանդանոցին մէջ.

Բժիշկը.— Բաւական աղէկ կը տեսնեմ, միայն սնունդի պէտք ունիս. ձուկ կը սիրե՞ս:

— Այո՛, պարոն բժիշկ:

— Ուրեմն հիւանդապահին ապսպրեմ որ ամէն առաւօտ ձեզի երկու դդալ ձկան իւղ տայ:

— Խնդրեմ, պ. բժիշկ, կարծեմ առանց իւղի ձուկը աւելի լաւ կը մարսեմ:

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ
ԱԼՊԵՐ Ա.Ի ԿԵԱՆՔԷՆ

oooo

Ծերակուտական Ինկրնպլէք, որ 28 տարի շարունակ Ալպէր Թագաւորին անձնական քարտուղարը եղած էր, կը հաղորդէ կարգ մը տեղեկութիւններ, որոնք առնչութիւն ունին Պելժիոյ Թագաւորին ներքին կեանքին հետ:

Հանգուցեալ Թագաւորը իր առօրեայ զբաղումներուն մէջ շատ պարզ, հաճոյակատար ու կենցաղագէտ էր: Իր դիտողութիւնները երբեք յանդիմանական շեշտ չէին ունենար, որով պալատի սպորդաս պաշտօնեաները խոր յարգանք ունէին իր անձին հանդէպ:

Իր գոյութիւնը ամբողջովին նուիրուած էր պարտականութեան:

Թագաւորին եւ Թագուհիին ներքին կենցաղը կրնայ օրինակ ծառայել ամուսնական տիպար կեանքի մը:

Երբեմն իրեն կը մատնանշէին իր նախասիրած սփորին վտանգները: Կը պատասխանէր.

— «Ես այդ վախը չունիմ. Թող թէ շատ ալ զգոյշ եմ, ու յետոյ, ինչպէս գիտէք, սփորը իմ միակ զբօսանքս է. պէտք է որ երբեմն տեղէս շարժիմ, եւ խոյս տամ իմ ամէնօրեայ զբաղումներէս»:

Այդ միեւնոյն քաջութիւնը ցոյց տուաւ նաեւ պատերազմի ատեն: Առանց վախի եւ վարանումի, ան կ'երթար կրակի առաջին գիծերուն վրայ, կը վազէր հոս ու հոն, ուր իր ներկայութիւնը կրնար օգտակար ըլլալ, եւ քաջալերել զինուորները, որոնց հետ խիստ մտերմօրէն կը տեսակցէր:

Անվէրսէն դէպի դուրս թշնամիին դէմ կատարած հակայարձակումի մը ատեն, Մալինի մէջ իր անձնական թիկնապահը պարտաւորուեցաւ զինքը զգուշացնել ներկայացած վտանգէն: Մասնաւորապէս Իզէրի վրայ մղուած բուռն ճակատամարտին մէջ, Թագաւորը իր զինուորներուն հետ անբաղդատելի քաջութիւն մը ցոյց տուաւ: Աշխարհի հիացում պատճառելու աստիճան, պելժ բանակը իր պարտականութիւնը արիաբար կատարելով հանդերձ, ստիպուեցաւ երրորդ անգամ ըլլալով նահանջել գերման հուժկու բանակին խուժումին առջեւ: Կացութիւնը շատ փափուկ ու ծանրակշիռ էր:

Դաշնակիցները Ալպէր Թագաւորին մեղմօրէն դիտել տալով, ըսին՝

— «Կը խոստովանինք եւ կը շնորհաւորենք ձեր բանակներուն քաջութիւնն ու հրաշալի տոկունութիւնը, սակայն այս անգամ կարելի չէ դաշնակից բանակին ծայրագոյն թեւը ենթարկել մահացու վտանգի մը, Քալէն եւ Հավրը անոր ձեռքը ձգելով: Կարելի չէ այլ եւս նահանջել, պելժ բանակը բարոյապէս յոգնած է, զայն թարմ զօրախումբերու միջեւ պիտի բաժնենք, եւ անոր պիտի տանք նոր ռազմամթերք եւ լաւագոյն կազմածներ»:

Թագաւորը բացարձակապէս մերժեց եղած առաջարկը, յայտարարելով.

— Մեր բանակը կռուելով միայն պիտի լքէ հողամասը: Որոշած ենք այլեւս մեր դիրքերէն չհեռանալ եւ մեռնիլ պատերազմի դաշտին վրայ:

Այս կտրուկ ու բացարձակ որոշումին առջեւ, Համաձայնականները ստիպուեցան տեղի տալ: Թագաւորը անմիջապէս իր բանակին յայտարարութիւն մը ուղղեց, ըսելով թէ պէտք չէր այլեւս դէպի ետ նայիլ:

Զինադադարի բանակցութեանց ատեն, երբ խնդրոյ առարկայ եղաւ Գերմանիոյ վճարելիք պատերազմական տուգանքի բաշխումը յաղթական պետութիւններու միջեւ, լուրջ անհամաձայնութիւններ ծագեցան: Պելժ ժողովուրդը պէտք ունէր վնասներու անմիջական հատուցման, վերաշինելու եւ ծաղկեցնելու համար իր քանդուած հողամասերը: Պելժիոյ համար մահու եւ կենաց խնդիր էր: Երբ կառավարութեան լիազօրները գրեթէ բոլորովին յուսահատած էին իրենց հանդէպ ցոյց տրուած ընդդիմութիւններէն, Թագաւորը առանց ժամանակ կորսնցնելու օդանաւով Վէրսայլ գնաց, ու հոն յաջողեցաւ իր երկրին ի նպաստ կարգադրել երկուքուկէս միլլիառ ոսկիի հատուցման խնդիրը:

Թագաւորը անձամբ կը հսկէր իր գրասենեակի աշխատութեանց վրայ: Իր թագաւորութեան սկզբնաւորութենէն ի վեր, անձամբ կը կատարէր իր թղթակցութիւնները եւ կը պատրաստէր իր ճառերը: Գիտէր լաւագոյն կերպով թափանցել իր նիւթին եւ արտայայտել իր սեփական մտածումները: Եթէ մարդ աչքէ անցընէր իր գրած բազմաթիւ ճառերը, անոնց մէջ պիտի նշմարէ միեւնոյն ձեւը, լեզուի միեւնոյն դարձուածքները, եւ գաղափարները յղանալու ու բացատրելու միեւնոյն եղանակը:

Ինչպէս ըսինք, Թագաւորը շատ քիչ անգամ կը բարկանար: Անգամ մը միայն ցոյց տուաւ արտակարգ ցասում մը, երբ պատերազմի նախօրեակին Վիլհէլմ Բ.էն ստացաւ նամակ մը, որուն կ'ընկերանար պատերազմի վերջնագիրը: Այդ պահուն ինքնիրմէ ելլելով, ըսաւ.

— «Մեզ ի՞նչի տեղ դրած է այս մարդը»:

Երբ ստիպուած ըլլար յանդիմանութիւն մը ուղղել իր պաշտօնեաներէն մէկուն, փափկութեամբ ու մեղմօրէն կ'ընէր իր դիտողութիւնը:

Օգոստոս 18ին, պատերազմին սկիզբը, երբ պելժ բանակը ստիպուեցաւ քաշուիլ Նամիւռ քաղաքէն, Թագաւորը Պրիւսէլ եկաւ, եւ պալատի պաշտօնեաներուն ձեռքերը միասմի սեղմելով, յուզումով հրաժեշտ առաւ: Երբ զինքը մխիթարելով, յաջողութիւն մաղթեցինք, լուրջ ու խռոված ձայնով մը պատասխանեց.

— Պիտի չկրնամ անշուշտ հրաշքներ գործել, դէպքերը ծանրակշիռ են, սակայն պիտի ջանամ ձեռքէս եկածն ընել, մեղմացնելու համար աղէտին սաստկութիւնը:

Իր քսանհինգ տարիներու թագաւորութեան օրով, միշտ կը զգուշանար իր կամքը պարտադրելէ, եւ կը յարգէր սահմանադրական օրէնքները: Սակայն երբ ժողովուրդին բարօրութիւնը շահագրգռող խնդիր մը ներկայանար, որ մասամբ հակառակ էր սահմանադրական էական սկզբունքներուն, ուժգնօրէն կը պաշտպանէր իր տեսակէտը, բայց միեւնոյն ատեն ցոյց կուտար որոշ չափաւորութիւն եւ համոզիչ տրամաբանութիւն մը, մինչեւ որ յաջողէր առաւելագոյն չափով գոհացում ստանալ:

Թագաւորին մահուան առթիւ, Պ. Վանտէրվէլտի յայտնած նպաստաւոր կարծիքն ու գնահատական արտայայտութիւնը ցայտուն ապացոյցներ են ողբացեալ Թագաւորին ազատամտութեան եւ սահմանադրական օրէնքները յարգելու մասին անոր ցոյց տուած նախանձախնդրութեան:

Վերջացնելէ առաջ, յիշենք երկու օրինակներ, որոնք որոշ չափով գաղափար մը կուտան Ալպէր Թագաւորին պարզութեան եւ համեստ կենցաղի մասին:

Թագաւորը բացի սփորէ, սիրահար էր նաեւ շարժանկարի, սակայն իր դիրքն ու զբաղումները չէին ներեր ներկայ ըլլալ շարժանկարի ներկայացումներուն: Երբ առիթը ներկայանար անպաշտօն կերպով Փարիզ այցելելու, սինէմա կ'երթար եւ ամէնուն պէս պոչ կը բռնէր: Իր ներկայութիւնը գրեթէ միշտ աննշմար կ'անցնէր, սակայն օր մը, երբ իր սովորութեան համաձայն, պոչ բռնած իր կարգին կը սպասէր, չար բախտէն շարժանկարի հաստատութեան տնօրէնը ճանչնալով զինքը, յարգանքով կը մօտենայ իրեն եւ կը խնդրէ ներս մտնել: Թագաւորը թէեւ շնորհակալութեամբ կ'ընդունի իրեն եղած հրաւէրը, բայց աւելի գոհ պիտի մնայի, կ'ըսէ, եթէ իմ ինքնութիւնս չյայտնուէր:

Ուրիշ օր մը, Շամոնիի մէջ լեռնային արշաւանքի մը ատեն, նախընթրիք կ'ընէր, սուրճի գաւաթին մէջ հաց թաթխելով: Երբ իր սփորի ընկերները կատակով դիտել կուտան իրեն ուտելու այդ անպատշաճ ձեւը, Թագաւորը կը պատասխանէ.

— «Թոյլ տուէք որ գէթ այս ազատ միջավայրին մէջ առանց ձեւակերպութեան ընեմ ճաշս»:

Հ. ՏԻՐՈՍԿԻ

ԾԻԾԱՂ

Հաւաքիչը պ. Եղիկին ընկալագիր մը ներկայացնելով հեռախօսի վարձ կ'ուզէր:

— Անկարելի է որ վճարեմ:

— Օրէնքով պէտք է վճարէք:

— Չեմ կրնար վճարել, քանի որ...

— Պարոն, պէտք է այսօր իսկ վճարէք. ձեր մերժումը անհասկնալի է:

— Իմ կարծիքովս ալ այդ է, այսինքն ձեր խնդրանքը անհասկնալի, քանի որ ես հեռախօս երբեք չեմ ունեցած:

Տարածենք Դաշնակցական գիրքը

ooooo

Այժմ հարց կը ծագի թէ ինչպէս կարելի կ'ըլլայ լաւագոյն ձեւով տարածել մեր հրատարակութիւնները, քանի որ կը պակսի կեդրոնական ձեռքը, պահեստը եւ կազմակերպութիւնը:

Պուքրէշ, Սոֆիա, Պէյրութ կամ Թեհրան հրատարակուած գիրք մը, (օրինակ՝ Վանի ապստամբութեան պատմութիւնը, հրատ. Սոֆիա) ի՞նչպէս կրնայ տարածուիլ Հարաւ. Ամերիկայի կամ Պարսկաստանի մեր ընկերներուն մէջ:

Ի՞նչ գնով, ի՞նչ պայմաններով եւ միջոցներով կրնանք կազմակերպել մեր սերունդի մտաւոր սնունդ տալու գործը, որ բաւարարէ լիապէս ժամանակակից պահանջները:

Յեղափոխական գրականութեան տարածման գործը ըլլալով հրատապ հարց մը, հարկադրուած ենք լրջօրէն մտածել այդ մասին եւ անմիջական կարգադրութիւն մը ընել:

Դաշնակցութեան բիւրօն ի վիճակի չէ զբաղելու այդ ձեռնարկով, քանի որ հարցը թէեւ ունի կուսակցական փրոփականտի բնոյթ, բայց իրապէս եւ գերազանցապէս առեւտրական եւ վարչական գործ մըն է զոր պէտք է կազմակերպել առանձնապէս:

Գաղութները իրարու հետ ամուր կապ չունին, միակ կազմակերպութիւնը՝ Դաշնակցութիւնն է, որ օրկանական կապ ունի եւ կրնայ այդ կապը զօրացնել եւ դարձնել լուրջ ձեռնարկի մը շուրջ դէթ վարչական տեսակէտով եւ առեւտրական հիմունքով:

Այս անկերպարան կացութեան վերջ մը տալու եւ կուռ ընկերակցութիւն մը ստեղծելու համար, կը դնեմ հետեւեալ առաջարկը.—

Կազմել Հ. Յ. Դ. Կեդր. Հրատարակչական գրատունը, անշուշտ վերին մարմնոյ հաւանութեամբ եւ անոր հակակշռին տակ:

Շատ դիւրաւ կրնայ հիմնուիլ այսպիսի կազմակերպութիւն մը, եթէ անհրաժեշտութիւնը եւ օգտակարութիւնը անգամ մը չնշուի:

Ընթերցասէր ընկեր մը Պալքաններու մէջ, դժուարաւ կրնայ հայթայթել Պոստըն կամ Գահիրէ հրատարակուած որ եւ է գիրք եւ օգտուիլ այդ հրատարակութենէն:

Ընթերցասէր մը դժուար կրնայ գտնել գաղութներու մէջ, ընկեր Միք. Վարանդեանի կամ ուրիշ հեղինակի մը գիրքերէն, երբ կը պակսի միջերկրային ընկերակցութիւն մը՝ գիրքեր տարածելու, փոխանակելու դրութեամբ:

Դաշնակցութիւնը այսօր, աւելի քան երբեք տարածուն, կենսունակ եւ տիրապետող դիրք մը ունի, ունի բազմաթիւ թերթեր, հանդէսներ, հրատարակութիւններ, որոնք առաւելապէս կը տարածուին հրատարակուած շրջաններու մէջ:

Դաշնակցութիւնը ունի «Դրօշակ»ի, «Հայրենիք»ի եւ «Յուսաբեր»ի, նաեւ բազմաթիւ շրջանային մատենաշարեր, սակայն կը պակսի կեդրոնական պահեստը, կեդրոնական ձեռքը, որ գնահատէ, տարածէ, փոխանակէ եւ վերջապէս Դաշնակցական խօսքը հասցնէ ամէն տեղ ուր Հայ կայ:

Գ. ՔԷՍՏԱՆԵԱՆ

Փետր. 18ը Տեհրանի մէջ

oooo

ՏԵՀՐԱՆ, 21 փետր. (Յառաջ).— «Փետր. 18»ի համաժողովրդական ապստամբութեան 13րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը — նոր «Վարդանանց»— տեղի ունեցաւ այս տարի ճիշդ օրին, փետր. 18ին կիրակին, Հ. Յ. Դ. Ժող. Տան սրահին մէջ կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր», «Զաւարեան» եւ «Ռոստոմ» խումբերու, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Տեհրանի կոմիտէին: Հակառակ նոյն օրը եւ նոյն ժամուն երկու տեղ սարքուած «խնջոյք-ներկայացում»ին ճիշդ ատենին սրահը գրեթէ լեցուած էր ընտրեալ եւ հայրենասէր բազմութեամբ մը,— կրկին անգամ մը եւս շառաչուն ապտակ հասցնելով մեր անարժան ու ողորմելի հակառակորդներուն:

Սրահի դրսի դրան կողքին կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները, իսկ ներսը բեմի ձախ կողքին կը փայլէր Հ. Կ. Խաչին նուիրած խոշոր եռագոյնը: Բեմի խորքին զետեղուած էին Դաշնակցութեան հիմնադիր երրորդութեան եւ Սեբաստացիներու նուիրած խոշոր խմբանկարները:

Հանդէսը բացուեցաւ Վառա... «Մ ծի» փանփառի «Մեր հայրենիք» դեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մել եանի եւ ներկաները ունկնդրե երկիւղածօրէն եւ յոտնկայս: Նախ գահ ընկ. Ա. Միքայէլեանը քանի խօսքերով բացատրելէ վերջ նշանակութիւնը, ըսաւ.— «Համ ժողովրդական ապստամբութեան ւոր եւ բուռն պատասխանատուն րակատարը նոյն ինքն բոլշեւիկ իշխանութիւնն է. Հ. Հանրապետու թեան հռչակումէն ընդամէնը եր եւ կէս տարի յետոյ, թշնամի թ քին եւ մեզ բարեկամ ճանչցուած սիոյ կողմէն դաւադրօրէն վերջ ունեցաւ մեր անկախութեան: Հ իշխանութիւնը գիտակից իր կոչ Հայաստանի քաղաքական անկախ թեան կորուստի գնով, սակայն ժողովրդի ֆիզիքական գոյութ պահպանման յոյսով, յանձնեց իշ նութիւնը խորհրդային կառավար թեան, ստորագրելով Լեգրանի հե կէտերով համաձայնագիր մը, շատ չանցած բոլշեւիկները դրժե իրենց խօսքը եւ Հայաստանը երկ եւ կէս ամսուան ընթացքին վերած ցին բանտի ու սպանդանոցի: ժողովուրդը չկրցաւ դիմանալ սարսափելի տեսարաններուն եւ տամբեցաւ, դուրս շպրտելով իշխանութիւնը»: Յետոյ հրաւ ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկ յարգել փետրուարեան ապստամբ թեան զոհերը:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Գ. Բ լայեանը, որ մէկ ժամէն աւելի սելով ունկնդիրներու ուշադրութ ելեկտրականացած պահեց: Օրա տօնին անցնելէ առաջ, փետրուարե ապստամբութեան զոհերուն միաց լով հայ ազատագրական պայքա ընթացքին ինկած բոլոր նահատա ները, առանց կուսակցական եւ ւանանքի խտրութեան, կրկին անգա հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յա գել անոնց յիշատակը: Ներկաներ փանփառի նուագած մահերգով, յոտ կայս եւ երկիւղածութեամբ յարգեցի յիշատակը մեր բոլոր նահատակնե րուն: Յետոյ ընկերը պարզեց անկ հանրապետութեան երկուք եւ տարուան փոթորկալից կեանքը, բո շեւիկներու մայիսեան ապստամբու թիւնը, հայ-թրքական պատերազ հետեւանքները (Կարսի եւ Սուրմա լուի անկումը), բոլշեւիկ-թր զինակցութեան եւ գործակցութ պատճառաւ: Կարդաց փաստաթղ թերը յիշեալ զինակցութեան եւ չերը հայ կուսակցութիւններուն, Հանրապետութեան եւ անկախութ պահպանման համար, Լեգրանի վեր նագիրը, յիշեց դեկտ. 2ին խաղաղ րէն կառավարութեան յանձնու բոլշեւիկներուն, եւ անոնց ստեղծ ահուսարսափը: «Փետր. 18»ը փառ ւոր էջը կը կազմէ մեր նորագո պատմութեան մէջ: Այդ ապստամբ թեան կը մասնակցէին բոլոր կուսակ ցութիւնները: Երկրի ղեկը կ'անցն ժողովուրդի ձեռքը, կը բացուին բան տերու դռները, կը լսուի հայ մարդ ազատ խօսքն ու երգը, ժողովուր կը տիրանայ կրկին իր ազատ ու ան կախ հայրենիքին, որ 42 օրուա պատմական կեանք ունեցաւ: Ապրի 2ին ռուսական եւ թրքական միացեա ուժերու ճնշման տակ, տասնեակ հա զարաւոր զինուած ու անզէն ժողո վուրդ, ծանր մղձաւանջի տակ թողու Հայաստանը, կը բարձրանա Սիւնիքի լեռները, այնտեղէն Արաքս վրայով դէպի Պարսկաստան, տան լով իր հետ ազատ եւ անկախ հայրե նիքի վեհ գաղափարը: Արաքսի ափի վերջին անգամ հայ ժողովուրդը դառնայ դէպի հայրենի բարձրաբերձ լեռները ու կը մրմնջէ.— Հայրենի՛ք, հայրենի՛ք, արիւնով եւ տառապանք ստեղծեցինք քեզ, սակայն բոլշեւի եան եւ թրքական ուժերու ճնշմ տակ կը թողունք քեզ: Կը թողու քեզ, բայց միշտ կը մնանք հաւատա րիմ քեզի, եւ քու ազատ ու անկախ գաղափարիդ... կ'երթանք դէպի ռուսը հորիզոնները, թափառակա հալածական, ինչպէս ապրեցան ուսուցիչները եւ մեր մեծ վարպետնե րը. կ'երթանք, սակայն օր մը վեր դառնալու նպատակով... պիտի գ այդ օրը, այո՛, ես կը հաւատամ պիտի գայ... իսկ մինչ այդ, մենք մնանք պահանջողի դերին մէջ հա դէպ ջարդարար Թուրքին եւ բռնակ Ռուսին:

«Արդ, ի՞նչ էր փետրուարեան հա ժողովրդական ապստամբութեան իմաստը: Շատ պարզ: Անկախ եւ մ ացեալ ազատ հայրենիք: Հայրենի որու դռները բաց մնան իր թափա ռական ու հալածական հարազատ զաւակներու առջեւ, ուր լ...

մարզու ազատ երգն ու ազատ խօսքը ... ուր տիրէ ժողովրդի, մխութիւններու եւ մամուլի ազատութիւնը ... Հայրենիք, որու սահմաններու մէջ մտնեն հայ ժողովրդի պատմական հողերը, որու վրայ դարերէ ի վեր այնքան առատ արիւն է թափուած ու նահատակներ են ինկած: Եւ այս նպատակին հասնելու համար, մենք պէտք շարունակենք մեր պայքարը բոլոր ճակատներու վրայ եւ մինչեւ պէտք ըսենք մեր խօսքը ... Պայքարով ու աշխատանքով է որ բոլոր ճնշուած ժողովուրդները տիրացած են իրենց արդար իրաւունքին, ու ստեղծեր են իրենց սեփական ազատ հայրենիքը: Աշխատանքի եւ պայքարի միջոցով է որ մենք պիտի հասնինք մեր գերագոյն նպատակին: Պայքարինք եւ աշխատինք ու մինչեւ յիշենք մեր յայտնի բանաստեղծի երգը.—

Մեր կեանքը, մեր բախտը թող լինի
ազատ
ճնշուած Հայու որդիք հարազատ:

(Ծափեր):

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին փոքրիկներ Խորէնեան «Դարբնի երգ», Մարկոսեան՝ «Էյ ջան հայրենիք», Մէշկէրեան՝ «Հայը մահէն չի վախնար», Պապայեան՝ «Ահա կուգաք գու ինծի», Օրիորդ Ա. Աստուրեան՝ «Տարօն», Յակոբեան եւ Միքայէլեան պզտիկները «Սիրելի դաշոյն» եւ «Հայ եմ ես» յաջող արտասանութիւններով: Յաջողութեամբ երգեցին Օր. Օր. Թաթուլաճեան՝ «Ես լսեցի» եւ Քէշիշեան՝ «Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ», իսկ Պ. Ա. Աւետիսեան՝ «Փոքրիկ ազան մի վարդ տեսաւ»: Նոյնպէս յաջող արտասանեցին «Ցեղակրօն»ներու պէտ Ե. Ճէլոյեան՝ «Մայր Հայաստան» եւ «Սասնոյ զինուոր»ը, ընկերներ Ա. Մարգարեան «Այսօր», Մ. Մարտիրոսեան՝ «Ինչ որ է» եւ Միսաք Միրզէն երեք յաջորդական արտասանութիւններ: Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու: «Արծիւ» փողփառը մէջ ընդ մէջ նուագեց ազգային եւ յեղափոխական կտորներ ծափերու մէջ: Հանդէսը փակուեցաւ փողփառի «Յառաջ նահատակ»ով եւ ներկաները սրահէն մեկնեցան գոհ եւ ոգեւորուած, իրենց հետ տանելով հայրենիքի սէրը եւ ազատ անկախ ապրելու տենչը:

«Ցեղակրօն»ներու կողմէն ներկայացուեցաւ «Փետր. 18»ի անցքերէն կտոր մը «Յաղթական գիշերը», որ խոր տպաւորութիւն թողուց ներկաներու վրայ: Դերակատարները՝ եղբարք Ղուկասեան, Հ. Մարկոսեան, Ե. Ճէլոյեան, Պապայեան եւ Մարդեան մեծ յաջողութեամբ տարին իրենց դերերը եւ արժանացան ծափերու:

⁂ Հանդէսէն վերջ գիշերուան ժամը 8ին տեղի ունեցաւ ընկերա – համակրական խնջոյք մը, նախագահութեամբ ընկ. Ա. Միքայէլեանի: Սրահը զարդարուած էր: Խնջոյքը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր երգեցին յոտնկայս բոլորը միասին: Եղան բաժակաճառեր, մեներգներ, խմբերգներ, արտասանութիւններ եւ ճառեր, որոնք ստեղծեցին ջերմ եւ ուրախ մթնոլորտ մը: Յանձնախումբի կողմէն խորոված հաւ մը եւ շիշ մը գինի աճուրդի դրուելով, քանի մը վայրկեանի մէջ բարձրացաւ 184 ֆրանքի եւ շահեցան խումբ մը Սեբաստացի ընկերներ: Մ. Միրզէի, Ա. Մելքոնեանի եւ Վ. Հիւսեանի քանի մը հակիրճ խօսքերէն յետոյ, վերջին խօսքը տրուեցաւ ընկ. Գ. Բալայեանին, որ իր կրակոտ եւ յուսադրական խօսքերով քաջալերեց ներկաները եւ յանձնարարեց չյուսահատիլ, այլ յարատեւ ու բեղնաւոր աշխատանքներով այս օտար հորիզոններու տակ աշխատիլ Հայ մնալ, մեր նոր սերունդը փրկել ձուլումէն, զանոնք ապագայ ազատ Հայաստանի ազատ քաղաքացիները դարձնելու համար: Խնջոյքը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով եւ ներկաները մեծ դժուարութեամբ կը մեկնէին սրահէն, հակառակ անոր որ ժամը 12ը անցած էր:

Վ. Խուճի

ԿՈՎԿԱՍ

«ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ»

»»» · «««

Վրաստանի կոմունիստ կուսակցութեան վերջին համագումարին մէջ (յունուար), կեդր. կոմիտէի քարտուղար Բերիա հետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ վրացի ընդդիմադիրներու գործունէութեան մասին.—

Վրաստանի տնտեսական կեանքի զանազան ճիւղերուն մէջ, վերջերս, սկսեր էին գործել «վնասարարական» կազմակերպութիւններ, ձախողեցնելու համար գիւղատնտեսութեան համայնացումը: Վրացի խումբ մը մտաւորականներ էին ատոնք, որ կ'աշխատէին կասեցնել դասակարգերու վերացման քաղաքականութեան ընթացքը: Այս խմբակը ինքզինք «բարձրաձայն» կ'անուանէր «վրացականազգային կեդրոն» եւ ամենայն լրջութեամբ իր մէջ կը բաժնէր ապագայ «անկախ» Վրաստանի նախարարական աթոռները: Այս մարդիկը, որոնք իրենց բջիջներն ունէին Վրաստանի ժողովրդային տնտեսութեան կարգ մը ճիւղերուն մէջ,—մետաքսագործութիւն, անասնապահութիւն, անտառային արդիւնաբերութիւն, մեքենական գիւղատնտեսութիւն,— կ'աշխատէին որքան կրնային վնասել կուսակցութեան քաղաքականութեան:

Վրաստանի Չեկան երեւան հանեց դաւադրութիւնը եւ ձերբակալեց բոլորը: Ձերբակալուածներուն մէջ են փրոֆէսօր Ցկիտիշվիլի Շալվան, փրոֆ. Ջանդիէրի Իլյան, Զուրաբ Էլիավան, Շալվա Զխէյիձէն, փրոֆ. Լիոնիձէն, գնդ. Գուրամովը, անասնաբոյժ Ցինցաձէն, Միքարաձէն, Միրիանաշվիլին, Տոլլինցեւը, Սարբսկերը, Ախալկացին:

Ահա ամբաստանութիւնը, որ կը ծանրանայ այս խմբակին վրայ.—

Վնասարարներու այս կազմակերպութիւնը այնպէս մը կ'աշխատէր մատակարարութեան զանազան ճիւղերուն մէջ, որ գործը կազմալուծուի եւ երկրի բնակչութեան լայն շրջաններուն մէջ յառաջ գայ դժգոհութիւն եւ զայրոյթ ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան: Ապրանքներու ներածումը, մթերումը եւ բաշխումը յատկապէս սխալ կը կատարէին, որպէսզի «ապրանքային սով» ծագի: Այնպէս շրջանի մը մէջ երբ առատ ապրանք է մթերուած, ուրիշ շրջանի մը մէջ բոլորովին կը պակսի նոյն ապրանքը:

Բոլոր այս «վնասարար»ները խոստովանեցան իրենց մեղքերը: Ահա խոստովանութիւն մը, բառ առ բառ.—

«Ամենայն անկեղծութեամբ կը յայտարարեմ, որ ես, Զխէյիձէ Շալվա Սոլոմոնովիչս, կոմունիստ կուսակցութեան անդամ 1920 թուականէն ի վեր, հակայեղափոխութեան անդունդը գլորուեցայ շփում ունենալով հակայեղափոխութեան հետ: Պատկանելով տրոցկիստ ընդդիմադիրներու խմբակին եւ տարակարծութիւններ ունենալով կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին հետ, ես, Ցկիտիշվիլիի եւ Միժարաձէի հետ ունեցած զրոյցներուս ժամանակ, յաճախ դժգոհութիւն կը յայտնէի կուսակցութեան ընդհանուր գիծին եւ կեդր. կոմիտէին դէմ: Ցկիտիշվիլի ինծ յայտնեց, որ մեր այս գործին համար նիւթական վարկ կը ստանայ վրացի դրամատէրերէն: Համաձայնելով Ցկիտիշվիլիի հետ, խօսք տուի իրեն թէ պիտի օժանդակեմ հակայեղափոխութեան»:

Խոստովանութիւն մը եւս Վրաստանի հողային գործավարութեան մեքենայացման բաժնի վարիչ մասնագէտ Միրիանաշվիլիի բերնէն.—

«Իմ գաղափարական ազգակցութիւնս վնասարարական անդամներու հետ կատարուեցաւ աստիճանաբար, նախ պարզ շարքային էի այդ կազմակերպութեան մէջ, յետոյ գործօն անդամ, յետոյ ղեկավար»:

Ուրիշ երեք վնասարարներ հաւաքաբար կը խոստովանին, որ «Անդրկովկասեան բջիջ մը կազմակերպած էին, իբրեւ մասնաճիւղ ամբողջ Ռուսիոյ համանուն կազմակերպութեան, որուն հրահանգները, գիւղատնտեսութեան համայնացումին դէմ, կը գործադրուէին կէտ առ կէտ»:

Փրոֆ. Լէոնիձէ կը յայտարարէ որ «քանի մը տարիէ ի վեր յարած էր վրացի մտաւորականներու կազմած հակախորհրդային խմբակին»:

Փրոֆ. Ցկիտիշվիլի, խոստովանելով իր կատարած հակայեղափոխական գործունէութիւնը, կը խնդրէ.—

«Սարքեցէք ցուցադրական դատ մը, որպէսզի ժողովուրդին առջեւ պարզեմ իմ կատարած հակայեղափոխական աշխատանքներս, եւ կոչ ընեմ բոլորին՝ ինչպէս բանտարկուած իմ հակայեղափոխական ընկերներուս, նոյնպէս անոնց որ տակաւին չեն հասկըցած Ստալինի ղեկավարութեամբ՝ կոմունիստ կուսակցութեան կատարած դերը, թէ ընկերվարութեան իրականացումը կարելի է միայն կեդր. կոմիտէին ցոյց տուած ճամբով:

Այսպիսի կատակերգութիւն մը պիտի փորձուի՞ արդեօք Հայաստանի մէջ, ձին բերելով քանի մը մտաւորականներու գլխուն: Գիտենք որ ամէն բան հերթով է Ռուսիոյ մէջ,— իցիւ թէ Հայաստանի խնայուէր այս դառն ... խեղկատակութիւնը:

ԾԻԾԱՂ

— Երէկ կնոջս հետ ինքնաշարժով պտոյտի ելած էինք, անզգուշութեամբ ծառի մը զարնուեցանք, շատ փախցայ բարեբախտաբար, ինքնաշարժս անվնաս մնաց:

— Ուրախ եմ որ ձեր տիկինն ալ անվնաս անցուցած է վտանգը:

— Բարեկամ, ես ինքնաշարժիս համար է որ կը խօսիմ, իսկ կնոջս երկու կողերը կոտրեցան ցնցումէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Կարինէն կը գրեն «Վագըթ»ի.—

Էրզրում, որ աւելի քան 30,000 (?) բնակիչ ունի, մեր երկրին արեւելեան կողմերուն մեծագոյն քաղաքն է: Անոր առեւտրական նշանակութիւնը մեծ է որովհետեւ Տրապիզոն–Պարսկաստան ճամբուն վրայ կը գտնուի, Բաւէններու նման ամենահարուստ արմտիքի դաշտերը ունի եւ տէր է գեղեցիկ արօտատեղիներու:

Քաղաքը բաւական աւերուած է՝ քանի մը գրաւումներու պատճառաւ: Մանաւանդ ընդհ. պատերազմէն յետոյ հայկական գունդերուն աւերումը շատ մեծ եղած է: Էրզրումի ազատագրումէն վերջ, բաւական ճիգ թափած է ինքզինքը վերագտնելու համար: Բայց, նիւթականի պակասն ու անծրագրականութիւնը արգելք են եղած անոր վերաշինութեան:

Այս անգամ կազմուած «Էրզրումի վերաշինական Միութիւն»ը այդ արգելքներուն կարեւոր մէկ մասը մէջտեղէն վերցուցած է: Էրզրումի մասնաւոր վարչութիւնը եւ քաղաքապետութիւնը պատրաստած են 12 տարուան ծրագիր մը՝ քաղաքին վերաշինութեան համար:

Միութիւնը գլխաւորաբար հետեւեալ ձեռնարկները պիտի ընէ.— 1. Պետական եւ առողջապահական ձեւով քաղաք բերել Էրզրումի ջուրերը, 2. քաղաքէն կէս ժամ հեռու գտնուող ջերմուկներուն տանիլ խմելու ջուր, 3. քաղաքին մէջ հաստատել ելեկտրականութիւն, 4. մարզանքի վայրեր շինել, 5. քաղաքային թատրոն շինել: Նաեւ՝ Կարնոյ ամէնէն բանուկ հրապարակին վրայ կանգնել Կազիին արձանը:

ԿԸ ՃԱՆՉՆԱ՞ՆՔ ԵՐԿԻՐԸ

«Միլլիէթ»ի մէջ (26 յունուար) կը գրէ Մէհմէտ Սատրէտտին.—

Աչքի առջեւ բերենք ազգային պայքարի օրերու արտաքին նախարարութիւնը: Հանր. Պարտքի վարչութեան վերի յարկին 4–5 սենեակներուն մէջ տեղաւորուած եւ, քարիւղէ լամբերուն տակ, մինչեւ առաւօտ աշխատող վարչութիւն մը: Թէ գործավարը, թէ խորհրդականը, տնօրէններն ու քարտուղարները այդ նեղ տեղը սեղմուած են: Արդէն կեդրոնի պետին ու պաշտօնէութեան ամբողջ թիւը 20էն պակաս է ... Լօզանը ահա այսպիսի շէնքի մը մէջ պատրաստուեցաւ: Շատ լաւ կը յիշեմ որ՝ հաշտութեան մեր պայմանները բազմագրելու եւ գործավարներուն բաշխելու համար այն ատենուան տուրքերու վարչութեան շափիրոկրաֆը օգտագործուեցաւ: Առաջին գիրք ծածկագիրն ալ նոյն ձեւով շարուած եւ տպուած էր Ազգ. Ժողովի տպարանին մէջ: Այս առթիւ կ'ուզեմ մատնանշել թէ՝ Էնկիւրիի արտաքին նախարարութիւնը, որ, միջոցներէ զուրկ պայմաններու տակ, ազգային փրկութեան գործին մէջ իր բոլոր կարելին ըրաւ, դեռ այն ատենէն ցոյց տուաւ թէ ինք ի վիճակի է, մեծ յաղթանակէն վերջ, նոր Թուրքիոյ ամենակարեւոր ու ամենայաջող վարչութիւններէն մէկն ըլլալու: Դժբախտաբար, հանդիպելով լայնցող պաշտօնային, Էնկիւրիի վարդերանգ քարերէն շինուած այդ շէնքը քանի մը տարի առաջ փլցուցին: Եթէ այդպէս չըլլար, զայն կարելի էր փոքրիկ թանգարանի մը վերածել: Ու ազգային պայքարին ու յեղափոխութեան արտաքին նախարարութեան յիշատակներն ու փաստաթղթերը ցուցադրել:

Լօզանէն յետոյ, արտաքին նախարարութիւնը քէմալական իշխանութեանց ամէնէն գործունեայ վարչութիւններէն մէկն եղաւ: Օր չանցնիր, որ կեդրոնի ու արտասահմանի աշխատանքներուն մէկ նոր արդիւնքին տեղեակ չըլլանք: ... Եւ սակայն, մեր արտաքին պաշտօնէութեանց բան մը կը պակսի.— ճանչնալ երկիրը: Առաջին ակնարկով՝ այս տեսակէտ թերեւս տարօրինակ թուի: Պաշտօնի նոր կոչուած երիտասարդ մը երեւակայենք: Այս թանկագին հայրենակիցը լաւ ուսած է: Մրցումին մէջ յաջողած ու արտաքին նախարարութեան մէջ մտած է: Ու թերեւս Եւրոպայի մէջ կատարելագործած է իր ուսումը: Իր խելքն ու ծանօթութիւնը ինչքան ալ շատ ըլլայ, երկրի մասին քիչ բան գիտէ: Հարկ է զանոնք պատցնել եւ երկիրը ցոյց տալ իրենց: Մենք ի՞նչ ենք, ի՞նչ ունէինք, հիմա ի՞նչ ունինք: Ու այս անօրինակ թուրք երկրին երջանկութեանը համար ի՞նչ պէտք է ընել: Այս բոլորը մօտէն քննել ու զատել՝ արտաքին նախարարութեան պաշտօնէութեան մը արժանիքներէն մէկն ըլլալու է:

ՄԱՄՈՒԼ

ԶԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՃԻՉ ՄԸ

ooooo

Եգիպտոսի «Յուսաբեր»ը գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 փետր.).

— «Փետրուար 4ին «հոգեհանգիստ» տեղի ունեցաւ նահ. Գահիրէի մէջ: Ազգ. Իշխանութիւնները խոհեմութիւնը ունեցած էին հեռու մնալու այս ... ձեռնարկէն: Բազմակէտ դրինք՝ մեր միտքը վերջակէտին չտանելու համար: Ճիշդը՝ յարմար բառ չգտանք որակելու համար այս «հոգեհանգիստ»ը, որ կազմակերպուած էր Եգիպտոսի առաջնորդական փոխանորդի նախաձեռնութեամբ:

«Հոգեհանգիստ»էն վերջ Մամբրէ եպիսկ. Սիրունեան ճառ մը խօսած է Առաջնորդարանի Թեմական Ժողովի սրահին մէջ խմբուած ժողովուրդին:

Աւելորդ չենք նկատեր այդ ճառին մէջ տեղ գտած կարգ մը գաղափարներուն գէթ քանի մը տողով անդրադառնալու:

«Որոշ է թէ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս անհամերաշխութեան, պառակտումի զոհն եղաւ: Կուսակցական, հատուածական պայքարն է, որ յանգեցաւ Ղեւոնդ արքեպ.ի սպանութեան: Անշուշտ, այս պայքարը մէկ կողմ չէ որ ունի, կողմեր կան՝ որոնք կը պայքարին, խօսքս կ'ուղղեմ այս կողմերուն, բոլորին, անոնց՝ որ հոս ներկայ են, եւ անոնց՝ որ բացակայ են: Համերաշխեցէք եւ վերջ տուէք պայքարին»:

Ապա, անդրադառնալով ոչ միայն անցեալին, այլեւ ապագային, առաջնորդական փոխանորդը բսած է.

«Եթէ պառակտումը շարունակուի, ուրիշ առիթներ ալ կրնան ստեղծուիլ նման ցաւալի դէպքերու, եթէ անհամերաշխութիւնը ծաւալի՝ նոր Ղեւոնդներ ալ կրնան ըլլալ որեւէ տեղ, որեւէ գաղութի մէջ, ինչպէս հոս»:

Ծանրանալով յատկապէս իրեն վերապահուած դերին Եգիպտոսի մէջ, Մամբրէ եպիսկ. բսած է.

«Անհամերաշխութեան առաջին պատճառը՝ կուսակցութիւններն են: Պէտք է որ անոնք դադրեցնեն պայքարը, երկու կողմէն ալ»:

«Ինչ կրնամ ընել ես. ի՞նչ կրնայ ընել ազգ. իշխանութիւնը, եթէ պայքարը այսպէս շարունակուի, այն ատեն ես կը ճզմուիմ երկուքին մէջ»:

Ու յիշատակելով քիչ առաջ խաղաղութեան մէջ տեղի ունեցած եկեղեցական արարողութիւնը, առաջնորդական փոխանորդը բսած է.

«Ահա քիչ առաջ հոգեհանգիստ կատարեցինք, առանց որեւէ միջադէպի ու անկարգութեան, ինչո՞ւ, որովհետեւ մարդիկ չուզեցին խանգարել: Ուրեմն, եթէ ուզենք, կրնանք խաղաղ մնալ եւ համերաշխիլ»:

Չենք ուզեր մէկիկ – մէկիկ յիշատակուած հատուածներուն չակերտները բանալ: Աւելորդ աշխատանք պիտի ըլլար այդ: Կարեւորը դատումներու հիմնական գիծն է եւ յայտարարութեանց ընդհանուր ոգին:

Ստուգապէս կարելի է վկայել, որ Եգիպտոսի առաջնորդ. փոխանորդի յայտարարութիւնները եթէ *բառեր* չըլլային եւ եթէ այդ յայտարարութիւնները *դառնանք* դառնային արտասահմանեան հայ եկեղեցականութեան համար՝ ատկէ մեծապէս պիտի շահէին թէ՛ հայ եկեղեցին եւ թէ հայ ժողովուրդը:

Համարձակ կարելի է պնդել, որ Ղեւոնդ արք.ը երբե՛ք պառակտումի զոհը պիտի չդառնար, եթէ պառակտումի սերմնացան չըլլար:

Առանց արդարութեան դէմ մեղանչած ըլլալու կարելի է հաւաստել, որ եթէ կուսակցութիւններն են *առաջին* պատճառը անհամերաշխութեան (ինչպէս որ կը վկայէ առաջնորդ. փոխանորդը), ապա այդ անհամերաշխութեան գոնէ *երկրորդ* պատճառը հայ եկեղեցականներն են, առանցմէ յատկապէս անոնք, որ գաղթաշխարհի մէջ ծաւալած պայքարներուն մէջ ոչ թէ *կողմեր* կը տեսնեն, այլ կը տեսնեն միայն *մէկ* կողմ, եւ իրենք ալ իրենց հերթին կը ճակատին այդ *մէկ* կողմին դէմ՝ Դուրեանի նման *միւս* կողմին միանալով:

Պայքարները, ի հարկէ, շատ աւելի սաստկաբար պիտի ծաւալին, եթէ երբեք Դուրեանները յամառին իրենց ազգակործան ընթացքին մէջ:

Եւ, ի հարկէ, անոնք պիտի «ճզմըւին» — կրկնենք Մամբրէ եպ.ին բառը — եթէ երբեք փոխանակ երկուքէն *դուրս* եւ երկուքէն *վեր* մնալու, մնան երկուքին *միջեւ*:

Չկայ պարկեշտ Հայ մը՝ որ այս ճշմարտութիւնները չգիտնայ. ու չըկայ իր կոչումին հաւատարիմ, ճշմարտապէս արի եւ անխարդախօրէն ժողովրդասէր կրօնաւոր մը՝ որ այս ճշմարտութիւնները ուրանայ»:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՍՈՒՐԻԱՆ՝ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐ

Արդարեւ Մէհմէտ Ալի կը խորհէր թէ Սուլթանին մատուցած իր ծառայութիւնները որ իրեն այնքան սուղի նստած էին, արժանի էին վարձատրութեան մը: Հետեւաբար անիկա Սուլթանէն պահանջեց երկու իրաւունք, նախ՝ Եգիպտոսի փաշայութիւնը ժառանգաբար իր ընտանիքին պատկանելու իրաւունքը եւ երկրորդ՝ Սուրիոյ կառավարութեան ալ իրեն փոխանցումը:

Այս պահանջները մերժուեցան Սուլթանին կողմէ: Մէհմէտ Ալիի կը մնար սուրով խլել ինչ որ չկրցաւ շահիլ օրինական ճամբով:

Արդարեւ, 1831ի հոկտեմբերին իր զաւակը՝ Իպրահիմ, 50,000 Եգիպտացիներու գլուխը անցած կը քալէր Սուրիոյ վրայ:

Իպրահիմ փաշա պատերազմական տաղանդով օժտուած կորովի հրամանատար մըն էր: 16 տարեկանէն իսկ հայրը իրեն վստահած էր բանակի վերին ղեկավարութիւնը. ինքն է որ յաջողութեամբ վարած էր Արաբներու եւ Յոյներու դէմ ղրկուած արշաւախումբերը:

1832 մայիսին Իպրահիմ կը գրաւէ Սէն Ժան տ'Աքրը (Աքիա), իսկ յուլիսին Դամասկոսը: Կ'անցնի Տաւրոսեան լեռները եւ Գոնիայի մօտ 1832 դեկտ. 21ին կը ջախջախէ Սուլթանին բանակը: Այլ եւս Պոլսոյ դռները բաց էին իր առջեւ: Բանակին յառաջապահները կը հասնին մինչեւ Պրուսա եւ Մարմարայի ափը:

Իպրահիմի անակնկալ յաղթանակները կը յուզեն ոչ միայն Սուլթանին կառավարութիւնը, այլ եւ ամբողջ Եւրոպան: Այնքան հաշիւներ ու նախատեսութիւններ կը խանգարուէին Եգիպտական սպառնալիքով:

«Ծովը ինկողը օձին կը պլլուի»: Ճակատագրական այդ րոպէին, Սուլթանին կը ներկայանար օժանդակութեան առաջարկ մը եւ անիկա պարզապէս Ռուսիոյ կողմէն:

Արդարեւ Նիքոլա Ա. երբեք հաշտ աչքով չէր կրնար դիտել եգիպտական մերձեցումը Պոլսոյ վրայ. անիկա կը խաչաձեւէր իր քաղաքական հեռանկարները:

Իպրահիմի առաջին յաջողութիւններէն իսկ, Սեւ ծովու նաւատորմը եւ Պալքանեան բանակը կը պատրաստըւէին հաւանական միջամտութեան մը: 1832 նոյեմբերին ան Սուլթանին կ'առաջարկէ Կովկասի իր բանակը իջեցնել Իպրահիմի դէմ:

Գոնիայի յաղթանակէն վերջ դէպքերը կը գահավիժէին: Սուլթան Մահմուտ լեզապատառ կ'իյնայ Ռուսիոյ գիրկը եւ կը յանձնէ պաշտպանել մայրաքաղաքը: (1833 յունուար 21):

Անիկա բացառիկ առիթ մըն էր զոր Նիքոլա Ա. գիտցաւ օգտագործել լիովին:

1833 փետրուարին ռուս նաւատորմը խարիսխ կը նետէ Վոսփորի վրայ եւ 5000 զինուոր ցամաք կ'ելլեն Հիւնքեար Իսկէլէսի, Պոլսոյ դիմաց: Միանգամայն լիազօր դեսպան մը, զօրավար Կոմս Օրլով Սուլթանին մօտ կը ղրկուի իբրեւ ներկայացուցիչ ցարին:

Ռուս օգնական ուժերը բազմանալով կը հասնին 15,000ի եւ կը գրաւեն Վոսփորի երկու ափերը:

Ռուսական խաղաղ այս թափանցումը շատ աւելի քան Իպրահիմի յառաջխաղացումը կը ցնցէ Եւրոպայի պետական շրջանակները: Անգլիա նոյնքան որքան Ֆրանսա եւ Աւստրիա չեն կրնար թոյլատրել Ռուսերու ներկայութիւնը Պոլսոյ մէջ: Զափազանց բացայայտ էր թէ ինչ նպատակներու կը ձգտէր ռուսական կարծեցեալ բարեկամութիւնը Թուրքերու հանդէպ:

Անհրաժեշտ էր ուրեմն վերցնել այն պատրուակը որոնց հիման վրայ Ռուսերը կ'արդարացնէին իրենց զինեալ միջամտութիւնը: Անհրաժեշտ էր հեռացնել Իպրահիմը Պոլսոյ դռներէն:

Անգլիոյ ճնշումին տակ Սուլթանը տեղի կուտայ եւ 1833 մայիսին Քէօթահիոյ մէջ կը կնքուի թուրքեւեգիպտական հաշտութիւնը: Մէհմէտ Ալիի կը յանձնուի ոչ միայն Եգիպտոսը, այլեւ Սուրիան ու Ատանայի նահանգը:

Քէօթահիոյ այդ դաշնագիրը վերիվայր կը շրջէր Մերձաւոր Արեւելքի քարտէսը: Կը ծնէր իսլամական նոր պետութիւն մը,— եգիպտական կայսրութիւնը որու սահմանները՝ Սուտանէն մինչեւ Ատանա, կը գրկէին Եգիպտոս, Հիճազ, Սուրիա: Պոլսոյ դուռը բաց կը մնար ընդմիշտ: Այս նորածագ պետութիւնը շատ աւելի կասկածելի ուժ մըն էր քան օսմանեան խարխլուն կայսրութիւնը:

Իպրահիմ պարպելով Անատոլուն, պատճառ մը չէր մնար այլ եւս ռուս զինուորներու ներկայութեան Վոսփորի ափերուն վրայ: Ակամայ Եւրոպան հանդարտեցնելու համար միայն ռուս կառավարութիւնը իր բանակը քաշեց. բայց Կոմս Օրլով կը մնար մինչ Պոլիս ու քիչ ատենէն կը ստորագրուէր ռուսեւթուրք պետութեանց միջեւ պատմական դաշնագիր մը որ յայտնի է «Հիւնքեար Իսկէլէսիի համաձայնութիւն» անունով. (8 յուլիս 1833):

Համաձայն այդ դաշնագրին, ցարը Սուլթանին կը խոստանար զինուորական օգնութիւն, ամէն անգամ որ հարկ ներկայանար: Անոր փոխարէն Սուլթանը յանձն կ'առնէր Տարտանէլի նեղուցը ընդմիշտ փակել օտար ամէն տեսակ նաւատորմիղի առջեւ, բացի ռուս նաւատորմիղէն:

Մեկնութեան հարկ չկայ կարծեմ: Հիւնքեար Իսկէլէսիի այդ թուղթը կը կազմէր ռուսական աննախընթաց յաջողութիւն մը: Կոմս Օրլով գիտցած էր հաւատարիմ ըլլալ իր ուղեգծին որ էր.— «Մէկ ձեռքով զգուել Թուրքիոյ գլուխը եւ միւսով սեղմել անոր կոկորդը»:

Թուրքիան կը մտնէր ուրեմն Ռուսիոյ թեւարկութեան տակ. կ'ըլլար պաշտպանեալ պետութիւն մը: Սեւ ծովու դռները կը փակուէին ընդմիշտ Եւրոպայի դէմ ու Մարմարան եւ Սեւ ծովը կը դառնային թրքական կամ աւելի ճիշդ ռուսական գործունէութեան դաշտ մը, հսկայ նաւահանգիստ մը, որուն վրայ կրնար կռթնիլ Ռուսիա ապագայ բախումներու պարագային:

Հիւնքեար Իսկէլէսիի դաշնագիրը կարելի է նկատել Արեւելեան Հարցի անկիւնադարձներէն մէկը: Ռուսիա ի նպաստ իրեն կը կարծէր լուծած ըլլալ Պոլսոյ եւ Նեղուցներու հարցը, բայց հաշուի չէր առած Եւրոպայի մանաւանդ Անգլիոյ ընդդիմութիւնը:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(5) (Շար.)

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ԳՈԽԱ-ԳՈԼՈՆԳԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Կոմիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ 8, rue Danton, Métro: Odéon: Կարեւոր զեկոյցներ։

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբը այս երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ Գրադարանին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒՆ

oooo

Ի գիտութիւն Շավիլի յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ վաղը, Հինգշաբթի կէս օրէ ետք ժամը 1ին Մանկապարտէզի դասաւանդութիւնները պիտի սկսին, կարող վարժուհիի մը ղեկավարութեամբ, նորաշէն մատուռ-մանկապարտէզի սրահին մէջ (4, rue des 3 Champtiers)։ Կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները, որպէսզի իրենց զաւակները ղրկեն ամէն Հինգշաբթի։

×

Կը յայտարարենք նաեւ թէ Ընկերակցութեանս տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Հրաժարական եւ հաշուետուութիւն վարչութեան, իր գործունէութեան շրջանին լրանալուն առթիւ, ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Ջ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը կը դասախօսէ Պ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Նիւթ՝ ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ Իսի-լէ-Մուլինոյի ՍԹԱՆՈՁՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

(իր հիմնադրութեան տարեդարձին յաւթիւ):

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն 12

Պ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի չքեղ սրահին մէջ

45 rue de la Défense. Issy-les Moulineaux (Seine):

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քէսեան Աղասի, հօր անուն՝ Մարտիրոս, Թրքահայաստանէն Թերմա քաղաք, գիւղ Էլմաղ կամ Թէլլի Բուղար։ Մէկ տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր, հիմա լուր չկայ։ Քոյրը Հայաստանէն՝ Մարիամ Քէսեան կ'ուզէ իմանալ հասցէն։ Տեղեկացնել Բիւզանդ Աճէմեանի միջոցաւ 4, rue Haxo, Paris 20։

— Պարսամ Ներունակ եւ Կիւլպէնկ Գալուստեան կը փնտռեն իրենց քեռին Խաչիկ Ճամբղեան, որ 1921ին Կիլիկիայէն մեկնած է Ռումանիա։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Gulbenk Kalousdianի, 43, rue Maugiron, Vienne (Isère) France։

— Կարնեցի Տիկ. Սիրանուշ Նիկողոսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարնեցի Գրիգոր եւ Խաչատուր Թումանեանները (ոսկերիչ), որոնք 1930ին կը գտնուէին Արմաւիր եւ 1931ին փոխադրուեցան Վլատիկաւկաս։ Երկու տարիէ ի վեր լուր չկայ իրենցմէ։ Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Նիկողոսեանի, 22, rue des Bois, Paris (19)։ Ստոյգ լուր տուողին վեցամսեայ ՅԱՌԱՋ նուէր

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (65)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Պատասխանատու պատուիրակը շատ լաւ գիտնալով որ փախստական չէթէներու հաւաքումին միակ միջոցն էանոնց փորերը կշտացնել, Քորա հազիւ հասած, հրամայած էր ճերմակ լուրիա եփել կաթսայով։ Թափառող զինուորներէն մէկն ալ եզ մը մորթելով՝ միսի քանի մը կտոր կաթսան նետելով, պատրաստուած կ'ըլլարլուրիայէ հրաշալի ապուր մը։ Այդ ապուրէն մաս մը բաշխուած էր դաշտի ոստիկան զօրքին։ Կշտացած ըլլալով, անոնց բաղուկները աւելի զօրացած էին ու կասկած չկար որ աւելի ուժգին պիտի բռնէին փախստականները։

Ոստիկանները՝ որոշեալ կէտերուն վրայ զետեղելէ յետոյ, անընդհատ զէնք պիտի արձակուէր՝ համաձայն պատասխանատու պատուիրակի հրամանին։ Այս կերպով, թէ Ռուսերուն եւ թէ փախստական չէթէներուն են թադրել պիտի տրուէր թէ նոր ուժեր հասած են։ Այդ հրացանաձգութիւնը առտուընէ մինչեւ իրիկուն պիտի շարունակուէր անընդհատ։

Պատասխանատու պատուիրակը, իր գործը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու համար, դիմած էր նաեւ շատ փազանց լաւ միջոցի մը։ Չէթէներուն հետ կրնային փախիլ նաեւ ոստիկան զօրքերէն ոմանք։ Անկարելի էր օրն ի բուն հսկել անոնց վրայ։ Որովհետեւ, ոստական ռումբերը ամէն րոպէ կ'իյնային աջ ու ձախ, եւ անկարելի էր կարգ կանոնը պահել։ Եւ որպէսզի ոստիկանները բնաւ չշարժին այն տեղերէն ուր իրենք նշանակուած էին, զանոնք հողին մէջ թաղած էր՝ մինչեւ մէջքերնին։ Այս ձեւով, անոնք անկարող էին խլրտելու։ Իրենց առջեւ դրուած էին փոքրիկ ամաններ, ուրկէ կրնային լուրիա ուտել, իսկ իրենց մարթիններով շարունակաբար փամփուշտ կ'արձակէին օդին մէջ։ Պատուիրակը կ'ուզէր իմանալ թէ՝ կացութիւնը պիտի փոխուէ՞ր, եթէ ենթադրէին թէ նոր ուժեր հասած են։

Մութը կոխած էր արդէն, երբ այս գործերու կարգադրութիւնը լրացած էր։ Փախստականներէն ոմանք Քորա եկած էին։ Ուրեմն, ի գործ դրուած միջոցը իր ազդեցութիւնը գործած էր։ Գիշերը բոլորովին ցրտած էր։ Այս ցուրտը, որ մարդուս թոքերուն կը թափանցէր, անդիմադրելի էր, առանց սառելու ի՞նչպէս պիտի կարենային լուցնել։ Բարեբախտաբար, Քորայի հեծելազօրքի զօրանոցին շուրջ փայտեր կուտակած էին։ Բայց, չկար պատսպարուելիք տեղ մը, որպէսզի փայտերը վառէին ու վերադարձող չէթէճիները տաքցնէին։ Զօրանոցը զօրանոց ըլլալէ դադրած, փլած՝ փլփլած էր։ Այսուհանդերձ, զինուորները փայտերը շարած էին իրարու վրայ, կրակը տուած և սկսած էին իրենց ձեռքերն ու ոտքերը տաքցնել։

Եւ, այս ձեւով, լուսցուցած էին։ Պատասխանատու պատուիրակը, երբ լոյս աչքով շուրջն էր նայած, տեսած էր որ նախորդ իրիկուընէ աւելին 600 չէթէճիներ վերադարձած են, ու գոհ էր եղած։ Բայց հարկ էր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել՝ այս անձերը կերակրելու համար։ Եթէ կարենար զանոնք տեղաւորել եւ ցուրտէն պաշտպանել, կարգը պիտի գար պարենաւորման։ Իսկ անօնդի հայթայթումը գրեթէ անկարելի կը թուէր։

Սնունդ միայն բանակին քով կը գտնուէր։ Սահմանային վաշտը ամէն անգամ որ կը յառաջանար կամ կը նահանջէր, սնունդը իր հետ կը տանէր։ Այդ պատճառաւ, ոչ Քորայի մէջ, եւ ոչ ալ ուրիշ որ եւ է տեղ չէթէի մարդոց բաւելու չափ սննդեղէն կար։ Այդ միջոցին դարձեալ դիպուածն էր որ օժանդակած էր պատասխանատու պատուիրակին։ Երբ ան կը պտտէր աւերակի վերածուած զօրանոցին մէջ, զօրանոցի նախկին մթերանոցին մէջ գտած էր Իտալիայէն բերուած մեծ քանակութեամբ ալիւր։ Ասոնք՝ լուբիայի, սիսեռի, ոսպի, եւայլն ալիւր էին։ Ասոնցմէ զատ, կար նաեւ մեծ թիւով բահ ու թի։ Այս ալիւրներն ու գործիքները հոն թողուած էին, որովհետեւ ամէնէն վերջ պիտի փոխադրուէին։

Բայց, կարելի՞ բան էր այդ ուտեստեղէնին ձեռք դպցնել՝ առանց ունենալու սահմանային վաշտի հրամանատարին հաւանութիւնը։ Պատասխանատու պատուիրակը երբ այս մասին կը խորհէր, յիշած էր որ սահմանային վաշտի հրամանատար հարիւրապետը վիրաւորուած էր։ Վաշտի հրամանատարութիւնը փոխանորդաբար կը վարէր Սիւլէյման էֆէնտի։ Անիկա Թէշքիլաթին կը պատկանէր եւ, առաջին նահանջին, Պոլչքայի շրջակայքը մեծ ծառայութիւններ մատուցած էր՝ չնորհիւ ձեռք առած միջոցներուն։ Պատասխանատու պատուիրակը կացութիւնը տեղեկագրած էր անոր ու խնդրած էր իր հաւանութիւնը՝ սննդեղէն եւ բահ ու թի առնելու մասին։ Սիւլէյման էֆէնտի բնականաբար հաւանած էր այս խնդրանքին, որով, զօրանոցի մթերանոցին սննդեղէնը առած, եւ, բարդելով նաեւ իրենց ունեցած ճերմակ լուբիան, չէթէի մարդոց համար կերակուր պատրաստելու ձեռնարկած էին։

Մինչ մէկ կողմէ կերակուր կ'եփէին, միւս կողմէ՝ սկսած էին, զօրանոցէն հանուած բահերով ու թիերով, զինուորներուն պատսպարման համար փորել ձմերանոցներ, զոր « փաթէքա » կը կոչէն Լազերը։ Այդ ձմերանոցներէն ամէն մէկը այնքան մեծ էր որ կրնար հարիւր հոգի պատսպարել։ Ասոնց վերեւ եղեւնափայտերէն խուրձերով ծածկելէ յետոյ, հոն պատսպարուողները կրնային պաշտպանուիլ ցուրտէն։

Այս բոլորէն վերջ, նորոգած էին նաեւ Քորայի զօրանոցին խոհանոցը՝ որ աւերուած էր։ Այս խոհանոցը, որ յատուկ էր 200 անձերու կերակուր եփելու, չնորհիւ նորոգման, այժմ կը ծառայէր 1000 անձերու։ Ու առատօրէն կերակուր կը պատրաստուէր զինուորներուն։ Սննդեղէնը քանի մը շաբաթ բաւելու չափ առատ ըլլալուն, խոհանոցին ծխնելոյզը սկսած էր ծխալ, իսկ կաթսաները՝ եռեւեփիլ։

Կերակուրներէն անջատ, զինուորներուն հաց եւս կը պատրաստէին։ Այդ գործին կարգադրութեան կոչուած էր Խօճէր Չաւուշ ։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)